

**«Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы
Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін
арттыру институты**

**Филиал АО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу»
Институт повышения квалификации педагогических работников
по Карагандинской области**

**«ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА МЕКТЕП
ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН
ДАМУДА ПЕДАГОГТІҢ РӨЛІ» АТТЫ ІІІ СЫРТТАЙҒЫ
РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТӘЖІРИБЕЛІК КОНФЕРЕНЦИЯ**

Материалдар жинағы

**ІІІ ЗАОЧНАЯ РЕСПУБЛИКАНСКАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ
КОНФЕРЕНЦИЯ «РОЛЬ ПЕДАГОГА В РАЗВИТИИ
ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ В УСЛОВИЯХ
ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ»**

Сборник материалов

Қарағанды, 2017

ӘОЖ 373.5
КБЖ 74.20
072

072 «Орта білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытуда педагогтің рөлі» атты ІІІ сырттайғы республикалық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдарының жинағы=Сборник материалов ІІІ заочной республиканской научно-практической конференции «Роль педагога в развитии функциональной грамотности школьников в условиях обновления содержания среднего образования». Қарағанды, 2017.– 912 бет.

ISBN 978-601-7457-75-4

Бұл жинақта Қазақстан Республикасындағы педагогикалық қызметкерлердің сабақтарда және сабақтан тыс іс-әрекеттерінде оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын дамыту мәселелеріне арналған мақалалары ұсынылған. Жинақталған материалдар мәселенің теориялық аспектілерін және оны шешудің практикалық тәсілдерін қамтып көрсетеді.

В сборнике представлены статьи педагогических работников Республики Казахстан, посвященные проблеме развития функциональной грамотности школьников на уроках и во внеурочной деятельности. Собранные материалы отражают теоретические аспекты проблемы и практические подходы к ее решению.

ӘОЖ 373.5
КБЖ 74.20

ISBN 978-601-7457-75-4

© «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы
Қарағанды облысы бойынша ПҚ
БАИ, 2017

I. ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА МҰҒАЛІМНІҢ ҮЗДІКСІЗ КӘСІБИ ДАМУЫНЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

I. ПРОБЛЕМЫ НЕПРЕРЫВНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ УЧИТЕЛЕЙ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

ПРОБЛЕМЫ НЕПРЕРЫВНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Айгожин О.М.

**ФАО «НЦПК» Өрлеу» ИПК ПР по Карагандинской области
г. Караганда, Республика Казахстан**

Основная цель реформ образовательной системы предусматривает адаптацию к новой социально-экономической среде в эпоху всемирной глобализации. Глава государства Нурсултан Назарбаев подчеркнул, что «успешность реализации Стратегии модернизации страны зависит, прежде всего, от знаний, социального и физического самочувствия казахстанцев» [1]. Ключевой фигурой трансформаций в сфере образования становится учитель. Качественные изменения в любой области нашей жизни, а тем более в образовании невозможны без формирования нового взгляда учителя на свое место и роль в учебном процессе. Без осмысления учителями, новых целей и задач в обновлённом содержании и технологии обучения, новых форм оценивания с учетом компетентностно-ориентированного подхода в обучении это сделать наверно практически невозможно. Именно поэтому педагогу необходима готовность к восприятию методологии и содержания обновленного ГОСО среднего общего образования, к изменению программного и методического обеспечения образовательного процесса, к изменению целей и способов педагогической деятельности.

На сегодняшний день каждого педагога интересуют вопросы: в чем разница обновленного содержания образования и ныне действующего? Изменяются ли подходы к организации образовательного процесса в школе? Что означает понятие «образование, ориентированное на результат»? В каком направлении и как должен готовиться учитель к обновленному содержанию образования?

Программа обновления образования предусматривает, что обучение должно быть активным, проводиться в условиях созданной коллаборативной среды, должна осуществляться дифференциация обучения, в процессе осуществления

должны реализовываться межпредметные связи. И это тот необходимый минимум, который сопровождает само обучение по программе обновленного содержания среднего образования принятого в Республике Казахстан. Кроме перечисленного обязательным является использование ИКТ, диалоговое обучение, осуществляться методы исследования и своевременное реагирование на потребности учащихся. Педагог в свете обновлённого содержания обязан обладать высоким уровнем ряда компетентностей: специальной компетентностью (способность заниматься собственно профессиональной деятельностью на достаточно высоком уровне и проектировать свое дальнейшее профессиональное развитие); социальной компетентностью - совместной (коллективной, групповой) профессиональной деятельностью; образовательной компетентностью (интерес к освоению профессиональных знаний, умений и навыков), а также информационной, коммуникативной, компетентностью решения проблем.

Учитель должен уметь:

- формулировать учебные цели для достижения результатов;
- строить учебный процесс по организации усвоения учебного материала;
- готовить учебные материалы в соответствии с учебными целями;
- использовать потенциал информационной среды для учебного процесса;
- создавать условия для опережающего развития учащихся;
- создавать атмосферу психологического комфорта и поддержки;
- готовить учащихся к самообразованию, самоопределению и самореализации;
- оценивать текущие результаты, направленные на достижение поставленных целей [2].

Все это предусматривалось всегда для достижения целей обучения и до принятия новой программы.

И все же, в чем произошли кардинальные изменения в преподавании? Во первых, в силу глобальных изменений происходящих на мировом пространстве все меньше места остается для стран, которые не ориентированы на эти изменения и в ногу со временем не применяют новые технологии, которые бы обеспечивали конкурентноспособность нации. И это в первую очередь касается образования и подготовки подрастающего поколения. Задача школы состоит в том, чтобы качественно и по новому преподнести знания и навыки ученикам, чтобы дети получили не только теоритические познания, но и практические навыки по их применению в будущей специальности и в целом в своей жизни. На это ориентировны все предметы изучаемые в школе. Начиная с первого класса дети в своем обучении по предметам теоритические знания закрепляют практическими навыками, что дает более глубокие познания в его практическом применении его в дальнейшем.

Предмет «физическая культура» так же должен рассматривать процессы развития и воспитания в свете требования обновленной программы, которая предусматривает ведение здорового образа жизни в течение всей жизни. Здесь просматриваются далеко идущие цели, так-как здоровье нации является одним

из основных капиталов любого государства. Немалая роль в этом направлении отведена учителю физической культуры. Ребенок начиная с младшего школьного возраста должен быть приобщен к сознательному ведению активного и здорового образа жизни через понимание полезности физических упражнений на организм. В самом маленьком возрасте дети охотно занимаются активными двигательными упражнениями. Тут задача учителя физической культуры состоит в том, чтобы дети не потеряли интерес к физическим занятиям и спорту по мере взросления или в переходном возрасте. А для этого нужно проводить уроки интересными и насыщенными новыми двигательными упражнениями, не бояться экспериментировать во время их проведения. В тоже время ни на миг не забывать говорить и объяснять полезность данных упражнений и игровой деятельности на развитие и укрепление мышц и других органов человека. Давать глубокое понимание необходимости их для здоровья человека и необходимости применения в жизненных ситуациях, объяснить, что физическая культура является частью общечеловеческой культуры. Но все вышесказанное может достигнуть поставленной цели лишь в том случае, если учитель стремится все время повышать свое профессиональное мастерство, используя достижения коллег в своей сфере, а так же опираясь на научные исследования в области физической культуры и спорта. Все это конечно проходит в сравнении. При планировании учебного процесса и составлении задания на урок необходимо учитывать физические возможности и психологические свойства как индивидуально, так и всего класса. План урока, который составлен для одного класса не подойдет для параллели в этой же школе, не говоря уже о детях соседней школы [3].

Поэтому изучение психологической карты каждого отдельно взятого класса и физических качеств учащихся имеет огромное значение. Делая упор на эти факторы и не отклоняясь от выполнения программы через обратную связь с учащимися каждый учитель при составлении краткосрочного плана может достигнуть целей урока. Здесь некоторые учителя физической культуры сетуют на то, что моторная плотность на уроках не может быть выдержана. Но это скорее всего заблуждение или профессиональная некомпетентность преподавателей, возможно до этого эти учителя не использовали в своей практике различные методы обучения как средство для достижения целей обучения.

На занятиях по физкультуре методы круговой тренировки, работа в группах, парах, тройках, всем классом давно не новость. При этом всегда учитывалась дифференциация выполняемых заданий и упражнений как по заданиям, так и делением на группы с учетом индивидуальных особенностей детей и отнесенных по состоянию здоровья к различным медицинским группам. Задания для каждой группы на всех этапах урока должны быть подобраны таким образом, чтобы они отвечали требованиям целей урока ориентированными на достижение целей этого урока. Здесь должна учитываться специфика каждого раздела программы по физической культуре, ориентированный на конкретный вид спортивной дисциплины. Активное

обучение предусматривается на всех занятиях. Под активностью некоторая часть учителей принимают двигательную активизацию учащихся на уроках физической культуры не понимая, что это ошибочное мнение и что теперь под этим нужно учитывать активное добывание знания самим учащимся. А это уже совсем другой подход к обучению как учителя, так и ученика. В этом процессе у учителя и учащегося появляются кардинально новые отношения к учебе. Учитель знакомит детей с поставленной задачей на данном уроке и направляет действия учеников в процессе обучения через обратную связь с ними. Дети не всегда будут справляться с заданиями и тут непосредственный рассказ и показ учителя будут необходимы. На уроках физической культуры всегда нужно учитывать технику безопасности так-как опасность травм при выполнении физических нагрузок всегда высока по сравнению с другими школьными предметами. При планировании и проведении занятия по физической культуре необходимо учитывать ресурсы данной школы, чтобы запланированные уроки проводились соответственно задуманному плану. Известно, что материальная база одной школы никак не может быть одинаковой с базой других школ. Поэтому для достижения целей своего урока нужно учитывать свои ресурсные возможности. При продуманном подходе к проведению урока имея более слабую материальную базу можно проводить успешные и интересные уроки. Критериальное оценивание требует большего внимания учителя на всех этапах урока, так-как в процессе оценивания участвуют как учитель так и дети в самооценивании [4].

Применение новых технологии оценивания дадут объективную оценку ребенка, где не возникает разногласий в оценивании со стороны ученика, родителей и других заинтересованных сторон. Тем самым в обучении мы подводим ученика к сотрудничеству и у него появляется мотив реализовать все свои возможности для достижения поставленной цели. Полученные результаты ребенок сравнивает с достижениями других соклассников, исправляет допущенные ошибки при выполнении задания и выходит на рубеж более высокой оценки со стороны преподавателя. А это уже новый стимул к продвижению вперед, развитию внутреннего мотива на последующих уроках. Работая по обновленному содержанию среднего образования учителю в корне нужно пересмотреть подходы к обучению. Для подготовки конкурентноспособной молодежи нужно будет проникнуться всей ответственностью к своей работе сегодня, чтобы в будущем это поколение с достоинством представляла Казахстан на международном уровне.

Литература

1. Н.Назарбаев. Стратегия «Казахстан-2050». - Астана, 2012.
2. План нации «100 конкретных шагов». - Астана, 2017.
3. Руководство для учителя. - ЦПМ АОО «Назарбаев интеллектуальные школы». - Астана, 2015.
4. 4. Программа для учителя. - ЦПМ АОО «Назарбаев интеллектуальные школы». - Астана, 2015.

ПРОБЛЕМЫ НЕПРЕРЫВНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ УЧИТЕЛЕЙ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Голобородова М.В.

**Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» Институт повышения квалификации
педагогических работников по Карагандинской области»
г.Караганда, Республика Казахстан**

В своей стратегии «Казахстан-2050» Н.А. Назарбаев подчеркнул, что знания и профессиональные навыки - ключевые ориентиры современной системы образования, подготовки и переподготовки кадров. В этом стратегическом документе Президент РК определил новые следующие приоритеты в сфере образования, направленные на развитие доступного и качественного образования [1].

В современном образовательном процессе всё большую актуальность приобретают вопросы воспитания мотивированной, инициативной личности обучающегося, ориентированного на успех и карьеру, на построение и реализацию продуктивных сценариев своего жизненного и профессионального пути. В связи с этим, требования к современному учебному процессу существенно превосходят задачи простой передачи знаний от учителя учащимся. В условиях сегодняшнего информационного века учителю необходимо перестроиться с более привычной для него парадигмы передачи готовых знаний на обучение школьников методам самостоятельной их добычи, способам получения, осмысления и применения новой информации, необходимой им для их дальнейшего саморазвития. Как результат осмысления поставленных перед педагогами задач возрос их интерес к проблеме формирования и развития функциональной грамотности учащихся. Современный период развития Казахстана четко обозначил новые приоритеты в области школьного образования, соответствующие мировым тенденциям. В Послании Президента РК народу Казахстана указывается, что развивающемуся казахстанскому обществу нужны современно образованные, нравственно воспитанные, предприимчивые люди, которые могут самостоятельно принимать ответственные решения в ситуации выбора, прогнозируя их возможные последствия, способные к сотрудничеству, отличающиеся мобильностью, динамизмом, конструктивностью, обладающие развитым чувством ответственности за судьбу страны.

Ведущие направления в развитии образования, определенные Концепцией модернизации современного образования, могут быть реализованы при условии постоянного совершенствования педагогов.

В настоящее время возросла потребность в учителе, способном обновлять содержание своей деятельности посредством критического, творческого освоения, применения достижения науки и педагогического опыта. Настал тот момент, когда учитель должен сделать шаг и перейти от учителя - практика к

учителю исследователю, тогда он будет интересен своим ученикам, тогда он сможет вести за собой современных учеников [2. с. 67.]. Творчески работающие педагоги сегодня реально продвигают реформу и будут продолжать реализацию ее основных направлений.

Специфика труда учителя побуждает его пополнять знания и умения всю жизнь. Этот процесс протекает в разных формах. Основными путями являются:

- Участие в научно-методической работе школы.
- Курсы повышения квалификации всех видов.
- Аттестация педагогических работников.
- Творческие семинары.
- Дистанционное образование.
- Все возможные платные курсы.

В статье 51 ЗРК «Об образовании» указано, что педагогический работник обязан:

1) обладать соответствующими теоретическими и практическими знаниями и навыками преподавания в области своей профессиональной компетенции;

2) обеспечить качество предоставляемых образовательных услуг в соответствии с требованиями государственных общеобязательных стандартов образования;

3) воспитывать обучающихся в духе высокой нравственности, уважения к родителям, этнокультурным ценностям, бережного отношения к окружающему миру;

4) развивать у обучающихся жизненные навыки, компетенцию, самостоятельность, творческие способности;

5) постоянно совершенствовать свое профессиональное мастерство, интеллектуальный, творческий и общенаучный уровень;

6) не реже одного раза в пять лет проходить аттестацию;

7) соблюдать нормы педагогической этики;

8) уважать честь и достоинство обучающихся, воспитанников и их родителей.

А перечень трудовых функций, знаний, умений педагогов внушает уважение, если не сказать священный трепет не только новичкам, входящим в профессию, но и профессионалам-педагогам с многолетним стажем.

Всем нам очевидно, что в этом перечне заданий отнюдь не нижняя, а верхняя планка уровня педагогической профессии. Вместе с тем довольно очевидно, что, действительно, именно такие профессионалы только и смогут реализовать заданные идеологии новые ориентиры и цели. Возникает вопрос: какие пути могут вести будущих и ныне работающих педагогов к заданной высоте?

Один из путей, это – непрерывное образование.

По мнению В. Л. Аношкиной и С. В. Резванова, понятие непрерывности образования, в том числе и профессионального, можно рассмотреть по отношению к 3-м основным составляющим (субъектам).

Во-первых, по отношению к личности. Непрерывность в таком контексте означает, что человек учится постоянно, причем, учится либо в образовательных учреждениях, либо занимается самообразованием.

Во-вторых, по отношению к образовательным процессам (образовательным программам). В этом случае непрерывность характеризуется преемственностью содержания образовательной деятельности при переходе от одного вида к другому, от одного жизненного этапа к другому.

В-третьих, по отношению к образовательным учреждениям. Непрерывность в таком случае связана с особой сетью образовательных учреждений, которые создают необходимое и достаточное пространство образовательных услуг, способных удовлетворить все множество образовательных потребностей

Гершунский Б.С. трактует суть непрерывного образования как процесс создания необходимых условий для всестороннего гармоничного развития личности независимо от возраста, первоначально приобретенной профессии, специальности, места жительства с обязательным учетом личностных особенностей, мотивов, интересов, ценностных установок.

Согласно этому, непрерывное профессиональное образование – это системно организованный процесс образования людей на протяжении всей их жизни, дающий возможность каждому человеку получать, обновлять и расширять знания, необходимые для успешного исполнения различных социально-экономических ролей в системе социальных контактов, выбрав для этого ту образовательную траекторию, которая наиболее полно соответствует и отражает потребности личности и образовательной потребности общества. Непрерывное образование означает всякого рода сознательные действия, которые взаимно дополняют друг друга и происходят как в рамках системы образования, так и за ее пределами в разные периоды жизни. Эта деятельность ориентирована на приобретение знаний, развитие всех сторон и способностей личности, включая умение учиться и подготовку к исполнению разнообразных социальных и профессиональных обязанностей, а также к участию в социальном развитии, как в масштабе страны, так и в масштабе всего мира. В данной трактовке подвергнута главная мысль непрерывного образования – развитие личности человека.

Учебный предмет «Технология» в современной школе является одной из содержательных областей учебного плана, введение которого в общее образование обусловлено существующей в современном обществе потребностью в трудовом и производственно-хозяйственном становлении подрастающего поколения. В школьном плане предмет является не только учебной дисциплиной, но и основой для освоения многих смежных областей, основным инструментом профессиональной ориентации личности учащихся и их приобщения к хозяйственно-экономической деятельности. В этой связи «Технология» предусматривает развитие конструкторско-технологических знаний, умений и навыков в области технологии, экономики, организации производства, производственной экологии, а также знаний по основам

предпринимательства. Под необходимыми знаниями обычно понимаются общепрофессиональные знания учителя технологии по предмету. [2. с. 71] Из собственного опыта знаю, что учителю технологии необходимо иметь конструкторско-технологические знания, обеспечивающие успешность деятельности учителя:

1. графические: оформление чертежей и эскизов, геометрические построения, изображения (виды, разрезы, сечения), условные обозначения на кинематических схемах и др.

2. технологические: физико-механические и эстетические свойства материалов, способы их получения и обработки, взаимозаменяемость, допуски и посадки и др.

3. конструкторские: теория механизмов и машин, сопротивление материалов, детали и их соединения, технические средства автоматизации, методика конструирования, техническая эстетика и др. При этом важное значение имеет знание предметов естественного цикла: математики, физики, химии, биологии и др.

Учитель технологии должен постоянно совершенствовать своё мастерство, изучать различные виды декоративно-прикладного искусства. Неоценимую помощь в преподавании и повышении мастерства, являются навыки владения современными ИКТ, как эффективный инструмент.

Итак, в основе педагогического совершенствования и роста лежит принцип саморазвития, определяющий способность личности превращать собственную жизнедеятельность в предмет профессионального преобразования. В рамках системы образования должны быть разработаны, а затем реализованы проекты, программы развития мышления, саморазвития и самоорганизации людей.

Педагог должен находиться в постоянном творческом поиске, будь он «стажист», или еще совсем неопытным. Он должен всегда помнить, что ему придется учиться всю жизнь, чтобы самоутвердиться и быть успешной самореализующейся личностью, ведь еще в 18 веке французский писатель-моралист Ж. Жубер говорил о том, что обучать - значит вдвойне учиться.

Литература

1. Назарбаев НА. Стратегия «Казахстан-2050» //Казахстанская правда. 2012 - 15 декабря.

2. Журнал: Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. Научное издательство «Институт стратегических исследований». 6-12.2016.- С.67,71.

3. Кагазбаева А.К. Функциональная компетентность педагога в условиях перехода к обновлённому содержанию // Международный журнал экспериментального образования. – 2015. – № 10-1. – С. 12-14.

ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДАҒЫ ПЕДАГОГТИҢ РӨЛІ

Джаркинбаева Г. А

**«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Жамбыл облысы бойынша педагогикалық
қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты
Тараз қ., Қазақстан Республикасы**

Функционалдық сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Олай болса, функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады.

Сауаттылық тұлғаның тұрақты қасиеті болып табылатындықтан, функционалдық сауаттылық сол тұлға меңгерген белгілі бір білім-біліктерден көрініс табады. Өйткені функционалдық сауаттылыққа адам нақты білім алу кезеңдерінен өткеннен кейін қол жеткізеді. Бұл орайда білім белгілі бір сауаттылық деңгейін қамтамасыз ететін құрал және нақты іс-әрекеттердің нәтижесі ретінде қарастырылады. Ендеше, мемлекеттік тілді оқытуда білімнің түпкі нәтижесі деп саналатын құзыреттіліктердің біртұтас бірлігі ретіндегі функционалдық сауаттылықтың мәнін, рөлін айқындаудың, оны мектеп тәжірибесіне ендірудің уақыт талабымен толық сай келуі де зерттеу тақырыбының өзектілігін дәлелдей түседі.

Функционалдық сауаттылық оқушылардың сыртқы ортамен қарым-қатынас жасау қабілеті, оқушылардың өзгермелі өмірге бейімделуінің шарты, оқушылардың жеке бас қабілеттерін дамытудың тетігі, оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамытудың негізі, әлеуметтік-мәдени дамуының өлшемі, білім, білік, дағдыларының құзыреттілікке ұласу жолы. Ол оқушылардың қатысымдық, ақпараттық, проблемалардың шешімін табу құзыреттіліктерінің бірлігінен құралады Білім берудегі сауаттылық мәселесі, біріншіден, нақты бір елдегі халықтың әлеуметтік жағдайына, екіншіден, мемлекеттің экономикалық дамуына, үшіншіден, елдегі мәдени ахуалға тәуелді болатындығы айқын.

Бүгінгі өркениеттің даму деңгейі білімділік пен сауаттылық ұғымдарының мазмұны мен оны түсінудің сара жолдарын іздестіруді қажет етіп отыр. Ғылыми еңбектерде сауаттылық ұғымының белгілі бір деңгейде ана тілінің грамматикалық нормаларына сай оқу, дұрыс жаза алу дағдыларын игеру екені байқалады. Әйтсе де адамның өмір сүруіне қажетті деп танылып, меңгеруге

ұсынылған бастауыш мектеп деңгейіндегі белгілі бір білім, білік пен дағдылардың жиынтығы (оқу, жазу, санау, сурет салу және т.б.) ретіндегі тілдік сауаттылық қазіргі кездегі әлеуметтік сұраным талаптарымен сәйкес келе бермейді. Жалпы, сауаттылық адамның білімділігіне қатысты ұғым екені белгілі. Яғни, сауатты деген сөздің түпкі мағынасы оқу, жазу, санау біліктіліктері қалыптасқан, грамматикалық тұрғыда таза, қатесіз жаза, сөйлей, оқи алатын, сондай-ақ дұрыс есептей білетін адам сауатты ретінде танылады. Ал «функционалдық сауаттылық» белгілі бір кезеңге сай субъектінің алған білімі мен білігі негізінде сауатты іс-әрекет ете алуы деген мағынаны білдіреді.

Сауаттылық ұғымы оны білім берудің әрекеттік аспектісімен бірлікте алғанда ғана кеңейе түседі. Функционалдық сауаттылық – тұлғаның пәндік білім, білік, дағдыларын әлеуметтік-қоғамдық ортада кез келген жағдаятқа сәйкес еркін қолдана алу мүмкіндіктерінің қалыптасқан жүйесі. Сонымен, функционалдық сауаттылық – жеке тұлғаның әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы және өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына қарай ілесе отырып, меңгерген білімді тұрмыс тіршілікте қолдана алуы мен жетілдіре отыруы. Сонда, функционалдық сауаттылық ұғымына келесі анықтаманы беруге болады: адамның мамандығына, жасына қарамастан меңгерген білімді сауатты қолдана алуы мен үнемі білімін жетілдіріп отыру процесі. Мұндағы басшылыққа алынатын функционалдық сапалар: белсенділік, шығармашылық тұрғыда ойлау, шешім қабылдай алу, өз кәсібін дұрыс таңдай алуға қабілеттілік, т.б. Яғни, жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның өзгермелі әлемде әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алуға қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады.

Білім алушы осы аталған негізгі құзыреттіліктермен қатар пәндік құзыреттіліктерді (әр пәннің мазмұны арқылы) меңгеруі тиіс.

Елбасы Н.Ә. Назарбаев «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам» атты еңбегінде оқулық мәселесіне ерекше тоқталған болатын. Функционалдық сауаттылықты жүзеге асырудың екінші тетігі – оқыту нысандары мен әдістері. Тәуелсіз қазақ елінің оқулықтарының мазмұны ұлттық құндылықтарды басшылыққа ала отырып жазылып, оны оқыту мен жүзеге асырудың жаңа әдістері, яғни аралық белсенді әдістер арқылы жүзеге асуы тиіс. Осы негізде білім алған мектеп оқушылары теориялық білімдерін практикалық тұрғыда қолданумен қатар ана тілінің келешегіне үлкен жауапкершілікпен қарауға тәрбиеленеді. Олардың оқу әрекетінің өзіндік ерекшеліктері жөнінде Л.В.Выготский «Бұл әрекеттің басты мақсаты мен нәтижесі, яғни, баланың үлкендермен, сондай-ақ, өзінің құрдастарымен әлеуметтік қатынасын қалыптастыру, әрі бұл уақытта өзіне дейінгінің тәжірибелерін, оның ішінде әлеуметтік қатынастың құралы болып саналатын сөйлеу тәжірибесін де меңгеруі қатар жүреді», – деп тұжырымдайды. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың

педагогикалық негіздеріне алынатын дидактикалық ұстанымдар екі бағытта белгіленді:

- Функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың дәстүрлі ұстанымдары;
- Функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың арнайы ұстанымдары.

Дара тұлғаға бағдарлап оқыту ұстанымы бойынша барлық оқыту жүйесі оқу әрекетінің субъектісі – оқушының даралық сипатына, мотивіне, шынайы өмірлік қажеттілігіне, мүмкіндігіне, бейімділігіне, әлеуметтік-мәдени дамуына орай құрастырылады. Пәндік білім, білік, дағдыларды меңгертудегі шығармашылық ұстаным сабақты шығармашылық үдеріс ретінде құруды мақсат етеді. Оқу үдерісінде жұптық, топтық жұмыс түрлеріне, біріккен шығармашылық тапсырмалар мен жобаларды орындауға үлкен мән берілді. Белгілі бір қатысымдық міндеттерді шешу барысында оқушылардың өз тілек-емеуріндерін іске асыруға мүмкіндігі болады. Оқу үдерісінде оқушылардың алдыңғы сабақтарда алған білім, дағды, біліктерін жаңа жағдаятта қолдана алуына қажетті дағдылары дамытылады. Пәнді интеллектуалдық және шығармашылық тұрғыда түсініп меңгертуге ден қойылады. Оқушыларды ғылыми біліммен қаруландыруды көздесек, оның жүйелілігі мен сабақтастығы, бірізділігі де ескерілуі міндетті. Бұл орайда дидактиканың оқытудың жүйелілігі мен бірізділігі ұстанымы жүзеге асырылады. Аталған ұстаным оқытудың ғылымилығы ұстанымымен тығыз байланыста жүреді. Оқытудың жүйелілігі мен сабақтастығын, бірізділігін қамтамасыз ету үшін әрбір пән бойынша берілетін білімнің мазмұны мен көлемін анықтағанда ұғымдық-ақпараттық материалдардың белгілі бір жүйемен берілуін, сабақтастығын, біртіндеп тереңдетілуін және кеңейтілуін, сондай-ақ оқушылардың білімді меңгеру әрекеті белгілі бір сатымен (мысалы: ынталандыру, алғаш көру – байқау, қабылдау – түсіну, ұғым құру, есте сақтау, қорытынды шығару немесе тұжырым жасау, т.б.) іске асырылуын ескеріп отыру керек. Оқушылардың алған білімі жүйелі, берік, тиянақты, терең болуы үшін мынадай мәселелер ескерілуі тиіс: өтілген тарауларды, тақырыптарды үнемі қайталап отыру: а) күнделікті сабақ барысында; ә) белгілі бір тақырыпты немесе тарауды, бөлімді аяқтаған уақытта; б) тоқсан аяғында; в) оқу жылының басында және соңында; өтілген тақырыпты практикалық жаттығулармен (ауызша, жазбаша тапсырмалар, жаттығулар, тәжірибелік-бақылау жұмыстары, т.б.) байланыстырып отыру; оқушылардың білім сапасын есепке алып отыру (тексеру және бағалау), кемшіліктерін анықтап, тиісті жұмыс жүргізу; өтілген оқу материалындағы өзекті мәселелерді, негізгі ережелер мен ұғымдарды есте сақтауларын қамтамасыз ету.

Қорыта келе, мектептегі оқыту үдерісінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда жоғарыда аталған ұстанымдардың қай-қайсысының да қызметі ерекше. Себебі, бұл ұстанымдардың негізінде ұйымдастырылған оқыту үдерісі оқушылардың берілген білімді жүйелі, терең, берік, сабақтастықта және біртұтастықта, ғылыми білімдер жүйесін практикамен байланыста, жеңілден ауырға, қарапайымнан күрделіге, нақтыдан белгісізге қарай жүретін бағытта белсенді түрде әрі қызығушылықпен

менгеруін қамтамасыз ете алады. Сондықтан да мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың педагогикалық мүмкіндіктерін қарастыру барысында оларды тығыз байланыста, оқытудың мақсат-міндеттері мен мазмұнына тәуелділікте жүзеге асырудың маңыздылығын байқаймыз. Пәндік білім, ептілік және дағдыларға сүйене отырып, оқу пәндері арқылы функционалдық сауаттылықты дамыту үдерісі ойлау дағдыларын қалыптастыру негізінде жүзеге асады. Функционалдық сауаттылық қалыптастыру процесі жекелеген пәндер мен іс- әрекеттерді игеруде білім, ептілік, дағдының құзыреттілікке көшуі.

Әдебиеттер

1. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 Қаулысы).

2. «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың 2012 жылғы 27 қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауы.

3. Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам» («Егемен Қазақстан»), 2012 ж. 10 шілде мақаласы.

4. 2012 жылғы 5 қыркүйекте Назарбаев Университетіндегі Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың интерактивті дәрісі.

УЧИТЕЛЬ НАШЕГО ВРЕМЕНИ...

Жакупбекова Г.Н.

**КГУ «Общеобразовательная средняя школа №4 отдела образования города
Жезказгана»**

г. Жезказган Карагандинская область Республика Казахстан

Современный период развития Казахстана четко обозначил новые приоритеты в области школьного образования, соответствующие мировым тенденциям. В Послании Президента РК народу Казахстана указывается, что развивающемуся казахстанскому обществу нужны современно образованные, нравственно воспитанные, предприимчивые люди, которые могут самостоятельно принимать ответственные решения в ситуации выбора, прогнозируя их возможные последствия, способные к сотрудничеству, отличающиеся мобильностью, динамизмом, конструктивностью, обладающие развитым чувством ответственности за судьбу страны. В данной статье анализируется психолого-педагогический подход к формированию функциональной грамотности учащихся, обозначены основные признаки и возможные условия формирования функциональной грамотности учащихся на уроках информатики.

Современному обществу требуются люди, умеющие быстро адаптироваться к изменениям, происходящим в постиндустриальном мире.

Объективной исторической закономерностью в настоящее время является повышение требований к уровню образованности человека.

В Послании народу Глава государства Н. А. Назарбаев выделил следующее: «Чтобы стать развитым конкурентоспособным государством, мы должны стать высокообразованной нацией. В современном мире простой поголовной грамотности уже явно недостаточно. Наши граждане должны быть готовы к тому, чтобы постоянно овладевать навыками работы на самом передовом оборудовании и самом современном производстве. Необходимо также уделять большое внимание функциональной грамотности наших детей, в целом всего подрастающего поколения. Это важно, чтобы наши дети были адаптированы к современной жизни»[1].

Что такое грамотность? Грамотность – это уровень образованности, характеризующийся способностью использовать основные способы познавательной деятельности через восприятие и текстовую передачу информации. Результаты обучения являются важнейшими условиями формирования функциональной грамотности. Понятие функциональной грамотности шире – это тот уровень образованности, который может быть достигнут учащимися за время обучения в школе и предполагает способность человека решать стандартные и нестандартные жизненные задачи в различных сферах жизни и деятельности на основе приобретенных знаний, то есть социализацию личности.

Какова роль педагога? Каков статус учителя на сегодняшний день?

Мы много говорим об обновлении системы образования и вместе с тем, мы не можем говорить об этом, если будем мало уделять внимание тем, кто непосредственно внедряет инновации. Это высокопрофессиональные кадры, способные внедрить новую систему и как результат сделать образование более качественным. Любая инновация в образовании может быть только при соблюдении трех основных условий: социальный заказ (т.е. она должна быть востребована), материальная база, наличие соответствующих кадров. Вот на третьем условии хотелось бы остановиться поподробнее.

Сейчас в школах русским языком обучения кадровый потенциал оставляет желать лучшего. Большинство учителей пенсионного возраста. От них не отстают и учителя возрастом за 50. Вот что имеем на сегодняшний день. Молодежь не идет в школу.

Школьный учитель не только передает знания, он предстает воспитателем, наставником подростков в их первых шагах на жизненном пути. Главной задачей и социальной функцией школьного учителя является воспитание молодежи, развитие интеллектуального и нравственного потенциала общества. Более того, можно сказать, что педагог формирует будущее поколение и общество в целом. Выполнение данных целей является основной социальной ролью учительства.

Педагог 21 века, по сути, мало чем отличается от педагога 19 и 20 века. «Сеет разумное, доброе, вечное...». Отдаёт себя детям без остатка. Однако изменилось отношение общества к учителю. Во-первых, потому что время

требует качественно новой подготовки учащихся к вхождению в самостоятельную жизнь. Время новых технологий диктует: меняй подходы к обучению и воспитанию детей, схватывай на лету новые веяния, успевай больше, расти в профессиональном плане, иначе не успеешь за его величеством Временем и останешься не востребованным обществом. Современный учитель не должен иметь косного мышления. Его ум и сердце должны быть радостно распахнуты навстречу завтрашнему дню со всеми его нововведениями. Такой педагог берётся за новое в деле обучения, следит за развитием педагогики и смежных с нею наук, активно использует на практике новые формы работы и быстро избавляется от непродуктивных методов. Этого требуют и время, и общество.

В условиях смены парадигмы общественного развития, перехода к информационному обществу, повышения требований к интеллектуальным параметрам работника инновационная деятельность в сфере образования обретает новый смысл. Именно инновационное образование подготовит человека к жизни в динамичных, быстроменяющихся условиях, а также позволит профессионалу участвовать в позитивной трансформации мира. Инновационная деятельность педагога в условиях обновления содержания образования – это деятельность, направленная на освоение, разработку, внедрение и распространение новых идей, содержания, технологий обучения учащихся для достижения нового качества образовательного результата, в том числе развитие у учащихся инновационной способности, которая является одной из составляющих профессиональной компетентности педагога.

Из составляющих инновационной деятельности педагога являются обучающиеся, учащиеся. В условиях обновления содержания образования учитель не дает готовую информацию и не задает алгоритм запоминания нового материала, учащиеся получают ее можно сказать самостоятельно. Учитель дает проблему, источники информации, объясняет как можно решать, а учащиеся сами ищут алгоритмы, рассуждают, высказываются, методом проб и ошибок ищут альтернативные пути, сообща проводят исследования, защищают проекты. Учитель всегда рядом, но он только направляет и помогает им. Посредством обсуждений у учащихся формируется ответственность, дети учатся приспосабливаться к жизни в современном мире, перестраиваться под изменяющиеся условия. Современного ребенка надо учить так, чтобы у него появлялось здоровое тщеславие, тяга к лидерству. Чтобы ему было интересно и почетно считаться умным. Необходимо подготовить полноценного образованного школьника, готового к самореализации в дальнейшей жизни.

Введение системы критериального оценивания требуют от педагогов, всестороннего и объективного оценивания успехов в достижении ожидаемых результатов обучения каждого учащегося, его отношения к учебе и динамику развития личности в целом. Транслируя лучший опыт внедрения новых подходов к обучению и методике преподавания, обновленное содержание образования учитывает и положительный опыт традиционного.

Повышение профессиональной компетентности учителя, которая включает в себя не только научно-теоретическую, методическую и психолого-педагогическую подготовку, позволяет учителю обеспечить успех во всем – и в достижении качества преподавания, а значит и в повышении качества обученности учащихся, и в повышении своего социального статуса и во многом другом. То есть учитель сам творец своего личностно-профессионального становления. Таким образом, овладение преподавателем инновационной деятельностью, активизирует его стремление к самовыражению, самореализации при решении педагогических задач, к развитию творческого потенциала. Ведь только качественное образование, его ценности, мастерство и профессионализм педагогов определяют будущее общества [3].

Важнейшей в профессиональном становлении современного учителя является проблема формирования его технологической компетентности, включающей в себя глубокую теоретическую подготовку и практический опыт продуктивного применения современных образовательных технологий на уроке, готовность к их адаптации и модификации с учётом индивидуальных и возрастных особенностей учащихся. Учитель должен быть сам примером для подражания, постоянно самосовершенствоваться, искать новые знания. Он должен быть человеком, влюбленным в свой предмет, уважающим личность учащегося, способным воспринять его точку зрения, человеком, который способен проектировать образовательную среду ребенка, класса, школы. Не менее важно умение адекватно оценивать уровень собственной деятельности и результатов совместной и самостоятельной деятельности детей. важнейшей в профессиональном становлении современного учителя начальных классов является проблема формирования его технологической компетентности, включающей в себя глубокую теоретическую подготовку и практический опыт продуктивного применения современных образовательных технологий на уроке, готовность к их адаптации и модификации с учётом индивидуальных и возрастных особенностей учащихся. Учитель должен быть сам примером для подражания, постоянно самосовершенствоваться, искать новые знания. Он должен быть человеком, влюбленным в свой предмет, уважающим личность учащегося, способным воспринять его точку зрения, человеком, который способен проектировать образовательную среду ребенка, класса, школы. Не менее важно умение адекватно оценивать уровень собственной деятельности и результатов совместной и самостоятельной деятельности детей.

Литература

1. Официальный сайт Президента Республики Казахстан // http://www.akorda.kz/ru/page/page_poslanie-prezidenta-respubliki-kazakhstan-n-nazarbaeva-narodu-kazakhstana-14-dekabrya-2012-g_1357813742
2. Государственная программа развития образования и науки на 2016-2019 годы (Указ Президента РК №205 от 1 марта 2016 года).
3. Молчанов С.Г. Профессиональная компетентность в системе повышения квалификации. Ч.1 – Челябинск, 2003. – 122 с.

БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ – БҮГІНГІ КҮННІҢ БАСТЫ ТАЛАБЫ

Жандарбекова Н.М.

«№13 жалпы орта білім беретін мектебі» КММ
Қарағанды облысы, Жезқазған қаласы

Бастауыш сынып пәндеріне арналған оқу бағдарламаларындағы оқу мақсаттары оқушылардан шынайы проблемаларды анықтап зерттей білуді талап етеді. «Білім беру мазмұнын жаңарту-бүгінгі күннің талабы» тақырыбы аясында өзімнің атқарып жатқан жұмыстарыммен төмендегі мәселелер төңірегінде сөз қозғамақпын:

- Жаңартылған бастауыш білім беру бағдарламасының ерекшелігі;
- Білім беру салалары мен пәндері;
- Сабақта қолданған жаңашыл әдіс-тәсілдерім;
- Бағалаудың түрлері;
- Сабақ беру кезіндегі жетістіктерім.

Осы жаңартылған білім беру бағдарламасы заман талабына сай келешек ұрпақтың сұранысын қанағаттандыратын тың бағдарлама. Кәсіби тұрғыда жаңа сатыға қадам басып, білім жүйесіне енген жаңалықтардың қыр-сырын зерттей отырып, ондағы өзгерістердің бұрынғы дәстүрлі сабақ берумен мүлдемге ұштаспайтындығында. Бүгінгі бастауыш сынып мұғаліміне үлкен жауапкершілік артып отыр. Мектепке келген баланың бойында білік-дағдыны қалыптастыратын ең алғашқы ұстаз – бастауыш сынып мұғалімі. Қазіргі заман талабына сай, ондағы болып жатқан өзгерістер мен қиындықтарға төтеп бере алатындай оқушымыз қабілетті болуы керек. Бұл сәтте бастауыш сынып мұғалімі көп рөл атқарады. [4]

Бағдарламаның мақсаты: Кең ауқымды білім беру дағдыларын меңгерген оқушы тұлғасының үйлесімді қалыптасуына қолайлы білім беру ортасын құру.

Бағдарламаның міндеттері:

- ✓ сын тұрғысынан ойлау;
- ✓ зеттеу жұмыстарын жүргізу;
- ✓ АКТ-ны қолдану;
- ✓ коммуникативті қарым-қатынасқа түсу;
- ✓ жеке, жұппен және топпен жұмыс жасау;
- ✓ тиімді оқыту әдіс – тәсілдерін қолдану;

Бағдарламаның өзектілігі:

Жаңартылған білім беру бағдарламасы әр оқушыны дара тұлға деп танып, олардың бойына үнемі оқып үйренсем деген ізденімпаздық қасиет дарыту, оларға өздігінен білімдерін толықтырып тереңдету тәсілдерін жаңа технологиялармен, әдіс тәсілдермен байланыстыра отырып дамыту. [3, 9-10 б.]

Бағдарламаның нәтижелігі:

✓ Бағдарламаның құрылымын, ондағы материалдардың күрделілігін өсу ретін, мазмұнын, мақсатын білу, түсіну;

✓ Педагогикалық тәсілдерді, оқу материалдарын қолдану;

✓ Оқу мақсаттарына қол жеткізу мақсатында критериалды бағалау жүйесін түсіну, қолдану; Оқушылар бойында дағдыны қалыптастыру. Бала бүкіл өмір бойы шешім қабылдауға, дамуға, АКТ пайдалана білуге үйренеді. Жаңаша әдіс-тәсілдерді әр сабақта қолданып отыру баланың сабаққа деген қызығушылығын арттырып, білімін тереңдетеді. Оқу пәндері баланың жалпы шығармашылық дамуына, өз ойын жеткізе алуына, өмірден өз орнын табуына аса қажетті пәндер болмақ. Бұрынғы дәстүрлі сабақтардан бөлек төрт дағдыны; оқылым, жазылым, тыңдалым және айтылымды дамыта отырып, жаңаша әдіс-тәсілдермен берілген сабақ өте тиімді. Осы жаңаша әдіс-тәсілдерді әр сабақта қолданып отыру баланың сабаққа деген қызығушылығын арттырып білімін тереңдете түсетінінде. Түрлі аудио, бейне жазбалар тыңдатылып, көрсетіліп отырылуы. Осы арқылы сабақтың эмоционалық реңі арта түседі. Мұғалімнің көшбасшылық қабілеті ең бірінші сабаққа даярлықтан басталады, яғни, өтілетін сабақтың жоспарын құру, оны өткізу әдістемесі, оқушылардың қабілеттерін, жас ерекшеліктерін ескере отырып, иллюстрация, техникалық құралдарды, дидактикалық материалдарды пайдалану. Сабақтың жоспарында өзара әрекеттестіктің болуы; үш тілде сәлемдесу, ширату- сабаққа деген қызығушылықтарының артуы; зерттеу жұмыстарының жүргізілуі- жаңа білім алудағы шығармашылық қабілет, жаңа әдіс-тәсілдерді жаңа форматта жоспарлау, рефлексия, бағалаудың болуы. Бұл бағдарламада оқушылардың қалай оқу керектігін үйреніп, нәтижесінде ойын еркін жеткізе алатын, сенімді, сыни ойлай алатын, таным белсенділігі жоғары тұлға қалыптастыру менің басты мақсатым болып табылады. Әрине дәстүрлі сабақтарды да жоққа шығаруға болмайды. Оның да алар орны бар. Бірақ жаңа әдіс-тәсілдер арқылы баланы өмірге бейімдеп дайындаймыз десем артық айтқандық болмас. Мұғалімдік тәжірибемдегі ендігі мақсат – заман талабына сай құзыретті тұлға қалыптастыруда осы жеті модульді жүйелі қолдана отырып, өз тәжірибемді толықтыру, жетілдіру болмақ. Бұл сындарлы оқытудың бір ғана тәсілі, қазіргі заман талабына сай ақпараттық технология, талантты, дарынды балаларды оқыту т.б модульдеріне жеке тоқталсақ оқытуда берер пайдасы зор екенін аңғаруға болады. Сындарлы оқытуда жеті модульді әр сабаққа жиі кіріктірген жағдайда ғана сапалы білім болады деген ойдамын. Сабақ бойы түрлі жаңаша әдіс-тәсілдердің болуы арқылы, оқушылар тек тыңдаумен айналыспай, білім алуда белсенді әрекет етуі керек екенін көрсетеді. Белсенді оқу аясында көңілді білім алады. Сабақтарда «Жигсо» «Ыстық орындық», «Өрмекшінің торы», «Венн диаграммасы», «Галерея»,

«Т кестесі», «Даналық ағашы», «РАФТ», «Микрофон», «Табыс сатысы» тағыда басқада көптеген әдістерді қолданып келемін.

«Танысу» әдісі

- Кім өлең шығарады?
- Кім домбыра тартады?
- Кім ән айта алады?
- Кім сурет салады?

- Кім секіртпемен жақсы секіреді?
- Кім жақсы іс тіге біледі? (орындарынан тұрады, қалғаны қол

шапалақтайды)

Осы әдіс арқылы нені білуге болар еді? Оқушылардың бойындағы қасиеттерді, не нәрсеге қабілетті екенін анықтай аламыз. Яғни дарындылығы мен таланттылығын білер едік.

“Аквариум” әдісі: Екі оқушы арқасымен, екі жаққа қарап отырады. 12 түтікше беріледі. Фигура құрастыру керектігі айтылады.

1-оқушы	2-оқушы
Фигураны құрастырып алады.	Жәй отырады.
Құрастырған фигураның жолдарын айтады.	Айтуы бойынша фигураны қайта құрастырады. Бірақ, сұрақ қойып, түсінбегенін сұрауға болады.

Бұл әдісті математика, бейнелеу, дүниетану пәндерінде қолдануға болады.

Бұл әдіс оқушыны :

- ✓ Сұрақты дұрыс қоя білуге;
- ✓ Сұрақ арқылы проблеманы шешуге;
- ✓ Нұсқауды дұрыс айтуға жетелейді.

Тілдік дағдының қайсысында болмасын тест тапсырмалары жиі қолданылады. 24 баладан тұратын сыныптың жұмысын тексеріп сабақ үстінде бағалау мұғалімге де аз уақыт кетпейді. Сондықтан да бірнеше сұрақтардан тұратын тест тапсырмасын беріп, оқушыларды жалықтырып алмау үшін және уақытты үнемдеу үшін, қалыптастырушы бағалау тапсырмасын түрлендіріп әр түрлі формада өткізуге болады.

Қарапайым тест

Бір дұрыс жауабы болады, бағалау үшін нұсқасын шығарып өзара жұптық бағалауды қолдануға болады.

Сигналды карточкалар бойынша орындалатын тест

Оқушылар А, В,С, Д карточкаларын көтеру арқылы жауап береді, әр сұрақтан кейін тақтаға дұрыс жауабы шығарылып, әр оқушы өзін-өзі тексеріп, бағалайды.

Табыс критерийлерін құрастыру үшін “Ширату” тапсырмасын орындаған жөн. Тапсырма орындауға 3минут беріледі . Тапсырма: үйдің суретін салыңыз (тапсырманы орындап болған соң, жетістік критерийлері ұсынылады). [2, 16 б.]

Мұржа	2балл
Есік	1балл
Есік тұтқасы	2балл
Бақ	3балл
Гүл	1балл
Терезе	1балл

Сіз қанша балл жинадыңыз?

- Осы тапсырманы орындауда мақсатыңыз қандай?
- Мақсатқа жеттіңіз бе?
- Қалай жеттіңіз?
- Тапсырманы орындау барысында қандай кедергі болды? Неліктен?

Жетістік критерийін құрастыру мен бағалауға арналған ұсыныстар:

Оқушыларға ішіне әр түрлі заттар (ойыншықтар, қарындаштар, мата қиындылары салынған қорап беріңіз. Оқушылар топтаса отырып, заттарды қандай белгілері бойынша топтастыруға болатынын анықтауды өтініңіз. Содан соң оқушылар қораптағы заттарды ортақ белгілері бойынша жинақтайды. Топтың кез-келген оқушысының заттарды қандай критерий бойынша топтастырылғандықтарын сұрайтындығыңызды ескертіңіз. Сондықтан да топтағы әр оқушы өз тобының шешімін нақты түсінуі тиіс. Оқушылардың заттарды ортақ белгілері бойынша топтастыра алуы қажет.

Жетістік критерийлері:

Оқушы оқу мақсатына жетті, себебі	Оқушы оқу мақсатына жетуге талпынады, себебі
Заттарды ортақ белгілері бойынша өздігінен дұрыс топтастыра алды.	Заттарды ортақ белгілері бойынша топтастыруда қателеседі.

Ең маңыздысы жаңартылған бағдарламадағы бағалау жүйесі де түбегейлі өзгеріске ұшырап, критериялық бағалау жүйесіне енуде. Критериалды бағалау кезінде оқушылардың үлгерімі алдын ала белгіленген критерийлердің нақты жиынтығымен өлшенеді. Оқушылардың пән бойынша үлгерімі екі тәсілмен бағаланады: қалыптастырушы бағалау және жиынтық бағалау. Бұл бағалау түрлері баланың жан-жақты ізденуіне ынталандырады. [1, 10б.]

Қорыта айтқанда осы бағдарлама маған несімен ұнады? Ең бастысы білім мен тәрбие бір-бірімен ұштасып жатыр, бала білімді тек теория жүзінде ғана алып қоймай, өмірмен тығыз байланыстыра отырып білім алады, бала қабілеті жан-жақты ашылады, балаға барынша еркіндік беріледі. Бала жан-жақты іздене отырып, бір-бірінен үйренеді.

Ричард Дарант : «үздік» сабақтың алты белгісінің бірі – оқушылардың табысқа қол жеткізу деп анықтаған. Ойымды Конфуцийдің: «Жетістікке тез жетемін деп есеп жасама және аз табысқа елікпе. Асықсаң – мақсатыңның орындалуы қиындайды, азға қанағаттанып қоя салсаң үлкен жетістікке жете алмайсың» -деген сөзімен қорытындылағым келеді.

Әдебиеттер

1. Бастауыш мектептің мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша басшылық. –Астана, 2015-Б.-10
2. «Оқу мақсаттарына жетуде жетістік критерийлерін құрастыру және қолдану» Деңгейлік бағдарламалар орталығының тренерлік тәжірибесінен - «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлерінің біліктілігін арттыру институты, 2015-Б.-16
3. Бастауыш сыныпта оқыту әдістемесі, 2015жыл. - №5. Б-9-10 .
4. www.bilimnur.kz

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В УСЛОВИЯХ НЕПРЕРЫВНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ УЧИТЕЛЕЙ

Жумагалиева Д.Ш.

**Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» «Институт повышения квалификации педагогических работников по Западно-Казахстанской области»
г. Уральск, Республика Казахстан**

В соответствии с Посланием Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность» наша страна переходит к реализации Третьей модернизации государства [1]. Одним из направлений в модернизации, как отмечено в Статье Главы государства «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания», является «конкурентоспособность» частью, которой должен выступить такой фактор, как компьютерная грамотность [2]. Так, 13.09.2017 г. на республиканском совещании по вопросам цифровизации президент нашей страны поднял вопрос владения населением ИТ-технологиями, где отметил, что «Очень важно для цифровой экономики повышать цифровую грамотность людей. ... Надо научить пользоваться смартфонами как следует. Поэтому у нас здесь огромная работа – больше говорить, объяснять, больше учить» [3].

В системе повышения квалификации Казахстана планомерно внедряется smart-образование (smart-education). Акцент на ИТ-знания делается в Правила организации и проведения курсов повышения квалификации педагогических кадров. Так в пункте 19 настоящих правил указаны минимальные требования к педагогическим кадрам, претендующим на обучение на курсах, один из которых – владение базовыми знаниями в области информационно-коммуникационных технологий на уровне пользователя [4]. Компетентность в использовании информационно-коммуникационных технологий является одним из разделов новой структуры обновленных учебных программ. Для успешного внедрения обновленного содержания образования учителя должны обладать ИКТ-компетенциями, использовать дополнительные ресурсы, в том числе интернет и формировать у школьников умения находить, обрабатывать информацию по предмету.

За пятилетний опыт деятельности АО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу» (Центр) можно наблюдать успешную адаптацию системы повышения квалификации к новой социально-экономической среде, основанной на новом централизованном корпоративном управлении, внедрении методологии и трансляция мирового и казахстанского опыта:

- успешная реализация ИКТ-политики через автоматизацию работы сайтов филиалов Центра с целью быстрого обмена информацией, оперативного и качественного ведения профессиональной деятельности;

- внедрение Национального портала системы повышения квалификации – первого образовательного проекта для педагогов республики через обучение в формате «Blended learning», состоящий из «Distance learning» - обучения на расстоянии, «Face-to-face Learning» - обучения в аудитории, «Online learning» - обучения через интернет.

- в организации курсовых и межкурсовых мероприятий используются ИКТ-технологии посредством смарт техники и Интернета для ведения образовательной деятельности на основе облачных сервисов и инновационных решений;

- установление обратной связи со слушателями с целью посткурсовой поддержки через создание сетевого сообщества педагогов для решения профессиональных проблем, обмена опытом, продуктивного сотрудничества; онлайн-консультация; организация и проведение конференций, семинаров и мастер-классов, посещение уроков и методическая помощь.

В связи с тем, что научно-методическая тема Филиала АО «НЦПК «Өрлеу» «Институт повышения квалификации педагогических работников по Западно-Казахстанской области» «Педагогические и технологические основы повышения квалификации педагогических работников в условиях внедрения процесса SMART Education», курсовая и межкурсовая работа по данному направлению проводится с обязательным использованием Smart-устройств. Так, например, в программу краткосрочных курсов повышения квалификации включены такие тем как: Использование Smart-устройств в обучении, Информационно-коммуникационные технологии Smart школы. Формирование информационно-коммуникационной компетентности педагога при разработке цифрового образовательного контента, Роль SMART техник при формировании функциональной грамотности школьников, Веб-сервисы Prezi, Padlet и Realtimeboard, QR-коды как средство трансляции учебно-методической информации в учебном процессе. Материалы лекционно-практических занятий по данным темам разработаны на основе зарубежного опыта университетов Лондона, Рединга (Великобритания), Сеула (Республика Корея).

Учебно-методическая деятельность филиала синхронизирована на сайте филиала zkoipk.kz, который в свою очередь является многофункциональным средством для автоматизации деятельности филиала. Зона обслуживания сайта охватывает курсовые и межкурсовые мероприятия. В разделе «курсовые мероприятия» в первую очередь расположена ссылка на план краткосрочных курсов института, что отражает приоритетность краткосрочных курсов, являющихся основной в деятельности институтов повышения квалификации. Размещение материалов курсов дает возможность для успешной организации учебной деятельности слушателей. До начала курсов учитель имеет возможность ознакомиться с расписанием занятий, материалами курса. Ознакомившись с тематикой и формой проведения курса, учитель прибывает на курсы, обеспечив себя необходимыми материалами, что, в свою очередь, определяет успешность прохождения слушателем курса. Учебный процесс, позволяющий педагогам ознакомиться с данными документами по интернету

до начала курса и использовать после курсов, ничем не уступает повышению знаний в иностранных школах по проекту «Flipped Classroom».

Системная работа в повышении квалификации педагогов области по смарт-образованию влияет на повышение уровня владения педагогами Smart-техникой. С 2013 года ежегодно проводятся областные конкурсы «Лучший контент урока» и «Цифровой формат сельской школы» для мотивации педагогов к активному использованию информационных технологий в обучении.

С 2016 года профессорско-преподавательский состав нашего института проводит онлайн курсы по повышению ИКТ-компетенций педагогов по таким темам как: возможности смарт устройств, веб-сервис Prezi - инструмент для создания интерактивной презентации в режиме онлайн, языки HTML+CSS, электронные услуги и электронное правительство, транзакционные услуги и мобильной кошелек. Повышение квалификации педагогических работников организаций образования на онлайн курсах осуществляется по инициативе организаций или по желанию педагогического работника [5].

При проведении межкурсовых мероприятий обязательно используется смарт техника, например:

- разработка интерактивных сборников конференций, позволяющих считывать и комментировать статьи, представленные в бумажном издании, на смарт-устройствах через использование QR-кода.

- разработка интерактивных программ конференций, посредством которых докладчики секций могут быть определены путем онлайн-голосования участниками конференций через смарт устройства.

- онлайн-оценивание конкурсных работ, где члены жюри конкурса выставляют баллы в единый для всех онлайн-лист оценивания с помощью смартфонов и планшетов.

Таким образом, мы можем наблюдать ряд преимуществ успешности проведения в нашем филиале мероприятий с использованием смарт-техники:

- 1). Соответствие формата проведения мероприятий научно-методической теме филиала.

- 2). Оперативность и точность.

- 3). Объективность оценивания работ.

- 4). Доступ к просмотру общей процедуры оценивания.

- 5). Повышение уровня владения Smart-техникой.

В условиях интенсивного развития возможностей смарт техники (смартфон, планшет, смарт мониторы) современному учителю просто необходимо быть мобильным и максимально использовать их в обучении. Главное для современного учителя – научиться успешно применять их. ИКТ позволяют оперативно управлять образовательным процессом, положительно влияет на мотивацию к учению; способствует профессиональному развитию педагогов.

Литература

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана. 31 января 2017 г. «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность» / <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1700002017>
2. Статья Главы государства «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudarstva-vzglyad-v-budushchee-modernizaciya-obshchestvennogo-soznaniya
3. Доклад Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева на республиканском совещании http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/meetings_and_sittings/uchastie-v-respublikanskom-soveshchanii-po-voprosam-cifrovizacii
4. Правила организации и проведения курсов повышения квалификации педагогических кадров, Приложение к Приказу МОН РК №18 от 18 января 2017 года <http://zkoipk.kz/images/stories/2016/n/18kr.pdf>
5. <http://zkoipk.kz/kz/online.html>

МЕКТЕПТІҢ КӘСІБИ ЖЕЛІЛІК ҚАУЫМДАСТЫҒЫ – ОҚЫТУ ҮДЕРІСІН ЖАҢАРТУДЫҢ МАҢЫЗДЫ СТРАТЕГИЯСЫ

Игенова А.Б

«Қ.И.Сәтбаев атындағы №7 мектеп-лицейі» КММ
Жезқазған қаласы, Қарағанды облысы, Қазақстан Республикасы

Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы жарыққа шықты. «Біздің еліміздің алға қойған мақсаты дамыған 30 елдің қатарына ену болғандықтан, мақсатқа жету үшін біздің санамыз ісімізден озып жүруі, яғни одан бұрын жаңғырып отыруы тиіс» деп атап өтеді Елбасымыз.

Ол үшін, әрине, күн санап өзгеріп жатқан дүбірлі дүниеде сана-сезіміміз бен дүниетанымымызға әбден сіңіп қалған қағидалардан арылмасақ, көш басындағы елдермен тереземізді теңеп, иық түйістіру мүмкін емес. Өзгеру үшін өзімізді мықтап қолға алып, ұлттық кодымыз болып табылатын құндылықтарымыздың озық тұстарын сақтай отырып, заман ағымына икемделу арқылы жаңа дәуірдің жағымды жақтарын бойға сіңіруіміз керек. Жаһандану дәуірінде адаспай, заманына сай өзгеріп отыруға бейімделген тұлғаны тәрбиелеу – ол мына біздер ұстаздар қауымының міндеті екені айдан анық. Ал сол ұрпақты кемеліне жеткізіп тәрбиелеу үшін біз жаңалықтың жаршысы, ұлт зиялысы ретінде ұстаздар қауымы ең әуелі рухани тұрғыдан жаңғыра білуіміз қажет.

Бірнеше жылдан бері еліміздің білім беру саласы әртүрлі реформаларды бастан өткізіп, небір сыннан, өзгерістен өтіп келе жатыр. Соның бірі Кембридж Университетінің бағдарламасы негізінде Назарбаев зияткерлік мектебінің аясындағы деңгейлік бағдарламалар бойынша еліміздің бірнеше мыңдаған ұстаздары курстан өтіп, жаңартылған форматта сабақтар өткізіп, өздерінің кәсіби білімдерін жетілдіруде.

Сонымен қатар халықаралық дәрежеде қолға алынып отырған желілік қауымдастықтардың маңызы біздің елде де қолдауға ие болуда. «Реформаторлар мектепте оқыту мен оқуды өзгерту және жетілдіруге қажетті деп есептейтін көптеген басты идеяларды әзірлеуге қатысып, жәрдемдесуіне және қолдауына байланысты желілік қауымдастық бүгінгі күні ең танымал болып отыр» деп тұжырымдайды Либерман /2005/.

Осыған орай, біздің мектеп-лицейінде 2015 жылдан бастап «Жарқын белес» ұстаздардың желілік қауымдастығы өз жұмысын бастап, кейін жетекші мектеп ретінде өз маңайына ортақ игі мақсат үшін бірнеше ауыл, қала мектептерімен біріге отырып байланыс орнатты. Атап айтқанда, қаламыздың №5, 9, 21 орта мектептері және №133 негізгі мектеп, сонымен қатар, Талап, Теректі, Кеңгір елді-мекендеріндегі мектептермен біріге отырып, жаңа идеяны тарату мақсатында ұстаздардың арасында кәсіби сенімді қарым-қатынас орната отырып, мүмкіндігінше жүйелі іс-әрекет етуде. Желілік байланыстың негізгі түрі сандық технологияға негізделген. Ол үшін мектебімізде электронды пошта ашылып ұстаздардың қарым-қатынасын жандандыру үшін қызмет етуде. Тіпті магнит мектептер мен жетекші мектепті қоса алғанда барлық ұстаздардың санына шаққанда деңгейлік курстан өткен мұғалімдердің пайыздық үлесі небары 6,1% болып отырғаны да біз үшін кедергі болып жатқан жоқ. «Жарқын белес» желілік қауымдастығының құрылғанынан бері екі оқу жылында көптеген іс шаралар бірлесе атқарылуда. Айталық:

- Бірлескен оқу күндері/тренерлік курстар, семинар, форумдар, коучингтер/
- Бірлескен жұмыс топтары/іс-әрекеттегі зерттеу, зерттеу сабақтары/
- “Оқыту мақсатындағы сапарлар”/ педагогикалық десанттар/
- Қашықтықтан өзара әдісалмасу /пошта, әлеуметтік желілер, скайп арқылы байланыстар/

• Күнделікті кері байланыс, рефлексия /кәсіби әңгімелер, сұхбаттар, кеңестер, рефлексивті есептер/

• Мониторинг және бағалау/ жинақтап бағалау, қорытынды есеп берулер, жинақтар шығару, аналитикалық есеп, т.б /сияқты ауқымды іс-шаралардан

тұрады.

Биылғы оқу жылының өзінде мына тақтада көрініп тұрғандай бірлесіп атқарған іс-шаралардың мониторингісін ұсынып отырмыз.

Барлығына бірдей тоқталмай-ақ тек өткізілген ашық сабақтардың санының өзі 56-ны құрап отыр, қалалық 1 форум, 2 семинар, 4 коучингті қосыңыз оған. Оның ішінде, ауыз толтырып айтатыны магниттік мектептермен бірлескен «Тәжірибедегі рефлексия» қалалық форумы қаңтар айында өтті. Оған қала, ауыл мектептерінен жүзден аса педагог қатысып тәжірибе алмасты. Форум аясында заманауи кіріктірілген ашық сабақтар мен команда құрудың, бірлескен жұмыстың жаңаша түрі – тимбилдингтер өтіп, ұстаздар өз проблемалары мен мүмкіндіктерін талқылай білді.

Бір атап өтетін жайт, жоғарыда айтып кеткен іс-шараларда желілік қауымдастық құрамындағы 38 деңгейлік курстан өткен көшбасшылардан басқа көптеген жас мамандардың тартылуы үлкен жетістік деп есептейміз. Ол үшін біздің мектеп-лицейде биылғы оқу жылында сертификатталған екі тренерлердің ұйымдастыруымен «Тәжірибедегі рефлексия» курсы жүзеге асып, одан бүгінгі таңда екі топтан сертификат алуға 36 мұғалімнің ұсынылуы себеп. Осы курстан тәлім алған бір топ ұстаздар жаңа идеяны таратушы жаңа толқынның, заманауи педагогтардың қатарына қосылып, одан әрі желілік қауымдастықтың өрісін кеңейтуде.

Биылғы оқу жылындағы тағы бір маңызды қадамдардың бірі-педагогикалық десанттардың ұйымдастырылуы болды. Сол мақсатпен мектеп-лицейіміздің барлық көшбасшылары жүргізіліп жатқан іс-әрекетті өз көзімен көріп, тәжірибе алмасып бетпе бет кездесуге, мүмкіндігінше көмек беріп, үйрете жүріп үйрену үшін шалғай жатқан елдімекендерден бастап барлық магнит мектептерге барып қайтты. Көшбасшыларымыз ортақ проблемалар мен олардың шешу жолдарын қарастыру үшін сұхбат құрып, өз кәсіби құзыреттіліктері аясында әдістемелік көмек көрсетуге тырысты. Осы бірлескен әрекеттердің барысында анықталған жағдайлар:

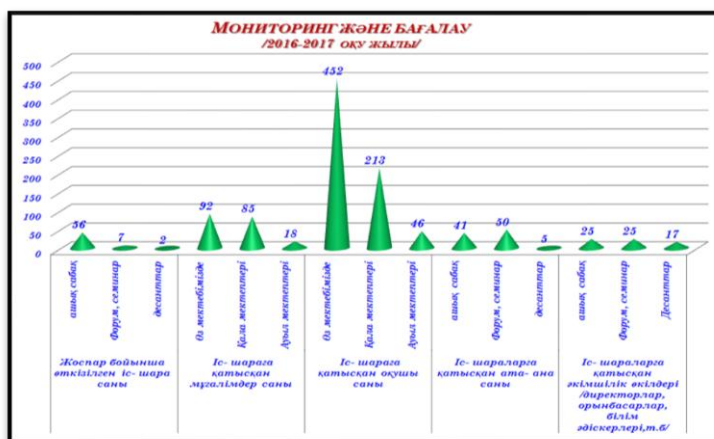
- Кездескен кедергілер
  - ауылдық мектептердің шалғайда орналасуы;
  - деңгейлік курстан өткен ұстаздардың санының тым аздығы;
  - материалдық-техникалық

базаның төмендігі, ғаламтор желісінің аз тартылып, байланыстың сапасыз болуы;

- Шешу жолдары
  - мүмкіндігінше сандық жүйелер арқылы байланысты күшейту;

- тренерлік курстарды магнит мектептеріне де жүргізуді қарастыру;

- бірлесе отырып сенімділік

қарым- қатынасты одан әрі нығайту, жетілдіру,

Қорыта айтқанда, жетекші мектеп аясында барлық атқарылып отырған іс-шаралар- жаңаша ойлап, заманға сай бейімделіп, өз ісінің кәсіби маманы бола алатын болашақ ұрпақты тәрбиелеуге зор үлесін қосатын ұстаздар қауымының кәсіби өсіп- өркендеуіне, тәжірибе алмасып жақсыны үйреніп, қиындықтарды бірлесе жеңуге бағыттталып отыр. «Нәтиже құны -өзіндік жетістік емес, бірлескен ынтымақ жетістігі» дегендей,желілік қауымдастық бізге не береді?

- жетекші мектеп пен магниттік мектептер арасындағы ынтымақтастықтың нығая түсуі;

- шалғай орналасқан ауыл мектептеріне мүмкіндігінше әдістемелік көмек беруді ұйымдастыру;

- ықшамсабақтар мен ашық сабақтар негізінде әдісалмасудың жүруі;

- диалогтың орнап, мәселенің ортақ шешімін табудағы ынтымақтастықтың нығаяуы;

- ғаламтор желісіндегіпошта арқылы материал алмасу, кері байланыс жасау, рефлексияның орын алуы;

«Тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйіні», мына өзгермелі заманда әр білім ошағы өзқазанында өзі қайнамай, өзара ынтымақтаса отырып, педагогикалық тәжірибеде кездесетін сан алуан қиындықтарды бірлесе жеңуге әрекет жасап, бәсекеге қабілетті, қай мамандық иесі болмасын өз ісінің кәсіби шебері, «Мәңгілік елдің» патриоты болып табылатын Азаматты тәрбиелеуі қажет.

Әдебиеттер

1. <https://egemen.kz> Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру»

2. Мұғалімдерге арналған нұсқаулық, үшінші басылым, «Назарбаев зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2015 жыл, 67-68 беттер

ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰННЫҢ ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА МҰҒАЛІМНІҢ ҮЗДІКСІЗ КӘСІБИ ДАМУЫНЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Кайрат Гулнур

**Теміртау қаласы әкімдігінің «Теміртау қаласының №8 жалпы білім беретін орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Қарағанды облысы, Теміртау қаласы**

Қазіргі жаһандану үрдісі әлемдік бәсекелестікті күшейте түскен заманда адамның жалпы білімін көтеру кең де ауқымды мәселе болып отыр. Ал олардың біліктілігін, дағдыларын қалыптастыру қажеттігі еліміздегі ғылыми – техникалық және әлеуметтік мәдени жетістіктердің қарыштап дамуынан туындайтыны анық. Әлемдік білім кеңістігінен жалпы білім берудің басымдылық мақсаты - өзгермелі білім жағдайына тез бейімделетін өз жолын дұрыс таңдай білетін, оң шешім қабылдай алатын тұлғаны даярлау. Яғни қазіргі қоғам кез келген педагогтан өз пәнінің терең білгірі болуы ғана емес,

теориялық, нормативтік – құқықтық, психологиялық – педагогикалық, дидактикалық әдістемелік тұрғыдан сауатты және ақпараттық компьютерлік технология құралдарының мүмкіндіктерін жан – жақты игерген ақпараттық құзырлылығы қалыптасқан мамандарды талап етіп отыр. Ал бұл талапқа сәйкесінше, қазіргі ақпараттандыру қоғамында жаңа оқыту әдістерін, оқулықтарды, интернет, компьютер, т.б қажеттіліктерді пайдаланбай алға жылжу мүмкін емес. Оларды тиімді пайдаланып, білім беру жүйесін тұтастай ақпараттандыру арқылы жаңа оқыту технологиясының толыққанды дамуына мүмкіндік жасайды.

Білімнің сапалы да саналы түрде берілуі білім беру жүйесіндегі педагогтердің, зиялылар қауымының деңгейіне байланысты. Дәстүрлі білім беру жүйесінде білікті мамандар даярлаушы кәсіби білім беретін оқу орындарының басты мақсаты – мамандықты игерту ғана болса, ал қазірәлемдік білім кеңістігіне ене отырып, бәсекеге қабілетті тұлға дайындау үшін адамның құзырлылық қабілетіне сүйену арқылы нәтижеге бағдарланған білім беру жүйесін ұсыну – қазіргі таңда негізгі өзекті мәселелердің бірі. Жалпы алғанда, «құзырлылық» ұғымы жайлы ғалым К.Құдайбергенова «Құзырлылық ұғымы - соңғы жылдары педагогика саласында тұлғаның субъектілік тәжірибесіне ерекше көңіл аудару нәтижесінде ендіріліп отырған ұғым. Құзырлылықтың латын тілінен аудармасы «competens» белгілі сала бойынша жан – жақты хабардар білгір деген мағынаны қамти отырып, қандай да бір сұрақтар төңірегінде беделді түрде шешім шығара алады дегенді білдіреді» деп көрсетеді. Бұл жайлы Б.Тұрғынбаева «...өзінің практикалық әрекеті арқылы алған білімдерін өз өмірлік мәселелерін шешуде қолдана алуын-құзырлылықтар деп атаймыз» деп анықтаса, Ресей ғалымы Н. Кузьмин-аның көзқарасы бойынша, «Құзырлылық дегеніміз – педагогтің басқа бір адамның дамуына негіз бола алатын білімділігі мен абыройлылығы». Мұғалім сана және ойлау процесін іске қоса алады,өзінің меншікті қызметін балалардың өзіндік шешімімен біріктіріп ұйымдастыра алады.Мұғалімнің кәсіби дамуы оқушы,мұғалім,ата-ана арасындағы өзара қарым-қатынастың азаматтыққа,білім беруге жаңа технологиялардың тиімділігін өз іс-тәжірибелері арқылы бөліседі. Болашақ ұрпаққа білім беру мен оларды дамыту мұғалімнен өмірдің қандай саласынан болмасын туындаған мәселерге оң көзқараспен карап,олар туралы позитивті пікірде болуды талап етеді. Мұндай көзқарастық ұстаным бәрімізде де болуы тиіс,барлық ұстаздар осыған ұмтылуы қажет.Қоршаған ортамен, адамдармен қарым-қатынас оң позитивті болғанда ғана жеке тұлғаның дамуы нәтижелі болады деп ойлаймыз. Тіпті біз қарым-қатынасымыз оң болу үшін,ойымыз да оң болу керек деп те айтар едік. Еліміздегі әлеуметтік-саяси ахуал, позициялар,пікірлер, әр түрлілігі жағдайында адамдар арасындағы сенім,өзара түсінушілік адами қарым-қатынастарға деген қажеттіліктерді қатты сездіруде.Әр адамның өз ішкі әлемі,өмірлік тәжірибесі,әлеуметтік құбылыстарға деген өз көзқарасы бар екенін ескерсек,мұнан туындау қаупі бар қарама-қайшылықтарды шешу толеранттық сананы қажет етеді. Сондықтан мектеп өз пәнінің аясында ғана ойлайтын өте тар ұғымдағы кәсіби мұғалім

емес, адам танитын,оның жанын түсінетін рухани тәлімгер ұстазға аса зәру. Олай болса мұғалім құзыреттілігін қалыптастыру мыналарды талап етеді.

1) Мұғалімнің өзін-өзі іске қосуын жетілдіруі қалыптасатын орта жасау.

2) Үздіксіз білім алуға деген қажеттіліктерін оятуға жағдай жасау.

3) Ішкі мүмкіндіктерін белсенді,қарқынды ету арқылы шығармашылығын дамыту мүмкіндігіне жол ашу.

Бүгінгі білім беру жағдайында әрбір ұстаз жүрегіне ой салар өзекті мәселелердің бірі - өзгермелі әлеуметтік және экономикалық жағдайда өмір сүруге дайын ғана емес, айналасындағы шынайы өмірге белсенді қатынасын байқатып, оны жақсартуға ықпал ете алатын, бәсекеге қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру болып табылады. Осыған байланысты педагогтарға қойылатын талаптар да өте жоғары.

Кәсіби даярлық – дегеніміз, бұл қызметкерге жедел-қызметтік міндеттерді нәтижелі де сапалы орындауға мүмкіндік беретін іскерліктің жоғары қалыптасу деңгейі.Нарық жағдайындағы мұғалімге қойылатын талаптар: бәсекеге қабілеттілігі, білім беру сапасының жоғары болуы, кәсіби шеберлігі, әдістемелік жұмыстағы шеберлігі.Осы айтылғандарды жинақтай келіп, заманауи мұғалім-рефлексияға қабілетті, өзін-өзі жүзеге асыруға талпынған әдіснамалық, зерттеушілік, дидактикалық - әдістемелік, әлеуметтік тұлғалы, коммуникативтілік, ақпараттық және тағы басқа құзыреттіліктердің жоғары деңгейімен сипатталатын рухани- адамгершілікті, азаматтық жауапты, белсенді, сауатты, шығармашыл тұлға. Нәтижеге бағытталған білім моделі мен басқарудың жаңа парадигмасы аясында жекелеген ұғымдар мен нормаларды және тиімді педагогикалық технологияларды меңгеру үшін педагогтардың кәсіби мәдениетін дамытуға бағытталған оқу қажеттіліктері туындап отыр.Біліктілік арттыру жүйесінде педагогтардың оқу қажеттіліктері нақты білімнің мәнін түсінуге, соның нәтижесінде өзіндік іс- әрекетке еруге және жеке өміріндегі тәжірибені жетілдіру мақсаттарына байланысты қалыптасады.Сондықтан олардың функционалдық сауаттылықтарын кәсіби шеберлікпен ұштастыру үшін нәтижеге бағытталған білім беру үлгісінде мақсатты түрде білім беретін, қалыптастыратын, дамытатын андрогогикалық процесс қажет. Басқаша айтқанда ересектерге арналған, жалпы және кәсіби білімнің қажеттілігін дамыту, ғылым, білім мен мәдениет жетістіктері арқылы адамдардың жалпы мәдениеті мен әлеуметтік белсенділікті дамытуға бағытталған танымдық іс-әрекетке ынталандыру үшін білім беру. Қазіргі білім беру парадигмасы «білікті адамға» бағытталған білімнен «мәдениет адамына» бағытталған білімге көшуді көздейді. Бұл білім беруді жаңаша ұйымдастыру-оның философиялық, психологиялық, педагогикалық негіздерін, теориясы мен тәжірибесін теренірек қайта қарауды қажет етеді.

Сабақ – біртұтас жүйе және педагогикалық шығарма, сондықтан да ол бір тұтастығымен, бөлімдерінің ішкі өзара байланысымен, мұғалім мен оқушының қызметтерін кеңейтудің бірыңғай логикасымен ерешеленуі керек. Педагогикалық тәжірибені бүгінгі даму деңгейінде белгілі болып отырғандай оқытудың озық әдіс тәсілдерінің бәрін еркін игеріп, әрбір нақты жағдайларға

орай ең тиімді әдісін таңдап алу, олардың жиынтығын түрлендіре отырып пайдалану, әрі шығармашылықпен өзіндік білімді жетілдіре отыру негізінде ғана жүзеге асатын іс. Әрине, ізденіс нәтижесінде жүзеге асатын тиімді оқыту әдісі оқушыларды алғырлыққа, байқампаздыққа, шығарма-шылыққа, еңбекқорлыққа, ең бастысы, ғылыми негізде ынтасын арттыруға мүмкіндік береді. Оқушыларға саналы білім, сапалы тәрбие беруді жүзеге асыру үшін ұжымның әрбір мүшесі мектептің жаны болып саналатын ұстаздар қауымы үнемі шығармашылық ізденісте, жаңа педагогикалық технологиялардың жетістіктерін пайдалана отырып, өздерінің кәсіби шеберлігін дамытуды кезек күттірмес мақсатым деп есептеуі керек. Жоғары деңгейде сабақ беретін оқытушының алдынан шыққан оқушы-өмір айдынындағы өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады. Бұл ұстаз үшін абыройдың үлкені, әрбір мұғалім осыған ұмтылса ұрпақ алдындағы қарыздың өтелгені. Болашақтың бәсеке-сіне қабілетті ХХІ ғасыр шәкіртін тәрбиелеу білім беру саласының еш назарынан тыс қалған емес. Соған сай ұстаз-ізденімпаз ғалым, нәзік психолог, тынымсыз еңбеккер, орт-аның ұйтқысы, жан-жақты шебер, терең қазыналы білімпаз, гуманист, белсенді патр-иот болғанда ғана қоғамның мықты да білікті, жоғарғы мәдениетті, жан-жақты дамыған, шығармашыл жеке тұлғаны қалыптастырып, тәрбиелейтініміз айқын.

Мұғалімнің негізгі міндеті-сабақ үрдісін ұйымдастыру, жаңа технологияларды қолдану ғана емес, керсінше, ол оқушылардың шығармашылық ойлау қабілетін дамыта отырып, өзіндік таным біліктілігінің дамуын ұйымдастыру. Міне, осы мұғалімнің іс- әрекетінің негізгі қағидасы болып табылады. Демек, қазіргі таңда мұғалім менеджер болуға тиісті. Педагогикалық Білім Концепциясында « Мұғалім өз пәнін міндетті түрде терең білуге тиісті, бірақ сонымен қатар оқу үрдісіне қатысатын мүмкіндіктердің өз орнын біліп, оны уақытында бағыттап, нәтижеге жетелеп, дер кезінде түзетулер енгізе алатын күзіретті тұлға болуы керек» делінген. Қазіргі жаңа формация мұғалімі дайын білім көзі ғана болмай, оқушылардың танымдық іс-әрекетінің ұйымдастырушысы және үйлестір-ушісі бола білуі, нәтижеге бағдарланған білім сапасын арттыруда жанаша жолдар мен әдістер табуға дағдыланған маман болуы қажет. Ұлы ағартушы А. Байиұрсынов «Бала оқытуды жақсы білейін деген адам, әуелі балаларға үйрететін нәрселерін өзі жақсы білуі керек» - деген тұжырымында: « Шығармашыл мұғалім шығармашыл шәкірт дайындайды» деген ой айқын аңғарылады.

Яғни, құзыреттілік қалыптастыру дегеніміздің өзі мұғалімдердің шығармашылық қабілеттерін дамыта отырып ойлауды, интеллектуалдық белсенділіктің жоғары деңгейіне шығу, жаңаны түсіне білуге, ізденуге бағытталған күтілетін нәтижелер болып табылады. Мұның өзі қазіргі ұстаздардан шәкіртті оқытуда, білім беруде, тәрбиелеуде белгілі бір құзіреттіліктерді бойына сіңірген жеке тұлғаны қалыптастыруды талап етеді. Мұндай құзыреттіліктер қатарына мыналар жатады:

1. Бағдарлы құзыреттілік – өз Отанының патриоты болу.

2. Мәдени-танымдылық құзыреттілік – өз халқының мәдениеті, жетістіктерін білу.

3. Оқу- танымдық құзыреттілік-оқушының зерттеу әрекеті.

4. Ақпараттық – технологиялар құзыреттілігі – өз бетінше іздей білу, талдау, таңдай білу, өзгерте білу, ақпараттық технологияларды игеру.

5. Әлеуметтік-еңбек құзыреттілігі-отбасы, еңбек, экономика, саяси, қоғамдық қатынастар жайлы қажетті білімге ие болу.

6. Тұлғалық өзін-өзі дамыту құзыреттілігі – өзінің өмірі мен ісіне жауапты қарау, өз алдына жоспар құру.

Коммуникативті құзыреттілік-адамдармен қарым-қатынас тәсілдерін білу, топтармен жұмыс жасау. Бұл жерде арнайы назар аударатын мәселе – мұғалімнің ақпараттық құзыреттілігі. Ақпараттық қарым – қатынас технологиясын игеру әр кадрдан талап етіледі. Ақпараттық ресурс-ақпарат көзін алу үшін алыстан оқыту, мультимедиялық, электрондық проблемаларды меңгеру. Әрбір ұстаз, өзінің электрондық әдістемелік жүйесін құруы қажет. Егер мұғалім өзінің кәсіби өсу жобасын дұрыс жолға қоя отырып, өзінің кәсіптік қызметіне нақты берілу арқылы тұлғаның алған білімін өмірде қолдана білетіндей тапсырмалар жүйесін ұсына алатын жағдайда болғанда ғана оқушы құзыреттілігін қалыптастыруға мүмкіндік табады.

Ұстаздық қызметтің қыры мен сыры мол, сондықтан да ұстаздар өз ісінің қыр-сырын жетік меңгеріп, игеру жолында кәсіптік шеберлікті толық меңгерсе ғана, бүгінгі қоғамымызды байытатын, дамытатын, жаңартатын адам тәрбиелеуге мол мүмкіндік ашылатыны күмәнсіз. Мұғалімнің кәсіби білік-дағдылары-өз кезегінде оның жеке кәсіби педагогикалық мәдениетін көрсететін өлшем. Олай болса, жаңаша өмірге бет бұрып, жаңаша ой түзеген егемен еліміздің ұрпағын білім нәрімен сусындататын саналы тәрбие, сапалы білім беретін жеке тұлға, мәдениеті мен кәсіби шеберлігі шындалған мұғалім-ғасыр көшін бастаушы болып табылады. Бүгінгі таңдағы жалпы білім беретін орта мектептердегі білім берудің басты мақсаты – мектеп оқушыларына сапалы білім, саналы тәрбие беру және мектеп ісін басқарудың тиімді жолдарын қарастырып, педагогтардың кәсіби біліктілігін жетілдіру болып табылады. Білім беру мекемелерінің мұндағы мақсаты-білім беру процесінде педагогтың, адамның дара тұлға ретінде қалыптасуына ерекше педагогикалық, психологиялық жағдай туғызу. Бұл жалпы білім беретін мектептердегі басқарудың әдіс-тәсілдерінің бәріне, мұғалім мен оқушының тұлғалық ерекшеліктерін қалыптастыруға, оның бейімділігін анықтауға бағыттайды. Сапалы білім мен саналы ұрпақты қалыптастырушы, әрине, ол – ұстаз. Ал ұстаздың анықтамсын дана Әл-Фараби былай деп көрсеткен: «Ұстаз жаратылысынан өзіне айтылғанның бәрін жете түсіне білетін, көрген, естіген және аңғарған нәрселердің барлығын жадында жақсы сақтайтын, еш нәрсені ұмытпайтын, алғыр да аңғарымпаз ақыл иесі, мейлінше шешен, өнер-білімге құштар, аса қанағатшыл, жаны асқақ және ар-намысын ардақтайтын, дихрем, динар атаулыға, жалған дүниенің басқа да атрибуттарына жирене қарайтын, табиғатынан әдептілік және әділдікті сүйіп, жақындарына да, жат адамдарға да,

әділ, жұрттың бәріне өз білгенінше жақсылық пен ізгілік көрсетіп, қорқыныш пен жасқану дегенді білмейтін батыл, ержүрек болуы керек»

Нағыз педагог деп оқушы жүрегіне жол таба білген адамды айтамыз. Ендеше қоғам талабына сай кәсіби мұғалім болу заман талабы болып тұрғаны анық. Жаңа формация мұғалімі кім деген сұраққа жауап іздейтін болсақ, Қазақстан Республикасының жоғары педагогикалық білім беру тұжырымдамасында «Жаңа формация мұғалімі – кәсіби дағды мен педагогикалық дарыны қалыптасқан, жаңалыққа құмар, рухани дүниесі бай, шығармашылықпен жұмыс істейтін жеке тұлға» деп көрсетілген, яғни, ол ізгілігі мол әр іске жаңашылдықпен, үлкен ізденіспен зерттеуші ретінде қарайтын, ақпараттық технологияны толық меңгерген, коммуникативті, бір сөзбен айтқанда, толыққанды құзырлы адам. Мұғалім өзі құзіретті болмай, мақсатқа жетуі екіталай.«Ұстаз қандай болса қоғамы сондай» деген бұлжымас заңдылық қай қоғамда да көкейкесті. Сондықтан да бүгінгі күннің өзекті мәселесі - педагогтардың құзіреттілігін үздіксіз дамыту.

Педагогтың кәсіби мәдениеті төмендегідей сипатталады.

I.Кәсіби қасиеті:

- ұйымдастыру қабілеті;
- білімнің тереңдігі;
- ғылыми білімі;
- дарындылығы;
- шығармашылығы;-интеллектуалдық қасиеттері.

II.Моральдық –этикалық:

- қарапайымдылығы.-ақиқатқа құштарлығы;
- мейірімділігі;-адамгершілігі.

III. Психологиялық даярлығы:

- сыртқы келбеті;
- сөйлеу мәдениеті;
- киім киісі;
- әдептілігі.

Осы жоғарыда айтылғанның бәрі басқару қызметіне стратегиялық және инновациялық ойы дамыған, басқару мәселелерін шешуге қабілеті жеткілікті, жаңа технологияларды игерген, команда құрамында жұмыс істей алатын, өз іс-әрекетіне жауапкершілікпен қарайтын, қарым-қатынас мәдениеті жоғары, бір сөзбен айтқанда кәсіби құзіретті ұстаздың қалыптасуын үздіксіз дамытуды қажет етеді.

Әдебиеттер

1. «12 жылдық білім» 2006 жыл. № 4. Тақырып. «Мұғалімнің кәсіптік қабілетінің шыңдалуы», 13 б. // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1600000205>

2. Мұғалімге арналған әдістемелік құрал. ҚР білім және ғылым министрлігі Ү. Алтынсарин атындағы Ұлттық ғылым академия. «НЗМ» ДББҰ, 2015.

ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ В ПРЕПОДАВАНИИ ПРЕДМЕТОВ ЕСТЕСТВЕННО- МАТЕМАТИЧЕСКОГО ЦИКЛА

Оразбаева А.К.

**Филиал АО «Өрлеу» Институт повышения квалификации педагогических работников
по Восточно-Казахстанской области
г.Усть-Каменогорск ВКО РК**

Понятие «функциональная грамотность» впервые появилось в конце 60-х годов прошлого века в документах ЮНЕСКО и позднее вошло в обиход исследователей. Функциональная грамотность в наиболее широком определении выступает как способ социальной ориентации личности, интегрирующий связь образования с многоплановой человеческой деятельностью [1]. В современном, быстро меняющемся мире, функциональная грамотность становится одним из базовых факторов, способствующих активному участию людей в социальной, культурной, политической и экономической деятельности, а также обучению на протяжении всей жизни.

Одним из наиболее известных международных оценочных исследований, основанных на концепции функциональной грамотности, является Международная программа оценки учебных достижений 15-летних учащихся (Program for International Student Assessment - PISA), проводимой под эгидой Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР). В ходе тестирования в рамках PISA оцениваются три области функциональной грамотности: грамотность в чтении, математическая и естественнонаучная грамотность [1]. В каждом цикле особое внимание уделяется какому-то одному типу функциональной грамотности.

- читательская грамотность – способность к пониманию и осмыслению письменных текстов, к использованию их содержания для достижения собственных целей, развития знаний и возможностей, для активного участия в жизни общества;

- математическая грамотность – способность человека определять и понимать роль математики в мире, в котором он живет, высказывать хорошо обоснованные математические суждения и использовать математику так, чтобы удовлетворять в настоящем и будущем потребности, присущие созидательному, заинтересованному и мыслящему гражданину;

- естественно-научная грамотность – способность использовать естественнонаучные знания для отбора в реальных жизненных ситуациях тех проблем, которые могут быть исследованы и решены с помощью научных методов, для получения выводов, основанных на наблюдениях и экспериментах, необходимых для понимания окружающего мира и тех изменений, которые вносит в него деятельность человека, а также для принятия соответствующих решений [2].

В 2009 году Казахстан впервые принял участие в исследовании PISA. Результаты свидетельствуют, что доля казахстанских школьников, готовых:

1) адекватно использовать более или менее сложные учебные тексты и с их помощью ориентироваться в повседневных ситуациях, составляет 5 % от числа участников исследования грамотности чтения;

2) эффективно работать с конкретными моделями для конкретной ситуации, развивать и интегрировать разные задания, составляет 4,2 % от числа участников исследования математической грамотности;

3) эффективно работать с ситуацией, требующей сделать выводы о роли естественных наук, составляет 3,6 % от числа участников исследования естественнонаучной грамотности [2].

В то же время в исследовании TIMSS казахстанские школьники демонстрируют высокие результаты.

Таким образом, результаты участия Казахстана в PISA и TIMSS показывают, что педагоги общеобразовательных школ республики дают сильные предметные знания, но не учат применять их в реальных, жизненных ситуациях.

Следовательно, под математической функциональной грамотностью следует подразумевать способность личности использовать приобретенные математические знания для решения задач в различных сферах, в том числе и задач физического содержания.

Можно выделить четыре уровня функциональной грамотности учащихся по предметам естественно-математического цикла: недопустимый, допустимый, достаточный и высокий. Оценка качества функциональной грамотности учащихся – это результат выражения ценностного отношения субъектов образовательного процесса к качеству знаний, умений учащихся и характеру их ценностным отношений.

Предметы естественно-математического цикла на уровне основного среднего образования способствует формированию у учащихся функциональной грамотности в сфере коммуникации это:

формирования знаний о правилах и нормах общения, создания письменного или устного текста/высказывания;

развития умения решать практические и прикладные задачи; использования навыков понимания и преобразования текста для передачи в новых ситуациях;

развитие способов деятельности, а именно аналитических умений отличать причину и следствие, общее и частное;

учитывать разные мнения и стремиться к координации различных позиций в сотрудничестве, устанавливать и сравнивать разные точки зрения, прежде чем принимать решения и делать выбор, адекватно использовать речевые средства для решения различных коммуникативных задач [3].

Трудности формирования функциональной грамотности у учащихся связаны с процессом общения, со способом организации деятельности и с индивидуальными особенностями развития личности. В процессе изучения

предметов естественно-математического цикла могут быть преодолены коммуникативные трудности, характеризующие не успешность учащихся в общении и в переработке информации:

- соблюдать нормы и правила общения: слушать собеседника, высказывать и аргументировать, а также отстаивать собственное мнение;
- изменять свое речевое поведение в зависимости от ситуации, корректно завершать ситуацию общения; интерпретировать, систематизировать, критически оценивать и анализировать информацию с позиции решаемой задачи;
- использовать полученную информацию при планировании и реализации своей деятельности [3].

В качестве ведущего метода оценки коммуникативной сферы функциональной грамотности предложена самооценка учащимися успешности личностного опыта общения и работы с информацией, а также оценка учителем знаний и умений, составляющих когнитивную основу функциональной грамотности. В условиях модернизации системы образования роль предметов естественнонаучного цикла возрастает и обеспечивает разработку эффективных путей и средств решения, жизненно важных для людей задач и проблем. Ядром данного процесса выступает функциональная грамотность, так как функциональная грамотность есть «способность человека решать стандартные жизненные задачи в различных сферах жизни и деятельности на основе прикладных знаний».

Поэтому, одной из задач изучения предметов естественнонаучного цикла в общеобразовательных школах должно быть ориентировано на развитие функциональной грамотности учащихся.

Государственный образовательный стандарт основного общего образования устанавливает требования к личностным, метапредметным и предметным результатам образования. Одним из эффективных способов согласования предметов, входящих в образовательные области является преподавание смежных учебных предметов на основе единой концепции, построенной на общих дидактических и технологических принципах [4].

Естественнонаучная грамотность – это не только образовательная, но и гражданская характеристика, которая в большой мере отражает уровень культуры общества, включая его способность к поддержке научной и инновационной деятельности. Можно утверждать, что для осуществления технологической модернизации естественнонаучная грамотность населения необходима в той же мере, в какой нужны и сами профессионалы – учёные, конструкторы, инженеры [4].

Следовательно, под жизненно важными задачами и проблемами можно понимать задачи межпредметного содержания. Например, в теории обучения физике как такого рода задачам относятся упражнения, в которых используют знания и умения учащихся по двум или нескольким предметам. У учащегося должно быть сформировано обобщенное умение решать задачи. Формирование его начинается в процессе решения задач по конкретной теме, затем идет

обобщение его и пополнение обобщенной структуры конкретным содержанием. Учащиеся, владеющие обобщенными методами решения задач, при соответствующем обучении смогут грамотно решать любые практически значимые задачи с использованием знаний предметов естественнонаучного цикла.

Способом формирования естественнонаучной грамотности также является выделение общей для всех естественнонаучных предметов номенклатуры учебных заданий. Эта номенклатура не охватывает все типы учебных заданий по каждому предмету, но характеризует именно такие задания, которые непосредственно направлены на формирование компетентностей, определяющих естественнонаучную грамотность. А именно, следующих основных компетенций:

- понимание основных особенностей естественнонаучного исследования (или естественнонаучного метода познания);
- умение объяснять или описывать естественнонаучные явления на основе имеющихся научных знаний, а также умение прогнозировать изменения;
- умение использовать научные доказательства и имеющиеся данные для получения выводов, анализа и оценки достоверности этих выводов [5].

Таким образом, проблема развития функциональной грамотности учащихся в процессе обучения предметам естественнонаучного цикла должна быть реализована в аспекте содержания учебной деятельности и компетентности учителя. Развитие профессиональной компетентности учителя, обеспечивающей реализацию педагогического процесса, инициирующего и формирующего функциональную грамотность учащегося, является одной из главных задач. В основной школе ученик поставлен в центр учебного процесса. Внимание акцентируется на развитии ученика, формировании его мотивационной сферы и независимого стиля мышления.

Реализация Национального плана позволит обеспечить общую координацию деятельности государственных органов, профессионального сообщества, неправительственных организаций, родителей по развитию функциональной грамотности школьников.

Литература

1. Послание Президента Республики Казахстан - Лидера нации Нурсултана Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства». 14.12.2012.
2. Национальный план действий по развитию функциональной грамотности на 2012-2016 годы. Государственная Программа развития образования Республики Казахстан 2011-2020 годы от 7 декабря 2010 года.
3. Образовательная система «Школа 2100». Педагогика здравого смысла / под ред. А. А. Леонтьева. М.: Баласс, 2003. 35с.
4. Цукерман Г. А. Оценка читательской грамотности. Презентация и обсуждение первых результатов международной программы PISA-2009, 7 декабря 2010 года. Российская академия образования // Сайт отдела оценки качества общего образования ИСМО РАО, страница публикаций – <http://www.centeroko.ru/>
5. Компетенции в образовании: опыт проектирования: сб. науч. тр. / Под ред. А.В. Хуторского. – М.: Научно-внедренческое предприятие «ИНЭК», 2007. – 327 с.

ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА ПЕДАГОГТІҢ КӘСІБИ ДАМУЫНА ЫҚПАЛ ЕТУ

Рахатова К.Ж.
«Өрлеу» БАҰО» АҚ Ақтөбе облысы бойынша
Ақтөбе қаласы

Калмаганбетова Н.Т.
«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша

Орта білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында педагогтердің біліктілігін арттыру жүйесінің маңызы артып келеді. «Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» педагогтердің кәсіби өсуіне жағдай жасауда және біліктілікті арттыру курстарының мазмұнын жаңарту бойынша жүйелі жұмыс жүргізуде.

Білім беру жүйесіне енгізіліп жатырған кез келген жаңалық ертеңгі күні өзектілігін жоғалтып отырады. Бұл – жаңаруға, жаңғыруға деген дұрыс бетбұрыс. Өмір бойы оқып, білімін үздіксіз жетілдіріп отыратын педагог қана қазіргі заман талабына сай бәсекеге қабілетті, өз ісінің шебері, жаңашылдыққа жаны құмар ұстаз бола алатыны сөзсіз. Күнбе-күн толтырылып отырған білім қоры сол күні керек болмауы әбден мүмкін. «Білмеймін деп қорықпа, білуге деген құштарлығыңның жоғынан қорық» деген нақыл сөз осы ойды өрнектегендей.

Жаңа мектепке жаңа мұғалім қажет. Ал мектеп реформасы педагогтің дамуына қарағанда жылдам өзгереді. Шығармашылықпен жұмыс жасайтын педагог жаңарған реформаны алға жетелейді және оны жүзеге асыратын негізгі бағыттарды біледі. Осы жаңалықты жүзеге асыруға бірден-бір көмегін тигізуші-педагогтардың біліктілігін арттыру жүйесі. Бұл жүйеде бірінші кезекте педагогтің қиындықтар аясы зерттелінеді, екінші кезекте жаңартылған мазмұн бойынша мұғалім жаңа технологиялармен қаруланады, үшіншісі-манағы қиындықтарды шешу кезеңінен өтеді, төртінші кезекте өзіндік кәсіби құзыреттілігі өсіп, дамиды. Қазіргі мектепте мұғалімнің біліктілігін арттыруы ашық сұрақтардың бірі болып қалуда, себебі екі-төрт апта бойына біліктілікті арттыру институтында дәріс алған педагог мектепке барған соң алған білімін өз тәжірибесіне енгізуі талап етіледі, ол үшін мұғалім өз пәнінің әдістемесі мен тиімді әдіс-тәсілдерді жақсы меңгеруі қажет. Курстарды ұйымдастырудың сапасын, модулдік бағдарламалардың оқу мазмұнын, біліктілікті арттыру институттарының профессорлық-оқытушылық құрамының құзыреттілік деңгейін бағалауға, нақты тәжірибелік көмек көрсету үшін педагогтар қызметіндегі кәсіби қиындықтарды анықтауға мүмкіндік туғызатын көрсеткіштер зерттеліп дайындалады.

Мұғалімнің өзіндік білім алу, біліміне білім қосу үдерісі жүзеге аспайынша, түрлі біліктілікті арттыру курстарының тиімділігі жоғары болмайды. Шығармашылық адамына, әсіресе жоғары жауапкершілігі бар мұғалімдік мамандық үшін өзіндік білім қажеттілік болып табылады. Бұнда «Біліктілікті арттыру – кәсіби даму – үздіксіз оқу және өзін-өзі таныту» жүйелілік қағидаты өте маңызды.

Үздіксіз білім алудың, өмір бойы оқып-үйренудің маңыздылығының артуын ескеріп, мұғалім жаңа білім беру технологияларын игеріп, біліктілігін арттыруға үнемі дайын болуы керек. Оқыту тәжірибесінің жақсаруы мұғалімнің кәсіби және тұлғалық дамуы арқылы мүмкін болады.

Заманауи кезеңде білім беру жүйесінде құзыреттілік амалдарын қолдану мәселелері өте өзектілігімен қатар, оқытушылардың кәсіби мүмкіндіктерінің мықты және әлсіз жақтарын анықтауға бағытталған. Өз кезегінде объективтік бағалау құзыреттілік моделдері негізінде оқытушының кәсіби дамуы мен уәждемелік жоспарлауында тиімді құрал ретінде бола алады.

Осы жерде мұғалімнің мотивациялық құзырлылығы ішкі уәжбен, қызығушылықтарымен, практикалық қабілеттерімен, өз таңдауын жасау білігімен, белсенді әдістерді жеке таңдауымен тығыз байланысты. Функционалдық құзырлылықтар ғылыми білімдерді және фактілік материалдарды пайдалана білу білігі, техникалық және ғылыми құзырлылық, өмірде және оқуда пайдалана білу білігі, ақпарат көздерін өзінің дамуы үшін пайдалана білуімен өлшенеді.

Мұғалімдердің құзырлылықтарын қалыптастыруды жүзеге асыру тек білім берудің жаңа мазмұны арқылы ғана емес, сол сияқты, тиімді әдістер мен технологияларға да қатысты. Педагог технологиялар мен әдістердің ішінен негізгі стратегиялық бағытты анықтау қажет, ал оларды оқыту үдерісінде қолдану оқытудың нәтижесі-құзырлылыққа ықпал етеді. Сол себептен, мұғалімнің негізгі міндеті оқушылардың дамуына, өзіндік дамуына жағдай жасау, өнімді білім мен білікті игерту, өмір бойына өз білімін толықтыруға және білімін қажетті кезде қолдана білуге деген қажеттілікті дамыту болып табылады. Оларды орындау үшін мұғалім нені басшылыққа алуы керек? Ең алдымен, мұғалім қолданатын технологияға тәуелсіз төменде келтірілген ережелерді есіне сақтауы керек: ең бастысы, Сіз оқытып отырған пән емес, Сіз қалыптастырып отырған тұлға. Тұлғаны Сіз оқытатын пән қалыптастырмайды, пәнді оқытатын мұғалім қызметі арқылы қалыптасады; белсенділікті қалыптастыру үшін уақытты да, күшіңізді аямаңыз. Бүгінгі белсенді оқушы-ертеңгі қоғамның белсенді мүшесі; оқушыны білім алуға, оқу-танымдық қызметтің белсенді әдістерін игеруге көмектесіңіз; «Неліктен?» деген сұрақты жиі пайдаланыңыз, бұл себепті ойлауға үйрету үшін қажет: себеп-салдар байланысын түсіну дамыта оқытудың міндетті шарты болып табылады; әңгімелеп айтқан білмейтінін, тәжірибеде қолданатын адам білетінін есіңізге сақтаңыз; оқушыларды ойлауға және өздігінен әрекет етуге үйретіңіз; шығармашылық ойлауды проблеманы жан-жақты талдаумен дамытыңыз, танымдық міндеттерді бірнеше тәсілдермен шешіңіз, жиі шығармашылық тапсырмаларды беруді жоспарлаңыз; оқушыларға оларды жұмыс нәтижесін алдын-ала болжам жасауға үйретіңіз; білім жүйесін игеруді қамтамасыз ету үшін сызбаларды, жоспарларды қолданыңыз; оқыту үрдісінде әр оқушының жеке қабілеттерін есепке алыңыз, бірыңғай деңгейдегі білімі бар оқушыларды кіріктірілген топтарға біріктіріңіз; оқушылардың өмірлік тәжірибелерін, олардың қызығушылықтарын, даму ерекшеліктерін есепке алыңыз; өз

пәніңізден ашылған жаңалықтар бойынша ақпаратты біліңіз; оқушылардың зерттеу жұмысын ынталандырыңыз, оларды эксперименттік жұмыстың техникасымен, тапсырмаларды орындау алгоритмімен, анықтамалық материалдармен, шығармалармен таныстыруға мүмкіндік табыңыз; білім ол үшін өмірлік қажеттілігі екенін түсінуге үйретіңіз; оқушыға әр адамның өмірлік жоспарларын жүзеге асыру үшін барлығына үйренетін болса, онда ол өмірден өз орнын табатынын түсіндіру қажет. Бұл пайдалы кеңес-ережелер педагогикалық даналықтың, педагогикалық шығармашылықтың, көптеген ұрпақтардың жалпы педагогикалық тәжірибелерінің шағын бөлшегі ғана. Оларды есте сақтау, оларды басшылыққа алу-ең басты мақсатқа-тұлғаның дамуын қалыптастыруға жетуде мұғалім еңбегін жеңілдетудің басты шарты болып табылады.

Жұмыс тәжірибесімен алмасу, кеңес беру, оқытудағы өзекті мәселелерді талқылауды жүзеге асыруға мүмкіндік туғызатын педагогтардың желілік қауымдастықтары да мұғалімдердің кәсіби дамуына жағдай жасайды.

Біліктілікті арттыру институтында оқытудан өткеннен кейін, мұғалімдердің кәсіби қызметінде қандай өзгерістер болғаны жөнінде ақпарат алу мақсатында кері байланыс жүргізу институт жұмысының маңызды бағыты болып есептеледі. Біліктілікті арттыру курстарының әрбір тыңдаушысы тек білімді алып, оны өзі арқылы «өткізіп» қана қоймай, онымен әріптестерін де таныстырып, оларды жетілдіріп, яғни өз университетінің академиялық ортасында тәжірибе тарату бойынша импульс беруі тиіс. Сол себептен орта білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында педагогтің кәсіби дамуына ықпал ету біліктілікті арттыру жұмысының маңызды міндеті болып қала бермек.

Әдебиеттер

1. Жадрин Н.М. Өмірлік дағдылар мен құзырлылықтарды дамыту технологиясын құру тәсілдері // Открытая школа. №2(39). – 2005. – 3-7 б.

2. Лебедев О.Е. Білім берудегі құзырлылық тәсіл // Мектеп технологиялары. – 2004.п – №5. – 3-12 б.

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІН ЖАҢА RTУ ЖАҒДАЙЫНДА ИНФОРМАТИКА ПӘНІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ

Садыкова Г.А., Бүркіт Ә.Қ.

**«Өрлеу» БАҰО АҚ филиалы Оңтүстік Қазақстан облысы бойынша
педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты**

**Шымкент қаласының №61 жалпы орта мектебі
М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті
Қазақстан Республикасы, Шымкент қаласы**

Бүгінгі таңда кәсіби білікті, бәсекеге қабілетті, еліміздің дамуы мен өркендеуіне үлес қосатын шәкірттерді тәрбиелеу өзекті мәселе екені анық, өйткені қазіргі кезде информатика пәні бойынша жаңа бағдарлама негізінде

білім беру үрдісі жүзеге асырылуда. Соған орай жалпы орта мектептің информатика мұғалімдері қайта даярлау курстарынан өтуде.

Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың дәстүрлі халыққа Жолдауында еліміздің болашағы жастарды техникаға баулу қажеттігі айтылған, оның ішінде робот техникасын үйрету керектігіне аса мән беру керек делінген. {1} Сондықтан қазіргі білім беру жүйесінің мақсаты - ізденімпаз, жасампаз жанашыл «XXI ғасыр педагогы» да тарихқа терең үніле отырып, сонау әлемнің екінші ұстазы Әл-Фарабидан бастап, қазіргі әлемдік заманауи педагогика тәжірибелерін зерттеп, ұлттық педагогика негізінде сабақты түрлендіріп, жаңа бағдарлама негізінде, заманауи педагогикалық технологияны қолдану әдістемесін терең меңгеріп, яғни сыни тұрғыдан ойлау әдісін орынды қолдана отырып, шәкірттердің жүрегіне жол таба білуі шарт болып табылады. XXI ғасыр педагогы атану үшін, ұстаздық қызметті қадір тұту, қастерлеу, арындай таза ұстау, мұғалімдік моральді ақтау керек, әдептілікпен өз кәсібіне опасыздық жасамай, өз пәнін, өз мектебін, өз шәкіртін шексіз сүю керек. Мектеп білім беретін орта болса, оның тәрбиешісі – білім және ғылым, информатика саласын терең меңгерген, педагогика мен психология ілімін жетік игерген – жаңа формацияның, «Жаңашыл информатика» пәні мұғалімі болмақ.

Сондай-ақ қай ғасырда да балаға жылылық қабақпен ізгі тәрбиені бақташы да, құрылысшы да, етікші де, бағбан да, механизатор да, бәрі-бәрі де бере алады. Егер мұғалім жүрегіндегі имандылықпен, мейіріммен тәрбие бермесе, онда оқушылар құмырадан шыққан жынға ұқсап қалар.

Мұғалім, тәрбиеші, педагог, ұстаз, тәлімгер дей келе, мұғалімнің сөзінің түп төркіні: «Мұғалім» сөзі - араб тілінде ілім сөзін білдіреді: «ілім» - білу деп аударылады. «Әлләмә» – үйрету, «Иәлләмәу» – үйретеді. «Мәәлім» – үйретуші, қазақшасы мұғалім, мағынасы – үйретуші. Демек, «Мұғалім – адам жанының инженері». «Тәрбиеші» сөзі қазіргі «педагог» ұғымын білдіреді, грек тілінен аударғанда – баланы ұстазға жетектеп апарушы (кұл емес, біз бір Алланың ғана құлымыз). Арабтың «тәәлім» сөзі қазақта: тәлім, яғни ғалым, білуші деген мағына. «Тәәләмун» - ілім, ғылым, білу, меңгеру. «Тағлым» - үйрету. Тәлім-тәрбие дегеніміз – тәрбиені үйретуші.

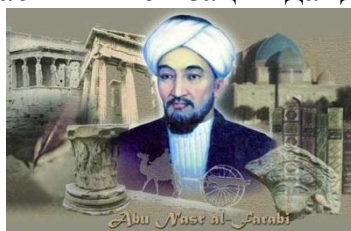
Біз осы кезге дейін XVII ғасырда өмір сүрген Я.А.Коменскийді класс – сабақ жүйесін жасаған деп келдік. Оның «Ұлы дидактика» атты еңбегі Батыс елдері педагогтарының өміршең құнды кітабы болып, шәкірт пен ұстазға, мектеп пен ата-анаға арналған талаптары күні бүгінге дейін сақталып жалғасын тауып келеді.

Әйтсе де, мұсылман ұстаздардың білімгерлерді жинап, оларға белгілі бір жүйемен, күнделікті өтілетін ғылым саласын бөлектеп, уақытқа шағып өткізуді VI – VII ғасырда-ақ бастаған екен.

Аристотель: «Адамгершілік – адам жанының қабылдап алған рухани сапасы», өз табиғатынан тыс жақсы адамның болуы мүмкін емес. Табиғат бізге игілікті қабылдайтын мүмкіндіктерді ғана береді. Содан бара-бара ол мүмкіндіктер шындыққа, шын мәніндегі ізгілікке, адам жанының жақсы

сапаларының біріне айналады. Ізгіліктерді қабылдап алу екі негізгі үрдіске байланысты. Бірі – оқып білім алуға, ал екіншісі, әсіресе, адамгершілік – тәлім-тәрбиеге байланысты. Тек тәлім-тәрбие ғана адамгершілік пен зерделілікті адам бойына сіңіре алады. Аристотель бұл жерде тәлім-тәрбиеге байланысты: "Әркім өзінің мінезіне өзі жауапты" деген пікір айтты. Мұндай пікірдің кейін жаңа заманда да қайталанғанын атап өткен жөн.

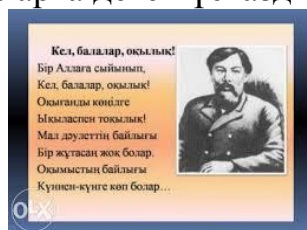
Мұғалім бала тәрбиесінде қателеспейуі тиіс. Егер хирург қателесе, оның зардабы бірден көрінеді, ал мұғалім қателесе, оның қателігі ұзақ жылдардан кейін білінеді, яғни ол адам баласын іштен зақымдайды.

1-сурет. Әлемнің екінші ұстазы Әл-Фараби.

Біздің дәуірімізде (б.д.) бұдан мыңдаған жылдар бұрын (б.м.ж.б. - автор) әлемнің екінші ұстазы атанған, ғұлама ғалым Әбу Насыр Әл-Фараби (أبو نصر محمد فارابي) арабшасы) ҰЛЫ ӘБУ НӘСІР МҰХАММАД бин МҰХАММАД бин ТАРХАН бин УЗЛАҒ ӘЛ-ФАРАБИ (870-950 ж.ж.) - әлемге әйгілі ойшыл, философ, социолог, математик, физик, астроном, ботаник, лингвист, логика, музыка зерттеушісі. Оны астрономия, логика, музыка теориясы, математика, этика, медицина, психология ерекше қызықтырған. Білімнің әр түрлі салаларын қамтыған. Жетпіс тілді меңгерген Фараби халыққа білім беруді армандады. Адамзат бойында ағарту мен дамуды біріктіргісі келген. Ұлы баба ұстанған мұраттың бір парасы мынадай: ғылымның қайнар көзіне ұмтылған адам өнегелі де жақсы тәрбиеленген болуы керек. Ең алдымен Құран, заң ғылымдарын оқуы керек. Адал, шыншыл болу керек. Бұзақылық, өтірік, алдау, арбаудан аулақ болу керек. Бүкіл 160 трактатының ішіндегі "Ғылым жігі жөніндегі сөз" атты трактатында: «ҰСТАЗ - адам жанының тәрбиешісі» деп жазып, Әл-Фараби "Бақытқа жол сілтеу" трактатында бақытқа, оған жетуге бастайтын жолға айрықша назар аударып, адам жанына (интеллект), оның ішкі және сыртқы сезім мүшелеріне (хауас) талдау бергенде жүрекке үнемі шешуші мән беріп, ерекше даралай көрсетіп отырады.

Ал, Мәңгілік Қазақ еліміздің алғашқы мұғалімі, ұлы педагог Ы.Алтынсарин де ұстаздыққа тән ілтипаттықпен, бар ықылас пейілмен, жүректен шыққан мейіріммен: «Бір Аллаға сыйынып, кел балалар оқылық!» деп жұдырықтай жүрегі бар балаларға деген ұстаздық махаббатын білдірген.

2-сурет. Қазақтың тұңғыш ағартушы мұғалімі Ы.Алтынсарин.

Ендеше, Ы.Алтынсарин: «Мұғалім – мектептің жүрегі» деп тектен-текке айтпаса керек. Философиялық тұрғыдан алғанда, ол мұғалімді бүтін бір үлкен ЖҮРЕККЕ теңеген ғой. «Мұғалім – мектептің жүрегі болса, «Ата-ана – мерейлі отбасының тірегі»,- деп Ұлы даламыздың Президенті Н.Ә.Назарбаев көрегендікпен даналық танытты. Тек зерделілік қана адамгершілікке, парасаттылыққа бастайтындығы белгілі.

Ы.Алтынсарин: «Білім дегеніміз – қоршаған ортаны танып білу» дегендей, оқушы ең алдымен қоршаған ортаның қақ төрінде, тақтаның алдында тұрған ұстазын танып біледі емес пе? Оның сөйлеген сөзі, киген киімі, әдебі, бір сөзбен айтқанда барлығы да үлгі-өнеге болмақ. Оқушылар мұғалімді, оның орнымен қолданған көрнекі құралдарын көзімен көріп, айтқан даналық сөздерін құлақпен естігенде ғана білімді меңгереді. Өйткені, адам жаратылысынан айналадағыны бес сезім мүшесі арқылы қабылдайтындығы психологиялық және анатомиялық зерттеулерден белгілі. Егер жалпы адамзатта бес сезім мүшесі болатын болса, ал жүректі мұғалімдерде алтыншы сезім мүшесі – интуициясы бар емес пе? М.Жұмабаев: «...балада болатын сезімдер әсерін талдай келе, олардың ішкі сырын білудің бірден-бір жолы – бала сезіміне жол табу керектігін айтады».

Ағартушы, ғалым А.Байтұрсынов: «Ең әуелі мектепке керегі білімді, педагогика мен әдістемеден хабары бар мұғалім. Екінші - оқыту ісіне керекті құралдар қолайлы һәм сайлы болу. Үшінші – белгіленген бағдарлама», - деген екен.

Жақында теледидардағы №42 арнадан жақын да жарқын болашақта «Виртуальді голограмма» тірі адам сияқты 3D және 4D форматта бейнелерді көрсететін болады, дегенмен, ол да мұғалімнің орнын алмастыра алмасы анық.

3-сурет. Адам тәрізді көру мен есту сезім мүшелері дамыған робот.

Сайып келгенде, мұғалім, кез келген жағдайда да мұғалім! Ол компьютерлік техника емес, не робот (робототехника, кибернетика, «киборг» – кибернетикалық организм) емес, не болмаса техникалық хатшы емес. ХХІ ғасырда мұғалімнің орнын ешқашан не компьютер, не робот алмастыра алмайды, өйткені біз интеллектуальді роботқа жасанды жүрек салып программалап қойсақ та, оның жүрек тілі сөйлемейді, тек компьютерлік программалау тілі сөйлейді ғой. Біз роботты ақылды етіп, сөйлеткен күнде де, жасанды жүрек салғанымызбен, мейірімділік қасиетті «Үрлеп» (*Құдай ғана «сұр үрлейді» деген сөз бар*) сала алмаймыз.

Әл-Фараби адамзат құрметі үшін интеллект өте қажет нәрсе деп есептейді. Шынайы бақытқа жету үшін үнемі іздену мен оқу керек дейді. Өзінің

"Әлеуметтік-этикалық трактатында" ғалым: "Үлгі-өнегенің арқасында керемет істер де шығады", - деп жазды.

Сондықтан «МҰҒАЛІМ» мамандығы «жел бесіктен - жер бесікке дейін...» үнемі ізденісте жүріп, заманауи ақпараттық технология құралдарын, сонау мектеп пайда болғалы бірге келе жатқан «Жай тақтадан – интербелсенді тақтаға дейін...» қолдану әдістемесін білуі үшін білімін үздіксіз көтеру қажет ететін абыройлы да құрметті мамандық екендігін естен шығармау керек. ХХІ ғасыр педагогы ретінде озық елдердің озық технологиясын жетік меңгермесек, заманауи педагогикалық технология құралдары мен әдіс-тәсілдерін, ақпараттық-телекоммуникациялық технологияларды тиімді қолданбасақ, басқа елдердің шаңында қалып қоюымыз әбден кәдік қой.

Ендеше, «Жаңашыл информатика» пәнінің мұғалімдері жаңа бағдарламаны терең меңгере отырып, осы құрметті де мәртебелі атаққа лайық болып, адамгершілік қағидаларын көк ту етіп берік ұстанып, оның ішінде мұғалімнің ерекше құндылықтары болып табылатын: мейірімділік, қарапайымдылық, кішіпейілділік, ізеттілікпен қатар адамзат баласының жүрегіне жол тауып, шәкірт жанын түсінетін нағыз педагог (психолог) болса екен деген үмітпен сабақтаймыз.

Әдебиеттер

1. «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік». Қазақстан Республикасының президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. 2017 ж., 31 қаңтар.
2. Коменский Я.А. Ұлы дидактика. – Алматы: 1993. – 130 б.
3. Берикханова, А.Е. Педагогикалық мамандыққа кіріспе: кәсіби құзіретті ұстаздарды даярлау негіздері: оқу құралы / А.Е. Берикханова; Абай атындағы қазақ ұлттық пед. ун-ті.- Алматы: Palitra Press, 2009. – 239 б.

БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ МҰҒАЛІМНІҢ КӘСІБИ ДАМУЫ

Тлеубай С.Т.

**«Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы**

Қазіргі кезеңде республикамызда білім берудің жаңа жүйесі жасалып, қазақстандық білім беру жүйесі әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алуда. Бұл педагогика теориясы мен оқу-тәрбие үрдісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр: білім беру парадигмасы өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болды. Білім мазмұнын жаңарту – білім беру бағдарламасының құрылымы мен мазмұнын, оқыту мен тәрбиелеудің әдістері мен тәсілдерін қайта қарастыру болып табылады. Ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтарды бойына сіңірген, кез келген өмірлік жағдайда функционалдық сауаттылығы мен бәсекеге

қабілеттілігін көрсете білетін тұлғаның үйлесімді қалыптасуына және зияткерлік дамуына қолайлы білім беру ортасын тудыру – жаңартылған білім мазмұнын енгізудің нәтижесі болуы керек. Ал, еліміздің көркейіп, өркениетті елдердің алдыңғы шебінен көрінуі және халықаралық деңгейде дамуы өскелең ұрпаққа білім берумен тәрбиелеуге тікелей байланысты.

Әлемдік тәжірибе ХХІ ғасырда білім беру жүйесін қарқынды дамытудың қажеттілігін көрсетіп отыр. Бұл жөнінде Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаев өз сөзінде: «Біз қазір «білім-ғылым-инновация» атты үштік үстемдік құратын постиндустриялық әлемге қарай бағыт алып барамыз», – деген еді. Осыған байланысты бүгінгі қазақстандық мектептің алдында әлемдік білім беру кеңістігіндегі секілді, зерттеулер мен жаңалықтар ашудың ғасырына ену үшін білім беруге жаңа көзқарасты қалыптастыру, ойлау, оқыту, жұмыс істеу, шығармашылық және жалпы алғанда, өмір сүру әдіснамасын тиімді қолдану міндеті тұр. Сол себепті бүгінде еліміздің болашағын алға қарай жетелеуші ұрпаққа білім беруді қамтамасыз ететін жалпы орта білім беру жүйесіне өзгеріс енгізу маңызды қадамдардың бірі болып отыр. Мектеп оқушыларды түрлі мәдениет өкілдерімен әріптестік қарым-қатынас жасауды, алуан түрлі идеяларды, көзқарастар мен құндылықтарды ескеруді, технологиялардың көмегімен кеңістік пен уақыт кедергілерін жеңе отырып, бір-біріне сенім білдіруін және әріптестікте жұмыс істеуін қажет ететін әлемде өмір сүруге және жұмыс істеуге дайындауы керек.

Оқушылардың функционалдық дамуы туралы мәселе алғаш рет Елбасының 2012 жылғы 27 қаңтардағы Қазақстан халқына «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстанның дамуының негізгі бағыты» Жолдауында көтерілген болатын [1]. Онда осы мәселе бойынша бес жылдық Ұлттық іс-қимыл жоспарын қабылдау туралы нақты тапсырма қойылды. Осы стратегиялық маңызды мәселені шешу тұлғаның негізгі функционалдық сапасын: белсенділігін, шығармашылық ойлау қабілетін қалыптастыру және бейтаныс жағдайда мәселенің шешімін таба білуін, кәсіптік даму жолдарын таба білуін, өмір бойы оқуын қалыптастыруға тікелей байланысты. Білім алушылардың функционалдық қабілеттері мектеп жағдайында қалыптасуға тиісті [2].

Функционалдық сауаттылықтың жалпы бағыты ретінде жалпы білім беру мектептеріндегі азаматтардың интеллектуалдық, рухани және дене дамуы, олардың білімін әлемдегі жылдам өзгеріс жағдайында әлеуметтік жағдайға бейімдеу Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында атап көрсетілген [3]. «Функционалдық сауаттылық» ұғымы алғаш рет өткен ғасырдың 60-жылдары ЮНЕСКО құжаттарында пайда болды және кейін зерттеушілердің қолдануына енді. Бұл ұғым кеңінен алғанда, білім берудің көп жоспарлы адамзат қызметімен байланысын біріктіретін тұлғаның әлеуметтік бағдарлау тәсілі ретінде түсіндіріледі. Функционалдық сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Олай болса,

функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады. Сонымен қатар, функционалдық сауаттылық – жеке тұлғаның әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы және өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына қарай ілесе отырып, меңгерген білімді тұрмыс тіршілікте қолдана алуы мен жетілдіре отыруы. Сонымен, функционалдық сауаттылық ұғымына келесі анықтаманы беруге болады: адамның мамандығына, жасына қарамастан меңгерген білімді сауатты қолдана алуы мен үнемі білімін жетілдіріп отыру процесі. Мұндағы басшылыққа алынатын функционалдық сапалар: белсенділік, шығармашылық тұрғыда ойлау, шешім қабылдай алу, өз кәсібін дұрыс таңдай алуға қабілеттілік, т.б. Яғни, жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның өзгермелі әлемде әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады. Білім алушы осы аталған негізгі құзыреттіліктермен қатар пәндік құзыреттіліктерді, яғни әр пәннің мазмұны арқылы меңгеруі тиіс. Функционалдық сауаттылықты жүзеге асырудың тағы бір тетігі – оқыту нысандары мен әдістері.

Осыған байланысты бүгінде «Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» акционерлік қоғамының филиалы Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты «Тиімді оқыту мен оқу» бағдарламасы бойынша жаңа мазмұндағы білім беру жүйесін мектептерге енгізу үшін аймақтағы мұғалімдердің біліктілігін арттыру курстарын айтарлықтай сапалы ұйымдастыру арқылы өз үлестерін қосуда. Курс барысында мұғалімдер жаңартылған білім беру бағдарламасының құрылымын, мазмұнын және мақсаттарын біліп түсінумен қатар, жаңартылған білім беру бағдарламасына сәйкес педагогикалық тәсілдерді, оқу материалдарын тиімді қолдану жолдарын меңгереді. Сонымен қатар, Бағдарламада білім беру саласындағы өзгерістердің шарттары мен алғышарттары және жалпы білім беруді реформалау жөніндегі кең ауқымды жұмыстарға қарай көшу түрін қарастырады. Бағдарламаны меңгеру барысында пән мұғалімдері әр оқу пәні бойынша мазмұндағы ұстанымдардың өзгерісін байқайды: сызықтық ұстаным спиральдік принципіне алмасуын, яғни білім мен біліктің бірте-бірте тігінен және көлденеңінен (сынып, тақырып бойынша дағдыларының күрделенуі) ұлғайтылуын қарастырып, яғни Джером Брунердің Спиральділік қағидатына негізделеді. Брунердің пікірінше, ең күрделі материалдың өзі дұрыс құрылымдалып, дұрыс ұсынылатын болса, оны тіпті кішкентай балалар да жеңіл түсіне алады. Ол адамның танымдық қабілеті

шартты түрде бөлінген үш сатыдан тұрады деп тұжырымдайды: белсенді (жұмыс үдерісінде білім алу), бейнелік (суреттер мен бейнелердің көмегімен білім алу), таңбалық (сөздер мен сандардың көмегімен білім алу) [5, 12-13 б]. Бұл спиральді білім беру бағдарламасы тұжырымының дамуына себеп болған. Брунердің жұмысына негізделген спиральді білім беру бағдарламасының басты ерекшеліктері: оқушы мектепте оқыған кезде тақырыпты немесе пәнді бірнеше рет қайталап оқиды, әрбір қайталап оқыған сайын тақырыптың немесе пәннің күрделілігі арта түседі, жаңа білім алдыңғы біліммен тығыз байланысты және бұған дейін алынған ақпарат тұрғысынан қарастырылады. Оқушы пәнді қайталап оқыған сайын ақпарат толықтырылып бекітіліп отырады, спиральді білім беру бағдарламасы жеңіл идеялардан анағұрлым күрделі идеяларға қисынды жолмен ауысуға мүмкіндік береді, оқушыларды соңғы оқу мақсаттарына қол жеткізу үшін бұрын алған білімдерін қолдануға жетелеу ұсынылады. Яғни, оқу материалын мазмұндау барысында аталмыш спиральді тәсілдеме қолданып, оның сабақтастығы, пәнішілік және пәнаралық интеграция қамтамасыз етіледі.

Бекітілген оқу жоспарына сәйкес, жаңартылған білім беру бағдарламасы, оның құрылымы, тиімді оқу үдерісін жүргізуге қажетті педагогикалық әдістемелермен және қолданылатын бағалау тетіктерімен жүйелі түрде таныстыруды қамтамасыз ету мақсатында бірнеше пәнде бірқатар ұқсас сабақтар бар. Мұғалімдер білім беру бағдарламасының нақты пәндік аспектілерін еркін меңгеруге кіріседі. Білім алушылар білім беру бағдарламасына негіз болған теориямен танысып қана қоймай, оны іс жүзінде іске асыруға қабілетті болуын қамтамасыз ету үшін оқыту тәжірибе жүзінде белсенді өтеді. Одан кейін бірнеше күн бойы мұғалімдер оқу бағдарламасы мен сабақ жоспарын талдауға мүмкіндік алады. Пән бойынша сабақты жоспарлау барысында мұғалімдер ескерілуі тиіс көптеген мәселелерді қарастырады. Мысалы, оқушылардың оқуға деген ынтасын арттыру жолдарын анықтау, оқушылардың дағдыларын дамытуға деген уәжін қолдап отыру, оқушылардың ойлау қабілеттерін дамытудың зияткерлік әдістерін қолдану, қалыптастырушы және жиынтық бағалауды сабаққа енгізу мен тапсырма барысында саралауды жоспарлау. Мұғалімдерге сабақтарды тиімді жоспарлауға көмектесетін ақпарат, ұсыныс-болжамдар, кеңестер мұғалімге арналған нұсқаулықта келтірілген.

Біліктілікті арттыру курсының бір бөлімі ретінде мұғалімнің курс барысында қарастырылатын мәселелерді түсінуі, әдіс-тәсілдерді қолдануы бағамдалатын болады. Мұғалімдер бағамдалатын барлық аспектілер бойынша бір деңгейде болуы шарт емес. Курс барысында бағамдау қалай жүретіні түсіндіріліп, мұғалімге ол аспектілерді меңгеруге қолдау көрсетілетін болады. Мұғалімдер өзара рефлексия және метатану тапсырмаларын байланыстыра отырып, біліктілікті арттыру курсының оқу мақсаттары тұрғысынан өздерінің алға ілгерілеуін қарастырады. Аз уақыттағы біліктілікті арттыру курстарында мұғалімдер білім беру жүйесіндегі өзгерістерді түсініп, енгізуге дайынбыз деп өздерін бағамдағанымен, мазмұнды жаңарту аясындағы жаңа белестерді бағындыруда үлкен жауапкершілік қажет екенін түсінеді. Сондай-ақ оқу

үрдісіндегі болып жатқан жаңалықтың өзі мұғалім қауымынан талап етіп отырған бетбұрыс, ол сындарлы оқытуға негіздеу. Соған байланысты Бағдарламада ең маңыздысы: жоғарыда айтылып кеткен пән мазмұнының спиралді қағидатпен берілуімен қатар Блум таксономиясы бойынша оқу мақсаттарының иерархиясы сабақ жоспарлау барысында пайдалана алуы, пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру мақсатында «ортақ тақырыптардың» берілуі, пәндегі «академиялық тілді» ұстану, оқушының адамгершілік-рухани қасиеттерін қалыптастыру, оқу үдерісін ұзақ мерзімді, орта мерзімді және қысқа мерзімді жоспарлар арқылы ұйымдастырылуы және білімді, шығармашыл, бәсекелік қабілеті мол тұлға тәрбиелеу. Курс соңында әр мұғалім жаңартылған бағдарлама бойынша мазмұн мен жүйелілікті, білім беру бағдарламасын іске асыруға көмектесетін тиісті педагогикалық тәсілдерді қолдана алатын нәтижелерге қол жеткізеді.

Оқушылардың бойына ХХІ ғасырда өмірдің барлық салаларында табысты болу үшін, қажетті дағдыларды дарыту үшін, мұғалімдер тынымсыз еңбектену керек. Жаңартылған оқу бағдарламасы аясында тек өз пәнін, өз мамандығын шексіз сүйетін, бала үшін ұстаз ғұмырын құдіретті деп санайтын білімді мұғалімдер ғана жұмыс істей алады. Сонда ғана шығармашыл, ізденімпаз ұстаз табысты болады, нәтижеге жетеді. Ежелгі Қытай ойшылы Конфуций «Мен саған балық берсем, сен бірақ күн тоқ боласың, ал енді мен саған қармақпен қалай балық аулауды үйретсем, сен өмір бойы тоқ боласың» деген екен. Ендеше, бүгінгі ұрпақтың өмір сүруі үшін қажетті білім дағдыларымен және қасиеттермен қаруландыру – мұғалімдер үшін ынталандырушы күш болып табылады.

«Біздің міндетіміз – білім беруді экономикалық өсудің жаңа моделінің орталық буынына айналдыру. Оқыту бағдарламаларын сыни ойлау қабілетін және өз бетімен іздену дағдыларын дамытуға бағыттау қажет», – деп биылғы жылы **Қазақстан халқына берген Жолдауында** Елбасы Н. Назарбаев тілге тиек еткендей [4] мұғалімдердің біліктілігін арттыруды өрістетуді арқылы табысты мектептердің қатарын көбейту, инновацияға жаңа қадам басу – басты міндет десек, болашаққа бағдарланған осы саясат аясында жүзеге асырылып жатқан қызметтің орындалуына барынша үлес қосу – біліктілікті арттыру қызметтің басты міндеті екені анық.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының Президенті-Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың 2012 жылғы 12 желтоқсандағы Қазақстан халқына Жолдауы «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты». www.akorda.kz.

2. Қазақстан Республикасының Президенті-Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың 2012 жылғы 27 қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» www.akorda.kz.

3. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011 – 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы № 1118 қаулысымен бекітілген).

4. Елбасы Н.Ә Назарбаевтың «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Қазақстан халқына Жолдауы, 31 қаңтар 2017 ж. <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1700002017>

1. 5. Мұғалімге арналған нұсқаулық. «Биология» және «Жаратылыстану» пәндері бойынша педагог қызметкерлердің біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы. – Астана, 2016. – 12-13б

ПРОБЛЕМЫ НЕПРЕРЫВНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ УЧИТЕЛЕЙ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Хоцкая Е.В.

**КГУ «Общеобразовательная средняя школа № 22»
города Жезказгана**

Образование признано главным приоритетом развития Республики Казахстан. Основная цель реформ образовательной системы – ее адаптация к новой социально-экономической среде. Глава государства Нурсултан Назарбаев подчеркнул, что «успешность реализации Стратегии модернизации страны зависит, прежде всего, от знаний, социального и физического самочувствия казахстанцев». Ключевой фигурой трансформаций в сфере образования становится учитель [1, с. 5-8].

Какой педагог нам нужен сегодня?

В условиях обновления содержания среднего образования к профессиональной компетентности педагога предъявляются качественно новые требования. Учитель становится ключевой фигурой осуществления изменений. От уровня понимания им основных идей происходящих инновационных процессов, от его готовности осуществлять эти изменения зависит эффективность обновления казахстанской школы. В данной ситуации возрастает мера ответственности самого педагога и системы повышения квалификации [2, с. 230-231].

Качественные изменения в любой области нашей жизни, а тем более в образовании невозможны без формирования нового взгляда учителя на свое место и роль в учебном процессе. Без осмысления, нами учителями, новых целей и задач в обновлённом содержании и технологии обучения, новых форм оценивания с учетом компетентностно-ориентированного подхода в обучении это сделать наверно практически невозможно. Именно поэтому педагогу необходима готовность к восприятию методологии и содержания обновленного ГОСО среднего общего образования, к изменению программного и методического обеспечения образовательного процесса, к изменению целей и способов педагогической деятельности.

С момента обретения Независимости мы по-новому взглянули на деятельность выдающегося просветителя, педагога, поэта, общественного деятеля, прогрессивного мыслителя Ыбрая Алтынсарина. Только теперь мы

понимаем его стремление учить детей казахов таким образом, чтобы они могли быть полезны своему народу. Именно эти послы очень важны и необходимы современному Казахстану. Его слова, сказанные в позапрошлом веке, стали актуальными для нас на заре Независимости. «Школы – это главная пружина образования казахов, на них и в особенности на них надежда, в них же и будущее казахского народа», – писал просветитель. Ему, как просветителю, был присущ путь знаний и вера в то, что знания – это основа развития общества и каждой человеческой индивидуальности, что от учителя зависит успех школы, будущее народа [3, с. 1-2]. Именно с таким девизом я начала свою профессиональную деятельность по внедрению обновленной программы содержания в практику. Вникая в эти слова Ы. Алтынсарина, я все больше убеждаюсь в том, что после каждого урока, который я провела за текущий месяц, я ловила себя на мысли, что современный учитель должен размышлять над своими проведенными уроками, что учитель это и есть главная пружина. Иначе учитель никогда не сможет добиться хороших результатов в обучении. Обновление содержания среднего образования является новой вершиной для современных педагогов, которую придется брать штурмом. Ведь перед педагогами стоит важнейшая задача: воспитать и обучить таких учеников, которые смогут адаптироваться и реализовать себя в современном мире.

Цель обучения математике – формирование функциональной грамотности обучающихся, в том числе в интеграции с другими учебными предметами, развитие интеллектуального уровня на основе общечеловеческих ценностей и лучших традиций национальной культуры [4, с. 1-2].

К сожалению, в современной школе математика представляет из себя науку точную, не терпящую произвола в толковании и различных спекуляций. Это воплощение порядка и жесткой логики. Она помогает понять мир вокруг нас, узнать больше о его законах, так как эти законы подчинены тому же самому порядку, что царит в математике. Создается впечатление, что чем больше мы стараемся придумать что –нибудь «веселенькое» для урока, активировать познавательные способности ребят, тем больше они не хотят учиться, самостоятельно добывать знания. Наши попытки заинтересовать их обращаются пассивностью, иждивенчеством, уверенностью в том, что им все всё должны. Проблемы начинаются сразу, как только дети из начальной школы переходят в среднее звено. Отсутствие навыков чтения у современных школьников затрудняет восприятие текста задач, не говоря уже о её смысле. В последние годы у учащихся очень заметно слабое знание таблицы умножения, отсюда и масса вычислительных ошибок. Умение пользоваться калькулятором уже с дошкольного возраста приводит к тому, что к 7 классу многие дети забывают даже то, как подписываются числа друг под другом при умножении, сложении и вычитании в столбик. Особенно это бросается в глаза, когда продавец в магазине 15 и 20 складывает на калькуляторе. Ни для кого не секрет, что наши дети очень мало читают, а говорят ещё меньше. Современное общение сводится к обмену СМС по телефону, сообщениями в соцсетях. Как следствие, в последние годы очень ярко заметно отсутствие у них логического

мышления. Доказательство теорем по геометрии, равно как и задач на доказательство, превращается для них в настоящую пытку. Из-за отсутствия у ребят способности логически мыслить страдают и все остальные предметы, где нужно уметь выстраивать логическую цепочку рассуждений. И коммуникативная компетенция остается одной из важнейших характеристик языковой личности. На практике, учащиеся не всегда в должной мере владеют навыками коммуникации. И обновленная программа содержания среднего образования, которая ввелась с нового учебного года, позволяет развитие этих навыков. Я поняла, что структура новой модели школьного образования должна развиваться в контексте вопроса «Для чего учиться в школе?» вместо традиционного «Чему учить в школе?». Курсы, которые я прошла весной, дали возможность ознакомиться с обновленной учебной программой.

Цель проводимых курсов – освоение инновационных подходов к процессу обучения математики, формированию функциональной грамотности и компетенций в контексте обновленного содержания образования.

На данных курсах акцентировалось внимание на развитие 5 ключевых навыков: чтение, формулировка, решение, методы активного обучения и критериальное оценивание. В рамках курсов обсуждались современные тенденции развития среднего образования в мире и в Казахстане, особенности учебных программ и методического комплекса по обновленному содержанию образования для учителей среднего звена.

Программа курса включала изучение инновационных методов и приемов обучения, критериального оценивания, современных стратегий активного обучения математики в условиях коллаборативного решения проблем.

Все, чему я научилась на курсах, я постаралась внедрить в свою практику. И хотела бы свою практическую деятельность разложить по этапам, которые мы соблюдаем при планировании краткосрочного плана. Итак, первое это организационный момент. Впервые дни моей практики, при проведении психологического настрой, мне было трудно, когда я ребятам предложила самим проводить психологический настрой. Почему? А потому что некоторым ученикам просто не хватило непринужденности. Я пришла к выводу, что практически в каждом классе есть ученики, которые замкнутые или боятся, которым не хватает логического мышления, которые страдают навыками говорения. Я решила на психологический настрой подбирать мультипликационные ролики или за ранее предупредить учеников, подсказывать им, как и что делать, или сделать их моими помощниками. И эти ученики стали с интересом мне помогать и уже не были такими скованными, как на первых уроках. При разделении на группы я также столкнулась с трудностями. Особенно в 5 классе в первый день у меня был полный хаос. Ученики запутались, некоторые не хотели сидеть друг с другом, они хотели сидеть со своими друзьями. На следующий раз я решила, что надо каждому надо указать его место. Для этого я на столах разложила цифры и объяснила всем, как надо садиться по группам. И с того момента мы с учениками делились на группы с помощью стикеров, пазлов, с помощью цифр и других стратегий. И

сейчас мои ученики, придя в класс, уже не путаются, куда и как садиться. Я поняла, что надо тщательно обдумывать каждое слово и выражение, с помощью которых ты будешь давать инструкции ученикам. Следующий этап это оценивание. С начала учебного года учащиеся 5 и 7 классов перешли на критериальное оценивание. Теперь как раньше ученик не получит злосчастную оценку «2» или любимую оценку «5».

Критериальное оценивание – это процесс соотнесения реально достигнутых обучающимися результатов обучения с ожидаемыми результатами обучения на основе четко выработанных критериев [5, с. 4-5]. Критериальное оценивание включает в себя два типа оценивания: формативное и суммативное. Формативное оценивание производится в ходе обучения (с помощью небольших самостоятельных работ, тестов и т.д.), помогает учащемуся скорректировать свою работу, достичь более высоких результатов, позволяет учителю накапливать информацию об усвоении материала каждым учеником, анализировать ее и планировать дальнейшую работу, то есть осуществлять более качественно процесс обучения. Суммативное оценивание производится в конце изученной темы или раздела (с помощью контрольной или зачетной работы), даёт возможность ученикам продемонстрировать свои достижения по изученной теме, даёт возможность учителю сделать заключительное суждение о достижениях учащихся, выставить итоговые отметки. Формативное оценивание выполняет функцию обратной связи, когда ученик получает информацию о своих успехах и неудачах. После каждого формативного оценивания я пишу рекомендации для обучающегося и их родителей. При этом у него есть время до итоговой работы, чтобы улучшить то, что в промежуточной работе оказалось выполненным недостаточно хорошо. Соответственно, любые, даже самые неудовлетворительные результаты промежуточной работы воспринимаются учеником лишь как рекомендации для улучшения собственных результатов. Таким образом, получая рекомендацию за промежуточную работу, ученик получает четкие ориентиры, что надо сделать, чтобы повысить свою оценку за итоговую работу. Необходимо разработать подробные инструкции (рубрикаторы), которые делают процедуру оценивания максимально “прозрачной”. Рубрикатор должен содержать подробное описание уровней достижений учащегося и соответствующее им количество баллов. Такие рубрикаторы составляются для каждого вида оценочной работы, причем наполнение критерия подбирается в зависимости от содержания темы. Важно, чтобы в рубрикаторе давалась характеристика не ученику, а выполненной им работе.

Много времени на уроке выделяется групповой и парной работе. Приступая к планированию работы в парах или группах, необходимо решить для себя проблему оценивания деятельности учащихся. Во-первых, нужно определить, когда оценивание целесообразно, а когда – нет. Например, когда я организовываю работу в группах во время изучения новой темы оценивание целесообразно далеко не всегда, если же речь идёт о закреплении или повторении материала, то оценивание работы учащихся просто необходимо.

При работы в группах я осуществляю следующим образом: взаимооценка деятельности по критериям; оценивание учителем работы каждой группы при помощи таблицы критериев; оценивание и взаимооценивание внутри группы при помощи таблицы критериев. При оценивание работы в парах я осуществляю следующим образом: устная взаимооценка при помощи вопроса по теме партнёра. Например: каждый из участников пары изучал свой фрагмент нового материала, затем объяснял его своему соседу. Взаимооценка: каждый участник отвечает на вопрос, относящийся не к тому фрагменту, который он изучал самостоятельно, а к тому, что он прослушал.). Также очень часто применяю оценивание по готовому решению. При индивидуальной работе самооценивание происходит также по критериям. Например: ученик может записать в тетрадь «Я молодец», «Я буду стараться», «Мне есть над чем по работать» и т.д.

При проведении уроков я использовала тот материал, который мы получили от методиста в качестве методического пособия и ресурсы к ним. В этих ресурсах даются разные раздаточные материалы, которые можно использовать на уроках. Я заметила, что выполнение некоторых заданий дается трудно нашим ученикам, приходится просить помощь учителя или более способных учеников. Я наблюдала, что некоторые ученики не имели представления как решать некоторые задания. Тогда я стала просто использовать из ресурсов те задания, которые наиболее подходят к моим ученикам. Я стала упрощать некоторые задания для некоторых учеников, то есть стала дифференцировать задания.

Рефлексия урока - это немаловажный этап. От него зависит, как ты будешь планировать свой следующий урок. Самый удачный момент при проведении рефлексии я считаю, воодушевленный ученик. Но на практике зачастую этот этап урока представлен в виде банальных "смайликов", листочков разного цвета и прочих картинок, которые учащиеся дружно "лепят на доску" в конце урока. В последнее время я стала отходить от этого. Видимо с опытом приходит понимание, что рефлексия здорово помогает учителю контролировать класс, уже в ходе урока видеть, что было понято, а что осталось на доработку, то есть, "держать руку на пульсе". Не стоит забывать и о том, что рефлексия – это то новое, к чему стремится современная педагогика: учить не науке, а учить учиться. Рефлексия помогает ребенку не только осознать пройденный путь, но и выстроить логическую цепочку, систематизировать полученный опыт, сравнить свои успехи с успехами других учеников.

Обновленная программа позволила мне взглянуть на мою работу совершенно с новой стороны. Она просто облегчила мне мой труд учителя, дала возможность творить. Выражение Конфуция «Если я дам тебе рыбу, ты будешь сыт один день, а если я тебя научу рыбачить, ты будешь сыт всю жизнь» является стимулом к действию и учителей, и учащихся.

Литература

1. Государственная программа развития образования в Республике Казахстан на 2011-2020 годы / www.edu.gov.kz/ru/zakonodatelstvo

2. Инструктивно-методическое письмо 2017-2018 учебный год// <http://5.ai.kz/wp-content/uploads/2017/02/%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE-%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B5-%D0%BF%D0%B8%D1%81%D1%8C%D0%BC%D0%BE-2017-2018-%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D1%8B%D0%B9-%D0%B3%D0%BE%D0%B4.pdf>

3. Типовая учебная программа по учебному предмету «Математика» для 5-9 классов уровня основного среднего образования// <http://nao.kz/loader/fromorg/2/25>

4. Руководство по критериальному оцениванию для учителей основной и общей средней школ. Учебно-методическое пособие, Астана 2016

II. МҰҒАЛІМНІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ- ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛГІ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДЫҢ ЖАҒДАЙЫ РЕТІНДЕ

II. ПСИХОЛО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ УЧИТЕЛЯ КАК УСЛОВИЕ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ

МҰҒАЛІМНІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ–ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛГІ - ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ ЖАҒДАЙЫ

Абраимова М.Б.

**Қарағанды облысы, Теміртау қаласы,
«№8 жалпы білім беретін орта мектебі» КММ**

Функционалдық сауаттылық ұғымын күнделікті өмірде халықтың бір бөлігінің білмеуінен байқаймыз, адамдардың функционалдық сауатсыздығы өмір сүру ортасының өзгерісі және мамандығын өзгерткен кезде, сонымен бірге банкоматтармен, ұялы телефонмен қолдануда, тіпті олар әр түрлі жағдайда кездескен бланкіні толтыра алмай, ондағы ақпараттың мәнісін түсіне алмауынан көрінген. Осыған орай, білім мазмұнын жаңарту аясында мектеп білім алушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту білім берудің басым мақсаттарының бірі ретінде айқындалып отыр. Функционалдық сауаттылықты дамытудың жалпы бағдары 2016–2019 жылының мемлекеттік бағдарламасында айқын көрсетілген. Елбасы 2012 жылғы 27 қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауында мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту мақсатында бес жылдық ұлттық жоспар қабылданғаны баршамызға белгілі. Ұлттық жоспардың мақсаты – Қазақстанда білім сапасын жетілдірудегі, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі атқарылатын іс-шаралардың жүйелілігі мен тұтастығын қамтамасыз ету болып табылады. Функционалдық сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуының көрсеткіші.

Функционалдық сауаттылығы дегеніміз – адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығына, жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады.

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі ұлттық іс-қимыл жоспарына сәйкес оқушылар өздерінің қалай оқу керектігіне назар аудара отырып, олардың өз ойлары мен дәлелдемелерін нақты жеткізе алатын, яғни ойға жүйрік, тілге шешен әрі жазбаша түрде еркін, көркем бейнелеп жазуға төселген, бірнеше тілді қатар меңгерген, бәсекеге қабілетті, жан-жақты жетілген жеке тұлға қалыптастыру болып табылады. Ондай тұлға болашаққа сенімді, ынталы, сыни пікір көзқарастары жүйелі дамыған, қазіргі сандық технологияларды, өзгермелі өмірде өз білімін қалыптан тыс жағдайда да еркін әрі терең пайдалана білетін жан болуы тиіс.

Білім беру саласының мониторингі функционалдық сауаттылықтың негізгі бағыттары арқылы іске асады:

- оқу және жазу сауаттылық;
- жаратылыстану ғылымдарындағы сауаттылық;
- компьютерлік сауаттылық;
- математикалық сауаттылық;
- денсаулық сауаттылық;
- құқықтық сауаттылық;
- оқу және жазу сауаттылығы.

XXI ғасырдағы оқушыны сапалы біліммен қамтамасыз ету үшін мұғалімге алдымен оқушының функционалдық сауаттылық пен өмірге қажетті құзырлылықтар жиынтығын дамыту маңызды болып отыр. Ұстаз шәкіртінің жеке дамуын қамтамасыз етуде үнемі ізденісте болу қажеттілігі айқын көрінеді. Оқу орынды бітіріп шыққан түлек өзіне сенімді, білімді өздігінен алатын, өз елінің патриоты болатын, коммуникабелді болуы тиіс. Сондықтан қоғам әрдайым мұғалімдерге жоғары талаптар қояды, сол талаптардың бірі – бүгінгі педагогтар қауымының алдында оқушының функционалдық сауаттылығын арттыру, рухани өсуіне жағдай жасау.

Педагогтың шеберлігі, яғни шығармашылық пен жауапкершілікті ұштастырып сабақ өтуі, бұл заман талабынан туындап отырған мәселе. Жоғары деңгейде сабақ беретін оқытушының алдынан шыққан оқушы – өмір айдынында өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады. Ұстаз үшін ең басты мәселе оқыту әдісін дұрыс таңдау. Жаңа педагогикалық технологиялар оқушының жеке тұлғалық күшін арттырып, шығармашылық ойының дамуында басты рөл атқарады.

Жаңа технологияларды меңгеру мұғалімнің зияткерлік, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі. Бүгінде жаңаша ойлай алатын мұғалім мәртебесі де жоғары болмақ, ол оқушылар мен олардың ата-аналарының сұраныстарын қанағаттандыра алатын жаңа формациялы мұғалім.

Сол себепті білім кеңістігінде «Жаңаша мұғалім қандай болу керек? Өскелең ұрпақты қалай және неге үйрету керекпіз?» деген сұрақтың өзектілігі арта түспек. Ол үшін алдымен мектепбітіріп шыққан оқушының табысты болып қалыптасуына кәсіби білімді мұғалім қажет. Қоғамның қойып отырған

талаптары да осы, ал қоғам талаптарына сәйкес болу үшін мұғалім өзінің білімін жетілдіре, мінез-құлқын тәрбиелей, шығармашылық даму шараларын жүзеге асыра білуі керек.

Нағыз мұғалім – өзін-өзі дамытып отыратын тұлға. Мұғалімнің кәсіби дайындығы, білім мен біліктері, оқу үрдісінің дұрыс бағытта жүруі тек шығармашылық қызмет арқылы жүзеге асатыны белгілі. Сонымен қатар жаңа технологияларды кеңінен пайдалану да маңызды болып отыр. Бүгінде жаңа технологияны меңгеруде мұғалімнің жан-жақты, білімі қажет. Жаңа технологияларды өз тәжірибесінде тиімді қолданып жүрген ұстаздар ғана оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыта алады. Бүгінгі оқушының функционалдық сауаттылығын арттыруда жаңа формациядағы мұғалім бойында төмендегі кәсіби құзыреттілігі болса мақсатқа жетуге болады, ол:

– оқушыларға қамқорлық көрсете білетін, оған ықпал жасай алатын және өз бетінше шешім қабылдауда бағыт-бағдар беретін;

– әрбір оқушының пәнді түсінуді қалай құрылымдау қажеттігін ойластыра білетінін сезінетін, осы көзқарастар тұрғысынан білімі мен тәжірибесін қалыптастыратын;

– оқушының білім беру бағдарламасы деңгейлері бойынша ілгері жылжуын өрістету мақсатында мазмұнға сәйкес кері байланыс орната алатын кәсіби білімі мен түсінігі бар;- оқытудың мақсаты мен сабақтың нәтижелі де табысты өту өлшемдерін, өзі мен оқушыларының бұл өлшемдерге қандай дәрежеде сәйкес келетіндігін білетін;

– бастапқы идеядан өзге идеяларды өрістетіп байланыстыратын және сол идеяларды оқушылардың өздері құрастырып, жандандыра алатындай етіп жинақтап, толықтырып, тереңдетіп бере алатын мұғалімдер.

Бұл құзыреттіліктер деңгейлік бағдарламада көрсетілген. Ал, оқушылардың бойында табиғи-ғылыми сауаттылықты дамытуда жаратылыстану пәні циклдерінің орны зор. Табиғи-ғылыми сауаттылық ретінде оқушылардың табиғи-ғылыми білімдерді табиғи-ғылыми проблематикаға қатысты және ғылыми дәлелдермен негізделген сұрақтарды анықтап тану және қою үшін, жаңа білімдерді меңгеру үшін, құбылыстарды түсіндіру және тұжырымдарды қалыптастыру үшін меңгеру және қолдану қабілеттері түсініледі.

Осы пәндердің негізінде оқушылар жаратылыстанудың негізгі ерекшеліктерін адамдық танымның формасы ретінде түсінулері керек. География сабағы оқушыларға білім берумен қатар олардың алған білімін есінде сақтау, ойлау қабілетін, тіл байлығын, ой өрістерін кеңейтіп, зеректік, іскерлік және табиғат құбылыстарын жете бақылағыштық қасиеттерін жетілдіреді. Білімге деген ынталық пен танымдық қабілетін дамытудың негізгі тәсілдерінің бірі оқушылардың өздік жұмысы мен өздігінен білім алу әрекетін ұйымдастыратын жаңа технологияларды қолдану. Оқушыларды оқытуда ынтымақтастық технологиясын қолдану барысында оқушылардың өзара бірлескен іс-әрекетін ұйымдастыру, соның нәтижесінде олардың бойында өзара көмек көрсету, еркін түрде өз ойларын еркін түрде көпшілік алдында қорғау,

басқалармен өзін салыстырып түзеу, өз-өзіне сыни көзқараспен қарау, сыни ойлауды дамыту, еркін қарым-қатынас жасау, өзін-өзі жетілдіру міндеттері шешіледі.

Сабақ бір сарынды болып кетпеу үшін шағын топтар жұмыстарын, жарыстар, тренингтер ұйымдастырады. Сабақ үстінде жұмыссыз отырған оқушы болмайды, барлығы қандай да болмасын оқу-танымдық іс-әрекетке басқалармен бірігіп қатысып отырады, жұмыссыздыққа уақыт болмайды. Сабақта өз пікірін көпшілік талқысына салмаған оқушы болмайды, барлығы сабақтағы қарастырылып отырған мәселе бойынша ойларын ортаға салады. Оқушылар берілген тапсырмалар бойынша оқулықтан тыс қосымша материалдарды өте көп іздестіреді, жауаптары мазмұнды, фактілерге негізделген болады.

Мұғалім оқушылардың кеңесшісі ретінде тек бағыт қана беріп тұрады, барлық белсенділікті оқушыларға жүктейді. Ынтымақтастық технологиясымен оқытылған оқушылар ұйымшыл, алғыр, белсенді, өз күштеріне сенімді, пікірлерін еркін жеткізе алады. Тұлғаның бейімділігін, қажеттілігін қанағаттандыруды, қызығушылығын, қабілетінің дамуын ескере отырып, функционалдық сауаттылығына қол жеткізуді қамтамасыз етіп, жан-жақты дамыған, мектепте алған білімін өмір бойы пайдалана алатын тұлға өсіру – білім беру мамандарына жүктелген үлкен міндет.

Елдің ертеңі білімнің тереңдігі мен өлшенеді демекші. Үздіксіз өзгеріп тұрған әлем адамнан да қабілет пен қажеттіліктерді үздіксіз дамытуды талап етеді. Сондықтан білім беру саласының басты мақсаты оқушыларды өзгермелі өмірде қорықпай, еркін өмір сүруге, білім мен білігіне сай келетін бағдар таңдап алатындай дәрежеге, өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға, аналитикалық ойлау қабілеттерін дамыту және олардың шынайы өмірде дара тұлға етіп қалыптасуына ықпал ету.

Әдебиет

1. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016 - 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1600000205>
2. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 - 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары // Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 қаулысы.
3. Оразахынова Н., Кенжебаева Г.М. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру жолдары» ғылыми мақаласы, 2012. – Б. 42-47.

ВОЗМОЖНОСТЬ ПЕДАГОГА СОВЕРШЕНСТВОВАТЬ СВОЮ ПРАКТИКУ ЧЕРЕЗ РЕФЛЕКСИЮ

Адилова Клара Елеусизбаевна

**КГУ «Опорная школа-интернат (ресурсный центр) №9
отдела образования города Жезказган», город Жезказган,
Карагандинская область, Республика Казахстан**

Переход на обновление содержания образования предъявляет новые требования к педагогическим кадрам. Качественное изменение образования невозможно без формирования нового взгляда учителя на свое место, нового отношения к ученику и к самому себе.

В век информационных технологий, время требует изменения самих функций учителя. На первый план выходят такие формы деятельности учителя, как разработка индивидуальных стратегий обучения и воспитания детей, что непосредственно предполагает высокий уровень профессионализма учителя, важным компонентом которого является его способность к профессиональной рефлексии.

Не каждый учитель может себе задать такие вопросы, как: «Какой я учитель? Что я сейчас делаю и почему именно так? Почему я получил такой результат, а не иной? Как воспринимают и понимают меня ученики? Понимаю ли я своих учеников? Правильно ли я планирую работу? Почему я не так успешен как другие мои коллеги? Или, может быть, проще, не вдаваясь в долгие рассуждения с самим собой, объяснить себе в случае затруднения: «Этот ученик плохо учится, потому что неспособный. А вот этот дерзит мне, потому что плохо воспитан». И совсем успокоиться, убедив себя, что как учитель «я делаю все правильно и хорошо. Тем более, что и завуч меня недавно похвалил». Конечно, такая позиция учителя и удобнее, и спокойнее: при такой нервной и физической нагрузке еще и мучить себя вопросами, сомнениями...

Да, отвечать на вопросы, приведенные выше, которые все же ставит перед собой профессиональный учитель, бывает действительно трудно. Размышления требуют времени, волевых усилий, вырывают его из уютного мира привычной жизни, приводят к небезболезненным признаниям своих ошибок, подвигают к переоценке ценностей, заставляют изменять себя. Это так. Но только такой думающий, сомневающийся, анализирующий себя учитель становится настоящим мастером своей профессии. Только такой – думающий, рефлексивный учитель может решать профессиональные задачи, в которых не может быть шаблона: задачи развития личности подрастающего человека.

Понятие "рефлексия" (от латинского reflexio– «обращение назад») первоначально возникло в философии и означало процесс размышления человека обо всем происходящем в его собственном сознании. Иными словами, это деятельность самопознания, раскрывающая человеку содержание его духовного мира. Первыми, кто ввел понятие рефлексии в употребление, были

древнегреческие философы. Они усматривали назначение рефлексии в самопознании человека.

В мою же практику «рефлексия» пришла в 2014 году. С того момента, как я стала слушателем курсов повышения квалификации Программы второго (основного) уровня педагогических работников Республики Казахстан. Для меня открылась новая страничка в моей педагогической деятельности. Столкнувшись с понятием «Рефлексивный практик», я поняла насколько важно для педагога умение размышлять о своих действиях, анализировать и корректировать их, посмотреть со стороны на себя, на свою педагогическую практику.

Я как учитель, без труда могла вспомнить нежелание учеников на моих уроках работать, как с текстом, так и другими источниками (атласами, контурными картами, справочниками). Зная, что проведение занятий по строго определенному образцу приводит к заметному ослаблению интереса к изучаемому предмету, я как педагог на интуитивном уровне понимала что, нужно менять подходы в обучении. Я желала изменений в практике, но не понимала с чего начать, как сделать. Неудовлетворительные результаты работ учеников приводили к поиску причин. И эти причины я, как и многие из моих коллег искала не в себе, а в своих учениках. Каждый раз были примерно такие объяснения: «Он занимается плохо, потому что не способный ученик», «Он не хочет работать на уроках географии потому, что у него пробелы в знаниях по начальным курсам предмета», «У моего ученика плохие показатели по географии потому, что от природы не имеет склонности к изучению естественных дисциплин», «Ученик занимается плохо, потому что нет контроля и внимания со стороны родителей». Последнее объяснение наиболее часто используется учителями нашей школы, так как в средней общеобразовательной школе города Жезказган, где я осуществляю свою педагогическую деятельность, 20% от общего числа обучающихся приходится на воспитанников «Интерната для детей из неблагополучных и малообеспеченных семей». Теоретические знания, приобретенные на курсах, последующая моя практика рефлексивного педагога помогли мне переубедить себя и коллег в том, что дети с низким социальным положением ничем не хуже остальных своих сверстников в классе. Просто нам необходимо пересмотреть стратегии обучения, подходы, индивидуальный маршрут каждого из нас.

Будучи методистом отдела образования я организовывала и проводила семинары, мастер-классы на уровне школы или города, я воспринимала эти процессы как необходимое мероприятие, требующее неременного выполнения. Очень часто в планы включались «избитые» темы, не отвечающие потребностям коллег. А семинары проходили однотипно, традиционно. Опять же не задавая себе никаких вопросов строила планы, их реализовывала, по такому же принципу и коллеги посещали эти мероприятия.

Сегодня мне как административному работнику школы, курирующий методическую работу, просто важно знать: Верно ли построены мои действия? Нужно ли то или иное моим коллегам? Как мне помочь коллегам? Понимают

ли меня коллеги? Как и что необходимо сделать для того, чтобы улучшить результат?

Организованные коучинг–сессии для моих коллег, фокус которых опять таки исходят из их же потребностей, позволяют включить в практику учителей рефлекссию. После каждой сессии следует итоговая рефлексия, которая помогает на данном этапе моим коллегам учиться рефлексировать, а мне, как коучу, определить достигла ли я поставленной цели в начале коучинга.

Неотъемлемой частью деятельности любого педагога является работа над методической темой (тема самообразования).

Изучение материалов работы педагогов над темами самообразования, заслушивание отчетов учителей нашей школы позволили мне определить, что далеко не все педагоги способны самостоятельно проявлять инициативу с целью переосмысления и перестройки своей деятельности. Многие коллеги затрудняются в определении перспективности своей деятельности. Выявлено также то, что педагоги не всегда умеет расставить акценты на главном, т.е. на том, что обеспечивает ему успех в деятельности, что влияет на её результат и что в ней взаимодействует; также не всегда педагог чётко представляет цель своего педагогического труда, т.е. то, что понимает под результатом этого труда, отмечаются трудности в переводе педагогических идей и задач на практический уровень. Конечно же, все эти проблемы вытекают потому, что педагог строя план о своей деятельности лишь отчитывается за определенный период времени.

Ни для кого не секрет то, что отчет педагога о самообразовательной деятельности во многих случаях носит формальный характер, то есть учитель-педагог воспринимает этот процесс как неизбежное мероприятие, требующее непременно выполнения. Учителем не рассматривается данный вид деятельности, как возможность изменить свою практику, как возможность коррекции дальнейшей деятельности.

Выявив проблемные зоны, моей главной задачей, как «рефлексивного практика» была оказание помощи моим коллегам. «Методические рекомендации по организации самообразовательной деятельности» - это то, что нужно было для улучшения условий для работы педагогами над методическими темами. В рекомендациях помимо теоретической части, очень важной на мой взгляд является то, как сделать самооценку, самоанализ своей деятельности. Хотелось бы по подробнее остановиться на этом.

Рефлексивный отчет педагога: самоанализ и самооценка деятельности в процессе самообразования, подготовка презентации к выступлению (2.4 часть. Методических рекомендаций рекомендации по организации самообразовательной деятельности).

В организации работы по самообразованию не удалось в полной мере избавиться от формализма. Если руководители методических объединений потребуют материалы по самообразованию, некоторые педагоги проявят хоть какую-то активность, часть же коллектива предоставит материал для «галочки». С целью устранения этих негативных моментов необходимо в

дальнейшем систематически анализировать результативность работы педагогов по самообразованию на заседаниях МО, методического совета, педсовета, рекомендовать педагогам применять более разнообразные нетрадиционные формы презентации результатов работы по самообразованию.

Одной из таких форм презентации результатов работы является рефлексивный отчет педагога. Рефлексивный отчет педагога - это не просто формальный отчет о проделанной работе, или отметка «выполнено» в графе «отметка о выполнении». Важно выявлять как позитивные, так и негативные моменты своей профессиональной деятельности и важно их озвучивать. Важно также понимать, что через самоанализ педагогического опыта, самодиагностику нужно строить дальнейшие планы, можно определить будущий маршрут. И самое не маловажное, знать, что за раскрытие «своих тайн о невыполнении запланированного» наказания не будет! И только тогда мы можем говорить о продуктивности самообразования. Ведь развивая в себе способность к самоанализу, который базируется на самопознании, самоконтроле, самодиагностике, самооценке можно преодолеть существующие в работе трудности.

Что должен включать в себя рефлексивный отчет? О чем должен писать педагог в своем отчете? Для удобства считаем целесообразным разделить отчет на 3 части.

I часть. О проделанной работе: мероприятия, результаты и т.д.

II часть. Рефлексивная часть. Предлагаем ряд вопросов, которые должен осветить педагог в этой части:

Объяснить, почему вы решили сфокусироваться на данной теме (проблеме)? Почему это важно для вас?

Оправдал ли себя план?

Правильно ли поставлены цель и задачи?

Правильно ли выбраны действия и мероприятия?

Все ли запланированные мероприятия выполнены? Если нет, то почему? Что нужно было сделать для того, чтобы избежать данную проблему?

С какими трудностями столкнулись? Как вы их решили?

Что бы вы сделали по-другому, чтобы улучшить процесс самообразования?

III часть. Планы на будущий учебный год: постановка новых задач, личный план.

Ведь вокруг поменялось все. Мы сменили стационарные телефоны на мобильные, ламповые телевизоры на жидкокристаллические, а сменить традиционный подход к самообразовательной деятельности, не решимся никак. Показатели эффективности педагогического самообразования – это прежде всего качество организованного учителем учебно–воспитательного процесса и профессионально квалификационный рост педагога. Но пока педагог будет строить личный план самообразования для отметки «плюс», а не для собственного профессионального роста ни о какой эффективности процесса самообразования не будет и речи. Эффективная работа над собой требует не

только необходимых знаний и умений, но и высокой мотивации. Необходимо помнить, что быть личностью - это значит постоянно строить себя, стремиться к саморазвитию, самореализации, самоактуализации.

Теперь же хочу остановиться на наставничестве. Опять же не могу не особо важная роль в построении отношений «ментор-менти» (наставник - подопечный) нельзя обойтись без рефлексии. Наши отношения доверительные, доброжелательные, но в тоже время должны быть и полезными. Посещая мои уроки, уроки других опытных коллег, моя менти, которая только начинает свою профессиональную деятельность, стала применять на каждом уроке этап «рефлексия». Обычно это банальные смайлики, листочки разного цвета, или эссе. Уже сейчас на начале своего профессионального пути понимает, что рефлексия, здорово помогает учителю контролировать класс, уже в ходе урока видеть что понятно, а что осталось на доработку, то есть «держать руку на пульсе».

Для того, чтобы поменять свою практику, конечно же, необходимо поменяться самому. Только поменяв свои внутренние убеждения можно рассчитывать на хорошие плоды своего труда. Никакой профессионал не будет менять ничего в своей деятельности, будучи неуверенным в успехе этого начинания. Успех школы, успешность наших детей напрямую зависят от каждого из нас. И никогда не стоит забывать, что рефлексия – это новое, к чему стремится современная педагогика: учить не науке, а учить учиться. Осознать свой пройденный путь, выстроить логическую цепочку, систематизировать свой собственный опыт, сравнивать, анализировать, корректировать свои действия и идти вперед, вот что нам дает рефлексия.

Литература

1. Бизяева А.А. Психология думающего учителя: педагогическая рефлексия- Псков: ПГПИ им.С.М.Кирова, 2004.
2. Васильев Ю. Можно ли помочь учителю пересмотреть привычные взгляды на обучение? // Перемена. – Вильнюс. – 2007.
3. Галкина Т. И. Мониторинг образовательной деятельности в школе. Книга современного завуча/Т. И. Галкина, Н. П. Озерова. – Ростов на/Д: Феникс, 2006.14.
4. Иманкулова М.Т., Эсенгулова М.М., Джусупбекова Н.С., Юсупова А.Д. Педагогический менеджмент в школьном образовании. Инструментарий полидерству, наставничеству и мониторингу./ – Б.: «Билим», 2012.
5. Электронный педагогический словарь, <http://dictionary.fio.ru/>

ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҒАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Айтымова Гүлзира Боқышқызы

**«Ақжігіт орта мектебі» КММ
Ақжігіт селосы, Бейнеу ауданы, Маңғыстау облысы**

Функционалдық сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Олай болса, функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады.

Сауаттылық тұлғаның тұрақты қасиеті болып табылатындықтан, функционалдық сауаттылық сол тұлға меңгерген белгілі бір білім-біліктерден көрініс табады. Өйткені функционалдық сауаттылыққа адам нақты білім алу кезеңдерінен өткеннен кейін қол жеткізеді. Бұл орайда білім белгілі бір сауаттылық деңгейін қамтамасыз ететін құрал және нақты іс-әрекеттердің нәтижесі ретінде қарастырылады. Ендеше, мемлекеттік тілді оқытуда білімнің түпкі нәтижесі деп саналатын құзыреттіліктердің біртұтас бірлігі ретіндегі функционалдық сауаттылықтың мәнін, рөлін айқындаудың, оны мектеп тәжірибесіне ендірудің уақыт талабымен толық сай келуі де зерттеу тақырыбының өзектілігін дәлелдей түседі.

Функционалдық сауаттылық оқушылардың сыртқы ортамен қарым-қатынас жасау қабілеті, оқушылардың өзгермелі өмірге бейімделуінің шарты, оқушылардың жеке бас қабілеттерін дамытудың тетігі, оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамытудың негізі, әлеуметтік-мәдени дамуының өлшемі, білім, білік, дағдыларының құзыреттілікке ұласу жолы. Ол оқушылардың қатысымдық, ақпараттық, проблемалардың шешімін табу құзыреттіліктерінің бірлігінен құралады.

Білім берудегі сауаттылық мәселесі, біріншіден, нақты бір елдегі халықтың әлеуметтік жағдайына, екіншіден, мемлекеттің экономикалық дамуына, үшіншіден, елдегі мәдени ахуалға тәуелді болатындығы айқын. Бүгінгі өркениеттің даму деңгейі білімділік пен сауаттылық ұғымдарының мазмұны мен оны түсінудің сара жолдарын іздестіруді қажет етіп отыр. Ғылыми еңбектерде сауаттылық ұғымының белгілі бір деңгейде ана тілінің грамматикалық нормаларына сай оқу, дұрыс жаза алу дағдыларын игеру екені байқалады. Әйтсе де адамның өмір сүруіне қажетті деп танылып, меңгеруге ұсынылған бастауыш мектеп деңгейіндегі белгілі бір білім, білік пен

дағдылардың жиынтығы (оқу, жазу, санау, сурет салу және т.б.) ретіндегі тілдік сауаттылық қазіргі кездегі әлеуметтік сұраным талаптарымен сәйкес келе бермейді.

Жалпы, сауаттылық адамның білімділігіне қатысты ұғым екені белгілі. Яғни, сауатты деген сөздің түпкі мағынасы оқу, жазу, санау біліктіліктері қалыптасқан, грамматикалық тұрғыда таза, қатесіз жаза, сөйлей, оқи алатын, сондай-ақ дұрыс есептей білетін адам сауатты ретінде танылады. Ал «функционалдық сауаттылық» белгілі бір кезеңге сай субъектінің алған білімі мен білігі негізінде сауатты іс-әрекет ете алуы деген мағынаны білдіреді. Сауаттылық ұғымы оны білім берудің әрекеттік аспектісімен бірлікте алғанда ғана кеңейе түседі.

Функционалдық сауаттылық – тұлғаның пәндік білім, білік, дағдыларын әлеуметтік-қоғамдық ортада кез келген жағдаятқа сәйкес еркін қолдана алу мүмкіндіктерінің қалыптасқан жүйесі. Сонымен, функционалдық сауаттылық – жеке тұлғаның әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы және өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына қарай ілесе отырып, меңгерген білімді тұрмыс тіршілікте қолдана алуы мен жетілдіре отыруы. Сонда, функционалдық сауаттылық ұғымына келесі анықтаманы беруге болады: адамның мамандығына, жасына қарамастан меңгерген білімді сауатты қолдана алуы мен үнемі білімін жетілдіріп отыру процесі. Мұндағы басшылыққа алынатын функционалдық сапалар: белсенділік, шығармашылық тұрғыда ойлау, шешім қабылдай алу, өз кәсібін дұрыс таңдай алуға қабілеттілік, т.б..

Яғни, жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның өзгермелі әлемде әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады. Білім алушы осы аталған негізгі құзыреттіліктермен қатар пәндік құзыреттіліктерді (әр пәннің мазмұны арқылы) меңгеруі тиіс. Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам» атты еңбегінде оқулық мәселесіне ерекше тоқталған болатын.

Функционалдық сауаттылықты жүзеге асырудың екінші тетігі – оқыту нысандары мен әдістері. Тәуелсіз қазақ елінің оқулықтарының мазмұны ұлттық құндылықтарды басшылыққа ала отырып жазылып, оны оқыту мен жүзеге асырудың жаңа әдістері, яғни аралық белсенді әдістер арқылы жүзеге асуы тиіс. Осы негізде білім алған мектеп оқушылары теориялық білімдерін практикалық тұрғыда қолданумен қатар ана тілінің келешегіне үлкен жауапкершілікпен қарауға тәрбиеленеді.

Олардың оқу әрекетінің өзіндік ерекшеліктері жөнінде Л.В.Выготский: «Бұл әрекеттің басты мақсаты мен нәтижесі, яғни, баланың үлкендермен, сондай-ақ, өзінің құрдастарымен әлеуметтік қатынасын қалыптастыру, әрі бұл уақытта өзіне дейінгінің тәжірибелерін, оның ішінде әлеуметтік қатынастың

құралы болып саналатын сөйлеу тәжірибесін де меңгеруі қатар жүреді», - деп тұжырымдайды.

1. Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың педагогикалық негіздеріне алынатын дидактикалық ұстанымдар екі бағытта белгіленді.

2. Функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың дәстүрлі ұстанымдары.

3. Функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың арнайы ұстанымдары.

Дара тұлғаға бағдарлап оқыту ұстанымы бойынша барлық оқыту жүйесі оқу әрекетінің субъектісі – оқушының даралық сипатына, мотивіне, шынайы өмірлік қажеттілігіне, мүмкіндігіне, бейімділігіне, әлеуметтік-мәдени дамуына орай құрастырылады.

Пәндік білім, білік, дағдыларды меңгертудегі шығармашылық ұстаным сабақты шығармашылық үдеріс ретінде құруды мақсат етеді. Оқу үдерісінде жұптық, топтық жұмыс түрлеріне, біріккен шығармашылық тапсырмалар мен жобаларды орындауға үлкен мән берілді. Белгілі бір қатысымдық міндеттерді шешу барысында оқушылардың өз тілек-емеуріндерін іске асыруға мүмкіндігі болады. Оқу үдерісінде оқушылардың алдыңғы сабақтарда алған білім, дағды, біліктерін жаңа жағдаятта қолдана алуына қажетті дағдылары дамытылады. Пәнді интеллектуалдық және шығармашылық тұрғыда түсініп меңгертуге ден қойылады. Оқушыларды ғылыми біліммен қаруландыруды көздесек, оның жүйелілігі мен сабақтастығы, бірізділігі де ескерілуі міндетті. Бұл орайда дидактиканың оқытудың жүйелілігі мен бірізділігі ұстанымы жүзеге асырылады.

Аталған ұстаным оқытудың ғылымилығы ұстанымымен тығыз байланыста жүреді. Оқытудың жүйелілігі мен сабақтастығын, бірізділігін қамтамасыз ету үшін әрбір пән бойынша берілетін білімнің мазмұны мен көлемін анықтағанда ұғымдық-ақпараттық материалдардың белгілі бір жүйемен берілуін, сабақтастығын, біртіндеп тереңдетілуін және кеңейтілуін, сондай-ақ оқушылардың білімді меңгеру әрекеті белгілі бір сатымен (мысалы: ынталандыру, алғаш көру – байқау, қабылдау – түсіну, ұғым құру, есте сақтау, қорытынды шығару немесе тұжырым жасау, т.б.) іске асырылуын ескеріп отыру керек.

Оқушылардың алған білімі жүйелі, берік, тиянақты, терең болуы үшін мынадай мәселелер ескерілуі тиіс:

өтілген тарауларды, тақырыптарды үнемі қайталап отыру:

- күнделікті сабақ барысында;
- белгілі бір тақырыпты немесе тарауды, бөлімді аяқтаған уақытта;
- тоқсан аяғында;
- оқу жылының басында және соңында;
- өтілген тақырыпты практикалық жаттығулармен (ауызша, жазбаша тапсырмалар, жаттығулар, тәжірибелік-бақылау жұмыстары, т.б.) байланыстырып отыру;

– оқушылардың білім сапасын есепке алып отыру (тексеру және бағалау), кемшіліктерін анықтап, тиісті жұмыс жүргізу; өтілген оқу материалындағы өзекті мәселелерді, негізгі ережелер мен ұғымдарды есте сақтауларын қамтамасыз ету.

Қорыта келе, бастауыш мектептегі оқыту үдерісінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда жоғарыда аталған ұстанымдардың қай-қайсысының да қызметі ерекше. Себебі, бұл ұстанымдардың негізінде ұйымдастырылған оқыту үдерісі оқушылардың берілген білімді жүйелі, терең, берік, сабақтастықта және біртұтастықта, ғылыми білімдер жүйесін практикамен байланыста, жеңілден ауырға, қарапайымнан күрделіге, нақтыдан белгісізге қарай жүретін бағытта белсенді түрде әрі қызығушылықпен меңгеруін қамтамасыз ете алады. Сондықтан да біз осы әдістемелік құралда бастауыш мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың педагогикалық мүмкіндіктерін қарастыру барысында оларды тығыз байланыста, оқытудың мақсат-міндеттері мен мазмұнына тәуелділікте жүзеге асырудың маңыздылығын баса көрсеткіміз келді.

Пәндік білім, ептілік және дағдыларға сүйене отырып, оқу пәндері арқылы функционалдық сауаттылықты дамыту үдерісі ойлау дағдыларын қалыптастыру негізінде жүзеге асады.

Функционалдық сауаттылық қалыптастыру процесі жекелеген пәндер мен іс-әрекеттерді игеруде білім, ептілік, дағдының құзыреттілікке көшуі.

Әдебиеттер

1. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 - 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары // Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 қаулысы.

2. «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың 2012 жылғы 27 қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауы.

3. Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам» («Егемен Қазақстан»), 2012 ж. 10 шілде мақаласы.

ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ ГРАМОТНОСТЬ УЧИТЕЛЯ – ОСНОВА РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ

Ахметова А.Н., Юнацкая Е.В.

**КГУ «Гимназия № 93»
г. Караганда, Карагандинская область**

В Республике Казахстан происходит переход на обновленное содержание среднего образования. В связи с этим актуален вопрос повышения качества школьного образования, решение которого зависит от профессиональной

компетентности педагогических кадров и развитие компетенций у учащихся. К базовым компетенциям учащихся по международным образовательным стандартам относятся: умение оперировать знаниями фактов, формул, законов, грамотность в чтении, математике и естествознании.

Известно, что Казахское образование обеспечивает учащихся необходимым багажом знаний (что подтверждается результатами различных внешних исследований), но как отмечено в результатах внешней оценки достижений, не всегда формирует умения выходить за пределы привычных учебных ситуаций. В то же время подготовка школьников к жизни, к труду, как один из ведущих приоритетов обучения, требует пересмотра результатов образования. Современное понимание образовательных результатов выходит за рамки обычного перечня знаний, умений и навыков, соотносимых с изучением учебного предмета. Образовательные результаты являются конечным продуктом процесса обучения учащихся в школе и свидетельствуют о качественных изменениях в личности обучающегося и проявляются в его поведении, взаимодействии с социальной средой.

Ведущим уровнем, представления результатов образования является функциональная грамотность, определяемая как способность личности на основе знаний, умений и навыков нормально функционировать в системе социальных отношений, максимально быстро адаптироваться в конкретной культурной среде.

Усиление внимания к термину «функциональная грамотность» обусловлено проводимыми международными исследованиями достижения ожидаемых результатов образования по математике и естественным наукам TIMSS (Third International Mathematic sand Science Study) и программе оценки учащихся PISA (Programmer for International Student Assessment).

Рекомендации TIMSS, PISA рассматриваются в мире как содержание обновления образования, его приближение к заказу современного общества. Анализ результатов «PISA» и «TIMSS», в которых участвовал Казахстан, свидетельствует, что исследования направлены не на определение уровня освоения школьных программ, а на оценку способности учащихся применять полученные в школе знания и умения в жизненных ситуациях. Поэтому, развитие профессиональной компетентности учителя, обеспечивающей реализацию педагогического процесса, иницилирующего и формирующего функциональную грамотность учащегося, является на современном этапе развития образования одной из главных задач.

В связи с этими тенденциями КГУ «Гимназия № 93» несколько лет назад стала активным участником Международного Образовательного Проекта «Инновационная школа XXI века», который реализовывал директор центра современной педагогики «Обучение без границ» Рудик Г.А. (Монреаль, Канада) на основании сотрудничества с образовательными структурами РК. Проект был направлен на изучение особенностей компетентностно-ориентированного подхода и его внедрение в образовательный процесс.

Нами, вместе с преподавателями ФАО «НЦПК» Орлеу» ИПК ПР по Карагандинской области и школами-партнерами № 38 и 101, была разработана программа опытно-экспериментальной работы, в ходе реализации которой мы три года обучались в дистанционном режиме компетентностному подходу, проводили взаимообучение, работу в малых группах, делились опытом с коллегами из других школ.

Участие учителей в Проекте помогло освоить новые образовательные подходы и в последствии более успешно перейти на обновленное содержание образования. На данный момент учителя гимназии работают не только над формированием общеучебных умений и навыков, но и через разработку компетентностно-ориентированных заданий на основании таксономии Б. Блума, делают в ходе урока опору на субъектный опыт учащихся, что способствует развитию качеств личности, необходимых современному школьнику для успешного функционирования и адаптации в обществе (личностная компетентность).

На наш взгляд, эффективность развития профессиональной компетентности учителя по формированию функциональной грамотности учащихся успешно обеспечивается и достигается, если рассматривать функциональную грамотность учащихся как базовый уровень образованности, характеризующийся степенью овладения способами работы с информацией и позволяющий решать реальные жизненные проблемы, адаптироваться к внешнему миру. По современным данным пятьдесят процентов информации устаревают через пять-десять лет. Ученик за 11 лет обучения посещает почти 10 тысяч уроков, но не может припомнить и половины информации, многие сведения он считает ненужными и неприменимыми в жизни.

Действительно, все самое важное для ученика совершается на уроке, но насколько данные уроки эффективны? Обратимся к цитате руководителя филиала ЦПМ в городе Караганда Сурначевой О.Г., озвученной ею на совещании работников образования Карагандинской области: "Мы пытаемся развивать у учащихся навыки двадцать первого века посредством личности учителя, сформировавшейся в двадцатом веке и используя образовательные подходы девятнадцатого века». Как же нам, учителям, соответствовать требованиям времени и потребностям наших социальных заказчиков – родителей и учащихся? Конечно же, через стремление к личностному и профессиональному росту и обучению через всю жизнь, развитию профессиональных компетенций.

А для этого в организациях образования должны быть созданы условия для проведения методического сервиса и деятельности сетевых профессиональных сообществ, обмен мнениями, взаимопосещение уроков коллег, проведение исследований в действии. Результатом данной работы станет современный урок, который включает в себя компоненты содержания: знания, умения, навыки, творческая деятельность, эмоционально-ценностный опыт; личностно-ориентированный, индивидуальный характер; создание условий для формирования компетенций ребенка; самостоятельная работа ученика, а не

учителя; практический, деятельностный подход; использование новых образовательных подходов и технологий.

Делается опора на компетенции. Базовые компетенции характеризуют основные грани личности, способствуют выстраиванию учениками своей жизни в обществе, осознанию себя как части мира. Они как ориентир становятся стержнем жизнетворчества каждого человека, жизнедеятельности общества в целом, а также основанием для усиления созидательной роли среднего образования. Ключевые компетенции являются способностями трансдисциплинарного характера, определяющими готовность учащихся к интеграции познавательных и практических умений и навыков для принятия успешных решений, не противоречащих нравственным и этическим нормам.

К ключевым компетенциям относятся: информационная компетенция; коммуникативная компетенция; компетенция разрешения проблем. Предметные компетенции являются целями, определяющими смысл и назначение образовательных областей; служат ориентиром для определения ожидаемых результатов и являются действиями широкого спектра. К ним же относятся компетенции, отражающие уровень сформированности математической грамотности, естественнонаучной грамотности, грамотности чтения, изучаемые в Международных исследованиях TIMSS и PISA, знакомилась с семью механизмами по развитию функциональной грамотности школьников [1]:

1. Обновление содержания образования (стандарты, учебные программы);
2. Современные формы и методы обучения;
3. Система диагностики и оценки учебных достижений обучающихся;
4. Программы внешкольного, дополнительного образования;
5. Модель управления школой;
6. Наличие дружелюбной образовательной среды, основанной на принципах партнерства со всеми заинтересованными сторонами;
7. Активная роль родителей в процессе обучения и воспитания детей.

В качестве индикаторов сформированности функциональной грамотности у учащихся, на наш взгляд, могут выступать следующие показатели:

- знания сведений, правил, принципов; усвоение общих понятий и умений, составляющих познавательную основу решения стандартных задач в различных сферах жизнедеятельности;
- умения адаптироваться к изменяющемуся миру;
- решать конфликты, работать с информацией;
- вести деловую переписку;
- применять правила личной безопасности в жизни;
- готовность ориентироваться в ценностях и нормах современного мира;
- принимать особенности жизни для удовлетворения своих жизненных запросов;
- повышать уровень образования на основе осознанного выбора.

Результат – человек самостоятельный, познающий и умеющий жить среди людей, обладающий определёнными качествами, ключевыми компетенциями.

Компоненты функциональной грамотности перекликаются с таксономией учебных целей по Б. Блуму и связаны с жизненными ценностями и личным опытом. Здесь можно предложить известную метафору, помогающую осознать модель формирования и развития функциональной грамотности, где дерево – функционально грамотная личность. Лейка – учитель. Вода – педагогические технологии. Плоды у дерева – ключевые компетенции [2].

Поэтому, смена базовой парадигмы образования со «знаниевой» на «системно-деятельностную» переносит акцент в образовании с изучения основ наук на развитие универсальных учебных действий через учебный материал основ наук. Знания не ради знаний, а знания с целью развития функциональных умений или функциональной грамотности. Принцип данного деятельностного подхода заключается в том, что когда вы действуете, вы научаетесь. Обучение должно вести за собой развитие. Как мы можем этому способствовать? Какая положительная практика есть у нас? Одним из направлений формирования и развития функциональной грамотности является применение в учебном процессе уроков, разработанных на основе таксономии Б. Блума. Двадцать пять учителей гимназии прошли обучение проектированию урока в дистанционном режиме. Часть из них на данный момент прошли курсы повышения квалификации по обновленному содержанию образования, где так же при планировании урока делается опора на таксономию учебных целей.

В ходе урока выдвигает на первое место неинформированность ученика, а способность организовывать свою работу. Запомнить и ответить – это накопление знаний. Подставить значение в готовую формулу – это реализация умений. Узнать из многих математических выражений квадратное уравнение – проявление навыков. Применить свои знания и умения во внеучебной практической ситуации – это компетентность.

Как же помочь учителям научиться планировать урок по таксономии учебных целей? Рассмотрим пример из практики работы в ходе проведения методического сервиса в гимназии: Учителя делятся на группы предметной направленности. На столах размещены школьные учебники, раздаточный материал, который помогает учителям составить задания для учащихся по предмету на основании шести уровней: знание, понимание, применение, анализ, синтез, оценка. Задания должны носить глагольную форму. Глагол ставится в начале каждого предложения при составлении заданий и обращен к самому ученику. Разработка учебных заданий осуществляется на основе цели урока, которую освоят учащиеся на данном уроке и которая необходима в будущем для освоения конкретной составляющей компетенции. Следует помнить, что время на достижение цели ограничено одним уроком, поэтому следует при разработке учебных заданий это учитывать. Задания первых трех уровней (знание, понимание, применение) должны быть под силу всем учащимся.

В качестве тьюторов каждой группы выступают сертифицированные учителя или учителя, прошедшие курсы по обновленному содержанию образования. Так же на столах расположены истые матрицы урока, которые

группы заполняют на основе своих примеров по шести уровням и применяя рекомендации по организации урока. Тьюторы выступают в роли консультантов и координируют работу по составлению заданий в малой группе по тому предмету, который выбрали самостоятельно. Тему урока учителя выбирают по желанию, из учебников, расположенных на столах. Для организации работы и выполнения заданий дается 40 минут. Затем от каждой группы заслушиваются выступления спикеров с вариантами разработанных заданий к уроку на бумажных флипчартах. Обсуждение должно носить доброжелательный характер и способствовать созданию коллаборативной среды, поддержанию мотивации учителей к последующей реализации на уроках таксономии учебных целей по Б. Блуму в практической деятельности.

Затем предлагается всем участникам методического семинара обозначить результаты, которые достигли учителя и могут достичь учащиеся в ходе урока:

1. Развитие у учащихся понятийного мышления, самостоятельной познавательной деятельности.

2. Освоение участниками педагогического процесса новых образовательных подходов.

3. Улучшение уровня развитости математической грамотности, грамотности чтения, естественнонаучной грамотности.

4. Умение решать практические задания и ситуации с опорой на личностный опыт учащегося. Умение принимать решение и нести ответственность за него.

5. Развитие базовых, ключевых и предметных компетенций у учащихся через использование компетентностного подхода в деятельности.

6. Развитые рефлексивные умения у учителя и учащихся.

В дальнейшем следует осуществлять менторское сопровождение учителей с целью закрепления теоретических навыков в практической деятельности. Ведь урок – клеточка педагогического процесса. В нем, как солнце в капле воды, отражаются все его стороны. Если не вся, то значительная часть педагогики концентрируется в уроке. Поэтому очень важно организовать урок так, чтобы каждый учащийся был в ситуации успеха и почувствовал ценность собственной работы, увидел возможность применения полученных знаний и умений в практической деятельности, осознал возможность самостоятельного поиска и творческой деятельности.

Литература

1. Об утверждении Национального плана действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012-2016 годы. Постановление Правительства Республики Казахстан от 25 июня 2012 года № 832. <http://nao.kz/blogs/view/2/108>

2. Рудик Г.А., Белошниченко Е.В., Шакирова Д.М. «Микрогид в схемах и примерах «Инжиниринг процесса обучения в координатах таксономии Блума и европейских компетенций». Костанай: 2011. -200 с.

3. Рудик Г.А. Информационно-методическое пособие «Компетентностный подход в образовании (вопросы и ответы)». Костанай: 2012. -96 с.

ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДАҒЫ ПЕДАГОГТЫҢ РӨЛІ

Ахметчина Д.К.

«№ 2 ЖОББМ» КММ
Приозерск қаласы, Қарағанды облысы

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев 2012 жылғы Жолдауында: «Біз қалайтындардың барлығы үшін қашықтан және онлайн режиміне оқытуды қоса, отандық білім беру жүйесіне инновациялық әдістерді, шешімдерді және құралдарды қарқынды енгізуге тиіспіз» - деген болатын. Бүгінгі ілгерілеп алға басу дәуірінде Елбасының ең алдымен білім беру саласына ерекше көңіл бөлуі заңды құбылыс. Өйткені қазіргі заманымыздағы өркениетті өмірде білімнің рөлі өте зор. Білім жүйесі арқылы негізделетін ұлттық интеллектуалдық әлеует елдер мен халықтардың прогрессивті дамуының айқындаушы факторы болып табылады. Бүгінгі таңдағы білім қоғамның бүгінін және ертеңін анықтап, оның азаматтарының әлемдегі бәсекелестік күресіндегі алатын орнын белгілейді [1].

Сондықтан ұлттың бәсекеге қабілеттілігін көрсетудің факторы ретінде білім берудің деңгейін көтеру, ұлттық білім жүйесін одан әрі тереңдетіп жетілдіру, оны әлемдік стандарттар мен қазіргі заманғы әлемдік талаптарға сәйкестендіру және бейімдеу өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Осыған орай, басқа дамыған елдер сияқты біз де білімнің жаһандану бәсекелестігінің жаңа талаптарына жауап бере алатын жүйесін одан әрі тереңдетіп, жетілдіре бастадық.

Интерактивті оқыту оқушылардың еркін тілдік қатынасқа түсуіне, танымдық, қатысымдық, сондай-ақ топпен тіл табыса әрекет ету қабілеттерінің жетілуіне, қойылған проблемаларды оң шеше алуына, әрбір мәселеге деген өз ой-пікірін дұрыс, анық, дәлелді жеткізуіне ықпал етеді. Сонымен қатар, әрбір оқушы ортақ мақсатқа негізделген әрекеттерді орындау барысында жүзеге асатын тілдік қатынаста, біріншіден, өз мүддесіне сай тілдесімнің мақсаты мен маңызын анықтауға, екіншіден сөзінің қисыны мен дәлдігін мөлшерлеуге, үшіншіден пікірін дәлелді, дәйекті, түсінікті жеткізуге дағдыланады. Оқушылардың белгілі бір табысқа жетуіне, танымдық қызығушылықтарының дамуына, дүниетанымдық көзқарасының қалыптасуына, коммуникативтік мәдениетін тәрбиелеуіне, өзін-өзі бағалауына септігін тигізеді, оқушылардың сабақта ізденуіне, жеке тұлғалық қасиеттерінің дамуына, шешімді таңдаудағы еркіндігіне жол ашады, түрлі жағдаяттардан жол тауып шығуға үйретеді. Осы мақсаттарға жету үшін сабақтың ұйымдастырылуы, әдістері, педагогикалық ұстанымдары дұрыс болуы тиіс. Қазақ тілін интерактивті оқыту технологиясының дидактикалық, психологиялық талаптар негізінде ұйымдастырылуы мұғалімнің шеберлігіне байланысты.

Білім жүйесінің дамуы мен тұрақты қызмет етуін қамтамасыз ету, қоғам мен мемлекеттің даму шарттары көптеген дамыған елдерде мемлекеттік саясаттың басым бағыттарының бірі ретінде қарастырылуда. Мектеп оқушыларының зияткерлік әлеуетін қалыптастырып, оларды жеке тұлға ретінде дамыту мектептегі білім жүйесін жетілдірудің басты міндеті болып табылады. Бүгінгі жаһандану заманында еліміздің әлемнің алпауыт елдерінің қатарында тұрып, ұлттық құндылықтарымыз бен тілімізді, тарихымыз бен мәдениетімізді әлемге танытатын зиялы, білікті ұрпақ тәрбиелеу, міндетіміз.

Сондықтан мұғалімнің алдында жан-жақты дамыған, өз елінің тілін, тарихын, мәдениетін жетік білетін, белсенді тұлғаны қалыптастыруға мүмкіндік туғызатын білімдік орта құру міндеті тұр. Елбасы Н.Ә.Назарбаев 2012 жылғы 27 қаңтардағы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында мемлекеттік тілді дамыту туралы: «Тіл туралы жауапкершілігі жоғары саясат біздің қоғамымызды одан әрі ұйыстыра түсетін басты фактор болуға тиіс. Біз алдағы уақытта да мемлекеттік тілді дамыту жөніндегі кешенді шараларды жүзеге асыруды табандылықпен жалғастыра береміз. Кез келген тіл өзге тілмен қарым-қатынасқа түскенде ғана өсіп, өркен жаятынын әрдайым есте сақтаған жөн» [2].

Қазақ тілі – біздің рухани негізіміз. Біздің міндетіміз – оны барлық салада белсенді пайдалана отырып дамыту. Біз ұрпақтарымызға бабаларымыздың сандаған буынының тәжірибесінен өтіп, біздің де үйлесімді үлесімізбен толыға түсетін қазіргі тілді мұраға қалдыруға тиіспіз. Бұл – өзін қадірлейтін әрбір адам дербес шешуге тиіс міндет. Мемлекет өз тарапынан мемлекеттік тілдің позициясын нығайту үшін көп жұмыс атқарып келеді. Қазақ тілін кеңінен қолдану жөніндегі кешенді шараларды жүзеге асыруды жалғастыру керек. Сіздер біздің саясатымыз туралы – 2025 жылға қарай қазақстандықтардың 95 пайызы қазақ тілін білуге тиіс екендігін білесіздер. Бұл үшін қазір барлық жағдай жасалған. Қазірдің өзінде еліміздегі оқушылардың 60 пайыздан астамы мемлекеттік тілде оқиды. Мемлекеттік тіл барлық мектептерде оқытылады. Бұл - егер бала биыл мектепке барса, енді он-он екі жылдан соң жаппай қазақша білетін қазақстандықтардың жаңа ұрпағы қалыптасады деген сөз», - деп атап көрсеткен болатын. Сонымен қатар ҚР «Білім туралы» Заңында барлық білім беру ұйымдарының білім алушылары мемлекеттік тіл ретінде қазақ тілін білуі атап көрсетілген [3].

Бүгінгі білім жүйесінің белсенді азаматтық ұстанымы бар шығармашылық тұрғыдан ойлауға, өмір бойы білім алуға дайын жеке тұлғаны тәрбиелеу басты міндеті. Осыған орай, мемлекетіміз мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша бес жылдық ұлттық жоспарды қабылдау жөнінде нақты міндет қойды. Аталған міндет Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті 30 елдің қатарына кіруі процесінде де маңызды болып табылады. Білім беру нәтижелеріне табысты қол жеткізуді, алған білімін оқу және практикалық қызметте пайдалана алуын қамтамасыз ететін логикалық, конструктивті және сыни тұрғыда ойлау негіздерін қалыптастыру үшін оқытудың тиімді нысандары мен әдістері енгізілетін болады. Мұғалімдердің

оқытудың инновациялық әдістерін, қазіргі заманғы білім беру және ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалануы қолдау табатын болады. Интерактивті инновациялық жобалық-зерттеу технологияларын сандық инфрақұрылымдарды пайдалана отырып сынып ұжымын жаппай оқыту нысанынан әрбір білім алушының жеке білім беру аймағын іске асыруға ауысу қамтамасыз етілетін болады.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру қазақ тілін оқытудың тұлғалық-әрекеттік бағдарын күшейту нәтижесінде жүзеге асады. Өйткені, сауаттылыққа оқушы өз әрекетінің иесі – Субъект дәрежесіне көтерілгенде толық қол жеткізеді [4].

Орыс мектептерінде қазақ тілін оқыту барысында жаңа технологияларды пайдалану бұл оқушыларға қазақ тілін оқытудың сапасын арттыру үшін қолданылатын технологиялар, олардың қатысымдық мәдениетін қалыптастыру мен дамытуға, оларға ғылым мен білімді үйретуге ынтымақтастықта еңбектенуге тәрбиелеуге, қазақ тілін практикалық тұрғыдан меңгертуге арналған технологияларды қолдану болып табылады.

Оқушыларға қазақ тілін үйрету барысында қазақ тілінің дыбыстық ерекшеліктерін үйретудің маңызы үлкен. Оқушы дыбыстарды дұрыс айта білу арқылы түсінікті сөйлеуге үйренеді. Зерттеушілер бұл туралы: «Қазақ тіліндегі дыбыстардың айтылуы мен жасалуын үйрету мұғалімнің шеберлігін ғана емес, бірнеше тәсілді қатар мәнгерген әдісқойлығын да қажет етеді. Өйткені сабақта мұғалім тек дыбыстардың айтылуымен ғана шектелсе, сөйлеуді үйрету мақсатына жетпейді. Сондықтан ұстаз дыбыстардың ерекшелігін сөз ішінде, буын құрамында сөйлем арасында меңгерте отырып, жалпы тілдік қатынастың қағидаларын естен шығармайды және тілді үйретудің жинақтық әдісін пайдаланады». Демек, оқушы дыбыстардың дұрыс айтылуын, жазылуын меңгере отырып оны тұрақты дағдыға айналдыруы тиіс. Сондай - ақ мұғалім оқушылардың фонетикалық дағдыларың тұрақты дамытып отыруы қажет. Оқушының сөйлеу әрекетін дамыту, біріншіден тілдің лексикалық, грамматикалық білім нормаларын меңгертуге байланысты болса, екіншіден, сөйлеу әрекетінің оқылым, тыңдалым, айтылым жазылым түрлерімен байланысты болады. Қазақ тілінің сөздік құрамын меңгеру, лексикалық қор арқылы тілді үйреніп, еркін сөйлеу мектепте лексика курсың оқыту барысында жүзге асырылады. Тіл үйренуші оқушыға жаңа сөздерді меңгертудің жолдары көп десек, профессор З. С. Күзекова оларды былай топтастырады:

Сөздерді көрнекі құралдар арқылы меңгерту,

- жаңа сөздерді мәнмәтін арқылы түсіндіру,
- синонимдер арқылы түсіндіру,
- антонимдер арқылы түсіндіру,
- туынды сөздердің жасалуын талдау арқылы түсіндіру,
- сөздерді олардың мағынасына сипаттама беру арқылы түсіндіру,
- жаңа сөзді санап шығу арқылы түсіндіру,
- сөзді ана тіліне аудару арқылы түсіндіру

Осы айтылған әдістерді оқушыға меңгертудегі интерактивті әдістердің бірі кластер, диаграмма, мақсатты оқылым, сурет, сызба, қозғалыстағы көріністер және басқалар. Кластер тәсілін қолдану оқушының танымдық түсінігін кеңейіп, ойлау мен есте сақтау қабілетін дамытады. Мұғалім тақтаға белгілі бір тақырыпты (түйінді сөзді) жазады. Оқушылардың да дәптерлеріне осылай жазып, осы сөздің төңірегінде ойланып, сөйлемдер жазуын сұрайды. Одан әрі оқушылар топтық жұмыс арқылы бір - бірлерімен пікір алысып, берілген тақырыпты талқылап, тақырыптың мазмұнын ашады [5]. Оқушы сөздерді түсіну арқылы тілдің орфографиялық, орфоэпиялық нормаларын түсінеді, сөздерді орнымен қолдана білуге дағдыланады. Интерактивті тапсырмалар түрі өте көп, оның барлығы мұғалімнің шығармашылық қабілетіне байланысты қолданылады. Әдіскерлер дидактикалық ойындардың қазақша сөйлеп, сауатты жазу дағдыларың қалыптастыруға жәрдемдесетінін айтады: «Дидактикалық ойындар барысында оқушылар диалог және монолог арқылы бір - бірімен қарым - қатынас жасайды. Қазақ тілін дидактикалық ойындар арқылы қатысымдық тұрғыдан меңгертудің негізі мақсаты – сөйлесім әрекетінің түрлері арқылы әдеби нормада өз ойын түсінікті, сауатты, дұрыс жеткізуге үйрету. Сөйлесім әрекетінің түрлері арқылы оқушыны біріншіден, қазақ тілінен игерген білімдері мен біліктерін тәжірибеде қолдана алуға, екіншіден, өзіндік пікірі, көзқарасы бар жеке тұлға ретінде қалыптастыруға, үшіншіден, тілдік қарым – қатынаста сөйлеу мәдениетін жетілдіріп сөйлеу нормаларын сақтауға, дағдыландыруға болады». Демек бұл тәсілдер арқылы оқушыларды диалогты және монологты сөйлеуге үйрете отырып олардың тілдік қатынаста өзінің дауыс ырғағына сөйлеу мәнеріне көңіл бөліп жұптағы серіктесінің сөйлеген сөзіне мән беріп, сөйлеу тілін жетілдіруіне көмектеседі [6].

Қорыта келгенде, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту – бүгінгі заман талабы. Осы орайда, қазақ тілі мен әдебиеті пәнін дұрыс үйрете білу өте маңызды. Педагогтің сабақ өту шеберлігі, яғни шығармашылық пен жауапкершілікті ұштастыруы, бұл заман талабынан туындап отырған мәселе. Өз мамандығын толық меңгерген жоғары деңгейлі оқытушының алдынан шыққан оқушы – өмір айдынындағы өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады. Бұл ұстаз үшін абырой, яғни үмітінің ақталғаны, әрбір мұғалім осыған ұмтылса ұрпақ алдындағы қарыздың өтелгені. Мұғалімнің сабағының өн бойындағы негізгі мақсаты, оның негізгі мәнін естен шығармай, әрбір сәтті тиімді пайдаланғанда өз мақсатына жетеді.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Жолдауы.-Астана, 2012.
2. Н.Ә.Назарбаевтың «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» Қазақстан халқына Жолдауы. -Астана, 2012.
3. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. -Астана, 2010.
4. Nelson Thornes LTD Gibbs G (1981), Teaching Students to Learn: a student-centred approach [Оқушыларды оқуға үйретеміз: оқушыға бағытталған тәсілдер], Milton Keynes: Open University Press.

5. Bragham G. (2006) How to survive and succeed with interactive whiteboard [Интерактивті тақтамен қалай өмір сүріп, жетістікке жетуге болады?].

6. Бітібаева Қ. Әдебиет пәнін оқытудың тиімді жолдары (Мұғалімдерге арналған құрал). - Алматы: Рауан, 1990.

МҰҒАЛІМНІҢ ЖОБА ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ ШЕБЕРЛІГІ

Аяпбергенова А.А., Талюкенова А.М.

**Қарағанды медицина колледжі
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы**

Білім беру жүйесінің басты міндеті - ұлттық және жалпыадамзаттық құндылық, ғылым мен практика жетістіктері негізінде тұлғаны қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби жасақтауға бағытталған білім алуға қажетті жағдай туғызу [1]. Осыдан еліміздің әлеуметтік-экономикалық даму міндеттерін табысты шешудің, бәсекеге қабілеттіліктің негізгі кепілдігі - жаңа тұрпатты педагогтың ұлы мұраты анықталады.

Жаңа тұрпатты мұғалім – адамгершілігі мол, жасампаз белсенді, экологиялық білімді, шығармашыл тұлға, ол рефлексияға қабілетті, өзін-өзі дамытуға және толық танытуға ұмтылады, әдіснамалық, зерттеушілік, дидактикалық-әдістемелік, әлеуметтік-тұлғалық, коммуникативтік, ақпараттық және басқа да құзыреттіліктерді жоғары деңгейде меңгерген. Заманауи мұғалім өз пәнін терең меңгерумен шектелмей, педагогикалық үдеріске қатысушылардың орнын көре білетін, оқушының іс-әрекетін ұйымдастыратын, оның нәтижесін алдын ала болжай білетін, болуы мүмкін ауытқуларды түзететін, яғни құзыретті тұлға болуға тиісті [2].

Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін жетілдіру педагогика ғылымының маңызды, әрі жетекші мәселелерінің бірі. «Мұғалімі қандай болса, оның шәкірттері, ендеше оның бұрынғы оқушылары саналатын бүкіл ел де сондай болмақ...», - деген В.В.Краевский. Құбылмалы нарықтық кезеңді бастан кешіп жатқан еліміздің оқушыларын заман талабына жылдам бейімдеу ұстаздар қауымының басты міндеті саналмақ. Бұл қазақстандық білім беру саласын жаңғыртуға жетелеп, құзыреттіліктерді дамытуға бағыттаса, ол өз кезегінде белгілі бір мөлшердегі функционалдық сауаттылықтың болуымен шартталған. Біздің оқушыларымыз білім алу барысында өз бетімен ізденіп жинаған мол ақпаратын талдау арқылы оны өңдеуге, жүйелеп құрылымдауға, тиімді қолдануға дағдыланатын болады, осылайша қоғамдық өмірге белсене атсалысып, өзін барынша толыққанды танытуға мүмкіндік алмақ.

Әлемдегі білім беру жүйесі озық елдер «өмірлік білім алу» қағидасынан бас тартып, «өмір бойы білім алу» тұжырымдамасын ұстануда. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған Ұлттық жоспардың мақсаты да соған сәйкеседі: бұл құжат оқушылардың білімдерін өмірде тиімді қолдануға үйретуді міндеттейді [3]. Осы мақсатқа қол

жеткізу арқылы Қазақстан оқыту деңгейі мен сапасы жағынан жетекші елдер тобына қосылмақшы. Оқушылардың PISA халықаралық зерттеулерге қатысуының нәтижелері еліміздегі жалпы білім беретін мектептердің педагогтары жоғары деңгейдегі пәндік білім береді, бірақ өмірлік жағдайларда оларды қолдануға жеткілікті түрде үйретпейтіндерін көрсетті. Сонымен, мұғалімдер логикалық, сыни және конструктивті ойлау негіздерін қалыптастырудың тиімді әдістерін жеткілікті дейгейде білмейтіндері аңғарылды.

Оқушының жаратылыстану-ғылыми сауаттылығын қалыптастыруға жауапты *мұғалім құзыреттілігіне қойылатын талаптар* туындайды:

1) мұғалімнің өзі жаратылыстану-ғылыми сауаттылықты қалыптастыруға *құзыретті* болуы керек. Тек осы жағдайда ғана ол оқу үдерісінде жаратылыстану-ғылыми сауаттылыққа қатысты тапсырмаларды мақсатты қолданады және тіптен мұндай тапсырмаларды өзі де құрастыратын болады.

2) мұғалім оқушылардың өнімді іс-әрекетін *ұйымдастырушы* (үйлестіруші) қызметін атқарады, бұл оның педагог ретіндегі құзыреттілігіне де қойылған талап.

Осы екі талап оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырушы мұғалімді дайындаудың, оның біліктілігін арттырудың мазмұнын анықтайды:

- мұғалімнің белгілі бір дәрежеде *ғалым-зерттеуші* біліктілігіне ие болуы қажет;

- мұғалім *құзыреттілікке бағдарланған тапсырманы құрастырудың технологиясын* меңгеруі керек;

-мұғалім оқушылардың *өнімді іс-әрекетін ұйымдастыру технологиясының мазмұнын* игергені жөн. Оның мазмұнына зерттеу әрекетінің түрі және элементтері, модель құру, мәліметтерді талдау, жобалау, пікірталас жүргізу және т.б. жатады.

Осылайша, жаратылыстану пәндерін оқытуда оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту мәселесі, біздің пікірімізше, оқу іс-әрекетінің мазмұны мен мұғалім құзыреттілігі тұрғысынан жүзеге асырылуға тиісті.

Бұл қоғамдағы білім беру жүйесіне жаңа сипаттамаларды: вариативтілікті, көпфункционалдықты, адамның іс-әрекет құндылықтарын және оңтайлы тәсілдерді игеруін енгізуді қажетсінеді. Педагог енді тек оқытумен шектелмей, баланың қалай оқитындығын түсініп, сезінуі керек. Өйткені, заманауи білім берудің жаңа міндеті – оқушы тұлғасы бойында шығармашылықпен ойлауға, шешім қабылдаудағы дербестікке, бастамашылдыққа қабілетті қалыптастыру. Дәл осындай талапты қанағаттандыратын жоба жұмысы жоспарланатын және жүзеге асырылатын іс-әрекеттің, алға қойған мақсатқа жетудің қажетті шарты, әрі құралы болып танылған. Отандық және шетелдік педагогтардың пікіріне сүйенсек, мұны іске асыру педагогтың тұлғалық, жалпыкәсіби және мәдени қасиеттерінің, жоба жұмысына құзыреттілігінің, оқу материалының мазмұнын терең меңгерудің жоғары дәрежеде дамуын талап етеді. Бұл жоба оқытудың

жаңа технологиясын жасақтауға бағытталған, сондықтан педагогтың мұндай іс-әрекетін инновациялық деуге болады [4].

Осыған орай шығармашыл, ғылыми-педагогикалық тұрғыда ойлайтын жанашыл педагогқа қатысты қоғам мен мектептің заманауи талаптары мен педагогтың қазіргі дәстүрлі қызмет атқару деңгейі арасындағы қарама-қайшылық айқындала түсті. Педагогтар жоба жұмысына үйретуді парыз ретінде қабылдап, оны саналы атқаруға дайын болғандығына қарамастан олардың кәсіби дайындық жүйесі инновациялық жұмысқа қойылатын талаптарға сәйкеспейтіндігі, жоба жұмысына құзыреттілікті қалыптастырмайтындығы байқалды.

Зерттеулер педагогтың жобаға дайындық деңгейі оны қалыптастырушы қабілет мен бейімділіктердің мынадай жиынтығынан тәуелді болатындығын анықтады:

- рефлексия жасау негізінде кәсіби сұранысқа талдау жасау;
- педагогикалық проблеманы айқындау және жасақтау, педагогикалық жобалаудың мақсаты мен міндеттерін қою;
- педагогикалық технологияны зерттеу, проблемаға қатысты ақпаратқа ізденіс жұмыстарын жүргізу және талдау, проблеманың тиімді шешімін табу және оларға ұтымды таңдау жасау;
- инновациялық әдіске негізделген технология және оқыту құралдарын әзірлеу;
- оқыту құралдарын жасақтау және қолданылған педагогикалық технологияға диагностика жүргізу.

Жоба жұмысына құзыреттілік педагогқа жоба жұмысын саналы, әрі өз бетімен жүргізуге, инновациялық сипаттағы тиімді шешімді табуға, кәсіби саладағы қиындықты жеңуге, оқу-тәрбие үдерісін жетілдіруге мүмкіндік береді. Әрине, педагогтың жоба жұмысына құзыреттілігін қалыптастыру үшін жоба жұмысы тұрақты сипатта үнемі жүргізіліп, оқу жобасы пәнаралық және әдістемелік бағыттармен кіріктірілу керектігі белгілі. Жоба әдісі әрқашан белгілі бір уақыт ішінде оқушының өзі жеке, жұппен, топпен дербес тапсырма орындауына бағдарланған. Ұжымдық өзара оқыту оқушының танымдық қызығушылығын ынталандырып, тұлғаға өзіндік маңыздылықты сезіндіреді [5].

Ғылыми негізделе ойластырылған және оқу-тәрбие үдерісіне логикалық кіріккен жоба оқушының білімге деген құмарлығын арттырады, өйткені ол:

- тұлғаға бағдарланған;
- көптеген дидактикалық тәсілдерді (бірлескен оқу, проблемалық оқыту, рөлдік ойын, практикалық қолданыс, тәуелсіз білім, миға шабуыл) қолданады;
- өздігінен ынталандырады, оны орындаған сайын қызығушылық арта береді;
- барлық сала мен деңгейде педагогикалық мақсатты қолдап отырады;
- нақты істе өзі мен басқалардың тәжірибесінен үйрене алады;
- өз еңбегінің өнімін көрген оқушыға қуаныш туғызады [6].

Жоба жұмысында тек нәтиже ғана емес, сонымен бірге үдеріс те маңызды. Жоба жұмысын ұйымдастырушы мұғалім қол жеткізуге ынталы нәтиже:

- оқушылардың белсенділік деңгейін және білім сапасын арттыру;
- әртүрлі білім беру саласының пәндері арасындағы интеграция;
- оқушылардың кәсіби өзін-өзі анықтауы.

Оқушының жоба жұмысын орындауы кезіндегі мұғалімнің атқаратын функциясы: оқушыларға керек ақпаратты табуға көмектеседі; өзі де ақпарат көзі бола алады; бүкіл үдерісті үйлестіреді; оқушыларды мадақтайды; кері байланысты үнемі қолдап отырады.

Жоба жұмысының кезеңдері (И. Д. Чечель бойынша):

- 1) мақсат қою: проблема айқындау, міндет жасақтау;
- 2) зерттеудің мүмкін нұсқасын талқылау, қисынды стратегияларды салыстыру, тәсілдерді таңдау;
- 3) өздігінен білім алу және мұғалім кеңесімен білімді өзектілендіру;
- 4) іс-әрекеттің барысын ойластыру, міндеттерді бөлісу (топтық жұмыста);
- 5) нақты міндетті зерттеу, шешімін табу;
- 6) нәтижесін жалпылап қорытындылау;
- 7) жобаны іске асыру;
- 8) жетістік пен кемшілікті талдау [7].

Жоба жұмысының құрылымдық элементтері (үлгілік нұсқа): зерттеудің өзектілігі, гипотезаның дұрыс жасақталуы, зерттеуді жоспарлау, зерттеуді орындау және мәліметтерді жинақтау, нәтижені ұсыну, нәтижені талдау және бағалау, жобаны әрі қарай жалғастыруды жоспарлау.

Жоба жұмысына қатысты теориялық материалдарды зерделеу оның басқа да маңызды тұстарына назар аудартады:

1) оған топтық жұмыстың барлық оң қасиеттері тән. Қарым-қатынас жасаудың жаңа типі мен деңгейін қалыптастыратын коллаборативті оқыту танымдық іс-әрекеттің әртүрлі деңгейіндегі оқушыларды бәсекелестік ниетке емес, бірыңғай ортақ мақсатқа жетуге жұмылдырады;

2) жоба жұмысын қолдану арқылы мұғалімнің шығармашылық өрісі кеңейе түседі;

3) мұның мақсаты деректік білім жинақтау емес, іс-әрекеттің тәсілі саналатын оқыту. Бір немесе бірнеше проблемалардың шешімін қарастыратын жоба жұмысы игерілген білімнің практикалық қолданысын көрсете алады [8].

Мұғалімнің жоба жұмысына қатысты атқаратын қызметінің ерекше бір қырына оның топ ішіндегі субъектілік шешімге және топтың әртүрлі қарым-қатынас сипатына сай психологиялық жайлы ортаны тұрақтандыруы, оқушылардың түйінді басымдылықтарын қалыптастыруға және олардың әлеуметтік тәжірибе жинақтауына тиімді жағдай туғызуы жатады. Жоба жұмысындағы әріптестік педагогикасы ізгілікті силасымдықты орнықтыруға, оқушылар қол жеткізген шығармашылыққа үнемі шабыттандыруға, білім беру үдерісін нәтижелі жасампаз еңбекке айналдыруға мүмкіндік беруімен де құнды.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы.-Астана, 2011.
2. Қазақстан Республикасы үздіксіз педагогикалық білім беру тұжырымдамасы. - Астана, 2010.

3. Оқушылардың функционалды сапаттылығын дамытудың 2012-2016 жж. арналған Ұлттық жоспары. -Астана, 2012.
4. Вербицкий А. А. Новая образовательная парадигма и контекстное обучение. – М.,1999. - 75 с.
5. Джонс Д. К. Методы проектирования: пер. с англ.- М., 1986. - 326 с.
6. Заир-Бек Е. С. Теоретические основы обучения педагогическому проектированию: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. - СПб., 1995. - 382 с.
7. Баранов А.А., Шарафутдинов Р.Н. Дидактические условия формирования проектной компетенции у будущего педагога.– М.,2012.
8. Полат Е.С., Бухаркина М.Ю. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования.-М.,2010.-368 с.

ФУНКЦИОНАЛДЫ ТҮЛҒА ҚАЛЫПТАСТЫРУДА МЕКТЕП БАСШЫСЫ РЕТІНДЕГІ МЕНІҢ РОЛІМ

Байтасова Б.Р.

«№11 ЖОББМ» КММ

Жезқазған қ., Қарағанды облысы, Қазақстан Республикасы

Басшы – мектеп өміріндегі жақсылыққа көңілі өсіп, сәтсіздікке қабағы түсетін тұлға. Мен, «Өзімде бармен көзге ұрып, артылам деме өзгеден»- деген А.Құнанбаевтың сөзін жадымда ұстағандықтан, білім беру саласында тек өзіме ғана емес өзгеге де пайдасы тиер қандай әрекет жасап, қандай іс істер болсам да – игілігін көріп, жақсылығына бөленуді мақсат тұтқанды жөн санаймын, әрі кез келген іс нәтижелі болуы шарт деген ұйғарымдамын [1]. Осы ретте өзім басшылық етіп отырған білім беру мекемесінде «Функционалды сапатты тұлғаны қалай қалыптастыруға болады?», «Мен не істеуім қажет?»- деген сауалдарды үнемі өзіме қойып отырамын.

«Келер ұрпақ алдында зор жауапкершілік жүгін арқалап келеміз» - деген Елбасы Н.Назарбаевтың пікіріне сүйенсек, бүгінде мұғалімдер алдына үлкен жауапкершілік жүктелген. Ал сол жауапкершілікке ұстаздарды шақыру, шығармашылығын шыңдауға мұрындық болу, білім беру процесін ұйымдастыру менің мойныма жүктеледі. Сондықтан қоғам сұранысына сай білімді, шығармашыл, өзін - өзі дамытып, жетілдіре алатын функционалды сапатты ұрпақты тәрбиелеудегі барлық істер басшының бастамасымен іске асырылады деп білемін және оны біркісідей атқарып келемін. Атап айтар болсам: оқушы дарындылығын дамытуға қажетті зерттеу жұмыстарын жүргізуге атсалысып, білім алушылардың ғылыми-ізденіс жұмыстармен айналысуына жағдай тудырып, олимпиадалар мен сайыстарға дайындауда жетістікке жете алатындай деңгейде жұмыс жасауды ұйымдастыру міндеттерін жүргізіп келемін. Білім сапалы болып, мектеп оқушылары функционалды сапатты болуы үшін: біріншіден, басшының жан - жақты білімінің болуы, екіншіден, өз қызметіне деген шынайы сүйіспеншілігі және ешқандай жоғары білімді растайтын дипломмен бірге берілмейтін шығармашылық, ұйымдастырушылық қабілеті, білім беру мекемесіндегі мамандарға деген

кіршіксіз адамгершілік қасиеттері болуы шарт. Осы түйінге сай болуды өзіме әлдеқашан міндеттеп алғанмын. Соның нәтижесінде біршама өскелең ұрпақ жасампаз елдің жан-жақты азаматтары болып қалыптасып келеді. Олар жыл сайын зияткерлік - интеллектуалдық конкурстардың жеңімпазы атанып жүр. Менің түсінігімдегі басшы – рухы таза, ой - өрісі биік, ұлты мен Отанының болашағы үшін тер төгіп, шыдамдылық пен табандылықтың үлгісін көрсетуші, өз бойындағы асыл қасиеттері мен білімін болашақ ұрпақтың бақыты мен кәдесіне жаратып, функционалды сауатты тұлғаны қалыптастырып, қолдаушы, қоғамды өрге өркендетуші, жанашылдықтың бастаушысы бола білген адам. Сол себепті бұл қатаң талаптарды сақтап, жанартылған білім мазмұнына сай Елбасының жалпы ұлттық «Мәңгілік ел» идеясын таратуда басты міндетті ұстаздарымнан бұрын өзіме жүктеймін.

Оқушылардың функционалды сауаттылығын арттыру – сапалы білім кепілі болғандықтан тек басшы ретінде ғана емес физика пәнінің мұғалімі ретінде де бірнеше міндеттерді атқаруым тиіс деп білемін.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев 2012 жылғы 27 қаңтардағы «Әлеуметтік - экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына кезекті Жолдауында білім беру ұйымдары жастарға жалаң білім беріп қана қоймай, алған білімдерін өмірдің түрлі жағдайларында пайдалана алуды үйретуі керек екендігін баса айтып, оқушылардың функционалды сауаттылығын дамытудың бес жылға арналған Ұлттық шаралар жоспарын дайындау жөнінде нақты тапсырма берген болатын [2]. Осы тапсырманың негізінде Үкіметтің 2012 жылдың 25 маусымындағы №832 қаулысымен бекітілген «Мектеп оқушыларының функционалды сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 - 2016 жылдарға арналған ұлттық іс - қимыл жоспары» қабылданғанын баршамыз білеміз. Ұлттық жоспардың мақсаты – қазақстандық мектеп оқушыларының функционалды сауаттылығын дамыту үшін жағдай жасау болып белгіленген [3].

Бұл мақсатқа жету жолында әр мұғалім жұмыс жүйесін түсініп құру қажет. Осы орайда жаңа білім беру парадигмасының мәні ерекше. Физика пәні бойынша білім берудің мәселелері мен маңызды мақсаттары: ол оқушылардың зерттеу әрекеті мен өзіндік оқу - танымдық процесін қамтамасыз ету, оқушының қоршаған ортаны бірдей қабылдайтын қабілетін, қоғам өмірінде өзінің рөлін таба білу біліктілігін, бағдарлай білуін, олардың ғылыми білікті, дағдыны меңгеруі бойынша танымдық іс-әрекеттерін ұйымдастыруын, дарындылықтарын және оқу барысындағы ептіліктерін, дағдыларын ұдайы жетілдірудің шешімін табуды көздеп отырамын. Оқушылардың ақыл - ойы, білім мен білікті қалыптастыруы физиканың алғашқы сабақтарынан басталып, физикалық эксперимент, зертханалық талдау жұмыстарын жасауда, сан және сапа есептерін шығаруда біртіндеп дамытылады.

Әр сабақ барысында оқушылардың білімін, іскерлігін, білік - дағдысын бағалау мақсатында өздерінің жетістіктерін өздеріне талдатып, өздік бағалау әрекетін ұйымдастыру арқылы, оқушыларды әділдікке, шыншылдыққа үйрететін әдістерді пайдаланып отырамын. Оқушыларды өз бетімен білім алуға

іздене отырып, зерттеу тәсілдерін игеруге бағыт бере отырып жұмыс жүргіземін. Білім мазмұнын ұлттық құндылықтарға негіздеу, өзге ұлт мәдениетіне құрметпен қарауға тәрбиелеуді жөн көремін. Сабақ барсында пәнаралық байланыс жасап, оқыту үрдісінде танып - білуге арналған материалға және оны игеруге оқушының қызығушылығын тудыру, оларға қызықты тапсырмалар беру арқылы оқуға ынтасын арттыруға ықпал жасаудамын [4].

Оқушының дарындылығы мен қабілетін ашуға, қалыптастыруға, оқушымен бірлесе жалпы іс- әрекетті ұйымдастыратындай, алға қойылған міндеттерді түсінуге, оларды шешудің тәсілдерін, жолдарын іздестіретіндей, өз ой - пікірі бар тұлға екенін сезетіндей, санасында шынайы өмір туралы өз көзқарасы пайда болатындай жұмыстарға көбірек көңіл бөлген дұрыс деп есептеймін.

Оқушының тиімді даму жолдарын ашу үшін олардың өз күштерімен шығара алатын есептер мен атқара алатын оқу тапсырмаларын беру арқылы функционалды сауатты тұлға қалыптасуына ықпал етуге тырысып келемін.

Зертханалық жұмыс барысында білім алушылар шешім табылған кезде оның дұрыстығын өзінше дәлелдей білуге машықтанып келеді. Әр оқушыға өз ойын білдіріп, пікір айтуға мүмкіндік беріп, дәлелдеуге талпыныс жасайтының аңғаруға болады, сондай-ақ оқушы жеке тәжірибесін қорытындылауға үйренеді. Бақылаған нәрселерін салыстыру арқылы ұқсастығы мен айырмашылығын айқындай біледі.

Шығармашыл тұлғаны қалыптастыру үшін әр сабағымызда біз тек оқулық шеңберіндегі білімді үйретумен шектеліп қана қоймай, кең түрде әр баланың талабына, деңгейіне сай жұмыстарды саралап, ыңғайластыруымыз керек. Оқушылардың функционалды сауаттылығын дамыту – бүгінгі заман талабы. Тұлға күзiреттiлiгiн дамыту үшiн мектеп оқушыларының функционалды сауаттылығын арттыруда жаңа инновациялық әдіс - тәсілдердің ең тиімдісін пайдалану жоғарғы нәтиже береді деген ойдамын. «Қыран түлегіне қайтпас қанат сыйлайды, ұстаз шәкіртіне талмас талап сыйлайды» - демекші, ұстаз, әрі басшы болғандықтан функционалды сауаттылығы дамыған тұлға тәрбиелеуде менің міндетім еселене түспек. Жоғары деңгейде сабақ беретін оқытушының алдынан шыққан оқушы – өмір айдынындағы өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады. «Қоғам тұлғаны қаншалықты жетілдірсе, жетілген тұлға қоғамды соншалықты дәрежеде дамытады» - деген пікірді ойға алсақ, қай кезде де басшы мектептің жүрегі, қоғамның тірегі болу тиіс деп түйіндеймін.

Сондықтан тұлғаны қалыптастыруда Елбасының биылғы «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз» Жолдауын [5] басты ұрандай ұстансақ артық болмас, өйткені болашақ тізгінін ұстайтын ұрпақтың функционалды сауатты болуын біз назарда ұстауымыз керек дегім келеді.

Әдебиеттер

1. А.Құнанбаев. Өлеңдер жинағы.-Алматы, 1992.

2. Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы (2012 ж. 27.01.). – Астана, 2012.

3. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары /Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 ж. 25.06 №832 Қаулысымен бекітілген.

4. Функциональная грамотность выпускников школ // Вершловский С.Г., Матюшкина М.Д

5. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз» Жолдауы. – Астана, 2017. <http://zkoipk.kz/ru/2015c1/1115-conf.html>

НЕПРЕРЫВНОЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ УЧИТЕЛЕЙ: ПОДХОДЫ И РЕЗУЛЬТАТЫ

Бектыбаева Г.Ш.

**Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» Институт повышения квалификации педагогических работников по Карагандинской области
Город Караганда, Республика Казахстан**

Современное общество определяет развитие профессиональной компетентности педагогов в качестве базового механизма развития общества будущего. Один из ведущих мировых специалистов в области образовательной политики Майкл Барбер отмечает, что стала очевидной необходимость перехода к модели школы, «цель которой – подготовить учащихся к экономике, основанной на знаниях, путем развития у них способности к поиску, синтезу, критическому осмыслению все возрастающего объема информации, а также к простому усвоению знаний». Безусловно, что соответствующими способностями должны обладать и сами педагоги. М. Барбер делает вывод о том, что образовательные результаты выпускников школ более всего зависят от качества преподавания. Одним из структурных элементов, характеризующих эффективную школьную систему, он считает профессиональный учительский корпус и «непрерывное улучшение их педагогических качеств и умений» [1].

В основе идеи непрерывного образования, по мнению П.Г. Щедровицкого, лежит идея подчинения системы образования задачам развития людей. При этом важным условием определяется развитие человека преимущественно через саморазвитие. Главным ресурсом развивающегося общества являются люди, не столько подготовленные, сколько развивающиеся непрерывно.

Сегодня общепринятым в развитых странах стал формат непрерывного профессионального развития учителей, включающий формальное (курсы повышения квалификации), неформальное (профессиональное развитие через сотрудничество с другими учителями – сообщество практиков, сети по общим интересам, дисциплинам, инновациям) и информальное (индивидуальное, частное) образование [2].

Основу для профессионального развития учителей в сетевых сообществах создает модель М. Барбера, описывающая хорошее образование: Хорошее

образование = Э (З + М + Л), где буква «З» обозначает знание, «М» – мышление, «Л» – лидерство (лидерские навыки и установки относительно себя и других), а «Э» символизирует этические основания. Модель Барбера обогащает традиционный подход с акцентом на знаниях и критическом мышлении, включая в формулу лидерство, необходимое для того, чтобы идеи реализовывались, и этические принципы, гарантирующие, что влияние будет осуществляться на благо общества [1].

С 2012 года в республике современные подходы к непрерывному развитию педагогов реализуются в формате уровневых курсов. Так, цель Программы курсов повышения квалификации педагогов общеобразовательных школ Республики Казахстан «Эффективное обучение» определена как «совершенствование профессионального развития учителя для реализации эффективного обучения».

При этом ожидаемые результаты Программы:

- Сформированность основ концептуального понимания и практических навыков учителя.

- Наличие у учителя навыков критического размышления (рефлексии) о своей практике, способности к самосовершенствованию.

- Готовность учителя к активному функционированию в рамках педагогического сообщества учителей школы [3].

Методические ресурсы программы констатируют, что «преподавание является настолько сложным мастерством, что в течение всей жизни невозможно абсолютное им овладение. Однако, постоянное взискательное отношение учителя к собственной практике способствует его систематическому самосовершенствованию на протяжении всей своей карьеры» [3].

Для того, чтобы посткурсовое развитие учителя было эффективным, всеми институтами, входящими в систему повышения квалификации, реализуется посткурсовая поддержка с целью создания условий для максимальной реализации инновационного потенциала Программ в условиях практической деятельности в организациях среднего общего образования и обновления содержания образования [4].

В ходе посткурсовой поддержки обеспечивается

- создание единого информационно-методологического пространства сетевого взаимодействия учителей,

- дальнейшее усовершенствование знаний и навыков учителей и активизация их деятельности по улучшению школьной практики в условиях обновления содержания образования;

- организация и проведение посткурсового мониторинга результативности внедрения ключевых идей Программ в школьную практику для достижения успешности обучения и конкурентоспособности учеников казахстанских школ.

Что же показывают результаты мониторинговых исследований, которые системно проводятся АО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу» с целью определения позитивных изменений, происходящих в учебном процессе школ региона?

Опрос учителей третьего (базового) уровня, получивших сертификаты на базе Карагандинского филиала «Өрлеу» в 2015 году, проведен в конце 2016 года. В анкете для учителя представлено 10 вопросов, ответы на которые позволили определить уровень качественных изменений в практике преподавания и обучения сертифицированных учителей, выявить профессиональные затруднения в реализации идей Программы повышения квалификации педагогических работников Республики Казахстан третьего (базового) уровня.

Результаты анализа мнений 500 опрошенных респондентов показали, что 29,6% отмечают высокий уровень изменений в процессе преподавания и обучения, 69% реализуют изменения на среднем уровне. Учителя констатируют, что «используют на уроках интерактивные методы обучения, групповую работу», «изменили отношение и подходы к системе оценивания».

Более 20% учителей считают, что новые подходы позволили стабильно формировать новые знания, умения и навыки учеников на высоком уровне. Педагоги отмечают развитие навыков эффективной работы в группах, постановки вопросов, самооценивания и взаимооценивания, саморегуляции учеников.

Более 90% респондентов считают, что значительное влияние на результаты обучения оказывают новые подходы к планированию уроков. Учителя признают, что изменения в педагогической деятельности, которые требуются от них, носят критический характер и значительно отличаются от традиционных подходов.

Опрос показал, что 77,8% (376) сертифицированных учителей используют в практике идеи всех 7 модулей Программы. 18,2% (88) отметили, что успешнее осуществляют идеи 1-2 модулей. 3,9% (19) участников опроса показали, что используют больше половины модулей, стараются использовать более активно идеи модуля «Использование ИКТ в преподавании и обучении», хотя к этому не всегда располагают возможности школы и другие ответы.

Вопрос об уровне владения новыми подходами оценивания показал, что на высоком уровне владеют формативным оцениванием 60% , на среднем – 37,1%, на низком – 2,9%. Эти же показатели для суммативного оценивания составляют 39,1% – 54,2% – 6,6% соответственно. Показатели для критериального оценивания представлены соотношением 20,1% – 60,9% – 19%. Данные показатели позволяют сделать вывод о необходимости планирования системы посткурсовых мероприятий, направленных на развитие практических навыков учителей в аспекте критериального оценивания, имеющего особую актуальность в условиях обновленного содержания образования.

Отвечая на вопрос «Как повысилась оценка результатов учебных достижений учащихся», 58,6% (283) респондентов отметили высокий уровень повышения, 39,1% (189) – средний, 2,3% (11) – низкий.

Из числа представителей администрации, принявших участие в опросе, 53% (149) отметили, что имеют высокий уровень знаний о концептуальных идеях Программы. 46,6% (131) отметили средний уровень. Важно отметить, что

достаточно высокие показатели понимания руководителями идей Программы являются значительным фактором поддержки деятельности сертифицированных учителей и развития идей Программы в организациях образования.

По результатам посещения уроков 43,1% (121) руководителей отмечают высокий уровень стабильных позитивных изменений в организации уроков на основе инновационных подходов сертифицированных учителей. 55,5% (156) отмечают изменения на среднем уровне. Анализируя уровень изменений в мировоззрении школьников в классах, которых преподают сертифицированные учителя, отмечают его как высокий 34,2% (96), средний – 65,8% (185) руководителей.

Отвечая на вопрос «Каков уровень условий в школах (организационных, материальных, коммуникационных и др.), созданных в школах для работы сертифицированных учителей?» 41,3% (116) отметили высокий уровень, 54,8% (154) – средний, 3,9% (11) – низкий уровень.

Анализ результатов анкетирования учащихся показал, что ученики демонстрируют следующие позитивные тенденции:

- улучшение результатов учебной деятельности – 80,2%,
- понимание объяснения учителя – 85,1%,
- интерес к обучению по новым технологиям – 81,3%,
- активное участие в групповой работе – 83,4%.

Анализ эффективности обучения показал, что 67,8% учеников стремятся узнать больше, чем требует учитель. 5,3% ответили отрицательно, 24% учеников не всегда стремятся к получению большей информации, 2,8% учеников затруднились ответить на вопрос. Данные показатели свидетельствуют о потенциальной возможности совершенствования практики сертифицированных учителей в аспекте развития мотивации и саморегуляции учеников.

73,2% (2502) учеников оказывают помощь одноклассникам в изучении нового материала, 74% (2528) сами используют помощь одноклассников при возникновении проблем в изучении нового материала, 81,6% (2789) ученикам нравится работать в паре с одноклассником. Эти данные свидетельствуют о реализации сертифицированными учителями диалога в классе и его эффективности в обучении.

91,4% (3121) учеников отметили благоприятную атмосферу в классе, что коррелирует с мнением 93,2% родителей, отметивших, что ребенку комфортно в школе.

74,8% (2556) учеников констатировали, что согласны с оценками, которые выставляет учитель, 22,4% (766) – не согласны или согласны не всегда, 2,8% (94) затруднились ответить. 64,9% (2217) учеников согласны с оценками, которыми их оценивают одноклассники, 5,3% (180) – не согласны, 26,8% (915) – не всегда, 3% (104) – затруднились ответить. 80,5% (2751) учеников ответили, что научились оценивать себя и других. 3,2% (108) не научились самооцениванию. Анализ результатов ответов учеников на вопросы, связанных

с оцениванием, коррелирует с ответами учителей и руководителей, свидетельствует о необходимости повышенного внимания к вопросам использования критериального оценивания в обучении.

73,6% (2515) учеников ответили, что научились обобщать результаты своей познавательной деятельности в различных формах, 4,1% (141) не овладели этим навыком, 16,2% (554) – ответили «не всегда», 6,1% (207) затруднились с ответом. Повышение показателей по этому вопросу находится в сфере саморегуляции учеников и требует усиления внимания педагогов к этому аспекту обучения.

Как видим, статистические данные свидетельствуют о положительном влиянии идей Программы на преподавание и обучение. Анализ социологического опроса подтверждает, что достижения учащихся улучшаются, когда учителя хорошо подготовлены по содержанию и методике, имеют возможности для планирования и оценки преподавания с другими учителями, поддерживают активное обучение в классе.

Ценность проведенного исследования состоит не только в констатации фактов, позитивных тенденций изменения практики сертифицированных учителей, но и в определении позиций, по которым учителям нужна методическая поддержка в посткурсовой период.

Так, в числе приоритетных направлений развития практики сертифицированного учителя по результатам социологического опроса – реализация инклюзивного подхода, обучение мышлению высокого порядка, эффективность групповой работы учеников. Условием успешной реализации названных направлений может стать акцент в организациях образования на создании организационных условий для эффективной реализации подхода Lesson study.

Очевидна необходимость усиления внимания к решению круга вопросов, связанных с внедрением критериального оценивания, имеющего особую актуальность в условиях обновления содержания образования. Важно сделать акцент на использовании результатов оценивания, в первую очередь, для улучшения преподавания. В этом вопросе значительная роль, безусловно, принадлежит сотрудничеству педагогов с региональными координаторами по критериальному оцениванию.

Отвечая на вопрос анкеты о факторах, сдерживающих реализацию идей уровневой программы, учителя отметили неполное включение всех педагогов школ в реализацию новых подходов. Поэтому процесс продвижения профессионального развития всех учителей школьными тренерами, реализуемый сегодня в республике, позволит расширить масштабы внедрения инновационных идей, создать эффективную систему непрерывного профессионального развития педагогов.

Литература

1. Барбер М., Муршед М. Создавая будущее: как хорошие образовательные системы могут стать еще более эффективными в следующем десятилетии// Вопросы образования. – 2010. – №3. – С.6-31

2. Юдина И.А., Орешко А.П. Непрерывное профессиональное развитие учителей как требование современной школы// <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=18790>
3. Руководство для тренера. Центр педагогического мастерства АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы». – Астана, 2016. – 150 с.

ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМЫТУДАҒЫ ПЕДАГОГТЫҢ РӨЛІ

Бидәулет А.Б.

№13 ЖББОМ» КММ

Қазақстан Республикасы, Қарағанды облысы, Жезқазған қаласы

Білім беру елдердің бәсекелестікке қабілетті болуын қамтамасыз ететін ең тиімді әрі ұзақ мерзімді стратегия болып табылады. Қазақстандағы білім беру үдерісіне енген жаңартылған білім беру бағдарламасы – заман талабына сай бағдарлама. Жаңартылған білім беру бағдарламасының мақсаты білім беру бағдарламасын жаңарту және критериялды бағалау жүйесін енгізу тұрғысынан мұғалімдердің педагогикалық шеберлігін жетілдіру. Оқушылар бастауыш сыныпта оқытылатын әр пәндік саланы түсінетіндігін көрсете отырып, алдағы уақытта осы білімдерін басқа жағдайларда қолдана білулері қажет. Сондықтан оқушыларды өз білімдерін кез келген жағдайға қалай бейімдеу керектігін біліп, болашақта кездесуі мүмкін кез келген күрделі тапсырмаларды шешуге икемді болуға баулу маңызды болып табылады. Бағдарлама сауат ашу, қазақ тілі, ана тілі пәндерінен оқушының тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым дағдыларын жетілдіруге бағытталған. Математика, жаратылыстану сабақтарында логикалық ойлау қабілеттерін дамытып, зерттеу дағдыларын қалыптастыру. Оқу бағдарламалары спиральді білім беру бағдарламасы моделіне негізделеді, оның негізінде оқушылар келесі сыныпқа ауысқан сайын зерделенетін материалдар мен білім бірнеше рет қайталанып отырады. Яғни, сынып өскен сайын тілдік мақсат та күрделене түседі.

Бастауыш сынып пәндеріне арналған оқу бағдарламаларындағы оқу мақсаттары оқушылардан шынайы проблемаларды анықтап зерттей білуді талап етеді. Негізінен жаңартылған білім жүйесі құзыреттілікке және сапаға бағытталған бағдарлама. Жаңартылған білім берудің маңыздылығы – оқушы тұлғасының үйлесімді қолайлы білім беру ортасын құра отырып сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, АҚТ –ны қолдану, коммуникативті қарым-қатынасқа түсу, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білу. Жаңа білім беру бағдарламасы сыни тұрғыдан ойлауға, шығармашылықты қолдана білуді және оны тиімді жүзеге асыру үшін қажетті тиімді оқыту әдіс-тәсілдерді (бірлескен оқу, модельдеу, бағалау жүйесі, бағалаудың тиімді стратегиялары) үйретеді. [1] Жаңартылған білім беру бағдарламасының ерекшелігі спиральді қағидатпен берілуі. [2] Оған оқу

мақсаттарын зерделей отыра ҚМЖ, тапсырмаларды, ықшам сабақтарды құрастыру барысында көз жеткіздім.

Қысқа мерзімді сабақ жоспарларын жүзеге асыру барысында кіріспе бөлімінде тұлғааралық байланыс орнатудың түрлерін қарастырдым. Дәстүрлі сабақтарымда тапсырмаларды әрқашан жеке оқушыға бағыттап ойластыратынмын. Сабақтың басынан әркім өз білім деңгейін көрсету керек деп қарастырып, сол тұрғыда жұмыс жасайтынмын. Бірінші ынтымақтастық атмосферасы орын алу керек, топты бірлескен жұмыс түрлерін ұйымдастырамын деп шештім.

Сабақ кезінде оқушылардың бірлесе жұмыс атқаруына назар аударып «Шаттық шеңберін» ұйымдастырудан бастаймын, бұл жұмыстың нәтижелігі неде? Сабақ барысында ынтымақтастық атмосферасын құру, сыныпта тиімді ортаны құру ол әр сабақтың нәтижелі жүргізудің бір ұтымды тұсы екен және әр оқушының психологиялық ахуалына ерекше әсер етті. Осы арқылы сабақтағы оқушылардың жұмысқа деген ынталары артты. Дәстүрлі сабақтарда әрқашан балаларды ұйымдастыруды бастағанда, олардың көңіл – күйін ескергенмен, ынталандыру, бірлесе жұмыс істеу қабілеттерін ескермегенімді түсіндім. Әр сабақ басында оқушылар өздері шаттық шеңберіне жиналып, түрлі тақырыпта ой бөлісе бастады. Осы кезде сыныптағы ұяң оқушым А. ән орындап, өзінің ерекше қабілетін көрсете білді.

Сыныптың білім деңгейін анықтау, алдыңғы сабақты қысқаша қайталау кезінде «Ыстық орындық, Бес сұрақ, Ойлан, жұптас, бөліс, Симантикалық карта» әдістерін пайдаландым. Оқушылар «Ыстық орындықта» отырып үйге берілген шағын шығармаларын оқып беріп, тарау бойынша қойылған сұрақтарға жауап айтты. Дәстүрлі сабақтарымда кітап ішіндегі тапсырмаларды орындаумен шектеліп, ережелерді жаттап алуға көп көңіл бөлетінмін. Ал тізбектелген сабақтар жоспарымдағы сабақтарды өткізу кезінде оқушыларға мақсатты, өздерінің атқаратын қызметтерін өздеріне айқындатуға мүмкіндіктер бердім. Осы кезде олар өздерінің оқуына жауапты екендіктерін сезініп, тапсырмаларды орындағанда өздерінің ойларын білдіруге тырыстып жүрді.

Әдетте тапсырмаларды бір ізділікпен орындап, Қалай? Нәтижесінде не болды? деген сауалдарды ескермейтінбіз. Сабақ кезеңдері жалғасып, сабақ соңында бекітілетін. Енді әр кезеңге тапсырмалар дайындап, бір жақты қарастырмай, сын тұрғысынан ойлану қалай тиімдірек?- деген ойлар мазалайды. Тұсау кесер бөлімінде оқушылардың қызығушылығын оятуға, логикалық ойлау дағдыларын қалыптастыруға арналған тапсырмалар қолдандым. «Кубизм, 10 сұрақ, Мен білгішпін!» әдістері оқушылардың жинақы отыруларына, тосынан келген сұрақтар мен тапсырмаларды орындау шеберлігін, логикалық ойлау қабілеттерін көрсетті. Үйлерінен арнайы сұрақтарға дайындалып, қосымша сұрақтарды мен ескертпей өздері дайындап келіп, пайдаланған әдістердің тиімділігін көрсетті.

Әрине, барлық оқушым бірден сыни ойлап, дәлелдерді тауып айтып, зерттеушілікпен жұмыс жасаған жоқ. Бірақ әр оқушының бойынан жаңаға деген қызығушылықты байқадым. Тіпті енжар оқушым У. деген пікір- талас,

талқылаудың шебері екені байқалды. Топта жұмыс барысында талқылаған «Жарнама» әдісі кезінде берілген 5 саны жайлы шабыттана сөйлеп, топтың сенімін ақтады. Негізгі бөлім кезінде тақырыпты жүйелі талдап, мағынасын түсіну үшін сын тұрғысынан ойлауға бағытталған жұмыстар жүргізілді. Әр жаңа тәсілді үйренген сайын, оқушылар тағы білгілері келетінін, олар үшін тапсырмалар қызықты да, жұмыс барысында ережелерді, тақырыпты жаттап алатындарын айтты. Әр тапсырма сыни ойлауға негізделгендіктен, олар ойлана отырып жұмыс жасауға бірінің айтқанын екіншісі қайталамай жаңа ой айтуға тырысып, 4 топқа берілген бірдей «Визуалды айғақтар» тапсымасын әртүрлі жолмен бірі өлең жолдарымен, екіншісі топтастыру әдісімен, үшіншісі әңгіме құрау арқылы шеберліктерін танытты. Сонымен қатар, «Өкіл, Қыдырымпаз әріптер, Пазл құрастыру, Ертегі әлемі» әдістері оқушылардың танымдық ойлауларының дамуына ерекше әсер етті. «Қыдырымпаз әріптер» әдісі кезінде берілген әріптерден 1 минут уақыт ішінде айтылған сөз табына сөздер құрау керек болатын, осы тапсырма кезінде «Ғарыш» тобының мүшелері бірде қатесіз бірнеше сөзден құрастырып, дәлелдеп отырды. Сабақ жоспарыма енгізген өзгертулерім нәтижесінде оқушылардың бойынан да жаңашылдық көзқарас байқадым, олар сын тұрғысынан ойланып, өз ойларын белгілі - бір дәлелдерге сүйеніп жеткізуге үйренді.

Бағалау жүйесі де түбегейлі өзгеріске ұшырап, критериялық бағалау жүйесіне өтеді. Критериялық бағалау кезінде оқушылардың үлгерімі алдын ала белгіленген критерийлердің нақты жиынтығымен өлшенеді. Оқушылардың пән бойынша үлгерімі екі тәсілмен бағаланады: қалыптастырушы бағалау және жиынтық бағалау. Бұл бағалау түрлері баланың жан-жақты ізденуіне ынталандырады. Критериялық бағалау жүйесі Филиппин, Сингапур, Жапония, Франция, Финляндия сынды дамыған елдерде пайдаланылады. [3] Бұл бағалау жүйесінің артықшылығы, баланың ойлау қабілетін дамытып, ғылыммен айналысуына ықыласын туғызады. Қалыптастырушы бағалау күнделікті оқыту мен оқу үдерісінің ажырамас бөлігі болып табылады және тоқсан бойы жүйелі түрде өткізіледі. Қалыптастырушы бағалау үздіксіз жүргізіле отырып, оқушылар мен мұғалім арасындағы кері байланысты қамтамасыз етеді және балл не баға қоймастан оқу үдерісін түзетіп отыруға мүмкіндік береді. Жиынтық бағалау оқу бағдарламасының бөлімдерін (ортақ тақырыптарын және белгілі бір оқу кезеңін (тоқсан, оқу жылы, орта білім деңгейі) аяқтаған оқушының үлгерімі туралы ақпарат алу мақсатында балл және баға қою арқылы өткізіледі. Қалыптастырушы бағалау және жиынтық бағалау барлық пәндер бойынша қолданылады.

Әр тапсырмадан соң жүргізген бағалау жұмыстары оқушылардың сабақтағы ең ұнататын іс - әрекеттері болды. Оқушылар өздерін және бірін – бірі бағалауда «Қалыптастырушы бағалау» әдістері: «Бағдаршам, Смайлик, Бас бармақ, Жапондық бағалау» пайдаланылды. Нәтижесінде оқушылар сабаққа ынталанып, өздерінің түсіну дәрежелеріне әділ баға беріп, түсініктемелер беріп отырды. Бұрын сабақта оқушыларды толық жауабына немесе жаттығуды орындауына, жіберген қателіктеріне қарап бағалау мұғалімнің атқаратын іс-

әрекеті деп қарастыратынмын. Енді бағалау критерийлерін оқушылармен бірге ойластырып, тапсырма соңындағы қалыптастырушы бағалауды өздері талдап, сәтті және сәтсіз жерлерін анықтап, бір – біріне ұсыныстар айтып отырды. Тапсырма орындау кезінде барлық оқушылардың жауаптарын тыңдап немесе тексеріп үлгермейтінмін. Оқушылар бірін – бірі немесе өзін шынайы бағалауға қалыптасты. «Ақиқат немесе жалған екенін тап» тапсырмасын орындау кезінде Т. деген оқушым балдық жүйе бойынша өзіне 30 балл қойыпты, тапсырма орындау кезінде жылдам орындаймын деп үш бірдей қате жібергенін айтты.

Әр сабақ барысында топтық, жұптық жұмыстың пайдасы көрінді, оқушылар бірін – бірі оқыту арқылы өздеріне сенімсіз, енжар оқушылар жұмысқа араласып, сабаққа деген қызығушылықтары оянды. Оқушыларға жеке жұмыс атқарғаннан, топта жұмыс жасаған ұнады. Тапсырмаларды жүйелі орындауда топта бәрінің жұмысы маңызды екенін түсінді. Олардың ішінде іске араласпай отырған топ мүшелерінің болмауын топ басшылары қадағалап, жүйелі жұмысты ұйымдастырды.

Оқушыларға арнайы күрделендірілген тапсырмалар дайындап, топта, жұпта жұмыс барысында Фриманның үздік оқушыларды анықтау өлшемдерін ескере отырып дарындылық қабілеттерін анықтадым. Дарынды және талантты оқушылар деп сабаққа қабілеттілік жағынан қарастырып, басқа ерекшеліктерін ескерілмей келгендігімді білдім. М. деген С деңгейлі оқушым өзі ұяң сабақ барысында белсенділік танытпайтын. Шығарма, мазмұндама жазған кездері сөйлемдерді жүйелі баланыстыра алатынын, ойын еркін жеткізетінін қадағалап жүретінмін. Бірақ ұйқас тауып, өлең құрайтынын білмеппін. Сабақ барысында шығармашылық жұмыстар жиі берілді, тапсырмаларды орындау кезінде белсенділік танытып екі өлеңін оқып, жолдастарының ақындыққа деген қызығушылығын оятты.

Мұғалім оқушыларды ынталандыра алатын ЖАДА (мұғалім – оқушы, оқушы – оқушы), көпіршелерді тұрғызуды дұрыс ұйымдастыра білу. Сонда ғана біз дарынды, талантты шәкірттерді болашаққа дайындаймыз. Шәкірттеріміздің пәнді терең түсінуіне жағдай жасап, алған білімдерін кез келген жағдайда тиімді қолдана алуына ықпал жасау әр сабақ кезеңдерінде жүзеге асады. Сабақ барысында оқушыларға тақырып бойынша сұрақтар қойып, жауабын білмесе қайта түсіндіріп беретінмін. Сабақта бір- біріне сұрақ қою әдісін, оқушыға бағыттап түрткі сұрақ тәсілін, сұраққа жауап дұрыс болмаған сәттері басқаға бағыттау тәсілін пайдаландым. Сабақ барысында жоғары және төмен дәрежелі сұрақтар қоюмен шектелетінмін. Жеті модульдің идеясын ықпалдастыра отырып тапсырмалар дайындауда Мерсер көрсеткен әңгіменің үш түрін тиімді пайдаландым. Оқушылар зерттеушілік әңгіме, әңгіме – дебат, топтық әңгіме түрлерін де тапсырмаға қарай пайдаланып жатты. «Серуенде» тақырыбына шағын әңгіме құра деген тапсырма барысында «Үйшік» пен «Мысық» тобы бір – бірінің сөзіне келіспей әңгіме – дебатқа түсті, «Кітап» тобы бірден Д. деген топ басшысымен келісіп, айтқанын мақұлдап топтық әңгіме жазса, «Лимон» тобы зерттеушілік әңгіме түрін көрсетті. С. есімді оқушым «Біз орманға

серуенге барғанда бір оқиғаға тап болдық» десе, Е. «Ормандағы оқиға қалай өрбиді, қалай аяқталады?» деп топ мүшелеріне түрткі сұрақ қойды. Осы сұрақтар желісімен әңгімелерін жүйелі құрастырған.

Сабақты әрқашан кері байланыс арқылы қорытындылап, сауалдар жәшігіне сұрақтарын қалдырып отырды. «Қосу, алу, қызықты», «ББҮ», «Бес саусақ» әдістерін пайдаландым. Оқушылар бірінші сабақта еркін ойларын білдірмей, қысқа сөздермен ойларын білдірсе, бірнеше сабақ барысында өз үйренгендерімен, қызықты және сәтсіз болған тапсырмаларымен бөлісуге қалыптасты. С. деген оқушым «қосу – сын есім мен зат есімінің байланысын, сөз таптарын білдім десе, алу – мен сын есімді сөйлем ішінен табуға қиналамын, қызықтыға – маған топта жұмыс істеген, қызықты тапсырмалар орындаған, серпілмелі сауалдар өте қатты ұнады деп жазып беріпті. Келесі сабақта оқушыларға жұптық жұмыс ұсындым «Біз бірінші» деген тапсырмасы берілген үш сөйлемнің ішінен сын есімді тауып, дәлелдеу болды. Сонда С. деген оқушымды, А деңгейлі Д. деген оқушымен жұптастырдым, стикерлер тарату арқылы. Жұмыс барысында А.-ның ықпалымен С. сөйлем ішінен сын есімді дұрыс табуға жаттығып алып, дәлелеп айтып берді. Бір – бірін оқытудың маңыздылығын түсіндім. М. деген оқушым «Білдім – сан есімді, Білгім келеді – сан есімнің түрлерін, Үйрендім – сөйлемнен сан есімдерді табуды» деп көрсетті.

Сабақ соңында тапсырмалардың нәтижелігі мен сәтсіз тұстарын ескеріп, тиімділігі неде? неліктен сәтсіз? деген сұраққа талдау жасау арқылы рефлексия жасап отырдым[4]. Сабақ соңында жүргізген іс – әрекетінді талдау, келесі сабаққа дұрыс дайындалуына ықпал ететінін білдім. Әр әдістің тиімділігі оқушылардың қызығушылығын анықтап, сол тақырыпты меңгеруіне ықпал етті. Тиімді әдістерді келесі сабағымда қалай түрлендіріп қолдансам, тапсырманы оқушының деңгейіне қарай үйлестіріп қолдану керектігін іздестірдім. Сәтсіз болған тапсырмалар кездескен кезде бірден «Неліктен сәтсіз болды?» сауалына жауаптар қарастырдым. «Үш минуттық эссе» уақыт аздығы, сөйлемдер байланыспады. Болашақта қалай осы жұмысты ұйымдастырамын? Біріншіден эссенің тақырыбына байланысты түрткі ерекше маңызды рөл атқарады. Олай болса, мұғалім: оқушылардың оқу екпінділігін дамытуына назар аударуы, оқыту ортасын құру, оқушылардың оқу үдерісіне белсене қатысуы, оқушыға дұрыс ақпарат беруім керек. Бірақ білім мен түсінікті оқушы сын тұрғысынан ойлай отырып өзі қалыптастырады, ал мұғалім- көмек көрсетуші жан.

Қазіргі таңда сабақтар аясында оқушыларым қалай өзгерді? Еркін сөйлеу дағдылары қалыптасты, сыни ойлап, сабақта білген, түсінген ақпаратты талдап, жинақтап бағалауды сабақ барысында қолдана алады. Енжар, ұяң оқушыларым ашылып, топта жұмысқа араласты. Оқушылардың бойынан өзін-өзі реттей алу қабілеттерін байқауға болады. Тәжірибе кезінде болған іс-әрекеттерімізді ескере отырып, болашақта жұмысымды одан әрі жаңдандырмақшымын.

Тапсырмалар беру арқылы оқушылардың өзіндік мақсаттарын, ішкі уәждерін қалыптастыруға жағдай жасау. Оқушылардың аландауы мен зерігуіне

жол бермеу. Ең бастысы оқушыларға тәуекелге барудан қорықпау керектігі түсіндіріліп, «тұйыққа тірелу»-жаңаны білу жолындағы дұрыс қадам болатынын үйрету.

Саналы оқушы метатану әдістерін игеруі керек. Метатану әдістерін игерген оқушы оқыту мен оқудың үздіксіз үдерісінің жалпы мүддесінде мұғалімдермен тең әрекеттеседі және соңында мұғалімнің қызметін өздері атқарады. Міне, бұлар - тәуелсіз оқушылар.

Сабақ барысында қолданылған жаңа әдіс – тәсілдер тапсырмаларды орындауға тек бағыт - бағдар беру, оқушылардың жұмысын бақылау, тапсырма орындау кезінде оқушы жауабын күту, дәлелдер келтіріп, тұжырым жасауына мүмкіндік беру. Оқушылардың қызығушылығын арттыру, тиімді оқыту ортасын құрып, оқушылардың топта жұмыс жасауын ұйымдастыруды жүзеге асыру қажет. Білім берудің мазмұны жаңарып, жаңаша көзқарас пайда болды. Осыған байланысты ұстаздар алдында оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жаңартып отыру және технологияларды меңгеру, оны тиімді қолдана білу міндеті тұр.

Әдебиеттер

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық. «Назарбаев Зияткерлік мектебі» ДББҰ (үшінші басылым). – Астана, 2012.
2. «Бірінші бетпе-бет» таратпа материалдары. –Астана, 2012.
3. ҚР орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде қазақ тілінде оқытатын мектептердегі бастауыш сынып пәндері бойынша педагогика кадрларының біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы. –Астана, 2016.
4. «Тәжірибедегі рефлексия» жалпы білім беретін мектептердегі педагогика кадрларының кәсіби даму бағдарламасы. Тренерге арналған нұсқаулық. –Астана, 2016.

ЛИЧНОСТЬ УЧИТЕЛЯ В СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЕ

Исина К.Т.

ОСШ№13 г.Жезказган

«Школа научится делать что-либо по-другому при условии заинтересованности и вовлеченности коллег в сотрудничество».

«Установлено, что сотрудничество между учителями – необходимый фактор улучшения и преобразования школьной практики, сопутствующий ее эффективности».

Сегодня в школах, конечно же, функционируют методические объединения со своими, чаще созданными руководителем МО, планами методической работы на год. Планы эти были статические, с повторяющимися из года в год мероприятиями.

Размышляя над этим, я пришла к выводу, что профессиональное сообщество учителей единомышленников, в котором будут обсуждаться на

добровольной основе вопросы по усовершенствованию педагогической практики, просто необходимы.

Целью создания нашего школьного сетевого сообщества стало создание условий для профессионального развития учителей школы через оказание содействия и значимой поддержки во внедрении конструктивистского подхода в образовании в повседневную практику преподавания. Сетевое сообщество в нашей школе было создано почти год назад учителями, прошедшими уровневые курсы. Созданное в нашей школе сообщество целенаправленно занимается планированием и мониторингом действий, направленных на усовершенствование процессов преподавания и обучения, как в пределах школы, так и вне.

Стоящие перед моей школой цели и задачи по ее развитию нельзя осуществить в одиночку.

Администрация активно поддерживает сетевое сообщество, она координирует работу, инициирует мероприятия, направленные на повышение уровня мастерства учителя. Для оценки развития творческого потенциала учителей, готовности к экспериментам и применения инновационных методов являются показатели активности их работы в сообществе и на сайтах над возникающими проблемами, изменений в практике, отслеживаемых на уроках и отражающихся на реальных показателях качества обучения их учеников.

Совместно с членами группы мы обсудили актуальность темы плана развития, цель и пути ее реализации. Для решения поставленных задач мы вооружились методическими знаниями, практическим владением новыми подходами. И здесь подключились учителя школы, участвуя в неформальных беседах, коучингах, будучи наблюдателями на уроках. Причем интерес у них не угасал, учителя постоянно посещали коучинги. Учителя школ города тоже внесли свою лепту в преобразование школы, приняв участие в коучинге, по теме «Эффективное преподавание через применение 7 модулей».

Предусмотренный планом развития школы совместно с сертифицированными учителями-лидерами 1 уровня, где приняли участие учителя школ №1,133,13

При реализации плана развития учителя на год я решила продолжить работу над темой «Критериальное оценивание как инструмент для повышения мотивации учащихся на уроках», так как данная проблема остается актуальной для нашей школы и требует дальнейшей работы над ней. Для реализации плана и получения ожидаемых результатов, продолжила серию уроков в рамках подхода LessonStudy; посетила и проанализировала уроки подопечного учителя с целью осуществления менторинга; проводила коучинг-сессии для коллег по реализации Программы «Лидерство учителя в педагогическом сообществе».

Для осуществления поставленной цели выработала перспективный план продвижения не только в узком кругу коллег, но и нашла единомышленников по интересующим меня вопросам, среди коллег других школ нашего города. Через общение стимулировать желание коллег работать в определенном направлении, проводила совместные исследования, создавая коллаборативную

среду, и в результате, повышала профессиональный уровень. То есть, участие в сетевом сообществе было востребованным и осуществлялось на добровольной основе.

Профессиональные сообщества предоставили следующие возможности:

- возможность рациональной совместной работы;
- проведения совместных тренингов и процессов коучинга и менторинга;
- для обучения и анализа происходящих изменений в различных школах;
- размещения своих файлов с целью обмена информацией и опытом;
- участия в конкурсах, акциях, проектах, обсуждениях;
- распространения успешных педагогических практик;
- организации формального и неформального общения.

В нашей школе уже действует сообщество учителей «Ынтымак (Единство)», в состав которого входят учителя прошедшие уровневые курсы (5 учителей – первого уровня, 2 учителя – второго уровня, 9 учителей – третьего уровня), члены администрации, а также учителя с творческим потенциалом, заинтересованные в усовершенствовании школьной практики, готовые к экспериментам и применению инновационных методов в целях повышения качества обучения и преподавания мастерства ОАО «Назарбаев интеллектуальные школы», которое определяет цели, задачи, организацию деятельности Сетевого сообщества «Ынтымак (Единство)».

Данное сообщество содействует созданию электронного банка данных сертифицированных учителей; создание информационно-методического пространства для учителей; поддержка новых образовательных инициатив; освоение и использование идей Программы 7 модулей; организация формального и неформального общения на профессиональные темы с целью повышения профессионализма и мастерства учителей; организация информационно - методической поддержки и профессиональной взаимопомощи; создание условий для развития Лидерства в образовательных учреждениях.

Сотрудничество учителей нашей школы, объединенных в сетевое сообщество, способствует обмену опытом преподавания, повышению компетентности учителей и расширению возможностей учеников. В течении 2014-2017 учебного года учителя – члены сообщества были вовлечены в процесс саморефлексивного исследования собственной практики в целях более углубленного ее понимания и дальнейшего совершенствования, их усилия были направлены на модернизацию учебной программы, переосмысление существующей школьной практики, посредством непрерывного выявления проблем, сбор данных, их анализа на основе – практических действий в рамках реализации подхода LessonStudy.

В ходе своей работы в 1 классе по программе в рамках обновления содержания среднего образования, в основе которой лежит принцип сотрудничества учителя и учащихся, который предполагает, что учитель создает условия для обучения учеников, мотивирует их на самостоятельный

поиск решения задач, направляет каждого ученика в процессе обучения, позволяя самостоятельно сделать правильный вывод.

Чем же отличается планирование этих уроков от старых? Среднесрочное планирование – это продуманное, связанное темами, открытое для внедрения в работу планирование, из которого видно – что и как я планирую проводить, где ясно прописываются цели, задачи, критерии успеха для учащихся. Какие виды работы я буду использовать, как буду оценивать, прослеживается ли идеи семи модулей. Какие ресурсы можно применить, а главное во всем этом конечный продукт, то к чему я нацеливала учащихся в начале урока и получала в конце.

При краткосрочном планировании мне уже легко было готовиться к урокам, так как я знала заранее, что у меня было на прошлом занятии, что я успела сделать, какие приемы получились, над чем я буду работать, какие изменения могу внести.

Я старалась для каждого ученика на уроке создавать ситуацию успеха, отмечать каждое достижение, опираясь на его индивидуальный уровень развития, а также учитывая его образовательные потребности.

Все это учитывалось мною и при составлении краткосрочного планирования, где прослеживается интеграция идей семи модулей через предложенные ученикам задания и стратегии их выполнения.

Согласно идеям Программы обязательным моментом в планировании для меня стало введение в план урока создание коллаборативной среды, как на первом этапе, так и в течение всего урока. С учетом возрастных особенностей я использовала прием, который вызвал у детей неподдельный интерес в работе в группе, способствовал становлению благоприятной положительной атмосферы, где каждый ребенок чувствовал себя комфортно и уверенно. При планировании каждого урока я старалась составить блог вопросов от знания и понимания до вопросов на анализ, синтез и оценивание. Составление таких вопросов дало мне возможность понимание того, насколько глубоко дети освоили ту или иную тему и что я могу сделать, чтобы это понимание было более глубоким.

Таким образом, все уроки я строила в форме парной и групповой работы. В процессе такой работы я видела как дети стали оживленными, как им нравилось работать в паре, в группе. Включение идей семи модулей помогли мне как учителю, сделать уроки увлекательными и познавательными, увидеть и глубже раскрыть потенциал учащихся.

Для этого необходимо было создание коллаборативной среды, которую мне удалось создавать и поддерживать на протяжении всех уроков.

Вначале года для меня стоял вопрос, как побудить детей к диалогу, как заставить их поверить в свои силы и возможности. И применение именно в парной работе приемов «Думай в паре и делись», «Сократов круг» послужили отправной точкой для того, чтобы дети вели диалог. Наблюдая этот процесс работы в своем классе, отметила что работая в паре или группе с помощью диалога ученики становятся ближе друг к другу, стараются выслушать друг друга.

Работа в парах, группах помогла моим ученикам не только обучаться, но и научиться оценивать свои возможности, повышать мотивацию за счет того, как оценит каждый ученик свою деятельность на уроке «Светофор», «Большой палец», «Смайлки»

На стадии рефлексии ученики показывали свои работы и обсуждали, как и с помощью чего они добились полученных знаний. Ведь рефлексия и подразумевает именно итог выполненного задания.

Что же у меня получилось на уроке? Каждый ученик чувствовал себя лидером, а в остальном чувствовали себя уютно, были активными. Каждый из них смог адаптироваться к новым условиям работы, что способствовало в последующем умению правильно проводить самооценку своих действий и знаний.

Моим менти стала учитель начальных классов со стажем работы 3 года в начальной школе. Как же она стала моим менти? При прохождении практики «Лицом к лицу» я уже задалась этим вопросом и переговорив с завучем школы мы решили что моим менти будет Светлана. Предложив ей быть менти, она наотрез отказалась мотивируя тем, что у нее большой класс и она сама не знает все ли ученики усваивают то, что они проходят на уроке. И затем в благоприятной обстановке я ее пригласила на свой урок Естествознания в 1 класс. После посещения урока она сама дала рефлексию увидев, то что и ее ученики смогут работать применяя эти методы работы. После этого мы определили совместный План действий. Целью моей работы с менти стала поддержка и оказание содействия в развитии профессиональной компетентности по оцениванию учебного процесса. При посещении уроков можно увидеть что учитель испытывает затруднения в применении новых форм оценивания и взаимооценивания работ учащимися. Полученная информация позволила нам совместно с подопечной из урока в урок менять стратегии и подходы в оценивании искать более подходящие средства для достижения цели урока, совершенствовать педагогическую практику. В своем дневнике она напишет, что «работа над применением новых форм оценивания является эффективной в том плане, что учащиеся стали лучше понимать, над чем необходимо им еще поработать, на каком этапе своего обучения они находятся и как достичь высокого результата. Понять насколько использованные нами методы позволят достичь желаемого результата- это ярко было показано на реализации подхода ЛС Мы определили цель нашего исследования: Каким образом критериальное оценивание в условиях коллаборативной среды влияет на мотивацию к учению учащихся?»

Литература

1. Руководство для учителя НИШ, 2015 г.
2. Руководство для учителей по реализации подхода Lesson study Астана, 2013г.

ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ ЖӘНЕ АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ – РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ ТЕТІГІ

Кажобекова Д.Т.

Тәуелсіз ел тірегі– білімді ұрпақ десек, жаңа дәуірдің күн тәртібінде тұрған мәселе – нәтижелі білім беру, білім сапасын арттыру және рухани дүниесі бай жан-жақты дамыған тұлға тәрбиелеу, оқытудың жаңа технологиясын енгізу, білім беруді ақпараттандыру.

Бүгінгі ақпараттандыру заманында оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту білім берудің ең жоғарғы мақсаттарының бірі болып отыр.

Жалпы функционалдық сауаттылық деген ұғымды таратып айтар болсақ, адамдардың (жеке тұлғаның) әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы және өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторы. Яғни, бүгінгі жаһандану дәуіріндегі жаңа ағымға қарай ілесіп отыруы. Сонымен, функционалдық сауаттылық адамның мамандығына, жасына қарамастан үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Мұндағы басшылыққа алынатын функционалдық сапалар: белсенділік, шығармашылық тұрғыда ойлау, шешім қабылдай алу, өз кәсібін дұрыс таңдай алуға қабілеттілік, т.б. Яғни, жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның физикалық құбылмалы әлемде әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады.

Мақсаты: Білім алудағы қажеттіліктерді күнделікті сабақта қолдану.

Сапалы оқыту, оқытудың озық технологияларын тиімді пайдалану жолдарын меңгеру. Зияткер, рухани, адами тұрғысында дамыған, әлемдегі әлеуметтік өмірге бейімдеу.

Жұмыстың міндеті: Білім беру үрдісінде оқытудың жаңа технологияларын айқындайтын әдістемелік, педагогикалық басылымдармен танысу. Сабақта оқытудың жаңа технологияларын тиімді қолдана білу. Оқушының таным белсенділігін қалыптастыру барысында шығармашылық ізденістің тиімді жолдарын үйрету, білім сапасын көтеру.

Елбасымыздың Қазақстан халқына Жолдауында мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша қабылдаған ұлттық жоспардың мақсаты – Қазақстан білім сапасын жетілдірудегі, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі атқарылатын іс-шаралардың жүйелілігі мен тұтастығын қамтамасыз ету .

Функционалдық сауаттылық дегеніміз – адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, ілесіп отыруы, адамның мамандығына, жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы.

Математикалық сауаттылық дегеніміз – математикалық сөйлеу және жазу мәдениетіне қоршаған ортаны және олардың заңдылықтарын баяндау, оны оқып үйренудің, оқушылар дүниенің ғылыми бейнесін меңгеру [1].

Ой-өрісі кең тұлғаны қалыптастыруда жаратылыстану пәндерінің орны ерекше. Қазіргі кезде математика пәнін оқытуда оқушылардың функционалдық ойлау қабілеті мен шығармашылық тұрғыдағы жұмысын дамытуда өз бетімен жұмыс жасаулары және логикалық тапсырмаларды орындаудың маңызы зор.

Бүгінгі күнде математика пәнін сапалы оқыту ізденістері – пән мұғалімін толғандырып отырған келелі мәселелердің бірі. Сыни тұрғыдан ойлау барысында, бала өз заманының озық өнегесін санасына сіңіреді, функционалдық сауаттылығы артады, басқаның пікірін тыңдауға дағдыланады және өзі де пікір айтуға үйренеді.

Бүгінгі күні мектептегі оқу пәндерінің ішіндегі ең күрделісі әрі қиындығы мол деп саналатын пәндердің бірі – математика.

Заман талабына сай білім беру – бұл оқушыларды адамгершілік, интеллектуалдық, мәдени дамудың жоғарғы деңгейі мен білімін қамтамасыз етуге бағытталған тәрбие беру мен оқытудың үздіксіз үрдісі десек, оның тиімділігі мен сапасын арттыру мұғалімнен оқу процесінің ғылыми теорияға негізделген және оқушының қабілетімен бейіміне негізделген оқытудың таңдамалы, белсенді, қарқынды әдістеріне көшуді талап етеді.

Ондағы негізгі мақсат оқушының барлығын және әр біреуін жақсы оқыту болып табылады. Білім беру жүйесінің негізгі бөлшегі – оқушы, оқушылар тобы, топ, білім беру ордасы болса білім сапасы баспалдақтардың әр бір буынына байланысты біз білім беру сапасын жақсартудың жолдарын анықтауға тырысамыз.

Оқушыларға математикалық жүйелі білім беру, олардың өздерінің алған білімдерін өмірде қолдана білуге және арнайы дамытуға тәрбиелейтін – мұғалім. Мұғалімнің бүкіл өмір жолы жақсылық пен адамгершілікке, өнегелі рухани борышқа толы.

Мұғалімдердің мақсаты – оқытудың барлық компоненттерін пайдалана отырып, оқушыға жалпы орта білім деңгейінде терең білім беру. Әрбір оқушыны жан-жақты білімді етіп тәрбиелеу – әр мұғалімнің негізгі міндеті. Математика – ерекше құдіретті ғылым.

Қазіргі заман – математика ғылымының өте жан-жақты тараған кезеңі. Математиканы оқытудың мазмұнын жүзеге асыру үшін жаңа технологиялар ауадай қажет.

Қазіргі ақпараттық технологияның озық жетістіктерін математика сабағында қолдану арқылы танымдылық іс-әрекеттерін ұйымдастыра отырып оқушылардың құзіреттілігін дамытуға болады.

Жаңа технологиялар мұғалімнің жүйелі жұмыс істеуіне мүмкіндік береді. Ақпаратты оқыту технологиясының бүгінгі күні интрактивті тақта ерекше орын алып отыр. Оқушы интерактивті тақтамен жаңа материалдарды арнаулы программамен мүмкіндігінше пайдалана алады. Ондағы мақсат – оқушының өзінше ойлау қабілетін арттыру және қазіргі заманғы интерактивті тақтамен жұмыс істеуге үйрету. Жаңа технологиялар оқушының шығармашылық белсенділігімен өзіндік танымдық қызметін ұйымдастырушы болады.

Математиканы оқытудағы негізгі талап – оқушыға есептер шығара білу жолдары мен тәсілдерін үйрету. Интерактивті тақтамен сабақ берген кезде мұғалім, шәкірт және интерактивті тақтамен қарым-қатынас жүргізіледі. Мұнда компьютер ойына үрдістер арқылы қозғау салып, шәкірттердің құзіретілігін дамытуға әсер етеді. Ең алдымен оқушының ойлау қабілеті мен білімін арттыруға үйретемін. Сонан соң оқушы кейінгі және бүгінгі өмірді салыстырмалы түрде тани білуге тырысады.

Математика сабағында оқушылар өз бетінше жұмыс жасай дағыдыларын дамыту, баға жетпес құндылықтардың бірі. Жаттығуларды өз бетінше тексеріп, қорытынды жасай білетін тұлға қалыптастыру мақсатында жаңа технологиялар әдістерін кеңінен қолдану қажет деп білемін. Математика сабағында сыни тұрғыдан әр түрлі стратегияларды, жаңа ақпараттық технологияларды, (интерактивті тақтаны) қолдана отырып, өз бетінше жұмыс істеу факторы – есептерді шығара білу, шапшаңдылық, шеберлік дағыдыларын ұйымдастыра отырып, оқушылардың құзыреттілігін арттыру арқылы шығармашылықтарын дамыту.

Білім беруді ақпараттандыру –бұл ақпараттық-коммуникациялық технологияның құралдарын білім беру саласына қолданудың методологиялық және тәжірибелік құндылықтарын зерттеп, оқыту мен тәрбиелеудің психологиялық және педагогикалық мақсаттарына бағыттап қамтамасыз ету процесі. Білім беруді ақпараттандыру процесі жағдайында жеке тұлғаның интеллектуальдық, қоғамдық, экономикалық, коммуникациялық және ақпараттық сияқты іс-әрекеттерін түрлі салаларға қолдану арқылы құзырлықтарын қалыптастыру негізгі талаптардың біріне айналады. Енді мен ақпараттық-коммуникациялық құзырлық дегеніміз не? Деген сауалға жан-жақты тоқталайын. «Құзырлық» ұғымы латын тілінен «comperentia» аударғанда «жасай алу» деген мағынаны білдіреді [2].

Ақпараттық құзырлық – бұл оқу, тұрмыс және кәсіби бағыттағы міндеттерді шешуде ақпараттық-коммуникациялық технологияның мүмкіндіктерін жан-жақты қолдану қабілеті. Әдебиеттерде «ақпараттық құзырлық», «компьютерлік құзырлық» терминдері жиі кездеседі.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияның жеделдетіп дамуына байланысты «ақпараттық-коммуникациялық құзырлық» деген терминді қолдану тиімді. Ақпараттық-коммуникациялық құзырлық – бұл адамдардың кез келген проблема мен міндеттерді компьютермен, ақпараттық құрылғылармен және телекоммуникациямен шешу қабілеті. Кез келген білім беру ордаларының басты мақсаты: жеке тұлғаны жан-жақты дамытудың алғы шарты ретінде оқушыларды сараптап оқыту арқылы шығармашылық қабілетін дамыту. Осы мақсаттарға жету үшін әрбір пән мұғалімдері жоғары білімді және ғылыми ізденіспен үздіксіз шұғылдануы керек. Білім беру-оқыту мен тәрбиелеудің үздіксіз процесі. Қазіргі кездегі білім берудегі мақсат жан-жақты,білімді, өмір сүруге бейім, өзіндік ой талғамы бар, қабылетті жеке тұлғаны қалыптастыру. Оқушылардың дүниетанымын кеңейту, істеген ісіне

тұжырым жасап, қорытындыға келу, ойлау саналарын жетілдіріп, өз алған білімдерін іс жүзімен ұштастыра алуға жол ашу.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев «Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер-бүгінгі мектеп оқушылары, мұғалім оларды қалай тәрбиелесе Қазақстан сол деңгейде болады. Сондықтан ұстазға жүктелетін міндет ауыр» деген болатын [3]. Қазіргі заман мұғалімінен тек өз пәнінің терең білгір болуы емес тарихи танымдық, педагогикалық психологиялық сауаттылық, саяси экономикалық білімділік және ақпараттық сауаттылық талап етілуде ол заман талабына сай білім беруде жаңалыққа жаны құмар, шығармашылықпен жұмыс жасап, оқу мен тәрбие ісіне еніп, оқытудың жаңа технологиясын шебер меңгерген жан болғанда ғана білігі мен білімі жоғары жетекші тұлға ретінде ұлағатты саналады. Орта білім беру жүйесін ақпараттандырудың негізгі мақсаты оқушылардың ақпараттық мәдениетін қалыптастыру. Ақпараттық мәдениет – бұл әңгімелесе білу, алынған мәліметті ой елегінен өткізіп, талдай білу және өзгелердің еркіндігіне әсер ететін жағдайларда өз еркіндігіңді шектей білу.

XXI ғасыр ақпарат ғасыры болғандықтан адамзатқа компьютерлік сауаттылық қажет. Қазіргі заманғы жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі жаңа білім беру өте қажет», - деп Елбасы атап көрсеткендей, жас ұрпаққа білім беру жолында ақпараттық технологияны оқу үдерісіне оңтайландыру мен тиімділігін арттырудың маңызы зор, сондай-ақ, мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың өзінің жыл сайынғы Жолдауында «функционалдық сауаттылықты арттыруды» негізгі тапсырма етіп жүктеуі бекер емес. Оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту – бүгінгі заман талабы. Педагогтің шеберлігі, яғни шығармашылық пен жауапкершілікті ұштастырып сабақ өткізуі – бұл заман талабынан туындап отырған мәселе.

Яғни оқушыларды тәрбиелеу мұғалімнен басталады. Қорыта айтқанда, XXI ғасырда оқушылардың жанын рухани жағынан азықтандыратын, қызығушылығын арттыратын ақпараттық техникалық құралдар екені бәрімізге белгілі. Сондықтан, ұстаз алдындағы ортақ міндет – заман ағымына ілесе алатын жаңа тұлғаны тәрбиелеу болып табылады. Соның бір жолы – сабақ кезінде ақпараттық технологияны тиімді пайдалану. Ұстаз үшін нәтижеге жету шәкіртінің білімді болуы ғана емес, білімді өздігінен алуы және алған білімдерін қажетіне қолдану болып табылады. Бүгінгі бала – ертенгі жарқын болашақ.

Қорыта келе, Елбасының «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Жолдауындағы оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту мақсатында құрылған бес жылдық Ұлттық жоспардың дер кезінде көтерілгендігін құптаумен қатар, бұл функционалдық сауаттылық мәселесінің алаш арыстарының да ой-тұжырымдарынан қағыс қалмағандығын жұртшылық назарына ұсыну болды. Сондықтан да функционалдық сауаттылыққа байланысты атқарылар іс-шараларда алаш арыстарының ұлт болашағы, оның сауатты, білімді, рухани дүниесі бай, ұлтжанды азамат тәрбиелеудегі педагогикалық көзқарастары үнемі

басшылыққа алынуы қажет. Әлемдік даму бәсекелестікке негізделген. Шынайы жарыс, адал бәсеке Әлемнің бейбіт дамуының кепілі. Ендеше, білімнің сапасы– «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» жолында оқушыларға білім беруді қалыптастыруда, ақпараттық технологияны қолдану [4].

Әдебиеттер

1. ҚР Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, Астана, 2010.
2. Оразахынова.Н.А.Сатылай кешенді оқыту-Монография.Алматы,2013.
3. Н.Ә.Назарбаев «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Жолдауы, 2012.
4. Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ»,17.01.2014 ж.

ИЗ ОПЫТА РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ УЧИТЕЛЯМИ ШКОЛЫ-ЛИЦЕЯ № 101

Казтаев Р.К.

**КГУ «Школа-лицей № 101
г. Караганда, Республика Казахстан**

Поэтапное внедрение 12-летнего образования, обновление стандартов школьного обучения говорят об объективной необходимости подготовки образованного функционально грамотного выпускника, обладающего высоким уровнем умений пользоваться информацией, самостоятельно устанавливать обобщённые цели и задачи деятельности и быстро адаптироваться к уже сложившейся системе отношений [1].

В целях реализации «Государственной программы развития функциональной грамотности до 2016 года» в школе-лицее были созданы условия:

- организационные, реализующие принцип «раскрытие личностного и деятельностного потенциала учащихся при опережающем росте профессионализма педагогов»;
- содержательные, нацеленные на освоение учениками ГОСО, учебных программ с учётом ориентации на самопознание, саморазвитие личности ребенка на основе системно-деятельностного и компетентностного подходов;
- технологические, направленные на обеспечение технологического компонента формирования функциональной грамотности, предполагающих применение в данном процессе преподавателями образовательных педагогических технологий.

Для повышения профессиональной компетентности педагогов в вопросах развития функциональной грамотности школьников в январе 2014 года был осуществлен запуск образовательного проекта «Профессионально-личностная готовность педагогов к развитию функциональной грамотности младших

школьников», руководителями которого выступили преподаватели кафедры дошкольного воспитания и начального обучения филиала Акционерного Общества «Национальный центр повышения квалификации «Орлеу» по Карагандинской области. В течение трех лет учителя осваивали принципы развития навыков функционально чтения, естественно-научной и математической грамотности учащихся и апробировали теорию на уроках чтения, математики, познания мира, естествознания.

Для качественного и быстрого освоения младшими школьниками содержания учебных программ учителя применяли при работе с текстами техники чтения, которые способствуют расширению периферического зрения, развитию операционного внимания, устраняют регрессии и проговаривания слов при чтении, обеспечивают выработку навыков использования периферического зрения, навыков опережающего логического поиска и системности восприятия. Для развития скорости чтения применяются упражнения «Числовая пирамида», «Зеленая точка», «Полиэтиленовая пленка», «Палец», «Пожар», «Карандаш», «Язык вверх», «Таблицы Шульте» [2].

Для анализа текста вопросы составляются в соответствии с таксономией Блума: знание-понимание-применение-анализ-синтез-оценивание. Отработка навыков понимания и осмысления содержания письменного текста осуществляется с помощью тренинга «Рамочная цепочка», состоящего из 5-ти этапов анализа текста. Ученики записывают по одному предложению в каждую рамку: «Изначальная ситуация», «Проблема», «События», «Действия», «Конечная ситуация».

Благодаря системной работе учителей над освоением содержания учебных программ были получены следующие результаты:

- количество учеников, читающих выше нормы, увеличилось на 13%;
- количество учеников, допускающих замену или пропуски букв, уменьшилось на 7%;
- количество учеников, допускающих ошибки в окончаниях, - уменьшилось на 18%;
- количество учеников, допускающих повтор слов и слогов, уменьшилось на 16%;
- количество учеников, которые смогли дать характеристику героям, определить главную мысль произведения, повысилось на 14%.

Таким образом, применяемые техники чтения и тренинги в начальной школе, помогают ученикам не только быстрее прочитать предлагаемый в учебнике текст, но и лучше понять его смысл. А это важно, если учитывать возрастающий объем учебного материала, который должен освоить ученик.

Технологические условия обеспечиваются современными подходами, методами, технологиями организации учебного процесса [3].

Остановлюсь на применении исследовательского подхода в процессе развития естественно-научной грамотности младших школьников.

В 3-4 классах ведется факультатив «Основы исследования» по программе, разработанной д.п.н. Жексенбаевой У.Б. «Я учусь исследовать». На занятиях

ученики учатся видеть проблему, задавать вопросы, отвечать на них, выдвигать гипотезы, наблюдать, экспериментировать, делать выводы, доказывать и защищать свои идеи. Результатом освоения младшими школьниками основ исследовательской деятельности становится проект, который ученики публично защищают на итоговых занятиях факультатива, а лучшие – на школьной ученической конференции, которая традиционно проходит в конце учебного года. Идея этого общешкольного мероприятия – «Не для школы, а для жизни мы учимся» - соответствует основным принципам функциональной грамотности. Ежегодно участниками школьной конференции становятся более 50 учеников начальной школы. Лучшие проекты выдвигаются на областные и республиканские конкурсы. Неоднократно ученики школы-лицея становились победителями и дипломантами конкурсов проектов различных уровней. Тематика проектов различна – экологическое состояние города и региона, свойства воды, альтернативные источники энергии, условия произрастания растений, правила здорового питания и другие.

За 3 года работы участники проекта «Профессионально-личностная готовность педагогов к развитию функциональной грамотности школьников» совместно с научными руководителями не раз проводили семинары и лабораторно-практические занятия для учителей начальной школы. Речь на таких встречах шла о роли учителя в развитии навыков функционального чтения, математической и естественно-научной грамотности младших школьников. Учитель Манас Р.Т. на 2-х республиканских педагогических чтениях выступила с докладом о формах, приемах и методах развития грамотности чтения. Видеозаписи уроков, на которых ученики проводят исследование, ставят опыты, наблюдают за результатами эксперимента, легли в основу видеотеки методической службы школы-лицея и используются в качестве методического сопровождения семинаров, коучингов, занятий с молодыми специалистами.

Литература

1. Национальный план действий по формированию функциональной грамотности школьников на 2012-2016 гг // www.edu.gov.kz/fileadmin/user_upload/news/prezentacija_k_vvstupleniiu_ministra.pptx
2. Андреев О.А. Техника быстрого чтения: Феникс, 2013.
3. Об особенностях преподавания основ наук в общеобразовательных организациях (в том числе, реализующих инклюзивное образование) Республики Казахстан в 2017-2018 учебном году. Инструктивно-методическое письмо. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2017.

РОЛЬ ПЕДАГОГА В РАЗВИТИИ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Калачева Н.А.

КГУ «Основная школа № 44»
г. Караганда

Функциональная грамотность предполагает способность учащегося быстро ориентироваться в окружающей обстановке на основе полученных знаний и навыков. Говоря о функциональной грамотности, надо иметь в виду, что в отличие от элементарной грамотности, функциональная предполагает не просто получение знаний, но и раскрытие талантов и возможностей, наличия навыков для умелого использования полученных знаний и умений в решении различных ситуаций в жизни.

Что же такое «функциональная грамотность»?

Функциональная грамотность рассматривается, как способность использовать все приобретаемые знания, умения и навыки для решения максимально широкого диапазона жизненных задач в различных сферах человеческой деятельности, общения и социальных отношений [2,с.8].

Функционально грамотная личность – это человек, ориентирующийся в мире и действующий в соответствии с общественными функционально грамотной личности: это человек самостоятельный, познающий и умеющий жить среди людей, обладающий определёнными качествами, ключевыми компетенциями [1,с.18].

Компонентами функциональной грамотности являются:

- знания сведений, правил, принципов; усвоение общих понятий и умений, составляющих познавательную основу решения стандартных деятельности – письму, чтению, рассказыванию, слушанию, счёту, поэтому развитие общеучебных умений (организационных, интеллектуальных, коммуникативных и оценочных) – путь к функциональной грамотной личности.

Основные признаки задач в различных сферах жизнедеятельности;

- умения адаптироваться к изменяющемуся миру; решать конфликты, работать с информацией; вести деловую переписку; применять правила личной безопасности в жизни;

-готовность ориентироваться в ценностях и нормах современного мира; принимать особенности жизни для удовлетворения своих жизненных запросов; повышать уровень образования на основе осознанного выбора.

Каждая образовательная область участвует в развитии всех видов функциональной грамотности (грамотность в чтении и письме, грамотность в естественных науках, математическая грамотность, компьютерная грамотность, грамотность в вопросах семейной жизни, грамотность в вопросах здоровья, юридическая грамотность).

Для того чтобы обеспечить формирование функциональной грамотности младших школьников нам учителям необходимо применять специальные активные, развивающие образовательные технологии, такие как:

- проблемно-диалогическая технология освоения новых знаний, позволяющая формировать организационные, интеллектуальные и другие умения, в том числе умение самостоятельно осуществлять деятельность учения;

- технология формирования типа правильной читательской деятельности, создающая условия для развития важнейших коммуникативных умений;

- технология проектной деятельности, обеспечивающая условия для формирования организационных, интеллектуальных, коммуникативных и оценочных умений (подготовка различных плакатов, памяток, организация и проведение выставок, викторин, конкурсов, спектаклей, мини-исследований, предусматривающих обязательную презентацию полученных результатов, и др.);

- уровневая дифференциация обучения, использование которой вносит определённые изменения в стиль взаимодействия учителя с учениками (ученик – это партнёр, имеющий право на принятие решений, например, о содержании своего образования, уровне его усвоения и т. д.), главная же задача и обязанность учителя – помочь ребёнку принять и выполнить принятое им решение;

- информационные и коммуникационные технологии, использование которых позволяет формировать основу таких важнейших интеллектуальных умений, как сравнение и обобщение, анализ и синтез.

Таким образом, сущность функциональной грамотности состоит в способности личности самостоятельно осуществлять деятельность учения, а также применять все постоянно приобретаемые в жизни знания, умения и навыки для решения максимально широкого диапазона жизненных задач в различных сферах человеческой деятельности, общения и социальных отношений. Самостоятельность не рождается сама по себе, она воспитывается и развивается, причем с младшего школьного возраста. И вот здесь велика роль учителя, который во главу угла ставит задачу развития самостоятельности учащихся, благодаря которой человек впоследствии станет распорядителем своей судьбы.

Трудно переоценить роль деятельности учителя её влияние на процесс становления и развития личности ребёнка. Здесь важно всё: и личные качества учителя, и его профессиональная компетентность, и способность к саморазвитию. Учитель должен тонко чувствовать ту грань, переступив которую он начинает диктовать учащимся необходимую ему линию поведения, сводя тем самым развитие самостоятельности на нет.

Уроки в начальной школе предлагают большие возможности для развития функциональной грамотности учащихся. Для достижения результатов своей деятельности учитель должен уметь реализовывать свой творческий потенциал, и при этом он должен быть профессионально подкован. Конечно, гораздо проще провести урок, когда все дети тихо сидят, сложив руки. Никто не

пытается спорить, возражать, предлагать свои «неправильные» решения, но таким образом мы не сможем научить детей быть самостоятельными, они всегда будут ждать указаний. Но надо помнить, что формирование личности ученика и продвижение его в развитии осуществляется не тогда, когда он воспринимает знания в готовом виде, а в процессе его собственной деятельности, направленной на «открытие нового знания» [2,с.42].

Для обеспечения продуктивности формирования функциональной грамотности младших школьников педагогам необходимо применять специальные активные, деятельностные, личностно-ориентированные, развивающие образовательные технологии, такие как: технология проектной деятельности, обеспечивающая условия для формирования организационных, интеллектуальных, коммуникативных и оценочных умений; обучение на основе «учебных ситуаций», образовательная задача которых состоит в организации условий, провоцирующих детское действие; информационные и коммуникационные технологии.

Остановимся на технологии проектной деятельности, которая сейчас широко применяется педагогами в своей работе с младшими школьниками.

Прием проектной деятельности стимулирует самостоятельность учащихся, их эксперименты. Собранная информация и материал обрабатывается и корректируется вместе с педагогом, презентуется перед учащимися младших классов, делимся опытом на районном и областном конкурсе проектов «Зерде».

При выполнении каждого нового проекта мы решаем несколько интересных, полезных и связанных с реальной жизнью задач. От ребенка требуется умение координировать свои усилия с усилиями других. Чтобы добиться успеха, ему приходится добывать необходимые знания и с их помощью проделывать конкретную работу. С ребятами 4 класса нашей школы выполняли интересный проект «Правильная осанка-залог здоровья». Цель проекта:

1. Выявить причины нарушений опорно-двигательной системы у школьников и определить пути их решения.
2. Научиться сохранять красивую осанку с раннего школьного возраста.
3. Разработать комплекс упражнений для ежедневного выполнения в школе и дома, чтобы сохранить свою осанку красивой и правильной.

В своей работе ребята выявляли причины нарушения опорно-двигательного аппарата у школьников и определяли пути их решения. Для выполнения проекта учащиеся использовали такие методы как: диагностика; наблюдения; способности, межличностные отношения, проводили совместно с медицинским работником диагностику, выявляли учащихся с небольшими отклонениями в осанке, и разрабатывали совместно с учителем физического воспитания комплекс упражнений для исправления ситуации.

Особое место в преподавании младшим школьникам также занимает игра [1,с.62]. Она дает возможность выхода эмоциональным проявлениям, богата коллективными действиями. В играх дети сами ставят цель, находят средства, распределяют роли (по очереди, с помощью считалок), следят за их

выполнением, соблюдением правил игры. В играх быстро раскрываются лидеры, которые сами захватывают роли или оказываются выбранными. Учитель при этом координирует действия учащихся и направляет их. Игра позволяет моделировать жизненные ситуации и помочь учащимся справиться с проблемами, возникающими в ходе их воспроизведения.

Таким образом, научиться действовать ученик может только в процессе самого действия, а каждодневная работа учителя на уроке, образовательные технологии, которые он выбирает, формируют функциональную грамотность учеников начальных классов, соответствующую их возрастной ступени. Поэтому важнейшей в профессиональном становлении современного учителя начальных классов является проблема формирования его технологической компетентности, включающей в себя глубокую теоретическую подготовку и практический опыт продуктивного применения современных образовательных технологий на уроке, готовность к их адаптации и модификации с учётом индивидуальных и возрастных особенностей учащихся. Учитель должен быть сам примером для подражания, постоянно самосовершенствоваться, искать новые знания. Он должен быть человеком, влюбленным в свой предмет, уважающим личность учащегося, способным воспринять его точку зрения, человеком, который способен проектировать образовательную среду ребенка, класса, школы. Не менее важно умение адекватно оценивать уровень собственной деятельности и результатов совместной и самостоятельной деятельности детей.

Литература

1. Особенности формирования функциональной грамотности учащихся основной школы при освоении дисциплин общественно-гуманитарного цикла. Методическое пособие. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2013. – 40 с.
2. Хижнякова О. Н. Современные образовательные технологии в начальной школе. – С. 2006.

ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДАҒЫ МУҒАЛІМНІҢ РОЛІ

Косаева А.Е.

**Теміртау қаласы әкімдігінің
«Теміртау қаласы №8 жалпы білім беретін
орта мектебі»
Теміртау қаласы, Қарағанды облысы**

Пәндік білім, ептілік және дағдыларға сүйене отырып, оқу пәндері арқылы функционалдық сауаттылықты дамыту жүзеге асады.

Ережелер мен ұғымдарды есте сақтау, мектепте оқыту үдерісінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда аталған ұстанымдардың барлығының қызметі ерекше.

Осы ұстанымдар негізінде ұйымдастырылған оқыту үдерісі оқушылардың берілген білімді жүйелі, терең, берік, сабақтастықта және біртұтастықта, ғылыми білімдер жүйесін практикамен байланыста жеңілден ауырға, қарапайымнан күрделіге, нақтыдан белгісізге қарай жүретін бағытта белсенді түрде әрі қызығушылықпен меңгеруін қамтамасыз ете алады. Ақпараттық материалдардың сабақтастығын, тереңдетілуін және кеңейтілуін, сондай-ақ оқушылардың білімді меңгеру әрекеті белгілі сатымен (мысалы: ынталандыру, байқау, қабылдау, түсіну, есте сақтау, қорытынды шығару т.б) іске асырылуын ескеріп отыру керек.

Оқушылардың алған білімі жүйелі, тиянықты, терең болу үшін мыналар ескерілуі керек:

өтілген тарауларды үнемі қайталап отыру: а) күнделікті сабақ барысында; ә) белгілі бір тақырыпты немесе тарауды аяқтаған уақытта; б) тоқсан аяғында және оқу жылының басында және соңында;

өтілген тақырыпты практикалық жаттығулармен (ауызша, жазбаша тапсырмалар, бақылау жұмыстарымен) байланыстырып отыру керек.

оқушылардың білім сапасын есепке алып тексеріп кемшіліктерін анықтап тиісті жұмыс жүргізу керек.

Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам» («Егемен Қазақстан») 2012ж.10 шілдедегі еңбегінде оқулық мәселесіне ерекше тоқталған еді.

Функционалдық сауаттылықты жүзеге асырудың екінші тетігі - оқыту нысандары мен әдістері.

Осы негізінде білім алған мектеп оқушылары теориялық білімдерін практикада қолданумен қатар ана тілінің келешегіне үлкен жауапкершілікпен қарауға тәрбиеленеді. Жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру оның өзгермелі ортаға бейімделуін қамтамасыз ететін, білім алудағы қажеттіліктерін дамыту болып табылады.

Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам» еңбегінде әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы және өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторы, қазіргі заман ағымына қарай ілесе алуы, меңгерген білімін тұрмыс-тіршілікте қолдана алуы мен жетілдіре отыруы. Сонда функционалдық сауаттылық ұғымына келесі анықтаманы беруге болады: адамның мамандығына, жасына қарамастан меңгерген білімді сауатты қолдана алуымен үнемі білімін жетілдіріп отыру процесі.

Мұндағы басшылыққа алынатын функционалдық сапалар: белсенділік, шығармашылық, дұрыс есептей білетін сауатты адам ретінде танылады. Ал

«функционалдық сауаттылық» белгілі бір кезеңге сай субъектінің алған білімі мен білігі негізінде сауатты іс-әрекет ете алуы деген мағынаны білдіреді.

Сауаттылық ұғымы оны білім берудің әрекеттік аспектісімен бірлікте алғанда ғана кеңейе түседі. Функционалдық сауаттылық- тұлғаның пәндік білім, білік, дағдыларын әлеуметтік-қоғамдық ортада кез келген жағдайға сәйкес еркін қолдана алу мүмкіндіктерінің қалыптасқан жүйесі.

Сауатты -деген сөздің түпкі мағынасы оқу,жазу,санау, қатесіз жаза,сөйлей,оқи алатын адам. Білім берудегі сауаттылық біріншіден , нақты бір елдегі халықтың әлеуметтік жағдайына, екіншіден, мемлекеттің экономикалық дамуына, үшіншіден елдегі мәдени ақуалға тәуелді болатындығын айқындайды.

Өркениеттің даму деңгейі білімділік пен сауаттылық ұғымдарының мазмұны мен оны түсінудің сара жолдарын іздестіруді қажет етіп отырады. Функционалдық сауаттылық оқушылардың сыртқы ортамен қарым -қатынас жасау қабілеті, оқушылардың өзгермелі өмірге бейімделуінің шарты, оқушылардың жеке бас қабілеттерін дамытудың тетігі , оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамытудың негізі, мәдени дамуының өлшемі білім, білік, дағдыларының күзiреттiлiкке ұласу жолы.

Ол оқушылардың катысымдық, ақпараттық мәселелердің шешімін табу бірлігінен құралады.

Сауатты тұлға меңгерген белгілі бір білім- біліктерден көрініс табады. Функционалдық сауаттылықтың мәнін, рөлін айқындаудың, оны мектеп тәжірбиесіне ендірудің толық сай келуі де зерттеу тақырыбының өзектілігін дәлелдей түседі.

Кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол ұлттың, елдің немесе мәдени әлеуметтік дамуының өлшемі. Сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетеігі ретінде қолданылады. Сауаттылық тұлғаның тұрақты қасиеті болып табылатындықтан, функционалдық сауаттылық сол тұлға меңгерген білім.

Функционалдық сауаттылық- адамның сыртқы ортамен қарым -қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы. Сауатты тұлға белгілі бір мәдени ортада өмір сүру үшін қарым- қатынас жасай алу деңгейінің дағдылары дамытылады

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту - басты міндет 2012 жылғы 27 қаңтардағы Елбасы Н. Назарбаевтың «Әлеуметтік – экономикалық жаңғырту - Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту мақсатында 5 жылдық ұлттық жоспарды қабылдау міндеті қойылған.

Біріншіден, функционалдық сауаттылық дегеніміз - адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге араласуы. Біз экономикамыздағы, әлеуметтік – саяси және рухани өміріміздегі жетістіктерді заңды түрде мақтан етеміз. Тіпті «экономика» деген сөздің өзін сөзбе сөз аударсақ «үй шаруашылығы» дегенді білдіреді.

Сондықтан да отбасындағы экономиканы мемлекеттік экономиканың құрамдас бөлігі ретінде қарауға тура келеді. Демек, оған байыпты түрде біліммен әрі шаруақорлықпен қарау керек.

Екіншіден, функционалдық сауаттылық дегеніміз – өмір бойы білім алуына ықпал ететін, авторлық база жасау. Өмір бойы іздену, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына қарай ілесіп отыру. Оқушылардың функционалдық сауаттылығы екіншіден, мектептен басталады.

Мектеп - үйрететін орта, оның жүрегі - мұғалім.

Оқушының бойына білім нәрін дарытуға көмек беретін функционалдық сауаттылық мұғалім бойында да болуы тиіс. Барлық елде балаға білім беру ерекше орын алып келеді.

Балалардың ойлау қабілетін дамытуға, байлығымыз да, бақытымыз да болған Мәңгілік тәуелсіздігімізді көздің қарашығындай сақтай білуге оқушыларды тәрбиелеу мұғалімдердің басты борышы.

Мұғалім сабақты түрлендіріп, өмірмен байланыстырып өтуінде, пәндік білімдеріне, ептіліктеріне және сауаттылығына сүйене отырып, оқу пәндері арқылы, оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру негізінде жүзеге асады.

Әдебиеттер

1. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс- қимыл жоспары (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 Қаулысы).

2. Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам» » («Егемен Қазақстан») 2012ж.10 шілдедегі еңбегі.

3. «Әлеуметтік -экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты»

4. Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың 2012жылғы 27 қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауы.

МОНИТОРИНГ НА ЭТАПЕ РЕАЛИЗАЦИИ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

**Қуанышбекова Ш.А.учитель ОСШ №2 п.Кенгир
Жакенова А.А. учитель ОСШ№3 г. Жезказган**

Развитие инклюзивного подхода в современном образовании сталкивается не только с трудностями организации так называемой безбарьерной среды, прежде всего с проблемами социального свойства. Они включают в себя распространенные предрассудки, неготовность или отказ учителей принять принципы инклюзивного образования, а также недостаток систематических, комплексных психолого-педагогических знаний и технологий, специальных мониторинговых исследований, непосредственно касающихся опыта отечественного инклюзивного образования. На этапе понимания и внедрения инклюзивного образования исследования могут дать знания о процессах и

результатах качественных изменений, повлиять на общие представления об эффективности процессов инклюзии в образовании.

Казахстанский опыт инклюзивной практики связан с длительным этапом экспериментального и проектного режима работы образовательных учреждений, авторской адаптации образовательных условий под индивидуальные потребности детей с ограниченными возможностями здоровья. Поэтому остро встает вопрос качества самого процесса включения, профессиональной оценки его эффективности относительно различных категорий детей.

Для успешного планирования и анализа существующих тенденций в целом необходимо располагать объективными данными. Для эффективного управления процессом внедрения и развития инклюзивной практики необходимо понимать и объективно оценивать складывающиеся в ней проблемы и тенденции. Для оценки качества инклюзивного процесса в системе образования необходима разработка комплекса программ мониторинговых исследований, связанных с динамической оценкой психологических параметров процесса инклюзии в общеобразовательном учреждении и в системе в целом.

Теперь мы хорошо понимаем, что школа проходит два основных этапа – этап подготовки к инклюзивной стратегии развития и этап реализации изменений в управлении, культуре и практике образовательного процесса. Каждая школа должна иметь программу оценки своих изменений и владеть мониторинговыми программами или участвовать в системных мониторингах по отслеживанию изменений.

Остановимся на самом понятии. Мониторинг в образовании – это система сбора, обработки, хранения и распространения информации об образовательной системе или отдельных ее элементах, ориентированная на информационное обеспечение управления, которая позволяет судить о состоянии объекта в любой момент времени и может обеспечить прогноз его развития. Крайне важно, чтобы данные мониторинга стали обсуждаемой и проектной информацией, а сам мониторинг заканчивался реализацией мероприятий, нацеленных на внедрение результатов исследования в практику образования.

Аналитические данные мониторинга в школах нашего города ориентированы на дальнейшее проектирование и принятие необходимых решений в целях снижения рисков предполагаемых изменений. Мониторинг всегда работает на отслеживание актуальной ситуации. Эффективность психолого-педагогического сопровождения в инклюзивной школе определяется по данным психологической, педагогической, медицинской диагностики и по общим показателям:

- 1) удовлетворенность ребенка и родителей пребыванием в организации образования;
- 2) уверенность ребенка (тенденция к формированию позитивной, адекватной Я-концепции);

3) способность ребенка к сотрудничеству с другими детьми (группы, класса, детского сада, школы), со взрослыми;

4) успешность в овладении адекватными возрастному этапу и особенностям ребенка видам деятельности.

«Инклюзивное образование динамически развивающийся процесс, позитивно влияющий на систему социальных отношений. На школе лежит большая ответственность, инклюзия в образовании – это один из аспектов инклюзии в обществе» – отмечает Алехина С.В. директор института проблем инклюзивного образования МГПУ г.Москвы. Готова ли школа дать качественное образование всем детям с ограниченными возможностями? Что еще не устраивает детей? Готовность здания, готовность образовательной среды, готовность педагогов, готовность реализовывать идею инклюзии в культуре школы?

Готовность школы, системное понятие, которое включает в себя много показателей. В мониторинге школ на этапе реализации инклюзивного образования, мы с целью изучения удовлетворенности детей специальных классов в течении трех лет провели исследования., результаты анализа дало нам понимание, что мы идем в правильном направлении и надо конкретизировать наши задачи. С детьми специальных классов проведен тест «Рисунок школы» - проективная методика для определения отношения ребенка к школе и уровня школьной тревожности. Обработка результатов и интерпретация проведена по трем показателям цветовая гамма, линия и характер рисунка, сюжет рисунка совместно с психологами школы.

Сравнение результатов исследования в пяти школах, участие приняли 160 детей и родителей, показал положительные тенденции. Анализ рисунков в 2015-2015 учебном году показал - 4,5 балла, в 2014-2015 году – 4 балла что означает у детей есть некоторая тревога по поводу школьного обучения как незнакомой для него ситуации. Анализ результатов проективной методики «Рисунок школы» в 2016-2017гг. показал хорошие результаты работы. В среднем из 6 баллов , при анализе рисунка в школах городах балльная оценка - 5 баллов, то есть у ребенка сложилось эмоционально благополучное отношение к школе и учению, он готов к принятию учебных задач и взаимодействию с учителем.

Рассматривая детально результаты теста, выявлены следующие тенденции – самое большое количество баллов в среднем звене, немного ниже в начальных классах, самые низкие показатели в старших классах. В начальных классах начинается адаптация, в старших классах в целом по школе повышенный уровень тревожности связанный с возрастными изменениями, сложностью выбора дальнейшей деятельности. Конечно интерпретация результатов тестов, не может дать однозначные ответы на все вопросы. Ответ на вопрос, почему самые низкие показатели в старших классах не был однозначным. В начале нового учебного года мы посетили колледжи, куда поступили выпускники специальных классов. Мы ожидали некоторую растерянность, и неуверенность наших детей в новой среде. Но дети были

оживлены, в хорошем настроении все отметили, что нравится учиться, их неподдельный интерес невозможно скрыть. Это заставило нас задуматься, как мы реализуем идею инклюзии в культуре школы? Культура имеет прямое выражение в типах и способах коммуникации участников школьного сообщества. Мы обратили внимание на этот эпизод встречи с выпускниками, так как наш прогноз оказался неверным что в школе для них созданы хорошие условия а в колледже нет. Возможно, вследствие неготовности школ к инклюзивному образованию неизбежны разного рода негативные последствия, одним из которых является формальное принятие ребенка с ограниченными возможностями в школу. Но это не означает, что факт неготовности как «»приговор инклюзии. Любая проблема должна быть переведена в область задач. «Проблема инклюзивного образования сложна, дискуссионна, но главное – она является действительно социальной, т.к. в ходе ее решения затрагиваются интересы колоссального количества людей» отмечает И.Г. Елисеева заведующая лабораторией специального школьного обучения Национального научно-практического центра коррекционной педагогики г.Алматы. Для успешного планирования и анализа существующих тенденции в целом необходимо располагать объективными данными. Для эффективного управления процессом внедрения и развития инклюзивной практики необходимо понимать и объективно оценивать складывающиеся в ней проблемы и тенденции. В системе образования необходима разработка комплекса программ мониторинговых исследований, связанных с динамической оценкой психологических параметров процесса инклюзии в школах.

Литература

1. Алехина С.В.,Зарецкий В.К. Инклюзивный подход в образовании в контексте проектной инициативы «Наша новая школа».
2. Психолого-педагогические основы инклюзивного образования. Монография. Алехина С.В.
3. Елисеева Е.Г. «О практической реализации инклюзивного образования в Казахстане».

ҚАЗІРГІ ЗАМАНДА БІЛІМ МАЗМҰНЫН МОДЕРНИЗАЦИЯЛАУДЫҢ ПРИНЦИПТЕРІНДЕ ИНДУСТРИАЛДЫҚ-ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУДЫ ІСКЕ АСЫРУ ТӘЖІРБИЕСІ

Кудинова Б.А.

**№1 жалпы білім беретін орта мектеп
Жезқазған қаласы**

XXI ғасырда кез келген мемлекеттің дамуында ғылым мен техниканың алатын орны ерекше. Қазіргі таңда кез келген елдің экономикасының дамуы, халықтың рухани және материалдық игіліктерінің артуы, ең алдымен, сол елдің

ғылымы мен білімінің, мәдениетінің тұрақты дамуына байланысты екені шындық. Елдің саяси-әлеуметтік дамуын, мәдениетін, қорғаныс қабілетін жан-жақты дамыған ғылым ғана қамтамасыз ете алады. Осы мақсатта отандық ғылыми-техникалық саланы дамыту-Қазақстанның алдында тұрған өзекті мәселе. Халықтың әл-ауқатының көтерілуі мен ұлттық экономиканың тиімділігі көп жағдайда инновациялық үрдістердің даму сатысымен айқындалады. Бүгінгі таңда отандық ғылыми-техникалық саясаттық мән мағынасын ашу, ғылыми-теориялық тұрғыдан зерттеу оны дамытудың нақты жоларын көрсету аса маңызды болып отыр. Ғылыми-техникалық саясатты жаһандану үрдістерінің талаптарына сай инновациялық негізгі дамыту-Қазақстанның стратегиялық басым бағыттарының бірі. Бүгінгі таңда Қазақстан күрделі экономикалық және саяси міндеттерді табысты шешуде басқа елдерге үлгі болатын деңгейге көтерілді.

XXI ғасыр білімінің, ақпараттың және техниканың өрістеу ғасыры. Білімнің, ғылымның бәсекеге қабілеттілігі бұл күнде көптеген мемлекеттер үшін көкейкесті мәселе болып отыр.

Жаңа ғасыр адамзат аса жоғары ғылыми-технологиялық жетістіктерге қол жеткізіп отыр. Бұл жетістіктердің қоғамның дамуына халықтың әл-ауқатының көтерілуіне әсері зор. Осы мақсатта Қазақстан үшін ғылыми-техникалық саясатты дамытудың саяси стратегиялық маңызы жоғары. Қазіргі кезеңде Қазақстан әлемнің бәсекеге барынша қабілетті елу елдің қатарынан көріну ұлттық стратегиясын жүзеге асыруға кірісті, бұл ғылыми салаға үлкен жауапкершілік жүктейді және зор білім мен күш-жігерді талап етеді. Осы міндеттерді шешу нысаналы ғылыми техникалық саясатты қалыптастыруды қажет етеді. Осыған байланысты тікелей үкімет тарапынан ғылыми-техникалық саясаттың перспективалық бағыттарын айқындау, өнеркәсіпті дамытудың, жаңа технологиялық базасын жасау, ғылыми саланы өркендетудің нарықтық экономикаға тән жаңа тетіктерін қалыптастыру өзекті мәселелердің бірі.

Қазақстанның болашақтағы даму бағытын айқындайтын маңызды факторлардың бірі ғылыми-техникалық саясаттың дұрыс әрі нәтижелі жүргізілуі болып отыр.

Жалпы алғанда «инновация» сөзі латын сөзінен алғанда «жанарту, жаңалық енгізу» деген ұғымды білдіреді. Саяси ғылымда бұл сөздің мағынасы әлеуметтік ортаға, қоғам саласындағы бұрынғы қолданылған әдіс-тәсілдерді жаналау, жетілдіру деп түсіндіріледі. Инновациялық процестерге бет беру дегеніміз- қоғамның барлық саласының даму динамикасын жаңарту, ғылым мен өндірісті ұштастыру деген сөз. Қазақстанның бәсекеге барынша қабілетті 50 елдің қатарынан көрінуінде инновациялық дамудың рөлі ерекше.

Біз бүкіл елімізде әлемдік стандарттар деңгейінде сапалы білім беру қызметіне қол жеткізуге тиіспіз» деген президент жолдауынан ұлттық бәсекелестікке қабілетті ұрпақтың білім деңгейімен анықталатынын әлем кеңістігіне көтерілу үшін мектеп табалдырығынан сапалы да, саналы білім беру болып табылады.

Қазіргі заман талабына орай ұрпақтарымызды парасатты да білікті, мәдениетті де білімді етіп тәрбиелеп, олардың дүниетанымын адамзаттық деңгейде дамытамыз десек, бойында ұлттық және азаматтық намысы бар ұрпақ өсіргіміз келетін болса, онда білім берудің түрлері мен әдістерін жанартуымыз керек.

Бүгінгі заман талабы білім беру жүйесінің алдына жаңа міндеттер қойып отыр. Өркендеп бара жатқан әлімдік мәдениетпен иық теңестіру алатын ел болу үшін ұлттық рухтағы қағидаларымен әлемдік білім беру технологияларын ұштастыра қолдану қажеттілігі туындап отыр. Әрбір жеке тұлғаның жан-жақты дамыту, олардың өзін-өзі тануы үшін мұғалімдер алдына білім беруде инновациялық технологияларды ендіру міндеті жүктеліп отыр.

Технология-шеберлік, іскерлік деген ұғымдар берсе, ал П.В.Беспалько «Оқу тәрбие процесінің алдын –ала жүйелі түрде жобалануы, оны тәрбиеге жүзеге асыру, яғни, белгілі педагогикалық жүйенің тәжірибеге жүзеге асатын жобасы» деп қарастырады. .

Қалай дегенмен де технология инновациялық іс-әрекет оқытудың жаңа формуларыда, амалдарымен іздене отырып, белгілі бір уақытта алдына нақты, тұжырымды мақсат ете отырып, жоғары нәтижеге жетуге талап етеді. Жаңа педагогикалық технология ұғымына тән, белгісіз, жаңа оқыту амалдары, іс-әрекеттерімен ізденудің, яғни білім мен тәрбие берудегі оның ғылыми нәтижеге қол жеткізуі, жаңа ізденістерін оңтайлы пайдалану, сол арқылы жоғарғы көрсеткіштерге жету деген сөз: Жоғарғы көрсеткіш білім деңгейін шығармашылық деңгейге жеткізу деген сөз.

Оқыту технологиясын қолданудағы басты мақсат баланы жеке тұлға ретінде қалыптастыру, яғни, бірінші орынға баланың білімін,білігі мен дағдысын емес, жеке тұлғаның білім алу арқылы дамуын қояды. Сабақта тақырыпты эмоциялық тұрғыдан саналы игере алған білімнің дәйектілігін қамтамасыз етеді. Материалды саналы меңгерген оқушының жауабы логикалық байланысы мығым, көңілге қонымды, нақтылы болып келеді.

Білім беру саласындағы өзгерістер мен жаңалықтарға ізденімпаздықпен қарау қай мұғалімнің болса да басты міндеті. Осындай өзімнің жинақтаған іс-тәжірибием негізінде білім беру үшін жаңа инновациялық технологияларды меңгеріп,оны өзімнің әрбір сабағымда қолданып келемін. Оқытудың ақпараттық технологиясын,үш өлшемді деңгейлеп оқыту технологиясын, сатылай кешенді талдау технологиясын қолдану пайдалы екенін тәжірибе көрсетіп отыр. Қазіргі таңдағы оқушы ақпаратпен қаруланған, жан-жақты дамыған. Оның білімділік қаблеттерін дамыту үшін біздер, мұғалімдер жан-жақты қаруланған болуымыз керек. «Балаға білім бергенде, алыстан жақынға, таныстан жатқа көшіп, жаңа білімді ескі білімге байлап беру керек»-деп Мағжан Жұмабаев айтқандай,оқыту процесіне жаңа көзқараспен қарау қажет. Сондықтан сабақ үдерісінде оқытудың жаңа әдіс- тәсілі, сатылай кешенді талдау технологиясын 2014-2015; 2015-2016; 2016-2017 оқу жылдарында 5-7 сынып оқушыларына таңдау курс бойынша жүргіздім.

Сатылай кешенді талдау- тек қана білімді белгілі бір көлемде беріп, қажетті шеберлік пен дағдыны қалыптастырумен ғана шектелмейтін, сонымен қатар, баланың жалпы тұлғалық дамуына, ойлау, есте сақтау, қиялдау, елестету сияқты танымдық-психологиялық қасиеттерін жақсы үйлесімді дамуына бағытталған оқытудың түрі.

Сатылай кешенді талдау технологиясының мақсаты: математика пәнінен оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, білімді ғылыми негізде сатылай, жүйелі меңгертіп, оларға ұлттық құндылықтарды бағалай білуге машықтандыратын, білімді тек қана белгілі бір көлемде беріп, қажетті шеберлік пен дағдыны қалыптастырумен ғана шектелмейтін, құзыретті тұлғаны қалыптастыруға, ойлау, есте сақтау, қиялдау, елестеу сияқты танымдық-психологиялық қасиеттердің үйлесімді дамуына бағытталған оқытудың түрі.

Міндеттері: мұғалім оқушыға мәселе қояды, ойлаудың жолдарын үйретеді, оқып үйрену барысында өз бетінше жұмыс жасау әрекетіне бағыт-бағдар береді, сондықтан оқушы белсенді субъектіге айналады. Оқушылар өзара заңдылықтарды, теорияларды, ұғымдарды, ережелерді қорытып, бірлескен ұжымдық әрекет жасайды. Олар өзін-өзі, бірін-бірі бақылау, бағалау, пікір айту, баяндау, проблемалық, ізденушілік, шығармашылық, зерттеушілікке бейімделеді. Оқушылардың өз біліміне деген сенімділік орнап, кез келген ортада құзыретті тұлға ретінде түрлі жағдаяттан шығуға машықтанады.

Сатылай кешенді талдау технологиясының мақсатын, міндеттерін, ерекшеліктерін толық меңгерген соң жаңа бағытта жұмыс жасауға мүмкіндік туады. "Сатылай кешенді талдау" технологиясымен оқыту арқылы бір тақырыпты толығымен кешенді түрде меңгертуге болады. Сондай-ақ күнделікті сабақ жоспарын, орындалатын тапсырмаларды өтіліп отырған тақырыптың төңірегінде топтастырып, оқушының ойын, жүйелі сөйлеуге, ойын айқын жеткізуге, танымдық дүниесін байытуға мүмкіндігі мол екенін аңғардым. Білім беру жүйесіне енгізіліп отырған жаңа технологияларды мұғалім шеберлікпен қолдана білу, сол технология арқылы оқушы бойына адамгершілік, әділдік, имандылық тәрбие қалыптастыруға тиіс. Н.Оразахынованың "Сатылай кешенді талдау" технологиясын өз сабағымда қолданып, оны тұлғаның құзыреттілігіне ролі өте жоғары екенін түсіндім.

Осыған байланысты Н.А.Оразахынованың «Сатылай кешенді талдау» технологиясы бойынша білімді бағалаудың өлшемдері 1,2,3 балдық жүйемен беріледі. Мұндағы басшылыққа алынып отырған нысана әр сатыдағы теориялық материал мазмұнының көлеміне байланысты. Мазмұнның күрделілігіне қарай балл саны да артып отырады. Оқушылар білімдерін әр сатыдағы теориялық материалдарды баяндау барысында жіберген қателіктерін ескере отырып, балл көрсеткіші (0,5; 1,5; 2,5) жылжымалы қызмет атқаруы тиіс. Бұл жүйені алдымен мұғалім жүзеге асырса, кешенді талдауларды орындау барысында оқушылар бірін-бірі бағалайды, талдау дағдысы қалыптасқаннан кейін оқушы өзін-өзі бағалайды. Бұл бағалау жүйесі оқушыны баға үшін емес, білім үшін оқуға міндеттеумен қатар олардың өз-өзіне сын көзбен қарау қалыптасады.

Осылай оқушы өз ой- тұжырымын нақты, дәлелдер арқылы жеткізе отырып, шығармашылық деңгейге көтеріледі. Оқушы тапсырманың әр сатысынан өту үшін жауап бере отырып, бірізділікке, нақтылыққа, жүйелікке, ғылымилыққа үйренеді. Оқушы өз ойын, тұжырымын айтпас бұрын терең толғанып, дәлел арқылы айтуға қалыптасады. Қазіргі бәсекеге қаблетті ұлт-жанды, мәдени-ғылыми ой-өрістері кең, адамгершілігі жоғары ұрпақ өсіру-қоғам алдында тұрған басты міндеттердің бірі болып табылады.

Әдебиеттер

1. Назарбаев Н.Ә. Инновациялармен оқу білімді жетілдіру арқылы білім экономикасына. Еуразия ұлттық университетінде студенттерге оқыған лекциясы Астана 2006
2. Н.А. Оразахынованың "Сатылай кешенді талдау" технологиясы бойынша жалпы білім беретін мектептердің 5-сыныбының (таңдау курсына арналған) оқу құралы. Алматы 2012жыл 123бет;
3. Нағымжанова Қ. Иновациялық технологияның құрылымы. А. өрнек 2007жыл;
4. Білім технологиялары №5 2010жыл.

ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУДАҒЫ МҰҒАЛІМНІҢ РӨЛІ

Меерманов Д.Ө.

**«№4 жалпы білім беретін мектеп-интернаты»
Қарағанды қаласы**

Омарова З.Т.

**«№25 жалпы білім беретін орта мектеп»
Қарағанды қаласы**

«Қазақтың тағдыры, келешекте ел болуы да мектебінің қандай негізде құрылуына барып тіреледі. Мектебімізді таза, берік һәм өз жанымызға (қазақ жанына) үйлесетін негізде құра білсек, келешегіміз үшін тайынбай-ақ серттесуге болады» деген – қазақ ағартушысы Ахмет Байтұрсынов. Қазақ әліпбиін алғаш зерделеп, түзген ғалым А. Байтұрыновтың осы қанатты сөзінің астарында қаншама пікір жатыр. Бірнеше жыл айтылған ой, армандаған күн бүгін туғандай. Өйткені соңғы жылдары еліміздің барлық саласында, әсіресе, білім саласында көптеген өзгерістер болып жатыр. Әр өзгерістің өзіндік себептері мен нақты мақсаты бар.

Елбасымыздың дамыған елу елдің қатарына қосылу жолында жасап жүрген жұмыстары, бәсекеге қабілетті ел болуға ұмтылу әрекеті арқылы келешегіміздің жарқындығына сеніммен қарай аламыз. Көрші елдермен салыстырғанда, Қазақстанда білім мен ғылымға басты назар аударылуда. Бүгінгі жастардың талабы жоғары, білсем, көрсем, үйренсем деп тұрады. Осы жерде қазақтың ұлы ақыны Абайдың жетінші қара сөзі есіме түсіп отыр: «Не көрсе соған талпынып, жалтыр-жұлтыр еткен болса, оған қызығып, аузына салып, дәмін татып қарап, тамағына, бетіне басып қарап, сырнай-керней болса,

дауысына ұмтылып, онан ержетіңкірегенде ит үрсе де, мал шуласа да, біреу күлсе де, біреу жыласа да тұра жүгіріп, «ол немене?», «бұл немене?» деп, «ол неге үйтеді?» деп, «бұл неге бүйтеді?» деп, көзі көрген, құлағы естігеннің бәрін сұрап, тыныштық көрмейді. Мұның бәрі - жан құмары, білсем екен, көрсем екен, үйренсем екен деген» дейді. Демек, бұл қуанарлық жәйт. Жастар Абай бағалағандай, білімді болуға ұмтылып отыр. Өйткені бұл – заман талабы. Сондықтан, бір орында тұрып қалмай, өзгеріс енгізу керектігі шешілді.

Еліміздің барлық өңірлерінде мұғалімдерді жаңартылған білім бағдарламасы аясында оқытып, оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін үйретіп жатыр. Оған үкімет тарапынан айтарлықтай қаражат бөлініп отыр. Болашақ ұрпаққа сапалы білім беру ең маңызды мәселе. Сондықтан да болар, еліміздің білікті педагогтері басқа мемлекеттерге барып тәжірибе алмасып, тиімді жақтарын түртіп алып отыр. Оны зерттеп, ой елегінен өткізіп, зерделей келе, оқу орындарында қолдануға болатындығы қарастырылды.

Алдымен әр аймақтан кейбір мектептерді іріктеп алып, іс-тәжірибе жүргізілді. Ол оқу орындары арнайы оқулықтармен қамтамасыз етіліп, тікелей байланысқа шығып отырды. Ерен еңбектің нәтижесі жаман болған жоқ. Оқушылар сыни ойлауға ынталандырылды.

Ал биылғы оқу жылынан бастап, барлық білім беру мекемелері, соның ішінде 1,2,5,7 сыныптарға жаңартылған білім беру мазмұны енгізілді. Оқу бағдарламасы, мемлекеттік жалпыға міндетті білім стандарты, әдістемелік нұқаулық хаттарға көптеген өзгерістер кіргізілді. Әр атқарылатын әрекеттің нақты қадамдары көрсетілген. Кей оқу пәндері кіріктірілсе, кей пәндер жаңадан қосылды. Оқу жүйесі бес күндік кестеге ауысып, алтыншы күнге жаңа жоспар құрылды. Сонымен қатар, үзіліс кестесі де өзгеріске ұшырады. Ал, ең бастысы, бір сабақ жүру уақыты қырық бес минуттан қырық минутқа қысқартылды. Осының бәрі біздің жұмысымызды жаңарту керектігін түсінтірді. Алғашында, аздап қиыншылықтарға тап болып жаттық, өйткені уақыт аз іспетті көрінді. Жүре келе, жөнге түсіп, төселе бастадық.

Биылғы оқу жылында информатика пәнінен сабақ береміз. Бұл пән өте қызықты. Әсіресе, интернат жағдайында оқитын балаларда үнемі компьютер өздерімен бірге болмағандықтан, әр сабақты асыға күтеді. Берілген тапсырмаларды жоғары қызығушылықпен орындайды. Ғаламтор арқылы орындалатын жұмыстарға белсене қатысады. Түсінбеген тақырыптар туралы сұрақтар қойып, пікір таласа алады.

Сыныпта инклюзивті оқытуды қажет ететін балалар да кездеседі. Олар бір-біріне көмектесіп, бір-бірін жетелеп отырады. Бұл көрініс, әсіресе, сыныпты топқа бөлгенде, топпен жұмыс жасағанда нақты көрінеді. Оқушылар сұрақтың үш түріне де белсенді жауап беруге тырысады. Яғни, Не үшін? Қалай? Неліктен? Деген сұрақтарды ретімен қойғанда, бірлесе ат салысады. Сын тұрғысынан ойланып, мысалдарды өмірден алып отырады. Осылайша, алған білімдерін өмірмен байланыстырады.

Біздің алға қойған мақсатымыз - сапалы білім беру болатын. Білімнің сапалы болуы үшін мұғалім үнемі ізденісте болуы керек. Жан-жақты

жаналықтардан хабардар болып, сабақта жаңа стратегияларды қолдана білу мұғалім шеберлігін талап етеді. Әр сабағымда әр түрлі стратегияларды пайдаланамын. Әрине, баланың деңгейі мен жас ерекшелігін ескере отырамын.

Сабақ барысында кездесетін жеті модульге сүйене отырып, сабағымның жоспарын жасаймын. Соның ішінде бағалауға ерекше мән беремін. Дәрістің өн бойында бағалау жүріп жатады. Ол ауызша және жазбаша жүреді. «Тамаша!», «Керемет!», «Жарайсың!» деген сияқты қолпаштау сөздерді естігенде, оқушының бойында пәнге деген қызығушылығы арта түседі.

Жаңартылған оқу бағдарламасында, оқушылар негізгі жұмысты атқарады. Мұғалімнің рөлі – жетекшілік қызметі болады. Яғни, балаларды сұрақтар арқылы жетелеп отыруы керек. Мен осылайша сабағымның басым бөлігінде алдымдағы шәкірттерімді сұрақтар қоя отырып, жаңа сабақты өз беттерінше меңгерулеріне жетелеймін. Сабақтың тақырыбы мен мазмұнын өздері сұрақтар арқылы ашқан кезде, оқушылар өте көтеріңкі көңіл-күймен шығады сабақтан. Келесі күнгі болатын сабақты асыға күтеді. Бір-бірімен пікір таласып, жарыса жауап береді. Шәкірттерінің жоғары құлшыныспен оқығанын көрген ұстаздың жағдайы бәрімізге мәлім, әрине.

Информатика сабағында ғаламтор арқылы досына, туысына немесе қызмет барысында хат жазуға үйретеміз. Онда оқушылар тіл мәдениетін, ақпараттық мәдениетін сақтаулары керек болады. Осылай жазуға үйрете отырып, біз оларды жауапкершілігі мол азамат етіп тәрбиелеуге әсер етеміз. Кімге хатты қай кезде жіберу керектігін, сыпайы қарым-қатынас жасау мәдениеттілігін, жалпы ақпараттық мәдениеттілікті үйренеді. Алдағы өмірінде алған білімдерін қоладана алады.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын информатика сабағында, сонымен қатар робототехника үйірмесінде алған білімдерін өмірде қолдана алуға бағыттаймыз. Өз қолдарымен әр түрлі роботтар жасайды, оны күнделікті тұрмыс-тіршілікте қай жағдайда пайдалануға болатыны туралы ой қозғаймыз. Осылайша, оқушылар қажетті заттарды жасауға, оны неге қолдануға болатынына басты назар аударады.

Психолог мамандардың зерттеуі бойынша, кей балалар дарынды болып туылса, ал кейбіреуінде дарындылық жүре пайда болады. Екінші топтағы баланың саны ұлғаюына мұғалімнің тигізер септігі мол. Сол себепті, өз сабағымызға жоғары жауапкершілікпен қарағанымыз жөн. Оларға компьютер түймелері арқылы қандай жұмыстар атқаруға болатынын, іс-қағазбен айналысудың қыр-сырын, бағдарламалардың түрлері мен істету ретін үйретеміз. Мысалы, суреттерді жинақтап, слайд жасау арқылы дизайндық мамандыққа қызығушылықтарын арттырамыз. Қазіргі кезде 3D бағдарламасын жақсы меңгеріп, менеджер мамандығын иеленуіне болатындығын атап айтамыз. Сонда оқушылар өздері жасап көрді және өз жұмыстарына риза болып, тағы да бір үмі оты кеудесінде мазмұндады. Оны дер кезінде маздату – мұғалім шеберлігін талап етеді. Ал шебер мұғалім болу үшін әр баланың жанын ұғына білу қажет.

Баланың жанына үңіліп, оның бойында жатқан қызығушылығын ояту үшін, әр тапсырманы өмірмен байланыстырып отырамыз. Мысалы, шағын

монтаждар жасай отырып, болашақта не үшін пайдалануға болатындығы туралы пікір таластырамыз. Оқушылар мұндай пікірталасқа өте белсенді қатысады. Болашақта мамандықтың түрі көп екендігіне, ол үшін жақсы оқып, алған білімдерін өмірде пайдалана алатындықтарына тағы бір көз жеткізеді.

Функционалдық сауаттылықты дамыту барысындағы негізгі талаптарымыздың бірі – баланың есте сақтау қабілетін дамыту болатын. Кей адам есіту, яғни тыңдалым арқылы есінде ұзақ сақтаса, кей адам көру арқылы есінде сақтайды. Сондықтан да видео жазбалар көрсете отырып, түсінтіруге болады. Қабылдау қабілеті жоғары және төмен балалар аралас отырған сыныптарда бұл тәсілдің берері мол. Көзбен көре отырып, тезірек қабылдайды және де өздері үшін қызықты болады. Осылайша, оқушылар екі кезеңді салыстырады.

Үлгерімі төмен балаларға информатика пәні қатты ұнайды, презентациялар дайындап, қорғағанды жақсы көреді. Жоба жасау қамымен тақырып таңдағанда, тұрмыс-тіршілігімізде болып жатқан негізгі мәселелерге мән береміз. Мысалдарды мектеп қабырғасында болып жатқан оқиғалардан келтіріп, берілген тақырыптың негізгі идеясын аштырту – біздің басты мақсатымыз. Бір оқушы өзі дайындап келген жұмысын қорғайды, бұл арқылы алған білімін пысықтайды. Ал сыныптағы қалған балалар тыңдып қана қоймайды, сонымен қатар, көреді және бейнелеу арқылы есте сақтау қабілеті арта түседі.

Бүгінгі заман техниканың дамыған кезеңі. Қай салада болмасын, компьютерді меңгерудің қажеттілігі сезіледі. Қарапайым күзетте отырғанның өзінде бейне таспалармен ұқыпты жұмыс жасауды қажет етеді бүгінгі заман талабы. Сондықтан, алдымызды отырған жас жеткіншектерді болашақта қандай мамандықты таңдамасын, кез келген кәсіпті домалатып, нәсібін үзбей тауып жейтін азамат тәрбиелеудің өзі үлкен жетістік. Сол себепті оларды берілген тапсырмаларды өз бетінше орындауға үйретеміз.

Жаңартылған білім бағдарламасына сүйене отырып, ең алдымен мұғалім рөлінің қаншалықты маңыздылығын анықтап аламыз. «Педагог» сөзінің түпкі мағынасы «бала жетелеуші» деген ұғымды білдіретіні бәріне мәлім. Яғни, біз жеңілден күрделіге қарай сұрақтарды қоя отырып, сыни ойлауға, ойлау қабілетін арттыруға, логикалық ой қозғауға жетелейміз. Ойдан ой туып, жаңа тақырыпты өздері баяндайды. Мұндағы мұғалімнің қызметі – бағыттаушы болады. Оқушыларға дұрыс бағыт-бағдар берудің өзі үлкен мәселе болып отыр. Мысалы, робот жасау кезінде, әрбір ұсақ-түйек бөлшектердің атқаратын қызметін олар білуі керек. Оның қызметін ауызша айтып түсінтіргенмен, есте сақтай алмауы мүмкін. Есте сақтау қабілеттерін дамыту мақсатында, алдымен шағын роботтарды өз қолымен істетіп, қатесі болса, өзіне түзетіп, оның неліктен қате болғанын анықтатып, себептерін іздеп табуына сілтеме беріп отырамыз. Бұл бірнеше уақытты алады, дегенмен, балалар жоғары қызығушылықпен орындайтын тапсырма болғандықтан, жылдам тауып алады, сонымен қатар, бір-біріне салдарын түсінтіріп, дәлелдеп беруге дағдыландырып келеміз.

Кейде олар қиялға беріліп, болашақта болатын техника деп, әр түрлі ойыншықтардың бейнесін келтіруге тырысады, бұл, әрине, жас ерекшеліктеріне қарай кездесетін жағдай. Оқушылардың бойында ертеңгі өміріне, айналасындағы білім құмар достарына деген сенімділігі арта түсуіне ұстазының еңбегі арқылы жетеді. Сабақты шынайы түрде, балалар арасындағы теңдікті сақтай отырып жүргізген сәтте, кез келген қиындықтардан оңай шығуға болады. Біз осы қағыдаларды қатаң түрде қадағалап отыруға тырысамыз. Оқушыларға қамқор бола отырып, оларды қамқорлы болуға, қамқоршылыққа тәрбиелейміз. Тәрбиелеу әр сабақ бойында жүріп отырады, тек оған жету мақсаттары әр басқа.

Мұғалімнің кәсіби даярлығын оқушыларының жетістіктері арқылы анықтауға болатыны нақтыланып келе жатыр. Қазақта «Не егін ексең, соны орасың» деген мақал бар емес пе?! Сондықтан, білсем, үйренсем деп жүрген шәкірттерімізді болашақтағы өмірге төзімді, сенімді етіп тәрбиелеуге ықпал ету әр мұғалімнің міндеті деп санаймыз. Олай болу үшін, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға арналған жұмыстарды көбірек атқаруымыз керек. Сандармен жылдам есептеуге үйретеміз. Бағдарламалардың немесе файлдардың атауларын сандық жүйеде есте сақтап қалу қабілетін дамытатын тапсырмаларды орындатамыз. Ғаламтормен жұмыс істеудің тиімді жақтарына басты назар аудырып, қоршаған ортамыздығы бүгінгі рөліне көңіл бөлеміз. Оның пайдасы мен зиянын анықтап, айырмашылықтарын тізбектеп көрсетуге бағыттаймыз. Бірнеше ақпараттарды көрсетіп, оның пайдалы немесе зиянды екенін топпен талқылап шешуге үйретіп жүрміз. Топтық жұмыс жасауға баланы дағдыландыру – жаңартылған білім мазмұны бойынша басты назарда тұрғандықтан, қазіргі кезде негізінен топтасып жұмыс жасауға жетелеп келеміз. «Жұмыла көтерген жүк жеңіл» деген мәтелге сүйене отырып, балалардың жас ерекшелігіне байланысты әр түрлі стратегияларды қолданамыз. «Ара» стратегиясы арқылы үй тапсырмасын сұрауға болады. Екі қатарға бөлінген оқушылар бір-біріне сұрақтар қоя отырып, әрі оқығанын нақтылап алады, әрі білмегенін сұрап, біліп алады. Бұл біздің сабақтарымызда өте тиімді тәсілдердің бірі. Әр оқушыға жеке сұрақ қойып, оны соңғы оқушыдан сұрап біткенше қаншама уақытты жоғалтатынымыз белгілі. Ал бұл әдісте, біз тек мұқият тыңдап жүреміз, өздері қызу пікірталасқа түсіп, өзара түсінтіру, пікір алмасу әрекеті қызу түрінде орындалады.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға байланысты көптеген мақалалар шығып, бірнеше жұмыстар қорғалып жатыр. Осының бәрі оқушының алған білімін болашақта қаншалықты қолданады дегенге сай келеді. Сөз соңында айтарымыз, кез келген сабақ бойында орындалатын тапсырма өмірмен байланыстырылып алынса, мақсатымызда осы мәселеге мән берсек, жақсы нәтижеге жетеміз. Мұнда мұғалімнің рөлі өте маңызды және шешуші.

Әдебиеттер

1. Абайдың қара сөздері. - Алматы, 2016.
2. Қазақстна Республикасы Білім және ғылым министрлігі БІ. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы. 2017-2018 оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы орта

білім беретін ұйымдарында оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы әдістемелік нұсқаулық хат. - Астана, 2017.

3. Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9 сыныптарына арналған «Информатика» пәнінен жаңартылған мазмұнды үлгілік оқу бағдарламасы, 2017.

4. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы «Назарбаев зияткерлік мектептері» дербес білім беру ұйымы. Жалпы білім беретін мектеп мұғалімдеріне арналған критериялы бағалау басшылығы. - Астана, 2016.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДА ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ПЕДАГОГТАРДЫҢ ІС-ӘРЕКЕТІ

Мустафина Р.Б.

**«Қарқаралы қаласының Саз мектебі» КМҚК-ы
Қарағанды облысы, Қарқаралы ауданы, Қарқаралы қаласы,
Қазақстан Республикасы**

2012 жылы 27 қаңтардағы Елбасы Н.Назарбаевтың «Әлеуметтік-экономикалық жаңғыру – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту мақсатында 5жылдық Ұлттық жоспарды қабылдау міндеті қойылған болатын. Ұлттық жоспардың мақсаты – Қазақстан Республикасы мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту үшін жағдай жасау. Бұл Ұлттық жоспар - білім сапасын жетілдірудің негізгі бағдары. Жоспарда мақсат, міндеттер нақты қойылған: ағымдағы жағдайды талдау, мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту тетіктері, оқу бағдарламалары мен жоспарларын жаңарту, мектеп оқушыларын оқыту нәтижелерін бағалау жүйесін дамыту, ата-аналардың қатысуын қамтамасыз ету, қосымша білім беруді дамыту болып отыр. Осыған орай Ұлттық жоспарда функционалдық сауаттылықтың төмендегідей негізгі механизмдері мен ерекшеліктерін көрсетті. Олар:

1. Білім беру мазмұны(стандарттар, оқу бағдарламалары).
2. Оқыту формалары мен әдістері.
3. Оқудағы жетістіктерді диагностикалау мен бағалау жүйесі.
4. Қосымша білім беру бағдарламалары.
5. Мектепті басқару моделі.
6. Серіктестік принциптеріне негізделген қолайлы білім беру ортасының болуы.
7. Балаларды оқыту мен тәрбиелеу үрдісіндегі ата-аналардың рөлі.

XXI ғасырдың жан-жақты зерделі, дарынды, талантты адамдарын қалыптастыруда білім беру мәселесі, оның оқыту жүйесін заман талабына сай дамыту мақсатында жаңа талаптар қойылуда. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту – басты міндет. Соған орай ұстаздардың алдында тұрған міндет: табысты және әрекетке дайын қабілетті тұлғаны қалыптастыру.

Функционалдық сауаттылық дегеніміз – адамның мамандығына, жасына қарамастан үнемі білімін жетілдіріп, өмір бойы ізденуі, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына қарай ілесіп отыруы; адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге араласуы. Мектеп – үйрететін орта, оның жүрегі – мұғалім. Функционалдық сауаттылықтың негізгі міндеті – мұғалімнің баланы оқыта отырып, оның белсенділігін, шығармашылық тұрғыда ойлауын қалыптастырып және де баланың өз бетінше шешім қабылдауына дағдыландыру. Балалардың ойлау қабілетін дамытуға, Мәңгілік тәуелсіздігіміздікөздің қарашығындай сақтай білуге оқушыларды тәрбиелеу – мұғалімдердің басты борышы. Тек білім ғана бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастыра алады. Осыған орай оқушылардың қабілеттілігі мен даналықты білдіретін күзиреттілікті қалыптастыруда қосымша білім беру бағытының рөлі ерекше деп айтуға болады.

Балаларға арналған қосымша білім беру – білім алушыға танымдық және шығармашылық қажеттілігін қанағаттандыруға, өзінің қабілеттілігін барынша іске асыруына, әлеуметтік, кәсіби, тұлғалық тұрғыда өзін-өзі анықтауына мүмкіндік беретін негізгі білім беру шеңберінен тыс дәлелденген білім. Қосымша білім баланың өзіндік сана-сезімін, жеке басының қадірін қалыптастырады. Мұнда бала өз бетінше әрекет етіп үйренеді. Ол өзінің шығармашылық қажеттілігін қанағаттандырады, қызығушылығын дамытады, өзінің жеке дара қабілеттеріне сәйкес көлемде білім меңгереді. Қосымша білім беру жүйесі балалардың мүддесі мен олардың бос уақыттарының ерекшелігін ескере отырып өз қызметінің мазмұны мен құндылығын дербес анықтау құқығына ие. Бұл саланың мән-мағынасының артуы– оның балалар мен жасөспірімдердің қол бос жағдайында еріктілік негізінде шығармашылық жіне танымдық мотивациясын дамыту дербес талаптарын қанағаттандыру, бос уақытты мазмұнды өткізуді ұйымдастыруға қажетті жағдай жасауында. Қосымша білім беру ұйымдары білімнің адам өмірі мен қоғамдағы рөлін балаларға түсіндіру арқылы олардың білімге, өнерге, мәдениетке деген қызығушылығын, ынтасын оятып, жеке қажеттіліктерін қанағаттандырады. Әлеуметтік-экономикалық өрлеу, мәдениет пен білім беру саласының дамуы кезеңінде өскелең ұрпақты көркемдік- шығармашылық тұрғыда дамытуға назар аудару ерекше мәнге ие болып отыр. Білім мен ғылым заман талабына сай ілеспей еліміздің өркениетті елдермен тең терезелес болуы мүмкін емес. Қосымша білім беру оқу бағдарламалары білім беру деңгейіне, сондай-ақ басқа білім беру саласына қатысты тұтас және сабақтас болуы керек.

Оқушыларды жан-жақты тұлға ретінде дамыту, олардың танымдық, шеберлік белсенділіктерін арттыруда педагог жұмысын ғылыми негізде ұйымдастыру маңызды рөл атқарады. Өркениетті қоғам мен құқықтық мемлекеттің өсуі өскелең ұрпақтан рухани байлық пен мәдениеттілікті, еркін ойлау қабілеті мен шығармашылықты, білімділікті, іскерлікті талап етеді. Осыған орай білім алушының білім алу және мәдени қажеттіліктерін жан-жақты қанағаттандыру мақсатында қосымша білім берудің оқу бағдарламасын іске асыратын өнегелі өнер ордасы Қарқаралы қаласының Саз мектеп ұжымы

деп айтқым келеді. Киелі Қарқаралы жерінде талай өнер саңлақтары өмірге келді. Халқының көзін ашып сауаттандырып, мәдениеті дамыған елдер қатарына қосу үшін қазақ мәдениетінің, әдебиетінің, өнерінің іргесін қалап жан-тәнімен қызмет етті. Отанын сүйетін, халқына қызмет етіп, оны қадірлейтін, қастерлейтін өнерлі тұлғалардан қалған мұраны ұрпақтан ұрпаққа жеткізу мықты мамандарды қажет етеді.

Бүгінгі таңда мектебімізде 33 педагог кадр қызмет етеді және 396 жас жеткіншектер білім алуда. Бұл оқу ордасының қала маңындағы сегіз ауылдық мекендерде саз бөлімшелері бар. Мектепте домбыра, қобыз, қыл қобыз, хореография, баян, дәстүрлі ән айту, домра-прима, эстрадалық вокал мамандықтары бойынша оқушылар білім меңгеріп арнайы куәліктерін алады. Мұнда балалардың музыкалық білім алуы мен аспаптарды меңгеруі үшін барлық жағдай жасалған. Мектептің барлық жұмысы оқу-тәрбие жоспарына сәйкес жүргізіледі. Барлық оқытушылардың жоғары және арнаулы білімдері бар және жоғары, бірінші, екінші біліктілік санаттарына ие. Өз пәнін сапалы оқыту мен білім берудің жаңа әдістемелерімен танысып педагогтар үнемі біліктілік арттыру курстарынан өтіп тұрады. Барлық оқу бөлмелері заманауи жиһаздармен, музыкалық аспаптармен қамтамасыз етілген. Оқушыларымыз сабақтарға белсенділікпен қатысып сынақтарда жақсы нәтижелерін көрсете біледі. Дарынды балалармен жұмыс атқаруда да мектеп ұстаздары белсенді жұмыс жүргізуде. Мектеп оқушылары түрлі өнер додаларына қатысып, жүлделі орындарды иеленіп жүр. Бұл осы ұжымдағы ұстаздардың еңбегінің жемісі. Өнердің кез келген арнасы адам рухы мен оның асыл қасиеттерін шыңдайды. Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламасы негізінде біздің ізденімпаз ұстаздар ұжымы шәкірттерге сапалы білім беріп, шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін аянбай еңбек етіп келеді. Ата-бабамыз мұраға қалдырып кеткен рухани дүниетанымымызды басшылыққа ала отырып жан-жақты дамыған өнерлі де мәдениетті, сымбатты да сұлу шығармашыл жеке тұлға тәрбиелеу мақсатында өзім де осы киелі өнер шаңырағында домбыра сыныбы мұғалімі қызметін атқарып келемін. Өнердің кез келген арнасы адам рухы мен оның асыл қасиеттерін шыңдайды. Жас ұрпақты ұлттық рухани құндылықтарға тәрбиелеу, өнерпаз қатарын дарынды жаңа буын өкілдерімен толықтырып, кәсіби шеберліктерінің өсуіне ықпал жасау, шығармашылықтарына кеңінен жол ашу мақсатында өнердің қыр-сырын терең меңгерген білікті маман ретінде еңбегім еленіп Аудандық және Облыстық білім беру бөлімінің және Аудан әкімінің мақтау қағаздарымен, сонымен қатар Республикалық, Халықаралық жас орындаушылар байқауларында жүлдегерлер дайындағаным үшін бірнеше дипломдармен марапатталдым. Қыры мен сыры мол ұстаздық қызметтің әрбір тетігін жетік игеруде аянбай еңбек етіп өскелең ұрпаққа өз халқымның төл мәдениетін, өнерін, мұрасын рухани қазына етіп жеткізу жолында атқарған еңбегім нәтижесін беріп келеді. Оған дәлел ретінде елімізде әр түрлі өтіп жатқан Аудандық, Облыстық, Республикалық және Халықаралық жас өнерпаздардың байқауларына қатысып жүлделі орындардан көрініп жүрген

шәкірттерімнің жетістіктері деп білемін. Шәкірттерімнің жетістіктері мені жігерлендіре түседі. Әрине, біздің барлық білім алушыларымыз болашақта кәсіби сазгер мамандығын таңдамаса да, ішкі жан дүниелері байып, рухани азық алатындары күмәнсіз. Еліміздің одан әрі Мәңгілік ел болып өркендеуі үшін – оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту арқасында талай асулардан абыроймен өтеміз деген сенімдемін. Бұл жағдай біздің қоғамымыздың дамып, мемлекетіміздің рухани жаңғыруына өз үлесін қосатыны сөзсіз.

Әдебиеттер

1. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары: [Қазақстан Респубилкасы].
2. Н.Ә.Назарбаевтың «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту - Қазақстан дамуының басты бағыты» Қазақстан халқына жолдауы.|Н.Ә.Назарбаев| Егемен Қазақстан-2012жыл 28 қаңтар.
3. Республикалық оқу-әдістемелік журнал «Қосымша білім және тәрбие» №3 (39) 2014 жыл, №4 (32) 2012 жыл.

РОЛЬ ПЕДАГОГА В КОРРЕКЦИИ СТРАХОВ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Носова Т.В.

**КГУ «Комплекс школа – детский сад» №33
г.Караганда, Республика Казахстан**

Мир живет в период глобальных вызовов. Это новые технологические достижения и внедрение инноваций, ускоренное развитие IT-технологий и мобильность человеческих ресурсов.

Будущее Казахстана в условиях глобализации, масштабных социально-экономических изменений общества определяется уровнем воспитания, обучения, физического и духовного развития детей, подготовки их к жизни.

Государство признает детство важным этапом в жизни человека и исходит из принципов приоритетности подготовки детей к полноценной жизнедеятельности в обществе.

Так, в ситуации социальной нестабильности на современного ребенка обрушивается множество неблагоприятных факторов, способных не только затормозить развитие потенциальных возможностей личности, но и повернуть процесс ее развития вспять. Сопровождают развитие и социализацию детей детские страхи, вполне нормальное явление, по мнению психологов.

Детские страхи в той или иной степени обусловлены возрастными особенностями и имеют временный характер. Однако те детские страхи, которые сохраняются длительное время и тяжело переживаются ребёнком, говорят о нервной ослабленности ребенка, неправильном поведении родителей, конфликтных отношениях в семье и в целом являются признаком

неблагополучия. Большинство причин, как отмечают психологи, лежат в области семейных отношений, таких как попустительство, непоследовательность в воспитании, отрицательное или слишком требовательное отношение к ребёнку, которое порождает в нём тревогу и затем формирует враждебность к миру.

Страхи, эмоциональные нарушения поддаются коррекции и без последствий проходят у детей до десяти лет. Поэтому чрезвычайно важно своевременно обращаться к специалисту, принять меры по преодолению страхов у ребёнка. В связи с этим, наиболее актуальной для практической психологии и педагогики, является задача поиска наиболее эффективных путей выявления и преодоления психического неблагополучия ребёнка. Страх представляет собой специфическое острое эмоциональное состояние, особую чувственную реакцию, проявляющуюся в опасной ситуации.

Ребёнок младшего школьного возраста с повышенной тревожностью отличается:

- постоянной подавленностью;
- насторожённостью;
- сложностью в установлении контактов;
- враждебным восприятием к миру;
- мрачным взглядом на окружающее;
- заниженной самооценкой.

Повышенный уровень тревожности у детей может возникнуть вследствие:

1. Наследственных особенностей нервной системы и характера.
2. Родовых травм, инфекций и других заболеваний, перенесённых в раннем возрасте.
3. Болезней, перенесённых матерью во время беременности.
4. Поражений нервной системы плода и ребёнка до, во время и после родов.
5. Внешних обстоятельств (гиперопеки, отторжения родителей и пр.).

Среди причин повышенной тревожности у детей младшего школьного возраста можно выделить:

1. Бесконтрольный просмотр ТВ. По утверждению психологов и психотерапевтов, маленькие дети чаще всего боятся какого-нибудь пугающего персонажа из мультфильма.

2. Сильный испуг (встреча с животным, нападение злодея, происшествие на воде, пожар или наводнение, военные действия и т. п.). Пережив такое, дошкольники могут вести себя неадекватно.

3. Неблагоприятная атмосфера в семье (ссоры, крики, конфликты и пр.). У детей из таких семей могут возникать психосоматические симптомы (учащенное сердцебиение, проблемы с дыханием и пр.), приводящие к разного рода заболеваниям.

4. Недружелюбная атмосфера в школе. Иногда причиной детской тревожности может стать поведение воспитателя или учителя: угрозы, наказания и т. д. Ребёнок, постоянно слышащий крик, не может нормально

развиваться, так как его нервная система находится в напряжении, что и проявляется в эмоциональной неуравновешенности.

5. Насмешки сверстников. Дети чувствуют себя униженными, если сверстникам удаётся потешаться над ними.

6. Тревожное поведение взрослых. Дети берут пример с того, как ведут себя близкие взрослые.

7. Слишком высокие требования взрослых, которые ребёнок не в силах выполнить.

8. Авторитарность родителей. Властность родителей порождает страх.

9. Разность во взглядах воспитания в семье. Сложно соответствовать, когда один родитель запрещает, а другой разрешает. Тогда возникает беспокойство, что один из родителей не одобрит поведение, какой-либо поступок.

10. Ожидание неприятностей. Дети боятся родителей, когда знают, что от них ничего хорошего нельзя ждать (в случаях с пьянством, приступами жестокости, а то и просто плохим настроением взрослых).

Мы проводили коррекцию с детьми по следующими направлениям:

1. Рисование по темам: «В школе», «На улице, во дворе», «Дома», «Семья», «Что мне снится страшное», «Чего я боюсь днем», «Что было со мной самое плохое (или хорошее)», «Кем я хочу стать».

Чтобы устранить страхи, в беседе с ребенком выясняем, чего он больше боится (уколов, смерти, гнева родителей, сказочных персонажей и пр.). Понимая страхи ребенка, просим его нарисовать их. В процессе рисования обязательно подбадриваем его, что он справился с заданием, так как его целеустремленность, успех искореняют страх. У ребенка повышается чувство собственного достоинства, уверенности в себе.

Через несколько дней обсуждаем с ребенком рисунки, последовательно показываем их и спрашиваем, чего боится ребенок теперь. Если страх исчез, — хвалим ребёнка. Если страх остался, повторяем рисование снова.

Рисунок выполняем цветными карандашами, мелками, фломастерами или красками.

Проводим игры «Рисование героя сказки, который испытывает такой же страх, что и ребенок», «Тревожный персонаж», «Трансформация объекта страха», «Нарисуй свой страх». Данная подборка игр помогает детям выразить свои чувства, снизить уровень тревожности, страхов, снять агрессию и страхи, развивает воображение.

2. Игровая терапия, включающая ролевые игры, проводимые по сюжетам известных сказок.

Именно в сюжетной игре, проживая определённую ситуацию, ребёнок вникает в социальные отношения взрослых, обыгрывая их по-своему. Через участие в игре ребёнок учится ориентироваться в социальных отношениях, избегая влияния на него страхов.

Игра «Театральное представление». Цель игры: научить детей вживаться в образ сказочного персонажа, действовать коллективно. Оборудованием служат костюмы или шапки-маски сказочных персонажей.

Ход игры: читаем детям сказку (к примеру, сказку «Репка»). После обсуждения сказки предлагаем детям поиграть в театр. Распределяем роли среди желающих, читаем вслух сказку, актеры действиями ее изображают. Не занятые в спектакле дети становятся зрителями. Затем дети меняются ролями – зрители становятся актерами и наоборот. По желанию детей можно еще раз проиграть эту же сказку или другую.

В театральном представлении обыгрываем казахские народные сказки «Жигит и Мыстан», «Караглыш», «Чудесная птица», К.И.Чуковского «Бармалей», «Федорино горе», «Мойдодыр», русские народные сказки «Баба Яга», «Змей Горыныч».

Вместо костюмов используем обычные игрушки и кукол, одевающихся на руку.

Также мы проводим с детьми другие игры «Заклинатели змей», «Баба Яга», «Портрет смелого человека», «Покажи того, кого боишься».

3. В ходе коррекционной работы нужно использовать также танцевальную и двигательную терапию.

Танцевальная терапия развивает и тренирует психические процессы, творческое воображение, способности свободно и осознанно владеть своим телом. Танцевальные упражнения помогают развивать гибкость, пластику, легкость тела; снимают мышечные зажимы, дают ребенку ощущения свободы и радости; дают выход эмоциональному самовыражению; способствуют проявлению инициативы в игре.

Используем разные виды танцевальных и ритмических игр:

- игры – повторялки «Повтори за мной»;
- игры на перестроение в пространстве «Встань в круг», «Выйди из круга»;
- игры-импровизации «Танец снежинок», «Танец цветов», «Танец кикимор»;
- игры-импровизации с предметом (с цветком, с шарфом, с лентой, со шляпой, с куклой).

4. Телесная терапия.

Метод телесной терапии уменьшает уровень тревожности для детей, так как способствует лучшему раскрепощению и достижению нужного результата.

Каждый день предлагаем детям поприветствовать друг друга с помощью телесных прикосновений. (Пожать руку, дотронуться до плеча, погладить по голове).

5. Сказкотерапия.

Суть этого метода в том, что вместе с ребенком мы составляем сказку, которая отражает трудности, тревоги и страхи, возникшие перед ребенком, а затем находим пути их решения.

Слушая сказку, ребенок, с одной стороны, представляет себя этим героем, с другой - помнит о том, что герой сказки - это вымышленный персонаж.

«В темной норе», «Почему Сережа не боится засыпать сам?», «Страшный Страх», «Сказка о Вороненке» - терапевтический эффект – снижение у ребенка тревожности по поводу страха темноты.

«О вирусах и прививках» - терапевтический эффект – снижение у ребенка страха врачей и уколов.

6. Куклотерапия.

Куклотерапия – это метод коррекции страхов детей при помощи кукол.

В куклотерапии применяем разнообразные куклы: куклы–марионетки, куклы-игрушки, теневые куклы, пальчиковые, варежковые, плоскостные, ростовые и другие.

Подводя итог, мы пришли к выводу, что для того чтобы добиться хороших результатов по уменьшению и преодолению многих страхов детей, необходимо соблюдать некоторые правила по воспитанию в семье детей младшего школьного возраста:

1. Если ребенок боится темноты и не хочет спать один, не следует оставлять его в комнате «чтобы привыкал». Это ещё больше напугает ребенка, и следствием этого появятся неврозы, заикания, отклонения в развитии.

2. Не стоит наказывать и ругать детей за страхи, называть их слабость к страхам «трусостью».

3. Необходимо относиться к жалобам детей о страхе с пониманием, сочувствовать ребенку и своими добрыми словами воспитывать в нем уверенность.

4. Надо учить ребенка верить родителям, объяснять, что рядом с ними он находится под надежной защитой и в полной безопасности.

5. Полезно говорить с ребенком о его страхах, выяснить, какова причина его страхов и чего он боится.

6. Следует отвлекать ребенка от тревожных мыслей и страхов, играть вместе с ним, беседовать, наблюдать за чем-нибудь интересным, что влечет положительные эмоции.

7. Необходимо поддерживать ребенка, хвалить его за самые малые успехи в борьбе со страхами, но не превращать его страх в болезнь и не увлекаться чрезмерной опекой.

Предлагаем наши рекомендации педагогам школьных организаций.

1. Обращайте внимание на любые жалобы ребенка, покажите ему свое понимание его страха, пусть даже самого незначительного.

2. Сядьте рядом с ребенком или посадите его на колени. Спокойно и доброжелательно поговорите с ним о его страхах. Иногда повторяйте вопрос о том, чего боится или не боится ребенок, но не перечисляйте ему список страхов. Поддерживайте и хвалите ребенка.

3. Попробуйте вникнуть в страх ребенка и поймите его сущность. Расскажите ребенку о своем детском страхе и о том, что вы делали для того, чтобы перестать бояться.

4. Придумайте совместно с ребёнком историю или сказку о том, как смелый герой побеждает страх, отождествленный со страхом ребенка.

5. Самый эффективный метод побороть страх – нарисовать его и сжечь. Пусть ребёнок сам нарисует страх, под контролем взрослого сожжет рисунок,

развеет пепел. Убедите ребенка, что теперь его страх исчез, и он больше никогда не будет бояться. Хвалите ребенка за его действия и стойкость.

6. В группе детей импровизируйте разные «страшные» ситуации, проводите игры и инсценировки. Увлекайте детей яркими атрибутами, хвалите за малые успехи в борьбе со страхом.

7. Старайтесь организовывать совместные игры между детьми, имеющими страхи. Так малыши будут чувствовать вашу поддержку, а новые знакомства помогут им создать новые положительные эмоции.

Чтобы добиться хороших результатов по уменьшению и преодолению многих страхов детей, нужно использовать предложенные нами рекомендации по коррекции проявления детских страхов.

Литература

1. Захаров А.И. Как преодолеть страхи у детей. – М.: Педагогика, 2006. – 109 с.
2. Захаров А.И. Как помочь нашим детям избавиться от страхов. – СПб.: Гиппократ, 2007. – 128 с.
3. Каракулова З.Ш. Особенности психодиагностики, психокоррекции и психоконсультирования в оказании психологической помощи. – Алматы: Ұлағат, 2013. – 112 с.
4. Островская Л.Ф. Детские страхи. // Дошкольное воспитание. – 1987. - №10. – С.77-82.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДА ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ПЕДАГОГТАРДЫҢ ІС-ӘРЕКЕТІ

Нурмаганбетова Ж.А.

**Теміртау қаласы әкімдігінің «Теміртау қаласының №8 жалпы білім беретін орта мектебі»
коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Қарағанды облысы Теміртау қаласы**

Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың 2012 жылғы 27 қаңтардағы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру мақсатында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары (бұдан әрі – Ұлттық жоспар) ҚР Үкіметінің Қаулысымен бекітілді. Ұлттық жоспар Қазақстан Республикасындағы білім сапасын жетілдірудің негізгі бағдары ретінде мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту іс-қимылдарының мақсаттылығын, біртұтастығы мен жүйелілігін қамтамасыз етуге бағыттталып, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту үдерісін мазмұндық, оқу-әдістемелік, материалдық-техникалық қамтамасыз ету жөніндегі іс-шаралар кешенін қамтиды. Функционалдық сауаттылық бұл, адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығына, жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы.

Функционалдық сауаттылығы дегеніміз-адамдардың әлеуметтік , мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның маман-дығына , жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады. Оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытуда оқу бағдарламасындағы әрбір пәннің рөлі зор. Соның ішінде қазақ тілі мен әдебиетінің алатын орны ерекше. Осы ретте, оқушыға халықтың қоғамдық өмірін, арман-мүддесін танытуда, оларға идеялық-саяси, рухани-адамгершілік, этикалық-эстетикалық т.б. тәрбие беруде, дүниеге көзқарасын, мінезін, жалпы мәдениетін қалыптастыруда көркем әдебиетті қуатты құралдардың бірі ретінде пайдалану – әдебиет пәнінің басты мақсаты болып есептелсе, тіліміздің өзіндік қалыптасқан нормаларын, жалпы айтқанда грамматикасын үйрету– қазақ тілінің басты міндеті болып танылады. Жалпы білім беретін орта мектептегі оқушыны жеке тұлға ретінде және оның ұлттық сана-сезімін, өзіндік, дүниетанымын, азаматтық ұстанымын, рухани құндылықтарын қалыптастыруға негіз болатын әлемдегі аса бай, мазмұнды, көркемдік деңгейі жоғары әдебиеттердің қатарындағы қазақ әдебиеті пәнін жүргізудің өзіндік қыры сан қилы. Әдебиет арқылы біз оқушыларға ұлттық болмысымызды, асыл қасиеттерімізді танытамыз. Адамға тәрбие беруші әуелі, ата-ана, сонан соң ұстаз, мектеп, қоршаған орта екені баршамызға белгілі. Өнер, ғылым бар жұртта өскелең ұрпақ тәрбиені ата-анадан да, мектептен де, араласатын ортасынан да, өздері оқып жүрген қазақ әдебиетіндегі түрлі аңыз-ертегілерден де аларына ешкім шүбә келтірмейді. Әдебиет адамға өмірді танытып қана қоймайды, оладамды тәрбиелейді. Адамның өмірге көзқарасын танытады, мінез-құлқына ықпал етеді, күллі тіршілігіне әсер етеді. Қазақ әдебиетіндегі көркем туындыларды оқыған сайын өмір сырын, Отан, ерлік, елдік, жақсылық, жамандық, секілді ұғымдардың мәнін оқушы терең аңғарады. Олар өнерді сүйетін, одан рухани ләззат ала білетін, көркемдік талғамы бар, адамгершілікті, нәзік сезімді болып өседі. Дәрекілікке, бойкүйездікке, жамандыққа аяқ баспайды. Қазақ әдебиетіндегі көркем туындылар арқылы қалаған мамандықты игеріп, өмірден өз орнын табуларына, қалаулы азамат болып өсулеріне тигізетін әсері мол. Ұрпақ бойында ұлттық ұғымдарды сіңіру үшін, біз оқушыға өткен тарихымызды танытуымыз тиіс.

Пән мұғалімі оқушының назарын аудару үшін сабақ кезінде әртүрлі тақырыптық, пәнаралық, сыныпаралық байланыс орнатып, қызықты әңгімелерді сахналық көрініс ретінде өтуді ұйымдастыра білуі қажет. Сонымен қатар, түрлі көрнекілік құралдарын қолдану, сұрақ-жауап, талдау, жинақтау, ажырату, тақтаға жазу, айтқан ойды мысалдармен дәлелдеу, сөздікпен жұмыс, проблемалық мәселелерге жауап беру, нақтылы және жалпылама тапсырмалар беріп, шағын шығармашылық жұмыстарды орындату, оқушының бірін-бірі сынауы, өзіндік пікір білдіруі, баяндама жасауы, ғылыми зерттеу жазып қорғауы т.б. алуан түрлі әдіс-тәсілдерді қолдануы керек. Осындай әдіс-

тәсілдерді түрлендіріп, жүйелі түрде пайдаланып мұғалімнің шәкірттері өз бетімен жұмыс істеуге тез үйренеді. Орта буын оқушыларының арнайы ереже дәптерлері, альбомдар, сөздіктері, канспектілері, хронологиялық кестелері болуға тиіс. Сонымен бірге, шығармашылық дәптері бөлек болғаны дұрыс. Оған оқушы өздеріне ұнаған мақал-мәтелдерді, афоризмдерді, шешендік сөздерді де жазып алып жүруге баулу керек. Осы ретте, шығармашылыққа жақын кейбір оқушылар сол дәптерге қысқа әңгіме, мақала, күнделік, пікір жазып үйренуіне мүмкіндік туады. Оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытуда – бүгінгі заман талабы. Осы ретте, қазақ тілі мен әдебиеті пәнін дұрыс жүргізе білудің маңызы зор. Педагогтың шеберлігі, яғни шығармашылық пен жауапкершілікті ұштастырып сабақ өтуі, бұл заман талабынан туындап отырған мәселе. Жоғары деңгейде сабақ беретін оқытушының алдынан шыққан оқушы – өмір айдынындағы өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады. Бұл ұстаз үшін абыройдың үлкені, әрбір мұғалім осыған ұмтылса ұрпақ алдындағы қарыздың өтелгені.

Менің негізгі сабақ беру барысымда басшылыққа алынатын сапалар:

- белсенділік-шығармашылық тұрғыда ойлау;
- шешім қабылдай алу;
- өз кәсібін дұрыс тандай алу;
- өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады.
- Бұл функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады.
- Функционалдық сауаттылықты дамытудың жалпы бағдары 2011-2020

жылының мемлекеттік бағдарламасында айқын көрсетілген.

Аталған міндет Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті 50 елдің қатарына кіруі процесінде де маңызды болып табылады. Еліміз үшін маңызды болып табылатын аталған стратегиялық міндетті шешу жағдайында тұлғаның ең басты функциялық сапалары белсенділік, шығармашыл тұрғыда ойлауға және шешім қабылдай алуға, кәсіби жолын тандай алуға қабілеттілік, өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады. Бұл функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады.

Функционалдық сауаттылық оқушылардың танымдық қабілеттерінің деңгейін және оқушылардың өнімді жұмысының көрсеткішін білім деңгейі ретінде қарастырады. Бұл деңгей өмірдің әртүрлі саласындағы тапсырмаларды шешуде мектептік білім мазмұнының қолданбалық сипатына және оқушылардың игерген біліміне негізделеді. Сондықтан, қоғамдағы өмірлік пен практикалық іс-әрекеттердің дағдылары мен әлеуметтік іс-тәжірибені меңгеру үшін оқушылардың білім алу барысында негізгі және пәндік құзыреттіліктері қалыптасуы тиіс. Оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын аттыру үшін мұғалім шебер болуы керек. Ол баланы қалай оқыту, оның сабаққа деген ынтасын қалай ашуға болады деген сұрақтар төңірегінде жұмыс жасауы тиіс. Жалпы адам баласы есту, көру, ұстап көру, сезу және иіскеу арқылы есте сақтайды. Кейбір оқушылар жазбашаға, кейбірі ауызшаға қабілетті болып келеді.

Функционалдық сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Олай болса, функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады. Қоршаған әлемде және табиғатта болып жатқан құбылыстарды түсіну, салыстыру, талдау, жіктеу, жүйелеу, жалпылау білік, дағдыларын меңгерту мақсаттары көзделгенде ғана оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға болады. Ол үшін күнделікті оқыту үдерісінде әрбір пәннен берілетін теориялық білімді өмірдегі жағдайлармен байланыстырып, практикалық жағына бағыттап отыру керек.

Сонымен қатар, оқушыларға өздік тақырыптық тест құрастыру, эссе жазу, бұл оқушылардың өздік жұмыс жасаулары арқылы ойлау қабілеттері қалыптасады. Топқа проблемалық сұрақтарды қазіргі өмірмен байланыстыру арқылы шығармашылыққа баулиды. Ол үшін күнделікті оқыту үдерісінде әрбір пәннен берілетін теориялық білімді өмірдегі жағдайлармен байланыстырып, практикалық жағына бағыттап отыру керек.

Сондықтан теория мен практиканың байланыста болуын қамтамасыз ету үшін әрбір пән бойынша берілетін білімнің мазмұны мен көлемін анықтағанда теориялық қағидалардың, заңдылықтар мен ережелердің, яғни ұғымдық-ақпараттық материалдардың бала өмірінде кездесетін түрлі проблемалық мәселелерді шешуге көмегі тиетіндей, бала оны қолдана алатындай практикалық маңызы ескерілуі тиіс. Сондай-ақ оқушылардың оқу материалын тек жаттап қана алмай, оның мән-мағынасын терең түсінуін қамтамасыз ету міндетті боп саналады. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда қатысымдық, рөлдік ойын, дара тұлғаға бағдарланған оқыту және сұрақ-жауап әдістері арқылы жүзеге асатын жағдаяттық тапсырмалар, рөлдік ойындар, сұхбаттық тапсырмалар, құзыреттіліктерді қалыптастыратын тапсырмалар арқылы кешенді жүргізудің тиімділігі жоғары болады.

Мақаламның соңында пән бойынша функционалдық сауаттылығын дамыту мәселесіне мынандай тұжырымдарманы ұсынуға болады:

1. Оқушылардың алған білімдерін өмірде, кез-келген жағдайда, әлеуметтік ортада қолдана алуға үйрету;

4. Әлеуметтік талаптарына сай келу үшін оқушының ақпараттық технологияларды қолдану және проблемалардың шешімін таба алуға үйрету;

5. Оқушылардың өзгермелі өмірге бейімделуіне үйрету ;

7. Оқушылардың әлеуметтік-мәдени дағдыларын дамытуы ;

8. Қазақ халқының салт-дәстүрі, мәдениетін, әдебиетін, тарихын түсіну және құрметтеуге баулу.

Осы орайда ұлы ұстаз Абайдың: «Адам ата-анадан туғанда есті болып тумайды: естіп, көріп, ұстап, дүниедегі жақсы, жаманды танидыдағы, сондайдан білгені, көргені көп болған адам білімді болады» деген сөздерінен адам табиғатының, болмысы мен танымының қалыптасуының өзі осы ізбен жүретінін байқауға болады. Жалпы алғанда, Ұлттық жоспарды жүйелі және одан әрі іске асыру Қазақстанның ұлттық білім беру жүйесінің бәсекеге қабілеттілігін және функционалдық сауаттылығының дамуына мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 Қаулысы).
2. «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың 2012 жылғы 27 қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауы.
3. Оразахынова Н., Кенжебаева Г. М. - «Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру жолдары» ғылыми мақаласы, 2012. - Б. 42-47

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ УЧИТЕЛЯ КАК УСЛОВИЕ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ

Оспанова Д. М.

**Коммунальное государственное учреждение «Кокпектинская СОШ»
г. Караганды, Бухар Жырауский район, п. Кокпекты**

Перед казахстанскими учителями была поставлена задача, которая озвучена в Послании Президента народу. Глава государства Н.А. Назарбаев выделил следующее: «Чтобы стать развитым конкурентоспособным государством, мы должны стать высокообразованной нацией. В современном мире простой поголовной грамотности уже явно недостаточно. Наши граждане должны быть готовы к тому, чтобы постоянно овладевать навыками работы на самом передовом оборудовании и самом современном производстве. Необходимо также уделять большое внимание функциональной грамотности наших детей, в целом всего подрастающего поколения. Это важно, чтобы наши дети были адаптированы к современной жизни». «...Нам предстоит большая работа по улучшению качества всех звеньев национального образования. В среднем образовании надо подтягивать общеобразовательные школы к уровню преподавания в Назарбаев Интеллектуальных школах... Результатом обучения школьников должно стать овладение ими навыками критического мышления, самостоятельного поиска и глубокого анализа информации» [1].

В содержание профессиональной компетентности учителей ранее не включалась функциональная грамотность, так как она не значилась в конечных результатах общего среднего образования. Общие ориентиры развития

функциональной грамотности определены в Государственной программе развития образования Республики Казахстан на 2011 - 2020 годы, которая нашла отражение в Национальном плане действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012-2016 годы [2]. Функциональная грамотность в наиболее широком определении выступает как способ социальной ориентации личности, интегрирующий связь образования с многоплановой человеческой деятельностью. В современном, быстро меняющемся мире, функциональная грамотность становится одним из базовых факторов, способствующих активному участию людей в социальной, культурной, политической и экономической деятельности, а также обучению на протяжении всей жизни. Педагогическая деятельность предъявляет к учителю высокие требования. Большая часть профессиональных обязанностей и охват его действий, к компетентному и творческому выполнению которых он должен быть подготовлен, обуславливает особое значение гибкости научных понятий, служащих раскрытию педагогических проблем [3].

Функциональная грамотность – тот уровень образованности, который может быть достигнут учащимися за время обучения в школе, и предполагает способность человека решать стандартные жизненные задачи в различных сферах жизни и деятельности на основе преимущественно прикладных знаний. Пользуясь термином «профессионально-педагогическая компетентность», А.К. Маркова характеризует ее как это свойство личности, базирующееся на эрудиции, авторитетности педагога и позволяющее продуктивно решать учебно-воспитательные задачи, направленные на формирование личности другого человека. Своей деятельностью учитель направляет психическое развитие ученика. Главным его принципом при этом становится взаимодействие с ребенком. В данном случае понятие «профессионально-педагогическая компетентность» связано непосредственно с педагогической деятельностью, это способность педагога превращать свою специальность в средство формирования личности обучаемого. Организация обучения должна стать по принципу субъект - субъектных отношений учителя и учащегося. Поэтому основой профессионализма учителя следует считать именно психолого-педагогическую компетентность [4].

Формирование функциональной грамотности у школьников это актуальная проблема, над которой работает все образовательное сообщество. Профессиональная компетентность учителя в формировании функциональной грамотности учащихся представляется как применение педагогических знаний, умений, профессионально значимых личностных качеств на достижение социально-педагогических результатов по формированию информационной, проблемной, коммуникативной и организационной компетентности школьника, формированию компетенции в решении жизненных ситуаций, необходимых для адаптации и полноценного функционирования в современном обществе [3].

Очень важные основы грамотности закладываются в начальных классах школы, где идет интенсивное обучение различным видам речевой деятельности – письму, чтению, рассказыванию, слушанию, счету. Процесс формирования и

развития функциональной грамотности при помощи учебных предметов начальных классов, исходя из предметных знаний, умений и навыков, осуществляется на основе формирования навыков мышления. В начальных классах школы необходимо – развивать умение каждого ребенка мыслить с помощью таких логических приемов, как анализ, синтез, сравнение, обобщение, классификация умозаключение, систематизация, отрицание, ограничение. Формированию функциональной грамотности на уроках в начальной школе помогут задания, соответствующие уровню логических приемов. Для этого необходима систематическая работа, которая включает в себя индивидуальный подход, использование определенных, соответствующих возрасту, методов и приемов работы над развитием речи, с помощью различных заданий, тренировочных упражнений, словесных игр, а также самостоятельной художественно-творческой деятельности учащихся [5]. Ученик будет уметь действовать и применять знание на практике, только если ему в период обучения покажут практическое применение знаний. Работа учителя на каждом уроке и образовательные технологии, которые выбирает учитель, формируют функциональную грамотность учащихся, соответствующую их возрастному уровню. Взаимодействие педагога психолога и учителя начальных классов крайне необходимо для того чтобы в нужный момент обучения скорректировать отклонения и определить индивидуальный маршрут развития учащегося. Совместно анализируются как отрицательные, так и положительные моменты, принимаются определённые решения. Для того чтобы функциональная грамотность эффективно формировалась необходимо использовать коммуникативные, творческие, игровые методы. Специально подобранные упражнения, тексты, индивидуальные домашние задания, которые способствуют развитию речевой и письменной деятельности.

Необходимо акцентировать внимание на наиболее эффективных формах работы применяемых на практике психолого-педагогического сопровождения, которые направлены на формирование грамотной самодостаточной, полноценной, уверенной в себе личности. Как известно для того чтобы поднять уровень мотивации к обучению необходимо создать условия для комфортного пребывания учащихся в классе. Успешность любой деятельности определяется степенью личной заинтересованности в выполнении заданий. Практика показывает, в сплоченном коллективе мотивация учащихся более высокая. Коллективное дело сплачивает, снижает уровень агрессивности, повышает уровень толерантности и ведет к конструктивному решению любых проблем.

В связи с этим педагогом-психологом школы совместно с классным руководителем проводятся, коррекционно-развивающие занятия направленные на сплочение коллектива. Уровень развития функциональной грамотности школьника определяется при помощи заданий творческого характера (задания исследовательского, занимательного характера, задания с экономическим, историческим содержанием, и др.) [6].

Результативность процесса развития профессиональной компетентности учителя по формированию функциональной грамотности учащихся в условиях

школы зависит от использования таких форм работы с учащимися, которые позволят нам развивать функциональную грамотность, а в результате формировать компетентностно-ориентированную, коммуникативную и социально-адаптированную личность. В практической жизни педагога замечено, что наиболее «уязвимым» звеном психологической компетентности оказываются профессионально значимые качества личности педагога.

Психологическая компетентность формируется у педагога нестабильно, в течение профессиональной жизни. Самое главное наблюдать эту внутреннюю динамику – значит оценить ее, и можно дать прогноз его профессионального и личностного роста.

Литература

1. Национальный план действий на 2012-2016 годы по развитию функциональной грамотности школьников. Послание народу Казахстана от 27 января 2012 г. Н. А. Назарбаев
2. Национальный план действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012 – 2016 годы от 25 июня 2012 года № 832
3. Государственная Программа развития образования Республики Казахстана 2011-2020 годы от 7 декабря 2010 года.
4. Перминова Л.М. Функциональная грамотность/ неграмотность как социально-педагогическое явление. – Москва, 2003.
5. Компетенции в образовании: опыт проектирования: сб. науч. тр. / Под ред. А.В. Хуторского. – М.: Научно-внедренческое предприятие «ИНЭК», 2007. –327 с.
6. Перминова Л.М. Минимальное поле функциональной грамотности (из опыта С.-Петербургской школы)//Педагогика. 1999. - №2. - С.26-29.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ УЧИТЕЛЯ КАК УСЛОВИЕ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ

Панкратьева Т.Н

**КГУ «Общеобразовательная школа №13 акимата города Сарани, государственного учреждения «Отдел образования города Сарани»
г.Сарань. Карагандинской области Республики Казахстан**

Современная система образования решает проблему обучения и воспитания развитой и гармоничной личности – человека, которому было бы комфортно в быстро меняющихся условиях. Общая тенденция разных стран, в каждой из которых есть свои особенности видения решения этой проблемы: это приоритетность в готовности учащихся практически использовать, имеющиеся знания.

В Послании народу Глава государства Н.А. Назарбаев выделил следующее: «Чтобы стать развитым конкурентоспособным государством, мы должны стать высокообразованной нацией. В современном мире простой поголовной грамотности уже явно недостаточно. Наши граждане должны быть готовы к тому, чтобы постоянно овладевать навыками работы на самом

передовом оборудовании и самом современном производстве. Необходимо также уделять большое внимание функциональной грамотности наших детей, в целом всего подрастающего поколения. Это важно, чтобы наши дети были адаптированы к современной жизни» [1].

Что мы должны сделать, чтобы нашим детям, с нашим государственным образованием было комфортно как у себя в стране, так и в мировом пространстве? Настало время, когда учитывая изменения в общеобразовательной программе, необходимо изменить методы и формы преподавания учебного материала, и конечно же, меняться и самому учителю. Ещё К.Д. Ушинский категорически отвергал уроки, построенные на основе схематизма и трафарета, не побуждающие ребёнка к восприятию и осмыслению изучаемого материала, не создающие условия для развития способности к самообразованию. Поэтому современный урок - это то время, когда ученик познаёт себя, делает открытия, ищет верные решения, сомневается, радуется, это кусочек его жизни.

Формирование функциональной грамотности у школьников это актуальная проблема, над которой работает все образовательное сообщество. Что же такое функциональная грамотность? Это способ социальной ориентации личности, интегрирующий связь образования с многоплановой человеческой деятельностью. Предстоит существенно переработать концептуальные подходы, методологию, соответственно адаптировать стандарты и содержание образования, перейти от «знаниевого» к компетентностному подходу. В этом вопросе важную роль играет профессиональная компетентность учителя.

Я считаю, что своей деятельностью учитель направляет психическое развитие ученика. Главным его принципом при этом становится взаимодействие с ребенком. Организация обучения должна стать по принципу субъект-субъектных отношений учителя и учащегося. Поэтому основой профессионализма учителя, я думаю, следует считать именно психолого-педагогическую компетентность.

Профессиональная компетентность учителя в формировании функциональной грамотности учащихся представляется как применение педагогических знаний, умений, профессионально значимых личностных качеств на достижение социально-педагогических результатов по формированию информационной, проблемной, коммуникативной и организационной компетентности школьника, формированию компетенции в решении жизненных ситуаций, необходимых для адаптации и полноценного функционирования в современном обществе. Самостоятельность не рождается сама по себе, она воспитывается и развивается, причем с младшего школьного возраста. И вот здесь, я считаю, велика роль учителя, который во главу угла ставит задачу развития самостоятельности учащихся. Трудно переоценить роль деятельности учителя её влияние на процесс становления и развития личности ребёнка. Здесь важно всё: и личные качества учителя, и его профессиональная компетентность, и способность к саморазвитию. Педагог должен тонко чувствовать ту грань, переступив которую он начинает диктовать учащимся

необходимую ему линию поведения, сводя тем самым развитие самостоятельности на нет.

Информация в мире удваивается каждые два года, что делает невозможным и бесполезным простое ее заучивание. Для того, чтобы подготовить школьника для жизни в таких условиях, уже недостаточно академических знаний, функциональных навыков, личностных компетенций и отношений. Необходимы абсолютно новые качества – метапознания, метакомпетенции [2].

Уроки в начальной школе предлагают большие возможности для развития функциональной грамотности учащихся. Для достижения результатов своей деятельности я, как учитель, должна уметь реализовывать свой творческий потенциал, и при этом должна быть профессионально подкована. Конечно, гораздо проще провести урок, когда все дети тихо сидят, сложив руки. Никто не пытается спорить, возражать, предлагать свои «неправильные» решения, но таким образом мы не сможем научить детей быть самостоятельными, они всегда будут ждать указаний. Но надо помнить, что формирование личности ученика и продвижение его в развитии осуществляется не тогда, когда он воспринимает знания в готовом виде, а в процессе его собственной деятельности, направленной на «открытие нового знания». Важнейшей в профессиональном становлении современного учителя начальных классов является проблема формирования его технологической компетентности, включающей в себя глубокую теоретическую подготовку и практический опыт продуктивного применения современных образовательных технологий на уроке, готовность к их адаптации и модификации с учётом индивидуальных и возрастных особенностей учащихся.

Государство делает все, чтобы помочь учителю овладеть новыми технологиями. В помощь педагогу организуются курсы повышения квалификации по обновленному содержанию образовательной программы. Учителя тренеры, модераторы окончившие курсы в ЦПМ, знакомят коллег с новыми подходами в системе образования внутри школы. После прохождения курсов я поняла, что для организации успешной работы атмосфера на уроке должна быть такой, при которой ребята чувствовали бы себя комфортно, свободно, и конечно же раскрепощено! Курсы помогли мне разнообразить уроки и по-новому подойти к их организации. Изучив технологию критического мышления, я поставила перед собой цель строить уроки так, чтобы у учащихся формировался комплекс таких умений, которые включают в себя:

- находить информацию в различных источниках;
- критически осмысливать её;
- систематизировать; - устанавливать ассоциативные связи;
- аргументировать свою точку зрения;
- уметь выбирать главное;
- уметь воспринимать альтернативные точки зрения, обосновывать, доказывать, аргументировать, делать выводы.

Проработав в школе достаточно немалый срок, я поняла и сделала выводы в том, что большую часть нашего общения с детьми занимает – диалог, который прослеживается от начала урока, до самого его завершения. Диалог в начальной школе является своеобразной формой общения детей, в ходе которого происходит информационный обмен между сверстниками. Я заметила, что наиболее продуктивно для внедрения в уроки диалогового обучения способствуют разнообразные формы: групповая, индивидуальная, парная. В использовании таких форм работы я ставила перед собой следующие цели: вовлекать в процесс учащихся при помощи грамотного управления деятельностью, создавать условия для стимулирования психологического развития учащихся и гармоничного развития личности. Нужно давать детям как можно больше возможности высказывать свои мысли, суждения. После их высказываний нужно правильно и грамотно оценить. Подобрать такую форму в оценивании, чтобы не обидеть учащегося, а поддержать, направить, вселить уверенность. На уроке математики мне часто приходится применять кумулятивный метод беседы, особенно когда работаем над задачами разного вида. Этот вид работы заставляет детей думать, анализировать, делать выводы, выдавать правильный результат.

При работе с классом, я заметила, что диалог на уроке способствует интеллектуальному развитию учеников при совместной работе со сверстниками и их результативности в обучении. При организации работы в парах и группах каждый ученик мыслит, не просто сидит на уроке, предлагает своё мнение, пусть оно и неверное, в группах рождаются споры, обсуждаются разные варианты решения, идёт взаимное обучение детей в процессе учебной дискуссии, учебного диалога.

Применение на своих уроках ИКТ повлияло на изменение моих подходов к обучению. О том, что это имело эффект я прочитала из отзывов детей: два ученика отметили, что им понравилось работать на интерактивной доске. Интерактивную доску использовала также для обратной связи, когда на доске изобразила «Лесенку достижений», на которые ученики должны были наклеить свои стикеры.

Ориентируясь на современные требования к процессу обучения, я часто задумываюсь о том, как построить урок так, чтобы каждый ребёнок продвинулся в развитии. С помощью новой программы и активных форм обучения можно заинтересовать, привлечь каждого учащегося к работе, раскрыть в каждом ребенке его таланты, его возможности. Можно достучаться до каждого ученика, причем самими же учениками!

Современному учителю необходимо постоянно самосовершенствоваться, искать новые знания. Он должен быть человеком, влюбленным в свой предмет, уважать личность учащегося, воспринимать его точку зрения, человеком, который способен проектировать образовательную среду ребенка, класса, школы. Очень важно умение адекватно оценивать уровень собственной деятельности и результатов совместной и самостоятельной деятельности детей.

Таким образом, развитие функциональной грамотности учащихся в процессе обучения предметам в начальной школе должна быть реализована в аспекте содержания учебной деятельности и компетентности учителя.

Литература

1. Национальный план действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012-2016 годы. Постановлением Правительства РК от 25 июня 2012 года №832. – Астана: КАЗИНФОРМ, 2012.
2. Об особенностях организации образовательного процесса в общеобразовательных школах Республики Казахстан в 2017-2018 учебном году. Инструктивно-методическое письмо.

БІЛІМ БЕРУДІҢ ЖАҢАРТУ ЖОЛДАРЫ

Сармантаева А.Б., Байгожина Г.Ш.

Ақтөбе қаласы, Новый орта мектебінің бастауыш класс мұғалімдері

Білім мазмұнын жаңарту – білім беру бағдарламасының құрылымы мен мазмұнын, оқыту мен тәрбиелеудің әдістері мен тәсілдерін қайта қарастыру болып табылады. Ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтарды бойына сіңірген, кез келген өмірлік жағдайда функционалдық сауаттылығы мен бәсекеге қабілеттілігін көрсете білетін тұлғаның үйлесімді қалыптасуына және зияткерлік дамуына қолайлы білім беру ортасын тудыру – жаңартылған білім мазмұнын енгізудің нәтижесі болуы керек.

Оқытудың негізгі мақсаты – болашақ мамандығына байланысты әрбір балаға тереңірек білім беру, білімді өзгермелі өмір жағдайларына пайдалана білу дағдысын қалыптастыру. Сондықтан қазіргі қоғамның өзекті мәселелерінің бірі – әлеуметтік экономикалық өзгермелі жағдайларда өмір сүруге дайын болып қана қоймай, сонымен қатар оны жақсартуға игі ықпал ететін жеке тұлғаға қойылатын бірінші кезектегі нақты талаптар: шығармашылық, белсенділік, әлеуметтік жауаптылық, жоғары интеллектілік, терең білімділік, кәсіби сауаттылық.

Бастауыш білім беру мақсаты - келесі негізгі кең ауқымды дағдыларға:

- білімдерді функционалдық және шығармашылық қолдану;
- сыни ойлау;
- зерттеу жұмыстарын жүргізу;
- ақпараттық-коммуникативтік дағдыларды пайдалану;
- әр түрлі коммуникация тәсілдерін пайдалану;
- топта және жеке жұмыс істеу ептілігі;
- проблемаларды шешу және шешімдер қабылдау тәрізді білім, білік, дағдыларды оқушы бойында қалыптастыра оқушы тұлғасының үйлесімді дамуы үшін қолайлы білім беру кеңістігін құру деп көрсетілген.

Ол үшін

- құндылықты-бағдарланған;
- әрекетті;

тұлғалық-бағдарланған;
кіріктірілмелі;

коммуникативті педагогикалық әдіс-тәсілдер пән бойынша оқу бағдарламаларының құрылымы мен мазмұнын құрудағы негізгі бағдарлар болып табылады.

Оқу мақсаттарының жүйесі оқу бағдарламаларында оқу мақсаттарының жүйесі түрінде берілген күтілетін нәтижелер тұжырымдалған. Күнделікті білім беру үдерісі оқу мақсаттарына жетуге және оқушыларда алынған білім мен дағдыларды кез келген оқу және өмір жағдайында шығармашылық пайдалануға дайындығын қалыптастыруға бағдарланған.

Жеке тұлғаға бағдарланған оқытудың тұжырымдамасы баланы жанжақты дамытумен бірге жеке және жас ерекшелігіне қарай қоғамдағы өзгерістерге бейім даму мүмкіндігін айқындауды қарастырады. Жеке тұлғаға бағдарланған оқыту проблемалы бағыттағы шығармашылық сипатқа ие бола отырып жаңа білімді іздену арқылы тәжірибеде қолдана білуге ықпал етеді, мұндағы басты міндет – баланың жалпы және өзіне ғана тән қабілеттерінің даму мүмкіндігі мен білім, білік, дағдыларын қалыптастыру және қолдану.

Оқушының өз бетімен білімге ие болу барысында оның белсенді іс-әрекетін ұйымдастыру оқу үдерісіне қойылатын негізгі талаптардың бірі болып табылады. Бұл тәсілдеме пәндік білімді, әлеуметтік және коммуникативтік дағдыларды ғана емес, сонымен бірге өзінің жеке мүдделері мен болашағын сезінуге, сындарлы шешімдер қабылдауына мүмкіндік беретін тұлғалық қасиеттерді де меңгеруге ықпал етеді. Мұғаліммен бірлесіп шығармашылықпен айналысу және серіктес, кеңесші ретінде мұғалімнің қолдауы кезінде оқушының белсенді танымдық қабілеті тұрақты сипатқа ие болады. Жаңартылған білім мазмұны жағдайындағы мектептің ерекшелігі – оқудағы жетістіктер нәтижелі сипатқа ие, ал оқу процесі оқушылардың әрбір сабақта білімді «табудағы» белсенді қызметімен сипатталады.

Оқушылар үшін қандай да бір пән бойынша білім беретін адам ғана емес, сондай-ақ олардың оқудағы еңбегін қызықты, тиімді ұйымдастыра алатын, оларға үлгі болатын ерекше тұлға болуы керек. Жаңа заман мұғалімнен күнделікті оқушылармен қарым-қатынас барысында әрбір жағдаят үстінде ерекше білім деңгейін көрсетуді және шығармашыл шешім қабылдай алуын талап етіп отыр. Оны қанағаттандыру үшін қазіргі заманның мұғалімі жанашыл, икемді, өзгерісті тез қабылдай алатын, жан-жақты, жаңа педагогикалық инновациялық технологияларды меңгерген болуы керек. Бұған қол жеткізуде әрбір мұғалім өзінен бастайды, ол жаңарту процесінің әлеуметтік аспектілерін көрсетеді. Мұғалім оқушыларға оқу мақсаттарына сай шығармашылығын шыңдай отырып, әр сабақты түрлендіріп, тұлғаның жүрегіне жол таба білуін қарастырады. Келесі сыныптарда оқу мақсаттар толықтырыла береді. Мұғалім ортақ тақырыптармен жан-жақты жұмыс жасай отырып, баланы ойландыруға жетелейтіндей жауап алуға тырысса нәтижеге жетеді. Баланы жеке, топпен, жұппен жұмыс жасауға үйретіп, өз бетінше жұмыс жасауға да бағыттауы қажет. Мысалы: Дүниетану пәні бойынша « Дұрыс

тамақтану» тақырыбын ашық сабақ өткіздім. Сабағымды психологиялық дайындықтан бастадым. Балалар тағамы алуан түрлілігі бар екенін біледі. Дегенмен оқушыларға тағам туралы мәліметтер берілді. Күнделікті ас мәзірінде әртүрлі өнімдер, дәнді дақылдар, көгөністер мен жемістер, сүт өнімдері және құрамында ақуыздары бар тағамдар болғаны дұрыс. Сондай-ақ тағам құрамында ақуыз болуы міндетті. Себебі онда бала организмне қажетті аминқышқылдары болады. Ересек адамдарға қарағанда бала ағзасы кальций, фосфор және темірсияқты минералдық қоспаларды, сондай-ақ А, D, B1, B2 және тағы басқа дәрумендерді қажет етеді. Мал шаруашылығымен айналысқан ата-бабамыздың негізгі асы – ет пен сүт болған. (Ұ/Т) « Галерия» әдісі бойынша оқушылар сынып ішін аралап дұрыс тамақтану бойынша мәлімет алды. Алған мәліметтері бойынша әр топ тамақтану пирамидасын құрастырып, қай ас қанша пайыз көрсететінін анықтады. Келесі тапсырмам (Ө/Қ) Кімдікі дұрыс? Берілген екі суретке мұқият қарап, соңында берілген тапсырмаларды салыстырып жазуға беріледі. (Ұ) « Себетке сал» ойыны ойнатылды, мұнда оқушыларға суреттер беріледі. Олар пайдалы, зиянды тағамдарды тауып ілуі қажет. Бұл тақырып оқушыларға өте қызықты болды. Оқушылар тапсырмаларды жылдам орындауға тырысты. Дүниетану оқу пәні негізгі орта білім беру деңгейінде қоғамдық-гуманитарлық пәндерді игеруге негіз болады. Дүниетану - адам, табиғат және қоғам, олардың өзара байланысы мен тәуелділігі жөніндегі білім жүйесін құрайтын кіріктірілген пән. Оқу пәнінің нысаны – адам, табиғат және қоғам, оның ішінде отбасы, мәдениет, денсаулық, қарым-қатынас, ұлт, қауымдастық, мемлекет, қоршаған табиғи орта және т.б

Бүгінгі күні барлық елдер жоғары сапалы білім жүйесімен жұмыс істеуде. Өйткені қазіргі заманда елдің бәсекеге қабілеттілігі оның азаматтарының парасаттылығымен анықталады, сондықтан білім беру жүйесі болашақтың талабына сәйкес дамуы тиіс. Оқушыларды заманауи әдіс –тәсілдермен оқытып, ой –өрісі кең, саналы, еркін азамат етіп тәрбиелеу қажеттілігі де осы себептен туындап отыр. Оның үстіне білім берудің жүйесін қарқынды дамытқан бұл үрдістің жалпы білім беретін мектептерге де енгізіле бастауы көңілді қуантады.

Қорыта айтқанда, жаңартылған білім беру мазмұны ұстаздардың ізденісінде, балаларға деген сүйіспеншілігінде, кәсіптік деңгейіне байланысты. Жас қазақстандықтардың келешек тағдыры педагогтардың қолында. Әрбір оқушыны оқытып тәрбиелеуге байланысты. XXI ғасыр – ғылым ғасыры. Мақсатты білім беру – тұлға дамуын жүзеге асыратын мәселе. Ал осы жалпыеуропалық стандартқа сай жаңа білім беру – жеке тұлғаның жан-жақты дамуына әкелетін бірден-бір жол!

Әдебиеттер

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық Үшінші (негізгі) деңгей. 2012.
2. ҚР орта білім мазмұнын жаңарту еңбегінде қазақ тілінде оқытатын мектептердегі бастауыш сынып пәндері бойынша педагогика кадрларының біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы. 2016

ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДАҒЫ ПЕДАГОГТЫҢ РӨЛІ

Сархад Майгул

Теміртау қаласы әкімдігінің «Теміртау қаласының №4 жалпы білім беретін орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Теміртау қаласы , Қарағанды облысы, Қазақстан Республикасы

Бүгінгі заман талабына сай жаңа ұрпаққа білім беру мазмұнын жаңартып, дамытатын, шығармашылыққа бейім, жаһандық әлемнің талабына сай білімді жетілдіре жұмыс істей алатын, педагогикалық – психологиялық құзыреттілігін жетік меңгерген, құндылықтарды тиімді пайдалатын, сабақ үрдістің нәтижесін жақсартуға ат салысатын мұғалім болу қажет. Білім алушылардың соңғы уақытта ғылымның назарын аударған мәселелердің бірі – шығармашылық, зерттеушілікке қабілетті, білімді, жаһандану әлемге тез бейімделгіш, рухани бай, саналы, өз бетімен ойлай біле алатын, болашаққа жаңалық ашуға талпынатын, алған білімнен өнім ойлап табатын, өзінің көзқарасын, ой-тұжырымын ортаға ашық жеткізетін жеке тұлғаны қалыптастыру.

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығы дегеніміз – оқушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімін кез келген орын да дұрыс пайдалана білуін қамтамасыз ету, оқушылардың мектепте алған білімдерін өмірде тиімді қолдануы.

Мектеп қабырғасынан бастап, оқушылардың функционалдық дағдылары қалыптасады, себебі, білім алушылардан болашақ сапалы білім мен тәрбие құндылықтарды сіңіруі, болашаққа функционалдық сауаттылығын тиімді пайдалана отырып, жағдай жасалады. Әлемдік озық үлгідегі білім беретін елдермен тәжірибе алмаса отырып, оқушыларды мектеп бітіргеннен кейін өмірге бейім етіп, алған білімін өмірде кез келген жағдайда, қажетті жерде оңтайлы қолдана алатын тұлға ретінде оқыту болып отыр.

2012 жылғы 27 қаңтардағы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауында мектеп білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға байланысты бес жылдық ұлттық жоспар қабылданғаны баршамызға аян. Ондағы оқулықтың мақсаты, міндеті, мазмұны ,құрылымы функционалдық сауаттылықтың құзыреттілігіне сай жазылуы тиіс екендігін ерекше атап өтті. Функционалдық сауаттылығын дамытуға байланысты жоспардың мақсаты - Қазақстанда білім сапасын жетілдірудегі, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі атқарылатын іс-шаралардың жүйелілігі мен тұтастығын қамтамасыз етуді көздеген. Сонымен ұлттық жоспарда функционалдық сауаттылыққа байланысты төрт негізгі механизмін нақтылай көрсетті.

Функционалдық сауаттылықтың бірінші механизмі - оқыту әдіснамасы мен мазмұнын түбегейлі жаңарту. Мұғалім оқушының бойына әлеуметтік

ортаға бейімделуіне, алған білімін іс-әрекет, өмірлік жағдайда тиімді пайдалана алатындай негізгі құзыреттіліктерді сіңіруі керек:

- басқарушылық /өзектілікті шешу қабілеті/;
- ақпараттық /өз бетінше ақпараттар көздері арқылы үнемі білімін көтеруі/;
- коммуникативтік /қазақ, орыс, ағылшын тілінде айтылым, жазылым қарым-қатынас жасау/;
- әлеуметтік /қоғамда, айнала қоршаған ортада іс-әрекет жасай алу қабілеті/;
- тұлғалық / өзін жеке тұлға ретінде қалыптастыруға, қажетті білім, білік, дағдыларды игеру /;
- азаматтық /қазақ халқының салт-дәстүрі, тарихы, мәдениеті, діні мен тілін терең меңгеріп, Қазақстанның өсіп өркендеуі жолындағы азаматтық парызын түсінуі/
- технологиялық / ақпараттық білім беру технологияларды сауатты пайдалану/.

Екінші механизмі-оқу нәтижелерінің бағалау жүйесін өзгерту.

Бағалау жүйесі функционалдық сауаттылықта сырттай бағалау және іштей бағалау болып бөлінді. Оқу пәні бойынша оқыту сапасын диагностика жасау - іштей бағалау. Оқушылардың оқу жетістіктерін ішкі бағалауда бағалаудың мынадай түрдегі «білім – түсіну – қолдану – жүйелеу және жалпылау» төрт деңгейлі критериалдық жүйесі ұсынылды. Білім алушылардың өзін-өзі бағалауы, ұйымдастыру, жетілдіру үшін жеке жетістіктерін бағалау арқылы жүзеге асыруы, критериялық бағалау жүйесі боп табылады. Халықаралық TIMSS, PISA және PIRLS зерттеулер мен ҰБТ, ОЖСБ-БОУД қатысуы нәтижесін сырттай бағалауға жатқызамыз.

Үшінші механизмі-ата-аналардың білім алушылардың оқыту мен тәрбиелеуге белсенді қатысуын қамтамасыз ету. Бала кезінен құндылықтарын дарытып, саналы өмір сүруге баулу- ата-ананың борышы. Баласының функционалдық сауаттылығын дамыту үшін ата-аналар мұғалімдерімен тығыз байланыста жасау қажет. Ата-ана баласының ерекше қасиетін тану, қол үшін беру, бойына рухани құндылықтарды қалыптастыру, жағымсыз мінез-кұлық, әдеттерден арылтуға көмектесуі, ата-ананың бойында да функционалдық сауаттылық болуы тиіс. Функционалдық сауаттылыққа қатысты ата-аналарға семинарлар мен тренингтер өткізілуде.

Төртінші механизм-қосымша шығармашылық пен инновациялық білім беру жүйесін дамыту. Ғылыми үйірмелер, интерактивті парктері (ғылыми қалалар), технопарктер, балалар мұражайларына қатыстыру боп табылады. Білім алушылардың бойынан – шығармашылық пен инновацияға деген қызығушылықты арттырады. Ғылыми-зерттеу жобаларына, техникалық шығармашылыққа, өнертапқыштыққа, модельдеуге, нанотехнологияларға, робот техникасына, леғожобалауға және т.б. аударылады. Баланың санасына әлеуметтік тұрмысына, әлемге деген терең көзбен қарап үйреніп, үйренген білімін ұмытып қалмай, қайта өмірде пайдаланатын болады.

Күтілетін нәтижелері:

Оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту үшін мынадай жағдайлар:

1. Ғылыми-зерттеушілікке бейімділігі
2. Білім беру мазмұнын жаңашылдылығы
3. Оқу-әдістемелікпен толыққандылығы
4. Мектеп оқушыларының білім сапасын бағалау және оған мониторинг жүргізу жүйесі
5. Материалдық-техникалық базасының жаңартуы көзделген.

Оқушыларының функционалдық сауаттылығының мазмұны ең алғашқы бастамасы бастауыш сыныптарда жүзеге асатыны белгілі. Себебі, бастауыш буында жоғары сыныптарда оқылатын бүкіл пәннің іргетасы қаланып қана қоймайды, сонымен қатар білім алуға деген талпыныс, ізденушілік, зерттеушілік әрекеті, танымдық белсенділік, жеке бастың адами қасиеттерінің негізі қаланады. Бастауыш сынып оқушыларының белсенділігі, оның рухани және дене күші де дамиды. Бастауыш сынып оқушыларының жасына сай келетін функционалдық сауаттылығының мазмұн мен оны оқытудың әдісін саралап, талдау, бала жанына жақын қарым-қатынас арқылы оларды дамыту оңай мәселе емес. Сондықтан да бастауыш сынып оқушылардың функционалды сауаттылық әртүрлі технологияларды таңдау және қолдану қабілет құзіреттіліктер, мәселелерді көре білу және оны шешу жолдарын іздестіру қабілет құзіреттіліктер, өмір бойы оқу қабілет құзіреттіліктерге байланысты.

Оқушыда функционалдық сауаттылық қалыптастыру үшін ең алдымен пәндік сауаттылық қалыптасуы керек.

Оқушыларының функционалдық сауаттылығының арттыру үшін табысты қолдануға ықпал ететін сындарлы оқытудың (бағдарламаның) жеті модулін пайдаланамын.

Бірінші модулі: « Білім беру мен білім алудағы жаңа әдіс тәсілдер» Білім беру мен білім алудағы жаңа әдістер ретінде диалог арқылы оқыту .Бұл әдіс оқушыларға оқуды өз бетінше жалғастыра алатын ,білім жинау жауапкершілігін түсінуге және оны өз мойнына алуға қалай көмектесуге болатынын көрсетеді.

Екінші модулі: Сыни ойлау

Оқушылардың қай нәрсеге болса да, терең оймен қарап салыстыра талдау жасап, көзқарасын білдіру, өзіндік ойын тұжырымды жеткізе білу, баланы ойлауға үйретіледі.

Үшінші модулі:Бағалау-оқытудың құрамдас бөлігі және қорытындылау сатысы. Оқушылардың қандай дәрежеде меңгеруі дайындық деңгейі мен дамуын, білімдерінің сапасын, білік пен дағды көлемін анықталады.

Төртінші модулі:Ақпараттық коммуникациялық технологияларды пайдалану.Оқушының өз бетімен қашықтықтан білім алу, қажетті ақпаратты жедел түрде алады.

Бесінші модулі: Талантты және дарынды балаларды оқыту. Издеп азық. Әр бір шәкірттің жеке дара ерекше қабілеттерін ілгері дамытады.

Алтыншы модулі:Өзін -өзі бағалау, зерделеуді жүзеге асырылады.

Жетінші модулі:Білім берудегі басқару және көшбасшылық. Топта айрықша белсенділік танытатын оқушы көшбасшы, ол басқа оқушыға көмектесіп, соған жауап бергізуге тырысады.Балаларға білім дайын түрде берілмейді, керісінше өздерін еркін ұстауға, ойлануына мүмкіндік жасалады. Олар өз беттерімен және өзара әрекеттесе отырып, оқып үйреніп, ортақ бір шешімге келуге бағытталады. Сабақта берілген тақырыпты алдымен жеке, содан кейін жұпта, ұжымда талқылатып жұмыс жасайды. Бұл жағдайда әрбір оқушы бір сәт өзін мұғалім ретінде сезініп, оқуға деген жауапкершілігі артады. Әр топқа берілген тақырыпты жеке оқып, содан кейін өзге топқа реттік нөмірлер бойынша топталып, өз тақырыптарын түсіндіреді. Бұл есте сақтау, негізге алу, түсіндіруді арттырады, жаңа ақпараттарымен бөліседі.Тақырыпты қаншалықты түсінгендерін қағаз бетіне немесе флипчартқа түсіру арқылы жеткізеді.Рефлексия кезеңінде оқушылар алған жаңа ақпараттарды, жаңа білімді реттейді өз пікірлерін дәлелдеп айтады.

Өзімнің педогогикалық міндетімде , белгілі бір мақсатқа жетуіне жұмыс жасап келемін. Өткізетін әр сабақтар мен тәрбиелік шараларының басты мақсаты ретінде төмендегі бағыттарды ұстанамын:

- оқушыларды шығармашылық жұмыс жасау
- шапшандылыққа, сауаттылыққа ұмтылу;
- оқушылардың ойлау, есте сақтау дағдысын жетілдіру, әдеби тілінде өз ойларын шебер жеткізу
- оқушылардың пәнге деген қызығушылыққа арттыру
- пәндік сабақтары өнері мен тарихпен және қоршаған ортамен байланыстыру
- оқушыларды шешендікке шебер сөйлеу
- оқушылардың өз білімін орынды пайдалана білу

Функционалдық сауаттылығының арттыру мәселесі, әсіресе небір тар жол, тайғақ кешулерді бастан өткерген мәселесі қашанда өткір әрі өзекті болмақ. Орта білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытудағы педагогтың рөлі, оқыту алдына үлкен міндеттер, оқушыларға түсіндірудің тиімді әдіс тәсілдерінің іздестіруі қажеттілігі қазіргі таңда да қарастырып келе жатқан мәселе. Қоғам ілгері дамыған сайын оқыту мазмұны да күнделікті жаңарып жетіліп отырады.

Қорыта айтқанда, бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылықты жүзеге асырудың басты міндеті – оқушылардың мектеп табалдырығын аттаған күнінен бастап сөйлесім әрекетінің түрлерін (айтылым, жазылым, тыңдалым, оқылым, тілдесім) меңгерте білу,алған білімдерін өмірде, кез-келген жағдайда, әлеуметтік ортада қолдана алу, үштілділік ауызша, жазбаша қарым-қатынас жасау, ақпараттық технологияларды қолдану және өзектіліктерге дұрыс шешімін таба алу, өзгермелі өмірге бейімделу, жеке бас қабілеттері мен әлеуметтік-мәдени дағдыларын дамытуға,ғылыми

зерттеушілікке бейім, қазақ халқының салт – дәстүрі, мәдениеті, тарихын түсіну және құрметтеге баулу, халықаралық TIMSS, PISA және PIRLS зерттеулерге 40-45 орынға көтерілуі деген мақсатта жұмыс атқару нәтижесінде оқушылардың функционалдық сауаттылықтың дамытып, өз бетінше шешім қабылдауға, болашақта мамандық таңдауына ынталандырылуға мүмкіндік жасайды. Сондықтан да, Марк Туллий Цицеронның «Барлық нәрсені біліп, анализ жасай білу аз. Сонымен қатар, соған байланысты сауатты қадам жасай білу керек» деген нақыл сөзімен аяқтағым келеді.

Әдебиеттер

1. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары: / Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы №832 қаулысы // ресми мәтін. Астана: Әділет, 2012. – 14 б.
2. ҚР Білім беру жүйесін 2015 жылға дейін дамыту тұжырымдамасы
3. Назарбаев, Н. Ә.: Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай жиырма қадам / Н.Ә. Назарбаев // Егемен Қазақстан. – 2012. – 10 шілде.
4. Назарбаев, Н. Ә. «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» Қазақстан халқына Жолдауы / Н.Ә. Назарбаев // Егемен Қазақстан. – 2012. – 28 қаңтар.

ПОЛИМӘДЕНИЕТТІ ПЕДАГОГТЫҢ САНАЛЫ ОҚУШЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ МҮМКІНДІКТЕРІ

Сембаева А.А., Уатаева Т.К.

**Қарағанды медицина колледжі
Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы**

Полимәдениетті білім беру іргелі әдістемелік қағидаға негізделген: оның ешкімге ұқсамайтын өзгешелігі мәдениеттің әртүрлі екендігін білдіреді. Бұл мұғалімнің жеке тұлғалық-кәсіби шеберлігінен басталады. Педагог өзінің мәдени құндылықтарын басқаларға міндеттей алмайды. Мұғалім әрбір оқушының көптеген мәдениеттердің бітісе қайнауы әсерінен қалыптасқан ерекше тұлға екендігін білуі керек. Оқушы мінезіндегі өзгешелік оның өзіндік мәдениетінің ерекшелігі болуы мүмкін. Сондықтан ол барлық оқушылардың дау-дамайды бейбіт жолмен шеше білуін дамытуға, еліміздегі қазіргі барлық қиындықтарды түсінуіне көмектеседі. Мұғалім оқушымен жеке жұмысты оның ана тілінде ұйымдастырса жақсы нәтижелерге жетуі мүмкін.

Оқушылар көп жағдайда өзіне үлгі санайтын мұғалімнің үмітін ақтауға тырысады. Оқушыға білім алуда табандылық пен қажырлылық таныту үшін өте күшті сыртқы мотив әсер етуі керек. Мұндай мотивке мұғалімнің оқушыдан күтетін жетістігін жатқызуға болады. Оның бұлайша шабыттануына отбасы, қоғам (ондағы басым мәдениет), сондай-ақ оның жетілу және жауапкершілік деңгейі де әсер етеді. Мұғалім өзінің не нәрсеге үміттенетінін үнемі талдаған жағдайда ғана оқушының болашағын нақтырақ айқындай алатын болады [1].

Полимәдениетті мұғалім өзінің күтетін нәтижесіне әсер ететін фактордың көптігін сезінуге тиісті. Оқушының оқу стилі – оның өзі таңдаған, жанына жақын білім алу тәсілі. Мұғалім оқушыларды сыни көзбен талдай білуге, сындарлы қорытынды жасауға үйретсе, олар кез келген мәселені демократиялық жолмен шешетін болады. Ақпараттың ақиқаттылығын дерек пен дәйекке қатысты анықтап пікір білдіру мен қорытынды жасауға дағдылану, басқаның пікірін тыңдай білу, аңдамай сөйлеуден аулақ болу, ақиқат шындықты іздеу қажырлылықты талап етеді. Оқушыларды естіген, көрген, оқығанның барлығына көзсіз сене беруге болмайтындығына үйрету керек. Сыни тұрғыдан ойлау – адамның зияткерлік іс-әрекеті тәсілінің бірі. Рефлексивті ойлау оқушының болашақта ойлы сөзден жаңылыспауына, қате әрекет жасамауына, бағалауда шатаспауына септігі тиеді [2].

Кейбір бұқаралық ақпарат құралдарының басқа мәдени топтарға қатысты өшпенділік туғызатын ақпараттар таратуы мүмкін. Оқушылардың мұндай сөз бен әрекеттің кімнің қандай ниетте қолданатындығын түсінгені жөн. Бұл қоғамдағы барлық адамдардың пікірін, тіпті белгілі мәдени топтың көзқарасын да емес, жекелеген адамдардың құйтырқы ниетін білдіруі мүмкін.

Демократиялық қағиданы берік ұстанған мұғалім өзінің ақыл-кеңесін баланың еркіне сай қолданады. Мектепте барлық оқушымен оң қарым-қатынас қалыптасса жағымды хал-ахуал орнатылады, бұл балалардың жеке тұлға ретінде, әрі әлеуметтік тұрғыдан дамуына қажет. Мұғалім бұларға оңай қол жеткізу үшін мынадай қағидаларды ұстануы керек:

- тіл қатысуда оқушының жеке басына емес, оның іс - әрекетіне немесе идеясына баса көңіл бөлуі қажет;
- оқушының бұрынғы кемшілігін еске сала беру оның ашуын туғызады;
- оқушыға әуелі не істеу керектігі айтылып, сосын іс-әрекетіне баға беріледі;
- оқушы мінез-құлқы келемежден, сырттан ат қоюдан сирек түзеледі;
- мадақтау мен қолдау көрсету оқушының өзін-өзі оң қырынан тануына септігін тигізеді.

Полимәдениеттілікті ерте жастан сезіне өскен бала әр нәрсенің өзгеше екендігін біліп өседі. Айналадағының біркелкілігі өмірді көңілсіз ететіндігіне олардың көзі жетуге тиісті. Оқушыларды әркімнің басқалардан өзгешелігін құрметтеуге үйрету арқылы Отанымызға қатысты ортақ ұқсастыққа тәрбиелеуге мүмкіндік аламыз. Осы орайда Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың қазақ тілін еліміздегі барлық ұлттарды бірлікке ұйыстырушы фактор ретінде ұсынуы көрегендік саясат.

Білім саласындағы билік мұғалімнің басқару стилімен шешіледі. Психологиялық-әлеуметтік басымдылыққа таласу басқаның құқығының шектелуіне әкеледі. Саны аз этникалық топтың мәдениеті үнемі эволюцияға ұшырап отыратыны белгілі. Тұйық этникалық топ өзінен-өзі жоғалады. Егер оқушы мәдени топта құқықтан жұрдай болса, өзін басқалардан кем санайтын болады. Оның мәдени өзгешелігін мінейтін сөз айтылса, ол лайықты бағасын алуға тиісті. Мұндайда мұғалім тарапынан қолдау таппаған оқушы өз қадірін

қорғауға шығады. Түсінісу мен силасу болмағанда басқаның ерекшелігі мен жетістігі көзге түрткі болып, бөлектенуге жетелеп, ақыры жанжалға әкеледі [3].

Әрбір адам өз мәдениетінің жемісі болғандықтан кез келген даудың түгелдей толық түсіністікпен шешіле бермейтіні айқын, ондайда төзімділік танытқан жөн. Мұндайда мұғалім барлық мәдени ерекшелік пен өзгешеліктен жоғары тұратын, адам құқығына қатысты Қазақстан Республикасының Конституциясына, Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңына, БҰҰ адам құқығы жәйлі Декларациясына жүгінетін болады. Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Жас ұрпақты толеранттық рухта тәрбиелеу» бағдарламасы азаматтық қоғамдағы толеранттық сана-сезімді қалыптастыруға арналған. Саналы оқушылар әлемдегі әртүрлі елдер мен ұлттардың мәдениетін тануға ынталы, ал мектеп мәдени плюрализмнің дамуына ықпал етуге мүдделі болуы керек.

Әлем елдері тәжірибесін зерделеуге ниет еткен «Қазақстан халықтары Ассамблеясының» атқарып жатқан орасан зор жұмыстары елімізде бірлік пен ынтымақтастықтың сақталуына бағытталған. Тілі бөлек тілегі бір, түрі бөлек жүрегі бір әртүрлі ұлт өкілдерінің заманның небір нарықтық қиындықтарына қарамастан тату-тәтті өмір сүріп жатқандығына барша әлем таңданыспен қарап, өздеріне үлгі санайды, рухани біртұтастықтың сырын білгісі келеді.

Полимәдениетті білім беру демократиялық қоғамдағы кез келген адамның салт-санасы мен мінез-құлқының ажырамас бөлігі. Полимәдениетті оқушы тұлғасының қалыптасуын бірнеше деңгейлермен беруге болады. Бұл деңгейлерге оқушы бойында байқалатын ерекше белгілер мен іс-әрекеттер сәйкес келеді:

- төзімділік танытушылық: мәдени өзгешелікке төзімділігі қалыптаса бастаған, көңіл-күйге байланысты кейде тұрақсыз, дегенмен кісіні кемсітпейді, ондайларды қолдамайды, бірақ қарсы шыға алмайды;

- басқа мәдени өзгешелікті түсіну және қабылдау: мәдени өзгешелікке (кейбір элементтерге қызығушылық танытады, таң қалады) төзімділігі тұрақты қалыптасқан. Бөтен мәдениеттегі өзгешелікті көре біліп, оның өзіне және басқаларға маңыздылығы мен құндылығын сөзімен де, ісімен де мойындайды. Отбасының жағдайы нашар оқушылар ақыл-ой қабілетінің жоғарылығына қарамастан сабақта көбінесе белсенділік танытпайды немесе мінезінің жуастығынан мұғалімнің назарына түспеуге тырысады;

- мәдени өзгешелікті құрметтеу: оқушылар басқа мәдени топ оқушыларының өзгешелік құқығын мойындайды, ерекшелікке назар аударады, естігені мен көргеніне шабыттанады, оны жоғары бағалайды. Өзі тұрып жатқан елдің тілі мен ділін, мәдениеті мен тарихын білуге міндеттілігін сезінеді, аймақта тұрып жатқан басқа ұлттар мен ұлыстардың мәдениетімен танысады, салт-дәстүрдің шығу тарихын білуге ынта білдіреді;

- мәдени өзгешелікті тағайындау: оқушы өзін және өзінің өзгешелігін іс-әрекет барысында белсенді ұстанымымен танытады. Басқа мәдени топ өкілдерін бөлектемейді, кез келгенімен достық қарым-қатынаста бола береді. Өзіне мұғалім артқан сенімге лайықты жоғары нәтижеге қол жеткізуге тырысады. Оқушылар үйде, басқа мұғалімдер мен достары тарапынан, кино,

кітап, интернеттен қатты эмоциялық әсер алғанына қарамастан рухани-адамгершілік ұстанымнан шықпайды, таныс-туыстардың белгілі бір тектегі рөлдік стереотипке ұшырағанынан хабардар болса олардың басқа мәдени топтағы адамдарға теріс қабақ танытпауына барынша атсалысып, олардың тарапынан өшпенділік, жабайы сезім болмауы үшін күреседі.

Еліміздің кез келген білім беру ұйымдары полимәдениетті салт-сананы қалыптастыруға, толеранттылықты дамытуға және мәдени плюрализмді құрметтеуге айтарлықтай үлес қоса алады. Ол полимәдениеттілік өмірде шынайы орнығуы үшін оқушылардың міндеттері мен құқықтарын толыққанды қорғаудың, соған қатысты әділ шешім қабылдаудың, мәдени өзгешеліктерді құрметтеудің моделіне айналуға тиісті, сонда ғана оқушының бойына полимәдениеттіліктің сіңірілуі жеделдей түседі. Осылайша балалар қазақстандық қоғамдағы күрделі мәселелерді бейбіт жолмен шешуге болатындығын үйренеді, жекелеген адамдарды, сондай-ақ әлеуметтік топтарды дұрыс бағалауға дағдыланады.

Әдебиеттер

1. Тайчинов М.Г. Развитие национального образования в поликультурном, многонациональном обществе // Педагогика. – 1999. - № 2. - С.30-35.
2. Малькова З.А., Супрунова Л.Л. Поликультурное образование – актуальная проблема современной школы // Педагогика. - 1999. - №4. - С.3-10.
3. Шубина Н. Воспитание поликультурной личности в образовательном пространстве современной гимназии. - М., 2007.

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫ ЖАҒДАЙЫНДА ЖАҢА ТИПТІ ПЕДАГОГ ҚАНДАЙ БОЛУЫ КЕРЕК?

Танатова Ж.К.

**Ақтөбе қаласы Қызылжар ОМ
бастауыш класс мұғалімі**

Жаңалық, жаңашылдық және өзгеріс, бұл–инновация. Инновациялық үдеріс-белгілі бір жаңа нәрсені білім беру әрекетіне енгізу. Инновацияны оқу үдерісіне қолдану жаңа мақсатты, мазмұнды, оқыту мен тәрбиелеудің жаңа әдістерін көздейді. Жаңа инновациялық саясат тұсындағы білім беру үдерісінде жаңашылдықты жеткізуші және жүзеге асырушы мектеп басшыларының, педагогтердің ролі күшейеді. Сол себептен ақпараттық-коммуникативтік, проблемалық, модульдік және басқа да оқыту түрлерін жүргізу қызметі мұғалімнен қазіргі педагогика ерекшелігін талап етеді. Сонымен, жаңа типті педагог қандай болуы керек және ол қазақстан мектебіне қандай жаңалық енгізе алады? Талдап көрейік.

Білім берудегі инновациялық процестің негізі-озық педагогикалық тәжірибені зерттеу мен жинақтау, тарату және тәжірибеге психологиялық-педагогикалық ғылымды енгізу жетістіктері сынды екі өзекті мәселені шешу.

Инновация режимінде жұмыс жасайтын педагог жаңа білім беру бағдарламаларын дайындаушы, сонымен бірге ол-зерттеуші, жаңа технологияны және оның тұжырымдамасын үгіттеуші, таратушы. Жаңа идеялар мен әдістемелерді таңдау мен қолдану, бағалау мүмкіндіктерін әріптестерімен талдай отырып, белгілі бір жаңашылдықты оқу үдерісіне ғылыммен байланыстыра енгізу талабын орындайтын педагог қана инновациялық режимде қызмет ететін педагог болып саналады. Қазіргі таңда аталған педагог қызметі қоғам, мәдениет, өмірдік ұстанымдардың дамуымен кіріктіріліп отыр. Оқушыларды өмір сүруге бейімдеп оқыту мен белгілі бір жағдаяттардан шыға білу қабілетін арттыру жаңартылған білім беру мазмұнының негізгі себептерінің бірі болып отыр. Сол себептен әрбір педагог өзінің педагогикалық қызметін талдап, жинақтап, таратып отыруы қажет. Әрине, «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқушы бойына сіңіру де педагогтің негізгі міндеттерінің бірі болып саналады және орындалады. Сонымен бірге, педагог келесілерді ескеріп отыруы керек:

- бірінші-қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық өзгерістерді;
- екінші-білім беру мазмұнын жаңарту мәселелерін;
- үшінші-педагогикалық үдерістегі жаңалықты меңгеру мен қолдануға деген мұғалімнің әлеуеттік көзқарасын;
- төртінші-бәсекеге қабілеттілікті дамыту амалдарын.

Қазіргі кез келген инновациялардың мәні-әр оқушының қажеттілігіне, мүмкіндігіне, психологиялық ерекшелігіне сай келетін, өзіндік қабылдау траекториясын құруды көздейтін жеке оқыту тұрғысы. Мұғалім сыныптың үстінде емес, әр оқушының қасында, «басқаратын» емес, «бағыттайтын» тұлға, әр оқушының өзін-өзі тануында, өзін-өзі көрсетуінде ол «бақылаушы», ол «көмекші». Мұғалім оқушыда мықты білімнің қалыптасуына танымдық, ынталандырушы, әлеуметтік дамуына, тәрбиеленуіне үлкен мотивация болып табылатын оқушының «ішкі уәжін» ынталандырады, ерекшелігін, қайталанбас қасиеттерін мойындайды, өзін-өзі бағалауының көтерілуіне ықпал етеді. Дәл осылар оқушының жетістікке жетуіне жағдай жасайды.

Кәсіпқой мұғалім өз пәнін жетік біліп қана қоймай, әрбір қатынасушының педагогикалық үдерістегі орнын білуі керек. Оқушылардың оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастыра алуға қабілетті болып, оның нәтижелерін алдын-ала болжамдап көре білуі тиіс, болуы мүмкін ауытқушылықтарды дер кезінде түзете алуы, яғни құзыретті тұлға болуы керектігіне назар аударылады. Жаңа тұрпатты мұғалім үш түрлі құзыреттілікке ие болуы тиіс: әдіснамалық, жалпымәдени, пәндік-бағыттылық. Педагогикалық қызметтің шығармашылық бағытталуы, біріншіден, мұғалімге мамандығы үшін мәні бар күшті және әлсіз жақтарын (өзін-өзі тануын, эмоционалдық қалпын, коммуникативтік және дидактикалық қабілеттерін және т.б.) бағалай алуы; екіншіден, зияткерлік мәдениетін (ойлау, ес, қабылдау, зейін), мінез-құлық, қарым-қатынас, соның ішінде педагогикалық қарым-қатынасты меңгеруі; үшіншіден, қазіргі интеграциялық үдерістер, әлемдік білім берудің даму тенденцияларын бағдарлай алу сияқты мәселелерді қарастырумен байланысты.

Жаңа тұрпатты мұғалім ұғымының теориялық еңбектерде қарастырылу жайы, айтылған мәселелерді жүзеге асыру үшін жаңа тұрпатты мұғалімді қалыптастыруда ақпараттық технологияларды да қолданудың дидактикалық шарттары, ақпараттық технологияларды қолдану мазмұны сынды мәселелер өз шешімін табуы көздейді.

Қазіргі білім беру саласындағы басты міндет - білім мазмұнына жаңалық енгізудің тиімді жана әдістерін іздестіру мен оларды жүзеге асыра алатын жаңашыл мұғалімдерді даярлау. «Жаңашыл мұғалімдер «педагогикалық қызметтің барлық түрлерін зерттеп, кез-келген педагогикалық жағдайда өзінің білімділігі, парасаттылығы, ақылдылығы, мәдениеттілігі, іскерлігі, шеберлігі арқасында шеше алатын, педагогикалық үдерістің нәтижесін жақсартуға ұмтылатын жаңашыл әрі шығармашылықпен жұмыс істей алатын жеке тұлға болуы керек».

Шебер мұғалім, біріншіден, халқымызға тән жастарымыздың бойында бар адамгершілік сипаттағы дүниетанымына, өз мәдениетіне, әдет-ғұрып, салт-саналарына, қол өнері мен педагогикасына арқа сүйейтіндігіне және ашық-жарқындығы мен бауырмалдылығына, яғни қазақ ұлтының басқа халықтардың құндылықтарын сіңіре алушылық қабілетіне ерекше назар аударған жөн. Екіншіден, өзі оқытатын пәнді терең меңгеруге міндетті. Үшіншіден, өздігінен білім алуға ынталы болуы керек. Мұғалімнің жеке басының үлгісі - кәсібилікпен біте қайнасқан қасиет болуы керек. Себебі, кез келген ұжымдағы қарым-қатынас мұғалімнің жеке басының үлгісімен тығыз байланысты.

Заманауи білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларын меңгермейінше сауатты, жан-жақты маман болу мүмкін емес. Жаңа технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына әсерін тигізеді, әрі өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі. Яғни жаңа технологияларды меңгеру жаңа тұрпатты мұғалімді қалыптастыруға қойылатын негізгі талап болып отыр. Білімді ақпараттандырудың негізгі мақсаты – «оқушыларды ақпараттық қоғам жағдайында тұрмыстық, қоғамдық және кәсіби салалардың іс-әрекетіне толық, тиімді араластыру» болып табылады.

Қазіргі уақытта Қазақстанда білім берудің өзіндік ұлттық жүйесі қалыптасуда. Бұл үрдіс білім бағдарламасының өзгеруімен қатар, білім берудің жана мазмұнын талап етті. Ол балаға өзін-өзі өзектілендіруге, өзін толықтыруға және өзін-өзі жүзеге асыруға ұмтылатын дамушы тұлға ретінде қалыптастыруға бағытталған. Жаңа білім парадигмасы бірінші орынға баланың білім, білік, дағдысын емес, оның тұлғасын, білім арқылы дамуын қамтып отыр. Сондықтан, жаңа типті мұғалім өз білімін жан-жақты жетілдіре отырып, әр сабағын жоспарлауда баланың дамуына жағдай жасайтындай әрекеттерді белгілеп алуы тиіс. Сабақ – мұғалім мен оқушының өз қажеттілігіне орай оқу әрекеттерін, яғни білімді меңгерту мен меңгеру, машық дағдыны қалыптастыру, ізденіске баулу, шығармашылық пен талапты ұштап, дамытуды қажет еткен мақсат-міндеттер тұрғысынан бірлесе жұмыс істейтін

ынтымақтастық алаңы. Жаңа типті мұғалімнің әрбір сабағы тек жалаң білім беруге құралмай, оқушының шынайы қызығуы мен өз қажеттілігі мен сұранысын қамтамасыз етерлік шығармашылық ізденіс танымына орай құрылуы қажет. Жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында жаңа типті педагог болу үшін мұғалім үнемі ізденісте жүріп, инновациямен қатар дамуы қажет. Мектепте инновациямен қатар жүретін және оны жүзеге асыратын педагогтар саны көп болса, мектептің де жұмысы инновациялық қарқында дамиды деген сөзсіз.

Әдебиеттер:

1.Қазақстан Республикасы жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттары

2.Б.Барсай, «Математикалық білім беруде қазіргі технологияларды қолдану» Алматы.

ЖАҢАРТЫЛҒАН БАҒДАРЛАМА – БІЛІМ БЕРУДІҢ ЖАҢА МАЗМҰНЫ

Ташетова Г.Б.

«Жезқазған қаласы білім бөлімінің №10 жалпы орта білім беретін мектебі» Жезқазған қаласы, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

Қазақстан 2050 стратегиялық бағдарламасы білім берудің ұлттық моделінің қалыптасуымен және Қазақстанның білім беру жүйесін әлемдік білім беру кеңестігіне кіріктірумен сипатталады. Қазіргі таңда қазақ тілі-мемлекеттік тіл, қарым-қатынас тілі – орыс тілі және ағылшын тілі – әлемдік кеңістікті тану тілін оқытуда жаңа идеяларды әр сабақта жан-жақты қолданып, жаңаша оқытудың тиімді жолдарын тауып, жүйелі түрде қолдану-заман талабы болып отыр. Оқытудың парадигмасы өзгерді. Білім берудің мазмұны жаңарып, жаңаша көзқарас пайда болды. Осыған байланысты ұстаздар алдында оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жаңартып отыру және технологияларды меңгеру, оны тиімді қолдана білу міндеті тұр. Мемлекетіміздің білім беру үдерісіне енген жаңартылған білім беру бағдарламасы - заман талабына сай келешек ұрпақтың сұранысын қанағаттандыратын тың бағдарлама.

Қай елдің болсын өсіп-өркендеуі, ғаламдық дүниеде өзіндік орын алуы оның ұлттық білім жүйесінің деңгейіне, даму бағытына байланысты. «Ұрпағы білімді халықтың болашағы бұлыңғыр болмайды» дегендей, жас ұрпаққа сапалы, мән-мағыналы, өнегелі тәрбие мен білім беру-бүгінгі күннің басты талабы.

Шындығында мұғалімнің алдында оқушыларға білім мен тәрбие беруде үлкен жауапкершілік тұр. Әрбір оқушыны оқытып тәрбиелеуге байланысты мәселелерді өздігімен және шығармашылық ынтамен шешуге қабілетті жаңашыл мұғалім керек. Жаңа, тез өзгермелі, білімді де білікті, тың серпіліске, өзгеруге дайын және жаңа талап межесінен көріне алатын шығармашыл да кәсіби шебер мұғалімдерді қажет етіп отырғанына көзіміз жетті. Оқушылардың мектепте табысты оқуы ғана емес, өмірде де табысты болуы мұғалімнің

қабілетіне, оның құзыреттілігіне байланысты екенін терең түсіндік. Мұғалім оқушылар үшін қандай да бір пән бойынша білім беретін адам ғана емес, сондай-ақ олардың оқудағы еңбегін қызықты, тиімді ұйымдастыра алатын, оларға үлгі болатын ерекше тұлға болуы керек. Жаңа заман мұғалімнен күнделікті оқушылармен қарым-қатынас барысында әрбір жағдаят үстінде ерекше білім деңгейін көрсетуді және шығармашыл шешім қабылдай алуын талап етіп отыр. Оны қанағаттандыру үшін қазіргі заманның мұғалімі жаңашыл, икемді, өзгерісті тез қабылдай алатын, жан-жақты, жаңа педагогикалық инновациялық технологияларды меңгерген болуы керек.

Соңғы жылдары педагогикалық теорияда және оқу-тәрбие үдерісінде айтарлықта өзгерістер болып жатыр. Білім берудегі жаңғырту мен инновациялық үрдістердің жалғасуына ықпал етудің маңызды факторының бірі мұғалімнің кәсіби шеберлігі. Солай бола тұра «кәсіби шебер» түсінігіне пәндік, дидактикалық, әдістемелік, психология-педагогикалық білім мен дағды ғана емес, педогогтің жеке тұлғалық потенциалы, кәсіби құндылықтары да жатады. ҚР-ның педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыруға арналған үш айлық курс бағдарламалары, білім беру жүйесінде педагогтар алдына жаңа міндеттер қойып, оларға үн тастады десек те болады. Білім мазмұнын жаңарту тікелей шығармашылық ізденістегі мұғалімнің кәсіби шеберлігіне байланысты. «Мұғалім көп әдісті білуге тырысуы керек. Оны өзіне сүйеніш, қолғабыс нәрсе есебінде қолдануы керек», - деп Ахмет Байтұрсынов айтқандай, қазіргі заман талабына сай білім беру мәселесі сол қоғам мүддесіне сай болуы керек. Өз ісінің шебері ғана жоғары жетістіктерге жетеді. Қазіргі таңда пәнді жақсы, терең білетін, күнделікті сабақтағы тақырыпты толық қамтитын, оны оқушыға жеткізе алатын, әр түрлі деңгейдегі тапсырмаларды білу іскерлігі, оқытудың дәстүрлі және ғылыми жетілдірілген әдіс-амалдарын, құралдарын еркін меңгеретін, оқушылардың пәнге қызығушылығын арттыра отырып дарындылығын дамытудағы іздену-зерттеу бағытындағы тапсырмалар жүйесін ұсыну өмір талабы. Ал оның негізі бастауыш сыныптарда қаланбақ. Сондықтан да бастауыш сыныпта әр сабаққа әр түрлі тиімді әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, оқушылардың білім сапасын арттыру ең басты мәселе.

Білім беру бағдарламасының негізгі мақсаты-білім мазмұнының жаңаруымен қатар, критериялды бағалау жүйесін енгізу және оқытудың әдіс-тәсілдері мен әртүрлі құралдарын қолданудың тиімділігін арттыруды талап етеді.

Оқу бағдарламаларындағы оқу мақсаттары оқушылардан шынайы проблемаларды анықтап зерттей білуді талап етеді. Негізінен жаңартылған білім жүйесі құзыреттілікке және сапаға бағытталған бағдарлама. Жаңартылған білім берудің маңыздылығы – оқушы тұлғасының үйлесімді қолайлы білім беру ортасын құра отырып сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, АҚТ –ны қолдану, коммуникативті қарым-қатынасқа түсу, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білу. Жаңа білім беру бағдарламасы сыни тұрғыдан ойлауға, шығармашылықты қолдана білуді және оны тиімді жүзеге асыру үшін қажетті тиімді оқыту әдіс-тәсілдерді (бірлескен оқу, модельдеу,

бағалау жүйесі, бағалаудың тиімді стратегиялары) үйретеді. [1] Жаңартылған білім беру бағдарламасының ерекшелігі спиральді қағидатпен берілуі. [2] Оған оқу мақсаттарын зерделей отыра тапсырмаларды. ықшам сабақтарды құрастыру барысында көз жеткіздік.

Бағалау жүйесі де түбегейлі өзгеріске ұшырап, критериялық бағалау жүйесіне өтеді. Критериалды бағалау кезінде оқушылардың үлгерімі алдын ала белгіленген критерийлердің нақты жиынтығымен өлшенеді. Оқушылардың пән бойынша үлгерімі екі тәсілмен бағаланады: қалыптастырушы бағалау және жиынтық бағалау. Бұл бағалау түрлері баланың жан-жақты ізденуіне ынталандырады. Критериялық бағалау жүйесі Филиппин, Сингапур, Жапония, Франция, Финляндия сынды дамыған елдерде пайдаланылады. [3] Бұл бағалау жүйесінің артықшылығы, баланың ойлау қабілетін дамытып, ғылыммен айналысуына ықыласын туғызады. Қалыптастырушы бағалау күнделікті оқыту мен оқу үдерісінің ажырамас бөлігі болып табылады және тоқсан бойы жүйелі түрде өткізіледі. Қалыптастырушы бағалау үздіксіз жүргізіле отырып, оқушылар мен мұғалім арасындағы кері байланысты қамтамасыз етеді және балл не баға қоймастан оқу үдерісін түзетіп отыруға мүмкіндік береді. Жиынтық бағалау оқу бағдарламасынның бөлімдерін (ортақ тақырыптарын және белгілі бір оқу кезеңін (тоқсан, оқу жылы, орта білім деңгейі) аяқтаған оқушының үлгерімі туралы ақпарат алу мақсатында балл және баға қою арқылы өткізіледі. Қалыптастырушы бағалау және жиынтық бағалау барлық пәндер бойынша қолданылады.

Кіріктірілген білім беру бағдарламасында қазақ тілі пәнінің берілу жайы да өзгеше. Бағдарлама оқушының төрт тілдік дағдысын: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым жетілдіруге бағытталған. Бұл төрт дағды оқу жоспарында «Шиыршық әдісімен» орналастырылған және бір –бірімен тығыз байланысты. Яғни, жыл бойына бірнеше рет қайталанып отырады және сынып өскен сайын тілдік мақсат та күрделене түседі.

Бүгінгі күні барлық елдер жоғары сапалы білім жүйесімен жұмыс істеуде. Өйткені қазіргі заманда елдің бәсекеге қабілеттілігі оның азаматтарының парасаттылығымен анықталады, сондықтан білім беру жүйесі болашақтың талабына сәйкес дамуы тиіс. Оқушыларды заманауи әдіс –тәсілдермен оқытып, ой –өрісі кең, саналы, еркін азамат етіп тәрбиелеу қажеттілігі де осы себептен туындап отыр. Оның үстіне білім берудің жүйесін қарқынды дамытқан бұл үрдістің жалпы білім беретін мектептерге де енгізіле бастауы көңілді қуантады.

Жаңартылған оқу бағдарламаларында оқушылардың бойында қалыптастыру көзделетін төмендегідей құндылықтар мен дағдылар анықталған:

Құндылықтар мен дағдылар

Құндылықтар

- шығармашылық және сын тұрғысынан ойлау;
- қарым-қатынас жасау қабілеті;
- өзгелердің мәдениетіне және көзқарастарына құрметпен қарау;
- жауапкершілік;
- денсаулық, достық және айналадағыларға қамқорлық көрсету;

- өмір бойы оқуға дайын болу

Дағдылар

- сын тұрғысынан ойлау;
- білімді шығармашылық тұрғыда қолдана білу қабілеті;
- проблемаларды шешу қабілеті;
- ғылыми-зерттеу дағдылары;
- қарым-қатынас дағдылары (тілдік дағдыларды қоса алғанда);
- жеке және топпен жұмыс істей алу қабілеті;
- АКТ саласындағы дағдылар

Қорыта айтқанда, жана бағдарламаның мәні, білімалушының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Оқушы өзінің мектеп қабырғасында алған білімін өмірінде пайдалана білуі керек. Сол үшін де бұл бағдарламаның негізі «Өмірмен байланыс» ұғымына құрылған. Ұстаздарға үлкен жауапкершілік міндеттелді. Оқушылардың бойына ХХІ ғасырда өмірдің барлық салаларында табысты болу үшін, қажетті дағдыларды дарыту үшін, мұғалімдер тынымсыз еңбектену керек. Жаңартылған оқу бағдарламасы аясында тек өз пәнін, өз мамандығын шексіз сүйетін, бала үшін ұстаз ғұмырын құдіретті деп санайтын білімді мұғалімдер ғана жұмыс істей алады. Үйренгеніміз де, үйренеріміз де көп Үнді халқының тарихи тұлғасы Махатма Гандидің «Егер сен болашақтағы өзгерісті байқағың келсе, сол өзгерісті уақытында жаса» деген ілімін негізге ала отырып, оқушы бойындағы қабілетті жетілдіріп, оқушыларды болашаққа жетелеп, жақсы істі бастағалы отырмыз. Жаңартылған білім – болашақтың кепілі.

Әдебиеттер

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық Бірінші, Екінші, Үшінші (негізгі) деңгей. 2012ж
2. ҚР орта білім мазмұнын жаңарту еңбегінде қазақ тілінде оқытатын мектептердегі бастауыш сынып пәндері бойынша педагогика кадрларының біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы. 2016ж
3. Тәжірибедегі рефлексия» жалпы білім беретін мектептердегі педагогика кадрларының кәсіби даму бағдарламасы Тренерге арналған нұсқаулық. 2016
4. Ғылыми-педагогикалық зерттеу тәсілдері оқу үдерісін жетілдірудің қуатты құралы ретінде. 2015

МҰҒАЛІМНІҢ ҮЗДІКСІЗ ДАМУЫНДА МОНИТОРИНГ ЖҮРГІЗУДІҢ МАҢЫЗЫ

Тусупханова Б.А., Туткушева Б.Т.

«Ж. Ақылбаев атындағы эксперименталдық мектеп – гимназия» КММ Шет ауданы,
Қарағанды облысы, Қазақстан Республикасы

Бүгінгі қазақстандық мектептерге қоғамның қарқынды дамуына ілесе алатын, заман талабына сай ойлайтын, ғылыми-әдістемелік білімі жеткілікті, педагогика мен психологияны терең меңгерген ізденімпаз мұғалім қажет. Бұл мұғалімнің кәсіби шеберлігінен көрінеді. Басқаша айтқанда, білім беру үдерісі мұғалімнің дайындық деңгейі мен мамандық сапасына үлкен талап қояды. Ол мұғалімнің өзін-өзі дамытуына, өзіндік білім алуына және өздігінен шығармашылық түрде қызметтерін іске асыруға мүмкіндік береді. Мұғалім – бүгінгі оқушы – ертеңгі қоғамның, елдің тірегінің өмірге дайындаушы.

Кәсіби мұғалім – құзырлығы жоғары, әлеуметтік тұрғыдан жетілген, әдіс-тәсілдерді меңгерген, шығармашылықпен жұмыс істейтін, өзін-өзі кәсіби жетілдіруге ұмтылған маман. Мұғалім, Педагог мамандығы, зиялылар ішіндегі көп топтасқан мамандықтардың ірі тобына жатады. Білім беру жүйесінде педагогтар мемлекеттік қызметкерлер болып табылады. Педагог өз мамандығының сапасын, біліктілігін арттыруды психологиялық тұрғыдан қамтамасыз етуі үлкен роль атқарады. Педагогтың іс-әрекеті көбінде оның кәсіби шеберлігінің кеңістігіне қатысты, педагогикалық қарым-қатынас механизмдеріне, оқушылардың психологиялық ерекшеліктерінің табиғатына да байланысты. Педагогикалық іс-әрекеттің дамуының жоғары деңгейі мынада – педагог өзін-өзі дамыту механизмдерін қалыптастыруға мақсат қояды және оқушыларға өз қабілет-қарымы бойынша даму бағыттарын ұштайды, кәсіби дамуды көздейді.

Кәсіби даму - (лат. profiteor – өз ісімді хабарлаймын) – еңбек әлемінде, соның ішінде жекеленген кәсіби ролдердің, кәсіби мотивацияның, кәсіби білімдер мен дағдылардың әртүрлі аспектілерін игеруге бағытталған адамның – өмірінде болып жатқан әлеуметтену үрдісі. Кәсіби дамудың негізгі қозғаушы күші әлеуметтік топтар мен институттарға идентификациялану негізінде әлеуметтік контекстке интеграциялануға тұлғаның талпынысы болып табылады.

Кәсіби даму – бұл жүйелі беку, білім саласында жетілу және кеңею, тұлғалық сапалардың дамуы, жаңа кәсіби білімдер мен дағдыларды меңгерудегі қажеттілік, өзінің барлық еңбек жолында белгілі міндеттерді атқара білу.

Білім беру сапасын басқарудың оқу үрдісіндегі негізгі тетіктері: бақылау, талдау, бағалау, бағдарлау және нәтижелердің динамикалық үрдістерін салыстыру болып табылады. Бұл үрдісте оқу - тәрбие сапасына жасалатын жүйелі бағалаудың бірден - бір көзі – мониторинг. Мониторинг дегеніміз белгілі бір нәрсенің жай - күйін бақылау, бағалау, талдау және болжау жүйесі, белгілі параметрлерді анықтаудағы бақылау құралы. Мониторинг ішінде

басқарудың өзіндік қызметі, педагогикалық іс - әрекет барысындағы бағалау жүргізіледі. Педагогикалық мониторинг педагогикалық жүйенің дамуын болжау, сонымен қатар, оның жағдайын үздіксіз бақылауын қамтамасыз етуді көрсетеді.

Мониторингтің мәні әр оқу жылының соңында шыққан мониторингтен осы тұстағы атқарған жұмыстарының кем тұстары, жетістіктері айқын көрініп тұрады.

Ж. Ақылбаев атындағы эксперименталдық мектеп – гимназиясында мұғалімдердің үздіксіз дамуын бақылайтын педагогикалық қызметі туралы мониторинг жүргізіледі. Онда оқу жылы, оқушылардың әртүрлі деңгейде қатысқан олимпиадалары, мұғалімнің әр түрлі деңгейде қатысқан байқаулары, ғылыми – практикалық конференциялары, баспа беттеріне шыққан материалдары, өткізген онлайн сабақтары, марапаттары және пән бойынша, ҰБТ, «Айқын», «Таным», ОЖСБ білім сапалары көрсетіледі. Бұл мониторинг мұғалімнің кәсіби дамуын қадағалайтын құралдың бірден – бір көзі деп ойлаймыз. ОӘО, ОББД, АББ тарапынан берілетін мониторингтер негізінде басшылыққа алынып, мектеп ішінде де мониторинг жүргізіледі. Оның ішінде жаңартылған білім мазмұны жаңаруы, деңгейлік және біліктілік арттыру курстарынан өткен ұстаздарға арналған мониторингтің маңыздылығы ерекше, себебі онда оқушылардың білім сапасы, санатының өсуі, әр деңгейдегі байқаулар мен конференцияларға, олимпиадаларға қатысуы, БАҚ беттеріне мақала жариялануы, әдістемелік өнімдердің шығуы қатты қадағаланады.

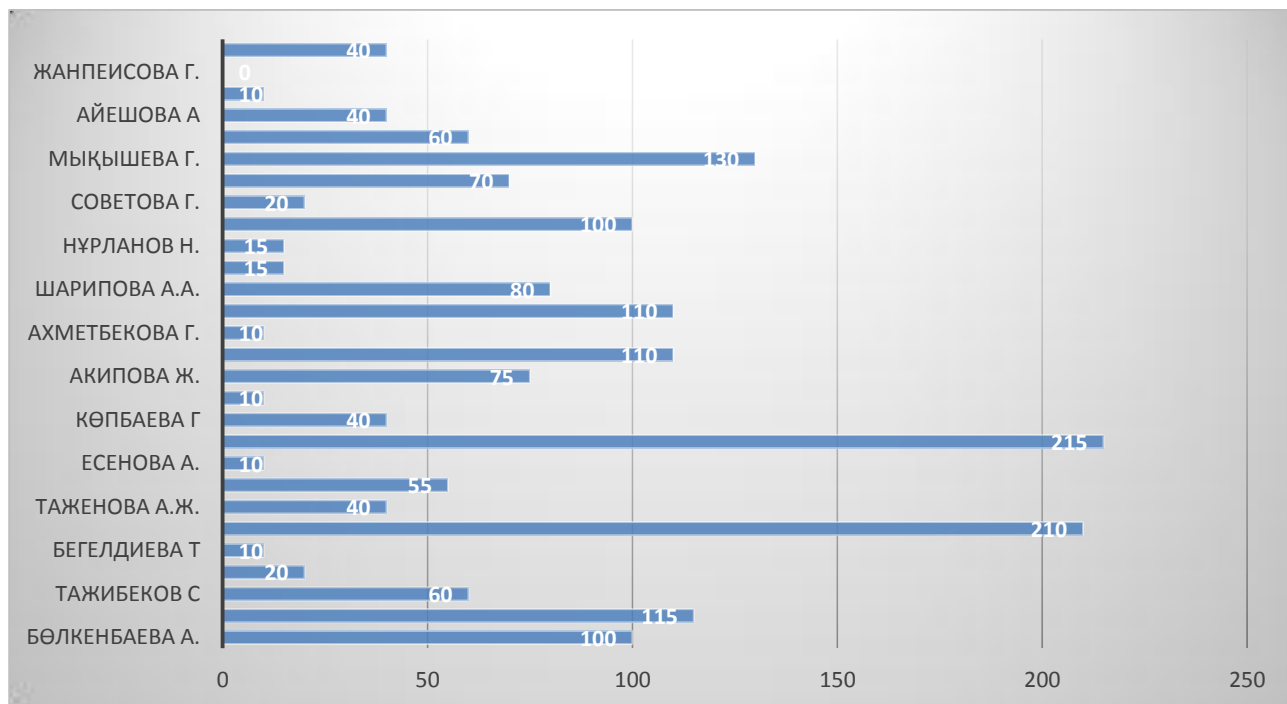
Ағылшын тілі пәні мұғалімі Түткүшева Бағдат Төлегеновнаның педагогикалық қызметі туралы мониторингі

Оқу жылы	Олимпиада (оқушылар) КИО, Клевер, Эрудит, Жарқын болашақ, КИНО т.б.				Әр түрлі деңгейдегі байқаулар (мұғалімдер)	Әр түрлі деңгейдегі байқаулар (оқушылар)	Ғылыми – практикалық конференциялар	Баспа материалдары	Онлайн сабақтар	марапаттары	Білім сапасы				
	Мектепшілік	Аудандық	Облыстық	Республикалық							ҰБТ	ОЖСБ	Пән білім сапасы	«Айқын»	«Таным»
2016 - 2017	Сейітбекова К. I орын Мұхамеджанова А. I орын Ашимов А. II орын	Сейітбекова К. II орын Мұхамеджанова А. I орын Ашимов А. III орын	1. «Дарын» РҒПО ғылыми жұмыс жарысы Мұхамеджанова А. 2. КҒА ғылыми жұмыс жарысы Сейітбекова К. 3. аудандық 7 ғылыми практикалық конференция Ашимов А. Сейітбекова К. I орын	КИО Балғабай А. Мұхамеджанова А. Ашимов А. Тлеужанов А. Сейітбекова К. Танирбергенова А. Асқарова Н.	1. УМЦ «Біздің мүрақидітеріміз» Алыс хат. 2. «Өрлеу» БАҰО» АҚ сертификат «Содержание и методика преподавания ния в условиях внедрения Гос образованиия РК» 3. «Үздік сындарлы сабақ» байқауы	British bulldog II дәрежелі диплом – Балғабай Д., I дәрежелі диплом – Мұхамеджанова А.	1. Облыстық Верный – 2017, әдістемелік ұсыным, 2. облыстық ғылыми - практикалық конференция «Ерте бейімдеу – бейімділік оқытудың нәтижелілігі», тақырыбы: Бейімділік оқыту – кәсіби бағыттылық нәтижесі 3. Республикалық ғылыми - техникалық конференция «Социальная работа и социальная педагогика: реалии и перспективны»	1. Республикалық мұғалімдерінің әдістемелік мақалалар жинағы «Бұл бойынша сабақ жоспары» 2. Инфоурок сайтында 2 сабақ жоспары шықты. 3. Ізденіс №9 11.05.2017 жыл «Жетекші мектептің жетекшілігі қалай жүзеге асады?»	Тамыз мәслихаты баяннам «Оқу үрдісін Назарбаев зияткерлік мектептерінің деңгейінде ұйымдастыру – заман талабы»	1. Мадақтама – мектепшілік 2. Алыс хат – Ағылшын секциялық жұмысы 3. Алыс хат – математика секциялық жұмысы 4. Республикалық ғылыми – әдістемелік жинақ - сертификат 5. Сертификат за активное участие в конференции 6. ОӘО сертификат ғылыми – тәжірибелік конференциясына қатысқаны үшін	23	-	74	53	-

Сонымен қатар, мектептегі кафедралар бойынша әр мұғалімге жарты жылдық жұмыстарын бақылау мақсатында мониторинг жүргізіледі. Мониторинг қорытындысы бойынша мұғалімдерді қолдау мақсатында орындар беріледі. Жылдық қорытынды бойынша жоғары балл көрсеткен алғашқы бестік әр түрлі деңгейдегі марапаттарға ұсынылады және аудандық, облыстық, республикалық көлемде мұғалімдердің іс тәжірибелері насихатталады. Лайықты деп танылған ұстаздар «Жыл мұғалімі», «Жылдың үздік ұстазы», «Пән бойынша үздік ұстаздар» байқауларына қатыстырылады. Нәтижесі де жоқ емес. Осындай үздіксіз, жүйелі жүргізілген мониторинг өз жемісін береді. Мұғалімнің үздіксіз ізденуіне, мектептің дамуына, білімді оқушылар тәрбиеленуіне ықпалын тигізеді.

Қоғамдық – гуманитарлық кафедрасы пән мұғалімдерінің ІІ жартыжылдық бойынша мониторингі 2016-2017 оқу жылы

№	Мұғалімдердің аты - жөні	КИО		«Сарыарқа дарыны»		«Дарын»	10 5	Олимпиада	Халықаралық деңгейдегі олимпиада байқауы	Әссе, шығарма, т.б байқауы		Әр түрлі деңгейдегі байқаулар марапат мұғалімнің өзінше	Сабактар	Мақала сабақ, интернет сабақ басылымдарға шығуы	Курс, семинар	дерформас	Барлық балл	Орын		
		Сертификат 5	Орын 10	КФА	«Дарын»					Аудандық	республикалық									
1	Белкенбаева А.			5	20		10			5	10						5	10	III	
2	Қасымов Г.							40			20	10					5	11	II	
3	Тажиеков С	15								20							5	5		
4	Асанова А.	15															5	20		
5	Бегелдиева Т																5	10		
6	Түсіпханова Б.А.	40	20	5	20	5	10			30		40			20		5	5	21	I
7	Таженова А.Ж.									10		20					5	5	40	
8	Нағыметов А.									10		20	20				5	5	55	

Қазіргі ұлттық білім беру жүйесінің қалыптасу жағдайында мұғалімге үздіксіз кәсіби даму үдерісіндегі әлеуметтік-мәдени ортаны бағдарлай білетін,

баланың жеке тұлғалық дамуына бағытталған білім беруді жүзеге асыра алатын, оқытудың мазмұны мен әдістерін, технологияларын, құралдары мен формаларын өз бетінше ізденіспен саралап, шығармашылықпен пайдалана алатын педагог болуды талап етеді.

Қорытындылай келгенде кәсіби тұрғыдан тұрақты дамуға ұмтылған мұғалім әдіснамалық, зерттеушілік, коммуникативтік, ақпараттық, әлеуметтік, тұлғалық құзыреттіктердің жоғары деңгейін меңгеріп, өзінің қызметін кері байланыс жасауға қабілетті болуы тиіс. Педагогикалық шеберлігін кәсіби тұрғыдан тұрақты түрде дамытып отыратын құзырлы мұғалім өз кезегінде қоғам мен мемлекеттің қазіргі сұранысына сай және елімізді өркендететін жан-жақты дамыған құзырлы тұлғаларды дайындай алады.

Әдебиеттер

1. Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCat <http://www.dissercat.com/content/psikhologicheskaya-podderzhka-professionalnogo-razvitiya-studentov-pedagogicheskogo-vuza-sre#ixzz2RqWb9wwC>
2. Елканов С. Б. Основы профессионального самовоспитания будущего учителя. - М., 2006.
3. Кан-Калик В.А.. Педагогическое творчество. - М., 2000.

ДАРЫНДЫ СТУДЕНТТЕРМЕН ЖҰМЫСТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ

Уразтаева М.К.

**Ақтөбе гуманитарлық колледжі
Ақтөбе қаласы, Қазақстан Республикасы**

Барлық оқытушылар студенттерге білім беруде барынша жоғары жетістіктерге қол жеткізу үшін қолайлы орта жасауға тырысады. Дарынды және талантты студенттерге қатысты бұл – ойлауды, талқылауды және мұқият жоспарлауды талап ететін едәуір күрделі мәселе.

Осындай талантты және дарынды студенттерге оқытушы не ұсына алады? Ең біріншіден тапсырмаларды күрделендіру, яғни талантты және дарынды балаларға бағытталған өзгеріс енгізу стратегиясының бірі студенттерге аудиторияда және аудиториядан тыс жерлерде өтетін оқудың күрделендірілген бағдарламасын ұсыну болып табылады. Екіншіден экстернатғ яғни білім алушылардың оқу бағдарламасын жылдам, тез игеруінің тағы бір түрін «экстернат» деп атайды. Сонымен қатар дарынды білім алушылармен жұмыс жасауда олардың жас ерекшеліктерін, нешінші курста оқитынын, қай мамандықта оқитынын есереуіміз қажет.

Дарынды білім алушы – әрекеттің белгілі бір саласында айрықша нәтижелерімен (мұндай нәтижеге жетудің ішкі алғышарттары болады) ерекшеленетін бала. Дарынды студенттерді оқытудың негізгі жалпы принциптеріне мыналар жатады: дамыта әрі тәрбиелей оқыту принципі; оқытуды дербестендіру мен дифференциациялау принципі; жас ерекшелігін ескеру принципі.

Дарынды студенттермен жұмыс жасауда мынадай принциптерді жетекшілікке аламыз:

1) оқытуды индивидуализациялау принципі (дарынды студентті дамытудың тиімді шарттар жүйесін жасау осы принципті жүзеге асырудың жоғары деңгейі болып табылады);

2) қосымша білім беру қызметін білім алушының өзі таңдау принципі;

3) ұсынылатын мүмкіндіктердің сан алуандығы принципі;

4) оқу талаптарын белгілі бір дәрежеде азайта отырып, аудиториядан тыс әрекеттің ролін көтеру принципі;

5) білім алушылармен дербес жұмысқа және пәнаралық байланысқа ерекше назар аудару принципі;

6) оқытушыны мейілінше аз қатыстыра отырып, студенттердің бірлескен жұмысына жағдай туғызу.

Дарынды студентпен жұмыс барысындағы оқытушының мақсаты оның дамуына қолайлы жағдай жасау болып табылады. Бұл мақсатты жүзеге асыру үшін мынадай міндеттер шешілуі тиіс:

1. Ойлау дербестігін, бастамашылдық пен шығармашылықты дамытуға ықпал ететін әдіс-тәсілдерді таңдау және оларды ақпаратпен жұмыс (талдау, салыстыру, салғастыру, жіктеу, қорыту), оқу тапсырмасын жылдам әрі аз уақытта орындау, аудиторияның әрбір жауабын мақұлдай бермеу, керісінше оларды мұқият тыңдау, бағаламау ережелеріне сәйкес қолдану.

2. Ғылыми жетекшімен бірлесе жұмыс жасау қабілетін жетілдіру мүмкіндігін беру, себебі ғылыми жетекші: білім алушының таңдаған тақырыбы бойынша мейілінше жоғары деңгейде кеңес береді, мақсатқа жетудің әдістерін таңдау мүмкіндігін бере отырып, өзіндік әрекетін ынталандырады, студенттердің тұлғалық ерекшеліктерін ескере отырып, шығармашылық идеяларын іске асыруға жағдай жасайды, белгілі бір саладағы нәтижесін ынталандыра отырып, басқа салада да өзін байқап көруге ықпал етеді.

3. Студентті сыйлау: дарынды білім алушыны дамытудың ерекшеліктерін түсіну, топ студенттерімен қолайлы қарым-қатынас орнатуға жағдай жасау, дарынды білім алушыны ерекше даралауға және тым төмендетуге болмайды.

Дарынды білім алушылармен жұмыс жүйесін жетілдіру бағыттары:

1. Студенттер дарындылығын диагностикалаудың жүйелік бөлімшесін жасау және осы жүйенің тиімді жұмыс жасауын ұйымдастыру.

2. Психологиялық қызметтің әрекетін кеңейту және жетілдіру.

3. Дарынды студенттермен жұмыс проблемасын оқытушылардың ғылыми-әдістемелік және тәжірибе-эксперименттік жұмыстарының жүйесіне басым бағыт ретінде енгізу.

4. Студенттердің ғылыми қоғамының жұмысын құру және ұйымдастыру.

5. Таңдау және арнайы пәндері бойынша курстарды құрастыру және әрі қарай жетілдіру.

Жалпы дарындылықты бағалау әдістері: мынадай әрбір көрсеткіш бойынша студентке баға беріп шығуға болады:

5 - Тұлғаның бағаланып отырған сипаты жақсы, анық байқалады да, түрлі іс-әрекет барысы мен мінез-құлқынан жиі көрініс табады;

4 - Қарастырылып отырған сипат айтарлықтай анық байқалады, бірақ тұрақты көріне бермейді, соған қарамастан оған қарама-қарсы қасиет сирек байқалады;

3 - Тұлғаның бағаланып отырған сипаты мен оған қарама-қарсы қасиеті оның әрекеті мен мінез-құлқында бірдей теңдікте көрініс табады;

2 - Бағаланып отырған сипатқа қарама-қарсы қасиет неғұрлым нақты әрі жиі байқалады;

1- Бағаланып отырған сипатқа қарама-қарсы қасиет нақты әрі жиі байқалады да, мінез-құлық пен барлық іс-әрекет барысында көрініп отырады;

0 - Бұл қасиетті бағалау үшін еш мәлімет жоқ.

Білімпаздық (танымдық қажеттілік). Ой-өрістік ынталану мен жаналыққа құмарлық әдетте білімпаздық деп аталады. Студент дарынды болған сайын, оның жаңа, белгісіз нәрсені танып-білуге деген ұмтылысы да арта түседі. Жаңа ақпаратты, жаңа білімді игеру көп сұрақтар қою және тынымсыз зерттеушілік белсенділіктен көрініс табады.

Туындаған мәселелерге аса сезімталдық. “Танып білу әдетте қарапайым, күнделікті нәрселерге таңданыстан басталады” (Платон). Өзгелерге қарапайым, күнделікті болып көрінген нәрседен мәселе туындату-шығармашыл адамға тән маңызды сипаттама болып табылады. Оларға мәселені табу, сұрақ қою сияқты қабілеттер де тән. Болжау жасауға қабілеттілік-мәселенің шешілуіне алдын ала көрегендік жасау, іс әрекетті жүзеге асырмас бұрын мүмкін болатын салдарын алдын ала болжау. Оқу мәселелерін шешуде ғана емес, сондай-ақ нақты өмірдің түрлі көріністерінде байқалады. (яғни уақытқа байланысты салдарға болжау жасау, салыстырмалы, қарапайым жағдаяттардан бастап, әлеуметтік құбылыстарды дамытудың мүмкін болатын болжауларына дейін).

Сөздік қоры. Мол сөздік қоры – студенттің ақыл-ой қабілеттерін дамытудың нәтижесі мен белгілері. Сөйлеуде пайдаланған сөз санымен ғана емес, сондай-ақ дарынды студенттерге тән күрделі синтаксистік құрылымдарды жасай алу, өздері енгізген жаңа сөздерді қолдану немесе ойындағы жағдаяттарды сипаттайтын жаңа сөздер ойлап табу.

Бағалау қабілеттілігі. Ең алдымен, сын тұрғысынан ойлау. Тек өзінің ғана емес, сондай-ақ өзге адамдардың ойы мен іс-әрекетін түсіну мүмкіндігі. Проблемалық мәселелерді, адамдар қылығы, құбылыстар мен жағдаяттардың шешілуін шынайы сипаттай алу қабілетімен сипатталады.

Өнертапқыштық. Түрлі іс-әрекет пен мәселелерді шешуде тосын, жаңа жолдарды таба алу қабілеттілігі. Студент мінез-құлқында, ойындар мен түрлі іс-әрекет барысында көрінеді.

Логикалық ойлау мен тұжырымдау қабілеті - құбылыс пен жағдаяттарды, процестерді жіктей алу, талдау және синтездеу қабілеті, өз ойын анық жеткізе алу. Түсінік қалыптастыру мен өз ойын жеткізе алу қабілетімен сипатталады.

Табандылық (мақсаттылық) – алға қойған мақсатқа талмай ұмтылу, кедергілерге қарамай іс-әрекет барысында өз мүмкіндіктерін жинақтай алу

қабілеті. Студенттің барлық іс-әрекеті мен мінез-құлқынан байқалады. Өз қызметінің нәтижесінде талап қоюшылық.

Перфекционизм - өз іс-әрекетінің түпкі өніміне, жоғары талаптарға жеткізуге ұмтылыс. Студент өзі істеп жатқан жұмысын жоғары деңгейде орындамайынша тыным таппайтындығымен сипатталады.

Осындай жұмыстардың үнемі жүргізілуі білім алушыларды шығармашылыққа баулуға, шәкірт бойындағы қабілет көзін ашуға, тілін байытуға, қиялын ұштауға, өз бетінше ізденуге зор әсерін тигізеді.

Әдебиеттер

1. Студентке арналған нұсқаулық. Назарбаев Зияткерлік мектептері. 2015ж.
2. «Педагогика және педагогикалық технологиялар». Ақтөбе. 2001ж
3. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Назарбаев Зияткерлік мектептері. 2016ж.

МҰҒАЛІМНІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДЫҢ ЖАҒДАЙЫ РЕТІНДЕ

Хибан Лида

**Теміртау қаласы әкімдігінің «Теміртау қаласы №8 жалпы білім беретін орта мектебі»
коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Қарағанды облысы, Теміртау қаласы**

Қазақстан Республикасы Президентінің 2016 жылғы 1 наурыздағы № 205 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасына сәйкес білім сапасын арттыру жөніндегі жұмыстың негізгі бағыттары білім беру процесіне қатысушылардың үздік білім беру ресурстары мен технологияларына бірдей қолжетімділікті қамтамасыз ету, жылдам өзгермелі әлемде табыстылығын қамтамасыз ететін білім алуға деген білім алушылардың сұраныстарын қанағаттандыру, Қазақстан Республикасы азаматтарының жалпы білім беретін мектептерде интеллектуалдық, рухани және дене бітімі дамуын қалыптастыру болып табылады.

Бүгінгі күні білім беру жүйесі түбегейлі жаңаша ойлауға негізделген іргелі реформалар кезеңіне қадам басты.

Дүниежүзілік экономикалық форум ХХІ ғасырдағы табысты адамның білімі мен іскерлігінің 16 түрін атап көрсетті. Олар:

- командадағы жұмыс дағдылары;
- көшбасшылық қасиет;
- бастамашылық;
- IT-құзыреттілік;
- қаржылық және азаматтық сауаттылық және т.б.

2015 жылы Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының (ЭЫДҰ) Білім беру саясаты комитеті «Білім мен дағдылардың болашағы: Білім беру-2030» атты жаңа жобаны іске асыруды бастады.

Болашақта білім алушыны өмір сүруге дайындау үшін академиялық білім, функционалдық дағдылар, жеке тұлғалық қарым-қатынастар мен құзыреттіліктер жеткіліксіз. Мүлдем жаңа сапа – метабілімділік, метақұзыреттілік қажет.

Озық экономика білім беру мақсаттарын «білетін адамнан» «шығармашылықпен ойлайтын, әрекет ететін, өзін-өзі дамытатын адамға» ауыстыруды талап етеді. Жалпы алғанда, біздің мектептің білім алушылары пәндік сапалы, нақты айтсақ, дәйекті білім алады, бірақ оларды өмірлік жағдаяттарда қолдану дағдылары жоқ. Дәстүрлі оқыту қазақстандық мектепте білім алушылардың академиялық білімдерінің жеткілікті деңгейін қамтамасыз етеді, бірақ сол білімді өз бетімен алуды, талдауды және оларды тиімді пайдалана білу үшін дайындамайды.

Білім мазмұнын жаңарту аясында мектепте білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту білім берудің басым мақсаттарының бірі ретінде айқындалып отыр. Функционалдық сауаттылық әр мектеп пән оқытушыларының негізінде қалыптасады. Білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту және оның қалыптасуын тексеру құралы шығармашылық сипаттағы тапсырмалар (зерттеу жұмыстарына бейімделген тапсырмалар; экономикалық, тарихи мазмұндағы тапсырмалар; тәжірибеге бағытталған тапсырмалар т.б.) болып табылады. Функционалдық сауаттылық, кеңінен алғанда, тұлғаның мектепте алған білімі, білігі мен дағдысын адамзат қызметінің әртүрлі саласында, сонымен бірге тұлғааралық қатынастар мен әлеуметтік байланыстарда кездесетін тіршілік міндеттерін жан-жақты шеше білу қабілеті ретінде түсіндіріледі.

Яғни, Қазақстандағы білім беру реформаларының жалпы мақсаты білім беру жүйесінің жаңа әлеуметтік –экономикалық ортаға бейімдеу болып табылады. Демек оқушыларымызды мектепте тек білім, білік, дағды жиынтығын меңгертіп қоймай, өмірдегі қиындықты өздігімен шеше алатын, әлеуметтенуіне және тәжірибені меңгеруіне мүмкіндік беретін, бәсекеге қабілетті тұлға ретінде қалыптастыруға тиістіміз.

Мұғалімнің психологиялық-педагогикалық тұржырым барысында, әлемде мойындалған және кең тараған Мария Монтессоридің ізгілікке бағытталған педагогикалық еркін тәрбие іс жүзінде асырудың тамаша өнегесі болды. Ол өмірлік педагогикалық тәжірибесіне сүйене отырып, «М. Монтессори қандай да болмасын биологиялық өмір ерікті белсенділікті көрінісі деген шартты қояды. Даму барысында бала туа біткен еркіндік пен өздігінен пайда болушылық қажеттілігіне ие болады», -деген екен. Яғни, М. Монтессоридің жасаған әдісінің мәні баланың өзін-өзі тәрбиелеудің, өзін-өзі оқытуға, өзін-өзі дамытуға ынталандыру. Тәрбиенің міндеті оған өзінің іс-әрекетін ұйымдастыруға көмектесу, өзінің ешкімге ұқсамайтын жолымен жүріп өз болмысын жүзеге асыру. Міне сондықтан да, М. Монтессори оқыту мен тәрбиедегі емес,

балалардың өз бетімен атқаратын іс-әрекеттерін ұйымдастырудағы ұстаздың роліне баса назар аударды, осыған байланысты «мұғалім» дегеннің орнына «жетекші» деген сөзді қолдануды ұнатты.

Мария Монтессоридің философиясындағы ең бастысы бала туған күнінен бастап тұлға, ол ата-ананың, не ұстаздың көңілін табу тиісті емес. Ешкімде бала үшін баланы жетілдіріп дамытпайды. Бала мұні өзі істеуі керек. Ұстаздың ролі осыған көмектесу және осыған байланысты жан-жақты дамуға қажетті орта жасау. Ал, педагог әрі философ Джон Дьюидің айтуы бойынша, адамның ойлауы әрқашан да оған берілген нақтылы тәжірибедегі проблемалық жағдайға байланысты анық және мақсатты, оны оған сәйкес құралдармен шешуге тырысады. Бұл әрине «интеллектуалдық құралдар» - ұғымдар, теориялар көмегімен істелінеді. Дьюи әлеуметтік қарым-қатынаста демократияның рухани мәнін қоғамның әр мүшесінің жеке тұлғалық өсуіне қосқан үлесінен көрді. Бұнда барлық білім беру жүйесіндегі маңызды міндетті, бірінші кезекте оның мектеп сатыларының (бастауыш және орта білім) міндеті-демократияның өзінің өсуі мен дамуына қажетті жағдайлар жасау. Жеке тұлға мен қоғам дамуының басты шарты-әлемді өзіндік түсінуді белсенді түрде жасауға және басқа адамдар ұсынатын идеяларға жауап беруге қабілетті болу; басқаның көзқарасын түсінуді қажет ететін түсінік ретінде қабылдау. Дьюидің пікірінше, білім беру- бостандыққа апарар жол: қоғамдық өмірге қаншалықты дәрежеде саналы түрде қатыссақ және тәуелсіз ойласақ, соншалықты дәрежеде біз боспыз, тәуелсізбіз. Адамның жеке тәжірибесі оның туа біткен қабілеттерін әлеуметтік орта мүмкіндіктеріне ұштастырады.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуының жағдайы ретінде әлеуметтік құзыреттілікті қалыптастыруда отбасы тәрбиесінің ықпалы өте зор. Отбасы барлық уақытта да, өсіп келе жатқан ұрпақтың тәрбиесі мәселелерді шешуде үлкен мүмкіндіктерге ие болған. Отбасы – жаңа ұрпақты әлеуметтендіруде, әлеуметтік құзыреттілігін қалыптастыруда аса маңызды буын. Адамдар дүниесіне балалардың қызығушылығын тұдыру үшін мұражайларға, көрмелерге, серуендерге және топсеруендерге жиі алып бару керекпіз. Оқушылар табиғи өмірлік жағдаяттарда оларды істеп жатқан қылықтарының әсерімен ересектерде, құрдастарыда және өзінде пайда болатын эмоционалдық күйлерді болжауды дамыту үшін ересектердің және балалардың мінез-құлқының және олардың эмоционалдық күйінің, көңіл күйінің, өзара қатынастың ерекшеліктің байланысын түсінуге келтіру өте маңызды. Балаларда ойлаудың мынандай үлгісін: «Былай істеуге болмайды, сонда басқаға жақсы болады және маған қуанышты болады», «Мынаны істеуге болмайды, себебі, басқа адам ренжиді және маған ыңғайсыздау болады» дегенді түсіндірген абзал. Оқушыларды «жақсы», «жаман», «болады», «болмайды», «қажет» деген ұғымдар көрінісін тапқан қоғамдағы өмірдің нормаларынан және ережелерін түсініп қана қоймай, соларға сәйкес іс-әрекет біліктіліктерін қалыптастыру керек.

Әдебиеттер

1. 2017-2018 оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беретін

- ұйымдарында оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы: Әдістемелік нұсқау хат. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2017. – 368 б.
2. С.Қ.Абильдина, С.А. Фейзулдаева. Оқушыларды әлеуметтік құзыреттілігі: ой және тәжірибе. Бастауыш мектеп 2013-№8/9 – 3 бет.
  3. Б.Ж.Курманова, Т.С.Жұмабек. Қазіргі бастауыш мектеп мұғалімдерінің жағымды имиджін қалыптастыру ерекшеліктері. Бастауыш мектеп 2014-№5/6 – 3 бет.
  4. Әлемдік педагогикалық ой-сана. 10 томдық. –Алматы: «Таймас» баспа үйі, 2009.6 том: XX ғасырдың бірінші жартысындағы педагогика ғылымы дамуының негізгі тенденциялары /Жеткшісі Успанова К.С. – 368 бет/

III. ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ ТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

III. ТЕХНОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДА ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ЖАҢА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІ

**Абдраева А.Т., Исекеева А.М.
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі**

**«№97 гимназия» КММ
Қарағанды қаласы**

Елбасы Н.Ә. Назарбаев 2012 жылғы 27 қаңтардағы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына кезекті Жолдауында білім беру ұйымдары жастарға жалаң білім беріп қана қоймай алған білімдерін өмірдің түрлі жағдайларында пайдалана алуды үйретуі керек екендігін баса айтып, үкіметке оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың бес жылға арналған Ұлттық шаралар жоспарын дайындау жөнінде нақты тапсырма берген болатын.

Функционалдық сауаттылық оқушылардың сыртқы ортамен қарым-қатынас жасау қабілеті, оқушылардың өзгермелі өмірге бейімделуінің шарты, оқушылардың жеке бас қабілеттерін дамытудың тетігі, оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамытудың негізі, әлеуметтік-мәдени дамуының өлшемі, білім, білік, дағдыларының күзiреттiлiкке ұласу жолы. Ол оқушылардың қатысымдық, ақпараттық, проблемалардың шешімін табу күзiреттiлiктерiнiң бiрлiгiнен құралады.

Орыс тілінде жүретін мектептердегі қазақ тілі пәнінің білім мазмұны күзiреттiлiк бағытына сай тiлдiң қоғамдық-әлеуметтік мәнін, практикалық маңызы, қатысымдық қызметін танытатын материалдармен жұмыс жасайды; оқушының оны өздігінен әрекет ете отырып игеруіне қажетті оқу жағдаяттары мен өмір шындығына сай құрылған қатысымға жетелейтін жұмыс түрлері жүйелі ұйымдастырылады; қазақ тілін оқытудың түпкі нәтижесі оқушыға ақпараттық, қатысымдық және проблеманы шешу күзiреттiлiктерiн меңгертуге бағытталған, оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға қол жеткізіледі. Өйткені білімнің оқушының өмірлік дағдысына айналуына бірден-бір мүмкіндік беретін жол функционалдық сауаттылық болып табылады.

Оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытуда оқу бағдарламасындағы әрбір пәннің рөлі зор. Соның ішінде қазақ тілі мен әдебиетінің алатын орны ерекше. Тіліміздің өзіндік қалыптасқан нормаларын, жалпы айтқанда грамматикасын үйрету – қазақ тілінің басты міндеті болып танылады.

Зерттеу барысында мәтінді толық түсінгенін дәлелдейтін машықтары мен меңгере білу деңгейлері бағаланады: мәліметті табу, мәтінді түсіндіріп беру, мәтіннің мазмұнына немесе оның формасына рефлексия және олардың бағасы.

Мәтіннен мәлімет таба білуді бағалау үшін, мәтінді қарап шығып, оның негізгі элементтерін анықтау және сұрақтан гөрі қажетті форманы бейнелеген мәліметті іздестіру үшін тапсырмалар қолданылады. Мысалы, өзіміз сабақ беретін 7-сыныпқа арналған орта мерзімді оқу жоспары «Қазақ тілі мен әдебиеті» оқу бағдарламасы негізінде құрастырылған. Қазақ тілі мен әдебиеті кіріктірілген пән ретінде қарастырылады.

Грамматикалық білім коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру барысында жүзеге асырылады. Грамматиканы оқыту лексикалық тақырыптардың мәнмәтіні негізінде меңгеріледі.

Мысал ретінде өз сабақтарымыздан үзінді беріп өтсек. 7-сыныпта 1 бөлім «Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі- қазақ тілін оқып үйренеміз. Үш тілді білу-үлкен өнер. Көп тіл білгім келеді» тақырыптары бойынша сабақ жоспарының құрылымы мынадай болды: Оқушылардың дағдыларын дамытуға жеке, жұпта, топта жұмыс жасау, мақал-мәтелдер, терминдер мен неологизмдердің мағынасын түсіну, қойылған сұраққа толық жауап беру, диалог құрастыру, мәтіннен жаңа сөздер мен сөз тіркестерін таба алу, мәтінге қатысты өз ойын айта алу сияқты жұмыс түрлері жүргізілді.

Пәнге қатысты қолданылған сөздік қор мен терминдер: мәртебе, үштілді, көптілді, заманауи, аударма шығармалары, озық технологиялар.

Сабақ барысында диалог құруға/шығарма жазуға арналған «Менің ойымша...», «Осылардың ішінде...», «Ғалымдардың айтуынша...», «Тілдер тарихына қарасақ...» пайдалы тіркестер мен «Не себепті .... деп ойлайсыз?», «Кең таралған тілдер ... деп ойлайсың?», «Неліктен ғалымдар айтуынша . . . деп ойлайсың?», «Тіл жойылса, халық та жойылады» дегенді қалай түсінесің? деген бағыттаушы сұрақтар қолданылды.

Сабақ тарих, орыс тілі, ағылшын тілі, география пәндерімен пәнаралық байланыста жүргізілді.

Білу: «Блиц-сұрақ» әдісін қолдана отырып, яғни «Тіл қалай пайда болды?» мәтін мазмұны туралы не біледі? Тілдің пайда болуына не себеп болды? Тіл не үшін керек? Қазіргі кезде дүниежүзінде қанша тіл бар? деген сауалдар қою арқылы тақырып бойынша алдыңғы білім қайталанып, бірнеше минут ішінде оқушыларды ойлана білуге бағытталды.

Оқушылар «Пазл» әдісі арқылы, яғни үш тілде жазылған мәтін қиындыларын құрастырып, үш топқа бөлінді. Нәтижесінде А.Байтұрсыновтың «Тілі жоғалған жұрттың өзі де жоғалады.», А.Куприннің

«Язык—это путь цивилизации и культуры», Л.Витгенштейннің «The limits of my language mean the limits of my world» (Границы моего языка – это границы моего мира) мәтіндері құралды.

Сабақтың тақырыбын ашу, мақсатын айқындау мақсатында «Сөзжұмбақ шешу» әдісі қолданылып, сөздікпен жұмыс жүргізілді.

Түсіну: «Прожектор» әдісін қолданып, «Тіл үйренудің құпиясы» мәтінінен көмекші есімдер анықталды.

Бұл жұмыс түрі бірлесіп жұмыс істеуге, шешім қабылдауға, өзі білмегенін бірлесе жұмыс істеу арқылы білу, білгенін ортаға салуға үйретеді.

Қолдану: «Көп тіл білу үшін» тақырыбында постер құрастырды. Көп тіл білудің адам өмірінде алатын орны. (Мысалмен дәлелдеу.)

Талдау: Оқушылардың әр түрлі идеялары мен пікірлерін тыңдау. Жинақтау: Тіл тақырыбында алған мәліметтерін жинақтау. Бағалау: «БББ» кестесін қолдану. Өзін-өзі бағалау. Әр оқушы кестені толтырып, білмеген сұрақтарын мұғалімге қояды. Оқушы өзін-өзі дамытуына білімінің жеткіліксіз екенін сезініп, білімнің қажеттілігіне деген қызығушылығы артады.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін дұрыс жүргізе білудің маңызы зор. Ұстаздың шеберлігі, яғни шығармашылық пен жауапкершілікті ұштастырып сабақ беруі, бұл заман талабынан туындап отырған мәселе. Жоғары деңгейде сабақ беретін мұғалімнің алдынан шыққан оқушы – өмір айдынындағы өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады. Бұл ұстаз үшін үлкен абырой, әрбір мұғалім осыған ұмтылса ұрпақ алдындағы қарыздың өтелгені. Қазіргі жастарға тек білім беріп қана қоймай, сонымен бірге әлеуметтік бейімделу үдерісінде алған білімдерін пайдалана білуге үйретуіміз керек.

Әдебиеттер:

1. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары. Астана. 2012 жылғы 25 маусым.

2. Негізгі және жалпы орта мектеп мұғалімдеріне арналған критериялды

Бағалау бойынша нұсқаулық: Оқу-әдістемелік құрал. / О.И.Можаева, А.С.Шилибекова, Д.Б.Зиеденованың редакциялауымен – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2016. - 54 б.

2. С.А. Крупник, В.В. Мацкевич, Функциональная грамотность, Педагогика, 2010.

3. Ф.Ш.Оразбаева, Ж.Т.Дәулетбекова, Р.С.Рахметова, А.Қ.Рауандина, Б.Қ.Мукеева, Қазақ тілі оқулығы. – Алматы: Көкжиек-Горизонт, 2017

ӨНЕР БӨЛІМІ САЛАСЫНДА, ОҚУШЫ БОЙЫНА ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Абдрахманова А.Х.

**№1 жалпы орта білім беру мектебі КММ.
Қарағанды облысы, Жезқазған қаласы**

Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына жолдаған жолдауында мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша бесжылдық ұлттық жоспарды қабылдау болашаққа бағытталған нақты қадам қойды. Елбасының «Қазақстан жаңа жаһандық нақты ахуалда: өсу, реформалар, даму» атты Жолдауы – еліміздің ары қарайғы дамуының алғышарттарын көрсететін және қазақстандықтарды жаңа белестерді бағындыруға жетелейтін, ортақ мақсатқа топтастыратын тарихи құжат екені даусыз.

Елбасы Жолдауында әсіресе, бәсекеге қабілетті білім беру, саналы ұрпақ тәрбиелеу, салауатты өмір салтын қалыптастыруға ерекше көңіл бөлінген. Қазіргі жаһандану дәуірі мен жастардың заманауи тұрғыдан қалыптасуында білім алу формасына ерекше ден қою қажеттігі Елбасы жолдауында айқын көрсетілген. Білім мен ғылымның шарықтау заманында өмір сүріп отырған өскелең ұрпаққа инновациялық және ақпараттық-электрондық тұрғыдан білім берумен қатар, Елбасы ерекше тапсырып отырған отандық ғылымды дамытуға ерекше ден қоюымыз қажет.

Ұлт мәдениетін ортақ игілікке айналдыру бағытында шынайы реализмнің рухын шыңына өрмелеп шыққандай. Өнерімізді өркениетті елдерге насихаттауда едәуір еңбектер жасалды. Руханият әрдайым өзгеріске толы, әлеуметтік ізгіліктерге толы. Тарихымыз тамырын тереңге бойлап, өміршендігін ұрпақтан-ұрпаққа жалғастыру басты міндетіміз. Адам-туған табиғатының бір бөлшегі. Сондықтан қоршаған табиғи ортаның түрлі қасиеттері, кескін-келбеті, болмысы туралы ой толғанбай, белгілі бір тұжырым жасамай адам баласы бейтарап қала алмайды. Өнерді өміріне серік еткен өнер майталмандары әр заманда-ақ игілікті өнерін ел еншісіне арқау еткен. Өнер-керемет құдыретті күш. Өнер деген сөзді естігенде елең ете қоймайтын жан бар ма? Өнер – қоғамдық сананың бір түрі. Ал қоғамдық сананың түрлері–дін, мораль, ғылым, мәдениет, құқық, философия, т.б. Олардың әрқайсысының өзіне тән ерекшеліктері мен қасиеттері бар.

Өнер бізді әсемдік әлемінің заңдарын түсінуге жетелейді. Адамға рухани күш береді, ерекше қуаныш, сүйініш, толқу, өмірге деген құштарлық сезімін аялатады. Бұл ретте өнердің тәрбиелік және қоғамдық мәні де айрықша. Қай халықтың болмасын заттық, рухани мәдениетін жинақтау, жариялану, зерделеу тарихының басталған уақыттан дөп басып айту қиын. Халықтық мәдениет қаншалықты көне болса, оның зерттелу тарихы соншалықты тереңге бой

тартады. Сол сияқты қазақ халқының рухани мұраларының бірі қолданбалы өнерінің тасқа қашалған көне іздерін V-VIII ғасырлар ескерткіштері мен Орта Енисей жазбаларынан тапсақ, одан бергі ортағасырлық жазба деректердің барлығында да халық мұрасы өз желісін үзбей, әр түрлі деңгейде бой көрсетіп отырады [1].

Біріншіден, өнерді жасаушы – халық, өйткені халық тарихқа өз бейнесін сурет қылып салып кеткен. Екіншіден, бабалар мұрасы ғасырлар бойы сұрыпталып, ұзақ уақыт сыннан өткен. Оның бастапқы мазмұнын шындай түсуге қаншама ұрпақтың ақыл-ойы, дүниетанымдық ой-түсінігі, эстетикалық сана-сезімі жұмсалған. Ғасырдың тоғысында дербес елге айналып, өркениетті елдің көшіне ілінген еліміздің өнерде оңтайлы шешімін табу тиіс.

Жалпы білім беретін мектепте сурет, кескіндеме, композицияның қарапайым бастауы арнайы пән ретінде емес, ең алдымен бұрын әртүрлі мамандықтағы адамдарға қажетті эстетикалық талғамын дамыту үшін және қарапайым графикалық-техникалық дағдыларды алу үшін қалыптасады. «Бейнелеу өнері» пәні негізгі мектептің болашағы үшін Қазақстан Республикасының жалпыға міндетті білім стандарты негізінде құрылған. «Бейнелеу өнері» пәнінің шеңберінде негізгі мектепте төмендегідей бағдарлама мазмұны іске асырылады. «Бейнелеу өнері» пәні бойынша жүргізілген тәжірибелік жұмыстарымыз бойынша анықталғандай оқушылар бейнелеу өнері сабағынан сауат ашу, бейнелеу өнері теориясын меңгеруге онша қызықпайды. Бастауыш сынып оқушыларына тән ерекшелік ретінде олардың бейнелі көркем көріністерге тез әсерленушілігі мен эмоциялық қатынасын атап айтуға болады. Біркелкі жалықтыратын тақырып сурет баланың бейнелеу өнеріне деген қызығушылығын бәсеңдетеді. Ал бұл болса, оқуға деген көзқарасты туындататыны анық.

Қоршаған орта, айналамыз толы-әсемдік. Оның бәрі табиғат құдіреті, табиғат байлығы. Адамзат қолымен жасалған сан алуан ғажап бұйымдар, тамаша таңба, өрнек, өнер, музыка туындыларының өмірге келуіне шалқар шабыт, таусылмас қуат беретін де ең алдымен тылсым табиғи күші, соның игі әсері. Сол себепті бейнелеу шығармашылық іс-әрекетін қалыптастыру барысында ең алдымен балалардың бейнелеу өнерінің барлық бөлімдеріне танымдық белсенділіктерін арттыру қажеттілігі туындайды. Мысалы ретінде оларға түрлі шығармашылық тапсырмалар беру арқылы, ою-өрнекті бақылап, қабылдау қызығушылығын алайық. Субъект ою-өрнектің «әуенін» көріп, оның ерекшеліктерімен даму сипатын байқай келе, қабылдаған объектінің ерекшеліктерін эмоцияналды тұрғыда ой елегінен өткізе білу қажет. Мүмкіндігінше бақылаған ою-өрнегінің мәнін ашуда өзінің шығармашылық дағдысын, елес-қиялын айқындауы қажет. Эстетикалық объектіні осылайша күрделі қабылдауға бағдарлау көркемөнер шығармашылығына қызығушылықты қалыптастыру болып саналады. Егер оқушы, мысалға, музыка тыңдау барысында музыкалық шығарманың мазмұнын эмоционалды-эстетикалық тұрғыда толық қабылдаса, сол арқылы бейнелеу ерекшелігін түсінсе, заттың пішінін кеңістікте орналасуын оның құрылымын, әсемдігін

бояуын, ырғағын түсінсе, сонымен бірге өз тарапынан қиялын шығармашылық іс-әрекет барысында көрсете білсе, ойын түстер арқылы толық көрсете алады. Мұның бәрі бізге бейнелеу шығармашылық іс-әрекеті қалыптасқан оқушының үлгісі осындай болу керек деген түсінік береді. Адам бойындағы қабілеттілікті дамытып, олардың өсуіне жол ашу адамның рухани күшін нығайтып, өзін-өзі табуына көмектеседі. Өйткені, адам-туынды ғана емес, тудырушы, жасаушы. Оның өзінің шынайы болмысына бастайтын жол іздеуі-табиғи қажеттілік. Адам өзін-өзі жетілдіруге де, сонымен қатар өзінен-өзі жойылуға да бейім болады. Адамның өз болмысын тануға ұмтылуына көмектесіп, тереңде жатқан талап-тілегін, қабілеттерін дамыту, сол арқылы оған толыққанды өмір сүруі үшін жаңа рухани күш беру білімнің ең маңызды мақсаты болып табылады, – деп көрсетіледі Қазақстан Республикасы Орта білімді дамыту тұжырымдамасы жобасында.

Қазіргі заман талабына сай қоғамның рухани-адамгершілік дамуын жедел шешуді қажет етеді. Сондықтан бұл рухани өміріміздің жанды саласы – мектеп, оның оқу-тәрбие жұмыстарының түбегейлі өзгерістер жасаудың мүмкіндіктерін кеңейтетіні сөзсіз. Демек, дүниетанымға жаңа көзбен қарап, жас азаматтың дара тұлға ретінде қалыптасуын өркениеттік тұрғыдан бағдарлауға бет бұруымыз – заман талабымен үндес қадам. Адамның өмір сүруі мен еңбек етуіне қажетті жағдай жасау, әлеуметтік әділеттілікті, азаматтық бостандықты және адамзаттың жан-жақты дамуы мен рухани зияткерлік мүмкіндіктерін қамтамасыз ету, сонымен қатар әр адамның кәсіби біліктілігі мен бейімділігін дамыту – зиялы қоғамға тән үдерістер. Өнер арқылы адам қабілетін дамыту мәселесі туралы жазылған ойлар, тұжырымдамалар, көзқарастар, еңбектер баршылық. Ежелден ұлы ойшылдарымыз Эль-Фараби, М. Қашғари, Ж. Баласағұн, ұлы Абай, Ы. Алтынсарин өз еңбектерінде адамның жеке басын, қабілеттерін дамытуға үнемі назар аударып отырған.

Ұлттық және жалпы адамзаттық қазыналар ғылым мен тәжірибе жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастырудың алғышарты ретінде қарастырып отыр. Қазіргі кезде кең өріс ала бастаған білім беруді ізгілендіру бағыты, ең алдымен, мәдениеттегі, рухани мұрадағы, тарихымыздағы жалпы адамзаттық құндылықты бағалауға бас назар аударуды қажет етеді. [2]

Бейнелеу өнері – баланың ерте айналысатын іс-әрекеті. Бала өз ортасында көрген – білгенін сурет арқылы бейнелегісі келетінін аңғаруға болады. Алғашқыда баланың салған суреті ешбір түсініксіз, парақ шимайға толы болады. Білімді дұрыс жетекші ету барысында баланың алғашқы ұмтылысындағы жай шимайлары, бірте-бірте оладың суреттері пішіндік сипат алып, олар керекті біліммен қарулана бастайды. Бұл болашақта олардан суретші маман дайындап шығару үшін емес, балалардың бойында әдемілік пен көркемдікті тани біліп, эстетикалық талғампаздықтарының жоғары болу үшін қажет. Баланың бейнелеу өнері арқылы шығармашылық іс-әрекетін қалыптастырудың нәтижелі болуы тыңдай білудің, тыңдап қана қоймай, ұғып алуы белсенді іс-әрекет етуі арқылы іске асырылады. Бұлардың бәрін қамтамасыз ететін дидактикалық тәсілдерге келсек, атақты педагогтар Н.Г.

Казанский, Т.С. Назаровалар мынадай жалпы талаптарды көрсетеді: Біріншіден, олар оқушылар тақырып бойынша үнемі қызықтыру жолын іздеуді, яғни оқығалы отырған жаңа тақырыпты оқытуды, бір тәжірибелік істі орындауға арналған тапсырмадан небір тәжірибе қойып көруден немесе оқушының білетін меңгерген мәлеметтеріне талдау жасаудан бастауды ұсыну.

Балалардың бейнелеу шығармашылығы – қызықты бейнелер мен ашық бояулар әлемі. Олар өздерінің ғажайып қиялымен ерекшеленеді. Оқушылар суретті ерекше ықыласпен және жиі салады. Оларды айналадағы қоршаған дүние әлемі өз қызығымен еліктіріп әкетеді. Балалардың сурет салу әдісін меңгеруі, олардың қабілеті дамуы болып табылады. Қазіргі кезеңде жана адамды қалыптастыру, оның шығармашылық белсенділігін дамыту басты назарға алынған. Сондықтан, сұлулықты сезіну, жоғары эстетикалық талғам қалыптастыру, өнер туындысын, туған табиғаттың сұлулығын түсіну және бағалауды жетілдіру қажет етеді.

Шығармашылық феномені, жоғарыда айтылғандай, «жаңа өнім» жасау дегенді еске түсіреді: Оқушы үшін маңызды болып есептелетін нәрсе – баланың өз қолымен жасаған жаңа өнімі. (Сурет, баланың ойлап тапқан ойыны, әңгіме). Шығармашылық іс-әрекет үдерісінде баланы психологиялық дамуы ретінде алынған қоғам үшін маңызды әсер, эффект бұрын пайданылмаған жаңа құралдар арқылы нәтижеге жету. Шығармашылық іс-әрекетті біз ертегі, әңгіме, ойын, сурет және т.б. жасау үдерісі кезінде әр түрлі тәсілдерді іздеу және алдағы міндеттерді шешу жолдарын қарастыру деп түсініміз. Бойында өнерге деген қабілеті бар жастар уақытты бос өткізбейді, мақсатты ізденісі мен мүмкіндігін сезініп, өнердің халық қазынасы екендігін ұғынады, себебі өнердің бірден қалыптаса қоймайтындығы белгілі. Ол үшін өзі қалаған өнерді өмір мұраты етіп, оның шығу тегін, өсуі мен дамуын меңгеруі шарт. Ал мұндай жүйелі ізденіс мектепте оқып жүргенде басталса, жас талапкер өнердің асқақ шынына шағады. [3]

Елбасының "Қазақстан - 2050" Стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты" атты халыққа арналған Жолдауын мен де теледидардан зор ынта-ықыласпен тыңдадым және бұқаралық ақпарат құралдарынан да оқыдым. Елбасының болашақ жастарға үлкен аманат жүктеуі біз үшін өте маңызды. "Мен сіздерге – жаңа буын қазақстандықтарға сенім артамын. Болашаққа деген үкілі үміттің тірегісіңдер. Тәуелсіз елді өз қолымен құрған буыннан басталған ұлы істерді кейінгі ұрпақтың лайықты жалғастыратынына кәміл сенемін" деген сөздері жастарға рух береді, жауапкершілікті, үкімет тарапынан қолдауды сезінуіне үлкен әсер етеді. Мемлекет жастардың білімді болып шығуына, білікті маман болуына көп мүмкіндіктер жасауда. Сондықтан да, елдің ел болып түзеуіне жастар да белсене араласуы керек. Балалардың бойындағы байқалған өнерге, құштарлыққа да дер кезінде мән берілсе, ерте танылса, ол қабілеттің өркен жаюы, ел мақтанышына айналу мүмкін. Ал кейбір ата-аналардың әрекеті адамды қынжылтады. Суретші, домбырашы, артист, актер болсам деген жастың бетін қайтарып, ол салаға қомсына қарайтындар аз емес.

Баланың көркем туындыны әсерлі қабылдауының бірден-бір жолы – сөз. Шығарма шырайы сол арқылы көтеріледі. Тек жастайынан ғылыми негізге сүйенген, эстетикалық тәрбие алған адам ғана өнердің асқаралы биіктігіне көтеріле алады. Осыған орай, білім беру саласының жылдан жылға өзгеруі, әрине ұстаздарды да, оқушыларды да ізденіске шақырады. Ізденген жетер мұратына демекші, өнердің қыр-сырын оқушы бойына сіңіруде еңбек пен уақытты талап етілетіні де мәлім.

Қазіргі таңда, білім саласының жаңартылуы әрине бір жағынан қажет те бір жағынан қажетсіз жақтары да бар. Олай дейтінім, білімнен гөрі қағаз бастылық етек жайып барады десек те болады. Бұл дегенің оқушыға беретін білімнің құлдырауына әкеп соғары анық. Өнер пәндері үшін осы бір уақыт аларлық олқылық тұстар, оқушының өнерге қызығушылығын бәсеңдетеді. 40 минуттық оқу үдерісінде балаға, әсіресе өнер пәндерінде қағаз бастылықтан гөрі қол еңбегі қажет. Қызықты тұстары, қыз, ұл болып бөлініп оқуда өте тиімді. Жанартылған білім мазмұны көркем еңбек пәні, оқулығы оқушыларға өте тиімді. Жан жақты қамтылған. Міне, сондықтан оқушыға өнердің қыр - сырын үйрету үшін көп ізденіс қажет.

Әдебиеттер

1. Бейнелеу өнерінің тарихы: Оқулық.-Астана: Фолиант, 2013-248б. Самұратова С.К.
2. Қаржаубаева С., Амандықова Д. Бейнелеу сауаттылығы негіздері: Оқулық. - Астана: Фолиант, 2010-272б.
3. Сағымбаев Ә. Бейнелеу өнерін оқыту әдістемесі: Оқу әдістемелік құрал - Астана: Фолиант, 2013-152б. Ф

ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ – БАЛАНЫ ОЙЛАУҒА ҮЙРЕТУ!

Абуева К.Н.

**Бұқар-жырау ауданы Гагарин ауылы
«Гагарин орта мектебі» КММ**

2017 жылғы 31 қаңтар айында «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» Ел басы Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауында «Біздің міндетіміз – білім беруді экономикалық өсудің жаңа моделінің орталық буынына айналдыру [1]. Оқыту бағдарламаларын сыни ойлау қабілетін және өз бетімен іздену дағдыларын дамытуға бағыттау қажет» деп атап көрсетті.

Қоғамымыздың қазіргі даму кезеңі мектептегі білім беру жүйесінің алдына оқыту үрдісін технологиялар арқылы дамытудың қажеттілігін негізгі мақсат етіп қойып тұрғаны анық. Жаңа педагогикалық технологияларды күнделікті сабақ барысында пайдалану – ХХІ ғасыр талабы болғандықтан, мұғалімнің мақсатына, мүддесіне сай, өзінің шеберлігіне орай оқыту формалары мен модульдерін таңдауға мүмкіншілік жаратылған. Сонымен қатар, оқытудың әр түрлі технологиялары жасалып, мектептердің тәжірибесіне енуде. Жаңа

әдістерді оқушының зияткерлік, іздеп-тапқыштық, адамгершілік, рухани тағы басқа да адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізетіні сөзсіз. Осы аталған барлық қасиеттерді оятатын, сонымен қатар әрі қарай дамытатын модуль – сын тұрғыдан ойлау модулі болғаны айдан анық. Себебі, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, терең ойлау білуін, эстетикалық көзқарастарды пайымдауын, баға беруін, танымдық белсенділігін арттыруға бағытталған. Сонымен қатар, сын тұрғыдан ойлау – оқушылардың алатын білімдерін сапалы етеді, оның толыққанды жеке тұлға болып қалыптасуына негіз болатынына бағыттайды. Барлық заманда ұстаз өз шәкіртінің ойлау қабілетін дамытуға тырысқан. Ұстаз үшін баланың өз ойын толық, ашық және еркін жеткізуі маңызды.

Ал енді «Функционалдық сауаттылық» ұғымы алғаш рет өткен ғасырдың 60 жылдары ЮНЕСКО құжаттарында пайда болды және кейіннен зерттеушілердің қолдануына енді. Функционалдық сауаттылық, кеңінен алғанда, білім берудің көп жоспарлы адамзат қызметімен байланысын біріктіретін тұлғаның әлеуметтік бағдарлану тәсілі ретінде түсіндіріледі. Қазіргі тез құбылмалы әлемде функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторлардың біріне айналуда.

Сауаттылық тұлғаның тұрақты қасиеті болып табылатындықтан, функционалдық сауаттылық сол тұлға меңгерген белгілі бір білім-біліктерден көрініс табады. Өйткені функционалдық сауаттылыққа адам нақты білім алу кезеңдерінен өткеннен кейін қол жеткізеді. Сондықтан білім белгілі бір сауаттылық деңгейін қамтамасыз ететін құрал және нақты іс-әрекеттердің нәтижесі ретінде қарастырылады. Ендеше, еліміздің болашағы – жас ұрпақты оқытуда білімнің түпкі нәтижесі деп саналатын құзырлылықтардың біртұтас бірлігі ретіндегі функционалдық сауаттылықтың мәнін, рөлін айқындау, оны мектеп тәжірибесіне ендіру уақыт талабына сай келеді. Яғни, бүгінгі күні көкейтесті болып отырған білімнің құзырлылық ұстанымын жүзеге асыру құралы ретінде педагогикалық технологиялар мен белсенді оқыту әдістерінің алар орны ерекше. Әрекетке негізделген технологиялық оқыту танымдық белсенділігі жоғары, өмірдің әртүрлі мәселелерінен хабардар, кез келген тапсырманы орындауға қабілетті, қолынан іс келетін (құзырлы) азаматтарды қалыптастырады. Оқушы құзырлылығын қалыптастыруда оқу-танымдық іс-әрекетін белсендіруге тікелей байланысты [2].

География ғылымы тылсым құпияға толы талдауды, болжауды, баламалы шешімдерді талап ететін, оқушыларға қоршаған ортаның көп түрлілігі мен эволюциясы туралы білімі, тірі ағзалардың даму заңы мен заңдылықтарын қарастырады, сонымен қатар әлемнің таңғажайып құбылыстарын оқып-тануға және зерттеуге мүмкіндік береді. Ұстаз мақсаты – оқушыларға ұлттық педагогикалық тәрбие мен білім берумен қатар олардың шығармашылық қабілеттерін арттыру. Сол себепті сабақты идеялық жағынан ғылыми негізде, өмірмен байланысты ұйымдастыру оқушының қызығуын, білім құмарлығын таныту, әр сабақта оқушыларды ойлануға, өздігінен ізденіс жасауға баулып,

ойын ауызша, жазбаша жинақтап баяндай білуге, мәдениетті сөйлеуге үйрету арқылы ұлттық әдет-ғұрыпты бойына сіңіруге дағдыландыру – әрбір ұстаздың абыройлы борышы. Сондықтан сабақтарды қызықты, мазмұнды өтілуіне баса назар аудару, сондай-ақ баланың абстракциялық ойлау қабілетін дамытуға, онымен бірге керемет география әлеміне саяхат жасауға және биология ғылымындағы сан алуан түрлердің табиғатпен тығыз байланысын, өзгергіштігін, дамуын ұғынауға тырысады. Ал ол қабілеттің барлығын, сын тұрғыдан ойлау стратегиялар толығымен дамытады. Сыни тұрғыдан ойлауда бақылау мен тыңдау арқылы дәлелдер жинастыру және шешім қабылдау үшін талапқа сай өлшемдерді қолдану сияқты дағдыларды дамытуды қарастырады.

Джон Дьюи былай дейді: «Біз жан – жақты жеке тұлға тәрбиелегіміз келсе, ол тұлғаны жан – жақты зерттеп білуіміз керек». Осы ой бүгінгі таңда ұстаздың іс-әрекетінің тұжырымдамасы. Соған байланысты оқушының тұлғалық құрылымын және басты белгілері мен сапаларын анықтаудың мәні зор. Ұстаз үшін ең негізгі мәселе болып отырғаны оқушылардың ойын оқуға сын тұрғысынан ойлауды дамыта оқыту жүйесін қолға алу. Себебі, сын тұрғысынан ойлау мұғалімнің ұйымдастырумен оқушының өз бетінше білімді игеруін қарастырады. Нәтижесінде неғұрлым іргерлен, алға ұмтылған оқушының жеке тұлғасы, өсу динамикасы көрінеді. Сын тұрғысынан ойлау технологиясының мақсаты сынауға емес, шындалған ойлауға үйретуіне көз жеткізеді. Тәжірибеде сабақтарда бір-біріне ұқсамайтын түрлі тиімді тәсілдерді қарастыруда, география пәнінің мазмұны кең, тақырып материалы ауқымды білімді қажет ететін жаратылыстану ғылымы. Оқушылардың білімділік, біліктілік деңгейін көтеру мақсатында сабақ барысында өз беттерімен дайындаған шығармашылық жұмыстар арқылы логикалық ой өрісін, сөз шеберлігін, білімге деген қызығушылығын ояту, дәлеледеу, ой тұжырымдау, салыстыру, негізгі мазмұнды ажырата білу тапсырмаларын түрлендіре отырып сыни ойлауларын шыңдауға бағыттайды. Оқыту нәтижесі оқушылардың өзіне тән мінез - құлық ерекшеліктері қалыптасады, өмірге бейімділігі шығармашылық қабілеті дамиды.

Ой қорыту үшін оқушыларға әр түрлі жұптық тапсырмалар ұсынылады. Оқушылардың жеке ерекшелік деңгейлерін ескере отырып тапсырма беріледі, әр тапсырма оқушының сыни ойлауына ықпал етті. География сабақтарында өткізген тәжірибелерімнен оқушылардың танымдық қабілеттерін арыттыруда тапсырмалады түрлендіріп жасауға тырысамын. Мысалы:

- Алынған мәліметтерді жүйелеу салыстыру,дәлеледемелі факторларды айту.
- Теориялық жағдайларды нақтылау
- Зерттелетін нысандарды салыстыру(Сарыарқа мен Тұран жазығын салыстыру)
- Экономикалық математикалық есептеулер
- Географиялық жағдайларды жобалау тапсырмалар:сыни ойлай алатын оқушылар берілген тапсырмаларға тиянақты,нақты жан жақты жауап бере алады.

Мысалы:

Алынған мәліметтерді жүйелеуге арналған тапсырма:

Экономикалық әлует, жалпы ішкі өнім, адам дамуның индексі, инновациялық экономика түсініктерінің мазмұнының аш. Ал, 7 сынып оқушылары берілген нысандарды әр материктерге жүйелеу тапсырылады. Ехидна, Гималай, амазонка, колибри, т.б.

Экономикалық математикалық есептеулерге арналған тапсырма:

1 т титан балқыту үшін қажетті энергия мөлшері 3 адамнан тұратын отбасына қанша уақытқа жететінін есепте. Ондай отбасының электр қуатын орта есеппен тұтыну мөлшері күніне 10 кВт\сағ.

Географиялық жағдайларды жобалауға арналған тапсырма:

1. Қуатты көп қажет ететін өндіріс алюминий зауытын құру үшін қолайлы жағдайларды анықтау, тиімді факторларын ашу.

2. Қазақстан темір жол желісіндегі өте көп кездесетін тұйық жолдар мәселесіне көңіл аударып, оның шешу жолдарын анықтау.

Сабақ барысында ойын элементтерін де қолдануға болады, мысалы «Аукцион» ойыны бөлімді қорытындылағанда өте тиімді. Интерактивті тақатаға шаршы шығарып, әр шаршының артына тапсырмалар жасырылады, шаршы бетінде сандар қойылады, оқушыларға қызығушылықты арттыру үшін білікті біліммен қомақты табыс таба алатындары түсіндіріледі, яғни әр сан белгілі бір валютамен белгіленеді, неғұрлым сан жоғары болса тапсырма да күрделене түседі. Бұндай әдіс арқылы сыныптағы дарынды балаларды анықтауға болады. География пәні статистикамен тығыз байланысты, әр мемлекеттің экономикалық даму көрсеткіштері, цифрмен беріледі. Есте сақтау қабылеттерін дамыту мақсатында «сандық география» әдісі де тиімді, әр топқа белгілі бір уақыт ішінде мәтіндегі сандық көрсеткіштерді жатқа айту тапсырылады, қай топ көп мәлімет береді сол топқа ұпай беріледі. Географияның негізгі тілі карта, сондықтан географиялық карталарды оқи білу, карталармен жұмыс жасау пәннің негізі тұжырымы. Осы орайда 8 сыныбында өткізілген «Аласа таулар» тақырыбында қолданған «Не, қайда, қашан?» стратегиясы оқушылардың жаңа тақырыпты өздіктерінен ашуына мүмкіндік туғызды, бұл стратегия бойынша әр топқа таулар беріліп, физикалық, тектоникалық, геологиялық карталардың көмегімен топ мүшелері таудың қашан пайда болғанын, қалай қалыптасқанын, қандай жыныстардан тұратынын сипаттап, сосын қаншалықты дұрыс сипаттауларын оқулық мәтінмен салыстыра отырып тексеріп, бағалайды. Бұл стратегияда оқушылар топта бір-бірімен диалог жүргізу барысында дәлелдер жинақтап, зерттеу жүргізуге қабілетті бола түседі. Оқушы сыни ойлау үшін жағымды атмосфера, уақыт жеткілікті болу керек. Сыныпты топқа бөлу кезеңінде де оқушыларға механикалық есте сақтау яғни үнемі қайталап отыру дағдысын дамытуды ескерген жөн, мысалы 9 сыныптағы сабақтарда топқа бөлудің «Кім боламын?» стратегиясы бойынша өткізген кезде оқушылар «Шахтерлер» «Энергетиктер» «Мұнайшылар» тобына бөліну үшін әр топты сипаттайтын сөздерді, объектілерді анықтаулары қажет. Бұл стратегия сонымен бірге географиялық

номенклатура бойынша білімдерін анықтайды. Сонымен бірге тарауды, немесе бөлімді аяқтағанда қолдануға тиімді «Жәрменке» әдісі. Бұл әдіс бөлім бойынша оқушы білімін танымдық, шығармашылық қабілеттерін саралап көрсетеді. Әр оқушы осы бөлімде қызықты да тартымды логикалық тапсырмалар құрастырып, өз жұмысын жәрменкеге әкеліп жарнамалайды, сатуға тырысады, алған оқушы тапсырмаларын орындап баға береді. Биология және география сабақтарында педагогикалық технологиялардың түрлеріне тоқталатын болсақ белсенді қолданатындардың бірі жобалау, пікірлесу, мәселелік оқыту, сын тұрғысынан ойлауды дамыту және т.б. Жоба әдісі педагогикалық технология ретінде қарастырылды және оқу барысында оның маңыздылығы ашылды. Жоба әдісіне ізденіс, зерттеу, мәселелік әдістер, шығармашылық жұмыстар жатады. «Сын тұрғысынан ойлау» ұғымы белгілі бір идеяларды қабылдай отырып, оның неге қатысты екенін зерттеу, оларды жеңіл қарапайым ойларға қарсы қоя білу, салыстыра алу, сол идеяларға қарсы көзқарастармен тепе-теңдікте ұстап зерттеу, оларға сеніммен қарау деп түсіндіреді.

Сыни ойлау – адам өмірінің бір саласы. Себебі, бұл философия адамдарға көптеген жолдар мен шешімдер ішінен маңызды әрі пайдалы екенін, тек қажетті ақпараттарды ғана жинақтап, жаңа білімді бұрынғыдан ажырата алуға көмектеседі. Сыни ойлауды дамыту технологиясының дәстүрлі оқытудан басты айырмашылығы – білімнің дайын күйінде берілмеуі. Мұғалім жалғыз білім трансляторы (таратушысы) емес деген қағиданы басшылыққа алу. Сын тұрғысынан ойлау – ойлау мен пікірлесуді дамытатын сала. Оқушыны мұғаліммен, достарымен, құрбыларымен еркін сөйлесуге, пікір таластыруға, бір-бірінің ойын тыңдауға, құрметтеуге, өзекті мәселені шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты жеңуге баулитын стратегия.

Сонымен қатар, сын тұрғысынан ойлауды үйрету үшін мына төменгі шаралар орындалғаны міндетті дей отырып және сабақ барысында басшылыққа алу қажет:

- оқушыларға ойланып-толғануға, ойын ашық айтуға рұқсат беру;
- әртүрлі идеялар мен пікірлерді қабылдау;
- үйрену барысындағы оқушылардың белсенді іс-әрекетін қолдау;
- кейбір оқушылар түсіп қалған қолайсыз жағдайларды әжуаға айналдырмау;
- оқушылардың бір-бірінің жауабына жасаған сынының дәлелді, дәйекті болуын талап ету;
- сын тұрғысынан ойлауды бағалай білу;

Оқыту нәтижесі оқушылардың өзіне тән мінез - құлық ерекшеліктері қалыптасады, өмірге бейімділігі шығармашылық қабілеті дамиды.

Сыни тұрғыдан ойлауын әрі қарай жетілдіру үшін кластер әдісін пайдалануға болады. Осы әдісті пайдалану арқылы жаңа тақырыпты толық меңгерін шығуға мүмкіндік алды. Жұмыс жұптық болғандықтан әрбір жұптағы оқушылар бір - біріне көмектесіп, бірі - бірін жетелеп отырды. Сыни тұрғыдан ойлау мән мәтінді есепке ала отырып, бақылау мен тыңдау арқылы дәлелдер

жинастыру және шешім қабылдау үшін талапқа сай өлшемдерді қолдану сияқты дағдыларды дамытуды қалыптастырады.

Сыни тұрғыдан ойлауды дамытудағы тағы бір тиімді стратегиясы «жоғары және төменгі деңгейдегі» сұрақтардың қойылуы, сабақ үрдісінде оқушылардың өздері сұрақтар дайындап, бір-біріне қояды, яғни сұрақ қою барысында ойлауды дамытуға, себебін ашуға мүмкіндік туындайды.

География сабақтарында тағы бір ерекше алатын орны ол деңгейлі тапсырмалар болып табылады. Осы тапсырмаларын құрудағы қиындықтарды шешу жолдары ретінде мына мәселелерді атап өткен жөн:

1. Оқушыларға тапсырмаларды 6 деңгейлі Блум таксономиясы негізінде құрып, ондағы білу, түсіну, қолданудан гөрі жинақтау, талдау, бағалауға мән беру.

2. Стандарт талаптарына сай берілген тапсырмаларды орындаумен қатар оқушының өмірде қолдана алатындай тапсырмалар құрастыруға көңіл бөлу.

3. Оқушының логикалық ойлауын, сыни тұрғыдан ойын жеткізуді жүзеге асыру үшін, білім беруде сабақтың құрылымын өзгерту, яғни оқытудың белсенді стратегияларын қолдану, оқушының сабаққа деген ынтасын арттыру үшін әр 10 мин сайын жағдаятты өзгертіп отыру.

4. Оқушыға тапсырма берген кезде оның алгоритмдерін алдын-ала ескерту.

5. Тапсырманы зейін қойып, орындауға және эксперименттік есептер, зертханалық шағын зерттеу жұмыстарын орындата отырып, өзінің орындаған жұмысының дұрыстығына көз жеткізу, өзін-өзі бағалауға үйрету.

Осы іс-әрекеттерді орындаған жағдайда оқушыға жоғары деңгейде білімін қалыптастыруға жол ашылады. Ол үшін мұғалімдердің жан-жақтылығы, шығармашылығы, білімі жоғары деңгейде болуы керек.

Алдағы тәжірибе барысында міндетті түрде топтық жұмыстың маңыздылығын көре отырып, нығайтуын көздеп отырмыз. Келесі мәселенің бірі АКТ материалдарын кеңінен пайдаланудың қыр-сырын меңгере отырып, оның оқушыға қаншамалықты пайдалы екендігін түсіндіре отырып, ең ауқымды нәтижелі сабақ өткізуге болады. Ал сабақтың нәтижесі оқушылардың іс-әрекетінен көрініс табады.

Қорыта айтар болсам, функционалдық сауаттылық - баланы ойлауға үйрету! Ойлау арқылы бала көп нәрсеге қол жеткізуі мүмкін! Шығыс данасы Конфуции былай дейді: «Маған айтсаң, ұмытып қалам, көрсетсең есімде қалады, ал өзім істесем, үйреніп алам». Бұдан шығатын негізгі түйін, баланы білуге өз еркімен, шын махаббатпен жетелей білсек, өзіндік ұстанымы, көзқарасы бар шәкірт тәрбиелесек, көздеген мақсатқа жете білгеніміз. Яғни, баланың ынтасын жетелеу қызығушылығын ояту арқылы оқыту, үйрету, көрнекілікпен көрсету, оны өз беттерінше практикада қолдана білуі қажет деген сөз.

Әдебиеттер

1. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» 31.01.2017ж.

2. Кішібаева Д.Ж. «Жаңа педогогикалық технологиялар» Оқу құралы. Түрікстан қ. 2010 ж.113 бет

ГУМАНИТАРЛЫҚ ПӘНДЕР БОЙЫНША ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІГІ

Абзалбек Л.С.

**«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша ПҚ БАИ
Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы**

Бүгінгі таңда біздің білі беру жүйесінің алдында бәсекеге қабілетті білімді көтеру, оны қалыптасқан өмірдің шындығына бейімдеу мәселесі тұр. Себебі адам бүгінгі қоғамда түрлі өмір жағдаятында дұрыс шешім қабылдау үшін жоғары кәсіпқойлық пен айтарлықтай зияткерлік күш салуды талап ететін жағдайда өмір сүруде. Қоғам соңғы он жылда өмір ағымында қызмет саласының неше түрін өзгерту қажеттігімен байланысты үздіксіз білім алуды саналы түрде түсінді. Қазірге кезде оқи білу ерте жастан игерген қабілеттілік болып саналмайды, ол тек оқу техникасын меңгеру ғана болып отыр. Ендігі кезекте ол үнемі дамытылып отыратын білімдер жиынтығы, яғни түрлі қызмет жағдайы мен қарым-қатынас кезінде өмір бойы жетілдіріліп отыратын адами сапа.

Білім сапасын бағалау, оқыту нәтижесінің мониторинг жүйесін игерудегі халықаралық үрдіс зерттеулері ерекше қызығушылық тудырып отыр. Әлемдегі білім сапасының мониторинг жүйесіндегі жетекші халықаралық ұйымдардың бірі – Эконмикалық ынтымақтастық пен даму ұйымы (ЭЫДҰ). Ол PISA (Programme for International Student Assessment) басым білім беру жобасының иегері.

Зерттеу жылдан жылға оқу сауаттылығы түсінігін кеңейте түсті. Адамның алдына қойған мақсатын және т.б. табысты іске асыру үшін оған «қоғам талап ететін тілдік сөйлеу формалары», «жазбаша ақпаратты пайдалану» сияқты маңызды белгілерді енгізді. Бұл белгілер оқу үдерісін тура мағынасында түсіну шеңберінен шығып, зерттеушілер алдына жаңа міндеттерді қойды.

Оқу сауаттылығы дегеніміз не? Оқу сауаттылығы түсінігінің асытарынан жазбаша мәтіндерді түсіну және оодан ой түйіндеу, өз мақсатына ету үшін оны пайдалану, қоғам өміріне белсенді араласу үшін білім мен мүмкіндіктерді дамыту мағынасын түсіну ұсынылады.

Бұл анықтамада аталған түсінік белгілерінің әрқайсысы маңызды екендігін ұғынуға болады. Сауаттылық сөзі өзінің алдағы жоспарларын: білім алуды жалғастыру, еңбек жолына дайындалу, қоғам өмірі мен жұмысына қатысуды жүзеге асыру құралы ретінде оқушылардың оқуды меңгеруін білдіреді.

Түсініктің мәнін мына белгілер құрайды: түсіну, рефлексия, қолдану. Олар өзара бір-бірімен тығыз байланыста, әрі бірін-бірі толықтырып тұрады. Рефлексия мәтіннің мазмұны (немесе құрылымын) туралы ой қозғауды, оны жеке танымына жетелеуді көздейді. Тек осы жадайда ғана мәтінді түсіну, оның мазмұнын түрлі қызмет пен қарым-қатынас жағдаяттарында қолдану мүмкіндігі туралы айта аламыз.

Жазбаша мәтін сөзі баспа түрінде не қолмен немесе мәтіннің өн-бойында бейнеленген, шынайы тіл қолданылған ойды жеткізу формасы. Мұндай мәтіндер диаграмма, сурет, карта, кесте, графика түріндегі визуалды бейнелерді қамтиды. Бірақ басқа қабылдау стратегиясын талап ететін фильмді пайдалану, телебейне, мультипликация, сөзсіз суреттер бұған жатпайды. Визуалды бейнелерді қамтуына байланысты мәтінді тұтас мәтін (бейнелер жоқ) немесе тұтас емес мәтін (бейнелер бар) деп бөлуге болады.

Қазақстан оқушылардың білім мен дағдыларын бағалаудың халықаралық PISA бағдарламасына алғаш рет 2009 ж., сонан соң 2012, 2015 жылдары қатысты. 2018 жылы қазақстандық оқушыларды оқу сауаттылығы бойынша тағы да PISA емтихандарында тексеретін болады. Қазақстанның PISA халықаралық бағдарламасына қатысуы қазақстандық білімді дәстүрлі түрде мониторингтеуге айналып келеді.

Қазіргі заманғы педагогтің терминдер сөздігінде функционалды сауаттылыққа келесідей түсінік беріледі: «Адамның барлық өмір салаларында: жұмыста, мемлекетте, отбасында, денсаулық, құқық, саясат пен мәдениетте сауатты, біліктілікпен қызмет етуі» [1]. Функционалды сауаттылық – бұл қоғамның табыстылығының өлшемі. Функционалды сауаттылық жақын арада өркениеттің, мемлекеттің, ұлт пен әлеуметтік топтың, жеке тұлғалардың даму көрсеткіші болады. Жоғары деңгей қоғамның әлеуметтік-мәдени жетістігін, ал төменгі деңгей – нәтижесі әлеуметтің бейімделуге қабілетсіздік, отбасында, ұжымда өзара қарым-қатынас парадигмасын құра алмау, өзінің құқығы мен міндеттерін білмеу болып табылатын әлеуметтік дағдарыстың көрінісін білдіреді [2; 184-б.]. Сондықтан мектеп үшін өте маңызды мақсат туындайды: өмірге жеке элиталық оқушыларды емес, керсінше икемделген тұлғаны, яғни қажет кезде мамандығын өзгерте алатын, жаңа әлеуметтік рөл мен қызметті игеріп, бәсекеге қабілетті бола алатын тұлғаны даярлау. Қазақстан үшін оқушылардың функционалды сауатталық деңгейін зерттеу өзекті болып отыр, яғни барлық функционалды дағдылар мектеп қабырғасында қаланады. Бүгінгі таңда мектепте білім берудің басты міндеті – заманауи өмірге оқушыларды бейімдеу [3; 17-21-б.]. Функционалды сауаттылықтың базалық дағдысы – оқу сауаттылығы. Қазіргі қоғамда ақпаратпен жұмыс жасай алу (әсіресе, оқу) табысты болудың шарты болып отыр. Осылайша, жоғарыда айтылғандарды жалпылай отырып, функционалды сауаттылық – адамның, қоғамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алуы, өзгермелі жағдайға тез бейімделу. Функционалды сауаттылықтың негізгі формалары бар. Айталық, функционалды сауаттылықпен құзыреттер байланысты. Түрлі технологияларды таңдау мен пайдалануға, мәселені көріп, оның шешу жолдарын іздестіруге, өмір бойы үйренуге қабілеттілік. Функционалды сауаттылықтың басты түсінігі адамды қарым-қатынас мәдениетін қамтамасыз ететін мейірімділік пен достыққа тәрбиелеу. Әлеуметтік қарым-қатынас саласында функционалдысауаттылық білім берудің бір ғана мақсаты емес. Бірақ ол шығармашылық тәжірибе мен қабілетті қалыптастыруға мүмкіндік береді. Функционалды сауаттылықтың маңызы мен мәнін ескере отырып,

мемлекет тарапынан білім беру мазмұының жаңаруына қатысты салмақты қадам жасалды. Тарихта алғаш рет қосымша білім беру ұйымдарын қолдау жобасы құрылды. Бұл мәселе Елбасының қойып отырған басты мүддесі. Ол үшін елімізде түрлі шаралар қолға алынуда [4; 64-б.]. Сынып ұжымын фронтальді оқыту формасынан әрбір оқушының дербес білім алу траекториясын жүзеге асыру, оның ішінде интерактивті, инновациялық, зерттеу-жобалау технологиясы, сандық инфрақұрылымға көшу қамтамасыз етіледі. Көптеген міндеттер педагогикалық кадрлардың кәсібилігіне байланысты. Қазақстандық мектептің мықты әлеуеті оның мұғалімдер ұжымы болуы керек. Педагог оқытуда ақпараттандыру мен ақпараттық технология құралдарын пайдалануға, оқушыларын тәрбиелеу мен дамытуға дайын болуы керек. Оқушылардың бойында ақпараттық мәдениетті қалыптастыру үшін мұғалім өзі де сол мәдениетті меңгеруі керек. Әр мұғалім тұлғаның қалыптастырудағы өз рөлі түсіну қажет. Мұғалімнің жеке басының мүддесі білім реформасын енгізуге кедергі келтіреді [5; 113-б.]. 21 ғасыр ойлану мүмкіндігі бар, яғни таныс емес жағдаятқа бейімделе алатын тұлғаларды талап етеді. Сондықтан оқу үдерісіне сараланған оқыту мен тәрбиелеуге, оқушының өз бетімен жұмыс жасауын дамытуға, сонымен қатар денсаулығын нығайту, сақтауға шақыратын инновациялық әдістемелер мен жаңа педагогикалық технологияларды енгізу қажеттігі туындап отыр. Қазақстандағы бүгінгі білім беру жүйесі үшін отандық педагогиканың жетістігінен бөлек адамгершілікке бағытталаған педагогика идеяларын құрайтын шетелдік тәжірибе де өзекті болып отыр. Кембрид тәжірибесі негізінде оқытудағы жаңа тәсілдемеге жаппай апробация жүргізіліп, оң баға беріліп отыр. Мектептегі білім беру жүйесінде гуманитарлық бағыт бойынша басты пәндердің бірі – қазақ тілі мен әдебиеті пәні болып саналады. Тіл мамандарының мақсаты – оқушыларды қазақ тілі әлеміне жетелеу, балаларға қазақ тілінің байлығын, тереңдігін көрсету, олардың ана тіліне деген сүйіспеншілігін арттыру. Мұғалімнің міндеті – оқушыларға білімді тасымалдау емес, керсінше өз беттерімен білім алуларына жағдай жасау. «балық берме, қолына қармақ бер» деген даналық сөзді басшылыққа алу.

Қазіргі оқушылар ойларының шынайылығымен, тәуелсіз және еркіндігімен ерекшеленеді. Бұл дегеніміз – олардың практикалық дғдылардың қалыптастыруға мән беруі керек деген сөз. Сабақтардың негізіне оқушылардың бойында бүгінгі таңда талап етілетін сапаларды қалыптастыруға ықпал ететін әлеуметтік-құрылымдық педагогикалық жағдаяттар алынуы керек. Мысалы, өзіне жауапкершілік алу, шешім қабылдау, ұжымда жетекші және бағынушы рөлінде әрекет ету, еңбектену, болжам жасау, сын айту, өзгелерге жәрдемдесу, үйрене алу және т.б. Қиындықтар көп болғанымен, оны жеңу жолдары анық. Жалпы білім беретін және гуманитарлық сынып оқушылары үшін басты қиындық – қажетті ақпаратты іздеу мен іріктеу. Осы мақсатта әдебиет сабақтарында – РАФТ, балық қаңқасы, эссе, ақылдың алты қалпағы, шың, аквариум, «Брейнсторминг»; ал тіл сабағында – синквейн, роунд-робин, кластер, шұғыл хат стратегияларын пайдаланған тиімді. «Брейнсторминг» тәсілі оқушылардың шешен сөйлеуін дамытады, ол – функционалдық оқу

сауаттылығының басты қажеттілігі. Барлық оқушылар 11 адамнан 2 топқа бөлінеді. 1-топ – «идея жинақтаушылар» талықланып отырған мәселені шешудің бірнеше нұсқаларын қысқа уақытта ұсынуы керек. Топтан бір адам туындаған идеяларды жазып алып отырады. 2-топ – «талдаушылар» бірінші топтан нұсқалар тізімін алып, ештеңе қоспастан әрбір ұсынысқа мән бере отырып, ең оңтайлы дегенін таңдайды. Таңдалған сөйлемдер топтастырылып, хабарланады. Миға шабуылдың бірінші айналымын аяқтаған соң, екінші айналымға көшеді. Миға шабуыл барысындағы мұғалімнің рөлі – мәселенің мәнін қысқаша баяндап, оны өткізу ережесін (шартын) айтады. Түскен ұсыныстарға дәлелсіз сын айтуға тыйым салынады. Идеяның сапасына ерекше мән беріледі, айтылған идеяларды жинақтау марапатталады. Ұсыныстар тоқтаусыз түсіп отыруы керек.

Оқушылардың ішкі әлемінің мүмкіндігін ашуға эссе көмектеседі. Оқушыларға әр нәрсенің мәніне тереңдей үңілуге, ойларын жеткізуге, белгілі бір стильде ойларын айтуға, тілдік құралдарды іріктеуге, сөйлеулерін жетілдіруге ұсыныс тасталады. Олардан өз мүмкіндіктерін көрсете алатын нағыз зияткерлік жұмыс талап етіледі. Мәтіннің «құпиясын» ашу ойдың жұмыс істеп, идеялардың туындауына мәжбүрлейді. Нәтижесінде оқушылар тіл құралдарын: тіл бірліктері, көркем тіл бірліктері, терминдер және т.б. көріп, түсіне бастайды. Мәтінді талдау барысында тілдік сезіну мен ойлау дамиды. Егер оқушылар мәтінді терең түсінетін болса автор ретінде өздері де шығарма жаза бастайды, жазушылардың ана тілінің көркемдігін қолдану шеберлігін үйренеді, ең бастысы – өздерінің не айтқысы келгендеріне мән береді. Қажетті ақпаратты табу, онымен жұмыс жасау, сөз арқылы өз ойын жеткізу – оқушылардың коммуникативтік сапаларын қалыптастыратын сапалар. Виртуалдық кеңістіктің алар орны бөлек. Әлемді визуалдандыру тоғысында пайда болған АКТ, Ғаламтор тұлғаның әлеуметтенуінде үлкен рөл атқарады. Бұл білім беру сапасын жақсартудың тағы бір дұрыс тәсілі, сондықтан қазіргі таңда оқушыны қызықтыру мен ассоциативті, яғни дыбыстық және көркем бейнелер арқылы оқыту оңайға соғады. Заманауи оқыту құралдарын пайдалана отырып, виртуалды кеңістікке ену, басқа тәсілмен көрсету мүмкін емес құбылыстарға визуалды саяхат жасау мүмкіндігін ашады. Сөз мәнін ашуды талап ететін ұғымдыбілдірсе, сурет заттарды көрсетеді. Түрлі сурет, бейнелер эмоцияны тудырады. Заттың қасиетін айтып жатқаннан, оның қандай екендігін көрсете салу маңызды болып жатады. Визуалдық және ассоциативті жадыны нығайту, селективті зейінді дамыту үшін очень удобен в применении метод Локи әдісін қолдану өте тиімді. Бұл - ақпаратты белгілі орындармен байланыстыру арқылы бейнелерді елестетуге негізделген мнемоникалық тәсіл [1]. «Визуалды пирамида» ғимаратында оқушыларға алдын ала оқылған «Әпке» шығармасынан маңызды деген детальдарды еске түсіру ұсынылады. Бұл бөлменің жабдықталуы, киімнің сыртқы бөлшектері және т.б. Сонан соң бөлшектерді сипаттайтын сөздер арқылы пирамиданы «күру» керек. Мұндай сабақтар визуалды қабылдау, аргумент келтіру дағдыларын дамытып, эстетикалық дамуға, тілдерінің дамуына, логикалық ойлануларына, пікір

алмасу мәдениетін қалыптастыруға көмектеседі. Веб-сабақтар – қашықтықтың оқытусабақтары, семинар, іскер ойын, зартханалық жұмыс, практикум, телеконференциялар – оң нәтижесін беріп, тәжірибеге енгізілді. Ғылым мен білім дамыған сайын, оған деген талап та күшейіп келеді. Сондықтан адамның функционалдық сауаттылығы шағын әлеумет жағдайларына бейімделу мүмкіндіктерінің көрсеткіші болып отыр. Функционалдық сауаттылықты дамыту үшін сабақ уақытында, тіпті сыныптан тыс кезде ерекше білім ортасын құру қажет. Мектепке түрлі оқушылар келеді: жинақталған, реттелмеген, зейінді, ұшқалақ, зерек, сылбыр, ұқыпты, олақ т.б. Оларды ортақтастыратын бір ғана нәрсе бар, ол – оқуға деген құлшыныс. Жақсы, не жаман оқитын оқушы жоқ, тек қызығушылық танытатындар бар. Тіпті ең нашар деген оқушының өзі ерекше идеяларымен танылып жатады. Ендеше, педагогтер адамнан нағыз адамды шығаруымыз керек, оны қоршаған ортамен байланыста өмір сүруге үйрете алуымыз қажет.

Әдебиеттер

1. Национальный план действий по развитию функциональной грамотности на 2012–2016 годы в РК. – [URL]: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1200000832>
2. Качество педагогического образования: Проблемы и перспективы развития: сб. материалов Международной научно-практической конференции / Алматы: КазНПУ им. Абая, 2004. – 395 с.
3. Дебердеева Т.Х. Новые ценности образования в условиях информационного общества. // Современная школа. – 2005. - № 3. – С.17-21.
4. Басова Е.А. Формирование у подростков функциональной грамотности в сфере коммуникации. - Санкт-Петербург, 2012. – 176 с.
5. Рыбакова М. Конфликт взаимодействия в педагогическом процессе. – Москва, 1991. – 254 с.

ГЕОГРАФИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДЫҢ ЖОЛДАРЫ

Абильдаева Ж.М.

**№ 1 жалпы білім беретін орта мектебі Қарағанды облысы Жезқазған қаласы
география пәнінің мұғалімі**

Бүгінгі ғылым мен техниканың қарыштап даму заманында мектепте дәстүрлі оқыту оқушылардың ғылым негіздерін мемлекеттік стандарт деңгейінде толық меңгеруіне кепілдік бермей отыр. Бұл оқушылардың білім жетістіктерінің нәтижелерінен көрінуде. Қазақстан күн сайын қарқынды дамып келеді және ұлттың зияткерлік әлеуетін қалыптастыруға батыл қадам жасап отыр.

Функционалдық сауаттылық бұл, адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Зерттеушілердің болжамы бойынша адамдардың

сауатсыздық деңгейінің төмендеуі, оларға дұрыс білім беріп, тиянақты оқытпаудан, оқырман болуға үйретпеуден болған көрінеді. Сақтанбау, ұқыпсыздық, байқаусыздық, апаттар: мұның бәрі ережені дұрыс оқымағандықтан, түсінбегендіктен, санаға сіңірмегендіктен орын алып отыр. Қазіргі әлемдік білім кеңістігіндегі халықаралық стандарт талаптарына сай оқыту үдерісінің орталық тұлғасы білім алушы субъект, ал ол субъектінің алған білімінің түпкі нәтижесі құзіреттіліктер болып белгіленуі білім беру жүйесінде «функционалдық сауаттылықты» қалыптастыру мәселесін негізге алудың өзектілігін арттырып отыр. Осыған орай алған білімдері негізінде әрекет етуге қабілеттілік пен даярлықты білдіретін құзыреттіліктерді қалыптастыру үздіксіз білім беру жүйесінің маңызды буыны болып саналатын жалпы білім беретін орта мектептердегі әрбір пәнді оқытудың да басым бағыттарының бірі болып табылады. Функционалдық сауаттылық оқушылардың танымдық қабілеттерінің деңгейін және оқушылардың өнімді жұмысының көрсеткішін білім деңгейі ретінде қарастырады. Бұл деңгей өмірдің әртүрлі саласындағы тапсырмаларды шешуде мектептік білім мазмұнының қолданбалық сипатына және оқушылардың игерген біліміне негізделеді. [1]. Сондықтан, қоғамдағы өмірлік пен практикалық іс-әрекеттердің дағдылары мен әлеуметтік іс-тәжірибені меңгеру үшін оқушылардың білім алу барысында негізгі және пәндік құзыреттіліктері қалыптасуы тиіс. Оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын аттыру үшін мұғалім шебер болуы керек. Ол баланы қалай оқыту, оның сабаққа деген ынтасын қалай ашуға болады деген сұрақтар төңірегінде жұмыс жасауы тиіс. Жалпы адам баласы есту, көру, ұстап көру, сезу және иіскеу арқылы есте сақтайды. Кейбір оқушылар жазбашаға, кейбірі ауызшаға қабілетті болып келеді. Мәселен, география пәні бойынша оқушылардың пәнге деген қызығушылығын яғни, сауатын ашу үшін оларды 4-сыныптан бастап картамен жұмыс жасауға дағдыландырған дұрыс. Сонда олар тек теорияны меңгеріп қана қоймай, сонымен бірге практика жүзінде де меңгереді.

Халықты шаруашылықпен мәдени қажеттілігін өтейтін заман талабына сай, сапасы жоғары географиялық карталар мен атластар, глобустар және басқа картаграфиялық өнімдермен қамтамасыз ету – картаграфияның міндеті болып табылады. Ежелгі Египетте, антикалық Грекияда және Римде басқа да өркениет ошақтарында карталар бойынша арақашықтар мен елдерді табудың қарапайым тәсілдері қолданыла бастады. Алғашқы адамдар өздерінің жүріп өткен жолында мол азық қорлары бар аймақтарды байқаса, келесі жолы осы орынды адаспай табу мақсатында ағаштардың қабықтарына әртүрлі таңбалармен шартты белгілер тастап отырған. Алғашқы қолданысы жол бағдарлаудан басталған. Карта тарихы орта ғасырда, әсіресе ұлы географиялық ашылулар кезеңінде жиһанкез – саяхатшылар үшін жаңа жерлер мен байлықтарды игеруде таптырмас құрал болды. Жер бетінің белгілі бір масштаб пен кішірейтіліп ойылған кескін карта [2].

Картаның көмегімен оқушының ой-өрісін дамытып, білімін одан әрі дамыта аламыз. Картамен жұмыс-арқылы қалыптасатын дағды, картаны үйрету,

оларды картамен жұмыс істеуге дағдыландыру оңай жұмыс емес. Оқушылар кескін картамен сыныпта жаңа сабақты өткенде, бекіту мен сарамандық жұмыстар арқылы білім тексергенде және үй тапсырмасын орындағанда жұмыс жасайды. Көп кезеңдерде бұл жұмысты оқушылар атласпен салыстыра отырып, кескін картада қажетті нысандардың орнын тауып, оларды белгілеп жазады. Кескін картада жер бедері, жер беті сулары, елді мекендер және пайдалы қазба кен орындарына байланысты географиялық атауларды есте сақтауға үлкен көмегін тигізеді. Кескін картамен жұмыс жасағанда бірнеше қағидаларды есте сақтау қажет. Мәселен, өзеннің аты ағыс бағытымен, көлдің аты кескініне қарай, тау жотасы созылу бағытына қарай, қала параллельге бағыттас жазылу керек. т.б. Енді өз тәжірбемді ортаға салғым келеді.

6 –сыныпта «Жердің пішіні мен көлемі», географиялық карталар, олардың маңызы» тақырыптарын өткен соң, кескін картаға нольдік параллель, нольдік меридиан, алты құрлық пен төрт мұхитты салуға бағыт беремін. Кескін картаға мына тапсырмаларды орындатамын. 1.Экватор сызығын сызу. Экватор қандай материктерді кесіп өтеді? 2.Бастапқы меридиан қандай мұхиттарды кесіп өтеді? 3. Алты құрлықты ата және көрсет. Қандай материктен тек оңтүстік бағытқа қозғала аласың? 4. Қандай мұхиттар солтүстіктен оңтүстікке дейін созылып жатыр? 5. Көп бөлігі шығыс жарты шарда, ал аз бөлігі батыс жарты шарда болатын материктерді көрсет. 6.Солтүстік және оңтүстік полюстегі мұхитты ата. Таулар, жазықтар, өзендер мен көлдерді кескін картаға түсіру.

8-сыныпта «Қазақстанның географиялық орны мен шекаралары» тақырыбын өткенде әкімшілік- теориялық құрылымын кескін картаға түсіру тапсырмаларын орындатамын. Қазақстанның жер бедері картасына, таулар мен жазықтар, ойпаттары мен қыраттарын кескін картаға түсіру. Климаттық картасынан, Қазақстан аумағындағы ауа температурасын және жауын-шашынның таралын анықтау.

10-сыныпта «Дүние жүзінің саяси картасы» тақырыбын өтер алдында оқушыларға жеке материктер бойынша елдер мен олардың астаналарын жаттау тапсырамын. Тексеру кезінде мынадай пысықтау сұрақтары беремін. Африка құрлығы бойынша: 1. Экватор бойындағы мемлекет. 2. Жерорта теңізі жағалауында орналасқан мемлекеттерді көрсет. 3. Атына сәйкес түбекте орналасқан мемлекет.

4. Қайсысы солтүстікке қарай орналасқан Алжир ме, әлде Чад па? 5. Гвинея шығанағы жағалауында орналасқан мемлекеттер. 6. Қызыл теңіз жағалауында орналасқан мемлекеттер. 7. Аралда орналасқан мемлекеттер. 8.Ніл өзені бойында қандай мемлекеттер орналасқан? Мұндай сұрақтарға оқушылар қызығушылықпен жауап береді, есте сақтау қабілеті артады.

Картаны пайдаланғанда ойындарды пайдалану өте тиімді. Ол оқушының картамен жұмыс жасауға және пәнге қызығушылығын арттырады. Сабақтарымда жүргізетін ойын түрлерін ұсынамын.

Мәселен, «Фигуралы елдер» ойыны. Африка материгінде әртүрлі фигуралы елдер көп. Алжир, Египет, Мавритания, Мали елдерінің қиындысын жасырып, формасына қарап өз орнына орналастыру керек.

«Бәйге» ойыны. Тақтаға екі оқушы шығады. Бірінші оқушы көлдің атын атаса, ал екінші оқушы соған құятын өзердерді атайды. Керісінше, оқушы өзенді атаса, екінші оқушы өзеннің құяр көлін атайды. Әр дұрыс жауапта алға қарай жылжып отырады. Кімде-кім белгіленген мәреге бірінші жетсе сол жеңіске жетеді. 1. Арал-Сырдария, Амудария. 2. Балқаш-Іле, Қаратал, Ақсу.

«Жұмбақ сұрақ» оқыту ойыны. Ертеде бір байдың үш ұлы болады. Күндердің күнінде бай ұлдарын дүниедегі ең ғажайып затты тауып келуге жұмсайды. Үшеуі солтүстіктен оңтүстікке қарай үш жолмен кетеді. Үлкен ұлы өз жолында үстірттен, кейін су жағалай жүріп, бір кезде тұз бен балық сатып отырған адамдарға кездеседі, сол жерден ол бір адамнан ұшар кілем сатып алады. Ортаншы ұлы жолында үйіліп тұрған қара алтынды көреді, кейін шөл даламен жүріп отырып, шөлде су сұрап отырған адамнан сиқырлы дүрбі алады. Кенже ұлы жолында алтын, күміске толы қоймадан, бір жақ беті ащы, екінші жағы тұщы судан, кейін үлкен алма бағына келеді, ол жерден ол өмір алмасын сатып алады. Кейін үш ағайынды тауда жолығып, сол жерде дүрбімен әкелерін көрсе, әкелері ауыр науқас екен, тез арада ұшар кілемге отырып, әкелеріне өмір алмасын береді. Әкелері ауруынан айығып, барлық затты бағалы деп есептейді. Сонымен, ұлдар қай жерлермен жүріп өтті, қай ел екенін картаға қарап анықта. Мұндай жұмбақ сұрақтар баланың ой - өрісін дамытып, ойлау қабілетін арттырады.

«Картаны жина» ойыны Материк немесе бір елдің картасын бөлшектеп, оның кескін картасын топ болып тез арада құрастыру керек [3].

«Географиялық есептер шешу» Сандық масштаб 1: 8000 000 болса, қағаз бетіндегі 1600 км жол неше см болады? Жауабы: Атау масштаб бойынша 1 см = 80 км $1600:80= 20$ см.

«Карта сызу» Әр топқа жеке тапсырма беріледі. Мәселен, Азия, Еуропа, Оңтүстік Америка, Африка материктерін сызуды тапсырамын. Олар картаны пайдаланбай өздері картаны сызады, сызып болғаннан соң, картамен салыстырып, қателерін түзейді. Араларында ең үздік деген картаны анықтайды.

«Номенклатуралық ойын»

	Тау	Өзен	Көл	Шөл
	Қаратау	Қалмаққырған	Қаракөл	Қаракүм
	Алатау	Аян	Аралсор	Арал маңы
			Зайсан	
	Ақшатау	Ақсу	Ащыкөл	Атырау
	Қарқаралы	Қаратал	Қапшағай	Қызылқұм
	Сауыр	Сарысу	Сілетітеңіз	Сары есік Атырау
	Тарбағатай	Тобыл	Таскел	Тайсойған
	Ақтау	Ақжайық	Ақсуат	
	Нарым	Нұра		Нарын

Егер оқушылар осы атауларды жақсы меңгеріп, объектілерді дұрыс таба білсе, міне сол кезде жақсы білім алады. Жаңа әдіс-тәсілдерді қолданып, жеке, жұптық және топтық жұмыс жасаған да өте тиімді.

Оқушылардың алған білімдерін өмірде, кез-келген жағдайда, әлеуметтік ортада қолдана алуға, әлеуметтік талаптарына сай келу үшін оқушының ақпараттық технологияларды қолдану және проблемалардың шешімін таба алуға, оқушылардың өзгермелі өмірге бейімделуіне үйрету керек. Функционалды сауатты адам қоғамның құндылықтарына сәйкес, қоғамдық ауқалдың қалыптасқан мүдделеріне қарай әрекет етеді.

Оқушылар өз бетімен кез келген географиялық нысандарды кескін картаға түсіре алады. Кескін карта түсіру арқылы әрбір географиялық нысандардың орналасуын, олардың аттарының дұрыс жазылуын есте сақтап қалады. Географиялық координаталарды табу арқылы математикалық білім мен іскерлікті көрсетеді. Теориялық білімді практикалық жұмыста бекітеді.

Жеке тұлғаның басты функционалдық сапасы белсенділік, шығармашылық пен ойлауға қабілеттілік және стандартты емес шешімдер қабылдай алуы, өзін-өзі дамытуға, өздігінен оқуға, өз білгенін іске асыру болып табылады.

Әдебиеттер

1. «Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру», Ы.Алтынсарин Ұлттық білім академиясы, Астана қаласы, 2015 жыл /әдістемелік құрал/ - 78 бет.
2. «География және табиғат» журналы №1, 2014ж. 26 бет.
3. «География және табиғат» журналы №3, 2015ж. 24 бет.

БІЛІМ БЕРУДЕ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Абиялдаева К.К.

**Шет ауданы, Қайрақты ауылы Хасен Сәрінжіпұлы атындағы ЖОББМ
базасындағы тірек мектебінің бастауыш сынып мұғалімі**

Қазіргі кезеңде Республикасызда білім берудің жаңа жүйесі жасалып, Қазақстандық білім беру жүйесі әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алуда. Бұл педагогика теориясы мен оқу-тәрбие үрдісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр: білім беру парадигмасы өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болды.

Әрбір күні өзгеріске толы бүгінгі жауапты кезеңде замана көшінен қалып қоймай уақыт талабына сай ертеңгі болашақ жас ұрпақты білімді етіп тәрбиелеу ұстаздарға зор жауапкершілікті жүктейді. Ол мұғалімнен үздіксіз ізденуді, өз білімін үнемі жетілдіріп отыруды талап етеді. Өйткені еліміздің ертеңі бүгінгі жас ұрпақтың қолында.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын, құзыреттілігін қалыптастыру жолдары, мәселелері тек қана білім мазмұнын жаңартуды жүзеге асырып қана қоймайды, сондай-ақ оқытудың тиімді технологиясы мен әдістерін қолдануды көздейді. Яғни бүгінгі күні мұғалімдердің алдына қойылып отырған басты міндеттердің бірі – оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру

және педагогикалық технологияларды меңгеру.

Қазіргі мемлекеттік білім стандарты деңгейінде оқыту үрдісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияларды ендіруді міндеттейді. Осыған орай, қазір оқытудың әр түрлі педагогикалық технологиялары мектеп өміріне енгізіліп жатыр. Олар мыналар: Оқытудың компьютерлік технологиясы компьютермен жұмыс істеу техникасын меңгеру, сыныпта белсенділік көрсету, жеке жұмыс істеу, жекелеп көмек көрсету, проблемалық оқыту технологиясы, тірек сигналдары арқылы оқыту технологиясы (В.Ф.Шаталов) теория және практиканы блок түрінде топтау, тірек-схема, тірек-конспект түрінде берілген теориялық, материалдарды сыныпта меңгеру, үйде өз бетімен іздену, жұмыс істеу, түсіндіре басқарып - оза оқыту (С.Н.Лысенкова) алынатын білімнің алғашқы бөлігін алдын-ала оқыту, деңгейлеп саралап оқыту технологиясы бірнеше деңгейде тапсырма беру және т.б., мәселелік оқыту, оқытудың белсенді әдістері, т.б.

Сондай-ақ М.Н.Жанпейісованың блоктық-модульдық технологиясы мен В.М.Монаховтың, Дьяченконың оқытудың ұжымдық тәсілі, сондай-ақ, профессор Ж.Қараевтың оқытуды дербестендіру мен дифференциалау және білім беруді демократияландыру мен ізгілендіру ұстанымдарына негізделген жаңа педагогикалық компьютерлік технологиясы еліміздің барлық мектептерінде дерлік қолданылып жүр.

Мектептерде жүргізіліп жатқан қазіргі тәжірибелік-сынақ жұмыстардың басты міндеті жаңаша оқытудың педагогикалық технологиясын оқыту үрдісіне енгізу болып табылады. Мәселен, Л.В.Занков, Д.Б.Эльконин, В.В.Давыдовтың бірлесе жасаған “Дамыта оқыту жүйесі” бір-бірімен тығыз байланысты әрі мынадай ұстанымдардан құралады:

1. Жоғары деңгейдегі қиындықта оқыту.
2. Теориялық білімнің жетекші рөлі.
3. Оқу материалын жеделдете оқыту.
4. Оқу үрдісін оқушының сезінуі.
5. Барлық оқушылардың дамуы үшін жүйелі жұмыс істеу.

Л.В.Занковтың оқыту жүйесінде оқушы өзін емін-еркін сезінеді, оның әлеуметтік мүмкіндігі мен дербестігінің дамуына жағдай жасалады. Осы жүйеде оқушы мен мұғалімнің арасындағы жаңаша қарым-қатынастың іргетасы қаланады. Мұғалім түсіндіруші, оқытушы тұрғысында емес, оқушының оқу әрекетін ұйымдастырушы, бағыттаушы ретінде көрінеді. Д.Б.Эльконин мен В.В.Давыдовтың зерттеулері оқу әрекеті және оның субъектісін қалыптастыруға бағытталған. Оның құрылымы мынадай: оқу- танымдық мотивтер, оқу тапсырмалары, оқу амалдары, оқу операциялары.

Педагогика ғылымында баланы оқыту мен тәрбиелеудің міндеті жан-жақты дамыған жеке тұлғаны қалыптастыру болғандықтан, жаңа технология бойынша әдістемелік жүйенің басты бөлігі оқыту мақсаты болып қалады. Сондықтан танымдылық іс-әрекеті белгілі бір дәрежеде белсендірілуі қажет. Бұл әдістемелік жүйенің басқа бөліктерінің де (мазмұн, әдіс, оқыту түрі мен құралдарының) өзара байланысы қалпында өзгертілуін талап етеді. Мұны

орындау үшін төмендегідей ұстанымдар жүзеге асуы тиіс.

1. Оқушылардың өзіндік іздену іс-әрекетінің әдістерін меңгеру талап етіледі. Өйткені бұл әдістердің күнделікті пайдаланып жүрген оқыту әдістерінен айырмашылығы бар. Яғни жаңа жағдайдағы "оқыту әдістемесі" деп отырғанымыз: "оқушы - мұғалім" ұстанымының өзара тығыз байланыстылығы. Демек, мұнда бірінші орында оқушы тұрады және оның өз бетімен білім алудағы белсенділігіне баса назар аударылады.

2. Жаңаша оқытудың негізгі түрлері: оқытудың дербес және топтық түрлері болып табылады. Бұл жерде алға қойылатын басты мақсат - оқушыға деген сенім, оның өз ісіне жауап беру мүмкіндігіне сүйеніп беделі мен қадір-қасиет сезімін дамыту. Ал оқытудың фронтальды түрі көбінесе, бағыт беру, талқылау және түзету енгізуде ғана пайдаланылады.

3. Жаңа технологияның мақсаты бойынша "оқытуды ізгілендіру" қажет. Бұл үшін оқу құралдары оқушылардың өздігінен танымдық іс-әрекетін жүргізе алатындай болуы керек. Бұрынғы дәстүрлі оқулықтар мұндай талапты қанағаттандыра алмайды, сондықтан оқушылардың өз бетімен білім алуына аса бейімделген жаңа типтегі оқулықтар керек-ақ.

Жаңа технологияның тағы бір психологиялық негізі болып табылатын теория - Л.С.Выготскийдің "оқыту үрдісінде оқушының ақыл-ойының дамуы "актуалды даму" аймағынан жақын арадағы даму" аймағына ауысуы туралы теориясы. Бұл ауысу тапсырмаларды қайталап орындауға ғана арналған бірінші деңгейден өнімді іс-әрекетті қажет ететін келесі деңгейлерге ауысу негізіндегі іс-әрекет арқылы жүзеге асады. В.П.Беспалько бұл деңгейлерді төртке бөледі: бірінші деңгей - "міндетті, оқушылық", екінші - алгоритмдік, үшінші - эвристикалық, төртінші - шығармашылық.

Ендеше оқушылардың білім, білік, дағдыларын, құзыреттіліктерін жетілдіру үшін оқытудың жаңа технологиясы негізінде дифференциалдық және дербес деңгейлік ұстанымдарының талаптарына сәйкес өткізілетін әр түрлі сабаққа арналған жаңа тұрпаттағы оқулықтар мен оқу құралдары қажет.

Әрбір педагогикалық технология жеке тұлғаның өзін-өзі дамытуға, оның өзіндік және шығармашылық қабілетін арттыруға, қажетті іскерліктері мен дағдыларын қалыптастыруға және өзін-өзі дамытуына қолайлы жағдай жасауға қажетті объективті әдістемелік мүмкіндіктерін қамтуы тиіс.

Технологиялар мен әдістердің тізімі ауқымды, олардың мүмкіндіктері әр түрлі, сондықтан алдымен негізгі стратегиялық бағыттарды анықтау қажет, әрине, өмірдің әр түрлі жағдайларына дайын рецепт жоқ. Белсенді технологиялар мен әдістердің әлеуеті өте жоғары, ал оларды оқыту барысында пайдалану оқытудың нәтижесі - құзыреттілікке ықпал етеді.

Төмендегідей негізгі міндеттерді бөліп алуға болды:

- оқушылардың дамуына, өзіндік дамуына жағдай жасау;
- өнімді білім, білікті игеру;
- бүкіл өмір бойына өз білімін толықтыруға деген қажеттілікті дамыту.

Оларды орындау үшін мұғалім нені басшылыққа алуы керек?

Ең алдымен, мұғалім қолданатын технологияға тәуелсіз төменде келтірілген ережелерді есіне сақтауы керек:

1. Ең бастысы, Сіз оқытып отырған пән емес, Сіз қалыптастырып отырған тұлға. Тұлғаны Сіз оқытатын пән қалыптастырмайды, пәнді оқытатын мұғалім қызметі арқылы қалыптасады.

2. Белсенділікті қалыптастыру үшін уақытты да, күшіңізді де аямаңыз. Бүгінгі белсенді оқушы – ертеңгі қоғамның белсенді мүшесі.

3. Оқушыны білім алуға, оқу-танымдық қызметтің өнімді әдістерін игеруге көмектесіңіз.

4. «Неліктен?» деген сұрақты жиі пайдаланыңыз, бұл себепті ойлауға үйрету үшін қажет: себеп-салдар байланысын түсіну дамыта оқытудың міндетті шарты болып табылады.

5. Ауызша айтқан адам емес, практикада қолданған адам білетінін есіңізге сақтаңыз.

6. Оқушыларды ойлауға және өздігінен әрекет етуге үйретіңіз.

7. Шығармашылық ойлауды проблеманы жан-жақты талдаумен дамытыңыз, танымдық міндеттерді бірнеше тәсілдермен шешіңіз, жиі шығармашылық есептерді жоспарлаңыз.

8. Оқушыларға оларды оқыту перспективасын жиі көрсетіңіз.

9. Білім жүйесін игеруді қамтамасыз ету үшін сызбаларды, жоспарларды қолданыңыз.

10. Оқыту үрдісінде әр оқушының жеке қабілеттерін есепке алыңыз, бірыңғай деңгейдегі білімі бар оқушыларды кіріктірілген топтарға біріктіріңіз.

11. Оқушылардың өмірлік тәжірибелерін, қызығушылықтарын, даму ерекшеліктерін есепке алыңыз.

12. Өз пәніңізден ашылған жаңалықтар бойынша ақпаратты біліңіз.

13. Оқушылардың зерттеу жұмысын ынталандырыңыз. Оларды эксперименттік жұмыстың техникасымен, есептерді шығару алгоритмімен, анықтамалық материалдармен, шығармалармен таныстыруға мүмкіндік табыңыз.

14. Білім ол үшін өмірлік қажеттілігі екенін түсінуге үйретіңіз.

15. Оқушыларға әр адамның өмірлік жоспарларын жүзеге асыру үшін барлығына үйренетін болса, онда ол өмірден өз орнын табатынын түсіндіру қажет.

Бұл пайдалы кеңестер-ережелер – бұл педагогикалық даналықтың, педагогикалық шығармашылықтың, көптеген ұрпақтардың жалпы педагогикалық тәжірибелерінің шағын бөлшегі ғана.

Осыларды есте сақтау, оларды басшылыққа алу - бұл ең басты мақсатқа - тұлғаның дамуын қалыптастыруға жетуде мұғалім еңбегін жеңілдетудің басты шарты болып табылады.

Әдебиеттер

1. Әбенбаев С., Ахметова Г., Әбенбаева И. Дәстүрлі емес сабақ турасында//Мектептегі шетел тілі. 2003, №2, бб.11-16.

2. Кішібаева Д.Ж. Жаңа педагогикалық технологиялар.Оқу құралы. Түркістан қ.

А.Ясауи атындағы ХҚТУ, 2010.

3. Қуанбаева Б. Оқытудың педагогикалық жүйесін технологиялық негізде жетілдірудің дидактикалық шарттары: дисс. Пед. ғыл.канд. – Алматы, 2005. –137 бет.

4. Манабаева А.Ш., Абылайхан С.М., Алшынбаева Ж.Е. Қазіргі білім беру технологиялары Оқу-әдістемелік құралы. Қарағанды, Санат баспасы, 2007, 80б.

5. Селевко Г.К. Современные технологии в образовании. –М., 1998.

6. Таубаева Ш.Т. Оқытуың қазіргі технологиялары //Бастауыш мектеп. - 1999. №4. бб-5-12.

РАБОТА С ТЕКСТОМ КАК СПОСОБ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ЧТЕНИЯ

Адамова Жумабике

**ФАО «НЦПК» Өрлеу» ИПК ПР по Карагандинской области
старший преподаватель кафедры ДВиНО**

**Брахметова Т.М.
ОСШ №13 г. Жезқазған**

В своем ежегодном Послании Президент РК Нурсултан Назарбаев уделяет особое значение вопросам воспитания подрастающего поколения и указывает: «Чтобы стать развитым конкурентноспособным государством, мы должны стать высокообразованной нацией. В современном мире простой поголовной грамотности уже явно недостаточно. Необходимо уделять большое внимание функциональной грамотности наших детей, в целом всего подрастающего поколения. Это важно, чтобы наши дети были адаптированы к современной жизни».

Русский язык и литература в казахской школе являются одним из ведущих предметов гуманитарного цикла и призваны развивать функциональную грамотность учащихся. Я учитель с почти тридцатилетним стажем работы в школе, сертифицированный учитель третьего (базового) уровня в рамках уровневых программ повышения квалификации педагогических кадров Республики Казахстан, не так давно проходила курсы повышения квалификации на тему «Развитие функциональной грамотности чтения учащихся в рамках проведения международного исследования PISA». Меня, как учителя новой формации, очень заинтересовали результаты исследований в рамках программы PISA. Ведь одним из основных требований к преподаванию русского языка в казахской школе является развитие коммуникативных навыков. А развить коммуникативные навыки можно только через грамотность чтения. Грамотно читать - это значит размышлять над содержанием текста, оценивать смысл и значение текста и научиться излагать свои мысли о прочитанном. И поэтому передо мной встал вопрос: какие виды работ должен применять учитель на своих уроках, чтобы довести до сознания каждого ученика нужность и важность получаемых знаний, привить навыки применения этих же знаний в повседневной жизни.

Что требовалось с меня, как с учителя? Я решила меньше говорить на уроках, больше слушать своих учеников и старалась больше времени уделять групповой и парной работе учащихся. Этим навыкам работы я научилась на курсах обучения по Кэмбриджу. Я стала использовать на своих уроках тексты с заданиями формата PISA. Задания к текстам я стала придумывать сама, этому способствовали навыки и умения, полученные на курсах повышения квалификации по развитию функциональной грамотности чтения.

Итак, после объяснения грамматической темы и выполнения тренировочных заданий по стратегиям критического мышления, я давала тексты с «переделанными» заданиями, где учитывалось время, возможности и возрастные особенности учащихся. Задания составлялись мной с учетом решения поисковых, исследовательских и творческих задач, с главной целью – заинтересовать ученика, обратить его внимание на проблемы, которые сможет решить человек, вооруженный навыками грамотного чтения.

На своих уроках я использую сплошные и несплошные тексты. Сплошные тексты чаще всего применяю на уроках русского языка, потому что учащимся можно дать задания как грамматического характера, так и задания формата PISA. А несплошные тексты (иллюстрации с картин, фотографии, информационные листы и т.д.) использую на уроках русской литературы в старших классах и литературного чтения в младших классах. На своих уроках с применением заданий формата PISA я уделяю особое внимание на полное понимание учащимися текста. Для этого, дополнительно к тексту, я даю перевод некоторых слов и выражений. А применение стратегий критического мышления через чтение и письмо – это «спасательный круг» для любого учителя, будь это учитель новой формации или учитель, лишь владеющий данной технологией.

Итак, на уроке русского языка в 9 классе «Повторение темы «Сложное предложение» учащиеся работали над притчей «Чем наполнена душа» по стратегии «Думай – обсуждай с партнером – делись».

«Чем наполнена душа» (притча)

Однажды несколько человек нарочно громко осуждали мудрого человека, когда тот проходил по их кварталу. Тот все слышал, но ответил им улыбкой и желал здравствовать. Некто спросил его:

— Ты улыбался и желал этим людям здоровья, неужели ты не испытывал к ним злости?

На что мужчина ответил:

- Когда я прихожу на рынок, я могу тратить только то, что есть у меня в кошельке. Так же и при общении с людьми – я могу тратить только то, чем наполнена моя душа...

Индивидуальная работа учащегося.

Задания учащимся:

1. Выразительно прочитай.
2. О чем этот текст? Выбери правильный вариант ответа.

Это текст о воскресной прогулке.

Это текст о человеке с доброй душой.

Это текст о человеке с толстым кошельком.

Критерии оценивания: 0-1 балл.

Работа в паре.

3. Найдите в тексте сложные предложения по данным схемам и определите вид сложных предложений (СП):

1) [– =], но [=].

2) [— — =], (когда =).

3) [Когда – =), [= =], (что =).

Критерии оценивания: за каждое правильно найденное предложение – 1 балл, определение вида СПП – 1 балл.

Работа в группе. Выступление спикера группы.

4. Перефразируйте предложения из текста, заменяя простые предложения сложноподчиненными предложениями и, наоборот, сложноподчиненные предложения переделывая в простые:

Памятка учащимся

Старайся видеть в людях, прежде всего хорошее и доброе! От этого все окружающие становятся добрее и симпатичнее.

Будь добрым к людям!

Не бойся предлагать свою помощь тем, кто в ней нуждается. Помогай в первую очередь людям, попавшим в беду, слабым, больным.

Критерии оценивания: грамотность изложения материала-1 балл, достоверность – 1 балл, ораторские способности спикера команды -1 балл.

Что дало мне использование стратегии «Думай – обсуждай с партнером – делись» на уроке?

Во-первых, отработывалась выразительность чтения; во – вторых, параллельно шла словарная работа, объяснение значений непонятных слов, перевод их на казахский язык; в- третьих, дополнительно шло повторение пройденных тем; в – четвертых, каждый ученик самостоятельно делал выводы по теме рассказа, говорили о воспитанности и добром отношении к людям.

А задания по перефразированию текста очень заинтересовали учащихся. Обсуждения в группах шли бурно, спикеры записывали переделанные предложения в тетрадь, а один из одаренных учеников графически отобразил сложное предложение в тетради. На мой вопрос, зачем это нужно было делать, он сказал, что так легче объяснять своим товарищам в группе, каким образом было переделано простое предложение в сложное.

Что у меня получилось? Что понравилось учащимся? Какими должны быть мои дальнейшие действия? Ответы на эти вопросы я получила после рефлексии, которую сделали ученики.

Итак, в будущем я хочу разрабатывать свои вопросы формата PISA, где будут учтены возрастные особенности, степень владения русским языком учащихся, а также возможности и желания каждого ученика. А достичь своих

целей я могу, так как у меня есть огромное желание и большой потенциал для поля деятельности.

Литература

- 1.Послание Президента Республики Казахстан Стратегия «Казахстан - 2050»
- 2.Национальный план действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012-2016гг.
- 3.Коханец А.И. Качество образования в Республике Казахстан: технология переориентации на результаты, Алматы - Астана, 2014г.
- 4.Основные результаты международного исследования образовательных достижений 15-летних обучающихся PISA-2012. А. Култуманова, Г. Бердибаева, Б. Картпаев, И. Иманбек, К. Шарбанова, М. Рахимова, Ж. Жумабаева, З. Пирнепесова, Б. Окенова, А. Увалиева. Астана: НЦОСО, 2015.
- 5.Ресурсы Интернета. Статья «Краткая информация о международном исследовании PISA». <http://goo.kz/content/view/44/4416>

КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУ – МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДЫҢ ҚҰРАЛЫ

Адамова Ж.Ш.

«Өрлеу» БАҰО акционерлік қоғамы педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институтының Қарағанды облысы бойынша филиалы

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту процесі оқу қызметінің барлық түрлерінің нәтижелілігін, оқу материалын меңгерудің процесуалды жағын және жеке тұлғалық қасиеттердің пайда болуын есепке алатын бағалаудың жаңа жүйесін енгізуді айқындайды[1].

Әрине, Қазақстан үшін бүгінгі әлемде өзін ауқымды халықаралық контексте көрместен, білім сапасын бағалаудың жаңа жүйесін әзірлеу аса қиын. Ол үшін әлемдік тәжірибелерді зерделеу қажеттілігі туындады.

«Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы Кембридждің халықаралық емтихан кеңесімен бірлесе отырып әзірлеген Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын жаңарту аясында қазақ тілінде оқытатын мектептердің бастауыш сыныптар мұғалімдерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы ЮНЕСКО мен Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының (ЭЫДҰ) білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі ұсыныстарының негізгі қағидаттарымен үйлеседі[2].

Бұл бағдарламаның негізгі мақсатының бірі-критериалды бағалау жүйесін енгізу тұрғысынан мұғалімдердің педагогикалық шеберлігін жетілдіру.

Қазақстан үшін ұсынылып отырған жаңа критериалды бағалау жүйесі білім алушының дамуын, оның қызығушылығын және оқуға деген ынтасын арттыруға бағытталады. Анық құрастырылған бағалау критерийлерінің көмегімен мұғалім де, білім алушы да:

- Білім алушы оқытудың қай сатысында?
- Олар білім алуға неге талпынады?
- Бұған жетуге көмектесу үшін не керек? екенін түсінеді.

Критериалды бағалаудың қалыптастырушы бағалау түріндегі ең маңызды нәрсе – оқу процесінің өзі, сол арқылы оқушы өзін-өзі бағалауды үйреніп, өз білімінің артықшылықтары мен кемшіліктерін көріп, әрі қарай қалай даму керектігін түсінеді, яғни бұл жүйеде оқушының қалай жұмыс жасағаны, қалай ойланғаны бағаланады. Бағалауды өткізу үшін, оқушылардың нені білетіндігін және не істей алатындығын анықтау қажет [25]. Бұл бағалау түрінде оқушылар өздерінің сыныптастарын және өздерін бағалауға тартылуы мүмкін және мұғалімдер бағалауды белсенді жүргізген кезде, оқушылар белсенді қатысуы керек [3].

Оқушыны табысты оқуға жетелейтін бұл механизмнің қандай тетіктері бар?

1. Оқушылармен тиімді кері байланысты қамтамасыз ету.

2. Оқушылардың өзіндік оқуға белсенді қатысуы.

3. Бағалау нәтижелерін ескере отырып, оқытуды өзгерту.

4. Бағалаудың оқушылардың өзін-өзі бағалауы мен қызығушылығына едәуір ықпал ететіндігін мойындау, бұл өз кезегінде білім алуға түбегейлі түрде ықпал етеді.

5. Оқушылардың өздерін-өздері бағалай алуы және өздерінің оқуын қалай жақсартуға болатындығын түсінудің қажеттілігі [3].

Сонымен қатар, алдын-ала ұсынылған бағалау шкаласы, анық, айқындылығы, бағаның әділдігі, өзін бағалауға мүмкіндіктің берілуі жетістік критерийі арқылы бағалаудың басты ерекшелігі болады. Жетістік критерийі арқылы бағалау оқушыларды оқуға ынталандыруға, белсенділікті арттыруға, қателіктерді түзету қызметін атқарады. Осындай жетістік критерийі арқылы бағалау жүйелілікті, шынайылықты, оқушының жеке даму траекториясын анықтауды, оқу дағдыларын дамытуды, оқыту сапасын жақсартуды және мұғалім, оқушы, ата-ана арасындағы кері байланысты қамтамасыз етуге ықпал етеді.

Бастауыш сыныптар мұғалімдерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы бойынша курсқа келген мұғалімдер өзара бағалау мен өзін-өзі бағалау әдістерін қолданғанда алдын-ала анықталған критерийлер бойынша бағалауды меңгереді. Мұғалімдерге өзара бағалаудың интербелсенді техникалары ұсынылады. Аталған техникаларды өз тәжірибесіне енгізген мұғалімдер оның тиімділігіне таң қалады. Оқушылардың өзара бағалауы әділ, объективті түрде іске асады, өйткені кері байланыс оқушыдан жоғары тұрған мұғалімнен емес, оқушыдан бастау алады.

Балаларды ынталандыруда тәуекелге барып, оқушылардың жауаптарын жоққа шығармай, қателерін өзіне түзету арқылы және бағалау критерийлері арқылы әділ бағалауға қол жеткізудің мұғалім үшін де, оқушы үшін де тиімділігі зор.

Қалыптастырушы бағалауды сабақ процесінде қолдану оқушы белсенділігін арттырады, себебі оқушы өзінің бұрынғы білімін жетілдіре отырып, нақты бағалайды, әр түрлі ақпаратты біліп, меңгеріп қоймай, сонымен қатар, оны тәжірибеде қолданып, талдауға және жинақтап, бағалауға дағдыланады. Оқуды тиімді бағалау және білім беру үшін тиімді бағалауды түсіну білім беру мен оқытудағы барлық жаңа тәсілдермен тығыз байланысты. Балалар өздерінің түсініктерін құра алатын белсенді оқушылар болатын болса, онда мұғалімдер үшін де, оқушылар үшін де осы түсініктің мәнін білу аса маңызды, өйткені ол оқыту барысында ілгерілеу қадамдарын айқындау мен оған қолдау көрсету үшін қажет.

Кафедра оқытушылары курстан кейінгі кезеңде оқушының функционалдық сауаттылығын дамытудың маңызды құралы болып табылатын бағалаудың жаңа жүйесін облыстың барлық мұғалімдерінің оқу тәжірибесіне енгізуді маңызды міндет деп санап, оқыту мен оқу тәжірибесін өзгертуге бағытталған іс-шараларды жоспарлы түрде өткізеді.

Бастауыш сынып мұғалімдеріне курстан кейінгі кезеңде әдістемелік қолдау көрсету мақсатындағы «Өрлеу жаңартылған білім беру мазмұнымен» әдістемелік десанты олардың тәжірибесіндегі қажеттіліктер мен сұраныстарды анықтау мүмкіндігін береді. Көпшілік мұғалімдер үшін сапалы нәтижеге әкелетін критерийлер құрастыру, әрбір оқушының ерекшелігін ескере отырып, бағалаудың әртүрлі әдістерін пайдалану сияқты бағыттар ерекше маңызға ие болып отыр. Өйткені, оқушыларды өзгермелі өмірге дайындаудан күтілетін нәтиже үдесінен шығу үшін мұғалімдердің олармен бірге дамуы маңызды рөл атқарады.

Әдебиеттер

1. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 - 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары. Астана. 2012ж.

2. Мұғалімдердің біліктілігін арттыру бағдарламасы ««Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, Педагогикалық шеберлік орталығы, 2016.

3. Мұғалімге арналған нұсқаулық. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, Педагогикалық шеберлік орталығы 2016.

4. Бастауыш сынып мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық: Оқу-әдіст. құрал /«Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ /О.И.Можаева, А.С.Шилибекова, Д.Б.Зиеденованың редакциясымен. – Астана, 2016. – 48 б.

5. Формативное оценивание в начальной школе. Практическое пособие для учителя. Сост. О. И. Дудкина, А. А., Буркитова, Р. Х. Шакиров. – Бишкек: «Билим, 2012.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДАҒЫ ХАЛЫҚ МАТЕМАТИКАСЫНЫҢ ОРНЫ

Айқынбаева М.Е.

Абай орта мектебі
Қарағанды облысы, Шет ауданы, Жұмыскер ауылы

Қазіргі таңдағы еліміздегі өзгерістер, тұрақты дамудың жаңа стратегиялық бағыттары және қоғамның ашықтығы, оның жедел ақпараттануы қойылатын талаптарды түбегейлі өзгертті. Мұндай маңызы орасан болып табылатын аталған стратегиялық міндетті шешу жағдайында тұлғаның ең басты функциялық сапалары белсенділік, шығармашыл тұрғыда ойлауға және шешім қабылдай білуге, кәсіби жолын таңдай алуға қабілеттілік, өмір бойы білім алуға құштарлығы болып табылады.

Бұл функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады. Білім беру сапасының мониторингі функционалдық сауаттылықтың негізгі бағыттары арқылы іске асады:

- Оқу және жазу сауаттылық
- Жаратылыстану ғылымдарындағы сауаттылық
- Компьютерлік сауаттылық
- Математикалық сауаттылық
- Денсаулық сауаттылық
- Құқықтық сауаттылық

Оқу және жазу сауаттылығы. Оқушылардың көне дүниелермен танысу, білу, құштарлану құзыреттілігін қалыптастыру. Көрген-білгендерін тиянақты түрде мазмұндап жеткізу

Жаратылыстану ғылымындағы сауаттылық. Оқушының ғылыми дүниетанымын қалыптастырып, ғылыми білім жүйесіне негізделіп, танымның логикалық –саналы тәсілдеріне арқа сүйей отырып, оқушыға берілетін теориялық біліммен сипатталып, ғылыми категориялар мен дәлелдерді кеңінен пайдалануға машықтандырады.

Компьютерлік сауаттылық. Оқушының ақпараттық мәдениеттілігін, сауаттылығын, алгоритмдік ойлауын қалыптастыру және эмоциялық қабылдау түрлері мен есте сақтауын дамыту.

Математикалық сауаттылық. Математикалық сөйлеу және жазу мәдениетіне қоршаған ортаны және олардың заңдылықтарын баяндау, оны оқып үйренудің оқушылардың дүниенің ғылыми бейнесін меңгерудегі басты құралы ретінде көрінеді.

Денсаулық сауаттылық. Дені сау, жаны сау оқушы тұлғасын қалыптастыру.

Құқықтық сауаттылық. Оқушының құқықтық білімін жақсарту, құқықтық ұғыну, өз құқықтары мен бостандықтарын, міндеттерін білу, заң күшіне сену т.б. Математикалық сауаттылықтың әдістемесі мазмұнын кіші жастағы оқушыларға математиканы оқытудың әдістемелік ерекшеліктерін сипаттайтын

ережелер, сондай-ақ оқытуда дамытушылық және тұлғалық-іскерлік тұрғыдан қарау әрекеті кұрайды. Математика пәнінің басты мақсаты – оқушылардың ойлау қабілетін дамыту. Ойлау қабілетін арттыруда есептің атқаратын ролі зор. Себебі, есеп шығару – мидың —гимнастикасы. Сондықтан бұл пәннен оқу үлгірімі жақсы оқушының басқа пәндерден де үлгірімі жақсы болады. Себебі әр пәннің оқу мазмұндары жағынан әр түрлі болғанымен оны игерудегі ойлау операциялары мен ой қорыту формалары бірдей болып келеді. Америкалық педагог-математик Д.Пойа: «Математиканы білу деген не? Бұл есептерді шығара білу, онда стандарттық есептерді ғана емес, ойлаудың еркіндігін, сананың салауаттылығын, өзіндік болмысты, тапқырлықты керек ететін есептерді шығару». Сондықтан, орта мектептің математика курсының бірінші әрі ең басты міндеті есеп шығарудың әдістемелік жақтарына назар аудару. Ол үшін ғасырлар бойы қолданып, сұрыпталып, өмір тәжірибесінен сыннан өткен салт-дәстүрлерді, педагогикалық әдіс-тәсілді пайдаланып келеді. Қазақ елінің де ұрпақ тәрбиелеуде мол тәжірибесі, озық ойлары мен өзіндік ерекшеліктері бар. Осы ба мұраның «дәнегін мәпелеп екпейінше» жастарды ізгілік пен парасаттылыққа тәрбиелей алу қиын шаруа, болмас іс дер едім.

Ұрпақ есінде мәңгілікке сақталып, ұрпақтан ұрпаққа ауызша жалғасып келген нақыл – өсиет, өнеге қағида болып таралып келген тәлім – тәрбие тағылымының бай мұрасы бар. Өкініштісі сол, жазбаша жазылып қалмағандықтан халықтың есінде қалғанын ғана пайдаланып келеміз. Халық педагогикасында есептеуді тәрбие, еңбек пен өнерге негіздей жүргізді. Қазақта мынадай құнды өсиеттер бар.

Мысалы: Жеті қазына. Жеті ата .Жеті жұт . Жеті әулие. Жеті жоқ. Жеті жетім. Жеті күн. Жеті ғалым. Жеті әулие. Бес қару. Бес өсиет. Бес намаз. Үш даусыз. Үш арсыз. Үш тәтті. Бес жаратылыс. Бес қатер. Үш ғайып. Үш қадірлі. Үш қуат. Осының өзінде қанша тәлім-тәрбие, өнеге жатыр. Әр халық өзінің жас ұрпағын білімді, қайырымды, адал, үлкенді құрметтейтін, ержүрек, әділ болып өссін деп армандайды. Бұл мәселені өзінің тұрмыс-салтына байланысты шешіп отырады. Бірақ математика сабағын халық педагогикасымен байланыстырудың өзіндік қиын жақтары бар. Оның басты себебі оқулықтың ішіндегі мысалдар мен есептердің көп еместігі. Осы орайда ойыма ұлттық педагогика негізінде құрылған «Халық математикасы» бағдарламасын жасау туралы ерекше ой келді. Математика сабағын халық педагогикасымен байланыстырудың өзіндік қиын жақтары бола тұрса да халқымыздың ертегілерінде, аңыз әңгімелерінде, шешендік тапқыр сөздерінде, ойындарында, салт-дәстүрінде математикамен байланысқан тұстарын көптеп байқауға болады. Халық үйрену, оқуды, бүкіл жананы ерекше қабылдағыш балалық шақтан бастаса, мақсатқа лайықты болатындығына, алынған білімі өмір бойына игілікті қызмет ететіндігіне көз жеткізді. Баланың ақылын тәрбиелеу оның танымдық қабілеттерін жан-жақты дамыту, әртүрлі түсінулердің кеңдігі мен сезімталдығын, байқағыштықты, естің түрлерін жаттықтыруды, ойдың елестетуін ынталандыруды талап етеді. Халық педагогикасында да осы талапты жүзеге асырудың аса құнды дидактикалық материалдары мол болып табылады. Олар баланың жан-жақты ойлауын

дамытуға ықпал жасайды. Бағдарлама «Бастауыш білімнің мемлекеттік стандартына» сай оқушылардың білім, білік дағдыларына қойылатын талаптарды сақтайды. «Математика» оқулығына қосымша білім беруге бағытталған.

Мақсаты: Оқушыларға қазақтың тұрмыстық салт-дәстүрлері, ата-мұрасы арқылы ұлттық тәлім-тәрбие бере отырып, математикалық ықыласын арттыру, есептеу машықтарын жетілдіру, елін, Отанын сүйетін ұлтжанды, білімді азамат тәрбиелеу.

Міндеттері: 1. Сандар сыры мен қасиеттері жайлы түсінік беру;

2. Байырғы қара есептер, қыңыр есептер, логикалық есептерді шығарта отырып, оқушылардың кеңірек ойлануын, тапқырлығын талап ету, жетілдіру,

3. Көне халық өлшемдері, қазақтың математикалық мәдениеті жайлы мағлұмат беру;

4. Математикалық өлең, мақал-мәтел, жұмбақ, жаңылтпаш, санамақ, ертегілер арқылы халық ауыз әдебиетімен байланыстыру, ойын, тілін ұстарту.

5. Ұлттық салт-дәстүр мазмұнды есеп ойындар негізінде ой-өрісін кеңейту, ерік-жігерін дамыту.

Болжам: Егер бұл бағдарламаның мақсат, міндеттері орындалса, онда ұлттық сана-сезімі оянған, математиканың қоғамда алатын орнын білетін, құрметтейтін, ойлау дәрежесі биік, мәдениетті, эстетикалық талғамы жоғары, еңбекқор, ар-ожданы мол тұлға шығуы мүмкін.

Нәтиже: Ұлттық негізінде құрылған тапсырмаларды орындау барысында оқушылардың бар мүмкіндіктерін ашып, оның ой қызметінің шектеусіз қозғалыста болуына мүмкіндігі туады, шығармашылық іс-әрекетке талпынысын туғызады, оларды тапқырлыққа, байқампаздыққа, шапшаңдыққа тәрбиелейді. Бұл бағдарлама төмендегідей бөлімдерден құрылған:

1. Тіл – ой көркі.

2. Дананың сөзі – асыл тас.

3. Асыл қазына.

4. Тоғыз толған, он ойлан

5. Ойын – ойды өсіреді.

Ал оқушының білім –білік дағдысына қойылатын талаптары:

1. Сандар қасиеті мен сырын білу;

2. Халық ауыз әдебиет үлгілерін математикамен ұштастыра білу;

3. Байырғы халық өлшемдері жайлы мағлұматты есте сақтау, оларды үлкен кісілердің сөзінен, әдеби шығармалардан, сөздіктерден кездестіре отырып, жинақтай жүру;

4. Ұлттық мазмұны бар математикалық есептерді меңгеру;

5. Ақ-қараны ашқан билер сөзіндегі, тауып айтқан шешендер сөзіндегі сұрақтарға, есептерге дұрыс жауап беру, ой қорытындысын жасай білу.

Жаңаша оқу үрдісіндегі жас жеткіншектердің қазіргі өмірге бейімділігінің басты маңызы функционалды сауаттылығында десем қателеспеспін. Ол өмірдің әр сыңына үңіліп, тығырықтан шығар жолға даяр болуы қажет. Ол үшін ғылымдар патшасы атанған математиканың, оның ішінде халық

математикасының орны ерекше. Ұрпағымызды заман талабына сай функционалды сауатты, жан-жақты дамыған ету жолында «Халық математикасының» алар орны орсан зор екеніне еш күмәнім жоқ. Ал соның негізінде өзімнің «Бастауыш білімнің мемлекеттік стандартына» сай оқушылардың білім, білік дағдыларына қойылатын талаптарды сақтай отырып, «Математика» оқулығына қосымша білім беруге бағытталған «Халық математикасы» бағдарламамның титтей үлесі тиіп жатса, ол да менің ұстаздық бір міндетімнің орындалғаны деп қуанар едім.

Әдебиеттер

1. Қызықты есептер. Бастауыш мектеп журналы, 2004. №1
2. С. Елубаева. «Дидактикалық ұлттық ойындар мен логикалық есептер».
3. Б.М.Қосанов, Р.Қ.Өміртаева «Математикадан дидактикалық ойындар және қызықты жаттығулар» Алматы «Атамұра» 1998ж.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН САБАҚТА ҚАЛАЙ ДАМУҒА БОЛАДЫ?

Айткенова М.Б.

«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша ПҚ БАИ

Функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады. Функционалдық сауаттылықты дамытудың жалпы бағдары Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында анық көрсетілген. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның физикалық құбылмалы әлемде әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады [1].

PISA бағдарламасы бағалаудың басқа жүйелерінен ерекшеленетін белгілі бір мақсаттарға ие. Осы мақсаттарды түсінуде мұғалім оқыту мен сабақ әдістері мен тәсілдеріне өзгерістер енгізуі, білімдерін дамытуы қажет. Осы қызметте PISA мәтіндерін түсіну үшін, жұмыс жасай білу үшін өз сабақтарында оқушыларды дайындай алатын түрлі технологияларды пайдалануы шарт.

Сондай технологиялардың бірі – оқу және жазу арқылы оқушылардың сын тұрғысынан ойлауын дамыту технологиясы. Сауатты оқудың жалпы ережелері сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясының негізгі ұстанымдары: топтық жұмысқа, еркін ойлауға, жазбаша, ауызша ой алмасуға, мәтін мәнін ашуға, автор іріктеген сөздер мен сөз тіркестерінде жатқан ұғымдарды түсінуге, әрекеттестікке негізделеді. Оқу сауаттылығы түсініп оқудан басталып, сөздер мағынасына, грамматика және тілдік, мәтіндік құрылымдарға талдау жасауды қамтиды. «Сауаттылық» терминін жазба немесе баспа ақпаратын алу үшін, хабарлау үшін пайдаланылатын құрал мағынасында түсіну қажет. Яғни әр түрлі жағдайларға, әр түрлі мақсаттарға сәйкес оқудың белсенді, мақсатты және

қызметтік қолданысы айқындалады. PISA бағдарламасы оқушы ойының кең спектрін бағалайды, ол оқудың білім беру мақсаттарына тәуелсіздігін, қоғамдағы экономикалық және жеке өмірге қатысу үшін маңызды болатынын көрсетеді. Оқу сауаттылығы бойынша бұл бағдарламаның негізгі мақсаттарының бірі – оқушылар мектеп аясында және мектептен тыс уақытта нені оқитынын, қандай мақсатпен оқитынын кең ауқымда қамтуды қарастыратындықтан, мұғалімдер осы мәселелерді зерттегені, оны қолданыстағы оқу бағдарламаларымен байланыстырып, салыстыру жасаулары маңызды болмақ. Оқумен байланысты дағдылар, көзқарастар, қызығушылықтар оқушылардың оқу дағдыларының деңгейімен тығыз байланысты болады. «Сауаттылық» ұғымы балалық шақта, мектептегі оқудың бастауыш кезеңдерінде пайда болған қабілеттілік ретінде қарастырылмауы керек. Ол осы бастапқы білімдердің негізінде өмір бойы өзара әрекеттестік негізінде құрылатын, ұдайы кеңейіп отыратын білімдер, дағдылар жиынтығы ретінде қаралады [2, 7].

Қазақ тілі сабақтарында сын тұрғысынан ойлауды дамыта отырып, оқытуда оқушылардың өз бетінше оқып, ізденіп, негізгі мәселелерді анықтап, тұжырымдап, мәселелерді шеше білуіне, пікірталас жүргізуіне, өз көзқарасын топтың алдында жеткізуіне үйрету қажет. Ол үшін оқушылардың мұқият оқу дағдыларын дамыту қажеттігі көрінеді. Мұқият оқу – оқу сауаттылығының басты ұстанымы. Ол нақты деректерді бағалаумен, белгілі мақсат қойып оқумен, қайталап оқумен, мәтін және дереккөздің құрылымын ескерумен, жазушының көркемдеу құралдарын таңдау ерекшеліктерін ескерумен, автор мақсатын анықтаумен, сюжеттің даму кезеңдерін анықтаумен, композициялық құрылымды анықтаумен бағаланады. Бұл оқу дағдылары күнделікті сабақтарға енгізіліп, әр кез қолдануға тиіс дағдылар ретінде айқындалуы керек. Яғни олар жекелеп емес, мерзімдік тапсырмаларды орындау шеңберінде үйретіледі. Сонда ғана оқушылар зерттеу жұмыстарын жазуға, конференцияларға қатысуға мүмкіндік алады. Ұжыммен, топпен, жеке жұмыс жасауға үйренеді. Оқушылар мен мұғалім арасында тығыз байланыс, бірлескен жұмыс жүреді. Оқушылардың пәнге деген қызығушылығы, ынта-ықыласы оянады. Олай болса, мұқият оқуды оқушыларға мәтінді сыни тұрғыдан ойлауға мүмкіндік беретін тапсырмалар ауқымы деп тұжырымдауға болады. Бұл мәселе оқушыларды PISA емтиханына дайындауда көмек болады. Оқушылар емтихан кезінде күрделі мәтіндермен жұмыс істей отырып, осы дағдыларды қолдана алады. Оқушылар өздерінің түсініктерін тереңдеткісі келген жағдайда қайталап оқуды үйренеді. Олар мәтіннен алынған фактілер негізіндегі сұрақтарға ынтамен жауап бере алады.

Оқушыларды мәтіндерді мұқият оқуға ынталандыратын сұрақтар мен тапсырмаларды дұрыс құрау қажет, күрделі мәтіндерді меңгеруге көмектесу қажет. Мәтін негізіндегі сұрақтарға назар аударып көрелік:

- Мәтін негізіндегі сұрақтардың мақсаты – оқушылардың ойларын мәтіндегі маңызды нәрсеге аудару (ақпарат, стиль, құрылым, басқа мәтіндермен байланысы);

•Мәтін негізіндегі сұрақтар оқушылардан мәтіннің кейбір бөліктерін қайталап оқуды және мәтіннің үзінділерін пайдалануды талап етеді.

•Мәтін негізіндегі сұрақтар оқушыларды мәтінді терең талдауға ынталандыруы тиіс. Мұғалім оқушылардан өз қорытындыларын жасауды немесе мәтінде жоқ ақпаратты, идеяларды шығаруды талап етеді. Оқушылар мұғалім сұрағына жауап беретін тірек ойды мәтіннен анықтай алады.

Бұл іс-шараларға әрбір оқушы өз еркімен, қызығушылығымен қатысады. Оқушылар жан-жақты ақпараттарды іздеп, зерделейді, өз көзқарастары тұрғысынан оған талдау жасап, бағалай біледі.

Мұғалімдер мәтін күрделілігіне назар аударуы қажет. Күрделі мәтінді игеруде сұрақ-тапсырмаларды дұрыс құра білу маңызды болмақ. Мәтін күрделілігіне ықпал ететін факторларды талдап көрелік:

•Идеялардың күрделілігі: кейбір жағдайларда лексика, сөйлемдер құрылымы, мәтін композициясы, күрделілікпен байланысты басқа да факторлар оқушылардың мәтінді игеруіне қиындықтар туғызады. Даму, жеке тәжірибе, когнитивтік факторлар оқушылардың мәтіндегі ойларды түсіну қабілетіне әсер етеді. Оқушыларға көмектесу үшін мәтінге қатысты негізгі сұрақтарға мұғалім жауап іздеуі керек. Мәселен, «Оқырман Х туралы не біледі? Осы сипаттауға қарағанда Х нені білдіруі мүмкін?», т.с.с.

•Мәтін композициясы: ойлар түрлі әдіспен берілуі мүмкін. Кейбір мәтіндегі ойлар түсінуді қиындатады. Баяндау мәтіндерінде флешбэктерді пайдалану арқылы мәтінді күрделендіре түсу жүзеге асырылады. Ал ақпараттық мәтінде себеп-салдар, шешімдерді салыстыру, шешу сияқты конструкциялар болуы мүмкін. Бұл жағдайда төмендегі сұрақтарға жауап іздеу мұғалімге көмек болады: «Автор қандай тәсілдерді пайдаланады? Алғашқы сөйлемдерде Х ақпаратты қалай нығайтады?», т.с.с.

•Лексика: автор қолданысындағы лексика мәтінді түсінуді қиындатып, оны түсінуді күрделі етеді. Баяндау мәтіндерінде авторлар әсерлеу, сипаттау мақсатында лексиканы пайдаланады. Мысалы: «Бүгінде көз алдымда: арық ашаң кемпір, тарамысты мықты саусақтар, еріні мен иегін күйік шалып тыртықтанған әдемі ажар, кимешегінен дудырап шығыңқырап жүретін ақ шалмаған қара бұйра шаш қана... менің көз алдымда: қандаурынын қайрап, басының қаны тасыған еркек-ұрғашының кеудесіне мініп, арам қанын ағызып тұрған; немесе тері илеп, көн тігіп отырған; жүн түтіп, арқан ескен, жіп иіріп, алаша тоқып, оюлап сырмақ тігіп отырған Апам; ертеректе қазақ әйелі не істеу керек болса, түгел қолынан келетін Апам; қазақ әйелінің ғана емес, ер-азамат атқарар істі қара нардай қасқая көтерер Апам» [5, 266]. Курсивпен берілген сөздер мәтіннің күрделілігін арттырады. Оқулықтағы шығарма мәтіндерінде оқырманға кездесетін осындай таныс емес лексикамен жұмыс істеуде мұғалім мәтінге сүйеніп, жетелеуші сұрақтарды пайдалануы қажет, сөздер арасындағы өзара байланысты іздеуге тапсырма беруі қажет: «Автор Х деп жазғанда нені тұспалдайды? Бұл сөйлемдер оқырманға Х сөзінің мәнін анықтауға қалай көмектеседі?»

•Сөйлем конструкциясы: күрделі ақпараттар беру арқылы мәтіндерді күрделендіруге болады. Баяндау мәтіндерінде авторлар айтылған ойды күрделендіру үшін стилистикалық тәсіл пайдаланады. Бұл жағдайда қойылатын сұрақтар: «Автор ... көрсету үшін Х сөзін қалай көрсетеді? «... сөйлем сіздің осы мағынаны түсінуіңізге қалайша әсер етті?»

•Интонация: кез келген мәтіннің интонациясы айқын көрінбейді. Оқушылар интонацияны жазушының сөз таңдауы, шығармашылық элементтері арқылы анықтауы тиіс. Ол үшін мына сұрақтарға назар аудару қажет: «Оқырманға қандай сөздер немесе сөйлемдер автордың көзқарасын анықтауға көмектеседі? Автор Х сөзін мәнмәтінде қалай өзгертеді?»

Күрделі мәтіндерді оқу кезінде қиындықтарды ескеру маңызды болмақ. Атап айтқанда:

•Күрделі мәтіндермен жұмыс істеу оңай міндет емес.

•Мұғалім оқушыларға жауап беру қиындық тудыратын сұрақтар қоюы мүмкін. Мұғалімнің өз жұмысын модельдеуде бұл жақсы мүмкіндік болады.

•Оқушылардың қате тұжырымдарын түзетуде мәтінді пайдаланып, дұрыс жауаптарға жетелеу маңызды болмақ.

•Күрделі мәтінмен жұмыс істеу – заманауи технологияларға әдеттенген оқушыларға қиындық тудыратын тапсырма. Олар іздеу жүйесіне сұрақтар қойып, өздерінің мобильді көмекшілерінен жауап сұрап, жылдам жауап алуға үйренген. Ал күрделі мәтін болса, қайталап оқуды, шыдамдылықты қажет ететін тапсырма түрі болып табылады [3, 70].

•Заманауи технологиялар ақпаратты жылдам әрі қысқа береді. Оқушылар әдетте 140 белгіден аспайтын шағын блоктарға сыйып тұратын хабарламаларды оқуға әдеттенген. Ал бір мәтінді ұзақ уақыт бойы оқу жоғарыдағы айтылған ойға қайшы келеді, сондықтан оқушыларға ынтаны дамыту үшін күш-қайрат керек.

•Оқушылардың оқырмандық дағдыларын дамыту мақсатында мәтіндердің барлық түрімен жұмыс жасауға мүмкіндік беру қажет.

Мәтін күрделілігінің барлық факторларын ескере келе 3 санатқа бөлуге болады:

•Сандық көрсеткіштер: қазіргі уақытта, әдетте, компьютерлік қосымшалармен бағаланатын сөздердің көлемі, қайталану жиілігі, сөйлемдегі сөздер саны, мәтіннің тұтастығы сияқты мәтін күрделілігінің аспектілері;

•Сапалық көрсеткіштер: зерек оқырманмен өлшенетін мәтін күрделілігінің аспектілері;

•Оқырман мен тапсырманы ескеру: жеке оқырмандарға (ынталандыру, білім, тәжірибе) және жеке тапсырмаларға (міндет, мақсат, күрделілік) жататын көрсеткіштер [4, 83].

Егер оқушылар сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясымен жұмыс жасаған болса, олар тапсырма, мәтін күрделілігіне байланысты тапсырмалармен жұмыс жасай алады.

Оқушылар сабақта да, сабақтан тыс уақытта да ізденген тақырыпта мақалалар, кітаптар, Ғаламтор материалдарын тауып әкеліп, жекелей,

жұптасып, топтасып талдап, жүйелеп, ортақ ой-пікірге келе біледі, слайдтар әзірлейді. Ғаламтордан ақпараттар жинақтау үлкен көлемді материалдармен танысуды, зерттеуді, бағалауды жүзеге асыруды талап етеді. Бұл сын тұрғысынан ойлай арудың маңызын көрсетеді, балалардың оқу дағдыларын дамытуда аса маңызды болады. Оқушылардың білім сапасының көрсеткіші және сабақтан тыс іс-шараларға қатысулары сын тұрғысынан ойлауды дамытудың ролін айқындай түседі. Бұл тек пәнге қатысты бағытта ғана шектеліп қалмай, балалардың өмірінде де айқын, еркін бағыт-бағдар таңдауына септігін тигізер деген ой келеді.

Қорыта айтқанда, сын тұрғысынан ойлау технологиясы – оқушыны мұғаліммен, сыныптастарымен еркін сөйлесуге, бір-бірінің пікірін тыңдауға, өзекті мәселені шешу жолдарын іздей отырып қиындықты жеңуге баулитын технология. Мұндай сабақтар оқушының материалды толық меңгеруіне, өз бетінше жұмыс жасауына мүмкіндік береді. Олай болса, бұл технологияны оқыту құралы ретінде пайдалану жеке тұлғаны дамытуға, ақпараттық қоғам жағдайына бейімдеуге, соның ішінде ойлау қабілетін дамыту, эстетикалық тәрбие, коммуникативтік қабілеттерін шыңдау, қолайлы шешім қабылдай алу, ақпараттық мәдениетін қалыптастыруға негіз болады.

Бәсекеге қабілетті, әлемнің жоғары дамыған елдерінің қатарына қосылу үшін білім беруде инновациялық технологияларды пайдалану оқыту жүйесін халықаралық стандарттарға жеткізеді. Қазіргі заман талабында кез-келген мәселені шеше білетін, сыни ойлай білетін, мәдениетті, білімді маманның орны ерекше. Сапалы білім берудің алғышарттарының бірі – педагогикадағы жаңа өзгерістерді қабылдап, оны оқу үдерісіне енгізу. Осы жаңашылдықты жетілдіру, педагогтың ізденістері, педагогикалық технология, әдістер мен тәсілдер шығармашылық жұмысқа ықпал етеді. Болашақтың бүгінгіден жарқын болуы үшін құдіретті күштің білімде, ғылымда екенін әр ұстаз ескеруі қажет.

Кезінде Ахмет Байтұрсынұлы: «Тіл білімін ереже жаттау түрінде үйретпей, сөздің тұлға, мағына, қисын жағын тануға үйрету керек. Сөздің тұлға, мағына, қисын жағын тануға керегі жоқ нәрселер тіл білімінің сабағына кірмеске тиіс», - деген екен. Олай болса, оқушылардың оқу сауаттылығын арттыруда қоғам мен мәдениеттің дамуына сай оқу дағдыларын дамыту аса маңызды болмақ.

Әдебиет:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, 2010.
2. Д. Клустер «Что такое критическое мышление?». Международный журнал о развитии мышления через чтение и письмо. «Перемена», 2001, 4.
3. Тар шеңберлі мамандық сауаттылығы бойынша кәсіби даярлық бағдарламасы, Pearson Education, Inc. 2015
4. PISA халықаралық зерттеуін жүргізу аясында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту әдістері бойынша Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы. Оқу сауаттылығы. Авторлық құқық. 2014
5. Қазақ әдебиеті: Хрестоматия. Оқыту қазақ тілінде жүргізілетін жалпы білім беретін мектептің 7-сыныбына арналған оқу құралы./С.Ч.Тұрсынғалиева, А.Дәлелбекқызы. Астана: «Арман-ПВ», 2012

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ ГРАМОТНОСТИ ЧТЕНИЯ УЧАЩИХСЯ

¹Акульбекова Н.З., ²Орымбеков Ж.О.

¹ Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» Институт повышения квалификации педагогических работников по Карагандинской области», ²КГУ «Акшинская основная средняя школа» Карагандинская область, Республика Казахстан

Развитие функциональной грамотности учащихся – одно из наиболее актуальных направлений исследований в современной отечественной методике преподавания. Актуальность обусловлена, в том числе, участием Казахстана в проводимой программе оценки учащихся PISA (Programme for International Student Assessment).

Результаты участия Казахстана в PISA показывают, что учителя общеобразовательных школ республики дают теоретические знания, но недостаточно учат школьников применять данные знания в реальных, жизненных ситуациях. Таким образом, мы приходим к выводу, что учителя не владеют в достаточной степени эффективными методами формирования основ логического, критического мышления.

Что же необходимо предпринять? Нужно ознакомить учителей с современными методами, стратегиями, обеспечивающими успешность достижения образовательных результатов, умение применять полученные знания в ситуациях, выходящих за рамки школьного обучения. Сегодня учителю не всегда просто создать среду обучения, способствующую росту внутренней мотивации учащихся к изучению предмета. Именно этим важным аспектам современной методики тренеры АО «НЦПК «Өрлеу» обучают учителей на своих курсах повышения квалификации в рамках обновления содержания среднего образования Республики Казахстан, а также на курсах PISA.

Обратимся к вопросам развития грамотности чтения на уроках русского языка и литературы. Методы преподавания русского языка не в полной мере ориентированы на речевое развитие учащихся, развитие их творческих способностей, на самостоятельную деятельность школьников по приобретению и использованию знаний, на сотворчество учителя и ученика.

Одной из причин низкого результата казахстанских учащихся в международном исследовании PISA, на наш взгляд, является разное понимание термина «чтение» в традиционном образовании и в программе PISA.

«Чтение» часто понимается как простое декодирование, или даже чтение вслух, грамотность чтения же включает в себя широкий спектр когнитивных навыков, начиная с основ декодирования, к знаниям слов, грамматики и больших языковых и текстовых структур и функций, к знаниям о мире.

Кроме того, чтение также включает в себя метакогнитивные навыки: осознание и способность использовать разнообразные соответствующие стратегии при обработке текстов. Метакогнитивные компетенции

активируются, когда читатели думают, контролируют и регулируют свое чтение для определенной цели [1].

Исторически сложилось, что термин «грамотность» имел значение инструмента, используемого для получения и сообщения письменной и печатной информации. Это, кажется, близко к значению, которое термин «грамотность чтения» имеет для выражения в международном исследовании: активное, целеустремленное и функциональное применение чтения в различных ситуациях и для различных целей. Программа PISA оценивает широкий спектр учащихся. «Некоторые из этих учеников будут продолжать учебу в университете, возможно, продолжат академическую карьеру; некоторые будут продолжать курс обучения в рамках подготовки к вступлению в работу; а некоторые будут приступать к работе непосредственно после завершения школьного образования. Независимо от их академических или рабочих целей, грамотность чтения будет важна для их активного участия в обществе, экономической и личной жизни» [2].

Высокий уровень навыков чтения является не только ключевым фактором в раскрытии мира напечатанного текста, но и текста динамичного, «который становится более важной составляющей чтения среди учащихся и взрослых» [3]. По данным за 2007 год почти 1,5 миллиарда людей – одна пятая населения земли – читали в режиме онлайн.

Хотя многие из навыков, необходимых для чтения – напечатанных и динамичных текстов, схожи, электронное чтение требует особого акцента и разработки новых стратегий в базе навыков читателей. Авторы PISA называют динамичные тексты более понятным нам термином «гипертекст». Умберто Уко в своей публичной лекции сказал: «Дисплей – это идеальная книга, где мир выражен в словах и разделен на страницы...»[4]. Гипертекст – это «способ организации обычного текста как системы взаимосвязанных перекрестных ссылок. Впервые концепцию гипертекста выдвинул Рузвельт Ванневар Буш в 1945 году. Непосредственно термин «гипертекст» был введен Т. Нельсоном в 1965 году. Под гипертекстом он понимает непоследовательную запись – «текст, который разветвляется и позволяет читателю выбирать...» [5].

Сбор информации в интернете осуществляется в условиях беглого просмотра и ознакомительного исследования больших объемов материала и быстрой оценки его надежности. Соответственно, критическое мышление становится наиболее важным, чем когда-либо ранее в развитии навыков чтения.

В течение сентября-октября 2014 года в Карагандинском филиале АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР были проведены курсы повышения квалификации по программе «Развитие функциональной грамотности чтения учащихся в рамках проведения международного исследования PISA». По итогам курсов учителя разрабатывали тестовые задания на развитие грамотности чтения учащихся. Вот один из примеров [6].

Текст «Гарантийный талон»

Как мы видим, данные задания составлены с учетом развития критического мышления, что является важным аспектом развития грамотности чтения в целом.

Навыки, взгляды, интересы, привычки и поведение, связанные с чтением, были рассмотрены в различных исследованиях за последнее время, которые показали их тесную связь с уровнем навыков чтения.

Таким образом, грамотность более не рассматривается как способность, приобретенная в детстве на ранних этапах обучения в школе. Теперь она рассматривается как постоянно расширяющийся набор знаний, навыков и стратегий, на основе которых строится личность в течение всей жизни в различных контекстах посредством взаимодействия с их сверстниками и более широким кругом лиц.

Определение грамотного чтения согласно PISA: «Грамотное чтение – это понимание, применение, размышление над и взаимодействие с письменным текстом с целью достижения чьих-либо целей, развития знаний и потенциала, а также участия в обществе» [7].

Еще один аспект, который, на наш взгляд, является важным в развитии грамотности чтения учащихся – это коллаборация, т.е. сотрудничество. В программе PISA сказано: «Умение коллективного решения проблем – это способность индивидуума эффективно вовлекаться в процесс, где двое или более участников пытаются разрешить проблему при помощи обмена пониманиями и усилиями, требуемыми для решения и сбора их знаний, навыков и усилий для достижения данного решения» [7]. Другими словами, работа в группах дает учащимся возможность развивать мышление высокого порядка, а именно: анализ, синтез, оценка (согласно Таксономии Б.Блума).

Во время обсуждения в группах одни могут озвучить наблюдения о тексте, которые другие не заметили во время первого чтения, каждый человек подходит к тексту, исходя из различного опыта и мнений, поэтому они могут видеть текст несколько иначе. Если в тексте есть сложные для осмысления части, это может помочь побудить другого человека высказать свои мысли, чтобы помочь вам определить уязвимые места в осмыслении текста. Поскольку ученики готовятся к анализу текстов на более глубоком уровне, чтобы подготовиться к экзамену PISA, обсуждение может помочь обучить учеников, как следует размышлять о тексте.

Мы понимаем, что создание коллаборативной среды на уроках – сложный, но необходимый процесс. Сэр Кен Робинсон, автор книг, спикер и международный советник по вопросам развития творческого мышления, систем образования и инноваций в государственных и общественных организациях, сказал: «Следует признать, что наиболее эффективно обучение в группе. Сотрудничество – залог развития. Оценивая способности каждого человека в отдельности, разделяя учеников, мы создаем своего рода барьер между ними и естественной средой обучения» [8].

В своей статье мы затронули лишь некоторые проблемы развития функциональной грамотности чтения учащихся. Хочется отметить, что работа в

данном направлении – трудоемкий процесс. Следует ожидать, что учителям потребуется затратить много времени и энергии на переосмысление своей методики преподавания, включив в процесс преподавания и учения активное обучение, работу в больших и малых группах, сделать акцент на развитие навыков критического мышления учащихся. И самое главное – необходимо пересмотреть взгляд на такое привычное понятие, как текст и анализ текста. Вопросы и задания по тексту должны быть нацелены на развитие мышления низкого и высокого порядка согласно Таксономии Б.Блума.

Литература

1. Reviews of National Policies for Education: Secondary Education in Kazakhstan// http://www.oecd-ilibrary.org/education/reviews-of-national-policies-for-education-secondary-education-in-kazakhstan_9789264205208-en
2. Израэл С. Как определить качество метапознания?/С.Израэл, К.Баузерман, К.Блок//Библиотека в школе. – 2007. – №1. – С.37-44.
3. The WAC Clearinghouse. 2015. «Определение письменного обучения Фуллера.» Accessed Jan. 2, 2015// <http://wac.colostate.edu/intro/pop4a.cfm>
4. Эко У. От Интернета к Гутенбергу: текст и гипертекст// http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Еко/Int_Gutten.php
5. Калиева Г.Е. Совершенствование профессиональной деятельности педагога в условиях информационно-образовательной среды: гипертекст как среда для развития читательских компетенций// http://www.rusnauka.com/6_PNI_2012/Pedagogica/2_102376.doc.htm
6. Сборник заданий по развитию грамотности чтения учащихся/ сост.: Акульбекова Н.З. – Караганды, 2015. – С.29.
7. Программа повышения квалификации педагогических кадров по методам развития функциональной грамотности учащихся в рамках проведения международного исследования PISA. Коллаборативное решение проблем. Pearson Education, Inc.: Типография ЧУ «Центр педагогического мастерства», 2014. – С.120.
8. Кен Робинсон. Новый взгляд на систему образования// https://www.youtube.com/watch?v=1G3KyU_UbjQ

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

Алибаева Г.К.

«№3 жалпы орта білім беретін мектебі» КММ
Қарағанды облысы, Жезқазған қаласы

Қазақстан күн сайын қарқынды дамып келеді және ұлттың зияткерлік әлеуетін қалыптастыруға батыл қадам жасап отыр. Елдің білім беру жүйесі терең де сатылы стратегиялық жаңғырту кезеңін бастан өткеруде. Қазіргі тек өзгермелі әлемде функционалдық сауаттылық – оқушының әлеуметтік мәдени саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай – ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық фактор. Функционалдық сауаттылықты дамытудың жалпы бағдары Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында анық

көрсетілген. Осы бағдарламаны басшылыққа ала отырып, ҚР Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы №832 қаулысымен «Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған Ұлттық іс-қимыл жоспары» бекітілді. Бұл Ұлттық жоспар – білім сапасын жетілдірудің негізгі бағдары Функционалдық сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру – білім беру процесінің негізі болып табылады Олай болса, функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады. Функционалдық сауаттылық-білім берудің жеке тұлғаны қалыптастырудағы әлеуметтік бағдарлануы.

Қазақстан күн сайын қарқынды дамып келеді және ұлттың зияткерлік әлеуетін қалыптастыруға батыл қадам жасап отыр. Елдің білім беру жүйесі терең де сатылы стратегиялық жаңғырту кезеңін бастан өткеруде. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру – білім беру процесінің негізі болып табылады. Қазақстанда кеңестік кезеңнен кейінгі кеңістікте алғаш рет 2012-2016 жылдарға арналған функционалдық сауаттылықты дамытудың Ұлттық іс-қимыл жоспары дайындалды, онда оқушылардың құзыреттілік біліктерін, алған білімдерін шынайы өмірлік жағдаяттарда тиімді қолдана білу қабілеттерін дамыту көзделген [1]. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай жиырма қадам» атты мақаласында стратегиялық жаңғырту барлық саланы, сонымен қатар, білімді де түрлендіруді қажет ететінін атап көрсетті [2]. Осы орайда, өскелең ұрпақтың сапалы білім алуының маңызы зор. Қазіргі таңда білім жүйесі туралы түсінік кеңейді, мақсат міндет, мазмұны көзқарасы өзгерді, негізі мақсат жеке тұлғаның қалыптасуы, ойлай және сезе алатын адам дайындық, сонымен қатар алған білімін өмірде қолдана білу. Осы мақсатта оқушылардың функционалдық сауаттылығын дәстүрлі емес сабақтар арқылы көрсетуді негізге алып отырмын. 1. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру жағдайы. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру-жаңаша педагогикалық теория мен практиканың өзекті мәселесі болып тұр. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту-оқу тәрбие процесіне ықпал етудегі өмір талабы. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жолдары, олардың танымдық қабілеттері мен өзіндік іс-әрекеттерді дамыту педагог, психолог, әдіскерлер және мұғалімдердің міндеті. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту-мәселені шешуде, оқу сапасының артуына, технологияларды ұтымды қолдануға көмек беретін негіз

болып табылады. [2]. Мектептік білім беру жүйесін жаңа уақыт талабына орай өзіміздің ұлттық болмысымызға, негізге алынған ұстанымдарымызға сай жетілдіру үшін «Нәтижеге бағдарланған білім» моделін ұсынады [7]. Мектеп түлектерін өмірде болып жатқан өзгерістерге дайындау және білім беруді заман ағымына сай өзгерту мақсатында оқытудың түпкі нәтижесі ретінде оқушылардың игерген құзыреттіліктері алынған (2-сурет) 1. Математика сабағында функционалдық сауаттылығын дәстүрлі емес сабақтар арқылы көрсетуге қажетті құралдар. Сабақта дұрыс алынған проблемалық ситуациялар, құбылыстар мен шамалар арасындағы тәуекелдікті дұрыс анықтай білуге дайындайды. Бұл кезде оқушылардың ойлауы белсенді, үдемелі жұмыс жасайды.

Мәселені сәйкестендіру кезінде сұрақтар қою арқылы –практикалық есептер, мына талаптарды қамтамасыз етуі қажет. Оқушылардың есептерді кез-келген әдіспен шешу, оқушылардың шығармашылық қабілетін кеңейту. Дәстүрлі емес сабақтардың классификациясы. Дәстүрлі емес сабақтардың көбеюіне байланысты оны классификациялау қажет болды. Классификациялау үлкен көлемді ақпараттан өзімізге қажетті және қызықты, бөлімдерді бөліп алуға көмектеседі. Қазіргі кезде нақты нұсқаулармен ғана жүре алатын, өзіндік пікірі, көзқарасы, ойлау қабілеті төмендеп кеткен, осының негізінде сабақ пен әдіс тәсілдердің бір-біріне сәйкес келмейді. Осыдан келіп өзіндік «мені», өзіндік көзқарасы бар «ой-пікірі» қалыптасқан тұлғаны қалыптастыру үшін, мұғалімнің бойында да тұлғаның қасиеті болу керек. Іскерлік, шығармашылық бірлесіп жасау, топтық түрде жұмыс жүргізу – дәстүрлі емес сабақтың маңыздылығы болып табылады. Олай болса кез-келген оқу пәні оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту құралы бола алады. Математика сабақтарында функционалдық сауаттылықты дамытудың мақсаты – оқытуда инновациялық әдістерді, заманауи білімдік және ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану. Математика сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын екі негізгі міндеттерді шешу арқылы қалыптастыру мүмкіндігі бар: 1. Оқушының әлеуетіне сәйкес келетін білімдік деңгейге және жеке тұлғаның одан әрі дамуын қамтамасыз ететін және білім беруді іске асыру мүмкіндігіне, оның ішінде өзіндік білім алу жолымен жету. 2. АКТ құралдары мен өз қабілеттерін іске асыруда әр оқушыда шығармашылық әлеуметтік мәнді қызмет тәжірибесін қалыптастыру. «Сын тұрғысынан ойлау» әдісімен өткізілген «теңдеу тарауын қайталау» сабағы – оқушының функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға арналған АКТ-ны пайдалану аймағындағы жаңа басымдықтарды, қажетті шарттарды нақты белгіледі. Оқушылар «Кубизм», «Серпілген сауалдар» әдісі бойынша үй тапсырмасын тексерді. «Ақыл-ойға шабуыл», «Қызығушылықты ояту» әдісімен әр деңгейдегі есептер шығарды. «Мағынаны тану» әдісінде қазақ халқының мақал-мәтелдері арқылы квадрат теңдеу құрастырды.

Бастауыш сынып оқушыларына арналған функционалды тапсырмалар.

1. Сөз мағынасын тану тапсырмалары.

1. тапсырма. Достық сөзінің сипаттайтын сөз қатарын тап. Сөздердің мағынасын

түсіндір, буындарға бөл.

- 1) өзаралық, сенім, төзімділік,
- 2) сенім, пайдакүнемдік, түсінбеушілік,
- 3) өзаралық, түсінушілік, қатыгездік.

2. тапсырма. Татулық сөзіне жақын келетін сөздерді тап. Жауабын түсіндір, бір сөзге фонетикалық талдау жаса.

- 1) жақсы, дос, сенбеушілік,
- 2) достық жақсы, ынтымақ;
- 3) келісім, ынтымақ, береке;

3. тапсырма. Астында берілген мағыналардың қайсысы осы сөйлемді толықтырады? Мирас екеуіміз жақсы. Жауабын түсіндіріп, үш сөйлем құрастыр.

- 1) Жуамыз;
- 2) Доспыз;
- 3) Роботпыз;

4. тапсырма. Тазалық сөзінің мәнін тап. Жауабын түсіндір. Тазалық туралы шағын мәтін құрастыр.

- 1) жинақылық, мұнтаздық;
- 2) ұқыптылық, шашты тарау;
- 3) сүртіну, жуыну.

5. тапсырма. Сыпайы сөздің мәнін тап. Жауабын түсіндіріп, үш сөз тіркес жаз.

- 1) тура;
- 2) баяу;
- 3) әдепті;

6. тапсырма. Астында берілген мағыналардың қайсысы осы сөйлемді толықтырады? Сиырдың бар.

- 1) құлыны;
- 2) бұзауы;
- 3) қозысы;

2. Аналогиялар.

Әр сұрақта белгіленген екі сөз бар. Осы екі сөздің арасындағы заңдылықты түсініп, ұсынылған жауаптардың қатынасы ұсынылған сөздердің қатынасына жақын нұсқасын тап.

1. тапсырма. Мектеп: білім. Жауабын түсіндіріп, сөйлем құрастыр.

- 1) кітап: оқу;
- 2) Дәптер: жазу;
- 3) Дүкен: азық-түлік.

2. тапсырма. Қой: қозы. Жауабын түсіндір, сөздерді буындарға бөл.

- 1) Үй: аула;
- 2) Әке: бала;
- 3) Отбасы: әже;

3. тапсырма. Қара: қалам. Жауабын түсіндір, оқу құралдарына көптік жалғау жалға.

- 1) Мен: сызғыш;
- 2) Сен: қарындаш;

3)Үлкен: сөмке.

4.тапсырма.Жиһаз:диван.Жауабынтүсіндір, бір сөзге фонетикалық талдау жаса.

1)Компьютер: монитор;

2)Қалам: қызыл;

3)Отбасы: әже.

5.тапсырма.Спорт: доп.Жауабын түсіндір, екі сөйлем құрастыр.

1)Мектеп:математика;

2)Қалам:қара;

3)Сиыр:бұзау.

6.тапсырма. Әдемі: гүл.Жауабын түсіндір, бір сөзге фонетикалық талдау жаса.

1)Менің:гүл;

2)Маған:керек;

3)Әсем:өсімдік.

Кез келген деңгейдегі білім беруді дамыту сұрақтарына біржақты амал мәселелерін жаңғырту – негізгі міндет болып табылды. Сабақта ақпараттық технологияларды және асқа да кез келген педагогикалық технологияларды бүтіндей көпқырлы қолдану қажеттілігі мен шектеулігін көрсетіледі. тек осындай жүйеде оқушының жеке тұлғасын гармониялық дамыту мүмкіндігі пайда болады, ол оқушыға тек белгілі бір білімді, күзiреттілікті ғана емес, сондай-ақ дамудың неғұрлым сапалы жоғары деңгейіне шыға отырып, бір қырдан екіншіге сенімді түрде өтуге, түрлі технологияларды біріктіре алуға мүмкіндік береді.

Әбиеттер

1.Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары: / Қазақстан 2.Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы №832 қаулысы // ресми мәтін. Астана: Әділет, 2012. – 14 б. Назарбаев, Н. Ә.: Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай жиырма қадам / Н.Ә. Назарбаев // Егемен Қазақстан. – 2012. – 10 шілде.

3. Назарбаев, Н. Ә. «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» Қазақстан халқына Жолдауы / Н.Ә. Назарбаев // Егемен Қазақстан. – 2012. – 28 қаңтар.

4. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы / Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы №1118 Жарлығы // ресми мәтін. – Астана, 2012. – 114 б.

5.Білім беру мекемесіндегі мұғалім қызметінің ұйымдастырылу бағыттары. (Әдістемелік нұсқау) Валиева М.-Алматы: ОПҚБАЙ, 2012ж

6. А.Қ.Әлімов. Оқытуда интербелсенді әдістерді қолдану. Алматы, 2012ж

7. Интернет қоры. bilimdiler.kz.

ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚҚА ҚОЛ ЖЕТКІЗУ

Альчимбаева Н.А. Мальгерьянова Ж.К.

№1 ЖОББМ бастауыш сынып мұғалімдері
Жезқазған қаласы

Функционалды сауатты адамды қалыптастыру-қазіргі мектептің маңызды міндеттерінің бірі. Елбасы Н. Ә. Назарбаев «Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек. Қазіргі әлемдегі адамға жай ғана жаппай сауаттылығы жеткіліксіз болып қалғаны қашан. Біздің азаматтарымыз үнемі ең озық жабдықтармен және ең заманауи өндірістерде жұмыс жасау машығын меңгеруге дайын болуға тиіс. Сондай-ақ балаларымыздың, жалпы барлық жеткіншек ұрпақтың функционалды сауаттылығына да зор көңіл бөлу қажет. Балаларымыз қазіргі заманға бейімделген болуы үшін бұл аса маңызды», - деп атап көрсеткен болатын.

Қазақ маманы С.Раевтың ойынша, сауатсыздық дерті адамға кішкентай кезінен бастап жұғады екен. Әсіресе бүлдіршінді жазу мен оқуға баули бастаған 1-ден 3-сыныпқа дейінгі аралықта пайда болады. Яғни, үшінші сынып оқушысы ешқашан кітапханаға бармаса, оқулықтан басқа ешқандай кітап оқымаса тағы бір ертеңгі сауатсыздың дүниеге келгені. Ғалымдардың айтуынша, 8-сыныптан бастап оқушылардың 60 пайызының өз бетімен жазып- оқуға деген ынтасы жоғалады екен. Тіпті түлектердің үштен бірінің оқуға мүлдем құлқы болмайтын көрінеді. Елбасы дұрыс айтады: «Білім беру тек қана оқытумен ғана шектелмей, оны керісінше, әлеуметтік адаптация процесіне бейімдеу қажет. Сонымен, функционалды сауаттылық дегеніміз не?»

Функционалды сауаттылығы дегеніміз-адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығына, жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы.

Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады. Мұндағы басшылыққа алынатын сапалар:

- белсенділік - шығармашылық тұрғыда ойлау - шешім қабылдай алу - өз кәсібін дұрыс таңдай алу

- өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады.

Осыған орай, Ұлттық жоспарда функционалды сауаттылықтың төрт негізгі механизмін бөліп көрсетеді.

Оның бірінші механизмі - оқыту әдіснамасы мен мазмұнын түбегейлі жаңарту. Ол үшін мұғалім оқушының бойына әлеуметтік ортаға бейімделуіне, алған білімін практикалық жағдайда тиімді пайдалана алатындай негізгі құзыреттіліктерді сіңіруі керек. Олар:

- басқарушылық (проблеманы шешу қабілеті);

- ақпараттық (өз бетінше ақпараттар көздері арқылы үнемі білімін көтеріп отыруы, сол арқылы танымдық қабілетін ұштау);

- коммуникативтік (қазақ, орыс, ағылшын тілінде ауызша, жазбаша қарым-қатынас жасау);

- әлеуметтік (қоғамда, өз өмір сүрген ортада іс-әрекет жасай алу қабілеті);

- тұлғалық (өзін жеке тұлға ретінде қалыптастыруға, қажетті білім, білік, дағдыларды игеру, болашақта өзі таңдаған кәсібін өзі анықтау, оның қиыншылығы мен күрделілігіне төзімді болу);

- азаматтық (қазақ халқының салт-дәстүрі, тарихы, мәдениеті, діні мен тілін терең меңгеріп, Қазақстанның өсіп өркендеуі жолындағы азаматтық парызын түсіну);

- технологиялық (ақпараттық технологияларды, білім беру технологияларын сауатты пайдалану);

Оқушы осы аталған негізгі құзыреттіліктермен қатар пәндік құзыреттіліктерді меңгеруі тиіс.

Елбасы Н. Назарбаев оқулық мәселесіне де ерекше тоқталған болатын. Оқулықтың мақсаты, міндеті, мазмұны, құрылымы функционалдық сауаттылықтың құзыреттілігіне сай жазылуы тиіс. Ұлттық жоспарда көрсетілген функционалдық сауаттылықтың екінші механизмі - оқу нәтижелерінің бағалау жүйесін өзгерту. Бағалау жүйесі функционалдық сауаттылықта сырттай бағалау және іштей бағалау болып бөлінеді. Іштей бағалау - оқу пәні бойынша оқыту сапасын диагностикалау. Ал сырттай бағалау - әрбір деңгейді аяқтау бойынша білім алушының оқу жетістіктерінің нәтижелері (ҰБТ, ОЖСБ). Сондай-ақ халықаралық TIMSS, PISA және PIRLS зерттеулерге қатысуы. Білім алушылардың өзін-өзі бағалауы, өзін-өзі ұйымдастыру және өзін-өзі жетілдіру үшін жеке жетістіктерін бағалау арқылы жүзеге асырылады. Критериялық бағалау жүйесі енгізілетін болады.

Функционалдық сауаттылықтың үшінші механизмі - ата-аналардың балаларды оқыту мен тәрбиелеуге белсенді қатысуын қамтамасыз ету. Ата-ананың борышы бала бойына жас кезінен адами құндылықтарын дарытып, саналы өмір сүруге баулу. Ата-ана баласының функционалдық сауаттылығын дамыту үшін мұғалімдерімен тығыз байланыс жасау керек. Ата-ана баласының ерекше қасиетін тану, түсініп қол үшін беру, олардың қабілетін дамыту, бойына рухани құндылықтарды қалыптастыру, жағымсыз мінез-құлық, әдеттерден арылтуға көмек беруі керек. Ата-ананың бойында да функционалдық сауаттылық болуы тиіс. «Балаға берілген дұрыс тәрбие-бұл бақытты кәрілік, қате тәрбие-біздің келешектегі сорымыз, біздің көз жасымыз» деген С.А.Макаренконың сөзін ата-аналарға берілген кеңес деп есептеймін.

Функционалдық сауаттылықтың тағы бір тетігі ретінде қосымша білім мен мектептен тыс сабақтармен қамтуды жатқызуға болады. Жалпы білім беретін мектептегі және мектептен тыс ұйымдардағы әртүрлі бағыттағы үйірмелер, секциялар желісін кеңейту есебінен балаларды қосымша білім берумен қамту ұлғайтылады. Басты назар ғылыми-зерттеу жобаларына, техникалық шығармашылыққа, өнертапқыштыққа, модельдеуге, нанотехнологияларға,

роботехникасына, леҗобалауға аударылады. Бұл - шығармашылық пен инновацияға деген қызығушылықты арттырады. Мұндай оқыту жүйесі баланың санасына әлеуметтік тұрмысына, төңіректегі әлемге терең көзбен қарап үйреніп, жолығатын қиын мәселелерді оңай шешетін болады. Бұрынғыдай мектептен шыққан соң бала үйренген білімін ұмытып қалмайды, қайта өмірде пайдаланатын болады. Функционалды сауаттылықтың негізі бастауыш сыныптарда қаланады. Сонда сабақтарда тиімді әдіс-тәсілдерін қолдану арқылы оқушы өз ойын еркін жеткізуге дағдыланып, пәнге қызығушылығы оянып, талдау жұмыстарын жүргізе білуге үйренеді.

Қай заманда болса да өркениеттің дамуы интеллектуалдық шығармашылық қабілеттіліктің негізінде дамып отырған десек, баланың шығармашылығын дамыту бүгінде өмір талабы. Мұғалімнің өзінде ұйымдастырушылық, құрылымдық, бейімділік, сараптамалық қабілеттері болуы шарт. Сонымен бірге ұлттық құндылықтар, этнопедагогика негіздерін меңгеру, этнопсихология негіздерін меңгеруі қажет. Жаһандануға байланысты интернет жүйесін жетік біліп, әлемдік білім стандарттарына сай, мәдениеті жоғары адам болуға міндетті.

Қорытындылай келе Г. Бокльдің «Шынайы білім фактілерді білуден емес, оларды дұрыс қолдана білуден құралады» дегендей, теориялық білімімізді тәжірибеде дұрыс, тиімді қолдана білу-мұғалімнің басты мақсаты болу керек. Тұлғаның бейімділігін, қажеттілігін қанағаттандыруды, қызығушылығын, қабілетінің дамуын ескере отырып, функционалды сауаттылығына қол жеткізуді қамтамасыз етіп, жан-жақты дамыған, мектепте алған білімін өмір бойы пайдалана алатын тұлға өсіру - білім беру мамандарына жүктелген үлкен міндет деп түсінгеніміз жөн. Сөзімді қорыта келе, Марк Туллий Цицеронның «Барлық нәрсені біліп, анализ жасай білу аз. Сонымен қатар, соған байланысты сауатты қадам жасай білу керек», - деген қанатты сөзімен аяқтағым келеді.

Әдебиеттер

1. Мектеп оқушыларының функционалды сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары. // «Егеменді Қазақстан» газеті.
2. «Қазақстан-2050 стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты». 2012 ж.
3. Н. Назарбаев. Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы. Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам. // «Егеменді Қазақстан», 10 шілде 2012ж.
4. Педагогика мәселелері №4 2014 ж.

РАБОТА С ТЕКСТОМ КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ.

Амангельдинова Б.И.

**КГУ «Гимназия №92»
г. Караганда, Республика Казахстан**

Обучение русскому языку в современной школе осуществляется в условиях значительных изменений во всей системе образования. Повышение качества образования является одной из актуальных проблем не только для Казахстана, но и для всего мирового сообщества. Решение этой проблемы связано с обновлением содержания образования, оптимизацией методов и технологий организации образовательного процесса и, соответственно, переосмыслением целей и результата образования. Цель образования стала соотноситься с формированием ключевых компетентностей, функциональной грамотности.

Современная жизнь ставит перед нашими детьми новые цели: свободное владение языком, умение общаться с абсолютно разными людьми в абсолютно разных ситуациях, не испытывая при этом чувства дискомфорта, неуверенности в себе.

По мнению известного лингвиста и психолога А.А.Леонтьева, для полноценного общения человек должен располагать целым рядом умений: быстро и правильно ориентироваться в условиях общения, уметь спланировать свою речь, правильно выбрать содержание, найти адекватные средства выражения мысли и обеспечить обратную связь [1].

Поэтому формирование умений связно изложить мысли в устном и письменном виде, анализировать и совершенствовать написанное, умение четко, грамотно и цивилизованно высказать мнение по конкретному обсуждаемому вопросу, быть тактичным и убедительным в дискуссии - одно из самых важных направлений в развитии речемыслительной деятельности современного учащегося.

Современное обучение ориентировано на индивидуально-психологические особенности ребёнка, т.е., по теории Л.С. Выготского, на «зону ближайшего развития». Опираясь на данную теорию, можно сделать вывод, что развитие и поддержание детской любознательности – одна из важнейших задач в образовании. А умение закрепить, осознать, довести своё дело до конца, понять, зачем это нужно, и при этом оценить объем своих знаний – основные цели современного урока. Основной задачей учителя является научить ребенка учиться, т.е. сформировать у него навык выполнения самостоятельных учебных действий.

Как развивать речь и мышление учащихся? Как сформировать интеллектуально и творчески развитую личность, обладающую коммуникативными навыками? Наиболее эффективной формой в данном

направлении считается работа с текстом на уроках русского языка как одно из условий развития творческого потенциала учащихся, пополнения их словарного запаса, улучшения качества речи. Текст – это основа создания на уроках русского языка развивающей речевой среды. Именно текст - основной компонент структуры учебника по русскому языку, именно через текст реализуются все цели обучения в их комплексе. Данные выводы во многом основываются на положениях ученых-лингвистов, методистов-исследователей, учителей-практиков.

Так через все труды Ф.И.Буслаева проходит мысль о тесной связи языка и жизни народа, его духовной культуры. [2].

Срезневский И.И. считал, что цель изучения родного языка – не счастливые ответы на каком-нибудь экзамене, а овладение им (языком) в должной мере для жизни внутренней и вместе с тем внешней, без которой и сама внутренняя жизнь – вообще говоря – невозможна. [3].

Научные идеи Л.П.Федоренко посвящены изучению роли речевой среды и способов ее формирования на уроках русского языка, именно ей принадлежит мысль об использовании текста как основы создания на уроках речевой среды[4]. Продолжение работы по данному направлению мы находим у профессора А.Д.Дейкиной и Т.М.Пахновой (профессора кафедры методики преподавания русского языка МГПУ). [5,6].

Нужно согласиться с мнением А.Д.Дейкиной, что «новые аспекты преподавания во многом определяются тем, как используется русский язык в современном социуме» и что «родной язык формирует духовно-ориентированное мышление, способствующее творческой самореализации личности» [7-10].

С развитием информационных технологий методы преподнесения учебного материала кардинально изменились. Книга и печатный текст являются основными средствами обучения, но современный урок подразумевает использование новых подходов при работе. Сейчас многие из нас, учителей, пытаются определить наиболее продуктивные приемы работы с текстом: как за минимум отведенного на уроке времени добиться результативности чтения, а урок сделать увлекательным и интересным исследованием.

Как уже было сказано выше, ключевой единицей современного курса русского языка становится текст. Он является самой крупной единицей языка и одновременно единицей речи. Соответственно, в современном обучении работа с текстом является одной из главных задач на любом уроке. Ведь уже совсем недостаточно просто попросить учащихся открыть книгу на нужной странице, прочитать материал и ответить на поставленный вопрос. Это приведет к отсутствию необходимого результата и бессмысленной потере времени на уроке.

Формирование функциональной грамотности посредством работы с текстом способствует разностороннему развитию языковой личности ученика. Школа призвана развивать способности учащихся реализовать себя в новых

динамичных социально-экономических условиях, адаптироваться к различным жизненным обстоятельствам. И характеристиками такой личности становятся коммуникабельность, способность к сотрудничеству и активному социальному речевому взаимодействию, владение культурой слова, устной и письменной речью в различных сферах применения языка.

Таким образом, текстоцентрический подход – необходимое условие достижения нового качества образования, главным содержанием которого является формирование у учащихся ключевых компетенций.

Запомнить алфавит, умение произносить буквы, складывать в слоги – еще не значит понимать то, о чем написано. Не будет в чтении правильности, беглости и выразительности, если ученик не будет понимать то, о чем он читает и зачем читает. Системное и комплексное выполнение упражнений, приемов – залог успеваемости по всем предметам и гарантия разностороннего воспитания и развития личности. Как организовать интересную, увлекательную и успешную работу над пониманием текста на уроке, а возможно, и дома? Как научить ребенка понимать текст?

Учащимся существенно может помочь разбираться в тексте система алгоритмов действий, нацеленных на развитие определенных ЗУНов на уроке чтения. Какие же это действия?

- высказывать мысли о героях, оценивать их поступки;
- составлять план, коррекцию и оценивать результат своей работы;
- уметь работать с иллюстрациями, текстами, учебником;
- уметь составлять схемы и работать по ним;
- анализируя объект, делать выводы;
- уметь работать в группе/паре;
- уважать мнение других, слушать ответы остальных учащихся;
- давать полный, развернутый ответ на вопрос учителя.

Современный урок отличается нестандартной структурой. На начальном этапе работы с текстом можно включить этап обсуждения названия рассказа, чтение первого и последнего абзаца, и снова обсудить. Рассуждение – ключ к развитию мыслительных способностей. Дело в том, что нужно обучать пониманию не только информации о сюжете, героях, а также главной идеи произведения, но и той информации, которая ускользает от внимания, потому как считается само собой разумеющейся. И дети зачастую могут упустить некоторые моменты, не связать их с практическим опытом из своей жизни.

При вторичном чтении очень увлекательно, когда делаются остановки на самом интересном месте, и следуют вопросы по причинно-следственным связям: «А как вы думаете, что будет дальше? Правду ли сказал тот или иной герой?» Предположения, прогнозирование дальнейших событий проверяется дальнейшим чтением текста. Вместе с тем выходит наружу и подтекстовая информация, становится процесс обучения еще более захватывающим.

Когда чтение проходит с комментированием, это может занять много времени на уроке, но опора учащихся на собственные ассоциации и воображение компенсируют эту трату времени, потому как пересказ будет

звучать уже более полным. Ученик будет анализировать, обобщать и синтезировать полученную информацию в соответствии со своим опытом, и понимать текст он будет в разы быстрее.

На современном уроке работа над любым текстом должна состоять из трех этапов:

- предтекстовый;
- текстовый;
- послетекстовый.

Предтекстовый этап подразумевает ознакомление с лексическими единицами, которые могут вызвать затруднение, а также прогнозирование содержания текста.

Упражнения для предтекстового этапа:

- 1) соотнесение значения слова с темой: заполнение пропусков в предложении из ряда предложенных слов;
- 2) расширение потенциального словаря учащихся: просмотр текста и нахождение слов общего корня.
- 3) распознавание значения грамматических явлений: выделение определенных частей речи и их выборочный перевод;
- 4) прогнозирование языковых средств и содержания текста: чтение вслух только тех частей предложений, которые отвечают на вопрос учителя;

Текстовый этап подразумевает чтение текста и работу над его лексико-грамматическим материалом.

Упражнения для текстового этапа:

- 1) чтение текста и выделение в нем ключевых предложений и слов;
- 2) контроль понимания текста: определение верных и неверных утверждений; ответы на вопросы;
- 3) выделение основных частей текста;
- 4) соотнесение отдельных частей текста: чтение определенных абзацев с целью подтверждения фактов;
- 5) сокращение или перифраз текста: замена предложений синонимичными оборотами;
- 6) выборочный перевод текста.

Послетекстовый этап нужен для совершенствования навыков монологической и диалогической речи.

Упражнения для послетекстового этапа:

- 1) определение познавательной ценности прочитанного: комментарий к определенным частям текста;
- 2) развитие навыков монологической и диалогической речи на основе текста: составить диалог или ситуацию по теме текста.
- 3) написание аннотации, резюме текста.

Есть масса способов, методов и приемов, направленных на обучение детей пониманию текста. Остается только выбирать по душе. Но следует также помнить, что научить читать ребенка нужно не только сознательно, но и выразительно. Игра голосом, интонация, темп и логические паузы – составной

элемент идеального чтения и ключ к достижению успешного и ненавязчивого нравственного воспитания.

Чтобы работа с текстом стала продуктивной, необходимо:

- тщательно выстраивать алгоритм урока, продумывать его ход до мелочей;
- четко ставить задачи перед учащимися;
- ориентироваться на уровень подготовленности учащихся и их учебную мотивацию;
- не забывать о дифференцированном и личностно-ориентированном подходе.

Литература

1. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. – М., 1981.
2. Буслаев Ф.И. О преподавании отечественного языка. – Л., 1941.
3. Срезневский И.И. Об изучении родного языка вообще и особенно в детском возрасте. – СПб., 1899.
4. Федоренко Л.П. Анализ теории и практики методики обучения русскому языку. – Курск, 1994.
5. Дейкина А.Д. Новации в методике преподавания русского языка// Русский язык в школе. - 2002. - №3. –с. 105.
6. Дейкина А.Д., Пахнова Т.М. Русский язык: Учебник-практикум для старших классов. – М., 2006.
7. Пахнова Т.М. Художественный текст на уроках русского языка// РЯШ. – 1993. – №3. – С.31-38.
8. Пахнова Т.М. Текст как основа создания на уроках русского языка развивающей речевой среды// РЯШ. – 2000, №4. – С.10-18.
9. Пахнова Т.М. Развивающая речевая среда как средство приобщения к культуре// РЯШ. – 2004. – №4. – С.8-16.
10. Пахнова Т.М. От текста к слову. Работа по развитию речи, обобщению и систематизации изученного при подготовке к зачетам, переводным и выпускным экзаменам// Русский язык. – 2001.– №17.

ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ РУХАНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аманжолова Р.М.

**Қарағанды облысы Бұқар-Жырау ауданы
«Ростовка тірек мектебі» (ресурстық орталық) КММ**

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту - басты міндет 2012 жылғы 27 қаңтардағы Елбасы Н. Назарбаевтың «Әлеуметтік – экономикалық жаңғырту - Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту мақсатында 5 жылдық ұлттық жоспарды қабылдау міндеті қойылған.

Ұлттық жоспардың мақсаты - Қазақстан Республикасындағы мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту үшін жағдай жасау.

Қазіргі уақытта білім беру жүйесінде «функционалдық сауаттылықты» қалыптастыру мәселесін негізге алудың өзектілігін арттырып отыр. Оқушылардың функционалдық сауаттылығы ең алдымен біріншіден, үйден отбасынан басталады. Өйткені, ата - аналардың балаларды оқытуы және тәрбиелеуі ұлттық жоспарда функционалдық сауаттылықтың негізгі тетіктерінің (механизмдерінің) бірі болып көрсетілген.

Біріншіден, функционалдық сауаттылық дегеніміз - адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге араласуы. Біз экономикамыздағы, әлеуметтік – саяси және рухани өміріміздегі жетістіктерді заңды түрде мақтан етеміз. Тіпті «экономика» деген сөздің өзін сөзбе сөз аударсақ «үй шаруашылығы» дегенді білдіреді. Сондықтан да отбасындағы экономиканы мемлекеттік экономиканың құрамдас бөлігі ретінде қарауға тура келеді. Демек, оған байыпты түрде біліммен әрі шаруақорлықпен қарау керек.

Біліммен қарау деген түсінікті, ал шаруақорлықпен қарау деген не нәрсе? Шаруақорлықпен қарау дегеніміз мынау: Үйде желінбей қалған нанның үзіндерін, қабықтарын және кеуіп қалған нанды ешқашан лақтырып тастамау. Нанның біздің өміріміздегі маңызы туралы – бұл тамаққа ата - ана баласын ізгі құрметпен қарауға тәрбиелеу керек. Халқымыз нанды ежелден қастерлеп, құрметтеп келеді. Алайда нанның бар екеніне әрі оның әрқашан болатынына деген сенімділік. Адамға жалғыз нан ғана қажет емес, бірақ нанда минералды заттар бар. Мысалы, калий орталық нерв жүйесінің қалыпты жұмыс істеуінде жетекші роль атқарады, темір – қан түзетін элемент және т. б. Бидай мен қара бидайдың дәнінде витаминдердің едәуір мөлшері бар. Әсіресе, ол В тобындағы витаминдерге: тиамин (В1), рибофлавин (В2), никотин қышқылына (РР) бай. Балалардың тамақтануында В2 және РР витаминдерінің ролі өте зор. Баланың бойының өсуіне ықпал етеді. Бұл жерде нанға деген құрмет, шаруақорлықпен пайдалану туралы әңгіме тіпті де төтенше жағдайға байланысты туып отырған жоқ. Жалпы, бұл жерде ата - ананың функционалдық сауаттылығы, соның ішінде баланың нанға деген ұқыптылықпен қарауы болып отыр.

Отбасында әрбір грамды, ватты, минутты есептей алмайтын және де есептегісі келмейтін баланың үй шаруасына да қыры болмайды. Баланың бойына рухани құндылықтарды қалыптастыруға, жағымсыз мінез - құлық әдеттерден арылтуға көмек беретін функционалдық сауаттылық ата - ана бойында да болуға тиіс. Ата – аналар баланың ұғынуына көмектесулері керек. Үйде жарық пен тұрмыстық приборларды дер кезінде сөндіру, токтан ажырату қажеттігін, есік алдағы су құбырының краны арқылы тамшыдан өзен құралып қайта ағып кетіп жатқанын бала білуге тиіс. Еңбектің бағасын білген бала оның нәтижесін де жақсы бағалай біледі. Осының бәрінде аса терең ата - ананың функционалдық сауаттылығы тұр. Баласының бойына адамгершілік проблемасын және тәуелсіздік еліміздің байлығына үнемділікпен, ыждаһаттылықпен қарауға, адам еңбегімен жасалған нәрсенің бәрін бағалай білетін азаматтық ең жақсы қасиеттерді дарыту. Ата – ана баланың ең әуелі өздері істей алатынды үйретуі тиіс. Әкесі дәнекерлей білсе – баласын да

үйретсін. Анасы: он саусағынан өнер тамған шебер екен, әрине қызын өнеріне сөзсіз үйретеді.

Екіншіден, функционалдық сауаттылық дегеніміз – өмір бойы білім алуына ықпал ететін, авторлық база жасау. Өмір бойы іздену, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына қарай ілесіп отыру. Оқушылардың функционалдық сауаттылығы екіншіден, мектептен басталады.

Мектеп - үйрететін орта, оның жүрегі - мұғалім. Оқушының бойына білім нәрін дарытуға көмек беретін функционалдық сауаттылық мұғалім бойында да болуы тиіс. Барлық елде балаға білім беру ерекше орын алып келеді. Балалардың ойлау қабілетін дамытуға, байлығымыз да, бақытымыз да болған Мәңгілік тәуелсіздігімізді көздің қарашығындай сақтай білуге оқушыларды тәрбиелеу мұғалімдердің басты борышы. Мұғалім сабақты түрлендіріп, өмірмен байланыстырып өтуінде, пәндік білімдеріне, ептіліктеріне және сауаттылығына сүйене отырып, оқу пәндері арқылы, оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру негізінде жүзеге асады.

Тек білім ғана бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастыра алады. Сондықтан да мұғалім сапалы білім, салиқалы ой - өрісі кең тұлғаны қалыптастыру үшін 45 минуттық сабағын қазіргі заманғы білім берудің жаңа технологияларын қолдана отырып өту керек. Осы жерде орыс педагогы А.С.Макаренконың «45 жыл мұғалім болса да 45 минуттық сабағына дайындалып келу керек» деген нақыл сөзін еске алуға болады. Мұғалім оқушыны тек қана мектептің бағдарламасымен шектеліп қалдырмай, теориялық білімдерін практикалық жұмыстармен, өмірмен байланыстыра білуге үйрету керек. Осындай әдіс - тәсілдерді түрлендіріп, жүйелі түрде пайдаланып мұғалімнің шәкірттері өз бетімен жұмыс істеуге тез үйренеді.

Функционалдық сауаттылықтың негізгі міндеті - мұғалім баланы оқыта отырып, оның еркіндігін, белсенділігін, шығармашылық тұрғыда ойлауын қалыптастырып және де баланың өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру.

Осыған орай оқушылардың алған білімдері негізінде әрекет етуге қабілеттілік пен даналықты білдіретін құзыреттерді қалыптасытыру орта мектептердегі жаратылыстану бағытындағы пәндер басым бағыттарының бірі болып табылады. Ой - өрісі кең тұлғаны қалыптастыруда жаратылыстану пәндерінің орны ерекше. Жаратылыстану ғылымдарының ішінде, өзгелерінен гөрі, тезірек дамып, күнделікті өмірде кеңінен қолданыс тапқаны физика. Сондықтан да болар, бүгінгі таңдағы роль атқаратын жетекші ғылымдардың біріне айналып отыр. Жыл сайын көптеген жаңашылдардың беті ашылуда. Физика ғылымының ілгерілеген алғы шебін былай қойғанда, тіпті оның күнбе - күнгі тұрмыста жан - жақты орын тебе бастаған салаларын функционалдық сауаттылығы бар оқушылар еркін бойлап алуы керек.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру - жаратылыстану бағытындағы пәндер оқушылардың өмірлік дағдыларын дамытудың басты шарты.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру - оқушының логикалық ойлау қабілеттерін дамытудың үйлесімді жолы.

Олай болса, функционалдық сауаттылық оқушының белгілі ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және білім, білік дағдыларының жиынтығы. Ол тек білім мен білік әлеміне барудың жолы ғана емес, ұлттық әлеуметтік дамуының өлшемі.

Оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын дамыту үшін жаратылыстану бағытындағы пәндер оқушылардың сапалы есептерді өз бетінше шығаруына көп көңіл бөледі. Сапалы есептер оқушының логикалық ойлау қасиетін шыңдайды және пәнге деген қызығушылығын арттырады. Сабақта әртүрлі әдіс - тәсілдерді қолдана отырып, оқушылардың ой - өрісін дамытуға, есептер шығару кезінде қызығушылығын арттыруға, теориялық білімдерін практикада қолдана білуге үйретеді.

Оқушылардың білімдерін Қазақстан Республикасындағы білім беруді дамытудағы 2011 – 2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы аясындағы халықаралық зерттеулерге (TIMS, PISA және PIRLS) қатыстыру. Сапалы есептер шығару барысында оқушылар қажетті көлемдегі білімді игеріп қана қоймастан, өз бетінше шешім қабылдауға және болашақта мамандық таңдауына ынталандырылады. Сабақта сапалы есептер шығару арқылы алған білімдерін оқушылар күнделікті өмірмен байланыстырып отырады, өйткені оқушы ойлауға да ойлануға да қабілетті.

Ортақ Отанымыз – Қазақстанның одан әрі Мәңгілік Ел болып өркендеуі үшін, жан – жақты дамуы үшін оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту арқасында талай асулардан абыроймен өтеміз деп және мұғалімдер тек қана адал салиқалы еңбек етіп, функционалдық сауаттылығы бар тұлға тәрбиелеп шығарымыз деп уәде етеміз

«Білімнен қымбат нәрсе жоқ.

Көңілде жатса баспай тот» дегендей оқушылар алған сапалы білімдерін, тәрбиесін, бойға дарыған өнерлерін үнемі жаңғыртып, жетілдіріп оны ғылыми жетістіктермен толықтырып отыруы тиіс.

Қорыта айтқанда, функционалдық сауаттылықты жүзеге асырудың басты міндеті - оқушылардың теориялық білімдерін практикалық тұрғыда қолдануымен қатар тәуелсіз еліміздің келешегіне үлкен жауапкершілікпен қарауға үлестерін қосу болып табылады. Осы ретте, жаратылыстану бағытындағы пәндерін дұрыс жүргізе білудің маңызы зор.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 Қаулысы).
2. «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың 2012 жылғы 27 қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауы.
3. Оразақынова Н., Кенжебаева Г. М. - «Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру жолдары» ғылыми мақаласы, 2012. - Б. 42-47

ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ – ЖЕКЕ АДАМДЫ ДАМУДЫҢ ТЕТІГІ

Арипова Г.Х.

**Теміртау қ. «№24 ЖББОМ» КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі**

Елбасы Н.Ә. Назарбаев 2012 жылғы 27 қаңтардағы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына кезекті Жолдауында білім беру ұйымдары жастарға жалаң білім беріп қана қоймай алған білімдерін өмірдің түрлі жағдайларында пайдалана алуды үйретуі керек екендігін баса айтып, тапсырды [1].

Осы тапсырманың негізінде маусым айында Үкіметтің 25 маусым 2012 жылы №832 қаулысымен бекітілген «Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары» қабылданды. Ұлттық жоспардың мақсаты – Қазақстан Республикасындағы мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту үшін жағдай жасау болып белгіленген [2].

Функционалдық сауаттылығы дегеніміз-адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығына, жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады. Қоғамның дамуына байланысты сауаттылық ұғымының мәні тарихи тұрғыдан өзгергенін, тұлғаға қойылатын талаптарда оқу, жазу, санай білу қабілеттерінен гөрі белгілі бір қоғамда өмір сүруге қажетті білім мен біліктердің жиынтығын игеру, яғни функционалдық сауаттылыққа жету, қалыптастыру, меңгерту. Қазіргі әлемдегі, еліміздегі өріс алып отырған түрлі бағыттағы дамулардың әсерінен қоғамның адамға қоятын талаптарының өзгеруі нәтижесінде функционалдық сауаттылық ұғымы кең тарала бастады. Қазіргі әлемдік білім кеңістігіндегі халықаралық стандарт талаптарына сай оқыту үдерісінің орталық тұлғасы білім алушы субъект, ал ол субъектінің алған білімінің түпкі нәтижесі құзыреттіліктер болып белгіленуі білім беру жүйесінде «функционалдық сауаттылықты» қалыптастыру мақсаты негізге алынып отыр.

Жай сауаттылық - адамның оқу, түсіну, қысқа мәтіндерді құру және қарапайым арифметикалық әрекеттерді орындауы. Функционалдық сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Олай болса, функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік

әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда функционалды сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады. Мектеп оқушыларының функционалды сауаттылығы дегеніміз – оқушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімін сыныптан тыс жерде, кез келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету. Егер осы шарттар бастауыш сыныпта орындалғанда оқушының функционалды сауаттылығы қалыптасады. Оқушылардың функционалды дағдылары мектеп қабырғасында қалыптасады.

Қазіргі тез өзгермелі әлемде функционалды сауаттылық – оқушының әлеуметтік мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық фактор болып табылады.

Қазіргі әлемдік білім кеңістігіндегі халықаралық стандарт талаптарына сай оқыту үдерісінің орталық тұлғасы білім алушы субъект, ал ол субъектінің алған білімінің түпкі нәтижесі құзыреттіліктер болып белгіленуі білім беру жүйесінде «функционалды сауаттылықты» қалыптастыру мәселесін негізге алудың өзектілігін арттырып отыр. Осыған орай алған білімдері негізінде әрекет етуге қабілеттілік пен даярлықты білдіретін құзыреттіліктерді қалыптастыру үздіксіз білім беру жүйесінің маңызды буыны болып саналатын жалпы білім беретін орта мектептердегі әрбір пәнді оқытудың да басым бағыттарының бірі.

Функционалды сауаттылық оқушылардың танымдық қабілеттерінің деңгейін және оқушылардың өнімді жұмысының көрсеткішін білім деңгейі ретінде қарастырады. Бұл деңгей өмірдің әртүрлі саласындағы тапсырмаларды шешуде мектептік білім мазмұнының қолданбалық сипатына және оқушылардың игерген біліміне негізделеді. Сондықтан, қоғамдағы өмірлік пен практикалық іс-әрекеттердің дағдылары мен әлеуметтік іс-тәжірибені меңгеру үшін оқушылардың білім алу барысында негізгі және пәндік құзыреттіліктері қалыптасуы тиіс.

Функционалды сауаттылыққа бейімделу, оның қалыптаса бастауы бастауыш мектептен бастау алады. Қазірде олар оқитын пән оқулықтарының мазмұны көбіне алғашқы сауаттылықтан басталып, әрмен қарай дамып, жүйелене түседі. Ол үшін функционалды сауаттылыққа жататын білімдер мен біліктердің, әсіресе, жиі қолданылатын іс-әрекет түрлерінің өзара тәуелділігін, бірімен бірінің үндестігін оқулықтардағы мазмұнының мәтінімен байланыстыру қажет. Сонымен қоса білім беру деңгейлеріндегі оқушының функционалды сауаттылығын қалыптастыру бойынша біртұтас әдістемелік жүйенің жасалуын талап етеді. Ол білім берудің мақсатынан бастап оқытудың түпкі нәтижесі не дейінгі аралықтағы компоненттердің бірлігі арқылы жүзеге асуы тиіс. Сондықтан мақсатқа қол жеткізудің басты құралы саналатын білім мазмұнын білім беру деңгейлерінде оқушының функционалды сауаттылығына негіз деп құру тиімді болмақ. Функционалды сауаттылықты қалыптастыру қазіргі таңда оқыту жүйесіне қойылып отырған әлеуметтік сұраныс талаптарымен сай келу үшін бастауыш сыныптардан бастап оқушылардың

коммуникатив

тік, ақпараттық және проблемалардың шешімін табу және тағы басқадай негізгі құзіреттіліктеріне бағытталып жүргізілгенде ғана оң нәтижелерге қол жеткізуге және де функционалдық сауаттылықты қалыптастыру қазіргі таңда оқыту жүйесіне қойылып отырған әлеуметтік сұраныс талаптарымен сай келу үшін бастауыш сыныптардан бастап оқушының оқу, жазу сауаттылығын, жаратылыстану ғылымындағы сауаттылығын, математикалық сауаттылығын, компьютерлік сауаттылығын қалыптастыруға бағытталған арнайы жұмыс арқылы оң нәтижелерге қол жеткізуге болады.

«Сабақ беру – үйреншікті жай ғана шеберлік емес, ол – жаңадан жаңаны табатын өнер» – деген екен Жүсіпбек Аймауытов. Сондықтан қазіргі таңда оқушыларға саналы тәрбие мен сапалы білім беру ісін жаңа талап тұрғысынан өзгертіп, оқыту тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыруға міндеттіміз. Елбасымыз Н. Назарбаев: «Қазіргі заман мұғалімі – рухани дамыған әрі әлеуметтік тұрғыдан есейген, педагогикалық құралдардың барлық түрлерін шебер меңгерген білікті маман, өзін-өзі әрдайым жетілдіруге ұмтылатын шығармашыл тұлға. Ол жоғары білімді шығармашыл тұлғаны қалыптастырып, дамыту үшін жауапты» деген.

Олай болса шығармашыл тұлғаны қалыптастыру үшін әр сабағымызда біз тек оқулық шеңберіндегі білімді үйретумен шектеліп қана қоймай, кең түрде әр баланың талабына, деңгейіне сай жұмыстарды саралап, ыңғайластыруымыз керек. Тұлға құзіреттілігін дамыту үшін, яғни бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын арттыруда жаңа инновациялық әдіс – тәсілдердің ең тиімдісін пайдалану жоғарғы нәтиже береді.

Оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын аттыру үшін мұғалім шебер болуы керек. Ол баланы қалай оқыту, оның сабаққа деген ынтасын қалай ашуға болады деген сұрақтар төңірегінде жұмыс жасауы тиіс. Жалпы адам баласы есту, көру, ұстап көру, сезу және иіскеу арқылы есте сақтайды. Кейбір оқушылар жазбашаға, кейбірі ауызшаға қабілетті болып келеді. Интербелсенді оқыту барысында оқушылар өзіндік пікір қалыптастырып, өз ойларын дұрыс жеткізе білуге, өз көзқарасын дәлелдеуге, пікірталас жүргізуге, басқаларды тыңдауға, өзге пікірді сыйлауға және онымен санасуға үйренеді.

Күтілетін нәтиже:

- Мағынаны ажырата алады;
- Топпен жұмыс істеу құзіреті артады;
- Көшбасшылық анықталады
- Білім, білік, дағды деңгейі көтеріледі
- Өз ойын айтуға төселеді
- Функционалдық сауаттылығы артады.

Қорыта келе оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту – бүгінгі заман талабы. Педагогтың шеберлігі, яғни шығармашылық пен жауапкершілікті ұштастырып сабақ өтуі, бұл заман талабынан туындап отырған мәселе. Жоғары деңгейде сабақ беретін оқытушының алдынан шыққан оқушы – өмір айдынындағы өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады.

«Қыран-түлегіне қайтпас қанат сыйлайды, ұстаз-шәкіртіне талмайтын талап сыйлайды», - деген даналық сөзіндей, ұстаз қай кезде де мектептің жүрегі, қоғамның тірегі. Қоғам тұлғаны қаншылықты жетілдірсе, жетілген тұлға қоғамды соншалықты дәрежеде дамытады. Сондықтан тұлғаны қалыптастыруда Елбасының биылғы «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз» жолдауын басты ұрандай ұстансақ артық болмас, өйткені болашақ тізгінін ұстайтын ұрпақтың функционалды сауатты болуын біз назарда ұстауымыз керек дегім келеді.

Әдебиеттер

1. Елбасы Н.Ә. Назарбаев 2012 жылғы 27 қаңтардағы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына кезекті Жолдауы
2. «Мектеп оқушыларының функционалды сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары»

ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ- БІЛІМ САПАСЫН ЖЕТІЛДІРУДІҢ НЕГІЗГІ БАҒДАРЫ

Ахметова Б.Т.

№21 ЖОББМ КММ арнайы сынып мұғалімі

Қазақстан 2030 стратегиялық бағдарламасы білім берудің ұлттық моделінің қалыптасуымен және Қазақстанның білім беру жүйесін әлемдік білім беру кеңестігіне кіріктірумен сипатталады. Қазіргі таңда қазақ тілі-мемлекеттік тіл, қарым-қатынас тілі – орыс тілі және ағылшын тілі – әлемдік кеңістікті тану тілін оқытуда жаңа идеяларды әр сабақта жан-жақты қолданып, жаңаша оқытудың тиімді жолдарын тауып, жүйелі түрде қолдану-заман талабы болып отыр. Оқытудың парадигмасы өзгерді. Білім берудің мазмұны жаңарып, жаңаша көзқарас пайда болды. Осыған байланысты ұстаздар алдында оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жаңартып отыру және технологияларды меңгеру, оны тиімді қолдана білу міндеті тұр. Білім беру бағдарламасының негізгі мақсаты - білім мазмұнының жаңаруымен қатар, критериалды бағалау жүйесін енгізу және оқытудың әдіс-тәсілдері мен әртүрлі құралдарын қолданудың тиімділігін арттыруды талап етеді.

Бастауыш сынып пәндеріне арналған оқу бағдарламаларындағы оқу мақсаттары оқушылардан шынайы проблемаларды анықтап зерттей білуді талап етеді. Негізінен жаңартылған білім жүйесі құзыреттілікке және сапаға бағытталған бағдарлама. Жаңартылған білім берудің маңыздылығы – оқушы тұлғасының үйлесімді қолайлы білім беру ортасын құра отырып сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, АҚТ –ны қолдану, коммуникативті қарым-қатынасқа түсу, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білу, функционалды сауаттылықты, шығармашылықты қолдана білуді және оны тиімді жүзеге асыру үшін қажетті тиімді оқыту әдіс-тәсілдерді (бірлескен оқу, модельдеу, бағалау жүйесі, бағалаудың тиімді стратегиялары).

Жаңартылған білім беру бағдарламасының ерекшелігі спиральді қағидатпен берілуі. Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың өзінің жыл сайынғы Жолдауында «Функционалдық сауаттылықты арттыруды» негізгі тапсырма етіп жүктеуі бекер емес. Білім беру тек қана оқытумен ғана шектелмей, оны керісінше, әлеуметтік адаптация процесіне бейімдеу қажет екендігі айқын.

Осыған байланысты елімізде оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 - 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары бекітілген. Функционалдық сауаттылық, кеңінен алғанда, білім берудің (бірінші кезекте жалпы білім беруді) көп жоспарлы адамзат қызметімен байланысын біріктіретін тұлғаның әлеуметтік бағдарлану тәсілі ретінде түсіндіріледі. Қазіргі тез құбылмалы әлемде функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторлардың біріне айналуда. Аталған міндет Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті елдердің қатарына кіруі процесінде де маңызды болып табылады. Еліміз үшін маңызды болып табылатын аталған стратегиялық міндетті шешу жағдайында тұлғаның ең басты функциялық сапалары белсенділік, шығармашыл тұрғыда ойлауға және шешім қабылдай алуға, кәсіби жолын таңдай алуға қабілеттілік, өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады. Бұл функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады.

Функционалдық сауаттылығы дегеніміз – адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығына, жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады. Қоғамның дамуына байланысты сауаттылық ұғымының мәні тарихи тұрғыдан өзгергенін, тұлғаға қойылатын талаптарда оқу, жазу, санай білу қабілеттерінен гөрі белгілі бір қоғамда өмір сүруге қажетті білім мен біліктердің жиынтығын игеру, яғни функционалдық сауаттылыққа жету, қалыптастыру, меңгерту. Қазіргі әлемдегі, еліміздегі өріс алып отырған түрлі бағыттағы дамулардың әсерінен қоғамның адамға қоятын талаптарының өзгеруі нәтижесінде функционалдық сауаттылық ұғымы кең тарала бастады.

Функционалдық сауаттылық – оқушылардың сыртқы ортамен қарым-қатынас жасау қабілеті, оқушылардың өзгермелі өмірге бейімделуінің шарты, оқушылардың жеке бас қабілеттерін дамытудың тетігі, оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамытудың негізі, әлеуметтік-мәдени дамуының өлшемі, білім, білік, дағдыларының құзыреттілікке ұласу жолы. Ол оқушылардың қатысымдық, ақпараттық, проблемалардың шешімін табу құзыреттіліктерінің бірлігінен құралады.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығы ең алдымен үйден, отбасынан басталады. Өйткені, ата – аналардың балаларды оқытуы және тәрбиелеуі ұлттық жоспарда функционалдық сауаттылықтың негізгі тетіктерінің

(механизмдерінің) бірі болып көрсетілген. Отбасында әрбір грамды, ватты, минутты есептей алмайтын және де есептегісі келмейтін баланың үй шаруасына да қыры болмайды. Баланың бойына рухани құндылықтарды қалыптастыруға, жағымсыз мінез – құлық әдеттерден арылтуға көмек беретін функционалдық сауаттылық ата – ана бойында да болуға тиіс. Ата – аналар баланың ұғынуына көмектесулері керек. Үйде жарық пен тұрмыстық приборларды дер кезінде сөндіру, токтан ажырату қажеттігін, есік алдағы су құбырының краны арқылы тамшыдан өзен құралып қайта ағып кетіп жатқанын бала білуге тиіс. Еңбектің бағасын білген бала оның нәтижесін де жақсы бағалай біледі. Осының бәрінде аса терең ата – ананың функционалдық сауаттылығы тұр.

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығы дегеніміз – оқушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімін сыныптан тыс жерде, кез келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету. Егер осы шарттар бастауыш сыныпта орындалғанда оқушының функционалдық сауаттылығы қалыптасады.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда оқу бағдарламасындағы әрбір пәннің рөлі зор. Соның ішінде бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытуда білім берудің алатын орны ерекше. Осы ретте, оқушыға халықтың қоғамдық өмірін, арман-мүддесін танытуда, оларға идеялық-саяси, рухани-адамгершілік, этикалық-эстетикалық т.б. тәрбие беруде, дүниеге көзқарасын, мінезін, жалпы мәдениетін қалыптастыруда

Көркем әдебиетті қуатты құралдардың бірі ретінде пайдалану – бастауыш сынып пәнінің басты мақсаты болып есептелсе, тіліміздің өзіндік қалыптасқан нормаларын, жалпы айтқанда грамматикасын үйрету – қазақ тілінің басты міндеті болып танылады. Мысалы: өз сабақтарында оқушыларды сабақтың тақырыптарына байланысты топтарға бөліп, ойындар арқылы топтарының аттарын тапқызып, оқушыларды қызықтыру үшін ұлттық ойындарды, ребустар, сөзжұмбақтарды пайдаланамын. Оқушылардың шығармашылығын дамыту мақсатында сурет бойынша әңгіме құрастыру, тақырып бойынша өлеңдер, «Сөз ойла, көп ойла», «Өлең шығарайық», «Бес жолды өлең» құрастыру жұмыстарын жүргіземін. Оқушылардың ізденушілік жұмыстарын дамыту мақсатында «Аквариумдағы алтын балық», «балық сүйегі» әдістерін қолданамын.

Мысалы: «Әдебиеттік оқу» сабақтарында Баяндаушы – әңгіменің мазмұнын айтады. Зерттеуші – әңгімедегі негізгіні анықтайды. Сілтемеші – сөздіктермен жұмыс жүргізеді. Сұрақ құрастырушы – сұрақтар дайындайды. Дәнекер – өмірмен байланыстырады. Бейнелеуші – әңгімедегі негізгі кейіпкерді суреттейді. Осындай жұмыстарды жүргізу арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырамын. Әдебиеттік оқу, дүниетану сабақтарында берілген тақырып бойынша эссе, ой толғау жазғызып отырдым. Балалар қандай қажетті мәлімет алғанын, оның өз өмірімен нендей байланысы бар екендігін талқылауға үйренді. Тақырып бойынша алған мәліметін қай кезде және қандай жағдайда пайдалануға болатындығын ортаға салып ой бөлісуге

дағдыланып келеді. Болашақта әділ, еңбексүйгіш, отансүйгіш, ұлтжанды азамат болуға тырысады. Олар жас та болса, оқыған шығармалары арқылы өмірдің кей асу белестерінің қиындығымен таныса алады, пікір таласуға да жаттығады. Пікір таласа алу, өз пікірін орынды айтып, дәлелдей білу – адамның басты құндылықтарының бірі болғандықтан, шәкірттерімізді осы құндылықтарды берік ұстауға үйретіп келеміз.

Функционалдық сауаттылықтың негізгі міндеті – мұғалім баланы оқыта отырып, оның еркіндігін, белсенділігін, шығармашылық тұрғыда ойлауын қалыптастырып және де баланың өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру. Олай болса шығармашыл тұлғаны қалыптастыру үшін әр сабағымызда біз тек оқулық шеңберіндегі білімді үйретумен шектеліп қана қоймай, кең түрде әр баланың талабына, деңгейіне сай жұмыстарды саралап, ыңғайластыруымыз керек. Тұлға күзіреттілігін дамыту үшін, яғни бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын арттыруда жаңа инновациялық әдіс – тәсілдердің ең тиімдісін пайдалану жоғарғы нәтиже береді деген қағидамен, өзім оқып, үйреніп, тәжірибеде пайдаланып келе жатқан сын тұрғысынан ойлау технологиясының маңызы зор деген тұжырымға келдім. Әр технологияның өзіндік ерекшелігі бар. Біз тек оқулық шеңберіндегі білімді үйретумен шектеліп қана қоймай, кең түрде әр баланың талабына, деңгейіне сай жұмыстарды саралап, ыңғайластыруымыз керек.

Әдебиеттер:

1. Н.Ә.Назарбаев. Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты.
2. Бастауыш сынып №10 2013ж «Сын тұрғысынан ойлау технологиясын ана тілі сабақтарында пайдаланып оқушылардың шығармашылығын арттыру» Ә.Рысбаева
3. Бастауыш сынып №7 2014ж «Бүгінгі білім, ертеңгі байлық» Б.Смагулова
4. Ұстаз №1 2013ж «Қазақ тілі сабақтарында жаңа технологиялық әдіс-тәсілдер арқылы оқушылардың сауаттылықтарын арттыру» Батырмайрова А.С

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Ахметова Г.Е.

«Жезқазған қаласы білім бөлімінің №10 жалпы орта білім беретін мектебі» КММ-нің тарих пәнінің мұғалімі

Білім мазмұнын жаңарту аясында мектепте білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту білім берудің басым мақсаттарының бірі ретінде айқындалып отыр. Функционалдық сауаттылық әр мектеп пәнінің негізінде қалыптасады. Білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту және оның қалыптасуын тексеру құралы шығармашылық сипаттағы тапсырмалар (зерттеу жұмыстарына бейімделген тапсырмалар; экономикалық, тарихи мазмұндағы тапсырмалар; тәжірибеге бағытталған тапсырмалар т.б.)

болып табылады. Функционалдық сауаттылық, кеңінен алғанда, тұлғаның мектепте алған білімі, білігі мен дағдысын адамзат қызметінің әртүрлі саласында, сонымен бірге тұлғааралық қатынастар мен әлеуметтік байланыстарда кездесетін тіршілік міндеттерін жан-жақты шеше білу қабілеті ретінде түсіндіріледі.[1]

Кембридж тәсілі сабақтарда қарастырылған жеті модульге сараланған. Бағдарламаның басты жаңа бағыты – іс-әрекет арқылы зерттеу болып табылады. Тәжірибе кезеңінде зерттеу үшін «Оқыту үшін бағалау және оқуды бағалау» модулін таңдап, 6 «А» сыныбында оны қалай қолданғаныма тоқталып өтпекпін.

Бұл модульді неліктен таңдап алдым? Дәстүрлі білім берудегі «бағалау» үдерісі мектеп және мұғалім тарапынан жалпы сырттай бақылау нысанына айналған. Мұндай үдерісте оқушылардың өзін-өзі бағалауы мүмкін емес және де әр оқушының жеткен жетістігін, нені біліп, нені білмегенін мұғалім шынайы анықтай алмайды. Сонымен бірге, дәстүрлі оқытуда бала бағаны не үшін, қандай жетістіктері үшін алып жатқанын аса ұға бермейтін, яғни бұл «ескі» бағалау жүйесінде критерийлер құпия болып қалатын. Дәстүрлі оқытуда бағаны баланың жұмыс істеп жеткен жетістігіне емес, сапасына қарамай жұмыстың көлеміне қарап қоятынбыз. Сонда, дәстүрлі оқытуда «баға» оқушы мен ата-аналарды жазалайтын мұғалімнің қаруына айналған. Әрине, мұнда кері байланыс оқушыға көмек, оқу нәтижесін жақсарту мақсатында емес, керісінше мұғалім мен оқушы арасындағы әлеуметтік және басқару мақсатында қолданды. Бұл бағалаудың дәстүрлі үдерісі оқуға үлкен кедергісін келтіріп, оқушылар арасындағы оқуға деген белсенділікті төмендетіп, оқуға деген ынтасын аздырып, балаларды «жаман оқитын», «жақсы оқитын» деп бөліп, оқушының білім алып, ары қарай дамуына шектеу қойып, тастағанбыз. Сонда менің осы күнге дейін қолданып келген бағалауым объективті болмаған екен.

Дәстүрлі оқыту үдерісінде бағалау, белгі және баға деген сөздер синоним ретінде қарастырылады, бірақ олай емес. Бағалау – бұл оқушылардың танымдық іс-әрекеттерін және оқу үдерісін бақылайтын үдеріс. Баға – кері байланыстың сапалы ақпараты, бағалаудың іс-әрекеті, бағалау үдерісінің нақты нәтижесі болса, ал белгі – оқушылардың сабақта әр тапсырманы орындап, жеткен жетістіктерін белгілеп отыратын таңба.

«Бағалау» термині («Assessment») «жақын отыру» дегенді білдіретін латын сөзінен шыққан. Бағалаудың негізгі сипаты бір адам басқа адамның не айтып, не істегенін немесе өзін-өзі бақылау жағдайында өзінің дербес ойлауын, түсінігін немесе тәртібін мұқият бақылауы болып табылады. Бағалау мақсаты әр мұғалімнің бағалауды қандай мақсатта және кім үшін, қалай өткізуіне керек екендігі туралы түсінігіне негізделген. Бағалаудың басты алты мақсаты бар. Олар: Оқытудың қиындықтарын анықтау; Жетістікке жеткендігін көрсететін кері байланыс; Уәж; Болжау және сұрыптау; Стандарттарды бақылау және орындау; Оқыту бағдарламасының мазмұны және оқыту стилін бақылау. Осы мақсаттарды негізге ала отырып, тізбектелген сабақтар топтамасында пайдалануға тырыстым және бағалауда А. Әлімовтің «Интербелсенді әдістемені

ЖОО-да қолдану мәселелері» /оқу құралы/ деген кітабында профессор Дайана Хесстің ұсынған бағалаудың қағидаларына сүйендім. Сонда бағалаудың ең бірінші қағидасы ол «Маңыздылық» екен, яғни бағалауға тұрарлық күтілетін нәтижені таңдап алу керек, өйткені бағалауға уақыт, күш және басқа да ресурстар шығындалады. Бағалау үшін көп нәтижелер таңдамай, майда-шүйдеге назар аудармай, тек маңызды нәтижелерді ғана бағалау қажет. Сонда мұғалім жұмысты тексеру барысында оқушының қандай нәтижесі (білім, білік, дағды, құндылық) маңызды және бағалауға тұрарлық па деген сұрақ қою керек. Екінші қағида «Дәлдік» немесе «Адекваттық», тапсырма – күтілетін нәтиженің дәл әрекеті болу керек, мұнда мұғалім оқушылардың мақсат тұтқан нәтижеге жетіп, керекті білім мен білік меңгергендігін қандай тапсырмаларды дәл көрсете алатынына назар аудару керек. Үшінші қағида «Объективтілік» («Дәлділік») оқушы жұмысын объективті (нақты, шынайы, адал, дәлелді) бағалау үшін бағалаудың нақты талаптарын (критерийлерді) таңдап алу керек. Критерий нақты қойылса, кез-келген оқушы өзін-өзі бағалап, қандай жетістіктерге қол жеткізгенін, қандай кемшіліктер жібергенін, қандай олқылықтарды толтыру керектігін ұғып отырады. Төртінші қағида «Оқудың ажырамас бөлігі» бұл жерде Дайана Хесс: «Өздеріңіз үйретпеген нәрсені бағалау әділдікке жатпайды» дейді, сонда мұғалім мен оқушыларды бағалайын деген нәрселерге үйреттім бе деп сұрақ қою керек, өйткені бағалау мен үйрену – біртұтас үдеріс болып табылады. Бесінші қағида «Жариялылық» бағалаудың талаптары мен тәсілдері оқушыларға хабарланып тұру керек. Баға жария түрде қойылып, оқушылар өздерінің қандай білімдері және олардың қалайша бағаланатындығын білуі керек. Профессор Дайана Хесс: «Бұл қағида Америка мектептерінде нағыз төңкеріс жасап, оқыту жүйесін түбегейлі өзгертіп жіберді» дейді. Сонда сабақта бағалаудың критерийлері мен тәсілдерін белгілеуге оқушыларды да қатыстыру қажет және мұндай ұстаным бағалауды оқушылардың өзіндік әрекетіне айналдырады. Алтыншы қағида «Қарапайымдылық» бағалау үрдісі мен оның формалары қарапайым және ыңғайлы болу керек. Бағалау талаптарын оқу үдерісіне біртіндеп енгізіп, бағалау мұғалім мен оқушы арасында секемділік туғызбайтын үрдіске айналады.[1]

Бағалаудағы алдыма қойған негізгі мақсатым кері байланыс арқылы оқушы уәжін біліп, мақтау мен мадақтау арқылы оқуға ынталандырып, оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттыру арқылы әділ бағасын беру. Нәтижесінде оқушылар оқу материалдарын меңгеріп қана қоймай, өз бетінше ізденуге әрекеттеніп, өзін-өзі және бірін-бірі объективті түрде бағалауға үйренеді.

Тізбектелген төрт сабағымның топтамасында формативті бағалаудың бірнеше техникаларын қолдандым. Бірінші сабағымның басында «Жариялылық» қағидасы бойынша бағалаудың басқаша болатынын айтып, орындайтын әр тапсырманың бағаланатынын айттым. Ынтымақтастық атмосферасы орнағаннан кейін әр топқа әріптер салынған конферт берілді, балалар сол әріптерден сөз құрастырып, бүгінгі өтетін тақырыпты ашу қажет болды. Адаққан әріптерден «САРМАТТАР» деген сөзді құрастырып, бүгінгі

өтетін тақырыпты ашты. Содан кейін оқушыларға сабақтың мақсатын айтып, балаларға бүгінгі сабақта қандай нәтидеге қол жеткізуіміз керек деп сұрақ қоя отырып, табыс критерийлерді анықтап қалдым.

- Сарматтардың шығу тегін анықтауымыз қажет;

- Сарматтардың мекен еткен жерін анықтауымыз керек;

- Сарматтардың қоғамдық құрылысы қандай болған екендігін білуіміз керек, - сабақ нәтижесін балалардың өздері айтып берді. Бірінші сабақта бағалау критерийлерін құру қиындық келтірді. Сондықтан критерий құруда өзім көмек көрсеттім. Әр партаға екі түсті қызыл және жасыл конустар қойылды, егер де оларға жұмыс барысында бір нәрсе түсініксіз болып маған сұрақ қойғылары келсе қызыл түсті көрсетті, ал барлығы түсінікті болған жағдайда жасыл түс көрсетілді. Жаңа тақырыпты балалар «Жигсо» әдісі бойынша талдап, топқа түсіндіру барысында бірін-бірі бағалады. Бұл жерде топ жұмысы өзара бағаланды. Бағаламас бұрын бағалау критерийлерін құрып алдық, алдымен әр топ өзінің пікірін білдірді, барлығын тыңдап болғаннан кейін негізгі критерийлерді тақтаға жазып қойдым. Бұл жерде оқушылардың көп ойлары бір-біріне ұқсас болып келеді. Үш критерий таңдап алынды: 1. Постерге салынған суреттің тақырыпқа байланыстылығы; 2. Постерді қорғау барысында тақырып мазмұнының ашылуы; 3. Жұмыс барысында топ мүшелерінің толығымен жұмысқа жұмылуы; әр критерийге 3,2,1 – балдан қойылып отырды. Сабақ соңында «объективтілік» қағидасы бойынша балдарын жинақтап, қорыынды жинақ бағасын қойып бердім. Кері байланыста «Екі жұлдыз, бір тілек» әдісі арқылы бүгінгі сабақта екі ұнаған нәрсесімен, бір ұсынысын білдірді. Балаларға сабақ үстінде жүргізген сергіту сәті, постерге сурет салуы және бірін-бірі бағалауы ұнады.[1] Екінші сабақтың барысында оқушылар өткен тақырыпты қаншалықты меңгергендігі туралы мәліметті алу мақсатында формативті бағалау техникасының бір түрі «мини-тестті» жүргіздім. Тестте оқушылар қысқа «ия», «жоқ» деп жауап беруге тиіс болды. Балалар жалпы тестпен жұмыс істеп үйренгендіктен олар үшін бұл тапсырма дағдылы тапсырманың бірі болды. Тестті жазып болғаннан кейін бірін-бірі тексеріп балдарын қойып шықты. Тест қорытындысына қарап алдыңғы тақырыпты қаншалықты меңгергендігі туралы ақпаратты алдым, оқушылардың барлығы 10 сұрақтың ішінде 10 мен 7 сұрақ көлемінде дұрыс жауап беріпті, бұл жерде балалардың өткен тақырыпты жақсы меңгергенін түсіндім. Оқушылардың ынтасын арттыру және өткен тақырып бойынша білімдерін бекіту мақсатында «Аквариум» ойынын ойнаттым. Әр топ өзінің аквариумына балық жинау керек болды. Интербелсенді тақта арқылы түрлі түсті балықтардың суреттері көрсетіліп тұрды. Әрбір сұрақтың дұрыс жауабы – 1 балық /1 балл/, келесі тапсырмада әр оқушы семантикалық картаны толтырды, жауап бергеннен кейін тақтада дұрыс жауаптары көрсетілді, дұрыс жауаппен салыстыра отырып, әрбір оқушы өзін-өзі бағалады /3,2,1/. [2] Жаңа сабақтың тақырыбын ашу үшін тақтада сарматтардың шаруашылығын бейнелейтін суреттер көрсетілді. Суреттерді көру арқылы оқушылар бүгінгі сабақтың тақырыбын ашты. Жаңа сабақты көрсетілім арқылы түсіндіріп өткеннен кейін

формативті бағалаудың бір техникасын қолдандым, яғни оқушылар қолмен белгілерді көрсете отырып, олардың жаңа сабақты қаншалықты түсінегендігін көрсетті. Мен жақсы түсіндім және өзгелерге түсіндіріп бере аламын дегендер /қолының бас бармағымен/, мен әлі де түсінбей отырмын дегендер /бас бармағын бір жаққа бұрды/, мен өзіме сенімсізбін дегендер қолдарын бұлғады. Осы белгілерге қарап жаңа тақырыпты 11 оқушының меңгергенін түсіндім, 1 оқушы қолын бұлғады, 8 оқушы бас бармағын бұрды. Сосын түсіндім және өзгелерге түсіндіріп бере аламын деген 11 оқушыны түсінбеген оқушының жанына отырғызып, өз түсініктерін айтып беруін өтіндім. Жіберілген оқшылықты басқа да тапсырмаларды орындау барысында толықтырар деп ойладым, өйткені екі қайтара түсіндіріп өтуге уақыт шектеулі болып қалды. Сабақтың соңында менің бағалауым интербелсенді тақта арқылы көрсетілді. Әр оқушы мен қойған баллаға өздерінің балдарын қосу арқылы жиынтық бағаны шығарып берді. Кері байланыс ретінде оқушыларға «Білемін. Білдім. Білгім келеді» /БББ/ кестесін толтыруды ұсындым. Үшінші сабақтың басында оқушылар толтырған БББ кестесі талданды, білгім келеді деген бағанға оқушылар сарматтардың ескерткіштері туралы білгісі келетінін жазыпты. Жаңа тақырып «Сарматтар археологиялық ескерткіштері». Оқушылардың ынтасын арттыру үшін сабақ үстінде жауап берген оқушыларға алтын теңгелер беріліп отырды. Кім көбірек «Алтын теңгелерді» жинауға қызығушылық танытып, сабақтағы белсенділігі арта түсті. «Семантикалық карта», «Кубизм», «Сөйлемді толықты» тапсырмаларында оқушылар жауап беру арқылы қоржындарын теңгелермен толтырды. Әрбір дұрыс жауап 1 алтын теңгеге тең болды. Кері байланыс «Сөйлемді аяқтау» әдісі бойынша жүргізілді: Мен бүгін көп нәрсені ....., Мен үшін қиын болды ....., мен тапсырманы ....., Мен түсіндім ....., Мен үйрендім ....., Алдағы уақытта ....., Мені таңқалдырғаны ..... сынды ойтұжырымдарын жазды. Төртінші сабақтың басында үйге өз еріктерімен Көне ескерткіштер» тақырыбында әңгіме жазып келу тапсырмасы талданды. Бұл тапсырманы сегіз оқушы орындап келіпті. Олар өз әңгімелерін оқып болғаннан кейін қалған тыңдаушылар «Екі жұлдыз, бір тілек» әдісі арқылы оларды бағалады. Жаңа білімді қаншалықты меңгергенін анықтау мақсатында «Сұрақты ұстап ал» деген бағалаудың тағы бір әдісін қолдандым. Бұршақ салынған қапшықты кім ұстап алып, сұраққа жауап берсе 3 балл, жауап бере алмай екіншіге лақтырса 2 балл, ал үшінші адамға лақтырса 1 балл, егердөртінші адамға лақтырса ол сұрақтың еш құны болмайды. Бұл әдіс оқушылардың қызығушылығын арттырып қана қоймай, көңіл-күйлерін де көтеріп жіберді. «Лездеме» әдісі бойынша конверттен бір сөзді алып, бір минут ішінде сөздің атын атамай, түсіндіріп беру керек, кім бірінші тапса сол ойынды жалғастырып, берген жауаптары арқылы ұпайын толықтырып отырды. «Өздік жұмыста» оқушылар сыныптастары үшін 5 сұрақ жазып, басқа топпен карточкаларды алмастырды. Әр топтың көшбасшысы топқа берілген сұрақты оқып, топтық қатысушылары жауаптарын параққа жазып берді, келесі топ оладың жауаптарын тексеріп бағалады. Кері байланыста «Ойлаудың алты қалпағы» әдісі бойынша сабақтан алған сезімдерімен бөлісті.

Бағалаудағы алдыма қойған негізгі мақсатым кері байланыс арқылы оқушы уәжін біліп, мақтау, мадақтау арқылы оқушы ынталандырып, оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттыру арқылы әділ бағасын беру болатын, осы өткізген сабақтарда бағалаудың формативті әдісінің бірнеше түрлерін қолдандым, сол арқылы оқушылар тек қызығушылық танытып қана қоймай, өздері бірін-бірі критерий арқылы объективті бағалауды үйренді. Дәстүрлі оқытуда жақсы оқитын оқушыларға жақсы баға қойып, ерекше көмекті қажет ететін оқушыларға нашар бағасын сұрамай-ақ қоя салатынбыз, ол оқушылар ары қарай жақсы оқиды деп талпынбайтын да еді, бірақ өзімнің тәжірибем көрсеткендей мұндай оқушылармен өткізген сабақтарымда керемет пәндік білімді меңгеріп кетпесе де сабаққа бар ынтасымен қатысты. Болашақта бағалауды осы әдістер арқылы жүргізсем, сындарлы ойлайтын, өзіндік ізденіс пен ақпаратты терең талдау машығын игерген тұлға қалыптасып шығатынына күмәнім жоқ.

Әдебиеттер

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық «Назарбаев зияткерлік мектебі ДББҰ, 2012 ж.
2. Әлімов А. «Интербелсенді әдістемені ЖОО-да қолдану мәселелері» /оқу құралы/ 2013 ж.
3. О.И.Дудкина, А.А.Буркитова, Р.Х.Шакирова «Оценивание учебных достижений учащихся» /Методическое руководство/ 2012 г.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУ

Ахметова М.Т.

**Жезқазған қ. «№ 1 ЖББОМ» КММ
бастауыш сынып мұғалімі**

Функционалдық сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Олай болса, функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады.

Сауаттылық тұлғаның тұрақты қасиеті болып табылатындықтан, функционалдық сауаттылық сол тұлға меңгерген белгілі бір білім-біліктерден көрініс табады. Өйткені функционалдық сауаттылыққа адам нақты білім алу кезеңдерінен өткеннен кейін қол жеткізеді. Бұл орайда білім белгілі бір сауаттылық деңгейін қамтамасыз ететін құрал және нақты іс-әрекеттердің

нәтижесі ретінде қарастырылады. Ендеше, мемлекеттік тілді оқытуда білімнің түпкі нәтижесі деп саналатын құзыреттіліктердің біртұтас бірлігі ретіндегі функционалдық сауаттылықтың мәнін, рөлін айқындаудың, оны мектеп тәжірибесіне ендірудің уақыт талабымен толық сай келуі де зерттеу тақырыбының өзектілігін дәлелдей түседі.

Функционалдық сауаттылық оқушылардың сыртқы ортамен қарым-қатынас жасау қабілеті, оқушылардың өзгермелі өмірге бейімделуінің шарты, оқушылардың жеке бас қабілеттерін дамытудың тетігі, оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамытудың негізі, әлеуметтік-мәдени дамуының өлшемі, білім, білік, дағдыларының құзыреттілікке ұласу жолы. Ол оқушылардың қатысымдық, ақпараттық, проблемалардың шешімін табу құзыреттіліктерінің бірлігінен құралады.

Білім берудегі сауаттылық мәселесі, біріншіден, нақты бір елдегі халықтың әлеуметтік жағдайына, екіншіден, мемлекеттің экономикалық дамуына, үшіншіден, елдегі мәдени ахуалға тәуелді болатындығы айқын. Бүгінгі өркениеттің даму деңгейі білімділік пен сауаттылық ұғымдарының мазмұны мен оны түсінудің сара жолдарын іздестіруді қажет етіп отыр. Ғылыми еңбектерде сауаттылық ұғымының белгілі бір деңгейде ана тілінің грамматикалық нормаларына сай оқу, дұрыс жаза алу дағдыларын игеру екені байқалады. Әйтсе де адамның өмір сүруіне қажетті деп танылып, меңгеруге ұсынылған бастауыш мектеп деңгейіндегі белгілі бір білім, білік пен дағдылардың жиынтығы (оқу, жазу, санау, сурет салу және т.б.) ретіндегі тілдік сауаттылық қазіргі кездегі әлеуметтік сұраным талаптарымен сәйкес келе бермейді.

Жалпы, сауаттылық адамның білімділігіне қатысты ұғым екені белгілі. Яғни, сауатты деген сөздің түпкі мағынасы оқу, жазу, санау біліктіліктері қалыптасқан, грамматикалық тұрғыда таза, қатесіз жаза, сөйлей, оқи алатын, сондай-ақ дұрыс есептей білетін адам сауатты ретінде танылады. Ал «функционалдық сауаттылық» белгілі бір кезеңге сай субъектінің алған білімі мен білігі негізінде сауатты іс-әрекет ете алуы деген мағынаны білдіреді. Сауаттылық ұғымы оны білім берудің әрекеттік аспектісімен бірлікте алғанда ғана кеңейе түседі. Функционалдық сауаттылық – тұлғаның пәндік білім, білік, дағдыларын әлеуметтік-қоғамдық ортада кез келген жағдаятқа сәйкес еркін қолдана алу мүмкіндіктерінің қалыптасқан жүйесі.

Сонымен, функционалдық сауаттылық – жеке тұлғаның әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы және өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына қарай ілесе отырып, меңгерген білімді тұрмыс тіршілікте қолдана алуы мен жетілдіре отыруы. Сонда, функционалдық сауаттылық ұғымына келесі анықтаманы беруге болады: адамның мамандығына, жасына қарамастан меңгерген білімді сауатты қолдана алуы мен үнемі білімін жетілдіріп отыру процесі. Мұндағы басшылыққа алынатын функционалдық сапалар: белсенділік, шығармашылық тұрғыда ойлау, шешім қабылдай алу, өз кәсібін дұрыс таңдай алуға қабілеттілік, т.б. Яғни, жалпы

білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның өзгермелі әлемде әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алуудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады.

Функционалдық сауаттылықты жүзеге асырудың екінші тетігі – оқыту нысандары мен әдістері. Тәуелсіз қазақ елінің оқулықтарының мазмұны ұлттық құндылықтарды басшылыққа ала отырып жазылып, оны оқыту мен жүзеге асырудың жаңа әдістері, яғни аралық белсенді әдістер арқылы жүзеге асуы тиіс. Осы негізде білім алған мектеп оқушылары теориялық білімдерін практикалық тұрғыда қолданумен қатар ана тілінің келешегіне үлкен жауапкершілікпен қарауға тәрбиеленеді.

Олардың оқу әрекетінің өзіндік ерекшеліктері жөнінде Л.В.Выготский: «Бұл әрекеттің басты мақсаты мен нәтижесі, яғни, баланың үлкендермен, сондай-ақ, өзінің құрдастарымен әлеуметтік қатынасын қалыптастыру, әрі бұл уақытта өзіне дейінгінің тәжірибелерін, оның ішінде әлеуметтік қатынастың құралы болып саналатын сөйлеу тәжірибесін де меңгеруі қатар жүреді», – деп тұжырымдайды.

Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың педагогикалық негіздеріне алынатын дидактикалық ұстанымдар екі бағытта белгіленді.

1. Функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың дәстүрлі ұстанымдары.

2. Функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың арнайы ұстанымдары.

Дара тұлғаға бағдарлап оқыту ұстанымы бойынша барлық оқыту жүйесі оқу әрекетінің субъектісі – оқушының даралық сипатына, мотивіне, шынайы өмірлік қажеттілігіне, мүмкіндігіне, бейімділігіне, әлеуметтік-мәдени дамуына орай құрастырылады.

Пәндік білім, білік, дағдыларды меңгертудегі шығармашылық ұстаным сабақты шығармашылық үдеріс ретінде құруды мақсат етеді. Оқу үдерісінде жұптық, топтық жұмыс түрлеріне, біріккен шығармашылық тапсырмалар мен жобаларды орындауға үлкен мән берілді. Белгілі бір қатысымдық міндеттерді шешу барысында оқушылардың өз тілек-емеуріндерін іске асыруға мүмкіндігі болады. Оқу үдерісінде оқушылардың алдыңғы сабақтарда алған білім, дағды, біліктерін жаңа жағдаятта қолдана алуына қажетті дағдылары дамытылады. Пәнді интеллектуалдық және шығармашылық тұрғыда түсініп меңгертуге ден қойылады.

Оқушыларды ғылыми біліммен қаруландыруды көздесек, оның жүйелілігі мен сабақтастығы, бірізділігі де ескерілуі міндетті. Бұл орайда дидактиканың оқытудың жүйелілігі мен бірізділігі ұстанымы жүзеге асырылады. Аталған ұстаным оқытудың ғылымылығы ұстанымымен тығыз байланыста жүреді. Оқытудың жүйелілігі мен сабақтастығын, бірізділігін қамтамасыз ету үшін әрбір пән бойынша берілетін білімнің мазмұны мен көлемін анықтағанда ұғымдық-ақпараттық материалдардың белгілі бір жүйемен берілуін, сабақтастығын, біртіндеп тереңдетілуін және кеңейтілуін, сондай-ақ оқушылардың білімді меңгеру әрекеті белгілі бір сатымен (мысалы:

ынталандыру, алғаш көру – байқау, қабылдау – түсіну, ұғым құру, есте сақтау, қорытынды шығару немесе тұжырым жасау, т.б.) іске асырылуын ескеріп отыру керек.

Оқушылардың алған білімі жүйелі, берік, тиянақты, терең болуы үшін мынадай мәселелер ескерілуі тиіс: өтілген тарауларды, тақырыптарды үнемі қайталап отыру.

Қорыта келе, бастауыш мектептегі оқыту үдерісінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда жоғарыда аталған ұстанымдардың қай-қайсысының да қызметі ерекше. Себебі, бұл ұстанымдардың негізінде ұйымдастырылған оқыту үдерісі оқушылардың берілген білімді жүйелі, терең, берік, сабақтастықта және біртұтастықта, ғылыми білімдер жүйесін практикамен байланыста, жеңілден ауырға, қарапайымнан күрделіге, нақтыдан белгісізге қарай жүретін бағытта белсенді түрде әрі қызығушылықпен меңгеруін қамтамасыз ете алады. Сондықтан да біз осы әдістемелік құралда бастауыш мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың педагогикалық мүмкіндіктерін қарастыру барысында оларды тығыз байланыста, оқытудың мақсат-міндеттері мен мазмұнына тәуелділікте жүзеге асырудың маңыздылығын баса көрсеткіміз келді.

Әдебиеттер

1. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 Қаулысы).

2. «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың 2012 жылғы 27 қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауы.

3. Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам» («Егемен Қазақстан»), 2012 ж. 10 шілде мақаласы.

ӨРКЕНИЕТТІ МЕМЛЕКЕТТІҢ НЕГІЗГІ ТІРЕГІ – ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУ

**Байгенжинова А.С., Сарсенбаева К.Ж.
№1 ЖОББМ бастауыш сынып мұғалімдері
Жезқазған қаласы**

Өркениетті мемлекеттің де негізгі тірегі – білімді де білікті, іскер де белсенді адамдар. Демек, заман талабына сай қоғамды көркейтіп, дамытатын шәкірттер тәрбиелеу біздің міндетіміз. Мектеп – келешек ел басқарар, елі мен халқын гүлдентер, мерейін өсіріп, мәртебесін биіктетер жасампаз жандарды шыңдайтын киелі ұя. Қазіргі еліміздің жас ұрпағы білімді тұлға ретінде, таланты мен талабы әлемдік стандарттарға сай келетін, бәсекеге төтеп бере алатын деңгейге жеткізу ұстаздарға жүктелетін аманат деп есептеймін.

Функционалдык сауаттылықты дамытудың жалпы бағдары еліміздің білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында айқын көрсетілген. Олай болса, қазіргі білім саласында жүргізіліп жатқан реформаның басты мақсаты – жаңашыл, шығармашылық қызмет атқара алатын, дүниетанымы жоғары, алға қойған мақсаттарды орындау үшін еліміздегі оқу білім алушыларымыздың шығармашылық әлеуетін жан-жақты өсіру болмақ.

Бүгінгі күннің мұғалімі – шығармашылық адам. Ол қаншалықты ізденсе, болашақ ұрпаққа соншалықты сапалы білім бермек. Мұғалімнің сапалылығы адамгершілік, имандылық сезімдердің жоғарғы дәрежеде қалыптасқан деңгейі, балаға деген сүйіспеншілік, ізгілік, педагогикалық байқағыштық, кез-келген жағдайда жол таба білетіндігі.

Мен өзімнің іс-тәжірибеде оқытудың формаларын әр сабақта қолданамын. Математика, қазақ тілі, әдебиеттік оқу, дүниетану сабақтарында зерттеу жұмысын жүргізу тәсілдерін қолдану арқылы оқушының өзіндік ой пікірін, қалыптастыруға, оның нақты айғақтармен дәлелдеп шығуларына көп мән беремін.

Берілетін тапсырмаларды мейлінше түрлендіріп отырғанда, баланың өздігінен ізденуі, зерттеушілік қызығушылығы арта түседі. Оқушының бойында сенімділік, үлкен жауапкершілік, тапсырманы толық орындауға деген қызығушылық пен құштарлық пайда болады. Баланың болашақтағы өміріне таңдау жасауына көп көмек болып табылады. Мынандай құрылымдары күнделікті сабақ барысында қолдануды қалыптастырғанда функционалдык сауаттылық даму қалыптасады:

- оқушыға деген сенімділік, оның жан дүниесін сезіне білу;
- күнделікті оқу-тәрбие үрдісін дұрыс жоспарлай білу;
- оқушының іскерлігін болжай алу;
- қабілетін ескере отырып берілетін тапсырманың жүйелігі;
- берілген тапсырманың көлемі емес тиімділігі мен сапасы.

Оқушы қабілетінің күшті және әлсіз, жақтарын анықтау үшін әртүрлі сынақтар қолданамын. Белгілі бір тарау аяғында оқушының жетістігін анықтайтын сынақ немесе бақылау жұмысы жиынтық бағалау болса, ал белгілі бір тақырып аясында алынатын сынақ оқыту үшін бағалауға жатады.

1. Бастапқы сынақ – оқушының алғашқы білім деңгейін тексереді.
2. Қабілеттілікті тексеру сынағы – оқушының жалпы пәнге деген қабілетін тексеру.
3. Диагностикалық сынақ – оқушының ары қарай көмектің қажеттілігін тексеріп, кемшілік және сәтсіздікті жою үшін қолданылады.

Кез-келген деңгейдегі сынақ жоғары сапада, теориямен тәжірибеге сай жасалуы керек. Осындай сынақ болу үшін басты қағиданы, яғни пайдалылық, заңдылық, сенімділік, тәжірибелік, әсерлілік, шынайылық, анықтық және қауіпсіздікті дамытып, қорытындылаған жөн.

Сынақ тапсырмаларының түрі:

- Жабық тапсырма

- Ашық тапсырма
- Сәйкестендіру сынағы
- Дұрыс тізбектелген сынақ.

Сынақтағы тапсырмалардың жүйелілігі:

- Тақырыптық тапсырма (белгі бір өткен тақырып бойынша)
- Мәтіндік тапсырмалар (ашық түрде)
- Бір-бірімен байланысты тапсырмалар (алғашқы дұрыс жауап, кейінгі тапсырмаға сөзсіз тәуелді болады)
- Жағдаяттық тапсырмалар (тәжірибелік жұмыс, эксперимент жұмыстары немесе белгілі бір уақиға туралы білімді тексеру үшін әзірленеді).

Тапсырмалар:

Кезекші, робот сөздерін жікте.

«Кезекшілік» немесе «робот болсам» тақырыбына ойыңды жинақтап, мәтін құрастыр.

Берілген сөйлемді қарама-қарсы мағынада жіктеп, ойыңды аяқта. Жіктік жалғауларының астын сыз.

Ол дәрігер емес, _____

Сіз бізге бөтен емессің, _____

Сен қыдырмашы емессің, _____

Мен студент емеспін, _____

Қажетті сөздер: туыссың, қонақсың, медбике, оқушымын.

Зат есімдерді тиісті жалғаулармен сәйкестендір.

Ақын	- сіңдер
Студент	- міз
Аспаз	- быз
Әнші	- сыңдар
Күйші	- піз
Ұста	- бын

Математика

VI	V	IV	III	II	I	Сан
5	2	0	1	6	9	
	7	6			4	76014
			5	0	7	
6			9			76014
2				6	1	209061

Баланың тапсырманы орындап шыға алатынын айту маңызды. Бұл жағдайда оқушы берілген тапсырманы үлкен қызығушылықпен қарайды. Бірден білетін білімін еске түсіріп, ойланып, ізденіске кіріседі. Бұл күнделікті көңіл-күйі әртүрлі болатынын ескере отырып, оның жан дүниесін сезіну. Қажетінше сабағына назар аудару. Оның тапсырманы қабілетінше орындап шығуына көп әсері болуын үнемі қадағалап отыру қажет. Оқушының бойындағы табиғат берер ерекше қабілетті, дарындылықты тани білу, оның әрі қарай дамуына бағдар бере білу – жауапты іс. Әр баланың жеке қабілетін

анықтап, оны сол бағытта жетелеу ұстаз парызы. Ендеше, бүгінгі таңда ұлттық рухы жоғары, білімді, дарынды ұрпақ тәрбиелеп шығару әр ұстаздың алдында тұрған ең маңызды міндет болып табылады.

«Мектептің тірегі де, тілеуі де оқыта білетін мұғалім» - деп Ахмет Байтұрсынов айтқандай қазіргі таңда оқытудың озық технологияларын меңгермейінше жас ұрпаққа заман талабына сай жан-жақты білім беру мүмкін емес. Бұл жолда ең алдымен, мұғалімдер қауымы талмай, жан-жақты отыруы қажет. Сонда ғана біз өз Отанын сүйетін, мақтаныш ететін, елін-жерін қастерлейтін ұрпақты өмірге сенімділікпен аттандыра аламыз.

Қорыта айтқанда, әр сабақта оқушының жан дүниесіне еніп, бар білімді сан түрлі тәсілдер арқылы оқушы бойына дарытқан жөн. Өйткені, бала – өміріміздің болашағы. Оларды біліммен сусындатып, өмірге деген көзқарасын қалыптастырып, саналы азамат етіп тәрбиелеу – барша ұстаздың қасиетті міндеті.

Әдебиеттер

1. «АКТ және ақпараттандыру негізінде жалпы білім беретін мектептерде оқыту сапасын басқару» Вассерман Ф.Я.
2. «Қазақстан 2050» Президент Жолдауынан үзінділер.
3. «Қазақ тілі және әдебиеті» журналы №8 2010ж.
4. «Бастауыш мектеп» журналы №4, 2013ж.

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ ПӘНДЕРІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Байдуллаева А. Д.

**Мәнжі батыр атындағы Қаражар ЖББОМ қазақ тілі мен әдебиет пәні мұғалімі
Қарағанды облысы, Бұқар жырау ауданы**

Елбасы Н. Ә. Назарбаевтың «Әлеуметтік - экономикалық жаңғырту - Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша ұлттық жоспарды қабылдау жөнінде нақты міндет қойған болатын [1].

Аталған міндет Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті елдердің қатарына кіру үрдісінде маңызды болып табылады. Еліміз үшін маңызды болып табылатын аталған стратегиялық міндетті шешу жағдайында тұлғаның ең басты функциялық сапалары белсенділік, шығармашыл тұрғыдан ойлауға және шешім қабылдай алуға, кәсіби жолын таңдай алуға қабілеттілік, өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады. Бұл функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады.

Функционалдық сауаттылығы дегеніміз - адамдардың әлеуметтік, мәдени саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығына жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы ондағы басты

мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады [2].

Функционалдық сауаттылық біліммен, іскерлікпен және дағдылармен ғана шектелмейді, солардың негізінде әр елдің өзіндік ерекшеліктері ескеріледі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда, функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады.

Біздің тәуелсіз елімізде орта білімнің дамуына функционалдық сауаттылықты арттырудың маңызы өте зор. Функционалдық сауаттылық дегеніміз не? Функционалдық сауаттылық дегеніміз – адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығына, жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады. Мұндағы басшылыққа алынатын ең негізі мәселелер:

- белсенділік;
- шығармашылық тұрғыда ойлау;
- өз бетімен шешім қабылдай алу;
- өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады.

Қазіргі әлемдегі, еліміздегі өріс алып отырған түрлі бағыттағы дамулардың әсерінен қоғамның адамға қоятын талаптарының өзгеруі нәтижесінде функционалдық сауаттылық ұғымы кең тарала бастады.

Мектепте мемлекеттік тілді оқытудың түпкі нәтижесі ретінде қатысымдық, ақпараттық және проблемалардың шешімін табу құзыреттіліктерін қалыптастыруға қол жеткізудің басты тетігі – оқушының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Жаңартылған «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні бағдарламасының ерекшелігі функционалды сауатты, патриот, жауапты, көптілді, жасампаз және сыни ойлайтын, салауатты өмір салтын ұстанатын, өмір бойы оқуға қабілетті оқушылардың танымдық дағдыларын, олардың сыни және шығармашылық ойлауын, өз білімін өз бетінше үйлестіре білуін дамыту болып табылады.

Орыс тілінде білім беретін мектептегі негізгі орта білім беру деңгейіне арналған жаңартылған «Қазақ тілі мен әдебиеті» бағдарламасының мақсаты – оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту, қазақ тілін қадірлейтін, қоғамдық мәнін түсінетін тұлға қалыптастыру, тіл нормаларын сақтап, дұрыс қолдана білуге, еркін сөйлесуге және сауатты жазуға үйрету. Еліміздегі өзге ұлт өкілдерінің мемлекеттік тілді меңгеруі бүгінгі күннің өзекті мәселесі болып отыр.

Мектептегі басты тұлға - мұғалім десек, бала өмірінде мұғалім ерекше роль атқарады. Оқушылардың білімді де, білікті, парасат пайымы мол, саналы да сабырлы азамат боп жетілуі, тәлім мен тәрбие беретін мұғалімге тікелей байланысты болмақ.

Оқушылардың функционалды сауаттылығын дамытуда оқу бағдарламасындағы әрбір пәннің рөлі зор. Соның ішінде қазақ тілі мен әдебиетінің алатын орны ерекше. Осы ретте, оқушыға халықтың қоғамдық өмірін, арман-мүддесін танытуда, оларға идеялық-саяси, рухани-адамгершілік, этикалық-эстетикалық т.б. тәрбие беруде, дүниеге көзқарасын, мінезін, жалпы мәдениетін қалыптастыруда көркем әдебиетті қуатты құралдардың бірі ретінде пайдалану – әдебиет пәнінің басты мақсаты болып есептелсе, тіліміздің өзіндік қалыптасқан нормаларын, жалпы айтқанда грамматикасын үйрету – қазақ тілінің басты міндеті болып танылады [3].

Мұғалімнің міндеті оқушының өзі түсініп, ізденіп оқуына, пәнді терең білуге бағыттау білімнің қажеттілігін түйсік арқылы саналы қабылдау. «Мектептің тірегі де, тілеуі де оқыта білетін мұғалім» -деп Ахмет Байтұрсынов айтқандай, қазіргі білім беру саласында оқытудың озық технологияларын меңгермейінше, жас ұрпаққа заман талабына сай жан-жақты білім беру мүмкін емес, осыған сәйкес қазіргі білім саласындағы талаптарды орындауға жағдайлар жасалуда.

Болашақ азамат өз ұлтының асыл мұрасымен сусындау арқылы туған халқының тарихымен, мәдениетімен жете танысып, білімін кеңейтеді. Қазақ тілінің грамматикасын терең меңгерген оқушы, қоғамның кез келген саласында қиналмай жұмыс істеп, өзінің функционалды сауаттылығын көрсете алады.

Әдебиет – оқушыға беймәлім өмірді танытатын қуатты құрал. Әдебиет арқылы біз оқушыларға ұлттық болмысымызды, асыл қасиеттерімізді танытамыз. Адамға тәрбие беруші әуелі, ата-ана, сонан соң ұстаз, мектеп, қоршаған орта екені баршамызға белгілі. Өнер, ғылым бар жұртта өскелең ұрпақ тәрбиені ата-анадан да, мектептен де, араласатын ортасынан да, өздері оқып жүрген қазақ әдебиетіндегі түрлі аңыз-ертегілерден де аларына ешкім шүбә келтірмейді. Әдебиет адамға өмірді танытып қана қоймайды, ол адамды тәрбиелейді.

Әдебиет арқылы оқушы бойында өмір туралы дұрыс талғам, түсінік қалыптастырамыз. Қазақ әдебиетіндегі көркем туындылар арқылы қалаған мамандықты игеріп, өмірден өз орнын табуларына, қалаулы азамат болып өсулеріне тигізетін әсері көп. Ұрпақ бойында ұлттық ұғымдарды сіңіру үшін, біз оқушыға өткен тарихымызды танытуымыз керек [4].

Пән мұғалімі оқушының назарын аудару үшін сабақ кезінде әртүрлі тақырыптық, пәнаралық, сыныпаралық байланыс орнатып, қызықты әңгімелерді сахналық көрініс ретінде өтуді ұйымдастыруы қажет. Сонымен қатар, түрлі көрнекілік құралдарын қолдану, ашық сұрақтар, талдау, жинақтау, ажырату, тақтаға жазу, айтқан ойды мысалдармен дәлелдеу, сөздікпен жұмыс, проблемалық мәселелерге жауап беру, нақтылы және жалпылама тапсырмалар беріп, шағын шығармашылық жұмыстарды орындату, оқушының бірін-бірі бағалауы, өзіндік пікір білдіруі, баяндама жасауы, ғылыми зерттеу жазып қорғауы т.б. алуан түрлі әдіс-тәсілдерді қолдану болып табылады. Осындай әдіс-тәсілдерді түрлендіріп, жүйелі түрде пайдаланып мұғалімнің шәкірттері өз бетімен жұмыс істеуге тез үйренеді.

Соңғы жылдары жеке тұлғаны қалыптастыруды дамыту мен оған жан-жақты терең білім беру мақсатында көптеген технологиялар ұсынылуда. Жаңа технологияның басты мақсатының бірі – баланы оқыта отырып оның еркіндігін, белсенділігін қалыптастыру, өз бетінде шешім қабылдауға дағдыландыру. Яғни, ғылыми негізде білім беру үшін жаңа технологияларды меңгере отырып, оны сабаққа енгізу педагогтар алдындағы өзекті мәселе.

Қорыта келгенде, функционалдық сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу көрсеткіші болып табылады. Осы орайда, қазақ тілі мен әдебиеті пәнін дұрыс үйрете білу өте маңызды. Педагогтің сабақ өту шеберлігі, яғни шығармашылық пен жауапкершілікті ұштастыруы, бұл заман талабынан туындап отырған мәселе. Өз мамандығын толық меңгерген жоғары деңгейлі оқытушының алдынан шыққан оқушы – өмірден өз жолын адаспай табады, тұлға болып қалыптасады. Бұл ұстаз үшін үмітінің ақталғаны, кез келген мұғалім осыған ұмтылса ұрпақ алдындағы міндеттің атқарылғаны.

Әдебиеттер:

1. ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы «Әлеуметтік - экономикалық жаңғырту - Қазақстан дамуының басты бағыты», 2012 жыл 27 қаңтар.
2. Ф.Ш. Оразбаева. Тілдік қатынас: теориясы және әдістемесі. – Алматы, 2000.
3. «Қазақ әдебиеті - тұлғаның рухани дамуының бастауы». – Алматы, 2005.

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ ПӘНІН ОҚЫТУДА ОҚУШЫНЫҢ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУЫ

Байжантаева Р. Т.

**Қабден Шыңғысов атындағы №5 ЖББОМ
Қарағанды облысы, Жезқазған қаласы**

«Білім – бір құрал. Білімі көп адам құралы сай ұста сықылды, не істесе де келістіріп істейді», - деген Ахмет Байтұрсынұлының даналық сөзі қазіргі заман талабына сай айтылғандай.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев 2012 жылғы 27 қаңтардағы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту - Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша ұлттық жоспарды қабылдау жөнінде нақты міндеттер қойды.

Мұндай стратегиялық міндетті шешу жағдайында белсенділігі жоғары, шығармашыл тұрғыда ойлауға және шешім қабылдай алуға, кәсіби жолын таңдай алу қабілеттілігін, өмір бойы білім алуға дайын тұратын тұлғаның ең басты функциялық сапаларын қалыптастыру орта білім беру жүйесіне жүктеліп отыр.

Қазіргі тез құбылмалы әлемде функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ, өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторлардың бірі болуы тиіс.

Функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады.

Функционалдық сауаттылықтың негізгі көзі болып табылатын «Оқу сауаттылығы» термині кең мағынада қарапайым оқу біліктілігі емес, мәліметтерді айқындай білу қабілетімен анықталуда. Оқу сауаттылығы туралы түсінік оқушылардың мектептен тыс уақыттарда және әртүрлі өмірлік жағдаяттарды шешуде оқығанын қолдана білу іс - әрекеттеріндегі қызметтерін бағалауға негізделген.

Оқу сауаттылығы – 3 құрамнан тұрады. Олар:

- адамның оқылған мәтінді түсіну қабілеті;
- қойылған сұраққа ашық жауап беруде мәтіндегі ақпаратты қолдану білігі;
- ойтолғау білігі (оқырман белсенділігінің көрсеткіші).

Өз тәжірибемде оқу сауаттылығын бағалаудың 3 негізгі параметрін қарастырамын. Олар: мәтін, жағдаят, сұрақ. Сонымен қатар, оқушы мәтінге кірістірілген ақпараттарды интерпретациялау және іздену білігін көрсете алу қажет.

Оқушының оқу сауаттылығын дамыту тапсырмаларын 3 аспектінің негізінде құрастырамын. Аспектiлер–бұл мәтiнде пайдаланатын психологиялық стратегиялар, тәсiлдер мен тапсырмалар.

<i>№</i>	<i>Аспектiлер</i>	<i>Сәйкес деңгейлер</i>
<i>1</i>	<i>Қолжетiмдi және iздеу</i>	<i>1–2 - деңгей</i>
<i>2</i>	<i>Жалпылау және интерпретациялау</i>	<i>3-4 - деңгей</i>
<i>3</i>	<i>Рефлексия және бағалау</i>	<i>5-6 - деңгей</i>

Оқуға арналған материалдардың форматы:

- Тұстас мәтін (әдеби шығармалар);
- Қысқа мәтiндер (кестелер, графиктер, диаграммалар, карталар);
- Аралас мәтiндер (ғылыми – танымдық мәтiндер, ресми құжаттар, қоғамдық мәні бар оқиғалар туралы ақпараттар)болып келеді.

Мәтіндегі қажетті мәліметті табу біліктілігін анықтау үшін оқушының назарын мәліметке сұрақ қою арқылы аударамын, ол үшін мәтінге көз жүгіртіп, оның негізгі элементтерін анықтап, қажетті мәліметті табуын талап етемін.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда және пәнді тереңдетіп оқыту негізіндегі вариативтік сабақтарымда оқушының оқу сауаттылығын дамыту үшін тапсырмалар жүйесін төмендегідей үлгіде дайындап құрастырамын. Мысалы,

- ❖ Берілген мәтіннің негізгі ойын анықтайтын тірек сөздерді табу;
- ❖ Мәтін тақырыбына сәйкес мақал – мәтел тауып жазу;
- ❖ Мәтін ішіндегі фразеологизмдерді, эпитет, теңеу, метафораларды табу;

❖ Асты сызылған сөздердің синонимдерін, антонимдерін, омонимдерін табу;

❖ Мәтіндегі айтылған ойды бірнеше сөйлеммен жалғастырып аяқтау;

❖ Сурет бойынша мәтін құрау немесе ойтолғау жазу;

❖ Даналық, нақыл сөздерді, мәтіндерді интерпретациялау.

Оқушы құзыреттілігінің деңгейін саралау арқылы оның мәтінді толық түсінуін бағалау мүмкін болады. Құзыреттілік деңгейі тапсырмалардың сұрақтары мен нұсқаулардың көмегі арқылы анықталады.

Мәтіндегі қажетті мәліметті табу біліктілігін анықтау үшін оқушы назарын мәліметке сұрақ қою арқылы аударамын. Ол үшін мәтінге көз жүгіртіп, оның негізгі элементтерін анықтап, қажетті мәліметті табуды талап етемін, берілген мәтін бойынша деңгейлік тапсырмалар мен сұрақтар дайындаймын. Атап айтсам, берілген қазақтың әшекей бұйымдары туралы мәтін бойынша төмендегідей тапсырмалар берілді.

1. Мәтіннің негізгі ойын тап, ат қойыңыз.

2. Әшекей бұйымдарға байланысты бес эпитет сөз жазыңыз.

3. Мәтіннен оқығаныңыз бойынша “Шаш – қыздың көркі” тақырыбына 3-4 сөйлеммен өз ойыңды жазыңыз.

«Компьютер не үшін қажет?» мәтіні бойынша: 1. Мәтінде автор қандай сұраққа жауап іздейді? 2. Автор келтірген нақты дәлелдерге сүйеніп мәтіндегі проблеманы анықтап көрсетіңіз? 3. Бұдан шығатын нәтиже қандай? 4-5 сөйлеммен пікіріңді жазыңыз деген тапсырмалар бердім.

Сондай-ақ, тест сұрақтары арқылы мәтінге талдау жасатамын. Мысалы, «Ақы» мәтіні бойынша мынандай тест сұрақтарын дайындадым.

1. Мәтіннің негізгі ойын білдіретін мақал-мәтелді анықтаңыз.

А) Кісі бергені кісіге ырыс болмас. В) Берместің сылтауы көп.

С) Әділдікке жығылмайтын адам жоқ. D) Аш бала тоқ баламен ойнамайды.

2. Мәтін қандай үлгіде жазылған

А) өсиетнама, В) әңгіме, С) аңыз, D) шешендік сөз

Ал, «Қарлығаштар» деп аталатын мәтінге төмендегідей тапсырмалар бердім.

1. Мәтіннің жанрын анықтаңыз.

А) Эссе, В) Аңыз, С) Әңгіме, D) Ертегі

2. Мәтіндегі негізгі ойды табыңыз.

А) Қарлығаштың қасиеті В) Жаңа қонысқа көшу

С) Қарлығаштың ұясын бұзу D) Нағашы атамның сезімталдығы

Оқушының ақпаратты табу білігін бағалау мақсатында суретті мәтіндерді, аудио, видео жазбаларын да пайдаланамын. Атап айтсақ, төменде берілген суреттер бойынша:

1. «Денсаулықтың дұшпаны» тақырыбына мәтін құраңыз жәнетез дайындалатын тағамдарды атаңыз, кестені толтырыңыз.

<i>пайдасы</i>	<i>зияны</i>
----------------	--------------

2. Сыныптастарыңызға қандай кеңес берер едіңіз..

Мұндай тапсырмалар оқушының оқу сауаттылығын дамытып, өмірлік көзқарасын өзгертетіні сөзсіз. Олай болса, оқушының бейімділігін, қажеттілігін қанағаттандыруды, қызығушылығын, қабілетінің дамуын ескере отырып, функционалдық сауаттылығына қол жеткізуді қамтамасыз етіп, жан-жақты дамыған, мектепте алған білімін өмір бойы пайдалана алатын тұлға өсіруде аянбай шығармашылықпен жұмыс жасауымыз керек.

Өз ойымды Марк Туллий Цицеронның «Барлық нәрсені біліп, анализ жасай білу аз. Сонымен қатар, соған байланысты сауатты қадам жасай білу керек» деген қанатты сөзімен аяқтағым келеді.

Әдебиеттер:

1. Н.Ә.Назарбаев. Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту - Қазақстан дамуының басты бағыты. - 2012 ж. «Ана тілі» газеті, № 5. – 7-8 бет.

2. PISA халықаралық зерттеуін жүргізу аясында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту әдістері бойынша Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы. Тыңдаушының жұмыс дәптері // NIS- PEARSON.

3. Жеті қазына. Алматы, 2001ж.

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ОРТА - МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУ ТҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Байтурганова М.С.

«Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

Бүгінде ХХІ ғасырдың жан-жақты, зерделі, дарынды тұлғасын қалыптастыруда білім беру жүйесін заман талабына сай үйлестіре алу талабы туындап, жаңа міндеттер қойылуда. Мемлекетіміз үшін стратегиялық маңызы зор бұл міндеттердің ең басты шарты бойынша тұлғаның бастамашылдық, шығармашылық ойлау, өмір бойы білім алуға дайын болу сияқты функционалдық біліктіліктерін дамыту талаптары алға қойылып отыр. Қазіргі тез өзгермелі әлемде функционалдық сауаттылық – оқушының әлеуметтік мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық фактор [1].

Функционалдық сауаттылықты дамытудың жалпы бағдары Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған

мемлекеттік бағдарламада анық көрсетілген. Еліміздің көшбасшысы Н.Назарбаев «Әлеуметтік-экономикалық жаңару – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Жолдауында мемлекетіміздің заманауи даму кезеңінде әлемдік тенденцияларға сәйкес оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша білім берудің басым бағыттарын белгілеп берді [2].

Осыған орай заманауи білім беру парадигмасы өткен іс-тәжірибелерден – болашақты қалаудың құралдарын қалыптастыруға деген қағидатпен құрылуда, яғни бүгінгі таңдағы білім беру конструктивті болашақтың құралы ретінде қызмет етуде. Оқытудан – зерттеуге, монологтан – интербелсенді қарым-қатынасқа, мұғалім нені үйрететінін біледі деген ережеден оқушы нені үйренгісі келеді деген ережеге көшу - заманауи мектеп мұғалімінің ролін өзгертуде [3]. Мұғалім ақпарат берушіден оқушылардың өздігімен танымдық іс-әрекеттеріне демеу көрсетуші, олардың іс-әрекеттерін өзіндік талдауға қарай бағыттаушыға айналуға. Заманауи мұғалім сабағын түрлендіріп, оқытудың түрлі тәсілдерін қолдана отырып, әр алуан белсенді стратегияларды ұсынушы, конструктивті кері байланысты ұйымдастырушы болуы тиіс. Қазіргі мектептің талабына сәйкес мұғалім оқытудың белсенді стратегияларын қолдана отырып, әр оқушының алдыға қойылған мәселені шешу үдерісіне тиімді үлес қосуына жағдай жасай білуі керек.

Табысты және әрекетке дайын, қабілетті, әлеуметтік ролін сезінетін құзырлы, функционалды сауатты тұлғаны қалыптастыру Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартын жүзеге асыру шеңберінде білім берудің басым мақсаттарының бірі ретінде айқындалады [4]. Сондықтан мектептік білім беру сапасын артыру үшін педагогикалық кадрлардың кәсіби құзіреттілігін дамыту мәселесі ғана емес, функционалдық құзыреттілігін дамыту мәселесі де аса өзекті болып отыр.

Оқушылардың өзіндік білім алу, талдау, құрастыру, шығармашылықпен ойлау, қоғамдық өмірде өзін-өзі жан-жақты таныту үшін білімін пайдалана білу біліктілігі сияқты функционалдық дағдыларын дамытудың әдістері мен тәсілдерін, функционалдық сауаттылықты дамыту механизмдерін педагог өзі игермесе, өз функционалдық сауаттылығын дамытып, функционалдық құзыреттілікке ие болмаса, білім сапасын арттыру, өз білімін кәсіби жетілдіру қиындық келтіреді. Соған орай тұғырлы кәсіби білімді және шығармашылықты заманауи білім берудің нақты бір мәселелерін шешуге бағытталған зерттеушілік және практикалық-бағдарлы тәсілдермен ұштастыруға мүмкіндік беретін педагогтің функционалдық сауаттылығын қамтамасыз ету қажеттіліктері туындып отыр. Яғни оқушының функционалдық сауаттылығын қалыптастыратын педагогикалық үдерісті жүзеге асыратын педагогтердің өз бойында функционалдық сауаттылық дағдылары болуы тиіс. Ол, ең алдымен, білім беру саласындағы реформаларға, жаңартылған білім беру мазмұнын жүзеге асыруға, оқушының функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың басым міндеттерін орындауға өзі дайын болуы керек.

Педагогтің дидактикалық, коммуникативтік, диагностикалау, жобалау, құрылымдау және ұйымдастыру сияқты негізгі функцияларды тиімді іске асыру

үшін педагог айрықша педагогикалық қабілеттерге, функционалдық сауаттылыққа ие болуы тиіс [5].

Педагогтің функционалдық сауаттылығы – оның тұлғалық қасиеттерінің көрсеткіші ретінде оның кәсіби құзыреттілігін, ақпараттық-коммуникативтік қабілеттілігін танытып қана қоймай, білім беру саласындағы реформаларға шұғыл және жағымды қатынаста болу және өзінің кәсіби біліктілігін өз бетімен жетілдіруге дайын болу талаптарын міндеттейді. Әсіресе, білім беру мазмұнының жаңартылуы мұғалімнің өз қызметіндегі жаңа көзқарастарды қалыптастырмауы мүмкін емес. Оқушыны өмірге бейімдеуге бағыттайтын педагогикалық қызметкерлерге қойылатын жаңа талаптардың мәнін жете түсіну аса маңызды шарт болып табылады.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру бойынша мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен функционалдық құзыреттілігін дамыту міндеттері қандай педагогикалық шарттардың орындалуымен қамтамасыз етіледі? Әрине, ең алдымен, педагогтің функционалдық құзыреттілігін дамытатын педагогикалық орта керек. Кәсіби-білімдік шыңдалуға ықпал ететін ортада педагог іс-тәжіримен алмасуға, үйренуге, ақпараттармен бөлісуге, өзгеруге және кәсіби дамуға мүмкіндік алады.

Мұндай мүмкіндіктер педагогикалық қызметкерлердің біліктілік арттыру курстарында, сонымен қатар курстан кейін жүзеге асырылатын курсаралық әдістемелік қамтамасыз ету іс-шараларында жүзеге асырылатыны сөзсіз. Өйткені білім беру мазмұнындағы жаңару мұғалімнен үнемі ізденісте болу, үнемі жаңашылдыққа талпыну, білім беру саласындағы өзгерістерге шұғыл бейімделу, өзін-өзі таныту, өзін-өзі жүзеге асыру сынды функционалдық құзыреттілік дағдыларын талап етеді.

Педагогикалық орта:

1. Мұғалімге өз әлеуетін, қабілетін ашуға мүмкіндік беріп, функционалдық құзыреттіліктерді қалыптастыруға жағдай жасайды.

2. Білім беру ұйымдарының шығармашылық бастамалары мен педагогтердің функционалдық құзыреттілігін дамыту аясындағы инновациялық іс-тәжірибелерін зерттеу, жинақтау және іс-тәжірибемен бөлісу әрекеттеріне демеу көрсетіледі.

3. Педагогтердің функционалдық құзыреттілігін дамыту бойынша педагогтердің тәжірибелері мен ой-пікірлерін шоғырландырып, педагогтер қауымдастығының қызметі күшейе түседі.

Бүгінде білім берудің мазмұнын жаңарту аясында педагогтердің функционалдық құзыреттілігін дамытуға мүмкіндік беретін инновациялық бастамаларға әдістемелік демеу көрсету аса маңызды. Бұл бағытта педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институтының мақсатты, жоспарлы іс-әрекеті өз тиімділігін көрсетуде. Мұндай әдістемелік қамтамасыз ету іс-шараларының аясында мұғалімдердің өзінің кәсіби мақсаттарын айқындау және оған қол жеткізуге кәсіби көмек алу әрекеттері жүзеге асырылады. Іс-шаралар барысында мұғалімдерді білім беру мазмұнының

жанаруы жағдайында өз мүмкіндіктерін ашуға, кәсіби деңгейін көтеруге ықпал жасау – функционалды құзыретті мұғалімнің құзырлығындағы іс.

Педагог әріптестеріне белсенді оқыту әдістерін пайдалануды үйрете отырып өзінің функционалды құзыреттілігін дамытады, өз бойында жан-жақты іздену, мәселені анықтау, оны шешуге апаратын сұрақтар дайындау, дұрыс шешім қабылдауға ықпалдасу, мұғалімдер тарапынан қойылатын сауалдарға шұғыл жауап қайтару, ізденушілік, нәтижені анықтау қасиеттерін дамыту сияқты функционалды құзыреттіліктің дағдыларын игереді. Әріптестерімен кері байланыс алу барысында ұйымдастырушылық қабілеті, бастамашылдық қасиеті, шығармашылық ойлау сияқты көшбасшылық дағдылардың қалыптасуы арқылы да функционалды құзыреттілігін дамытуға болатыны анықталды.

Сонымен, мұғалімнің функционалды құзыреттілігінің құрамына келесі педагогке тән кәсіби, даралық, қасиеттер болуы керек деп қарастыруға болады:

- кіріктірілген білімдердің жоғары деңгейінің болуы;
- іскерлікті, дағдыны, қабілетті меңгеруі;
- кәсіптік-педагогикалық қасиетке жаңаша көзқараспен қарауы;
- инновациялық технологияларды меңгеруі;
- педагогикалық міндеттерді шешудегі кәсіптік, шығармашылық іскерлігі;
- шығармашылық шеберлігі.

Бұл функционалды құзыреттілікті төмендегідей ашып айтуға болады:

– кіріктірілген білімдердің жоғары деңгейінің болуы яғни педагогика, тәрбие теориясы мен әдістемесі, дидактика, барлық пәндерді жүргізу әдістемесі, сол пәндер арқылы оқушыларға берілетін білімдерді терең игеру;

– іскерлікті, дағдыны, қабілетті меңгеруі – дидактикалық, танымдық, коммуникативтік, зерттеушілік, шығармашылық, өз білімін дамытуға деген қабілет, теория мен практиканы байланыстыра алу қабілеті, диагностикалық іс-әрекет;

– ғылыми – зерттеу іс-әрекетімен айналысу;

– кәсіптік-педагогикалық қасиетке жаңаша көзқараспен қарауы – бұрыннан қалыптасқан «мұғалімнің айтқаны әрқашан дұрыс» деген қағидадан аулақ болып, мұғалім тек ақпарат таратушы ғана болмай, оқушының жеке тұлға болып қалыптасуының басты көмекшісі болуы керек, оқушының, даму деңгейіне қарамастан, оның тұлғасын құрметтеу;

– авторитарлық биліктің орнын өзара бірлескен қызмет, көмек, оқушының аз да болса да жетістігіне қуана білушілік басым болуы керек;

– оқушылардың әрқайсысын тануға тырысу, өз мамандығын сүйю;

– инновациялық технологияларды меңгеруі – мұғалім өзінің шығармашылық іс-әрекетінің арқасында тұтас педагогикалық процесті тиімді ұйымдастыру үшін қазіргі кездегі бар инновациялық технологияларды меңгеруі тиіс.

Мұғалімнің функционалды құзыреттілік мәселесін қарастыра отырып, оны дамытудың мақсаттылығын айқындау маңызды. Мақсаттылық – мұғалімнің оқушының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру

мәселесіндегі өз кәсіби шеберлігі мен функционалдық құзыреттілігін жетілдіру міндеттері мен мақсаттарын түсінуі және қабылдауы болып табылады. Әр педагог өзіне өзекті қажеттіліктер мен әлеуметтік ортаның қажеттіліктерін ескере отырып, функционалдық құзыреттілігін дамыту арқылы кәсіби деңгейін арттыруға өзінің уәжі мен өз ынтасының болуы да аса маңызды.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы / Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы №1118 Жарлығы // ресми мәтін. – Астана, 2012. – 114 б.

2. Қазақстан Республикасы Президентінің 2012 жылы 27 қаңтарда Қазақстан халқына арнаған «Әлеуметтік-экономикалық жаңару – Қазақстан дамуының басты бағыты» Жолдауы.

3. Кагазбаева А.К. Функциональная компетентность педагога в условиях перехода к обновленному содержанию образования // эксперименттік білім берудің халықаралық журналы – 2015ж., №10-1.12-16 б;

4. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудағы мектеп және отбасының өзара іс-әрекетінің мазмұны мен түрлері. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. 42 б.

ЖАСТАРДЫ ӘСКЕРИ ҚЫЗМЕТКЕ ДАЙЫНДАУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Бакиров М.К.

**Шет ауданы, Қайрақты ауылы, Хасен Сәрінжіпұлы атындағы ЖОББМ
базасындағы тірек мектебінің АӘД пәні мұғалімі**

Әскери жағдайда әскери қызметкерлердің іс әрекеті Отан алдындағы борышын өтеуге бағытталған. Бұл еңбекті әскери еңбек деп атау қабылданған. Әскери еңбек әскери қызметкердің әскери кәсіби іс әрекеттің, күнделікті қарым қатынастың, өзіндік дамудың субъектісі ретінде өзінің мүмкіндігін жүзеге асыру процесі болып табылады. Әскери еңбектің субъектісі кез келген әскери қызметкерлер бола алады. Түрлі әскери міндетті табысты орындау әскери қызметті орындаудың факторы болады.

Әскери психология жауынгерлер психикасының даму заңдылықтарын, ерекшеліктерін және оқу жағдайында және әскери іс-әрекеттерде мінез-құлықтың сипатын ашады. Ол офицерлерді бағынушыларын үйрету және тәрбиелеуде көмектесетін білімдермен қаруландырады.

Әскери-кәсіби іс-әрекет - бұл Отан қорғау іс-әрекеті. Адам өзінің кәсіби іс әрекеттерін орындау барысында сол әрекет негізінде белгілі бір психологиялық қасиеттер қалыптаса бастайды. Сана мен іс әрекет бірлігі қағидасына сүйенетін болсақ, әскери қызметтегі қызметкерлер өз кәсіби міндеттерін орындау арқылы кәсіби сана қалыптасады. Әскери қызметкерлердің психологиялық ерекшеліктері кез келген кәсіби іс әрекеттің бастамасының қалыптасу белгілері тәрізді мектеп жасына дейінгі бала кезден басталады.

Әскери қызметкерлердің психологиялық қасиеттерінің алғашқы белгілері,

олардың кішкентай кезінде әскери ойын сипатындағы көріністерде байқалады. Одан әрі мектеп жасында әскери міндеттерді атқаруға қажетті қасиеттерді меңгере бастайды. Кейінгі оқу орындарында кәсіби біліктілікті, әскери кәсіби ептілік пен дағдыларды арнайы оқу үрдісі негізінде меңгереді.

Әскери қызметкерлердің күн сайынғы кәсіби міндеттер мен борыштарын өтеу барысында әскери психологиялық ерекшеліктер беки түседі.

Әскери қызметкерлердің іс-әрекетін қарастырғанда, оның тұлғалық және индивидуалды психологиялық ерекшеліктерін қарастырған жөн болады.

Тұлғаның басты қасиеті - бағыттылық, қабілет, темпераментке, мінез. Бағыттылық - тұлғаның ең күрделі қасиеті. Ол өзіне адамдардың белсенділігін, іс-әрекетті құрудағы таңдамалығын анықтайды. Сана және міндет сезімі, қажеттілік және сендіру, ұстанымдар және дағды, мақсат және перспектива - бұлардың бәрі тұлға бағыттылығының элементі болып саналады.

Қандай сферада көрінетіндігіне байланысты, әскердің тұлғалық бағыттылығын көруге болады- моральды- адамгершілік, әскери- кәсіби, тұрмыстық, әлеуметтік - саясаттық және тағы басқа. Сонымен тұлға бағыттылығы - күрделі және көпжоспарлы қасиет, ол өзіне әртүрлі өзара байланысты компоненттерді енгізеді.

Қызығушылық - танымдық қажеттіліктің көрінісі болып табылады. Яғни тұлға өзінің іс-әрекетінің мақсатына саналы түрде қарау, яғни қоршаған ортаға бағыттау. Әскери адамға тұлғалық қызығушылық ең басты орынды алады. Ол, әскери адамның көзқарасын өзгертеді, әскери және саяси білімді жинауға, танымдық белсенділігін көтеріп, әскери шеберлігін тудырады, әскери іс-әрекетіне шығармашылық қатынасын тудыртатын стимулды тудыртады. Әскерлердің қызығушылықтары әртүрлі. Мысалы: олардың қызығушылықтары мазмұнына, объектісіне, пәніне немесе іс-әрекет сферасына қатысты: қоғамдық, әскери-кәсіби және тұрмыстық қызығушылық деп бөледі. Көлеміне қарай: кең немесе тар деп бөлінеді. Тұрақтылық дәрежесіне қарай: тұрақты немесе тұрақсыз деп бөлінеді. Тұрақты қызығушылығы бар әскерлерден жақсы мамандар, өз ісінің маманы дайындалып шығады. Және әскерлердің қызығушылық әрекеті де әртүрлі. Кейбіреуінде қызығушылық әлсіз және тез жоғалады, ал кейбіреуінде тұрақты, тудырушы күшпен болады. Сондықтан әскердің қызығушылығын басынан бастап анықтаған жөн [1].

Идеал - адамның бір нәрсеге талпынуы. Яғни, адамның өмірге деген объективті түрде қарауы, қоршаған ортаға және өзіне деген қатынасы. Сендіру - бағыттылықтың ең жоғары түрі. Тұлға мотивінің жүйелігі, өз көзқарасы бойынша, принципі, өмірге деген көзқарасы бойынша тудыру. Сендірудің бастысына, саналы қажеттілік, ол тұлғаны әрекетке итермелейді, мотивін, іс-әрекетке деген мотивациясын қалыптастырады. Мысалы: әскер демалыс алу үшін спортпен айналысса, артынан қызығып, спортпен айналыса бастайды. Яғни өзінің кәсібіне жауапкершілікпен қарай бастайды. Яғни, мотивті және оның өзгеруін көре білген офицер, әскерлердің де іс-әрекетін көре білетін болады. Яғни, тиімді түрде тәрбие жұмыстарын жүргізу болып табылады. Кейбір әскерлер өздерінің білімге деген қажеттілігін кино, радио, телевизор

арқылы алса, ал кейбіреуі білімді әртүрлі кітаптар, адамдармен қарым- қатынас барысында алады. Осының соңғысы оның мотивациялық сферасының иілгіштігін көрсетеді. Ұрыс кезінде ең бірінші рухани қажеттілік ең бірінші орыныды алады. Осы рухани қажеттілік әскерге Отанға деген сүйіспеншілігін, міндетті сезімдерін тудырушы болып табылады.

Күрделі жалпыланған қабілет- барлық адамдарға тән. Олар қоғамдық іс- әрекет түрлері болып табылады: еңбек, ойын, оқыту, қарым- қатынас, эстетикалық және адамгершілік іс- әрекет. Осылар өздері күрделі құрылымды құрады. Адамның тарихи дамуында күрделі меншікті қабілет ең бірінші жұмыс түрінде болса, одан барып кәсіпке айналған. Кейде бұндай қабілетті: кәсіби, спецификалық, арнайы, ерекше дпн атайды. Осындай қабілетке әскери- кәсіби іс- әрекетті атайды. Сонымен, қандай әрекет болмасын, әр адам оны әртүрлі орындайды. Кейбіреуі оны сәтті орындаса, ал кейбіреуі оны сәтсіз түрде орындайды. Сондықтан әскери психологтар қандай болмасын әскери-кәсіптік іс-әрекетке бөлген кезде, оның қабілет дәрежесіне көңіл аударады. Тұлғаның қабілеті оның даму дәрежесін әртүрлі дамуда болатынын анықтады. Яғни: дарындылық, талант, данышпандылық.

Әскери қызметкерлердің темперамент ерекшелігін, іс-әрекет барысында, оқыту, тәрбие және адамды басқару үрдісінде көруге болады. Мысалы: жоғары шыдамдылықты қажет ететін іс-әрекетте, үнемі бірқалыпты қысым болатын іс-әрекетте (бақылаушы, снайпер, оператор, РЛС, радист) осыларға флегматик немесе сангвиник темперамент типтес келеді. Ал холерикке бұндай жұмыс оны шаршатады. Ал ұшқыш, танк жүргізуші сангвиник темпераментті әскер келеді. Ал арнайы жаттығулардан өткен холерик темпераменті келеді. Ал холерик темпераменті әскерлер көп уақытты қысымы аз іс-әрекетке келеді. Ұжым арасындағы қарым- қатынасты орнату үшін әртүрлі типті темпераментті адамдар керек. Яғни, ол оптималды және психологиялық сәйкестік жағдайын тудырады.

Кейбір әскерлердің мінез қырлары оның әскери қызметінің іс әрекетінің жемісті болуына ерекше әсер етеді. Ең бірінші әскердің мінез қыры оның қоршаған ортаға деген ерекшелігі: ұжымдылық, шыншылдық, өзімшілдік, дөрекілік. Әскердің өзінің қызметіне деген қатынасы 3 сәттен тұрады: әлеуметтік құндылық, өзінің қызметіне, кәсібіне деген қатынасы.

Басында қандай болмасын мінез қыры психикалық күй ретінде болса, содан ол жиілеп, тұрақтанып мінез қыры болып қалыптасады. Уақытша болған психикалық күйдегі қорқақтық, шешімсіздік бірте- бірте батылдыққа, шешімділікке айналады. Сондықтан мінезді тәрбиелеу үрдісі сол сияқты көптеген жүйелік жағдайды тудырып, әскерлердің психикалық күйін тудырту болып табылады.

Әскери қызметтің басталуы жас сарбаздың қайтадан мінезінің қалыптасуына әкеледі. Әскери тәртіп оның алдына қатаң тәртіпке бағынуға, міндетке, қойылған жарғыны, басшылардың бұйрығын қатаң тәртіпте орындау болып табылады. Жалпы уставты орындау, әскери қызметтегі тәртіпті орындау сарбаз бойына мынандай тұлға қырларын қалыптастырады: тәртіптілікті,

мақсаттылықты, жауапкершілікті, тұрақтылықты, жинақылықты, ұжымдылықты қалыптастырады.

Іс- әрекетті қайта-қайта қайталау барысында тәжірибе жинақталады. Ол саналы түрде қалыптасып, әдетке айналады. Осы әскери ұстанымдарды ұстанып, саналап оны әдетке айналдырса, әскер ұрыс кезінде де және бейбітшілік кезінде де дұрыс іс-әрекет ете алады. Әскердің мінез қырының

Қалыптасуы әскери ұжымға байланысты. Жолдастық және бір-біріне деген көмектесу сезімдері, жауаркершілік әдеттері қалыптасады. Ол көбінесе ұрыс кезінде өте қажет тұлғалық қасиет. Соны әскерде әр жас сарбаздың бойына қалыптастырып, оны саналатып және әдетке айналдыру болып табылады.

Ерік - жігердің ең нағыз қалыптасуы Әскери Қарулы Күш Қатарында қалыптасып, дамиды. Бұнда ерік-жігерің өте мықты, төзімталдыққа дайындайды. Қиыншылықтан шығып, саналы, адекватты шешім қабылдауына көмектеседі. Ең басты ерік - жігерді әрбір сарбаздың бойына қалыптастыру міндеті офицердің мойнында болады [2].

Ұжымдағы өзара қарым-қатынас жауынгер тұлғасын және іс-әрекетін өзара бағалаумен, сыйлау сезімімен, сеніммен жолдастық және бірін-бірі үшін жауапкершілікпен шартталған ұжымішілік байланыстар жүйесінің спецификалық түрі. Өнегелі әскери ұжымда өзара қарым-қатынас әскерлерге қатысты өнегелік норма талаптарын, әскери уставты игеру мен сақтау нәтижесінде қалыптасады. Сондықтан да олар уставтық деп аталады.

Жауынгерлердің психикалық күйіне әсер ететін көптеген факторлар бар. Көбінесе психикалық күй жауынгерлердің әскери парыздың жоғары саналауымен және Отанын қорғау үшін жауапкершілікті ұғынуына тәуелді. Адам қаншалықты азаматтық және әскери парызын жоғары саналаса және жауапкершілігі жоғары болса, онда жағымды күй пайда болады. Сезімнің өзі белгілі бір психикалық күй арқылы қалыптасып, бекітіледі. Әскердегі әлеуметтік жағдайда психикалық күйге әсер етеді. Нақты жағдайлар жиынтығында қызмет жағдайы, бөлімшелер мен бөлімдегі әскери тәртіп және дисциплина ерекше орынға ие. Жауынгерлердің жағымды психикалық күйін құру үшін олардың материалды және рухани қажеттілігін толығымен қанағаттандыру керек. Азаматтық жағдайдан ерекшелігі сол, бұл жерде объективті қиыншылықтар т.б., кез-келген іспен айналысу қысқартылған, қарым-қатынас шеңбері де шектелген, өз қалауларынан бас таруға тура келеді. Бұл шектеулер және қиыншылықтар адамның негізгі өмірлік қажеттіліктеріне кірмегенменде, олар, жұмысқа белгілі бір анықтауды жүргізбесе, жауынгерлердің психикалық күйіне жағымсыз әсер етеді.

Жауынгерлердің психикалық күйі сондай-ақ ұжымдағы қызметтік жағдайға тәуелді. Әскери ұжымның моральды- психологиялық атмосферасы психикалық күйге күшті әсер етеді, бағынушыларға деген қатынас типі қоғамдық ой сипаты, ұжым ішіндегі көңіл-күй және тұрмыстық дәстүр т.б. жауынгерлердің психикалық күйі ұжымдағы өзара қарым-қатынаста тікелей бейнеленеді. Эмоционалды көңіл-күй, аффект және агрессия түрінде көрінуі мүмкін.

Әрине, әскери қызмет етушілердің өзіндік бағалауы- өздерінің қасиеттерін, орындарын, мәнін, өзгелер ортасында бағалау болып табылады. Қазіргі кезде қарап отырсақ психологиялық өзін-өзі бағалау басқа нәрсемен орын ауыстырған секілді. Бауыржан Момышұлы айтып кеткендей егер адамды мақтасаң ол даңқа ие болады, бірақ даңқ екі жақты сипатқа ие: ақылсыз үшін - есерсоқ болуына қабілеттендіреді, ақылды адам үшін даңқ – үлкен ауыр жүк.

Әдебиеттер

1. Современная военная психология./ А.А. Урбанович. Хрестоматия. 2003
2. Залесский Г. Е. Психология мировоззрения и убеждений личности. М.: МГУ, 1994. - 142 с.
3. Здравомыслов. А.Г. Потребности, интересы, ценности. М.: Политиздат, 1986.- 222 с.
4. Батаршев А., Алексеева И., Майорова Е. Диагностика профессионального важных качеств. СПб.: Питер, 2007. - 192 с.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДА ЗЕРТТЕУ-ЖОБАЛАУ ІС ӘРЕКЕТІНІҢ РӨЛІ

Бакирова Г.Д.

№15 ЖББОМ бастауыш сынып мұғалімі

Досова Л.А.

«Өрлеу БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша педагог қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты, Қарағанды к., Қазақстан

Баланы өз күшіне сендіріп үйрету керек

М. Жұмабаев

Қазіргі қоғамның өзекті мәселелерінің бірі – әлеуметтік, экономикалық өзгермелі жағдайларда өмір сүруге дайын болып қана қоймай, сонымен қатар оны жүзеге асыруға, жақсартуға игі ықпал ететін жеке тұлғаны қалыптастыру. Мұндай тұлғаға қойылатын бірінші кезектегі нақты талаптар – шығармашылық, белсенділік, жауаптылық, терең білімділік, кәсіби сауаттылық. Бұл талаптарды жүзеге асыру үшін оқушыға білімді меңгертуде мүлдем жаңа бағытта жұмыс істеу қажеттілігі туындайды. Осы мәселе аясында «Балалар ХХІ ғасырда табысты болу үшін нені үйренуі керек?» және «Оқытудың тиімді әдістері қандай?» деген сияқты негізгі сауалдар туындайды.

Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы «Қазіргі заманғы білім беру жүйесін құру, оқытудың инновациялық нысандары мен әдістерін енгізуде педагог қызметкерлердің тұлғасына және кәсіптік құзыреттілігіне жоғары талаптар қоюда». Осы талаптарды жүзеге асыру үшін білім беру жүйесінде өзгерістер болуда, сол өзгерістердің бірі оқушылардың алған білімдерін өмірде қолдана

алуларына бағытталған білімнің болуы. Яғни, оқушылар мен мұғалімдердің күзіретті болуы.

Мектептегі білім беру міндеттерінің негізгілерінің бірі – оқушыны шынайы әлем жағдайындағы өмірге дайындау.

Бүгінгі күнгі білім беру жүйесі алдында оқушыны ойлануға үйрету, қай жаста болмасын алдынан шығатын түрлі проблеманы шешуге қажетті әрекет тәсілдерін үйрету міндеті тұр. Қазіргі мектепті философтар «адамзаттың өзіне – өзі қойған қақпаны» деп айтып жүр. Мектеп бітірушінің 3 пайызы ғана жоғары деңгейдегі шығармашылық білім өнімін құруға қабілетті болса, бастауыш мектеп оқушысының жағдайы қандай болғаны бәрімізге белгілі.

Қазіргі мектеп тәжірибесінде оқушыны тапсырманы айнытпай орындаушы ретінде тәрбиелеу басым бағыт алып отыр. Ол оқушының өз бетімен ойлануына, өзіндік пікірін білдіруіне кері ықпал етіп, білім алуға деген қызығушылығын төмендетеді.

Жеке тұлғаның құзыреттіліктерін дамыту мен қалыптастыруда нысандар мен құбылыстарды зерттеумен байланысты өңдеу әрекетінің маңызы зор.

«Зерттеу» түсінігі «Үлкен Кеңес энциклопедиясында» «жаңа білім алу процесі және танымдық әрекет түрлерінің бірі болып табылады» делінген. Танымдық әрекет оқушы үшін қабылдаушылық (өнімсіз) және (шығармашылық, зерттеушілік) өзгертушілік сипатта болуы мүмкін. Оқушының танымдық өзгертушілік әрекеті зерттеушілік деп аталатын әдістің көмегімен жүзеге асырылады. Ителлектуалдық, шығармашылық қабілеті жоғары оқушыға өз бетімен білім алуына жағдай жасалуы тиіс, яғни оқушының өз іс-әрекетін өзі ұйымдастырып, басқаруына мүмкіндік туғызылуы қажет.

Зерттеушілік әдебінің А.И. Савенков күрделі психикалық құбылыс екенін атап көрсете отырып, оған нақты анықтама берілмейды дейді. Ол өз еңбектерінің бірінде былайша түсіндіреді: зерттеушілік әдебі ақпараттар іздестіру, белгісізден белгіліге қарай бағытталған әрекет етінде қарастырылады.

Автор «зерттеушілік әдебін ізденушілік белсенділігінде психикалық талабының негізі бар нысанды танып білуге бағытталған әрекет, ал зерттеуге оқыту – зерттеушілік әдебі негізінде құрылған оқыту түрі» деп түсіндіреді. Зерттеушілік әдебі негізінде ізденушілік белсенділігі, оқушының қоршаған ортасын зерттеуге деген талабы жатыр.

Зерттеушілік әдебінің басында оның ішкі биологиялық психикалық табиғи талабы тұрады. Бұл талаптың негізінде И.П. Павлов анықтаған бағдарлы зерттеушілік рефлекс жатыр. Рефлекс адамға да, жануарға да тән қоршаған ортасына психикалық реакциясын сипаттайтын талап. Зерттеушілік әдебі «кез келген тіршілік иесінің өмір сүру белсенділігінің байқалуы ретінде» қарастырылады. Ол дамыту қызметін атқарады.

Зерттеушілік шығармашылық ізденіс адамға екі жақты көзқараста: біріншісі – қандай да бір жаңа өнім алу жағынан, екіншісі – ізденіс процесінің мәні жағынан маңызды. Адам тек шығармашылығының нәтижесінен ғана емес, сонымен қатар шығармашылық, зерттеушілік процестің өзінен ләззат алуға қабілетті. Психологтар зерттеушілік әдебін тұлғаның өзін-өзі дамытуда

маңызды деп көрсетеді. Ізденушілік белсенділігінің тежелуі тұлғаның кез келген жағдаятта қауқарсыздығына апарып соғады. Сонымен бірге оқушының жүзеге асырмаған зерттеушілік белсенділігі оның өзіне деген сенімін төмендетеді, ақырында өзінің мүмкіндігін қолдана алмайтын жағдайға душар етеді.

«Зерттеушілік әрекет» пен «зерттеушілік әдебі» әдіснамалық негізінде әрекет жатқан синонимдер болып табылады. Осылайша оқушының зерттеушілік әрекеті, зерттеушілік әдебі тұлғаны толық қамтитын күрделі кіріктірілген білімі болып табылады.

Осы екеуінен қазіргі кезде дәстүрлі тәжірибеде «зерттеушілік оқыту» (exploratory eucation) ұғымы мен «зерттеушілік оқыту әдісі (немесе өнімді)» пайда болды.

Зерттеушілік оқыту – баланың қоршаған ортасын өз бетінше танып білуге деген табиғи ынтасы негізінде құрылған оқытудың негізгі тәсілі. Зерттеушілік оқытудың негізгі мақсаты – оқушының адамзаттық мәдениеттің қай саласында болмасын өз бетімен шығармашылық жаңа іс-әрекет тәсілдерін игеруге дайындығы мен қабілетін қалыптастыру.

Сондықтан, мұғалім үшін негізгі нәтиже – баланың қолдан жасаған макеті немесе суреті емес, өз бетінше алған ең құнды шығармашылық зерттеу жұмысы, жаңа білімі мен білігі, жай орындаушы ғана емес, анық шығармашыл психикалық жаңа көзқарасы. Яғни, оқушының зерттеушілік іс-әрекетінің жетекшісі төмендегі ережені сақтауы тиіс:

- 1) оқушыларды өз бетінше әрекет етуге үйрету;
- 2) нақты нұсқауларға қарағанда баланың ұсынысына көңіл аудару;
- 3) талқылау кезінде баға беруге асықпау;
- 4) білім алу барысында балаларға көмектесу:
  - оқушыларды өз бетінше әрекет етуге үйрету;
  - нақты нұсқауларға қарағанда баланың ұсынысына көңіл аудару;
  - талқылау кезінде баға беруге асықпау;
  - білім алу барысында балаларға көмектесу:
  - өз бетінше проблеманы шығару;
  - проблеманы өз бетінше шешу дағдыларын қалыптастыру;
  - пәндер мен құбылыстар арасындағы байланысты бақылау;
  - ақпаратты талдау, талқылау, жүйелеу, топтау және жинақтау;
  - өзіндік пікірін ешбір қорқынышсыз ұсыну.
- 5) Оқушыларды өз идеяларын ұсына білуге және қате пікірінен бас тартуға, шыдамдылық танытуға үйрету.
- 6) Оқушының зерттеу әрекеті процесін мынадай бірізділікте көруге болады:
  - 1) зерттеу проблемасы мен бағытын анықтау;
  - 2) зерттеу тақырыбын таңдау (зерттеу міндеттерін анықтау);
  - 3) зерттеу әдістерін таңдау;
  - 4) зерттеуді жүргізу (ақпараттарды жинау және өңдеу, бақылау, эксперимент, т.б.);

- 5) алынған материалды талдау және тарату (алынған материалды белгілі ережелер мен тәсілдерді қолдана отырып құру);
- 6) қорытындылау. Есеп беруге дайындалу (негізгі түсініктерге анықтама беру, зерттеу нәтижелері бойынша хабарлама жасау, т.б.)
- 7) презентацияны жариялау (қорғау және сұрақтарға жауап беру)
- 8) аяқталған жұмыс қорытындысын талқылау. Рефлексия.

Сонымен, оқушының шығармашылық қабілетінің дамытудың құралдары мен түрлі жолдарының арасында оқушының өзіндік зерттеу тәжірибесі өте тиімді болып табылады. Осыған байланысты бастауыш сынып оқушыларың зерттеу әдісіне оқыту, оның зерттеушілік ізденіс білігі мен дағдыларын қалыптастыру қазіргі білім беру ісінің маңызды міндеті болып есептеледі.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы, - Қазақстан Республикасының Президенті мен Қазақстан Республикасы Үкіметінің актілер жинағы, 2010.
2. Қазақстан Республикасының педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру курстарының бағдарламасы, - Мұғалімге арналған НҰСҚАУЛЫҚ. Үшінші деңгей, «Назарбаев Зияткерлік мектебі» ДББҰ, 2012.
3. Савенков А.И. Теория и практика применения исследовательских методов обучения в дошкольном образовании. – Самара:Издательство « Учебная литература», 2004.
4. 12-жылдық білім //Республикалық ғылыми-әдістемелік, ақпараттық – сараптамалық журнал.-№11.-2006

ОРЫС ТІЛІНДЕ ОҚЫТАТЫН СЫНЫПТАРЫНДА ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТАРЫН ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Бактыгереева Ш. М.

**Жалпы білім беретін Абай атындағы №15 орта мектебі
Атырау қ., Қазақстан Республикасы**

Мемлекетіміз тәуелсіздік алып, өзіндік даму жолында ел болашағы- жас ұрпақтың жан-жақты дамуын ерекше назарда ұстап келеді. Бүгінде «100 нақты қадам» Ұлт жоспарын іске асыру аясында жүйелі де, үздіксіз жүргізіліп жатырған білім саласындағы өзгерістер мен білім мазмұнын жаңарту бағдарламасының басым мақсаты білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуды көздейді. Функционалдық сауаттылық әр пәнінің негізінде қалыптасатындығын кез-келген мұғалім түсінеді және кәсіби міндеті деп ұғынады.

Функционалдық сауаттылық - тұлғаның мектепте алған білімі, білігі мен дағдысын адамзат қызметінің әртүрлі саласында, сонымен бірге тұлғааралық қатынастар мен әлеуметтік байланыстарда кездесетін тіршілік міндеттерін жан-жақты шеше білу қабілеті ретінде түсіндіріледі. Қазақ тілін қатысымдық

тұрғыдан меңгерту, оқушыны өз ойын айқын, түсінікті жеткізуге үйрету, коммуникативтік қабілетін дамытуға мүмкіндік жасауға негізделген дағдылармен ұштасады. Тыңдалым. Өзіне қатысы бар (өзі туралы, отбасы, тұратын жері т.б.) жеке тіркестер мен шағын сөйлемдерді, хабарландыруларда не туралы баяндалғанын түсінеді. Оқылым. Көлемі жағынан шағын, қарапайым мәтіндерді оқып, негізгі мәліметтерді іріктей алады, түсінеді, оқыған ақпаратты жеткізе алады. Айтылым. Өзіне таныс (отбасы, өмірі, оқуы туралы) тақырыптар бойынша өз ойын түсінікті етіп жеткізе отырып, қарапайым тіркестер мен сөйлемдер арқылы сөйлесе алады. Жазылым. Өзіне қатысы бар немесе ұнайтын мәселелер туралы шағын хаттар, шағын шығарма, эссе жазуға, сурет, кесте, карта бойынша шағын мәтін құрастыруға мүмкіндігі бар. Тілдесім– сөйлесім әрекетінің барлық түрлерін қамтитын ерекше құбылыс. Ол тілдік қатынастың ең маңызды көрсеткіші бола келіп, оқылым, жазылым, айтылым, тыңдалымның іс жүзінде қолданылуына мүмкіндік жасайды. Тілдесім – айтылым және жазылымның өзара бірлігінен құрала келіп, қандай болмасын ақпарат негізінде адамдар арасындағы тілдік қатынасты жүзеге асыратын сөйлесім әрекетінің түрі. [1, 175б.]

Орыс мектептерінде қазақ тілін оқытуда оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жұмысы оқытудың сындарлы әдіс- тәсілдерін тиімді қолданумен қатар, сабақты өмірмен байланыстырып оқыту өзінің өзектілігін жоғалтқан жоқ. Өзіндік тәжірибеде сабақ сайын қызықты да, танымдық ақпараттарды оқушылармен бөлісіп отыруды әдетке айналдырдым. Бір сыныптағы оқушының оқу ынтасы әр түрлі болатындығы белгілі, сондықтан тілді білу дәрежесі де әртүрлі болуы ықтимал. Осы оқушылардың қазақ тілін оқып, үйренуге деген ынта-ықыласын арттырудың ортақ алаңы ретінде «Болмасаң да ұқсап бақ» айдарын енгіздім. Қазақ тілін өз ана тілінен артық білмесе, кем білмейтін және қазақ тілін күнделікті қызметінде басты қатынас құралына айналдарған еліміздегі танымал өзге ұлт өкілдері жайында қысқа бейнежазбаларды қолданамын. Бейнежазбаларды тек көріп қоймайды оқушылар, бұл әдісте тыңдалым, айтылым дағдылары іске асырылады. Оқушылар бейнежазбадан көргендері бойынша өз ойларын қазақша жеткізіп, пікірлесуге мүмкіндік алады. Әрине бұл жұмыс сабақтың негізгі тақырыбына бөлінген уақыттың аз ғана бөлігін алады. «Мен үшін қазақ тілі тек жұмыс құралы ғана емес. Қазақ тілін білгенімнің арқасында Алаштың ақын-жазушыларының шығармаларымен ешқандай аудармасыз таныстым. Ал қазақ тілін мемлекеттік тіл ретінде айтар болсақ, мемлекеттік тілді білу әр азаматтың міндеті»- деп санайтын «Таңшолпан» бағдарламасын жүргізушісі Ирина Теннің пікірін мысалға келтіре отырып, Парламент мәжілісінің депутаты, бұған дейін машинистің көмекшісі болып қызмет еткен Геннадий Шиповских, телеарналарда қазақ тіліндегі бағдарламалардың жүргізушілері Оксана Лоскутова, Мая Веронская, спортшылар Александр Зайчиков, еркін күрес шебері Ислам Байрамуковтардың т.б. өкілдердің өмір деректеріне арналған үгіт-насихат жұмыстары жүйелі жүргізіледі. Бұл бір ғана сабақ шеңберіндегі іс емес, жүйелі жұмыс топтамасы болып табылады. Сабақтарда түрлі

тақырыптарға арналған осындай жұмыстардың қолданылуы өзге тілді оқушылардың сөздік қорын молайтуға, бір-бірімен қазақ тілінде пікір алмасуға, қазақша ойлау қабілетін дамытуға, ойын қазақша жеткізе білуге үйретіп қана қоймай болашақта мамандық таңдауларына оң ықпалы болатыны сөзсіз. Өйткені оқушылар қызығады, сол адамдай болуға ұмтылады. Осы бағытта Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында «...нақты адамдардың нақты тағдырлары мен өмірбаяндары арқылы бүгінгі, заманауи Қазақстанның келбеті көрініс табады. Біз «Жанында жүр жақсы адам» деген сөздің байыбына бара бермейміз. Шын мәнінде, Тәуелсіздік дәуірінде өзінің еңбегімен, білімімен, өнерімен озып шыққан қаншама замандастарымыз бар. Сондықтан, оларды телевизиялық деректі туындылардың кейіпкеріне айналдыруымыз керек...» деген болатын.[2]

Әрбір сабақ бұл пән мұғалімнің өзіндік ізденісінің нәтижесі деп түсіну керек. Бүгінгі сабақтың құрылымында оқу мен оқытудың басты қатысушысы ретінде оқушылармен кері байланыс орнату күнделікті сабақтағы бір сарындылықты жойып, оқушылардың пәнге деген қызығушылығы мен функционалдық сауаттылығын жоғарлату мүмкіндігіне жол ашуда. Сондықтан сабақты оқушының тілегіне қарай түрлендіру, сабақтың мән-мазмұнын толықтыра түседі. Оқушылармен жүргізілген кері байланыс нәтижесінде жоспарланған «Қонақүйде» тарауын қорытындылауға арналған нәтиже сабағыма тоқталып өтейін. Сабақтың мақсаты оқушылардың тарау бойынша алған білімдерін саралай отырып, функционалдық сауаттылықтарын дамыту. Сынып оқушыларына алдын-ала қаламыздағы қонақүйлерге жарнама дайындап келу тапсырылды. Сабақ топтық жұмысқа негізделген, функционалдық сауаттылықтарын дамытуға бағытталған тапсырмалар топтамасынан тұрды. Оқушылар таңдаулары бойынша «Туризм», «Қонақжайлық», «Қонақүй» топтарына бөлініп, жұмыс жасады. «Қонақжайлық» тобының оқушылары жағдаят бойынша жұмыс орындады. 1-жағдаят: Сен бөтен қалаға келдің. Бұл қалада жалғыз қонақүй бар. Сол қонақ үйге қалай жетесің, жолды қалай сұрайсың?, 2-жағдаят: Сенің басқа бөлмеге ауысқың келеді. Неге, себебін түсіндір (шулы, жайсыз,суық). 3-жағдаят: Саған басқа бөлмеге ауысуды ұсынды, бірақ сен ауысқың келмейді. Себебін түсіндір (үйреніп қалдым, маған ұнайды, жайлы). «Қонақүй» тобының оқушыларына «Атырау» қонақүйі жайында жарнама жасау тапсырылды. Бұл топтың оқушылары «Атырау» қонақүйі жайында қазақ, ағылшын және орыс тілдерінде тың ақпараттармен жарнамалап, сынып оқушыларының зор қошеметіне бөленді. «Туризм» тобының оқушылары қонақүйдің туризмді дамытудағы маңызы жайында постерлерін қоғады. Сабақта оқушылардың үш тілді меңгеру дәрежесін көрсететін «Аудармашы-переводчик-interpretor» айдарымен берілген тапсырмада мәтінді қазақ тіліне, қарамен жазылған сөзді ағылшын тіліне аудару және сөйлем құру жұмысын орындады. Сабақтың өн бойында оқушылар білім бәсекесіне түсіп, әрбір тапсырманы орындау деңгейіне қарай бағалау парақшаларына бағалау критерийлеріне сай ұпай сандарын белгілеп отырды. Сабақтың соңында бағалау шкаласы бойынша жинаған ұпайлары бойынша өз-

өздерін бағалады.[3,93б] Сондай тиімді жолдардың бірі жазба жұмыстарын талдауда, күнделікті сабақ барысында жаднамаларды қолдану. Диктанттан кейін қатемен жұмыс жүргізуде оқушының өзі жіберген қателерін өздігінен табуға үйрету мақсатында оқушыға арналған қысқаша жадынама топтасын қолдануға болады. Бұндай жадынамалар алдын-ала оқушылармен бірлесе отырып жасалады.

Жаднамалар топтамасы:

Қатемізді түзете білейік.

- 1) Сөйлемдегі қате жазылған сөзді табамыз.
- 2) Қате жазылған сөздерді теріп жазамыз.
- 3) Қате жазылған сөзді түзетіп жазу және қате жазылған сөзбен салыстыру.
- 4) Сөздің дұрыс жазылу ережесін еске түсіру.
- 5) Ережеге сай бірнеше сөздерді жазып көру.
- 6) Сөйлем құру.

Есімізге сақтаймыз.

р/с	Сөздер мынадай жағдайда тасымалданбайды	Мысалы
1	Бір дауысты дыбыстан тұратын буынды жолда қалдыруға немесе келесі жолға тасымалдауға болмайды	а - на, әули – е.
2	Бір буынды сөз тасымалданбайды.	ақ, ат, жұрт, нан
3	Қысқарған өлшем бірлігін өзі тіркескен саннан бөліп тасымалдауға болмайды.	25см. 1 желтоқсан, 7-сынып
4	Қысқарған сөз тасымалданбайды.	ҚР, ТМД, ҰБТ
5	й, у дыбыстары бар сөздерді буынға бөлгенде бұл дыбыстар келесі буынның басында келеді және солай тасымалданады	да - уыс, қа – йың, да-йындық.
6	Екі әріптен құралған я, ю дыбыстарына аяқталған сөздер тасымалданбайды.	күю, қою, ою, ұя.
7	Аты және әкесінің аты қысқартылып, бастапқы дыбысы ғана жазылғанда, фамилиясынан бөліп тасымалдауға болмайды.	М.О.Әуезов Б.Момышұлы.
	«н»,»ң»дыбыстарының ерекшеліктері	
8	Н-тіл ұшы дыбысы. Ң-тіл арты дыбысы. «ң» дыбысы қазақ тілінде сөз басында кездеспейді, «ң» дыбысы бітеу буында анық естіледі.	он-оң, өн-өң, кен-кең, шын-шың.

Әдебиеттер

1. Министерство образования и науки Республики Казахстан Национальная академия образования им. И. Алтынсарина «Об особенностях организации образовательного процесса в общеобразовательных школах Республики Казахстан в 2017-2018 учебном году.» Инструктивно-методическое письмо. Астана 2017- 175б.
2. Назарбаев Н.Ә. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақала. <https://egemen.kz/.../nursultan-nazarbaev-bolashaqqa-baghd>.
3. Әлімов А. «Интербелсенді әдістемені мектепте қолдану» Алматы 2015-93б.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДЫҢ НЕГІЗГІ ТӘСІЛІ - МӘТІНМЕН ЖҰМЫС

Балапанова К.С.

КГУ «№92 гимназия»

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға арналған бағдарламаның басты мақсаты жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның құбылмалы әлемге әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады. Қазіргі әлемдік білім кеңістігіндегі халықаралық стандарт талаптарына сай оқыту үдерісінің орталық тұлғасы білім алушы субъект, ал ол субъектінің алған білімінің түпкі нәтижесі құзіреттіліктер болып белгіленуі білім беру жүйесінде «функционалдық сауаттылықты» қалыптастыру мәселесін негізге алудың өзектілігін арттырып отыр.

Бүгінгі таңда қазақстандық білім беру жүйесінің алдында білім сапасының бәсекелестігін арттыру, шынайы өмірлік кезеңдерге бейімделу мәселелері тұр, өйткені адам қоғамда түрлі өмірлік мәселелерге байланысты дұрыс шешімдер қабылдау үшін жоғары кәсіптілік және интеллектуалдық әрекеттерді қажет ететін жағдайларда заман талабына сай өмір сүріп, қызмет етуде. Осыған байланысты еліміздің оқушыларының білім жетістіктерінің деңгейін анықтау үшін Қазақстан PISA халықаралық зерттеуіне қатысады.

Қазақстанның халықаралық зерттеулерге қатысу қорытындысының талдауында анықталған проблеманың бірі - оқушылар сызбалар мен кестелер қолданылған мәтіндерді түсіне алмауы, сонымен қатар тұжырымдалған тапсырманы дұрыс талғап-талдап түсіндіре алмауы.

Бүгінгі күннің білім саласындағы өзекті болып отырған – функционалдық сауаттылықты арттыру, оның ішінде, әсіресе, мәтінмен жұмыс, яғни мәтінді оқу мәселесін қолға алған жөн.

Оқушының функционалдық сауаттылық дағдысын дұрыс қалыптастырсақ, оқушы мәтіннен ақпарат алуда жазу мен оқу дағдысын жеңіл қолданады, оны түсінеді, өзгертеді. Бұндай оқушы түрлі оқу әдістерімен таныс болады (танымдық, түртіп алу, түйіндеу). Мәтінді оқып, түсіну барысында бір әдістен екінші әдіске тез және оңай көше алады.

Функциональдық сауаттылығы бойынша құрастырылған тест тапсырмаларына тоқталатын болсам, мұнда «тұтас» және «тұтас емес» мәтіндерге бөлінеді.

«Тұтас мәтіндер» - өзінің мағыналық жағына байланысты және ойды толық аяқтап, мәтіннің диагностикалық мақсатын анықтайды.

«Тұтас емес мәтіндер» сурет, кесте, графиктер, диаграмма сияқты мәтіннің ақпараттық бірліктерінен тұратындықтан, басқа оқу дағдыларын талап етеді. Бүгінгі күні көптеген ақпараттық мәтіндер презентациялық форматта (веб-парағы, журналдар және т.б.) әзірленеді.

Мысалы: «Антибиотиктер» атты мәтін

Антибиотиктер

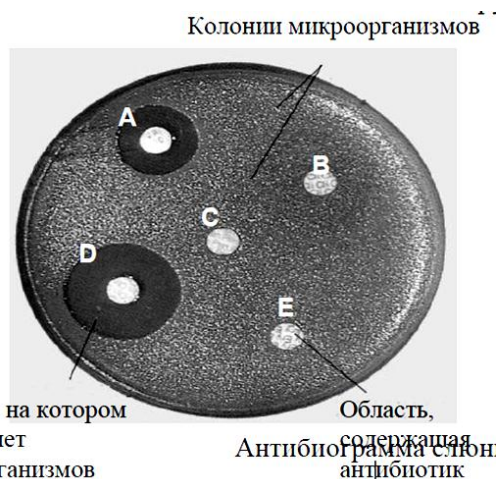
Қанат төрт күн бойы жөтеліп, күннен күнге жөтелі күшейе берді. Осыдан 2 ай бұрын осылай қатты жөтелгенде дәрігер қабылдауға антибиотиктерді жазып берген. Алайда осы жолы бұл антибиотиктер Қанатқа көмектеспеді. Қанат қатты жөтелгендіктен дәрігерге келеді. Дәрігер: «Сіз маған келіп дұрыс жасадыңыз. Алайда, сіз өз - өзіңізді емдеуге әрекеттеніп дұрыс жасамадыңыз: антибиотиктерді дәрігердің тағайындауынсыз ешқашан қабылдауға болмайды. Мен сіздің тамағыңыздың артқы қабырғасынан қақырықты сынауға алып, оны талдауға жіберемін. Осылайша, біз немен айналысатынымызды біліп, мен сізге сәйкес келетін емделу жолын белгілей аламын».

1-сұрақ. Қанат жөтелден айығуы үшін антибиотиктер қабылдағаны туралы айтылады. Антибиотиктер төмендегілердің қайсысына тікелей әсер етеді?

- A) Бактерияларға;
- B) Ауыруға;
- C) Жөтелге;
- D) Вирустарға

2-сұрақ. Антибиограмма алу үшін науқастың сілекейіндегі микроағзаларды Петри шыдысына салынды. А, В, С, D және E - бес антибиотиктері қолданылды. Үш күн өткеннен соң микроағзалардың саны көбейді, бірақ оларды өлтіретін антибиотиктердің қасында емес.

Науқастың сілекейінің антибиограммасы арқылы дәрігер келесі тұжырымдамаға келе ала ма? «Иә» немесе «Жоқ». Науқас сілекейінің антибиограммасы

Антибиограммаға сүйеніп, келесі қорытындылар дұрыс па?	Иә немесе Жоқ
Науқастың тамағындағы микроағзаларға бір де бір антибиотиктің әсері жоқ	Иә / Жоқ
A антибиотигі науқастың тамағында табылған микроағзаларға қарсы әсері бар	Иә / Жоқ
C антибиотигі науқастың тамағында табылған микроағзаларға қарсы әсері бар	Иә / Жоқ

3- сұрақ. Не себептен Қанаттың жөтелі күннен күнге жөтелі күшейе берді?

- A) Бактериялар көбейе бастады
- B) Дұрыс антибиотиктерді қабылдамағандықтан
- C) Вирустардың әсерінен

D) Тамағы қатты ауырғандықтан

4-сұрақ. Дәрігер микроорганизмдерді талдауға жіберу үшін қайдан алды?

A) Қандан

B) Сілекейден

C) Асқазанның сілеймелі сөлінен

D) Өттің құрамынан

E) Гормондар арқылы

5- сұрақ. Неліктен алдында берілген антибиотиктер осы жолы көмектескен жоқ? Түсіндіріңіз.

Бірінші тапсырманы орындау барысында (табу және алу) оқырман, ең алдымен, мәтін ақпаратының жеке үзінділеріне көңіл бөледі. Екінші тапсырмасын орындау барысында (өзінше түсіндіру және кіріктіру) оқырман осы үзінділерді жүйелейді. Үшінші мен төртінші тапсырмада оқушы мәтіндегі ақпаратты мәтіннен тыс ақпаратпен арақатынасын белгілеу арқылы мәнін түсіну шеберлігін көрсетуге тиіс.

Оқушылардың оқу сауаттылығын тексеру арқылы олардың жазбаша мәтіндерді түсінуін, қолдануын, анализ жасауын және мақсатқа жету үшін қызығушылық танытып, білімін тереңдетуін, ой-өрісін кеңейтіп, қоғамдық өмірде белсенділік таныта білуін анықтайды.

Оқу сауаттылығын бағалау үшін оқушыларға мәтіндегі ұсынылған ақпаратты салыстыру, автордың ойын табу, жауап дайындау барысында әлем туралы жеке түсінігіне сүйене отырып, өз көзқарасын қорғап алу үшін дәлелдер табу сияқты тапсырмалар беріледі.

Мұндай тест тапсырмаларын құрастыруда мұғалімнен көп еңбек, терең білім, күш-жігер, жан-жақтылық, ізденімпаздық, жаңа ақпарат көздерін мейлінше тиімді қолдана алатын қажыр-қайрат талап етіледі. Осы аталған маңызды сипаттар мұғалімнің жан-жақты ізденістегі шығармашылық тұлғасында тоғысып және де оқу үрдісінде ұтымды қолданылған жағдайда құзыреттілік қалыптастырудың сапалы да өрелі мақсатына жетуге өрісті ықпал етеді. Сонда ғана өскелең ұрпаққа сапалы білім алуына дұрыс бағыт-бағдар беріліп, оқушылардың өмірде таңдайтын кәсіби бағытына жетуде адастырмайтын жол ашылады әрі елшілдік ұстанымдағы зияткерлік тұлғасын қалыптастыруға, айқындауға жол ашылады деп білеміз.

Әдебиеттер

1. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары. ҚР Үкіметінің № 832 қаулысы. 2012 жылғы 25 маусым, Астана, Үкімет Үйі.
2. PISA как средство учета функциональной грамотности
<http://www.privivkam.net/iv/viewtopic.php?f=28&t=4712&start=0>
3. <http://idea-lab.kz/2014/05/26/pisa/>

ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ АРҚЫЛЫ МҰҒАЛІМНІҢ ҮЗДІКСІЗ КӘСІБИ ДАМУЫ

Балмағанбетова Ғазиза Абдрахмановна

«№21 жалпы орта білім беретін мектебі»КММ
география пәнінің мұғалімі

Қазіргі мектептерде жаңа білім мазмұнын жүзеге асыруда, соның ішінде оқушының білімін жүзеге асырудың жолдарын дұрыс шешуді нысаналы түрде зерттеп - білу бүгінгі таңның өзекті мәселесінің бірі болып табылады. Осы мәселені шешуде мұғалімнің оқытудың жаңа инновациялық технологияларын меңгеріп, зерттеп, әдіс-тәсілдерін жетік білуімен қатар, оны сабақ үрдісіне тиімді қолдануы оқушының білім алуына зор үлесін тигізеді. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев Қазақстанымызды әлемдегі бәсекеге қабілетті 30 елдің қатарына кіргізу туралы мақсат қойған болатын. Осы мақсатты жүзеге асыруда білім беру жүйесін дамыту маңызды роль атқарады. Осыған орай жаңа ұлттық көзқарас ұсынылды: 2020 жылға дейін Қазақстан – білімді мемлекет, ақылды экономика және жоғары білікті жұмыс күші. Білім беруді дамыту мемлекеттің экономикалық гүлденуінің негізі болуы керек.

Жаңартылған білім жүйесі құзыреттілікке және сапаға бағытталған бағдарлама. Жаңартылған білім берудің маңыздылығы – оқушы тұлғасының үйлесімді қолайлы білім беру ортасын құра отырып сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, АҚТ –ны қолдану, коммуникативті қарым-қатынасқа түсу, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білу, функционалды сауаттылықты, шығармашылықты қолдана білуді және оны тиімді жүзеге асыру үшін қажетті тиімді оқыту әдіс-тәсілдерді (бірлескен оқу, модельдеу, бағалау жүйесі, бағалаудың тиімді стратегиялары) пайдалану болып табылады. Сабақта оқу мақсаттарын зерделей отыра тапсырмаларды оқушының төрт тілдік дағдысын: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым жетілдіруге бағытталған. Бұл төрт дағды оқу жоспарында «Шиыршық әдісімен» орналастырылған және бір –бірімен тығыз байланысты. Яғни, жыл бойына бірнеше рет қайталанып отырады және сынып өскен сайын тілдік мақсат та күрделене түседі. Бүгінгі күні барлық елдер жоғары сапалы білім жүйесімен жұмыс істеуде. Өйткені, қазіргі заманда елдің бәсекеге қабілеттілігі жеке тұлғаның парасаттылығымен анықталады, сондықтан білім беру жүйесі болашақтың талабына сәйкес дамуы тиіс. Баланы зерттеушілік іс-әрекетке дайындау, зерттеушілік ізденістің біліктері мен дағдыларына үйрету қазіргі кезде білім берудің маңызды міндеті болып отыр.

Тәуелсіз ел тірегі - білімді ұрпақ, бүгінгі күндегі басты орында келер ұрпақтың жан-жақты білім алуы және алған білімін пайдалана алуына ықпал етуі. Білім берудегі басты мәселе оқушыларға білім беру, ғылымды дамыту және білім, ғылым, тәрбиеге баса көңіл аудару. Осы мәселені шешуші басты

білім ордасы – мектеп, ал мектептің жүрегі ұстаздар.Қазақтың көрнекті қоғам қайраткері А.Байтұрсынов «Мектеп керектері » еңбегінде айтып кеткендей «Мұғалім қандай болса, мектеп һәм сондай болмақшы...» Сондықтан, мектепте біріншіден білімді, өз ісіне шебер, оқушы жанын түсіне білетін мұғалім болуымыз керек.

Ұстаз болу екінің бірінің қолынан келмейді.Жеке тұлға тәрбиелеу ,оған жан-жақты білім беру, алдағы қиын да , белесі көп өмірге дайындау мұғалімнің міндеті. Мұғалімнің кәсіби деңгейі дайындаған,білім берген оқушыларының жеткен нәтижесінен көрінеді.

Қазіргі кезде білім саласында үлкен өзгерістер болып жатыр.Білім беру жүйесі қоғаммен бірге дамып отыратындықтан, мұғалімге қоятын талаптар да өзгерген. Ұстаз - кәсіби құзырлы , жаңа әдіс-тәсілдерді меңгерген, заман талабына сай білімді,білікті , үнемі шығармашылық ізденісте болуы қажет. Сондықтан, география пәнінің мұғалімі ретінде жаңартылған білім мазмұны бойынша жаңа инновациялық технологияларды игеріп, сабағыма үнемі пайдаланамын. Оқушыға география пәні бойынша сапалы да саналы білім беру менің басты міндетім деп білемін. Өз сабағымда оқушымының тек оқулықпен шектеліп қана қоймай , жан - жақты ізденуі үшін ақпараттық технологияны пайдаланамын. Оқушыларым география сабағында атлас пен кескін картаны ғана пайдаланбайды. Сабақта географиялық және шығармашылық тапсырма орындау үшін ғаламтор материалдары мен «bilimland» сайтымен жұмыс жасаймын.Ақпараттық технологияны пайдалану арқылы оқушылар ақпаратты өздері зерттеп, көру арқылы қабылдаған ақпаратты есінде жақсы сақтап, пәнге деген қызығушылығы артады. Оқушының қызығушылығының арқасында менің пәнімнің білім сапасы да көтерілді. Өз сабағымда оқушының қабілетін анықтау мақсатында қолданылатын құралдарым: тесттің түрлері,түрлі деңгейлік тапсырмалар. Тақырып бойынша сауалнамалар арқылы анықтап, болашақта сол қабілеттерді сабақ барысында дамытуға жағдай жасаймын.

Өзімнің мұғалімдік қызметімде «Жаман мұғалім ақиқатты өзі айтып береді, ал жақсы мұғалім оқушының өзін ізденуге жетелейді» деген қағиданы басшылыққа ала отырып жұмыс жасап келемін.

Сабақта тақырып бойынша мәселені анықтап, оны шешуде оқушының логикалық ойлауын,өзінің ой-пікірін еркін жеткізуіне, карта арқылы тапсырмалар орындатып есте сақтау қабілетін дамытуға көп көңіл бөлемін.

Географияның тілі–«карта» болғандықтан ,оқушыны сабаққа дайындағанда, үйреткенде үнемі карта арқылы тапсырмалар беріп,есте сақтау қабілеті мен көз арқылы жаттауына мүмкіндік жасап отырамын. География сабағын әңгіме, баяндау, тек түсіндіру арқылы оқыту айтарлықтай нәтиже бермейді. Осыған сәйкес сабаққа қойылатын қазіргі талаптар да мұғалімнен зор шеберлікті қажет етеді. Халқымызда «шайнап берген ас - ас болмайды» деген мақал бар, сол сияқты мұғалім де сабақ үрдісінде материалды дайын күйінде бермей, оқушы ізденісіне жол ашатындай түрткі болатындай әдіс –тәсілдерді таңдап беремін. Олай болса, әр мұғалім өз әрекетінде мүмкіндігіне қарай әртіс болып қана қалмай ,орыс тарихшысы В.О. Ключевскийдің: «Мұғалімге сөз өз

ойын сапырылыстырып айту үшін берілмейді, басқаның ойына қозғау салу үшін беріледі» деген сөзді басшылыққа аламын.

География сабағында оқушының функционалдық сауаттылығын дамыту үшін еркін ойлап, жеткізетіндей тапсырмалар беремін. Сабақты СТО бағдарламасының кезеңдері бойынша құрастырамын, бірнеше стратегияларын пайдаланамын. Сабақты модульдік технология бойынша блоктап өткізіп, Шаталовтың тірек сигналдар конспектісін пайдаланамын.

Оқушының функционалдық сауаттылығын дамыту үшін белсенді оқыту әдістері мен мәселелерді коллаборативті түрде шешудің әдістерін пайдаланамын. Мысалы: түсіндірмелі-иллюстративті, «Синквейн», «Галереяға саяхат», «Венн диаграммасы», дәріс-әңгімелесу, белсенді оқытудың әдістерін «Мен-Сен-Біз», «Алты қалпақ», «Әткеншек», «Автор орындығы», «Мозаика», «Миға шабуыл», «Білемін, білгім келеді, білдім», «Топтастыру» стратегияларын қолдану арқылы жүргіземін.

Өзімнің сабағым бойынша оқушының функционалдық сауаттылығын дамытатын тапсырмалар құрастырдым.

Функционалдық сауаттылығын дамыту тапсырмасының ерекшелігі-оқушының күнделікті жағдайда теориялық білімі және оның іс-әрекеті арасындағы байланыстарға негізделіп құрастырылады.

Қарапайым сауаттылықтан (білім, ептілік, дағды) функционалдық сауаттылыққа өту анализдеу, синтездеу, абстрауциялау, талдап қорыту сияқты белгілі бір ойлау операциялары арқылы жүзеге асады. Бұл ойлау операциялары әртүрлі тапсырмаларды орындағанда байқалады. «Қазақстан шаруашылығының сипаттамасы» тақырыбы бойынша PISA тапсырмалары:

Қазақстанда әлі де болса игерілмеген жерлер көп. Әсіресе Орталық Қазақстанның көп жеріне халық қоныстанбаған. Егер Бетпақдаланы игеріп қала салатын болсақ, қандай шаруашылық түрін дамытуға болар еді? Өз ойыңды географиялық – физикалық - экономикалық тұрғыдан зерттеп, ой елегінен өткіз. Не байқалатындығын зерделе.

Осы тақырып бойынша функционалдық сауаттылық тапсырмасы:

1) Өз өлкең Жезқазғанда тек металлургия кешенін ғана дамытып қана қоймай, тағы қандай шаруашылықтың түрін дамытуға болады? Себебін өз ойыңмен тұжырымда, ойыңды дәлелде.

2) Қазақстан 2050: бір мақсат, бір болашақ, бір мүдде Жолдауында айтылғандай Қазақстанды 50 елдің қатарына қосу үшін Қазақстанның экономикасын сен қалай басқарар едің? Экономикамызды көтеру үшін қандай бағытты таңдар едің? Ойыңды өз сөзіңмен пайымда? Өз пікіріңді білдіріңіз?

3) Картаны пайдалана отырып, Орталық Қазақстан және Жезқазған түсті металлургия комбинаттың шикізат базаларын, негізгі өнімдері мен олардың орналасу факторларын анықтаңыз. Нәтижесін кесте түрінде көрсетіңіз.

Металлургия орталығы	Шикізат базасы	Комбинаттардың негізгі өнімі	Орналасу факторлары

Қорытынды жасаңыз: _____

7 сыныпта «Австралия материгі» тарауы бойынша сабаққа үнемі Блум таксаномиясын қолданамын. Сол құрастырған тапсырмалардан мысалдар келтірейін

Білу: «Австралия материгі» бойынша тірек конспектісімен жұмыс

Түсіну: «Австарлия материгі » тақырып бойынша жұмыс жасау;

Қолдану: Бақылау парағымен жұмыс

Талдау: Кубизм» стратегиясы.

1. Суретте: Австралия туралы не білдің?

2. Елестет: Егер саяхатқа шығамын десең Австралияның қай жеріне барар едіңіз, неге таңдадыңыз? Неліктен?

3. Анықтама: Бүгінгі үйренген жаңа сөздерді атап, ұғымына түсінік бер.

4. Талда: 1871-1883 ж., -215м, 2300км, 2228м, 33, 1841ж

5. Салыстыр: Қазақстан мен Австралия

6. Әңгімеле: Австралияның қоныстануы?

Жинақтау: Картамен жұмыс.

PISA тапсырмалары: Егер сен Австралияға қоныс аударып барсаң, жеке кәсіпкерлікті қай бағытта дамытар едің?

Өз ойыңды географиялық-физикалық-экономикалық тұрғыдан зерттеп, ой елегінен өткіз. Не байқалатындығын зерделе

Функционалдық сауаттылық:

Автралия ең құрғақ материк. Сен қой өсіруден басқа қандай шаруашылықтың түрін дамытар едің?

Себебін өз ойыңмен тұжырымда, ойыңды дәлелде.

Қазақстан физикалық географиясы. “Ғажайып жетілік”-тапсырмасы

1. География: Қазақстанның өзендері қалай таралған, себебін климат факторымен байланыстыра анықта ?

2. Әдебиет: Қазақстанның өзен-көлдері туралы жырлаған қандай ақындарды білесің?

3. Математика: Қазақстанның 4 өзенінің ұзындығын және алабының ауданын анықта?

4. Биология: Қазақстанның өзен-көлдерінде қандай өсімдіктер мен жануарлар кездеседі?

5. Қазақ тілі “Қазақстанның ішкі сулары” тақырыбын “Бес жолды өлең” стратегиясы бойынша түйінде.

6. Тарих: Қазақстанның қай өзендері қандай тарихи оқиғаларға байланысты аталған?

7. Картамен жұмыс: кестені толтыр

№	Өзеннің аты, алабы	Бастауы	Сағасы, саласы	қоректенуі

Қолдану:

1. Қазақтың көшпенді мал шаруашылығы негізгі кәсібі екені белгілі. Төрт түлік малдың қазақ үшін маңыздылығы неде? Қазақстанның қай аймағы қандай

шаруашылық түрімен айналысқан,себебін географиялық тұрғыдан зерделеп көр. Малды күтіп –бағуға қандай салт-дәстүрді қолданған, себебі неде? XIX ғ қазақтар шөп шабу,егіншілік,аңшылық,балық аулаумен айналысқан. Қазіргі кезде осы кәсіптер Қазақстанның қай жерлерінде дамыған, себебі неде? (тапсырманы орындау үшін географиялық,биологиялық, химиялық білімінді пайдалан).

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012жылғы 23 тамыздағы №1080 Қаулысына толықтырулар мен өзгерістер енгізу туралы «Білім берудің тиісті деңгейлерінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы 2015 жылғы 25 сәуірдегі №327 Қаулысы

2.География пәні мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық: Оқу –әдістемелік құрал авторы. Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ,2016

3. Қалыптастырушы бағалауға арналған тапсырмалар жинағы.География 7 сынып. География мұғалімдеріне арналған әдістемелік жинақ Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ,2016

4. «Материктер мен мұхиттар географиясы» Ә.Бейсенова,С.Әбілмажінова, К.Қаймульдинова, Алматы «Атамұра» 7 сынып оқулығы

ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Баяндина Г.А., Жургембаева Ж.Н

**«Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы**

Білімсіз қоғамда прогресс, жаңа өрлеу мүмкін емес. Жас ұрпақтың азамат болып қалыптасуы, оның шығармашылықпен дамуының түп тамыры тәрбиеден бастау алады десек, ендеше Қазақстанның ертеңі мен еліміздің ұлттық қауіпсіздігі, қоғамның құндылық бағдарлары жайлы сөз қозғағанда, еріксіз тәрбие мәселелеріне ерекше назар аударуға тура келеді.

Ел ертеңі, болашағы – білімді, адамгершілігі жоғары, рухы биік, кез келген жағдайда дербес шешім жасай алатын, бірлесе әрі өзара іс-қимыл жасауға қабілетті, ел тағдыры үшін жауапкершілік сезіміне ие адам тәрбиелеу мәселесі – Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың жыл сайынғы Қазақстан халықна Жолдауынан, Қазақстан Республикасы азаматтарын патриоттыққа тәрбиелеу, Мемлекеттік бағдарламасынан және т.б. аса маңызды құжаттардан орын алуда. Тәрбие үдерісіне тікелей қатысты негізгі құқықтар Қазақстан Республикасының Конституциясында бекітілген [1].Аталған құжаттарда қосымша білім беру мекемелеріндегі маңызды рөл – оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға бағытталған.

Жаңартылған білім берудің мақсаты – тек «оқушылардың оқуына» ғана емес, сонымен қатар «денсаулық», «әлеуметтік серіктестік», «өзін-өзі тану»,

«қауіпсіздік» сияқты категориялар арқылы қалыптасатын «өмір сүру сапасы» тұжырымдамасымен байланысты емес, білім сапасын қамтамасыз ету болып табылады. Қазіргі уақытта Қазақстандық білім беру жүйесінде ғалымдар мен практиктердің баланың ынтасын оқу процесінде психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетудің ерекше мәдениетін дамытады [2].

Қосымша білім беру жүйесінде психологиялық-педагогикалық қолдау тұжырымдамасының негізгі бағыттарынан тұрады: әр жеке тұлғаға бағытталған қолдау, оқушыларға әлеуметтік-психологиялық жағдай жасау, ол оқушылардың арасында жағымды қарым-қатынас болып табылады [3].

Осыған орай психологиялық-педагогикалық қолдау жүйесінің жауапкершілігі табысты әлеуметтенуді қамтамасыз ету, денсаулықты сақтау және нығайту, оқушылардың шығармашылық өзін-өзі жүзеге асыру үшін жағдайлар жасау міндеттерін қамтиды.

Психологиялық-педагогикалық қолдаудың негізгі міндеттері: оқушылардың жеке дамуына көмек көрсету; педагогикалық ортада кедергісі бар балаларға табысты оқу үшін психологиялық жағдай жасау; балаларды тәрбиелеу барысында мұғалімдерге, ата-аналарға психологиялық қолдау көрсету. Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерде «баланы дамытуды қолдаумен, оның отбасы мен мұғалімдеріне, мәселенің шешілуін таңдаудың даму еркіндігі мен жауапкершілігінің сақталуына негізделген көмек көрсетіледі.

Сүйемелдеу – мұғалімдердің, психологтардың, әлеуметтік педагогтердің күш бірлігін қамтамасыз ететін көп салалы әдіс [3]. Біз психологиялық қолдауды әлеуметтік педагогтың кәсіби қызметі жүйесі ретінде түсінеміз, ол балалар мен ересектер арасындағы білім беру жағдайында, баланың психологиялық және психикалық дамуы, оның жақын даму аймағына бағдарланған қарым-қатынастың оң дамуына жағдай жасауға бағытталған.

Психологиялық қолдау оқушыларды тәрбиелеу жағдайында, баланың психологиялық және психикалық дамуы, оның жақын даму аймағына бағдарланған қарым-қатынастарын оңтайландыру үшін жағдайлар жасау.

Қосымша білім беру мекемелерінде баланың оқу орнында болу уақытының шектеулі болуына байланысты мұғалім мен психолог, әлеуметтік педагог арасындағы тікелей өзара іс-қимылдың жеткіліксіздік мәселесі туындайды, сондықтан мұғалімдерді дамыту үшін психологиялық-педагогикалық қолдауды ұйымдастыру бойынша әлеуметтік педагогтың жұмысын тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік беретін қолдау әдістерін таңдау қажет.

Психологиялық қолдаудың ең қолайлы жолдарын қарастыруға болады: ақпарат, оқыту, өмірді ұйымдастыру. Ақпарат – бұл интроспекция арқылы психологиялық ақпаратты өңдеу. Өзін-өзі тану – ол адамның өз іс-әрекеттерінің сәттерін жан-жақты зерттеу және тану әдісі: жеке ойлар, суреттер, сезімдер, интропсихикалық ойындар, ойлау әрекеттері ақыл-ойды құрылымдау сана қызметі ретінде. Бірінші кезең – өздігінен тестілеу, өзін-өзі талдау, жеке және топтық кеңес беру. Бұл белгілі бір үрдістер мен тетіктерді зерделеудің мотивациялық дайындығына әкеледі.

Келесі кезең – жеке адамның өзін-өзі бағалауы. Қосымша білім беру мұғалімдерімен жұмыс жасау мақсаты оқушыларды оқыту мен дамытуға байланысты мәселелерде олардың психологиялық құзыреттілігін арттыру болып табылады. Тәрбиелеу, салауатты өмір салтын қалыптастыру мәселелері бойынша қосымша білім беру педагогтарының психологиялық сауаттылығын жоғарылату, ол педагогикалық кеңестердің, әдістемелік бірлестіктердің, жас мамандар қауымдастығының жұмысы арқылы жеке тұлғааралық өзара әрекеттесуі мүмкін.

Мұғалімдердің кеңес беруі мұғалімнің өтініші бойынша немесе баланың, психологтың, әлеуметтік педагогтың әр түрлі жұмысының нәтижесі бойынша ұйымдастырылады: диагноз немесе түзеу жұмыстары. Консультациялар көбінесе бір реттік, мұғалімнің кәсіби және жеке қиындықтарын тудыратын жағдайлармен байланысты. Оқу жылында әлеуметтік педагог мұғалімдердің сабақтарына, сабақты құрылымдаудың психологиялық негіздеріне әдістемелік көмек көрсету мақсатында барады.

Балалар мен ересектермен психологиялық кеңес беруі мен жеке түзету сабақтарынан басқа, балалар мен жасөспірімдерде психологиялық бұзылулардың алдын алуға бағытталған жұмыстарға көп көңіл бөлінеді. Олардың мақсаты өмірлік қиындықтарды бастан кешіру және ақыл-ойдың тепе-теңдігін қалпына келтіру, қатынастардағы ішкі жанжалдар мен қарама-қайшылықтарды еңсеру үшін жағдай жасау болып табылады.

Тренинг аясында балалармен және жасөспірімдермен психикалық бұзылулардың алдын алу бойынша негізгі және тікелей жұмыс жүргізіледі. Оқушылармен жүргізілетін жеке өсу тренингтері коммуникативтік дағдыларды, тыңдау дағдыларын қалыптастыруға, өз көзқарасын білдіруге, ымыралы шешімдерге жетуге және басқа адамдардың түсінігін қалыптастыруға, өзін-өзі ашуға деген ұмтылысты қалыптастыруға, оның ішіне сіңіруге және ішкі бағдарлауға жағдай жасайды.

Тренингтерде қозғалысты, сурет салуды, музыканы, жазуларды, импровизацияны қолдана отырып, шығармашылық (көркем) өзін-өзі көрсетудің әртүрлі формалары қолданылады. Бәрі де қатысушыларға өзінің жеке өсуін және дамуын ынталандыру үшін қолдау көрсететін жағдайларда жүреді.

Әлеуметтік педагог мінез-құлықтың жетіспеушілігін, алаңдаушылығын және үрейді болдырмау, сенімсіздікпен байланысты ақылға қонымсыз нанымдарды түзету мақсатында жүргізетін топтық сабақтар өз-өзіне деген сенімді дамытуға ықпал етеді. Мұны істеу үшін сабақтарда сенімсіздікке итермелейтін және ол ең маңызды және іргелі болып табылатын – сыртқы объект, оқушының қиялында пайда болатын бейнені, жағдайлар туралы ойларды және оның даму перспективалары немесе жағдай дағдыларын игеру үшін талап етілмеген ынталандыруларды анықтайды. Мұндай сабақтың бағдарламасы оқыту элементтерімен бірге ауызша және ауызша емес қарым-қатынас дағдыларын дамытуға, адамдармен, ересектермен, сондай-ақ құрдастарымен сияқты қарым-қатынас мәселелерін талқылауға, шиеленістердің проблемаларын талқылауға, басқа адамдармен өзара қарым-қатынаста олардың

күшті және әлсіз жақтарын білуге, өзің тұлға ретінде түсінуге және жеке даму жолдарын табуға, адамның ішкі жеке күштерін жоюға, өзінің топ үшін маңыздылығын түсінуге, сенімді мінез-құлық дағдысын үйренуге бағытталған.

Қолданылатын құралдар: топтық талқылаулар, шағын дәрістер, рөлдік ойындар, қарқынды физикалық өзара әрекеттесу үшін ойындар, жұп және үштік жұмыс істеу және т.б. Топтық сабақтар қосымша білім беру мекемелеріндегі оқушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау құралы ретінде олардың жеке сенімін дамытуда өте тиімді. Жеке сенімнің дамуы бойынша топтық сабақтар оқушыларда өмірдің мәнін түсінуге әсер ететін болашақтағы өмірдің мақсатын, бағытын және уақытша болашағын көрсететін, сондай-ақ өзін-өзі күшті адам ретінде бейнелеуді қалыптастыруға, өз мақсаттарымен және ол туралы ойды елестетумен сәйкес өз өмірін құра алатындай жеткілікті таңдау еркіндігіне ие.

Әлеуметтік-психологиялық қолдаудың келесі жолы – тіршілік әрекетін ұйымдастыру – бұл ең алдымен оқушылардың шығармашылық өзін-өзі жүзеге асыруына мүмкіндік беретін құндылықтар мен эмоционалды жағымды атмосфераны құру [4]. Ағартушылық және кеңес беру жұмысы осы жағдайда баланың даралығын тануға және қабылдауға, оның мінез-құлқының ерекшеліктеріне, оның әлемді түсінуіне, айналасындағы адамдардың мүдделері мен бейімділігі үшін бағытталған. Атап айтқанда, әр оқушының бір-біріне ұқсамауы – айырмашылық ақаулық емес, әрбір жеке тұлғаның даралығы мен бірегейлігінің белгісі екенін түсіну керек. Әлеуметтік педагогтың міндеті – мұғалім мен ата-аналарға баланың құрдастарымен және ересектермен қарым-қатынасының психологиялық жағымды атмосферасын құруға көмектесу. Осылайша, балаларға қосымша білім беру мекемелерінде қабілеттерін дамытуға, дарындылық көріністерін дамытуға қолайлы жағдай туғызу қажет, ол балаға табыстың дәмін сезінуге мүмкіндік береді. Бұл әрбір оқушының әлеуетін барынша арттыруға мүмкіндік беретін психологиялық жағдай.

Әдебиеттер

1.Қазақстан Республикасының білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы [Электрондық ресурс]. - URL: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/>.

2.Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 -2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары [Электрондық ресурс]. - URL: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/>.

3.Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудағы мектеп және отбасының өзара іс-әрекетінің мазмұны мен түрлері. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013.–38.

4.Ермағамбет Ә. «Психикалық дамуы тежелген балалардың психологиялық-педагогикалық сипаттамасы»// Дефектология, 2008, №4.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ МАТЕМАТИКАДАН ТІЛДІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУДА ДИАЛОГТІҢ МАҢЫЗЫ

Бейсембаева Жаннур Аркарбековна

«№56 негізгі орта мектеп»
Қарағанды қаласы

Қазіргі кезде біздің Республикамызда білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне енуге бағыт алуда. Қарқынды өзгеріп жатқан әлемде білім саласындағы саясаткерлер үшін де, жалпы мектептер үшін де, соның ішінде мұғалім үшін де ең басты, маңызды мәселе болып отырғаны: «ХХІ ғасырда нені оқыту керек?» және екіншісі-ол да маңызы жағынан біріншіден еш кем емес: «Мұғалімдер Оқытудың әртүрлі технологиялары сарапталып, жаңашыл педагогтардың іс-тәжірибесі зерттеліп, мектеп өміріне енуде. Заман талабына сай сабақ беру әдіс-тәсілдері де жаңарып, жаңа модульдар анықталуда. Қазіргі заман - математика ғылымының өте жан-жақты тараған кезеңі. Математиканы оқытудың мазмұнын жүзеге асыру үшін жаңа технологиялар ауадай қажет. Кейбір оқушыларды сырттай бақылағанда олардың тапсырманы орындауларында өз бетінше жұмыс жасауға дағдыланбағанын көруге болады. Себебі, ондай оқушылар көмекті сырттан күтеді. 1934 жылдың өзінде-ақ Выготский өзінің «Ой мен тіл» атты еңбегінде оқу үшін әңгімелесудің маңызды екендігін баса айтты. Сондай-ақ, олардың сөздік қорларын молайта түсуде, одан әрі дамуына мұғалімдер мен құрдастарының көмегі қажет. Диалогтік оқытудың сабақ беруде маңызы зор. Сұрақтың нақты, дәл және анық болып құрылуы оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес алынуы жақсы нәтижеге жетудің бір жолы болып табылады. Оқушы топпен жұмыс жүргізгенде берілген тапсырмаларды бірлесе отырып, оны бір-біріне түсіндіре отырып орындаса, сөздік қорлары дамиды.

Математика пәнінің басты мақсаты – оқушылардың логикалық ойлау қабілетін дамыту. Логикалық ойлау қабілетін арттыруда есептің атқаратын ролі зор. Себебі, есеп шығару – мидың “гимнастикасы”. Логикалық ойлау қабілеті жоғары оқушы қай пәннің материалын болса да оңай меңгеріп тез түсінеді. Сондықтан бұл пәннен оқу үлгерімі жақсы оқушының басқа пәндерден де үлгерімі жақсы болады. Себебі әр пәннің оқу материалдары мазмұндары жағынан әр түрлі болғанымен оны игерудегі логикалық ойлау операциялары мен ой қорыту формалары бірдей болып келеді.

Соның негізінде зерттеу тақырыбымды - «Оқушылардың математикадан тілдік дағдыларын дамытуда диалогтің маңызы» деп алдым.

Зерттеу мақсаты - диалогтік оқытудың оқушылардың сөйлеу тілін дамытудағы рөлін анықтау болды.

Алға қойған міндеттерім :

- Оқушының сөйлеу тілін дамыту ;
- Ашық сұрақтар қойып, ұтымды жауап беруге үйрету ;

- Оқушылардың топтық жұмыста зерттеушілік әңгіме түрлерін қолдану ;
  - Оқушылардың өзгені тыңдап, өз пікірін жеткізе алу қабілеттерін дамыту:
  - Математика пәнін оқытуда диалогтік оқытудың түрлі әдістерін қолдану;
  - Диалогтік оқыту арқылы құзыретті оқушы, елжанды азамат тәрбиелеу;
  - Оқушылардың диалогтік оқыту арқылы шығармашылық қабілеттерін арттыру;
- Күтілетін нәтиже:
- Оқушыларды өз бетінше жұмыс жасауға дағдыландырып, сыни ойлауын дамыту.
  - Сынып ішіндегі С оқушылардың В оқушыға, ал В оқушылардың А оқушыға жетеуін қамтамасыз ету.

Білім беруді диалогтік тәсілмен дамытудағы сұрақтардың маңызын қарастыратын болсақ, сұрақ қою арқылы мен оқушыларды тақырып бойынша және сындарлы сөйлеуге ынталандырамын. Оқушылардың шынайы қызығушылығы мен сезімдерін анықтаймын. Білімге құштарлықты дамытамын және зерттеуге ынталандырамын. Оқушыларды ХХІ ғасырға қалай дайындайды? ». Мен бастауыш сынып мұғалімі болып жұмыс істеймін. Сыныбымда жас ерекшеліктері әртүрлі оқушылар бар. Мен осы уақытқа дейін сабақты сыныбымда көбінесе дәстүрлі сабақ бойынша өткіздім. Оның мақсаты оқушылардың ең үздіктері алға шығып, ал үндемейтіндері қалыс қалып отыратын. Көбінесе оқушылар мұғалімнің көмегін қажет етіп отыратын. Сабақты өткізген кезде жаңа сабақты мұғалім түсіндіріп, тапсырмаларды дайындап беретін. Сабақ барысында оқушыларға өз беттерімен жұмыс жасауға, ізденуге мүмкіндік аз жасалған болатын. Осындай себептерден нашар оқушылар тыс қала беретін.

Енді мен осы Алматы қаласындағы екінші деңгейлі біліктілікті арттыру курсына болдым. Мұндағы мұғалімдердің арқасында Кэмбридж университетінің жеті модулімен таныстым. Курс мен үшін тек қана кәсіби өзгеруіме ғана емес, іштей рухани өзгеріп, өмірге басқадай көзқараспен қарауыма да ықпал жасай алды. Себебі қарым - қатынас арқылы оқушының ауызекі сөйлеу тілі дамиды, оқушылар алған білім , біліктілік және дағдыларын еш қиындықсыз күнделікті өмірде қолдана алады және белгілі бір білім саласындағы өз құзіреттіліктерін анықтауға мүмкіндік алады. Яғни , диалогтік оқытудың нәтижесі - оқушының жан-жақты қабілеттілігі , немесе оның нақты тілдік қарым - қатынас жасаудың барлық түріне қатысуға дайындығы.

Ғылыми зерттеу нәтижелері сабақта диалогтің маңызды рөл атқаратынын көрсеткен. Мерсер мен Литлтон (2007) өз еңбектерінде диалог сабақта оқушылардың қызығушылығын арттырумен қатар , олардың білім деңгейінің өсуіне үлес қосатындығын атап көрсетсе , Л.Выготский кіші жастағы

балаларды танымдық даму әрекеттері әлеуметтік қарым-қатынас үдерісінде, яғни, анағұрлым қабілетті оқушылармен араласу және мәдениет , қоршаған ортамен өзара қарым - қатынас жасау арқылы оқушыларды ересектерше ойлау әдісіне үйрету кезінде қалыптасатын оқушы ретінде суреттейді. Барнс (1971) сыныпта тіл қаншалықты қолданылса, оқушылардың білім алуына соншалықты әсер ететінін айтады . (мұғалімге арналған нұсқаулық 98 - бет) Әрине оқушылардың білім алуының бастауы - тіл. Тіл арқылы оқушылардың қарым - қатынасы дамиды . Тақырып бойынша өз ойын толық жеткізе білуге мүмкіндік береді . Өз ойын дәлелдеуге септігін тигізеді . Осы әдісті қолдана отырып, тиімді жағын байқағаным диалогтік оқытуда оқушылардың бір-бірлерімен сұхбаттасуына үлкен пайда келтіреді. Оқушылардың тақырып бойынша өз ойларын білдіруіне мүмкіндік береді және ойларын дәлелдеуге көмек береді.Топта жұмыс істегенде оларда ортақ тапсырма болады және оны бірігіп шешеді.Ұжыммен бірігіп, бірлесе отырып ойланады. Бала өз ойын дәлелдеу барысында мұғалім « Неге? Не үшін? Неге олай жасадың? Себебі,... » деген сияқты сұрақтарды жиі қойып, баланың сөйлеуіне, сөздік қорын дамытуда жұмыстар жүргізіліп отыратындығы. «Қоғам өзгеруде, ендеше мұғалім де өзгеруі тиіс» деген қағиданы басшылыққа ала отырып әрекеттендім. Ең алдымен алға қойған мақсатым – заман талабына сәйкес өзімнің өзгеріп, заманауи үлгідегі модульдерді ары қарай жетік меңгеріп, тәжірибемде қолдану. Соның бірі – Блум таксономиясы негізінде сабақ жоспарын құрып оқыту.

Нені дамытар едім? Әлі де болса диалогтік оқыту түрлерін меңгеру, тапсырмалар бергенде мұқият болу, қарапайымнан күрделіге қарай бағыттап жасау және көбейтпеу. Топтық жұмыста барлығының бірдей қатысуын қамтамасыз ету, оқушыларды математикалық тілде сөйлей білуге үйрету, оқушылардың сөйлеу мәдениетін қалыптастыру, ережелерге бағына білуді үйрету, оқушылардың қызығушылығын ояту үшін сабақты түрлендіру, тәжірибе жинақтау. Жеті модульді басшылыққа ала отырып, болашаққа нық сеніммен алға қадам басу - біздің ендігі міндетіміз.

Әдебиеттер

- 1 Жобалау және зерттеу қызметі негізінде 12 жылдық білім беру жағдайында оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Астана 2013
2. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 - 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 қаулысымен бекітілген).
3. Мұғалімге арналған нұсқаулық, 2012ж, екінші негізгі деңгей

ТЕХНОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Бердигалиева Р.К.

КГУ « Основная средняя школа» № 137
г.Караганда

Социально-экономические перемены в обществе в начале XXI века задали новые параметры обучения и воспитания подрастающего поколения, потребовали кардинального пересмотра целей, результатов образования, традиционных методов преподавания, систем оценки достигнутых результатов.

В Послании Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева народу Казахстана от 31 января 2017 года «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность» отмечено: «Наша задача – создать образование приоритетным звеном новой модели экономического роста. Учебные программы необходимо нацелить на развитие способностей критического мышления и навыков самостоятельного поиска информации» [1,с.5]. В связи с этим Глава государства указал на необходимость дальнейшего развития функциональной грамотности школьников в условиях обновленного содержания образования. Поэтому перед учителем встают задачи: «Как учить в век информатизации?», «Как повысить качество, как знания, полученные на уроках, помогут ученику стать конкурентоспособной личностью?».

Такую задачу легко решить путем применения эффективных подходов обучения обновленной программы, которые предусматривают всестороннее развитие учащихся, развивая критическое и творческое мышление, навыки в области информационно-коммуникационных технологий, научно – исследовательских навыков, а так же готовность учиться на протяжении всей жизни. Одна из важных задач обновленной программы – научить учиться, учиться на протяжении всей жизни, что будет способствовать развитию новой конкурентоспособной личности [3, с.25].

Работа учителя по формированию функциональной грамотности учащихся, должна включать следующие этапы: целеполагания, планирования, прогнозирования, реализации, коррекции, рефлексии.

Учитель, используя элементы формирования общеучебных компетенций, предполагает включение учащихся в деятельность путем выполнения разноуровневых заданий, которые направлены на формирование и развитие функциональной грамотности с учетом обновленного содержания образования. Уроки всемирной истории и истории Казахстана предоставляют огромные возможности для реализации этих задач.

Что требуется от учителя? Это умение:

- формулировать учебные цели для достижения результатов;
- строить учебный процесс по организации усвоения учебного материала;

- готовить учебные материалы в соответствии с учебными целями;
- использовать потенциал информационной среды для учебного процесса;
- создавать условия для опережающего развития учащихся в и лично-деятельностной направленности;
- создавать атмосферу психологического комфорта и поддержки;
- готовить учащихся к самообразованию, самоопределению и самореализации;
- оценивать текущие результаты, направленные на достижение поставленных целей[4,с.185].

Как показывает практика, в пятом и седьмом классах по обновленному содержанию важно продолжить учить школьников функциональной грамотности через чтение. В связи с чем, при подборе заданий, нужно опираться на теорию Блума, где список учебных целей начинается с самого простого – запоминания, до выработки суждений и значимости той или иной идеи. При подборе заданий необходимо учитывать и возрастные особенности школьников.

Задания к тексту в 5 классе по степени сложности могут быть:

- определить количество частей в тексте;
- прочитать, определить основную мысль текста;
- какую информацию предоставляет текст по историческому событию.

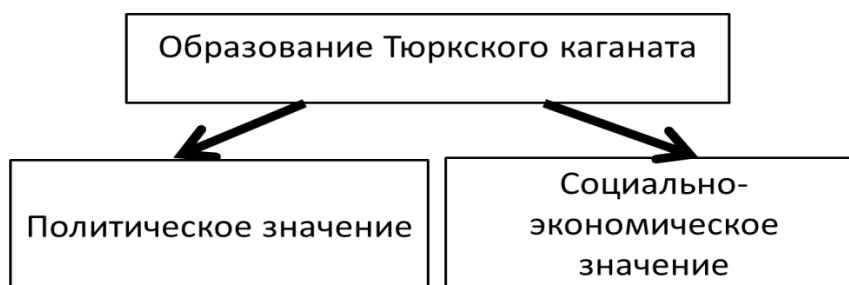
Для осмысления содержания текста, обнаружения личного смысла чаще всего использую приемы: «Чтение с остановками», «Чтение с пометками», «Составление кластера», использование иллюстраций для составления рассказов.

Например, по теме «Древний Египет»:

1. Прочитать рассказ: «Какие науки развивались в Древнем Египте?»
2. Определить влияние хозяйственной деятельности и изменений в обществе на появление и развитие наук (арифметика, геометрия, астрономия, медицина).
3. Объясните смысл терминов и понятий: орошаемые земли, «живые убитые», оазис, папирус.

В 7 классе деятельность по развитию функциональной грамотности продолжается, и задания усложняются.

Например, по разделу «Казахстан в VI -IX вв.» можно дать задание: «Определите значение образования Тюркского каганата, заполнив схему» (рисунок).

Или использовать задание на анализ исторического текста, например, древнетюркской письменности: «Проведите анализ письменности Культегина, используя собственные знания и опираясь на вопросы»:

1. Что означает понятие «рунная письменность»?
2. Какую информацию о политике Бильге кагана и Культегина по укреплению государства предоставляют «Орхонские письмена»?
3. Почему тюркская письменность привлекает исследователей?

Чтение и анализ исторических источников в 7 классе позволяет учащимся отказаться от однозначных и прямолинейных суждений, пристально присматриваться к текстам и авторским позициям. Таким образом, учащиеся делают этический выбор, с одной стороны примеряя на себя исторические роли, а с другой – входят в круг тех, кто эти роли оценивает.

Данные технологии развивают творческую активность, формируют мыслительную деятельность, учат школьников отстаивать свою точку зрения, помогают добиться глубокого понимания материала.

Работа в парах, в группах сменного состава позволяет решить и задачи воспитания: желание и умение сотрудничать в группах с одноклассниками.

Приёмы, используемые в рамках данных технологий, удовлетворяют потребность в творчестве учащихся, развивают способность к логическому изложению мыслей в устной и письменной форме, активизируют мыслительную деятельность учащихся, формированию различных компетенций.

Таким образом, всемирная история и история Казахстана обладают широчайшими возможностями для использования их в целях формирования функциональной грамотности учащихся. Необходимо регулярно заострять внимание учащихся на духовно-нравственных аспектах тех или иных исторических событий, учить школьников анализировать и синтезировать информацию, проводить аналогии с сегодняшним днём. Воспитание высоконравственного человека, способного адекватно адаптироваться в современной социальной среде – сложнейшая задача, но она вполне достижима, если за её реализацию возьмутся профессиональные педагоги, способные воздействовать на личность с разных сторон.

Литература

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева народу Казахстана «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность» от 31 января 2017 года// www.akorda/kz/ru

2. Национальный план действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012–2016 годы. Постановление Правительства Республики Казахстан № 832 от 25 июня 2012 года. - Астана, 2012. - 19с.

3. Особенности формирования функциональной грамотности учащихся основной школы при освоении дисциплин общественно-гуманитарного цикла». Методическое пособие. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2013. – 40 с.

4. Ауталипова Б.Ж. Тенденции развития функциональной грамотности педагогов и учащихся в контексте обновления содержания школьного образования. Павлодар: ИПК ПР филиала НЦПК «Орлеу», 2014. – 214 с.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДА ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ПЕДАГОГТАРДЫҢ ІС-ӘРЕКЕТІ

Бердикабулова С.Б., Бейсенбаева А.К., Тиржанова Н.С.

**№76 Әлихан Бөкейхан атындағы ЖББОМ
Қарағанды қаласы**

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі мемлекеттің мәртебесі, мәдениеті, ғылымы мен білімі жоғары деңгейдегі ел ретінде оның халықаралық беделін анықтауда маңызды фактор болып табылады. Болашақ қоғам қайраткерінің интеллектуалдық, физиологиялық және рухани-адамгершілік дамуын, білім жолындағы қажеттіліктерін қанағаттандыруын қамтамасыз ете отырып, қарқынды даму үстіндегі әлемдік өзгерістермен бірге алға қарай қадам басу функционалды тұрғыда сауатты болуға шақырады.

Функционалды сауаттылықты дамыту нәтижесі алған білімдерін тәжірибеде қолдануға және оны әлеуметтік бейімделу үдерісінде тиімді түрде пайдалануға мүмкіндік береді.

Бұл функционалды дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады. Қазақ маманы С.Раевтың ойынша, сауатсыздық дерті адамға кішкентай бастап жұғады екен. Әсіресе бүлдіршінді жазу мен оқуға баули бастаған 1-ден 3-сыныпқа дейінгі аралықта пайда бола ды. Яғни, үшінші сынып оқушысы ешқашан кітапханаға бармаса, оқулықтан басқа ешқандай кітап оқымаса тағы бір ертеңгі сауатсыздың дүниеге келгені. Ғалымдардың айтуынша, 8-сыныптан бастап оқушылардың 60 пайызының өз бетімен жазып-оқуға деген ынтасы жоғалады екен. Тіпті түлектердің үштен бірінің оқуға мүлдем құлқы болмайтын көрінеді. Функционалды сауаттылық білім берудегі жаңа басымдықтарды айқындайды: алынған білімді өмірден практика жүзінде қолдануды, әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істеуді, идеялар тудырып және іске асыруды, өзінің көзқарасын негіздей білуді қалыптастырады. Жеке тұлғаның функционалды сапаларын белсенділік, шығармашылықпен ойлай білу, тосын шешім қабылдай білу, кәсіби жолын таңдай білу, өмірде өзін-өзі дамытып іске асыра білуді қалыптастырады.

Функционалды сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-

қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Олай болса, функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады.

Сауаттылық тұлғаның тұрақты қасиеті болып табылатындықтан, функционалдық сауаттылық сол тұлға меңгерген белгілі бір білім-біліктерден көрініс табады. Өйткені функционалдық сауаттылыққа адам нақты білім алу кезеңдерінен өткеннен кейін қол жеткізеді. Бұл орайда білім белгілі бір сауаттылық деңгейін қамтамасыз ететін құрал және нақты іс-әрекеттердің нәтижесі ретінде қарастырылады. Ендеше, мемлекеттік тілді оқытуда білімнің түпкі нәтижесі деп саналатын құзыреттіліктердің біртұтас бірлігі ретіндегі функционалдық сауаттылықтың мәнін, рөлін айқындаудың, оны мектеп тәжірибесіне ендірудің уақыт талабымен толық сай келуі де зерттеу тақырыбының өзектілігін дәлелдей түседі. Функционалдық сауаттылық оқушылардың сыртқы ортамен қарым-қатынас жасау қабілеті, оқушылардың өзгермелі өмірге бейімделуінің шарты, оқушылардың жеке бас қабілеттерін дамытудың тетігі, оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамытудың негізі, әлеуметтік-мәдени дамуының өлшемі, білім, білік, дағдыларының құзыреттілікке ұласу жолы. Ол оқушылардың қатысымдық, ақпараттық, проблемалардың шешімін табу құзыреттіліктерінің бірлігінен құралады.

Жалпы, сауаттылық адамның білімділігіне қатысты ұғым екені белгілі. Яғни, сауатты деген сөздің түпкі мағынасы оқу, жазу, санау біліктіліктері қалыптасқан, грамматикалық тұрғыда таза, қатесіз жаза, сөйлей, оқи алатын, сондай-ақ дұрыс есептей білетін адам сауатты ретінде танылады. Ал «функционалдық сауаттылық» белгілі бір кезеңге сай субъектінің алған білімі мен білігі негізінде сауатты іс-әрекет ете алуы деген мағынаны білдіреді.

Сауаттылық ұғымы оны білім берудің әрекеттік аспектісімен бірлікте алғанда ғана кеңейе түседі. Функционалдық сауаттылық – тұлғаның пәндік білім, білік, дағдыларын әлеуметтік-қоғамдық ортада кез келген жағдаятқа сәйкес еркін қолдана алу мүмкіндіктерінің қалыптасқан жүйесі.

Сонымен, функционалдық сауаттылық – жеке тұлғаның әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы және өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына қарай ілесе отырып, меңгерген білімді тұрмыс тіршілікте қолдана алуы мен жетілдіре отыруы. Сонда, функционалдық сауаттылық ұғымына келесі анықтаманы беруге болады: адамның мамандығына, жасына қарамастан меңгерген білімді сауатты қолдана алуы мен үнемі білімін жетілдіріп отыру процесі. Мұндағы басшылыққа алынатын функционалдық сапалар: белсенділік, шығармашылық тұрғыда ойлау, шешім қабылдай алу, өз кәсібін дұрыс таңдай алуға қабілеттілік, т.б. Яғни, жалпы

білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның өзгермелі әлемде әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алуудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады.

Білім алушы осы аталған негізгі құзыреттіліктермен қатар пәндік құзыреттіліктерді (әр пәннің мазмұны арқылы) меңгеруі тиіс. Функционалдық сауаттылықты жүзеге асырудың екінші тетігі – оқыту нысандары мен әдістері. Тәуелсіз қазақ елінің оқулықтарының мазмұны ұлттық құндылықтарды басшылыққа ала отырып жазылып, оны оқыту мен жүзеге асырудың жана әдістері, яғни аралық белсенді әдістер арқылы жүзеге асуы тиіс. Осы негізде білім алған мектеп оқушылары теориялық білімдерін практикалық тұрғыда қолданумен қатар ана тілінің келешегіне үлкен жауапкершілікпен қарайды. Олардың оқу әрекетінің өзіндік ерекшеліктері жөнінде Л.В.Выготский: «Бұл әрекеттің басты мақсаты мен нәтижесі, яғни, баланың үлкендермен, сондай-ақ, өзінің құрдастарымен әлеуметтік қатынасын қалыптастыру, әрі бұл уақытта өзіне дейінгінің тәжірибелерін, оның ішінде әлеуметтік қатынастың құралы болып саналатын сөйлеу тәжірибесін де меңгеруі қатар жүреді», – деп тұжырымдайды.

Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың педагогикалық негіздеріне алынатын дидактикалық ұстанымдар екі бағытта белгіленді.

1. Функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың дәстүрлі ұстанымдары.

2. Функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың арнайы ұстанымдары.

Дара тұлғаға бағдарлап оқыту ұстанымы бойынша барлық оқыту жүйесі оқу әрекетінің субъектісі – оқушының даралық сипатына, мотивіне, шынайы өмірлік қажеттілігіне, мүмкіндігіне, бейімділігіне, әлеуметтік-мәдени дамуына орай құрастырылады. Пәндік білім, білік, дағдыларды меңгертудегі шығармашылық ұстаным сабақты шығармашылық үдеріс ретінде құруды мақсат етеді. Оқу үдерісінде жұптық, топтық жұмыс түрлеріне, біріккен шығармашылық тапсырмалар мен жобаларды орындауға үлкен мән берілді. Белгілі бір қатысымдық міндеттерді шешу барысында оқушылардың өз тілек-емеуріндерін іске асыруға мүмкіндігі болады. Оқу үдерісінде оқушылардың алдыңғы сабақтарда алған білім, дағды, біліктерін жаңа жағдаятта қолдана алуына қажетті дағдылары дамытылады. Пәнді интеллектуалдық және шығармашылық тұрғыда түсініп меңгертуге ден қойылады. Оқушыларды ғылыми қаруландыруды көздесек, оның жүйелілігі мен сабақтастығы, бірізділігі де ескерілуі міндетті. Бұл орайда дидактиканың оқытудың жүйелілігі мен бірізділігі ұстанымы жүзеге асырылады. Аталған ұстаным оқытудың ғылымылығы ұстанымымен тығыз байланыста жүреді. Оқытудың жүйелілігі мен сабақтастығын, бірізділігін қамтамасыз ету үшін әрбір пән бойынша берілетін білімнің мазмұны мен көлемін анықтағанда ұғымдық-ақпараттық материалдардың белгілі бір жүйемен берілуін, сабақтастығын, біртіндеп тереңдетілуін және кеңейтілуін, сондай-ақ оқушылардың білімді меңгеру әрекеті белгілі бір сатымен (мысалы: ынталандыру, алғаш көру – байқау,

қабылдау – түсіну, ұғым құру, есте сақтау, қорытынды шығару немесе тұжырым жасау, т.б.) іске асырылуын ескеріп отыру керек. Оқушылардың алған білімі жүйелі, берік, тиянақты, терең болуы үшін мынадай мәселелер ескерілуі тиіс: өтілген тарауларды, тақырыптарды үнемі қайталап отыру: а) күнделікті сабақ барысында; ә) белгілі бір тақырыпты немесе тарауды, бөлімді аяқтаған уақытта; б) тоқсан аяғында; в) оқу жылының басында және соңында; өтілген тақырыпты практикалық жаттығулармен (ауызша, жазбаша тапсырмалар, жаттығулар, тәжірибелік-бақылау жұмыстары, т.б.) байланыстырып отыру; оқушылардың білім сапасын есепке алып отыру (тексеру және бағалау), кемшіліктерін анықтап, тиісті жұмыс жүргізу; өтілген оқу материалындағы өзекті мәселелерді, негізгі ережелер мен ұғымдарды есте сақтауларын қамтамасыз ету. Қорыта келе, бастауыш мектептегі оқыту үдерісінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда жоғарыда аталған ұстанымдардың қай-қайсысының да қызметі ерекше. Себебі, бұл ұстанымдардың негізінде ұйымдастырылған оқыту үдерісі оқушылардың берілген білімді жүйелі, терең, берік, сабақтастықта және біртұтастықта, ғылыми білімдер жүйесін практикамен байланыста, жеңілден ауырға, қарапайымнан күрделіге, нақтыдан белгісізге қарай жүретін бағытта белсенді түрде әрі қызығушылықпен меңгеруін қамтамасыз ете алады. Сондықтан да біз осы әдістемелік құралда бастауыш мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың педагогикалық мүмкіндіктерін қарастыру барысында оларды тығыз байланыста, оқытудың мақсат-міндеттері мен мазмұнына тәуелділікте жүзеге асырудың маңыздылығын баса көрсеткіміз келді. Пәндік білім, ептілік және дағдыларға сүйене отырып, оқу пәндері арқылы функционалдық сауаттылықты дамыту үдерісі ойлау дағдыларын қалыптастыру негізінде жүзеге асады. Функционалдық сауаттылық қалыптастыру процесі жекелеген пәндер мен іс- әрекеттерді игеруде білім, ептілік, дағдының құзыреттілікке көшуі.

Әдебиеттер

1. Әлімов А. Интербелсенді оқу әдістемесін мектепте қолдану. Оқу құралы. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2014. – 184 б.
2. Мирсеитова С. «Оқыту ізденіс ретінде және ізденіс оқыту ретінде», Қазақстан Оқу Ассоциациясы. – Қарағанды, 2011 ж.

ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

Блялова А.А.

Қарағанды қаласы, №66 мектеп-лицей

Қазіргі заманда Қазақстанның өзіне ғана тән ұлттық сипаты бар білім беру жүйесін одан әрі дамыту, білім беру сапасында әлемнің басқада алдыңғы қатарлы беделді де, белді елдерімен қатар жұмыс жасау, қазақ тілін дамытуда

өзіндік үлес қосу, бүкіл әлемдік деңгейге көтеру, білім беру ісінде әлеуметтік кеңістікке шығу алдағы тұрған міндеттер. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында «Білім беру жүйесінің басты міндеті - ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтары, білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп, білім беру жүйесін одан әрі дамыту міндеттері көзделеді[1]. Жас мемлекетіміздің болашағы – бүгінгі мектеп оқушылары. Оларға бірдей талап қойып, олардың табиғи қабілеттерін, нақты мүмкіндіктерін анықтап, соған негіздеп оқыту – бүгінгі күннің өзекті мәселесі. Бастауыш сынып оқушыларының сауаттылығын дамытуда ойын технологияларын қолдану тиімді. Ойын – оқу үрдісіндегі оқытудың әрі формасы, әрі әдісі ретіндегі дербес дидактикалық категория. Сонымен бірге ойынды мұғалім мен оқушылардың бірлескен оқу әрекетінің өзара байланысты технологиясы ретінде қолдануға болады, қазақ тілі сабағында ойын формаларын енгізу барысында интерактивті тақтаны да қолданудың маңызы өте зор. Бастауыш сынып оқушыларының мектепке келгенге дейінгі негізгі әрекеті ойын болса, оқу-тәрбие үрдісінде олар біртіндеп ойын әрекетінен оқу әрекетін орындауға бейімделуі тиіс. Ол сабақ барысында пайдаланылатын дидактикалық ойындар арқылы жүзеге асады.

Қазіргі кезде білім беру саласында жаңа педагогикалық технологияларды пайдалану мұғалімге оқу процесінің құрылымын өзгертуге, оқытудағы пәнаралық байланысты күшейтуге, оқушылардың дүниетанымдарын кеңейтуге және жеке қабілеттерін көре біліп, оны дамытуға толық жағдай жасауға мүмкіндік береді. Қазіргі кезде қазақ тілін оқытатын мамандарға қойылатын талап – жаңа технологиялық әдестерді қолдана отырып, сапалы және терең білім беру, ойлау, есте сақтау, көру, сөйлеу қабілеттерін жетілдіру.

Бастауыш сыныптар да ойын технологиясының элементтерін сабақта пайдаланудың тиімділігі өте зор. Негізгі бетбұрыс оқушы білім сапасын арттыру, ол дегеніміз түпкі нәтижені көре білу, яғни оқушыға берген біліміміздің қайтарымын көру. Ол үшін сабаққа сыныптағы оқушының барлығын қызықтыра отырып қатыстыру қажет. Бес саусақ бірдей емес, яғни әр оқушының сабаққа қызығушылығы, дүниетанымы, даму ерекшеліктері әртүрлі. Ойын элементтері кез-келген оқушының қызығушылығын тудырады. Тіпті нашар оқитын оқушының өзі ойын арқылы берілген тапсырмаларды асқан қызығушылықпен, белсенділікпен орындайды.

Ойынның мақсаты – бағдарламада алған білімдерін қалыптастыру, тиянақтау, пысықтау. Міндеті – баланың қызығушылығын ояту, белсенділігін арттыру. Дидактикалық ойындар – балалардың білімдерін арттырудың құралы. Сабақта ойындарды қолданудың түрлі жолдары бар. Дидактикалық ойындар арнайы мақсатты көздейді және нақты міндетті шешеді. Ойын сабақтың басында өткен сабақты еске түсіреді. Сабақтың ортасында көңіл-күйін сергітеді, ерік - жігерін дамытады, сабаққа ынтасын арттырады. Сабақтың соңында – тақырыпты бекіту, сабақта алған білімді жинақтау мақсатын көздейді. Ойын – оқушылардың оқуға деген ынтасын арттыратын құрал [2].

Сондықтан бастауыш, дайындық сыныптарында оқушылар сабақ үстінде ойынды көп қажет етеді. Оларға пайдаланылатын ойындар оқушылардың жас ерекшеліктеріне қарай күрделеніп отырады. Мысалы, дайындық сыныбында қарапайым ғана ойын түрлерін ойнатсақ, сыныбы үлкейген сайын баланың жас ерекшелігіне сай болып күрделенгені дұрыс. Олай болса, ойынды пайдаланудың маңызы зор. Қазақтың ұлттық ойындарының көбі асық ойынынан тұрады. Асықты бастауыш сыныптарда «Санату», «Мәтінді жалғастыр» ойындарында қолдануға болады. Сабақта ұлттық ойын элементтерін қолдану барысында мұғалім сөздермен таныстырады, дұрыс айтуға үйретеді, салт-дәстүрді сүйеге тәрбиелейді. Мысалы: жануарлар атауларын жақсы естерінде сақтап қалулары үшін мынандай ойын түрі жүргізіледі. Мысалы, «Адасқан түліктер» ойыны. Төрт түлік малдың суреттері тақтада ілулі тұрады, балалар төрт түлік малдың қозысын, ботасын, бұзауын, құлынын тауып тақтаға шығып жазады. Бұл ойын балалардың тез ойлану, дұрыс жазу дағдыларын қалыптастырады.

Оқушылардың қызығушылықтарын туғызатын ойындардың бірі – дидактикалық ойындар. Бастауыш сыныпта оқыту процесінде дидактикалық ойындар әрі оқу, әрі ойын қызметін қатар атқарумен ерекше орын алады. Ойын элементтерін қолдана отырып оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын, зейінін арттыру мақсатында әр түрлі әдіс-тәсілдерді қолдануға болады. Бастауыш сыныптардың тіл сабақтарында дидактикалық ойындарды жаңа тақырыпты түсіндіру барысында, қайталау, талқылау, жаттығу сабақтарында да пайдалануға болады. Бастауыш сынып оқушылары әлі де ойын баласы, сондықтан мұғалім оларды жалықтырмай әртүрлі ойын түрлерімен сабақты қызықты өткізуге тырысуы қажет.

Ойын арқылы оқушы нені меңгереді?

–оқушылар нақты қызмет тәжірибесін меңгереді.

–тілдік қарым-қатынасқа түсу дағдыларын дамытады.

–оқушылар үшін психологиялық жағымды.

–оқушылар тек бақылаушы ғана емес, өздері қатыса отырып қиын мәселелерді өз бетінше шеше білуге үйретеді.

–уақытты үнемдеуге үйретеді.

Ойын оқушылардың ой-өрісін дамытып, ізденуге, ойлау қабілетін арттырумен қатар, үйретілген, өтілген тақырыптарды саналы да берік меңгеруге, сөздік қорларын молайтып, сауатты жазуға және тапсырманы орындауға жетелейді. Бастауыш сыныпта қазақ тілін оқып үйрету барысында ойындардың алатын орны ерекше, бұған дәлел ретінде мен өз тәжірибеммен бөлісе аламын. Сабақта ойын элементтерін пайдалануға мынадай талаптар қоямын:

– әр ойынның оқу-танымдық маңыздылығын жете түсініп, оның оқушыларға жүргізу шартын түсіндіру;

– ойынға қажетті материалдар мен көрнекі құралдарды алдын ала дайындап қою;

– ойынның, сабақтағы ойын элементтерінің оқушылардың ынтасын тартып, пәнге деген қызығушылығын арттыруын;

– ойынның нәтижесі, тапсырма жауаптарының қорытындылануы.

Әр сабақтың тақырыбына сай ойындарды пайдалана отырып, оқушылардың тіл үйренуге деген қызығушылығын, ынтасы мен зейінін арттыру. Басты мақсат – ойын әрекеттері арқылы тілдік материалдарды меңгертіп, сөздік қорды молайтып, тілдесім әрекетіне жетелеу. Қазақ тілі сабақтарында оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекеттерін арттыру мақсатында «Буыннан сөз құрайық», «Кім тез?», «Кім көп сөз ойлап жаза алады?», «Сыңарын тап», «Адасқан әріптер», «Сөз құра, тез құра», «Ойлан тап», «Сәйкестендір», «Артық сөзді тап», «Сен жалғастыр», «Кім зерек?», «Түсіп қалған әріпті тап», «Дәл тауып айт», «Ойлан тап» т.б дидактикалық ойындарды қолдану оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді. Ойын түрлерін оқу процесін пысықтау, жаңа сабақты қорытындылау кезеңдерінде, қайталау сабақтарында пайдаланамын. Ойын түрлерінің материалдары сабақтың тақырыбы мен мазмұнына неғұрлым сәйкес алынса, оның танымдылық маңызы да арта түседі [3].

Сабақтарда қолданатын ойын элементтері оқушылардың белсенділігін арттырып, оларды ынталандырады, алған білімдерін практикада қолдануға үйретеді. Кез келген ойын элементі сабақта екі түрлі мақсатқа бағытталады. Оның біріншісі – оқушының сабаққа қызығушылығын, ынтасын арттыру, тілін дамыту, екіншісі – оқушыларды тапқырлыққа баулып, зейінін, ойлау қабілетін арттыру.

Қорыта келегенде, ойын – үйрету әдісінің ерекше түрі. Ол үйренуді мәжбүр етпейді, тапсырманы бала өз еркімен, ынтасымен орындайды. Ойын арқылы бала оқу материалын жеңіл түсініп, терең меңгереді және оны ұзақ уақыт бойы есте сақтайды. Бастауыш сынып сабақтарын қызықты да әсерлі етіп, түрлендіріп өткізу мұғалімнен шығармашылық ізденісті, педагогикалық шеберлікті талап етеді. Ойын элементтерін тиімді қолдану бастауыш сыныптарда өте тиімді деп ойлаймын, себебі тез жазу, оқу, мазмұндау дағдылары қалыптаспаған оқушыларды бірыңғай жаттығу жұмысы жалықтырады, ал ойын технологиясы керісінше пәнді сүйеге, қызығуға ықпал жасайды.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының Білім туралы заңы. 2007ж.
2. А. Әбішева. Ойын элементтерін пайдаланудың педагогикалық ерекшеліктері. Бастауыш мектеп, № 3, 2009.
3. Қ.М. Нағымжанова, Н.М. Нұрғазиева. Бастауыш білім берудегі жаңа технологиялар. Өскемен «Медиа-Альянс» 2005.

ПРАКТИКА ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Волкова Т.А., Мамочкина О.А.

**КГУ «СОШ № 35 имени Ю.Н. Павлова»
г. Караганда, Республика Казахстан**

Котвицкая Е.И.

**Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» Институт повышения квалификации педагогических
работников по Карагандинской области»
г. Караганда, Республика Казахстан**

Перед современным обществом, и в первую очередь перед школой, сегодня стоят важнейшие задачи по подготовке человека «нового времени», который будет жить в условиях динамичности, стремительного развития технологий, высокой конкурентности. Он должен будет решать иные проблемы, стоящие перед страной.

Следовательно, основными качествами наших выпускников должны быть активность, предприимчивость, способность нестандартно мыслить, делать выбор и принимать решения, демонстрировать гибкость и творчество, готовность обучаться в течение всей жизни.

В «Плане нации – 100 конкретных шагов по реализации пяти институциональных реформ» 76-м шагом определено: «Повышение качества человеческого потенциала на основе стандартов стран ОЭСР. Поэтапное внедрение 12-летнего образования. Обновление стандартов школьного обучения для повышения функциональной грамотности» [1].

Данный ориентир нашел отражение в Государственной программе развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 годы [2].

В настоящее время в Казахстане осуществляется переход на обновленное содержание среднего образования. Соответственно меняется отношение учителя к ученику и к смыслу учебной деятельности. На смену знаниевому подходу приходит системно-деятельностный подход. Актуален вопрос об организации учебного процесса, направленного на развитие творческих способностей учащегося, навыков самостоятельной поисковой деятельности, его субъектных качеств. Одна из главных задач учителя - не просто дать знания ребенку, а научить добывать и применять их. То есть «научить учиться».

Как же создать на уроке атмосферу творческого поиска, заинтересовать учеников учебным материалом, пробудить у них желание самим разобраться в том или ином вопросе, найти правильное решение, обосновать верность своего варианта ответа?

Многолетний опыт работы в школе позволил заметить, что чаще всего как бы ни старался учитель – обучаются успешно только 10% учащихся. С чем это связано? Исследования показывают, что уровень усвоения информации учащимися напрямую зависит от вида деятельности, с помощью которой они

вовлечены в процесс познания. Известно, что только 10% людей способны запомнить и понять то, что они читают. Лишь в условиях проговаривания и реальной деятельности уровень запоминания достигает 90%.

Именно поэтому для обеспечения глубокого усвоения знаний учащимися необходимы новые педагогические технологии, эффективные формы организации образовательного процесса, активные методы обучения.

Особенностью начального этапа в системе целостного среднего образования является то, что именно на этой ступени важно обеспечить условия для освоения основных общеучебных умений и навыков, формирования потребности и желания учиться. В структуре мотивов ученика начальных классов преобладают интерес к содержанию учебной деятельности; зарождаются мотивы совершенствования способов учения, способов сотрудничества с другими в ходе учения, самосовершенствования [3, с.17]. Все эти факторы должны максимально использоваться учителем для повышения эффективности познавательного процесса.

В своей практике на уроках естествознания и познания мира применяем метод индивидуальной и коллективной поисковой, исследовательской работы.

При изучении темы «Что нужно растениям для жизни» («Естествознание» 1 класс) учащиеся проводят наблюдения за высаженными растениями и самостоятельно делают выводы о необходимых условиях для их жизни и роста - вода, свет, тепло и питательные вещества.

Используем задания, направленные на применение знаний в опыте деятельности. Например, выполнение задания «Расскажи, как нужно ухаживать за домашними питомцами» («Естествознание» 2 класс) с целью погружения учащихся в знакомую ситуацию предлагаем в такой форме:

«В редакцию журнала «Пурипу» пришло письмо от Анары:

Здравствуй, Пурипу! У меня есть хомячок Макс. Он еще маленький, ему только 1,5 года. Я его очень люблю. Но последнее время он странно себя ведет. Он кусается, когда я его хочу погладить, не хочет играть со мной. Я кормлю его конфетами и мандаринами, но ничего не помогает. Макс весь день спит, мало двигается, не хочет бегать по колесу, почти ничего не пьет, не радуется, когда я его купаю. Я очень волнуюсь. Может, Максу одиноко, и стоит завести еще одного хомячка? Клетка большая, места хватит всем! Анара

Какие советы вы дадите девочке по уходу за своим маленьким другом? Оформите их в виде памятки».

В основе задания – работа с первичной информацией: проведение наблюдения; извлечение информации из нескольких источников (письмо, энциклопедическая статья); систематизация информации в форме памятки.

Для проверки используем модельный ответ (перечень вероятных верных и частично верных ответов для задания открытого типа с заданной структурой ответа).

Таблица 1. Пример модельного ответа.

Информационная компетентность	Коммуникативная компетентность	Компетентность разрешения проблем
<p>Памятка для Анары</p> <p>1. Не буди хомяка днем, он может укусить.</p> <p>2. Не корми хомяка конфетами и цитрусовыми.</p> <p>4. Корми хомяка специальным кормом. Можно кормить злаковыми и фруктами.</p> <p>5. Не купай хомяка.</p> <p>6. Не держи несколько хомяков в одной клетке.</p> <p>(Заголовок может быть сформулирован иначе при сохранении общего смысла. Пункты памятки могут быть приведены в любой последовательности)</p> <p>1. Верно дан совет по уходу за хомячком (+ 1 балл за каждый совет)</p> <p>2. Дан неверный совет (- 1 балл)</p> <p>3. Дан верный совет, но он не имеет отношения к питомцу мальчика (- 0,5 баллов)</p> <p>Максимальный балл - 6.</p>	<p>Написание памятки.</p> <p><i>Документ имеет заголовок – 3 балла.</i></p> <p><i>Рекомендации представлены по пунктам – 3 балла.</i></p> <p><i>Максимальный балл – 6.</i></p>	<p>Учащиеся делают выводы:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Анара не умеет ухаживать за хомяком. - Неправильный уход за домашним питомцем может привести к его гибели. - Анаре нужна практическая помощь в изменении поведения при уходе за другом. <p>(Выводы могут быть сформулированы иначе при сохранении общего смысла)</p> <p><i>За каждый верный вывод по 2 баллу.</i></p> <p><i>Максимальный балл – 6.</i></p>
Итого – 18 баллов.		

Рефлексия по результатам выполнения работы позволяет не только выявить затруднения учащихся, но и обратить их внимание на способ деятельности.

Состояние математической грамотности учащихся характеризуется уровнем развития “математической компетентности”. Основной целью математического образования должно быть развитие умения математически, логично и осознанно исследовать явления окружающего мира. На уроках математики стараемся направить учащихся на развитие у них логического, алгоритмического, пространственного мышления. Реализацию этой цели частично осуществляем через решение разного рода нестандартных логических задач. Такие задачи требуют повышенного внимания к анализу условия и построения цепочки взаимосвязанных логических рассуждений.

Например:

1 класс:

1. В вазе лежат 8 цветных бусин: 3 зеленых и 5 желтых. Сколько бусин надо взять из вазы, не заглядывая в неё, чтобы среди них была хотя бы 1 желтая бусина?

2. Разложить 10 футбольных мячей в две корзины так, чтобы в одной корзине было на 2 мяча больше, чем в другой.

3. В люстре 5 лампочек. Через некоторое время 3 лампочки перегорели. Сколько лампочек придется заменить?

2 класс:

1. В коробке помещается 12 белых или 8 черных кубиков. Какие кубики меньше: белые или черные?

2. Во дворе растут 4 березы и осины. Берез больше. Сколько деревьев каждого вида?

Кроме того, с целью развития навыков анализа и сравнения, самостоятельности в выборе способа решения предлагаем комбинаторные задачи. Успешность решения такой задачи напрямую зависит от того, насколько учащийся понял ее смысл, сумел правильно представить действие или процесс, которые были описаны в задании.

Например:

1. На дереве сидят воробей, синица, сорока, ворона, снегирь. Две птицы улетели. Какие пары птиц могли улететь?

2. На каждой футболке должны быть полосы разного цвета: красная, желтая, зеленая. Раскрась футболки так, чтобы они отличались друг от друга. Сколько футболок получилось?

Решение разного рода нестандартных задач способствует поддержанию интереса к предмету, развитию мыслительных операций, умения переносить знания и способы действий в незнакомые ситуации и видеть новые функции объекта.

Исследования педагогов показывают, что у учащихся недостаточно развита устная и письменная речь, коммуникативные процессы, поэтому особую озабоченность вызывает функциональная грамотность в сфере коммуникации. [4, с.36] В начальной школе идет активное обучение различным видам речевой деятельности – говорению и слушанию, письму и чтению.

В 1 классе проводим «стартовую» диагностику с целью выявления уровня развития речевой культуры учащегося и определения его «зоны ближайшего развития». Это позволяет педагогически грамотно организовать процесс обучения в дальнейшем.

На уроках литературного чтения во втором классе при работе с произведением на первом этапе проводим словарную работу в ходе чтения текста. Такая работа эффективна, так как именно по ходу чтения становится понятно, какие слова нуждаются в толковании, и само слово толкуется в контексте, а не вне его. Задача учителя – помогать ученику не ограничиваться запоминанием фактов, а искать их логику и причинность. Таким образом, постепенно формируется привычка и навык полноценного вдумчивого чтения.

Следующий этап – проверка понимания текста на уровне содержания. Эта работа носит репродуктивный характер (выявление знаний сюжета, имен героев, литературоведческих терминов и понятий). Изначально надо научить детей увидеть факты, события, определить их взаимосвязь, дальнейшее

развитие, а затем уже осознать смысл описанных фактов, событий, поступков персонажей и высказать к ним свое отношение. Такие упражнения формируют умение самостоятельно строить суждения, осуществлять элементарное обобщение. [5, с.17]

При работе с текстом для глубокого осмысления его содержания предлагаем задания, составленные в соответствии с таксономией Блума.

Например:

В. Драгунский «Сестра моя Ксения» (2 класс).

Задание 1. (Знание) Назови главных героев рассказа.

Задания 2. (Понимание) Опиши героев своими словами.

Задание 3. (Применение) Расскажи о поручении, которое дал папа сыну.

Задание 4. (Анализ) Расскажи об отношении главного героя к сюрпризу.

Задание 5. (Синтез) Дополни предложения:

Это твоя сестренка-.....

Я держал ее на руках изо всех -.....

Она все время -.....

Задание 6. (Оценка) Сравни своё поведение в подобной ситуации с поведением главного героя. А как бы поступил ты?

Для более широкого раскрытия темы можно использовать интервьюирование по группам.

Исследование-опрос «А кто у вас?»

- Братишка или сестренка? Младшие или старшие?

- Какие отношения у тебя с братьями и сестрами?

- Как вы помогаете друг другу? Что делаете вместе?

Вместе с тем необходимо акцентировать внимание детей на художественной стороне произведения, развивать его образное восприятие. Одним из условий такого восприятия является эмоциональная окрашенность воспринятого, выражение отношения к нему. В ходе чтения рассказа по ролям учащиеся используют средства для создания образов. Они видят суть процесса «вчитывания» в текст и сами участвуют в нем. Идет выбор слов-эмоций, слов-настроений с объяснением.

Тщательно подобранные и продуманные творческие, аналитические задания на уроках литературного чтения позволяют развивать творческие способности и исследовательские умения учащихся, их воображение и речь, формировать эмоциональную и эстетическую культуру, способствуют процессу формирования функциональной грамотности: умение сформулировать вывод, обосновать свои рассуждения, сформулировать свою точку зрения, дать ответ на проблемный вопрос. [4, с.27]

Подводя итог, следует отметить, что формирование функциональной грамотности возможно реализовывать на всех уроках в начальной школе. Такое обучение, ориентированное на ученика, дает ему возможность раскрыться как личности, стать полноправным участником процесса, а не пассивным слушателем.

Конфуций говорил: «Три пути ведут к знанию: путь подражания – это путь самый легкий, путь размышления – это путь самый благородный, и путь опыта – путь самый горький» [6]. Современному учителю необходимо умело пользоваться всеми тремя путями в зависимости от выбранных целей и поставленных задач.

Литература

1. План нации - 100 конкретных шагов. Программа Президента Республики Казахстан от 20 мая 2015 г. [Электронный ресурс] - Режим доступа: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31977084
2. Государственная программа развития образования и науки в Республике Казахстан на 2016-2019 годы// Законодательство об образовании в Республике Казахстан. – Алматы: ЮРИСТ, 2016.
3. Жайтапова А.А. Педагогика 21-го века на пороге школы: информационно-методический дайджест/А. А. Жайтапова, Г.А. Рудик,Е.В. Белошниченко, А.С. Сатывалдиева.
4. Кобдикова Ж.У. Развитие функциональной грамотности школьников / Ж.У. Кобдикова // Казакстанмектебі. – 2014. - №11.
5. Шункеева О.А. Развитие художественно-речевой деятельности младших школьников в процессе совершенствования навыков чтения.- Актюбинск, 1993.
6. Цитаты// Конфуций/ Три пути к знанию[Электронный ресурс] - Режим доступа:http://icite.ru/867/citaty/konfutcij/tri_puti_vedut_k_znaniyu_put#.We8j9HZx3IU

ОРГАНИЗАЦИЯ РЕФЛЕКСИИ НА УРОКАХ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ

Вишневецкая А.И.

**КГУ «Общеобразовательная школа имени Абдоллы Асылбекова»
с. Майоровка Нуринского района Карагандинской области, Республика Казахстан**

В современных условиях успешность личности определяется не только некоторой суммой знаний, умений, навыков, набором компетенций, но и регулятивными умениями: ставить перед собой цели, самостоятельно планировать, анализировать, контролировать свою деятельность по их достижению и рефлексировать результаты, сравнивая их реальные с ожидаемыми. В соответствии с этими требованиями учитель должен соответствующим образом организовать учебную деятельность, чтобы были созданы условия для становления учащегося как субъекта, способного к осознанию себя, результатов своей деятельности и коррекции на основе осмысления будущих действий. Эти условия позволяет обеспечить рефлексия.

Рефлексия, в широком смысле, размышление о своем внутреннем состоянии; размышление, полное сомнений, противоречий; анализ собственного психического состояния. В современной педагогике под рефлексией понимают самоанализ деятельности и ее результатов.

Рефлексия помогает ученикам сформулировать получаемые результаты, переопределить цели дальнейшей работы, скорректировать свой образовательный путь. Она связана с целеполаганием: постановка учеником целей своего образования предполагает их выполнение и последующую

рефлексию – осознание способов достижения поставленных целей. Рефлексия в этом случае – не только итог, но и стартовое звено для новой образовательной деятельности и постановки целей [1].

Рефлексия способствует развитию трех важных качеств человека, которые потребуются ему в 21 в.:

1. Самостоятельность: не учитель отвечает за ученика, а ученик, анализируя, осознает свои возможности, сам делает свой собственный выбор, определяет меру активности и ответственности в своей деятельности.

2. Предприимчивость: ученик осознает, что он может предпринять здесь и сейчас, чтобы стало лучше. В случае ошибки или неудачи не отчаивается, а оценивает ситуацию и, исходя из новых условий, ставит перед собой новые цели и задачи и успешно решает их.

3. Конкурентоспособность: умеет делать что-то лучше других, действует в любых ситуациях более эффективно.

Рефлексия может осуществляться не только в конце урока, как это принято считать, но и на любом его этапе. Рефлексия может осуществляться по итогам не только урока, но и других временных отрезков: изучения темы, учебной четверти, года и т.п.

При выборе того или иного вида рефлексии нужно учитывать цель урока, содержание и трудности учебного материала, способы и методы обучения, возрастные и психологические особенности обучающихся.

Традиционно предлагается следующая классификация рефлексии:

- 1) рефлексия настроения и эмоционального состояния;
- 2) рефлексия деятельности;
- 3) рефлексия содержания учебного материала.

Проведение рефлексии настроения и эмоционального состояния целесообразно в начале урока с целью установления эмоционального контакта с группой и в конце деятельности. Применяются карточки с изображением лиц, отражающих спектр разнообразных эмоций, цветовое изображение настроения, эмоционально-художественное оформление (фотографии, пейзажные изображения, музыкальные фрагменты).

Мы считаем, что такую рефлексию лучше применять на уроках эстетического цикла, литературного чтения. Эффективно связать изображения, предлагаемые для рефлексии, с темой и содержанием урока.

Так, например, при изучении стихотворения М.Алимбаева «Когда листопад» для рефлексии мы использовали вырезанные из бумаги листья деревьев 4 видов: желтый цвет означал, что настроение веселое, радостное, зеленый – умиротворенное, спокойное, красный – тревожное, грустное, белый – предоставлял возможность учащимся самим выбрать цвет для отображения настроения. В начале урока учащиеся с помощью «листьев» демонстрировали настроение до знакомства с материалом урока, в конце – после изучения темы.

Рефлексия деятельности дает возможность осмысления способов и приемов работы с учебным материалом, поиска наиболее рациональных. Применение этого вида рефлексии дает возможность оценить активность

каждого на разных этапах урока, используя, например, прием «Лестница успеха». Ступеньки этой лестницы – «знаю», «понимаю», «применяю (умею)» соответствуют уровням усвоения и применения знаний. Учащийся самостоятельно оценивает, на какой ступеньке он оказался в результате деятельности, т.е. оценивает достигнутые результаты.

Например, на уроке русского языка при изучении тем «Синонимы, их роль в речи», «Антонимы, их роль в речи» мы использовали прием «Лестница успеха». Учащийся рисовал себя на первой (нижней) ступеньке, если он знает, может дать определение, что такое синоним (антоним), на второй (средней) ступеньке, если может найти в тексте пару слово-антоним или синоним к слову, на третьей ступеньке, если может сам подобрать синоним (антоним) к слову.

Рефлексия содержания учебного материала используется для выявления уровня осознания содержания пройденного. Эффективен прием незаконченного предложения, рефлексия достижения цели с использованием оценки «приращения» знаний и достижения целей (высказывания «Я не знал... - Теперь я знаю...») и прием синквейна, который помогает выяснить отношение к изучаемой проблеме, осмыслить знание, соединяя старое с новым.

Например, после изучения произведения Е.Шварца «Сказка о потерянном времени» учащиеся составляли портрет Пети Зубкова с помощью синквейна.

Таким образом, процесс рефлексии будет отвечать своему назначению только тогда, когда он будет разнообразным, а главное многогранным, так как оценка должна проводиться не только личностью самой себя, но и окружающими людьми. Поэтому рефлексия на уроке – это совместная деятельность учащихся и учителя, позволяющая совершенствовать учебный процесс, ориентируясь на личность каждого школьника.

Влияние рефлексии на развитие функциональной грамотности объясняется тем, что благодаря рефлексии человек способен прервать действие стереотипных программ поведения, осознать их неэффективность и выбрать адекватные ситуации поведенческие реакции. Одновременно рефлексия дает возможность научиться планировать свою деятельность, понимать цели деятельности других людей. Обучающиеся учатся ставить и достигать цели по освоению предметного материала, соотнося свои индивидуальные способности с действиями партнеров по обучению; оценивать выполнение поставленных задач и корректировать дальнейшую деятельность; анализировать свои успехи и затруднения в достижении целей. Рефлексивные умения помогают формированию способности самостоятельно осваивать новые знания, приобретать умения и компетентности, включая самостоятельную организацию процесса обучения, т. е. умение учиться.

Компонентами функциональной грамотности являются:

– знания сведений, правил, принципов; усвоение общих понятий и умений, составляющих познавательную основу решения стандартных задач в различных сферах жизнедеятельности;

– умения адаптироваться к изменяющемуся миру; решать конфликты, работать с информацией; вести деловую переписку; применять правила личной безопасности в жизни;

– готовность ориентироваться в ценностях и нормах современного мира; принимать особенности жизни для удовлетворения своих жизненных запросов; повышать уровень образования на основе осознанного выбора.

Следовательно, рефлексия на уроке помогает в развитии третьего компонента функциональной грамотности, и ее грамотная организация будет способствовать успешности развития функциональной грамотности.

Литература

1. Организация рефлексии на уроках в начальной школе// <http://pandia.ru/text/78/567/39991.php>
2. Кананчук Л.А., Смолева Т.О. Саногенная рефлексия в теории и практике подготовки специалистов// <https://interactive-plus.ru/ru/keyword/280/articles>
3. Симонова Н.И. Методы и приемы формирования рефлексивных умений студентов на уроках общеобразовательных дисциплин// <https://interactive-plus.ru/ru/keyword/280/articles>
4. Яфарова Е.Н. Функциональная грамотность школьников как ключевой ориентир становления конкурентоспособной личности// <https://infourok.ru/funkcionalnaya-gramotnost-shkolnikov-kak-klyuchevoy-orientir-stanovleniya-konkurentosposobnoy-lichnosti-864304.html>

ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРДІҢ БІРІ – ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫ

Газалиева Г.К.

Умиткер ЖОББМ КММ

Біздің болашаққа барар жолымыз қазақстандықтардың әлеуетін ашатын жаңа мүмкіндіктер жасауға байланысты. «Ұрпағы білімді халықтың болашағы бұлыңғыр болмайды» дегендей, жас ұрпаққа сапалы, мән-мағыналы, өнегелі тәрбие мен білім беру – бүгінгі күннің басты талабы. Мектеп – еліміздің халыққа білім беру жүйесінің күрделі тармағы. Еліміздің жарқын болашағы, мектеп болашағы – ұстаздардың ізденісінде, балаларға деген сүйіспеншілігінде, кәсіптік деңгейіне байланысты екендігінде.

Қазіргі күнгі Қазақстан мұғалімдерінің кәсіби дамуының үздіксіз жылдам өзгеріп жатқандығы уақыт талабы екендігі даусыз. Өйткені барлық елдер жоғары сапалы білім жүйесімен жұмыс істеп жатқандықтан, олардан қалыспай білім сапасын арттыру қажеттілігі туындап отыр. Сондай-ақ қазіргі заманда елдің бәсекеге қабілеттілігі оның азаматтарының парасаттылығымен анықталатындықтан, білім беру жүйесі болашақтың талабына сәйкес дамуы тиіс. Оқушыларды заманауи әдіс-тәсілдермен оқытып, ой-өрісі кең, саналы, еркін азамат етіп тәрбиелеу қажеттілігі де осы себептен туындап отыр.

Қазір білім берудің мазмұны жаңарып, жаңаша көзқарас пайда болды. Заман көшіне ілесе отырып, жаңашыл бағытта жұмыс жүргізу – барша ұстаз

алдында тұрған негізгі міндеттердің бірі. Бұл білім берудің жүйесін қарқынды дамытқан аталмыш үрдістің жалпы білім беретін мектептерге енгізілуі көңілді қуантады. Осыған байланысты ұстаздар алдында оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жаңартып отыру және технологияларды меңгеру, оны тиімді қолдана білу міндеті де тұр. Ендеше, білім беру мазмұнын жаңарту – заман талабы. Осы мәселелерді негізге ала отырып мектеп мұғалімдері арасында өтілетін түрлі әдістемелік отырыстардың да жаңаша түрде ұйымдастырылып өткізілуін дәстүрге айналдыру керек.

Жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның физикалық құбылмалы әлемде әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алуудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады.

Жаңартылған білім беру мазмұны бойынша өзекті мәселелердің бірі – оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру болып отыр.

Функциональдық сауаттылық дегеніміз – адамзаттың өмір бойы білім алуына ықпал ететін, авторлық база. Өмір бойы іздену, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына қарай ілесіп отыру. Жалпы функциональдық сауаттылық деген ұғымды таратып айтар болсақ, жеке тұлғаның әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы және өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторы. Сонымен, функциональдық сауаттылық адамның мамандығына, жасына қарамастан үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Мұндағы басшылыққа алынатын функциональдық сапалар: белсенділік, шығармашылық тұрғыда ойлау, тосын шешім қабылдай алу, өз кәсібін дұрыс таңдай алуға қабілеттілік, өмірде өзін-өзі дамытып, іске асыра білуді қалыптастырады.

Сонымен қатар білім берудегі жаңа басымдықтар: алынған білімді өмірден тәжірибе жүзінде қолдануды, әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істеуді, идеялар тудырып және іске асыруды, өзінің көзқарасын негіздей білуді айқындайды.

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту үшін білім беру жүйесінде басшылыққа алынатын тетіктер:

- ✓ білім беру мазмұны (ұлттық стандарттар, оқу бағдарламалары);
- ✓ оқыту нысандары мен әдістері;
- ✓ білім алушылардың оқудағы жетістіктерін диагностикалау мен бағалау жүйесі;
- ✓ мектептен тыс, қосымша білім беру бағдарламалары;
- ✓ мектепті басқару моделі (қоғамдық-мемлекеттік нысан, мектептердің оқу жоспарын реттеудегі дербестігінің жоғары деңгейі);
- ✓ барлық мүдделі тараптармен әріптестікке негізделген достық қалыптағы білім беру ортасының болуы;
- ✓ ата-аналардың балаларды оқыту мен тәрбиелеу процесіндегі белсенді рөлі.

Ағартушы әрі психология саласында қарымды қалам тартқан Ж.Аймауытовтың «Балаға ең қымбат, ең жылы, жақын нәрсе – туған жері,

туған жерінің құбылыстарын білу балаға өте қызық. Мұндай оқыту жүйесі жергілікті өмірге, табиғатқа терең мазмұн беріп, оларды баланың санасында жандандырып, оларға баланың махаббатын арттырады, бала әлеумет тұрмысына, төңіректегі әлемге терең көзбен қарап үйреніп, жолығатын қиын мәселелерді оңай шешетін болады, бұрынғыдай мектептен шыққан соң, бала үйренген білімін ұмытып қалмайды, қайта білгенімен өмір жүзінде пайдаланатын болады» деген қағидасы функциональдық сауаттылықтың төртінші тетігіне сәйкес келеді. Бұл қай уақыт болмасын білім беру мазмұны өмірмен тығыз байланыста жүргізілетініне айғақ болп табылады.

Білім беруді жаңарту оқушылардың тек теориялық білімін ғана емес, оларды қолдану дағдыларын, атап айтқанда, функциональдық сауаттылығын немесе құзыреттілігін қалыптастырады деген сөз. Сондай-ақ білім беруді жаңарту қазіргі кездегі оқу-тәрбие процесінде оқушылардың елжандылық және адамгершілік қасиеттерін бойларына сіңіріп, төзімділікке, рухани дамуына, заңды құрметтей білуіне бағыттайды және бұл құндылықтар қазіргі оқу-тәрбие үдерісінде негіз болуы тиіс. Сондықтан білім берудің мазмұны жаңарып, жаңаша көзқарас пайда болғандықтан, оқушылар бойында өмір бойы білім алу дағдыларын қалыптастыру мақсатында мұғалімдер әрбір оқу жылында нені оқыту керектігін және оқу сапасы қандай болу керектігін нақты білуі тиіс.

Бастауыш сынып пәндеріне арналған оқу бағдарламаларындағы оқу мақсаттары оқушылардан шынайы проблемаларды анықтап, зерттей білуді талап етеді. Осы мақсатта әр баланың логикалық ойлауын дамыту басты назарда болуы тиіс. Мысалы, әдебиеттік оқу пәніндегі Бауыржан Момышұлының «Елтанудың басы» тақырыбында «Жеті атасын білмеген – жетесіз» деген нақыл сөзді негізге ала отырып,⁷ саны арқылы «жеті ата» ұғымын қалыптастыру. Оның баба – әке – бала арасындағы туыстықтан өрбитінін және үлкенге құрмет көрсету қажеттігін өмірмен байланыстыра отырып, халық педагогикасымен ұштастыра жүргізу. Осылайша оқылым, жазылым, айтылым және тыңдалым, зерттеуге негізделген оқу іске асырылды. Дағдыларды біртіндеп енгізудің тағы бір жолы – аудио-мәтін тыңдап немесе бейнематериал көрсету, пікірталас, жазбаша тапсырма орындау – күнделікті сабағымыздан орын алып отыр.

Қазіргі кезеңде оқушының өз бетімен білімге ие болу барысында оның белсенді іс-әрекетін ұйымдастыру оқу үдерісіне қойылатын негізгі талаптардың бірі болып табылатыны баршамыға аян. Белсенді оқу оқушының мұғалімді енжар тыңдап қана қоймай, белсенді жұмысқа тартылуын көздейтін оқыту және оқу әдістерінің бірі. Бұл тәсіл – оқу үдерісі жаттығулардың алдында емес, оны орындау барысында жүзеге асырылатын құбылыс. Ең тиімді оқыту – нақты әрекет арқылы оқыту, яғни белсенді оқыту әдісін жаңартылған бағдарлама бойынша толық нұсқау беріп, оқудағы қиыншылықтарды кедергісіз жеңуге тренердің сіңірген үлесі зор. Назгүл Төреғожина үнемі дұрыс бағдар беріп, әр әдіс-тәсілдің қыр-сырын әр тәлім алушыға аянбай, жеткізе білгендігінің пайдасы деп білемін.

Бастауыш мектептің оқу бағдарламаларының мазмұны нақты өмірмен, практикалық бағыттылықпен тығыз байланысты, байқаушылық, қызығушылық, ақпаратпен жұмыс істей білу және өзінің көзқарасын білдіре алу сияқты дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Демек, оқушының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру білім іргетасын қалыптастыратын бастауыш сыныпта басталатындықтан, әрбір оқушыны оқытып, тәрбиелеуге байланысты мәселелерді өздігімен және шығармашылық ынтамен шешуге қабілетті жаңашыл мұғалім керек.

Қазіргі күні өмір талабы білімді де білікті, тың серпіліске, өзгеруге дайын және жаңа талап межесінен көріне алатын шығармашыл да кәсіби шебер мұғалімдерді қажет етіп отыр. Оқушылардың мектепте табысты оқуы ғана емес, өмірде де табысты болуы мұғалімнің қабілетіне, оның құзыреттілігіне байланысты екені айқындала түсуде. Сондықтан жан-жақты, жаңа педагогикалық инновациялық технологияларды меңгерген жаңашыл мұғалім болуы керек.

Әдебиеттер

1. Мұғалімдерге арналған нұсқаулық. Екінші (негізгі) деңгей. 2014 ж.
2. www.cpm.kz Педагогикалық шеберлік орталығы NIS.
3. <http://www.google.kz> Жаңа білім беру технологиясы мен әдіс тәсілдері
4. К.С.Құдайбергенова «Құзырлық табиғаты тұлғаның өздік дамуында»- А: «Принт АСС»
5. Қазақстан Республикасы “Білім мемлекеттік бағдарламасы” / Қазақстан мұғалімі. – 2000. - №33-34

ДАМУ МҮМКІНШІЛІКТЕРІ ШЕКТЕЛГЕН БАЛАЛАРДЫҢ ТҮРМЫСТЫҚ САЛАДА ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҚТЫ, САЛАУАТТЫ ӨМІР СҮРУ АРҚЫЛЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Газезова Д.Р.

Қарағанды облысы білім басқармасының «Даму мүмкіншіліктері шектелген балаларға арналған балалар үйі» КММ

Елбасы Н. Назарбаев 2012 жылғы 27 қаңтардағы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына арналған жолдауында мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша бесжылдық ұлттық жоспарды қабылдау жөнінде нақты міндет қойды.

Аталған міндет Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті 50 елдің қатарына кіруі процесінде де маңызды болып табылады. Еліміз үшін маңызды болып табылатына стратегиялық міндетті шешу жағдайында тұлғаның ең басты функциялық сапалары белсенділік, шығармашыл тұрғыда ойлауға және шешім қабылдай алуға, кәсіби жолын таңдай алуға қабілеттілік, өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады. Бұл функционалдық дағдылар мектеп

қабырғасында қалыптасады. Функционалдық сауаттылықты дамытудың жалпы бағдары Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында анық көрсетілген. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның физикалық құбылмалы әлемде әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады. Білім беру жүйесі жыл сайын әр түрлі өзгерістерге ұшырап отыр. Бұл өзгерістердің басты мақсаты – өсіп келе жатқан ұрпақты жан-жақты дамыған, құзыретті азаматтар етіп тәрбиелеу. Осы мақсатқа жетуге функционалдық сауаттылық көмектеседі.

Біздің мақаламызға нысана етіп алған салауатты өмір салтын тәрбиелеудің ерекшеліктерін арқылы қалыптастыру мәселелері туралы философия, дефектология, педагогика, әлеуметтану, психология ғылымдарындағы еңбектерді және негізгі мектепте жүретін пән (жаңа буын) оқулықтарын (дүниетану, дене тәрбиесі, т. б.) мен оқу бағдарламаларын зерделей келе, *даму мүмкіншіліктері шектелген балалардың* салауатты өмір сүру дағдысын функционалды сауаттылық арқылы дамыту жолдарын көруге болады.

Балалардың салауатты өмір сүру қасиеттерін құндылықтар арқылы қалыптастыру қашан да өзекті болғандықтан, оның көптеген ғылыми зерттеулерге нысана болғаны белгілі. Осы мәселенің зерттелу тарихын бүгінгі күнге дейінгі кезеңге жіктедік.

Барлық кезеңде де әдебиеттер мен зерттеулер нәтижесін талдауда, функционалды сауаттылық салуаттылық қасиеттер мен құндылықтар туралы ой-пікірлер өзгеріп, сараланып, өз заманына сай түйінделіп отырған.

Соңғы он жылдықта жалпы адамзаттық құндылықтың өзгеріске ұшырауына сай, өз-өзіне қызымет көрсетуқасиет ұғымына тазалық немесе , салауаттылық сияқты ұғымдар жанаса бастады. Біздің зерттеуімізде осы терминдердің әрқайсысын категориялық деңгейде қарастырып, аражігін ажыратуға қадамдар жасалды. Бұл кезеңнің басты ерекшелігі – мұнда топ балаларының салауатты өмір сүру дағдысын арқылы қалыптастыру біртұтас педагогикалық кешен екені дәлелденді.

Балалардың салауатты өмір сүру дағдысын қалыптастырудың теориялық негіздері дефектология, психология, педагогика, философия, әлеуметтану ғылымдары тұрғысынан талданып, нәтижесінде зерттеудің өзегі болып табылатын салауатты өмір салты ұғымның мәні мен мазмұны айқындалды. Сондай-ақ зерттеулерге талдаулар жүргізілу нәтижесінде балалардың салауатты өмір сүру дағдысын құндылықтар арқылы қалыптастырудың бағыт-бағдары айқындалып, оны жүзеге асыру жолдары анықталды. Соған орай, топ балаларының салауатты өмір сүру дағдыларын құндылықтар арқылы қалыптастырудың өз мәнінде зерттелмегендігі, оның жетіспей жатқан тұстарының бар екендігі көрсетілді.

Балалардың жас ерекшеліктеріне сай құндылықтарға оқыта отырып тәрбиелеудің қазіргі таңдағы жай-күйі бақылаудан өткізіліп, оның нәтижесіне

талдау жасалды. Топ балаларының салауатты өмір сүру дағдылары арқылы оқытуға, тәрбиелеуге болатындығы көрсетілді.

Салауаттылық өмір сүру дағдыларын қалыптастырудың мазмұны мен құрылымы пән сабақтары мен тәрбие жұмыстарында жан-жақты қарастырылып, нәтижесінде оның тиімді жолдары іріктеліп, жіктелді. Балалардың салауатты өмір сүру дағдысын қалыптастырудағы біліктілік пен білімділік ұстанымының рухани-адамгершілік құндылықтар жүйесі жасалды.

Атадан балаға жалғасып келе жатқан дана ғұламалардың бүгінгі күнге дейін маңызын жоймаған ой-тұжырымдары мен өсиеттерін пайдалана отырып, балалардың салауатты өмір сүру дағдыларын балалар жас ерекшеліктеріне сай зиянды әдеттерден аулақ болу, салауаттылық арқылы, қалыптастырудың негізгі ұтымды жақтары мен мәні, маңызы ерекшеленіп көрсетілді. Бұл негіздің топ балаларының білім, білік және дағдыларын қалыптастыруда ықпалы бар екендігі айқындалды.

Әрине, тәрбие ісіндегі келелі мәселе тек айтумен ғана шешілмейді, оның дұрыс жүзеге асуы оқушының арман – мұратына үйлесімді салауатты өмір салтының идеяларының терең ұқтырып бойына сіңіруі. Ал мұның басты құралы нақты іс-әрекет арқылы көзқарас қалыптастыру. Осы орайда орта мектептерде әдеп әліппесіне, отбасылық тәрбиеге байланысты сабақтар өту белгіленіп және сыныптан тыс жүргізілетін тәрбие жұмыстарының бағдарламалары қайта құрастырылды. Уақыт талабы бұл құжаттарды әлі де жетілдіре түсінуді және білім беруді дамытудың жаңа тұжырымдамасына үйлесімді құруды керек етіп отыр.

Салауатты өмір салтын қалыптастырудағы функционалдық негізгі құралдардың бірі – түрлі іс-әрекет барысында оқушылардың өзара қарым-қатынасы, пікірлесуі және мұғалімнің, ата-ананың және ересек адамдардың үлгі өнегесі деп білген жөн. Сонымен қатар оқушыға дене тәрбиесін бергенде олардың жас ерекшеліктері, денсаулығы, спортпен қаншалықты шұғылданғандығы, дене шынықтыру жаттығуына қатысуы т. б. ескерілуі керек. Бұларға қоса дәрігерлік мекемелердің ұйғарымы және адамгершілік талаптарға байланысты табиғи нышандар, дербес ерекшеліктерге мүмкіндік беріліп отыр. Салауатты өмір салтын насихаттау ісі басымдылықтар қатарынан көрінуі керек. Залалды дағдылардың алдын алу бақырыбына арналған әңгімелерде Салауатты өмір салтын қалыптастыруды бала кезден бастау қажеттігіне басты көңіл бөлінуі қажет. Құлықсыз темекі тарту проблемасына жөні бөлек арнайы дәріс оқылуы ұсынылады.

Осындай жұмыстардың басқа елдердегі өтілуі тиімділігі жөніндеде тілге тиек ету керек.

Әрине тек жаппай тыйым салумен табысқа жету мүмкі емес. Осыны есте сақтаған жөн. Салынған таптаурын осы деп үгіт насихат жұмысын «никотиннің бір тамшысы атты серейтеді» деген әпербақандықпен шектей қойсақ, темекі қораптары тысындағы көпшілік көзі түсетін жазумен бітірсек, мақсатқа жетпеспіз. Темекі шегуді тастандар, арақ ішуді қойыңдар – деген салауатты ұрандар кері нәтижелерін алға тартатынын ұмытпаған дұрыс болар тегі! Жалпы

тақырыпты қорытындылай келетін болсақ Салауатты өмір салтын қалыптастыру ең алдымен залалды дағдылардан (арақ-шарап, темекі, есірткі, қолдану) аулақ болумен байланысты болады. Ақпарат арақ-шарап, темекі, есірткіні ауызға алудың кез келген түрлерінің жалпы адам және қоғам денсаулығына кесел келтіретіні жайында болуы қажет. Алкогольды тежеусіз қолдану, оның салдары, маскүнемдіктің медициналық, медико-психологиялық, құқықтық, адамгершілік, этикалық, эканомикалық, демографиялық аспектілері, алкогольдың адам денсаулығына етер физикалық және психикалық әсері, қоршаған ортамен қарым-қатынасы туралы мағлұматтар келтіріледі.

Салауатты өмір салтын қалыптастыруда темекі мен күреске айырықша көңіл бөлінеді. Темекінің таралып кеткенігі, оны қолға алуға мәжбүр қылатын факторлар, шылым түтінінің құрамдас бөліктері, канцерогендер, тыныс алу ағзалары, ас қорыту, жүрек-тамырлар жүйесі т. б. аурулардың туындауындағы темекінің ролі хақындағы мәліметтерді жіктеп талдай келе, темекінің медициналық, психологиялық, әлеуметтік аспектілері туралы ақпарат беріледі.

Тактикалық тұрғыда темекіге деген теріс көзқарасты қалыптастыру қажет. Бұл жұмыс жас, жыныс, денсаулық жағдайын ескере отырып жүгізіледі. Осылайша балалар мен жасөспірімдерге арналған ақпараттың негізін денеміздің табиғи дамуына, психикалық эмоциялық әлеміне етер әсері, қыздар мен бала туар жастағы әйедермен, темекі тартатын жүкті әйелдер организмдеріндегі өзгерістер салдар және осындай аналардан туар бала болашағы т. б. жөніндегі мағлұматтар құрайды.

Денсаулықты сақтауға себеп болатын негізгі компонентер:

- тиімді тамақтану;
- табиғатына орай қимыл белсенділігі;
- шынығу;
- психикалық денсаулыққа деген оң көзқарас;
- тән, киім күтімі;
- тұрмыстағы гигиеналық режимді ұстану;
- еңбек пен демалыстың тиімді режимін қадағалау;
- денсаулыққа нұқсан келтірмейтін, қалыпты жыныстық;
- темекіден, есірткіден, алкогольден, орынсыз дәрі - дәрмектен тартыну;
- экологиялық жағымды (позитивті) мінез құлық.

Міне, осылай өз денсаулығына деген кімнің де болмасын бұған ұқсас айқын сенім, салауатты өмір салты, жас, әлеуметтік және басқа ерекшеліктері ескеріле отырып, денсаулықты сақтауға деген бағдардың алғы шарты болып қала бермек. Әдістемелік нұсқау ретінде «Салауатты өмір суру негіздері» курсы бағытында сынып жетекшілері үшін өтілетін семинар - кеңестің тақырыптарының жоспарын құрастырдық

I тоқсан

1. «Салауатты өмір салты» ұғымының басымдылық негізі (лекция);
2. Мектепте жүргізілетін тәрбиенің мәні мен мақсаты (түсініктеме).
3. «Салауатты өмір сүру білеміз бе?» тақырыбында: «СПИД туралы не білесің?» (сауалнама жүргізу).

II тоқсан

1. Өмірдің басты байлығы –денсаулық (баяндама).
2. Жасөспірімдердің сезім қасиеттерінің дамуы (дәрігер-маман кеңесі).
3. «Денсаулық казиносы» (психологиялық тренинг).

III тоқсан

«Салауаттылық - өмір айнасы» бағытында өтілетін тәрбие сағатының әдістемесін құру (іс-әрекеттік ойын).

«Отбасы салауаттылығы дегеніміз не?» (танымдық ойын).

«Сынып оқушыларыңды танып білесің бе?» (сауалнама алу, қорытынды жасау).

IV тоқсан

1. Мектепшілік жұмыстарды қорытындылау (әкімшілік пен дәрігер).
2. Оқушылардың жазғы демалысын ұйымдастыру (іскерлік ойын)

СӨСнасиқатын денсаулықты сақтау, аурудың алдын алу т. с. с. шығыны аз, қол жетерлік, залалы жоқ әдістер аспектілерінде өткізу керек. Осы әдістердің арасында тұрғындарды табиғи сауықтырудың дәстүрлі емес әдістеріне ерекше көңіл бөлінбек.

СӨС мақсат еткен, кең таралған қозғалыстардың бірі- судың, жердің, ауаның пайдалы қасиеттерін пайдалану принциптеріне негізделген 12 қағидадан тұратын П. К. Ивановтың тұрғындарды табиғи сауықтыру жүйесі болып табылады. ТМД республикаларының көбінде, облыстарда, қалаларда П.К.Иванов жүйесіне негізделген арнайы орталықтар ұйымдастырылып ашылды.

Адамның денсаулығы - қоғам байлығы. Әрбір адам өз денсаулығының мықты болу жолдарын қарастыру керек.

Сондықтан бұл жұмыс білім алушылардың функционалдық сауаттылығының салауатты өмір суру негіздер ғылыми-теориялық базасын пайымдауға, осы бағыттағы отбасы және мектептің әрекеттестігінің жаңа формалары мен әдістерін айқындауға және әдістемелік негіздеуге бағытталғандықтан, педагогтар мен ата-аналарға практикалық көмек болады.

Әдебиеттер

- 1 Назарбаев Н. Ә. Қазақстан - 2050 Ел Президентінің Қазақстан халқына жолдауы. Алматы: Білім, 2012, 111 б.
- 2 Нұрмұратов С. Е. Рухани құндылықтар әлемі: әлеуметтік философиялық талдау. Алматы, 2000.
- 3 Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі. 8 том. // Жалпы редакцияны басқа ҚазақССР ғылым академиясының корреспондент мүшес А. Ы. Ысқақов. Алматы: Рылым, 2000, 122 б.
- 4 Қазақ Совет энциклопедиясы. Бас редактор М. Қаратаев. Алматы,] том 6, 626 б.
- 5 Қазақ Совет энциклопедиясы. Бас редактор М. Қаратаев. Алматы,] том 9, 23 б.
- 6 Философский словарь // Под редакцией И. Т. Фролова//. М., 1980.
- 7 Психологический словарь. М., Педагогика, 1983.
- 8 Педагогикалық сөздік. Алматы, 1997.
- 9 Леонтьев А. Н. Деятельность сознания. // Личность. , 2-е изд. М., 1977, 226 с.
- 10 Амосов Н. М. Раздумья о здоровье. 3-е изд., доп. перераб. М., 1987, 127 с.
- 11 Смирнов Н. К. Валеология. М., 1995, 17-20с.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЖАРАТЫЛЫСТАНУ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Досова Л.А.

**«Өрлеу БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша педагог
қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты,
Қарағанды қ., Қазақстан**

Жаһандану заманында әрбір тұлғаның білім сапасын арттыру, алған білімін күнделікті өмірде қолдана білу қабілетін дамыту заманауи мектепті «қалыптастырудың» тұрған өзекті мәселе болып отырғаны сөзсіз.

Ғылым мен техниканың дамыған уақытында адамның білімі мен біліктілігі еліміздің бәсекеге қабілеттілігінің ең басты көрсеткішіне айналып отыр. Қай заманда болса да өркениеттің дамуы зияткерлік шығармашылық қабілеттің негізінде іске асатыны белгілі.

Қазіргі кезде білімнің жаңа парадигмасына байланысты оқушылардың жаратылыстану сауаттылығын қалыптастыру үшін «ғылыми зерттеу дағдысын» меңгерудің маңызы зор.

Жаратылыстану сауаттылығының – негізгі дағдылары мен біліктері жаратылыстану ғылымдары бойынша білімдерін өмірде қолдана білу, проблемаларды анықтау, адамның техногендік іс-әрекетінің жағымсыз салдары мен қоршаған әлемді түсінуге қажет дәйектері бойынша қорытындыларды тұжырымдау, оларды конструктивті шешу жолдарын табу. Ғылымды бастауыш мектепте меңгеруге келесілер негіз бола алады:

– ғылыми негіздерді білу балаларға күнделікті оқиғалар мен құбылыстар туралы қисынды ойлауға көмектеседі.

– пәнді оқыту балалардың зияткерлік дамуына септігін тигізеді.

– балалар ғылымның адамдардың өмірін жақсартатын әлеуметтік пайдалы әрекет екенін білулері керек.

– әлемнің одан әрі ғылымға және технологияға бағытталғандығына орай, оқушылар дайын болуы және өздерін сәтті жүзеге асырулары маңызды.

– ғылымды бастауыш мектепте меңгеру қызықты және оқушылар өздерін «кішкене ғалым» сезіне алады.

Сондықтан бастауыш білім беру мазмұнын жаңартуды жүзеге асыруда жаңа пәннің, яғни жаратылыстану пәнінің енгізілуі білім беру саласындағы әлемдік тенденцияларды жүзеге асырудың бастауы.

Функционалдық сауаттылық ұғымы 1957 жылы Юнеско-ға енгізілген «сауаттылық» термині бастапқыда әлеуметтік контексте қолданылатын оқу мен жазуды қоса алғандағы біліктер жиынтығы ретінде анықталған болатын. Басқа сөзбен айтқанда, сауаттылық - оқу мен жазудың дағдыларын меңгерудің

анықталған деңгейі, яғни баспа сөздерімен жұмыс істеу қабілеті (неғұрлым заманауи мағынада – бұл оқу, жазу, есептеу дағдылары және құжаттармен жұмыс).

«Сауаттылықтың төменгі деңгейі» және «функционалдық сауаттылық» ұғымдары қатар енгізілген болатын. Біріншісі қарапайым хабарламаларды оқу және жазу қабілеттерін, ал екіншісі социуммен өзара әрекет ету жағдайында оқу мен жазу дағдыларын қолдану қабілеттерін сипаттайды (банкте шотты ресімдеу, сатып алынған музыкалық орталыққа қоса берілген нұсқаулықты оқу, сотқа талап-арыз жазу және т.б.), яғни бұл индивидтің әлеуметтік қоршаған ортада толыққанды әрекетін ете алатындай сауаттылық деңгейі.

Мысалы: TIMSS-2015 халықаралық зерттеулерінің нәтижелері бойынша жаратылыстану ғылымдарында Сингапур, Корей Республикасы, Гонконг, Жапония, Англия, Кипр, Венгрия, Иран, Ирландия, Жапония, Португалия және Словенияның төртінші сынып оқушылары сәтті ілгерілеп келеді.

Жаратылыстану-ғылыми сауаттылық – білім берудің сипаттамасымен қатар азаматтық сипаттама ретінде қарастырылады, өйткені көп жағдайда ғылым және инновациялық қолдаудағы оның қабілеттілігімен қоса қоғамның мәдениет деңгейін көрсетеді. Сондықтан Қазақстан Республикасының технологиялық жаңаруын жүзеге асыру үшін халықтың жаратылыстану-ғылыми сауаттылығы, кәсіпқойлар – ғалымдар, конструкторлар, инженерлер сияқты қажет мамандар қажет екендігі байқалады.

Өкінішке орай PISA, TIMSS халықаралық зерттеулердің нәтижелері көрсеткендей біздің білім беру жүйесі көптеген оқушылардың жаратылыстану-ғылыми сауаттылығын қанағаттанарлықсыз деңгейде екендігін байқатты.

Қазақстанның білім беру деңгейіне берілген зерттеулер негізінде жасалған талдау дәстүрлі отандық білім беру жүйесінің халықаралық тұғырлардан елеулі айырмашылығын көрсетті. Ол еліміздегі оқыту көрсеткішінің замануи сұраныстарға жауап бере алмайтындығын айқындады.

TIMSS-2015 нәтижелерін дүниежүзілік сарапшылар қауымы кеңінен талқылап жатыр, себебі бұл зерттеу 57 мемлекеттің білім беру жүйелерінің мықты және әлсіз тұстарын анықтайды және тиісті басқару шешімдерін қабылдауға негіз болады.

TIMSS бағалау шкаласы оқушылар нәтижелерінің халықаралық тесті орындаудың ілгері, жоғары, орта және төмен төрт деңгейі бойынша үлестірілуін қарастырады.

Ілгері деңгей:

- білім мен дағдыларды ғылыми процестерге қатысты қолданады;
- жарықтың қасиеттерін және материалдардың физикалық ерекшеліктерінің арасындағы байланысты түсінеді;
- нәтижелерді қарапайым эксперимент жағдайында түсіндіріп бере алады;
- негіздей алады және сипаттамадан қорытынды жасай алады.

Жоғарғы деңгей:

– оқушылар білімдерін қолданады және эксперимент пен зерттеу жүргізудің алғашқы ұғымдарын, ғылыми үрдісі мен өзара байланысын түсінуді демонстрациялайды;

– адам денсаулығына қатысы бар факторлар, ағзадағы қарапайым өмірлік үрдістер, ағзаның қоршаған ортамен өзара байланысы мен экожүйе;

– электр құбылыстары жайлы практикалық жағдайдағы білімдері, күннің қасиеттері мен заттардың физикалық қасиеттерінің, магниттік, гравитациялық күш пен қозғалыстың байланыстары;

– нәтижелерін өзгеше түсіндіреді, суреттер немесе сипаттамалар Жер мен Күннің жүйесіндегі үрдістер;

– қарапайым эксперименттің негізінде бағалау мен дәлелдемеге байланысты алғашқы білімдерінің қорытындысын құрастырып түсіндіреді.

Ортаңғы деңгей:

– оқушылар кейбір негізгі білімдерді және жаратылыстанумен байланысты қолдана алады:

– тірі ағзаның сипаттамаларына, олардың өмірлік циклі мен көбеюіне, қоршаған ортамен өзара әрекетіне байланысты кейбір негізгі ақпаратты белгілей алады;

– адамның биологиясы мен оның денсаулығын түсінуді демонстрациялай алады;

– заттар мен қуаттың, күш пен қозғалыстың қасиеттерін түсінуді демонстрациялай алады;

– күннің жүйесі туралы кейбір фактілердің білуін, жердің ресурстары мен физикалық сипаттамаларын түсінуді демонстрациялай алады;

– сурет түрінде берілген ақпаратты түсіндіру қабілеттерін, фактілерді практикалық жағдайларда қолдану білігін демонстрациялайды.

Төменгі деңгей:

– оқушылардың биология, физика, география салаларында кейбір қарапайым білімдері бар:

– денсаулық, экожүйе, жануарлардың физикалық және мінез-құлықтық сипаттамаларына байланысты кейбір қарапайым фактілердің білуін демонстрациялайды;

– қуат және заттардың физикалық қасиеттері туралы кейбір негізгі білімдерді демонстрациялайды;

– қарапайым суреттерді түсіндіре алады, қарапайым кестелерді толтырып, нақты ақпаратты білуді қажет ететін жазбаша сұраққа қысқа жауап бере алады.

Бұл деңгейлерге негізделген тапсырмалар арқылы математикалық және жаратылыстану ғылымының сапасы TIMSS деңгейінің қазақстандық орта білім жүйесі балаларды пәндік білімнің теориялық қорымен едәуір қамтамасыз ете отырып, олардың білімді қолдану арқылы оқу жағдаяттарының шеңберінен шыға алу білігін дамытуға жағдай жасамағандығы анықталған. Соның салдарынан, қазақстандық оқушылардың функционалдық сауаттылығы

қалыптаспайды. Жаратылыстану сауаттылығы бойынша Қазақстанның TIMSS халықаралық зерттеуінің нәтижелері келесі кестеде көрсетілген.

«Жаратылыстану» пәнінің мазмұны оқу бөлімдері осы пәндер бойынша ұйымдастырылған. Оқу бөлімдері әрі қарай жинақталған білім, түсінік және дағдыларды қалыптастыру мақсаттарын көздейтін бөлімшелерден тұрады. Әр бөлімше ішінде дәйектілікпен ұйымдастырылған оқу мақсаттары мұғалімдерге өз жұмысын жоспарлауға және оқушылар жетістігін бағалауға, сондай-ақ, оларды оқудың келесі кезеңдері жөнінде ақпараттандыруға мүмкіндік береді.

№	Бөлімдер	Бөлімшелер
1	Мен - зерттеушімін	1.1 Ғылым мен зерттеушілердің рөлі
		1.2 Табиғатты тану әдістері
2	Тірі табиғат	2.1 Өсімдіктер
		2.2 Жануарлар
		2.3 Адам
3	Заттар және олардың қасиеттері	3.1 Заттардың типтері
		3.2 Ауа
		3.3 Су
		3.4 Табиғат ресурстары
4	Жер және Ғарыш	4.1 Жер
		4.2 Ғарыш
		4.3 Кеңістік және уақыт
5	Табиғат физикасы	5.1 Күштер және қозғалыс
		5.2 Жарық
		5.3 Дыбыс
		5.4 Жылу
		5.5 Электрлік
		5.6 Магниттік

Пән бағдарламасы келесі мақсаттарға қол жеткізуді көздейді:

–әлемнің қазіргі заманғы жаратылыстану ғылымы тұрғысынан қалыптасқан бейнесі мен жаратылыстану ғылымдарының әдістері туралы білім негіздерін қалыптастыру; жаратылыстанудың техника мен технология дамуына елеулі ықпал еткен маңызды идеяларымен, жетістіктерімен таныстыру;

–қоршаған әлемнің құбылыстарын түсіндіру, БАҚ, интернет ресурстары, арнайы және ғылыми-көпшілік әдебиеттерден алынған жаратылыстану ғылымы тұрғысынан және өмірлік маңызды мазмұны бар ақпаратты қабылдау біліктіліктеріне ие болу;

–зияткерлік, шығармашылық қабілеттерді, сын тұрғысынан ойлау қабілетін қарапайым зерттеулер, құбылыстарды талдау, жаратылыстану ғылымдық ақпаратты қабылдау және түсіндіру барысында дамыту;

–табиғат заңдарын тану және жаратылыстану ғылымдарының жетістіктерін өркениеттің дамуы мен өмір сапасын жақсарту үшін пайдалану мүмкіндігіне сенімділікті тәрбиелеу;

– күнделікті өмірде тіршілік қауіпсіздігін қамтамасыз ету, заманауи

технологияларды сауатты пайдалану, денсаулық пен қоршаған ортаны қорғау үшін жаратылыстану ғылымдары бойынша білімдерін қолдану.

Жаратылыстану бағыты бойынша білім беру бағдарламасында ғылыми зерттеу жүргізу дағдылары мен біз өмір сүретін әлем туралы білімге ерекше назар аударылады.

Бастауыш сыныпта жаратылыстануды зерделеу оқушыларға дағдыларды қалыптастырып дамытуға көмектеседі:

- зерттелетін тақырыпты таңдау;
- сұрақ қойып, оған жауап беру тәсілдерін табу;
- зерттеу жүргізу жоспарын құру; болжам жасау;
- сұраққа жауап беру үшін зерттеу жүргізу, зерттеу нәтижесінде алынған түрлі деректерді жинау, өңдеу және түсіндіру.

Қортындылай келе, оқушылардың жаратылыстану сауаттылықтарын дамыту оқушылардың білімдері мен біліктері өмірлік жағдаяттарда қолдана білуді, әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істей білуді және алынған ақпараттарды сыни тұрғыдан бағалай білуді, өзінің болжамдарын ұсыну және зерттеулер жүргізу, өзінің ойын негіздей білуді; іскерлігі мен дағдыларын адами іс-әрекеттердің әртүрлі салаларында, сондай-ақ тұлғааралық қарым-қатынас пен әлеуметтік қатынастарда өмірлік міндеттерді шешу үшін пайдалануды қамтамасыз етеді.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2016.
2. Орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру) мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты// http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31248110
3. Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту// <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1200008170>
4. Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын жаңарту аясында қазақ тілінде оқытатын мектептердің бастауыш сынып мұғалімдерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы, – Мұғалімге арналған НҰСҚАУЛЫҚ. «Назарбаев Зияткерлік мектебі» ДББҰ, 2016.
5. Дүниетану. Орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында бастауыш мектепке (1-4 сыныптар) арналған оқу бағдарламасы. – Астана, 2015.
6. Жаратылыстану. Орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында бастауыш мектепке (1-4 сыныптар) арналған оқу бағдарламасы – Астана, 2015
7. «Қазақстанның TIMSS-2015 зерттеуіне қатысу нәтижелері», 2017 жыл, Ұлттық есеп/С.Ырсалиев, А.Құлтуманова, Б.Қартпаев, А.Байғұлова, Б.Ысқақов – Астана: «Ақпараттық-талдау орталығы» АҚ, 2017.

ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДАҒЫ ХИМИЯ ПӘНІНІҢ МАҢЫЗЫ

Ермекбаева Л.Ж.

**«Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы Ақтөбе облысы
бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты
Ақтөбе қ., Қазақстан Республикасы**

Қазіргі кезеңде республикамызда білім берудің жаңа жүйесі жасалып, әлемдік білім беру кеңістігіне енуге ұмтылыс бар. Бұл оқу- тәрбие үрдісіндегі елеулі өзгерістерге байланысты болып отыр: білім беру парадигмасы өзгерді, білім берудің мазмұны жаңарып, оқытуда педагогикалық технологиялар енгізілуде, жаңа көзқарас, жаңа қарым-қатынас пайда болады.

Педагогикалық теориясымен жан-жақты қаруланған ұстаздың іс- әрекеті тиімді болатыны әр кезден-ақ мәлім. Химия пәні мұғалімдерінің іс – тәжірибесінде әртүрлі оқыту технологияларын пайдалану, оның жетістіктерін болжау, өз бетінше жобалау және құрастыру сияқты негізгі міндет- мақсаттар болуы шарт.

Тұлғаның дамуына бағытталған жаңа технологияның бірі- сын тұрғысынан ойлау технологиясы бойынша блум таксономиясын химия пәніне қолданудың тиімділігі үшін маңызды.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда оқу бағдарламасындағы әрбір пәннің рөлі зор. Соның ішінде химия пәнінің мақсаты- оқушыларға қоршаған ортадағы дүниеге табиғи көзқарас қалыптастырудағы бағыттау, заттар мен құбылыстармен, үрдістердің мәнін осы заманғы ғылыми теориялар, заңдар мен заңдылық тұрғысынан түсіндіру. Қазіргі заманғы мультимедиялық технологияларды үйрену, автоматтандыру, компьютерлеу, ақпараттандыру мен есептеу технологиясы құралдарын жетік меңгерту.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың ұлттық жоспарында оқыту нәтижесін бағалау жүйесін жаңартуда, оқушы білімін «білім- түсіну- қолдану- синтез- бағалау» Блум жүйесі бойынша көзқарасты ұсынады. Блум жүйесінің алты деңгейі балаға әр деңгейдегі сұрақтарды қою мен тапсырмаларды орындату арқылы ойлау қабілетін қарапайымнан күрделіге қарай бағыттауда көздейді.

Оқушының сыни ойлауын дамытуға бағытталған жаңа инновациялық «Оқу мен жазу арқылы сыни ойлауды дамыту» жобасының да басты міндеттерінің бірі- ұстаздардың жаңаша ойлай алатын, өз мәселесін өзі шеше алатын адам тәрбиелеуге жәрдемдесу, ұстаздардың дәстүрлі сабақ беруден өзгеруіне, балаға бағытталған сабақ процесін ұйымдастыра алуы, сабағын белсенді, оқушымен тең құқылы дәрежеде жүргізуі, жобаның философиясын терең меңгерген ұстаздардың шәкірттерін өз пікірін ашық айтып, өзара шынайы сұхбат

жүргізетін, рухани жағынан дамыған жеке тұлға ретінде дамуына ықпал жасауы болып табылады.

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде 2016-2017 оқу жылынан бастап жаңартылған білім беру мазмұнына көшу сатысы басталып, оқушыларды кең ауқымды дағдыларға үйретуге, функционалдық сауаттылықтарын арттыруға, адами құндылықтарын дамытуға көңіл бөліне бастады. Кең ауқымды дағдылар мынадай іс-әрекет түрлерінен тұрады:

- Сыни тұрғыдан ойлау;
- Зерттеу жұмыстарын орындау;
- АКТ қолдану;
- Тілдік дағдылармен бірге қарым-қатынастың коммуникативтік тәсілдерін қолдану;
- Топта және жеке жұмыс жасау біліктілігі.

Жаңартылған білім беру мазмұны бағдарламасының негізгі мақсаты – оқушыларды сындарлы ойлауға үйрету, әлемдік білім кеңістігіне қол жеткізу, инновациялық білім негіздерін терең меңгерту, яғни дәстүрлі білім жүйесіндегі «оқушы – тұтынушы» ретінде болса, ал жаңа мазмұндағы білім беру мазмұнының әдіс-тәсілдерімен сусындаған оқушы «оқушы - өндіруші» ретінде қарастырылады. Бұрынғы оқытуда оқушылар тек қана тыңдаушы, орындаушы болып келсе, ал қазіргі оқушы өздігінен білім іздейтін жеке тұлға екендігіне ерекше мән беруіміз керек.

Бүгінгі білім беруде оқушыны білімділік, іскерлік, шығармашылық әдістерге баулудың жолдарын іздестіре отырып, мұғалім-шәкірт арасында рухани және сезім бірлестігін айқындайды. Фундаментальді білім беру жүйесіндегі берілетін дайын ақпаратты алғаннан гөрі, оқушы Блум таксономиясының кадамдарына сүйене отырып, білімді өз бетімен игеруге бағытталады.

Жаңартылған білім беру бағдарламасының мазмұндық ерекшеліктері – білім мен біліктерді арттыруда оқу материалын тігінен де, көлденеңінен де біртіндеп көңейту яғни білімді тақырыптар және сыныптар бойынша күрделендіру;

-білім беру деңгейлері бойынша пәнаралық байланыстарды барынша ескеруге мүмкіндік беру;

-Бір білім саласы пәндері арасында, сондай-ақ пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру барысында ортақ тақырыптардың болуы;

-бөлімдер мен ұсынылған тақырыптар мазмұнының уақыт талабына сәйкестігі;

-оқу процесін ұзақ мерзімді, орта мерзімді, қысқа мерзімді жоспарлар түрінде жоспарлау болып табылады.

Қазіргі кезде оған жететін жаңа педагогикалық технологияларда баршылық. Соның бірі - критериалды бағалау жолдары. Бұл бүгінгі оқыту жүйесінде өзекті талаптардың бірі болып отыр. Мектептердегі білім алушылардың оқу жетістігін бағалауды қазіргі тәжірибеге енгізудің негізін критериалды бағалау жүйесі анықтайды. Бүгінгі күні ұсынылып отырған

критериалды бағалау жүйесі – білім алушының дамуын, оның қызығушылығын және оқуға деген ынтасын арттыруға бағытталады. Әр білім алушыға және оның ата-анасына түсінікті болатындай нақты әрі өлшемді бағалау критерийлері белгіленетін болса, нәтижеге әбден жетуге болады.

Сын тұрғысынан ойлау- бақылау, тәжірибе, толғану және ой жүгірту нәтижесінде алынған ақпаратты ұғыну, бағалау, талдау және жинақтауда қолданылатын әдіс болып табылады, сонымен қатар ол әрекет жасауға негіз, түрткі болуы да мүмкін. Сын тұрғысынан ойлау дағдыларының негізгі тізбесіне қадағалау, интерпретация, талдау, қорытынды жасау, бағалау, түсіндіру, метатану кіруде. Осы орайда химия пәнін оқыту кезіндегі түрлі тәсілдердің бірі Блум таксономиясына тоқталғым келеді. 9-сыныптағы фосфор тақырыбы бойынша сабақты төмендегідей тәсілмен өткізуге болады. Сабақ оқушыларды топқа бөле отырып, жаңа тақырып бойынша бірден ізденіске итермелеуден басталады.

I. Білу. Таным мен ойлау деңгейі- төмен деңгей.

Бұл категория мәліметтерді қайталау немесе тану арқылы есте қалай сақталғанын тексеруге бағытталады, мағлұмат пен деректерді еске түсіреді.

Оқушы: Қолданылған терминдерді үйренуі (есте сақтайды және қайталайды), нақты фактілерді анықтайды, жұмыстың орындалу ретін біледі, негізгі ұғымдарды түсінеді, ережелерді, қағидаларды есіне сақтайды.

Тапсырмалар түрі: Не? Қашан? Қандай? Қайда? Формула жазу, атап көрсету, жабық тест тапсырмалары, қалдырып кеткен белгілерді қою, жатқа айту, анықтамалар мен атауларды қайталау, олардың қолдану тәртібін айту.

II. Түсіну. Таным мен ойлау деңгейі- орта деңгей.

Оқу материалын түсінгендіктің белгісі ретінде келесідей әрекеттерді атқаруды атауға болады:

Трансляция- оқу материалын бір «тілден» екінші «тілге» ауыстыру (мысалы химиялық формуланы сөзбен айтып беру, сөзбен келтірілген мәліметті кесте, схемамен көрсетіп, реакция теңдеуін жазу, т.б.).

Интерпретация- оқу материалын «өз сөзімен» түсіндіру, қысқаша баяндау, логикалық қорытынды;

Жорамалдау- оқу материалдары бойынша әңгіменің әрі қарай не туралы болатындығын, оның салдары мен нәтижелерін болжау.

Оқушы: Фактілерді ережелерді, қағидаларды түсінеді, сөзбен келтірілген материалды схемалар, реакциялар арқылы түсіндіреді, берілген ақпарат бойынша болашақта туындалуы ықтимал салдарын сипаттай алады.

Тапсырмалар түрі: Қалай? Неліктен? Сөйлемді аяқтаңыз; сөйлемді өзгертіңіз; өзара байланысын түсіндіріңіз; айырмашылығын көрсетіңіз; өз сөзіңізбен айтыңыз; графикті, суретті түсіндіріп беріңіз.

Мысалдар: №1 Фосфорды өндірісте қалай алады? осы реакция теңдеуін жазыңыз.

№2 Реакцияны формулалар арқылы аяқта және теңестір. Топқа арналған тапсырма. Мыс:

№	Реагенттер мен өнімдердің атауы	Реагенттер мен өнімдердің формуласы	Реакция қандай типке жатады?
---	---------------------------------	-------------------------------------	------------------------------

1	Кальций+ фосфор →		
2	фосфин+ оттегі →		
3	Натрий фосфаты+ күміс нитраты →		

Фосфор қышқылының тұздарын қалай атайды? Қандай қышқылдар қатарына кіреді?

III. Қолдану. Таным мен ойлау деңгейі- орта деңгей.

Бұл категория оқу материалын нақты жағдайда және мүлдем жаңа ситуацияда қолдануды көздейді. Мұнда ережелерді, әдістерді, ұғымдарды, заңдарды, қағидаларды, теорияларды, практикалық тұрғыдан қолдану кіреді.

Оқу нәтижелелері түсіну деңгейіне қарағанда материалды тереңірек игеруді талап етеді. Оқушы: Ұғымдар мен қағидаларды жаңа жағдайларда қолданады, заңдар мен теорияларды практикалық тұрғыдан нақты ситуацияларда қолданады, әдіс немесе жұмыс ретінде дұрыс қолдану ретінде көрсетеді.

Тапсырмалар түрі: жасап көр, таблица, график жаса, қолдану мақсатын түсіндіріп, есепті бірнеше тәсілмен шеш, берілген гипотезаны тексер.

Мысал: Сабаққа қатысты әртүрлі бейнероликтер арқылы виртуалды түрде реакциялар көрсетілді. Қажет құрал- жабдықтар болса тәжірибе көрсеткен дұрыс. Фосфордың хлормен, кальций мен бертолле тұзымен реакцияласатынын көрсетуге болады.

IV.Талдау. Таным мен ойлау деңгейі- жоғары деңгей.

Бұл категория оқу материалының мазмұнын сезінумен қатар оның ішкі құрылысын қалайша құралатындығын меңзейді.

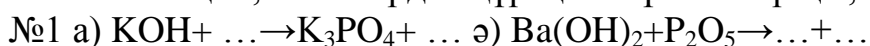
Оқушы: Жасырын (байқалмайтын) жәйттерді ашады, ойдың өрбуінен қателерді айқындайды, фактілер мен олардың салдарының арасын ажыратады, ұсынылған фактілердің маңыздылығын айқындайды.

V. Синтез (жинақтау, жүйелеу) Таным мен ойлау деңгейі- жоғары деңгей.

Оқу материалының элементтерінен жаңашыл сипаттан бүтінді (нәтижені) құрастыру. Жаңа құрылымдарды жасап шығаратын шығармашылық әрекеттерді қолдануды талап етеді.

Оқушы: Шығармашылық тұрғыдан кішігірім шығарма (эссе) жазады, тәжірибе жасаудың өзіндік жоспарын ұсынады, қандай да болмасын проблеманы шешу үшін өз білімдерін шығармашылықпен қолданады.

Тапсырмалар түрі: Өз шешіміңізді табыңыз, алгоритм құрастырыңыз, баламасын табыңыз, бөліктерден құраңыз жүйелестіріңіз, зерттеңіз. Мысалдар:

№2 Массасы 31кг фосфор алу үшін кальций фосфатының, көмірдің және күмның қандай массасы қажет болады?

VI. Таным мен ойлау деңгейі- жоғары деңгей.

Оқушы жауабын бағалау:

Блум таксономиясы бойынша бағалау паракшасының үлгісі:

№	Оқушы аты-жөні	Білу	Түсіну	Қолдану	Талдау	Жинақтау	Бағалау	Қорытынды баға

Қорыта келгенде, қазіргі уақыт талабы жаңаша дүниелік көзқарас тұрғысынан жаңаша ойлап, шешім қабылдай алатын, функционалды сауатты, креативті ойлау қабілеті дамыған тұлғаны, өз елі мен жерінің, туған тілінің жанашырын дайындауды міндеттеп отыр. Бұл міндет жаңа уақыт талаптарына төтеп бере алатын, кәсіби білікті, бәсекеге барынша қабілетті, ұлтжанды азамат тәрбиелеу ісінің өзектілігін алға тартады.

Әдебиеттер

1. Мұғалімдерге арналған нұсқаулық. 2016 ж.
2. www.cpm.kz Педагогикалық шеберлік орталығы NIS.
3. <http://www.google.kz> Жаңа білім беру технологиясы мен әдіс тәсілдері
4. К.С.Құдайбергенова «Құзырлық табиғаты тұлғаның өздік дамуында»- А: «Принт АСС»
5. Усманова М.Б., Сақариянова Қ.Н.Химия: Жалпы білім беретін мектептің 9-сыныбына арналған оқулық – Алматы: Атамұра, 2013.
6. А.А.Жайтапова, Г.А.Рудик, Е.В.Белошниченко, А.С.Сатывалдиева «XXI ғасыр педагогикасы мектеп табалдырығында». Ақпараттық әдістемелік дайджест. Алматы, 2009 ж.
7. Көкіжанова Г.К. Оқушылардың оқу жетістіктерін бағалау білім сапасын басқарудағы негізгі критерий – Педагогика, 2009 ж.
8. Э.О. Орынбасарова, Э.М.Муханбетова Жаңартылған білім беру мазмұны аясында критериалды бағалауды жоспарлау және ұйымдастыру. Орал-2017ж.

РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Ефимик М.Н., Жукова Л.Н.

**КГУ «Гимназия № 93»
г. Караганда, Республика Казахстан**

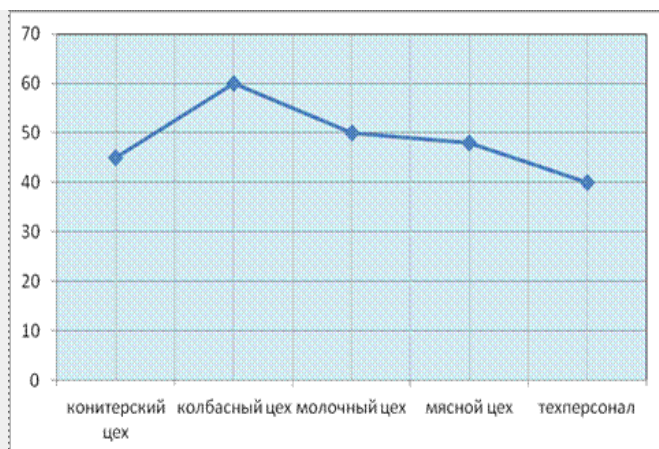
Изменения в мировой экономике, породившие необходимость приспособления к конкурентной экономической среде, обострили проблемы качества образования, поскольку «образовательный интеллект» населения рассматривается важнейшим стратегическим ресурсом государства.

Социально-экономические перемены в обществе задали новые параметры обучения и воспитания подрастающего поколения, потребовали кардинального пересмотра целей, результатов образования, традиционных методов преподавания, систем оценки достигнутых результатов. Одним из результатов образования выделена функциональная грамотность.

Формирование функциональной грамотности учащихся – это процесс сложный, длительный и многосторонний. И проявляет она себя при изменении формулировки условия задачи, самой ситуации в задании, а чаще всего при столкновении ученика с новыми для него технологиями. Так, например, он не может разобрать график зависимости двух величин, схемы, инструкции, не может воспользоваться каким-либо устройством. Приведем пример одной из задач такого рода:

В небольшом городе работает комбинат по производству продуктов питания – мясо-молочных продуктов и кондитерских изделий. Количество людей, занятых в каждой из отраслей показано на графике.

Себестоимость колбасы снизилась сначала на 4%, затем еще на 2,5%. На сколько, в целом снизилась стоимость колбасы?

В такой ситуации учащемуся приходится проявлять свою инициативность, способность творчески мыслить и находить нестандартное решение, при этом выбирая свой ход решения.

Для развития функциональной грамотности необходимо создать особую образовательную среду, причем не только на уроке, но и во внеурочное время [1, с.30]. Для этого нужно исходить из того, что такое функциональная грамотность, каковы ее индикаторы и характеристики умений. Кроме того, необходимо рассмотреть средства формирования функциональной грамотности.

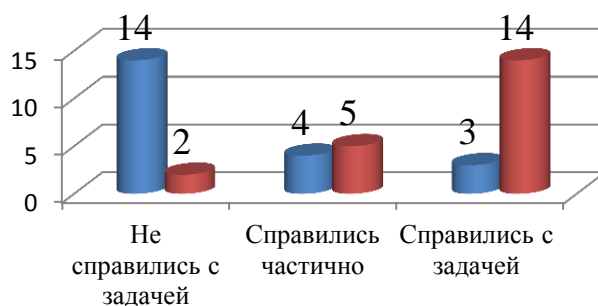
И будучи учителями математики, мы задумались, что может относиться к средствам формирования математической грамотности. Первое, что приходит на ум, это умение считать без калькулятора, т.е. использование на уроках упражнений «Устный счет». Далее, использовать в своих учебных планах задания из проведенных исследований программы PISA. Для того, чтобы учащиеся ориентировались в нестандартной ситуации и в будущем могли без промедления отвечать на вопросы, не испытывая затруднений в построении фраз и подборе слов. На уроках алгебры при изучении темы «Прогрессия» нами подобрано достаточно много жизненных задач, которые решаются через формулы арифметической или геометрической прогрессии. Например:

1) Человек, заболевший гриппом, может заразить четырех человек. Через сколько дней заболеет все население поселка в количестве 341 человека?

2) Том Сойер красил забор длиной 105 м, причем день за днем количество выкрашенного за день уменьшалось на одну и ту же величину. За сколько дней был выкрашен забор, если за первые три дня Том выкрасил 36 м забора, а за последние три дня – 27 м?

Каково же удивление самих ребят, обнаруживших, что решение простое, если применить нужную формулу. И если, столкнувшись с подобной задачей

впервые, возникали трудности, то в дальнейшем, даже неуверенные в себе учащиеся, успешно с ней справлялись.

Также развивать функциональную грамотность учащихся мы можем, если будем работать в группе, команде, применяя групповые формы работы, это также позволяет приспособляться к новым условиям и требованиям. А как результат - учащиеся начинают слышать и слушать своего соседа по парте. Это хорошо прослеживается на уроке, если использовать элементы технологий семи модулей, например «Карусель», «Микрофон», «Шляпы мышления», «Защита проекта», «Аквариум», «Ярмарка», «Пресс» и т.д. К примеру, как используется нами на уроках стратегия «Кубик» (алгебра, 8 класс).

Опиши: Опиши свойства квадратичной функции.

Сравни: В чём сходство и различие квадратичной и кубической функции?

Проанализируй: Какие именно свойства помогают наглядно представить график?

Проассоциируй: Как ты запоминаешь как строятся функции $y=ax^2+n$, $y=a(x+n)^2$? С чем ассоциируются у тебя эти правила?

Примени: В чем ты видишь особенность применения способа упрощения квадратичного выражения до полного квадрата?

Приведи «за» и «против»: Нужен ли алгоритм построения квадратичной функции или все-таки по точкам легче построить график функции и только тогда проводить исследование?

Что дает нам эта стратегия? Учащиеся за короткий промежуток времени вспомнили 3 темы предыдущих уроков и по цепочки связали их, разобрав, что одна тема облегчает понимание другой. Проводя такой самоанализ, учащиеся становятся более грамотными, уверенными в себе и готовы к изучению дальнейших тем.

На этапе закрепления материала, применяя приём «Три правды и одна ложь» у учащихся развивается умение отбирать необходимую информацию в тексте. Записав индивидуально на стикерах «Три правды и одну ложь», учащиеся получают возможность сортировать информацию, что уже способствует их подготовке к сдаче ЕНТ. Ведь в памяти очень хорошо откладывается, та единственная ложь - «подводный риф», на который, по их мнению, они могут натолкнуться при изучении этой темы.

Прием «Шесть Шляп мышления» отражает процесс параллельного мышления, который ускоряет сфокусированное мышление из числа различных

решений [2, с.31]. Данный приём мы использовали на уроке в девятом классе на тему: «Преобразование тригонометрических выражений». Ученики должны были представить свой взгляд на способы упрощения данных выражений, уметь выбрать рациональный, спрогнозировать свои ошибки. Приятно наблюдать за тем, как школьники приобретают новое качество, характеризующее развитие интеллекта на новом этапе, способность критически мыслить.

На основе обратной связи и навыков рефлексии мы убедились, что учащимся не так страшно приступать к задачам с нестандартной ситуацией, работая с кем-то рядом. Им легче интерпретировать, оценивать и анализировать данные из задачи, читать и понимать простые таблицы, диаграммы и графики; читать и понимать числа, представленные различным образом. И, чтобы учащийся учился в полную меру своих сил, надо вызвать у него желание к учёбе, к знаниям, помочь ему поверить в себя, в свои способности. А наша задача, как педагогов, продумывать различные виды деятельности на уроке (групповая, парная) в процессе которой возникают положительные эмоции, при этом развивая способности учащихся.

Подводя итог всего вышесказанного, хочется отметить, что в своей работе мы стараемся активно использовать задания на развитие функциональной грамотности на уроках. Применяя такие задания, мы заметили, что учащиеся с большим интересом учатся, легче преодолевают коммуникативные барьеры в общении. Анализируя активность учеников на своих уроках, их ответы, способы решения ими заданий, мы пришли к выводу, что функциональная математическая грамотность действительно расширяет кругозор, формирует мировоззрение, интерес к осознанному обучению, создает мотивацию для выполнения более сложных заданий.

Литература

1. Коханец А.И. Качество образования в Республике Казахстан: технология переориентации на результаты. – Алматы, Астана, 2004.
2. Парминова Л.М. Функциональная грамотность/ неграмотность как социально-педагогическое явление. – М., 2003.

БІЛІМ САПАСЫН КӨПТІЛДІ БІЛІМ АЛУ ОРТАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ АРҚЫЛЫ АРТТЫРУ

Жалгасова Г.К.

№17ЖББОМ химия және биология пәндерінің мұғалімі

Білім сапасын арттыру әр мұғалімнің көкейінде жүрген мәселенің бірі болып табылады. Ал, оны қалай арттырамыз, ол екінші мәселе. Әркім өзінше жол іздейді. Мен осы сұраққа білім сапасын «Көптілді білім алу ортасын қалыптастыру арқылы арттыруға болады» - деп жауап берер едім.

Көптілді білім алу ортасын құру, ол көптілді тұлғаның қалыптасуына тікелей әсер ететін жағдайдың бірі. Заман талабы белгілі ұлт өкілінің құндылықтарын жоққа тән етуі де мүмкін, себебі адам өз тамырынан алшақтаған, ұлттық айырмашылықтар айқындалмай жатқан кезеңде өмір сүріп жатырмыз.

Дегенмен осы фактордың жақсы жағы да бар. Мектеп оқушысының алдына өмірдің өзі көптілді меңгеру қажеттілігін қойып отыр, себебі ол *білім сапасына* әсер етпек. Ал, мұғалім алдына тағы бір міндет пайда болды.

Ол халықтардың мол тәжірибесі мен мәдени дәстүрін, жалпы адами құндылықтарын жағымды білім ортасын құруға бағыттап, әлеуметті-белсенді тұлға қалыптастыру үшін пайдалану. Нақтырақ айтсақ, бәсекеге қабілетті, құзыретті, көп ұлтты және көп мәдениетті ортада, басқа ұлт мәдениетіне құрметпен қарайтын маман тәрбиелеу үшін көптілді білім алу ортасын қалыптастыру қажеттігі туындап отыр.

Бұл мәселе жәй ғана айтыла салатын дүние емес, ол бүгінгі таңда «маған назар салыңдар» деп тұрған үлкен мәселе болып тұрғандықтан, тақырыптың өзектілігінің өзі осында жатыр.

Көптілді білім ортасын қалыптастыру көптеген нормативті-құқықтық мемлекеттік құжаттарына сүйеніп отыр. [3.2б]

ҚР Заңдары: «ҚР тіл туралы Заңы», Қазақстан Республикасында тілдерді дамыту және қолданудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы, ҚР тілдер саясатының Концепциясы, Үштұғырлы тіл мәдени жобасы. [2.1б]. «Қазақстан Республикасындағы тіл саясатының тұжырымдамасы» сияқты стратегиялық маңызы бар құжаттардың дүниеге келуі осы бағытта жасалған оң қадамдар. [1.1б]

Технология ғарыш жылдамдығына сай қадамдап бара жатыр, тиімді жағдай іздеу белсендірілген, ал болашақ ұрпақ үшін өзара байланысты, өзара тәуелді әлемде қарым-қатынас құралы бәрібір тіл болып қала бермек.

Бұл ретте іс-шаралар жасалып жатыр, сөйтсе де қай салада болсын мықты маман өз жұмысын тыңғылықты атқарғанымен тілдерді меңгермегендіктен тығырыққа тіреліп, оқшауланып қалады.

Оған аудармашы қажет, оның бәрі қаражатқа тіреледі, мемлекет ақша бөлуі керек. Тіпті Қазақстандағы мұнай-газ саласының өзінде шет ел азаматтарымен бірге жұмыс атқарып жатқан өз жастарымыз да көптілділікке еріксіз бет бұрған сияқты.

Көптілді меңгерген адамды полиглот дейміз бе, ендеше бірнеше тілді меңгергендердің өзі саусақпен санарлық емес пе?

Адамды көптілді меңгеруге итермелеу үшін бір қозғаушы күш керек сияқты болады да тұрады, «саған осынша ақша төлеймін үш, төрт тілді меңгеруің қажет» десе ғана орнынан қозғалатын сияқты. Бұл мәселе төңірегінде менің өз ойым, ол мектеп қабырғасында орыс сыныптарында бір, екі пәнді (мысалы; биология, география) қазақ тілінде оқытса, ал қазақ сыныптарында керісінше орыс тілінде оқытса (түрік білім жүйесі) нәтижеге жететін сияқтымыз.

Бұл әдіспен ұзаққа шаба алмаймыз, оқушы деңгейінің бәрі бірдей емес, бәрі қабылдай да алмайды. Нәтижесінде үш тілді меңгерген мүмкін 10, 20 оқушы дайындап шығарармыз, әйтсе де бұл да жетістік емес пе?

Біз, әрине өз ойымызды айта береміз, дегенмен барлық жағдай заңмен реттеледі ғой.

Көптілді меңгеру дегеніміз өз тілінді ұмыту емес, керісінше өз тілінді жетік меңгере отырып, басқа тілдерді үйрену.

Тіл- құдіретті күш, мықты қарым-қатынас құралы. Басқа тілді меңгерген адамның сол тілге деген құрметі де арта түседі. Адамның ой-өрісін, мәдени дәрежесін, ақыл-парасатын, рухани байлығын көрсететін де тіл.

Осы тақырып төңірегінде көптілділік не үшін керек деген сұрақ туындайды, мен тіл маманы емеспін, бірақ оқушы тілді қолдану аясын кеңейтсе, яғни техникалық пәндер саласында да тек ғана өз тілінде емес, басқа тілдерді де қолдана білсе өзіне жақсы емес пе.

Қазақстанда орыс тілін меңгеру мен ұлтаралық қарым-қатынас құралы ретінде пайдалану өте жоғары, бірақ ағылшын тілінің пайдалану шеңбері одан да жоғары. Қазақстанның жоғары оқу орындарында «Шет тілі арнайы мақсат үшін», «Кәсіби қазақ тілі», «Кәсіби орыс тілі», «Кәсіби ағылшын тілі» пәндер де оқытылады. Оқу орнын тамамдаған маман үш тілді меңгеріп шығады. Ол мектепке жеткенше қаншама уақыт өтіп кетеді, ал мектепке келмей басқа салаға кетсе ше?

«Мені тілдерді меңгеруге қашан үйретесіңдер» бала күтіп отыруы керек пе, дегенмен де өз талабымен тілдерді меңгеруге ұмтылатын оқушылар да бар.

Баланың көптілді меңгеруге деген қызығушылығын арттыру қажет, бұл міндеттеуден бөлек нәрсе.

Шет тілдері түгіл орыс сыныптарында қаншама жылдар бойы қазақ тілін дұрыс меңгерте алмай отырмыз ғой деген сұрақ сұранып тұр. Әрине бұл жауабы жоқ жұмбақ сияқты.

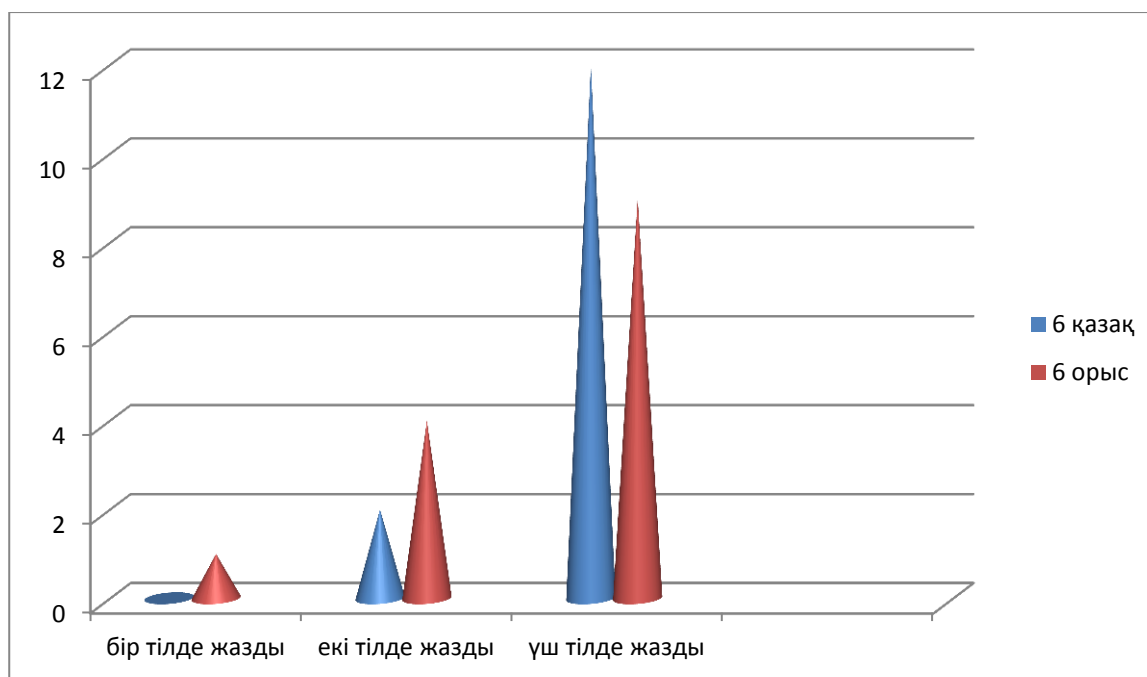
Дегенмен осы мәселе төңірегінде түрлі курстар жазып, амалын табуға болады ғой. Мен талай жылдар бойы қазақ орыс сыныптарында жұмыс атқарып келе жатырмын.

Өз тәжірибемде байқағаным, орыс сыныптарында оқитын оқушылар ғылыми терминдердің қазақша атауына онша мән бермесе, керісінше қазақ сыныптарында оқитын оқушылар ғылыми терминдердің басқа тілдегі аталуына өте үлкен қызығушылықпен қарайды және басқа тілді меңгеруге деген ұмтылысы да жоғары.

Мысалы: өзім сабақ беріп жүрген 6-шы қазақ, орыс сыныптарында биологиядан сабақ кезінде өткен терминдерді 14 оқушыға кестеге үш тілде түсіру барысында мына төмендегідей жағдай байқалды:

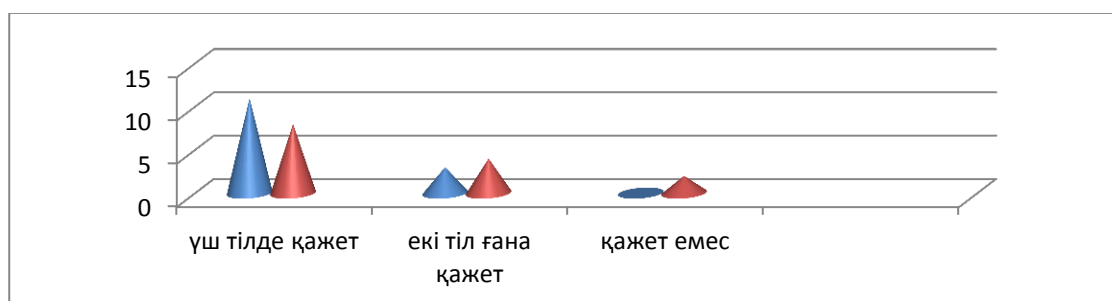
Терминдерді үш тілде жазу

сынып	қатысты	орындау уақыты(мин)	тапсырмадағы термин саны	3 минутта орындады	4 минутта орындады	бір тілде ғана жазды	екі тілде жазды	үш тілде жазды	қатемен жазды	қатесіз жазды
6 қазақ	14	4	4	7	7	-	2	12	1	13
6 орыс	14	4	4	5	9	1	4	9	3	11

Сонымен қатар осы сыныптарда «Көптілділік қажет пе?» атты сауалнамаға осы 28 оқушы қатысты.

сынып	қатысты	үш тіл қажет	екі тіл ғана қажет	қажет емес
6 қазақ	14	11	3	-
6 орыс	14	8	4	2

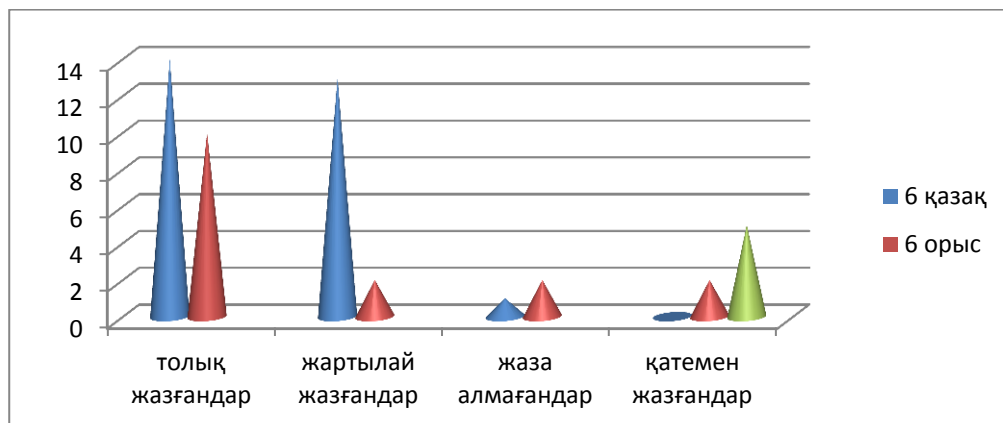

Сол сияқты қазақ сыныптарындағы 14 оқушының тең жартысы орыс балабақшасына барыпты, яғни оларда алғаш «тіл сындыру» орыс тілінде болған деп айтуға болады және қазақ сыныптарында орыс тілінде, ал орыс

сыныптарында қазақ тілінде биологиялық диктант жазу барысында келесі жағдай анықталды.

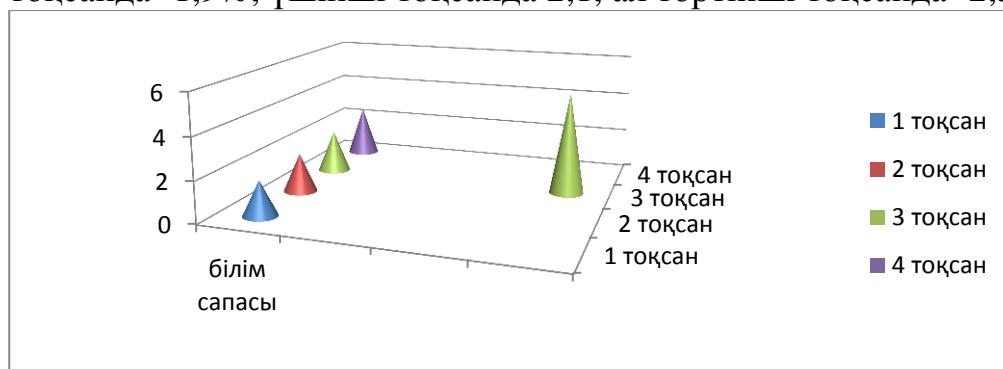
Биологиялық диктант(мәтінді толықтыр, аяқта)

сынып	қатысты	толық аяқтағандар	жартылай жазғандар	жаза алмағандар	қатемен жазғандар
6 қазақ	14	13	1	-	-
6 орыс	14	10	2	2	2

Мүмкін қазақ сыныптарындағы бәсекелестік «Сыныптасымнан қалмауым керек?» деген ұғым өз әсерін тигізген болар, зерттеу барысында қазақ сыныптарындағы оқушылар оң нәтиже көрсетті және қазақ сыныптарында тапсырма орындау кезінде оқушылар эмоциясының басымдылығы көп байқалды.

Бұл жерде мен орыс сыныптарында оқитын оқушылар ештеңе үйренгісі келмейді деген ойдан аулақпын, тек мұғалім тарапынан әдіс-тәсіл қажет дегім келеді. Бұл әдіс-тәсілдерден кейін білім сапасы бірінші тоқсанда -1,7%, екінші тоқсанда -1,9%, үшінші тоқсанда 2,1, ал төртінші тоқсанда -2,5 % -ға өсті.

Сабақ барысында тапсырмаларды тілдерді игеру шеңберін кеңейтуге арнап ойластыра отырып, көбінесе ойын түрінде өткізу керек.

Орыс, қазақ сыныптарына әуелі биология, география, технология т.б. сияқты пәндер бойынша қазақ, орыс тілінде қолданбалы, элективті курстар жазып, аз оқушымен болса жұмыс атқару керек, өз басым мәселе оқушының аздығында емес, жұмыстың нәтижелігінде деп ойлаймын.

Әдебиеттер

1. «ҚР тіл туралы» Заңы 1997ж 11.07 №151, 1- тарау 1-7 бап.
2. Қазақстан Республикасында тілдерді дамыту және қолданудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы ҚР Президентінің 2011ж 29.08 №110 Жарлығы.
3. «ҚР тіл туралы» Заңы 5 тарау. Тілді құқықтық қорғау (23 - 26 баптар)
4. «ҚР тіл туралы» Заңы. Тілді шетелдермен және халықаралық ұйымдармен (27 бап) қатынастарда пайдалану

АБАЙДЫҢ ЕҢБЕККЕ БАУЛУ ӨНЕГЕСІН САБАҚТА ҚОЛДАНУ

Жамкеева А.Т., Зейнегабиева Ж.М.

**Қарағанды медицина колледжі
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы**

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиялық Жолдауында біздің басты мақсатымыз 2050 жылға қарай Жалпыға ортақ еңбек қоғамын құру екендігі баса айтылған болатын. Елбасы оның алдында да бұл мәселеге «Еңбек қоғамына қарай 20 қадам» еңбегін арнап, жедел дамуға бағыт алған біздің қоғамның әрбір мүшесінің өз еліне барынша үлес қосуы – азаматтық парыз саналатынын ескерткен. Мұнан біз «Маған елім не береді демей, мен Отаным үшін не істеуім керек?» дейтін саналылық танытқандар ғана өзінің еңбегіне қарай құрметтелуге тиісті екендігін түсіндік.

Абай бабамыз өзінің қырық үшінші сөзінде «Адам әрқашан еңбек үстінде болуы керек, кідіріп қалудан адам мерт болады, адам естіп білгені арқылы жетілмейді, еңбек пен іс - әрекет үстінде қалыптасады» деген екен.

Абайдың басқа ақын, философтардан артықшылығы – ол билікті тек кәсіппен, еңбекпен байланыстырып отырды. «Біз - дейді хәкім,- ғылым сатып алып мал іздеген емеспіз. Мал бірлән ғылым кәсіп қылмақпыз».

Абай қазақтың еңбекке жалқау, кәсіпке зәру екенін ең алғаш көрген адам. Бұл арманды Самарқан-Бұхардан жеміс-ағаш мамандарын, Кавказ елді мекендерінен ер-тұрман, металл шеберлерін алдырып, отандастарына өнер үйреткен.

Абай кәсіп арқылы дамитын өнерпаздық, үдей өрістейтін ғылыми кәсіпті қолдап, келесті кеңес береді: «Егер де мал керек болса, қолөнер үйренбек керек. Мал жұтайды, өнер жұтамайды. Алдау қоспай еңбегін сатқан қолөнерші - қазақтың әулиесі сол.

Еңбекке шақыру мәселесі Абайдың ең көп айтқан саласы сияқтанады.

Қаруыңның барында қайрат қылмай, Қаңғып өткен өмірдің бәрі де – жел.

Арамтамақтық, сұрамшақтық, тілемсектік – жексұрын психология. Абай мұны ашынып айтады. Қай заманда болсын еңбектен безу, біреуге масыл болу – жамандықтың жаманы екенін бүгін де көріп жүрміз [1].

Терін сатпай, телміріп, көзін сатып, Теп-тегіс, жұрттың бәрі болды аларман...

Ұлы ақындар ешбір үзілмейтін ізгіліктермен қатар, итжанды оңбағандар

жайында да өлмес өлеңдер тудырып кеткен.

«Арын сатып тіленген малы құрсын».

Сол әсерлі, пәрменді сөзбен жамандықты аластағалы шүйілгендер қандай ізгі жандар! «Жасөспірім замандас қапа қылды» атты өлеңінен:

Тұрлаусыздың қолынан не келеді?! Ынтасыз қайтіп өнер үйренеді?

Еңбегі жоқ еппенен мал табам деп, Сендіре алмай, сене алмай, сенделеді.

Ұшып-қонба, баянсыз-бағдарсыз, армансыз, табансыздық өндіретің несі болсын?! Несімен жарылқасын...Өнер үйренуге ыждахат, ынта, құштарлық, шабыт керек! Құлықпен, еппен пайда табам деп, еңбектен бойын ала қашқаннан ешкім де пәтуа таппайды екен. Ел қамын ойлаған, түн ұйқысын төрт бөлген Абай еңбекке үндегенде адал еңбекті меңзейді. Құлық - сұмдықпен тапқаныңның қайыры болмайды дегені.

Еңбек қылмай тапқан мал дәулет болмас; Қардың суы секілді тез суалар.

Қалың жұрттың аузына іліккен азамат атануы үшін салмақты еңбек сіңіру қажет. Сонда сені сұлулар жақтап жүреді. Жігіттердің ұстамдысы көпке көрініп қалайыншы деп көрінген жерде алға өңмендеп, ойқастамайды, биязылық пен жұмсақтық танытады, сырын ішіне сақтайды. Ал кейбіреулері ар-ұятқа қарамай, өресі жетпейтін өте биікке қолын созылған үстіне созып әуре-сарсаңға түседі, сөйтіп күлкіге ұшырайды.

Ал енді біреулер жұрт ұнайтын көпшілікке керек іспен айналысады. Ойланып істейді, еңбектеніп мал табады, керісінше пысықтықтан жұрдайлар қасиеттен құр алақан қалады, мұның аты-жөнсіз-жосықсыз бұлғақтау, босқа уақыт өткізу.

Бүгінде автобус, трамвай сияқты кез келген көлікке отырыңызшы, нендей «кішіпейілдіктің», «сый-сияпаттың» қуәсі болар екенсіз...Сидан жігіттер елде қаптап барады,- дейді Абай «Адасқанның алды-жөн, арты-соқпақ» атты өлеңінде. Өйткені: олардың жоқ ойында малын бақпақ; Адал еңбек, мал таппақ, жұртқа жақпақ.

Осы өлеңді кезінде балаң жігіт Шәкәрім өзіне арналып айтылғандай сезінеді. Өйткені жеті жасында жетім қалған оны атасы Құнанбай жетімдігін сезінбесін деген оймен бетінен қақпай, еркебұла қып өсірген. Сол саятшылықпен, сауық-сайранмен өткізген жастық шақтың бос кеткендігін ол кейін мойындайды. «Дос жылатып, дұшпан күлдіріп айтады» дегендей Абайдың «Тамағы тоқтық, жұмысы жоқтық, аздырар адам баласын» деген қатты айтқан сөздерін оның көңіліне ауыр алған сәті де болса керек.

Абай түгендеуінде ер - азамат сапасына адалдық, арлылық, ақ бейілділік жатады. Ар сатқаннан аулақ, еңбегінді сату – бұл жарасымды үдеріс.

Үш-ақ нәрсе адамның қасиеті: ыстық қайрат, нұрлы ақыл, жылы жүрек. («Малға достың мұңы жоқ малдан басқа» атты өлеңнен). Құдайы жарылқағандардың қолынан келмейтіні бар ма?!

Көкірегі, көңілі тірі болса, тірлік деп соны айтады. Өзің тірі болсаң да, көкірегің өлі болса, ақыл табуға сөз ұға алмайсың. Адал еңбекпен жүріп мал табуға жігер қыла алмайсың [2].

Ерінбей еңбек қылса, түңілмей ізденсе, орнын тауып істесе, кім бай болмайды?.. Хош, сөйтіп жүріп-ақ мал таптық, байыдық. Сол малды сарп қылып, ғылым табу керек. Өзіңе табылмаса балаң тапсын. Ғылымсыз ахиретте жоқ, дүние де жоқ.

Иман деген - ұлы тәңірі Алланың барлығына, бірлігіне илану. Иман-шын көңілмен Аллаға сену. Өлтіремін деп қорқытса да, мың кісі мың түрлі іс көрсетсе де соған айынып көңілі қозғалмастай берік боларға керек. Иман сақтауға қорықпас жүрек, айнымас көңіл, босамас буын керек. Әрбір ақылы бар кісіге иман парыз.

Ақылды кісі мен ақылсыз кісінің, менің білуімше, бізге мәлім бір парқын көрдім. Әуелі пенде болып жаратылған соң, дүниеде ешбір нәрсені қызық көрмей жүре алмайды. Сол қызықты нәрсені іздеген кезі өмірінің ең қызықты уақыты болып қалады. Сонда есті адам орынды іске қызығып, құмарланып іздейді екен - дағы, күнінде айтса құлақ, ойланса көңіл сүйсінгендей болады. Оған бұл өткен өмірдің өкініші де жоқ болады екен. Егер кісі орнын таппай, не болса сол, бір баянсыз, бағасыз нәрсеге қызығып, құмар болып, өмірінің қызықты, қымбатты шағын ит қорлықпен өткізіп алады екен-дағы, күнінде өкінгеннен пайда болмайды екен.

Адам ата-анадан туғанда есті болып тумайды: естіп-көріп, ұстап, татып ескерсе, дүниедегі жақсы-жаманды таниды-дағы, сондайдан білгені, көргені көп болған адам білімді болады. Естілердің айтқан сөздерін ескеріп жүрген кісі өзі де есті болады.

Естіп-білген, көрген нәрсені ұмытпасқа, соны көңілге тоқып, одан қорытынды шығарып, дұрыс шешім қабылдауға, нақты іс-әрекет етуге төрт түрлі себеп бар: Әуелі көкірегі байлаулы, берік болмақ керек, яғни біреудің жаны ашып айтқан сөзін тіпті аяғына дейін тыңдатқызбайтын, «өзім білем» деушілікті жеңгізетін күшті ерік-жігер таныту (қарғыстың ең жаманы: өзің білме, білгеннің тілін алма!); Екіншісі – сол нәрсені естігенде, я көргенде ғибратланып, көңілденіп, тұшынып ынтамен ұғу керек; Үшінші – сол нәрсені ішінен бірнеше уақыт қайталап, көңілге бекіту керек. Төртінші – ой кеселді нәрселерден қашық болу керек. Егер ой кез болып қалса, салынбау керек. Ой кеселдері уайымсыз салғырттық, ойыншыл күлкішілдік, я бір қайғыға салыну, я бір нәрсеге құмар пайда болу секілді. Бұл төрт нәрсе – күллі ақыл мен ғылымды тоздыратұғын нәрселер [3].

Өзің үшін еңбек қылсаң «Өзі үшін оттаған хайуанның бірі боласын, Адамдықтың қарызы үшін еңбек етсең, Алланың сүйген құлының бірі боласың.

Түбінде баянды еңбек егін салған, Жасынан оқу оқып, білім алған.

Би болған, болыс болған өнер емес, Еңбектің бұдан өзге бәрі жалған.

Абай диханшылық пен оқымыстылық жолын бөліп алып айтып отыр. Асқақтап, омыраусоқтыққа салынып, кердендегендер қайсы еңбектің саласында да кері кетеді, қожырайды...Тек ғылыммен олқысын толтырып, біліміне білім қосқандар ғана озады, - дейді Абай. Сақалын сатқан кәріден, еңбегін сатқан бала артық - деген ғибрат ұсынады. Осындай қара сөздері арқылы кейінгі ұрпаққа ақыл-өнеге, өсиет, ғибрат қалдыруды мұрат етеді. Менің ойымша,

қалың оқырманға ой тастап, тереңнен толғап адамның адамшылық жолға түсуіне жол сілтейді, кәсіпке мойынсынуға бағыттайды, достықты қадір тұтуға тәрбиелеп, өнер - білім өнегесін дағдылы дамытуға үндейді.

Әдебиеттер

1. Абай. Қара сөздер. – Алматы, 20010.
2. Өмірәлиев Қ. Абай афоризмі.-Алматы: «Қазақстан», 1993. –128 б.
3. Әуезов М. Абай Құнанбаев. Мақалалар мен зерттеулер. – Алматы, 1987.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ МАТЕМАТИКАЛЫҚ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Жандаулетова К.Ж., Омарова К.Б.

№1 ЖОББМ бастауыш сынып мұғалімдері Жезқазған қаласы

Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылықтарын қалыптастырудың психологиялық және педагогикалық негіздеріне келер болсақ, бастауыш сынып оқушыларының психологиялық ерекшеліктері ескерілуі керек. Оқу, жазу сауаттылықтарын қалыптастыруда, ең алдымен, кіші мектеп жасындағы балалардың ойлау мен сөйлеуі маңызды орын алады. Бұл орайда Ж.Аймауытов, Б.В.Беляев, Е.И.Пассов, Н.И.Жинкиндердің ойлау мен сөйлеу секілді күрделі психикалық құбылыстар туралы ой-пікірлері талданады. Ой ұйымдасқан сөйлесім үдерісіне айналуы үшін адам өзіне қажетті үлгіні, ойды дәл бейнелейтін сөзді таңдап алатын іштей сөйлеудің кезеңдерінен өтуі тиіс. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда іштей сөйлеу мен сөйлесімнің мәнін назарға алу олар орындайтын жаттығулар мен тапсырмаларды іріктеуде маңызды рөл атқарады. Оқыту үдерісінің нәтижелілігі бастауыш сынып оқушысының физиологиялық, психологиялық негіздерін терең білу мен барлық оқу әрекетін соған негіздеуге байланысты болады. Оқыту үдерісінде пәндік білім, білік, дағдыларды, яғни құзыреттіліктерді меңгертуде балалардың жас кезеңдеріне сәйкес пайда болатын жетекші әрекеттерге назар аударылды. Бастауыш сыныптан мектептің орта сатысына өту кезеңінде балалардың өзін қоршаған адамдармен қарым-қатынасы жана арнаға түседі: даралық сезімдері бас көтеріп, өзін-өзі тани бастайды. Білім беруде бұл мәселелер ескеріліп отыруы тиіс. Бастауыш мектеп кезеңі оқушылардың оқу, қарым-қатынас, еңбек секілді жетекші әрекеттер негізінде жалпы және ерекше қабілеттерінің дамуымен сипатталады. Оқу әрекетінде олардың жалпы интеллектуалдық қабілеттері қалыптаса бастайды.[1]

Функционалдық сауаттылық дегеніміз - адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығына , жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Ондағы басты

мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады.

Бүгінгі күн талабына сай жан-жақты дамыған, белсенді, өмірге талпынысы, қызығушылығы бар адамды мектеп табалдырығынан дайындап шығарудың ең бір тиімді тәсілі ол – оқытудағы математикалық сауаттылық.[1,4]

Оқушылардың математикалық сауаттылығының қалыптасуы «математикалық құзыреттіліктің» даму деңгейлерімен (танымдықсалалармен) сипатталады:

- білу (ескетуісіру);
- қолдану (байланыстардыорнату);
- ойлау (пайымдау).

PISA зерттеуіндегі математикалық тапсырмалар нақты өмірлік мәселелерге жақын, қоршаған өмірдің түрлі аспектілерімен байланысты және өз шешімдері үшін математикалық талдауды талап ететін, мектептің өмірі, қоғам, оқушының жеке өмірі, кәсіби қызметі, спорт және тағы басқалар туралы мәлімет ұсынады.[1,3]

Зерттеудің мақсаты:

TIMSS халықаралық зерттеуінің мақсаты – әртүрлі елдердегі білім жүйесі мен орта емектеп оқушыларының жаратылыстану – математикалық дайындық деңгейін ссалыстырмалы бағалау және осы дайындық деңгейіне әсер ететін факторларды аанықтау.

Халықаралық зерттеулердің тест тапсырмаларын орындауда оқушылар жақсы көрсеткіш көрсету үшін 1-сыныптан бастап дайындық кезеңін бастадым. аматематика, бейнелеу өнері сабағында, дөңгелектің ішін боя, дөңгелектен ы шығарма, «Бағдаршам», «Баспалдақ», «Аққала», т.б ойын түрінде оқушылардың ққолдарын (саусақ) жаттықтыру жұмыстарымен оқушыларды машықтандырып к келемін.Сонымен қатароқушылардың математикалық сауаттылығын арттыруда PPISA есептерін өзімнің іс тәжірибемде қолданып келемін.Атап айтсақ:

1.Дұрыс пікірді ата.

- Егер фигура үшбұрыш болмаса, онда ол ақ түсті.
- **Егер фигура шеңбер де, үшбұрыш та болмаса, онда ол ақ түсті.**
- Егер фигура көгілдір түсті болмаса және ол үшбұрышқа жатса, онда ол – шаршы.
- Егер фигура қызыл сары түсті болмаса, онда ол шеңбер емес.

Сурет бойынша өзіңнің дұрыс және бұрыс пікіріңді жаз.

2.Тұрмыстық техника сатып алу үшін отбасы қорынан 50 000 теңге бөлінді. Бұл сомаға қандай тұрмыстық заттар сатып алуға болады? МҮМКІН нұсқаларды карастыр.

3. Көк, қызыл және жасыл түсті стақандарда қарындаштар, фломастерлер және қаламдар бар. Көк стақанда қалам да, қарындаштар да емес. Егер жасыл стақанда қарындаштар болмаса, онда олар қайда?

4. Суретте үш қоян мен олардың бөлек жатқан үш құлағы бар берілген. Әр қоянға екі құлақтан болатындай етіп, осы құлақтар мен қояндарды орналастыр.

gradikal.u02/wCEAAkGBxQTEhUTEhQWFhQWhdata:image/jpeg;base64,/9j

/4AAQSkZ

Осындай бағыттағы есептерді сабақ барысында қолдану арқылы ғана біз алған математикалық білімдерін тиімді пайдалана алатын, өмірдегі кез келген жағдаяттарда дұрыс шешім қабылдайтын, өзінің математикалық сауатты екенін дәлелдей алатын функционалдық сауатты тұлға тәрбиелеп шығамыз.

Біздің заманымыз ғылым мен техниканың ғарыштап дамыған кезеңі, біз ұстаздар сол заманмен бірдей қадам басуға міндеттіміз, себебі біз адам тағдырына, бала тағдырына жауаптымыз. Сондықтан оқушылардың функционалдық математикалық сауаттылығын арттыру үшін мынадай жұмысын жүргізуіміз керек:[5]

1. Сабақ берудің жаңа технологиясы негізінде құрастырылған сабақтың әр тарауы, әр тақырыбы бойынша “білу – түсіну – қолдану – тұжырымдау” деңгейлік тапсырмаларымен жүйелі жұмыс жасауды күшейту;

2. Сабақта практикалық мазмұнды есептерді, әртүрлі форматтағы тест тапсырмаларын, стандартты емес жағдайларда білімді қолдануға арналған қызықты есептер шығарту;

3. Математика пәні сабақтарында, таңдау курстарында алған білімдерін өмірмен ұштастыруға, оны практикада қолдануға, логикалық есептер шығаруға үйрету;

4. Халықаралық зерттеулер мен Ұлттық емтихандардың нәтижелері бойынша мектепте оқушылармен мақсатты түрде жұмыс істеу;

5. PISA, TIMSS, PIRLS халықаралық зерттеулерді жүргізудің маңыздылығы мен ерекшелігі туралы ата – аналарды, оқушыларды, қоғамды кеңінен таныстыру;

6. Мектеп оқушыларының оқу сауаттылығын дамытуға бағытталған

белсенді оқыту стратегияларын пайдалануды үйрену.[2,

Әдебиеттер

1. Н.А.Назарбаев. Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты. // Ана тілі газеті. № 5, 2-8 ақпан, 2012 ж.
2. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 - 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары.
3. Ж.Аймауытов. Бес томдықшығармаларжинағы. ІҮ том. Алматы, Ғылым, 1998ж – 437 бет.
4. Ж.Аймауытов. Бес томдықшығармаларжинағы. V том. Алматы, Ғылым, 1999ж – 301 бет.
5. PISA халықаралық зерттеуі. Әдістемелік құрал - Астана ,ҰББСБО, 2013

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЖЕТІСТІГІН КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУДА БӨЛІМ БОЙЫНША ЖИЫНТЫҚ БАҒАЛАУДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ШАРАЛАРЫ

Жанулова Г.М.

**«Жезқазған қаласының білім бөлімінің №8 гимназиясы» КММ
Қарағанды облысы, Жезқазған қаласы**

Жалпы білім беретін мектептердегі білім алушылардың оқу жетістігін бағалауды қазіргі тәжірибеге енгізудің негізін критериалды бағалау жүйесі анықтайды. Бұл бағалау рәсімдерінің сапалылығын, олардың халықаралық стандарттарға сәйкестігін және әр білім алушының оқудағы қажеттілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Қазақстан үшін ұсынылып отырған жаңа критериалды бағалау жүйесі білім алушының дамуын, оның қызығушылығын және оқуға деген ынтасын арттыруға бағытталады. Егер әр білім алушыға және оның ата-анасына түсінікті болатындай нақты әрі өлшемді бағалау критерийлері белгіленетін болса, бұған жетуге әбден болады. Анық құрастырылған бағалау критерийлерінің көмегімен мұғалім де, білім алушы да:

- Білім алушы оқытудың қай сатысында?
- Олар білім алуда неге талпынады?
- Бұған жетуге көмектесу үшін не істеу керек? екенін түсінеді.

Критериалды бағалау жүйесінің мақсаты бағалау критерийлерінің негізінде білім алушылардың оқу жетістіктері туралы шынайы ақпарат алу және оқу үдерісін жетілдіре түсу үшін оны барлық қатысушыларға ұсыну.

Критериалды бағалау жүйесінің міндеттері:

1. Оқу үдерісінде бағалаудың қызметі мен мүмкіндіктері аясын кеңейту;
2. Жүйелі кері байланыс орнату арқылы білім алушылардың өзін-өзі үнемі

жетілдіріп отыруына жағдай жасау;

3. Бірыңғай стандарттарды, сапалы бағалау құралдарын, механизмдерін қалыптастыруға көмектесу;

4. Қолжетімді, нақты, үздіксіз:

— білім алушыларға олардың оқу сапасы туралы;

— мұғалімдерге білім алушылардың ілгерілеуі туралы;

— ата-аналарға оқу нәтижелерінің деңгейлері туралы;

— басқару органдарына ұсынылған білім беру қызметінің сапасы туралы ақпараттар ұсыну. [1]

Былырғы оқу жылынан бастап жаңартылған білім мазмұныны аясында мектеп оқушыларының білім жетістіктерін бағалауда критериалды бағалау жүйесі қолданысқа енгізілді. Критериалдық бағалауды қолданбас бұрын оның өзіне тән терминологиясын толық талдап, оны меңгердік. Гимназиямызда бірінші сыныпты 7 мұғалім қабылдаған едік. Біз күн сайын бас қосып, критериалды бағалауды жан-жақты талдап, жұмыстарымызды бірлесе жоспарладық. «Жұмыла көтерген жүк жеңіл» дегендей жұмысымыздың нәтижелерімен қала мектері арасында тәжірибе алмастық. Ата-аналар арасында түсініспеушілік туындамас үшін бірнеше семинар, тренингтер өткізілді. Жиынтық бағалау белгілі бір оқу кезеңінде оқу бағдарламасының мазмұнын меңгеру деңгейін тіркеу, анықтау үшін жүргізіледі. Тіркеу үдерісі кезінде оқу бағдарламасының мазмұнына сәйкес білім алушылардың білімін, дағдысын көрсететін дәлелдерді жинау жүзеге асырылады. Жиынтық бағалау тоқсан барысында (бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау), тоқсан соңында (тоқсандық жиынтық бағалау) және білім беру деңгейін аяқтағанда (негізгі орта, жалпы орта) жүргізіледі. Жиынтық бағалау бойынша балл/деңгей/баға туралы шешімді мұғалім бағалау критерийлеріне сәйкес қолданады. Сонымен бірге мұғалімге әр білім алушының жұмысы бойынша дұрыс шешім қабылдауы үшін дескрипторлар немесе балл қою кестелері көмектеседі. Аталған ақпарат қалыптастырушы бағалаудағы сияқты жоспарлау, түзету, оқу үдерісіне талдау жасау үшін қолданылады. Сонымен бірге мұғалімге әр білім алушының жұмысы бойынша дұрыс шешім қабылдауы үшін дескрипторлар немесе балл қою кестелері көмектеседі.

Аталған ақпарат қалыптастырушы бағалаудағы сияқты жоспарлау, түзету, оқу үдерісіне талдау жасау үшін қолданылады. Пән бойынша әдістемелік бірлестіктерге жиынтық бағалаудың барлық түрлері бойынша бақылау тапсырмаларын, әдістерін, кезеңдерін көрсетіп, оқу жылына жиынтық бағалаудың жоспарын құрастыру ұсынылады.

Төменде 2017-2018 оқу жылының I жарты жылдығында жаратылыстану пәнінен өткізілетін жиынтық бағалаудың жоспарының кестесі (1-кесте) көрсетілген. Бұл жоспар мектеп басшысымен бекітіледі.

1-кесте **Жиынтық бағалауды өткізу жоспары**

2017 - 2018 оқу жылы (I жарты жылдық)

Пән: жаратылыстану

Сынып: 2 «В»

То	Тоқсан	Жиынтық бағалау	а	Бағалауды	Жиынтық	Мерзімі	Ескерту
----	--------	-----------------	---	-----------	---------	---------	---------

		рәсімдерінің атауы (бөлім бойынша жиынтық бағалаудың тақырыптары)		өткізу формасы	бағалау рәсімдерін орындау ұзақтығы	құрастыру	сараптама жасау	басып шығару	
I	8	«Мен – зерттеушімін» бөлімі бойынша жиынтық бағалау	2	жеке	15 минут				
I	8	«Тірі табиғат» бөлімі бойынша жиынтық бағалау («Өзім туралы» және «Менің отбасым және достарым» ортақ тақырыбы аясында)	7	жеке	15 минут				
I	8	I тоқсандық жиынтық бағалау	8	жеке	40 минут				
II	8	«Тірі табиғат» бөлімі бойынша жиынтық бағалау («Менің мектебім» ортақ тақырыбы аясында)	3	жеке	15 минут				
II	8	«Заттар және олардың қасиеттері» бөлімі бойынша жиынтық бағалау («Туған өлкем» ортақ тақырыбы аясында)	7	жеке	15 минут				
II	8	II тоқсандық жиынтық бағалау	8	жеке	40 минут				

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау оқу бағдарламасына, оқу жоспарына сәйкес бөлім немесе ортақ тақырыптарды аяқтаған кезде өткізіледі. Аталған жиынтық бағалаудың нәтижесі бойынша білім алушыларға тоқсандық баға қою кезінде есепке алынатын балдар қойылады. Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау тапсырмалары оқу мақсаттарына, бағалау критерийлеріне сәйкес құрастырылады. Жиынтық бағалауға қатысты әдістемелік ұсыныста бөлім/ортақ тақырыптар бойынша

жиынтық бағалауды өткізудің тапсырмалар үлгілері берілген. Бөлім/ ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудың әдістері, тапсырмалары анықталады, оны мектептер өз бетінше құрастырады.

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалауды ұйымдастыру, жоспарлау бекітілген критериялды бағалауды өткізу тәртібіне сәйкес жүргізіледі. Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудың рәсімдер саны жиынтық бағалауға қатысты әдістемелік ұсыныста берілген:

- жаратылыстану-ғылыми пәндер – бөлім бойынша;
- әлеуметтік-гуманитарлық пәндер – ортақ тақырыптар бойынша;
- тілдік пәндер – сөйлеу әрекетінің түрлері бойынша: тыңдалым мен айтылым, оқылым мен жазылым бойынша анықталады.

Оқу бағдарламасында көрсетілген оқу мақсаттары өтілген бөлім немесе ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудың рәсімдер мазмұнын анықтауға мүмкіндік береді. Бөлім немесе ортақ тақырыптардағы бағалауға жататын оқу мақсаттарының саны (2-кесте) пәндерге байланысты әр түрлі болуы мүмкін.

2-кесте «Жаратылыстану» пәні бойынша бөлімдер, 2 сынып

1-тоқсан - 8 апта		
Ұзақ мерзімді жоспардың бөлімдері	Бағдарламаның бөлімшелері	Мақсаттар саны
1-бөлім. Мен зерттеушімін. Ғылым мен зерттеушілердің рөлі. Табиғатты тану әдістері бөлімі бойынша жиынтық бағалау («Өзім туралы» ортақ тақырыбы аясында)	1.1. Ғылым мен зерттеушілердің рөлі 1.2. Табиғатты тану әдістері	8
2-бөлім. «Тірі табиғат» бөлімі бойынша жиынтық бағалау («Менің мектебім» ортақ тақырыбы аясында)	2.1 Өсімдіктер 2.2 Жануарлар	12

Жаратылыстану пәні бойынша 2-сыныптың 1-тоқсанында 2 бөлім берілген. Сондықтан әр бөлім аяқталған соң 1-тоқсанда жаратылыстану пәні бойынша бөлім бойынша жиынтық бағалау 2 рет алынады. Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау тапсырмаларын құрастыру кезінде мектеп жиынтық бағалауға қатысты әдістемелік

ұсыныста көрсетілген үлгілерді қолдануыды шешкен болатынбыз.

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау - бұл белгілі бір материалды меңгеруді аяқтаған кездегі оқу жетістігін бағалау болғандықтан сабақ үстінде 15-20 минут уақытты алатындай мерзімде ұйымдастыру ұсынылады.

Төмендегі 3-кестеде жаратылыстану пәні бойынша 1-бөлім. Мен зерттеушімін. Ғылым мен зерттеушілердің рөлі. Табиғатты тану әдістері бөлімі бойынша жиынтық бағалау («Өзім туралы» ортақ тақырыбы аясында) алынған жиынтық бағалау жұмысы көрсетілген. [3]

3-кесте

Оқушының аты-жөні: Сейтжан Қалим

«Мен – зерттеушімін» бөлімі бойынша жиынтық бағалау («Өзім туралы» ортақ тақырыбы аясында)

Бөлімше: Ғылым мен зерттеушілердің рөлі
Табиғатты тану әдістері

Оқу мақсаты: 2.1.1.1 Қоршаған әлем құбылыстары, үдерістері мен нысандарын зерделеуге қажетті жағдайлар мен зерттеушінің тұлғалық қасиеттерін анықтау
Эксперименттің басты белгілерін анықтау (мақсат, болжам, ресурстар, жоспар, мерзім, нәтиже)

Бағалау критерийі: Білім алушы
Қоршаған ортаны зерделеуге қажетті жағдайлар мен жеке тұлғалық қасиеттерді ажыратып, айқындайды
Тәжірибе жасаудың кезеңдерін анықтайды

Ойлау дағдыларының деңгейі: Білу және түсіну Қолдану

Орындау уақыты 15 минут: 15 минут

Тапсырма: Тұлғалық қасиеттер мен жағдайларды анықтап, сәйкестендір.

1. Бақылау жүргізу кадамдарын толықтыр.

Қолданушы: Қ. Қалим
Д. Сейтжан

ШАМАНЫ ӨЛШЕУ

Ресурстар: ресурстар

БОЛЖАМ

СҰРАҚ ҚОЮ

Бағалау критерийі	Тапсырма №	Дескриптор	Балл
		<i>Білім алушы</i>	
Қоршаған ортаны зерделеуге қажетті жағдайлар мен жеке тұлғалық қасиеттерді ажыратып, айқындайды	1	зерттеушінің қасиеттерін анықтайды;	1
		ақпарат көздерін анықтайды;	1
Тәжірибе жасаудың кезеңдерін анықтайды	2	тәжірибе жасаудың кезеңін анықтайды (ресурс);	1
		тәжірибе жасаудың кезеңін анықтайды (деректер);	1
		тәжірибе жасаудың кезеңін анықтайды (қорытынды);	1
Барлығы			5

Мұғалім бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудың нәтижелеріне талдау жүргізу керек. Аталған талдау білім алушыларға кері байланыс беруге, сыныптың оқу жетістігі деңгейін анықтауға мүмкіндік береді. Бұдан басқа мұғалім қажет болған жағдайда қалыптастырушы, жиынтық

бағалау рәсімдерінің алдағы уақыттағы әдістерін, тапсырмаларды, сабақ жоспарларын қайта қарауына болады.

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалауда орындалған жұмыстардың нәтижелері білім алушыларға түсінікті болып, одан әрі оқуға ынталандыруы қажет. Кері байланыс білім алушылардың оқу жетістігінің жеткен деңгейі туралы ақпараттардан тұруы керек. Аталған ақпарат рубрика түрінде беріледі. Білім алушыларды бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау нәтижелерімен таныстыру кезінде білім алушылардың жұмыстары, олардың рубрикада белгіленген оқу жетістігі деңгейлерін қоса ұсыну қажет. Рубрика үлгісі 4-кестеде көрсетілген.

4-кесте:

«Мен – зерттеушімін» бөлімі бойынша жиынтық бағалаудың нәтижесіне қатысты ата-аналарға ақпарат ұсынуға арналған рубрика («Өзім туралы» ортақ тақырыбы аясында) жаратылыстану пәні 1-тоқсан

Білім алушының аты-жөні

Сейтжан Қамбат

Бағалау критерийі	№	Оқу жетістіктерінің деңгейі		
		Төмен	Орта	Жоғары
Қоршаған ортаны зерделеуге қажетті жағдайлар мен жеке тұлғалық қасиеттерді ажыратып, айқындайды	1	Қоршаған ортаны зерделеуге қажетті жағдайлар мен тұлғалық қасиеттерді анықтауда киналады	Қоршаған ортаны зерделеуге қажетті жағдайларды тұлғалық қасиеттерді анықтауда қателіктер жібереді	Қоршаған ортаны зерделеуге қажетті жағдайлар мен тұлғалық қасиеттерді дұрыс анықтайды
Тәжірибе жасаудың кезеңдерін анықтайды	2	Тәжірибе жасаудың кезеңдерін анықтауда киналады	Тәжірибе жасаудың кезеңдерін анықтауда қателіктер жібереді	Тәжірибе жасаудың кезеңдерін дұрыс анықтайды
Мұғалімнің қосымша пікірлері		<p><i>Деңгейі - орта (5-мен 3 балл, 60% қосымша)</i></p> <p><i>Марайым, Қамбат! Тәжірибе жасаудың кезеңдерін өте дұрыс анықтай білдің.</i></p> <p><i>Қамбаттама:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>- зерттеушінің қоршаған ортаны зерделеуге қажетті жеке тұлғалық қасиеттерді</i> <i>- қоршаған ортаны зерделеуге қажетті ақпарат көздерін анықтауда қайталану қажет.</i> 		

Мұғалімнің аты-жөні: *Жаңғалова Т.М. Жаңғал*

Рубрика әр бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау рәсімдеріне құрастырылады, әр критерий аясындағы оқу жетістігінің деңгейлерін көрсетеді.

Біз «Жезқазған қаласының білім бөлімінің №8 гимназиясы» КММ ұжымы оқушыларының оқу жетістіктерін критериалды бағалаудың ережелеріне сүйене отырып, оқушыларды жақсы оқуға жетелеп, оның өсу қарқыны мен біліміндегі ақауларды анықтауға болатындығына көз жеткізіп келеміз. Мұғалімнің міндеті білім тасымалдаушыдан, білім алуды ұйымдастырушыға бет алды. Әр мұғалім шеберлігін айқын көрсете алатын болды.

Критериалды бағалаудың маңыздылығы:

Мұғалім үшін: Әрбір оқушының өзгешелігін ескере отырып, жеке білім алу траекториясын құрау.

Оқушы үшін: Берілген бағалау критерийлерін түсіну, қолдану, жұмысын бағалай білуі.

Ата-ана үшін: Баланың білім алуындағы өсу деңгейін қадағалауы.

Қорыта келе жаңартылған білім мазмұны әр оқушының тұлғалық қасиеттерін айқындап, құндылықтарды бойына дарытып, жіберген қателер бойынша түзету жұмыстарын жүргізуге мүмкіндіктер ашып берді.

Әдебиеттер

1. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» дербес білім беру ұйымы Білім сапасын бағалау департаменті, «Критериалды бағалаудың кіріктірілген моделі», Әдістемелік ұсыныстар / Астана – 2013 ж.

2 www.Smk.kz Орта білім мазмұнын жаңарту аясында дайындалған Жүйелі-әдістемелік кешен.

3 Жиынтық бағалауға арналған әдістемелік ұсыныстар Жаратылыстану 2-сынып «Педагогикалық шеберлік орталығы» / Астана – 2017ж

МАТЕМАТИКА ПӘНІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

Жаппарова А.Ж.

**Қарағанды облысы Бұқар-Жырау ауданы
«Ростовка тірек мектебі» (ресурстық орталық) КММ
математика пәнінің мұғалімі**

Функционалды сауатты адамды қалыптастыру-қазіргі мектептің маңызды міндеттерінің бірі. Елбасы Н. Ә. Назарбаев «Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек. Қазіргі әлемдегі адамға жай ғана жаппай сауаттылығы жеткіліксіз болып қалғаны қашан. Біздің азаматтарымыз үнемі ең озық жабдықтармен және ең заманауи өндірістерде жұмыс жасау машығын меңгеруге дайын болуға тиіс. Сондай-ақ балаларымыздың, жалпы барлық жеткіншек ұрпақтың функционалды сауаттылығына да зор көңіл бөлу қажет. Балаларымыз қазіргі заманға бейімделген болуы үшін бұл аса маңызды», - деп атап көрсеткен болатын.

Еліміздің ертеңін дамытатын ұрпаққа білім мен тәрбие егіз берілгенде ғана мақсатымызға жетеміз. Тәрбие мен білім беруді жаңарту оқушы білімін ғана емес, оларды қолдану дағдыларын, атап айтқанда функционалды сауаттылығын қалыптастырады. Оқушылардың бойында өзіндік білім алу, талдау, құрастыру, қоғамдық өмірде өзін-өзі жан-жақты таныту үшін білімін пайдалана білу дағдыларын қалыптастырады және қоғамға пайда келтіреді.

Оқушылардың функционалды сауаттылығын дамытуға әсер ететін негізгі факторлардың бірі мектептен тыс, қосымша білім беру болып табылады себебі, ол тұлғаны әлеуметтік адаптация процесіне бейімдейді және шығармашылық пен иновацияға деген қызығушылықты арттырады. Мұндай оқыту жүйесі баланың санасына әлеуметтік тұрмысына, төңіректегі әлемге терең көзбен қарап үйреніп, жолығатын қиын мәселелерді оңай шешетін болады.

Қазіргі заман талабына сай білім беру - бұл қоғам мүшелерінің адамгершілік, интеллектуалдық, мәдени дамуының жоғары деңгейлік және кәсіби біліктілігін қамтамасыз етуге бағытталған тәрбие беру мен оқытудың үздіксіз үрдісі екендігі белгілі. Осы орайда оқушылардың танымдық қабілетін дамыту, білім сапасын арттырумен қатар ақыл - ой шығармашылық белсенділіктерін жетілдіру үшін жеке пәндерді оқытудың тиімді әдістері мен тәсілдерін іздестіру қазіргі білім беру саласының алдындағы өзекті мәселелердің бірі болып отыр.

Бүгінгі күні ғылым мен техниканың даму деңгейі әрбір оқушыға сапалы және терең білімнің және іскерліктің керектігін талап етеді. Сол себепті де - оқушылардың шығармашылық ойлауын дамыту, оқушының табиғи дарындылығын пайдалана отырып, ғылыми көзқарасы мен белсенділігін дамыту керек.

Шығармашыл адам - ол жасампаз тұлға. Ол өзін, айналасын, қоғамды жаңартып отырады.

Математика сабағында оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытуға әсер ететін факторлар:

- жүйелі жұмыстар
- сабақ оқыту тәсілдері
- үйірме жұмыстары
- зерттеу жұмыстары
- оқу құралдары
- оқулық
- электрондық оқулықтар
- желілік байланыстар.

Сондықтан жалпы білім беру саласының алдына қойылған осы мақсаттарды іске асыруда бірінші кезекте мектеп оқушыларының математикалық сауаттылығын арттыруға келіп тірелетіні мәлім. Ал оқушылардың математикалық мәдениеттілігі тек берілген білімге ғана емес, оның деңгейін анықтау критерийіне тексеру құралы емес, тәсіліне де тәуелді.

Қазіргі таңда еліміздің барлық ғылым мен білім саласында қайта құру яғни технологияландыру, жаңа үрдістерге көшу процесі жүріп жатыр. Оқушыларға сапалы білім беру де осындай қажеттілікті керек етуде. Мұғалімнің негізгі мақсаты - математикалық ойлауды қалыптастыру арқылы оқушыны өздігінен оқытуға үйрету, ол үшін оқушылар білім негіздерін мұғалімнің басшылығымен іздестіре отырып, өздері жаңадан ашулары керек. Оқу процесі осылай ұйымдастырылған жағдайда оқушылардың ойлау қабілеті кеңейіп, сабаққа ынтасы артады.

Оқушылардың математикалық сауаттылығын арттыруда «Функционалдық математика» вариативті сабағымның маңызы зор.

Сабақтың негізгі мақсаты оқушылардың математикалық сауаттылығын арттыруға бағытталғандықтан негізгі міндет оқушылардың өз өмірлерінде математикалық білімдерін қолдана білу дағдыларын қалыптастыру болып табылады. Осы орайда сабақ барысында есептер мен жатттығулар ретінде

адамдардың өмірінде, әртүрлі аймақтарда кездесетін жағдайлардан мысалдар қарастыру тиімді қолданылып келеді.

«Бағдарлы-практикалық есептер» тақырыбы бойынша қарастырылған есептер оқушылардың математикалық сауаттылығын арттырып қана қоймай, жауапкершілікке, үнемділікке тәрбиелейді. (М: Жаңа оқу жылына оқушыға жейде мен күрте сатып алуға 9300 тг ақша жұмсалды. Бұл киім сатып алуға арналған барлық ақшаның $\frac{3}{8}$ -не тең. Киім сатып алуға арналған барлық ақша қанша?)

«Бірлескен жұмыстық есептер» тақырыбына оқушылардың өз өмірлерінде кездесетін жағдайларды кірістіріп, өз беттерімен есептер құрастыруы оларды әртүрлі мәліметтер жинап, олардан қажеттілерін іріктеп, таңдап алуға, мазмұнды есеп құрастыра білуге, есеп мазмұнының өмірде қажеттілігін түсіне білуіне үйретеді. (М.: Бір оқушы 1 күнде қанша қағаз қалдығын тастайды? Мектеп бойынша ше? Бір жылда ше?)

Зерттеу жұмысын жүргізу барысында оқушылар бөлшек ұғымының адам өмірімен байланысы зор екендігін түсінді. Бөлшектерді пайдалану арқылы туған өлкеміздің табиғат жағдайы, тұрмыстағы үнем мен пайда жайлы дұрыс көзқарастары қалыптаса бастады. Ал Л.Н. Толстойдың «Адам - бөлшек сияқты, алымы - адамның нақты өз бейнесін, ал бөлімі адамның өзі туралы не ойлайтынын білдіреді» нақыл сөздің мағынасын талдау барысында оқушылар нақты өмірден мысалдар келтіре отырып, адам өмірі бөлшекке ұқсас деген тұжырымға келеді. Адам осы тұжырым бойынша ой түйе отырып, өз өмірін дұрыс жолға қоя алады. Адамгершілігі мол, жан-жақты ойлай алатын адамдар өмірі ғана бүтінге жақындай түседі, яғни мінсіз адамдар пайда болады. Зерттеу жұмысы оқушыларды математикалық сауаттылыққа, өз беттерімен, ізденіспен жұмыс істеуге, өз жұмыстарынан қорытынды жасай білуге үйретті.

Көрнекті педагог В. Ф. Сухомлинский «Егер мен сабақ беруші ғана болсам, педагогтік деңгейге көтеріле алмас едім, шәкірттерімнің жүрегі мен үшін қақпасын мәңгі ашпас тас қамалдай болып қала берер еді», - деген сөзін өз санамызға сіңіріп, бұл тұжырымға көп мән беруге болады. Мысалы, мектеп оқушыларының көпшілігі математика пәнін меңгеруде көптеген қиыншылықтарға ұшырайды. Қайсыбір оқушы болмасын одан осы пән туралы сөз қозғасаң, оның дұрыс түсіне алмай жүргеніне, оған деген құштарлығының жоқтығына көз жеткізуге болады. Әрине, басқа пәндерге қарағанда бұл пәннің қиыншылығы да баршылық. Бірақ кез келген пәнді жақсы меңгеру үшін оқушылардың сол пәнге деген қызығушылығын арттыру керек. Оқушылардың қызығушылығын арттыру мұғалімнің шеберлігіне келіп тіреледі. Сонымен бірге мұғалімнің басты міндетінің бірі - оқушылардың математикалық сауаттылығын арттырып, өмірге деген дұрыс көзқарастарының қалыптасуына ықпал ету.

Әдебиет

1. Н.Ә.Назарбаев. Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту - Қазақстан дамуының басты бағыты. - 2012 ж. «Ана тілі» газеті, № 5. - 7-8 бет.

2. Оқушылардың функционалды сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары. ҚР Үкіметінің № 832 қаулысы. 2012 жылғы 25 маусым, Астана, Үкімет Үйі.

3. ҚР Білім беру жүйесін 2015 жылға дейін дамыту тұжырымдамасы.

4. Ибраева С. Оқушылардың шығармашылық ізденістерін дамыту. Информатика. Физика. Математика. -2001. -№4. -12 б.

5. http://sabak.ucoz.org/news/formLrovanie_funkcionalnoj_gramotnosti/2015-01-06-388

6. <http://www.primeminister.kz/page/natsionalnyj-plan-dejstvuj-po-razvitiju-funktsionalnoj-gramotnosti-shkolnikov-na-2012-2016-gody>

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУДАҒЫ ТИІМДІ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

Жубаева А.О.

**№8 Жалпы орта білім беретін мектеп, тарих пәнінің мұғалімі
Тарих ғылымдарының магистрі. Ақтөбе облысы, Шалқар ауданы.**

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев «Біз білім беруді жаңғыртуды одан әрі жалғастыруға тиіспіз. Өмір бойы білім алу, әрбір қазақстандықтың кредосына айналуы тиіс. Біз... білім берудің мазмұнын толық жаңартпақ ниеттеміз» - деп білім берудің сапасын арттыруда білім беретін мекемелердің инновациялық қызметке көшуін қалыптастыруға баса назар аударды [1, 2-3 бет].

Өркениетті елдер арасындағы бәсекелестік білім деңгейімен анықталатындығы шындық. Еліміздің педагогикалық қауымдастығының алдында Қазақстан Республикасында білім беруді бәсекеге қабілетті, заманауи ету: мақсатты жаңарту және оларды жүзеге асыру яғни, білім берудің мазмұндық процессуальдық аспектілерін қайта қарау міндеті тұр.

Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың «Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты ел болашағы үшін маңызды құжат болып табылатын кезекті Жолдауында білім беру жүйесі мен ғылым салаларын дамытудың жаңа міндеттері алға қойып отыр. Елбасымыз елімізді әлемдік деңгейдегі білім орталығына айналдыру туралы биік мақсат қойып, мемлекетімізде ғылымның дамуына ерекше көңіл бөлуде, «Жаңа технологиялық толқын жалына жармасып, теңдессіз инновациялар жасау барлық елдің қолынан келе бермейді. Біз осыны түсінуге тиіспіз. Сондықтан біз өте шынайы, барынша прагматикалық стратегия құрғанмыз жөн. Біз шығыны көп емес зерттеулер мен әзірлемелерге ден қоюға тиіспіз», – деген сөзі баршамызды ойландыруы тиіс және аса жауапкершілікпен жүзеге асыру қажет деп түсінеміз [2].

Қазақстан Республикасында сапалы білім берудің стратегиялық міндеттерін жүзеге асыруда педагогтардың кәсіби құзіреттілігін дамыту негізгі шешуші рөл атқарады. Білім беру жүйесінде білім берудің ұлттық үлгісіне өту арқылы білім деңгейін халықаралық дәрежеге жеткізетін, әлемдік педагогиканың озық үлгілерін жаңашылдықпен дамытатын кәсіби құзіретті ұстаз. Н.Ә.Назарбаевтың «Ғасырлар мақсаты – саяси экономикалық және

рухани дағдарысты жеңіп шыға алатын, ізгіленген ХХІ ғасырды құрушы іскер, өмірге икемделген, жан-жақты жеке тұлғаны тәрбиелеп қалыптастыру», - деген тұжырым сөзіне сәйкес білім беру жүйесінде кәсіби жетілген, білімдер мен білік дағдыларды құзырлылық ұстанымдарының талаптарына сәйкес өздері меңгеретін және осы арқылы ойлау жүйесін, шығармашылығын, рефлексиялық машығын дамытатын күзіретті ұстаз болуы тиіс.

Жаңа тәсілдер қайдан пайда болады? – деп ойлаушы ем бұрын. Қазір шешімін мүдiрместен жауап бере алам. Жаңа тәсілдер оқушыларды зерттесен ғана шыға бермек. Осыдан келіп педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін үздіксіз арттыруды ұйымдастыру жоспары немесе өз білімін үздіксіз көтеру жолындағы мұғалім пайда болады.

Оқыту әдіс-тәсілдері:

Құндылықты-бағдарланған тәсіл-оқушының құндылықтар жүйесін қалыптастырушы оқу-тәрбиелік үдерістің сәйкесінше формалары арқылы тұлғаның өзін-өзі танытуы үшін алғышарттар құруды көздейді.

Орта білім беру құндылықтары: қазақстандық отансүйгіштік және азаматтық жауапкершілік; құрмет; ынтымақтастық; еңбек және шығармашылық; ашықтық; өмір бойы білім алу.

Тұлғалық-бағдарланған тәсіл— педагогтің назарын оқушы тұлғасының тұтастығына, оның тек ақылойы, азаматтық жауапкершілік сезімінің ғана емес, сондай-ақ эмоционалдық, эстетикалық, шығармашылық нышандары мен даму мүмкіндіктерімен қоса рухани дамуы туралы қамқорлыққа шоғырландыруды көздейді.

Жүйелік-әрекетті тәсіл— оқу-тәрбие үдерісінде оқушының өз бетінше білім алуына бағытталып, осы мақсатта мұғалімнің тиімді іс-әрекеттің түрлі формаларын қолдануын көздейді.

Коммуникативтік тәсіл-бірінші кезекте оқушылардың ауызша және жазбаша сөйлеу дағдыларын дамытуға, қарастырып отырған мәтін, қатысып отырған әңгіме мазмұнын түсініп, туындаған жағдаятқа сәйкес тілді қолданып үйренуге бағытталған.

Интегративтік тәсіл-оқу үдерісін жобалау және өткізу кезінде әр түрлі оқу пәндерінің мазмұнын өзара кіріктіру есебінен оқушыда әлемнің тұтас бейнесін қалыптастыруға жәрдемдеседі.

Бастауыш білім беру мазмұнына ортақ тақырыптарды енгізу әр түрлі пәндік салалардан білімдерді кіріктіруге және сол арқылы алынатын білімдердің функционалдығына қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Зерттеу тәсілі – зерттеушілік әрекет дағдыларын дамытуға, ғылыми таным әдістерімен танысуға жәрдемдеседі, оқушыларда танымдық қызығушылық қалыптастырады.

Интербелсенді әдіс

Интербелсенді әдіс– үйретуші мен үйренушілердің өзара әрекеттесуін оқытудың негізі деп танитын және сондай қатынасқа жағдай жасайтын әдістер. (inter – аралық, бірнеше, action- әрекет дегенді білдіреді) Өзара әрекеттестік әдетте, белгілі бір мәселені шешу, ол шешімнің тиімділігі Біз оқытуды және

білім беруді, егер сабақ барысында мұғалім мен оқушы арасында өзара әрекеттестіктің жоғары деңгейіне қол жеткізсе, «интерактивті» деп атаймыз. Ең бастысы, мұнда мәселені шешу процесі жауапқа қарағанда маңызды екендігін түсіну қажет. Бұл интерактивті әдістің мақсаты– тек ақпаратты беру ғана емес, оқушыларға жауаптарды өз бетінше табу дағдысын меңгерту екендігімен байланысты [3, 14-16 бет].

Интерактивті негізде оқу мақсаты – білу емес, үйрене білу

- өзіне деген сенімге тәрбиелейді
- шешендік өнерін жетілдіреді
- танымның мәнін түсінуге көмектеседі (яғни, кейде абсолютті шындық болмайтынын)

- сыни ойлау дағдыларын дамытады
- өз пікіріне деген құқығын түйсінуі артады

Интербелсенді оқыту- әрекетпен және әрекет арқылы оқыту, бұл ұстаным үлкен нәтижелерге жеткізетін тиімді жүйе деп есептелінеді, себебі адам санасында бірінші кезекте өзінің әрекеттері мен өз қолымен жасаған істер қалады. Кезінде көне қытай ғұламасы Конфуций (Күн-цзы) былай деген екен : «Маған айтып берсең – ұмытып қаламын, көрсетсең – есте сақтармын, ал өзіме жасатсаң – үйренемін!» деген пікірі дәлел бола алады. Сондықтан интербелсенді оқыту оқушылардың оқу үдерісіндегі белсенді әрекеттерін үйренудің негізгі құралдары ән тәсілдері ретінде танылады [4, 8 бет].

Интербелсенді әдісте оқушылар төмендегідей білім, білік, дағды, машықтарға үйренеді:

- терең ойлану, жеке рефлексиялық қабілеттерді дамыту;
- — өз идеялары мен әрекеттерін талдау және оларға баға беру;
- — ақпаратты өздігімен түсініп, жан-жақты талдап, таңдап алу;
- — өздігімен жаңа түсінік пен білім құрастыру;
- — пікірталастарға қатысып, өз ойы мен пікірін дәлелдеу;
- — шешім қабылдау және қиын мәселелерді шешу;

Сол себепті интербелсенді оқытуда оқушылар келесі әрекеттерді атқаруға дайын болу керек:

- бірлескен жұмыс;
- — танымдық, коммуникативтік, әлеуметтік тұрғыдан белсенділік таныту.

Интербелсенді әдістемесінің жұмыс түрлері мен әрекеттері:

- — бірлескен жұмыстар (жұптық, топтық, ұжымдық),
- — рөлдік және іскерлік ойындар, пікірталастар,
- — ақпараттың әртүрлі көздерімен жұмыс жасау (кітап, лекция, интернет, құжаттар, мұражай т.б.)
- — презентациялар,
- — тренингтер,
- — интервью,
- — сауалнама т.б.

Осыған орай, М.А.Мазниченко мұғалім «өзінің субъективті емес, оқушының субъективті ақиқатын ескере отырып (себептері, мәні, құндылығы,

құруы және т.б.), оқушымен бірлестікте жалпы білімдік ақиқатты құрылымдайды», - деп түсіндереді.

Бүгінгі мұғалім білім беру үрдісінде оқушылардың өз бетімен білім алуының, жаңалауының қажеттілігіне, өзін-өзі дамыту мен өзін-өзі жетілдіруде табандылықпен еңбек етуді жете түсінетіндей жағдай жасауға бағдарлануға міндетті.

Әдебиеттер

1. Н.Ә.Назарбаев. «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам». //Егеменді Қазақстан. 10.07.2012.
2. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың Жолдауы «Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ».
3. Хуторской А.В. Современная дидактика. Учебное пособие. 2-е изд. – М.: Высшая школа, 2007. – 639 с.
4. Браже Т.Г. Гуманитарная культура взрослых: развитие в процессе непрерывного образования. – СПб.: Гускарора, 2006.

БІЛІКТІЛІК АРТТЫРУ КУРСТАРЫНДА МҰҒАЛІМДЕРДІҢ СЫН ТҮРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ НЕГІЗІНДЕ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Жубаева Ж.О.

**«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Ақтөбе облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты
Ақтөбе қаласы**

Қазіргі Қазақстан мектебіндегі жаңа өзгерістер әлемдік білім беру жүйесі тәжірибесін пайдалана отырып, оқушылардың жеке–дара күйінің дамуын қамтамасыз ететін жаңа әдіс-тәсілдерді іздестіруге және оларды қолдануға бағытталған. Осы бағытта жүзеге асырылып жатқан жаңартылған бағдарламаларды қолдану нәтижесінде өзіндік дәлел-уәждерін нанымды жеткізе білетін, ынталы, сенімді, сыни пікір-көзқарастары жүйелі дамыған оқушы қалыптастыру көзделіп отыр. Ал осындай оқушы қалыптастыру – мұғалімдердің еншісінде. Сондықтан курс кезінде мұғалімдердің жаңаша тәсілдерді оқушылардың қабілеттері мен ерекшеліктеріне сәйкес іріктеп, жетілдіру негізінде оқытуға ден қойдым. Бағдарламада оқу туралы ұғым «мағынаны ұғыну және шынайылықты өзгеше түсіну ретінде» қарастырылғандықтан, пәннің негізі мен өмірдің арасындағы байланысты анықтай алуға назар аудардым. Оқу мен оқытудағы жаңаша ұғымды талдай келе Дайана Халперннің ойына тоқталып, «мұғалімдердің сыни ойлауын жетілдірмей, оқушының сыни ойлауы қалыптаспайтындығын» ескеруге тырыстым. Осыған сәйкес мұғалімдерді сыни ойлауға үйретудің маңыздылығы анықталды. Мұғалімдердің сыни тұрғыдан өзінің тәжірибесін, жана тәсілдерді қолдану және бағалау әрекеттерін рефлексивті ойлауы мен бастамашылдығына ықпал ету мәселесін мақсат қып алдым.

Курс барысында «Қалайша мұғалімдерді сыни ойлауға жетелеймін? Ортақ көзқарастан арылып, әркімнің жеке құндылығына сай өзіндік ой-толғамы мен пайымдауын анықтатудың кілті неде? Өз ісіне сыни баға беріп, өзгерістер енгізуге неғұрлым нық қадам басу үшін қалай ықпал етемін?» деген сұрақтар төңірегінде көп ойландым. Себебі, мен мектепте еңбек еткен кезімде оқушыларды шығармашылық бағытта қалыптан тыс ойлауға баулуды өзекті мәселе деп білсем, біліктілік арттыру институтында қызметімде көптеген мұғалімдердің оқушылардың дамуына, өзіндік жаңалық ашуына көңіл бөлмейтіндігі қатты алаңдатты. Сол сияқты мұғалімдердің сыни көзқарасын қалыптастыруда тар шеңберден шығып, барлық оқушылар үшін қолайлы орта қалыптасыратын сыныпты ұйымдастыру бағытында ойлану қажеттілігі туындады.

Ендігі кезекте «мұғалімдердің сыни ойлауын қандай үдерісте, қалайша жетілдіремін» деген мәселеге тоқталғым келеді. Қалай дегенде де білім саласындағы негізгі мәселелер біріншіден, мазмұн(не нәрсеге үйрету керек?); екіншіден, әдістеме(қалай үйрету керек?); үшіншіден, нәтиже(не үшін үйрету керек?) сұрақтарына жауап іздеуге бағытталады сөзсіз. Осы тұрғыда «өмір бойы азық боларлықтай білім беру» идеясынан «өмір бойы өздігінен үйрену» («Life long learning»)ұстанымына өзгеруге сәйкес оған «Тек әрекеттесу арқылы ғана үйретуге болады»деген тоқтамға келдім. Психолог Х.Гарднердің «сыни ойлау белсенді түрде ғана сіңіріледі» деген ойына сәйкес тәжірибелі ұстаздарды бірлескен жұмысқа тарту арқылы проблемалардың шешімін табуға, бағалауға, дәлелдер мен болжамдар жасауға,яғни, сын тұрғысынан ойлауға үйретуге болатыны сабақтар барысында айқындала түсті. Курс барысында бағдарлама негізінде, ең алдымен, Хэттидің сындарлы оқыту теориясына сай мұғалімдердің сыни тұрғыдан ойлауын дамытуды көздеді. Екіншіден, зерделеу мен талқылаулар арқылы өзара қарым-қатынастың ойлауға жетелейтіндігі анықталды. Үшіншіден, тәжірибені бақылау, әріптестер пікірі мен мұғалімдердің ойы, жоспарлауға енгізген жаңашылдықтарға байланысты рефлексия жүргізілді. Нәтижесінде бірлескен жұмыс негізінде жаңа ақпарат жүйелі бекітіліп, шыңдалатыны белгілі болды, мұғалімдер жұпта, кішігірім топтарда ортақ проблемаларды бірлесіп талқылағанда жаңа идеяларға шығармашылықпен қарап, жаңалықтар ашуға дайын болатыны анықталды. Сондықтан ортақ әрекетке қызығушылықтары оянып, өзара оң көзқарас қалыптасып, белсенді жұмыс нәтижелі болатыны сөзсіз. Сонымен қатар Джонсон және Джонсон(1989) анықтаған бірлескен жұмыс барысында есте сақтау қабілеттері жоғарылап, терең түсінік қалыптасып, сыни тұрғыда ойлаулары дамитындығы негіз болды. Жетекші идея: Мұғалімдердің сыни тұрғыда ойлауға қабілеттілігі өз сабақтарын жаңаша өткізуге, бастамашылдыққа, жаңа әдіс-тәсілдерді пайдалануына жол ашып, топта белсенділігінің жоғарылап, дәлелдемелер мен талқылауға бейімделуіне ықпал етеді.

Сыни тұрғыдан ойлау мәселесін тереңірек ұғындыру мақсатында Әл-Фараби, А.Құнанбаев, Ы.Алтынсарин, М.Жұмабаев, М.Дулатов, Ж.Аймауытов

пікірлеріне сүйеніп, бірлескен жұмыстың әсері туралы психологиялық тұрғыдан Л.С.Выготский, П.Я.Гальперин, А.В.Запорожец, Л.М.Леонтьев, Б.Г.Ананьев, А.Р.Лурия, С.Л.Рубинштейн, Д.Н.Узнадзе еңбектерін талқылап, көптеген ғалымдар мен практиктердің жұмыстарына (Ж.Пиаже, Дж.Дьюи, Т.С.Воропай, С.Тулмин, С.Бахишева, А.Тягло, С.Мирсеитова, т.б.) зерделеу мәселені тереңірек және ашық талдап, түсінуге мүмкіндік береді.

Аталған әдебиеттер мен пікірлерді саралай келе басты міндеттері анықталды:

- оқыту үдерісінде мұғалімдердің сыни ойлау мүмкіндіктерін анықтау;
- бірлескен жұмыс арқылы сыни тұрғысынан ойлау қабілеттерін дамытудың мәні, міндеттері, құрылымын анықтау;
- түрлі пән мұғалімдерінің сыни тұрғыдан ойлау негіздерін қалыптастырудың педагогикалық шарттарын анықтап, әдістерін таңдау;
- тапсырманы Блум таксаномиясына сай жүргізуге баулу;
- АКТ мүмкіндіктерін қолдану арқылы қалыптан тыс ойлануға тарту;
- бірлескен жұмыс бойынша тәжірибелік-зерттеу жұмысын өткізу, оның нәтижелерін талдау арқылы нақты шешімдер шығару.

Осылайша, сыни ойлауға бағытталған бірлескен жұмыс зерттеуі мұғалімдердің сыни тұрғыда ойлауын дамытып, өзіндік дәлел-уәждерін жеткізуге ынтымақтастық орта қалыптастыру, сенімді, сыни пікір-көзқарастарын жүйелі дамытуды міндеттейді. Сабақтарда мұғалімдердің сыни тұрғыда ойлауға бағытталған ауызша және көзбен көретін айғақтар бойынша тапсырмалар кіріктіру, тренер-оқу әрекеті-мұғалім» жүйесін орнату, шығармашылық жұмыстардың мазмұнын сыни ойландыруға бағыттау, оқыту үрдісін ізгілендіруді үнемі басшылыққа алу қажет деп тұжырымдағым келеді.

Кез-келген елдің экономикалық қуаты, дүниежүзілік қауымдастықтағы орны мен салмағы сол елдегі білім мен тәрбие беру ісі және оқушылардың өздігінен жан-жақты ойлау деңгейіне байланысты. Бұл олардың сын тұрғысынан ойлау қабілетін дамыту қажеттігін көрсетеді. Сыни ойлау – бұл философия. Өйткені, сыни тұрғыдан ойлайтын оқушылар белсенді болады, олар сұрақ қойып, дәлелдерді талдайды, мағынаны анықтау үшін саналы түрде стратегиялар қолданады. Ауызша, жазбаша, көзбен шолу дәлелдеріне сенімсіздікпен қарай отырып, пікірлерін білдіреді, келешекте мұндай адамдар жаңашыл идеялар мен бастамашылдыққа ашық болады. Белгілі ғалым Дайана Халперн «Сыни ойлау – ойлаған түп нәтижеге жету үшін танымдық техникаларды пайдалану арқылы шығармашылықпен әрі қарай бағыттап ойлану» деген екен. Сондықтан мұғалімдерді сыни тұрғыда ойлауға үйрете арқылы нұрлы болашақ пен жаңашыл тұлғалар қалыптастыруды ұмытпаған жөн деп есептеймін.

Ал, мұғалімдер мен ойлағандай сыни тұрғыда ойлауға бейім болу үшін өзгеріс енгізу қажеттігін сезіндім. «Әлем өзгергендіктен, сіз өзгересіз және қазіргі сәтте өзгеріссіз қалу өте қауіпті екенін білесіз. Шәкірттеріңіз жылдам өзгертін әлемде бағыт беріп отыратын сізді қажет ететіндіктен алдымен сізге

өз жолыңызды табу қажет» деп С.Бич айтқандай, мұғалімдердің өз құндылығына сай жол тауып, өзгеріс енгізуіне бетбұрыс жасайық.

Әдебиеттер:

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық. 2014ж. 2016 ж.
2. Стилл Дж., Мередит К, Темпл Ч., Вальтер С. Сын тұрғысынан ойлауды дамыту құрылымының оқу жоспары. Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту бағдарлама жобасы үшін дайындалған әдістемелік құрал. – Алматы, 1998. – 33 бет.
3. Темпл Ч., Стилл Дж., Мередит К. Бірлескен оқу. «Сыни ойлауды оқу мен жазу арқылы дамыту» жобасы үшін әзірленген V- құрал. - Алматы, 1998. – 78 б.
4. Интербелсенді әдістерді жоғары оқу орындарында қолдану. Оқу құралы. – Алматы, 2009. - 263 бет.

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАТТЫҒУЛАРЫН ТИІМДІ ҚОЛДАНУ

Жумабаева Б.М.¹, Олжабаева Г.С.²

**Қарағанды медицина колледжі¹, «Балдаурен - Сан» балабақшасы ЖШС²
Қарағанды қ.¹, Қосшы к., Целиноград ауданы, Ақмола облысы², Қазақстан**

Физиологиялық әдіске басымдылықпен негізделген Монтессори-педагогикада сенсорлық тәрбиеге көбірек көңіл бөлінеді. Осы сезім мүшелерін дамытуға арналған сенсорлық материалдар қабылдау спектрін кеңейтіп, әрбір жекелеген сенсорлық функцияны ұштай түседі [1]. Дегенмен мұндай материалдардың мәнділігі біршама кең. Сенсорлық тәрбие зияткерлік тәрбиенің базалық негізін құрайды. Оның дәл осы сипаттамасын М.Монтессори аса маңызды деп таныды. Сенсорлық жаттығулардың мақсаты сезім мүшелерінің функциялық қызмет атқаруын жақсартуда емес, дифференциалданған қабылдауды жасақтауда: «Сезімді тәрбиелеудің мақсаты қайталама жаттығулардың көмегімен ынталандыруды ерекшелей қабылдауды жетілдіре түсу» [2]. Басқаша айтқанда, басты назар физиологиялық жаттығуларға емес, когнитивтік үдерістерге түспек: қабылданғандардың барлығын танып-білу, түсіну және ретке келтіру бейімділіктері. Сенсорлық жаттығулар тиімді қабылданатын жас мөлшері ретінде М.Монтессори 3-6 жас аралығын атады.

Дидактикалық тұжырымдама бұл жағдайда жекелеген сапалық қасиеттер (сезімдер) мен күрделілік деңгейлерін оңашалау қағидасына құрылған.

Жаңа материалдармен қарқынды жұмыс атқарылғаннан кейін сенсорлық тәжірибе барысында айқындалған ұғымдар вербальды түрде жасақталуға тиісті. Ұғым мен оның сөздік эквиваленті арасындағы байланысты тағайындау және бекіту үш кезенді (үш сатылы) сабақ негізінде өтеді, бұл идеяны М.Монтессори Э.Сегеннен үйренген:

1 кезең: Зат мен оны аталуы арасындағы ассоциативті байланысты тағайындау; соңғыны тәрбиеші ақырын және айқын дыбыстайды.

Тәрбиеші: «Бұл-қызыл!»

2 кезең: Байланыстарды қайта жаңғырту, заттарды оның аталуы арқылы таныту.

Тәрбиеші: «Маған қызылды бер!»

3 кезең: Заттың сөзбен айтылуын бекіту, пассивті лексиканы белсенділендіру. Тәрбиеші: «Мынау қандай?!».

Бала: «Бұл-қызыл!»

Материалдарды сенсорлық функциялардың әртүрлі мақсаттық топтамаға жіктеу төмендегі классификациялауға әкеледі:

1. Көру арқылы қабылдау: өлшемдерді айыра білу («Қызғылт мұнара», «Қоңыр баспалдақ», қызыл ағаш кесегі, кигізілетін цилиндрлер); пішіндерді айыра білу («Геометриялық комод», («Биологиялық комод», «Конструктивті үшбұрыштар», геометриялық денелер); хроматиялық сезімдер (түстерді айыру), (әртүрлі табақшалар); көру және стереогностикалық сезімдер (Қолмен ұстап айыру), (әртүрлі заттар салынған «Күпиялы қапшықтар»);

2. Тактильді қабылдау: кедір-бұдыр және тегіс беттерді айыра білу. Алақанға және табанға арнап жасақталған жаттығулар.

3. Барилік қабылдау: ауырлық дәрежесін айыра білу (пішіні бірдей, бірақ ауырлығы әртүрлі барилік тақтайшалар).

4. Есту арқылы қабылдау: акустикалық белгілерді айыра білу (қоңыраулар, түрлі заттар салынған банкалар, аудиожазбалар).

5. Термиялық қабылдау: температураны айыра білу (металлдан жасалған «Термиялық табақшалар», ағаш, пластика, басқа да материалдар).

6. Дәмімен қабылдау: дәмдік сапасымен айыра білу (тәтті, қышқыл, тұзды, ащы және басқа қоспа ерітінділер).

7. Иіспен қабылдау: иісті айыра білу (әртүрлі иістері бар заттар құйылған шөлмектер).

Осылайша, сенсорлы жаттығулар баланың зияткерлік дамуына әжептеуір мөлшерде көмектеседі. Қабылдау, салыстыру, реттеу, жұптастыру, еске сақтау, қайта жаңғырту – осылардың барлығы ойлау үдерістерінің түрлері. Ендеше, сенсорлы жаттығулар баланың одан кейінгі когнитивті, сонымен қоса тілдік (мұнда ең алдымен оқи білу) дамуының базасын және абстракты-математикалық ойлауды қалыптастырады [3].

Тілдік даму тек бала үшін ғана емес, бүкіл адамзат қауымы үшін де шешуші мәнге ие. Коммуникациялық құрал ретінде тіл мәдениетті ұрпақтан-ұрпаққа жеткізу және сақтау сияқты маңызды әлеуметтік функцияны орындайды. М.Монтессори тілді ұлтты біртектілендіру факторы ретінде таныды.

Балабақшаға келген бала әдетте тілді меңгерудің сензитивті кезеңін бастан кешеді. Ол өзінің сөздік қорын толықтыруға деген үлкен қажеттілікті сезінеді. Монтессори-педагогика ойды айқын жеткізу, логикалық пікірді қалыптастыру қабілеттерін жаттықтыратын кең ауқымды жаттығуларды ұсынады; мұндай жаттығуларға балалармен әңгімелесуді, әрқилы тілдік ойындарды, өз тарихын ойдан шығаруды жатқызамыз. Осылайша, тілдің ойлау үдерісімен тығыз байланыстылығын, олардың өзара шартталғандығын көреміз.

М.Монтессори әдісімен тілді дамытуға дайындалуы бірізді өтетін жазу мен оқу жатқызылады. Тілдік материалдар басқа да материалдар сияқты баланың сұранысына, жас және жеке ерекшеліктеріне сәйкеседі: даму дәрежесі төмен бала өзі талқылай алуға қабілетті нақты затты қажетсінетін жерде, дамуы орташа немесе одан сәл үлкендеу бала «аралық» шешім ретінде талқыланатын зат салынған сурет ұсынылу мүмкін, ал дамуы жоғары балаға немесе оқушыға әңгімеге арқау болатын ұғымды түсіну үшін аты жазылған кәртiшке де жеткілікті. Мұндай жағдаяттарды ескеру соған сай материалдарда берілген.

Монтессори-педагогика ауқымындағы жазу мен оқуға практикалық өмір жаттығулары мен сенсорлы жаттығулар жанама дайындық бола алады. Жазуға дайындық ретінде практикалық өмір аумағындағы қозғалысқа тәрбиелеу, кигізілмелі цилиндрлермен, геометриялық пішіндермен және басқа да жаттығулармен атқарылатын жұмыстарда қолдың ептілігін дамытушы жаттығулар қарастырылған. Жаңа заттармен, ұғымдармен және олардың сөздік белгіленуімен танысу лексикалық қорды байытады және сәйкесінше оқуға жанама дайындық бола алады. Есту арқылы қабылдауды дамытушы жаттығулар дұрыс айта білуді жаттықтыруға негізделгендігімен бағалы.

Жазу мен оқуға дайындықты төмендегідей беруге болады:

1. Сөздік қорды байыту, оны құрамындағы «саусақты» ойындар, әндер, тақпақтар, «нақтыдан абстрактіге» қағидасы бойынша құрылған жаттығулар: зат - заттың суреті - заттың атауы жазылған кәртiшке.

2. Жазуға кіріспе металл пішіндермен жұмыстан тұрады (контурдың үстінен жүргізу, пішіндерді штрихтау); дыбыстық ойындар; наждақ қағаздан жасалған әріптермен, қозғалмалы әліпбиімен жұмыстар.

Өзінің жазуға үйрету әдісін М.Монтессори «өздігінен жазылу» әдісі деп атады, мұның ең маңыздысы наждақ қағаздан жасалған үлгілер көмегімен әріптер жазуды зерделеудің ерекше әдісі. Бала өзінің сұқ және ортаңғы сақсақтарымен әріптерді жазылу бағытында айналдыра сызып шығу арқылы тактильді, бұлшық еттік сезінумен әріп бейнесін меңгереді. Осылайша баланың жазуға деген қабілеті жылдам қалыптасады. Оқи білу үрдісі сәл ұзақтау болады, өйткені оқи білу «абстрактілі ойлау мәдениетін» дамытады. Осыған орай М.Монтессори «жаппай» оқу ұғымын ендірді, оның сөзді механикалық оқудан айырмашылығы бар, мұнда оқылғанның мағынасын есте ұстап қалу және талдай білу талап етіледі.

3. Оқи білуге кіріспе сөздік кәртiшкелердегі жаттығуларды, тапсырма жазылған кәртiшкелерді, күрделілігі әртүрлі дәрежедегі оқуға арналған кітаптарды қамтиды.

Математикалық материалдар – арнайы даярланған қоршаған ортаның логикалық сипатта құрылымдалған бөлігі. М.Монтессори материалдарының барлығына тән мұндағы ерекше қасиет - сабақтастық материалдар тобының бірінен екіншісіне оңай алмасуын қамтамасыз етеді. Практикалық өмір жаттығуларын және сенсорлық жаттығуларды орындауды қандай да бір материалдар тобына жатқызу қиын. «Қызғылт мұнара», «Қоңыр баспалдақ», кигізілетін цилиндрлер қолданылатын жұмыстарды орындау кезінде балалар

өздері байқамай математикалық білім жинақтайды. Сенсорлық және моторлық тәжірибе арқылы бала ойы негіздеуші математикалық ұғымдарды «сіңіреді».

Математикалық материалдар «сенсорлықпен» ұштасқан кезде олардың ұқсастығы байқалады. Мысалға, математикалық материалдардағы көк-қызыл ағаш кесектері өздерінің өлшемі және безендірулері тұрғысынан балаларға бұрыннан белгілі «сенсор материалдардағы» қызыл ағаш кесектерін қайталайды. Кез келген материалдар тобы сияқты математикалық материалдар да «қарапайымнан күрделіге», «нақтыдан абстрактіге» қағидалары ұстанады. Егер математикалық білімнің жоғары абстрактілік деңгейінде берілетіндігін ескерсек, бұл қағидалар мұнда ерекше маңызды бола түседі. Баланың материалдармен жұмыс атқарған бірінші кезеңде алған нақты тәжірибесі одан жоғарырақ сатыда абстрактілі білімге түрленеді. Математикалық материалдардағы осы қағида арифметика мен геометрияның тығыз байланысын көрсетеді: мысалға, «Алтын моншақ» сияқты материалдың түрі баланы тек сандар жүйесіне және олармен амалдар орындаумен ғана шектелмей, сонымен бірге бірлікті нүкте түрінде, ондықты сызық, жүздікті шаршы, мындықты текше түрінде ұғындырады. Абстрактілі математикалық ұғымдардың мәнін осылайша «жаңалықпен ашу» өкінішке орай дәстүрлі мектептерге тән, өмірге қатысы болмайтын құрғақ заңдар жиынтығы ретінде емес, математикаға «тірі» білім ретінде қызығушылықты «сіңіреді».

Математикалық материалдар кең ауқымды болғанымен олардың бірыңғай классификациясы әзірге жоқ. Оның негізгі таруларын төмендегідей беруге болады: 1. Сандар 0 және 10 арасында (көк-қызыл сандық ағаш кесектер; наждақ сандар; «Сандар мен фишкалар» (тақ-жүп); 2. Децимальды жүйеге кіріспе («Алтын моншақ» топтамасы; сандар кескінделген кәртішкелер); 3. Негізгі санау амалдары: қосу, алу, көбейту, бөлу («Жыланмен ойнау», есептеулер; көбейту, бөлу... тақталары); 4. 1000 санға дейін есептеу («Сеген тақтасы»; түрлі-түсті моншақтар тізбесі); 5. Бөліктер; 6. Прогрессия; 7. Түбірлер; 8. Жазықтықтар мен көлемдерді өлшеу.

Ғарыштық тәрбие тұжырымдамасы М.Монтессоридің педагогикалық жүйесінде басқа салалармен салыстырғанда өзінің құрылымдық жағынан күрделілігімен ерекшеленеді. Бұл тұжырымдаманы екі қырынан қарастыруға болады: философиялық қыры («ғарыштық теория») теориялық база ретінде және дидактикалық қыры («ғарыштық тәрбие»), өзінің теориялық негізінсіз мәңгі [4].

М.Монтессоридің ғарыштық теориясы теология мен жаратылыстанудың күрделі синтезі болып табылады. Ғарыштық тәрбие тұжырымдамасының басты идеясы - бүкіл әлем бойынша бірыңғай жоспардың, сонымен қатар Жердің, ондағы барлық тіршілік түрлерінің дамуының болатындығы жәйлі ұғымнан туындайды. Осы жоспарға сәйкес әрбір тіршілік иесі өзінің ғарыштық тапсырмасын орындайды, табиғаттың үйлесімділігіне өз үлесін қосады. Адам белсенді әсер етуші күш ретінде өзінің өмірлік кеңістігін жетілдіруге, мәдениетті құруға жаратылған. М.Монтессоридің пікірінше, адамның зияткерлік және сенсорлық қабілеттерінің дамуы осы креативті ғарыштық

тапсырмаға қарыздар. Бірақ, адамзат мәдениетті құрғанымен, өз міндетін анықтай алмады – бірыңғай үйлесімді және әмбебап қоғам құруға жауапкершілігін толық сезінбеді. М.Монтессори бұл күрделі мәселенің шешуін жана ұрпақтың «тікелей дайындығынан», мақсатты ғарыштық тәрбиеден көре білді. Әмбебап оқу жоспары әлем және ғарыш туралы, олардың үзілмейтін байланыстары ұғымын білдіретін білімнің әртүрлі қырларын біріктіруге тиісті. Ендеше, келер ұрпақтың ғарыштық жауапкершілігі тәрбиесінің теориясы мен практикасында экологиялық тәрбие идеясы көрініс береді.

Ғарыштық тәрбие теориясының дидактикалық қыры көптеген салаларды қамтиды: география, тарих, өнер, этика, физика, биология (ботаника, зоология, эволюция), антропология (адам туралы білім), қоршаған ортаны қорғау және т.б. Осы пәндермен танысу әрқашанда ең негізгі жалпы ұғымнан нақты бөліктерге біртіндеп өтумен басталатындығын айта кетуге болады:

1. География: глобусы (құрғақ-мұхит; әлемнің бөліктері; географиялық ақпарат; саяси бөлшектену), әлем картасы (жануарлармен, өсімдіктермен), әртүрлі елдермен таныстыратын суретті кітаптар (фауна, флора, оны қоныстанған халықтар), мозайкалық карта (әлемнің, дүниенің жекелеген бөліктері, жекелеген елдердің картасы), тулары, жекелеген елдердің картасы (әкімшілік бөліктері, астанасы, тулары), балалардың өз бетімен жасаған альбомдары.

2. Метеорология: ауа райы күнтізбесі, термометр, барометр.

3. Антропология, тарих, өнер, этика: адамның физикалық құрылымының сұлбесі, адамның мінез-құлқы (ымдауы, ишарасы), адамның физикалық жағдайы (денсаулығы, ауруы, мүгедектігі), адами мәдениет (отбасы, кәсібі, нәсілі).

4. Физика: сумен тәжірибе, ауамен және отпен тәжірибе, жылумен тәжірибе, - оптикамен тәжірибе, акустикамен тәжірибе, магнитпен тәжірибе.

Осы мысалдардан көріп отырғанымыздай, материалдардың білімнің қандай да бір саласына ғана қатыстылығын айту қиын. Баланы мысалға, егер Африка қызықтыратын болса, онда ол географияның, тарихтың, өнердің және басқа да салалардың элементтерімен кездеседі. Ғарыштық тәрбие идеясының өзекті құрайтындығының мәнісі – барлық элементтердің тығыз өзара бір-бірімен байланыстылығында, өзара шартталғандығында, бір-бірінен бөлектене өмір сүре алмауында.

Әдебиеттер

1. Hellbrugge T. Unser Montessori Modell: Erfahrungen mit einem neuen Kindergarten und einer neuen Schule.- München: Kindler Verlag GmbH, 1977.S. 71.

2. Монтессори М. Дом ребенка. Метод научной педагогики: (пер.с итал.).-Москва, 1913.- С.154.

3. История педагогики. Часть 2. С XVII в. до середины XX в.: Учеб. пособие для пед. ун-тов / Под ред. А.И.Пискунова.- М., 1997.-С.196.

4. Ратнер Ф.Л. Интегрированное обучение детей с ограниченными возможностями в обществе здоровых детей.- М.: Гуманитар.изд.центр ВЛАДОС, 2014.- С.109-111.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫННЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДАҒЫ ПЕДАГОГТИҢ РОЛІ

Жуманбаева А.С.

**Жалпы білім беретін № 4 орта мектебінің базасындағы тірек мектебі /ресурстық
орталық/ КММ Қарағанды облысы
Қарқаралы ауданы Көктас ауылы**

Білім берудегі сауаттылық мәселесі, біріншіден, нақты бір елдегі халықтың әлеуметтік жағдайына, екіншіден, мемлекеттің экономикалық дамуына, үшіншіден, елдегі мәдени ахуалға тәуелді болатындығы айқын. Бүгінгі өркениеттің даму деңгейі білімділік пен сауаттылық ұғымдарының мазмұны мен оны түсінудің сара жолдарын іздестіруді қажет етіп отыр. Ғылыми еңбектерде сауаттылық ұғымының белгілі бір деңгейде ана тілінің грамматикалық нормаларына сай оқу, дұрыс жаза алу дағдыларын игеруі екені байқалады. Әйтсе де адамның өмір сүруіне қажетті деп танылып, меңгеруге ұсынылған бастауыш мектеп деңгейіндегі белгілі бір білім, білік пен дағдылардың жиынтығы (оқу, жазу, санау, сурет салу және т.б.) ретіндегі тілдік сауаттылық қазіргі кездегі әлеуметтік сұраным талаптарымен сәйкес келе бермейді.

Сауаттылық мазмұнының нақты мазмұны дара тұлғаның дамуына қойылатын қоғамдық талаптарға байланысты құбылмалы сипатқа ие болады. Ол қарапайым оқу, жазу, санау біліктіліктерінен бастап адамның әлеуметтік үдерістерге саналы түрде қатысуына мүмкіндік беретін, қоғамдық қажеттігі айқын кешенді білімдер мен біліктерден құралатын функционалдық сауаттылықты меңгеруді де қамтиды. Яғни, «функционалдық сауаттылық» белгілі бір кезеңге сай субъектінің алған білімі мен білігі негізінде сауатты іс-әрекет ете алуы деген мағынаны білдіреді. Қоғамның дамуына байланысты сауаттылық ұғымының мәні тарихи тұрғыдан өзгергенін, тұлғаға қойылатын талаптарда оқу, жазу, санай білу қабілеттерінен гөрі белгілі бір қоғамда өмір сүруге қажетті білім мен біліктердің жиынтығын игеру, яғни функционалдық сауаттылыққа жету деген сипатта ұғынылады.

Қазіргі әлемдегі, еліміздегі өріс алып отырған түрлі бағыттағы дамулардың әсерінен қоғамның адамға қоятын талаптарының өзгеруі нәтижесінде функционалдық сауаттылық ұғымы кең тарала бастады. Сауаттылық ұғымы оны білім берудің әрекеттік аспектісімен бірлікте алғанда ғана кеңейе түседі.

Функционалдық сауаттылық –тілдік тұлғаның әлеуметтік –қоғамдық ортада сөйлесім әрекетінің түрлерін (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым, тілдесім) өзінің мақсатына қарай еркін қолдана алу мүмкіндіктерінің қалыптасқан жүйесі.

Сұхбаттық тапсырмалар диалогтан тұрады. Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда диалогты таңдауымыздың себебі ол күнделікті өмірде қолданылатын ауызша сөйлеу тілінің ең көп тараған және тілдік қатынастың табиғи түрі. Диалогтың

жағдаяттылығы, алдында және артындағы айтылған жалпы ойға байланыстылығы, алдын ала дайындықсыз іске асатын сөйлесім әрекетінің түрі екені ескерілді.

Диалогтік сөйлеуге үйретуде дайындық жаттығулары мен шартты сөйлеу жаттығулары ұсынылады. Мұнда күнделікті өмірде жиі кездесетін жағдаяттар алынады. Оқушыларға дайын үлгілерді кезекпен бірнеше мәрте оқытып, диалогтің сөздерін қайталатып, рөлге бөліп оқытылады. Мысалы:

- Сен бүгін театрға барасың ба?
- Жоқ, бара алмаймын.
- Неге?
- Ауылдан апам келеді. Сол кісіні күтіп алуға автобөкетке барамыз.
- Кіммен барасың?
- Мен, бауырым мен қарындасым, әкем –төртеуіміз.
- Анаң ше?
- Ол үйде апама дастархан жайып, ас мәзірін даярлайды.
- Жарайды, жақсы.

Оқушыларды тек жауап беруге, яғни мәліметті хабарлауға ғана үйретпей, қарсы сұрақ қоюға, қайталап сұрауға да үйрету аса маңызды. Диалогтің осындай түрлері де ұсынылды.

Диалогтік тапсырмаларды орындау барысында оқушылардың диалогтік сөйлеудегі қарапайым дағдылары қалыптасып, сұрақ беру, өтініш айту, таңдану, бұйыруды қолдану, бір-бірімен әңгімелесе білу, мәліметтерді нақтылап сұрау, тыңдап отырып қайта сұрақ беру, келіспеушілік, толықтыру, тілдік материал көлемінде өзара пікір алыса білу дағдылары дамып, диалогтік тілді үйретуде соңғы нәтиже болып табылатын әңгімелесе білу біліктіліктері жетіледі. «Мұражайға саяхат» тақырыбында мынадай тапсырма орындалды.

Тапсырманың мақсаты: оқушылардың көне дүниелермен танысу, білу, құштарлану құзыреттілігін қалыптастыру. Көрген-білгендерін тиянақты түрде мазмұндап жеткізу.

Оқыту әдісі: сұрақ-жауап, қатысым әдістері. Көрген экспонат, мұралардың ішінен қажеттісін екшеп бөліп алып, сол туралы ақпарат беру біліктерін қалыптастыру көзделді.

Тапсырма: 1. Қазақстанның мұражайлары жайында ақпараттар іздеп табу.

2. Ақпаратты жазбаша түрде дайындау.

3. Сынып алдында ақпараттың мазмұнын баяндау.

Нәтиже: өздеріне қажетті ақпаратты іздеп, табуға жаттығады. Әңгімелеу, жазу, жұмыста жұмыс істеу дағдылары дамиды. Жұмыс кезінде коммуникативтік, мәселелердің шешімін табу құзыреттіліктері тапсырмаларын орындау ұсынылды. Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылықтарын қалыптастыруда қатысымдық әдіс функционалдық сөйлеудің грамматикалық жағы мен лексикалық бірліктерді меңгертудің негізі ретінде алынды. Қатысым әдісі бойынша оқушыларды бірінші сабақтан бастап сөйлесім әрекетіне баулу, тілді үйретуді күнделікті өмірде жүзеге асыру, сабақты практикалық жағынан жан-жақты қамтамасыз ету ескерілді. Өйткені

кез-келген тақырыптағы тілдесім үдерісі сөйлеу, жазу, оқу, тыңдау әрекеттері арқылы іске асады. Бұл қатысымдық бағытта дайындалған тапсырмалардың мәні оқушыларды ана тілінде қарым-қатынас үдерісіне дайындау, сыныпта қарым-қатынас жасауға жағдай тудыру болып табылады. Қатысымдық әдіс ұсынылған тапсырмалардың бәріне ортақ, әсіресе жағдаяттық, рөлдік ойын, сұхбаттық тапсырмаларда басым болады. Осы әдістің функционалдық сауаттылықпен байланысы жағдаяттық, сұхбаттық тапсырмалардағы тілдесімде ерекше басымдылыққа ие болады. Рөлдік ойын әдісінде 7-12 жастағы балалар қарым-қатынасқа тез түседі де, кез-келген рөлді ынтамен орындайды. Рөлдік ойындар оқушыға өзін танытуға, жолдастарының пікірімен санасуға, дұрыс сөйлеу қабілетін жетілдіруге, жан-жақты білімін көрсетуге мүмкіндік береді.

Бастауыш сыныптың соңында оқушылар меңгеруі қажет:

- мәтіндегі тірек сөздерді табуды және олармен мәтін құрауды;
- сөз таптарын ажырату, талдау және оларды топтастыру, өзара салыстыруды; жіктеу есімдіктерін табуды және оларды септеуді;
- мәтіннен қаратпа және қыстырма сөздерді табуды; жай сөйлемге синтаксистік талдау жасауды; өз ойларын еркін жеткізуді, сөйлемдерді дұрыс құрастыруды; берілген мәтінге жоспар құруды;
- қоршаған орта мен мақсатқа сәйкес орынды сөйлей білуді;
- диктант (көлемі 65-75 сөз), мәтін бойынша мазмұндама (мәтін көлемі 150-200 сөз), көлемі 50-60 сөзден тұратын шығарма (сипаттама, баяндама, пайымдау) жазуды;
- бастауыш сыныпта оқытылған пәндер бойынша жүйелі білімінің болуынан; алынған ақпаратты талдай, өңдей, жинақтай және қолдана білуінен; шығармашылықпен жұмыс істеу әдістерін меңгеруінен көрінуі қажет;
- өз ана тілін жетік білуі және құрметтеуі қажет. Математика сабақтарында функционалдық сауаттылықты дамытудың мақсаты – оқытуда инновациялық әдістерді, заманауи білімдік және ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану.

Математика сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын екі негізгі міндеттерді шешу арқылы қалыптастыру мүмкіндігі бар:

1. Оқушының әлеуетіне сәйкес, яғни баланың өзінің білімдік деңгейіне сай келетін және жеке тұлғаның одан әрі дамуын қамтамасыз ететін, білім беруді іске асыру мүмкіндігіне, оның ішінде өзіндік білім алу жолымен жету.

2. АКТ құралдары мен өз қабілеттерін іске асыруда әр оқушыда шығармашылық әлеуметтік мәнді қызмет тәжірибесін қалыптастыру.

Бастауыш сыныпта математиканы оқытуда келесі пәндік және функционалдық сауаттылық қалыптасуы тиіс.

1. ережелер мен үлгілерді және берілген алгоритмдерді математикалық материалда қолдану біліктігін;

2. қоршаған ортада болып жатқан әртүрлі жағдайларда және аралас пәндерде математикалық білімін, біліктігін, есептеу, өлшеу және графикалық дағдыларын;

3. ауызша және жазбаша есептеулерді тиімді пайдалана отырып, практикалық есептеу техникасын;

4. математикаға тән ойлау стилін, оның абстрактылығын, дәлелденуін, қатаңдығын;

5. дәлелдемелі пайымдау жүргізу, логикалық негізделген қорытындылар жасау біліктігін;

6. математикалық мәтінмен жұмыс жасау (талдау, қажетті ақпаратты алу), математикалық терминология мен символдарды қолдана отырып, өз ойын ауызша және жазбаша түрде анық және нақты түсіндіру біліктігін;

7. жоспар бойынша әртүрлі әрекеттерді жоспарлау орындау білігін;

8. өзін-өзі бақылау жүзеге асыруды;

9. өз іс әрекетін бағалауды;

10. оқу қызметінің әртүрлі формаларында коммуникативтік қабілеттерін қолдана білуі қажет.

Олай болса, функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады. Сондықтан теория мен практиканың байланыста болуын қамтамасыз ету үшін әрбір пән бойынша берілетін білімнің мазмұны мен көлемін анықтағанда теориялық қағидалардың, заңдылықтар мен ережелердің, яғни ұғымдық-ақпараттық материалдардың бала өмірінде кездесетін түрлі проблемалық мәселелерді шешуге көмегі тиетіндей, бала оны қолдана алатындай практикалық маңызы ескерілуі тиіс. Сондай-ақ оқушылардың оқу материалын тек жаттап қана алмай, оның мән-мағынасын терең түсінуін қамтамасыз ету міндетті болып саналады.

Қорыта айтқанда, тұлғаның бейімділігін, қажеттілігін қанағаттандыруды, қызығушылығын ескере отырып, функционалдық сауаттылыққа қол жеткізуді қамтамасыз етіп, жан-жақты дамыған, алған білімдерін өмірмен байланыстыра алатын тұлғаны тәрбиелеп оқыту – білім беру мамандарына артылған жауапты міндет екенін түсінгеніміз жөн.

Әдебиеттер

1. Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты [Электрондық ресурс] Қолжетімділік коды <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1500000327>

2. Бастауыш білім беру деңгейінің 1-4-сыныптардың үлгілік оқу бағдарламасы – Астана, 2016

3. Оразахынова Н., Кенжебаева Г. М. - «Оқушылардың функциональдық сауаттылығын қалыптастыру жолдары» ғылыми мақаласы, 2012. - Б. 42-47

ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ЛИТЕРАТУРЫ

Жумашова Ж.Ж.

**КГУ «Общеобразовательная средняя школа №11»
г.Жезказган, Республика Казахстан**

Термин «функциональная грамотность» пришел в 60-е годы прошлого века из ЮНЕСКО. Это способность ориентации личности, интегрирующий связь образования с многоплановой человеческой деятельностью. С английского это означает результата образования, который обеспечивает навыки и знания, необходимые для развития личности, получения новых знаний в области достижений культуры, овладения новой техникой, успешного выполнения профессиональных обязанностей, организаций семейной жизни, успешного функционирования в быту, обществе, ориентировки в политике, решения различных проблем. Проблему функциональной грамотности изучали Б.С.Гершунский, В.В.Мацкевич, С.А.Крупник, С.А.Тангян, И.А.Колесникова, Л.М.Перминова, О.Е.Лебедев, Н.Н.Сметанникова.

В современном мире функциональная грамотность становится одним из базовых факторов, способствующих активному участию людей в социальной, политической, экономической деятельности, а также обучению на протяжении всей жизни. «Инновационный человек» может видеть мир, как состоящий из систем и развивающийся по определенным законам, которые можно познать и использовать. Это социально-экономическое явление, связанное с благосостоянием государства и населения. Существует и методологическая функциональная грамотность – умение углублять понимание жизни на основе интеграции теоретического знания и социального опыта.

У многих учащихся в умственной работе проявляется однолинейность мышления, т.е. прикованность мышления к одной стороне рассматриваемого предмета или ситуации, неумения видеть и удерживать в сознании одновременно разные стороны, разные признаки одного и того же, неумение оперировать в уме одновременно всеми нужными для решения задач данными. Однолинейность мышления проявляется и при установлении причинно-следственных отношений. Дети обычно находят всего лишь одну причину, либо одно следствие, не видя множества причин и следствий. Нужно развивать способность видеть многое, замечать большое количество отношений, в которые вступают предметы и люди.

Наша задача – учить учащихся включать объект мысли в новые связи, выявлять его новые свойства, увидеть что-то по новому, не так, как все. Это большая трудность, но и подлинно творческий процесс мышления, приводящий к изобретениям и открытиям.

Уроки литературы – это хороший источник развития умения классифицировать, который имеет следующие составляющие:

1. Объединение предъявленных понятий в группы по каким-либо признакам.

2. Вычленение общего и существенного признака для всех понятий той или иной группы.

3. Формулировка более общих понятий, которые являются родовыми по отношению к перечисленным.

4. Выведение в случае несоответствия каких-либо понятий из данной группы и помещение в другую группу.

Умение сравнивать строится на умениях:

- определять сходства и различия сравниваемых объектов;
- определять характер сравнения;
- уметь применять способы проведения сравнения;
- понимание сути сравнения.

Операция синтеза или обобщения включают в себя:

- умение выделять из единичного общее, подводить частное под общее;
- умение абстрагировать.
- способы общения.
- умение сравнивать объекты общения, находить в них общее, выделять существенное, давать определения образованному понятию.
- умение делать выводы из других фактов и явлений данного предмета.

Любой анализ должен открывать новое, а не варьировать уже известное. Школьный анализ отличается от научного тем, что преследует цели не только образовательные, развивающие, но и воспитывающие. В самой природе анализа лежит раскрытие идеи произведения и нравственно отношения к персонажам. Анализ должен поднять мышление школьника на более высокую ступень в обобщении представлений о природе человеческих поступков, о значимых проблемах гуманизма, социального оптимизма. Поэтому учить нестандартно мыслить – очень сложное, но нужное дело.

Приведу пример работы над произведениями Л.Н.Толстого «Севастопольские рассказы». Сообщаю некоторые сведения о Крымской войне и о том периоде жизни Л.Н.Толстого, который был связан с созданием «Севастопольских рассказов». Выясняем отношение писателя к войне.

При анализе рассказа предлагаю ребятам следующие вопросы и задания:

1. Из каких картин складывается панорама обороны Севастополя? (Где мы побывали вместе с автором на протяжении рассказа?)

2. Как ведут себя люди в осажденном городе? (Что поражает рассказчика в их поведении?)

3. Выберите из рассказа фразы, особенно ярко говорящие о величии духа и нравственной силе русского солдата. (Какие главные черты русского народа увидел рассказчик в лицах солдат, в их поведении?)

4. Можно ли считать этот рассказ анализом собственных переживаний автора?

5. Почему на протяжении рассказа вместо «я» Л.Н.Толстой говорит «вы»? (Где мы уже встречались с подобным примером? Чему учит писатель своих читателей?)

В заключении ребята делают вывод, что Л.Н.Толстой заставил нас задуматься о том мире, который вокруг нас, и о том, что надо стать лучше, чем мы есть. Надо стать лучше, нравственно чище, чем мы есть – такую задачу ставит писатель перед собой и читателем.

Если говорить об анализе прозаических произведений, то работа будет начинаться с классификации героев. Прекрасным источником формирования умения разбираться в людях станет внимательное прочтение отдельных эпизодов. Например, эпизод из романа И.С.Тургенева «Отцы и дети», где впервые встречаются Е.Базаров и П.П.Кирсанов (П.П.Кирсанов не подал руки Базарову, увидев его неряшливый вид), А.С.Пушкин «Капитанская дочка» (Прощание Петра Гринёва с вожатым, когда Петруша подарил проводнику заячий тулуп), Короленко В.Г «Слепой музыкант» (когда дядя Максим повел племянника Петра в монастырь и рассказал о молодом слепом бандуристе).

Группам по интересам дается задание представить себя на месте любого из этих персонажей и доказать свою позицию: Григорий Печорин «Герой нашего времени», Остап Бульба «Тарас Бульба», Мария Волконская «Русские женщины», Петрусь «Слепой музыкант», Андрей Болконский «Война и мир».

Еще Л.Н.Толстой говорил: «Воспринимать искусство, может быть, столь трудно, как и творить его». Поэтому метод критического мышления применяется на уроках чаще других методов, так как в споре рождается истина.

Также можно методом критического мышления дать задание подумать, почему в комедии «Ревизор» нет ни одного порядочного героя. Первой группе – поручить анализировать поступки Городничего, второй – судьи, третьей – Земляники. При этом после проделанной работы каждая группа идет в другие группы и по интерактивному принципу «Карусели» рассказывает о своих наблюдениях и выводах.

Создание кластера по группам произвольного состава – это эффективный способ развития умения делать синтез, ведь в таком случае ученик собирает в голове информацию, которую знает по данной теме. Например, кластер по образам произведения, по использованию автором портрета, пейзажа, интерьера, деталей. Поисковая работа учит навыкам самостоятельного получения знаний через внимательное прочтение произведения.

Хорошим уроком по формированию способности различать этический аспект происходящего является работа с произведениями психологического жанра: анализ драмы А.Островского «Бесприданница», романа Ф.М.Достоевского «Преступление и наказание», М.Ю.Лермонтова «Герой нашего времени». Здесь можно будет применить такую форму работы, как «Продолжить размышление»: «Когда встретились два сослуживца, они почувствовали...», «В данной комедии счастлив тот-то, потому что ...», «Если бы Раскольников не знал теории наполеонизма, то...».

Хорошими приемами развития мышления могут стать написание мини-сочинений на тему: «Верить ли ты?». Например, «Верить ли ты, что Раскольников, если бы был сыном зажиточного человека, никогда не совершил бы преступления?», «Верить ли ты, что Евгений Онегин способен любить?», «Верить ли ты, что Хорь в наше время стал бы бизнесменом». Или прием «Закончи предложение». Закончи предложение: «Хлестаков не смог бы обмануть помещиков, если...», «Петрусь не стал бы известным музыкантом, если...».

Внимательное отношение к воспринимаемой информации необходимо каждому, так как слово скрывает не только прямой смысл, но зачастую и скрытый. Поэтому ребят необходимо учить вчитываться в текст с целью выяснить истинный смысл.

«Воображение важнее знания», – сказал великий А.Эйнштейн. Литература развивает воображение хорошо. Например, можно дать задание подумать, что произойдет в сюжете, если герой одного произведения окажется героем другого произведения. Например, если в поэме «Мертвые души» окажется Евгений Онегин, в комедии «Ревизор» героем был бы Григорий Печорин, в повести «Слепой музыкант» Дмитрий Инсаров.)

Джордж Боули говорил: «Не тот ум хорош, который напичкан информацией, а тот хорош, который умеет самостоятельно мыслить».

Поэтому школа должна научить учащихся самостоятельно принимать в жизни правильное решение. Выходить из критической ситуации. То, что образование нацелено в настоящее время на формирование функциональной грамотности, это каждый шаг к подготовке подрастающего поколения к новым требованиям времени.

Литература

1. Кухарев.Н.В. Как формировать и диагностировать познавательные интересы и умственную самостоятельность учащихся. – Алматы, 1991.
2. Методическое руководство для учителя. – Астана: НИШ, 2015.
3. Митрофанов К.Г., Поливанова К.Н. Новый взгляд на грамотность// Русская словесность. – №5.– 2012.
4. Формирование функциональной грамотности учащихся – залог их счастливого будущего// <http://www.altynsarin.kostanay.gov.kz/ru>
5. Оразымбетова Т.Т. Обучение функциональной грамотности учащихся на уроках русской литературы в школе// Білім – Образование. – 2013. – №2. – С.200-204
6. Харламов А. Как активизировать учение школьников. – М., 1978.

МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ БАЛАЛАРДЫ ДАМЫТУШЫ ЖАТТЫҒУЛАР

Жунусова А.Д¹, Абдықалықов Қ.²

№3 ЖББОМ¹, «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша ПҚ БАИ²
Сәтбаев қ.¹, Қарағанды қ.², Қазақстан Республикасы

М.Монтессоридің педагогикалық жүйесін кешенді сипатта қарастыру ондағы білім алуға сұранысы ерекше балалар үшін жасақталған арнайы материалдардың маңыздылығын мойындатады. Өкінішке орай, Монтессори педагогикасын атүсті қолданушылардың көпшілігі ондағы педагогикалық мәселелерге ғана назар аударып, оның психологиялық, медициналық және философиялық негіздерін мүлде ескермейтіндігін тағайындай аламыз. Сондықтан да осы материалдардың сипаттамасын беру үшін алдымен М.Монтессоридің педагогикалық жүйесінің түпқазығы – бала, ал материал тек оны дамытатын көмекші құрал екендігін ескерте кеткенді жөн санаймыз.

Білім алу мүмкіндігі әртүрлі балаларды кіріктіре оқыту мен тәрбиелеу қағидасын жүзеге асыру және оның тиімділігін арттыру үшін қажетті бірнеше міндетті шарттар:

- алдын ала болатын және қолдаушы диагностикалық-коррекциялық іс-шараларды өткізу;

- балалар тобын қалыптастыруға қатысты нақты қағидаларды орындау (әлеуметтік даму деңгейін есепке алу, әртүрлі жастағы және әр деңгейдегі балаларды жұптастыру);

- кіріктіре оқыту мен тәрбиелеуге қатысты барлық іс-шараларға отбасының қатысуы.

Аталмыш дамытушы материалдар Ж.Итардың, Э.Сегеннің, Ф.Фребельдің дидактикалық материалдары негізінде, сондай-ақ М.Монтессоридің өз тәжірибелерінің өзегінде жасақталған. Бұлар балалар кез келген уақытта, жеңіл шкафтардың аласа сөрелерінен емін-еркін алып қолдана алатын болғандықтан арнайы даярланған қоршаған ортаның кіріккен бөлігі саналады. М.Монтессори педагогикасының сынып-сабақтық жүйеден бас тартқандығы себепті балалар бөлме ішінде еркін қозғалып, өз орны мен уақытын өз қалауымен шешеді. М.Монтессори-дәрігердің қатты сынына ұшыраған, бекітілген парта-орындықтар орнын балалар құлшына ойнайтын түрлі-түсті кілемшелер алмастырған [1].

Монтессори материалдарының нақты құрылымдалып, логикалық сипатта даярлануы бала дамуының сензитивті фазасына сәйкеседі, бала өмірінің алғашқы жылдарындағы абсорбирленген ақпаратты, яғни оны санасыз ауқымнан саналы ауқымға ауысуын реттейді. Монтессори материалдарының айқын логикасы оның өзіне жүктелген қатені бағалау қағидасымен жұптаса келе баланың дербестігінің негізін құрайды. Дамытушы материалдардың басты сипаттамаларының бірі моторлық мен сенсорлық жаттығуларының бағдарланғандығында, бұл М.Монтессоридің пікірінше көңіл-күйлік,

когнитивтік, тілдік және әлеуметтік үдерістердің базасы саналады. Сондықтан да сипатталмақшы жүйедегі Ж.-Ж.Руссо педагогикасынан нәр алатын маңызды ережеде «нақтыдан абстрактіге», нақты пәнді сипалап қолда ұстаудан оның абстрактілік мәнін түсінуге: «қармаудан қапсыра құшақтауға, яғни түсінуге» («Vom Greifen zum Begreifen») делінген [2].

Монтессори материалдары бес саланы: практикалық өмір жаттығуларынан басқа сенсорлық, тілдік, математикалық және ғарыштық тәрбие материалдарын қамтиды.

Практикалық өмір жаттығулары ең алдымен баланың қозғалысқа деген табиғи сұранысын қанағаттандыруға бағдарланған. Балалар өмірінің алғашқы жылдарында қозғалысты дәлме-дәл меңгерудің сензитивті фазасын өтеді, және де моторлықты дамытуға мақсатты бағытталған жаттығулар оларға қозғалысты үйлестіруге көмектеседі, қозғалыстың дәлдік дәрежесін арттырады. Монтессори-педагогикасы жеке жаттығулармен қоса топтық іс-әрекеттің бірнеше түрін қамтиды. Ондай жаттығуға, мысалға, түзу сызық бойымен жүру жатады.

Практикалық өмір жаттығуларына үйде орындалатын кейбір іс-әрекеттерді де қосуға болады. Мұндай жаттығуларды орындаушы бала үлкендердің іс-қимылын қайталайды. Осылайша тұрмыстық дағдыларды меңгеруден ол тәуелсіз болып, дербестікке қол жеткізеді, өзіне деген сенімі, өзіндік бағалауы артады.

Баланың барлық іс-қимылдың кешенді құрылымындағы әрбір бөлікті дұрыс орындай алуы мұғалімге тікелей байланысты, өйткені табысқа жету үшін ол қозғалысты баяу, әрі дәлме-дәл көрсетуге міндетті. Артық айтылған сөз сияқты артық жасалған қимыл да баланың назарын басқа жаққа бұрып, шатастыруға әкеледі.

Практикалық өмір жаттығулары - қозғалысқа тәрбиелеу, қоршаған ортаға қамқорлық таныту, өзіне қызмет жасау, әлеуметтік қарым-қатынастар сияқты төрт саланы қамтиды. Осы төрт саладағы дағдыға жаттығу үшін М.Монтессори арнайы материал жасақтады немесе бұрыннан белгілі «үлкендердің» материалы балаларға арналып бейімделінді [3].

Қозғалысқа тәрбиелеу мына іс-қимылдарды орындайтын материалдармен берілген:

- сапыру (қасықпен, ұнтақ заттарды), қайта себу, қайта құю (пипетка, шприц, пробиркадан құмыраға дейінгі әртүрлі ыдыстардан);
- гүлге су құю;
- қағазбен жұмыс (қию және тілу);
- илеу (оқтау, пышақ);
- сурет салу (қарындаш, кисть, бор, ішкі және сыртқы жиектері бойымен сызу жүргізілетін металл пішіндер);
- (моншақты жіпке тізу);
- тігу (түйме қадау);
- тоқу және іс тігу («Үштүсті бұрым»);
- бұрап жабу (ыдыс қақпағын, кілтпен құлыпты);

- ілгектеу (түймені, кнопканы, жапқышты, түйреуішті, күршекті), жіп байлау, түйю (шнур, лента);

- заттарды тасымалдау (орындықты, кілемшені, дидактикалық материалдар салынған табақшаны).

Қоршаған ортаға қамқорлық таныту мына жаттығулардан көрінеді: гүлге су құю (бақшадағы жұмыс); шаң сүрту; еденді сүрту; ыдыс-аяқ жуу; өз кілемшенді орау; материалды қайта орнына қою [4].

Өзіне қызмет жасау мына іс-қимылды қамтиды:

- заттарды, шүберекті жуу, үтіктеу, бүктеп жинау;
- аяқ киімді тазалау;
- сырт киімнің бөліктеріне түйме тағу, түймелеу, жіп байлау;
- қол жуу;
- шаш тарау/бұрымдау;
- киімді кию және шешу.

Әлеуметтік қарым-қатынастар дағдысын бекітетін жаттығулар:

- лента байлау (сыйлықты орау);
- амандасу және қоштасу түрлері;
- ойын ережесін орындау;
- басқа баланы құрметтеу (мысалға, басқа бала ойнап отырған кілемшені мұқият айналып өту);
- өтініш жасау;
- күте білу (мысалға, қажетті материалды);
- алғыс білдіру;
- «тыныштыққа» құлақ салу [5].

Жоғарыда көрсетілген мысалдардан байқағанымыз, бір жаттығу бірнеше міндеттерді атқарады.

Практикалық өмір жаттығуларының басқалардан айырмашылығы баланың өмір сүріп жатқан заманын, салт-дәстүрін, ел мәдениетін сипаттайтындығын айта кету керек. М.Монтессори ХХ ғасырдың басында Италияда қолданған кейбір материалдардың ХХІ ғасырдың басында Қазақстанда маңызды болмай қалуы түсінікті жағдай. Монтессори-педагогикаға аймаққа және сол кезеңге маңызды емес материалдардан бас тартқызатын, сәйкес келетінді іздетіп тапқызатын локальдық-темпоральдық құраушының жиі-жиі енгізілгені осылайша түсіндіріледі.

Әдебиеттер

1. Seguin S.E. Die Idiotie und ihre Behandlung nach physiologischer Methode / Hrsg. Von S.Krenberger. – Wien: Verlag von Karl Graeser K, 1992. –S. 29.
2. Hellbrugge T. Unser Montessori Modell: Erfahrungen mit einem neuen Kindergarten und einer neuen Schule. – Munchen: Kindler Verlag GmbH, 1977. –S. 71.
3. Монтессори М. Дом ребенка. Метод научной педагогики: (пер.с итал.). –Москва, 1913. – С.154.
4. История педагогики. Часть 2. С XVII в. до середины XX в.: Учеб. пособие для пед. ун-тов / Под ред. А.И.Пискунова. – М., 1997. – С.196.
5. Ратнер Ф.Л. Интегрированное обучение детей с ограниченными возможностями в обществе здоровых детей. – М.: Гуманитар.изд.центр ВЛАДОС, 2014. – С.109-111.

ЖАҢАРТЫЛҒАН БАҒДАРЛАМА –БІЛІМ БЕРУДІҢ ЖАҢА МАЗМҰНЫ

Жунусова Ф.Р

**Ы.Алтынсарин атындағы мектеп-гимназиясы базасындағы тірек мектебі (РО)
Қарағанды облысы Шет ауданы**

Қазақстан Республикасында орта білім беру мазмұнын жаңарту шеңберінде білім беру үдерісінің құрылымы мен мазмұнына елеулі өзгерістер енгізілуіне байланысты үш апталық курс бағдарламасын және «Тәжірибедегі рефлексия» жалпы білім беретін мектептердегі педагогика кадрларының кәсіби даму бағдарламасы бойынша мектеп тренері курсы аяқтап биылғы оқу жылында 1 сынып оқушыларын жаңа білім беру бағдарламасы бойынша оқытудамын. Қазақстан 2030 стратегиялық бағдарламасы білім берудің ұлттық моделінің қалыптасуымен және Қазақстанның білім беру жүйесін әлемдік білім беру кеңестігіне кіріктірумен сипатталады. Қазіргі таңда қазақ тілі-мемлекеттік тіл, қарым-қатынас тілі – орыс тілі және ағылшын тілі – әлемдік кеңістікті тану тілін оқытуда жаңа идеяларды әр сабақта жан-жақты қолданып, жаңаша оқытудың тиімді жолдарын тауып, жүйелі түрде қолдану-заман талабы болып отыр. Білім берудің мазмұны жаңарып, жаңаша көзқарас пайда болды. Осыған байланысты ұстаздар алдында оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жаңартып отыру және технологияларды меңгеру, оны тиімді қолдана білу міндеті тұр. Мемлекетіміздің білім беру үдерісіне енген жаңартылған білім беру бағдарламасы - заман талабына сай келешек ұрпақтың сұранысын қанағаттандыратын тың бағдарлама.

Қай елдің болсын өсіп-өркендеуі, ғаламдық дүниеде өзіндік орын алуы оның ұлттық білім жүйесінің деңгейіне, даму бағытына байланысты. «Ұрпағы білімді халықтың болашағы бұлыңғыр болмайды» дегендей, жас ұрпаққа сапалы, мән-мағыналы, өнегелі тәрбие мен білім беру-бүгінгі күннің басты талабы.

Шындығында мұғалімнің алдында оқушыларға білім мен тәрбие беруде үлкен жауапкершілік тұр. Әрбір оқушыны оқытып тәрбиелеуге байланысты мәселелерді өздігімен және шығармашылық ынтамен шешуге қабілетті жаңашыл мұғалім керек. Жаңа, тез өзгермелі, білімді де білікті, тың серпіліске, өзгеруге дайын және жаңа талап межесінен көріне алатын шығармашыл да кәсіби шебер мұғалімдерді қажет етіп отырғанына көзіміз жетті. Оқушылардың мектепте табысты оқуы ғана емес, өмірде де табысты болуы мұғалімнің қабілетіне, оның құзыреттілігіне байланысты екенін терең түсіндік. Мұғалім оқушылар үшін қандай да бір пән бойынша білім беретін адам ғана емес, сондай-ақ олардың оқудағы еңбегін қызықты, тиімді ұйымдастыра алатын, оларға үлгі болатын ерекше тұлға болуы керек. Жаңа заман мұғалімнен күнделікті оқушылармен қарым-қатынас барысында әрбір жағдаят үстінде ерекше білім деңгейін көрсетуді және шығармашыл шешім қабылдай алуын талап етіп отыр. Оны қанағаттандыру үшін қазіргі заманның мұғалімі

жанашыл, икемді, өзгерісті тез қабылдай алатын, жан-жақты, жаңа педагогикалық инновациялық технологияларды меңгерген болуы керек.

Соңғы жылдары педагогикалық теорияда және оқу-тәрбие үдерісінде айтарлықтай өзгерістер болып жатыр. Білім берудегі жаңғырту мен инновациялық үрдістердің жалғасуына ықпал етудің маңызды факторының бірі мұғалімнің кәсіби шеберлігі. Солай бола тұра «кәсіби шебер» түсінігіне пәндік, дидактикалық, әдістемелік, психология-педагогикалық білім мен дағды ғана емес, педагогтің жеке тұлғалық потенциалы, кәсіби құндылықтары да жатады.

Білім мазмұнын жаңарту тікелей шығармашылық ізденістері мұғалімнің кәсіби шеберлігіне байланысты. «Мұғалім көп әдісті білуге тырысуы керек. Оны өзіне сүйеніш, қолғабыс нәрсе есебінде қолдануы керек», -деп Ахмет Байтұрсынов айтқандай, қазіргі заман талабына сай білім беру мәселесі сол қоғам мүддесіне сай болуы керек. Өз ісінің шебері ғана жоғары жетістіктерге жетеді. Қазіргі таңда пәнді жақсы, терең білетін, күнделікті сабақтағы тақырыпты толық қамтитын, оны оқушыға жеткізе алатын, әр түрлі деңгейдегі тапсырмаларды білу іскерлігі, оқытудың дәстүрлі және ғылыми жетілдірілген әдіс-амалдарын, құралдарын еркін меңгеретін, оқушылардың пәнге қызығушылығын арттыра отырып дарындылығын дамытудағы іздену-зерттеу бағытындағы тапсырмалар жүйесін ұсыну өмір талабы. Ал оның негізі бастауыш сыныптарда қаланбақ. Сондықтан да бастауыш сыныпта әр сабаққа әр түрлі тиімді әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, оқушылардың білім сапасын арттыруға басты мәселе.

Білім беру бағдарламасының негізгі мақсаты-білім мазмұнының жаңаруымен қатар, критериялы бағалау жүйесін енгізу және оқытудың әдіс-тәсілдері мен әртүрлі құралдарын қолданудың тиімділігін арттыруды талап етеді.

Бастауыш сынып пәндеріне арналған оқу бағдарламаларындағы оқу мақсаттары оқушылардан шынайы проблемаларды анықтап зерттей білуді талап етеді. Негізінен жаңартылған білім жүйесі құзыреттілікке және сапаға бағытталған бағдарлама. Жаңартылған білім берудің маңыздылығы – оқушы тұлғасының үйлесімді қолайлы білім беру ортасын құра отырып сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, АҚТ –ны қолдану, коммуникативті қарым-қатынасқа түсу, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білу. Жаңа білім беру бағдарламасы сыни тұрғыдан ойлауға, шығармашылықты қолдана білуді және оны тиімді жүзеге асыру үшін қажетті тиімді оқыту әдіс-тәсілдерді (бірлескен оқу, модельдеу, бағалау жүйесі, бағалаудың тиімді стратегиялары) үйретеді.[1] Жаңартылған білім беру бағдарламасының ерекшелігі спиральді қағидатпен берілуі.[2] Оған оқу мақсаттарын зерделей отыра тапсырмаларды ықшам сабақтарды құрастыру барысында көз жеткіздік.

Бағалау жүйесі де түбегейлі өзгеріске ұшырап, критериялық бағалау жүйесіне өтеді. Критериялы бағалау кезінде оқушылардың үлгерімі алдын ала белгіленген критерийлердің нақты жиынтығымен өлшенеді. Оқушылардың пән бойынша үлгерімі екі тәсілмен бағаланады: қалыптастырушы бағалау және

жиынтық бағалау. Бұл бағалау түрлері баланың жан-жақты ізденуіне ынталандырады. Критериялық бағалау жүйесі Филиппин, Сингапур, Жапония, Франция, Финляндия сынды дамыған елдерде пайдаланылады.[3] Бұл бағалау жүйесінің артықшылығы, баланың ойлау қабілетін дамытып, ғылыммен айналысуына ықыласын туғызады. Қалыптастырушы бағалау күнделікті оқыту мен оқу үдерісінің ажырамас бөлігі болып табылады және тоқсан бойы жүйелі түрде өткізіледі. Қалыптастырушы бағалау үздіксіз жүргізіле отырып, оқушылар мен мұғалім арасындағы кері байланысты қамтамасыз етеді және балл не баға қоймастан оқу үдерісін түзетіп отыруға мүмкіндік береді. Жиынтық бағалау оқу бағдарламасынның бөлімдерін (ортақ тақырыптарын және белгілі бір оқу кезеңін (тоқсан, оқу жылы, орта білім деңгейі) аяқтаған оқушының үлгерімі туралы ақпарат алу мақсатында балл және баға қою арқылы өткізіледі. Қалыптастырушы бағалау және жиынтық бағалау барлық пәндер бойынша қолданылады.

Кіріктірілген білім беру бағдарламасында қазақ тілі пәнінің берілу жайы да өзгеше. Бағдарлама оқушының төрт тілдік дағдысын: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым жетілдіруге бағытталған. Бұл төрт дағды оқу жоспарында «Шиыршық әдісімен» орналастырылған және бір –бірімен тығыз байланысты. Яғни, жыл бойына бірнеше рет қайталанып отырады және сынып өскен сайын тілдік мақсат та күрделене түседі.

Бүгінгі күні барлық елдер жоғары сапалы білім жүйесімен жұмыс істеуде. Өйткені қазіргі заманда елдің бәсекеге қабілеттілігі оның азаматтарының парасаттылығымен анықталады, сондықтан білім беру жүйесі болашақтың талабына сәйкес дамуы тиіс. Оқушыларды заманауи әдіс –тәсілдермен оқытып, ой –өрісі кең, саналы, еркін азамат етіп тәрбиелеу қажеттілігі де осы себептен туындап отыр. Оның үстіне білім берудің жүйесін қарқынды дамытқан бұл үрдістің жалпы білім беретін мектептерге де енгізіле бастауы көңілді қуантады.

Қорыта айтқанда, жаңа бағдарламаның мәні, баланың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Оқушы өзінің мектеп қабырғасында алған білімін өмірінде пайдалана білуі керек. Сол үшін де бұл бағдарламаның негізі «Өмірмен байланыс» ұғымына құрылған. Ұстаздарға үлкен жауапкершілік міндеттелді. Оқушылардың бойына ХХІ ғасырда өмірдің барлық салаларында табысты болу үшін, қажетті дағдыларды дарыту үшін, мұғалімдер тынымсыз еңбектену керек. Жаңартылған оқу бағдарламасы аясында тек өз пәнін, өз мамандығын шексіз сүйетін, бала үшін ұстаз ғұмырын күдіретті деп санайтын білімді мұғалімдер ғана жұмыс істей алады. Үйренгеніміз де, үйренеріміз де көп Үнді халқының тарихи тұлғасы Махатма Гандидің «Егер сен болашақтағы өзгерісті байқағың келсе, сол өзгерісті уақытында жаса» деген ілімін негізге ала отырып, оқушы бойындағы қабілетті жетілдіріп, оқушыларды болашаққа жетелеп, жақсы істі бастағалы отырмыз. Жаңартылған білім – болашақтың кепілі.

Әдебиеттер

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық Үшінші (негізгі) деңгей. 2015ж

2. ҚР орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде қазақ тілінде оқытатын мектептердегі бастауыш сынып пәндері бойынша педагогика кадрларының біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы. 2016ж

3. «Тәжірибедегі рефлексия» жалпы білім беретін мектептердегі педагогика кадрларының кәсіби даму бағдарламасы Тренерге арналған нұсқаулық. 2016ж

4. Жанпейісова М.М. Технология модульного обучения, 2012ж

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ МАЗМҰНЫНДА ТАРИХ ПӘНІ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ ТИІМДІЛІГІ

Жусупалиева Г. М.

**Қабден Шыңғысов атындағы №5 ЖББОМ
Қарағанды облысы, Жезқазған қаласы**

Бүгінгі таңда елімізде білім беру мазмұны жаңа бағытқа бет бұрды. Тәуелсіз елдің негізгі тірегі - білімді ұрпақ. Елбасы Н.Назарбаев өз сөзінде: «Біз қазір «білім-ғылым-инновация» атты үштік үстемдік құратын постиндустриялық әлемге қарай бағыт алып барамыз», - деген болатын. Ендеше, еліміздің әлемдік үрдістерге енуі білім беру жүйесінің жаңа сапалық деңгейге өту қажеттілігін арттыруда екені түсінікті. Қазақтың кемел талантты ұлы ұстазы Ахмет Байтұрсынов та: «Елді түзетуді бала оқыту ісін түзетуден бастау керек», - деген болатын.

Орта білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда оқыту жүйесін заман талабына сай үйлестіре алу міндеті туындап, жаңа талаптар қойылуда. Соған орай ұстаздардың алдында тұрған міндет: ғылым мен техниканың даму деңгейіне сәйкес оқушының білімі терең, іскер және ойлауға қабілетті, әлемдік стандарттар негізінде жұмыс істей алатын құзырлы тұлғаны қалыптастыру. Мұндай талапқа сай қызмет істеу үшін ұстаз үздіксіз ізденісте кәсіби білікті болуы тиіс. Оқушыны оқу ісіне өзінше қызықтыратын, оған қабілетін арттыратын орта туғызу керек. Оның бастысы – оқу үрдісін жаңаша ұйымдастыру, оқушының оқудағы іс-әрекеті арқылы ойлау дағдыларын жетілдіру, өз бетінше білім алу, әрекет ету. Мақсатқа жету оқушының өзі арқылы іске асады. Мұғалім – бағыт беруші, ұйымдастырушы.

Осыған орай қазір барлық мектептерде оқытудың инновациялық технологиялары қолданыла бастады. Инновациялық (озық) білім беру дегеніміз - тұлғаның бағдарлы көзқарасы, білімдегі дәлдікті, шығармашылық бастауды, сонымен бірге жаңа технологиялық мағлұматтарды игеруін айтады. Мұғалімдер оқушыларының функционалды сауаттылығын арттыру, өзіне сенімділігін қалыптастыру, танымдық-шығармашылық қабілетін дамыту олардың белсенділік-сенімділік сапаларын диагностикалық әдіс-тәсілдермен анықтауға, сабақта, сабақтан тыс уақытта өз ойын еркін жеткізе білуге үйретуге, қоғамда болып жатқан оқиғаларға қатысты көзқарастарының болуына, инновациялық

тәртіп нормаларын, белгілерін, көрсеткіштерін анықтауға көмегін тигізеді. Мен өз сабақтарымда «Тиімді оқыту мен оқу» курсы бойынша алған теориялық білімімді өз тәжірибемде пайдаланамын. Елбасының «Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт. Себебі, құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді.»[2]-деген сөзі маған дем бергендей болды. Себебі қазіргі таңда «рухани жанаруға» бет алғанда, ХХІ ғасырдағы ұлттық сананы қалыптастыруда Қазақстан тарихы пәнінің маңызы зор. Сөзімнің дәлелі ретінде тағыда елбасының мына бір сөзін келтіргім келеді «Мен халқымның тағылымы мол тарихы мен ықылым заманнан арқауы үзілмеген ұлттық салт-дәстүрлерін алдағы өркендеудің берік діні ете отырып, әрбір қадамын нық басуын, болашаққа сеніммен бет алуын қалаймын.»[2] Кембриждік тәсілінің бағдарламасының жеті модулін игеріп, алған білімімді мектептегі іс-тәжірибемде қолдана отырып, жас ұрпақтың заманға сай білім алуына, бәсекеге қабілетті болуына ықпал жасаймын.

Тізбектелген сабақтар топтамасында 7 модульді ықпалдасыра отырып, оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға жұмыс жасаймын. Ықпалдастырылған сабақтар оқушылардың пәнге деген ынтасын арттырады. Оқушылардың білімге ынтасының болуы, олардың сабақтағы белсенділігінің артуына білім сапасының жоғарылауына, білім алудың пайдасын түсінудің қалыптасуына мүмкіндік береді. Білім берудің құрылысын, оқушылар мұғалім берген мақсаттарды түсінетіндей, қабылдайтындай етіп құру керек және оқушы мұғалім қойған мақсатты белсенді жүзеге асырушысы болуы тиіс.

Өз тәжірибемде оқу-тәрбие үрдісінде қолданып, айтарлықтай нәтиже беріп жүрген әдіс-тәсілдеріммен бөліспекпін. Жаңартылған білім мазмұнында оқушыларға қалай оқу керектігін үйрету болып табылады. Соның нәтижесінде өз ойын еркін жеткізе білетін, ынталы, сенімді, сыни пікір-көзқарастары жүйелі дамыған, сандық технологияларда құзырлылық танытатын оқушы ретінде қалыптасуын қамтиды. Сондықтан тізбектелген сабақтар барысында алынған тапсырмаларда оқушылар білімді өздері ізденіп, түсіндіруі керек. Түрлі стратегияларды қолдану барысында топтық, жұптық, жеке жұмыстар жасалады. Топтық, жұптық жұмыстар кезінде оқушылар өзара әрекеттесе отырып жұмыс жасайды. Сондай-ақ топ құрамы өзгерген сайын топтағы балаларға қарап кейбір үнсіз оқушылар белсенділік танытады. Топтық жұмыстар кезде балалар бір-бірімен пікірлеседі, талқылайды және өзгелерді тыңдай білуге үйренеді. Мен өз сабақтарымда мына стратегияларды жиі қолданамын.«БББ» кестесінің алғашқы екі кестесін, яғни «не білемін», «не білгім келедіні» оқушылар жаңа тақырып басталмас бұрын толтырады. Жаңа білімнің маған берер пайдасы қандай болмақ деген сұрақтарға жауап беруге ұмтылады. Кластерлер Идеялар мен ақпараттардың арасындағы байланыстарды айқындауға арналған жазба кестелер. Негізгі тақырып немесе тірек тақтаның ортасындағы шеңберге жазылады да, одан туындаған тақырыпшалар оның жан-жағына жазылып, шеңберленеді, оқушылар оларды бір-біріне қосады да, өзара байланыстыру туралы әңгімелейді. Оңай және қиын сұрақтар кестесі. Бұл кестені оқушылар

қандай да болмасын мәселе бойынша өз пікірін келтіру үшін немесе жаңа ақпаратпен танысқанда толтыра алады. Кестенің сол жағына олар түсініктері бойынша оңай, ал оң жағына қиын сұрақтарды келтіреді. Мысалы, оңай сұрақтар дегеніміз мәтінде жауабы бар сауалдар, ал қиын сұрақтардың жауабы мәтінде жоқ, оларға тек өзіндік тұрғыдан ғана жауап беруге болады.

Тарих сабақтарында бұл стратегияларды ұйымдастырғанда оқушылар бір-біріне көмектесетіндей, бір-бірімен бірігетіндей жағдай жасау керек. Сонда сабақ тек білім беру қызметін ғана емес, тәрбиелеу қызметін де атқарады. Мұндай сабақтардың өтілуі нәтижесінде оқушыларда бір-бірімен сөйлесе білу мәдениеті, тәртіптілік, топқа және бір-біріне жауапкершілік сезімнің болуы, менмендік және жалқаулықтан безу қасиеттері қалыптасады. Тарих пәнін оқыту барысында оқушыларға тақырыпты дұрыс түсінуге және алған білімдерін тәжірибемен байланыстыра қолдана білуге, пәнаралық байланыстарды іске асырып отыруға мүмкіндік береді.

Жаңартылған білім мазмұнында қалыптастырушы бағалау жүргізу оқушылардың функционалдық қабілетін дамытуда маңызды рол атқарады. Оқу үшін бағалау- оқушылар өздерінің оқудың қандай сатысында тұрғанын, енді қандай бағытта даму керек екендігін, қажетті деңгейге қалай жету керектігін анықтау үшін оқушылар мен мұғалімдердің мәліметтерді іздеу мен түсіндіру үдерісі болып табылады [4]. Мұндай бағалау түрінде тек мұғалім ғана бағалап қоймайды, оқушылар да өзін-өзі және сыныптасы да бағалай алады. Өз сабақтарында «Смайликтер», «Блоб ағашы», «Қол сигналы», «Жапон әдісі», «Екі жұлдыз, бір тілек» әдістерін қолданамын. Бағалау оқушыларға ұнайды, өз сыныптастарынан оң бағалау алу үшін, білімдерін арттыру керектігін сезінеді. Оқушыларды бақылай отырып, оқушы белсенділігін арттыру үшін үнемі кері байланыс жасап отыру да маңызды.

Қорыта келе, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту – бүгінгі заман талабы. Педагогтің сабақ өту шеберлігі, яғни шығармашылық пен жауапкершілікті ұштастыруы, бұл заман талабынан туындап отырған мәселе. Өз мамандығын толық меңгерген жоғары деңгейлі оқытушының алдынан шыққан оқушы – өмір айдынындағы өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады. Бұл ұстаз үшін абырой, яғни үмітінің ақталғаны, әрбір мұғалім осыған ұмтылса ұрпақ алдындағы қарыздың өтелгені. Мұғалімнің сабағының өн бойындағы негізгі мақсаты, оның негізгі мәнін естен шығармай, әрбір сәтті тиімді пайдаланғанда өз мақсатына жетеді.

Әдебиеттер

1. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» Н.Ә. Назарбаев, 12 сәуір 2017
2. К.Өстеміров, А.Айтбаева «Қазіргібілім беру технологиялары» - А., 2006ж. \
3. «Тиімді оқыту мен оқу» Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру Бағдарламасы «Мұғалімге арналған нұсқаулық». 2016 жыл

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРДЫ ДАМУДА ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ

Ибраева Г. К.

**Теміртау қаласының № 8 ЖББОМ
Теміртау қаласы, Қарағанды облысы, Қазақстан Республикасы**

Білім саласындағы қазіргі таңдағы басты талаптардың бірі білімді, сауатты шәкірт тәрбиелеу болып табылады. Бүгінгі күнде оқу процессі бұрынғыдан өзгеше. Себебі техника, ақпараттық құралдар дамып келе жатыр. Оқушылар барлық мәліметті интернеттен алуға қызығады, қолына кітап алғысы, ізденгісі келмейді. Сондықтан мұғалімнің алдындағы басты мәселе қайтсем оқушыны сабаққа қызықтыра аламын? деген сұрақ аясында болуы керек. Қазіргі таңдағы технологиялардың дамыған кезеңінде интербелсенді әдістерді қолдану арқылы оқушылардың ойлау қабілетін арттырып, ізденушілігін дамыту өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Әлемдік деңгейдегі білім берудің қазіргі парадигмасы білім беруде нәтижеге бағдарлану, оқытуды оқушының жеке тұлғасына бағытталу, ал оқыту әдістерін тұлғааралық қарым-қатынастарға бейімдеу болып отыр. Демек, оқушы білімді дайын күйінде мұғалім түсіндірмесінен алмай, өзінің өмірлік тәжірибесіне сүйену арқылы танымдық "жаңалық" ашуы шығармашылық тапсырмаларды орындау негізінде әр түрлі өнімдер жасауы тиіс. Нәтижесінде оқушының дүниетанымы кеңейіп, өзіндік пікірі мен көзқарасы қалыптасуы керек.

Біздің ел дамудың демократиялық жолын таңдауына байланысты, бүгінгі таңда қоғамды шешім қабылдауға тартудың маңызы арта түсті. Осы бағытта оқушылардың белсенділігін арттыруға мүмкіндік беретін әдістемелік тәсілдер интербелсенді деп аталып жүр. «Интербелсенді» сөзіне анықтама берер болсақ, диалог арқылы үйрену/үйрету, яғни «үйретуші – үйренуші», «үйренуші – үйренуші», «үйренуші – өзімен-өзі» форматтарында жасаған қарым-қатынас («әңгіме», «сұхбат», «бірлескен әрекеттер»). Интербелсенді оқу немесе оқыту алдымен білім игеру процесіне қатысушылардың тиімді қарым-қатынасына негізделеді. Ағылшын тілінен келген «интерактив» сөзі де осы ұғымды білдіреді: «inter» дегеніміз «өзара» мағынасында, ал «akt»- «әрекет жасау» дегенді білдіреді. Сонымен «интербелсенді» дегеніміз біреумен қоян-қолтық қарым-қатынаста болу, онымен бірлесе әрекет жасау, диалог құру. Басқаша сөзбен айтқанда, бүгінгі күні білім беру жүйесінде мәселені тіпті келесідей төтесінен қоюға болады: «Үйрену мен үйрету тек өзара белсенді әрекеттерге негізделген қарым-қатынас арқылы жүзеге асырылады» және «Тек әрекеттесу арқылы ғана үйренуге үйретуге болады».

Сабақта берілген білімді нақты түсіну және білімді меңгеру үшін қажетті интербелсенді әдістерді таңдап алу және оларды тәжірибе жүзінде пайдалана алу мұғалімнің шеберлігі. Өзара әрекеттестік әдетте, белгілі бір мәселені шешу, ол шешімнің тиімділігі туралы әңгімелесу, талқылау түрінде өтеді. Ең

бастысы, мұнда мәселені шешу үдерісі жауапқа қарағанда маңызды екендігін түсіну қажет. Бұл интербелсенді әдістің мақсаты – тек ақпаратты беру ғана емес, балаларға жауаптарды өздігінен табу дағдысын меңгерту екендігімен байланысты, қазіргі педагогикалық үдерісті ұйымдастырудың субъектілік қарым-қатынасқа құрылуы, тұлғалық-бағдарлы оқыту үдерісі жағдайында интербелсенді әдісті тиімді пайдалану қажеттігі туындайды. Қазіргі кезде бастауыш білім беру жүйесіндегі маңызды мәселелерінің бірі – нәтижеге жетуге мүмкіндік беретін интербелсенді әдістерді қолдана отырып, оқушылардың зияткерлігін дамыту болып табылады.

Интербелсенді әдістер білім беру жүйесінде шынайы келешекке жол ашады, нақтылайтын болсақ:

- интербелсенді әдістерді кеңінен енгізу оқу іс-әрекетін көрнекті, динамикалық ұсыну бейнесуреттерді, дыбыс пен ақпараттық ресурстарға қол жеткізу;

- білім берудің барлық деңгейлерінде – бастауыш сыныптардан жоғары оқудан кейінгі деңгейлерде компьютерлік оқудың үздіксіздігі мен сабақтастығы – оқыту үдерісіндегі барлық пәндерді компьютерлік қолдау есебінен;

- балалардың шығармашылық жеке дара қабілеттіліктерін ашу мен дамыту үшін оқыту әдістемесін, стилі мен құралдарын таңдау еркіндігін қамтамасыз ету; ақпараттық технологиялар негізінде ғылыми және әдістемелік негізделген базалық білім беру жүйесін құруды іске асырады.

Сонымен, интербелсенді әдістер оқушының білімді өздігінен меңгеруіне жол ашатын, білімді практикалық жолмен игертудің басты құралы. Жаңартылған білім мазмұнындағы бастауыш сынып пәндеріне арналған оқу бағдарламаларындағы оқу мақсаттары оқушылардан шынайы проблемаларды анықтап зерттей білуді талап етеді. Сондай-ақ, «бастауыш сынып пәндерін оқытуда критериалды бағалауды қолдану» тарауында бағалау стратегиясы анағұрлым толық қарастырылатын болады. Сонымен қатар педагогиканың түрлі аспектілері қарастырылады: қарым-қатынас жасау дағдылары (мұғалімнің жетекшілігімен жүретін оқылым және жазылым, дәлелдеу), белсенді оқу, зерттеуге негізделген оқу. Оқыту үдерісінде интербелсенді әдістерді қолдану жаңа ақпаратты тиімді меңгеруге ықпал ететінін көруге болады. Интербелсенді әдістерді қолданудың тиімділігін төмендегі себептерден көре аламыз:

- білім алуға қызығушылығы нашар оқушылардың мотивациясы артады;

- білімді меңгеру деңгейі жоғары болады. Білімді меңгерудегі шаршау төмендейді;

- оқушылардың босқа отыруға уақыты болмайды, жаңа материалды меңгеруге ойланады, өйткені ол өзіне ғана сенеді. Барлық бала осылай жұмыс істейді. Оқылған материалға қызығушылығы артады.

- мұндай жұмысқа оқушылардың барлығы жұмылдырыла ұйымдастырылады, олардың тілі дамиды, әртүрлі әдеби шығармалармен жұмыс істеп үйренеді;

- топпен жұмыс істеу дағдысы қалыптасады;

- коммуникативтік дағдысы қалыптасады;

- педагогтың өзінің кәсіби іс-әрекетіне қызығушылығы артады, мұндай ұйымдастырылған оқу іс-әрекеті оқушыларда және өзіме үлкен қанағат сезімін тудырады, табысқа жеткізеді;

- өзінің іс-әрекетін талдау мүмкіндігі пайда болды, қалай көңілсіз нәрседен қызықты жасауға болады, өзінің «табысыңды» немесе «кемшілігіңді» басқалармен бөліскің келеді. Өзіңмен бірдей ойлайтындармен тиімді нұсқасын табуға тырысасың;

- сабақты құруда өзінің жеке ерекшеліктерін ескеру мүмкіндіктері пайда болады. Өзінің жеке мүмкіндіктерін көрсетіп: өз бағдарламасы мен әдістемесімен жұмыс істейтін, өзін-өзі тексеруді күшейтіп, оқыту үдерісін ұйымдастырудың мүмкіндігі кеңейеді;

- сыныпта оқушылардың топтық жұмысын бақылау мүмкіндігі пайда болады, онда олардың жеке ерекшелігін айқындалады;

- жұмыс істеу қызықты болады. Сабақта оқушылардың өзара қарым-қатынасын бақылауға мүмкіндік туады.

Қорыта келе, оқыту үдерісінде интербелсенді әдістерді пайдалану оқушылардан «таныс емес білімге енуді» талап етеді. Оқушылардың оқу іс-әрекетіндегі интербелсенді әдістер өзара түсіністікке, өзара әрекетке, қатысушының әрқайсысына қажет есепті бірлесіп шешуге алып келетін ұйымдастыру және сұхбаттасып қарым-қатынас жасауды дамытуды ұсынады.

Бастауыш сыныптарда педагогикалық үдерісті ұйымдастыруда интербелсенді әдістердің тиімділігі сол, топтағы барлық оқушы қамтылады, олар өздерінің білетін және ойлайтын нәрселері арқылы түсінуге және қарсы әсер етуге мүмкіндік алады. Оқу материалын игеруде баланың біріккен әрекеттері мынаны білдіреді; топтағы әр бала өзіне тән ерекше еңбегін сiңiредi, бiлiм, дағды, әрекет ету тәсiлдерi үздiксiз алмасып отырады. Сонымен қатар, мұнда өзара қолдау және бiр-бiрiне деген жанашырлық қалыптасады. Яғни, топтағы оқушылар жаңа бiлiм алып қана қоймайды, танымдық ой-өрiстерi дамиды, жоғары топтасу дәрежесiне көтерiледi. Қатынас үдерiсiндегi интербелсендi әдiс екi аспектiде қаралады: бiрiншiсi – тұлғаның әлеуметтiк мәдени құндылықтарды игеруi, екiншiсi – әлеуметтiк өзара iс-әрекет барысында өзiн-өзi танытуы. Осыдан келiп, ана тiлi пәнiнде бiрлескен iс-әрекеттi ұйымдастыру мақсатындағы интербелсендi әдiстердi қолдану өзара әрекеттестiкке жеткiзедi. Интербелсендi әдiстердi жүйелi қолдану, сөз жоқ, оқушылардың зияткерлiгiн дамыту мақсатына қол жеткiзуге мүмкiндiк бередi.

Әдебиеттер

1. Г.Байғазиева. Педагогикалық технологияларды меңгеру – міндет. // Қазақстан мектебі. 2006ж, №1.

2. Р.Құдиярова. Оқытудың интерактивті әдісін қолдану арқылы сабақты жоспарлау және басқару. // Мектеп. 2006ж, №4.
3. Г.Өсерова. Мұғалім іс–тәжірибесінен. // Бастауыш мектеп 2008ж, №6

ХИМИЯ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Ибраева М.М.

Теміртау №8 ЖББОМ

Теміртау қаласы, Қарағанды облысы, Қазақстан Республикасы

Оқушылардың функционалдық дағдылары мектеп қабырғасында қалыптасады. Жас ұрпаққа сапалы білім мен ұлағатты тәрбие беру, өміріне жолдама алуына барлық жағдай жасау үшін білім беру ісін әлеуметтендірудің маңызы зор.

Бүгінгі күнде жаңа ұрпақ өсіріп, дамытатын, жетілдіретін, шығармашылықпен жұмыс істей алатын, өзінің пәнін жетік меңгерген, педагогикалық үрдістің нәтижесін жақсартуға ұмтылатын мұғалім болу керек.

Жаңа педагогтардың алдында тұрған мақсат - баланың жеке басының дамуына педагогикалық жағдай жасайтын, өзін-өзі тануына көмек көрсететін, физикалық және рухани жағынан экологиялық таза, білім беру ісінде оның жеке даралық ерекшеліктеріне мейлінше мән беретін, оқушылардың мектепте алған білімдерін олардың бүкіл өмірлік азығы болатындай етіп, мамандық таңдауға, дүниеге тік қарай алатын, білімнің жаңа мазмұнымен байланысқан, әлеуметтік өмірге бейімделген тұлға қалыптастыру.

Бұл мақсатқа жету жолында әр мұғалімнің жұмысының жүйесін түсініп, құру қажет. Осы орайда жаңа білім беру парадигмасының мәні ерекше. (Қосымша 1).

Химиялық білім жалпы орта білім берудің аса маңызды, әрі үлкен саласы. Өйткені орта мектепте өтілетін химия ғылымы – табиғатты танып білуге және қоғамның материалдық игілігін жасауда маңызды рөл атқаратын жаратылыстану ғылымдарының бірі. Химия басқа ғылым мен техникалардың өсіп -өркендеуіне тікелей әсер етеді. Бұл салалар – биология, физика, математика, информатика, энергетика, агроөндірістер, экологиялық проблемалар, Қазақстандағы шаруашылықтың аса ірі салалары химия өндірісі мен өнеркәсібі, түсті металлургия, тыңайтқыштар өндірісі, газ- мұнай химиясы, силикат өнеркәсібі, микробиология және т.б. . Сондықтан мектеп қабырғасында химия пәнін жақсы менгерген оқушы келешекте осы салаларда маман – қызметкер болып шығуына кепілдік мол.

Соңғы уақытта ғылымның назарын аударған мәселелердің бірі – шығармашылық қабілетті, білімді, өзгермелі ортаға сай тез бейімделгіш, рухани бай, саналы, өз бетімен ойлай білуге талпынатын, өзінің көзқарасы, ой-тұжырымы бар жеке тұлға бейнесін қалыптастыру.

Химия пәні мен білім берудің мәселелері мен маңызды мақсаттары: ол оқушылардың зерттеу әрекеті мен өзіндік оқу – танымдық процесін қамтамасыз ету құзырлығын, оқушының қоршаған ортаны бірдей қабылдайтын қабілетін, қоғам өмірінде өзінің рөлін таба білу біліктілігін, бағдарлай білуін, олардың ғылыми білікті, дағдыны меңгеруі бойынша танымдық іс-әрекеттерін ұйымдастыруын, дарындылықтарын және де оқу барысындағы ептіліктерін, дағдыларын ұдайы жетілдірудің шешімін табуымыз қажет.

Пән мұғалімі ретінде жоғарыда аталған мәселелерді іс- жүзіне асыру үшін:

1. өзгермелі қоршаған ортаға бейімделуге ықпал ететін әлеуметтік, кәсіптік өзін-өзі анықтау, білімін жетілдіруге арналған құзыреттерін қалыптастыру;

2. мамандықты саналы таңдауға жағдай тудыру;

3. оқушылардың қызығушылығы мен мүмкіндіктеріне сәйкес білім мазмұнын саралау;

4. жоғары сынып оқушыларын мамандық таңдау барысында өздерінің қажеттілігі мен мүмкіндіктерін және ары қарайғы жұмысқа орналасу мәселесін ескеретіндей таңдау жасауға жағдай туғызу;

5. білімді өз бетімен ізденіп, тәжірибеде пайдалана алуға және соған қажеттілікті тәрбиелеуге бағытталған түпкілікті құзыреттілікті қалыптастыруға ықпал ететін білім мазмұнымен қамтамасыз ету;

6. танымдық қызығушылық туғызуға бағытталған білім мазмұнын іріктеу;

7. оқушыларды өз бетімен білім алуға, іздене отырып, зерттеу тәсілдерін игеруге бағыт беру;

8. білім мазмұнын ұлттық құндылықтарға негіздеу, өзге ұлт мәдениетіне құрметпен қарауға тәрбиелеу;

9. сабақтарды пәнішілік, пәнаралық байланыстырып, оқыту үрдісінде танып- білуге арналған материалға және оны игеруге оқушының қызығуын тудыру, оларға қызықты тапсырмалар беру арқылы оқуға ынтасын арттыру;

10. оқушының дарындылығы мен қабілетін ашуға және қалыптастыруға, оқушымен бірлесе жалпы іс- әрекетті ұйымдастыратындай, алға қойылған міндеттерді түсінуге, оларды шешудің тәсілдерін, жолдарын іздестіретіндей, өз ой - пікірі бар тұлға екенін сезетіндей, санасында шынайы өмір туралы өз көзқарасы пайда болатындай жұмыстарға көбірек көңіл бөлу;

11. оқушының тиімді даму жолдарын ашу үшін олардың өз күштерімен шығара алатын есептер мен атқара алатын оқу тапсырмаларын беру керек. Сонда бала өзін жеңімпаз, қиын шыңды басып өтуші ретінде сезінеді;

12. оқушылардың білімін, іскерлігін, білік - дағдысын бағалау мақсатында өздерінің жетістіктерін өздеріне талдатып, өздік бағалау әрекетін ұйымдастыру, оқушыларды әділдікке, шыншылдыққа үйрететін әдістерді пайдалану.

Мұғалім - сабақ үрдісін ұйымдастырушы, бағыттаушы адам ролінде. Шешім табылған кезде әркім оның дұрыстығын өзінше дәлелдей білуге үйретіледі. Әр оқушыға өз ойын білдіріп, пікір айтуға мүмкіндік беріледі,

жауаптар тыңдалады. Әрине, жауаптар барлық жағдайда дұрыс бола бермес. Дегенмен, әр бала жасаған еңбегінің нәтижесін бөлісіп, дәлелдеуге талпыныс жасайды, жеке тәжірибесін қорытындылауға үйренеді.

Оқушылардың оқу-танымдық күзіреті, өзінің білімділік қызметін ұйымдастыра білуде логикалық ойлаудың маңызы зор. Оны дамытудың негіздері:

1. бақылаған нәрселерін салыстыру арқылы ұқсастығы мен айырмашылығын айқындай білу;

2. нәрсені ой жүзінде жеке бөліктерге жіктеу, оларды қайтадан біріктіру арқылы нәрсенің тұтас күшін және жеке бөліктерінің арасындағы байланысты танып білу;

3. нәрселердің елеулі қасиеттерін елеусіздерінен ажыратып, бөле білу;

4. бақылаулардан және жеке деректерден тиісті қорытынды жасап, дұрыстығын тексере білу;

5. өз ойының дұрыстығын дәлелдеп, жалған болжамдарды теріске шығара білу;

6. өз ойын анық, жүйелі және нанымды баяндауға үйрету.

Оқушылардың ой өрісі алған білімнің мазмұны мен ауқымынан, іске жарата білуінен көрінеді. Яғни болашақта

- алған білімді мұқият қабылдап, ойында ұстай білу.

- алған білімді оның қалыптасуына ұқсас жағдайда қолдана білу, іске жарату.

- алған білімді бұрын кездеспеген жаңа жағдайда қолдана білу.

Оқушылардың ақыл – ойы, білім мен білікті қалыптастыру химияның алғашқы сабақтарынан басталып, химиялық эксперимент жасауда, сан және сапа есептерін шығаруда біртіндеп дамытылады. Сондықтан оқыту негізінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда құрылған іс- әрекеттер бір- бірімен тығыз байланысты.

Ең бастапқы кезең мен соңғы нәтижеге дейін оқушылардың бойына қызығушылық пен ынтаны сақтап қалу қажет. Ынтаны қалыптастыру үшін төмендегі факторларды негізге алу қажет:

1. Оқушының ынтасын қалыптастыру үшін баланы таңқалдыру, пәнге деген қызығушылығын арттыру керек. Таңқалдыру - әр түрлі қызықты тәжірибелер жасау. Қызығушылығын арттыруда- адамды білімге құмарту сезімін тудыратын, білім қорын өсіретін жұмыстар жасалу керек. Оқушыда алдымен білімге әуестік, содан кейін білуге құмарлық, ең соңында қызығу пайда болады;

2. Проблемалық жағдай тудыру- оқушы алдына мақсаттар қойып, сол мақсаттарды шешуде әр түрлі тапсырмалар беру. Тапсырмаларды жеңілден күрделіге қарай көтеру керек;

3. Тапсырмалар беруде бала мүмкіндігін ескеру қажет және шығармашылық іс- әрекеттер оқушылардың жеке бас ерекшеліктерімен, уақытша жағдаймен, оқыту материалының деңгейімен анықталуы тиіс;

4. Оқытудың белсенді формаларын, яғни оқушылардың химия пәніне ынтасын арттырып, сабақты қызықты және мазмұнды өткізетіндей, ойлау қабілеттерін дамытатындай сабақ үрдісінде материалды дайын күйінде бермей оқушы ізденісіне жол ашатындай әдіс- тәсілдерді тандап алу қажет. Мәселен:

- Оқу жұмысының топтық түрлерін;
- Оқушылардың өзіндік жұмыстарының ізденісті зерттеу түрлерін;
- Дамытушы оқытуға арналған ойындарды;
- Оқушылардың шығармашылық мүмкіндігін тудырып, қабілеттерінің жан-жақты дамуына ынталандыруды көздеген әр түрлі әдіс- тәсілдерді қолдану (жобаны қорғау сабақтары, пікірталас, іскерлік ойын сабақтары, проблемалық сабақтар т.б.)

Күнделікті сабақтарда жәй есептер шығару да – оқушының ойлау қабілетін дамытуда теорияны практикамен ұштастыруға баулыса, эксперименттік есептерді шығару тақырыпты тереңірек білуге, алған білімдерін практикада қолдануға үйретеді.

5. Қарым- қатынас мәдениеті – оқушы мен мұғалімнің қарым – қатынасы, өзара сыйласу, түсінісу;

6. Өзін- өзі бағалау – оқушылардың танымдық қызығуын арттырып және білім алу нәтижелерін жүйелі талдаудан өткізіп, бағалау. Оқушылардың өздерінің жетістіктерін өздеріне талдатып, өздік бағалау әрекеттерін ұйымдастыру.

Сабақтарда айтылған тәсілдерді қолдану арқылы оқушылар материалды жаңа қырынан көруге үйренеді, жеке бөліктерінің арасындағы өзара байланысын тауып, алған білімді қолдана білуге дағдыланады.

Мұғалім жұмысының нәтижелі болуы, оның сабақтан шығармашылық әсер алуына байланысты. Жақсы жоспарланған, тыңғылықты дайындалған, жан-жақты ойластырылған сабақ мұғалімнің сол сабақты өткізу алдындағы көңіл-күйінің жайсандығына байланысты өтеді. Мұғалімнің көңіл-күйі әрдайым сергек, сабақта болып жатқан құбылыстардың бәріне мән беруі, ұқыпты болуы қажет.

Кез-келген тәжірибелі мұғалім бүкіл сабақта не болатынын алдын ала біле алмайды. Мұндай жағдайларда мұғалім өзінің негізгі мақсатын жоғалтып алмай, сабақтың құрылымдық компоненттері арасындағы логикалық бірлікті қатаң сақтауға тырысу керек. Тек нақты мақсат пен материалды жетік менгеру мұғалімге кез-келген күтпеген жағдайды сабақты сабық етіп, сыныпты сынып ретінде ұстап, аспай-саспай жүзеге асыруға, жұмыс формасын бұзбауға көмектеседі.

Қорыта айтқанда, кәсіби шеберлігін шынғауға шаршамайтын, жаңалықтан жаны шошымайтын, ұстаздықтан жалықпайтын танымгер, өз ісіне құштар, «Ұстаз - өз уақытын аямаған, өзгенің бақытын аялаған» - дегендей шәкірттеріне үйретуден жалықпаған еңбекқор мұғалім қажет.

Оқушы тәрбиесіне «Бала ұрпақты баулу, тәрбиелеу - аға ұрпақтың мойнына жүктелетін тарихи парыз, игілікті уәзипа» - деп, ақылшы ақын М.Әлімбаев

айтқандай, әрбір ересек адамның сана сезімінде салмақты орын алуы тиіс шығар деп ойлаймыз.

Химиядан білім берудің негізгі мәселелері - біздің елдігіміздің, ұлттық өрлеуіміздің, нұрлы болашағымыздың мәселесі.

Әдебиеттер

1. 12 жылдық білім. З.Ж. Әділбекова. БЖК БАРИ-дің Білім берудегі менеджмент кафедрасының ағартушысы.

2. Білім кілті. Т.З. Рысбеков, М. Өтеміс атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университетінің ректоры, техника ғылымдарының докторы, академик.

3. Болашақ мектептен басталады. Қазақстан мектебі №2. – 2003 ж.

4. Химияға қызығу сатылап қалыптасады. Химия мектепте №4. – 2003ж.

5. Мұғалім шеберлігінің айнасы. Химия мектепте №5. – 2003ж.

6. Ұжымдық оқыту технологиясымен. Химия мектепте №1. – 2005ж.

7. Дамыта оқыту жүйесі. Химия мектепте №2. – 2005ж.

8. Химиялық ойындар. Химия мектепте №3. – 2005ж.

9. Дамыта оқыту әдісін жүзеге асыру. Қазақстан мектебі №6. – 2002 ж.

ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҚ - ДАРА ТҰЛҒАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Искакова Р.Г.

№ 31 ЖББОМ КММ

Қазіргі әлемдік білім кеңістігіндегі халықаралық стандарт талаптарына сай оқыту үдерісінің орталық тұлғасы білім алушы субъект, ал ол субъектінің алған білімінің түпкі нәтижесі құзіреттіліктер болып белгіленуі білім беру жүйесінде «функционалдық сауаттылықты» қалыптастыру мәселесін негізге алудың өзектілігін арттырып отыр. Осыған орай алған білімдері негізінде әрекет етуге қабілеттілік пен даярлықты білдіретін құзіреттерді қалыптастыру үздіксіз білім беру жүйесінің маңызды буыны болып саналатын жалпы білім беретін орта мектептердегі әрбір пәнді оқытудың да басым бағыттарының бірі болып табылады. Ал құзіретті тұлғаны қалыптастыруда басқа пәндерді оқытуға негіз болатын тіл пәндерінің орны ерекше.

Тілді меңгертудің шешімін табуы тиіс мәселелерінің қай-қайсысы да болмасын оқытудың құзіреттілік бағытын іске асырудың, мемлекеттік тілдің қолданылу аясын кеңейтудің және білім беруді бүгінгі қоғамның әлеуметтік сұранысымен үйлестірудің аса маңызды тетігі болып табылатын функционалды сауатты дара тұлғаны қалыптастырумен тығыз сабақтасып жатыр.

Функционалдық сауаттылық оқушылардың сыртқы ортамен қарым-қатынас жасау қабілеті, оқушылардың өзгермелі өмірге бейімделуінің шарты, оқушылардың жеке бас қабілеттерін дамытудың тетігі, оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамытудың негізі, әлеуметтік-мәдени дамуының өлшемі, білім, білік, дағдыларының құзіреттілікке ұласу жолы.

Қазіргі кезде пәндік білімге ғана негізделіп отырған оқу үдерісінде баланың жалпы дүниетанымының қалыптасуы, өміртанымдық дағдыларының жетілдірілуі, білімнің күтілетін нәтижеге бағытталуы қоғамдық-гуманитарлық пәндердің жаңарған мақсат-міндеттерінен бастап оқытудың әдістемелік жүйесінің әр бөлігінің (білім мазмұны, оқыту түрлері, оқыту әдістері, білім нәтижелері) түбегейлі өзгертілу деңгейіне қатысты екені айқын.

Мектептік білім беру жүйесін жаңа уақыт талабына орай жетілдіруде «Нәтижеге бағдарланған білім» моделін өзіміздің «ұлттық болмысымызға, негізге алынған ұстанымдарымызға сай» құруды қажет етті. Осыған орай мектептегі берілетін білімді шынайы өмірмен ұштастырып, мектеп бітіруші түлектерді үлкен өмірге дайындау қажеттігі туындады. Мектеп түлектерін өмірде болып жатқан өзгерістерге дайындау және білім беруді заман ағымына сай өзгерту мақсатында ұсынылып отырған «Нәтижеге бағдарланған білім» моделі бойынша оқытудың түпкі нәтижесі ретінде оқушылардың игерген құзіреттіліктері алынды.

Қазақ тілін оқытуда оқушылардың қатысымдық (коммуникативтік) іс-әрекеттеріне байланысты ұсынылатын қызықты тақырып пен жағдаяттарды іріктеуде қарым-қатынас міндеттеріне сай тілді функционалдық тұрғыдан меңгертетін ұстанымдар ескерілді.

Қазақ тілін меңгертудегі шығармашылық ұстаным сабақты шығармашылық үдеріс ретінде құруды мақсат етеді. Оқу үдерісінде жұптық, топтық жұмыс түрлеріне, біріккен шығармашылық тапсырмалар мен жобаларды орындауға үлкен мән беріледі. Белгілі бір қатысымдық міндеттерді шешу барысында оқушылардың өз тілек-емеуріндерін іске асыруға мүмкіндігі болады. Оқу үдерісінде оқушылардың алдыңғы сабақтарда алған білім, дағды, біліктерін жаңа жағдаятта қолдана алуына қажетті дағдылары дамытылады. Қазақ тілін интеллектуалдық және шығармашылық тұрғыда түсініп меңгертуге ден қойылады.

Әрекеттік ұстанымы сөйлесімдік қарым-қатынас, өз кезегінде, қарым-қатынас жасаушы адамдардың «әлеуметтік әрекеттесуі» жағдайында адамдардың өз міндеттерін шығармашылық әрекетпен шешуіне қызмет етіп, «сөйлесім әрекеті» арқылы іске асатындықтан, тілді қатысымдық тұрғыдан меңгерту әрекетшілдік сипатқа ие болады. Жұмыс барысында қазақ тілін қатысымға бағыттап оқытудың әрекеттік мәні «әрекетке негізделген тапсырмалар» арқылы іске асырылады. «Әрекетке негізделген тапсырмалар» жүйесі ойын, имитациялық (еліктеу) және еркін қарым-қатынасқа негізделіп құрастырылады және «осы жерде және дәл қазір» жағдайында жүзеге асырылады. Олар функционалдық сауаттылықты қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Оқушылардың коммуникативтік құзіреттерінің қалыптастыруы ұстанымы. Оқушылардың коммуникативтік құзіреттерін қалыптастыру бірнеше құзіреттермен сабақтастықта жүзеге асырылады. Мәселен, лингвистикалық құзірет тілді сөйлесім әрекетінің құралы ретінде пайдалануға дайын болуы арқылы қалыптасады. Коммуникативтік құзірет, оның іске асуын қамтамасыз

ететін сөйлесім әрекетінің барлық түрлерінде – тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым, тілдесімде қалыптасып, функционалдық сауаттылықтың дамуына ықпал етеді. Құзіреттіліктерді қалыптастыратын тапсырмалар оқушылардың ақпараттық, коммуникативтік проблемалардың шешімін табу құзіреттіліктерін қалыптастыруды көздейді. Ал, ақпараттық құзіреттілік тапсырмасы дегеніміз – қатысымдық және танымдық мақсатқа байланысты өзіне қажетті ақпаратты тауып, талдау, өңдеу, сақтау, оның мазмұнын жеткізу, тапқан ақпаратты өзінің қажетіне қарай пайдалана алу және жаңа ақпараттық технологияларды игеру біліктілігі.

Аутентикалық тұрғыдан оқыту ұстанымы. Бұл жерде тек өмірден алынған оқу материалы ғана емес, табиғи қарым-қатынас тудырудың әдістемелік мақсатына орай оқу жағдаяттары маңызды саналады. Олар оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға бағытталып беріледі. Жұмыс барысында қатысымға бағытталған аутентикалық оқыту сөйлесім арқылы оқушылардың өзара әрекеттесуіне арналған тапсырмалар негізінде жүзеге асырылады. Олар жұптық немесе топтық жұмыс түрінде орындалады. Қатысымға бағытталған аутентикалық оқыту оқушылардағы «ақпараттың теңсіздігі» жағдайында құрастырылған тапсырмаларды пайдалану арқылы жүзеге асады.

Интерактивтік оқыту ұстанымы. Интерактивті (inter – өзара, akt – әрекеттесу) оқыту ұстанымы оқыту үдерісінің барлық оқушылардың тұрақты, белсенді, өзара қарым-қатынас арқылы әрекет етуін жүзеге асырады. Оқушы мен мұғалім оқытудың тең құқылы субъектісі болып табылады. Мұнда жұмыстың нәтижесінен оны шешу үдерісі маңызды саналады. Себебі интерактивті оқыту ұстанымының мақсаты – оқушылардың өздігінен жауап іздеуге бейімделуі.

Жоғарыда көрсетілген ұстанымдар жалпы білім беретін мектептерде қазақ тілін оқытуда оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру бағытындағы оқу үдерісін жүйелі әрі кешенді жүргізген жағдайда олардың мемлекеттік тілді саналы меңгеруіне қол жеткізуге болатынын толық растайды.

Әдебиеттер

1. Н.Ә.Назарбаев. Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту - Қазақстан дамуының басты бағыты. - 2012 ж. «Ана тілі» газеті, № 5. – 7-8 бет.
2. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары. ҚР Үкіметінің № 832 қаулысы. 2012 жылғы 25маусым, Астана, Үкімет Үйі

ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ

Каламов Ж.А., Каламова М.С.

**ГУ «Абайская СОШ»
Иртышский район, Павлодарская область**

Общие ориентиры развития функциональной грамотности определены в Государственной программе развития образования Республики Казахстан на 2016-2019 годы, одной из целей которой является формирование в общеобразовательных школах интеллектуального, физически и духовно развитого гражданина Республики Казахстан, удовлетворение его потребности в получении образования, обеспечивающего успех и социальную адаптацию в быстро меняющемся мире. В этих условиях первоочередной задачей образования становится развитие ключевых компетенций учащихся: коммуникативной, информационной, социально-правовой, функциональной грамотности.

В решении вопроса формирования функциональной грамотности учащихся мы видим выход в использовании на уроках стратегий развития критического мышления, подготовке учащихся к работе в условиях алгоритма развития критического мышления, обучение их умениям и навыкам исследовательского поиска. Это важно, т.к. самые прочные, ценные знания добываются самостоятельно, в ходе собственных творческих изысканий, а также создаются условия, способствующие саморазвитию личности ученика [2,с.27-29].

Актуальность стратегии развития критического мышления в совершенствовании творческого потенциала учащихся, прежде всего в том, что «критическое мышление» помогает ученикам не просто получать какую-то информацию, а критически ее осмысливать, оценивать, отбирать и применять. Ученики, приобретая новые знания, должны научиться рассматривать эти знания со всех сторон, аргументировать свою точку зрения и делать определенные выводы. Все это ведет к развитию интеллектуальных и творческих способностей учащихся [3,с.12-14].

В основе критического мышления лежит базовая модель, состоящая из трёх фаз: вызов, осмысление и рефлексия. Если ученик мыслит критически, он легко вступает в любую фазу урока [4,с.112-116].

Хотим привести некоторые приемы и методы, используемые нами на уроках географии.

Ассоциативный куст, или семантическая карта

Ассоциация способствует свободному и открытому мышлению. Эту стратегию рекомендуется использовать на разных этапах актуализации и рефлексии как во время групповой работы, так и индивидуально.

Для составления ассоциативного куста следует придерживаться таких правил:

1. Записать на доске или листе в центре ключевое слово или фразу.
2. Записать любые слова или фразы, которые приходят в голову.
3. Ставить знак вопроса возле частей куста, в которых есть неуверенность.
4. После заполнения «куста» указать проблемы или темы, для рассмотрения которых необходима дополнительная информация.
5. Записывать все идеи, которые появляются.

Этот метод целесообразно использовать на уроках изучения природных зон материков в курсе географии 7 класса. В таком случае в центре доски пишется название природной зоны, а учащиеся указывают ассоциации. Правильность их проверяется одним из учащихся.

Метод пресс

Этот метод помогает учиться находить весомые аргументы и формулировать свою мысль относительно спорного вопроса; разбираться в своих идеях, а также формулировать их в виде четкой логической структуры. Стратегия может быть использована на любом этапе урока.

Этапы методы

1. Выражаем свою мысль «Я считаю...»
2. Поясняем причину такой точки зрения: «Потому что...»
3. Приводим примеры дополнительных аргументов в поддержку своей позиции: «...Например...»
4. Обобщаем, делаем выводы: «Итак...»

Для применения этого метода целесообразно на доске указать данную схему. Пример применения данного метода на стадии рефлексии при изучении темы «Климат Африки» учащимся необходимо ответить на вопросы, используя данный метод:

- равномерно ли распределяются осадки по территории материка?
- почему на восточном склоне Драконовых гор выпадает большее количество осадков, чем на западном?
- почему на западном побережье Африки образовалась пустыня Намиб?
- почему Африка - самый жаркий материк?
- почему в центре материка выпадает много осадков?

Ответы по данной методике позволят на практике применить изученный материал.

Методический прием «Пять предложений»

Суть приема состоит в том, что учитель предлагает учащимся дать краткую характеристику какого-либо объекта или явления с помощью пяти предложений, что заставляет учащихся из большого количества материала учиться выделять главное.

Тема урока «Черная металлургия», экономическая и социальная география 9 класс. Ученики слушают сообщение своего одноклассника о проблемах черной металлургии (опережающее обучение) и передают смысл услышанного пятью предложениями в устной форме.

1. Необходимость технического перевооружения отрасли с целью снижения энергозатрат и материалоемкости производства.

2. Проблемы привлечения инвестиций в производство в связи с его капиталоемкостью.

3. Потеря места на мировом рынке вследствие малого ассортимента стали.

4. Уменьшение потребления металла отечественным потребителем.

5. Экологическая проблема в городах - металлургических центрах.

Мозговой штурм

Это эффективный метод коллективного обсуждения, поиск решений, который заставляет участников проявлять свое воображение и творчество, который достигается путем свободного выражения мыслей и помогает найти несколько решений по конкретной теме.

На уроке географии по теме «Глобальные проблемы человечества» в 10 классе целесообразно использовать данный метод, предложив учащимся дать варианты пути решения экологической проблемы. Возможные варианты ответов:

1. Принятие международных законов, регламентирующих выбросы вредных веществ. Международный контроль над их исполнением.

2. Внедрение ресурсосберегающих и энергосберегающих технологий.

3. Широкое использование материалов - заменителей.

4. Международный мониторинг за состоянием окружающей среды и т.д.

Также эффективными приемами для развития критического мышления используемыми мною стали «Концептуальная таблица», «Синквейн», «Тонкие» и «толстые вопросы».

Важным вопросом в процессе работы с применением стратегии критического мышления является мониторинг деятельности учащихся в процессе изучения, обобщения и закрепления учебного материала. Следует отметить, что использование листов оценки, анкетирования позволяет учащимся быстро, четко и объективно оценить свои знания и активность каждого участника в процессе изучения материала. На наш взгляд, это определенный стимул для самоорганизации в процессе учебной деятельности.

Каждый учитель стремится к формированию познавательного интереса, который способствует познанию, расширению знаний по предмету. География – интереснейший предмет, позволяющий учащимся не только узнавать окружающий мир, но и развивать свой творческий потенциал. Творческий потенциал – внутренние возможности, позволяющие создавать новые по замыслу культурные или материальные ценности. У каждого ребенка есть способности и таланты. Задача учителя – руководить деятельностью детей, чтобы они могли проявлять свои дарования, способствовать развитию творческих способностей, максимально вовлечь учащихся в процесс познания окружающего мира, способствовать формированию функциональной грамотности.

Если в процессе обучения школьников будет использована система, позволяющая формировать функциональную грамотность, то повысится качество образования выпускников и будет воспитана общественно-адаптированная личность, способная применить добытые знания в жизни.

Исходя из вышесказанного, делаем вывод о необходимости создавать на уроках и внеурочных занятиях по географии предпосылки формирования критического мышления обучающихся, т.е. условия для осуществления успешной осмысленной деятельности, в которой приобретался бы опыт реализации учебно-познавательных компетенций.

Используя метод наблюдения, мы определили следующее: более 50% обучающихся считают, что умеют и с желанием выполняют творческие задания, большинство учащихся вместо стандартного выполнения предложенных заданий стараются выполнять задание необычно.

До применения данной стратегии уровень познавательного интереса, который влияет на успешность обучения, в 8-9 классах снижался. Сейчас же я наблюдаю устойчивый интерес к географии в 10-11 классах.

Эффективность опыта работы изучалась при помощи педагогического наблюдения, статистического анализа, анализа участия учащихся в НОУ, в предметных конкурсах и проектах, в работе творческих объединений при помощи диагностирования уровня интеллектуальной и творческой активности.

Показателями проявления качества знаний стали:

- позитивная динамика учебных достижений обучающихся за последние годы;
- повышение качества знания с 50% (2013-2014 уч.год) до 80% (2016-2017 уч.год);
- позитивные результаты внеурочной деятельности по учебным предметам.

Показателями проявления творческих качеств, стали:

- участие в исследовательской и краеведческой работе, в НОУ, в частности увеличение количества учащихся занимающихся исследовательскими проектами с 3 (2013-2014 уч. год) до 9 (2016-2017 уч. год);
- увеличение количества участников, победителей и призеров районных, областных, республиканских и международных очных, заочных, дистанционных конкурсов, олимпиад, игр и викторин;
- повышение творческой активности учащихся в целом.

Как мы видим, использование приёмов и методов стратегии развития критического мышления дают возможность:

- развивать и совершенствовать творческий потенциал учащихся;
- повышать познавательное отношение к прочитанному тексту учебника;
- развивать положительное отношение к заданиям творческого и проблемного характера;
- совершенствовать навыки работы со статистическими источниками;
- научиться систематизировать и обобщать полученные знания;
- применять полученные навыки за стенами школы.

Все вышперечисленное обеспечивает развитие функциональной грамотности учащихся.

Литература

1. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2016-2019 годы.
2. Загашев И.О., Заир-Бек С.И., Муштавинская И.В. Учим детей мыслить критически. - СПб: Изд-во «Альянс-Дельта», 2003.
3. Загашев И.О. Новые педагогические технологии в школьной библиотеке: образовательная технология развития критического мышления средствами чтения и письма // lib.1september.ru. 2004/17/15. htm-35к.
4. Заир-Бек С.И. Развитие критического мышления на уроке: Пособие для учителя / С.И.Заир-Бек, И.В.Муштавинская .- М.: Просвещение, 2004.

РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Кантарбаева Гульсим Абдиманатовна

КГУ «ШЛ № 66»

Район Казыбек би, г. Караганда, Карагандинская область, Казахстан

В настоящее время система школьного образования в стране переживает переломный момент, обусловленный глубокими содержательными и структурными изменениями в нашем обществе, а также в мировом пространстве. основополагающим требованием общества к современной школе является формирование личности, которая умела бы самостоятельно творчески решать научные, производственные, общественные задачи, критически мыслить, уметь пользоваться информацией, вырабатывать и защищать свою точку зрения, свои убеждения, систематически и непрерывно пополнять и обновлять свои знания путем самообразования, совершенствовать умения, творчески применять их в действительности. Т. е. современное образование нацелено на развитие функциональной грамотности обучающихся, при которой знания из разряда теоретических должны стать прикладными и использоваться в повседневной жизни. «Мы живем в эпоху, когда расстояние от самых безумных фантазий до совершенно реальной действительности сокращается с невероятной быстротой», - писал в свое время М. Горький. Очевидно, что развитие технологий во всех сферах человеческой деятельности влечет за собой изменения в требованиях, предъявляемых к выпускникам общеобразовательных учреждений. В настоящее время от выпускников школ требуются не только знания самых разнообразных наук, но и качества свободной, творческой и ответственной личности, способной оптимально строить свою жизнь в быстроменяющемся информационном социуме, а именно, навыки работы в команде, лидерские качества, инициативность, IT-компетентность, финансовая и гражданская грамотность и другие. В этих условиях стало очевидным, что традиционное образование, ориентированное на прямую передачу эталонных знаний, уже не в полной мере способно решать поставленные перед ним задачи. Эти изменения нашли отражение в

программных документах по развитию и модернизации казахстанского образования. Согласно целям Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2016–2019 годы процесс обучения выпускников в школе должен быть ориентирован на развитие компетентностей, реализацию концепции «образование через всю жизнь».[1] А предпосылкой развития компетентности является наличие определенного уровня функциональной грамотности.

В свете новых подходов к обучению меняются и профессиональные компетенции учителя. Ценность обновлённого содержания образования в том, что его технологии позволяют развивать именно те умения и навыки обучающихся, которые будут способствовать успешности выпускника школы к полной реализации себя как личности во взрослой жизни, применять академические знания в различных жизненных ситуациях (жизненные навыки).

На уроках русского языка и литературы особое внимание уделяется обучению грамотности чтения. Каждый уровень содержит развитие читательских умений, включающих три категории – доступ и извлечение, интеграция и интерпретация, размышление и оценка. Все эти учебные задания присутствуют во всех учебниках по обновлённому содержанию образования. При определении читательской грамотности используются все виды текстов: – «сплошные тексты», в 5, 7 классе, это, как правило, художественные тексты; – «несплошные тексты», которые содержат информационные единицы (таблицы, графики, диаграммы); – «смешанные тексты», которые содержат вербальные и невербальные элементы; – «составные тексты», они соединяют несколько текстов различных не только по содержанию, но и по формату. Безусловно, во всех учебниках, используемых в казахстанских школах, независимо от изучаемого предмета, имеются все эти виды учебных текстов.

Как учитель русского языка и литературы большое внимание уделяю тому, чтобы речь наших детей была богатой, образной, выразительной, насыщенной. Ведь правильная, яркая, эмоциональная, содержательная речь человека – это залог достижения взаимопонимания между людьми, успешного общения с окружающими и, наконец, профессионального успеха. Речевая культура придает уверенность в собственных силах, помогает правильно ориентироваться в любой жизненной ситуации. Речевые же оплошности приводят к неточности понимания, двусмысленности восприятия сказанного. В профессиональной сфере востребованы сегодня только те, кто может мыслить самостоятельно, кто свободно выстраивает свое речевое поведение в соответствии с нормами, определенными системой языка, а также общественными и профессиональными требованиями.

Этому во многом способствуют уроки развития речи. Работа по овладению функциональной грамотностью на уроках русского языка и литературы начинается в среднем звене: изучаются тексты разных типов и стилей. При работе над текстами разных типов и стилей я использую план анализа текста, алгоритмы разбора лингвистического текста, текста художественного стиля. Работу с текстом можно провести по следующему плану: ознакомление с

текстом, толкование незнакомых слов, анализ изобразительно-выразительных средств, работа со стилем и типом речи, определение темы, идеи и проблематики текста, выявление авторской позиции, высказывание собственного мнения по данной проблеме, аргументация собственного мнения примерами их других произведений. Такая работа с текстом помогает поддержать интерес к чтению, приобщать учащихся к классическим произведениям, научить понимать авторский замысел текста, помочь усвоить нравственные уроки. При анализе подлинно художественных произведений учителю необходимо научить медленному, «обдумывающему» чтению, обращая внимание на детали, на высказывание персонажей друг о друге, на авторские ремарки, на речь действующих лиц. Это помогает лучше представить себе героя. В ходе анализа текста учитель ставит перед учащимися вопросы проблемного характера. Его задача – пробудить в учащихся желание выразить своё отношение к проблемам, поднимаемым автором. Таким образом, анализируя текст, учащиеся участвуют в коллективном диалоге. Ребята учатся адекватно воспринимать речь собеседника, точно излагать свою точку зрения, формируя при этом коммуникативные умения и навыки. Важным умением в сфере коммуникативных действий является работа в группе. Кроме того, исследователи подчеркивают влияние групповой учебной работы на формирование дружественной, доброжелательной обстановки в классе, на повышение самооценки и развитие коммуникативных умений учащихся и, в конечном итоге, поддержание психического здоровья учащихся. [3, с. 5]

Основная цель групповой работы – это активное взаимодействие всех членов группы. В результате групповой работы ученики учатся слышать и слушать друг друга, выстраивают диалог. Учащиеся погружаются в атмосферу сотрудничества. Для того чтобы ученики могли слушать и вступать в диалог, участвовать в коллективном обсуждении проблем, строить взаимодействие и сотрудничество со сверстниками и взрослыми, учителю необходимо ставить перед собой несколько задач: во-первых, научить учащихся высказывать свои мысли; во-вторых, использовать на уроках групповую работу для освоения материала; в-третьих, напоминать о правилах ведения дискуссий. Планируя групповую работу на уроках, педагог может обратить внимание на следующие приёмы: «корзина идей», «письмо по кругу», «дерево вопросов».

В учебниках по обновлённому содержанию радует наличие большого количества заданий для работы в парах и группах. Полюбились ученикам и некоторые стратегии, такие как: «Фишбоун» (когда требуется найти причинно-следственные связи), «Ассоциации», «Карусель» (когда работы друг друга анализируются и дополняются необходимой информацией, или материал объёмный, так что приходится его делить по группам), «Допиши предложение», «Независимое расследование» (задания на исследования этимологии слов и т. д.). Дифференцированные задания, разработанные с учетом учебных потребностей и возрастных особенностей – одна из составляющих функциональной грамотности и залог успеха на уроках.

Развивает интерес к предмету раскрытие межпредметных связей. Для русского языка это связь с культурой речи, литературой, историей, этикой и пр. Показ связей помогает обучающимся увидеть практическую значимость предмета для их будущей специальности, развивает логическое мышление. Той же цели служит связь учебного материала с жизнью, практикой. Обучающихся первоначально интересует практическая значимость материала для себя лично, и лишь с течением времени они осознают значимость получаемых знаний для общества в целом.

Основными в развитии функциональной грамотности на моих уроках являются:

- обучение чтению, а именно способности выбирать стратегию и тактику чтения в зависимости от цели чтения (гибкое чтение);
- развитие механизмов речи: умение делать эквивалентные замены, сжимать текст, прогнозировать, предугадывать содержание текста;
- развитие устной и письменной речи: развитие орфоэпических навыков (особенно актуально для школы с казахским языком обучения);
- работа по обогащению словарного запаса;
- развитие устной разговорной, учебно-научной, художественной речи;
- развитие письменной разговорной, учебно-научной, художественной речи.

При этом преследуется цель помочь учащимся использовать умения и навыки чтения и письма для получения информации из текстов и для создания собственных текстов. В 5-м классе важно научить детей гибкому чтению. Задания по степени сложности могут быть разными: – определить количество частей в тексте; поставить вопрос к каждой части («тонкие» и «толстые» вопросы), составить план (простой, сложный, вопросный и др.), – выявить ключевые слова, определить основную мысль текста, авторский замысел; – вычленив из текста новую информацию и сформулировать его главную мысль, выразить своё отношение к тексту. Надо отметить актуальность комплексной работы с текстом в целях формирования коммуникативной компетенции обучающихся. Нельзя упускать из виду и повышение интереса учащихся к предмету. В этих целях часто предлагаю для работы в группах тексты с интересным содержанием, описывающие реальные жизненные ситуации, притчи, разнообразные сочинения – миниатюры.

Например, в 5 классе раздаю в группы небольшие выдержки (разные) из текстов об этикете и предлагаю ребятам порассуждать. Первый отрывок: Поведение человека в обществе – своеобразная визитная карточка. По ней можно узнать не только, как он воспитан и где вырос, но и как он относится к людям. Своими действиями мы можем невольно оскорбить другого человека или, напротив, заслужить одобрение. Правила хорошего тона регламентируют наше общение буквально везде.

Задание: В каких сферах жизни нужны правила хорошего тона и почему? Приведите свои аргументы. Второй отрывок: В основе всех хороших манер лежит одно – забота о том, чтобы человек не мешал другому человеку, чтобы все вместе чувствовали себя хорошо.

Задание: Дополните тезис аргументами, рассуждениями. Очень нравятся детям притчи, в которых за кажущейся простотой часто срысывается глубокий философский смысл. Работа с такими текстами способствует выработке умений интерпретации и развитию творческого воображения у обучающихся. К примеру, часто используемый мною текст притчи о добре и зле: Какой волк победит?

Когда – то давно старик открыл своему внуку одну жизненную истину:

- В каждом человеке идёт борьба, очень похожая на борьбу двух волков. Один волк представляет зло: зависть, ревность, сожаление, эгоизм, амбиции, ложь. Другой волк представляет добро: мир, любовь, надежду, истину, доброту и верность. Внук, тронутый до глубины души словами деда, задумался, а потом спросил:

- А какой волк в конце побеждает? Старик улыбнулся и ответил:

- Всегда побеждает тот волк, которого ты кормишь.

В 7-м классе работа по овладению функциональной грамотностью продолжается: изучаются тексты разных типов и стилей, особое внимание уделяется текстам публицистического стиля. Задания к упражнениям усложняются: – По ходу чтения подчеркни слова, указывающие на принадлежность текста к определенному стилю. - Подготовь устный рассказ о текстах какого-либо стиля по плану. В каком стиле будет твой рассказ? - Из фрагмента газетной статьи выпиши слова и предложения, указывающие на принадлежность к публицистическому стилю. - Напиши заметку в газету. - Составь вопросы для интервью.

Развитию функциональной грамотности способствует и применение приемов технологии критического мышления. Часто использую приём «Синквейн». Это стихотворение из 5-ти строк, представляющее собой синтез информации в лаконичной форме. Синквейн дает возможность подвести итог полученной информации, изложить сложные идеи, чувства и представления в нескольких словах. Синквейн может выступать в качестве средства творческого самовыражения и может быть предложен, как индивидуальное самостоятельное задание; для работы в парах; реже как коллективное творчество. Смысл синквейна можно изобразить рисунком. Учащиеся могут составлять данное пятистишие на уроке или дома.

Таким образом, в течение нескольких лет ведется целенаправленная работа по формированию у учащихся лингвистической, языковой и коммуникативной компетенции. Необходимо научить не только хорошо запоминать и описывать информацию, но и выработать умения у учащихся использовать знания, приобретенные ими за время обучения в школе, для решения разнообразных задач межпредметного и практико-ориентированного содержания, для дальнейшего обучения и успешной социализации в обществе.

Литература

1. Государственная программа развития образования и науки в Республике Казахстан на 2016–2019 годы- Астана, 2016г.

2. Бирибаева Н. Ж. Пути практической реализации «Национального плана на 2012–2016 годы по развитию функциональной грамотности школьников»// Уроки русского языка и литературы в школе. – № 6–2013.

3. Учурова С. А. Групповая учебная работа как способ развития социальной компетентности учащихся. // Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. Екатеринбург, 2007 г.

РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Каржасбекова М.К., Рахметуллаева Д.Б., Кусаинова Н.Ж.

**КГУ Гимназия №39 имени М. Жумабаева
г. Караганда, Карагандинская область, Республика Казахстан**

Функциональная грамотность – это способность человека вступать в отношения с внешней средой и максимально быстро адаптироваться и функционировать в ней. В частности, сюда входят способности свободно использовать навыки чтения и письма в целях получения информации из текста и в целях передачи такой информации в реальном общении, общении при помощи текстов и других сообщений. Функционально грамотная личность – это человек, ориентирующийся в мире и действующий в соответствии с общественными ценностями, ожиданиями и интересами. Основные признаки функционально грамотной личности: это человек самостоятельный, познающий и умеющий жить среди людей, обладающий определёнными ключевыми компетенциями. [5].

Таким образом, функциональная грамотность в наиболее широком определении выступает как способ социальной ориентации личности, интегрирующий связь образования с многоплановой человеческой деятельностью. В современном мире функциональная грамотность становится одним из базовых факторов, способствующих активному участию обучающихся в социальной, культурной, политической и экономической деятельности, а также обучению на протяжении всей жизни.[3]. Согласно АА. Леонтьеву “функциональная грамотность” - “способность человека использовать приобретаемые в течение жизни знания для решения широкого диапазона жизненных задач в различных сферах человеческой деятельности, общения и социальных отношений”.[3]. Современные исследователи определяют функциональную грамотность как социально-экономическое явление и связывают уровень ее сформированности с уровнем благосостояния населения и государства в целом.

Перед школой стоит задача создания благоприятных условий для развития творческой, высококультурной личности, формирования инициативы, психологической свободы, осознанной потребности в самообразовании. Сейчас требуется личность, владеющая основами коммуникативной культуры,

способная неординарно мыслить и действовать, обнаруживающая широкий кругозор [2].

Поэтому в формировании такой личности огромную роль играет русский язык. На уроках русского языка формируется мышление, через язык осмысливаются общечеловеческие ценности, воспитывается личность, происходит интеллектуальное развитие ребенка.

Цель данной статьи показать некоторые эффективные средства развития функциональной грамотности и ключевых компетенций учащихся на уроках русского языка.

Функциональная грамотность – это уровень образованности, который может быть достигнут учащимися за время обучения в школе, и предполагает способность человека решать стандартные жизненные задачи в различных сферах жизни.

Выделяется несколько основных видов функциональной грамотности:

- **коммуникативная грамотность**, предполагающая свободное владение всеми видами речевой деятельности; способность адекватно понимать чужую устную и письменную речь; самостоятельно выражать свои мысли в устной и письменной речи, а также компьютерной, которая совмещает признаки устной и письменной форм речи;

- **информационная грамотность** – умение осуществлять поиск информации в учебниках и в справочной литературе, извлекать информацию из Интернета и компакт-дисков учебного содержания, а также из других различных источников, перерабатывать и систематизировать информацию и представлять ее разными способами;

- **деятельностная грамотность** - это проявление организационных умений и навыков, а именно способности ставить и словесно формулировать цель деятельности, планировать и при необходимости изменять ее, словесно аргументируя эти изменения, осуществлять самоконтроль, самооценку.

Русский язык является одним из ведущих предметов гуманитарного цикла в системе школьного образования. Учащиеся должны уметь создавать письменные работы разного вида и стиля, отвечать на вопросы, не испытывая затруднений в построении фраз, оформлять разнообразные деловые бумаги. Не менее важно умение находить и отбирать необходимую информацию из книг, справочников, энциклопедий и других печатных текстов, а также интернет-ресурсов; умение составлять и читать схемы, использовать информацию СМИ и других источников. Формирование коммуникативной грамотности включает в себя умение работать в группе, команде; умение расположить к себе других людей; приспосабливаться к новым, непривычным требованиям и условиям; организовывать работу группы.

Для эффективного формирования функциональной грамотности применимы коммуникативные, творческие, активные методы обучения. Специально подобранные упражнения, тексты, индивидуальные домашние задания способствуют развитию речевой и письменной деятельности. Нами в соавторстве с учителями кафедры русского языка и литературы был создан

сборник «Тестовые задания на развитие функциональной грамотности чтения у учащихся» [6]. В тестовых заданиях тексты сплошные и несплошные (классификация текстов, разработанная составителями теста PISA). В данном сборнике предлагаются задания, как для коллективной, так и для индивидуальной работы с разнообразными текстами, позволяющие развивать функциональную грамотность учащихся. Ряд заданий ориентирован на работу с текстами, в которых информация представлена в различных видах: таблицах, картинках, схемах.

Строение тестов данного пособия, как и тесты PISA, основываются на трех читательских умениях и соответствующих им действиях:

1. Найти доступ к информации и извлечь ее (доступ и поиск).
2. Сформировать общее понимание текста и перевести информацию текста на язык читателя (интегрирование и интерпретация).
3. Размышлять о содержании и форме текстового сообщения, оценивать его (оценка и рефлексия).

Выполняя первое действие, ученик концентрируется, прежде всего, на отдельных фрагментах информации текста. Выполняя второе действие, ученик соединяет эти фрагменты в общую картину. Выполняя третье действие, ученик соотносит сообщение текста с внетекстовой информацией. Рассмотрим на примере заданий к тексту «История зоопарка» для учеников среднего звена.

Описание: фото Зоопарк Караганды Караганда

Карагандинский зоопарк является государственным зоопарком знаменитого города Караганда, что находится в Казахстане. Представленный парк входит в число старейших зоологических парков, которые расположены на территории Республики Казахстан. Если говорить о точном возрасте этого зоопарка, то он по сегодняшний день является неизвестным. Дело в том, что документы, которые подтверждали происхождение этого парка, были утеряны.

В 90-х годах территория этого заповедника насчитывала около ста акров земли. Благоприятный климат на территории зоопарка позволяет содержать здесь различных копытных животных в достаточно больших загонах, туристы с местными жителями могут с легкостью посетить эти места. Каждый год Карагандинский зоопарк посещает около одного миллиона посетителей.

(turspeak.ru/karaganda-zoo)

Прейскурант цен

Входной билет в зоопарк:

Детский (до 6 лет): бесплатно

Детский (от 6 до 14 лет): 100 тенге

Взрослый: 300 тенге

Катание в зоопарке и на выезде:

Верхом на верблюде, пони (1 чел. 5 мин.): 200 тенге

Верхом на ослике, лошади (1 чел. 5 мин.): 200 тенге

Экскурсии (без стоимости входного билета):

Индивидуальные (от 1 до 5 чел.): 100 тенге с человека

Групповые (от 6 и более чел.): 50 тенге с человека

Консультация специалистов (по содержанию декоративных и экзотических животных):

Краткие сведения (1 консультация): 100 тенге

С назначением рационов и литературы - ветеринарная (1 консультация): 200 тенге

Визуальный осмотр: 100 тенге

С назначением и рекомендацией препаратов: 200 тенге

Вопросы и задания по тексту:

1. Сколько лет Карагандинскому зоопарку?

А) 80 лет В) неизвестно С) 50 лет

2. Сколько людей может посетить зоопарк за 6 месяцев? _____

3. Вы пришли в зоопарк с младшими братьями: Маратом, Санжаром и Азаматом. Марату 5 лет, Санжару 12 лет, а Азамату 10 лет. Сколько билетов вы купите в кассе? _____

4. Вы хотите получить консультацию по содержанию попугая в домашних условиях. К какому специалисту вы обратитесь? _____

5. Какие правила катания на верблюде или на пони ты должен соблюдать? _____

Общий комментарий к заданиям

Тип задачи: интерпретационная.

Тип текста: практический.

Уровень сложности: средний.

Рассмотрим на примере заданий, развивающих 4 вида речевой деятельности (слушание, говорение, чтение, письмо) для учеников начальных классов.

Вид речевой деятельности: Слушание

Прослушайте стихотворение. Назовите времена года, о которых говорится в стихотворении.

Времена года

Придумала мать дочерям имена,
Вот Лето и Осень, Зима и Весна.
Приходит Весна – зеленеют леса,
И птички повсюду звенят голоса.
А Лето пришло – всё под солнцем цветёт,
И спелые ягоды просятся в рот.
Нам щедрая Осень приносит плоды,
Дают урожаи поля и сады.
Зима засыпает снегами поля.
Зимой отдыхает и дремлет земля.

(А. Кузнецова)

Ответьте на вопросы.

1. Что происходит в природе весной?
2. Что происходит в природе летом?
3. Что происходит в природе осенью?
4. Что происходит в природе зимой?

Дескриптор: *Обучающийся*

- определяет, что происходит в природе весной;

Вид речевой деятельности: Говорение

Инструкция для выполнения задания: это задание можно предложить выполнить в парах.

Задание

Расскажите друг другу о себе и о своих друзьях, используя картинки.

Дескриптор: *Обучающийся*

- использует в речи слова и словосочетания для знакомства;
- использует в речи слова и словосочетания, чтобы рассказать о себе;
- рассказывает о себе и о своих друзьях, опираясь на картинки;
- использует в речи слова и словосочетания для описания предметов.

<ul style="list-style-type: none"> - определяет, что происходит в природе летом; - определяет, что происходит в природе осенью; - определяет, что происходит в природе зимой; 	
<p>Вид речевой деятельности: Чтение Задание Прочитайте, повторяя за учителем Козлёнок У меня живет козленок, Я сама его пасу. Я козленка в сад зеленый Рано утром отнесу. Он заблудится в саду - Я в траве его найду. (Агния Барто) Определите жанр: А) Стихотворение В) Сказка С) Загадка Д) Рассказ Дескриптор: Обучающийся - читает текст; - различает жанры текстов; - определяет жанр произведения.</p>	<p>Вид речевой деятельности: Письмо Задание Представьте на постере свой досуг, используя предложенные картинки. Работа с картинками: 1) По готовым картинкам создайте постер о своем досуге (соблюдая последовательность действий). 2) Подберите к картинкам заголовки: «Я рисую», «Я пою», «Я играю на инструменте», «Я читаю», «Я играю в шахматы», «Я играю в футбол». 3) Презентация работы (рассказ о своем досуге). Дескриптор: Обучающийся - соотносит картинки со словами-заголовками; - составляет по картинкам рассказ о своем досуге; - представляет работу классу.</p>

Человек нуждается в критическом мышлении, которое помогает ему жить среди людей, социализироваться. Публичное выступление, создание диалогов, работа в паре, группе формируют коммуникативную компетенцию.

Таким образом, различные виды уроков и формы деятельности, активные методы обучения позволяют добиться желаемой цели - формирование функциональной грамотности и креативности подростков.

Литература

1. Н. Назарбаев. Послание народу Казахстана "Социально-экономическая модернизация – главный вектор развития Казахстана» 27 января 2012.
2. <http://www.edu.gov.kz>
3. <http://www.scienceforum.ru/2016/1786/22297>
4. Особенности формирования функциональной грамотности учащихся основной школы по предметам естественнонаучного цикла. Методическое пособие. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2013. – 38 с.
5. Губанова, М.И., Лебедева, Е.П. Функциональная грамотность младших школьников: проблемы и перспективы формирования [Текст] // Начальная школа плюс до и после. – 2009. - №12
6. Мыкышева М.Е., Кусаинова Н.Ж., Акбаева Б.К., Каржасбекова М.К., Имекова К.Д. Тестовые задания на развитие функциональной грамотности чтения у учащихся.- Караганды, 2015 – 29с.
7. <http://meta.kz/interesnie-fakti/871435-zapad-protiv-vostoka.html>

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЕСТЕ САҚТАУ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

Катпина А. Ш.

**Ә. Бөкейханов атындағы мектеп – лицей
Шахтинск қаласы Қарағанды облысы, Қазақстан Республикасы**

Мен өзім бастауыш сынып мұғалімі болғандықтан, бастауыш сынып оқушыларының әсіресе, 1-сынып оқушыларының есте сақтау қабілеттерінің төмендігі мені көп алаңдатады. Сол себепті осы тақырып мен үшін өзекті тұр.

Есте сақтау қабілеті балаға тек сабақ жүйесінде ғана емес, күнделікті өмірден, ойлау барысында, өлең, тақпақ жаттау кезеңдерінде де қажет. Есте сақтау қабілеті баланың жас ерекшелігіне де байланысты. 6-7 жастағы балалар алдарына бір мақсат қою арқылы жүзеге асырады. Мектепте берілген тақпақты, өлеңді, жаңылтпашты т.б. жаттау.

Бастауыш сынып оқушыларындағы психологиялық ерекшеліктер олардың интеллектуалды даму ерекшелігін анықтайды. Олардың есте сақтау қабілеті көбінде нақты сипатқа ие, нақты объектілерге сүйенеді. Бастауыш сынып оқушыларының есте сақтау қабілетін дамытудағы негізгі шарт – жанама есте сақтауды қалыптастыру, яғни есте сақтау үшін қосымша құралдарды, оның ішінде белгі-символдарды пайдалану болып табылады. Ол үшін ұғылатын объектілерді бөлшектеу, олардың түрлі сипаттарын бөліп көрсету, олардың арасында қандай да болсын және шартты белгілердің жүйесімен байланыс орнату. Ассоциативті есте сақтау қабілетін дамытуға мынадай жаттығулар өз себін тигізеді:

- сөздерді суреттер көмегімен есте сақтау;
- сөздерді әңгіме құрастыру арқылы есте сақтау;
- шетел сөздерін фонетикалық ассоциациялар тәсілі арқылы есте сақтау.

Негізгі есте сақтау қабілеті мектеп қабырғасында қалыптасады. Бастауыш сынып оқушылары төрт жолды өлеңдерді, өздеріне түсініксіз сөздер болса да жаттап алуға тырысады. Орта буындағы бала ондай ұмытқан жеріне мағынасын беретін басқа сөздермен ауыстырады. Есте сақтау қабілеті ол тек жас ерекшелігіне ғана байланысты емес, жеке басының қабілетіне де байланысты. Мысалы: бір бала тез жаттайды, бірақ тез ұмытады, екіншісі ұзақ жаттайды, есте ұзақ сақтайды. Ал керісінше тез жаттап, ұзақ есте сақтайтын да бала болады. Кейбір балада көру арқылы сақталатын қабілет жақсы дамыған, ондай бала жазып отырып, есінде жақсы сақтайды және тұрақты, жылдам қабылдап, суретін де салып бере алады. Ол балаға кітаппен жұмыс істеу өте оңай. Дауысын шығара отырып оқып, есіне сақтайды.

Есте сақтаудың тағы бір қасиеті – баланың бір нәрсеге қатты қызығушылығынан да туады. Ол мысалы: көп пәннің ішінен өзіне ұнаған сабағына қызығушылық танытып, сол пәндегі оқығанын есінде қатты сақтайды. Мысалы: тарихи оқиғаларды есінде сақтай алмаса да, спорттық олимпиада, жарыстар, оның нәтижесі қандай, кім қандай жүлде алғанын есте сақтай алады.

Баланың есте сақтауы алдындағы мұғалімге деген көзқарасынан да туындайды. Мысалы: мұғалім өте қатал болса, бала одан қатты қорқады. Балада күйзеліс кезеңі туып, есінде ештеңе қалмауы мүмкін. Әрине, қай сабақта болса да, есте сақтау, баланың сабаққа қалай дайындалғанында, ол шаршап отырды ма, жоқ демалып келді ме, сабақты өз еркімен дайындап отыр ма, соған да байланысты. Әрине, бұл кезде сабаққа шаршамай, өз еркімен келген бала ғана ұтады. Үлкендер, ата-аналар балаға есін, зейінін дамытуға көмек жасап, оларды дамытып отырған жөн. Баламен күнделікті дұрыс қарым-қатынас жасап, оны пайымдылыққа, өздігімен жұмыс істеуге әр нәрсені тиянақты орындауын қадағалау шарт.

Бірінші сыныпқа келген бала мектепке әр түрлі дайындықпен келеді. Сабақты да әр оқушы әр деңгейде, біреуіне жеңіл, біреуіне ауыр тиіп жатады. Мұндай жағдайда әдемі де әсерлі жасалған көрнекіліктер, карточкалар баланың сезімін оятып, қиялына қанат бітіреді. Түсініктері енді ғана қалыптаса бастаған бала ертегі тыңдауға құмар-ақ. Сондықтан да, сабақты ертегі жүйесімен құрастырып түсіндірсе, есте көп сақталады. Мысалы: «нүкте», «сәуле», «бұрыш», «кесінді» ұғымдарын өткенде ертегі құрастыруға болады: «Орманда шешесі мен кішкентай көжек өмір сүріпті. Ол таңертең үнемі жаттығу жасап, шөп үстінде секіріп, жүгіріп жүріпті. Сонда оның артында мынадай із қалыпты. Ол неге ұқсас?»

Әрине нүктеге деп бала ой жалғастырады. «Аспанда күннің көзі шығып тұрды. Ол көжекке, үй үстіне түсті. Оның түсі мынадай еді. Оның басында нүктесі бар. Бірақ соңы жоқ. Оны сәуле дейміз. Оны өлшеуге болмайды, – деп түсіндірсе баланың есінде ұзаққа сақталады. Бір күні көжек үйде қатты жүгіріп, шешесінің әдемі ыдысын сындырып алады. Ашуланған шешесі оны жазалап қайда қояды?» (Бұрышқа) Міне, осы сияқты сабақ ертегімен құрылса, баланың есінде ұзақ сақталары хақ.

Көру арқылы есте сақтау қабілетінің мөлшерін төмендегідей анықтауға болады. Балаға түрлі заттардың суреті бейнеленген он сурет ұсынылады. Сосын суреттер қайта жиналып алынады да, баладан суреттегі заттардың аттарын сұрайды. Көру арқылы есте сақтауға байланысты осындай көптеген ойындарды ұйымдастыруға болады. 1-сынып оқушыларына «Ойыншықтар» ойынын ойнатуға болады. Ойын тәртібімынадай: ұсақ ойыншықтарды жинап алып, балаға көрсетеді, сосын ойыншықтарды алып тастап, баланың есінде қалғандарын сұрайды. Кейде ойыншықтардың орнын ауыстырып сұрауға да болады. Баладан, «Қандай жаңа ойыншық пайда болды, не өзгерді?» деп сұрайды.

Сондай-ақ, есте сақтау қабілетін дамыту үшін сауат ашу сабақтарында «Дыбыстарды тыңдайық» сияқты тапсырмаларды орындау пайдалы болады. Сабақ кезінде «Балалар, қазір тыныш, мектепте сабақтар жүріп жатыр, ал біз тыныштықты тыңдай аламыз ба? Қандай дыбыстар біз естуіміз мүмкін? Олар нені білдіреді? Ыңғайланып отырындар, көздеріңді жабындар, қоршаған дыбыстарды тыңдандар» дейді. Екі-үш минут балалар тыныш отырады, сосын мұғалім терең тыныс алып, шығаруды, ақырын көздерін ашып, жұмыстарына

оралуды сұрайды. Балалар кім не істегені, не түсінгенін айтады, осындайда дыбыстар реті, қаттылығы, үдемелігін олар әртүрлі ұғатындарын аңғарады. Бұл жаттығу есту шегін төмендету (қатты сөйлейтін балалар баяу дауысты қабылдамайды) мүмкіндігін береді және аудио жазбаны ұзақ түсіндіріп беруге дайындайды. Жауаптарын табу үрдісінде амалдардың тым көп болуы сөздер арасындағы байланыс жасау себін тигізетінін ескеріп, сөзжұмбақ, ребус, жұмбақ сөз шешуге көп көңіл бөлген жөн, бұл өз алдына орфография, сөзжасам, морфемиканы меңгеруге ықпалын тигізеді.

Есте сақтау қабілетінің маңызды түрлерін үйлестіруде «қолмен әңгімелеп беру» тәсілі ең тиімді. Бұндай тәсілде оқушыға иллюстрация көрсетіледі, сосын мәтін не жөнінде екенін сұрайды, болжамдар расталғаны тексеріледі. Осындан соң мұғалім балалармен бірге қолмен айтып, мәтінді қайта оқиды. Бастауыш сынып оқушыларының есте сақтау қабілетінің тиімді дамытуына жеке карточка-тапсырмалар бойынша түзету жұмыс көмектеседі.

Міне, осындай жұмыс түрін үнемі жүйелі түрде жүргізіп, қадағалап отырудың арқасында оқушылардың есте сақтау қабілеттері артып, едәуір жақсаратынына куә болдым.

Әдебиеттер

1. Тәжібаев Т. Жалпы психология. Оқу құралы. – Алматы, «Қазақ университеті», 1993ж. – 240 бет.
2. Қ.Ж.Жарықбаев. Психология терминінің сөздігі. – Алматы, 2002ж. – 140 б.
3. Цукерман Г.А. что развивает и чего не развивает учебная деятельность младших школьников (Текст) / Г.А.Цукерман // Вопросы психологии – 2002 - №5. с.21.
4. Черемошкина Л.В. Развитие памяти детей (Текст) / Л.В.Черемошкина. – Ярославль: Академия развития, 1997. – 317с.

ПЕДАГОГТИҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫ - ОНЫҢ ТҮЛҒАЛЫҚ ҚАСИЕТІ

Кенжебекова А.Б.

«Теміртау қ. № 15 қазақ мектеп-гимназиясы»

XXI ғасырдың жан-жақты, зерделі, дарынды тұлғасын қалыптастыруда білім беру жүйесін заман талабына сай үйлестіре алу талабы туындап, жаңа міндеттер қойылуды. Мемлекетіміз үшін стратегиялық маңызы зор бұл міндеттердің ең басты шарты бойынша тұлғаның бастамашылдық, шығармашылық ойлау, өмір бойы білім алуға дайын болу сияқты функционалдық біліктіліктерін дамыту талаптары алға қойылып отыр. Қазіргі тез өзгермелі әлемде функционалдық сауаттылық - оқушының әлеуметтік мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық фактор [2]. Функционалдық сауаттылықты дамытудың жалпы бағдары Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламада

анық көрсетілген. Еліміздің көшбасшысы Н.Назарбаев «Әлеуметтік-экономикалық жаңару - Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Жолдауында мемлекетіміздің заманауи даму кезеңінде әлемдік тенденцияларға сәйкес оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша білім берудің басым бағыттарын белгілеп берді [1].

Өзіндік білім алу, талдау, құрастыру, шығармашылықпен ойлау, қоғамдық өмірде өзін-өзі жан-жақты таныту үшін білімін пайдалана білу біліктілігі сияқты функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасуы керек. Бұл үдерістің жетістікті көрсеткішінің бірі - функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың басым міндеттердің бірі болып табылатын халықаралық білім беру стандарттарын орындау. Осы міндеттерді жүзеге асыру мақсатында ҚР Үкіметінің 2012 ж. 25 маусымдағы №832 қаулысымен «Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған Ұлттық іс-қимыл жоспары» бекітілді. Бұл Ұлттық жоспар - білім сапасын жетілдірудің негізгі бағдары. Жоспарда нормативтік, оқу-әдістемелік, ақпараттық салалардағы кешенді іс-шаралар мен педагогикалық қызметкерлердің біліктілік арттыру жүйесіндегі кешенді іс-шаралар қамтылған [3]. Мектеп оқушыларды қажетті біліммен қамтамасыз етеді, дегенмен ол білім көп жағдайда шынайы өмірде жүзеге асырылудан тыс қалып отырады. Бүгінгі қоғамға белгілі бір әлеуметтік маңызы бар жетістіктерге қол жеткізуге қабілетті, нәтижеге еңбек ете білетін адам керек. Осыған орай ұстаздардың алдында тұрған басты міндет - табысты және әрекетке дайын қабілетті, әлеуметтік рөлін сезінетін құзырлы, функционалды сауатты тұлғаны қалыптастыру. Сондықтан мектептік білім беру сапасын артыру үшін педагогикалық кадрлардың кәсіби құзіреттілігін дамыту мәселесі ғана емес, функционалдық сауаттылығын дамыту мәселесі де аса өзекті болып отыр. Бүгінгі таңда тұғырлы кәсіби білімді және шығармашылықты заманауи білім берудің нақты бір мәселелерін шешуге бағытталған зерттеушілік және практикалық-бағдарлы тәсілдермен ұштастыруға мүмкіндік беретін педагогтің функционалдық сауаттылығын қамтамасыз ету қажеттіліктері туындып отыр. Яғни оқушының функционалдық сауаттылығын қалыптастыратын педагогикалық үдерісті жүзеге асыратын педагогтердің өз бойында функционалдық сауаттылық дағдылары болуы тиіс. Ол, ең алдымен, білім беру саласындағы реформаларға, жаңартылған білім беру мазмұнын жүзеге асыруға, оқушының функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың басым міндеттерін орындауға өзі дайын болуы керек. Педагогтің функционалдық сауаттылығы - оның тұлғалық қасиеттерінің көрсеткіші ретінде оның кәсіби құзіреттілігін, ақпараттық-коммуникативтік қабілеттілігін танытып қана қоймай, білім беру саласындағы реформаларға шұғыл және жағымды қатынаста болу және өзінің кәсіби біліктілігін өз бетімен жетілдіруге дайын болу талаптарын міндеттейді.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру бойынша мұғалімнің кәсіби құзіреттілігі мен функционалдық сауаттылығын дамыту міндеттері қандай педагогикалық шарттардың орындалуымен қамтамасыз

етіледі? Әрине, ең алдымен, педагогтің функционалдық сауаттылығын дамытатын педагогикалық орта керек. Кәсіби-білімдік шыңдалуға ықпал ететін ортада педагог іс-тәжіримен алмасуға, үйренуге, ақпараттармен бөлісуге, өзгеруге және кәсіби дамуға мүмкіндік алады. Өйткені білім беру мазмұнындағы жаңару мұғалімнен үнемі ізденісте болу, үнемі жаңашылдыққа талпыну, білім беру саласындағы өзгерістерге шұғыл бейімделу, өзін-өзі таныту, өзін-өзі жүзеге асыру қажеттіліктерін талап етеді. Әр түрлі семинарлар мен біліктілікті арттыру курстары мұғалімге өз әлеуетін, қабілетін ашуға мүмкіндік беріп, функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға жағдай жасайды. Осындай оқу- әдістемелік іс-шаралардың бірі болып табылатын коучингтердің аясында мұғалімдердің өзінің кәсіби мақсаттарын айқындау және оған қол жеткізуге кәсіби көмек алу әрекеттері жүзеге асырылуда. Коучинг ілімі қазіргі қазақстандық білім беру үдерісінде табысты қолданылуда. Коучингтер мен шеберлік сыныптар оқыту тәжірибелерін дамытуға ынталы ұстаздарға мүмкіндік бере отырып, оның функционалдық сауаттылық дағыдаларын арттырады. Іс-шаралар барысында мұғалімдерді білім беру мазмұнының жаңаруы жағдайында өз мүмкіндіктерін ашуға, кәсіби деңгейін көтеруге ықпал жасау - көшбасшы мұғалімнің, яғни функционалды сауатты мұғалімнің құзырлығындағы іс.

Көшбасшы педагог әріптестеріне белсенді оқыту әдістерін пайдалануды үйрете отырып өзінің функционалдық сауаттылығын қалыптастырады. Коучинг немесе шеберлік сыныбын өткізген педагогикалық қызметкер өз бойында жан-жақты іздену, мәселені анықтау, оны шешуге апаратын сұрақтар дайындау, дұрыс шешім қабылдауға ықпалдасу, мұғалімдер тарапынан қойылатын сауалдарға шұғыл жауап қайтару, ізденушілік, нәтижені анықтау қасиеттерін дамыту сияқты функционалдық сауаттылықтың дағыдаларын игереді. Әріптестерімен кері байланыс алу барысында ұйымдастырушылық қабілеті, бастамашылдық қасиеті, шығармашылық ойлау сияқты көшбасшылық дағыдалардың қалыптасуы арқылы да функционалдық сауаттылықты дамытуға болатыны анықталды.

Мұғалімнің функционалдық сауаттылық мәселесін қарастыра отырып, оны дамытудың мақсаттылығын айқындау маңызды. Мақсаттылық – мұғалімнің оқушының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру мәселесіндегі өз кәсіби шеберлігі мен функционалдық сауаттылығын жетілдіру міндеттері мен мақсаттарын түсінуі және қабылдауы болып табылады. Әр педагог өзіне өзекті қажеттіліктер мен әлеуметтік ортаның қажеттіліктерін ескере отырып, функционалдық сауаттылығын дамыту арқылы кәсіби деңгейін арттыруға өзінің уәжі мен өз ынтасының болуы да аса маңызды деп білемін.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасы Президентінің 2012 жылы 27 қаңтарда Қазақстан халқына арнаған «Әлеуметтік-экономикалық жаңару - Қазақстан дамуының басты бағыты» Жолдауы.
2. Қазақстан Республикасы білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы.

3. «Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған Ұлттық іс-қимыл жоспары»

МҰҒАЛІМНІҢ ҮЗДІКСІЗ КӘСІБИ ДАМУЫ АРТСА, ОҚУ ҮРДІСІНІҢ САПАЛЫЛЫҒЫ АРТАДЫ

Керимбекова Ф.К.

**«Өрлеу» БАҰО филиалы ОҚО бойынша ПҚБАИ
ОҚО., Шымкент қ., Қазақстан Республикасы**

«Білім қайда болса биіктік сонда, Парасат қайда болса ұлылық сонда» деген дана халқымыз ұлт болашағын, ұрпақ қамын, елдің ертеңін ертеден қамданса керек. «Қолдарында болашақтың тізгіні бар» жастарымызды тәрбиелеп, жан-жақты білім беру білімді де білікті ұстаздардың құзырында тұр. Тез әрі жылдам өзгеріп отырған мына әлемде білім саласындағы саясаткерлер үшін де, жалпы мектеп үшін де «21 ғасырда нені оқытамыз?» және де екінші, «Мұғалімдер оқушыларды 21 ғасырға қалай дайындайды?» сұрағының өзінде заман талабы өзгерісті қажет ететіндігі көрініп тұр. Сондықтан 21 ғасырдың жаңашыл ұрпағының білімін жетілдіріп, дамытуда жаңашыл ұстаз болудың маңызы зор. «Ұстаздың биігі: Ойлана қарасаң- биіктей береді, Үңіле қарасаң – тереңдей түседі, Қол созсаң – қарсы алдыңда, Айналсаң–артыңда тұрады» – деген Сократтың даналығының мағынасына тереңірек үңіліп, үлкен мән жатқанын ұғынуға болады. Адам ағзасындағы жүрекке күш қандай керек болса, мектептің оқу үрдісіне, ойы мен қиялы ұшқыр жас жеткіншектерге ғылым мен техника дамыған уақытта сапалы білім, саналы тәрбие беру үшін мұғалімдердің іс-тәжірибесіне жаңалық енгізуі де сондай қажет. Әрине, «Келешектің иесі – жастар». «Жастар ата-анасынан гөрі заманына көбірек ұқсас келеді». Сондықтан қоғам талабына сай сол қоғамды көркейтетін, дамытатын жастар тәрбиелеу ең маңызды мәселе екені даусыз.

Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауында «Қазақстан – 2050» Стратегиясы – барлық саланы қамтитын және үздіксіз өсуді қамтамасыз ететін жаңғыру жолы деді. Елдігіміз бен бірлігіміз, ерлігімізбен еңбегіміз сыналатын, сынала жүріп шыңдалатын үлкен емтихан екендігі айтылған. Онда ХХІ ғасырдағы дамыған ел дегеніміз – белсенді, білімді және денсаулығы мықты азаматтар делінген. Барлық дамыған елдерде сапалы бірегей білім беру жүйесі бар. Ұлттық білім берудің барлық буынының сапасын жақсартуда заманауи бағдарламалар мен оқыту әдістемелерін, білікті мамандар ұсынудың маңыздылығы айтылған. Орта білім жүйесіндегі жалпы білім беретін мектептерді Назарбаев зияткерлік мектептеріндегі оқыту деңгейіне жеткізіп, оқыту нәтижесінде оқушылардың сындарлы ойлау, өзіндік ізденіс пен ақпаратты терең талдау машығын игеруі тиіс делінген. [1, 7-8б.]

«Сабақ беру – үйреншікті жай шеберлік емес, ол үнемі жаңаны табатын өнер» – деп, бес арысымыздың бірі Ж.Аймауытов айтқандай ұстаз әрқашан сабақты қызықты етіп, түрлендіріп өткізіп отыруы тиіс. Сонда оқушылардың пәнге қызығушылығы артып, өз беттерінше ізденіске ұмтылады. Сондай оқушының өз ізденісін тудыру соңғы кездері қатты қолға алынды, үлкен өзгерістерге ие болды.

Бала кезінен бастап бала тәрбиеленетін орта жылылыққа, сүйіспеншілікке толы болу керек. «Жаратушының қолынан шыққан нәрсе әдемі болады да, адам қолында бұзылады» (Ж.Руссо). Демек, белсенді тұлғаны тәрбиелейтін, дамытатын – ортасы, достары, мұғалімдері.

Олай болса, біз, ұстаздар, шығармашыл, сыншыл, тәуекелшіл, бәсекелестікке қабілетті, өз ойын еркін жеткізе алатын, өзгенің пікіріне сын пікір айтатын шынайы өмірге бейім, өзіндік ой қалыптасқан жеке тұлға тәрбиелеуіміз керек. Қазіргі жаһандану заманында дәстүрлі сабақ беру оқушылардың қажеттіліктеріне сай емес. Ал, жаңартылған бағдарлама осы қажеттіліктердің барлығын қанағаттандыра алады.

Осы орайда менің пікіріме қосылмайтындар да табылатын шығар. Себебі бес саусақ бірдей емес. Американың ұстазы, жазушысы, ораторы Дейл Карнегидің мына айтқан сөзі ойыма оралады. «Егер де сіз мына қызыл араны өзге біреуге көрсетіп тұрып, бұл араның шаққаны ащы болады деп 100 рет айтсаңыз да, ол бұл араның шаққанын көрген адамдай сезіне алмайды дейді.» Иә, сол секілді бұл жаңартылған бағдарламаның да беретіні көп екенін жұмыс істеп отырған ұстаздардан артық ешкім айта алмайды әзірге.

Біздің міндетіміз – баланың бойындағы ерекше қасиеттерін табу, оны дамытуға кемшіліктерін байқап, оған көмектесу.

«Білімді математикаландыру керек» (Н.Назарбаев), яғни баланы жүйелі ойлауға үйрету. Бала алдына лайықты мақсат қойып, мәселені шешудің жолдарын біліп, сол мақсатқа жетудің мүмкіндіктерін дұрыс пайдалануы керек. Сондықтан да кездейсоқтықтан, әр түрлі ситуациялардан шығу жолдарын қарастыруда дұрыс шешім қабылдау, әрекет жасау қабілетін есепке алатын құзырлылықты нәтижеге бағдарланған білім беру жүйесінің сапалық критерийі ретінде зерттеу бүгінгі күннің талабы.

Еліміздің мәртебесінің биік болуы қоғам мүшелерінің, келешек ел қожасы – жас ұрпақтың белсенділігі мен іскерлігіне тікелей байланысты болмақ.

Бүгінгі таңда мұғалімдер басшылыққа алатын ресурстар, әдістемелік нұсқаулықтар баршылық. «Сол әдіс-тәсілдерді қалай пайдалану керек және қайтсек, ол нәтижесін береді?» тағы басқа да сауалдарға шамамыз келгенше жауап беріп көрейік.

«Егер оқытуды біреудің басынан басқаның басына білім тасымалдау деп түсінсек, онда адамды ешнәрсеге де үйретуге болмайды,» – деген Платон бір сөзінде. [2, 3-4б.].

Сол себепті қазіргі заманауи тәсілдерді енгізе білу мұғалімнің жасампаздық қабілетінің артуына үлкен әсерін тигізері сөзсіз.

Мұғалімнің шығармашылығы дами отырып, оқу үрдісінің сапалылығы артады және оқушы мен мұғалім арасындағы қарым-қатынас стилі өзгереді, жаңа сатыға көтеріледі.

Жаңа тәсілдерді білім беру үрдісіне енгізу – көзқарасымызды өзгертуге бағытталған үрдіс.

Әлемдік білім беру жүйесі де жеке тұлғаны қалыптастыруға бағытталған. Бұл ұстаным Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңында жан-жақты сипатталған: «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» .

Тұлға дамуы оның белсенділігімен тығыз байланысты, өйткені адам бірінші кезекте өз қолымен жасағанды елейді, ескереді, есте сақтайды.

Кеше тұлғаның «миы», «басы», «ақылы», «интеллекті» бірінші орында еді, ал бүгінде адамды бағалауда біз бірінші кезекте оның ішкі дүниесін, рухани ахуалын, адамгершілік қасиеттерін ескереміз. Абайдың «Адам бол» деген рухани қағидасы бүгінде білім игеру жүйесінің басты қағидасына айналып отыр.

Білім беру реформаларын сапалы жүзеге асыру жолдарын қарастыруда әлем елдерінің, соның ішінде, Жапонияны алатын болсақ, біздің балаларымыздың білім сапасы Жапония елінің білім сапасынан айтарлықтай төмен екендігі анықталған. Олар біздің оқушыларымызға қарағанда едәуір аз пән оқиды. Жапонияда жеке тұлғаның эмоционалдық бет-бейнесін қалыптастыратын пәндер 70%-ды құрайды. Жеке тұлғаның рухани-адамгершілік тәрбиесіне айтарлықтай көп уақыт бөлінеді [3, 24-25б.].

Мұғалім мен тұлға арасындағы қарым-қатынаста рухани-адамгершілік байланыс орнатып, ынтымақтастыққа қол жеткізуде Ш.Аманашвили мұғалімдерге мынадай кеңес береді: «Педагогикалық үдерісте баламен тіл табыса білу, яғни балаға өз ойын, талғамын, көңілдегісін айтуға рұқсат беру тәрбиешіден көп шеберлікті талап етеді. [4, 12-13б.].

Осынау қарым-қатынаста бала жанының қозғалысымен ынтымақтастық тапқан кезде бала өз бойындағы табиғи дарынын ашады, ал мұғалім өзінің шығармашылық жігер қуатының жемісін көруге мүмкіндік алады.

Басқаша айтқанда, бала шығармашылығы мұғалім шығармашылығымен ұласып кетеді. Мұндай жағдайда мұғалім мен оқушы арасында тұтастық пайда болады,» – деп рухани-адамгершілік қай кезде орнығатынын пайымдайды.

Ұстаз үшін нәтижеге жету шәкіртінің білімді болуы ғана емес, білімді өздігінен алуы және алған білімдерін қажетіне қолдану болып табылады. Бүгінгі бала – ертеңгі жаңа әлем. Оқушының дамуына әсер етуші әлеуметтік фактор негізінде оқушы, мұғалім, ата-ана, басқа пән мұғалімдері ынтымақтасуы керек. Заман талабына сай жаңартылған біліммен қаруланған мұғалімдерміз. Сондықтан оқушылардың жаңа тұрмысқа, жаңа оқуға, жаңа қатынастарға

бейімделуі тиіс. Осы үрдіспен бәсекеге сай дамыған елдердің қатарына ену ұстаздар қауымына зор міндеттер жүктелетінін ұмытпауымыз керек.

Қорытындылай келе, әрбір жаңалықтың, жаңаның тек жақсы жағын көре білсек деймін. Әрбір мұғалім: «Нені үйретемін?», «Қалай үйретемін?» және де «Нәтижем қандай?» деген үш сұрақты естен шығармауы абзал дегім келеді. Заманымыздың заңғар жазушысы Мұхтар Әуезовтің сөзімен айтқанда: «Білім – бақтың жібермейтін қазығы, Білімсіз бақ – әлдекімнің азығы» демекпін.

Әдебиеттер

1. Назарбаев Н. Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты. Қазақстан халқына Жолдауы. // «Егемен Қазақстан» газеті. 27 қаңтар, 2012.
2. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары. // «Егемен Қазақстан» газеті. <http://www>.
3. Өмірбаева К. «Оқыту процесіндегі инновациялық ізденістер». 2011 . «Қазақстан мектебі» №2, Алматы қ. 2013.

ВЫБОР ТЕМЫ ИССЛЕДОВАНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Кисабекова М.Е.

**Филиал АО «НЦПК «Орлеу» ИПК ПР по Карагандинской области
г. Караганда**

В связи с внедрением обновленных образовательных программ в Республике Казахстан необходимость подготовки учителя к исследовательской деятельности возрастает.

В настоящее время педагоги должны не столько передавать ученикам сумму знаний, сколько научить через исследовательскую деятельность приобретать знания самостоятельно, уметь пользоваться приобретенными знаниями самостоятельно для решения новых познавательных и практических задач и работать в разнообразных группах, исполняя разные социальные роли.

Педагог должен иметь исследовательское поведение, быть компетентным в проведении исследований и создании условий для учащихся.

В обновленных образовательных программах исследовательская деятельность рассматривается через активное и практическое обучение. Ниже в статье будут описаны приемы выбора темы исследования через активные и практические действия.

Одним из самых важных этапов учебно-исследовательской работы с детьми в методическом отношении является момент первичного включения учащихся в собственную исследовательскую практику. У педагогов возникают вопросы, с чего и как начать работу с детьми в исследовательском обучении.

Ответы на эти вопросы можно найти в «Методике исследовательского обучения младших школьников» (2004) А.И.Савенкова, который предлагает «мини-курсы», экскурсии как способ стимулирования поисковой деятельности, коллективные игры как средство развития исследовательского поведения.

Обновление содержания образования позволяет включить ребенка в собственный исследовательский поиск на любых предметных занятиях в ходе основного обучения.

Учащиеся во время обучения будут учиться формулировать проблемы, определять в общих чертах ожидаемые результаты, разрабатывать структуру темы, составлять план, исследовать, презентовать, то есть полному циклу исследовательской деятельности – от определения проблемы до представления и защиты полученных результатов. Овладев всеми этими навыками, учащиеся будут грамотными в исследовании.

В мире существует множество моделей применения исследовательского обучения.

На курсах повышения квалификации учителей начальных классов была предложена модель интегрированного социального исследования Хэмстона и Мердока (1996), согласно образовательной программе обучения, предложенной государством, в рамках обновления содержания образования.

И, конечно, в первом классе будет осуществляться структурированное исследование, т.е. от начала до конца в сопровождении учителя.

Чтобы познакомить с методикой проведения учебных исследований потребуется 1-2 фронтальных тренировочных занятий (по А.И.Савенкову). Для проведения фронтальных, тренировочных занятий класс лучше делить на подгруппы (по 10-13 человек). В помощь педагогу можно выбрать на добровольных началах пару наиболее активных ребят. Желательно выбрать детей энергичных, активных, с хорошо развитой речью.

Выбор темы исследования – это важный этап в исследовательском обучении. От степени удачности его прохождения в значительной степени зависит возможность успеха работы в целом.

Также выбор темы исследования обосновывается, прежде всего, ее актуальностью, то есть насколько предполагаемые исследования будут способствовать выполнению практических задач.

Всем известно, что новизна темы гарантирует рассмотрение новых неисследованных объектов или исследования известных объектов нетрадиционными методами и с нетрадиционной точки зрения. Но в начальной школе есть место исследованным, известным объектам, традиционным методам. Учащиеся начальной школы на известном материале учатся наблюдать, экспериментировать, представлять и защищать полученные результаты. В силу своего возраста они открывают новое для себя из исследования известных фактов.

Выделенная нами пара «исследователей» определяет тему своего исследования - это шаг первый. Для того, чтобы учащиеся смогли это сделать, предложим им заготовленные нами карточки с различными изображениями - темами будущих исследований.

После короткого обсуждения, направляемого педагогом, дети обычно останавливают свой выбор на какой-либо теме - выбирают ту или иную карточку. Выбирая тему, надо фиксировать внимание детей на том, что если мы

имеем возможность, то надо выбирать что-то особенно привлекательное. Это будет возможно, если предмет исследования позволяет применить большую часть методов. Например, мы можем взять тему «Поведение слова» или «Разработка космического корабля для межгалактических полетов», но эти темы не позволят нам использовать метод наблюдения и не дадут провести собственные эксперименты. Поэтому на первых тренировочных занятиях лучше ориентировать детей на такие темы, которые можно было бы исследовать максимально широко [3].

Если в классе есть живой уголок, то пара «исследователей» могут выбрать связанное с ним. Учащиеся могут наблюдать, фиксировать, обсуждать и т.д. в классе.

В последующем, в исследовании, выбор темы по карточкам с изображениями тем будущих нужно предложить всем учащимся, вместе с папкой исследователя. В папке исследователя листочки для сбора информации, план, ручка, карандаш или фломастеры.

При выборе темы исследования можно помочь еще следующим образом: показать карточки с проблемными вопросами «Почему...?», «Как...?» и учащиеся должны составить вопрос. В итоге можно получить тему исследования.

Также учитель может и должен “подтолкнуть” их к правильному выбору темы исследования, попросив ответить на следующие вопросы:

Что мне интересно больше всего?

Чем я хочу заниматься в первую очередь?

Чем я чаще всего занимаюсь в свободное время?

О чём хотелось бы узнать как можно больше?

Чем я мог бы гордиться?

В начальной школе можно провести анкетирование или опрос, предложив детям, выделить и подчеркнуть три-пять проблем, которые им наиболее интересны. Не беда, если учащиеся не отметили вопросы, на которые был ориентирован сам учитель. Исследование тем и хорошо, что можно интегрировать проблемы и менять акценты.

Например, для работы над исследованием «История моей школы» можно предложить следующую анкету.

Анкета

1. Знаешь ли ты символику родной школы (герб, флаг, гимн)?
2. Где учились твои родители?
3. Обучались ли в нашей школе знаменитые люди?
4. Становились ли твои учителя участниками различных конкурсов городского или областного, республиканского уровня?
5. А какую память о себе оставят простые ученики, без которых не смог бы существовать этот дом – школа № ... , которая в этом году отмечает свой юбилей?

Из тех, кто выбрал одинаковые вопросы исследований, формируются группы по интересам.

Еще один прием выбора темы: учащимся можно предложить злободневные фотографии и методом «мозгового штурма» определить проблему, тему исследования. Например, показать фотографию с мусорным баком и свалкой и спросить: «Что можно сделать, чтобы на улицах не было столько мусора?» В результате может возникнуть тема исследования «Что я могу сделать с мусором? Проблема утилизации отходов» [2].

В статье показаны некоторые приемы выбора темы исследования в начальной школе. Всегда надо помнить, что тема – это своего рода визитная карточка исследования. Первоначальная формулировка темы может носить неокончательный вариант, а только лишь предварительный. Список методик выбора темы исследования открыт, его можно дополнять и расширять. Все это зависит от мастерства самого педагога.

Психолого-педагогическая компетентность педагога в исследовательской деятельности важна, так как она является одним из условий развития функциональной грамотности школьника.

Литература

1. Критерии выбора темы научного исследования, порядок ее конкретизации и утверждения Электронный ресурс <http://banauka.ru/3923.html>
2. Проекты и исследования. Электронный ресурс/
<http://nsc.1september.ru/article.php?ID=200800504>
3. Савенков А.И. Методика исследовательского обучения младших школьников. - Самара: Издательство «учебная литература», 2004.-80 с.

ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫ ОҚУШЫ – ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫ МҰҒАЛІМ

Кожаева А.Н.

**№ 12 ЖББОМ химия және биология пәні мұғалімі
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы**

Мектеп алдындағы ең басты міндет: балаларды жылдам өзгеріп жатқан әлемде өмір сүруге үйрету. Қазіргі заманда өзі бетімен шешім қабылдайтын, белсенді, шығармашыл адамдарға сұраныс көп. Қарқынды дамыған әлемде балалар өте көп ақпарат алады. Оларды қабылдауға үлгеріп қана қоймай ол ақпаратты түсініп, қолдануға қалай үлгеруге болады? Бүгінгі күнде заманауи білім беруде оқушылардың функционалды сауаттылығы жайында көп айтатын болды. Оқушылар бойында жігерлілік, шығармашылық тұрғыдан ойлай білу, ерекше шешім қабылдайтын құнды қасиеттер мектеп қабырғасында қалыптасады. Ал осындай сауатты оқушы тәрбиелеу бізге жүктеліп отыр. Функционалды сауатты оқушының қабілеттері:

- Сыртқы ортамен қарым-қатынас жасау;
- Өзгермелі өмірге бейімделуі;

- Әлеуметтік-мәдени дамуы;
- Ақпараттық, проблемалардың шешімін табуы;
- Әлеуметтік дағдылардың дамуы.

Сауаттылық негізі бастауыш мектепте қалана бастайды, бұл жерде әртүрлі сөйлеу әрекетіне, атап айтсақ жазу, оқу, мазмұндау, әңгімелеу, санауға интербелсенді оқыту басталады, жалпы оқу икемділігін дамыту функционалды сауаттылыққа бастайтын жол осы. Әр білім беру бөлімі барлық функционалды сауаттылықты дамыту барлық түрлеріне қатысады. Бастауыш сынып оқушылардың функционалды сауаттылығын дамыту үшін мұғалімдер арнайы белсенді, дамытатын оқыту әдістерін қолданған жөн. Бастауыш мектепті тәмамдаған оқушының келесі сыныптарда, яғни негізгі орта білім беру деңгейінде оқуын жалғастыру барысында:

- Мәліметтерден басты ойды бөлу;
- мәтін мазмұнын байланыстырып айтып беру;
- мәтін бойынша сұрақтарға жауап беру;
- мәтінге сұрақтар қою;
- алған ақпараттар негізінде қорытынды жасау;
- өз ойын жазбаша білдіру;
- қосымша ақпараттар көздерін қолдану, анықтамалық әдебиеттерді пайдалану (сөздіктер, энциклопедиялар және т.б.);
- өз жұмысының нәтижесін дәл бағалау.

«Оқушыларға білім ұшқынын беру үшін мұғалім өзіне теңіздей жарықты сіңіру қажет» әйгілі В.А.Сухомлинский айтқанындай, оқушылардың бойындағы жеке қабылеттерін, құзыреттілігі, икемділігін дамытуындағы мұғалім мәдениеттілігінің маңызы зор. Мұғалімнің рухани және әлеуметтік мәдениетіне өте жоғары талаптар қойылады, оның бірі функционалды сауаттылық. Оқушының жоғарғы жетістіктерге жетелеу үшін мұғалімнің шеберлігі өте маңызды. Ол үшін біз сабақ беру үдерісіне өзгеріс енгізуіміз қажет. Ең алдымен пәндер арасындағы байланыс қажеттілігі туындайды, олар келесі міндеттер атқарады:

- Методологиялық пәнаралық міндет - оқушылардың табиғатқа деген қазіргі көзқарас оның тұтастылығы мен дамуы;
- Білім беру пәнаралық міндеті көмегімен оқушылар бойында жүйелілік, тереңділік, саналы білім қалыптасады;
- Дамыта оқыту міндет, жүйелі және шығармашылық ойлау, танымдық белсенділіктерін, өзіндік ынтасы дамыды.
- Тәрбие міндеті, барлық саладағы оқушы тәрбиесі;
- Сындарлы міндет, оның көмегімен оқушылар нақты, теориялық, философиялық, ғылымилық білім алып, өз білімдерін саралап, жетілдіреді.

Функционалды сауаттылыққа жету үшін жаңашыл әдістерді қолдану барысында оқушылары оқып-үйренуге, меңгеруге, білімді өмірде қолдануға және өзін дамытуға жетеді. Сабақ беру үдерісінде ең маңызды оқушылардың ойын сабаққа аудару үшін, психологиялық ахуал орнату мақсатқатында әртүрлі ойын, жаттығулар, тренингтер өткізу қажет деп ойлаймыз. Оқушының

психологиялық күйіне басты назар аударған жөн. Өзіміз сабағымызда келесі әдістерді айтып кетуге болады. «Сатамын, сатып аламын», «Айна», «Санамақ», «Мен ең кереметпін», «Амандасу», «Көңілді күн», «Комплимент айту», «Қаншалықты бір-бірімізді танимыз», «Жемістерден жасалған көңіл-күй рецепті», және т.б. Келесі маңызды

Конфуций айтқандай: *Мен естігенді ұмытамын, көргенді есте сақтаймын, істегенді түсінемін.* Оқу үдерісінде оқушылардың алдыңғы сабақтарда алған білім, дағды, біліктерін жаңа жағдаятта қолдана алуына қажетті дағдылары дамытылады. Пәнді интеллектуалдық және шығармашылық тұрғыда түсініп меңгертуге ден қойылады. 10 сыныбында биология сабағында «Жасуша құрамындағы бейорганикалық заттар» тақырыбын өткен кезде. Қызығушылық ояту барысында «9 сурет» әдісін қолдану арқылы оқушылардың өз ойларын білу үшін химия, математика, өзін-өзі тану, медицина, салауатты өмір салтын ұстану салалары қозғалды. Мұғалім Неге, Қалай, Не себептен, Сенің ойынша және тағы басқа жетелеу сұрақтар қою арқылы оқушылардың өз ойларын еркін жеткізіп, жаңа тақырыпты өздері ашып келесі бөлімге өтуіне жағдай жасайды. Мағынаны тану сатысында, мысал ретінде, Түртіп алу әдісін өз сабағымызда жиі қолданамыз. Сыныпты топтарға бөлеміз әр оқушыға рөл беріледі сол рөл бойынша оқулықта берілген мәтінмен жұмыс істейді. «Ұйымдастырушы», «Сұрақ қоюшы», «Баяндаушы», «Сілтеме табушы», «Тайм-кипер» және т.б. Бұл әдісті қолдану кез келген сабақта қолдану тиімділігі сөзсіз. Ой-толғаныс кезеңінде: Синквейн –бес жолды өлең оқушы берілген тапсырма бойынша өлең құрастырады. Бес жолды өлеңді құрудың ережесі мынадай: бірінші жолда 1 зат есім, екінші жолда 2 сын есім, үшінші жолда 3 етістік, төртінші жолда 4 сөзден тұратын сөйлем яғни ойды түйіндеу, бесінші жолда тақырыпқа байланысты 1 синоним сөз жазылады. Мысалы ретінде 6 сыныпта биология сабағында «Саркодиналар. Кәдімгі амеба» тақырыбында: Амеба. Қарапайым, жалғанақты. Қозғалады, қоректенеді, көбееді. Қарапайымдылар, бор түзілу себепкерлері. Саркодиналар. «Сократ шеңбері» әдісі үй тапсырманы сұраған кезде өте ұтымды. Ортаға 8 қатысушы шығады: 4-еуі орындыққа отырады /ішкі шеңбер/, 4-еуі /сыртқы шеңбер/ тұрады. Ішкі шеңбер қозғалмайтын, сыртқы қозғалмалы. Сыртқы шеңбердегі бақылап бағалайды, отырғандар жауап береді. Сосын тұрғандар сағат тілімен ауысады, отырғандар тұрады, тұрғандар отырады, рөлдері ауысады.

Сыныптан тыс іс шаралар, ата-аналар жиналысында, коучинг өткізу барасында өте қолайлы келесі әдістерді атап кетуге болады.

Тони Райанның «Дананың кілттері» әдісінен «Керісінше» кілті – сөйлемде «істей алмаймын», «ешқашан» және «істемеймін» сөздерін пайдалануды көздейтін тапсырма . «Әліпби» кілті – берілген тақырыпқа қатысы бар сөздердің тізімін А-дан Я-ға дейін әліпби ретімен тізбектеңіз. «Конструктор» кілті – шектеулі құрылыс материалдарын креативтілікпен пайдалануды талап ететін мәселелерді шешу жөніндегі тапсырма«Жаңа дизайн» кілті (ағылшынның *BAR* аббревиатурасынан: (*B - bigger*) артық, (*A - add*) қосу, (*R -*

remove, replace) алып тастау) – күнделікті заттарға жаңа дизайн беру үшін қолданылады. «Жаңа дизайн» кілті (ағылшынның *BAR* аббревиатурасынан: (*B - bigger*) артық, (*A - add*) қосу, (*R – remove, replace*) алып тастау) – күнделікті заттарға жаңа дизайн беру үшін қолданылады.

«Автобус аялдамасы» сынып сағаттарында саяхат – сабағы ретінде қолдану өте тиімді. Мысалы 10Б сыныбында «Жеңіс тойы – жаса мәңгі» атты ашық тәрбие сағатында 1 аялдама Мәскеу қаласы: Аяқталмаған сөйлемді аяқтаңдар , 2 аялдама Ленинград қаласы: Отан турал мақал-мәтелдер, 3 аялдама Севостополь қаласы: Сурет пен жұмыс. Осы әдісті қолдану барысында оқушыларды қызығушылықтарын артқанын байқадық. Оқыту барысында белсенді әдістерді пайдалану арқылы оқушылардың жетістіктерін байқауға болады. Функционалды сауатты оқушы тәрбиелеу біздің қолымызда. Функционалдық сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Олай болса, функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады. Қоршаған әлемде және табиғатта болып жатқан құбылыстарды түсіну, салыстыру, талдау, жіктеу, жүйелеу, жалпылау білік, дағдыларын меңгерту мақсаттары көзделгенде ғана оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға болады.

Егер әр мұғалім өз сабағын басқа пәндермен кіріктіріп өткізсе, сабақ барысында жаңашыл, белсенді әдістерді қолданса, сабақта ойын элементтерін қолданса міндетті түрде осы мақсатқа жетеміз. Функционалды сауатты оқушы тәрбиелеу үшін біз өзіміз оқып үйренуден жалықпай дамып отыруымыз қажет.

Ол үшін күнделікті оқыту үдерісінде әрбір пәннен берілетін теориялық білімді өмірдегі жағдайлармен байланыстырып, практикалық жағына бағыттап отыру керек. Өзіміздің жұмысымызды орыс данасы Н.И.Пироговтың сөзімен аяқтасақ дейміз: «Оқыңыз, көріңіз, үйреніңіз, пайымдаңыз және бәрінің ішінен ең пайдасын алыңыз».

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы №832 қаулысы // ресми мәтін. Астана: Әділет, 2012ж. – 14 б.
2. Крупник, С.А. Функциональная грамотность / С.А. Крупник, В.В. Мацкевич. – М.: Педагогика, 2010ж
3. Алтынсарин атындағы ұлттық білім академиясы Республикалық ғылыми-әдістемелік және ақпараттық-талдамалық журнал «12 жылдық білім беру» № 2, –2015жыл. Қазақстан мектебі» ғылыми-педагогикалық журналы № 10 қазан, 2015жыл.

КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУ ЖҮЙЕСІ-ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ КЕПІЛІ

Козыбаева Ж. Ж.

№11 ЖББОМ

Қарағанды облысы, Қазақстан Республикасы

Елбасы Н. Ә. Назарбаев 2012 жылғы 27 қаңтардағы «Әлеуметтік - экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына кезекті Жолдауында білім беру ұйымдары жастарға жалаң білім беріп қана қоймай алған білімдерін өмірдің түрлі жағдайларында пайдалана алуды үйретуі керек екендігін баса айтып, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың бес жылға арналған Ұлттық шаралар жоспарын дайындау жөнінде нақты тапсырма берген болатын. Қазіргі әлемдік білім кеңістігіндегі халықаралық стандарт талаптарына сай оқыту үдерісінің орталық тұлғасы білім алушы субъект, ал ол субъектінің алған білімінің түпкі нәтижесі құзыреттіліктер болып белгіленуі білім беру жүйесінде «функционалдық сауаттылықты» қалыптастыру мақсаты негізге алынып отыр.

Н.Ә.Назарбаев: «Білім беру реформасы – Қазақстанның бәсекеге нақтылы қабілеттілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін аса маңызды құралдардың бірі», – деп, білім беру жүйесінде жүргізіліп жатқан реформалар бүгінгі күннің талабынан туындап отырғанын атап көрсетті.

Білім беру бағдарламасының негізгі мақсаты - білім мазмұнының жаңаруымен қатар, критериалды бағалау жүйесін енгізу және оқытудың әдіс - тәсілдері мен әртүрлі құралдарын қолданудың тиімділігін арттыруды талап етеді.

Бағалау жүйесі де түбегейлі өзгеріске ұшырап, критериялық бағалау жүйесіне өтіп жатыр. Критериалды бағалау кезінде оқушылардың үлгерімі алдын ала белгіленген критерийлердің нақты жиынтығымен өлшенеді. Оқушылардың пән бойынша үлгерімі екі тәсілмен бағаланады: қалыптастырушы бағалау және жиынтық бағалау.

Критериалды бағалаудың мақсаты– нәтижені өлшеу ғана емес, сонымен қатар оны жақсарту, жүйелі бағалай отырып оқушылардың функционалдық сауаттылық, танымдық қабілеттерінің деңгейін және оқушылардың өнімді жұмысының көрсеткішін білім деңгейін арттыра аламыз. Бұл деңгей өмірдің әртүрлі саласындағы тапсырмаларды шешуде мектептік білім мазмұнының қолданбалық сипатына және оқушылардың игерген біліміне негізделуіне септігін тигізеді. Сондықтан, қоғамдағы өмірлік пен тәжірибелік іс-әрекеттердің дағдылары мен әлеуметтік іс-тәжірибені меңгеру үшін оқушылардың білім алу барысында негізгі және пәндік құзыреттіліктерін критериалды бағалау арқылы өмірге бейімделе білетін тұлғаны қалыптастыра аламыз.

Оқушылардың функционалдық дамуына бағалаудың қалай әсер ететініне тоқталып кеткім келеді

<ul style="list-style-type: none"> Қазіргі бағалау мәселелері 	<ul style="list-style-type: none"> Критериалды бағалау
<p>Оқытудың жоспарланған нәтижелеріне жеткендігін анық көрсететін, мұғалімдерге, оқушыларға және ата-аналарға түсінікті бағалауда нақты критерийлері жоқ</p>	<p>Оқушылардың оқу жетістіктерін алдын ала белгілі, ұжымдық негізде жасалған, білім беру мақсаттары мен нәтижелеріне сай келетін, түйінді құзыреттіліктердің қалыптасуына ықпал ететін нақты критерийлермен салыстыру үдерісі.</p>
<p>Мұғалім әр оқушының белгілі бір критерийлерге жеткеніне емес, жалпы сыныптың орташа деңгейіне бағдарланып баға қояды. Оқушыларға қойылатын бағалар олардың әрқайсысының әр пән, тақырып бойынша нақты нені қалай және қаншалықты игергені туралы түсінік бермейді.</p>	<p>Критерий оқушының жас ерекшелігіне, бағдарламаға сай алынады. Критерийлер оқушы нені үйрену керектігін байқатады.</p> <ul style="list-style-type: none"> Дескрипторлар- оқытудың міндеттерін жүзеге асыратын өлшемдер, оқушылар жұмыс барысында орындайтын іс – әрекеттер тізбесі. Дескрипторлар оқушы қалай жоғары нәтижеге жете алатындығын көрсетеді.
<p>Оқыту үдерісі кезінде мұғалім мен оқушы арасында оқушылардың оқуға қызығуын арттыруға ықпал ететін жедел тура және кері байланыс жоқ</p>	<p>Рубрика – бағалау критерийлеріне сәйкес оқу жетістігінің деңгейлерін көрсету құралы</p> <p>Рубрикада мұғалім әрбір оқушы үшін әрбір критерий бойынша оның қол жеткізген оқу жетістігінің деңгейін белгілеп көрсетеді. Рубрикалар оқушылар не үшін оқитынын көрсетеді.</p>

Салыстырмалы тұрғыда қарасақ, дәстүрлі бағалау барысында оқушы академиялық білімін жетілдіріп жай сауаттылық - адамның оқу, түсіну, қысқа мәтіндерді құру және қарапайым арифметикалық әрекеттерді орындауды жүзеге асырып, соның бағасын ғана алады. Ал, критериалды бағалау негізінде кемшіліктерін түзеп, функционалдық сауаттылықты– сыртқы ортамен қарым - қатынасқа түсе алу қабілетін және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым - қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткішіне қол жеткізе алады. Олай болса, функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым - қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралатынын білгеніміз жөн. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығы дегеніміз – оқушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімін сыныптан тыс жерде, кез келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз етуден тұрады. Осы ретте тек білім беріп қана қоймай оқушы критерийлерарқылы *нені* үйрену керектігін байқататынымыз анық.

Критериалды бағалау жүйесінің артықшылығы, баланың ойлау қабілетін дамытып, ғылыммен айналысуына ықыласын туғызады.

Критериалды бағалау оқушылардың жетістіктерін бір-бірімен салыстырмайды және бір-біріне тәуелді етпейді, сонымен қатар әр оқушының құзыреттілік

деңгейі туралы ақпарат беруге бағытталады. (суреттегі сабақ барысында алынған стикердегі ақпараттар дәлел бола алады)

Жүйелі кері байланыс орнату арқылы білім алушылардың өзін-өзі үнемі жетілдіріп отыруына жағдай жасау тиімді. Оқу жетістігін бағалау білім алушының кері байланыс арқылы оқу мақсаттарына сәйкес жоспарланған білім беру үдерісін реттеу және түзету арқылы нақты қол жеткізген нәтижесін белгілеу үдерісі болғандықтан өнімді болары сөзсіз. Ол функционалды сауатты тұлғаны қалыптастыруға кепіл бола алады. Функционалды тұлға қалыптастыру үшін:

✓ бағалау мақсаты кім жақсы, кім нашар екенін анықтау емес, әркімнің жоғары нәтижеге жетуіне жағдай жасау керек.

✓ бағалауды «жоспарлау-оқыту-бағалау» үдерісінің ажырамас бөлігі ретінде қарау қажет.

✓ бағалаушы мен бағаланушы бағалау шарттары мен критерийлерін алдын ала білуі және айқын түсінуі керек.

✓ даму мен жетістіктер туралы нақты ақпарат алу үшін бағалау шарттары мен критерийлері алуан түрлі болуы керек.

✓ бағалау үдерісінің басты кезеңі бағалаушы мен бағаланушы арасындағы кері байланыс үнемі жүргізілуі тиіс.

✓ мұғалім ғана емес, оқушы да жақын арада не жасау қажеттігін нақты түсінуі керек.

✓ өз қабілеттерін бағалауда оқушыға нақты ролдік үлгі керек. Осы негізге сүйене отырып критериалды бағалау-білім беру сапасын арттырып, функционалды сауатты тұлға қалыптастыруға мүмкіндік беретініне көз жеткізуге болады.

Әдебиеттер

1. Функциональная грамотность. Матюшкина М.Д
2. Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде «Қазақ тілі» пәні бойынша педагог кадрлардың біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы бойынша әзірленген «Мұғалімге арналған нұсқаулық», 2016 ж.
3. Орта білім мазмұнын Назарбаев Зияткерлік мектептері тәжірибесі негізінде жаңарту. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2014ж.

ПРИЁМЫ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Мыкышева Г.Е., Копбаева Г.С.

**школа-гимназия имени Ж. Ақылбаева
Шетский район, Карагандинская область**

Содержание системы образования, в котором реализуются ценностные, смыслообразующие, гуманистические и творческие компоненты жизни общества, является на сегодняшний день актуальным. Оно определяется

потребностями личности и государства, уровнем развития науки, культуры и техники, основными тенденциями развития современного общества. Новая образовательная парадигма во многом изменила содержание обучения и подход к нему.

В рамках обновления содержания образования развитие функциональной грамотности школьников определяется как одна из приоритетных целей образования. Функциональная грамотность - способность человека, общества вступать в отношения с внешней средой и максимально быстро адаптироваться и функционировать в изменяющихся условиях. Как результат обучения формируется посредством каждого школьного учебного предмета.

Основное внимание уделено функциональному значению предметов общественно-гуманитарного направления, которые способствуют формированию и становлению личности. Инструментарием развития функциональной грамотности школьников, а также проверки ее сформированности являются задания творческого характера (исследовательского, занимательного характера, с экономическим, историческим содержанием, практико-ориентированные задания и др.).[1].

Задачи на формирование функциональной грамотности по гуманитарным дисциплинам помогают повысить уровень заинтересованности к предмету, иногда они являются важным компонентом в преодолении барьеров в учебном курсе. Такие задания должны составляться с учетом ориентации на самопознание, саморазвитие личности будущего выпускника школы путем включения в содержание образования.

Одной из главных задач учителя, является решение проблем функциональной неграмотности ученика. [2,4]. Для решения данной проблемы мы считаем возможным проведение интегрированных уроков с применением элементов педагогической технологии «Развитие критического мышления через чтение и письмо». По своей структуре делится на:

- «Вызов»
- «Осмысление»
- «Рефлексия».

Интегрированный урок литературного чтения и самопознания по теме «Семья – основа общества» мы начали с позитивного настроения круга радости «Мой самый счастливый день», который помогает определить настроение учащихся, создать благоприятную обстановку. Для организации работы в группе, в паре применили метод «Пазлы». Сбор картинок развивает логическое мышление, внимание.

По собранному «Пазлу» предлагаем учащимся придумать название группы, девиз и все это изложить в стихотворной форме. Выступление всей группой развивает сплоченность, единство.

Далее приемом «мозговой атаки», задавая проблемные вопросы, способствующие формированию представлений, повторили пройденную тему. Например: «Какие у вас возникают ассоциации, когда слышите слово «семья», «семейный очаг?»».

На этапе «Осмысления» для групп предложили текст М.Кабанбаева «Арыстан, я и виолончель». Далее по данной теме предложили написать «Письмо автору рассказа».

С целью сопоставления, сравнения, выделения самого главного предложили составить постер «Собака - друг человека».

По завершении работы каждая группа защитила свои проекты, а другие группы оценили их.

Формирование функционально грамотной личности невозможно без становления его самосознания, вне процесса самопознания. Учащиеся учатся понимать сущность своего «Я», раскрывая свои способности, свое истинное предназначение, приобретают новые знания о связи человека с природой, развивают в себе такие качества как доброта, отзывчивость, бережное отношение к окружающему миру, стремление помочь ближнему.

В процессе урока прослеживается межпредметная связь с литературой, искусством, музыкой.

Предложили учащимся в паре обсудить задание «Отношение Асана к Арыстану» и найди соответствующее значение:

Арыстан собака
ласковый друг
рычал удивительный
верный понятливый
пес черный, лохматый

Для развития творческого мышления предложили группам составить «Синквейн»:

□ первая строка – тема синквейна, одно слово, существительное или местоимение;

□ вторая строка – два прилагательных или причастия, которые описывают свойства темы;

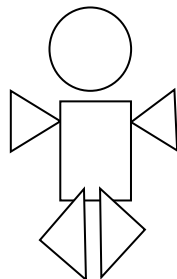
□ третья строка – три глагола или деепричастия, рассказывающие о действиях темы;

□ четвертая строка – предложение из четырех слов, выражающая личное отношение автора синквейна к теме;

□ пятая строка – одно слово (любая часть речи), выражающее суть темы; своего рода резюме.

Собака.
Черная, лохматая.
Лает, кусает, охраняет.
Самый лучший друг Асана.
Верность.

На этапе рефлексии группам раздали геометрические фигуры, из которых дети должны были составить скелет человечка. На каждую геометрическую фигуру даётся задание: в прямоугольнике - что узнал нового, в кругу - пишут мнение об уроке, в треугольниках - пишут пожелания своей группе, и в следующих двух – пишут пожелания другой группе.

В конце урока по ответам учащихся получаем самоанализ учащихся.

Развитие функциональной грамотности зависит от компетентности, творческого подхода педагога. Интегрированные уроки в условиях обновленного содержания образования способствуют применению на практике и в жизни полученных знаний и умений, учат работать с текстом в парах и в группе, слушать мнение собеседника, сравнивать, выделять причинно-следственные связи, сопоставлять ответы, делать самоанализ.

Литература

1. Об особенностях преподавания основ наук в образовательных организациях РК в 2017-2018 учебном году. Инструктивно-методическое письмо.- Астана:Национальная академия образования им Ы.Алтынсарина, 2017.
2. Функциональная грамотность школьников: актуальные вопросы и пути решения// Материалы областной научно-практической конференции педагогических работников. Часть 2. Караганда – 2016.
3. Саинова Л.А., Лосева Е.М., А.Б. Сапарбаева, Н.И. Харьковская, Г.И. Калиева «Самопознание» учебник для 11 кл.-А.:ННПООЦ «Бөбек», 2010

ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДАҒЫ ПЕДАГОГТЫҢ РӨЛІ

Куангалиева Г.М

**№44 МГ Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Қарағанды облысы, Қазақстан Республикасы**

Қазақстанда білім берудің өзіндік ұлттық үлгісі қалыптасуда. Педагогика ғылымында баланың тұлғалық дамуына бағытталған жаңартылған білім бағдарламасы - заман талабына сай келешек ұрпақтың сұранысын қанағаттандыратын бағдарлама. Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялық іс-әрекетінің ғылыми-

педагогикалық негіздерін меңгеруі маңызды мәселелердің бірі. Сондықтан да оқушылардың ой-өрісін, ұлттық мәдениетін, ұлттық рух пен сана -сезімін дамытып, алғыр тұлғаны қалыптастыруда тәрбие жүйесіндегі іс-әрекеттердің енгізілуі үлкен жетістіктерге жетелейді. Бүгінгі мақсат әрбір оқушыларға түбегейлі білім мен мәдениеттің негіздерін беру және олардың жан-жақты дамуына қолайлы жағдай жасау.

"Халық пен халықты теңестіретін - білім" - деп қазақтың заңғар жазушысы Мұхтар Әуезов айтқандай, білім бәсекесіне бейім шәкірт тәрбиелеу - біздің мақсатымыз. Сондықтан да жаңалықтан қалмай, жаршысы болуымыз керек. Бұл мақсаттарға жету үшін мұғалімнің ізденісі, тәжірибе, жана технологиялар қолдану қажеттілігі туындайды.

Қазақстан Республикасының білім беру реформаларының негізгі мақсаты - білім беру жүйесін жаңа экономикалық ортаға бейімдеу. Бұл тұрғыда Президентіміз Н.Ә. Назарбаев еліміздің әлемдегі бәсекеге қабілетті 50 елдің қатарына қосылуы туралы міндет қойғаны белгілі. Білім беру жүйесін жетілдіру осы мақсатқа қол жеткізуде маңызды рөл атқарады. Болашақта өркениетті, дамыған елдердің қатарына ену үшін заман талабына сай білім керек.

Н.Ә. Назарбаевтың "Қазақстандық жол-2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ" атты Жолдауында еліміз дамуының барлық стратегиялық бағыттарын жүзеге асыратын міндеттер қойылды. Республика болашағына бағдар беретін бұл жолдауда "XXI ғасырдағы дамыған ел дегеніміз - белсенді, білімді және денсаулығы мықты азаматтар" деген. Қазіргі ұстаздар алдындағы міндет: ғылым мен техниканың даму деңгейіне сәйкес оқушының білімі терең, іскер және ойлауға қабілетті құзырлы тұлғаны тәрбиелеу. Мұндай талапқа сай қызмет етуде ұстаз үнемі ізденісте кәсіби білікті болуы тиіс.

Білім берудің мазмұны жаңарып, жаңаша көзқарас пайда болды. Мемлекетіміздің білім беру үдерісіне енген жаңартылған білім беру бағдарламасы - заман талабына сай келешек ұрпақтың сұранысын қанағаттандыратын тың бағдарлама. Шындығында мұғалімнің алдында оқушыларға білім мен тәрбие беруде үлкен жауапкершілік тұр. Әр оқушыны оқытып, тұлға ретінде қалыптастыруға байланысты мәселелерді өздігімен және шығармашылық ынтамен шешуге қабілетті жаңашыл мұғалім керек. Білім алушылардың мектепте табысты оқуы ғана емес, өмірде де табысты болуы мұғалімнің қабілетіне байланысты. Мұғалім оқушылар үшін қандай да бір пәннен білім беретін адам ғана емес, сондай-ақ олардың оқудағы еңбегін қызықты да тиімді ұйымдастыра алатын, оларға үлгі болатын ерекше тұлға болуы тиіс. Жаңа заман мұғалімнен күнделікті сабақта, әр жағдаят үстінде ерекше білім деңгейін көрсетуді және шығармашыл шешім қабылдай алуын талап етіп отыр. Пәндік, дидактикалық, әдістемелік, психология-педагогикалық білім мен дағды ғана емес, педагогтың жеке тұлғалық потенциалы, кәсіби құндылықтары өз мамандығының кәсіби шебері екенін дәлелдейді.

Жаңартылған білім берудің маңыздылығы - оқушы тұлғасының үйлесімді қолайлы білім беру ортасын құра отырып сын тұрғысынан ойлау, зерттеу

жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, АКТ-ны қолдану, коммуникативті қарым-қатынасқа түсу, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білу. Жаңа білім беру бағдарламасы сыни тұрғыдан ойлауға, шығармашылықты қолдана білуді және оны тиімді жүзеге асыру үшін қажетті тиімді оқыту тәсілдерін (бірлескен оқу, бағалау жүйесі, бағалаудың стратегиялары және модельдеу) үйретеді. Балаға ізгілік тұрғысынан қарау; оқыту мен тәрбиенің бірлігі; баланың танымдық күшін қалыптастыру және дамыту; әр оқушыны оның қабілеті мен мүмкіндік деңгейіне сай оқыту; баланың өз бетімен әрекеттену әдістерін меңгерту; баланың танымдық және шығармашылық икемділігін дамыту; барлық оқушылардың дамуы үшін жүйелі жұмыс істеу; оқу үрдісін оқушының сезінуі де осы бағдарламаның педагогикалық қағидаларына жатады. Жаңартылған білім беру бағдарламасының ерекшелігі спиральді қағидатпен екендігі де баршамызға аян. Бағалау жүйесінің де түбегейлі өзгеріп, критериялды бағалау жүйесі, оның өзі екі тәсілмен: қалыптастырушы және жиынтық бағалаумен өтетіндігі баланың жан-жақты ізденуіне ынталандырады. Қалыптастырушы бағалаудағы кері байланыс оқу үдерісін түзетіп отыруға мүмкіндік береді.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің де берілу жайы өзгеше. Оқушының төрт тілдік дағдысын: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылымды жетілдіруге бағытталған. Бұл төрт дағды оқу жоспарында «шиыршық әдісімен» орналасып бір-бірімен тығыз байланысты болғандықтан жыл бойына қайталанып отырады және сынып өскен сайын мақсат та күрделене түседі. Аталмыш бағдарламаның мәні, баланың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Оқушы мектепте алған білімін өмірінде пайдасына асыра білуі қажет. Осы орайда мұғалімге жүктелетін міндет: сабаққа нақты дайындық, дидактикалық материалдарды, иллюстрация, АКТ-ны тиімді пайдалану және жас ұрпақтың қабілеті мен дарынын ашу; шығармашылық, логикалық ойлау қабілеттерін жетілдіру; өз алдына мақсат қою арқылы оны жүзеге асыру, өз әрекетінің нәтижелерін бағалай білу. Сабақтағы тиімді тәсілдер: топтық, жұптық оқулар, сыни тұрғысынан ойлау бағдарламасы. Төрт дағдыны қалыптастыруда

1. Қызығушылықты ояту-үйрену үрдісі. Бұған «Топтау», «Түртіп алу», «Ойлану», «Жұпта талқылау», «Болжау», «Әлемді шарлау» әдістері қызмет етеді.

2. Мағынаны ашу-түсіне білу. Оқушының жұмыс жасауына көмектесетін оқыту стратегияларының бірі-INSERT. Бұл әдіс оқығанын түсінуге, өз ойына басшылық етуге және өз ойын білдіруге үйрететін құрал.

3. Ой-толғаныс – күнделікті оқыту үрдісінде оқушының толғанысын ұйымдастыру, басқаға сын көзбен қарап, баға беруге көмектесу. Бұл сатыда оқушылар бір-бірімен әсерлі түрде ой алмастыру, ой түйістіру мақсатында әр түрлі кестені біліп, үйренеді.

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты жаңадан жарық көрген еңбегі ұлт тарихындағы жаңа бір белес, ерекше жаңалық. Бәсекеге қабілетті болу үшін білімді болумен қатар дұрыс тәрбие алу керек. «Тәрбие мен білім егіз» демекші, тәрбие мен білімді қатар жүргізуіміз

керек. Ұлттық болмыстың өзі ежелден келе жатқан қазақи салт-дәстүрлерімізден, мәдениетімізден, барлық рухани құндылықтарымыздан бастау алады. Мына өзгермелі заманда сол құндылықтарымызды одан әрі байытып, дамытып, бүгінгі ұрпақтың санасы мен тұрмысына сіңіру арқылы жаңа ғасырдың ұрпағын қалыптастыру – бізге міндет. Ертеңінен үміт күткен Мәңгілік еліміздің ұрпағы білімді, білікті болуы үшін нақты қадамдар керек. Ұлы ағартушы Ахмет Байтұрсынов «Ұстаз үздіксіз ізденгенде ғана, шәкірт жанына нұр құя алады», – демекші, шәкірттердің жүрегіне жол тауып, әрекеттендіре білу шеберлігіне жетсек, еліміздің ұл-қызы білімді де білікті болып шықпақ. Жаңартылған білім – болашақ кепілі. Осы жолда ұстаз жан-жақты дайындалып, шығармашылық қабілеттерін үнемі арттырып отыруы қажет.

Әдебиеттер

1. Эльконин-Давыдов «Дамыта оқыту технологиясы» Педагогикалық шығармалар, 1998ж
2. Құдайбергенова К.С. «Инновациялық тәжірибе орталығы-педагогикалық технология көзі» Алматы, 2009ж
3. А. Байтұрсынұлы Шығармалары. - Алматы: Жазушы, 1989ж

ҚАЗАҚ ТІЛІ ПӘНІНЕН ОҚУШЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫ

Кудашева С.А.

«Теміртау қаласы № 31 ЖББОМ» КММ
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

Қазақстандағы білім беру реформаларының жалпы мақсаты – білім беру жүйесін жаңа әлеуметтік-экономикалық ортаға бейімдеу болып табылады. Бүгінгі таңда білім беру ісі жоғары білімді, ізденісті, жаңа технологияларды білуді, қолдануды қажет етеді. Оқытудың тиімді әдістері мен формалары білім арқылы табысқа жетуді, алған білімдерін оқуда, өмірде қолдана білуді қамтамасыз ететін қисынды, сыни тұрғыдан ойлау үшін енгізіледі. Жалпы оқыту әдістері мен формаларын жаңарту мұғалім мен оқушының арасында серіктестік, достық, сенімділік қарым-қатынасын туғызады.

Бұл еліміз үшін маңызды болып табылатын оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жағдайында маңызды болмақ. Тұлғаның ең басты сапалары белсенділік, шығармашыл тұрғыда ойлауға және шешім қабылдай алуға, кәсіби жолын таңдай алуға қабілеттілік, өмір бойы білім алуға дайын тұруы функционалды сауатылықтың көрсеткіштері болып табылады.

Бұл функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады. Функционалдық сауаттылықты дамытудың жалпы бағдары Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында анық көрсетілген. Ондағы басты мақсат жалпы

білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның физикалық құбылмалы әлемде әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алуға қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады.

PISA бағдарламасы бағалаудың басқа жүйелерінен ерекшеленетін белгілі бір мақсаттарға ие. Осы мақсаттарды түсінуде мұғалім оқыту мен сабақ әдістері мен тәсілдеріне өзгерістер енгізуі, білімдерін дамытуы қажет. Осы қызметте PISA мәтіндерін түсіну үшін, жұмыс жасай білу үшін өз сабақтарында оқушыларды дайындай алатын түрлі тест сұрақтарын пайдалануы шарт. Тест сұрақтары еркін ойлауға, жазбаша, ауызша ой алмасуға, мәтін мәнін ашуға, автор іріктеген сөздер мен сөз тіркестерінде жатқан ұғымдарды түсінуге, әрекеттестікке негізделеді. Тест мәтін түрлерінде беріліп, оны түсініп оқудан басталып, сөздер мағынасына, грамматика және тілдік, мәтіндік құрылымдарға талдау жасауды қамтиды. Тестте әр түрлі жағдаяттар, әр түрлі аспектілерге сәйкес мәтін түрлері айқындалады. PISA бағдарламасы оқушы ойының кең спектрін бағалайтындықтан, ол оқудың білім беру мақсаттарына тәуелсіздігін, қоғамдағы экономикалық және жеке өмірге қатысу үшін маңызды болатынын ескеру қажет. Оқу сауаттылығы бойынша бұл бағдарламаның негізгі мақсаттарының бірі – оқушылар мектеп аясында және мектептен тыс уақытта нені оқитынын, қандай мақсатпен оқитынын кең ауқымда қамтуды қарастыратындықтан, мұғалімдер осы мәселелерді зерттегені, оны қолданыстағы оқу бағдарламаларымен байланыстырып, салыстыру жасаулары маңызды болмақ. Тест сұрақтарының мазмұны да осы дағдыларды, көзқарастарды, қызығушылықтарды оқушылардың оқу дағдыларының деңгейімен тығыз байланысты қарастыруы маңызды фактор болып табылады. Сонымен қатар қазақ тілі сабақтарында сын тұрғысынан ойлауды дамыта отырып, оқытуда оқушылардың өз бетінше оқып, ізденіп, негізгі мәселелерді анықтап, тұжырымдап, мәселелерді шеше білуіне, пікірталас жүргізуіне, өз көзқарасын топтың алдында жеткізуіне үйрету қажет. Ол үшін оқушылардың мұқият оқу дағдыларын дамыту қажеттігі көрінеді. Мұқият оқу – оқу сауаттылығының басты ұстанымы. Ол нақты деректерді бағалаумен, белгілі мақсат қойып оқумен, қайталап оқумен, мәтін және дереккөздің құрылымын ескерумен, жазушының көркемдеу құралдарын таңдау ерекшеліктерін ескерумен, автор мақсатын анықтаумен, сюжеттің даму кезеңдерін анықтаумен, композициялық құрылымды анықтаумен бағаланады. Бұл оқу дағдылары күнделікті сабақтарға енгізіліп, әр кез қолдануға тиіс дағдылар ретінде айқындалуы керек. Яғни олар жекелеп емес, мерзімдік тапсырмаларды орындау шеңберінде үйретіледі. Сонда ғана оқушылар зерттеу жұмыстарын жазуға, конференцияларға қатысуға мүмкіндік алады. Ұжыммен, топпен, жеке жұмыс жасауға үйренеді. Оқушылар мен мұғалім арасында тығыз байланыс, бірлескен жұмыс жүреді. Оқушылардың пәнге деген қызығушылығы, ынта-ықыласы оянады. Олай болса, мұқият оқуды оқушыларға мәтінді сыни тұрғыдан ойлауға мүмкіндік беретін тапсырмалар ауқымы деп тұжырымдауға болады. Бұл мәселе оқушыларды PISA емтиханына дайындауда көмек болады. Оқушылар емтихан

кезінде күрделі мәтіндермен жұмыс істей отырып, осы дағдыларды қолдана алады. Оқушылар өздерінің түсініктерін тереңдеткісі келген жағдайда қайталап оқуды үйренеді. Олар мәтіннен алынған фактілер негізіндегі сұрақтарға ынтамен жауап бере алады.

Оқушыларды мәтіндерді мұқият оқуға ынталандыратын сұрақтар мен тапсырмаларды дұрыс құрау қажет, күрделі мәтіндерді меңгеруге көмектесу қажет. Мәтін негізіндегі сұрақтарға назар аударып көрелік:

- Мәтін негізіндегі тест сұрақтарының мақсаты – оқушылардың ойларын мәтіндегі маңызды нәрсеге аудару (ақпарат, стиль, құрылым, басқа мәтіндермен байланысы);

- Мәтін негізіндегі сұрақтар оқушылардан мәтіннің кейбір бөліктерін қайталап оқуды және мәтіннің үзінділерін пайдалануды талап етеді.

- Мәтін негізіндегі сұрақтар оқушыларды мәтінді терең талдауға ынталандыруы тиіс. Мұғалім оқушылардан өз қорытындыларын жасауды немесе мәтінде жоқ ақпаратты, идеяларды шығаруды талап етеді. Оқушылар мұғалім сұрағына жауап беретін тірек ойды мәтіннен анықтай алады.

Бұл тест жұмыстарына әрбір оқушы өз еркімен, қызығушылығымен қатысады. Оқушылар жан-жақты ақпараттарды іздеп, зерделейді, өз көзқарастары тұрғысынан оған талдау жасап, бағалай біледі.

Мәтін күрделілігінің барлық факторларын ескере келе 3 санатқа бөлуге болады:

- Сандық көрсеткіштер: қазіргі уақытта, әдетте, компьютерлік қосымшалармен бағаланатын сөздердің көлемі, қайталану жиілігі, сөйлемдегі сөздер саны, мәтіннің тұтастығы сияқты мәтін күрделілігінің аспектілері;

- Сапалық көрсеткіштер: зерек оқырманмен өлшенетін мәтін күрделілігінің аспектілері;

- Оқырман мен тапсырманы ескеру: жеке оқырмандарға (ынталандыру, білім, тәжірибе) және жеке тапсырмаларға (міндет, мақсат, күрделілік) жататын көрсеткіштер.

Оқушылардың оқу мақсаттарына жету, тест сұрақтарын шешу дәрежелерін анықтауда бағалау критерийлері балалардың ойлау дағдыларының деңгейлері бойынша реттеліп құрастырылады. Бағалау критерийлерін құрастыруда мұғалім ойлау дағдылары деңгейлерін көрсететін етістіктерді қолдана алады.

Оқушылар сабақта да, сабақтан тыс уақытта да ізденген тақырыпта мақалалар, кітаптар, Ғаламтор материалдарын тауып әкеліп, жекелей, жұптасып, топтасып талдап, жүйелеп, ортақ ой-пікірге келе біледі, слайдтар әзірлейді. Ғаламтордан ақпараттар жинақтау үлкен көлемді материалдармен танысуды, зерттеуді, бағалауды жүзеге асыруды талап етеді. Бұл сын тұрғысынан ойлай алудың маңызын көрсетеді, балалардың оқу дағдыларын дамытуда аса маңызды болады. Оқушылардың білім сапасының көрсеткіші және сабақтан тыс іс-шараларға қатысулары сын тұрғысынан ойлауды дамытудың рөлін айқындай түседі. Бұл тек пәнге қатысты бағытта ғана шектеліп қалмай, балалардың өмірінде де айқын, еркін бағыт-бағдар таңдауына септігін тигізер деген ой келеді.

Қорыта айтқанда, бәсекеге қабілетті, әлемнің жоғары дамыған елдерінің қатарына қосылу үшін білім беруде инновациялық технологияларды пайдалану оқыту жүйесін халықаралық стандарттарға жеткізеді. Қазіргі заман талабында кез-келген мәселені шеше білетін, сыни ойлай білетін, мәдениетті, білімді маманның орны ерекше. Сапалы білім берудің алғышарттарының бірі – педагогикадағы жаңа өзгерістерді қабылдап, оны оқу үдерісіне енгізу. Осы жанашылдықты жетілдіру, педагогтың ізденістері, педагогикалық технология, әдістер мен тәсілдер шығармашылық жұмысқа ықпал етеді. Болашақтың бүгінгіден жарқын болуы үшін құдіретті күштің білімде, ғылымда екенін әр ұстаз ескеруі қажет.

Кезінде Ахмет Байтұрсынұлы: «Тіл білімін ереже жаттау түрінде үйретпей, сөздің тұлға, мағына, қисын жағын тануға үйрету керек. Сөздің тұлға, мағына, қисын жағын тануға керегі жоқ нәрселер тіл білімінің сабағына кірмеске тиіс», - деген екен. Олай болса, оқушылардың оқу сауаттылығын арттыруда қоғам мен мәдениеттің дамуына сай оқу дағдыларын дамыту аса маңызды болмақ.

Әдебиеттер

1. ҚР Президентінің 2014 жылы 17 қаңтардағы «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Жолдауы.
2. Ж.Жонтаева «Оқу бағдарламаларының мазмұнын жаңарту» \\ Білімді ел \\ 16, тамыз, 2016ж. №15.52.
3. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық ісқимыл жоспары//Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы №832 қаулысы.

ХИМИЯ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТАРЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Кулжабаева С.К.

№10 ЖОББМ, Жезқазған қаласы, Қазақстан Республикасы

Еліміз үшін маңызды болып табылатын аталған стратегиялық міндетті шешу жағдайында тұлғаның ең басты функционалдық сапалары белсенділік, шығармашыл тұрғыда ойлауға және шешім қабылдай алуға, кәсіби жолын таңдай алуға қабілеттілік, өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады. Бұл функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады. Мемлекет басшысының айтуына қарағанда, білім беру жастардың сауатын ашып қана қоймай, оны әлеуметтік бейімделу кезінде пайдалануға үйретуі қажет.

Оқушылардың алған білімдерін практикалық жағдайларда тиімді және әлеуметтік бейімделу үдерісінде сәтті пайдалануға мүмкіндік беретін негізгі құзыреттіліктер жүйесін меңгеруі олардың функционалдық сауаттылығы дамуының нәтижесін береді.

Функционалды сауатты адам қоғамның құндылықтарына сәйкес, қоғамдық ақуалдың қалыптасқан мүдделеріне қарай әрекет етеді. Бүгінгі күнге қажетті

мамандықты таңдап дұрыс шешім қабылдап, заманауи ақпараттық технологиялардың тілін біліп кез келген әлеуметтік ортаға бейімделеді. Осы тұрғыда функционалды сауатты адамның негізгі белгілерін тұжырымдауға болады: қоғамдық ортада өмір сүре білетін, тіл табыса білетін, белгілі бір сапалық қасиеттері бар, жалпы негізгі және пәндік құзыреттіліктерді меңгерген адам болып саналады.

Пәндік білімдеріне, ептіліктеріне және дағдыларына сүйене отырып, оқу пәндері арқылы функционалды сауаттылықты дамыту үдерісі ойлау дағдыларын қалыптастыру негізінде жүзеге асады. Осыған орай химия, биология, география сабақтарында ойлау дағдыларын қалыптастыру және дамытуды ескере отырып әр түрлі тапсырмалар берілуі керек.

Химияны оқытудың жаңа әдістемелік жүйесі, мектептерде пәнді оқытып үйретудің тиімді жолдарының бірі оқушылардың іс-әрекеттерін белсендіру мен тиімділігін арттыру, педогогикалық технологиялармен ұштастыра жүргізу жұмысын практикаға енгізу мәселесіне ерекше көңіл аудару қажеттігін көздейді.

Сауаттылық ұғымының нақты мазмұны дара тұлғаның дамуына қойылатын қоғамдық талаптарға байланысты құбылмалы сипатқа ие болады. Ол қарапайым оқу, жазу, санау біліктіліктерінен бастап адамның әлеуметтік үдерістерге саналы түрде қатысуына мүмкіндік беретін, қоғамдық қажеттігі айқын кешенді білімдер мен біліктерден құралатын функционалды сауаттылықты меңгеруді де қамтиды.

Функционалды сауаттылық дегеніміз - адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығына жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады.

Химия сабағында оқушыларға нақты мысал келтіре отырып, олардың алған білімдері маңызды практикалық мәселелерді шешуге қажет екендігін түсіндіру қажет. Оқушылардың білімнің өмірлік маңызын түсінуі, теория мен практиканы тығыз байланыстырады, пәнге ынтасын арттырады. Оқушылардың білімге ынтасының болуы, олардың сабақтағы белсенділігінің артуына білім сапасының жоғарлауына, білім алудың пайдасын түсінудің қалыптасуына мүмкіндік береді. Білім берудің құрылысын, оқушылар мұғалім берген мақсаттарды түсінетіндей, қабылдайтындай етіп құру керек және оқушы мұғалім қойған мақсатты белсенді жүзеге асырушысы болуы тиіс.

Оқушылардың жаратылыстану ғылымдарындағы сауаттылықтарын дамытудың бірден-бір жолы ол- жаратылыстану пәндерін кіріктіре оқыту және оқушыға берілетін тапсырмаларды өмірмен байланыстыра, жағдаяттарға бағыттап дайындау болып табылады.

Мен өз тәжірибемнен бөлісетін болсам, сабақ үрдісінде оқушылардың алған білім, дағды, біліктерін жаңа жағдаятта қолдана алуына жағдай жасауға тырысамын. Ол үшін оқытудың жаңа технологияларын, атап айтсам, Кембридж

тәсілі, сын тұрғысынан ойлау технологияларын пайдалана отыра сабақ өткіземін.

Оқушылардың функционалдық сауаттықтарын дамыту мақсатында 9-сыныпоқушыларын арасында сабақты әр пәнмен кіріктіре оқытқан өте тиімді деп санаймын. Сабақ құрылымын жоспарлауда оқушыларға топқа бөле отырып, оларды «тарихшылар», «географтар не геологтар», «биологтар», «әдебиетшілер не лириктер» «химиктер» деп бөліп оқыту кезінде оқушылардың оқу сауаттылығы, жаратылыстану ғылымдарындағы сауаттылықтарының дамуына зор ықпалын тигізеді. «Металдар» тақырыбындағы сабағымнан мысал келтіретін болсам: «тарихшылар»- Жеті металды жаратқан, жеті ғаламшарға тең қылып деп алғашқы жеті металдар жайлы, олардың тұрмыстағы, өмірдегі маңыздылығы жайлы айтып кетеді.

Сонымен қатар, темір дәуірі, мыс дәуірі және қола дәуіріндегі металдардың рөлі туралы айта отыра, оқушыларға: өткен ғасырларда металдардың рөлі өте маңызды болған. Бірақ қазіргі жоғарғы технологияның даму ғасырында пластмасса және полимер басымдылық көрсетті. Сонда металдар өз маңыздылығын жойды деп айтуға болады ма? дегенсұрақты қоя отыра, орта шеңберінде өзінің білім қорын сыни тұрғыдан ойластыруға қабілетті оқушы тұлғасын қалыптастыру арқылы оны тәрбиелеуге мүмкіндік береді.

«Биологтар»-Назар аударыңыз! Адам ағзасындағы металдар алмастыруға келмейтін маңыздылығы зор элементтер деп адам ағзасындағы металдар жайлы мәліметтер жинақтайды. Ия, шынымен, металсыз өмір жоқ екен. Олар ағзаның физикалық қалпына жауап береді. Ал бірақ, олар жанның тыныштығына жауап бере ала ма?Металдар біздің өмірімізде кеңінен таралған және көп мөлшерде қажет етеміз. Ал олар табиғатта қайда және қандай түрде кездеседі?

а)Қазақстанның физикалық картасымен жұмыс және

б) металдар және олардың табиғаттағы қосылыстары демонстрациялық көрсетілім.

Металдар бос күйінде тіптен аз кездеседі. Сондықтан, металдарға үлкен сұраныс болғандықтан, оларды алу мәселесі туындайды. Бұл мәселені қалай шешуге болады? Бұл сұраққа «химиктер»: Бұл мәселені бұрынғы заман адамдары да шеше білген. Бірақ, химия- металдарды және олардың құймаларын өндірістік алу жолы-металлургияның дамуына бастау болды.

Жалпы, жаратылыстану пәндерін оқытуда сабақ құрылымын Блум таксономиясына сәйкестендіріп жасай отыра өткізілген сабақ барысында оқушылардың өздігінен жұмыс жасай алу, ізденушілік, ойлау қабілеттері артып, сабақ үрдісінде алған білімдерін өмірмен байланыстыра алады. Соның мысалы ретінде 9-сыныптағы «Күкірт және оның қосылыстары» тақырыбындағы сабақ үлгісін ұсынамын: сабақты бастамас бұрын, оқушылардың психологиялық ахуалын жақсарту мақсатында «айна» тренингісін жүргіздім.

Содан соң жаңа сабақтың тақырыбын ашып алғаннан соң, «білу» - күкірт және оның қосылыстары жайлы электрондық оқулықпен жұмыс жасадық. «түсіну» сатысы-әр жұпқа нұсқау картасы бойынша тапсырмалар береді, яғни, «эккурсаводтар», «тарихшылар», «геологтар», «физиктер», «химиктер»

«практиктер» және биологтар өздеріне тиісті тапсырмамен жұмыс жасайды да сынып алдында сол жұмыстарын қорғайды. «Қолдану"- деңгейлік тапсырмалар таратылады. «Талдау» сатысы-“Күкірт және оның қосылыстары” тақырыбына Sinkuein немесе Бес жолды өлеңді құрудың ережесі мынадай:

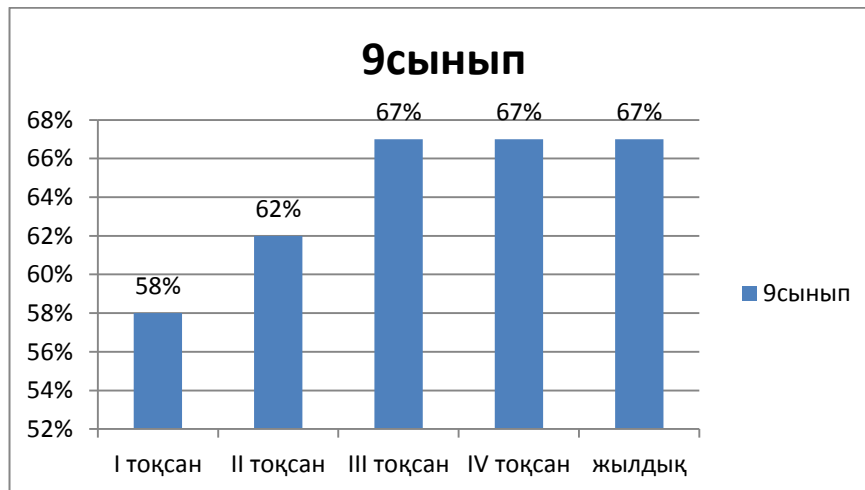
1. Зат есім: Не? (Күкірт)
2. Сын есім: Қандай? (сары)
3. Етістік: Не істейді? (күйдіреді, бүлдіреді, улайды, емдейді)
- 4 сөзден тұратын сөйлем, яғни ойды түйіндеу,
5. 1 синоним сөз (бейметалл).

«Жинақтау»- Аяқталмаған тезис:Күкірт .... түсті, оның ..... аллотропиялық түр өзгерістері бар.Күкірт .....қолданылады.Күкірт ..... тотығу дәрежелерін көрсетеді. Күкірт бос күйінде .....Күкіртсутектен ..... иісі шығады. Табиғатта ..... атқылағанда кездеседі. Онымен тыныс алғанда ол қанға сіңіп, ...байланысып, ... қанның түсі..... Ауада ..... жанады. Күкіртсутек ..... қолданылады.

«Бағалау»Күкірттің пайдасы мен зияны, “бүлдіргіш ерекшеліктері”яғни, «қышқыл жаңбыр» жайлы шағын эссе жазу.

Осындай сабақтардың нәтижесі ретінде 9-сынып оқушыларының білім сапасының жоғарылауын айта кетуге болады.

Оқу жылы/сынып	I тоқсан	II тоқсан	III тоқсан	IV тоқсан	жылдық
9сынып	58%	62%	67%	67%	67%

Осы диаграммадан байқағанымыздай, 9-сынып оқушылары арасында сабақ үрдісінде оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын дамыту мақсатында берілген тапсырмалар мен әдіс-тәсілдердің тиімділігін көруге болады және оқушылардың құзіреттілігін арттырып, PISA бағалау жүйесі тапсырмаларын шешуде де өз пайдасын тигізері анық.

Қорыта келсек, оқушылардың құзіреттіліктерін дамытуға бағытталған тапсырмалар орындау арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын арттырудың бірін –бір жолы. Оқушының тек теориялық білім алып қана

қоймай, сол алған білімдерін практикада, өмірде қолдана білуі қазіргі таңдағы оқытудың бір маңызды бөлігі болып табылады.

Оқушылардың алған білімдерін практикалық жағдайларда тиімді және әлеуметтік бейімделу үдерісінде сәтті пайдалануға мүмкіндік беретін негізгі құзыреттіліктер жүйесін меңгеруі олардың функционалдық сауаттылығы дамуының нәтижесін береді.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы / Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы №1118 Жарлығы // ресми мәтін. – Астана, 2012. – 114 б.

2. Кагазбаева А.К. Функциональная компетентность педагога в условиях перехода к обновленному содержанию образования // эксперименттік білім берудің халықаралық журналы – 2015ж., №10-1.12-16 б;

3. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудағы мектеп және отбасының өзара іс-әрекетінің мазмұны мен түрлері. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. 42 б.

ӘЛЕМДІК БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІГІНЕ ЕНУ КЕЗЕҢІНДЕ ӘДЕБИЕТ ПӘНІН ОҚЫТУДА ОҚУШЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ МАҚСАТЫНДА ЖОБАЛАУ ҚЫЗМЕТІНІҢ ТИІМДІЛІГІ

Култасбаева А.Х.

**Қасым Ахмиров атындағы ЖББОМ
Батыс Қазақстан облысы, Қазақстан Республикасы**

Елімізде болып жатқан іргелі өзгерістер мен қайта жаңғырулар оның білім мен тәрбие беру жүйесіне де түбірлі өзгерістер мен мақсаттар әкелді. Ұлттық білім беру жүйесінің мақсаттары мен міндеттерін құруда айтулы жаңарулар жүріп жатыр. Жеке тұлғаға қарай білім мен тәрбие беру үдерістерін әлемдік педагогика алдында тұрған мақсат екені белгілі. Г.Н: Селевко өз зерттеулерінде жеке тұлға туралы былай анықтама берген болатын: «Личность –это психическая духовная сущность человека, выступающая в разнообразных обобщенных системах качеств». Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев: «Сідер мен біздер тек болашақ буынды ғана емес, жалпы адамзаттық қадір-қасиеттердің мән – маңызын түсінетін, жаны да, тәні де таза білімді патриот – азаматтар буынын тәрбиелеуге міндеттіміз. Балаларды Отанды, туған жерді,өзінің халқын сүйуге тәрбиелеу – мұғалімнің аса маңызды, аса жауапты да қадірменді парызы», - деген болатын [1]. Олай болса жеке тұлға бойында Отанын, туған жерін, өз халқын сүйу қасиеттерін өалыптастырып, бойына сіңіруде мектептегі әр мұғалімнің, соның ішінде қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімінің орны ерекше екені сөзсіз. Әдебиет – сөз өнері. Ұлағатты адамдар әдебиетті «адамтану құралы» десе, әдебиет пәнін мен «адам тәрбиелеу құралы» дер едім. Себебі әдебиет жеке тұлғаға сөз маржандарының қыр-сырын игеруден жай білім беріп қоймайды,

ең бастысы, өмірдің ең қымбаттысы, ең асылы – жақсылық пен ізгі-ліктің ұрығын себеді. Әдебиет пәнінің әр сабағын адам бойындағы асқақ арман, әдемі сенім, әсемдік пен сұлулыққа құштарлық тәрізді ең мөлдір сезім- дер мен кісілік қасиеттер туралы сырласу сабағы десек те болады. Мектепте оқытылатын қай пән болсын, олардың білім мен дағды, тәрбие беруде өзіндік орны, атқарар маңызы бар. Дегенмен әдебиет пәні бәрінің анасындай қызмет атқарады. Себебі кез-келген пәнді ұғыну үшін сауатты оқып, оқығанын түсініп, жеткізе білу керек. Әдебиетті, сөз өнерін, сөз мағынасын түсінбеген адамға әрине, басқаны ұғыну қиындық туғызары сөзсіз. Бүгінгі ғылым мен техника ғарыштап дамып тұрған кезде, оқушылардың әдеби кітаптарды қызыға оқи қоюы екіталай дүние. Осындай кезде оқушыны қызықтыра білу – оқытушыға байланысты. Дәстүрлі оқытудағыдай берілетін білімді ең алдымен мұғалім түсіндіріп, сол түсінікті, сондай-ақ оқулықтағы ұғымды оқушы қайталап беріп отырса, ол өнімсіз деңгей, әрі қызықсыз, бір сарынды болар еді. Егер көркем уынды туралы оқушының өз қабылдауы, өз пікірі туындаса, сол бойынша оқушының ізденіс жұмыстары болса, соны не-гізге ала отырып, жаңа білімді игертуге іс-әрекет жасалса, мұғалімнің сабағы нәтижелі де қызықты болары сөзсіз. Әдебиеттің әр сабағында оқушының әрекеті бірінші кезекте тұруы қажет. Әдебиеттің қай сабағы болмасын өзіндік ойлау, пікірлесуге, ізденіске негізделсе сабақ өнімді болмақ. Ұлы Абай білім алудың жолы туралы « Білім, ғылымды көбейтудің екі қаруы бар: бірі- ойлау, пікірлесу; екіншісі- сақтау, қорғау, сонда білімнің зораяды» деген екен. Сондықтан әр сабақ Сократтың «исследуем» ұстанымына негізделген жөн. Өз тәжірибемде әдебиет пәнін оқытуда «ой тастау, ойланту, ойлау» технологиясының моделін ұстана отырып сабақ өткізудің тиімділігін анықтадым.

Жаңа білімді игерту технологиясы

технология	технология кезінде жүргізілетін жұмыс	оқушы әрекеті	мұғалім әрекеті
Ойтастау, ойланту, ойлау	1. жаңа тақырып бойынша алдын ала тапсырмалар беру; 2. тапсырмалар негізінде әңгіме-сұхбат, пікірлесу; 3. оқулықпен жұмыс; 4. қосымша материалдармен жұмыс; 5. жинақтау, қорытындылау, саралау;	білім; түсінік; қолдану; анализ; синтез; өнім; баға.	анализ; синтез; баға; қорытындылау.

Технологияның тиімділігі:

- білім беру, өз бетінше білім алу процесінде бірлесіп әрекет жасау;
- берілетін жаңа білім бойынша алдын ала тапсырмалар беру.

Технологияның мақсаты:

- оқушыларды жеке тұлға ретінде ала отырып, олардың іс-әрекет түрлерін мақсатты қалыптастыру, өздік, дербес ізденуге баулу;
- өз беттерімен көркем туындыны оқу, талдау, бағалауға жетелеу;
- логикасын, эстетикалық талғамдарын дамыту; -шығармашылық қабілеттерін дамыту, ғылыми ізденіске баулу;

- болжам жасау (гипотеза), соны дәлелдейтін жол іздеу, модель құрастырып, жоба ұсыну [2].

Технология міндеттері:

ынтасын, іскерлігін оқу-танымдық қажеттілігін қалыптас-тыру;

- дайын білімді қайталап беру емес, оны өз белсенділіктерімен ізденуге баулу;

- әдеби-көркем туындыларды өз беттерінше оқуына қызығушылығын туғызу;

- өзіндік ізденіс жұмыстарына мақсатты бағдарлар, айқын міндеттер қойғыза білу;

-сұрақтар дайындап, оның ішінен көркем туынды бойынша проблемалық сұ-рақтарды бөліп алып, соны талқылау;

- көркем туынды бойынша анализ, синтезге жету, жоба жасау, өзін-өзі бағалау.

Бұл технология барысындағы оқушы – мұғалім іс-әрекеті.

Оқушы іс-әрекеті	Мұғалім іс-әрекеті
-проблеманы шешуші, өнім жасаушы; - проблема шешуде әдіс-тәсілдер, әр түрлі жолдар іздеуші; -өз өнімін(жоба, модель, ереже, сұрақтар) ортаға салушы; -керегінде мұғалімді де пікірталасына шақырушы; -өз еңбегін өзі саралап, қорытындылаушы.	-оқушылары дербес таным іс-әрекеті- не кіргізуші, оған түрткі жасаушы; - тапсырмалар, сұрақтар әзірлеуші; - ақылшы, көмек беруші, ізденіс бары-сында бағыт-бағдар беруші, керегінде олармен диалогиялық әңгімеге, пікір-таласына кіруші; - психологиялық жағымды ахуал туғызушы; - оқушы ізденісін қолдаушы, мақұлдаушы; -оқушының қол жеткізген өнімін са –ралаушы, коррекция жасаушы.

Нәтижесі

-жеке бас ерекшеліктері дамиды; -ынтасы, көркем туындыларды оқуға қызығушылығы артады, іскерлік дағдылары дамиды; -өзін-өзі таниды, бірін-бірі таниды(қабілетін, мүмкіндігін, білімінің деңгейін); -дербестігін сезінеді, өзіне-өзінің сенімі қалыптасады; -танымпаздық іс-әрекеті, ойлау белсенділігі, тапқырлығы, тез шешім жасау әрекеттері дамиды; -білімді өз беттерімен алудың жолдарын үйренеді; - мұғалім мен оқушы арасында достық, серіктестік қарым-қатынас туындайды; -өз беттерімен модель, жоба құрастыруға, проблеманы шешуге, алдындағы мақсатқа өз бетімен жетуге үйренеді.

Бұл технологияның тиімділігі, біріншіден- практикалық маңызында болса, екіншіден-оқушыларды шығармашылықпен жұмыстануға дербес ізденуге жетелеуінде. Сол ізденіс негізінде олар бір өнімге қол жеткізеді. Ол өнімді жоба деп қарастыруға болады. Яғни кез-келген оқушы көркем туынды бойынша өз жобасын жасап, оны қорғауға дағдыланады. Ал түрлі жобалар қорғау қазіргі заман талабы екені баршаға аян. Жоба- технологиялық оқыту-дың өнімді әдісі. Әдебиет сабағында жобалау әдісін әр түрлі мақсатта пайдалануға болады. Соның ішінде оның іздену зерттеу жұмыстарындағы орны ерекше. Оның мазмұнын В.В. Гузев төмендегі мазмұнда тұжырымдайды: «Позволяет учиться на собственном опыте и опыте других в конкретном деле,

приносит удовлетворение ученикам, видящим продукт своего труда» Сондай – ақ білімді жеке тұлғаға бағыттай оқыту технологиясының да амал-тәсілдерді жобалап оқытуда тиімді болып келеді. Өйткені жоба жасағанда оқушыларға еркіндік, таңдау беріледі, өз еріктерімен топқа немесе жұпқа бөлінеді, жобаларын, пікірлерін қорғауға толық құқылы [2].

Жобалап оқыту түрлері де әртүрлі болып келеді: -зерттеу,іздену, ғылыми жұмыстарға баулитын; - шығармашылық бағыттағы(макет, киносценарии т.с.с.) -ақпараттық, яғни оны жинау,жинақтау бойынша презентация жасау; - модельдеу(конструкция жасау) инсценировка(белгілі бір оқиғаны, кейіпкер іс-әрекетін бейнеге,сұлбаға түсіру); Жобалап оқыту технологиясында пәнаралық, пәнішілік байланыс маңызды орын алады. Жоба жасау үшін оқушыға бірнеше пәнненалған білімдердің кө-мекке келуі, дүниетанымы,іскерлігі аса қажет. Әрине оқушы бірден 5-класта жоба жасап, оны қорғап ғылыми жұмыспен айналысуы мүмкін емес. Ол үшін 5-кластан бастап оқушыға әдебиет пәнін оқытуда жаттанды, дәстүрлі жұмыс-тарды емес,оларды ізденуге бағыттайтын жұмыстан бастаған жөн. Әдебиет пәні мұғалімінің әдебиетті оқыту әдісінің ең қайнар бұлағы –көркем туынды-ны оқуға деген оқушы ынтасы, қызықтыра білуі, оқырман тәрбиелеу. Оның ең тиімді жолы – үнемі оқушы пікірін, ойын тындау, осы шығарма туралы (кейіпкерлер,оқиға т.б.) өз жобаларын дайындау, жаңа қтетін сабақты сол сабақ үстінде хабарламай,алдын ала жүйелі тапсырмалар беру арқылы оқыту[3]. Бұл тапсырма 5-кластан бастап жүйелі жүргізілген тиімді, әрі 9-11-кластарда оқушылардың өз жобаларын қорғауының алғы шарты болады. Әрі қарай сіз- дермен өзімнің әдебиет сабақтарында осы оқушыларды жоба қорғау жолына жетелеу мақсатындағы сабақта қолданған әдіс-тәсілдеріммен бөліскім келеді.

5-класс. Абайдың «Күз» өлеңін оқытуда қолданған көмек-нұсқау.

1.Өлеңді асықпай, әр-сөзіне назар аудара отырып,оқып шық, бірнеше рет оқысаң, тіпті жақсы.

2. Күз суреті берілетін сөздерге назар аудар.

3. Күздегі адамдар іс-әрекеті, әсіресе, кедейлер тірлігін еске сақта.

4. Өлеңді оқи отырып, қандай көңіл күйде болғаныңды айтып беруге тырыс.

Өлеңге әдеби талдау мынадай сұрақтармен жүргізуге болады.

1. «Күз» суреттері неге өздерің айтып жатқандай, «түсі суық, сұр бұлт, дымқыл тұман, жапырағынан айырылған қурайлар» арқылы берілген?

2. Қалай ойлайсың, «Күзді» сипаттау үшін кедей өмірі не үшін суреттел- ген?

3. Өлең неге жабырқаңқы көңіл күймен, ақынның көңілсіз үнімен жазылған?

4. Осы арқылы өлеңдегі ақын мақсатын, ойын ашып бере аласың ба?

Шығармаларды салыстыра оқыту оқушылардың ойлау, іздену, шығармашы- лықпен жұмыс жасау қабілетін қалыптастырады. Осы бағытта Абайдың «Күз» өлеңін Ә. Сәрсенбаевтың «Алтын күз» өлеңімен салыстыра отырып талдау, сұрақ-тапсырмасының үлгісі.(оқушы сезімін байқау,әрі талдау)

1. Күзді сипаттайтын бейнелі сөздер мен сөз тіркестеріне назар аударыңдар.

№1 сұрақ-тапсырма

Абай	Әбу
Сұр бұлт, түсі суық...	Алтын күз, сұрғылт...
Адамдардың, жан-жануарлардың іс-әрекетін салыстыр.	
Жастар күлмес, жүгірмес бала шулай..	Байлықтың жасаушысы мен еңбекші..

2. Екі өлеңдегі екі ақынның көңіл-күйін, сондай-ақ өз көңіл-күйіңді көрсет.

Ақындар	Ақын көңіл-күйі	Өлеңдегі адамдар көңіл күйі	Өз көңіл күйің
1. Абай	Көңілсіз, жабырқаңқы, кедейлерге жаны ашиды.	Тіршілік иесінің бәрі бүрсең қағып, пана іздейді, сұрықсыз, көңілсіз күйде.	Жаның ашиды, кәрілерді аяйсың, өзің де тоңғандай әсер аласың.
2. Әбу	Көңілді, шаттық, қуаныш, мақтаныш бар.	Адамдардың бәрі де бақытты, қуанышты.	Көңіл-күй көте - ріңкі, алтын күз- дің ішінде сайран салғандай, сен де тойынғандай боласың.

Ғылыми еңбектер, сыншы әдебиетшілер пікірлеріне иек арту, сол арқылы тақырыптың ғылыми жағына назар аударып, білімді тереңдете беру де жоғары кластарда әңгіме жанрын өтудің бір маңызды жағы. Салыстыру, өз беттерімен қорытынды жасау, пікір айтыстыра білу де мұндай жұмыстардың маңызы зор. Мысалы Әуезов шығармашылығын өткен кезде сабақта ғылыми еңбектер әдеби пікірлерді ұсына отырып, реферат, пікір жаздырып, жоба қорғатуға болады.

Реферат тақырыптары:

1. «Имандылық, адамгершілік проблемасы – М.Әуезовтың алғашқы әңгімелерінде»

2. «Алғашқы әңгімелеріндегі жазушы шеберлігі, әңгімелердің тарихи негізі»

Оқушылардың пікірін білдіруге арналған сұрақ - тапсырмалар:

1-нұсқа

1. «Қорғансыздың күні» әңгімесі бойынша қысқа аннотация талдау жаз

2. Әңгіме бойынша өз пікірлеріңмен ойларыңды жинақтап кел.

А) әңгімеде боранның суреттелуі, әңгіме идеясын ашуда маңызы бар ма?

Ә) жазушы әңгіме кейіпкерлерінің тағдырын дұрыс шешкен бе? Ол шешімге өзің қосыласың ба?

Жеке – дара тапсырмалар беруге болады.

1. «Қорғансыздың күні» әңгімесі бойынша портреттеу, пейзаж және суреттеулерді үлестірме қағазға жазып кел.

2. «Оқыған азамат» әңгімесіндегі протреттеу, пейзаж және мақал – мәтелдерді үлестірме қағаздарға жазып кел.

3. «Бала Мұхтар» кітапшасы бойынша « Қорғансыздың күні», «Көксерек» әңгімелерінің жазылу тарихы туралы деректер жина.

10 сыныпта Абай шығармашылығын өту кезіндегі жобалау технологиясымен жүргізілген жоба құрылымы.

«Абай, Әбіш және Толық адам» (Жобалау технологиясы)

Жоба құрылымы:

1. Тақырыптық объектісі (көзі)	Абайдың Әбіш туралы өлеңдері.
2. Тақырыптың өзекті проблемасы	Абай, Әбіш және Толық Адам проблемасы
3. Тақырыптың зерттеу нысаны	а)өлеңдерге әдебиталдау жасау ә)Толық Адам кім? Анықтама іздеу, табу, дәлелдеу б) «Әбіш-Толық Адам» тақырыбына модель жасау.
4. Тақырыптың жұмыс барысындағы нәтижесі	Абай іздеген Толық Адам белгілерінің Әбіште бар екенін дәлелдеп, Толық Адам моделін жасау.

Қазіргі таңда технология түрлері өте көп. Олардың өз пәніне тиімдісін қолдана білу де мұғалім бойындағы шеберлікті қажет етеді. Оқушыларды ғылыми ізденіске баулу, жетелеу мұғалімге де жаңаша ізденісті талап етеді. Инновациялық технология талаптарын терең меңгерген, зерттеуші, ізденуші, жаңашыл мұғалім ғана алдындағы шәкірттеріне терең білім беріп, қабілетін, дарынын дамыта алады.

Әдебиеттер

1. Қазақстан республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. Егеменді Қазақстан. 29.01.2011 ж. №29-30
2. Ақшолоақов Т. Шығарманың көркем айшықтарын таныту. – Алматы: Рауан, 1994
3. Бітібаева Қ. «Жас ұрпақты сөз өнерімен қауыштыру жолдары» Өскемен 2011 ж.

«МӘТІНДІ ОҚУ МЕН ТҮСІНУ БОЙЫНША ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ»

Кулымбетова Ж.К.

**«Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы Қызылорда облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты
Қызылорда қ., Қазақстан Республикасы**

Оқушылардың функционалдық дамуы туралы мәселе алғаш рет Елбасының 2012 жылғы 27 қаңтардағы Қазақстан халқына «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстанның дамуының негізгі бағыты» жолдауында көтерілген болатын. Онда осы мәселе бойынша бес жылдық Ұлттық іс-қимыл жоспарын қабылдау туралы нақты тапсырма қойылған болатын.

Осы стратегиялық маңызды мәселені шешу тұлғаның негізгі функционалдық сапасын: белсенділігін, шығармашылық ойлау қабілетін

қалыптастыру және бейтаныс жағдайда мәселенің шешімін таба білуін, кәсіптік даму жолдарын таба білуін, өмір бойы оқуын қалыптастыруға тікелей байланысты. Білім алушылардың функционалдық қабілеттері мектеп жағдайында қалыптасуға тиісті.

2012 жылы 25 маусымда №832 бұйрығына сәйкес, «Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған Ұлттық іс-қимыл жоспары» қабылданды.

Бұл Ұлттық жоспар – білім сапасын жетілдірудің негізгі бағдары. Аталған іс-жоспарда функционалдық сауаттылықтың дамуының базалық тетіктері нақты көрсетілген.

Ұлттық жоспардың мақсаты – Қазақстан Республикасындағы мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту үшін жағдай жасау.

Функционалдық сауаттылық – адамның, қоғамның жылдам өзгеріп жатқан жағдайда өзін қоршаған ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға мүмкіндігінше жылдам бейімделе білуі мен әрекеттесе алу деңгейінің көрсеткіші.

Сонымен, функционалдық сауаттылық дегеніміз не? Функционалдық сауаттылыққа адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және білім алу, ғылыми көзқарастарды қалыптастыру, танымдық және шығармашылық қабілеттерді дамыту, ақыл-ой қызметіне қажеттілік пен қызығушылықты тәрбиелеу, үнемі ғылыми білімдермен толығып отыру және оларды тәжірибеде қолдану кіреді. Бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, адамның мамандығына, жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы.

«Сауаттылық» термині бағалауға жататын білімнің, ептіліктің, дағдылардың кеңдігін көрсету үшін арнайы қабылданған. Жалпы PISA дамыған сайын оқушылардың мектеп бағдарламаларынан да кең құзыреттілігін бағалаудың мәні біртіндеп артатын болады.

Функционалдық сауаттылықтың мынадай түрлері бар: жалпы мәдени – жаратылыстану, қоғамдық және гуманитарлық ғылымдар бойынша, сонымен қатар тарих және қазіргі көркем мәдениет бойынша білімнің болуы;

б) іс-қимылдық – жай адамдық қасиеттердің нормалары, қызметтік және басқа да этика, жағдайға қарай іс-қимыл жасау туралы білім және оларды түсіну;

в) әдіснамалық – теориялық білім мен әлеуметтік тәжірибенің интеграциясы негізінде білімді және өмірді түсінуді терең меңгеру. Соңғы сауаттылық басқалардың негізі болып табылады;

г) әлеуметтік-коммуникативтік – басқаларды түсіне білу, сөйлеу тілі арқылы және басқалай берілетін «тілдерді» түсіну, өзара түсіну дағдылары және бірге іс-қимыл жасау;

д) технологиялық – кәсіптік қызмет саласында мәселелерді тиімді және құзыретті шеше білу қабілеті;

е) экономикалық – шаруашылық қызметтердің теориялық білім негіздерін, экономикалық байланыстар мен қатынастың негізін түсіну; нақты қаржылық-экономикалық жағдайды талдай білу;

ж) азаматтық-құқықтық – кең қоғамдық аспектіде өз құқықтарын және міндеттерін білу және түсіну;

з) саяси – билік пен мемлекеттің әлеуметтік табиғатын түсіну, жалпы істерді жүргізу және ортақ мүддені қорғау туралы ептілік және дағдылар.

Ресми дерек бойынша, мектеп жасындағы балалардың 40 пайызы әдеби мәтінді түсінуге қиналатыны дәлелденген. Бұлар мектептен білім алса да, қызмет жасауға келгенде қарапайым жазу үлгісін білмейтіндігін көрсеткен. Бұлар мектептен білім алса да, қызмет жасауға келгенде қарапайым жазу үлгісін білмейтіндігін көрсеткен. Тіпті олар әртүрлі жағдайда кездескен бланкіні толтыра алмай, ондағы ақпараттың мәнісін түсіне алмапты. Бір қызығы, олар теледидарда не айтылып жатқанын, жалпы айтқанда, күнделікті өмірдің есебін білмейтін болып шыққан. Соның салдарынан жұмыссыздық, өндірістегі апат, жазатайым оқиғалар, жарақат алулар көбейіп кеткен. Жалпы, барлық зерттеушілердің болжамы бойынша адамдардың сауатсыздық деңгейінің төмендеуі, оларға дұрыс білім беріп, тиянақты оқытпаудан, оқырман болуға үйренбеуден болған көрінеді.

Сақтанбау, ұқыпсыздық, байқаусыздық, апаттар: мұның бәрі ережені дұрыс оқымағандықтан, түсінбегендіктен, санаға сіңірмегендіктен орын алып отыр. Сауатсыздық дерті адамға кішкентай кезінен бастап жұғады екен. Әсіресе бүлдіршінді жазу мен оқуға баули бастаған 1-ден 3-сыныпқа дейінгі аралықта пайда болады. Яғни, үшінші сынып оқушысы ешқашан кітапханаға бармаса, оқулықтан басқа ешқандай кітап оқымаса тағы бір ертеңгі сауатсыздың дүниеге келгені. Ғалымдардың айтуынша, 8 - сыныптан бастап оқушылардың 60 пайызының өз бетімен жазып оқуға деген ынтасы жоғалады екен. Тіпті түлектердің үштен бірінің оқуға мүлдем құлқы болмайтын көрінеді.

Елбасы дұрыс айтады, білім беру тек қана оқытумен ғана шектелмей, оны керісінше, әлеуметтік адаптация процесіне бейімдеу қажет». Оқушылардың оқу сауаттылығын дамытуда оқу бағдарламасындағы әрбір пәннің рөлі зор. Соның ішінде қазақ тілі мен әдебиетінің алатын орны ерекше. Осы ретте, оқушыға халықтың қоғамдық өмірін, арман-мүддесін танытуда, оларға идеялық-саяси, рухани-адамгершілік, этикалық-эстетикалық т.б. тәрбие беруде, дүниеге көзқарасын, мінезін, жалпы мәдениетін қалыптастыруда көркем әдебиетті қуатты құралдардың бірі ретінде пайдалану – әдебиет пәнінің басты мақсаты болып есептелсе, тіліміздің өзіндік қалыптасқан нормаларын, жалпы айтқанда грамматикасын үйрету – қазақ тілінің басты міндеті болып табылады.

PISA тесті оқу сауаттылығы бағытында алдыңғы қатардағы халықаралық сарапшылар қажет деп таныған мектеп түлегінің алған білімін сәтті жүзеге асыруы және шынайы өмірде қолдана алу құзыреттіліктерін белгіледі. Оқу сауаттылығын бағалау үшін білім алушыларға берілген мәтіндегі материалдарды салыстыру, автордың ойын аңғару, жауапқа дайындалу барысында нақты дәлелдемелер табу ұсынылады.

Мәтін, жағдаят және сұрақ – оқу сауаттылығын бағалаудың 3 негізгі өлшемі. Оқуға арналған материалдар әртүрлі форматта көрсетілген, атап айтқанда, көркем әдебиет және ғылыми танымал мәтіндер, ресми құжаттар,

қоғамдық маңызды жағдайлар туралы мәлімет, кестелер, графиктер, диаграммалар мен карталар форматында.

Болашақ азамат өз ұлтының асыл мұрасымен сусындау арқылы туған халқының тарихымен, мәдениетімен жете танысып, білімін кеңейтеді. Қазақ тілінің грамматикасын терең меңгерген оқушы, қоғамның кез келген саласында қиналмай жұмыс істеп, өзінің функционалды сауаттылығын көрсете алады.

Осылайша «білім алушылардың функционалды оқу сауаттылығы» бағытында зерттеу әдістемесі тек қана оқуды емес, сонымен қатар адамның мәтінмен қатынасының жеке аспектілерін қарастырады. Бәрінен бұрын, жеке хаттарды оқуды енгізетін өз мақсаттары үшін оқу, көркем әдебиетке қызығушылық пен әртүрлі ақпараттық мәтіндер мен нұсқауларды есепке алады.

Қазақ тілі пәнінен оқушының функционалды сауаттылығын дамыту мәселесіне мынандай тұжырымдаманы ұсынуға болады:

1. Оқушыларға бірінші сабақтан бастап сөйлесім әрекетінің түрлерін меңгерте білу;

2. Оқушылардың алған білімдерін өмірде, кез-келген жағдайда, әлеуметтік ортада қолдана алуға үйрету;

3. Мемлекеттік тілде ауызша, жазбаша қарым-қатынас жасау;

4. Әлеуметтік талаптарға сай оқушыға ақпараттық технологияларды қолдану және проблемалардың шешім таба алуға үйрету;

5. Оқушылардың өзгермелі өмірге бейімделуіне үйрету;

6. Оқушылардың жеке бас қабілеттерін дамыту;

7. Оқушылардың әлеуметтік-мәдени дағдыларын дамыту;

8. Қазақ халқының салт-дәстүрі, мәдениеті, тарихын түсіну және құрметтеуге баулу.

Мәтіндерінің шынайылығы (өмірдегі мысалдар) PISA тестерінің ерекшелігі болып табылады. Зерттеудің осы бағыты бойынша тест сұрақтары ретінде көркем мәтіндер қолданылады. Мысалы: Сыныптан тыс оқу бағдарламасындағы «Абайдың әңгімесі» шығармасын осы PISA талаптарына сай танытудың үлгісін ұсынамын:

«Абайдың әңгімесі».

- Менің Әбдрахман деген балам бар еді. Оны ерте жасынан Семейдегі орыс мектебіне түсірдім. Оны бітірген соң, Петерборға жібердім. Қыс оқып, жазда демалысқа үйге келді. Баламның ғалымдығын сынап білейін деген оймен әңгіме үстінде: «Қалқам, Әбіш, осы әлемдегі жаратылыста ақ зат асыл ма, қара зат асыл ма?»- деп сұраған едім. Ол іркілместен:

- Ақ зат асыл ғой,- деді.

- Неге, қара зат асыл емес пе?

Әбіш бетіме қарап күліп:

- Қараны қалай асыл дейсіз?- деді.

- Біріншіден, адам баласы барлық дүниедегі жаратылысты көзбен көреді емес пе?- дедім мен.- Бірақ көздің ағы көрмейді. Ортасындағы кішкене қарашығы ғана көреді. Екіншіден, қағаз - ақ, одан адам оқып білім ала алмайды, үстіне қара сиямен жазғаннан өнер - білім алады. Үшіншіден, жас шақта

адамның сақал - шашы қара болады. Қартайғанда адамның шаш - сақалы ағарады. Ал, адамда, білім, қайрат та азаяды, сондықтан қараны асыл ма деп ойлаймын,- дедім,

- Оның бәрін қалай білдіңіз?

- Ақылмен білдім.

- Олай болса, ақыл мида болмай ма, ал ми ақ зат емес пе? Екіншіден, ақыл - нұр, жарық зат. Ал жарық ол да аққа ұқсамай ма?- деді Әбіш.

Ұлымның тауып айтқан сөзіне риза болып, маңдайынан сипадым.

Психологиялық көңіл – күй тудыру. Абайдың «Көзімнің қарасы» әнін тыңдату. Мұғалім әрекеті. Сұрақ - жауап арқылы:- Бұл әнді тыңдағанда қандай ой келеді. Оқушыларға сұрақ бере отырып тақырыпты ашу. Яғни тақырып «Абайдың әңгімесі».

2. Операциялық кезең. Мәтінді мұқият оқу.

1. «Қолжетімділік және үзінді» аспектісі бойынша мына сұрақ қойылады.

Мәтінде не туралы айтылған?

А. Баласы әкесін құрметтеуге лайық

Ә. Әкесі баласын сынады

Б. Баласы әкесінің махаббатына ие бола алмады.

В. Баласы әкесін аяды.

2. «Біріктіру және түсіндіру» аспектісі бойынша мына сұрақ қойылады.

А) Абай Әбдрахманды неліктен сынағысы келді?

Жауабыңызды дәлелдеп жазыңыз. Осы жерде «қысқа сөйлемдер» стратегиясын қолданыңыз.

Ә) Мәтінді бірлесе оқып, қажетті белгілерді қойыңыздар.

Код белгілері Белгі мағыналары

Сіз үшін жаңа мәлімет немесе жаңа сөз, сөз тіркесі болса

_____ Маңызды ақпараттың астын сызыңыз

+ Келіскен пікірдің жанына немесе үстіне белгі қойыңыз

X Келіспеген пікірдің жанына немесе үстіне белгі қойыңыз

? Түсінбеген мәліметтің қасына қойыңыз

Ұқсас ақпаратты байланыстыру үшін

3. Рефлексиялық кезең. Кері байланыс жасау.

Мына тапсырманы орындату.

1. Қара зат адам өміріне зиян тигізеді. Осы пікірмен келісесіз бе? Пікіріңізді нақты фактілерге сүйене отырып жазыңыз.

Келісемін, өйткені _____

Келіспеймін, себебі. _____

Функционалдық сауаттылықты дамытуға түрлі тапсырмалар дайындау арқылы, оқушының танымдық, шығармашылық қабілеттерін дамытуға болады. Тіл ғылымының үздіксіз дамуының нәтижесінде, адам баласы ой-санасының, дүниетанымының өсуіне байланысты оқыту әдістемесі де қатар жетіліп байып отыр. Өйткені, озат мұғалімдер тәжірибелерінен толығып оның мазмұны мен жүйесі, құрылысы, кеңейіп, байып отырады. Қоғам ілгері дамыған сайын оқыту мазмұны да күнделікті жаңарып, жетіліп отырады.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту – бүгінгі заман талабы. Педагогтың шеберлігі, яғни шығармашылық пен жауапкершілікті ұштастырып сабақ өтуі, бұл заман талабынан туындап отырған мәселе. Жоғары деңгейде сабақ беретін оқытушының алдынан шыққан оқушы – өмір айдынындағы өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады. Бұл ұстаз үшін абыройдың үлкені, әрбір мұғалім осыған ұмтылса ұрпақ алдындағы қарыздың өтелгені деп білемін.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы № 1080 Қаулысына толықтырулар мен өзгерістер енгізу туралы «Білім берудің тиісті деңгейлерінің мемлекеттік жалпыға міндеті білім беру стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 25 сәуірдегі № 327 Қаулысы// <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1500000327>

2. Жобалау және зерттеу қызметі негізінде 12 жылдық білім беру жағдайында оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Астана 2013

3. Оқушылардың оқу жетістіктерін бағалау (12 жылдық оқytудың құрылымы мен мазмұнын жетілдіру бойынша экспериментке қатысушылар үшін әдістемелік ұсынымдар). – Астана, 2006. - 29 б.

ВОСПИТАНИЕ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ УЧЕНИКА В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ.

Кусаинова Г.С.

**КГКП Детская музыкальная школа №2
г.Караганда, Республика Казахстан**

Функциональная грамотность – способность человека вступать в отношения с внешней средой и максимально быстро адаптироваться и функционировать в ней. Функциональная грамотность – это уровень знаний, умений, навыков, которые обеспечивают нормальное функционирование личности в системе социальных отношений, необходимых для жизнедеятельности личности в конкретной культурной среде.

Важнейшим показателем возникновения субъективных качеств ученика является самостоятельность.

Нет для педагога высшей цели, чем сделать ученика своего самостоятельным, не нуждающимся в опеке учителя.

Самостоятельность надо воспитывать с самого раннего детства – гораздо раньше, чем ребенок приходит в музыкальную школу. Но воспитание самостоятельности есть именно воспитание, да еще в соединении с обучением; предоставить ребенка самому себе, передоверить его воспитание воле случая – вовсе не значит вывести его на путь самостоятельности.

Самостоятельность мышления, инициатива в работе нужна музыканту, как и человеку любой профессии. Поэтому труд педагога-музыканта над развитием

самостоятельности ученика никогда не пропадет даром; приобретенные навыки пригодятся молодому человеку в любом деле.

Весь педагогический процесс, весь комплекс взаимоотношений педагога с учеником в ДМШ должен быть пронизан стремлением пробудить и развить способность к самостоятельному осуществлению разнообразных заданий. Плоды может принести только терпеливый и кропотливый, часто незаметный труд педагога – руководителя специального класса.

Само собой понятно, что лучшие результаты в развитии самостоятельности учащегося получит не тот педагог, который больше будет «читать нотации» своему ученику, а тот, кто занимательнее и живее построит процесс занятий и в чьем классе заниматься интересно. Чтобы пробудить инициативу, надо заинтересовать.

Ребенок, которому заниматься игрой на фортепиано скучно, выполняет задания нехотя и подходит к инструменту, только боясь маминых грозных напоминаний. Ждать проявления самостоятельности от такого ученика – дело безнадежное. В подобных случаях педагог еще изобретательнее должен построить любую часть педагогического процесса с акцентом на самостоятельность.

Например, контроль над домашними заданиями ученика. Как известно, домашние занятия ребенка должны входить неотъемлемой частью в расписание его дня. Ученик с первого класса приучается уважать свое расписание и рассказывать на уроке педагогу, играл ли он дома в намеченные часы, и если было нарушение расписания, то что помешало этим домашним занятиям. Педагог может иногда проверить истинность слов своего ученика (все-таки ребенок есть ребенок!), поговорить с родителями, присутствующими и осуществляющими контроль над занятиями дома. Но лучше, чтобы об этих разговорах ученик ничего не знал.

Кроме уверенности, что маленький музыкант занимается дома ежедневно, предположим, два часа, надо убедиться в том, что он действительно занимается, а не устроивает на инструменте веселую карусель.

В большинстве случаев члены семьи здесь помочь не могут, так как сами не являются музыкантами. Конечно, по качеству игры в классе учитель сразу поймет, толково или бестолково занимался ребенок дома. Но как научить его разумным занятиям? Для этого по временам следует на уроке разыграть следующий сценический этюд: «Представь себе, - говорит ученику педагог, - что ты пришел домой и наступило время садиться заниматься музыкой. Вот, пожалуйста, и начинай; меня тут нет, никого нет, ты сам себе хозяин, работай!» Отойдя в сторону, учитель молча (какую бы ересь он не услышал!), не реагируя на вопросы, ни на капризы ученика, слушает минут 10-15, как тот занимается. После этого, быстро разобрав недостатки, педагог показывает и конкретно подчеркивает те стороны, на которые надо обратить особое внимание, или те ошибки, какие необходимо исправить. Через несколько уроков такая проверка повторяется. Учащийся будет знать, что его самостоятельная работа всегда находится под бдительным контролем педагога;

вместе с тем ребенок привыкает к мысли, что за него никто ничего делать не будет, он сам выучит урок, сам исправит ошибки, сам приучит себя к регулярным и разумным домашним занятиям. На самом же деле за поведением ученика и дома, и в классе должны постоянно следить внимательные глаза педагога (дома, если возможно, с помощью правильно инструктированных членов семьи). Без назойливости, без нравоучений, но и без «профессионального» равнодушия осуществляется действенный контроль за домашними занятиями, от коэффициента полезного действия которых зависит 90% успехов ученика. Как ни странно, но наличие «понимающей мамы» приводит иногда не к положительным, а к явно отрицательным результатам. Ученик, имеющий счастье обладать мамой-пианисткой, умеющей или когда-то умевшей играть на фортепиано, начинает надеяться на ее помощь дома («мама со мной выучит» - так сознательно или бессознательно думает ребенок). Это отбивает у него всякую охоту к самостоятельным действиям, к необходимости подумать самому, решить задачу самому. Такие «понимающие мамы» могут действительно помочь своим детям, если будут действовать в тесном контакте с педагогом, осуществляя планомерный контроль над домашними занятиями, требуя сознательного выполнения заданий, но не «натаскивая» и не «муштруя» ребенка.

В классной работе самостоятельность ученика может воспитываться учителем самыми разнообразными способами. Даже, например, обнаружив в принесенной первый раз пьесе фальшивые ноты, не следует, как это часто делают педагоги, сразу же обводить их карандашом; гораздо лучше сказать ученику: «вот на этой строке ты выучил неверную ноту; посмотри-ка внимательно, вслушайся в то, что играешь, и найди ошибку». Надо терпеливо дожидаться, пока ученик сам при учителе обнаружит свою ошибку и исправит ее.

Другой пример: внимательное отношение к аппликатуре должно воспитываться с самых начальных шагов обучения. Но уже в первых классах, кроме умения точно выполнять написанные аппликатурные указания, надо эпизодически на простых примерах учить детей самим проставлять аппикатуру дома. На уроке педагог утвердит. Либо исправит эти аппикатурные опыты и постепенно, повторяя подобные задания, выработает у учащегося понимание элементарных законов аппикатуры.

Когда текст пьесы вчерне выучен и можно больше внимания уделять ее художественной отделке, очень полезно бывает поручить ученику к ближайшему уроку самому (с учетом написанных в нотах динамических оттенков) приготовить пьесу «с нюансами», как ему хочется. Учитель прослушает это исполнение, не прерывая ученика, и лишь потом станет вносить коррективы.

Перечисленные выше единичные примеры из педагогической практики как будто бы всем известны и на первый взгляд даже примитивны. Но, как это часто бывает в ДМШ, именно самые простые истины и самые простые навыки оказываются неосвоенными; из-за кажущейся простоты мимо них проходят, не

обращая никакого внимания, Разве не встречаются на каждом шагу случаи, когда педагог вместе с учеником сидит в классе и разбирает новую пьесу такт за тактом?! Да это никого и не удивляет, настолько большинство педагогов привыкло к такому «методу»! Где уж тут говорить о развитии самостоятельности.

Вместо того, чтобы систематически показывать, как надо разбирать новый текст (и в виде примера разобрать одну-две строки вместе с учеником), учитель заменяет обязательную домашнюю работу учащегося и самостоятельное выполнение задания совместным разучиванием произведения в классе! А потом педагог жалуется, что у него не хватает времени на то, чтобы в классе успеть «пройти» все произведения, составляющие программу ученика! А ведь еще нужно успеть и с листа с учеником поиграть и гаммы поучить! Конечно, это все физически невозможно уложить в 45 минут урока, если занятия не нацелены на развитие самостоятельности в работе.

Важен и вопрос о составлении учеником распорядка дня, в который должны входить и все часы его разнообразных занятий, и прогулка на воздухе – отдых. Расписанию следует придавать большое значение, разумеется не на бумажке, на которой написан график часов, а выполнению намеченного. Самодисциплина необходима.

Педагог по специальности в ДМШ может очень благотворно воздействовать на формирование характера ребенка, если вместе с основами музыкального искусства будет прививать ему стремление к самостоятельности и активному проявлению собственной воли.

Поэтому, можно сделать вывод, что самостоятельность не рождается сама по себе, она воспитывается и развивается. Большое значение для развития самостоятельности ребёнка имеют его индивидуальные особенности. Неуверенность в своих силах и возможностях – сдерживает самостоятельность, а смелость и решительность – активизирует. Психологи говорят, что самостоятельность – это сложное качество, оно выражается в свободе от внешних влияний и принуждений. Это способность подчинять своё поведение собственным взглядам, готовность осуществлять деятельность без опоры на постороннюю помощь.

Особую роль в воспитании самостоятельности – имеет игра. В жизни детей младшего возраста игра имеет важное место. В играх дети раскрываются: проявляется разный уровень самостоятельности и творчества. Правильно оценивая игру, педагог видит в ней способ развития самостоятельности. А в процессе игры, у детей вырабатывается привычка сосредотачиваться, мыслить самостоятельно, развивается внимание, стремление к знаниям, повышается интерес к занятиям. Педагог должен быть сам примером для подражания, постоянно самосовершенствоваться, искать новые знания, уметь адекватно оценивать уровень собственной деятельности и результатов совместной и самостоятельной деятельности ученика.

Литература

1. Роль учителя в развитии функциональной грамотности учащихся. collegy.ucoz.ru > Каталог статей >26-1-0-17901
2. Воспитание самостоятельности младших школьников в условиях развития функциональной грамотности. azbuka.kz >votospitanie- samostoyatelnosti gramotnosti
3. Вопросы фортепианной педагогики. Ред. В.А. Натансона, сб. вып.2, Москва, 1967
4. Ройзман Л.. Спрашивают педагоги-практики.
5. Ответственность перед будущим// ж. «Советская музыка»,- 1964, №8

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ДИОЛОГТІК ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕСІМ ӘРЕКЕТІН ДАМУ

Куспанов Ф. Б.

№32 ЖББОМ Ақмола облысы, Қазақстан Республикасы

XXI ғасыр – қоғамның әр саласында қарқынды даму үдерісінің қалыптасуымен ерекшеленеді. Жоғарғы технологиялардың дамыған заманында ең басты мақсатымыз – бәсекелестікке қабілетті, білімді ұрпақ тәрбиелеу. Өкінішке орай, қазіргі таңда еліміздегі білім беру саласында ауыз толтырып айтарлықтай ілгерлеу байқалмайды. Оқушылардың сабаққа деген қызығушылықтары төмендеді. Себебі, өткен ғасырдың ортасынан бері келе жатқан дәстүрлі түрде сабақ беру әдісі әлі де болса мектептерде кеңінен қолданылуда. Сондықтан бүгінгі кезде, уақыт талабына сай, оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін мектептің оқу-тәрбие жұмыстарына өзгерістер енгізу қажеттілігі туындауда. Соңғы жылдары елімізде бірнеше білім бағдарламалары қабылданып, іске асырылып жатыр. Соның бірі быйылғы оқу жылында мектебімізде жүргізілген «Тәжірибедегі рефлексия» курсы болды. Мектеп тренерінің ұйымдастыруымен өткізілген курстың қатысушылары мен куәгерлерінің бірі мен болдым.

Республика президенті Н.Назарбаев Қазақстан халқына жолдауында білім беру жүйесіне қатысты әлемдік стандарттар деңгейінде сапалы қызмет көрсету, білімнің бәсекеге қабілеттігін көтеру сияқты міндеттерді алға қойды, білім мемлекет пен қоғамға пайда әкелуші және елдің әлеуметтік-экономикалық дамуының қозғаушы күші болуы керек деген болатын. Қазақстандағы білім беру тұлғаны ол өмір сүретін және жұмыс жасайтын жағдайларын ескере отырып қалыптастыруға негізделген. Осыған байланысты біздің еліміздің білім беру жүйесінде реформалау жүргізіліп жатқандығы белгілі.

Көзқарасым өзгере бастағаннан кейін курста үйренген әдіс – тәсілдерімді күнделікті сабақтарымда қолданып көруді бастадым. Сол әдістердің бірі өзіме де қатты ұнап қалған «Қар кесегі» әдісі болды. Оның дәлелі 8 «Б»-сыныбына өзім курста үйренген «Қар кесегі» әдісін қолдануым болды. «Қар кесегі» әдісін жаңа сабақты оқушылар өздіктерінен түсіну үшін және топ болып жұмыс істеуі үшін қолдандым. Оқулықтағы берілген мәтінді өздіктерінен оқу, талдау мақсатында. Бірақ, сәтті қолдана алмай, кедергілерге тап болдым. Біріншіден,

әдіс күрделі, өзге ұлт өкілдеріне арналған қазақ тілі болғандықтан оны оқушыларға түсіндіріп, олар қабылдап кеткеннің өзінде оқушылардың орындау процесі шашыраңқы болды. Екі оқушы ғана оның біреуі жақсы оқитын Милена мен Айша ілесіп алып кеткенмен, қалған оқушылар бейтарап қалып, оларды жұмылдыруда уақыт жағынан да ұтылып қалдым. Бұл шашыраңқылықтың оқушығада психологиялық тұрғыдан әсері болып, қызба оқушылар көңіл-күйлері түсіп, өздерінің орындай алмай, түсінбей жатқандарына наразы екендіктерін байқатса, сабақта бейтарап отыратын оқушылар осы сәтті өз пайдаларына шешіп, шулап, артық сөйлеуге мүмкіндік алды. Дегенмен, мұғалім болғандықтан тездетіп осы әдісті аяқтап, талдаған мәтін бойынша жұптасып диалог құрауға жұмылдырдым. Диалог құрауда және сұрақты сауатты құрап, сауатты жауап беру арқылы жұптағы екі адамға бір баға қойылатындығын ескерттім, осы әдісім менің ұтқан жерім болды. Жақсы оқитын оқушылар тек өзін ғана емес, жұбын да алып шығуға тырысып бірден жұмысқа яғни тапсырманы орындауға кірісті. Осы сабақтан соң мұғалім ретінде қайта ойландым. Алдыңдағы оқушыларды сабақ беретін пән мұғалімінен басқа артық түсініп, деңгейін білетін жан жоқ. Ендеше оларға қолданатын әдісім де мен үшін жеті рет ойланып, бір рет кесілген болуы мүмкін екен. Бұл сабағым менің өзіме сабақ болды. Өз қателігімді ойлана келе, қазақ тілінің өзге ұлт өкілдеріне арналған ерекшелігін әр кез ескеруім керектігін, мәтін алды жұмыс, яғни сөздік пен жұмыс болуы керектігін неліктен «Қар кесегі» әдісін сәтті қолдана алмағанымдағы кемшіліктеріме талдау жасау арқылы түсіндім.

Сабақтарымда жиі болмаса да курстан үйренген әр әдісімді қолданып жүрдім. Әдістерді қолданып саралай келе, мен өзіме мынадай мақсат қойдым. Мен өзім сабақ беретін өзге ұлт өкілдерінің ауызша сөйлесім әрекетін дамытамын деп. Сондықтан осы диалогтік оқыту технологиясын үнемі жетілдіріп қолдануға ұмтылдым. Басында бір сұрақты дұрыс құрап айтқан оқушының өзін бағалап, бағалауда асыра бағалауға жол беріп, артынан ойлана келе қателігім көрінді. Бұл бағалауда осы қателікке ұрынған себебім, оқушының пәнге, айтылым әрекетіне қызығушылығын арттыру болатын. Оның да мәнін түсініп, курстың көмегінде оқушы қызығушылығы мен ынтасын қалай арттыруға болатындығын түсіндім.

Курс барысында диалогтік оқыту әдістеріне назар салып, өз сабағыма қолдануым оң нәтиже де берді. Себебі, 7, 8, 9-сынып оқушыларым мұғалім қосымша сабақ өткізіңізші, қазақша сөйлегіміз келеді деген ынталарын естіп, өзіме тың серпін мен бірге мақсат қойдым. Алдағы жұмысымда айтылым дағдысын меңгерту үшін, диалогтік оқытуды қолдана жүріп, үйірме жұмыстарын жүргізуді өзіме міндеттедім.

Білім жүйесіне жаңа өзгерістерді еңгізгеннен кейін маған ғана емес, оқушыларыма да ұнады. Сабақтарда кері байланыс пен диалогтік оқыту маңызды рөл атқарады. Сабақ барысында мұғалімнің, оқушылардың атқаратын міндеттері өзгерді. Сабақтарда оқушылардың өзін-өзі ұстау әдебі де өзгерді. Сабақ барысында оқушылардың көңіл-күйлері жақсарады. Олар бар күштерін салып, өз жұмыстарына жауапкершілікпен қарайды. Балалар жаңа ақпараттарды белсенді түрде қабылдап, ой елегінен өткізіп, өз көзқарастарын дәлелдеп, сынып алдында істеген жұмыстарын қорғайды. Мен емес, оқушылар сабақтың басты негізі болып табылады. оқушылардың білімге деген қызығушылықтары артты, оқушылар жаңа ақпаратты қабылдауға, өз мүмкіндіктерін көрсетуге дайын екенін көздерінен көруге болады. Оқушылар енді әр сабақта жаңа тәсілдерді, өзгерістерді күтуде. Олар кез келген қиындықтардан өтуге дайын. Оқушылар әртүрлі, олардың мүмкіндіктері де әртүрлі, бірақ әр оқушының жүрегінде мектептің алар орны ерекше. Оқушылармен бірге менде білім жүйесіндегі өзгерістерге қуанып, бар күшімді салып, оқушылардың сабаққа деген қызығушылықтарын арттырып, жаңа тәсілдерді қолданып оқушылармен бірге жетістіктерге жеткім келеді. Мен де жаңаша курстарға қуана барамын. Бұл білімдегі өзгерістер ең жақсы баға алуға.

Бірақ осының бәрі тек үш сабақ көлемінде қалып қоймай, ары қарай жалғасуын қалаймын. Әрине, ол үшін осы курстан үйренген білімімді ары қарай жетілдіре отырып, өз міндеттімді орындауда қарқындылық алатыныма сенімдімін.

Әдебиеттер

1. «Мұғалімге арналған нұсқаулық» 2016 ж ДББҰ
2. Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде «Қазақ тілі» пәні бойынша педагог кадрлардың біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы бойынша әзірленген «Мұғалімге арналған нұсқаулық», 2016 жыл.
3. Орта білім мазмұнын Назарбаев Зияткерлік мектептері тәжірибесі негізінде жаңарту. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2014

РАЗВИТИЕ ЕСТЕСТВЕННОНАУЧНОЙ ГРАМОТНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Кушнир М.П.

**Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» Институт повышения квалификации педагогических работников по Карагандинской области»
г.Караганда, Республика Казахстан**

В 2015 году казахстанские школьники принимали участие в международном исследовании качества естественно-математического образования TIMSS. Результаты учащихся 4 классов школ республики достаточно высокие, но, тем не менее, по естествознанию данные ниже по сравнению с математикой, и всего лишь 32 место из 50 стран. Национальный отчет «Результаты Казахстана в TIMSS-2015» отмечает, что «казахстанские четвероклассники в сравнении с TIMSS-2011 продемонстрировали положительную динамику показателей по всем уровням естественнонаучной подготовки. Вместе с тем, зафиксирована значительная разница в показателях по отношению к результатам стран-лидеров» [1, с.61].

Если задание соответствовало программному материалу, то в большинстве случаев казахстанские школьники давали верный ответ, вместе с тем верный ответ в задании, связанном с разделом «Животные», предоставили только 67% участников исследования. Тогда как, например, 100% участников Кореи выполнили задания низкого уровня. Если в задании представлена информация, которая не изучается казахстанскими школьниками по программе начальной школы, то количество давших верный ответ уменьшается. Например, число правильно ответивших на вопрос о притяжении составило 60%. Затруднения вызывают нестандартный формат заданий (подача в табличной форме), выполнение заданий на установление причинно-следственных связей на основе предложенных суждений и задания по уровню «Применение».

Полученные результаты – повод пересмотреть учебные программы по математике и естествознанию, обновить их содержание, внести концептуальные изменения в учебные планы математических и естественных наук. Такие действия совершили многие страны-участницы TIMSS, которые сейчас являются лидерами по итогам исследования, и школьники которых демонстрируют стабильно высокие результаты.

Казахстан сейчас идет по этому же пути – пути обновления. В 2015-2016 гг. в Государственные общеобязательные стандарты всех уровней образования внесены серьезные изменения, и они выстроены в логике методологии образования, ориентированного на результат. Функциональная грамотность определена в качестве одного из навыков широкого спектра. «Навыки широкого спектра как результаты на «выходе» из школы позволяют обучающимся гармонично сочетать в себе национальные и общечеловеческие

ценности, проявлять функциональную грамотность и конкурентоспособность в любой жизненной ситуации, а также решать учебные и прикладные задачи» [2].

В учебный план начального образования включен новый предмет – естествознание, который ориентирован на достижение следующих целей:

- формирование основ знаний о современной естественнонаучной картине мира и методах естественных наук; знакомство с наиболее важными идеями и достижениями естествознания, оказавшими определяющее влияние на развитие техники и технологий;

- овладение умениями применять полученные знания для объяснения явлений окружающего мира, восприятия информации естественнонаучного и жизненно значимого содержания, получаемой из СМИ, ресурсов интернета, специальной и научно-популярной литературы;

- развитие интеллектуальных, творческих способностей и критического мышления в ходе проведения простых исследований, анализа явлений, восприятия и интерпретации естественнонаучной информации;

- воспитание убежденности в возможности познания законов природы и использования достижений естественных наук для развития цивилизации и повышения качества жизни;

- привитие навыков применения естественнонаучных знаний в повседневной жизни для обеспечения безопасности жизнедеятельности, грамотного использования современных технологий, охраны здоровья и окружающей среды [3, с.8].

Если сравнить перечисленные цели с определением естественнонаучной грамотности, то мы увидим, что скрытым назначением естествознания является формирование именно этого вида грамотности. Естественнонаучная грамотность – это способность человека осваивать и использовать естественнонаучные знания для постановки вопросов, освоения новых знаний, для объяснения естественнонаучных явлений и формулирования основанных на научных доказательствах выводов. Естественнонаучная грамотность включает понимание основных закономерностей и особенностей естествознания, осведомленности в том, что естественные науки и технологии оказывают влияние на материальную, интеллектуальную и культурную сферы общества. Она проявляется и в активной гражданской позиции при рассмотрении всей совокупности проблем, связанных с естествознанием [4, с.43].

За естествознанием закреплена функция пропедевтики изучения предметов «Биология», «География», «Химия», «Физика» в основной школе. Поэтому разделами предмета являются «Живая природа», «Вещества и их свойства», «Земля и космос», «Физика природы», а также абсолютно новый раздел – «Я – исследователь», связанный с изучением явлений, процессов и объектов окружающего мира.

Необходимость развития естественнонаучной грамотности предъявляет определенные требования и к организации учебного процесса. Каминская С.Е. [5] выделяет следующие обязательные компоненты, такие как:

- нестандартные и логические задачи, связанные с конкретной жизненной ситуацией;
- новый тип организации познавательной деятельности учащихся на уроке, связанный с самостоятельностью и активностью учащихся, прогнозированием, исследованием, моделированием;
- уроки практической направленности;
- метапредметные программы;
- внеурочная деятельность по естественнонаучному направлению.

Если рассматривать второй и третий компоненты, то обновленная программа позволяет их полностью воплотить через личностно-ориентированный, деятельностный и проектный подходы. Конкретную жизненную ситуацию возможно смоделировать с помощью обучения на основе сквозных тем. Метапредметность программе придает ее нацеленность «на формирование основ исследовательских, мыслительных операций, коммуникативных навыков и умений» [3, с.7].

Например, система целей по предмету «Естествознание» [3] включает такие цели, как «1.1.2.1 проводить наблюдения за явлениями окружающего мира», «2.1.2.6 определять ведущие признаки эксперимента (цель, гипотеза, ресурсы, план, сроки, результат)», «3.1.2.2 определять преимущества и недостатки источников информации» и т.д.

Для развития естественнонаучной грамотности особенно важны такие типы учебных заданий, как:

- 1) задания, содержащие достаточный объем как текстовой информации, так информации в виде таблиц, диаграмм, графиков, рисунков, схем;
- 2) задания, составленные на материале из разных предметных областей, для выполнения которых надо интегрировать разные знания и использовать общеучебные умения;
- 3) задания, в которых неясно, к какой области знаний надо обратиться, чтобы определить способ действий или информацию, необходимые для постановки и решения проблемы;
- 4) задания, требующие привлечения дополнительной информации или, напротив, содержащих избыточную;
- 5) комплексные и структурированные задания, состоящие из нескольких взаимосвязанных вопросов [4, с.50].

Анализ учебника и рабочей тетради по естествознанию 1 класс показывает, что заданий первого типа достаточно. Например, в учебнике по теме «Части тела человека» представлен рисунок человека, на котором подписаны части верхних и нижних конечностей. Нужно ответить на два вопроса: из каких частей состоят верхние конечности человека? Из каких частей состоят нижние конечности человека [6, с.32]. В теме «Как правильно питаться» дается задание «Исследуй»: «Как распределить по ступеням пирамиды продукты, которые ты часто употребляешь в пищу?» на рисунке пирамиды [6, с.37].

В рабочей тетради [7] в теме «Что дают животные человеку» необходимо заполнить таблицу, используя слова для справок. Аналогичное задание в теме

«Как человек взрослеет», где необходимо вписать имена членов семьи соответственно периоду их жизни. В теме «Распространение звука» дается задание выбрать правильную схему распространения звука. На рабочем листе 47 «Что такое естественные источники света» школьники должны выписать те слова, которые относятся к естественным источникам света и обвести лишний рисунок [7, с.49].

Второй тип заданий частично связан с реализацией межпредметных связей, варианты которой четко описаны в руководстве для учителя [8]. Например, в теме «Что нужно растениям для жизни» предлагается использование единиц измерения длины в ходе работы над заданием «Проверь» [8, с.21], т.е. возможна интеграция математики и естествознания.

Третий и четвертый тип заданий в чистом виде отсутствует, но в качестве их можно рассматривать задания исследовательского характера, представленные на каждом уроке и позволяющие учащимся практиковать разнообразные навыки научного исследования. Анализ показывает, что не все задания исследовательского характера, включенные в учебник, могут расцениваться как задания, связанные с постановкой и решением проблемы, или как задания, требующие привлечения дополнительной информации или, напротив, содержащих избыточную.

Например, задание «Выбери несколько созвездий для книги мифов. Собери необходимую информацию, нарисуй иллюстрации и придумай обложку» требует поиск дополнительной информации о создании книги как вида печатной продукции [6, с.51]. Задание «Какие обогревательные приборы используют в разных помещениях?» [6, с.65] не указывает, к какой области знаний надо обратиться, чтобы определить способ действий для ответа на вопрос.

Кроме того, учитель может использовать компетентностноориентированные задания, ситуационные и практические задачи, а для пятого типа заданий – проект или исследование.

Таким образом, предмет «Естествознание» направлен на развитие естественнонаучной грамотности младших школьников. Полноценная реализация системы целей с использованием потенциала личностно-ориентированного, деятельностного и проектного подходов и заданий различных видов обеспечит наиболее стабильные результаты.

Литература

1. Результаты Казахстана в TIMSS-2015. Национальный отчет/ С.Исралиев, А.Култуманова и др. – Астана: АО «Информационно-аналитический центр», 2017. – 220 с.// <http://iac.kz/ru/analytics/nacionalnyy-otchet-rezultaty-kazahstana-v-timss-2015>
2. Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования соответствующих уровней образования. Постановление Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года № 1080// <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1200001080#z265>
3. Естествознание. Учебная программа для начальной школы (1-4 классы) в рамках обновления содержания среднего образования. – Астана, 2015. – 51 с.
4. PISA, TIMSS зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың ғылыми жаратылыстану сауаттылықтарын дамыту. Оқу-әдістемелік құрал/ Развитие

естественнонаучной грамотности школьников в контексте международных исследований PISA, TIMSS. Учебно-методическое пособие. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2014. – 83 б.

5. Каминская С.Е. Организация работы по формированию естественнонаучной компетенции// http://www.uomur.org/gosudarstvennyy_obrazovatelnyy_standart/2116-seminar-formirovanie-estestvennonauchnoj.html

6. Естествознание. Учебник для 1-го класса общеобразовательной школы/ С.Н.Кузнецова, Д.Н.Сапаков, И.Н.Васева и др. – Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2016. – 96 с.

7. Естествознание: Рабочая тетрадь. Учебное пособие для 1-го класса общеобразовательной школы/ С.Н.Кузнецова, Д.Н.Сапаков, И.Н.Васева и др. – Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2016. – 64 с.

8. Естествознание: Руководство для учителя. Пособие для учителя 1-го класса общеобразовательной школы/ С.Н.Кузнецова, Д.Н.Сапаков, И.Н.Васева и др. – Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2016. – 96 с.

ОҚЫТУ МЕН ОҚУ БІЛІМ САПАСЫН ЖАҢАРТУ

Қыдырбаева Б. Ж.

№ 6 Хромтау гимназиясы

Хромтау қаласы, Ақтөбе облысы, Қазақстан Республикасы

Қазіргі заман талабына сай адам іс-әрекетінің барлық салаларында еркін қолданысқа енген ақпараттық технологиялар біздің күнделікті өміріміздің ажырамас бөлігі болып табылады. Ақпараттық технологияларды тиімді қолдану сандық үлгіде көрсетілген әртүрлі ақпараттың түрлерімен жұмыс істеу үдерісін тездетеді және жеңілдетеді.

Білім берудің басым бағыттарының бірі оқушылардың компьютерлік сауаттылығын қалыптастыру болып табылады. Оқушылардың компьютерлік дағдылар мен құзыреттіліктерді меңгеруі, бір жағынан, уақыт талабы болса, екінші жағынан, бұл талап ақпараттық технологиялардың өзге оқу пәндерін оқытудың тиімді құралы ретінде қолданылып, әртүрлі білім беру салаларымен байланыстыруға арналған ресурстар мен техникалық құралдар ұсынуына байланысты туындап отыр.

Бүгінгі білім беруде оқушыны білімділік, іскерлік, шығармашылық әдістерге баулудың жолдарын іздестіре отырып, мұғалім-шәкірт арасында рухани және сезім бірлестігін айқындайды.

Бұрын оқытуда оқушылар тек қана тыңдаушы, орындаушы болып келген. Ал қазіргі оқушы өздігінен білім іздейтін жеке тұлға екендігіне ерекше мән беруіміз керек.

Сабақ барысында «баланың өзін еңбектендіріп, бірлестіріп, өз бетімен білім тапқандай қылса», «жұмыстайтын материалдар даяр түрінде емес, балалар тәжірибе қылып, зерттеп, өз бетімен шешкендей, тұрмыс жұмбақ түрінде берілсе» (Аймауытұлы, 1929), оқудың анағұрлым тиімді болатынын естен шығармаған дұрыс.

Бірінші кезекте белсенді оқу оқушының мұғалімді енжар тыңдап қана қоймай, белсенді жұмысқа тартылуын көздейтін оқыту және оқу әдістерінің бірі болып табылады. Бұл тәсілдер оқу үдерісі жаттығудың алдында емес, оны орындау барысында жүзеге асырылатын құбылыс екендігін түсіндіреді. Сыныпта қолданылатын мұндай тәсілдерге топтық жұмыстар, ойын «баламалары» және пән бойынша белгілі тақырыптағы ойын түрлері кіреді. Оқушылардың сыни ойлау дағдыларын дамытуда ойын «баламалары» шынайы өмірдің белгілі бір аспектілерін модельдеу және зерттеу үшін ұсынылған мүмкіндік болып табылады.

Сабақта белсенді оқу әдістерін қолдану оқушының өзіндік рефлексия жасау дағдыларының дамуына, сыныптағы жалпы жұмысқа үлес қосып, қатысқанын сезінуге; оқу үдерісінің белсенді мүшесі болуына, құрдастармен қарым-қатынасының дамуына, танымдық белсенділігінің артуына мүмкіндік береді. Сондай-ақ, мұғалімнің сабағын қызықты ұйымдастыруына, оқушыларының танымдық әрекетін күшейтіп, өзінің кәсіби шеберлігін шыңдай түсуіне ықпал етеді.

Белсенді оқу үдерісінде мұғалім үшін маңызды:

- сабақта тың идеялар мен ынталандыратын материалдар ұсыну;
- оқушылар ғылыми жобаларда қолдана алатын тәжірибелік және эксперименттік дағдыларды қалыптастыру;
- оқушыларға өздерін қызықтыратын салалар бойынша сұрақтарды құрылымдауға көмектесу;
- жұпта, шағын топтарда және ауыспалы құрамды жұптарда жұмыс істеу үшін тиімді тапсырмалар әзірлеу;
- оқушылардың бір-бірімен диалогтік оқу үдерісіне қатысуына ықпал ету;
- оқушылардың танымдық қажеттіліктері мен қызығушылықтарына сәйкес әрекет ету;
- оқушыларды өзіндік ойлау дағдыларын дамытуға бағыттау;
- оқушыларға өздерінің ойлау және зерттеу дағдыларын қолдануын есіне салу;
- оқушылардың танымдық қажеттілігін саралап оқыту арқылы ескеру;
- оқушыларға өзіндік жұмыстарда жетістікке жетуге мүмкіндік беретін жобаларық жұмыстарды ұйымдастыру, т.с.с.[1,с.188]

Екінші кезекте оқушылардың пән бойынша оқу жетістіктері екі тәсілмен бағаланады: қалыптастырушы бағалау (ҚБ) және жиынтық бағалау (ЖБ).[5,с.66]

Критериалды бағалау жүйесі бұрынғы бағалауға қарағанда қалыптастырушы және жиынтық бағалаумен ерекшеленеді. Қалыптастырушы бағалау оқытуды, әдістерді және осы мүмкіндіктерді іске асыру түрлерін жақсарту мүмкіндіктерін анықтауға бағытталған болса, жиынтық бағалау мақсатты баға қою және сертификаттау немесе оқытудың алға жылжуын тіркеу үшін оқыту қорытындысын шығару үшін қажет.

Қалыптастырушы бағалаудың негізгі функциялары тоқтала кетсек олар:

калыптастыру – тәжірибе жүзінде құндылықтар жүйесін белгілеу, қалыптастыру және бекіту;

ынталандыру – оқушының күтілетін нәтижеге қол жеткізуі, тиімді түрде алға ілгерілеуі үшін қолайлы жағдай жасау;

уәждеу – оқушылардың бойында оқуға және нәтижеге қол жеткізуге деген ынтаны ояту.

Жиынтық бағалау мұғалімдерге, білім алушылар мен ата-аналарға оқушылардың оқу жетістіктері туралы ақпарат ұсыну үшін оқу бағдарламасындағы бөлім/ортақ тақырыптар және белгілі бір оқу кезеңі (тоқсан, триместр, оқу жылы, орта білім беру деңгейі) аяқталғанда балл, баға қою арқылы өткізіледі. Бұл оқушының белгілі бір кезеңдегі оқу бағдарламасы мазмұнын меңгеру деңгейін анықтауға және тіркеуге мүмкіндік береді.

Қалыптастырушы және жиынтық бағалау барлық пәндер бойынша қолданылады, алайда бағалау тәсілдері пәннің мазмұны мен ерекшеліктеріне байланысты ерекшеленуі мүмкін. Бағалаудың барлық түрлері пән бойынша оқу бағдарламаларының мазмұнына негізделеді. Бұл мәселеге қатысты толығырақ ақпаратты «Негізгі орта және жалпы орта білім беретін мектеп мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық», «Өңірлік және мектеп үйлестірушілеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық», «Қалыптастырушы бағалауға арналған тапсырмалар жинағы», «Жиынтық бағалауға арналған әдістемелік ұсыныстар» әдістемелік құралдарынан табуға болады

Үшінші кезекте мұғалімдер пән бойынша оқу бағдарламасының талаптарын орындау үшін, сонымен қатар, оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін сабақты жоспарлау барысында мұғалімнің ескеруі тиіс бірқатар мәселелер анықталды:

- Сабағымның мақсаты қандай? Сабақтың әрбір бөлімі оқушының мақсатқа жетуіне жетелей ме?

- Оқушылар іс жүзінде не істейді? Мен оқушыларға олар не істейтінін және олар қандай нәтижеге қол жеткізу керектігін қалай түсіндіремін?

- Оқушылардың білімді игергенін қалай білемін?

- Егер мен өзім осы сабақта оқушы болсам, бұның бәрін қалай қабылдар едім? Оқушыға көмек көрсетіле ме / жігерлендіріле ме? Қосымша материал ала ма?

- Жоспар қаншалықты икемді? Оқушының көп түсіндіруді қажет ететін қызықты сұрағы, дыбыс-бейне құралдарды пайдаланудағы қиындықтар, әлдебіреудің сырттан рұқсатсыз кіріп келуі сияқты күтпеген оқиғалар туындаса, оларды қалай шешемін?

- Оқушылар ұсынатын кері байланысқа қатысты, оны қалай жіктеп, жазып және талқылаймын?

Төмендегі сұрақтар мұғалімге сабақтан кейінгі рефлексия жасауға мүмкіндік беретін мәселелер:

- Менің оқушыларым бүгін не үйренді? Бұған не әсер етті?

- Сабақта ештеңеге үйренбеген балалар болды ма? Мұның себебі қандай?

- Сабақта қолданған әдістерім сәтті болды ма? Сабақ бұдан да сәтті өтуі үшін басқа қандай әдістер қолдануым керек еді?

- Сабақта ерекше бір жағдай байқалды ма? Бұл неліктен осылай болды?

- Сабақта оқушылардың жинақтаған білімі мен тәжірибелері, қызығушылық танытатын салалары есепке алынды ма? Мұны қалай жақсартуға болатын еді?

- Сабақты оқушылардың іс-әрекеттері мен жауаптарына қарай бейімдей алдым ба?

- Оқушыларым сабақта бірігіп жасаған қорытындыларымызға қалай қарады? Сабақтан қандай көңіл-күймен шықты? Сыныптағы орта оларға жайлы болды ма?

- Мен сыныптағы тәртіпті басқара алдым ба? Менің қандай әрекеттерім жақсы шықты, қандай әдістерім сәтсіз болды? Неліктен? Нені басқаша жасауым керек еді?

- Сабақта менің көңіл-күйім біркелкі болды ма? Мен өзімді ұстай білдім бе? Балашақта нені ескеуім керек?

- Сабақта мен үшін ең қиыны не болды? Қандай жағдай ерекше назар аударуымды қажет етті? Неге? Келесі жолы мұндай жағдайда не істеуім керек?

- Сабақтағы оқу әдістерім сәтті болды ма? Оқушылардың меңгерген білімдері менің үйрету тәсілдеріммен байланысты ма? Келешекте нені есепке алуым керек?

- Бұл сабақты басқаша өтуге болатын ба еді? Қалай? Сабақтың қандай жағына көбірек көңіл бөлу керек: мазмұндық, әдістемелік, эмоциялық?

- Сабақта мен оқушыларымды ынталандыра алдым ба? Оқушылардың ішкі уәжін ескердім бе? Оқушыларды табысқа бағыттаудың тағы да қандай жолдары бар?

- Бағалауда мен қаншалықты шынайы болдым? Бағалау оқушыларға қалай әсер етті?

- Оқушыларға сабақта өздерін басқаруға мүмкіндік болды ма? Бұл қайдан, қалай көрінді?

- Сабаққа дайындалғанда оқыту теорияларына сүйендім бе? Өткізген сабағым таңдаған теорияма қаншалықты сәйкес болды?

- Осы сабақтан кейін мен өзіме қандай жаңалық аштым, нені жетік түсіндім? Табысты мұғалім болу үшін тағы не істеуім керек?

Төртінші кезекте Әр пән бойынша жанартылған жалпы білім беру бағдарламасы оқушыларға ХХІ ғасырда қарқынды дамып келе жатқан зияткерлік және техникалық ортада табысты болу үшін қажетті дағдыларды меңгертуге бағытталған. Олар оқушыларды сын тұрғысынан ойлау, бірлесіп жұмыс істеу, ақпаратты өңдеу, проблемаларды шешу сияқты анағұрлым жоғары деңгейдегі көптеген дағдыларды өз бетінше меңгеруге және зерделеуге дайындайды және ынталандырады. Осы дағдыларды жоғары дәрежеде меңгеру информатика бойынша оқу бағдарламасында проблемаларды шешу, бірлескен зерттеу және ғылыми зерттеу жүргізу дағдыларына баса назар аударып, ойлау дағдыларын дамытуды көздейді. Сондықтан оқушыларға проблеманы шешуді

ұсыну арқылы мұғалім оқушылардың Пиаже сипаттаған танымдық даму сатыларының нақты бір операциялық кезеңінде екенін есте сақтауы керек. Сондықтан орта буын және жоғарғы сынып оқушыларымен жұмыс барысында мұғалімдер нақты мысалдарды да, абстрактілі образдарды да пайдалануы тиіс. Мысалы, сабақта қарапайым түсінікті факторлардан мүлдем түсініксіз ойша тұжырымдар арқылы айқын қорытынды шығару көптеген оқушыларға қиындық туғызады. Мұндай жағдайда қиындық туғызатын тақырыпты толық меңгергенше тақырыпқа бойлау арқылы оқушыларды қорқыныш сезімінен арылту маңызды. Бұл оқушылардың ынтасы мен күш-жігерін есептерді шығару және программалау дағдыларын дамытуға жұмылдыруға мүмкіндік береді.

Қорыта келе оқыту мен оқу өзара тығыз байланысты үдеріс. Мұғалімдер оқушылардың қалай оқитынын неғұрлым жақсы түсініп, өздерінің оқыту тәжірибесін жақсартқан сайын, олардың оқушылардың тиімді оқуға жетелеу қабілеті соғұрлым арта түспек. Ауқымды зерттеу жүргізу арқылы оқушылардың үлгеріміне ықпалы зор әдіс-тәсіл ретінде төмендегі стратегиялар анықталды:

- белсенді оқу;
- кері байланыс;
- сенімін нығайту (мысалы, оқушының өзіне деген, өз мүмкіндігіне деген сенімін нығайту үшін мадақтауды пайдалану, қолдау көрсету);
- оқыту сапасы (мысалы, көптеген саралау жаттығуларын жоспарлау және іске асыру).

Әдебиеттер

1. Әлімов А.Қ. Интербелсенді оқыту әдістемесін мектепте қолдану. Оқу құралы /«Назарбаев зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2014. – 188б.
2. Брунер Дж. Процесс обучения (Оқу үдерісі): Пер. с англ./Под ред. А.Р.Лурия. – М.: АПН РСФСР, 1962. – 82с.
3. Камалова С.Т. Сыныпта оқушылардың оқу нәтижелерін бағалау: оқу-әдістемелік құрал. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ ПШО, 2014. – 44б.
4. Кохаева Е.Н. Формативное (формирующее) оценивание: методическое пособие.
5. Қалыптастырушы бағалау: әдістемелік құрал/ – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» Педагогикалық шеберлік орталығы, 2014. – 66б. редакциясымен. - Астана, 2016.

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ТЫҢ ҮРДІС – ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУ

Қалмағанбетова Н.Т., Бухарбаева А.Н.

**«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша педагог
қызметкерлерінің біліктілігін арттыру институты**

XXI ғасыр – білім мен ақпарат басты орын алып отырған, қарқынды ақпараттық және технологиялық өзгерістер ғасыры. Замананың даму үдерісін зерделі түрде бағамдап, келер күндердің өзгешелігін өзіне ғана тән

көрегендікпен болжай білетін Мемлекет басшысының осы жайтты үнемі ескертетіні және соған лайықты реформаларды жүргізуді дер кезінде қолға алатыны – жалпы қоғамның бақыты. Елбасы ұсынған 100 нақты қадам – соның айғағы.[1]

Ақпараттық қоғамның күш-қуаты мен соны серпіні адами ресурстардан тұратыны белгілі. Нақты бір іс-әрекетке кәсіби тұрғыда қызыққан адам ғана тиімді ақпаратты өзіне қажетті мазмұнда өндіріп, сақтап, одан әрі жүзеге асыра алады. Сондықтан, қазіргі қоғамда ақпараттық өркениетте айтарлықтай жайлылық сезінетін, өмірге бейімделе алатын адамның болмысы мен бітімі аса маңызды.

Ал, ақпараттық қоғамның толық құқылы мүшесі болу үшін адам нені игере білуі керек? Басты шарт, әрине, табиғи қабілет, біліктілік өресі және дағдылар деңгейінің болуы. Міне, осынау ерекшеліктердің жиынтығы функционалдық сауаттылықтың мазмұнын құрайды. Функционалдық сауаттылық – бүгінгі таңдағы тың тақырыптардың бірі. Адамзат сауаттылықтың өзектілігін ХХ ғасырда айқын сезінді. Сауаттылық ұғымы бойынша бүкіләлемдік шолу нәтижелері 1957 жылы алғаш рет жарияланды. Осы ұғымның мазмұны тарихи тұрғыда қоғамдық талаптар мен жеке тұлғаға қойылатын талаптардың ең төменгі шектік деңгейінің өзгеруіне байланысты айтарлықтай сипатта өзгеріске ұшырады. Бүгінгі таңда функционалдық сауаттылық өлшемін мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық даму көрсеткіштері және мәдени өрлеуімен байланыстыруға болады.

2012 жылы Қазақстан Республикасы Үкіметінің Қаулысымен мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары қабылданды. Жоспар оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша мемлекеттік білім беру сапасын жетілдірудегі өзекті бағдар ретінде түзіліп, әрекеттердің мақсаттылығы, тұтастығы мен жүйелілігін қамтамасыз етуге арналған [2]. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға қазіргі қолданыстағы мемлекеттік жалпыға міндетті орта білім беру стандарты және 2016 жылдың 1 қыркүйегінде енгізілетін мемлекеттік жалпыға міндетті бастауыш білім беру стандарты да бағдарланған.

Балалардың функционалдық сауаттылығын дамытудың әдістері мен үлгі-тәсілдерін мұғалім өзі игермесе, өзінің сауаттылығын арттырмаса, білім сапасын кәсіби жетілдіруде қиындық туындайтыны түсінікті. Осы тұрғыда, яғни, білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында педагог қызметкерлердің біліктілігін арттыру институттарының мақсатты, жоспарлы іс-әрекеті қажет екендігі айқын. Функционалды тұрғыда сауатты педагог функционалды сауатты оқушыны тәрбиелей алады. Себебі, өзің білмейтінді өзгеге үйрету, әсте, мүмкін емес.

«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру институтында оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда мұғалімнің құзыреттілігін дамыту бойынша мақсатты әрі кешенді жұмысты 2013 жылдан бері жүргізіп

келеді. Қысқа мерзімді біліктілікті арттыру курстарының оқу бағдарламаларына оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту мәселелерін қамтыған тақырыптар енгізілген.

Біліктілік арттыру курстарын әдістемелік тұрғыда қамтамасыз ету мақсатында «Программа международной оценки достижений учащихся PISA: вопросы и ответы» (С.Муканова), қазақ және орыс тілінде оқушылардың оқу сауаттылығын дамыту бойынша тапсырмалар жинағы (М.Айткенова, Н.Ақылбекова), математикалық сауаттылығы бойынша (Б.Бигелдинова), жаратылыстану-ғылыми сауаттылығы бойынша (Ж.Қайырбаева), «Подготовка младших школьников к участию в международных исследованиях TIMSS и PISA» әдістемелік ұсыныстары (М.Кушнир, А.Шадетова) әзірленіп, ұстаздар игілігіне айналды.

Қарағанды қаласындағы мектеп базасында бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша тәжірибелік жұмыс жүргізілуде. Мұғалімдер өздерінің алғашқы оңтайлы тәжірибелерін бастауыш сынып мұғалімдерінің қысқа мерзімді біліктілікті арттыру курстарының көшпелі тәжірибелік сабақтарында мейлінше сәтті қолдануда. 2014 жылдың тамызы мен 2015 жылдың мамыр айына дейінгі аралықта PISA халықаралық зерттеулер жүргізу шарасы аясында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту әдістері бойынша тілдер, математика, жаратылыстану пәндері мұғалімдері оқытылды. Жүргізілген мақсатты жұмыстардың тиімділігі жөнінде қазақстандық оқушылардың PISA зерттеуіне қатысу нәтижесі өз орайын тапты.

2016 жылы «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру институтында TIMSS халықаралық зерттеу бойынша бірқатар жұмыстар атқарылады. Атап айтар болсақ, институтының мониторинг және талдау бөлімі біліктілікті арттыру курсының аяқталу кезеңінде Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 25 жылдығына арналған 25 инновациялардың бірі ретінде, кері байланыс «Feedback - сағаты» үлгісін қолдануды жалғастырды. Тыңдаушылар ұсынылған оқу материалдарының олардың кәсіби сұраныстарымен сәйкестігінің деңгейін талдау матрицасы негізінде талқылады [3].

Педагогтар оқу материалының 100% тәжірибелік іс-әрекетте міндетті түрде қолдану керектігіне аса сенімді. Бұл, инновациялық менеджменттің ерекшеліктері, PISA, TIMSS, PIRLS қатысушыларының функционалдық сауаттылықтарын зерттеу бойынша нормативтік құжаттар.

Тыңдаушылар атап өткендей, оқу материалының мазмұндылығы, басқару шешімдерін қабылдаудағы мақсат – SWOT-талдау мен Smart орнатуды өткізу, білім беру ұйымдарын дамыту стратегиясын дайындау мәселелерінде педагогтардың құзыреттілігін арттыруға септігін тигізеді.

Олар курста ұзақ мерзімді, орта мерзімді және қысқа мерзімді жоспарлау бойынша материалдарды бағалаудың, шеберлік сағаттарын өткізудің, психологиялық-педагогикалық диагностикалаудың, оқу үрдісінде АКТ-ны

қолданудың, инклюзивтік білім беруді жүзеге асыру мен әлеуметтік маңызы бар жобаларды дайындаудың жаңа тәсілдерін талқылауға ерекше көңіл бөлді.

2016 жылдың 30 наурызында Қарағанды қаласының №101 мектеп-лицейі базасында «Бастауыш сынып оқушыларының математикалық сауаттылығын диагностикалау» атты семинары өтті [4]. «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша ПҚ БА институтының аға оқытушылары – семинардың модераторлары А.К. Шадетова, Ү.А. Майбасова TIMSS халықаралық зерттеудің мағынасын және тиімді жүзеге асыру механизмдерін түсіну үшін семинар қатысушыларына жағдай жасады.

TIMSS тест тапсырмаларының құрылымымен таныстырғаннан кейін, педагогтер семинардың тәжірибелік бөлімінде:

- TIMSS халықаралық зерттеу тапсырмаларының (төменгі, орта, жоғарғы, ілгері) деңгейін мен (ойлану, пайдалану, білу) оқу-танымдық іс-әрекеттерінің түрлерін;

- бар диагностикалық инструментарийлерін (ОЖСБ байқау тест тапсырмалары);

- критериялды бағалау жүйесінің (критерийлер, рубрикаторлар, дескриптерлер әр деңгейлі тапсырмалар бойынша) талаптарын

- ескере отырып математикалық сауаттылық бойынша үлгілік тапсырмаларды құрастырды.

2016 жылдың 07 шілдесінде Теміртау қаласының №24 орта мектебінде «TIMSS, PIRLS сапалы білім берудің әлемдік көрсеткіші» тақырыбында облыстық ғылыми-әдістемелік семинары өтті [5]. Іс-шара Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы аясында өткізілді. Семинардың мақсаты – TIMSS, PIRLS сапалы білім берудің әлемдік көрсеткішімен халықаралық және отандық материалдарымен таныстыру болды.

Семинарда «Біріккен Ұлттар Ұйымының мыңжылдық Декларациясы» және «Қазақстандағы мыңжылдықты дамыту мақсаттары» атты БҰҰ мен ҚР құжаттары, сондай-ақ білім беру деңгейі бойынша әлемдегі мемлекеттердің рейтингі қарастырылды.

«Джигсо» стратегиясы арқылы семинарға қатысушылар TIMSS, PIRLS /бастауыш мектеп/ халықаралық зерттеулердің нәтижелерімен танысты.

Проблемалы аймақтардың және халықаралық зерттеулердегі жетістіктің мәнін түсіну үшін басты тақырып контекстінде – жаратылыстану-ғылыми, математикалық сауаттылық және оқу сауаттылығы бойынша тапсырмаларды сынама орындауда топтық жұмыс жүргізілді.

2016 жылдың 14 желтоқсанында Қарағанды қаласының № 101 мектеп-лицейінің базасында мұғалімдерге курстан кейін әдістемелік қолдау көрсету аясында «Бастауыш мектепте функционалды оқу дағдыларын дамыту» атты практикалық семинар өткізілді [6]. Семинар модераторы – Е.И. Котвицкая, мектепке дейінгі тәрбие және бастауыш білім беру кафедрасының аға оқытушысы «Оқушылардың функционалды сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған Ұлттық іс-қимыл жоспарының» міндеттерін

жүзеге асыру мәнмәтінінде 2016 жылы атқарылған кафедра жұмыстары туралы баяндады.

«Сенім серпіні жеңіске жетелейді» дей келе, алдағы уақытта салмақты көрсеткіштердің біздің еншімізге тиесілі боларына бүгінгі күні еш күмән келтірмейміз.

Әдебиеттері

1. 100 нақты кадам. Егемен Қазақстан. 20.05.2015 жыл. <https://egemen.kz/article/100-nakty-kadam>
2. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 Қаулысы).
3. <http://orleu-krk.kz/2-news/99-feedback-chas-na-kursakh-povysheniya-kvalifikatsii?highlight=WyJ0aW1zcyJd>
4. <http://orleu-krk.kz/2-news/85-podgotovka-k-timss?highlight=WyJ0aW1zcyJd>
5. <http://orleu-krk.kz/component/finder/search?q=TIMSS&Itemid=101>
6. <http://orleu-krk.kz/2-news/420-vospityvaem-gramotnogo-chitatelya?highlight=WyJ0aW1zcyJd>

ҚАЗАҚ ӘДЕБИТІ ПӘНІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Қойлыбекова Н.Д.

Теміртау қ. «№2 ЖББОМ» КММ

Функционалдық сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Олай болса, функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда, функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады.

Жалпы, функционалдық сауаттылық дегеніміз- адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығына, жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады.

Ресми дерек бойынша, мектеп жасындағы балалардың 40 пайызы әдеби мәтінді түсінуге қиналатындығы дәлелденген. Бұлар мектептен білім алса да, қызмет жасауға келгенде қарапайым жазу үлгісін білмейтіндігін көрсеткен.

Тіпті олар әр түрлі жағдайда кездескен іс- қағаздардың бланкісін толтыра алмай, ондағы ақпараттың мәнісін түсіне алмапты. Бір қызығы, олар теледидарда не айтылып жатқанын, жалпы айтқанда, күнделікті өмірдің есебін білмейтін болып шыққан. Соның салдарынан жұмыссыздық, өндірістегі апат, жазатайым оқиғалар жарақат алулар көбейіп кеткен. Қазақ маманы С. Раевтың ойынша, сауатсыздық дерті адамға кішкентай кезінен бастап жұғады екен. Әсіресе бүлдіршінді жазу мен оқуға баули бастаған 1-ден 3-сыныпқа дейінгі аралықта пайда болады. Яғни, үшінші сынып оқушысы ешқашан кітапханаға бармаса, оқулықтан басқа ешқандай кітап оқымаса тағы бір ертеңгі сауатсыздың дүниеге келгені. Сол себепті келешек ұрпаққа жалаң білім беріп қана қоймай саналы, сапалы білім беру басты мақсатымыз.

С.И.Ожеговтың сөздігінде «функция» сөзінің мәні «Вызванный функционированием чего-нибудь, зависящий от деятельности, а не от структуры, строения чего-нибудь (книжн)» – деп анықталса, Қазақ тілінің түсіндерме сөздігінде: «функционалды ұғымы бір нәрсенің құрылысы, құрамынан емес, қызметінен болатын, соның әрекетіне байланысты болады»– деп сипаттама беріледі. Бұдан «функция» категориясы белгілі бір заттың атқаратын қызметіне немесе іс-әрекетіне қатысты айтылатыны танылады. Мысалы: ақпарат құралдарының функциясы – халыққа ақпарат тарату. Ал «функция» ұғымы адамға қатысты айтылғанда, оның іс-әрекетіне байланысты қарастырылады. Жоғарыда сауаттылық адамның білімділігіне қатысты ұғым екені нақтыланды. Яғни, «функционалдық сауаттылық» белгілі бір кезеңге сай субъектінің алған білімі мен білігі негізінде сауатты іс-әрекет ете алуы деген мағынаны білдіреді. Қоғамның дамуына байланысты сауаттылық ұғымының мәні тарихи тұрғыдан өзгергенін, тұлғаға қойылатын талаптарда оқу, жазу, санай білу қабілеттерінен гөрі белгілі бір қоғамда өмір сүруге қажетті білім мен біліктердің жиынтығын игеру, яғни функционалдық сауаттылыққа жету деген сипатта ұғынылады.

Қазіргі әлемдегі, еліміздегі өріс алып отырған түрлі бағыттағы дамулардың әсерінен қоғамның адамға қоятын талаптарының өзгеруі нәтижесінде функционалдық сауаттылық ұғымы кең тарала бастады. Сауаттылық ұғымы оны білім берудің әрекеттік аспектісімен бірлікте алғанда ғана кеңейе түседі

Функционалдық сауаттылық оқушының белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауына пайдалы білім, білік, дағдылардың бірлігінен құралады.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру оқытудың тұлғалық-әрекеттік бағдарын күшейту нәтижесінде жүзеге асады. Өйткені сауаттылыққа оқушы өз әрекетінің иесі – субъект дәрежесіне көтерілгенде толық қол жеткізеді.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда оқу бағдарламасындағы әрбір пәннің рөлі зор. Соның ішінде қазақ тілі мен әдебиетінің алатын орны ерекше. Осы ретте, оқушыға халықтың қоғамдық өмірін, арман-мүддесін танытуда, оларға идеялық-саяси, рухани-адамгершілік, этикалық-эстетикалық т.б. тәрбие беруде, дүниеге көзқарасын, мінезін, жалпы

мәдениетін қалыптастыруда көркем әдебиетті қуатты құралдардың бірі ретінде пайдалану – әдебиет пәнінің басты мақсаты болып есептелсе, тіліміздің өзіндік қалыптасқан нормаларын, жалпы айтқанда грамматикасын үйрету – қазақ тілінің басты міндеті болып танылады.

«Қазақ әдебиеті» пәнін оқытудың мақсаты – оқушылардың қазақ халқының көркем әдебиет туындыларымен, әдебиет теориясымен жүйелі түрде таныстырып, сол негізде оқушыларға жан-жақты тәрбие бере отырып, әдебиетіміздің үздік туындыларымен, көркем мәтіндерді оқыту барысында ауызша және жазбаша сөйлеу тілін дамыту, қазақ әдебиеті шығармаларын өз бетінше оқып, түсіне алуын қамтамасыз ететін тілдік негіз қалыптастыру. Еліміздегі өзге ұлт өкілдерінің мемлекеттік тілді меңгеруі бүгінгі күннің өзекті мәселесі болып отыр.

Ұстаздардың келешектегі мақсаты – рухани жан дүниесі бай, жан-жақты жетіле дамыған жеке тұлғаны қалыптастыру.

Жеке тұлғаны жан-жақты дамыту мен қалыптастыру мәселесі Абай Құнанбаев, Ыбырай Алтынсарин, Мағжан Жұмабаев, Шәкәрім Құдайбердиев, Жүсіпбек Аймауытовтардың шығармаларының негізгі арқауы болған. Әсіресе ұлы ғұлама Абайдың еңбектерінде адам бойындағы негізгі қасиеттер: қайрат, ақыл, жүректің сапалық деңгейіне қарай және олардаң өзара қатынасын түсіндіріп айтқанда білімді, адамгершілігі жоғары, парасатты жан-жақты жетілген тұлға тәрбиелеп жетілдіру мақсаты көзделеді.

Мұғалімнің міндеті оқушының өзі түсініп, ізденіп оқуына, пәнді терең білуге бағыттау білімнің қажеттілігін түйсік арқылы саналы қабылдау. «Мектептің тірегі де, тілеуі де оқыта білетін мұғалім» -деп Ахмет Байтұрсынов айтқандай, қазіргі білім беру саласында оқытудың озық технологияларын меңгермейінше, жас ұрпаққа заман талабына сай жан-жақты білім беру мүмкін емес, себебі қазіргі білім саласындағы талаптарды орындауға қазақстанда әлі де жағдай жасалмаған.

Болашақ азамат өз ұлтының асыл мұрасымен сусындау арқылы туған халқының тарихымен, мәдениетімен жете танысып, білімін кеңейтеді. Қазақ тілінің грамматикасын терең меңгерген оқушы, қоғамның кез келген саласында қиналмай жұмыс істеп, өзінің функционалды сауаттылығын көрсете алады.

Жалпы білім беретін орта мектептегі оқушыны жеке тұлға ретінде және оның ұлттық сана-сезімін, өзіндік, дүниетанымын, азаматтық ұстанымын, рухани құндылықтарын қалыптастыруға негіз болатын әлемдегі аса бай, мазмұнды, көркемдік деңгейі жоғары әдебиеттердің қатарындағы қазақ әдебиеті пәнін жүргізудің өзіндік қыры сан қилы.

Әдебиет – оқушыға беймәлім өмірді танытатын қуатты құрал. Әдебиет арқылы біз оқушыларға ұлттық болмысымызды, асыл қасиеттерімізді танытамыз. Адамға тәрбие беруші әуелі, ата-ана, сонан соң ұстаз, мектеп, қоршаған орта екені баршамызға белгілі. Өнер, ғылым бар жұртта өскелең ұрпақ тәрбиені ата-анадан да, мектептен де, араласатын ортасынан да, өздері оқып жүрген қазақ әдебиетіндегі түрлі аңыз-ертегілерден де аларына ешкім шүбә келтірмейді. Әдебиет адамға өмірді танытып қана қоймайды, ол адамды

тәрбиелейді. Адамның өмірге көзқарасын танытады, мінез-құлқына ықпал етеді, күллі тіршілігіне әсер етеді. Қазақ әдебиетіндегі көркем туындыларды оқыған сайын өмір сырын, Отан, ерлік, елдік, жақсылық, жамандық, секілді ұғымдардың мәнін оқушы терең аңғарады. Олар өнерді сүйетін, одан рухани ләззат ала білетін, көркемдік талғамы бар, адамгершілікті, нәзік сезімді болып өседі. Дөрекілікке, бойкүйездікке, жамандыққа аяқ баспайды.

Әдебиет арқылы оқушы бойында өмір туралы дұрыс талғам, түсінік қалыптастырамыз. Қазақ әдебиетіндегі көркем туындылар арқылы қалаған мамандықты игеріп, өмірден өз орнын табуларына, қалаулы азамат болып өсулеріне тигізетін әсері көп. Ұрпақ бойында ұлттық ұғымдарды сіңіру үшін, біз оқушыға өткен тарихымызды танытуымыз керек.

Пән мұғалімі оқушының назарын аудару үшін сабақ кезінде әртүрлі тақырыптық, пәнаралық, сыныпаралық байланыс орнатып, қызықты әңгімелерді сахналық көрініс ретінде өтуді ұйымдастыра білуі қажет. Сонымен қатар, түрлі көрнекілік құралдарын қолдану, сұрақ-жауап, талдау, жинақтау, ажырату, тақтаға жазу, айтқан ойды мысалдармен дәлелдеу, сөздікпен жұмыс, проблемалық мәселелерге жауап беру, нақтылы және жалпылама тапсырмалар беріп, шағын шығармашылық жұмыстарды орындату, оқушының бірін-бірі сынауы, өзіндік пікір білдіруі, баяндама жасауы, ғылыми зерттеу жазып қорғауы т.б. алуан түрлі әдіс-тәсілдерді қолдануы керек. Осындай әдіс-тәсілдерді түрлендіріп, жүйелі түрде пайдаланып мұғалімнің шәкірттері өз бетімен жұмыс істеуге тез үйренеді. Орта буын оқушыларының арнайы ереже дәптерлері, альбомдар, сөздіктері, канспектілері, хронологиялық кестелері болуға тиіс. Сонымен бірге, шығармашылық дәптері бөлек болғаны дұрыс. Оған оқушы өздеріне ұнаған мақал-мәтелдерді, афоризмдерді, шешендік сөздерді де жазып алып жүруге баулу керек. Осы ретте, шығармашылыққа жақын кейбір оқушылар сол дәптерге әңгіме, мақала, күнделік, пікір жазып үйренуіне мүмкіндік туады.

Кез келген білім ордасының мақсаты мен мұраты алдыңғы қатардағы өркениетті елдердің қатарынан көрінетін, жер мен жер байлықтарын ысырапқа салмай игере білетін сауатты, салауатты ұрпақ тәрбиелеу болып табылады. Ол үшін бүгінгі жас ұрпаққа сапалы білім мен саналы тәрбие бере отырып, елдің өткенін, ұлттың мәдениетін, тарихын, салт-дәстүрін, табиғат ерекшеліктерін үйретуі керек.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер – бүгінгі мектеп оқушылары. Мұғалім оларды қалай тәрбиелесе, Қазақстан сол деңгейде болады. Сондықтан жүктелетін міндет өте ауыр» деген болатын. Осы ғылым мен білімнің негізін тереңдету нәтижесінде ғана еліміз өзінің елдігін басқа елдер алдында көрсете алады. Ал ел тағдыры, оның келешекте кемелді ел болуы мектептің қандай негізде құрылуына байланысты болған.

Әдебиеттер

1. «ҚР білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдаламасы» 2010ж.

2. ҚР Жалпыға міндетті білім берудің Мемлекеттік стандарттары// 12 жылдық білім беру 2012 ж.
3. ҚР 12 жылдық жалпы орта білім беру тұжырымдамасы. 2010ж.
4. Тұрғынбаева. Б. А .Ұстаздық шығармашылық. Алматы. 2007ж
5. «Қазақ әдебиеті - тұлғаның рухани дамуының бастауы» - Алматы-2005
6. М.Жұмабаев, Педагогика, – Алматы, 1992.

ПРИЕМЫ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Лазарева А. Л.

**Школа –лицей №7 имени К.И.Сатпаева
город Жезказган Карагандинская область Республика Казахстан**

Самый банальный вопрос – чему должны обучать в школе? Самый очевидный ответ – знаниям. Ученик должен выучить и понять определенный набор правил языка, исторических фактов, физических законов, математических формул и так далее. Разве нет? Вроде бы все логично. Но большинство экспертов считает, что куда важнее умение решать реальные жизненные проблемы и самостоятельно работать с информацией. Ученые-педагоги в своем кругу называют это «базовыми компетенциями», «функциональной грамотностью», «творческими когнитивными задачами» и прочими мудреными словами.

На Всемирном конгрессе министров просвещения по ликвидации неграмотности (Тегеран, сент. 1965) был предложен термин функциональная грамотность, а в 1978 пересмотрен текст рекомендации о международной стандартизации статистики в области образования, предложенный ЮНЕСКО. Согласно новой редакции этого документа, грамотным считается тот, кто может участвовать во всех видах деятельности, в которых грамотность необходима для эффективного функционирования группы.

Для широкой публики функциональную грамотность объясняют это очень просто. Допустим, один человек знает 1 000 английских слов, другой – только 100. Но при встрече с иностранцем тот, у кого словарный запас больше, зачастую начинает мычать и делать руками непонятные жесты. А владеющий лишь сотней слов ухитряется толково ответить на вопрос или показать дорогу. То есть у одного знаний больше, но другой лучше умеет их использовать. Вот с этими самыми компетенциями у наших школьников не должно быть проблем.

Современный период развития Казахстана четко обозначил новые приоритеты в области школьного образования, соответствующие мировым тенденциям. В Послании Президента РК народу Казахстана указывается, что развивающемуся казахстанскому обществу нужны современно образованные, нравственно воспитанные, предприимчивые люди, которые могут самостоятельно принимать ответственные решения в ситуации выбора,

прогнозируя их возможные последствия, способные к сотрудничеству, отличающиеся мобильностью, динамизмом, конструктивностью, обладающие развитым чувством ответственности за судьбу страны.

Высокий уровень сформированности функциональной грамотности у учащихся предполагает способность эффективно функционировать в обществе, способность к самоопределению, самосовершенствованию, самореализации. Следовательно, обществу необходим человек функционально грамотный, умеющий работать на результат, способный к определенным, социально значимым достижениям.

Функциональное чтение – это чтение с целью поиска информации для решения конкретной задачи или выполнения определенного задания. При функциональном чтении применяются приемы просмотрового чтения (сканирования) и аналитического чтения (выделение ключевых слов, подбор цитат, составление схем, графиков, таблиц).

В своей практике учителя часто сталкиваются с многочисленными проблемами и затруднениями обучающихся при работе с текстом, а именно: учащиеся не знают значений многих слов; не умеют читать диаграммы; не умеют озаглавить текст; не понимают смысла написанного; не могут выделить ключевые слова; не в состоянии сформулировать вопрос; не могут выбрать способ решения задачи; не умеют актуализировать наличные умения; не могут перенести знания и умения из одной области на другую; часто подменяют задание на более привычное, знакомое. Грамотность чтения проверяется при помощи специальных вопросов и заданий, при составлении которых учитываются уровни понимания текста. Словаписьменный текст подразумевают печатные, написанные от руки или изображенные на дисплее тексты, в которых использован естественный язык. Такой текст может включать визуальные изображения в виде диаграмм, рисунков, карт, таблиц, графиков, хотя исключает использование фильмов, телеизображения, мультипликации, картинок без слов, которые требуют иной стратегии восприятия. В связи с включением визуальных изображений тексты можно разделить на сплошные (без таких изображений) и несплошные (с такими изображениями).

Мы учителя-словесники в основном работаем со сплошными текстами. На это направлены и задания в учебниках русского языка и литературы. На своих уроках я добиваюсь полного понимания текста, что предусматривается в грамотности чтения. Это знакомство с текстом, его осмысливание: предлагаю указать тему, идею, озаглавить текст, найти ключевые слова и словосочетания. Озаглавить текст так, чтобы заголовок отражал его основную мысль. При этом учащиеся учатся исключать лишнее и выбирать основное, необходимое. При чтении текстов художественной литературы для развития грамотности чтения у учащихся я практикую прием критического мышления «Инсерт», цель которого научить выделять главное, способствовать обмену мнениями о новой информации в группе.

Прием "Инсерт" может работать на каждом этапе урока.

- Во-первых, он заставляет вспомнить то, что уже известно, то есть то, что нужно для стадии вызова.

- Во-вторых, позволяет вычлениить из текста новое – что характерно для стадии осмысления.

- И, в-третьих, предполагает самостоятельный анализ информации, интерактивное обсуждение, что приемлемо на стадии размышления или рефлексии

Ментальные карты – это простой, эффективный и просто незаменимый способ подготовки к экзаменам. Причём, неважно, какой предмет вы сдаёте. Если математика, то можно создать ментальную карту по основным формулам, если английский, можно записать правила и исключения из них, то же самое с физикой, экономикой, географией и другими предметами. Создавать ментальную карту просто, при этом мы получаем удовольствие от такого творческого процесса и тратим меньше времени, чем на работу с линейными текстами. Информацию легче запоминать, когда она наглядно, структурно представлена на одном листе. Когда мы создаём ментальную карту, мы убиваем сразу нескольких зайцев: записываем информацию, запоминаем её, развиваем мышление (ассоциативное, творческое, логическое), память, при этом задействуем весь потенциал своего мозга!

Упражнение «Двойной дневник» дает возможность читателям тесно увязать содержание текста со своим личным опытом. Особенно полезны двойные дневники, когда учащиеся получают задание прочитать какой-то большой текст дома, вне учебной аудитории. Оформление "Двойного дневника". Лист делится пополам. С левой стороны записываются фрагменты текста, которые произвели наибольшее впечатление, вызвали какие-то воспоминания или ассоциации с эпизодами из собственной жизни. Возможно, возникли определенные аналогии из предыдущего опыта. Что-то просто озадачило или вызвало в душе резкий протест. С правой стороны предлагается дать комментарий: что заставило записать именно эту цитату? Какие мысли она вызвала? Какие вопросы возникли? Выписки из текста. Вопросы и комментарии. Итак, читая текст, учащиеся должны время от времени останавливаться и делать подобные пометки в таблице. Конечно, такой прием заставляет читателя быть более внимательным к прочитанному, учитель может договориться с учащимися о каком-то конкретном количестве выписок, которые будут сделаны по тексту.

Прием «Учимся задавать вопросы разных типов» – « Ромашка Блума» Шесть лепестков – шесть типов вопросов. Простые вопросы. Отвечая на них, нужно назвать какие-то факты, вспомнить, воспроизвести некую информацию. Применяю на традиционных формах контроля: на зачетах, при использовании терминологических диктантов и т.д. Уточняющие вопросы. Обычно начинаются со слов: «То есть ты говоришь, что...?», «Если я правильно поняла, то...?», «Я могу ошибаться, но, по-моему, вы сказали о...?». Целью этих вопросов является предоставление обратной связи ученику относительно того, что он только что сказал. Очень важно эти вопросы задавать без негативной

мимики. Интерпретационные (объясняющие) вопросы. Обычно начинаются со слова «Почему?». В некоторых ситуациях (как об этом говорилось выше) могут восприниматься негативно – как принуждение к оправданию. В других случаях – направлены на установление причинно-следственных связей. Если учащийся знает ответ на этот вопрос, тогда он из интерпретационного «превращается» в простой. Следовательно, данный тип вопроса «срабатывает» тогда, когда в ответе на него присутствует элемент самостоятельности. Творческие вопросы. Когда в вопросе есть частица «бы», а в его формулировке есть элементы условности, предположения, фантазии прогноза. «Что бы изменилось в ....., если бы ....?», «Как вы думаете, как будет ....?». Оценочные вопросы. Эти вопросы направлены на выяснение критериев оценки тех или фактов. «Чем ..... отличается от .....?» и т.д. Практические вопросы. Это вопросы, направленные на установление взаимосвязи между теорией и практикой. Например: «Где вы в обычной жизни вы могли наблюдать симметрию?».

Какие требования должны быть предъявлены к тексту?

1. Текст должен быть ученику интересен.
2. Текст должен содержать неизвестную ученику информацию. Но, при этом, актуальную для ученика.
3. Уровень трудности текста должен соответствовать возрасту ученика.
4. Незнакомые слова должны "вычитываться" из текста или быть представлены в сносках.
5. Объем текста не должен превышать норму (исходя из уровня и возраста учащихся).
6. Шрифт должен помогать ученику легко читать текст. Цветной шрифт, подчёркивания, разный размер при важности части текста.
7. Текст должен развивать кругозор.
8. Текст может быть взят из "реальной жизни"
9. Текст не должен быть перегружен цифрами, датами, терминами.
10. Иллюстрации не отвлекают, а помогают разобраться в содержании текста.
11. Для детей младшего школьного возраста нужны произведения, которые учат детей: удивляться, решать задачу эмоционального развития
12. Содержание текста должно опираться на жизненный опыт ребенка. Ребенок должен открыть личный смысл в читаемом. Опора на личный опыт ребёнка не обязательна.

Вопросы, предполагающие (нижние уровни пирамиды Блума), строятся на основе текста. Вопросы более высоких уровней могут основываться и на фоновых знаниях.

При работе с текстом особое внимание уделяется сквозным темам. Сквозные темы - это один из методов интеграции учебных предметов. Без этого невозможно решить проблемы современных учащихся, так как зачастую они просто не понимают, что на разных предметах изучают одно и то же. Школа должна научить своих учеников применять полученные знания в повседневной

жизни. Учителю в эпоху развития информационных технологий необходимо проектировать учебные задания, связанные с поиском, пониманием, преобразованием и использованием информации в контексте повседневной жизни ученика и решения жизненно важных проблем.

Новая парадигма обучения ориентирует учителя на развитие функциональной грамотности учащихся. При обучении русскому языку делается акцент на текстоведение, актуализируется коммуникативный подход и учитываются особенности мультикультурной среды.

Поэтому учителям-словесникам необходимо развивать способность учащегося свободно использовать навыки чтения и письма для целей получения информации из текста, т.е. для его понимания и преобразования, и для целей передачи такой информации в реальном общении.

Литература

1. Государственный общеобязательный стандарт начального образования//http://smk.edu.kz/Course/Type/30/1002_redirectto=1002
2. Каспаржак А.Г., Митрофанов К.Г., Поливанова К.Н. и др. Новый взгляд на грамотность. Газета «Первого сентября» «Русский язык» №15/2005
3. Методическое и научно-методическое обеспечение подготовки к международным исследованиям PISA- 2015. Методический сборник.- Астана НАО имени И.Алтынсарина, 2015
4. Основные результаты международного исследования образовательных достижений 15-летних обучающихся PISA-2012. А. Култуманова, Г. Бердибаева, Б. Картпаев, И. Иманбек, К. Шарбанова, М. Рахимова, Ж. Жумабаева, З. Пирнепесова, Б. Окенова, А. Увалиева. Астана: НЦОСО, 2013.
5. Ресурсы Интернета. Статья «Краткая информация о международном исследовании PISA».<http://goo.kz/content/view/44/4416>.
6. Ресурсы Интернета. Статья «Формирование функциональной грамотности учащихся – залог их будущего».<http://www.altynsarin.kostanay.gov.kz/ru/education?node=1705>.

ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Мажитова А. А.

**Теміртау қаласының №8 ЖББОМ
Қарағанды облысы, Қазақстан Республикасы**

Бүгінгі ғылым мен техниканың қарыштап даму заманында мектепте дәстүрлі оқыту оқушылардың ғылым негіздерін мемлекеттік стандарт деңгейінде толық меңгеруіне кепілдік бермей отыр. Бұл оқушылардың білім жетістіктерінің нәтижелерінен көрінуде. Сондықтан оқу-тәрбие үрдісін жандандырудың қазіргі педтехнологияларын жетілдіріп, оны күнделікті сабақтарда тиімді қолдану арқылы білім сапасын жоғарлатуға болады.

Қазақстан күн сайын қарқынды дамып келеді және ұлттың зияткерлік әлеуетін қалыптастыруға батыл қадам жасап отыр. Елдің білім беру жүйесі терең де сатылы стратегиялық жаңғырту кезеңін бастан өткеруде.

Еліміз үшін маңызды болып табылатын аталған стратегиялық міндетті шешу жағдайында тұлғаның ең басты функциялық сапалары белсенділік, шығармашыл тұрғыда ойлауға және шешім қабылдай алуға, кәсіби жолын таңдай алуға қабілеттілік, өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады. Бұл функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады.

Осыған байланысты Мемлекет басшысы Н.Назарбаев 2012 жылғы 27 қаңтардағы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында «Функционалдық сауаттылықты арттыруды» Үкіметке негізгі тапсырма етіп жүктеген болатын. Бұл Ұлттық жоспар – білім сапасын жетілдірудің негізгі бағдары. Жоспарда мақсат, міндеттер нақты қойылған, ағымдағы жағдайды талдау, мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту тетіктері, білім стандарттарын, оқу бағдарламалары мен жоспарларын жаңарту, оқыту нысандарын, әдістері мен технологияларын жаңарту, мектеп оқушыларын оқыту нәтижелерін бағалау жүйесін дамыту, ата-аналардың қатысуын қамтамасыз ету, қосымша білім беруді дамыту болып отыр. ХХІ ғасырдың жан-жақты, зерделі, дарынды, талантты адамдарды қалыптастыруда білім беру мәселесі, оның оқыту жүйесін заман талабына сай үйлестіре алу міндеті туындап, жаңа талаптар қойылуда. Соған орай ұстаздардың алдында тұрған міндет: табысты және әрекетке дайын қабілетті, әлеуметтік рөлін сезінетін құзырлы тұлғаны қалыптастыру. Жалпы құзыреттіліктің сипатына беделді пікір айтуға мүмкіндік беретін білімді игеру деген түсіндірме берілген. Тұлға құзыреттілігін дамыту – ұстаздың құзыретті тәсілдерді меңгертуі, білім беру мазмұнын жетілдіру. Ол үшін баланы субъект ретінде қарап, оқу ісіне өзінше қызықтыратын, оған қабілетін арттыратын жағдай туғызу керек. Оның бастысы – оқу үрдісін жаңаша ұйымдастыру, оқушының оқудағы іс-әрекеті арқылы ойлау дағдыларын жетілдіру, өз бетінше білім алу, әрекет ету. Мақсатқа жету оқушының өзі арқылы іске асады. Мұғалім – бағыт беруші, ұйымдастырушы. «Оқу мен жазу арқылы сыни тұрғыдан ойлауды дамыту» жобасының оқушы құзыреттілігін дамытуда маңызы зор. Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз – ой қозғай отырып, оқушының өз ойымен өзгелердің ойына сыни қарап, естіген, білгенін талдап, салыстырып, жүйелеп, білмегенін өзі зерттеп, дәлелдеп, тұжырым жасауға бағыттау, өз бетімен және бірлесіп шығармашылық жұмыс жасау. Бұл жобаның тиімді әдіс-тәсілдерін қолдану арқылы оқушы өз ойын еркін жеткізуге, қазақ тілі мен әдебиеті пәніне деген қызығушылығы артып, талдау жұмыстарын жүргізе білуге үйренеді.

Қазіргі білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларын меңгермейінше сауатты, жан-жақты маман болу мүмкін емес. Оқытудың тиімді әдістерін меңгеру мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі.

Елімізде білімнің жаңа жүйесі енгізіліп жатыр. Мұндағы негізгі мақсат – жаһандану заманында білімнің бүкіләлемдік кеңістігіне ену. Осыған орай, білімнің мазмұны да, оған қойылатын талаптар да өзгереді. Сол себепті қазір барлық мектептерде оқытудың инновациялық технологиялары қолданыла бастады. Инновациялық (озық) білім беру дегеніміз - тұлғаның бағдарлы көзқарасы, білімдегі дәлдікті, шығармашылық бастауды, сонымен бірге жаңа технологиялық мағлұматтарды игеруін айтады. Сол себепті біздің мектеп мұғалімдерінің басым бөлігі де инновациялық жүйе негізінде өз біліктіліктерін арттырып отыр. Мұғалімдер оқушыларының функционалды сауаттылығын арттыру, өзіне сенімділігін қалыптастыру, танымдық-шығармашылық қабілетін дамыту олардың белсенділік-сенімділік сапаларын диагностикалық әдіс-тәсілдермен анықтауға, сабақта, сабақтан тыс уақытта өз ойын еркін жеткізе білуге үйретуге, қоғамда болып жатқан оқиғаларға қатысты көзқарастарының болуына, инновациялық тәртіп нормаларын, белгілерін, көрсеткіштерін анықтауға көмегін тигізеді. Өз тәжірибемде оқу-тәрбие үрдісінде қолданып, айтарлықтай нәтиже беріп жүрген әдіс-тәсілдеріммен бөліспекпін. Мысал ретінде 7 «Б» сыныбындағы қазақ тілі сабағымда оқушыларды жаңа тақырыпқа байланысты ауа райына байланысты суреттерінің қиындысын құрастыру арқылы топқа бөлдім. Бұл әдістің мақсаты оқушыларды шығармашылықпен шапшандыққа баулиды. Сабақтарда оқыту мен оқудың жаңа әдіс-тәсілдерін пайдаланып тақырыпқа байланысты түрліше топқа бөліп отыруға болады. Қазақ әдебиеті пәнінен тақырыпқа байланысты сюжетті сурет қиындысымен, смайликтермен, түсті қағаз қиындыларымен, топқа бөлінуге болады. Қазақ әдебиеті сабағында үй тапсырмасын тексеру кезеңінде "Кейіпкерге хат" әдісін қолдандым. Бұл әдісте өтілген тақырып кейіпкеріне оқушы өз ойларын ашып хат жазады. Оқушы әңгіме кейіпкерінің орнына өзін қойып, ненің дұрыс, ненің бұрыс екендігіне шешім қабылдайды. Мен оқушылардың пікірлерін бір ой арнасына жетелей отырып, «Қарама-қайшы пікірлер бекеті» әдісін пайдаланып, проблемалық сұрақ қойдым, яғни «Бақытжанның бұрыс жолға түсуіне кім себепші?» -деп топ арасында пікірталас ұйымдастырдым. Жаңа сабаққа дайындық кезеңінде "Ойынды дәлелдеп көр" әдісін кіріктіріп, жаңа тақырып боран туралы болғандықтан ауа райының құбылыстарының дыбысы жазылған бейнежазбаны тыңдаттым. Бұл жерде мен «үлгермейтін оқушы» сабақтарда ауыз ашпайтын Нұрбекке «Түрткі болу, сұрақ қою, қайта бағыттау арқылы» ауа райының құбылыстарының дыбысын ажыратып, түрін сұрадым. Ол маған түрлерін атап берді. Оны қайта бағыттау мақсатында сұрақты күрделендіре түстім. Сөйтіп сөйлеу қабілетінің дамуына, топ арасында қысылмай жауап бере білуге үйреттім. Топқа бөлу кезінде оқушылар құрастырған сурет қиындыларын постер қағазға суретті бүтіндеп құрастырып жапсыруды сұрадым. Құрастырып болған сөз:

«Құрастырылған сурет туралы қандай мәлімет білесіңдер?»-деп оқушылардан алдын ала дайындап келген мәліметтерді сұрадым. Оқушылар тақтаға шығып топтарымен өз ойларын бөлісті. Әрбір сабақта оқушылар өзін-өзі, жұбын және топтарды сын көзбен қарай отырып, әділ бағалай алуға

үйретуіміз керек. Сол мақсатта мен оқушыларға топты бағалау кезінде мынадай бағалау критерийлерін құрып бағалауға болатынын ұсындым.

1. Мәліметтің толық жиналуы - «3»балл

2. Мазмұнды мәнерлі жеткізе алуы – «2»балл

3. Мәліметті өмірмен байланыстыра алуы - «1»балл

Оқушылар бұл тапсырманы орындап болған соң жаңа сабаққа көпір ретінде неге сендер берілген сурет арқылы топқа бөліндіңіздер және олар туралы қосымша мәліметтер жинадыңдар?-деп болжау жасатамын. Содан соң Джесси-Джентильдің «Ойлан-жұптас-бөліс» әдісін қолданып: кітаппен жұмыс жүргіземін.

Әңгімені топтарға бөліп беру.

Бөлікті топ ішінде талқылау.

Кезектесіп мазмұндау.

Бөліктерге ат қою.

Дәптермен жұмыс

Бұл әдістің мақсаты оқушылар жаңа тақырып мазмұнын өз беттерімен оқып, талқылайды.

Қазақ әдебиеті сабағында оқушылардың жаңа сабақтан алған білімдерін өмірде қолдана білу дағдысын қалыптастыру мақсатында «Аяқталмаған тезис» әдісін қолдандым.

1-топ: Неліктен Күлтегін батырдың аты тарихта ерекше аталады?, ол.....

2-топ: Жырда жорық сайын бір тұлпардың мерт болу себебі неде?, ол.....

3-топ: Бала Күлтегін қандай болды деп ойлайсыңдар? .....

4-топ: Мәңгілік ел болуға Күлтегін батыр өз үлесін қоса алды ма?, ол.....

Бұл тапсырманы орындап болған соң оқушылардың тәртіп бұзуға бейім оқушыларға "Кейіпкерлерді салыстыр" әдісін қолданып:

Өтілген тақырып кейіпкері Күлтегіннен үлгі алуымызға бола ма?

Кейіпкердің мінез-құлқын салыстыра отырып, ойың дәлелдетемін.

Сабақтың қорытындылау кезеңінде яғни жинақтауда «Түйін кесте» әдісі бойынша ойларын кестеге түсіру.

Тақырып .....

Авторы .....

Мәтіннің түрі .....

Сөйлеудің түрі .....

Кейіпкерлер .....

Негізгі идеясы .....

Қорытынды .....

Сабақ барысында оқушылардың өзін-өзі бағалауы және топтың қорытынды бағасын шығару үшін бағалау парағын пайдаландым. Оқушы сабақтың әр тапсырмасын орындағанда өзіне әділ бағасын қойып, өз деңгейін біліп отыруы керек. Топта отырған оқушылардың жинаған ұпайынан топтың ұпайы келіп шығады. Сыныпта бір сабақ барысында үлгермейтін оқушылармен жұмыс, дарынды оқушылармен жұмыс та бір уақытта жүріп отырады.

Ұстаздың өзі – ізденуші. Сонда ғана өзі қызыққан ұстаз сабағын басқаларға да қызықты жеткізе алады деп ойлаймын. Әрбір сабақта озық педтехнологияларды пайдаланып өткізу әрине жақсы нәтижелер береді. Ұстаз әр кез ізденуші бола білсе, өзі үшін білім жинақтайды, білімінің нәтижесін алдындағы оқушысынан көре алады. Міне бір сабақ мұғалімнен қаншама ізденісті қажет етеді. Біз мұғалімдер тек қана ашық сабақтарымыз үшін ізденіп қоймай күнделікті сабақтарымызды түрлендіріп, қызықты етіп ұйымдастырсақ оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға қол жеткіземіз.

Қорыта келгенде, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту - бүгінгі заман талабы. Осы орайда, қазақ тілі мен әдебиеті пәнін дұрыс үйрете білу өте маңызды. Педагогтің сабақ өту шеберлігі, яғни шығармашылық пен жауапкершілікті ұштастыруы, бұл заман талабынан туындап отырған мәселе. Өз мамандығын толық меңгерген жоғары деңгейлі оқытушының алдынан шыққан оқушы - өмір айдынындағы өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады. Бұл ұстаз үшін абырой, яғни үмітінің ақталғаны, әрбір мұғалім осыған ұмтылса ұрпақ алдындағы қарыздың өтелгені. Мұғалімнің сабағының өн бойындағы негізгі мақсаты, оның негізгі мәнін естен шығармай, әрбір сәтті тиімді пайдаланғанда өз мақсатына жетеді.

Әдебиеттер

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық / «Назарбаев Зияткерлік мектебі» ДББҰ, Педагогикалық шеберлік орталығы. - Үшінші деңгей 2013 ж

2. Тәжіғалиева З. Әдебиет сабақтарында оқушыны шығармашылыққа баулудың тиімді технологиясы. // Ғалым-ұстаз С. Шарабасов және қазақ филологиясы мәселелері. Облыстық ғылыми-практикалық конференция материалдары. Орал, 2007-70 б

3. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудағы мектеп және отбасының өзара іс-әрекетінің мазмұны мен түрлері. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. 42 б.

САБАҚТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУДА ТАПСЫРМАЛАРДЫ САРАЛАУ ЖОЛДАРЫ

Майбасова Ү.А.

**«Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты
Қарағанды қаласы**

Саралау тәсілдерін оқыту үрдісінде тиімді қолдану бүгінгі білім беру жүйесінде зор маңызға ие болып отырған мәселелердің бірі. Өйткені білім мазмұнын жаңарту жағдайында оқушылардың білімділігі ғана басты рөлде емес, басты рөлде оқушының құзіреттілігін, оның жеке тұлғалық қасиеттерін дамыту, ерекшеліктерін ескеру, қоршаған ортамен дұрыс қарым-қатынас жасауға үйрету, өзін-өзі дамыту, өзіндік білімін көтеру сияқты мақсаттар қойылған. Алайда, оқушылардың алдына қойылған мақсаттарға жету үшін: Саралаудың мазмұнын түсінеміз бе? Оқыту үрдісінде саралауды дұрыс

ұйымдастырып жүрміз бе? Дәстүрлі оқытудың ағымынан шыға алмай жүрген жоқпыз ба? – деген сұрақтардың орамында жүрген бірінші сынып мұғалімдері баршылық. Сол себепті білім мазмұнын жаңарту аясындағы өткен біліктілікті арттыру курстарында алған білімімізді жетілдіру және іс-тәжірибемізде тиімді жүзеге асыру үшін саралау тәсілдерінің мазмұнына шолу жасап шығуды жөн көрдік.

Білім мазмұнын жаңарту жағдайындағы мұғалімдерді оқыту бағдарламасында келтірілгендей, мұғалімдер өз оқушыларының қызығушылықтары туралы білімдері мен бүкіл білім беру бағдарламасын ескере отырып, орындалатын жаттығуларды өзі таңдауға ерікті. Бағдарлама негізінде жаттығуларды оқушылардың мүдделері негізінде жоспарлау «оқушылар туралы хабардарлықтың негізінде оқытуға» түрткі болады (Tomlinson), ал бұл өз алдында саралауды қолдануға жол ашады. Саралау бұл білім мазмұнын жаңарту жағдайындағы тиімді оқыту мен оқудың тәсілдерінің бірі, ол арқылы мұғалім оқушылардың оқу үлгерімін бақылап, оларға мақсаттарына жетуге қолдау көрсетеді [1. 18 бет].

Энциклопедиялық сөздікте «саралау» («Difference») – латын тілінен аударғанда бүтінді түрлі формаға, элементке, бөлшекке мүшелеп бөлу, саралау дегенді білдіреді. Оқытудағы саралау – әрбір оқушының жеке қабілеттеріне сәйкес нұсқауларды, тапсырмаларды, материалдарды, әдістерді т.б. іріктеу үдерісі [2. 55 бет.]. Саралап оқыту дегеніміз:

- оқыту мен оқуға қатысты анықталған ортақ қасиеттері ескере отырып дайындалған, оқушылар тобына мұғалімнің оқу үдерісін ұйымдастыру нысаны;
- әртүрлі оқушылар тобы үшін арнайы оқу үдерісін қамтамасыз ететін дидактика жүйесінің бір бөлігі.

Жаңартылған бағдарлама мазмұны сыныпта саралап оқытудың екі түрін ұсынады: үдерісті саралау, мазмұнды саралау.

Үдерісті саралау – бұл жаңа материалды ұсыну жолдары, оқушылар орындайтын жаттығулар, қойылатын сұрақтар, оқыту әдістері мен оқушылардың бойында дамытылатын ойлау үдерісі. Әр оқушы үшін оқу үдерісі – оның өз ұғымын жетілдіру үшін білім беру бағдарламасының мазмұнын игеруі. Үдерісті оқушының өзара әрекеттесу барысында пайдаланатын ойлау үдерісі ретінде қарастыруға болады. Саралау үдерісі анағұрлым жоғары деңгейлі ойлау үдерісін пайдалануды ынталандырады.

Мазмұнды саралау – оқушыға түрлі нысанда ұсынылған тұжырымдамалар, сипаттамалық ақпарат және нақты деректер. Саралау үшін білім беру бағдарламасының мазмұнын түрлендірудің көптеген тәсілдері бар.

Жаңартылған бағдарламада ұсынылған ғылыми әдебиеттерге сүйене отырып, (Tomlinson)зерттеулері бойынша мұғалімдер саралап оқытуды сабақта төрт жолын көрсете аламыз [3]:

<i>Мазмұн бойынша</i>	Мұғалім оқу мазмұнын Блум таксономиясы (төменгі ойлау деңгейінен жоғары ойлау деңгейіне дейін зияткерлік деңгейлер жіктемесі) бойынша әртүрлі деңгейді қамтитын оқушылар тобына әртүрлі оқу әдістерін ұйымдастыруы керек.
<i>Үдеріс бойынша</i>	Визуалдарды оқулықпен қамтамасыз ету; Аудиалдарға аудио жазбаларды тыңдату; Кинестетиктерге тапсырмаларды өздеріне жасап көруге мүмкіндік беру.
<i>Нәтиже</i>	Нәтиже дегеніміз сабақтың соңында мазмұн бойынша оқушының алған білімін

<i>бойынша</i>	демонстрациялау әрекеті. Мұғалім мазмұнды меңгерту мақсатында тапсырма береді, барлық оқушылар бір тапсырманы орындаса да олардың нәтижелері әртүрлі болады. Бірақ жалғыз «дұрыс» жауаптың бағытында жұмыс істеуден гөрі оқушылар өздерінің мықты және әлсіз тұстарына қарай жауап береді және жетпей тұрған білімдерін жетілдіру туралы ойланғандары маңызды. Сабақта мұғалім барлық оқушыларға бағытталған нұсқау бере отырып, олардың әрқайсысының өздерінен не күтетіндігін түсінгендеріне көз жеткізулеріне әрекет жасайды.
<i>Оқу ортасы бойынша</i>	Психологиялық тұрғыдан айтқанда мұғалімдер сыныпта қауіпсіз және қолайлы оқу ортасын қамтамасыз ететіндей оқу үдересін ұйымдастыруы қажет. Осы мақсатта Мұғалім оқушыларды ойланту үшін және бірқатар жауаптар алу үшін алдын ала дайындалған сұрақтарды қоюына болады. Бұл әдісті қолдану барысында сөзбен қолдау көрсету және ынталандыру да маңызды рөл атқарады.

Білім мазмұнын жаңарту жағдайында сыныптағы оқушылардың деңгейін ескеріп жұмысты ұйымдастыру үшін саралау жұмысының жалпы ортақ қабылданған жеті тәсілі қарастырылған[4. 40 бет.]:

<i>Тапсырма</i>	- Мұның құрамына білім деңгейі әртүрлі оқушыларға арналған тапсырмалар кіреді. - Оқушылардың қажеттіліктеріне қарай (көмек керек пе, әлде күрделі тапсырмалар беру керек пе) түрлі кестелерді немесе жаттығулар мен тапсырмаларды жасау. - Күрделілігіне қарай алға ілгерілеп отыратын тапсырмалары бар карточкаларды пайдаланыңыз.
<i>Дереккөздер</i>	- Кейбір оқушылар басқа сыныптастарына қарағанда анағұрлым күрделі дереккөздермен жұмыс істей алады. - Дереккөздердің ауқымы талқылауға негіз болатын мәтіндерден бастап, анағұрлым қиын сөздерді және күрделі идеяларды түсіндіретін мәтіндерге дейін ауытқып отырады. - Баспадан шыққан және электронды дереккөздер де пайдалануы мүмкін. - Бұл материалды пайдаланудың анағұрлым ауқымды көлемін көрсетеді.
<i>Қарқын</i>	- Кейбір оқушылар басқаларына қарағанда жылдам жұмыс істейді. - Қосымша тапсырмаларды көп күш жұмсауды талап ететін оқушылар үшін қолдануға болады. - Негізгі тапсырмаларды түсіндіруде көмек қажет ететін оқушыларға біршама уақыт беріледі.
<i>Қорытынды</i>	- Барлық оқушылар бір тапсырманы орындаса да олардың нәтижелері әртүрлі болады. - Мұғалім тапсырма береді, бірақ жалғыз «дұрыс» жауаптың бағытында жұмыс істеуден гөрі оқушылар өздерінің мықты және әлсіз тұстарына қарай жауап береді. - Барлық оқушыларға бағытталған нұсқау бере отырып, олардың әрқайсысының өздерінен не күтетіндігін түсінгендеріне көз жеткізу керек.
<i>Диалог және қолдау көрсету</i>	- Кейбір оқушыларға тапсырманы орындау барысында жан-жақты әрі нақты көмек қажет болады. - Мұғалім оқушыларды ойланту үшін және бірқатар жауаптар алу үшін алдын ала дайындалған сұрақтарды қоюына болады. Бұл әдісті қолдану барысында сөзбен қолдау көрсету және ынталандыру да маңызды рөл атқарады.
<i>Бағалау</i>	- Оқушылар үнемі бағаланып отырады, осылайша педагогикалық қызмет пен саралаудың басқа да түрлері оқушылардың қажеттіліктеріне қарай үнемі түзетіліп отырылуы мүмкін. - Педагогикалық қызмет табыстылықты, жақсартуды, түзетуді қажет ететін салаларды анықтайтын әмбебап үдеріс болуы керек. Сонда ғана біз пәнді оқытудан оқушыны оқытуға қарай жылжи аламыз.
<i>Жіктеу</i>	Оқытудың болжалды міндетіне қарай топ құруда пайдалы көптеген тәсілдер бар:

	- мүдделері ұқсас оқушылар (мысалы, қиындық деңгейі немесе қолдау деңгейі) - талаптары әртүрлі оқушылар - джигсо топтары - кәсіби дағдыларына қарай бөлінетін топтар немесе сарапшы топ - гендерлік топ - аралас гендерлік топ - ұйымшыл топ.

Саралау жұмыстарын тиімді ұйымдастыру үшін мұғалімдердің күнделікті оқытатын сабақтарының сызбасын құру, қысқа мерзімді сабақ жоспарын құру керек. Қысқа мерзімді жоспар немесе сабақ жоспарын дайындау барысында мұғалім оқушылардың жеке қажеттіліктері мен ерекшеліктерін ескере отырып, саралап оқыту тәсіліне ерекше назар аударғаны жөн. Қысқа мерзімді жоспарлау мұғалімге сабақты тиімді құруға көмектеседі. Ол үшін мұғалім оқу материалы мен сабақтағы әрекетті мұқият іріктейді. Әр сабақтан кейін мұғалім оқушылар меңгере алмаған немесе түсінбеген жерлерін анықтау мақсатында сабақты талдап, рефлексия жасайды.

Оқыту мен оқудың тиімділігі оның мазмұны мен әдістеріне ғана тәуелді емес, сонымен қатар, оқушылардың ерекшеліктеріне байланысты екенін мұғалім ескеріп отырғаны абзал. Саралап оқытуды қолданған сабақтарда төмендегідей жағымды аспектілерді байқауға болады:

- мұғалімде әлсіздерге көмектесуге, мықтыларға назар аударуға мүмкіндік болады;

- қоғамдық нормаларға бейімделе алмайтын қиын балалармен тиімді жұмыс істеуге мүмкіндік туады;

- мықты оқушылардың білім беру үдерісінде жылдам және тереңнен білім алуға деген ынталары жанданады;

- деңгейі артады: Мен – концепциясы: мықтылар өз қабілеттеріне көз жеткізеді, әлсіздер оқудағы жетістіктерін сезінуге мүмкіндік алады, толыққанды емес комплекстен арылады;

- оқуды ынталандыру деңгейі артады;

- топта бірдей балалар жинақталса, балаға оқу жеңіл болады.

Бастауыш сынып мұғалімдері сабақтарды ұйымдастыруда сыныптағы оқушыларының ерекшеліктерін ескере отырып, саралау тәсілдерін тиімді қолдана алса әрине, сабағының табысты нәтижелерін көре алады. Күнделікті сабақтың соңында мұғалім «Сабақта саралауды тиімді жоспарладым ба?» «Оқушылардың ерекшеліктерін ескере отырып, саралау тәсілдерін дұрыс қолдана алдым ба?» – деп өзіне кері байланыс беріп отырады. Яғни, саралау тәсілдерін тиімді қолдануды дағдыға айналдыра алса, әр күн сайынғы сабағының сәттілігіне көз жеткізетіні сөзсіз.

Әдебиеттер:

1. Мұғалімдердің біліктілігін арттыру бағдарламасы. / «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015 – 40 б.

2. Бастауыш сынып мұғалімдеріне арналған нұсқаулық. / «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2017 – 60 б.

3.Жақсылыкова Г.И. Оқытудағы саралау // «Ұстаз әлемі» ШҚО педагогикалық-ақпараттық газеті – 2017 – №4(4) – <http://info.ipkvko.kz/index.php/bilim-berudegi-innovatsiyalar/126>-

4.Бастауыш сынып мұғалімдеріне арналған үлестіріме материал. / «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2017 – 334 б.

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Макимова А.Е.

**Қарағанды облысы Бұқар-Жырау ауданы
«Ростовка тірек мектебі» (ресурстық орталық) КММ**

Функционалдық сауаттылықты дамытудың жалпы бағдары Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында анық көрсетілген. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның физикалық құбылмалы әлемде әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады. Мектеп оқушыларының функциялық сауаттылығын дамыту процесін мазмұндық, оқу-әдістемелік, материалдық-техникалық қамтамасыз ету жөніндегі іс-шаралар кешеніне сәйкес қазақ тілі сабағын жаңаша ұйымдастырып, рухани білім негізіне тәрбиелеу басты мәселеге айналып отыр.

Тұлға күнделікті өмір де қиындықтарға тап болып, оларды шешу үшін өзінің логикалық ойлау қабілеті арқылы мәселені айқындайды, болжам жасау оның баламалы жолын таба білу; нақтылық пен болжамды айыру сияқты қасиеттерін көрсетеді. Күнделікті өмірде адамдар қандай да бір мақсатқа қол жеткізу үшін ақпарат алады, онсыз шешім қабылдап, проблеманы шеше алмайды. Көбінесе, олар ақпаратты ресурстар арқылы алады. Кейде мәлімет бір жерде болуы мүмкін, яғни бір мәтін ішінде. Көптеген жағдайда мағлұмат басқа бетте немесе кесте ішінде, алфавиттік тізімнің әр бөлігінде де берілуі мүмкін. Білім берудің нәтижесі түсіну, қолдану мен пайымдау, дәлелдеу, бағалау сынды құзыреттіліктер арқылы бағамдалады. Пайым жасау тапсырмалары идеялар ұсыну, конструкциялау, аргументтер келтіру, негіздемелі тұжырымдар айтуды талап етеді. Сондықтан тұлғаның логикалық ойлау қабілеті мен шығармашылық әлеуеті дамыған болу керек. Бұл мұғалімнен кәсіби біліктілік пен шығармашылықты талап етеді.

Ізденімпаздықтың алғашқы баспалдағында мұғалім өзінде қажетті зерттеушілік дағдылардың жеткіліксіздігінен, материалдардың аздығынан әдістемелік көмекке зәру болады. Мұғалімді зерттеушілікке ынталандыратын факторлардың бастысы - өзінің ғылымына яғни оқытатын пәніне деген шығармашылық көзқарас, пәндік материалдың дамытушылық және тәрбиелік мүмкіндіктерін көре білу болғандықтан, педагогикалық тәжірибенің өркендеуі

мұғалімнің өз қызметін дұрыс ұйымдастыра алу қабілеті мен зерттеу тақырыбын таңдай алу көрегендігіне қатысты. Өйткені бастамашылық пен белсенділік ұстазды өзінің ішкі мүмкіндіктерін ашу арқылы кәсіби тұрғыда дамуға әкеледі.

«Педагогикалық тәжірибені зерттеу» дегеніміз ұстаздың мақсатты ісіне жету жолындағы талабы, сұранысы мен ізденісін жинақтау, жүйелеу, тарату. Сонымен педагогикалық тәжірибе ұстаздың жеке тұлғасын өзгертуге қозғаушы күш бола алады десе де артық емес. Тәжірибені таратуға деген құлшыныс мұғалімге өз білімін тереңдетіп, өзін-өзі өзгертуге және қоғам сұранысына бейімделуге ынталандырады.

Шеберлік сабақтар – оқу үдерісіне инновациялық түрлендірулер енгізу жолдарының бірі. Заман талабына сай бейімделу қажеттілігі шығармашылық топ мүшелерін өзінің интеллектуалдық потенциалын анықтауға жұмылдырды. Тәжірибемен бөлісу - өздігінен ізденіс жасап, шығармашылыққа бастайтын қадамдар.

Мысалы әдебиет сабағында Эзоп пен сәуегей аңыз әңгімесіне тоқталайық. Эзоп жайлы жалпақ жұртшылыққа тарап кеткен аңыз-әңгімелер көп. Аса қайшылықты тұлға жайлы еңбектерді оқи отырып, қазақ ауыз әдебиетіндегі Қожанасырды, Алдар көсе мен Жиреншені, Тазша баланы елестетіп отырасың. Әлем әдебиетіндегі Мюнхаузен секілді типтендірілген әдеби бейнеге де ұқсайды. Шын мәнісінде, Эзоп – өмірде болған адам. Ол туралы алғашқы деректі біздің заманымызға дейінгі V ғасырда ғұмыр кешкен «тарих атасы» Геродот өз жазбаларына түсіріп кеткен. Эзоптың шешендігін, тауып сөйлейтінін хаттарында анық көрсеткен. Мысал жанрының атасы ежелгі Самос аралында өмір сүргенін, жалшылықпен күн кешкенін айтады. Тым ащы мысқылы үшін, тағы бір белгісіз себептермен кісі қолынан өлгені де, сол үшін тайпасына әлдекімдердің құн төлегені де осында бар. Эзоптың лақап аты – Ксанф. Ксанф «сары» деген мағына береді. Дерек бойынша, ол шамамен біздің заманымызға дейінгі 640 жылы Фригияда туған. 560 жылы Дельфыда қаза болған. Бізге оның төрт жүзге жуық мысал әңгімелері жетті.

Бірде Эзоп құл базарында сатылғалы тұрғанда: «Қожайын керек болса, мені сатып алыңдар», – деп айқайлапты. Бір сәуегей: Дүниеде бір ғимарат бар, ғимарат іші толған баған. Әр бағанның үстіне он екі шаһар орналасқан. Әр шаһардың төбесіне отыз бөрене салынған. Әр бөренені шыр айналып екі әйел жүгіріп жүреді. Бұл не?» – деп сұрайды. Тыңдаушы жұрт мүдіріп қалады.

Осы аңызға қойылған функционалдық сұрақтар:

Мысал әңгімеде не туралы жазылған?

Эзоп пен Алдаркөсені салыстыр.

Эзоптың тапқырлығы.

Эзоптың лақап аты жайлы.

Мысал әңгіменің шешімін табыңыз.

Ғимарат

:

Ғимарат ішіндегі баған: _____
Әр бағанның үстіндегі он екі шаһар : _____
Әр шаһардың төбесіндегі отыз бөрене : _____
Әр бөренені шыр айналып екі әйел: _____

Жауаптар:

Эзоптың тапқырлығы

Ғимарат дегеніміз – ғалам. Оның ішіне бәрі сыяды. Баған дегеніміз – жыл. Ол мызғымас берік. Үстіндегі он екі шаһар – тіршілігі қайнаған он екі ай. Төбесіндегі отыз бөрене – уақыты тоқтаусыз жылжыған отыз күн. Екі әйел дегеніміз – күн мен түн. Бірінің ізін бірі өкшелеп, үнемі қуысады да жүреді, – десе керек.

Қорыта айтқанда, баланың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Оқушы өзінің мектеп қабырғасында алған білімін өмірінде пайдалана білуі керек. Сол үшін де бұл бағдарламаның негізі «Өмірмен байланыс» ұғымына құрылған. Ұстаздарға үлкен жауапкершілік міндеттелді.

Елдің ертеңі білімнің тереңдігі мен өлшенеді демекші. Үздіксіз өзгеріп тұрған әлем адамнан да қабілет пен қажеттіліктерді үздіксіз дамытуды талап етеді. Сондықтан білім беру саласының басты мақсаты оқушыларды өзгермелі өмірде қорықпай, еркін өмір сүруге, білім мен білігіне сай келетін бағдар таңдап алатындай дәрежеге, өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға, аналитикалық ойлау қабілеттерін дамыту және олардың шынайы өмірде дара тұлға етіп қалыптасуына ықпал ету.

«Шәкірт – нығырлай беретін ыдыс емес, керісінше тұтандыруды талап ететін шырақ» демекші оқушылардың жеке шығармашылық мүмкіндіктерін дамыту және оларды шынайы өмірдегі дара тұлға етіп дайындау мектептің басты мақсаттарының бірі.

Әдебиеттер

1. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 - 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары. Астана, 2012 ж.
2. Мынбаева А.К., Садвакасова З.М. Инновационные методы обучения, или Как интересно преподавать. –Алматы, 2007.
3. Жексенбаева Ү.Б., Ниязова Г.Б. 12 жылдық білім. //-№7-2006.
4. PISA халықаралық зерттеуін жүргізу аясында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту әдістері бойынша Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы. Оқу сауаттылығы. Мұғалімнің жұмыс дәптері // NIS-PEARSON.
5. Основные результаты международного исследования PISA-2012. Астана: НЦОСО, 2013.

ОҚУШЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ - ОҚУШЫ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУДЫҢ ЕҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Махина А

**Сакен Сейфуллин атындағы Жарық жалпы орта білім беру мектебі Қарағанды облысы
Шет ауданы Сакен Сейфуллин кенті**

Білім алу мен даму, қашанда болса өзгеріс сатысында болмақ. Міне сондықтан да, білім беру жүйесіндегі біздер баға берудегі өзгерістерді жетік білуге тиіспіз. Өзім кіші мектеп жасындағы бүлдіршіндердің оқытушысы болғандықтан, балаларды дамытатын бастауыш мектеп бағдарламасының жас балалардың білімінің өсуін үздіксіз баптап, балалардың өздері мен олардың дүниесін түсінуге бағытталуын құптаймын. Білім берудегі жаңа бағыт бағалаудың жаңа жолдарын ұсынуда. Осы жаңа тәсілдерді оқу тәжірибеме енгізуде біршама қиындықтармен қатар, ауыз толтырып айтарлық табыстарға да жеттім деп айтуға негіз бар сияқты. Оған осы байқауға қатысу мүмкіндігі тиген сәтте, жасалған жұмыстарды ой елегінен өткізе отырып көз жеткіздім. Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру үшінші деңгейлі бағдарламасын меңгеріп, оқыту үрдісіне жаңа тәсілдер енгізе бастадық. Әр модульді тәжірибеге енгізіп, қолданғанда жан-жақты ойланып, ой сүзгіден өткізу арқылы оқытудың қиындықтарын анықтау, жетістікке жеткендігін көрсететін кері байланыс, уәж, болжау мен сұрыптау, стандартты бақылау және орындау, оқыту бағдарламасының мазмұнын және білім беру стилін бақылау мақсаттарын басшылыққа алу керектігін түсіндім. Әр сабақта бағалауды өткізу үшін оқушылардың нені білетіндігін және не істей алатындығын, сонымен қатар олар қандай қиындыққа кездесуі мүмкін екенін анықтау қажет. Сыныпта өзара іс- әрекетті, яғни оқушылардың әңгімесін тындап, тапсырманы орындап отырғандарын бақылау, үй жұмыстарын тексеру арқылы бірталай ақпарат алуға болады. Енді бірлесе жұмыс үстіндегі әрекеттер кезіндегі оқушылардың нені білетінін және одан әрі дамуы үшін қандай қадамдарды белгілеу керектігі туралы ойланып, сабақтарды осыған қарай икемдедім. Жоспарға түзету енгізу үшін әр оқушының үй тапсырмасын орындаудағы қиындықтарын анықтадым. Дербес оқу тапсырмасының кей оқушылар үшін жаңалық, яғни олар әлі де мұғалімнің көмегіне сүйенгісі келетінін байқадым. Осы арада сыртқы қолдау, яғни ата-ананың сүйеніш болуына себеп болып, олармен әңгімелесіп, балаға қолдау көрсетулерін, берілген тапсырманың орындалуын қадағалауды өтіндім. Оқытудың жаңа тәсілдері: топпен жұмыс, бірлесе жұмыстың арқасында аз уақытта біз бірталай жетістікке жеттік. Оқушылар дайын білімді алушы оқушыдан дербес, сыни ойлайтын оқушыға айнала бастады. Олардың ішкі уәждеріне түрткі болып, тәсілдер таңдауда ішкі кәсіби түйсікпен жасаған әрекеттеріміздің азғана табысын көру мені қуанышқа бөледі. Оқушылардың нені білетіндігін анықтап, одан әрі жаңа сабақпен байланыстырып, үздіксіз білімге қол жеткізу үшін сұрақтар тобын дайындап, өткен сабақпен байланыстырып отырдым. Дербес оқудың

нәтижесі, оқығанын немесе алған білімін кез келген уақытта пайдалана алу дағдысы әр сабақта көрініс таба бастады. Оқушылардың әр жауабын тыңдап қана қоймай, басқа балалардың назарын аудару үшін әр сабақтың қорытынды бөлімінде оқушылардың жаңа сабақты игеруде жасаған жұмыстарын, жаңа білімді алудағы әрекеттерін бір жүйеге келтіру үшін топтарда талқылау кезінде не үйренгенін сұрап, олар талқылаған сұрақтарының ерекшеліктері мен айырмашылықтарын түсіндіруге тырыстым. Сол арқылы оқушыларды оқудың басқы нүктесіне, оның алдында білгендеріне кері жетелеп отырдым. Бұл не үшін қажет? Оқушылардың бұрынғысы мен жаңа білімнің арасын байланыстыру үшін керек. Тарау бойынша білімдерін ой сүзгілерінен өткізу және ұзақ мерзімді есті қайта жаңғырту үшін құрастырылған әр деңгейлі тапсырмалар тобын орындауда оқушыларым ойларын жинақтап, менің білгім келген сұрақтардың жауабын дәл тауып, жауап бергенімен қоймай, әр топ басқа екі топтың жауаптарын мұқият тыңдап, түзетулер енгізді. Оқушылардың бойында өзінің жұмысына баға беру, басқа құрбысын әділ бағалау қасиеттерін әрі қарай дамыту үшін мен келесі қадамдарды белгіледім:

- Әр баланың кеміс жерлерін тапқаннан көрі, олардың жетістіктерін атау;
- Нұсқауды мәлімдеу – балаға нені оқыту керектігі мен қалай оқыту керектігін анықтау;
- Ата-аналар мен мұғалімдер, мұғалімдер мен оқушылар арасындағы бірлескен, белсенді қарым-қатынасты қамтамасыз етуі тиіс;
- Оқушылардың тиімді білім алуына және табысқа жетуіне ықпал етуі керек.

Мен оқушыларымның ақылы, ойы өскенін күнделікті қарым – қатынаста бақылау арқылы білемін. Олардың ақылының, ойының өскенін бағалау үшін мен ұдайы оқуым керек. Издену, білім қорын құру арқылы менің кәсіби түйсігім қалыптасады, іргетасы қаланады. Джон Дьюи: [2, 19б.] «нағыз еркіндік білім қорының толығымен үздіксіз қатынаста болатын рефлексивтік ойлаудан шығады,» – дейді. Мен оқушыларды бағалау жұмысы үш түрлі жолмен іске асатынына көзім жетті, яғни бақылау кезінде, оқушылармен қарым-қатынас жасағанда және оқушылардың әрекеттеріне талдау жасаған кезде бағалай алатынымды түсіндім. Бақылау – мұғалімнің сабақ кезіндегі оқушылардың іс — әрекетін бақылау үрдісі. Мен оқушылардың сыни ойлауларын, шығармашылық қабілеттерін дамытуға арналған тапсырманы орындау барысындағы бақылаудың нәтижесін айтып көрейін. Топтық жұмыс үстіндегі балаларды бақылап көрсем, әр топтан қабілетіне қарай оқушылар жұмысқа кірісіпті. Осы топтастыру арқылы мен оқушыларымның осы тарау бойынша не түсінгендерін, өздеріне не алғандарын, күнделікті өмірде ол жайлы қолдана ала ма, жоқ па соны білгім келді. Тапсырма аса күрделі емес, оқушылар топтастыру жасауға бірден кірісіп, қызу талқыласып жатты. Анель мен Арджун бір топта, олар «еңбек» сөзіне топтастыру жасап жатты. Ерасылдың тобы «батырлық» сөзіне топтастыру жасады. Оқушыларды бақылау кезінде еңбек сөзіне қатысты тоқ дегенді Арджун Анельге дәлелдей алмай қиналды. Арджун - отбасы орыс тілді, өз ойын жеткізуге қиналатын оқушы. Бірақ өте алғыр, ұқыпты, тиянақты,

сыныптағы үздік оқушының бірі. Топпен қарым – қатынасқа тез түседі, жауапкершілікті жылдам сезінеді, көшбасшылық қасиетке ие, өз ойын тез жинақтайды. Осы жағдайда Арджун өзін тез реттей алды. Топтық жұмыстың уақытында және дұрыс орындалуы үшін өз білімін ортаға салды. Анель бұл тапсырмада жазушы ролін алған. Бірақ Арджун өз ойын дәлелдемейінше, жауапты қабылдамай қойды. Анель да жақсы оқитын, жауапты, тиянақты, ұқыпты, бірбеткей, табанды мінезімен танылған оқушы. Ол да топтың жұмысының жақсы бағалануына мүдделі, сондықтан Арджунның сөзінен дәлел тосады. Арджун да бұл тығырықтан өзінің білімін, естігенін, күнделікті өмірде көргенін еске түсіріп, қолдана алды: «тоқ» дегеніміз егер, адамның жұмысы болса, ақшасы бар болса, отбасын асырай алса ол тоқ деді. Кішкентай оқушыларымның еңбектің мәнін, өз ата-аналарының еңбек арқылы өздерін асырап, жеткізіп жүргенін түсінгендері, күнделікті өмірдегі тіршілік үшін қамын бүгінгі сабақпен байланыстырып, білімі мен тәжірибесін қолдана алғандары мені қуантты. Олардың ойларының өскенін байқау мені жан ләззатына бөледі. Ислам Анель мен Арджунға қарағанда оқу үлгерімі әлсіздеу, қимылы жылдам болғанмен, тез ойлай алмайды және көбіне басқа оқушылардың пікіріне сүйенеді. Өз білімін басқамен салыстырып, өзіне сенбей қалатын сәттері кездеседі. Бірақ оқуға ішкі әлеуеті жетеді, оны өзінің байқағысы келмейді. Мен бүгінгі әрекетінде де өз ойының дұрыстығына сенбей жалтақтап тұрғанын байқап жанына барып, өте тамаша жұмыс жасап жатырсындар деп мақтап едім. Исламның көзі жайнап, жұмысына белсене кірісті. Асанали өз тобына өзінің ойын айта бастады. Оқушыларымның осы тапсырма барысындағы әрекеттерін ой елегінен өткізіп, талдау жасап, ой қорытып көрсем: Оқушылардың ойлануына, ойларына түрткі болатындай мұндай тапсырма, жаттығулар оқушыны сыни ойлауға, ойлануға жетелейтінінің дәлелі. Осы бақылау арқылы мен өзіме Исламның топтағы белсенділігін арттырып, өзіне деген сенімін нығайтсам, оқу белсенділерінің қатарын толықтырады – ау деген ойға қалдым. Білім беру үрдісінің жаңа тәсілдерін меңгермесем, алдымыздағы талай оқушының ішкі уәждеріне түрткі болу сол күйінде қалып қояр ма еді деген ойға келдім. Исламның осы әрекетін келесі сабақ жоспарымда ой жұмысының нәтижесін көру үшін енгізуім керек деп түйдім. Ислам тапсырманы өзі орындағаннан гөрі менімен немесе өз құрбыларымен орындағанды жақсы көреді. Выготскийдің тұжырымдауынша мұндай әрекеттер сыни сәттерге жетелейді. Сонда мұғалім оқушылардың білім дәрежесін, сыни ойын жарыққа шығарады. Бұл оқушылардың өзін-өзін бағалауын және өзіне деген сенімділігін арттыруға көмектеседі. Дәлме-дәл бағалаудың өте маңызды бөлшегінің бірі – ол оқушының өзін-өзі бағалауы. Бұл процесс оқушыға өзінің жетістігін бағалауға және шыққан нәтижеге жауапты болуға мүмкіндік береді. Өздерінің жұмыстары туралы жазған оқушылардың әсері – осының бәрі оқушының жетістігін бақылап отырғанға өте пайдалы. Мұғалім оқушыларды мақсат қоюға, өздерінің жетістіктерін бағалауға араластырса, олардың білім алуға қосатын үлестері артып, жасаған жұмыстарының сапасы өседі. Оқушылар көбінесе, мұғалімдер мен ата-

аналарының олардан не күтетіндігін, қалай бағалайтындығын және қандай жетістіктерге жетіп жатқандығын білгенді қалайды. Балаларды алдарына мақсаттар қоя білуге баулу, олардың өзіндік бағыты бар оқушы болуына себін тигізеді. Балаларға мен не үйрендім деген сауалға ойлану мүмкіндігін бергенде, мұғалім олардың шынымен біраз жетістікке жеткен екендігіне көздерін жеткізеді, немесе олардың бұрын білмеген заттарын ендігі біліп, танысқандығын аңғаруға мүмкіндік береді. Енді бір балалар кей нәрселерді бірінші рет жасап көргендігін аңғарады. Осы уақыт аралығында жасаған жұмыстарының үлгілерін көргенде, әжептәуір жетістікке жеткендеріне көздері жеткенде, олар өздерінің өсіп-жетіліп жатқандығына нақты дәлел алатын болады. Баланың мүмкіндігі мен жетістіктерін сенімді, әділ бағалау үшін, бағалау процесі терең зейінмен, сыныпта жасалған жаттығуларда үздіксіз жүргізілуі тиіс. [3, 21б]Формативті бағалау оқушының нақты білімін көрсете алмайды деген пікірді жақтаушыларға айтарым: оқушыға сенім білдіріп, олардың пікірімен санасқан кезде өз біліміне сенімді, мақсаты айқын, өзінің жетістігі мен кемшілігінің ара жігін ажырата алатын толыққанды жеке тұлға қалыптастыра алғандығыңыздың куәсі боласыз. Баға – оқыту үдерісіндегі қозғаушы күш. Сыни тұрғыдан алып қарасақ, оқушылар өздерінің білімінің толығына көмектеседі, осыған қарап біз өзіміздің жұмысымыздың нәтижесін көреміз, бұл кәсіби өсуімізге әсер етеді.Осыдан біз білім берудегі басты қозғаушы күш екенімізді естен шығармауымыз керек. Оқушыларға және олардың оқуына өзіміздің берген біліміміздің көрінісін көру үшін айнаға үңілгендей қарасақ, кәсіби өсуіміз туралы ойлану үшін тиімді пайдаланамыз.

Әдебиеттер

1. Момынқұлова А. Оқушыға бағытталған класс, тыңдаушыға бағытталған жазу //Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлау/ Жауапты редактор: С.Мирсеитова. А.: Баспахана «Комплекс», № 2. 2001. 7 – 8 бб
2. Іргебаева Ә. Дьюи лабораториясы / 4-ші Ұлттық конференциядағы мүдде бойынша жиналған топ жетекшілерінің есептері: Дауыс пен көрініс/ Жауапты редактор: С.Мирсеитова. А.: ТОО «Верена» № 3. 2003. 19-23 бб
3. Мұғалімге арналған нұсқаулық /Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептері педагогтерінің біліктілігін арттыру курстарының бағдарламасы / 6-55 бб

РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ИСТОРИИ КАЗАХСТАНА

Миндубаева О.А.

**Коммунальное Государственное Учреждение «Гимназия № 93»
г. Караганда, Республика Казахстан**

Современные процессы развития общества выдвигают к сфере образования ряд совершенно новых требований и задач.

В Послании Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана от 27 января 2012 года «Социально-экономическая модернизация -

главный вектор развития Казахстана» отмечено: «Образование должно давать не только знания, но и умения их использовать в процессе социальной адаптации» [1, стр. 7]. В связи с этим Главой государства указана необходимость дальнейшего развития функциональной грамотности школьников.

Общие ориентиры развития функциональной грамотности определены в Государственной программе развития образования Республики Казахстан на 2011 - 2020 годы, в цели которой входят формирование в общеобразовательных школах интеллектуальной, физически и духовно развитой личности, удовлетворение потребности граждан в получении образования, обеспечивающего успех и социальную адаптацию в быстро меняющемся мире [2, стр. 29].

Школа динамично меняет свой облик. Это связано с серьезными переменами в казахстанском образовании.

Обновление содержания образования в Республике Казахстан ставит перед собой главную цель: совершенствование педагогического мастерства учителей в контексте обновления образовательной программы и внедрение системы критериального оценивания [3, стр. 8].

Развитие казахстанских учащихся будет проходить путем внедрения активных форм обучения, в ходе которых предполагается, что учащиеся будут самостоятельно развивать функциональную грамотность, активно «добывать» знания, с огромным желанием развивать коммуникативные навыки общения со сверстниками, и творчески подходить к решению проблем.

Функциональная грамотность - это уровень образованности, который может быть достигнут учащимися за время обучения в школе. Функциональная грамотность предполагает способность человека решать стандартные задачи в различных сферах жизни, быстро ориентироваться в окружающей обстановке на основе полученных знаний и навыков [4, стр. 35].

Овладение навыками самостоятельной работы на уроке дает учащемуся возможность приобретать необходимые ключевые компетенции, выявлять и задействовать различные личностные характеристики, помогающие повысить качество приобретаемых знаний и умений. Воспитание активности и самостоятельности необходимо рассматривать как составную часть социализации учащихся, воспитания у них ключевых компетентностей. Эта задача выступает перед каждым учителем в числе задач первостепенной важности.

Говоря о формировании у учащихся самостоятельности, необходимо иметь в виду две, тесно связанные между собой задачи. Первая из них заключается в том, чтобы развить у учащихся самостоятельность в познавательной деятельности, научить их самостоятельно овладевать знаниями, формировать свое мировоззрение; вторая – в том, чтобы научить их самостоятельно применять имеющиеся знания в учении и практической деятельности. Самостоятельная работа не самоцель. Она является средством борьбы за глубокие и прочные знания учащихся, средством формирования у них

активности и самостоятельности как черт личности, развития их умственных способностей

В работе учителя понимание функциональной грамотности, это прежде всего, как ученик освоил теоретический материал, и как он может применить его на практике.

Это возможно, если:

- в учебном процессе в целом осуществляется активизация познавательной мыслительной деятельности учащегося на каждом уроке;
- формируется навык самообразования в учебном процессе непрерывно;
- формируются универсальные учебные действия, характерные для всех школьных дисциплин (развитие памяти, аналитического и критического мышления, умение четко выразить свою мысль);
- ученик научен, работать с текстом, анализирует его и может дополнять;
- умеет найти нужную информацию в источниках;
- умеет полученную информацию соотнести с исторической действительностью.

На уроках истории Казахстана особый интерес вызывают у учащихся задания логического и аналитического характера, которые требуют применить теоретические знания на практике. Используя подобные задания осуществляется коррекция в знаниях учащихся, так как их выполнение не дается просто, но вызывает интерес своей сложностью.

В 8 классе изучая тему «Аграрная и переселенческая политика царской власти в Казахстане», используется групповая форма работы, где каждая группа получает задание.

Задание 1-ой группе

Составление и презентация схемы «Территориально-административная реформа».

Вопросы в помощь:

1. Какую часть Казахстана охватили реформы 60-х годов XIX века?
2. Назовите самую крупную территориально- административную единицу по реформе 1867-68 годов.
3. Назовите самую маленькую территориально- административную единицу.
4. Количество областей Казахстана по реформе?
5. Какие области вошли в Туркестанское генерал-губернаторство?
6. Из каких территориальных единиц состояли уезды?
7. Входила ли Внутренняя орда в состав Оренбургского генерал-губернаторства? 8. Среднее количество уездов в области?

Задание 2-ой группе

Составить и презентовать таблицу «Особенности управления и выборной системы».

Территориальная единица

Кто возглавлял?

Какие функции выполнял?

1. Административный аул

Кто возглавлял?

Какие функции выполнял?

2. Волость

Кто возглавлял?

Какие функции выполнял?

3. Уезд

Кто возглавлял?

Какие функции выполнял?

4. Область

Кто возглавлял?

Какие функции выполнял?

5. Генерал-губернаторство

Кто возглавлял?

Какие функции выполнял?

Задание 3-ей группе

Составить и презентовать кластер на тему: «Особенности фискальной системы и повинности».

Вопросы в помощь:

1. На всей территории Казахстана был введен единый налог кибиточное подношение?

2. По 3 рубля с кибитки платили казахи Оренбургского и Западносибирского генерал-губернаторства, а Туркестанского... 2рубля 75 копеек?

3. Льготы от платежа кибиточной подати освобождались семьи покойного хана Шергазы, султаны Баймухамет Айшуакулы, Ахмет, Арыслан Жантореулы, а также потомки ханов Жанибека и Керей?

4. Вместо билетного сбора введен единый паспортный сбор?

5. Казахское население должно было содержать высших российских чиновников?

6. Кочевникам обязывалось ремонтировать арыки, ремонт гати, спусков и подъемов почтовых трактов ?

7. Казахи привлекались к воинской службе?

Задание 4-ой группе

1. Выполни задание «Закончи мысль».

2. Подготовь рассказ на тему: «Изменения в области здравоохранения и землепользования».

В помощь - Изменения в области здравоохранения (закончи мысль):

1. До 1917 года среди казахского населения была высока...

2. Областной доктор назначался в...

3. В каждом уезде был один врач и...

4. Уездный врач занимался оспопрививанием, а также...

5. Казахи получили право лечения в лечебных заведениях...

6. Казахи не воспользовались в полной мере льготами, так как был недостаток врачей, а также...

Изменения в области землепользования (закончи мысль):

1. Земли, занимаемые казахами, а также леса признавались...

2. Земли казахам предоставлялись на правах...

3. Казахам было разрешено уступать свои земли переселенцам за...

4. Казахи стали терять свои родовые земли, потому, что...

5. Переселенцы стали получать от уездных властей льготы, бесплатный участок земли для строительства дома, также...

6. Мусульманские народы не могли пользоваться льготами, так как царское правительство...

Организация урока в групповой форме дает, во - первых, сплочение учащихся, во - вторых, у школьников развивается критическое мышление, и, в - третьих, создается чувство здоровой конкуренции, каждой группе хочется быть лучше всех.

Образование - сокровище, которое является средством утверждения более глубокой и гармоничной формы развития личности.

Литература

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана от 27 января 2012 года «Социально-экономическая модернизация - главный вектор развития Казахстана» //www.zakon.kz

2. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2016-2019 годы //www.adilet.zan.kz

3. "Об особенностях организации образовательного процесса в общеобразовательных школах республики казахстан в 2017-2018 учебном году". Инструктивно-методическое письмо. Астана 2017 г. // www.nao.kz

4. М. Бершадская Функциональная грамотность школьников и проблемы высшей школы «Отечественные записки», 2010. - № 4 (49) //www.strana-oz.ru

**МӘТІНМЕН ЖҰМЫС – ОҚУШЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ ОҚУ
САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМЫТУДЫҢ НЕГІЗГІ ТӘСІЛІ**

Мойлбекова Р.А., Яхиина С.Ш.

«№93 гимназия» КММ, Қарағанды қаласы

Қазақ тілі сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға қалыптастыру мәселесі өзекті болып отыр. Мұғалімнің басты мақсаты - Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады. Ең бастысы - оқушылардың мектепте алған білімдерін өмірде тиімді қолдануына үйрету. Оқушылардың функционалдық оқу сауаттылығын дамытуда мәтінмен жұмыстың маңызы зор. "Сауатты оқу – бұл мақсатқа қол жеткізу, білім мен әлеуетті дамыту, қоғамға қатысу үшін жазбаша мәтінді

түсіну, пайдалану, көрсету және жұмыс жасау".(PISA, 2013) [1, б 7]. Күнделікті сабақ үстінде оқушының жүйелі жұмыс істеуіне мүмкіндік туғызу, сабақта қолданып жүрген мәтінмен жұмыстың түрлерін тиімді пайдалану, шығармашылық қабілетін, қызығушылық талғамын дамытуда мұғалімді жаңаша жұмыс істеуге, көп еңбектенуге, қызықты тапсырмаларды құрастыруға жетелейді.[2, б 11].

Оқушы тілін дамытуда мәтіндердің атқаратын қызметі зор. Мәтін оқушыға білім береді, мәтін - оқушыны оқуға үйретудің құралы, ол ойын, тілін дамытады, тәрбиелейді, қазақша сөйлеуге үйретеді. [3, б 75] Мәтін осы қызметтерді толық атқару үшін, оған талаптар қойылады.

1. Мәтін оқушының жас ерекшеліктеріне, түсінігіне, білім деңгейіне, дүние танымына сәйкес болуы қажет.

2. Мәтіннің мазмұны оқушыны қызықтыратындай болуы қажет. Оқушыны қызықтыратын мәтіндерді оқушы жақсы меңгереді.

3. Мәтіндердің тәрбиелік мәні болуға тиісті.

4. Мәтіндер оқушыларды қазақ халқының мәдениетімен, әдет-ғұрыптарымен, жетістіктерімен таныстыру қызметін атқаруға тиісті.

Мұғалім мәтінмен жұмысты жүйелі жүргізгенде және оқушының сауатты оқу дағдысын қалыптастыра білгенде ғана нақты нәтижеге қол жеткізе алады. Мәтінмен жұмыс істеу түрлері көп, оны сабақтарда жүргізу, жұмыс атқару мұғалімнің шеберлігіне байланысты[4, б 1].

Мәтінмен жұмыс түрлері:

1	Мәтін бойынша кластер құрастыру.
2	Мәтін бойынша жоспар құру, жоспар бойынша мазмұндау.
3	Берілген мәтіндегі ойды бірнеше сөйлемдер арқылы айтып беру, оқыған мәтінге немесе абзацқа тақырып қою.
4	Мәтіннен керек ақпарат табу. Мәтіннен керек ақпарат табу үшін оқушы мәтінді оқи отырып, оның негізгі бөліктерін айқындап, ондағы айтайын деген негізгі ойды табады. Сонымен бірге мәтіндегі түрлі ақпаратты салыстырып және қарама-қарсы қойып, тезистер арқылы қорытындылар жасайды.
5	Мәтін бойынша грамматикалық тапсырмаларды орындау: - Берілген сөз тіркестерін тауып оқу: зат есім+ сын есім; зат есім + етістік; - Берілген сөздерге мәтіннен синоним, антоним сөздерін жазу;
6	Мәтінді әрі қарай жалғастыру. Мәтінді аяқтау, өмірлік жағдайлармен байланыстыра отырып, зерделеу.
7	Мәтінді оқып болған соң, болған оқиғаға баға беру. Мысалы, қазақ тілі сабағында «Қалай сәнді киінуге болады» тақырыбында өткізген сабақта мынадай топтық жұмыс ұйымдастырылды. 1-топ: Сәнді киінетін адамды суреттеу. 2-топ: Еркін киінетін оқушыны суреттеу. 3-топ: Мақтаншақ адамның киімін суреттеу. - «Киіміне қарап қарсы алады, ақылымен шығарып салады» деген мақал-мәтелді қалай түсінесіңдер?
8	Мақал-мәтелге сәйкес келетін бөлігін оқу.
9	Рөлдік ойын. Көрініс қою. 11 сынып. «Университетте оқығым келеді» тақырыбына талапкер, студент, оқытушы арасындағы көрініс.

10	Мәтін мазмұнына қарап сурет салу. Суретке байланысты үзіндіні тауып оқу.
11	Мәтіннің мағынасын ашатын сұрақтарға жауап беру; ашық-жабық сұрақтар құрастыру; Мәтінді қаншалықты мұқият оқығандарын тексеру үшін «дұрыс-бұрыс», «артықты тап» деген тапсырмалар беру.
12	Мәтіннің мазмұны бойынша тест тапсырмаларын орындау.
13	Мәтіннен қателерді табу. Мәтінмен жұмыс істеп болған соң, оқушыларға қайта сол мәтін таратылады, бірақ ол мәтінде грамматикалық және басқа да қателер болады. Оқушылар сол мәтіннен қателерді табуы керек.
14	«Мәтін бөліктері» ойыны. Оқушылар 4 топқа бөлінеді. Әр топ мәтіннің белгілі бөлігін оқиды. Топтар ауысып отырғанда, топтың жетекшісі басқа топтарға оқығанын айтып береді. Топтың басқа мүшелері ауысып отырып, мәтіннің басқа бөліктерін тыңдайды.

Сабақта берілген мәтінмен жұмысты топтық жұмыс түрінде ұйымдастырғанда, оқушыларға мәтінді бірлесіп зерттеу жасауға және өз идеяларымен бөлісуге мүмкіндік беріледі. Оқушылардың талдау, синтез, бағалау секілді дағдыларын пайдалануына, дамытуына ықпал етеді. Оқушыларды ақпаратты іздеуге және күрделі мәселелерді өз бетінше түсінуге ынталандырады. Жалпы алғанда оқу сауаттылығының аспект құрамдауышының «ақпарат іздеу», «кеңінен түсінуді қалыптастыру», «интерпретациялауды дамыту», «мәтін мазмұнын көрсету және бағалау», «мәтін нысанын көрсету және бағалау» жұмыстары жүргізіледі [5, б 3]. Бұл жұмыстар мұғалімді ойландырып, интерактивті әдіс-тәсілдерді, жаңашыл технологияларды, ойындарды пайдалануға жетелейді. Сондай технологиялардың бірі – оқу және жазу арқылы оқушылардың сын тұрғысынан ойлауын дамыту технологиясы. Сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясының негізгі ұстанымдары топтық жұмысқа, еркін ойлауға, жазбаша, ауызша ой алмасуға, мәтін мәнін ашуға, автор іріктеген сөздер мен сөз тіркестерінде жатқан ұғымдарды түсінуге, әрекеттестікке негізделеді. Оқу сауаттылығы түсініп оқудан басталып, сөздер мағынасына, грамматика және тілдік, мәтіндік құрылымдарға талдау жасауды қамтиды.

Мәтінді оқуға үйрету технологиясы немесе оқыта үйрету ойындары:

1. «Тірек белгілер» оқыта үйрету ойыны.

Мәтіннің мазмұнын тірек сызбалар арқылы белгілейді. Сөздер мен сөйлемдер болмауы тиіс, тек суреттермен, шартты белгілермен беріледі. Сызба, сурет бойынша мәтіннің мазмұнын түсіндіреді. Мысалы: 7 сыныпта «Күн тәртібі» мәтіні бойынша оқушылар белгіленген уақытты толықтырады:

7.00- 7.15-
7.30- 7.45-

2. «Мәтінді жалғастыр» ойыны. Оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытады. Мәтіннің бір бөлігі оқылады, жалғасын оқушылар ойлап шығарады.

3. «Аукцион» оқыта үйрету ойыны. Жүргізуші өтілген тақырып бойынша сынып оқушыларына арнап сұрақтар дайындайды. Ойынды жүргізуші үшін гонг қажет. Жүргізуші аукцион өткізеді, сұрақтар қояды, жауаптарға түсініктеме беріп, бағалайды, жеңімпазды анықтайды. Дұрыс жауаптары үшін

неғұрлым көп фишка жинаған оқушы жеңімпаз болады.

4. «Өз ойынымыз» оқыта үйрету ойыны. Әр топқа мәтін бойынша 3-4 жауап беріледі. Қарама-қарсы топқа астарлы мағынада сұрақтар қойылады.

11	сынып. «Сарыарқа» мәтіні бойынша 3 жауап беріледі.
1.	Сарыарқа
1.	2. Қ.Аманжолов, С.Сейфуллин, Тәттімбет
2.	3. Шикізат өнімдері
Оқушылар қарама-қарсы топқа астарлы мағынада 3 сұрақ қояды:	
1.	1. Орталық Қазақстанның атауы
2.	2. «Қазақстан» өлеңі, «Тар жол, тайғақ кешу» романы, «Сарыжайлау» күйінің авторлары?
3.	3. Қазақстандағы отын-энергетика, қара және түсті металлургия өнімдеріне бай өлке.

5. «Алдын ала сұрақ қою» оқыта үйрету ойыны. Мәтіннің бірінші бөлігі оқылып жатқанда бірінші топ екінші топқа жазбаша бірнеше сұрақ дайындайды. Мәтін оқылып біткеннен кейін, екінші топ жауап береді. Екінші бөлімнен кейін керісінше екінші топ бірінші топқа сұрақ қояды. Үшінші бөлімнен кейін екі топ үшінші топ оқушыларына сұрақ қояды.

6. «Оңай және қиын сұрақтар кестесі». Бұл кестені оқушылар қандай да болмасын мәселе бойынша өз пікірін келтіру үшін немесе жаңа ақпаратпен танысқанда толтыра алады. Кестенің сол жағына олар түсініктері бойынша оңай, ал оң жағына қиын сұрақтарды келтіреді.

7. Мұғалімнің функционалдық оқу сауаттылығын дамыту мақсатында мәтінмен жүргізілетін осындай жұмыстарының нәтижесінде оқушылардың мәтінді түсініп оқи білуі мен есте сақтауы, мәтіннің құрылымдық ерекшеліктері туралы білуі, оны тәжірибесінде пайдалану дағдысы мен мәтіннің түрлері бойынша ауызша, жазбаша жеткізу дағдылары қалыптасады.

Әдебиеттер

1. PISA халықаралық зерттеуі, әдістемелік құрал. Астана: ҰББСБО, 2013.
2. М.А. Аманбаева. «Қазақ тілі сабағында жаңа технологияларды пайдалану».
3. «Қазақ тілі мен әдебиеті журналы», 2009ж №7
4. А.Оралбаева. «Орыс мектептерінде қазақ тілін оқыту әдістемесі». 1992
5. Л.К.Сыдыкова. «Қазақ тілі сабағында ойналатын ойындар жинағы».2015

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛҒЫН ДАМУ

Молдашбекова А.Б.

Теміртау қ. «№ 2 ЖББОМ» КММ

Болашақ ұрпақты толыққанды дамыту - қоғам мен мемлекеттің сұранысы екендігін ескерсек, Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы сол талапқа жауап беріп,

Қазақстанның бәсекеге қабілеттігін арттырудың жаңа орамы болып табылады [1].

Бүгінгі таңда қазақстандық білім беру жүйесінің алдында білім сапасының бәсекелестігін арттыру, шынайы өмірлік кезеңдерге бейімдеу мәселелері тұр, өйткені адам қоғамда түрлі өмірлік мәселелерге байланысты дұрыс шешімдер қабылдау үшін жоғары кәсіптілік пен интеллектуалдықты қажет ететін жағдайда заман талабына сай өмір сүріп, қызмет етуде. ХХІ - ғасыр білім ғасыры, тұлғаның ой-өрісінің даму әлеуетін заман талабына сай дамыту әрбір ұстаздың міндеті.

Заманауи білім беру үрдісіне ең бірінші кезекте жеке тұлғаның өздігінен ізденіп, түрлі әдіс-тәсілдер арқылы тапсырмаларды шешу мен орындауды талап етеді. Ол үшін тілді меңгеруде түрлі инновациялық технологияларды пайдаланып оқушыны ойлай білуге, өзін-өзі дамытып, ізденуге, қызығушылығын арттыруға, шығармашылық қабілетін дамытуға негіз болып табылады.

Функционалдық сауаттылық - адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті мен сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші болып табылады. Функционалдық сауаттылықты қалыптастырудағы салалар: белсенділік, шығармашылық тұрғыда ойлау, шешім қабылдай алу, өз кәсібін дұрыс таңдай алуға қабілеттілік.

Оқушының функционалдық сауаттылығын дамыту мақсатында мұғалімдерге арналған курс, семинарлар барысында олардың өз оқытуларындағы тәжірибені зерттеу негізінде астарлы бағалауды да жүргізу арқылы оқу сапасының біршама артатыны байқалады. Бұл ретте мұғалімнің кәсіби шығармашылық біліктілігі қажет. Мұғалімдердің өз жұмыстарына, тәжірибесіне, жобаларына сын тұрғысынан қарап, өзіне-өзі, әріптестеріне баға беру де қабілеті мен рефлексиялар мұғалімнің кәсіптік дағдыларының негізгі бөлігі болып табылады. Жалпыға білім беретін орта мектеп стандарты негізінде жазылатын мектептердегі оқулық жоғарыдағы айтылған құзыреттіліктерді басшылыққа ала отырып дайындалуы тиіс.

Функционалдық сауаттылықты жүзеге асырудың екінші тетігі (механизмі) - оқыту нысандары мен әдістері. Тәуелсіз қазақ елінің оқулықтарының мазмұны ұлттық құндылықтарды басшылыққа ала отырып жазылып, оны оқыту мен жүзеге асырудың жаңа әдістері, яғни интербелсенді әдістер арқылы жүзеге асуы тиіс. Осы негізде білім алған мектеп оқушылары теориялық білімдерін практикалық тұрғыда қолданумен қатар ана тілінің келешегіне үлкен жауапкершілікпен қарауға тәрбиеленеді.

Ұлттық жоспарда көрсетілген функционалдық сауаттылықтың үшінші тетігі (механизмі) - оқу нәтижелерінің бағалау жүйесін өзгерту. Яғни бағалау жүйесі функционалдық сауаттылықта сырттай бағалау және іштей бағалау болып бөлінеді. Іштей бағалау - оқу пәні бойынша оқыту сапасын диагностикалау және мемлекеттік жалпыға білім беру стандарты өлшеміне сәйкес жүзеге асырылуы тиіс. Сонымен қатар білім алушылардың өзін-өзі

бағалауы, ұйымдастыруы, жетілдіруі және жеке жетістіктерін бағалау арқылы жүзеге асырылады.

Мектеп оқушыларының функционалды сауаттылығын дамыту тетіктерінің бірі - Білім стандарттарын, оқу бағдарламалары мен жоспарын жаңарту, Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартын жаңарту шеңберінде білім берудің басым мақсаттарының бірі ретінде айқындалады.

Оқушылардың түйінді құзыреттіліктерін қалыптастыру мақсатында төмендегі әдістердің маңызы зор:

- оқушының өткен материалды еске түсіруі;
- жаңа білімдерді ашық талқылау;
- пікірталас;
- ойындар, тренингтер, тәжірибелік сабақтар;
- жоба әдісі;
- сұрақ-жауап әдісі;
- жағдаяттық тапсырмалар;
- рөлдік ойындар.

Заманауи білім беру аясындағы білім беру мазмұнын жаңартуда оқу бағдарламасын құру, оқулықтарды қайта қарастыру, 12 жылдық білім беруге көшу жағдайында оқушылардың алған білімдерін өмірде қолдана алуына, мектептердің материалдық-техникалық базасын қамтамасыз ету және білім беру ортасының психологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз ету шараларын ескеру заман талабы. Функционалды сауаттылықтық тілдік құзыреттілігі - білімділік деңгейін, білім беру нәтижесіндегі жеке-тұлғалық, ақпаратпен жұмыс жасау дағдылары және жеке тұлғаның тілдік құзыреттілігі арттыру болып табылады. Орта білім беруде функционалды сауаттылығын арттырудың жаратылыстану-математикалық бағыты бойынша оқушылардың тілдік құзыреттілігін қалыптастыруда:

- қарым-қатынас және білімді қалыптастыру ережелерін білу;
- қолданбалы және тәжірибелік тапсырмаларды шеше білу;
- түсіну, қайта өңдеу және жаңа жағдайларда қарастыра білу дағдылары;
- іс-әрекет барысында қиындықтарды анықтау және шешу жолдарын анықтай білу;

- түрлі тілдік тапсырмаларды шешу үшін тілдік құралдарды қолдану, таңдау барысында шешім шығару, түрлі көзқарастарды салыстыру, қолдану және басқа пікірлерді ескеру.

Оқушыларға білім беру ғана емес, сонымен бірге олардың ойлау қабілетін дамыту және белсендіру оқушылардың білімді, дағдыны меңгеру үшін, болашақта танымдық және тәжірибелік іс-әрекетке оқушыларды дайындау қажетті шарт болып табылады. Оқыту барысында жаңа әдіс-тәсілдерді пайдалана отырып, оқушыларды өздігінен білімді ізденуіне, алған білімдерін күнделікті өмірде қолдана алатындай, өзара ой бөлісуге, шығармашылыққа ұмтылуға және үнемі бағыт-бағдар беріп отыру тек мұғалімнің құзырында болып отыр. Мерсер мен Литлтон (2007) өз еңбектерінде диалог сабақта оқушылардың қызығушылығын арттырумен қатар, олардың білім деңгейлерінің

өсуіне үлес қосатынын атап көрсетті. Виготскийдің оқыту моделі оқушы диалог құру нәтижесінде білім алады деп жорамалдады. [2].

Функционалдық сауаттылығын дамыту барысында оқу әрекеті ерекшелігі бойынша тиімділік жағынан келесі қызмет түрлері кіргізіледі:

- құбылысты сипаттау және түсіндіру;
- құбылыс үдерістерінің үлгісін құру және қолдану;
- өзгерістерді жобалау;
- берілген мәліметтер негізінде қорытындыларды қалыптастыру;
- сенімділіктерін бағалау және осы қорытындыларды сараптау;
- болжамдарды доғарылату және тексеруді қолдану амалдарын анықтау;
- зерттеу мақсаттарын қалыптастыру;
- зерттеу жоспарын құру;
- ғылыми-жаратылыстану сұрақтары бойынша пікірталас тудыру.

Осы ретте оқушылардың ғылыми жаратылыстану сауаттылығын қалыптастыруда мұғалімге қойылатын құзыреттілік талаптар:

1. Ғылыми жаратылыстану сауаттылығын құрайтын құзыреттіліктерді игеру. Сонда ғана мұғалім оқу үдерісінде тапсырманы орындауға өздігінен әрекет етуге және ғылыми жаратылыстану сауаттылығын арттыруға бағыттай алады.

2. Оқушының өнімді жұмыс жасауына мұғалім тек ұйымдастырушы болуы тиіс. Ал бұл өз кезегінде мұғалімнің құзыреттілігін талап етеді. Талаптар мұғалімнің ғылыми-жаратылыстану бағытындағы пәндер бойынша дайындығын және біліктілігін арттыруды анықтайды.

Сонымен талаптардың біріншісі, ғылыми-жаратылыстану құзыреттілігі сауаттылығын меңгеру дегенді білдіреді, яғни мұғалім, зерттеуші-мұғалім санатын, біліктілігін арттыруды, жаратылыстану ғылымы саласында зерттеушілік тәжірибесін толықтыруды қажет етеді. Бұл дегеніміз - біліктілік арттыру бағдарламасындағы бір модульді қалыптастыру болып табылады. Келесі ұсынылған модуль технологиялық тапсырмаларды дайындауға, оқушылардың оқу сауаттылығы мен ғылыми-жаратылыстану сауаттылығын қалыптастыруға бағытталған яғни құзыреттілікке бағытталған тапсырмалар.

Үшінші модуль өнімді іс-әрекеттің мазмұндық технологиясын ұйымдастыруға: зерттеу қызметінің элементтері мен түрлері, үлгілеуді құру, мәліметтер сараптамасы және жобалау, пікірталас жүргізуге жатады. Ғылыми-жаратылыстану бағыты бойынша оқыту үдерісінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту мәселелері мұғалімнің құзыреттілігінде және оқу әрекеті мазмұнының аспектісінде жатыр.

Оқушылардың сабақтағы қызығушылығы мен белсенділігін қалыптастырудың жолдары сан-алуан. Бұл пікір педагогикалық әдебиеттерде көрсетіліп, нақтыланған әрі бірнеше ғалымдар пікірлеріне үндесіп отырады. Сондықтан қандай да бір пән болмасын, сол пәнге оқушының қызығушылығын, белсенділігін қалыптастыруды тудыру жолдары, шарттары мен қолданылатын жұмыс түрлерін жинақтап көрсетуге болады.

- Берілетін білім мазмұны мен оқушының жас ерекшелік ақыл-ой даму деңгейінің сәйкестігі.

- Берілетін білім мазмұнының қызықты болуы.

- Оқу әрекеті мотивінің, міндет- мақсатының, айқындылығы.

- Мұғалімнің кәсіби және мәдени құзырлығының жоғары деңгейлігі.

- Оқушылардың міне-құлық, қабілет ерекшелігінің ескерілуі.

- Оқушылардың өз бетінше және шығармашылық жұмысының тиімді ұйымдастырылуы.

- Оқытудың көрнекілікке, бақылау әрекетіне негізделі жүргізілуі.

- Оқушының оқу мүмкіндігін, денсаулығын есепке ала оқыту.

- Проблемалық ситуация тудыра оқыту тиімділігі.

Сабақта берілетін оқу материалдарын оқушыларға жеткізу үшін, әр түрлі оқыту әдістерін қолдануға болады. Мектептегі ең кең тараған оқыту әдісі - ол мұғалімнің ауызша баяндауы. Бұл әдіс оқу үдерісінде жетекші рөл атқарады, барлық пәндерді оқытуда және сабақтың түрлі кезеңдерінде әсіресе жаңа материалды түсіндіруде кеңінен орын алады[3].

Мұғалім өзінің сөзін көрнекі бейнелермен байланыстырады. Мұғалімнің ауызша баяндауы, сұрақтарды анық және түсінікті етіп қоюы, проблемалық ситуация тудыратын етіп қоюы, баяндалатын материалдың ең маңызды жерлерін айырып беруі, хабарлаудың жүйелі және дәлелді болуы қажет. Мұғалімнің сөзі әсерлі, тартымды, сенімді сонымен қатар дауыс ырғағы мен мимикасы мәнерлі және бай болғаны жөн. Оқушының ойлау қабілетін дамытуда мұғалімдер: оқушыларға ойланып-толғануға уақыт беру, ойын ашық айтуға рұқсат беру, әр түрлі идеялар мен пікірлерді қабылдау, үйрену барысында оқушылардың белсенді іс-әрекетін қолдау, оқушылардың бір-бірінің жауабына жасаған жұмысына дәлелі болуын талап ету, ойлауына сыни тұрғыдан талап ету. Ал оқушыларға: сенімділікпен жұмыс жасау, бар ынтасымен оқуға берілу, пікірлерді таңдау, құрметтеу, өз пікірін ашық білдіру.

Жалпы оқыту үдерісінде ойлауды дамытудың мақсаты - оқытуды оқушыға бағыттау, оқыту үдерісінде оқушыны басты тұлға деп алып: оқытуды оқушының дамуына бағыттай ұйымдастыру, оқыту мазмұнына байланысты мақсат пен міндетті дұрыс қою, нәтижеге жету, жеке тұлғаның танымдық танымдық әрекет иесі болуы, мұғалім мен оқушы арасындағы тең құқылы қарым-қатынас, кәсіби деңгейі дамып, жаңашыл мұғалімнен зерттеуші ұстазға айналады. Осы ретте оқытудағы өзгерістің нәтижесінде сабақ түбегейлі оқушыға бағытталады, ұжымдық ынтымақтастық қатынас орнайды, бұрынғы білімдеріне білім қосады, оқушылардың жауапкершілігі артады, проблемалық ситуациялар туындайды, көп оқитын балалардан үйренетін, бірге жауап іздейтін, бірге оқитын, бірге дамитын болады.

Оқыту барысында жаңа форматты мұғалім кәсіби тұрғыдан қалыптасуда технологиялық құзыретілігін, теориялық дайындығы мен сабақтарда заманауи технологияларды қолдануды, оқушылардың жас ерекшеліктері мен мүмкіндіктерін ескеруі тиіс. Ол үшін: оқытуда инновациялық әдістерді қолдану, ақпараттық-коммуникациялық технологияны меңгеру, бірлесе және

әріптестермен оқу үдерісін талқылау және өзінің кәсіби тәжірибесінің нәтижелерін сараптаушы бол білулері тиіс. Оқыту жүйесінде оқушылар білімін бақылау мен бағалаудың жаңа технологиясын жүйелі пайдалануда нәтижелерге қол жеткізе аламыз. Орта мектептердегі білім мазмұны құзіреттілік бағытына сай тілдің қоғамдық-әлеуметтік мәнін, практикалық маңызы, қатысымдық қызметін танытатын материалдармен жұмыс жасау; өздігінен әрекет ете отырып, алынған білімді өмірде қолдана алатын дәрежеге жеткізу оқушыға ақпараттық, қатысымдық және проблеманы шешу құзіреттіліктерін меңгертуге бағытталған, онда оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға қол жеткізіледі. Өйткені білімнің оқушының өмірлік дағдысына айналуына бірден-бір мүмкіндік беретін жол – функционалдық сауаттылық.

Әдебиет

1. Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. //www.edu.gov.kz
2. Тренерге арналған нұсқаулық, үшінші (базалық) деңгей, «Назарбаев Зияткерлік мектептері», «Педагогикалық шеберлік орталығы», Астана, 2012.
3. «Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған Ұлттық жоспар» / <http://www.edu.gov.kz>

ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУДАҒЫ ОҚУШЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Мукышева М.К.

**«№40 негізгі мектеп» КММ
Қарағанды қаласы**

Білім беру саласындағы ұлттық жоспарда функционалдық сауаттылықты дамытудың төрт негізгі механизмін бөліп көрсеткен. Соның ішінде бірінші механизм – оқыту методологиясы мен мазмұнын түбегейлі жаңарту болып табылады.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәні оқушының функционалдық сауаттылығын арттыруда аса маңызды қызмет атқаратынын баса айтқым келеді. Пәндік білімдеріне, ептіліктеріне және дағдыларына сүйене отырып, оқу пәндері арқылы функционалдық сауаттылықты дамыту үдерісі ойлау дағдыларын қалыптастыру негізінде жүзеге асады. Ойлау дағдыларын қалыптастыру және дамыту құралдарына тапсырма түрінде берілген пәндік білім, білік, дағды жатады, ал ұйымдастыру формасына – проблемалық жағдайлар жатады. Осыған байланысты, ойлау дағдыларының өзі білімі, білік, дағдының құзыреттілікке көшуінің құралы ретінде қызмет атқарады, яғни функционалдық сауаттылығы.

Қазақ тілі мен әдебиет пәні арқылы оқушының оқу мен жазудағы сауаттылығына, оқушының адами құндылықтарды құрметтеп, өмір сүру дағдысының қалыптасуына баса назар аударатынымыз айқын.

Сындарлы оқытудан оқушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімін сыныптан тыс жерде, кез келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету, оқушылардың қалай оқу керектігін үйренуі, еркін, өзіндік дәлел-уәждерін нанымды жеткізе білуі, ынталы, сенімді, сыни пікір көзқарастарының жүйелі дамуы, қазақ, орыс, ағылшын тілдерін өз деңгейінде меңгеруі, сандық технологияларда құзырлылық танытатын оқушының қалыптасуы күтіледі.[1,326]

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыруға бағытталған сабақтарда білім мазмұны мен оқу тапсырмалары барынша шынайы қарым-қатынас жағдайына жақындатылып жүргізілуі керек. Ұсынылатын жағдаяттық тапсырмалар өзекті әрі оқушылардың өмір жағдайына етене жақын болуы – қазіргі өмір талабы. «Көркем шығармадағы көтерілген мәселелердің бүгінгі өмірдегі көрінісі қандай, осындай жағдайдан шығуға қандай әрекеттер жасар едің,» – деген сияқты тапсырмалар оқушылардың өмірлік жағдайларға бейімделуін, әлеуметтенуін қамтамасыз етеді.

Оқушылардың іскерлік дағдыларының, зерттеушілік дағдыларының қалыптасуына сабақ әрекеттерін Блум таксономиясына негіздеп құру да көп ықпал етеді. Блум таксономиясында бірінші үш бағыттар оқушылардың репродуктивті қызметін ұйымдастыруға бағытталған. Төртінші, бесінші деңгейлер ойлау қызметін дамытуға бағытталған, яғни дамытушы тапсырмалар болып табылады. Алған білімнің негізінде өзі үшін жаңа білім ашуы көзделеді. Алтыншы деңгей – бағалау – оқу тапсырмалары күрделілігінің шыңы. Тақырып негізінде құрылған белгілі бір жағдаятта тұлғаның өзін көре алады, сол жағдаят барысында өзіне баға береді. Жоғары деңгейдің тапсырмасын орындау барысында оқығандарына баға бере алады, өзін-өзі бағалайды, өз мүмкіндігін толық іске асыру және өз тағдырын шешу мақсатындағы түрлі іс-әрекет біліктілігінің қалыптасуын байқаймыз, әлеуметтік және адамгершілік есеюді дамытудың негізі ретінде өз құрбыларымен және басқа да педагогикалық үдеріске қатысушылармен мәдени қарым-қатынасты меңгереді, жана әлеуметтік рөлдерді игереді.[2,786]

Сонымен қатар, оқушы білімді өз бетімен меңгеріп, өз болжамдарына күмәнмен, сыни тұрғыдан қарайды. Әлем, тіршілік, жаратылыс туралы өзінің түсінігін тереңдетіп, кеңейтуге ұмтылу мүмкіндігі ұлғаяды. Құрбы-құрдастарымен әлеуметтік байланыс жасайды. Белсенді түрде білім жинақтайды. Осының бәріне мұғалім көшбасшылық етіп, бағыт-бағдар беріп отырады. Оқушы оқу үдерісіне мұғаліммен бірге араласып отырады. Тіпті өзінің және сыныптас достарының білімін бағалауда да өз үлесін қоса алады. Ол үшін бағалау критерийлеріне сүйене отырып, топпен, жүйпен немесе жеке жауап берген балалардың еңбегін оқыту үшін бағалау оқушының әрі қарай ынталанып оқуы үшін үлкен ықпал етеді. Жаңа бағдарлама бойынша жаңаша көзқарас қалыптасып, білім деңгейі биікке көтеріліп келеді. Қазіргі білім беру

жүйесінде жаңа технологияларды енгізу күннен-күнге басты талапқа айналып, осы әдістерді жетілдіре түсу қажеттігі күшейіп келеді. Мұғалімнің шеберлігі қандай жоғары болса да, мұғалім оқушының өз белсенділігін туғыза алмаса, берілген білім күткен нәтиже бермейді. Оқушының тұлға ретінде қалыптасуы белсенділік арқылы жүзеге асады. «Білімді беру емес, тұлғаның өмірде маңызды қасиеттерін қалыптастыру қажет және оқушыны білімге емес, әлеуметтік даналыққа апару керек» деген даналықтарды әр сабақта ұстанып, оқушының алған білім мазмұнын меңгертуде қолданылатын оқу тапсырмаларының шынайы өмірге жақындығын ескеремін. Әр сабақта зерттелетін тақырыпқа шәкірттерімнің қызығушылығын тудырып, олармен бірге ізденіп, жұмыс жасап, берілген сұрақтарға дайын жауап күтпей, оларға шәкірттерімнің әр қырынан сыни тұрғыдан ойлана жауап беруіне жағдай жасауды, ақпаратты бөлшектеп беру арқылы, сол ақпарат туралы өз ойлары мен түсініктерін анықтай отырып оларды талқылауға, өзгертуге мүмкіншілік беріп отыруды ойластырамын. Мүмкіндігінше оқушылардың өздерінің ізденуіне, әрекеттенуіне итермелейтін сұрақ, тапсырмалар беремін. Оқушыға берілетін тапсырмалар алдында оқушыны психологиялық тұрғыдан дайындап, тапсырмаға сезіммен, құлшыныспен келуін ойластырамын. Оқушыларға білімді өздігінен игеруге, өзіндік түсінік, пікір қалыптастыру үшін мұғалім үнемі бағдар беріп отыру керек. Осы арқылы оқушы ойлау әрекетіне де үйренеді. Ойлау процесі қалыптасқан тұлға түрлі өмірлік жағдайлардан еркін өтіп, кез келген мәселелерді шеше де алады.

Оқушыға жұмысты түрлендіріп, мазмұнды қызығушылық танытатындай деңгейде бере білсек, онда оқушы білімді іскерлікпен меңгеріп, сол іскерлігін өзі бағалайды, өзінің еңбегінің өнімділігін көруі арқылы рахат сезімге бөленеді. Ал ұстаздар қауымы алдымыздағы шәкірттерімізден мынадай нәтижелер көреміз:

- тұлғааралық әлеуметтенуі негізінде коммуникативтік құзіреттілігі артады;

- эвристикалық, ізденушілік әдістерге негізделген дүниетанымдық, шығармашылық зерттеу мәселелерін шешуге қабілеттілігі қалыптасады;

- бір немесе бірнеше көздерден ақпарат ала отырып, ақпараттың күтілетін нәтижедегі орнын анықтай алады;

- өзіндік пікірі мен сыни көзқарасын дамытуды мақсат еткен жобалау түріндегі тапсырмалар жүйесін орындау барысында әр оқушы зерттеуші-шығармашыл тұлға болып қалыптасуына жағдай туады;

- өз ісіне мақсат қоя отырып, оны іске асыру үшін қажетті жағдайларды анықтауы және ондағы жетістіктерге жету процесін жоспарлап ұйымдастыра алады;

- әр түрлі жағдайдағы мәселелерді анықтап, жауапты шешім қабылдап, өз шешімінің нәтижесін бағалай алу біліктілігі дамиды. [3,826]

Әбу Насыр Әл-Фараби бабамыздың: «Ұстаз жан-жақты түсінігі мол, қандай істі болса да тез шешіп, тұжырымдай алатын, ұшқыр ойлы, көреген, батыл һәм шешен болуы керек» - дейтін қанатты сөзі бар. Қазіргі заман

мұғалімі өзгермелі қоғамда өзі жол тауып шығуға бейім, жаңашыл тұлға болуы қажет. Осы тұрғыда бізден Еуропалық біліктілік жүйесіндегі іс-тәжірибені үздіксіз оқып-үйреніп, қолданысқа енгізе білуімізді талап етеді. Өйткені болашақтың кілті – жастарымызды тәрбиелеу біздің қолымызда. Болашаққа үлесімізді қосу – ұрпақ алдындағы да, ар алдындағы да міндетіміз.

Әдебиеттер

1. Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Қазақстан жолы- 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ»,17.01.2014 ж.
2. ҚР Тілдерді дамыту мен қолданудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, Астана, 2011.
3. ҚР Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, Астана, 2010.

ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ – ЗИЯТКЕРЛІК ҰЛТ МҮМКІНДІГІ

Мулдабекова Н.Ю.

Теміртау қ. «№31 ЖББОМ» КММ

«Функционалдық сауаттылық» ұғымы алғаш рет өткен ғасырдың 60-шы жылдары ЮНЕСКО құжаттарында пайда болды және кейіннен зерттеушілердің қолдануына енді. Функционалдық сауаттылық, кеңінен алғанда, білім берудің (бірінші кезекте жалпы білім беруді) көп жоспарлы адамзат қызметімен байланысын біріктіретін тұлғаның әлеуметтік бағдарлану тәсілі ретінде түсіндіріледі. Қазіргі тез құбылмалы әлемде функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторлардың біріне айналуда.

Сонымен Функционалдық сауаттылығы дегеніміз - адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығына, жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады. Яғни, оқушылардың мектепте алған білімдерін өмірде тиімді қолдануына үйрету. Мұндағы басшылыққа алынатын сапалар:

- белсенділік
- шығармашылық тұрғыда ойлау
- шешім қабылдай алу
- өз кәсібін дұрыс таңдай алу
- өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады.

Бұл функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады.

Функционалды сауатты адам – қоғамның құндылықтарына сәйкес, қоғамдық ақуалдың қалыптасқан мүдделеріне қарай әрекет етеді. Бүгінгі күнге қажетті мамандықты таңдап дұрыс шешім қабылдап, заманауи ақпараттық технологиялардың тілін біліп кез келген әлеуметтік ортаға бейімделеді. Осы тұрғыда функционалды сауатты адамның негізгі белгілерін тұжырымдауға болады: қоғамдық ортада өмір сүре білетін, тіл табыса білетін, белгілі бір сапалық қасиеттері бар, жалпы негізгі және пәндік құзыреттіліктерді меңгерген адам болып саналады .

Жалпы, барлық зерттеушілердің болжамы бойынша адамдардың сауатсыздық деңгейінің төмендеуі, оларға дұрыс білім беріп, тиянақты оқытпаудан, оқырман болуға үйретпеден болған көрінеді. Осыған байланысты 1997 жылдың өзінде-ақ Қазақстан Республикасының орта білімді дамыту жөніндегі Концепция жобасында адамдардың сауатсыздығын жою еліміздің жалпы орта білім беру жүйесіндегі реформалануға тиісті стратегиялық нысан екендігі атап көрсетілді. Осы мәселені анықтау күн тәртібіндегі негізгі мәселеге айналды. Сараптама нәтижесіне көз салсақ, білім құрылымдарының білім алушыларды қоғамдық- шығармашылық өмірге араласуына бағытталмағанын байқаймыз. Басқаша айтқанда, дәлел бар да, оның іске асыру жоқ. Содан болар мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың өзінің жыл сайынғы Жолдауында «функционалды сауаттылықты арттыруды» негізгі тапсырма етіп жүктеуі бекер емес. Елбасы дұрыс айтады, «білім беру тек қана оқытумен ғана шектелмей, оны керісінше, әлеуметтік адаптация процесіне бейімдеу қажет». Аталмыш тапсырманы орындау үшін Білім және ғылым министрі Б.Жұмағұловтың басшылығымен оқушылардың функционалды сауаттылығын арттыруға бағытталған бес жылға арналған Ұлттық әрекет жоспары құрылды.

Заманауи мектептің ең басты міндеті оқушы өмірінің барлық белеңдерінде білім алуға деген құлшынысын қалыптастыру үшін, оған әрбір қадамының маңыздылығын түсінуге мүмкіндік беруден, тәсілдер мен таным көздерін таңдауда бағдар ұстай білуге үйретуден тұрады. Бұл – Елбасының білім саласын жаңарту туралы бастамаларын іске асырудағы маңызды тетіктердің бірі. Аталған тетіктер Елбасының Қазақстан халқына Жолдауында, жаңа Мемлекеттік бағдарламада, «Жалпыға ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам» атты мақаласында, Назарбаев Үниверситетінде оқыған дәрісінде және басқа да сөйлеген сөздерінде айрықша мән беріліп айтылған. Олар өз нәтижесін бере бастады. Оның нақты дәлелін, дүниежүзілік экономикалық форумда жарияланған әлем елдерінің бәсекеге қабілетті рейтингідегі соңғы нәтижелерден байқауға болады. Елбасы бастамасымен өмірге келген «Функционалды сауаттылық бойынша Ұлттық жоспардың» маңызы ерекше. Оның мақсаты – оқушылардың салалық сауаттылығын дамыту арқылы, тиімді қызмет түрлеріне бейімдеу. Сонымен қатар, ол орта білім жүйесінің парадигмасын түбегейлі өзгертудің негізі болып табылады. Бұл – дәстүрлі мектеп моделінен рационалды модельге, әрі қарай феноменальді модельге «үш адым» ілгері аттау дегенді білдіреді. Осы мақсатқа қол жеткізу арқылы Қазақстан оқыту деңгейі мен сапасы жағынан жетекші елдер тобына қосылады.

Ұлттық жоспардағы функционалдық сауаттылықты дамытудың төрт негізгі тетігін нақтылап түсіндіре кетейін: Бірінші тетік: – оқыту методологиясы мен мазмұнын түбегейлі жаңарту. Атап айтқанда, педагогтарды даярлау мен біліктілігін арттыру, оқытудың жаңа технологияларын енгізу және тағы басқа салаларда ілгерілеушілік байқалады.

Екінші тетік – оқу нәтижелерін бағалау жүйесін жаңарту. Яғни, функционалдық сауаттылықты дамыту білім – түсіну – қолдану – жүйелеу және жинақтау сияқты өлшемдер бойынша оқу жетістіктерін бағалаудың жаңа тәсілдерін біртіндеп мектеп өміріне енгізу. Бағалау жүйесі функционалдық сауаттылықта сырттай бағалау және іштей бағалау болып бөлінеді. Іштей бағалау- оқу пәні бойынша оқыту сапасын диагностикалау. Ал сырттай бағалау- әрбір деңгейді аяқтау бойынша білім алушының оқу жетістіктерінің нәтижелері /ҰБТ,ОЖСБ-ВОҮД/. Сондай-ақ халықаралық /TIMSS , PISA және PIRLS/ зерттеулерге қатысуы . Білім алушылардың өзін-өзі бағалауы өзін-өзі ұйымдастыру және өзін-өзі жетілдіру үшін жеке жетістіктерін бағалау арқылы жүзеге асырылады. Критериялық бағалау жүйесі енгізілетін болады. Олар да ұлттық және халықаралық бағалау жүйелері арқылы жүргізіледі.

Үшінші тетігі – балаларды оқыту мен тәрбиелеуге ата-аналардың белсенді қатысуы. Ата-ананың борышы бала бойына жас кезінен адами құндылықтарын дарытып, саналы өмір сүруге баулу. Ата-ана баласының функционалдық сауаттылығын дамыту үшін мұғалімдерімен тығыз байланыс жасау керек. Бұл үшін жаңа әдістеме әзірленіп жатыр.

Төртінші тетік – қосымша білім беру жүйесін дамыту. Ұлттық жоспарда оқушылар сарайы, музыка мектептері, жас техниктер мен натуралистер станциялары жұмыстарын түбегейлі өзгерту қарастырылған. Еліміз тарихында алғаш рет аталған ұйымдардың материалдық-техникалық базасы жаңартылатын болады.

„Қазақстан-2050,, стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты,, атты Президентіміз Н.Ә.Назарбаевтың жолдауында „Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек. Қазіргі әлемде жай ғана жаппай сауаттылық жеткіліксіз болып қалғалы қашан. Біздің азаматтарымыз үнемі ең озық жабдықтармен және ең заманауи өндірістерде жұмыс жасау машығын меңгеруге дайын болуға тиіс. Сондай-ақ балаларымыздың жалпы барлық жеткіншек ұрпақтың функционалдық сауаттылығына да зор көңіл бөлу қажет. Балаларымыз қазіргі заманға бейімделген болуы үшін бұл аса маңызды . Бүкіл әлемдегі сияқты, Қазақстан білім берудің жаңа әдістеріне көшу керек,- деп атап айтты. Тәуелсіздік алған еліміздің ертеңі болашақ жастардың қолында болғандықтан, білім саласын жаңғырту- ілгерілеу кепілі деп айтуға болады. Қазақстанның әлеммен терезе теңестіруі үшін аса маңызды қажеттілік білім , ғылым саласын жандандыру . Жас ұрпаққа тәлімді тәрбиемен қатар , заманауи білікті білім беру мәселесі жас мемлекет үшін ауадай қажет. Осыны басты бағыт негізінде білім беру жүйесі күрделі өзгерістер енгізуде.

Бүгінгі таңда орта білім беру жүйесінде сапалы білім алудың қажеттілігі үдемелі артуда. Уақыт талабына сай өмір сүру үшін бәсекелестік күшейген кезде басқаша болуы мүмкін де емес. Оқыту үдерісіне қазіргі заман талабына сай технологиялар мен әдістемелерді енгізу, ғылым мен техника жетістіктерін пайдалану, этнопедагогиканың озық үлгілерін қайта жаңғыртып, қолдану, педагог мамандардың сапасын көтеру, оқушылардың функционалдық сауаттылығын көтерумен қатар, тәрбие жұмысын жақсарту – күн тәртібінен түспейтін мәселелерге айналды. Қоғамда үлкен қозғалыс туғызған Жолдауда өскелең ұрпаққа тек білім беру ісімен шектелмей, жеткіншектеріміз игерген білімін одан әрі әлеуметтік бейімделуге ұластыруға қабілетті болуға, бұл үшін оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту мақсатымен Ұлттық жұмыс жоспарын іске асыру қажеттілігі айтылған.

Қазір еліміздің түкпір-түкпірінде оқыту мен оқудағы жаңа әдіс-тәсілдермен қаруланған біршама ұстаздар қауымы өз мамандығына деген сүйіспеншілігі арта түсіп, жаңа нәтижелерге жетуде, шәкірттерінің жаңа белестерді меңгеруіне жол ашуда. Болашақтың бүгінгіден де нұрлы болуына ықпал етіп адамзат қоғамын алға апаратын күш тек білімде ғана. Біздің еліміздің негізгі тірегі – зияткерлік ұлт мүмкіндігі. Сондықтан да біздің балаларымыздың сапалы білім алуы маңызды. Оқушылардың мектепте алған білімін қоғамдық – әлеуметтік ортада пайдалануға икемдеу, олардың функционалдық сауаттылығын арттыру арқылы еліміздегі білім мен ғылымды дамыту мәселелеріне басымдық берілуі тиіс. Мұндай жаңа міндеттерді мұғалімнің кәсіби санасының өзгеруінсіз, кәсіби құзіреттілігінің өсуінсіз ескі психологиямен, ескі әдістермен, ескі біліктілік арттыру жүйесімен шешу мүмкін емес. Олай болса қоғам – жаңалыққа жаны құмар, жаңаша ойлайтын, өзгермелі өмірге икемделіп қана қоймай, оны жағымды жаққа өзгертуге белсенді қатысатын ұстаздарға мұқтаж.

Сапалы білім беру мақсатында тиімді әдіс-тәсілдерді ізденіспен пайдалану- ұстаз алдына қойылып отырған уақыт талабы. Ю.К.Бабанский: “Сапаны арттыру- нақты жағдайдағы кез келген шешімнің ең тиімді нұсқасын таңдау”- деп атаған болатын.

Қортындылай келе, оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға бағытталған білім мазмұнын игерген оқушылардың білімдері мен біліктері өмірлік жағдаяттарда қолдана білуді, әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істей білуді және алынған ақпараттарды сыни тұрғыдан бағалай білуді, өзінің болжамдарын ұсыну және зерттеулер жүргізу, өзінің ойын негіздей білуді; іскерлігі мен дағдыларын адами іс-әрекеттердің әртүрлі салаларында, сондай-ақ тұлғааралық қарым-қатынас пен әлеуметтік қатынастарда өмірлік міндеттерді шешу үшін пайдалануды қамтамасыз етеді.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы (2012 ж. 27.01.). – Астана, 2012.

2. Оқушылардың функционалды сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары /Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 ж. 25.06 №832 Қаулысымен бекітілген.

3. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы /Қазақстан Республикасы Президентінің 2010ж.07.12. №1118 Жарлығымен бекітілген.

4. Нұрахметов Н.Н. Нәтижелі білім беру үшін функционалды сауаттылықтар жүйесін қалыптастыру мәселесі //Қазақстан Республикасы химия және биология мұғалімдерінің съезінің материалдары. – Өскемен: 2012 (28-29 маусым). – Б.21-23.

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА МАТЕМАТИКА ПӘНІНЕН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

М.О.Мусабеков, С.А. Шитыбаев

**“Өрлеу “БАҰО” АҚФ Оңтүстік Қазақстан облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты
Шымкент қ., Қазақстан Республикасы**

Мемлекеттің бәсекеге қабілетті, қуатты болып қалыптасуын қамтамасыз ететін негізгі факторлардың бірі – білім беру жүйесі. Әлемдік тәжірибе көрсетіп отырғандай мектеп бітірушілерінің өмірдегі өзгерістерге бейімделуі мен мектепте алған білімдерінің негізінде әрекет етуге қабілеттілігі мен дайындығын тың мазмұнды жаңа мектеп қана қамтамасыз етеді.

«Функционалды сауаттылық» ұғымының мән-мағынасының «PISA, TIMSS зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың математикалық сауаттылығын дамыту» тақырыбындағы әдістемелік құралда қалай берілгеніне тоқталып көрейік. Онда: ««Функционалды» сөзінің түбірі – «функция» («function»). Ал «функция» ұғымы адамға қатысты айтылғанда, оның іс-әрекетіне байланысты қарастырылады. Мысалы: кез келген маманның атқаратын белгілі бір функциясы немесе қызметі болады, ол соның дұрыс атқарылуына жауап береді. Айталық, мектеп директорының, оқу ісі немесе тәрбие жөніндегі орынбасарларының әрқайсысының өзіндік лауазымдық функциясы бар және әрқайсысы өз бағыты бойынша жауапкершілікпен қызмет атқарады.

Сонымен, «сауаттылық» адамның білімділігіне қатысты ұғым екенін анықтадық. Яғни, сауатты адам деген сөздің түпкі мағынасы оқу, жазу, санау біліктіліктері қалыптасқан, грамматикалық тұрғыда таза, қатесіз жаза, сөйлей, оқи алатын, сондай-ақ қарапайым арифметикалық амалдардың көмегімен дұрыс есептей білетін адам ретінде танылады. Ал «функционалды сауатты» адам деген ұғым белгілі бір кезеңге сай алған білімі мен білік-дағдысы негізінде сауатты іс-әрекет ете алатын адам деген мағынада қолданылады. Сауаттылық ұғымы оны білім берудің әрекеттік аспектісімен бірлікте алғанда ғана мағынасы кеңейе түсіп, функционалды сауаттылыққа ұласады. Олай болса, функционалды сауаттылық дегеніміз – тұлғаның *пәндік білім, білік,*

дағдыларын әлеуметтік-қоғамдық ортада кез келген жағдаятқа сәйкес еркін қолдана алу мүмкіндіктерінің қалыптасқан жүйесі болып табылады» - делінген болатын [1, 6-7б]. Сондай-ақ, «оқытудың аса маңызды бағыттарының бірі оқытушылардың жеке бастарының әртүрлі жұмыстарды, оның ішінде зерттеу және жобалық жұмыстарды жүргізе білуін, сонымен қатар оқушылардың интеллектуалдық әлеуетін арттыруға бағытталған қабілеттерін дамыту болып табылады. Функционалдық сауаттылықты арттыру жаңа критерийлер: «білім – түсіну – қолдану – жүйелеу және жалпылау» бойынша оқу жетістіктерін бағалаудың жүйесіне негізделеді» [2, 6б].

Осыған байланысты функционалдық сауаттылықтың бірнеше түрін анықтауға болатындығына назар аударып, соның ішінде «математикалық сауаттылық» пен құзыреттілігіне қатысты мынадай тұжырымдама келтірілген: математиканың өмірдегі орнын түсіну, білу; әр түрлі формада берілген сандық ақпаратты оқу, талдау; есептерді шығарудың ыңғайлы тәсілдерін табу, орындау, өзін-өзі тексеру, өмірмен байланыстыру; математикалық білімін өмірлік жағдаяттарда кездесетін түрлі мәселелерді шешуде еркін қолдану [1, 8б]. Олай болса, математика пәнін оқыту жағдайында оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру мәселесін мақсат етіп қояр болсақ есептерді шығарудың ыңғайлы тәсілдерін табу, тапсырмалардың өмірмен байланысты болуы мен алған білімдерін өмірде кездесетін түрлі мәселелерді шешуде қолдана білуге баса назар аудару қажеттілігі нақты бола түседі.

Жоғарыдағы айтылған тұжырымдар осы уақытқа дейін де айтылып келген және тапсырмалардың мазмұнына назар аударып «практикалық мазмұнды» есептер деп атаған. Практикалық есеп ретінде - өмірлік мәні бар, тұрмыспен байланысқан, өлшеу құралдары арқылы шешілетін, өндіріс процестерімен байланысты есептерді түсіндірілген. Бұл туралы Н.И.Лобачевский осы орайда былай деп ой түзген: «Математикалық білім берудің мақсаты мен мәні оның екі жақты пайдалылығында: оны күнделікті өмір қажеттіліктеріне пайдалану және ғылымның ары қарай дамуына қолдану» [3]. Практикалық мазмұндағы есептер шығару математикалық теорияларды өмірмен тығыз байланыстыруға, сондай-ақ оқушылардың өмірден алған практикалық тәжірибелерін математиканы оқып білуге кеңінен пайдалануға және де мектепте алған білімдерін еңбекпен байланысты іс-әрекеттерінде қолдана білуге көмектесетідігіне Қазақстандық әдіскер Б.Баймұхановта назар аударған. [4]

Практикалық мазмұнды есептерді абстрактілі есептермен қатар қолданудың негізгі талаптары туралы И.Н.Шевченконың еңбегінде былай делінген: Практикалық мазмұнды есептердің талаптарына: оқушылардың білетін ұғымдарының сөздігін; оқушының білім деңгейі артып түрлі шамалармен танысқан сайын олар есептердің мазмұнына енгізілуі мүмкін; есептерге арналған сандық мәліметтер шамалардың шындық көрінісін бейнелеуі тиіс, яғни - заттардың өлшемдері шындыққа лайықты болуы қажет; есеп құрастыруда анықтамалық мәліметтер болуы, оқушылар қажетті

мәліметтерді содан алуы керек; есептердің сандық мәндері өлшеу арқылы алынатындай болуы керек. [5]

Білімді қалыптастыруға арналған нақтылы құрал рөлін атқара отырып, есептер теорияны практикамен, оқытуды өмірмен байланыстыруға мүмкіндік береді. Есептер шығару балаларда, әрбір адамға оның күнделікті өмірінде қажетті, практикалық іскерлікті қалыптастырады. Математиканы оқытудың өмірмен байланысын жүзеге асыруда есептер математиканың практикалық жағы боп есептелінді. Оқушылар жаңа теорияның, оқу материалының қажеттігіне, күнделікті өмірде қолдана алатынына сенуі керек, нақты өмірлік есептермен математикалық абстракцияның арасындағы байланысты көргені дұрыс. Осы орайда практикалық мазмұнды, математикалық білімін өмірлік жағдаяттарда кездесетін мәселені шешуге бағытталған мынадай есепті қарастырайық. Мұндай есептер қазіргі кезде бітірушілерге арналған тапсырмалар мен тесттерде жиі кездеседі.

Бір уақытта ашылған екі кран бассейнді 5/6 бөлігін 18 минутта толтырады. Егер оның біреуі екіншісінен бассейнді 18 мин тезірек толтыратын болса, онда әр кран жеке-жеке бассейнді қанша уақытта толтыра алады?

Алдымен екі кранның бассейнді толықтай қандай уақытта толтыратынын анықтайық.

$\frac{5}{6}$ бөлігі 18 мин.

Барлығын x уақытта. Бұдан: $x = \frac{18}{5/6} = \frac{108}{5}$. Яғни екі кран бассейнді $\frac{108}{5}$ минутта толтырады.

Енді, біреуі екіншісінен бассейнді 18 мин тезірек толтыратын болса, онда әр кран жеке-жеке бассейнді қанша уақытта толтыра алатынын анықтаймыз. Ол үшін төмендегідей теңдеу құрамыз:

$$\frac{1}{x} + \frac{1}{x+18} = \frac{1}{108/5}. \text{ Бұдан } \frac{2x+18}{x(x+18)} = \frac{5}{108}. \text{ Осыдан: } 108(2x+18)=5x(x+18)$$

және $x = 36$ болады. $x + 18 = 36 + 18 = 54$.

Жауабы: Әр кран жеке-жеке бассейнді 36 минут және 54 минутта толтырады.

Енді тағы да бір есепті қарастырайық: *Екі түрлі 30% және 3% сірке қышқылы бар. Екеуін араластырып 12% - дық сұйықтық алу қажет.*

Шешуі. 12 % - дық ерітіндіні алу үшін 3% - дық ерітіндіден x грамм, ал 30% - дықтан y грамм алайық. Онда бірінші порцияда $0,03 x$ грамм таза сірке қышқылы болады, екіншісінде $0,3 y$, ал барлығы: $0,03 x + 0,3 y$.

Нәтижесінде: $x + y$ грамм ерітінді болады, оның ішінде $0,12 (x + y)$ таза сірке қышқылы бар. Бұдан мынадай теңдеу құрамыз:

$$0,03 x + 0,3 y = 0,12 (x + y)$$

Бұл теңдеуден $x = 2y$ болатынын байқаймыз. Яғни 3% - дық ерітіндіні 30% - дықтан екі есе көп алу қажет.

Әдебиеттер

1. PISA, TIMSS зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың математикалық сауаттылығын дамыту. Әдістемелік құрал. – Астана: Б. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2014-4 б.
2. Жобалау және зерттеу қызметі негізінде 12 жылдық білім беру жағдайында оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Әдістемелік құрал. – Астана: Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. – 45 б.
3. Материалы для биографии Н.И. Лобачевский Сост. Л.Б. Модзалевский. М.-Л., 1948.
4. Баймұқанов Б. Математика есептерін шығаруға үйрету. Алматы: Мектеп. 1983. Б – 143.
5. Нұғысова А. Практикалық мазмұнды есептер. Алматы, 1996, Б -76

РАЗВИТИЕ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Мусина С. В., Клишина Л. А., Григорьева И. В.

КГУ «Школа-гимназия №95», КГУ СОШ №83 им. Г. Мустафина,
КГУ СОШ №32
г. Караганда, Республика Казахстан

В современном мире наряду с традиционным понятием «грамотность» появилось понятие «функциональная грамотность».

Конечно, основы функциональной грамотности закладываются еще в начальной школе, так как на этом этапе идет интенсивное обучение письму и чтению, говорению и слушанию; формирование приемов математической деятельности у младших школьников, реализующей компетентный подход в обучении. [2, с 24]

Базовым навыком функциональной грамотности является читательская грамотность. Умение работать с текстом, с информацией – это обязательное условие успешности.

Поэтому нам очень важно организовать работу по восприятию текста: учить детей выделять главное, существенное, учить планомерному и систематическому анализу при восприятии текста. [3, с.14]

Организовать чтение с целью поиска информации для решения конкретной задачи или выполнения определенного задания нам помогает работа в программе «Развитие критического мышления через чтение и письмо».

Строя уроки в логике проекта, стараемся не давать готового ответа, а помогаем процессу поиска.

Одним из способов организации чтения с целью поиска информации является Таблица «З-Х-У» («Знаю - Хочу знать - Узнал»). Так на уроке познания мира по теме «Вода. Свойства воды» учащиеся продумывали вначале, что знают по проблеме, затем они составляли вопросы и искали ответы на вопросы.

Почувствовать жизнь героев, проникнуться их переживаниями помогает стратегия «Дебаты». При анализе произведения Е. Пермяка «Надёжный человек» ребята оправдывали поступок Андрюши или осуждали его поступок.

Данные занесли в дискуссионную карту (Хорошо/Плохо). Таким образом, учащиеся учились делать утверждения и обоснованно защищать их, даже, если другие имели противоположные утверждения.

Еще один эффективный способ организации чтения с целью поиска информации является «Характеризующая карта» - графический организатор.

Дети подчеркивали в тексте глаголы, которые использует Крылов, описывая действия Вороны. Выделили главные слова: «взгромоздилась, собралась, призадумалась и т.д.» Эта форма работы очень удачно подходила для характеристики образа героя басни И.А. Крылова.

Сформировать функциональную грамотность, на наш взгляд, помогают так называемые «Толстые вопросы». Так на уроке литературы использовались вопросы: Хотелось бы тебе дружить с героем? Как бы ты поступил? Что хорошего и что плохого в его поведении? Такие вопросы учат оценивать поступки героев.

Если выстроить систему вопросов по таксономии Блума, то можно рассмотреть вопросы анализа произведения в следующих группах, они формулируются с использованием глаголов:

	Логические приемы	глаголы	Примеры с уроков	% примен в уроке
Удовлетворительный уровень мышления	Знание	определи, повтори, отметь, перечисли, подчеркни	Какие ассоциации возникают, когда слышите слово «щедрый»?	5%
	Понимание	опиши, объясни	- Какой вы увидели яблоню? Найдите слова, доказывающие это.	10%
	Применение	продемонстрируй, зарисуй	- Какой сейчас вы увидели яблоню? Найдите, в каком предложении заключена главная мысль?	15%
Высокий уровень мышления	Анализ	оцени, сравни, противопоставь	- Что хорошего и что плохого в этих поступках мальчика?	15%
	Синтез	предложи, составь	- Какие вопросы у вас возникают после чтения отрывка?	15%
	Оценка	сравни, оцени, проведи мониторинг	Счастье - брать или счастье - отдавать? А вы в жизни встречались с данными ситуациями?	10%

Если анализировать % соотношение уровней вопросов, можно увидеть ведущую идею урока и уровневое развитие учащихся.

Уже со второго класса ребята учатся сами задавать так называемые «толстые» вопросы и отвечать на них.

Так, познакоившись с произведением «Щедрое дерево», размышляя о счастье, ребята составили и записали вопросы:

Почему долго не приходил мальчик к яблоне?	Анализ
Зачем ему нужна была лодка?	Применение

Будет ли счастлив?	Синтез
Почему «яблоня была счастлива, но не совсем»?	Анализ
Вернётся ли к ней мальчик? Вернулись бы вы и зачем?	Синтез. Оценка
Почему он все требовал для счастья, но ничего не делал сам?	Анализ

В целом на уроке «толстые вопросы» занимали 70 %. Естественно, результаты развития учащихся на этом уроке высокие, об этом говорят эссе, творческие работы.

При знакомстве с произведением «Про мимозу» С. Михалкова, дети рассуждали, анализировали, высказывали своё мнение, искали даже альтернативное решение, сложившейся ситуации. В конце урока придумали своё завершение стихотворения, написали свободное письмо.

Ева В. написала так: «Витя - это ленивый мальчик. Он любит только вкусно поесть и сладко поспать. Он живет в своё удовольствие и не умеет проявлять заботу к другим людям. Если он не поменяется, то никогда не найдет друзей, не познает радость общения».

Такая работа дает учащимся опыт построения собственной жизни и поступков, способствует социализации их в обществе.

Для формирования грамотного чтения используем различные модели обработки и представления информации: рисунок, выражение, таблица, диаграмма, уравнение, чертеж, схема. [1, с.13]

a	5	7	9	10	14
a+6					

Ребята учатся «читать» информацию. А также существуют задания, где учащиеся составляют модели самостоятельно. Например, построение схем, кратких записей к задачам.

Для развития функциональной грамотности также используем прием «Составление кластера», например, к слову «Треугольник». Обучающиеся выписывают все слова, которые у них ассоциируются с данным словом. Сначала данную работу они выполняют самостоятельно, основываясь на тех знаниях, которые они имели на начало урока. Затем читают текст и продолжают работу по составлению кластера. Эта работа позволяет сделать кластер более полным.

Хотим отметить, что, благодаря проекту «Развитие критического мышления через чтение и письмо», ребята научились самостоятельно находить нужную информацию, анализировать её, находить разнообразные аргументы, принимать продуманные решения в повседневной жизни.

Развитие функциональной грамотности можно представить в виде цветка. Как любому растению необходим уход, полив, тепло, свет, так и маленькой личности, которая приходит к учителю на урок, необходимы знания, умения и навыки. Поливать этот цветок нужно чётко продуманной работой, используя современные педагогические технологии. Только тогда он зацветет. Только тогда появятся замечательные, благоухающие бутоны (образованные, успешные, сильные, способные к саморазвитию люди).

Как без полива цветов зачахнет, так и без грамотной компетентной работы педагога нельзя сформировать, добиться развития функциональной грамотности младших школьников. [1, с.5]

Литература

1. Зеленина Л. Н. На уроке главное – увлечённость. - Начальная школа Казахстана №6, 2007.
2. Захарова Н. И. Внедрение информационных технологий в учебный процесс. – Журнал «Начальная школа» №1, 2008.
3. Спиргене Лайма Развитие критического мышления через чтение и письмо – “Библиотека в школе”, № 12–2001 и № 22–2001
4. Хижнякова О. Н. Современные образовательные технологии в начальной школе. – С. 2006.

АҚПАРАТТЫҚ-ҚАТЫНАСТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ

Мухамбеткалиева С.С.

**Қарасу орта жалпы білім беретін мектебі
Қазталов ауданы, Батыс Қазақстан облысы, Қазақстан Республикасы**

XXI ғасыр-жаңа технология мен ақпараттандыру ғасыры. Барлық сала компьютерлендіріле бастады. Сонымен бірге еліміздің ертеңі болар өсіп келе жатқан жас ұрпақ компьютерді яғни техниканың барлық тілін терең меңгеруі тиіс. Ақпараттық - коммуникациялық технологияны дамыту білім берудің бір бөлігі. Соңғы жылдары заман ағымына сай күнделікті сабақтарда компьютер, ноутбук, электрондық оқулық, интерактивті алмасу, интернет, электрондық пошта, телеконференция, әлеуметтік желілер, on-line сабақтар арқылы іске асырылуда.

Оқытудың жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларын меңгеру - қазіргі заман талабы. XXI ғасыр – ақпараттық технология ғасыры. Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер - бүгінгі мектеп оқушылары, мұғалім оларды қалай тәрбиелесе Қазақстан сол деңгейде болады. Сондықтан ұстазға жүктелетін міндеттер ауыр» деген болатын. Ұстаздар қауымының алдында сабақта ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдана отырып жаңа технологияларды қолдану арқылы оқушылардың білім деңгейін арттыру; Шығармашылықпен жұмыс істей отырып, заман талабына сай іскер, жан-жақты, терең білімді, интеллектуалдық деңгейі жоғары дамыған шәкірт тәрбиелеу; Сабақтарда оқытудың жаңа технологияларын тиімді қолдана білу; Оқушының таным белсенділігін қалыптастыру барысында шығармашылық ізденістің тиімді жолдарын үйрету міндеттері тұр.

Бүгінгі күні инновациялық әдістер мен ақпараттық технологиялар қолдану арқылы білім алушылардың ойлау қабілетін арттырып, ізденушілігін дамытып,

қызығушылығын тудыру, белсенділігін арттыру ең негізгі мақсат болып айқындалады.

Білім берудің кез келген саласында электрондық оқулықтарды пайдалану оқушылардың өз бетінше жұмысын және жоғары танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, логикалық ойлау жүйесін қалыптастыруға, шығармашылықпен еңбек етуіне жағдай жасайды. Сапалы электронды оқулық қашықтықтан оқытуға, тіл үйренушінің өздігінен оқып үйренуіне мүмкіндік береді.

Ақпараттық технология-сабақты түрлендірудің, ерекшелендірудің, дараландырудың тәсілі ғана емес, сонымен қатар сабақты жаңаша ұйымдастырудың мүмкіндігі. Ақпараттық технологияның көмегімен жүргізілетін сабақтарда оқушы өзін белсенді және еркін, мұғаліммен тең дәрежеде ұстай алады.

Қазіргі заман мұғалімінен тек өз пәнінің терең білгірі болу емес, тарихи танымдық, педагогикалық-психологиялық сауаттылық, саяси экономикалық білімділік және ақпараттық сауаттылық талап етілуде. Ол заман талабына сай білім беруде жаңалыққа жаны құмар, шығармашылықпен жұмыс істеп, оқу мен тәрбие ісіне еніп, оқытудың жаңа технологиясын шебер меңгерген жан болғанда ғана біліктілігі мен білімі жоғары жетекші тұлға ретінде ұлағатты саналады. Білім беруде ақпараттандыру процесі мұғалімнің дайындық деңгейі мен мамандық сапасына үлкен талап қояды. Ол мұғалімнің өзін-өзі дамуына, өзіндік білім алуына және шығармашылық пен жұмыс жасауға мүмкіндік туғызады. Оқушының шектеусіз қабілетін дамыта алатындай білім берудің әлемдік кеңістігін құруға қабілетті бола білуі шарт.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңының 11 – бабының 9 тармағында оқытудың жаңа технологияларын, оның ішінде кәсіптік білім беру бағдарламаларының қоғам мен еңбек нарығының өзгеріп отыратын қажеттеріне тез бейімделуіне ықпал ететін кредиттік, қашықтан оқыту, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу және тиімді пайдалану міндеті қойылған. [1]

Білім – болашақ бағдары, кез-келген маман даярлайтын оқу орынның басты міндеттерінің бірі – жеке тұлғаның құзіреттілігін дамыту. Құзірет – оқушының жеке және қоғам талаптарын қанағаттандыру мақсатындағы табысты іс-әрекетіне қажетті білім дайындығына әлеуметтік тапсырыс. Құзіреттілік – оқушының әрекет тәсілдерін жан-жақты игеруінен көрінетін білім нәтижесі. Ақпараттық құзіреттілік – бұл жеке тұлғаның әртүрлі ақпаратты қабылдау, табу, сақтау, оны жүзеге асыру және ақпараттық – коммуникациялық технологияның мүмкіндіктерін жан-жақты қолдану қабілеті. Құзіреттілікті оқушының пән бойынша игерген білім, білігінің жинағы деп қабылдауға келмейді. Ол – оқу нәтижесінде өзгермелі жағдайда меңгерген білім, білік, дағдыны тәжірибеде қолдана алу қабілеті болып табылатын жана сапа.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияны меңгеру құзіреттілігін қалыптастырудың басты мақсаты – оқушыларды ақпаратты беру, түрлендіру

және оны қолдану білімдерімен қаруландыру, олардың компьютерлік технологияны өз қызметтеріне еркін, тиімді пайдалана алу қабілеттерін қалыптастыру.

Ақпараттық технологияның негізгі мақсаты – қолданушыны керекті мәліметті өздігінен іздеп табуға талпындыру, яғни ізденімпаздыққа үйрету. Сондықтан, бүгінгі компьютерлендірілген ғасырда есептеу техникасының өте жылдам дамып, оны ғылымның кез-келген салаларына қолданып, одан нақтылы нәтижелер алуымызға байланысты ғылым мен білімді одан әрі терең меңгертуде ақпараттық технологияларды қолданғанымыз аса маңызды.

Ақпараттық–коммуникациялық технология электрондық есептеуіш техникасымен жұмыс істеуге, оқу барысында компьютерді пайдалануға, модельдеуге, электрондық оқулықтарды, интерактивті құралдарды қолдануға, интернетте жұмыс істеуге, компьютерлік оқыту бағдарламаларына негізделеді. Ақпараттық әдістемелік материалдар коммуникациялық байланыс құралдарын пайдалану арқылы білім беруді жетілдіруді көздейді.

Қазіргі заман талабына сай адамдардың мәлімет алмасуына, қарым-қатынасына ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың кеңінен қолданысқа еніп, жылдам дамып келе жатқан кезеңінде ақпараттық қоғамды қалыптастыру қажетті шартқа айналып отыр. Ақпараттық қоғамның негізгі талабы – оқушыларға ақпараттық білім негіздерін беру, логикалық ойлау-құрылымдық ойлау қабілеттерін дамыту, ақпараттық технологияны пайдалану дағдыларын қалыптастыру және оқушы әлеуметінің ақпараттық сауатты болып өсуі мен ғасыр ағымына бейімделе білуге тәрбиелеу, яғни ақпараттық қоғамға бейімдеу.

Ақпараттық-коммуникативтік технология жағдайындағы жалпы оқыту үрдісінің функциялары: оқыту, тәрбиелеу, дамыту, ақпараттық болжамдау және шығармашылық қабілеттерін дамытумен анықталады. Оқытудың ақпараттық-коммуникативтік және интерактивтік технологиялары бағыттары:

- а) электронды оқулықтар;
- ә) телекоммуникациялық технологиялар;
- б) мультимедиялық және гипермәтіндік технологиялар;
- в) қашықтықтан оқыту (басқару) Интернет.

Ақпараттық технологияларды пайдаланудың артықшылықтары мынадай: Олар оқытудағы тақырып шеңберіндегі немесе белгілі бір уақыт аралығында айтылуға тиіс мәліметтер көлемін ұлғайтады.

1. Білімге бір – бірінен үлкен ара қашықтықта орналасқан әр түрлі оқу орнында отырып қол жеткізуге болады: Жоғары сынып оқушыларын емтихандар мен ҰБТ даярлауға арналған жаттықтыру бағдарламаларын пайдалану;

2. Оқытудың жүйесінің көп деңгейлі жетілдіруі олардың таралымдалуы мен оқу сапасын арттырады.

3. Оқушы өз бетінше немесе өзге оқушылармен топтасып бірге жұмыс істеуге мүмкіндік алады.

4. Оқушының танымдық іс-әрекеттері күшейіп, өзіндік жұмыстарды тез орындау мүмкіндіктері артады.

АКТ-ны қолдану сабақтарында, басқа сабақтардағы сияқты, мұғалімге келесі мәселелерді шешуге тура келеді.

- дидактикалық (сабақтың оқу материалын дайындау, компьютерлік бағдарламаны талдау);

- әдістемелік (тақырыпты беруде АКТ-ны қолдану әдістерін анықтау, сабақтың нәтижесін талдау, келесі оқу мақсатын қою);

- ұйымдастырушылық (оқушының шамадан тыс жүктелуін және уақытты тиімсіз өткізуді болдырмайтындай етіп жұмысты ұйымдастыру);

- оқыту (қарастырылған тақырып бойынша оқушылардың білімдерін және ұсынылған бағдарлама бойынша біліктері мен дағдыларын нығайту және бекіту).

Ақпараттық технологиялар мен инновациялық педагогикалық әдістерді біріктіру білім беру сапасы мен тиімділігін арттырады, білім саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі қағидаларының бірі болып саналатын білім беру жүйесінің білім алушылардың деңгейі мен даму ерекшеліктеріне сәйкестігін күшейтуге мүмкіндік береді. Осы жерде АКТ қолдану мұғалімге не береді? деген сұрақ туындайды.

Ақпараттық технологияны қолдану мұғалім үшін өте тиімді:

1. Білім алушы білімін қысқа уақытта бағалай алады.

2. Білім сапасын арттыра алады.

Сабақта ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдаланудың тиімділігі:

- оқушының өз бетімен жұмысы;

- аз уақытта көп білім алып, уақытты үнемдеу;

- білім-білік дағдыларын тест тапсырмалары арқылы тексеру;

- шығармашылық есептер шығару;

- қашықтықтан білім алу мүмкіндігінің туындауы;

- қажетті ақпаратты жедел түрде алу мүмкіндігі;

- экономикалық тиімділігі;

- іс-әрекет, қимылды қажет ететін пәндер мен тапсырмаларды оқып үйрену;

- қарапайым көзбен көріп, қолмен ұстап сезіну немесе құлақ пен есту мүмкіндіктері болмайтын табиғаттың таңғажайып процестерімен әр түрлі тәжірибе нәтижелерін көріп, сезіну мүмкіндігі;

- оқушының ой-өрісін дүниетанымын кеңейтуге де ықпалы зор.

Ақпараттық технологияны қолдануда оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, шығармашылықпен жұмыс істеуге жетелеуге де болады. Нәтижесінде оқушы:

- компьютерде еркін жұмыс жасайды;

- компьютерлік желілермен байланыс жасайды;

- ақпараттарды алады, сақтайды;

- интернет желісімен тұрақты байланыс туғыза алады;

- электрондық поштаны қолданып түрлі ақпараттар алмаса алады;
- өздігінен ізденімпаздық қабілеті артады;
- басқа пәндерді оқығанда компьютер мүмкіндігін тиімді қолдана алады.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар жеке тұлғаның құзыреттілігін дамыту құралы:

Қазіргі білім беру ісінің басты шарттарының бірі болып оқушының өзіне керекті мәліметті өзі іздеп табуына үйретіп, олардың өз оқу траекторияларын өзінің таңдай білуі есептеледі. Менің ойымызша, ақпараттық-білім беру ортасын жобалаудағы басты мақсат оқушының өздігінен оқуға талаптандыру, яғни ізденімпаздыққа үйрету болып саналады.

Ұстаз үшін нәтижеге жету шәкіртінің білімді болуы ғана емес, білімді өздігінен алуы және алған білімдерін қажетіне қолдануы болып табылады. Бүгінгі бала - ертенгі жаңа әлем. Бүгінгі күні ақпараттар ағымы өте көп. Ақпараттық ортада жұмыс жасау үшін кез келген педагог өз ойын жүйелі түрде жеткізе алатындай, коммуникативті және ақпараттық мәдениеті дамыған, интерактивтік тақтаны пайдалана алатын, Он-лайн режимінде жұмыс жасау әдістерін меңгерген мұғалім болуы тиіс. Заман талабына сай жаңа технология әдістерін үйрету, бағат-бағдар беруші – біз. Оқушылардың жаңа тұрмысқа, жаңа оқуға, жаңа қатынастарға бейімделуі тиіс. Осы үрдіспен бәсекеге сай дамыған елдердің қатарына ену ұстаздар қауымына зор міндеттер жүктелетінін ұмытпауымыз керек.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы.
2. Мұхамбетжанова С.Т., Мелдебекова М.Т. Педагогтардың ақпараттық – коммуникациялық технологияларды қолдану бойынша құзырлылықтарын қалыптастыру әдістемесі. Алматы. ЖШС «Дайыр Баспасы», 2010 ж.
3. Жолдасова Б.Б. Инновациялық технологияларды білім беруде қолдану. Білім, №5, 2007ж.
4. Педагогика мәселелері № 4 2014ж.

ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ ГРАМОТНОСТЬ - УСЛОВИЕ РАЗВИТИЯ

Насырова Ж.А., Ким Н. Р., Авдеева Н.М.

учителя КГУ СОШ №81 г.Караганда

Обучение учащихся процессу самостоятельного добывания знаний, умению анализировать, структурировать и эффективно использовать полученную информацию для максимальной самореализации и адаптации в обществе требует от сегодняшнего учителя осмысления того, как лучше и эффективнее донести учащимся содержание предмета, провести оценку знаний. Он должен эффективно владеть методиками и технологиями, которые способствовали бы вовлечению ребенка в процесс самообучения, саморазвития, самореализации. Постановка ученика в центр школьной образовательной

системы потребовала переосмысления отношений между учителем и учеником в процессе обучения и воспитания, подвигла к работе над проблемой трансформации традиционных методов обучения в новаторском и передовом педагогическом опыте на основе конструктивистской теории обучения. Сторонники ее требуют, чтобы «учитель, сосредоточенный на ученике, организовывал занятия в соответствии с задачами, способствующими развитию знаний, идей, навыков у учеников».[1] В таком случае ученикам предоставляется «возможность продемонстрировать свои знания по изучаемой теме, подвергнуть сомнению определенные предположения, скорректировать убеждения и сформировать новое понимание». А это возможно лишь через создание в классе совместной среды, способствующей мотивации к обучению, созданию комфортных условий для получения знаний из всех источников: учебного материала, от учителя, друг у друга.

Совместное обучение - это подход, в рамках которого обучение построено на тесном взаимодействии между обучающимися, либо между обучающимися и учителем. Участники процесса получают знания через активный совместный поиск информации, обсуждение и понимание смыслов. [1] Как писал В.А.Сухомлинский в своем труде «Разговор с учителем школы»: «Обучение - это прежде всего взаимоотношения между людьми, обмен духовными ценностями, взаимная отдача сердечной доброты, сострадания». [2] Только в такой среде учитель становится партнером ученика, призванным сформировать навыки обучения тому, как обучаться, сможет активно вовлекать учащихся в обучение, сделает обучение более актуальным, приятным и мотивирующим. Вследствие этого формируется функционально грамотная личность ученика: независимая, с развитым критическим мышлением, компетентная в различных областях. Такую личность нельзя воспитывать в авторитарных условиях, поэтому очень важно создавать на уроках атмосферу открытости, сотрудничества и психологического комфорта. А для этого учителю необходимо не просто иметь общее представление об учениках, но еще и знать их психологические особенности, чем живут и интересуются его ученики, что может повысить мотивацию обучения, помнить о следующих составляющих атмосферы их эмоционального комфорта:

- Эмоциональное состояние ученика зависит от выработки единой системы требований, отсутствия стрессовых ситуаций.

- Ситуация на уроке более комфортная, когда ученик может свободно выражать свои мысли, не боится быть услышанным, а значит и быть непонятым.

- Ученик чувствует себя защищенным, а значит комфортно, воспринимая себя членом коллектива, ощущая постоянную поддержку со стороны одноклассников.

- Ученику спокойно, а значит комфортно, если имеет право на ошибку, когда ошибка воспринимается как показатель необходимости доработки материала, дополнительной практики.

- Ученик испытывает удовлетворение от оценки, если при оценивании учитываются вложенные им усилия, что не дает ему привыкнуть к плохим оценкам и смириться с ними.

- Ученику комфортно, так как постоянно вовлечен в процесс познания, а значит не чувствует себя отстраненным.

- Ученик ощущает поддержку со стороны учителя, что позволяет полностью погрузиться в творческий процесс познания.

Исходя из мысли Л.Выготского о том, что общение является главным инструментом обучения, все эти условия возможно обеспечить через вовлечение учащихся в активную творческую деятельность в группе, так как именно групповой способ обучения наиболее соответствует содержанию обучения детей с учётом развития их особенностей и возможностей. В ходе групповой работы формируется позитивный микроклимат в коллективе, адекватная самооценка личности, идет освоение нравственного опыта поведения, формируются положительные мотивы учения. Чисто индивидуальная работа по схеме учитель - ученик лишает учебный процесс важнейшего звена - межличностного общения и межличностного взаимодействия. Знание предмета оказывается более прочным, когда предмет учебной деятельности выступает как средство общения. Методически правильно организованная работа в группах предоставляет всем участникам возможность практиковать навыки сотрудничества, межличностного общения (в частности, владение приемами активного слушания, выработка общего решения, разрешения противоречий). В условиях применения данного способа обучения каждый учащийся чувствует себя раскованно, работает в индивидуальном темпе, у него повышается ответственность не только за свои успехи, но и за результаты коллективного труда, формируется самооценка личности, своих возможностей, достоинств и ограничений. При групповом интенсивном обучении возникает учебный коллектив, благотворно влияющий на становление личности каждого.

Работая в группе, ученики думают вместе над общей проблемой, создают совместное ее понимание. Они обмениваются идеями и мнениями, обсуждают и оценивают, анализируют свои идеи и идеи других учеников, размышляют. Важен развивающийся потенциал такой работы, при которой ученик становится частичкой коллективного субъекта учебной деятельности - группы сотрудничающих между собой школьников. В этих условиях ученик эффективно овладевает учебной деятельностью и накапливает предпосылки к переходу на следующую ступень в своем развитии - индивидуального субъекта учебной деятельности. Защищая свои проекты, они активно комментируют, размышляют, задают вопросы, озвучивают решения проблем, аргументированно высказывают доводы. Каждый ученик может выступить по итогам собственной деятельности в группе, сделать свои заключения. Аналитические вопросы, задаваемые им в ходе выступлений, будут способствовать развитию их критического мышления.

Анализ соответствующей литературы позволил определить ряд специфических принципов, на которые целесообразно опираться для поддержания совместной среды при организации работы в группах:

- Принцип добровольного участия. Учитель должен создать условия, при которых ученики сами стремятся активно выполнять упражнения, задания.

- Принцип активности. Нужно стремиться разнообразить деятельность в группе: слушание, диалог, взаимообучение и т.д.

- Принцип исследовательской (творческой) деятельности. Нужно стремиться создать особую (креативную) среду, чтобы настроить учеников на выработку идей, фактов, закономерностей.

- Принцип объективности (осознания) поведения. Этого можно достигнуть обеспечивая обратную связь, индивидуальную и коллективную рефлексия.

- Принцип субъект-субъектного взаимодействия. Ученики должны уметь видеть и слышать другого человека, учитывать их интересы, чувства, эмоции, переживания.

- Принцип гармонизации интеллектуальной и эмоциональной сфер. Важно обеспечить общий позитивный фон взаимодействия, совместное переживание успеха и неудач.

- Принцип образной фиксации. Обязательно отражать содержание задания в рисунках, схемах, символах. Это поможет учащимся лучше понять, усвоить и запомнить информацию.

- Принцип практической направленности. Стараться содержание заданий связывать жизнью, с практикой.

- Принцип фасилитационной позиции. Обеспечивая активную обратную связь, постоянно стимулировать положительные личностные изменения учеников.

Для установки эмоциональной связи и доверительного контакта в общении с учеником важно, чтобы учитель:

- концентрировал усилия на выявлении и понимании потребностей ученика: держал в поле зрения то, что чувствует ученик, когда говорит;

- позитивно относился к критике со стороны учеников: помнил, что чаще критика является проявлением чувств и неудовлетворенных потребностей;

- с интересом выслушал ученика и был готов для совместного поиска решения: найти подходящий момент для предложения помощи.

Для обеспечения диалога в процессе обучения учитель должен обладать приемами рефлексивного слушания:

- Повторение слов ученика с целью дополнения, уточнения, выделения главного в сообщении. («Вы сказали, что...», «Вы утверждаете, что...»).

- Обращение к ученику с целью уточнить или обосновать высказанную информацию. («Что вы имеете в виду?», «Уточните, пожалуйста»).

- Интерпретация слов ученика, направленная на осмысление информации. («С вашей точки зрения, это.», «Я так понимаю, вы говорите о.», «Возможно, вы хотели сказать. »).

- Отражение чувств ученика для актуализации самоконтроля, а также для укрепления контакта. («Вы расстроены тем, что.», «Я понимаю, что вы чувствуете»).

- Проговаривание вслух ключевых мыслей и идей для побуждения ученика к осмыслению собственного сообщения.

Для максимально эффективного использования методов активного обучения и преподавания, в ходе планирования учебной деятельности следует рассмотреть некоторые вопросы:

- Чего вы хотите достичь, интегрируя методы активного обучения в существующую практику?

- Соответствуют ли упражнения возрасту учеников и уровню взаимоотношений их в классе?

- Учтены ли потребности всех учеников, а также обстоятельства у отдельных учеников, которые нужно принять во внимание?

- Имеют ли все ученики одинаковые возможности участвовать в работе?

- Достаточно ли разнообразия в предложенных видах работы?

Можно предположить, что работа учителя, организованная с учетом этих рекомендаций сможет существенно повысить уровень сплоченности и организованности ученического коллектива, улучшить взаимоотношения в нем. Преимуществом его является то, что работа организуется так, чтобы весь учебный материал последовательно прорабатывается сначала в позиции ученика, затем в позиции учителя. Кроме того у учащихся совершенствуются навыки логического мышления и понимания, мыслительной деятельности, включается работа памяти, обеспечивается более прочное усвоение в процессе неоднократного повторения.

Таким образом, созданные на уроке условия для обучения посредством использования новых подходов к преподаванию и обучению, способствуют повышению уровня знаний, развитию мышления и коммуникативных навыков учеников. Это имеет большое значение на современном этапе для формирования функциональной грамотности ученика в отношениях с внешней средой, для получения возможности развивать свой личностный потенциал и принимать взвешенные и ответственные решения, чтобы жить и работать в 21 - ом веке.

Литература

1. Руководство для учителя. Третий (базовый) уровень. АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2012
2. Разговор с молодым директором школы / В. А. Сухомлинский. - Минск: Университетское, 1988
3. Особенности формирования функциональной грамотности учащихся старшей школы по предметам естественно-научного цикла. Методическое пособие РГКП «Национальная академия образования им. И. Алтынсарина». - Астана, 2013
4. Активные методы преподавания и обучения. WWW.CPM.KZ, 2012
5. Методы активного обучения и преподавания для основного уровня 3. А РМВ Publication. 2007
6. Б.М. Бим-Бад. Психологическая атмосфера урока.
7. Фопель К. Групповая сплоченность. М.: Генезис, 2010.

ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ ТОЛЕРАНТНОСТИ У ВСЕХ СУБЪЕКТОВ ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА КАК НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ РЕАЛИЗАЦИИ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Ной В.В.

**КГУ «Образовательная школа №3 акимата города Шахтинска»
Карагандинская область, г. Шахтинск, Республика Казахстан.**

«Полноценное участие» в концепции инклюзии – это обучение вместе с другими учениками, сотрудничество с ними, приобретение общего опыта. Оно подразумевает активное вовлечение в процесс обучения каждого ребёнка и возможность для каждого участника открыто выразить своё мнение об этом процессе. Более того, оно подразумевает, что ученика принимают и ценят таким, какой он есть. Инклюзия начинается с того, что признаётся наличие различий между учениками. При развитии инклюзивного подхода к обучению такие различия уважаются и являются основой образовательного процесса. При этом подходе могут также понадобиться серьёзные изменения того, что обычно происходит в классах, в кабинетах сотрудников, на школьном дворе и в отношениях с родителями или опекунами школьников.

Для того чтобы любой ученик был включён в образовательный процесс и школьную жизнь, необходимо рассматривать всю ситуацию в целом. Работа, проделанная в отношении преодоления трудностей одного ученика, может принести пользу и многим другим детям, хотя их собственным нуждам изначально, может быть, и не уделялось особого внимания. Именно так различия между учениками – интересы, знания, прошлый опыт, родной язык, достижения или инвалидность – превращаются в ресурсы, поддерживающие эффективный педагогический процесс. Концепция «барьеров на пути обучения и участия в школьной жизни» привлекает внимание к тому, что необходимо сделать, чтобы улучшить обучение любого ребёнка. Ученики сталкиваются с трудностями, когда на их пути встают барьеры на пути обучения и полноценного участия в школьной жизни. Барьеры можно обнаружить как в школе, так и в местном сообществе, а также в региональной или национальной политике. Барьеры также возникают при взаимодействии учеников с несоответствующими их потребностям содержанием и методами образования. Все эти барьеры могут сделать школу гораздо менее доступной для всех учеников.

Инклюзия подразумевает изменения. Реальная инклюзия появляется в школе в тот самый момент, когда начинается процесс обеспечения полноправного участия в школьной жизни буквально всех её учеников. Она направлена на развитие сообществ, которые поддерживают и высоко ценят достижения каждого его члена. Инклюзия – это также и расширение

имеющихся сообществ. Школы могут сотрудничать с другими службами и сообществами, стремясь улучшить образовательные и социальные условия в своих районах [1, с.11- 12].

Обучение в интегративном классе предполагает право каждого школьника участвовать в образовательном процессе вместе с другими. Расовые и половые различия не влияют на это право. Так же как и разные способности. Все ученики одинаково считаются членами класса вне зависимости от своих способностей и потребностей. Для учителя это означает, что он должен разработать и воплотить в жизнь такие методы обучения и практические приемы, которые направлены на развитие соответствующей культуры в классе [2, с. 2].

Традиционные представления о детях с ограниченными возможностями в последнее время значительно изменились. Раньше такой ребенок вызывал, в лучшем случае, сочувствие, то теперь он считается равноправным, независимым, но нуждающимся в направлении и поддержке. Школа является для детей тем местом, где они проводят большую часть времени, общаются, знакомятся с новыми людьми, находят друзей.

Качество психологического климата в классе предопределяет успеваемость учащихся. Они учатся лучше, если находятся в эмоционально-безопасном и предсказуемом окружении, которое их мотивирует и помогает ставить правильные цели [3, с. 99].

Включение ребенка с ограниченными возможностями в межличностные отношения в классный коллектив представляет ему реальные условия для реализации потребности быть личностью и способности стать личностью. В социально-реабилитационной практике необходимо заботиться не только о конкретном ребенке, но и о развитии группы, создавая тем самым лучшие условия для формирования личности каждого ребенка, входящего в эту группу. Социально-психологический климат в детской группе отражает характер сложившихся отношений между детьми, возникших на основе реализации потребностей детей, психологической совместимости, близости, симпатий и антипатий, совпадения интересов, характеров и склонностей. Основой положительного климата в группе служат уважительное отношение детей друг к другу и взаимная помощь, удовлетворение их потребностей в общении, в самовыражении, в психологической защищенности.

Обучение в школе детей с ограниченными возможностями сопровождается не только трудностями учебного и организационного характера, наличием физических и психических барьеров, но и трудностями социализации психологического характера. В числе последних - проблема негативного отношения к детям со стороны сверстников.

Толерантность, как отношение к равному, формируется лишь при личном, бытовом контакте. Толерантность формируется тогда, когда ребенок с ограниченными возможностями живет рядом со здоровыми детьми. Толерантность формируется тогда, когда ребенок с особенностями смотрит фильм в кинотеатре, учится за соседней партой, отдыхает в лагере.

Толерантность формируется тогда, когда ребенок, отличный от других, живет рядом, делает те же вещи, что и обычные дети, только иным путем.

Таким образом, возникает большая необходимость и значимость формирования социальной толерантности у всех субъектов образовательного процесса в условиях реализации инклюзивного образования.

Социальная толерантность – это форма партнёрского взаимодействия между различными социальными группами общества, его властными структурами, когда признаются необходимость такого сотрудничества и уважение позиций сторон – такое определение этого понятия дает Л.Н. Коновалова.

Толерантное пространство складывается постепенно. При внедрении идей толерантности в процесс обучения и воспитания большие надежды возлагаются на все субъекты образовательного процесса, т.е. на педагогов, воспитателей, педагогов дополнительного образования, социальных педагогов-психологов, дефектологов, логопедов, методистов и т.д. Социальному педагогу во взаимодействии с детьми и взрослыми с ограниченными возможностями важно создать атмосферу психологической комфортности, окружить их вниманием и заботой, обеспечить эмоционально значимое общение, организовать комплексную социально-психолого-педагогическую помощь, направленную на стимуляцию их личностного развития и социализации.

В социально-реабилитационной практике необходимо заботиться не только о конкретном ребенке, но и о развитии группы, создавая тем самым лучшие условия для формирования личности каждого ребенка, входящего в эту группу. Поэтому в своей работе, в первую очередь, изучаю социально – психологический климат в классе, эмоциональные состояния в процессе межличностного взаимодействия. При нарушениях контактов, возникновении конфликтных ситуаций стараюсь строить работу таким образом, чтобы ученики от совместного пребывания получали положительные эмоциональные переживания через уважительное отношение друг к другу, взаимную помощь.

Провожу работу в оказании помощи детям в самоутверждении, обретении ребенком определенного престижа, через включение его в социально – одобряемую деятельность, создание ситуации успеха.

Создание благоприятного социально – психологического климата в классном коллективе, основой которого служат уважительное отношение детей друг к другу и взаимная помощь, удовлетворение их потребностей в общении, в самовыражении, в психологической защищенности, воспитание толерантности у школьников, создание атмосферы принятия – вот главные составляющие в моей профессиональной деятельности.

Цели, которые я ставлю в работе в данном направлении:

- развитие коммуникативных качеств личности
- развитие умения находить положительные качества в других людях
- формирование навыков самораскрытия, повышению самооценки, обучение способам избегания конфликтных ситуаций
- повышение ответственности за собственное поведение

- развитие самосознания и способности к планированию поступков.

Многие из учеников никогда не встречались с человеком с инвалидностью.

Именно поэтому люди с инвалидностью могут вызывать страх или даже отторжение у школьников. Однако эти чувства возникают только потому, что он ничего не знает о людях с инвалидностью. Для того, чтобы дети получили информацию о людях с ограниченными возможностями и чтобы они могли самостоятельно сделать выводы, способствующие развитию толерантного отношения к людям с инвалидностью, провожу в школе занятия по пониманию инвалидности. В работе использую пособие по проведению «Уроков доброты» для учащихся младших и средних классов и « Разные возможности – равные права» - для учащихся средних и старших классов.

На занятиях по пониманию инвалидности школьники знакомятся со множеством неизвестных им прежде понятий: «безбарьерная среда», «инклюзивное образование», «толерантность» и т.д.

Основная цель «Уроков доброты» – улучшить отношение детей к людям с инвалидностью, показать, что инвалидность не является основанием для отторжения человека, что он такой же человек, как и все остальные, и должен иметь равные права и возможности.

На этих занятиях говорится о существующих физических, социальных и психологические барьерах, которые мешают людям с инвалидностью быть полностью включенными в наше общество.

Я замечала, как меняются дети, как они стали помогать не только инвалидам, но и престарелым больным людям. Чтобы охватить работой всю школу, возникла идея создания ученического проекта. « ...Мы можем внести свой вклад в обеспечение того, чтобы в нашей школе не было дискриминации. Для начала – в своей семье и в школе мы можем приступить к работе по изменению мнения своих родителей, учителей, школьников. Людей с инвалидностью можно и нужно воспринимать как полноправных членов общества, с ними, как и со всеми, можно дружить, играть, общаться. Мы, как и взрослые можем принять участие в формировании у школьников адекватного уважительного отношения к людям с инвалидностью – отношения на равных, без страха и снисходительности. Мы хотим видеть школу, открытую для всех». Это основная идея, которая легла в основу проекта, который так и называется «Школа, открытая для всех». Основные задачи деятельности в проекте – изменение общественного мнения и неадекватных социальных представлений у учеников, их родителей и учителей по отношению к детям с ограниченными возможностями, формирование основ эмпатийного поведения, как со стороны обычных сверстников, их родителей, так и со стороны самого особого ребенка и его семьи. Проектом охвачены учащиеся с ОВР, остальные учащиеся, включенные в инклюзивное общеобразовательное пространство, родители, и включаемого ребенка, и других детей класса, педагогический коллектив, сотрудники школы.

Считаем, что наша деятельность позволит и взрослым, и детям не только получить новую информацию о людях с инвалидностью и расширить свой кругозор, но и изменится внутренний мир, ценностные установки.

- Здоровый ребёнок станет добрее, научится помогать другим;
- Здоровый ребёнок получит опыт сочувствия, сострадания, научится быть терпимым. Это сблизит педагогов и детей;
- Ребёнок с инвалидностью будет взаимодействовать со здоровыми детьми; Может получить дополнительную поддержку со стороны сверстников;
- Ребёнок с ОВР будет чувствовать себя более полноценно, участвуя в жизни ученического коллектива наравне со здоровыми детьми;
- У ребёнка с ОВР появятся широкие возможности проявить свои способности в различных видах деятельности, общения;

Главная решаемая задача школы в развитии инклюзивного образовательного пространства - создание атмосферы согласия, взаимопонимания, благоприятного социально-психологического климата как основы формирования толерантного пространства, чувства собственного достоинства, самоуважения, уважения к окружающим людям независимо от их социальной принадлежности, национальности, расы, религии.

Гуманизм современного воспитания состоит в том, чтобы строить отношения субъектов воспитательного процесса не на давлении и принципах послушания, а на диалоге и взаимопонимании, не на конфликте, а на сопереживании, принятия друг друга. В основе современной инклюзивной педагогики стоит воспитание личности, способной на позитивные отношения с разными людьми.

Литература

1. Тони Бут, Мэл Эйнскоу Показатели инклюзии: практическое пособие , под редакцией Марка Вогана. - 124 с. Перевод пособия осуществлен РООИ «Перспектива» Москва, Россия.
2. Г.Банч Как добиться успеха. – Москва, 2009. – 87с.
3. Дэвид Митчелл Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования: главы из книги. – РООИ «Перспектива», 2011. – 123с.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛЬДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Нұрғалиева Д.Қ.

**«№36 орта мектебі» КММ Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің ұстазы
Өскемен қ., Қазақстан Республикасы**

Қазіргі әлемдік білім кеңістігіндегі халықаралық стандарт талаптарына сай оқыту үдерісінің орталық тұлғасы білім алушы субъект, ал ол субъектінің алған білімінің түпкі нәтижесі құзіреттіліктер болып белгіленуі білім беру жүйесінде «функционалдық сауаттылықты» қалыптастыру мәселесін негізге алудың

өзектілігін арттырып отыр. Ал құзіретті тұлғаны қалыптастыруда басқа пәндерді оқытуға негіз болатын тіл пәндерінің орны ерекше. Бұл өзге тілді мектептердегі «Қазақ тілі» пәніне де тікелей қатысты. Өйткені мемлекеттік тіл ретінде оқытылатын қазақ тілі бойынша оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру Қазақстан Республикасының «Білім туралы», «Тіл туралы» Заңдары мен Тіл саясаты тұжырымдамасындағы айқындалған мақсаттар мен міндеттердің жүзеге асуының басты шарты болып саналады. Тілді меңгерудің шешімін табуы тиіс мәселелерінің қай-қайсысы да оқытудың құзіреттілік бағытын іске асырудың, мемлекеттік тілдің қолданылу аясын кеңейтудің және білім беруді бүгінгі таңдағы қоғамның әлеуметтік сұранымымен үйлестірудің аса маңызды тегігі болып табылатын функционалды сауатты дара тұлғаны қалыптастырумен тығыз сабақтасып жатыр.

Елбасы айтқандай, «білім беру тек қана оқытумен ғана шектелмей, оны керісінше, әлеуметтік адаптация процесіне бейімдеу қажет».

Сонымен, функционалдық сауаттылық дегеніміз не?

Функционалдық сауаттылық дегеніміз-адамдардың әлеуметтік , мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, үнемі білімін жетілдіріп отыруы.[3,22-24б] Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады. Мұндағы басшылыққа алынатын сапалар:

- белсенділік
- шығармашылық тұрғыда ойлау
- шешім қабылдай алу
- өз кәсібін дұрыс таңдай алу ,
- өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады.

Бұл функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады.

Функционалдық сауаттылықты дамытудың жалпы бағдары 2011-2020 жылының мемлекеттік бағдарламасында айқын көрсетілген. .

Функционалдық сауаттылықтың төрт негізгі механизмінің бірінші механизмі-оқыту әдіснамасы мен мазмұнын түбегейлі жаңарту / МЖБС - мемлекеттік стандарт/ . Ол үшін мұғалім оқушының бойына әлеуметтік ортаға бейімделуіне, алған білімін практикалық жағдайда тиімді пайдалана алатындай негізгі құзыреттіліктерді сіңіруі керек. Олар:

- басқарушылық /проблеманы шешу қабілеті/;
- ақпараттық /өз бетінше ақпараттар көздері арқылы үнемі білімін көтеріп отыруы, сол арқылы танымдық қабілетін ұштау/;
- коммуникативтік /қазақ ,орыс ,ағылшын тілінде ауызша ,жазбаша қарым-қатынас жасау;
- әлеуметтік /қоғамда, өзі өмір сүрген ортада іс-әрекет жасай алу қабілеті/;
- тұлғалық / өзін жеке тұлға ретінде қалыптастыруға, , қажетті білім, білік, дағдыларды игеру, болашақта өзі таңдаған кәсібін өзі анықтау, оның қиыншылығы мен күрделілігіне төзімді болу/;

• азаматтық /қазақ халқының салт-дәстүрі, тарихы, мәдениеті, діні мен тілін терең меңгеріп, Қазақстанның өсіп өркендеуі жолындағы азаматтық парызын түсінуі/

• технологиялық / ақпараттық технологияларды, білім беру технологияларды сауатты пайдалану/;

Оқушы осы аталған негізгі құзыреттіліктермен қатар пәндік құзыреттіліктерді /әр пәннің мазмұны арқылы/ меңгеруі тиіс. [2,232б]

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру – қазақ тілі сабақтарында оқушылардың өмірлік дағдыларын дамытудың басты шарты. Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру – оқушының танымдық-қатысымдық қабілеттерін дамытуға деген ішкі мүдделілігімен әлеуметтік сұранымды үйлестірудің жолы. [5, 16 б.]

Сондықтан оқу орыс тілінде жүретін мектептерде қазақ тілін меңгертуде білім мазмұны аяларға бөлініп, қатысымдық, дара тұлғаға бағдарлай оқыту және сұқбаттық әдістер негізінде ұйымдастырылатын жағдаяттық, рөлдік ойын, шығармашылық тапсырмалар біртұтас әдістемелік жүйе түрінде жүзеге асырылады. Оқушының функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда ең негізгі деген құзыреттіліктерді таңдап, зерттеулермен танысу арқылы мына жолдар таңдалып алынды.

Коммуникативтік бағыт әдіснамасын (И.И.Бим, Ф.Ш.Оразбаева, Е.И.Пассов, В.Л.Ляховицкий); құзіреттілік бағыт әдіснамасын (В.А. Болотов, И.А. Зимняя, А.К. Маркова, С.Г. Молчанов, А.В. Хуторской, С.Д.Мұқанова); әрекеттік бағыт әдіснамасын (В.В. Давыдов, А.А. Леонтьев, Д.Б. Эльконин); өзге тілді мектептерде қазақ тілін оқыту әдістемесін (Н.Сауранбаев, С.Кеңесбаев, С.Жиенбаев, Т.Ахметов, А.Айдаров, Ж.Д.Адамбаева, М.М.Артықова) оқу-танымдық құзыреттілікті дамыту әдіснамасын (А.Волков) зерттеген осы саладағы ғылыми-теориялық қағидалар мен ой-тұжырымдар басшылыққа алынды. Осы бағытта жұмысты бірлесе жүргізу арқылы бір нәтижеге бағытталған тапсырмалар іріктеліп, жүйелі түрде жұмыстар жүргізе бастадық.

Функционалдық сауаттылыққа қол жеткізуде лексика мен грамматикалық минимумды қатар алып жүру сауаттылықты дамытудың басты шарты екені белгілі.

Сабақта берілген жаңа тақырып бойынша өтілетін сөздерді меңгертуде жүйелілікті сақтау, өткен сабақтағы жаңа сөздермен байланыстыру, түрлі жағдаяттық тапсырмаларды орындата отырып грамматикамен жүйелі байланыстыру ғана өз нәтижесін бермек. Оқыту барысында оқу танымдық құзыреттілігін дамытуға бағыттайтын тапсырмалар беру арқылы қызығушылығын оятып, ізденіске жетелеу негізінде функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың түрлері: семинар, диспут, жобаны қорғау, сөзжұмбақ, білім аукционы, ой шабуылы, танымдық ойындар, білім сайысы, рөлдік ойын, театрға бару секілді түрлерін қолдандық. Оқыту түрлеріне сабақтың дәстүрден тыс басталуы (кіріспе, жұмбақ, музыканы тыңдату), дидактикалық ойындар, АКТ қолдану, материалды топтау (сызба, кесте,

алгоритмдер), пәнарлық байланыс сабақтары, сабақтан тыс шаралар, дәстүрлі емес сабақтар (саяхат, сөз мерген,білім сайысы), топтық жұмыс (тізбек),шығармашылық тапсырмалар (сөзжұмбақтар, ой түйю). Бұл жұмыс түрлері ізденіске жетелеп,ойлау қабілеті мен танымын кеңейтуге ықпал етті.Осындай тапсырмалар арқылы сабақтан тыс уақытта тілімізді,мәдениетімізді,әдебиетімізді танып білуге талпыныстарын ояттық.Қалалық байқаулар мен оқушылардың ғылыми практикалық конференцияларында,білімсайыстарына қатысып,өз білімдері мен дағдыларын байқап көруге талпыныстары артты.Балалардың алған білімін тиянақтау мақсатында құрастырылған тесттік және диктанттар жинағы ұлттық ерекшелігімізді аңғартатын мәтіндерден құрастырылды.Оқушылардың жеткен жетістігі мен кемшіліктерін ескере отырып,сабақтан тыс уақытта түрлі танымдық кештер,аймақтық компонент бойынша шағын ғылыми жобалар жаздырып,поэзиялық кештер,өнердегі танымал адамдармен кездесулер ,байқаулар өткізу арқылы қатысушыларды жеткен нәтижесінде білім басты қажеттілік екені ұғындырылды.Шешім қабылдап, ортаға қалыптасуына, тұлға ретінде өзін айқындауына ықпал етті. Ақпаратты қабылдап, қажетті деректі іріктеп алуға, өз бетімен ізденуге үйренді.Алайда оқушының қызығушылығын оятып,ізденіске жетелеу алға қойған міндеттің бастапқы сатысы ғана.Оқушы тілінің жаттығып,жүйелі,сауатты сөйлеуіне, күнделікті өмірде өз ортасында қолдана білуіне бірден –бір ықпал ететін тапсырма бұл-мәтінмен жұмыс болып табылады.

5-6-сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың тиімді әдістері ретінде оқытудың қатысымдық әдісін, рөлдік ойын әдісін, дара тұлғаға бағдарланған оқыту әдісін, сұрақ-жауап әдісін атауға болады. Олар жағдаяттық тапсырмалар, рөлдік ойындар, сұқбаттық тапсырмалар, құзіреттіліктерді қалыптастыратын тапсырмаларды кешенді жүргізуде маңызды рөл атқарады. Осы ретте ұтымды жұмыс түрі – мәтінді әңгімелету. Бұл – айтылымды қалыптастырудың өнімді түрі. Мәтінді әңгімелетудің мына түрлерін жүргізуге болады:[6,29]

- мәтіннің мазмұнын қысқаша әңгімелету;
- мәтіннің мазмұнын толық әңгімелету;
- мәтіннің мазмұнын жалғастыра әңгімелету.

Мәтінді әңгімелетудің бұл түрлерінің әрқайсысында өз ерекшеліктері, өз мақсаты бар.

• Мәтіннің мазмұнын қысқаша әңгімелетуде мынадай мақсаттар көзделеді: мәтіндегі негізгі ойды білуге бағыттау,

- мәтінді өзінше әңгімелеуге жаттықтыру
- мәтіннің негізгі ойын есте сақтауға жаттықтыру.

Бұл әдістемелік жұмыстар мәтінді ойланбай қайталауға жол бермейді. Мәтінді ойланбай қайталау есте сақталмайды. Мәтінді түсініп, ондағы негізгі ойды тауып әңгімелеу есте сақталады. Мәтіннің мазмұнын толық әңгімелетудің шарты – мәтін мазмұнын өз сөзімен әңгімелету. Бұл – тіл үйренушіні қазақша өз бетімен сөйлеуге мүмкіндік беретін тәсіл.[6,28] Алғашқыда оқытушы үлгісін

көрсетіп жаттықтыруына болады, келесіде мәтіндегі сөйлеушінің жағын өзгертіп әңгімелеуге жаттықтыру. Мәселен, мәтін бірінші жақта баяндалса, оны 3-жақта әңгімелеу. Немесе, мәтіндегі мезгілді өзгерту, мәтіндегі уақиғаның болған орнын өзгертіп әңгімелеу т.б. Бұл жұмыстың түрлерін орындатуда оқытушының көмегі керек. Бірақ әңгімелетудің бұл түрі тіл үйренушінің өзінше сөйлеуін, өзінше әңгімелеуін, өзінше сөйлеуін қалыптастырады.

Мәтіннің мазмұнын жалғастыра әңгімелеу – шығармашылыққа апаратын жолдың бастамасы. Мұндағы негізгі шарт – мәтінді жалғастыру, мәтін мазмұнымен байланысты болу. Оқытушы мәтін мазмұнын қалай жалғастыруға бағыт-бағдар беруіне де болады және ол жұмысты орындауға уақыт беріледі. Мәтінді әр түрлі әңгімелету арқылы тіл үйренуші айтылымға әбден жаттығады. Қазақша әңгімелеуге, қазақша сөйлеуге үйренеді. Бұл жұмыс түрі – қазақша сөйлеуді қалыптастырудың тиімді жолы.

Тілдесім – адамдар арасындағы ең жиі қолданылатын сөйлеу әрекеті. Өйткені, ол – отбасынан бастап, қоғамның әр түрлі саласында ең жиі қолданылатын сөйлеу әрекеті. Сондықтан тіл үйренушілердің қазақша сөйлеуін қалыптастыруда тілдесімнің мәні үлкен.

Тіл үйренушілер қазақша пікірлесе алу үшін шағын тілдесімге арналған мәтіндерді қолданған тиімді, өйткені олар тіл үйренушілердің функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Жеке тұлғаны сыни ойлауға үйрету, жауапкершілікке баулу, қатысымдық әрекетке бейімдейді. Тіл үйренушінің аналитикалық, сыни ойлауын қалыптастыру оқу мәдениетіне, оқу деректерін ажырата, талдай білуге, қорытынды жасауға, шығармашылық, іздену, зерттеу жұмысына бейімдеу, өз бетімен білім алуға үйрету болып табылады. Тіл үйренушіні қазақша байланыстырып сөйлеуге дағдыландыру бірден іске аспайды. Өйткені ол бірте-бірте қалыптасады. Сондықтан бұл жұмыстарды бірнеше кезеңге бөлуге болады:

- алғашқы кезең – байланыстырып сөйлеуге үйрену кезеңі,
- байланыстырып сөйлеуді меңгерген кезең.тб

Байланыстырып сөйлеуге үйрену кезеңінде тіл үйренушілер оқытушыға еліктеп әңгімелеуден бастап, мәтінді қысқаша әңгімелеу, толық әңгімелеуді үйренеді.

Бұл кезеңде тіл үйренуші әңгімелеудің жолын, ретін, әңгіменің байланысты болуын мәтіннен үйренеді. Бірақ ол мәтінді қайталау емес, мәтін мазмұнын әңгімелеуді қамту керек екенін түсінеді, әрі байланысты сөйлеуге жаттығады. Егер бұл талаптар толық сақталып, тіл үйренушілер өз сөзімен, мәтін мазмұнын толық байланыста әңгімелесе, ол әңгімелеуді қазақша байланыстырып сөйлеуді үйренді деуге болады. Әр оқушы қазақ тілінде сауатты сөйлесе, мемлекеттік тілдің заман талабына сай қолданыс аясын кеңейткеніміз болар еді. Сабағымыз оқылым, жазылым, айтылым мен тілдесімге негізделіп құрылып, грамматикалық минимум мен лексикалық минимум сәйкесінше толық қамтылып отырса, жүйелік пен бірізділік сақталып, бірлесе жұмыс нәтижесін болжай білсек, оқушының функционалдық сауаттылығын қалыптастырар едік.

Әдебиеттер

1. Хуторская А.В. «Негізгі құзыреттіліктер» Халықтық білім, 2003 №5-5б.
2. Воровщиков .С.Г «Оқушылардың оқу-танымдық құзыреттілігін дамыту» М.2006.- 232 бет.
3. Білім Образование №3.2206.22-26.бет
4. Зизева.Л.К.Пак.Н.Г «Оқу танымдық құзыреттілікті дамыту»2002;45бет
5. Рауандина А.Қ «Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру әдістемесі»А.2012ж
6. Рауандина АЖ «5-6сыныптарда функционалдық сауаттылықты қалыптастыру жолдары»А.2012ж 28-29бет

РЕАЛИЗАЦИЯ ЦЕЛЕЙ ОБУЧЕНИЯ ПО ПРЕДМЕТУ «ЕСТЕСТВОЗНАНИЕ» В РАМКАХ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Одрова А.А.

**Коммунальное государственное учреждение «Общеобразовательная средняя школа №4
имени Н.К.Крупской»
города Балхаш Карагандинской области**

Предмет «Естествознание» является для курса начальной школы новым. В его содержание включены цели обучения, которые ранее не изучались. Предмет формирует систему знаний об окружающем мире через знакомство с основами биологии, химии, географии, физики и астрономии при помощи практических исследовательских методов наблюдение, эксперимент, моделирование. Естествознание несёт в себе большие возможности для развития мышления детей, так как позволяет широко применять логические и дидактические приёмы: сравнение, противопоставление, аналогии, классификации, выявление причин и взаимосвязей, обобщение и развивает простые исследовательские навыки. Эти навыки широко охвачены целями обучения программы. В программе предусмотрены цели обучения, направленные на развитие навыков описания. Описание предполагает перечисление внешних признаков предмета.

Для реализации цели обучения: 2.2.1.2. Описывать сезонные изменения у растений, предлагаю применить метод наблюдения. С этим методом исследования учащиеся хорошо знакомы с 1 класса. Оно часто применяется при изучении живой и неживой природы. Наблюдение может быть долгосрочным, среднесрочным, краткосрочным. Наблюдать за осенними изменениями растений эффективно длительное время. Для проведения наблюдения предлагаю объединить учащихся в несколько групп. Группы получают задание: По составленному плану наблюдать сезонные изменения растений во дворе школы или дома. По плану проводят наблюдение. Каждая группа выбирает растение, которое растёт во дворе школы, ставит цель наблюдения. Например, наблюдение за изменениями, которые происходят у тополя. Важно определить промежуток времени, когда учащиеся будут наблюдать за растением. Данное наблюдение является долгосрочным, поэтому может длиться от нескольких

недель до месяцев. Например, осенние месяцы. Фиксировать результаты можно в таблице, зарисовать или вести записи в дневнике наблюдений. Проведение наблюдений и подведение итогов.

Вместе с этой целью обучения реализуются ещё цели обучения раздела «Я исследователь», которые направлены на формирование исследовательских навыков учащихся. Это наблюдение можно реализовать краткосрочно и достичь цели обучения за один урок для этого учителю необходимо приготовить иллюстрации нескольких растений, изображённых в разные времена года. Наблюдение можно реализовать также в группах учащихся. Каждая группа наблюдает растение по картинкам, делает выводы, фиксирует в предложенную таблицу результаты, готовит сообщение и знакомит класс с результатом.

Многие цели обучения достигаются при помощи метода исследования эксперимента. Эксперимент – это исследование свойств объекта в специально созданных условиях. При проведении эксперимента развиваются умения учащихся следовать инструкциям, формулировать выводы. Это немаловажный фактор для развития маленьких исследователей.

Для реализации целей обучения: 2.3.2.2. Описывать некоторые свойства воздуха, агрегатное состояние, наличие цвета, запаха, проводится эксперимент.

Первый эксперимент направлен на понимание, что вокруг есть воздух, почувствовать воздух. Учащимся предлагается оглянуться вокруг и сказать, что они видят. А что ещё вокруг, но они его не видят? Учащиеся назовут воздух. Да, воздух невидим, но его можно почувствовать. Попросим их помахать листом картона у своего лица и спрашиваем: «Что почувствовали?» Это картон заставил воздух двигаться, мы ощутили его дуновение на лице. Можно попросить их ещё примеры того, как ещё можно почувствовать воздух и сделать вывод. Учащиеся делают вывод, что воздух находится вокруг нас, но мы его не видим, потому что он не имеет цвета, прозрачный.

Следующим экспериментом определяем есть ли у воздуха запах. Попросим учащихся понюхать воздух. Спросим, чувствуют ли какой - либо запах. Затем брызгаем туалетной водой. А теперь они почувствуют запах, но это запах туалетной воды. Воздух может только передавать запахи. Вместе с учащимися делаем вывод: воздух не имеет запаха.

Во 2 классе изучение темы «Воздух», продолжает цель обучения: 2.3.2.3. Исследовать теплопроводность и свойство воздуха заполнять пространство. Для этого показываем пустые пластиковые бутылки и спрашиваем: «Что есть в бутылках?». Затем вставляем воронки в горлышко пустых бутылок. Замазываем пластилином щель между воронкой и горлышком бутылки №2. Наливаем воду через воронку в бутылку №1. Дети видят, что вода легко наливается в бутылку. Теперь бутылка не пустая, она наполовину заполнена водой. Затем наливаем воду в бутылку №2. Дети обращают внимание, что вода остаётся в воронке, не попадая в бутылку. Почему это происходит? Учащиеся делают вывод, что пустая бутылка заполнена воздухом. Чтобы наполнить её водой, необходимо освободить путь для выхода воздуха. Пластилин не позволяет воздуху пройти

между воронкой и горлышком бутылки. Этот эксперимент показывает, что пустые ёмкости, на самом деле не бывают пустыми. Они заполнены воздухом.

Воздух находится не только вокруг нас, но и в разных предметах. Это покажет следующий эксперимент. Предлагаем учащимся рассмотреть губку. В губке есть множество отверстий. Спрашиваем учащихся: «Что есть в губке?» Дети могут догадаться и сделать гипотезу, что в отверстиях есть воздух. Предлагаем опустить губку в ёмкость с водой и понаблюдать. Если слегка надавить на губку, то появятся пузырьки. Это воздух. Затем предлагаем рассмотреть кусочки кирпича, земли и сахара. Может ли быть в этих предметах воздух? Предлагаем проверить это. Для этого учащиеся по очереди опускают эти предметы в воду. Спрашиваем учащихся: «Что вы заметили?» Дети отвечают, что идут пузырьки. Это вода вытесняет воздух из предметов. Вместе с учащимися делаем вывод, что воздух находится не только в невидимом состоянии вокруг нас, но и в различных предметах.

С помощью эксперимента в условиях класса, можно достичь цель обучения: 2.3.3.1. Определять физические свойства воды (без вкуса, без запаха, без определённой формы, текучесть). Для проведения первого эксперимента нужны несколько сосудов и ёмкостей разной формы с водой. Предлагаем перелить воду в разные сосуды. Учащиеся с помощью учителя делают вывод: вода не имеет своей формы, она принимает форму того сосуда куда её выливают. Потом просим учащихся вылить немного воды на поднос. Вода растекается по подносу. Из этого следует вывод, что вода обладает свойством текучести. На вопрос «Есть ли запах у воды?», учащиеся выдвигают свои гипотезы. Чтобы проверить гипотезы, проводим следующий эксперимент. Для этого берём питьевую воду и лимон. Предлагаем каждой группе понюхать лимон, затем понюхать воду и сравнить свои ощущения. Задаём вопрос: «Пахнет ли вода?» Учащиеся отвечают: «Пахнет лимон, вода не пахнет». Затем делаем вывод: вода не имеет запаха. Результат эксперимента фиксируем в таблицу. Учащимся так же предлагается проверить свои гипотезы по вопросу «Есть ли вкус у воды?». Для этого поможет следующий эксперимент. В один из стаканов с питьевой водой добавляем сахар, размешиваем, просим учащихся попробовать и ответить на вопрос «Какая вода на вкус?» Учащиеся отвечают, что вода сладкая. Задаём вопрос: «А что делает воду сладкой?». Учащиеся отвечают: «Сахар». В другой стакан с водой добавляем немного соли. В третий стакан с водой добавляем дольку лимона. Учащиеся пробуют и делают выводы, что во втором стакане вода солёная, в третьем кислая. Теперь просим попробовать чистую воду без добавок и задаём вопрос «Какая вода по вкусу?» Учащиеся делают вывод и результат фиксируют в таблице: вода без вкуса.

Следующий эксперимент поможет учащимся понять какого цвета вода. Для этого в воду в прозрачных стаканах добавляем красители. А в один стакан не добавляем. Просим сравнить и ответить на вопрос «Какая вода по цвету?» Учащиеся делают вывод, что чистая вода не имеет цвета.

Кроме наблюдения и эксперимента практическую работу поможет эффективнореализовать и моделирование. Моделирование – это создание моделей и работа с ними.

Этот метод особенно подойдёт для реализации целей обучения:
2.4.2.1. Определять порядок расположения планет Солнечной системы. Прежде чем начать моделировать Солнечную систему, предлагаем учащимся изучить информацию о планетах Солнечной системы, о порядке их расположения относительно Солнца. Можно использовать, как тексты, так и видео ресурсы. В группах учащиеся знакомятся с материалом. Групповая работа по созданию моделей Солнечной системы может осуществляться с использованием различных ресурсов. Это пластилин, клубки ниток, круги из цветной бумаги или картона, пуговицы разных размеров и т.д. Такой урок можно интегрировать с художественным трудом. Знания и информация, полученные на таком уроке, будут очень полезны для реализации следующей цели обучения этого раздела: 2.4.2.2. Сравнивать планеты Солнечной системы.

В своей статье я рассмотрела реализацию лишь некоторых целей обучения в рамках обновлённого содержания образования по предмету «Естествознание». Считаю, что систематическое использование активных методов обучения, как наблюдение, эксперимент, моделирование подготовит учащихся к дальнейшему изучению биологии, географии, химии и физики в старших классах.

Литература

1. Типовая учебная программа по предмету «Естествознание» для 1-4 классов уровня начального образования. Приложение 205 к приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от 3 апреля 2013 года №115
2. Учебный план по предмету «Естествознание» (в рамках обновления содержания среднего образования) 2 класс, май, 2017 год.

РАЗВИТИЕ ИНТЕРЕСА УЧАЩЕГОСЯ К МАТЕМАТИЧЕСКОМУ ТВОРЧЕСТВУ

Омарова А.О.

**Коммунальное государственное учреждение «Общеобразовательная средняя школа №4 имени Н.К.Крупской»
города Балхаш Карагандинской области**

В современной школе основной задачей является создание условий, необходимых для наиболее полной творческой самореализации личности ученика, в том числе путем удовлетворения потребности обучающихся в самообразовании и получении дополнительного образования. Одна из основных идей обновления образования состоит во внедрении новых подходов в обучении по Программе Кембриджского Университета.

Применение на уроках «Программы курсов повышения квалификации педагогических работников Республики Казахстан» сформирует у учеников навыков обучения тому, как обучаться и, как следствие, – становление их независимыми, само мотивированными, увлеченными, уверенными, ответственными личностями с развитым критическим мышлением, проявляющими компетентность в цифровых технологиях. (Руководство для учителя)

С внедрением в учебно-воспитательный процесс современных технологий учителя все больше осваивают функции консультанта, советчика, воспитателя. Это требует от них специальной психолого-педагогической подготовки, так как в профессиональной деятельности учителя реализуются не только специальные, предметные знания, но и современные знания в области педагогики и психологии, технологии обучения и воспитания [Руководство для учителя с.130.].

Внедряю на своих уроках теорию конструктивистского обучения, которая требует от учителя организовывать занятия в соответствии с задачами, способствующими формированию знаний, идей навыков у учеников. Эта теория меняет стиль общения педагога и учащихся в сторону диалога и сотрудничества, повышает мотивацию учащихся и культуру общения.

Для внедрения идеи Программы была выбрана параллель 8-х классов, а целевым классом был выбран 8А класс. В классе обучаются 25 учеников разных возрастов, с разным уровнем подготовки. Для проведения исследования были выбраны ученики уровней А, В, С. Применяя идеи Программы: организовывала работу в группах, обсуждение в парах, учащиеся учились рассуждать, анализировать, делать выводы. Используемые мной на уроках методы дают возможность в полной мере раскрыть творческий потенциал учащихся, развивают глубокое осмысление изучаемого материала, т.к. знания теперь не даются в готовом виде, а приобретаются ими в процессе работы.

Используя в процессе обучения новые подходы указанные в Программе, я заметила, что ученики, которые на уроках всегда были замкнуты и молчали, начали хорошо решать задачи, особенно, где требуется логическое мышление, а так же в ходе урока вели себя активно, проявляли интерес к происходящему и на этапе рефлексии выдавали идеи, которые приятно удивляли.

Наблюдая за учениками, я поняла, что успешность обучения и преподавания заключается в создании атмосферы, позволяющей личности чувствовать себя свободно и безопасно в процессе обучения. Обучала самоорганизации работы на уроках, распределять время для выполнения заданий, искать дополнительную информацию, давала навыки анализа и синтеза. Примером этому могут быть следующие задания:

-Постройте график функции: $y = -x^2 + 2x + 3$. Найдите наибольшее и наименьшее значение функции на отрезке $[0;2]$, на полуинтервале $(1;3]$. (Анализ).

-На рисунках представлены графики квадратичных функций. При каких значениях x функция отрицательна ($y < 0$) или положительна ($y > 0$). Верный ответ отметьте знаком "+". (Анализ, синтез, абстрагирование, сравнение).

-При каких значениях p уравнение $x^2 + 6x + 8 = p$: а) не имеет корней; б) имеет один корень; в) имеет два корня. (Анализ).

При выполнении таких заданий ученики учились самостоятельно делиться и обмениваться знаниями в группах, контролировали выполнение заданий, свое внимание и поведение других, с уверенностью брались за выполнение заданий, помогали друг другу, сотрудничали.

Модернизация образования предполагает изменение всех участников учебно-воспитательного процесса. Изменился ученик, социум, родители. Все чаще мы сталкиваемся именно с такими учениками, которые опускают руки после первой же неудачи, не пытаются преодолеть препятствия, отказываются выполнять задание, которое представляется им сложным. Одна из возможных причин – неудачи, не успешность. Если у ребенка нет надежды на успех в деле, которым он занят, у него появляется альтернативный вариант поведения – избегание неудач. В связи с этим на первый план выходит задача поиска эффективных путей реализации оценочной функции учителя, так как оценка (в любом виде) является одним из компонентов образовательной деятельности, ее регулятором, показателем результативности не только учащихся, но и педагогов.

Восточная мудрость гласит: “Можно коня привести к воде. Но нельзя заставить его пить”. Активизация внутренних потребностей – задача современного учителя. Поэтому началом моей работы стало изменение оценочной деятельности. Применялись формативное и суммативное оценивание, ребятам это очень нравится, правда поначалу ребята завышали самооценку, но по истечении времени научились реально оценивать свои возможности.

Для того чтобы усилить прогресс обучения, необходимо использовать более динамичные и полностью интегрированные инструменты оценивания, поддерживающие обучение. Формативное оценивание играет ключевую роль в эффективной образовательной системе. Для поддержки индивидуального подхода к обучению и создания образовательной системы, соответствующей поставленной цели, необходимо найти новые способы объединения обучения, преподавания и оценивания.

Я сделала следующий вывод, что успех обучения будет зависеть от того, насколько грамотно и объективно будет осуществляться оценивание в процессе обучения.

Я объяснила ученикам, с целью практического применения, что такое оценивания для обучения и оценивания обучения, показала некоторые методы оценивания и проконсультировалась с учениками. Им понравился метод «Автобусной остановки», где использовала оценку «две звезды и одно пожелание».

Наблюдая за учениками, я заметила, что они работали с удовольствием, и оценивали объективно, потому что им было приятно, что я с ними проконсультировалась и применила на уроке. Одна группа учеников, допустили при решении ошибку.

Всем классом провели работу над ошибками и анализировали работу. Ребята, которые ошиблись, не расстроились, потому что, при работе над ошибками сами нашли свою ошибку.

На фронтальном опросе при повторении предыдущих тем, устную обратную связь поддерживала положительными комментариями: «Молодец!», «Хорошо», «Правильно», «Замечательный ответ».

Рефлексия может осуществляться не только в конце урока, как это принято считать, но и на любом его этапе. Рефлексия направлена на осознание пройденного пути, на сбор в общую копилку замеченного, обдуманного, понятого каждым. Её цель не просто уйти с урока с зафиксированным результатом, а выстроить смысловую цепочку, сравнить свои способы и методы с другими.

На своих уроках я применяла приемы рефлексии эмоционального состояния, это карточки с изображением смайликов (грустного, веселого); показ большого пальца вверх или вниз, «солнышко» – мне всё удалось, «солнышко и тучка» – мне не всё удалось, «тучка» – у меня ничего не получилось.

Так же на уроках применяла рефлексию деятельности. Этот вид приемлем на этапе проверки домашнего задания, защите проектных работ; он даёт возможность осмысления способов и приёмов работы с учебным материалом, поиска наиболее рациональных способов, а применение в конце урока покажет активность каждого ученика. ГОСО выдвигает требования к формированию у школьников метапредметных результатов – универсальных учебных действий (личностных, познавательных, регулятивных и коммуникативных), которые должны стать базой для овладения ключевыми компетенциями, «составляющими основу умения учиться». Требования нового стандарта не являются чем-то абсолютно новым для практикующих учителей. И всё же у многих педагогов они вызвали тревогу и неуверенность в своих силах. Как спроектировать урок, который формировал бы не только предметные, но и метапредметные результаты? Какие из предложенных в учебнике заданий целесообразно отобрать для урока? Какие методы и приёмы работы будут эффективными? Какие формы организации деятельности учащихся стоит применять? И, наконец, нужно ли совсем отказаться от принятых в традиционной методике преподавания форм работы с обучающимися?

Я попыталась дать себе ответы на эти вопросы и систематизировать имеющийся у меня опыт работы для решения этих проблем.

Математическое образование в основной и старшей школе ориентировано на достижение следующих **целей и результатов**.

Изучение математики в основной школе направлено на достижение следующих целей:

1) в направлении личностного развития

- развитие логического и критического мышления, культуры речи, способности к умственному эксперименту;

- формирование у учащихся интеллектуальной честности и объективности, способности к преодолению мыслительных стереотипов, вытекающих из обыденного опыта;

- воспитание качеств личности, обеспечивающих социальную мобильность, способность принимать самостоятельные решения;

- формирование качеств мышления, необходимых для адаптации в современном информационном обществе;

- развитие интереса к математическому творчеству и математических способностей;

2) в метапредметном направлении

- формирование представлений о математике как части общечеловеческой культуры, о значимости математики в развитии цивилизации и современного общества;

- развитие представлений о математике как форме описания и методе познания действительности, создание условий для приобретения первоначального опыта математического моделирования;

- формирование общих способов интеллектуальной деятельности, характерных для математики и являющихся основой познавательной культуры, значимых для различных сфер деятельности;

3) в предметном направлении

- овладение математическими знаниями и умениями, необходимыми для продолжения обучения в старшей школе или иных общеобразовательных учреждениях, изучения смежных дисциплин, применения в повседневной жизни;

- создание фундамента для математического развития, формирование механизмов мышления, характерных для математической деятельности.

Ярким примером того является Lesson study или «Урок - исследование », который имеет корни японской начальной школы, где широко распространено профессиональное развитие практики. Работая в небольшой группе, учителя сотрудничают друг с другом, совместно обсуждают цели обучения, планируют фактически урок (так называемый "урок исследования»), чтобы наблюдать, как это работает на практике, а затем пересмотреть и доложить о результатах для того, чтобы другие учителя могли извлечь из этого пользу. В настоящее время данная методика успешно используется в Великобритании и Японии для повышения качества образовательного процесса.

На сегодняшний день, Lesson study это мощный, профессиональный подход к обучению, который предполагает:

- понимание сущности процесса обучения;

- методику взаимодействия с коллегами;

- способы поддержки коллег.

Основной принцип заключается в том, что изучение урока направлено не на результат деятельности, а на сам процесс. [2, с.21]

Урок – исследование предлагает способы сотрудничества и разработки уроков для рассмотрения успешной стратегии обучения и содействует размышлению учителей о качестве своего преподавания по отношению к отдельным учащимся.

В процессе исследования урока, учителя работают вместе, чтобы планировать, обучать, наблюдать и совместно анализировать урок. В то время как один учитель реализует урок в классе, другие наблюдают и делают заметки на вопросы учащихся и понимания. Совместное планирование и сотрудничество поможет учителям развить или усовершенствовать инновационные педагогические подходы для удовлетворения потребностей учащихся.

Таким образом, организация такой практики, как исследование урока имеет ряд преимуществ, среди которых выделяются следующие:

1. Целевая направленность
2. Один из способов профессионального развития
3. Взаимодействие с коллегами
4. Возможная модификация школьной системы
5. Анализ собственной работы

Осознавая, что при проведении исследования урока внимание сконцентрировано не на самом учителе, а на реакции учеников на проводимые им действия, педагог не испытывает давления со стороны коллег, находящихся на уроке. Как следствие, ему значительно проще критически взглянуть на процесс в целом.[3, с. 13]

Литература

1. Гальперин, И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М., 2001.
2. Ладыженская, Т.А. Методика преподавания русского языка. – М., 1990.
3. Степанова, Л.С. Система работы с текстом на уроках русского языка и литературы. – М., 2005.

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ СЫНИ ТҰРҒЫДАН ОЙЛАУЫН ДАМЫТА ОТЫРЫП, ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

Омарова К.Н.

**№4 жалпы білім беретін орта мектеп
Теміртау қаласы, Қарағанды облысы**

Ағылшын тілі сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруда өз тәжірибемде көп қолданысқа ие-сын тұрғысынан ойлау әдісі. Сын тұрғысынан ойлау оқушының еркін қозғалып, еркін сөйлеуіне, топпен, ұжыммен, жұппен сондай-ақ оқушының жеке жұмыс жасауына, терең ойлап,

тұжырымды жауап беріп, бір-бірін құрметтеп, жұмыла жұмыс істеуге, өз еркімен шешім шығаруға мол мүмкіндік береді.

Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз – ақпаратты қабылдаудан басталып шешім қабылдаумен аяқталатын ойлаудың күрделі процесі. Мақсаты: барлық жастағы оқушыға кез келген мазмұнға сәйкес сыни тұрғыдан қарап екі ұйғарым, бір пікірдің біреуін тандап сапалы шешім қабылдап отыру. СТО – оқушылардың мәтінмен жұмыс дағдыларын дамытуға ауызша және жазбаша тілдің барлық түрін қарым-қатынас дағдыларын меңгертуге бағытталған технология. Сабақтың құрылымдық кезеңдері үш кезеңнен тұрады: қызығушылықты ояту, мағынаны ашу және ой толғаныс.

Бірінші, қызығушылықты ояту дегеніміз бұл-үйрену процесі. Бұрынғы білетін және жаңа білімді ұштастырудан тұрады. Үйренуші жаңа ұғымдарды, түсініктерді, өзінің бұрынғы білімін жаңа ақпаратпен толықтырады, кеңейте түседі. Сондықтан да, сабақ қарастырылғалы тұрған мәселе жайлы оқушы не біледі, не айта алатындығын анықтаудан басталады. Осы арқылы ойды қозғату, ояту, ми қыртысына тітіркенгіш арқылы әсер ету жүзеге асады. Осы кезеңге қызмет ететін «Миға шабуыл», «Кластер», «Альтернатив тест (дұрыс немесе бұрыс пікірлер)», «Болжам (сурет, портрет бойынша)», «Қажетті сөздер бойынша болжам» «Кесте Б–Б–Ү (білемін, білгім келеді, үйрендім, бұл әдіс үш кезеңді қамтып қолданылады)», «Сұрақтар, мәтіннен тауып жауап беруге болатын жауаптар тұжырымы», «Топтау», «Түртіп алу», «Ойлан-жұптас-талқыла», «Болжау», «Әлемді шарлау» т.б. осындай аттары бар әдістерді (стратегияларды) қолдануға болады.

Қызығушылықты ояту кезеңінің екінші мақсаты – үйренушінің белсенділігін арттыру. Оқушы өзі білетінін еске түсіреді, қағазға жазады, көршісімен бөліседі, тобында талқылайды. Яғни айту, бөлісу, ортаға салу арқылы оның ойы ашылады, тазарады. Осылайша шыңдалған ойлауға бірте-бірте қадам жасала бастайды. Оқушы бұл кезеңде жаңа білім жайлы ақпарат жинап, оны байырғы біліммен ұштастырады.

Екінші, мағынаны ашу дегеніміз бұл-жаңа білім алу процесі. Бұл кезеңде үйренуші жаңа ақпаратпен танысады, тақырып бойынша жұмыс істейді, тапсырмалар орындайды. Оның өз бетімен жұмыс жасап, белсенділік көрсетуіне жағдай жасалады. Осы кезеңге қызмет ететін «Инсерт әдісі бойынша белгілеу мен мәтінді оқу», «Астын сызу арқылы қажетті сөздерді көрсету», «Терминдер арқылы болжау», «Бағытталған оқу», «Екі жақты күнделік», «Қосымша журнал», «Жигсо» т.б. осындай аттары бар әдістерді қолдануға болады. Бұл кезеңде жаңа ақпараттармен, ойлармен танысады, тиісті тақырыпқа байланысты кино көру, дәріс, әңгіме тыңдау немесе тәжірибе - эксперимент жасау, мультимедиялық құралдарды пайдаланады. Сабақта жұмыс дара, жұп және топ түрінде жүргізіледі.

Үшінші, ой толғаныс дегеніміз бұл - талдау, қорытындылау процесі. Үйретушілер білетіндерін анықтап, білмейтіндерін белгілеп сұрауға әзірленеді. Бұл әрекет арқылы жаңаны түсіну үшін бұрынғы білім арасында көпірлер құрастыруға, яғни байланыстар құруға дағдыландырады. Тақырып туралы ой-

толғаныс – бағдарламаның үшінші кезеңі. Күнделікті оқыту процесінде оқушының толғанысын ұйымдастыру, өзіне, басқаға сын көзбен қарап, баға беруге үйретеді. Оқушылар өз ойларын, өздері байқаған ақпараттарды өз сөздерімен айта алады. Бұл сатыда оқушылар бір-бірімен әсерлі түрде ой алмастыру, ой түйістіру, өз үйрену жолын, кестесін жасау мақсатында басқалардың әр түрлі кестесін біліп үйренеді. Осы кезеңге қызмет ететін «Венн диаграммасы», «Кесте Б–Б–Ү», «Галереяда ой шақыру», «Бес жолды өлең», «Еркін жазу», «Семантикалық карта», «Т кестесі», «Эссе жазу» «Бес саусақ» сияқты стратегиялар әр сабақтың ерекшелігіне, ауыр-жеңілдігіне қарай лайықтала қолданылады. Бұл үйрену сатысы – ойды қайта түйіп, жана өзгерістер жасайтын кезең болып табылады. Оқушыларды сыни ойлауға үйрету оқушылардың сыни және шығармашылықты ойлауын дамытуға, сыныпта еркін ахуал тудыруға, мұғалім тек ақпарат беру көзі болуды тоқтатып, оқушыларға сұрақ қоя білуге бағытталған пікірлесуге, қатысуға мүмкіндік беруші тәсіл. Мысалы, кез келген сабақтың басталуы сұрақ – жауаптан тұрады. Сұрақтардың берілуіне байланысты оқушының пәнге деген қызығушылығын арттыруға болады. Оқушы мен мұғалім арасында жақсы қарым-қатынас орнайды. Осы арқылы оқушы сабақ барысында еркін ойлауға мүмкіндік алады; ақыл-ойын дамытады; шығармашылық белсенділігі артады; ұжымдық іс-әрекетке тәрбиеленеді; тіл байлығы жетіледі; жан-жақты ізденеді; өз ойын жеткізеді;

Мен баланың білімге деген қызығушылығын арттыратын жүйелі іс-әрекеттер ұйымдастыруға талпынамын. Ол жүйе мына төмендегідей: тақырыпқа байланысты хабарламалар; оқушылардың тақырыпқа, жаңа сөздерге, мәтіндерге байланысты қысқа әңгімелері; шығармашылықпен жұмыс істеуге бағытталған тапсырмалар (мәтіндерге, сөздерге байланысты қысқа әңгімелер, эсселер); жарыстар, сайыстар ұйымдастыру; әртүрлі танымдық ойындар ұйымдастыру; сабақтың әртүрлі формада өтуін қамту және тиімді әдіс-тәсілдері қолдану. Мысалы, мынадай әдіс-тәсілдердің түрін кезкелген сыныптарда қолдануға болады. Берілген мәтінге сүйене отырып диалог құрастыру. Мысалы, төмендегідей мәтін беріледі. Hello! My name is Aldiar. I come from Kazakhstan. I speak Kazak. I live in a big city. Екі оқушы шығып мынадай диалог құрастырады:

Dauren: Hi! What's your name?

Ahmed: Hello! My name is Ahmed.

Dauren: Where do you come from?

Ahmed: I come from Egypt.

Dauren: What language do you speak?

Ahmed: I speak Arabic.

Dauren: Where do you live?

Ahmed: I live in a big city.

Осы тәсілмен кез – келген мәтінді диалогқа айналдыруға болады. Шәкірт өз ойын хабарлы сөйлем түрінде баяндай білумен бірге сұраулы сөйлем жасаудың амал - тәсілдерін игеруге, хабарлы сөйлемді сұраулы сөйлемге айналдыруға жаттығады.

Келесі тапсырма түрі "Мәтін құра". Тақырып белгіленіп, сол тақырып бойынша сөйлемдердің орны ауыстырылып беріледі. Оқушылардан сол сөйлемдерді орын-орнына қойып, жүйелеп беруін талап етемін. Мысалы: I live in a small town. I come from China. Hello! I speak Chinese. My name is Li.

Үшінші сыныптың оқушылары сөйлемдерді тез-тез орындарына қойып, мәтінді айтып беруге дағдыланған. Hello! My name is Li. I come from China. I speak Chinese. I live in a small town. Осы мәтінге қарап оқушылар әркім өзі туралы жазып айтып береді. Мысалы: Hello! My name is Zhandaulet. I come from Kazakhstan. I speak Kazakh. I live in a small town Temirtau, in Karaganda region. I am a pupil of the 3-rd form. Etc.

Оқушының ерекше қызығушылығын туғызатын жұмыс түрі өмірде көп кездесетін, бір қарағанда жағымсыз болып көрінетін кейбір оқиғалардың пайдалы жағын көруге тырысу және айтып беру. Бұл тапсырма да күрделеніп отырады. Оған мысал ретінде "жақсы-жаман" "Good - bad" ойыны. Ол үшін жақсы таныс зат не объект таңдап алынады. Сол затты сипаттау, оның жақсы және жаман қасиеттерін айтып шығу тапсырылады. Жауаптар бірін-бірі қайталамауы керек.

E.g. T: Crocodiles. P: They are bad. They have sharp teeth. We don't like them. They are dangerous. T: Camels. P: They are good. They are domestic animals. They give us milk. We make shubat out of their milk. Etc. Осылай әр оқушы бір –бір сөйлемнен айтып шығады.

Келесі бір тапсырма түрі "Тақырыбын тап". Тақырыпқа байланысты белгілі сұрақтар жазып қоямын. Балалар сол сұрақтарға жауап береді шағын әңгіме құрайды және әңгіменің тақырыбын белгілейді. Мысалы: Which class are you in? What is your teacher's name? What subject do you like? How many pupils are there in your class?

Келесі «Пікір алысу» стратегиясы. Оқушылар бір қорытындыға келетін мәселеге байланысты пікір таластырады, пайдалы, пайдасыз жақтарын шешеді. Белгілі тақырыпты алып, әлеуметтік өмірмен байланыстыру, өз көзқарасын дамыту, өзгені құрметтеуге үйретеді.

Миға шабуыл стратегиясын пайдаланып «What do we know about the history of the USA»? тақырыбындағы сабағымда ой қозғау мақсатында сұрақтар дайындадым. Өтілген сабақ бойынша бәрі сұрақтарға дұрыс жауап берді. Бұрынғы білімдерін жаңа ақпаратпен толықтырды. Осы сабақта сыни ойлаудың «түртіп алу стратегиясын» қолдандым.

V-I know	- I don't know	+ -It is new for me	-?-It surprised
America is a big independent country There are fifty states in the USA	The history of Thanksgiving Day. Where did the native Americans come from?	The history of wild west and jeans	Why do people wear jeans all over the world now? Today many Americans still keep a gun in their houses.

Сонымен қатар сабақтың ой толғаныс немесе рефлексия кезеңдерін әр түрлі әдістермен жүзеге асыруға болады. Рефлексияның төмендегідей түрлері бар: оқу материалы мазмұнының рефлексиясы; көңіл-күй және эмоционалдық

жағдайдың рефлексиясы; іс-әрекет рефлексиясы; Рефлексияның бұл түрлерін жеке, топтық, жұптық түрде өткізуге болады.

Төменде осы рефлексия түрлеріне бірнеше мысалдар келтірейік:

1. Оқу материалдарының мазмұнының рефлексиясы. Оны мұғалім оқушылар өткен материалдың мазмұнын қалай түсінгенін анықтау үшін қолданады.

Синквейн 5 жолдық өлең. Бірінші жол – тақырып атауы; Екінші жол – тақырыпты екі сөзбен сипаттау, – белгі немесе сын есіммен; Үшінші жол – осы тақырыптағы іс-әрекетті үш сөзбен сипаттау, етістікпен; Төртінші жол – төрт сөзден тұратын фраза, тақырыпқа қатысты; Бесінші жол – синоним, тақырыпты ашатын.

Мысалы: 1. America

2. Independent, friendly,

3. to fight, to discover, to develop

4. America is a big country.

5 The USA.

Осы іс-әректке ұқсас «Бес саусақ» стратегиясын қолдануға болады. «Бес саусақ»: Бас бармақ – Не үйрендім? Балан үйрек – Неге көңіл аудару керек?

Орған терек – Кімге көмектестім? Шылдыр шүмек – Алған әсерім, Көңіл-күйім?

Кішкене бөбек – Неден қиналдым? Оқушылар ақ парақтарға өз қолын сызып, әр саусаққа берілген сұраққа өз жауабын жазады.

2. Көңіл-күй және эмоционалдық жағдайдың рефлексиясы; Мұғалім сабақ басында және аяғында қызыл, көк қалаған карточкасын көрсетуді сұрайды, бұдан оқушының көңіл күйінің өзгерген, өзгермегенін білуге болады.

3. Іс-әрекет рефлексиясы. Жеке жазба жұмыс рефлексиясы. Бұл жұмыс сабақтың соңғы этапы, қорытынды. Өткізу түрі – тестер, мини - шығарма, эссе, кесте, досыма хат, тірек сызба. Тәсілдерге тоқтала кетейік. Бірінші тәсіл «Received the answer(!) or not(?)». Оқушыларға бір жағында(!) белгісі бар, қандай сұрақтарға жауап алғанын жазады, , келесі бетінде (?) белгісі, қандай сұрақтарға жауап алмағанын жазады. Оқушылардың жауабы келесі сабақтың міндеттерін қоюға септігін тигізеді. Екінші тәсіл «Телеграмма». Сабақ соңында 10-15 сөзден тұратын ағылшын сабағы туралы ата-аналарына телеграмма жазу ұсынылады. 2-3 минут телеграмма құруға беріледі, содан соң барлығы өз телеграммаларын оқып жалпы қорытынды жасалады. Үшінші тәсіл «Өзіме хат» жазу дағдысын дамытуға септігін тигізіп, оқушының өзіндік талдау жасауына ықпал етеді. Сабақта не өткені туралы өз-өзіне хат жазу тапсырылады, оқушы жазбаша түрде талдау жасайды. Бұл тәсіл сын тұрғысынан оқыту әдісінің элементі болып табылады. Рефлексия адамның негізгі үш қасиетін өз бетімен білім алу, шешім қабылдай білу, бақталастыққа түсе білуін қалыптастырады, бұл 21 ғасыр талабы.

Ағылшын тілін оқыту әдістемесінің ең басты мәселелерінің бірі – тілдік материалды сөз әректінің әр түрінде дұрыс қолдана білу дағдыларын қалыптастырып, оны одан әрі дамытуға тиімді жаттығулар жүйесін

жетілдіру. Оқушылардың сөздік қорын, сөйлеу қабілетін дамыту мақсатында «Тыңдап түсіну» (Аудирование) әдісін кеңінен пайдаланудың үлкен көмегі бар. Тыңдап түсіну арқылы оқушы өзінің ақыл-ой шеберлігін дамытады, топ болып талқылауларға қатысып белгілі бір мәселені шешеді, ауызша айтылғандардан жоспар құрып, мазмұндама жазады, сұрақтарға жауап береді. Бұл дағдыларды кеңінен қалыптастыру үшін мұғалім ерінбей еңбек ету нәтижесінде жете алады.

Қорытындылай келе, ағылшын тілі сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға бағытталған білім мазмұнын игерген оқушылардың білімдері мен біліктері өмірлік жағдаяттарда қолдана білуді, әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істей білуді және алынған ақпараттарды сыни тұрғыдан бағалай білуді, өзінің болжамдарын ұсыну және зерттеулер жүргізу, өзінің ойын негіздей білуі, өз кәсібін дұрыс таңдай алуы, өмір бойы білім алуға дайын тұруы, іскерлігі мен дағдыларын адами іс-әрекеттердің әртүрлі салаларында, сондай-ақ тұлғааралық қарым-қатынас пен әлеуметтік қатынастарда өмірлік міндеттерді шешу үшін пайдалануды қамтамасыз ететіндігін айтқым келеді.

Әдебиеттер

1. «ҚР білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдаламасы» 2010ж.
2. Амандықова Г.Н., Мұхтарова Ш.Е. Шет тілін оқыту әдістемесі.- Астана, 2010. 260 б.
3. Мектептегі шет тілі. №4, 2011. 28 б.
4. Нестерова Н.Б. Оптимизация обучения монологической речи в 4-5 классах средней школы. ИЯШ №5, 1982. С.30.
5. Малахова Е. Болон процесі. «Басты мәселелер туралы», 2008. 150 б.
6. Аяпова Т., Әбілдаева З. «Ағылшын тілі» жалпы білім беретін мектептің 6-шы сыныбына арналған оқулық. Алматы: Атамұра, 2006. 269 б.
7. Jack C. Richards «Interchange Intro» Student's book third edition 252 б.
8. Мектеп ұстаздары әлемі» педагогикалық журналы №6 (4)2015 ж

ДИФФЕРЕНЦИРОВАННЫЙ ПОДХОД В ОБУЧЕНИИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Оспанова А.М

**Коммунальное государственное учреждение
«Общеобразовательная средняя школа №4 имени Н.К.Крупской»
города Балхаш Карагандинской области**

Понятие "дифференцированное обучение" в переводе с латинского "different" означает разделение, разложение целого на различные части, формы, ступени.

Дифференцированное обучение создает условия для максимального развития детей с разным уровнем способностей: для реабилитации отстающих и для продвинутого обучения тех, кто способен учиться с опережением. Этот

вывод – не дань моде, а жизнь, доказавшая, что люди всё-таки рождаются разными.

В условиях классно – урочной системы дифференцированное обучение обеспечивает индивидуализацию учебного процесса.

Цель дифференцированного обучения: организовать учебный процесс на основе учета индивидуальных особенностей личности, т.е. на уровне его возможностей и способностей.

Основная задача: увидеть индивидуальность ученика и сохранить ее, помочь ребенку поверить в свои силы, обеспечить его максимальное развитие.

Много возможностей для внутренней дифференциации представляет групповая работа. Под групповой работой понимается такое построение работы, где класс делится для выполнения того или иного задания на группы по 3 – 8 человек – чаще всего по 4 человека. Задание даётся группе, а не отдельному ученику. В малой группе учащийся находится в более благоприятных, чем при фронтальной работе всем классом, в условиях отношении возможностей действовать в соответствии со своей индивидуальностью. В беседе внутри малой группы он может высказать своё мнение, активнее участвовать в решении учебных задач в соответствии со своими интересами и способностями. Особенно благоприятные возможности для индивидуализации представляют группы, которые структурированы определённым образом. Сюда, прежде всего, относятся группы, которые сформированы учителем на основании уровня развития учащегося (обычно уровня знаний и (или) умственных способностей). В таких случаях более сильной группе предоставляются и более сложные (трудные) задания, а более слабой – задания легче. Группа может быть сформирована и на основе пожелания самих учащихся. В таком случае совместно работают ученики со сходными интересами, стилем работы и связанные дружескими отношениями. Работа в такой группе создаёт особые благоприятные условия для проявления личностных качеств. Кроме того, здесь можно предложить группам задания по выбору. Однако вместе с тем в групповой работе таится известная опасность для активности учащихся: более сильный и старательный из них начинают заглушать инициативу более пассивных, слабых и ленивых учащихся и сами решают за них задания.

Наиболее широкие возможности для индивидуализации обучения, для внутренней дифференциации, представляет дифференцированная самостоятельная работа, которая проходит в одиночестве и индивидуальном темпе.

Индивидуализация здесь осуществляется главным образом таким способом, что учащимся даются не одинаковые задания, а задания, которые варьируются в зависимости от индивидуальных особенностей учащихся, а также путём группировки учащихся внутри класса по различным признакам.

Одной из распространенных форм внутриклассной дифференциации является выполнение учениками заданий различного уровня сложности. При этом усложнение может происходить за счет привлечения пройденного

материала, когда ученикам необходимо установить близкие или дальние связи между различными фрагментами содержания. Усложнение заданий может происходить и за счет усложнения видов работы, усиления уровня творческой деятельности необходимой при выполнении задания. Например, на самом простом уровне ученикам предлагается прочитать параграф в учебнике, пересказать его, выделив

основные мысли; на более сложном уровне – прочитать параграф, составить план и вопросы к нему, на самом сложном уровне - прочитать параграф, дать аннотацию и рецензию на него.

Среди дифференцированных заданий широко распространены задания различной направленности: задания, устраняющие пробелы в знаниях, и задания, учитывающие имеющиеся у учеников предварительные знания по теме. Формой внутриклассной дифференциации является дозирование помощи учителя ученикам, которое включает временное облегчение заданий (разбивка текста или упражнения на самостоятельные части - порции), задания с письменной

инструкцией (например, с указанием последовательности действий), работы с подготовительными упражнениями (каждое подготовительное упражнение представляет собой этап выполнения основного), работы с наглядным подкреплением рисунком, чертежом.

Выполняя задание с дозированной помощью, ученик получает конверт с необходимыми инструктивными материалами, к которым он может обратиться, а он может и не обратиться в процессе выполнения задания.

Приемы дифференцированного обучения

при опросе, подаче домашнего задания и оценивании учащихся.

Приемы опроса учащихся

Очень часто на уроках формы опроса направлены на поиск пробелов и недостатков в знаниях учащихся. А ведь это должен быть поиск достоинств, знаний и умений. Главная задача в ходе опроса – поддержать, помочь, научить.

Прием 1. Солидарный опрос.

Ученик, вызванный к доске, не может справиться с заданием. Обращаемся к классу с вопросом: Кто может выполнить это задание? Затем из числа желающих выбираем наиболее предпочтительного (того, кто находится в хороших отношениях с отвечающим), и предлагаем ему шепотом помочь товарищу и научить его так, чтобы тот мог сам выполнить задание.

Почти тот же самый вариант, но немного измененный: ученика вызываем к доске, предлагаем ему тему, проблему или задание; затем он выбирает из класса того, в чьей помощи он нуждается (1-2 чел.), затем они берут все необходимые пособия, тетради, учебники и удаляются на последнюю парту, где в течение 15 минут идет подготовка, после чего ученик сдает учителю в присутствии своих тренеров изученный материал. Если ученик справился с заданием, он получает качественную оценку в баллах и поощрение на словах, оцениваем также труд тренеров, если опыт не получился,

неудовлетворительная оценка не выставляется, а учитель думает над другими способами и заданиями, позволяющими ученику добиться успеха.

Прием 2. Взаимоопрос.

Три ученика, подготовленные провести опрос тех, кто хотел бы ответить на "5", на "4" и на "3", садятся каждый на своем ряду и приглашают желающих. Если ученик записался в группу, где он быстро ответил на вопросы и получил "3", он может мигрировать в группу более высокого качества и попытаться счастья там.

Прием 3. Тихий опрос.

Беседа с одним или несколькими учениками происходит полупрошепотом, в то время как класс занят другим делом, которое предложил учитель.

Прием 4. Защитный лист.

Ученик нередко приходит на урок неподготовленным.

В таких случаях обычны два сценария.

Первый: строгий учитель перед каждым уроком проверяет знания. Попался – наказан, не попался – повезло... Такая игра в "кошки-мышки" порождает недоверие и много других отрицательных эффектов.

Второй: Доброму учителю выгодно признаться до урока, для убедительности что-нибудь приврал. Добрый пожурит, пообещает проверить знания потом, но, заваленный многочисленными школьными делами, скорее всего забудет. Такая ситуация тоже отрицательно действует на ученика и психологически проигрышна для учителя. Как быть?

Перед каждым уроком, всегда в одном и том же месте, лежит "Лист защиты", куда каждый ученик без объяснения причин может вписать свою фамилию и быть уверенным, что его сегодня не спросят. Зато учитель, подшивая эти листы, держит ситуацию под контролем.

Прием 5: Идеальный опрос (почти шутка).

Идеальный опрос – когда опроса нет, а функции его выполняются. Ученики сами оценивают степень своей подготовки и сообщают об этом учителю.

Приемы подачи домашнего задания

Вредный и достаточно распространенный прием – наказание домашним заданием повышенного объема или сложности. Но если уж задавать, то задавать с максимальной пользой.

Прием 1. Три уровня домашнего задания.

Учитель одновременно задает домашнее задание трех уровней .

Первый уровень – обязательный минимум. Главное свойство этого задания: оно должно быть абсолютно понятно и посильно любому ученику.

Второй уровень – тренировочный. Его выполняют ученики, которые желают хорошо знать предмет и без особой трудности осваивают программу. Эти ученики могут освобождаться от задания первого вида.

Третий уровень используется или нет учителем в зависимости от темы урока, подготовленности класса. Это – творческое задание. Обычно оно

выполняется на добровольных началах и стимулируется учителем высокой оценкой и похвалой. Диапазон творческих заданий широк:

частушки, басни, сказки, фантастические рассказы по учебным темам и т.п.;

чайнворды, сканворды, кроссворды и т.п.;

учебные комиксы;

плакаты – опорные сигналы;

мнемонические формулы, стихи и др.

Прием 2. Задание массивом.

Задается большой массив заданий сразу на достаточно большой промежуток времени. Например, из 50 заданий ученик должен выполнить 20. Важный психологический эффект: самостоятельный выбор задания дает возможность самореализации для ученика, происходит самосогласование ребенка и уровня заданий, которые он решает.

Прием 3. Сам себе учитель.

В течение последних 10 минут урока предлагаем учащимся придумать наиболее интересную форму и содержание домашнего задания. Кто какое домашнее задание для себя придумал, тот и будет его выполнять. Кто не сумел или не захотел придумать, тому домашнее задание формулируем сами.

Прием 4. Идеальное задание.

Достаточно схож с приемом 3. Учитель не дает никакого определенного задания, но функция домашней работы выполняется, то есть учитель предлагает школьникам выполнить дома работу по их собственному выбору и пониманию.

Приемы оценивания

От педагога в момент оценки результатов требуется эмоциональная уравновешенность, необходимая для объективной оценки, доброжелательность – в момент оглашения оценок любого уровня, умение учитывать возможности и реальные достижения каждого учащегося. Главное, чтобы оценка на уроке стала стимулом для дальнейшего приложения сил. Человеку нужен успех.

Прием 1. Оценка – не отметка.

Оцениваем не только цифрой. Оцениваем словами, интонацией, жестом, мимикой...

Вариант: учитель, потирая ладони, с хитрым видом выдает группам на листочке задание каверзное, но посильное... Через 10 минут ученики справляются. Учитель: "Ну что с вами делать! Вы же мой золотой фонд невыполненных заданий погубите! Вот уж в следующий раз..."

Прием 2. Рейтинг.

Завершив работу, ученик сам ставит себе отметку. За ту же работу отметку ставит и учитель. Записываем дробь. Например, 4/5. Задача учителя – приучить ученика к регулярному оцениванию своего труда.

Прием вводится на период согласования критериев отметки, а через некоторое время числитель и знаменатель все чаще совпадают.

Прием 3. Кредит доверия.

В некоторых случаях ставим отметку в "кредит". Спорная четвертная. Предмет волнений и надежд. Учитель: "По отметкам ты на "4" ("5") чуть-чуть не доработал. Но у меня создалось впечатление, что ты можешь и хочешь. Это так? Если да, то давай попробуем поставить тебе высокую оценку, а в следующей четверти станет ясно, насколько мы были правы".

Прием 4. Система стимулов.

Вариант 1. Листочек с отложенной оценкой.

Не желая выставлять низкую оценку, выдаем учащемуся листочек, в который он записывает тему, заданный вопрос или задание, с которым не справился, дату и возвращает учителю. При следующем опросе предлагаем ученику ответить или выполнить задание, которое содержится в отложенном листке.

Вариант 2. Развернутая оценка.

Наряду с цифровой оценкой делаем запись, раскрывающую наше отношение к ученику и его достижениям.

Вариант 3.

Достаточно хорошей оценкой могут быть:

- маленькая грамота;
- благодарственное письмо или диплом "За победу на уроке", "За маленькое открытие", "За помощь другу";
- благодарственная запись в дневнике;
- книга, открытка с дарственной надписью, стихотворение, посвященное ученику.

Среди приведенных приемов нет такого, который можно назвать самым главным. Радуга из одного цвета – не радуга. Только поддерживая друг друга, приемы дают "радужный" эффект. Многоцветную картину не нарисовать одним махом. Терпение и постепенность! Лучший способ загубить педтехнику – схватиться за все сразу.

Дифференциация обучения позволит мне организовать уроки на основе учета индивидуальных особенностей личности, обеспечит достижение всеми учениками цели урока

В заключении выражаю готовность к дальнейшему совершенствованию своих знаний в контексте новых технологии, готовность овладеть современными образовательными навыками в соответствии с требованиями времени.

Хотелось бы закончить словами Шалва Александровича Амонашвили: «Мы принуждаем наших детей заучивать и запоминать огромный груз мёртвых знаний... Именно на этом отрезке жизни растущий и взрослеющий человек мог бы получить мощное развитие талантов и способностей, познавательных мотивов и взглядов, составить в себе целостную картину мира».

Учитель призван совершать чудеса. Их ждут от него ученики, и это происходит, если смоделированы такие условия, при которых личность ребенка получает наибольшее развитие. Общество ставит перед учителем задачу - обеспечить условия гармоничного развития ученика как личности. Я думаю что

все вышеуказанные методы дифференциации помогут мне достичь целей урока и вызовут интерес детей к уроку.

Мы всегда помним слова великого педагога В.Сухомлинского: «Если не повышаются знания учителя, то ученики будут обречены на скудные следования учебникам, у ребенка пропадет охота к знаниям, погубим его интеллектуальные задатки и способности.

Поэтому для меня важно было продумать интересные задания на цели, методы дифференциации, активного преподавания, которые будут реализованы на моих уроках.

Литература

- 1.Алексеев СВ. Дифференциация в обучении предметам естественнонаучного цикла.- Л., 1991.
- 2.Гроот Р. Дифференциация в образовании, //Директор. -1994. - V5.
- 3.Беляева Н.В. Дифференциация обучения на уроках литературы. // Литература. – № 17-24, – 2008.
- 4.Качурин М.Г. Организация исследовательской деятельности учащихся на уроках литературы. – М.: Просвещение, 1988. – С. 10.
- 5.Кан-Калик В.А., Хазан В.И. Психолого-педагогические основы преподавания литературы в школе: Учеб.пособие для студентов педагогических институтов. – М., 1988.
- 6.Перевозный А.В. Дифференциация школьного образования: сущностные характеристики и структура // Школьные технологии. – 2007. – № 2. – С. 49.

БЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕР ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУЫТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ҚҰРАЛЫ

Оспанова Г.А.

№ 3 гимназия КММ, Қарағанды қ.

Жаңа қоғам кеңістігінде жас ұрпаққа жаңаша білім беру жолында түбегейлі өзгерістер жүріп жатыр. ХХІ ғасыр ғылым мен білімнің қарыштап дамыған ғасыры деп аталатыны мәлім. Сондықтан қазіргі ұстаз шәкіртіне ғылым негіздерінен мәліметтер беріп қана қоймай, оны дүниежүзілік білім, ақпарат, қатаң бәсеке жағдайында өмір сүріп, жаңа дәуір жаңалықтарымен суарылып отыруына қолдау көрсетуге тиісті.

Бұл істе нәтижеге қол жеткізу үшін, мұғалімнің – қоғамдағы болып жатқан тез өзгеріп тұратын әлеуметтік-экономикалық, педагогикалық өзгерістерге тез төселгіш, жаңаша ойлау жүйесін меңгерген, жан-жақты білімдарлығы, тұтас дүниетанымы болуы қажет. Өз пәнінің шеңберінде қалып қойған мұғалім балаға білім, тәрбие берудегі биік мақсаттарға жете алмайтыны анық.

Қазақстанның бүгіні мен ертеңі жас ұрпақтың еншісінде. Ал жас ұрпақты жан-жақты, терең білімді етіп қалыптастырудың бірден-бір жолы - оқушыға білімді терең игертудің тиімді әдіс-тәсілдерін іздестіру, шығармашыққа жетелеу. Бұл жағдайда мұғалімнің терең біліктілігі қажет. Қазіргі заман

талабына сай ойшыл, ғылыми-әдістемелік біліммен терең қаруланған, педагогика мен психологияны жетік меңгерген шебер мұғалім қажет.

Білім сапасы-мұғалімдер қызметінің сапасы. Оқушыларға нені үйрету керек екенін мемлекеттік стандарттар, бағдарламалар белгілейді. Ал «қалай оқыту керек?» деген сұраққа жауапты тек мұғалімнің кәсіби даярлығынан, өз ісін жоспарлай, өзінің нақты мақсаттарын болжап, көре алуынан, баланың әрекетін ұйымдастыра алатын шеберлігінен іздеу керек. Білім беру жүйесін жаңғыртудың басты бағыты ретінде оқушылардың өзін дамытуы және қоғам өміріне пайдалы үлес қосуы үшін ақпаратты өздігінен алу, талдау, құрылымдау және тиімді пайдалануын көрсетуге болады.

Функционалдық сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Олай болса, функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады.

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығы дегеніміз – оқушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімін сыныптан тыс жерде, кез келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету. Егер осы шарттар бастауыш сыныпта орындалғанда оқушының функционалдық сауаттылығы қалыптасады.

Оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытуда оқу бағдарламасындағы әрбір пәннің рөлі зор. Осыған орай, оқыту процесі оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталуы тиіс.

Демек, функционалдық сауаттылықты қалыптастыру үшін әр сабағымызда біз тек оқулық шеңберіндегі білімді үйретумен шектеліп қана қоймай, кең түрде әр баланың талабына, деңгейіне сай жұмыстарды саралап, ыңғайластыруымыз керек. Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын арттыруда жаңа инновациялық әдіс-тәсілдердің ең тиімдісін пайдалану жоғарғы нәтиже береді деген қағидамен, өзім сабақтарымда белсенді әдістерді жиі, әрі тиімді қолданамын. Төменде өз сабақтарымда қолданылған әдіс-тәсілдердің түрлерінен мысалдар:

1. «Шығарма кестесі» әдісі арқылы оқулықтағы екі автордың ұқсас мәтіні алынады. Мақсаты мәтіндегі кейіпкерлерді табу, іс – әрекетін талдау, іс – әрекеттің нәтижесін шығару. Екі мәтіннің негізгі түйінді ойын табу. Бұл тапсырма арқылы оқыған шығармаға баға бере алады, яғни өзіндік пікірлерін білдіре алуға үйренеді.

2. «Қабырға сұлбасы» әдісі арқылы мәтіндегі кейіпкердің іс-әрекеті мен мінез құлқына пікір беру тапсыралады. Бұл әдіс арқылы оқушылар пікір бере алады және өз ойларын жеткізуде тілдік дағдылары дамиды.

3. «Жарнама құру» әдісі. Бұл әдіс арқылы оқыған шығармалары бойынша жарнама түрлерін құрастыра алады. Бұл арқылы өмірде қажетті ақпарат түрлерімен жұмыс жасай алуға үйренеді.

Оқу процесінде интербелсенді әдістерді қолдануда оқушылар төмендегідей білім, білік, дағдыларды үйренеді:

- терең ойлану, жеке рефлексиялық қабілеттерді дамыту;
- өз идеялары мен әрекеттерін талдау және оларға баға беру;
- ақпаратты өздігімен түсініп, жан-жақты талдап, таңдап алу;
- өздігімен жаңа түсінік пен білім құрастыру;
- пікірталастарға қатысып, өз ойы мен пікірін дәлелдеу;
- шешім қабылдау және қиын мәселелерді шешу;

Келесі белсенді әдістер осы аталған дағдыларды қалыптастырға көмек бола алады.

Көрсету және модельдеу:

Айқын, жақсы құрылымдалған көрсетілімдерді ұсыну, мысалы, есепті қалай шешу керектігін, кестені түсіндіру, компьютерлік бағдарламалық жасақтама қолдану.

Түсіндіру және сипаттау:

Бұрынғы жұмысқа немесе әдіске негіздеп нақты, жақсы құрылымдалған түсініктеме беру: мысалы, есепті шығаруда есептеу тәсілін баяндау және бұл неліктен осылай шығатынын түсіндіріп, қолданылған шамалардың, математикалық терминнің, таңбаның немесе шартты белгілеу жүйесінің мәнін беру, жалпылама пайымдау үшін қолданылатын мысалдарды келтіре отырып, есепті шығару жолдарын түсіндіру.

Сұрақ қою және талқылау:

– Барлық оқушылардың қатысып отырғанына көз жеткізу үшін сұрақ қою тәсілі сабақтың бағытына және қарқынына сәйкес келетін жолдармен жүзеге асырылуы тиіс (қажет болған жағдайда, құрылғылардың, калькулятордың көмегімен немесе өзара қарым- қатынас арқылы, белгілер мен таңбаларды қолдану арқылы);

– шебер ойластырылған, өңделген және мақсатқа бағдарланған ашық және жабық сұрақтарды қолдана отырып, қабілеті жағынан әртүрлі оқушылардың пікірталасқа қатысып отырғанына көз жеткізуге болады;

– түсініктеме беруін сұрап;

– оқушылардың жауап берудің алдында ойлануына уақыт беру керек; оқушылардың жауаптарын мұқият тыңдап, олардың білімін дамыту үшін сындарлы әрекет ету;

– оқушыларға қозғау салып, ойлануына түрткі болу.

Зерделеу және зерттеу:

– оқушылардың проблемалық мәселе көтеруін немесе зерттеу ағытын жорамалдауды сұрау;

– белгілі бір жағдайларды жалпылауға болатынын зерттеуді сұрау; қарсы мысалдар іздеп, ерекше жағдайларды айқындауды сұрау;

– оқушыларды проблема мен оның шешімін ұсынудың графикалық немесе сызбалық нұсқадағы балама тәсілдерін қарастыруға, проблемаға басқаша тұрғыдан қарау үшін бір түрінен екіншісіне көшуге ынталандыру.

Бекіту және қолданысқа енгізу:

– жаңадан меңгерілген дағдыларды тәжірибеде қолдану және дамыту үшін сыныпта және үйде орындауға арналған әртүрлі жаттығулардың көмегімен түрлі мүмкіндік ұсыну;

– оқушылардың үдеріс барысында әріптесімен жұпта немесе топта бірлесе ойлануы немесе талқылау арқылы оларды өз идеялары мен пайымдауларының ауқымын кеңейтуге немесе өз жұмыстарының жазбасын жүргізу әдістері мен тәсілдерін салыстыруға және жетілдіруге ынталандыру;

– оларды оқу бағдарламасындағы проблемаларды шешуде математикалық дағдыларын тиімді қолдануға ынталандыру.

Рефлексия және бағамдау:

– оқушылардың қателерін анықтап, олардың өзін және оған алып келген түсінбеушілікті талқылай отырып, бұны оқытудың жағымды қыры ретінде қолдану;

– оқушылар өздері таңдаған әдістері мен ресурстарын неліктен таңдағанын түсіндіру үшін пікірталас жүргізу;

– оқушылардың топқа немесе бүкіл сыныпқа жасаған таныстырылымын бағамдау; олардың жазбаша жұмысына ауызша кері байланыс ұсыну.

Қорыта келе интербелсенді әдістерді тиімді және жиі қолдану барысында оқушылар белсенді болуға, өзіндік пікір қалыптастыруға, өз ойларын дұрыс жеткізе білуге, өз көзқарасын дәлелдеуге, пікірталас жүргізуге, басқаларды тыңдауға, өзге пікірді сыйлауға және онымен санасуға үйренеді. Яғни, оқушылардың бойында кең ауқымды дағдыларды қалыптастыруға көмек бола алады.

Әдебиеттер

1. Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты [Электрондық ресурс] Қолжетімділік коды <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1500000327>

2. Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын жаңарту аясында қазақ тілінде оқытатын мектептердің бастауыш сынып мұғалімдерінің біліктілігін арттыру курсының мұғалімге арналған үлестірме материалдары– Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2016. – 334 б.

3. А.Қ. Әлімов, Б.М. Қосанов Бастауыш сынып мұғалімдеріне: Интербелсенді әдістеме–Алматы, 2010-115 бет

ИНТЕГРИРОВАННЫЕ ЗАНЯТИЯ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ И ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Остапенко Е.П.

**ГККП «Детско-юношеский центр «Элем»
г. Темиртау, Карагандинская область, Республика Казахстан**

В настоящее время в Казахстане идет становление новой системы образования, ориентированной на вхождение в мировое образовательное пространство. Этот процесс сопровождается существенными изменениями в педагогической теории и практике учебно-воспитательного процесса. Происходит смена образовательной парадигмы: предполагаются иные подходы, иное право, иные отношения, иной педагогический менталитет. Главой государства Н. Назарбаевым в Послании народу Казахстана «Социально-экономическая модернизация - главный вектор развития Казахстана» [1] поставлена конкретная задача по принятию пятилетнего Национального плана действий по развитию функциональной грамотности подрастающего поколения.

В современных условиях решения этой стратегически важной для страны задачи главными функциональными качествами личности являются инициативность, способность творчески мыслить и находить нестандартные решения, умение выбирать профессиональный путь, готовность обучаться в течение всей жизни. Все данные функциональные навыки и компетенции необходимо начинать формировать уже детей в старшем дошкольном возрасте в условиях правильной организованной педагогической деятельности.

В работе с детьми дошкольного возраста для решения современных задач образования и необходимостью снабдить маленьких детей важными компетенциями, необходимо нам, педагогам интенсивно искать новые интересные формы, новые приемы работы. Это так же необходимо для того, чтобы сделать детскую деятельность привлекательной, интересной, необходимой и важной для самого ребёнка. Кроме этого организация учебно-воспитательного процесса в современных инновационных условиях требует от педагога постоянного совершенствования практической деятельности путем поиска новых ценностных приоритетов в определении содержания, форм и методов организации познавательной деятельности детей.

Нам бы хотелось представить работу центра развития личности «Детская Академия» ГККП «Детско-юношеский центр «Элем» с практической стороны, и показать, как строится процесс обучения, какие приоритетные формы работы используются педагогами для достижения высоких результатов в работе и эффективного формирования у детей современных компетенций.

Форма организации работы с детьми – это занятие. Как известно, ведущий вид деятельности дошкольника - это игра, поэтому все занятия обязательно проходят в игровой форме, с привлечением сказочных героев, с большим

количеством наглядности. Именно через игру происходит обучение и развитие ребенка. Анализ показал, что детям трудно сосредоточиться на однообразной, непривлекательной для них деятельности, в то время как в процессе игры они достаточно долгое время могут оставаться внимательными; внимание вызывается внешне привлекательными предметами, событиями и сохраняется до тех пор, пока сохраняется интерес. Следовательно, игровая деятельность и есть тот необходимый базис, в рамках которого происходит формирование и повышение интеллектуальной активности ребенка.

Смена деятельности – обязательный прием занятия, так как детям данного возраста сложно долго удерживать и концентрировать внимание на одном виде деятельности. Это основные моменты на которых строятся все наши занятия.

Кроме этого мы выделили для себя наиболее эффективную модель проведения занятия – интегрированное занятие.

Почему интегрированное занятие?!

Дошкольник воспринимает все, что происходит вокруг него целостно. У него нет конкретности, что тот или иной объект относится к определенной области знаний. Для него не существуют отдельно объекты лишь в пределах учебного предмета: животные и растения – это из «ознакомления с окружающим», числа и геометрические фигуры – это «математика». Используя эту особенность детей дошкольного возраста, мы можем шире подойти к изучению той или иной темы. А реализовать это можно проводя интегрированные занятия.

Интегрированное занятие позволяет рассмотреть изучение одного объекта или одной темы в разных плоскостях, так как они построены на междисциплинарной связи понятий. Кроме этого перемена сфер деятельности, которая обязательно присутствует на подобных занятиях, соответствует активно - подвижной природе детей. Ребенок, не успевает «уставать» от объема получения новой информации, в нужный момент, переключаясь на новую форму усвоения материала. Объединяя в нужной пропорции элементы развития речи, изобразительности, математики, логики, физического развития в одно интегрированное занятие, педагог может удержать внимание детей на максимуме довольно долго и, как результат, добиться максимального понимания детьми нового материала. Так же интегрированные занятия просто незаменимы для проверки сформированности каких – либо знаний у детей по разным предметам. В одном занятии мы можем проверить, чему научились малыши за определенный период в определенной области знаний. Проводятся такие интегрированные занятия, как занятия - обобщение, подведение итогов по изучению определённых тем.

Структура интегрированных занятий требует особенной четкости, продуманной и логической взаимосвязи материала из разных дисциплин на всех этапах изучения темы.

Интеграция образовательных областей может быть самой различной. Например, социализация, коммуникация, познание, здоровье, труд, музыка, безопасность. Педагог в праве сам выбирать образовательные области для

интеграции, так только он знает особенности своего детского коллектива, что будет наиболее интересно детям, через какие предметы дети лучше усвоят материал и что создаст для них проблемные ситуации.

Использование информационно-коммуникационные технологий обязательная интеграционная область на подобных занятиях. Например, использование мультимедийных презентаций сочетает в себе много компонентов, необходимых для успешного обучения дошкольников. Это и телевизионное изображение, и анимация, и звук, и графика. Анализ использования таких приемов показал, что познавательная мотивация увеличивается, облегчается овладение сложным материалом.

Особое значение на интегрированных занятиях придается такой интеграционной области как формированию логической грамотности. Уровень сформированности логического мышления у ребенка является показателем его общего интеллектуального развития. Поэтому, при изучении какой-либо темы педагог должен обязательно ввести проблемную ситуацию, логическую проблему, заставляя искать решение нестандартных задач, размышлять и анализировать над предлагаемой проблемой. Умение мыслить логически, выполнять умозаключения без наглядной опоры, сопоставлять суждения по определенным правилам - необходимое условие успешного усвоения учебного материала. Важно отметить, что использование упражнений и заданий данной интеграционной области должны предлагаться детям на завершающем этапе занятия, когда дети в полном объеме изучили материал новой темы.

На примере нескольких интегрированных занятий мы покажем свою работу.

Интегрированное занятие «Дорогою добра, или путешествие Кая и Гербы». Это занятие-обобщение, где главный персонаж Герда идет на выручку своего друга Кая, и все задания объединены общей темой. Дети в различных областях знания проявляют сформированность определённых умений и навыков.

Путешествие по сказке ребята совершают по плану-путешествия, где они могут проследить этапы своего пути. Проходя от героя сказки к герою (от этапа к этапу) по линиям, ребята повторяют такие геометрические понятия как линии (прямые и кривые, ломанные, замкнутые и незамкнутые).

Добравшись до Феи Цветов, детям необходимо проявить знания из окружающего мира: помочь девочке посадить цветочки (правильно расставить картинки роста растения), провести мини-беседу о правильном уходе за цветами, соединить слова с частями растения.

В этом занятии дети проявляют навыки чтения.

Здесь же идет интеграции предмета «логика», через следующее задание: дети сравнивают цветы, исключают лишний, при этом объясняя, почему он лишний (по цвету, по форме, по размеру).

Далее дети приходят к замку Принца и Принцессы. Живут Принц и Принцесса в замке, в котором много больших залов. Определить сколько вокруг залов, детям предлагается через загадку.

Отгадать прошу вас я, сколько залов здесь друзья.

Справа один и слева три, сколько вместе, говори.

Педагог сообщает, что они находятся вокруг нас. Раньше, что бы в замке было светло, они освещались свечами. Ребятам необходимо зажечь нужное количество свеч.

В этом задании проверяются знания по математике.

Далее по плану дети двигаются дальше. И встречают на пути маленькую разбойницу. На этом этапе идет интеграция чтения, логики, окружающего мира. Чтобы узнать, кто живет у маленькой разбойницы, детям необходимо прочитать слова. Затем назвать всех животных обобщающим словом, исключить лишнее животное и объяснить, почему оно лишнее.

Дети добираются до замка Снежной Королевы. Но, чтобы Снежная Королева отпустила Кая, ребятам необходимо собрать слово «добро» из букв, сделать звуковой анализ этого слова. А так же, превратить Снежную Королеву в добрую, сделав волшебные снежинки.

На этом этапе идет интеграция предметов изобразительной деятельности и развития речи.

Интегрированное занятие «Морское путешествие».

На этом занятии ребята путешествуют по просторам Тихого океана. В ходе занятия происходит интеграция математики, окружающего мира, изобразительной деятельности, логики. Например, чтобы узнать, на чем они будут путешествовать, необходимо соединить почки по порядку. Чтобы расшифровать название корабля, необходимо решить приметы, соотнести ответ с буквой и прочитать название корабля.

На протяжении путешествия дети знакомятся с разными видами морских обитателей, и педагог рассказывает о них (окружающий мир).

В пути ребята встречают и пиратов, которые приготовили для них «хитрые» задания по логике.

В конце занятия ребятам предлагалось нарисовать морское путешествие, или какого-нибудь морского обитателя.

Интегрированное занятия «Лесные приключения с Красной Шапочкой»

Это интегрированное занятие для детей средней группы (4-5 лет)

Красная Шапочка должна принести пирожки бабушке. На лесных тропинках она встречает белочку, ежика, птичку, медвежонка, гусеницу.

Выполняя задания лесных зверят, ребята демонстрируют знания по математике, развитию речи, логике. Складывают пирожки по порядку в корзинку (математика). Срывают яблочки с дерева для ежика (чтение, на каждом яблочке написан слог, его надо прочесть), собирают для мишки малинку с определенной буквой, наводят порядок в кладовочке у белочки (логика, исключи лишнее).

Интегрированное занятие «Мы со спортом дружим!»

Данное интегрированное занятие для детей старшего дошкольного возраста. В гости к ребятам приходит веселый улыбчивый здоровый Гантелькин. А такой он, потому что любит заниматься спортом. Главный герой

рассказывает детям о спорте, о занятиях физкультурой и о важности этих занятий. Он приглашает детей в путешествие по стране Спортландия, где Гантелькин знакомит ребят со своими друзьями спортсменами, с разными видами спорта, со спортивными играми и на каждом этапе занятия выполняют различные задания.

Так, баскетболисты, предлагают ребятам забросить мячи в баскетбольную корзину, но чтобы мяч попал в нее, необходимо решить примеры. (интегрирующая область: математика). Гимнасты предлагают детям сравнить гимнастические ленты по форме, цвету, размеру; исключить лишнюю ленточку; измерить длину ленточек с помощью линейки (интегрирующая область: логика, геометрия). Теннисисты предлагают ребятам поймать теннисные мячики и назвать буквы, которые на них написаны. Затем дети собирают из букв слово «зарядка» (интегрирующая область: развитие речи). Футболисты предлагают детям «забить гол». Дети выполняют графический диктант, работают по клеточкам. На протяжении всего занятия дошкольниками знакомятся с новыми словами: «булавы», «корт», «сет», «матч». Таким образом, в одном занятии идет интеграция: математики, логики, окружающего мира, физкультуры, развития речи.

Важный и необходимый этап на каждом занятии это рефлексия. Этот этап занятия позволяет педагогу проследить интерес детей, увидеть наиболее удачные моменты и отметить, над чем необходимо поработать.

На занятии «Дорогою добра» рефлексия проходит так: если детям было интересно, и они легко справились со всеми заданиями, то им необходимо раскрасить розочку на карте в красный или розовый цвет, а если было сложно, то розу можно раскрасить в зелёные или синие.

В заключительной части занятия «Морское путешествие» ребятам предлагалось выбрать себе на память рыбку. По выбору цвета – определялось настроение ребёнка.

На занятии «Лесные приключения» дети делают цветочную полянку около домика бабушки. Цвет так же информировал педагога о настроении ребенка.

Таким образом, роль интегрированных занятий сложно переоценить.

Мир, окружающий детей, познается ими в своем многообразии и единстве. Так интегрированные занятия позволяют изучить определённую тему, не дробя её на разнообразные фрагменты, а получить представление о ней, как целостном явлении с разных сторон. На интегрированных занятиях развивается творческий потенциал детей, побуждающий к активному познанию окружающей действительности, развитию мышления, коммуникативных способностей. Кроме этого, форма проведения интегрированных занятий нестандартна, интересна, снимается утомляемость, перенапряжение воспитанников за счет переключения на разнообразные виды деятельности, повышается познавательный интерес.

Интеграция дает возможность для самореализации, самовыражения и активного творчества самих педагогов.

Поиск новых интересных форм работы, использование современных методик, отслеживание новейших технологий в новой, постоянно совершенствующейся системе образования позволят сделать нашу работу важной и полезной для дальнейшего успешного развития ребенка. Наша работа - это первая ступенька в овладении детьми современными интеллектуальными компетенциями. Получив развитие в нашем центре, ребенок без труда адаптируется в обновленном школьном мире, проявляя такие важные качества, как познавательную и творческую активность, высокую мотивацию к дальнейшему развитию, свободу мышления. Так, на примере работы Центра развития личности «Детская Академия» успешно работающего в «Детско – юношеском центре «Әлем» г. Темиртау, мы видим, как можно реализовать первые шаги в развитии современной, свободной, активной личности, владеющей интеллектуальными компетенциями.

Литература

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева «Социально – экономическая модернизация – главный вектор развития Казахстана», 27.01.2012.
2. Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева «Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства», 14.12.2012.
4. Сажина С.Д. Технология интегрированного занятия в ДОУ. Методическое пособие.- М.: ТЦ Сфера, 2008.
5. Белая К., Павленко И. и др. Интеграция – как инструмент создания новой модели ДОУ //Управление ДОУ - М., № 4,2003 год.

ЕРТЕ ЖАСТАН АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Өтебаева Ш.Ш.

**М.Х. Дулати атындағы Тараз мемлекеттік университеті
Қазақстан Республикасы, Тараз қаласы**

XXI ғасыр табылдығын білім мен ғылымды инновациялық технология бағытымен дамыту мақсатымен атауымыз үлкен үміттің басты нышаны болып табылады. Ұрпағы білімді халықтың болашағы бұлыңғыр болмайды дегендей, жас ұрпаққа саналы, мән-мағыналы, өнегелі тәрбие мен білім беру бүгінгі күннің талабы.

Шетел тілі біздің мемлекетіміздің халықаралық байланыстарын дамытуға мүмкіндік беретін тұлғааралық және мәдениаралық қарым- қатынастардың аса маңызды құралы болып табылады. Мемлекеттің халықаралық байланыстарының сапалық өзгерістері адамның практикалық және зияткерлік іс-әрекетінде шетел тілдерінің сұранысқа ие болу қажеттілігін туғызып отыр.

Ағылшын тілін тереңдетіп, жан-жақты оқытуды қоғам, уақыт қажет етіп отыр. Қазақстан Республикасының тәуелсіз елге айналып, әлемдік өркениеттің даму жолына түсуі, ағылшын тілін жетік меңгеруді талап етеді. Шетел тілін

ерте жастан оқыту бүгінгі таңда өзекті мәселелердің бірі болып саналады, себебі Қазақстан Республикасының шет елдермен саяси, экономикалық, әлеуметтік және мәдени қарым-қатынастары күннен-күнге даму үстінде.

Тіл мәселесін сөзге тиек ете отырып, Н.Ә.Назарбаев қазақстандықтардың жаңа ұрпағы ең кем дегенде үш тілді біліп, қазақ, орыс және ағылшын тілдерін еркін білу тиіс екендігін айтты. Сонымен қатар ағылшын тілін кеңінен білмейінше, ұлттың бәсекеге шынайы қабілеттілігі туралы айту қиын болатындығын ескерте отырып, барлық ата-аналарды балаларын үш тілде оқытуға шақырды. Шәкірттер қазақ тілін толық әдеби нормада меңгеріп, орыс тілі мен ағылшын тілін еркін білу қажет. Ал ғалымдардың зерттеуінше, бала жас кезінде тілді қиналмай әрі еркін меңгереді екен. Сондықтан да орта білім беру жүйесінде басты бағыттардың бірі шет тіліне ерте жастан оқыту болып табылады. Соңғы он жылда ағылшын тілін бастауыш сыныптардан бастап оқыту көптеген мектептерде эксперименттік деңгейде жүргізіліп келді.

Көптілді қоғамдағы білім мақсаты бұл көпұлтты мемлекеттегі ұлттардың сыйластығы, бір-бірін түсіне білудің коммуникативті қарым-қатынас жасай білуге үйрету. «Жеті тілді білген, жеті қат жер астындағын біледі» немесе «Жеті жұрттың тілін біл, жетпіс түрлі білім біл» - деген ата-бабамыз сол ерте заманда көрегенділік көрсетіп, көп тілді білудің маңыздылығын атап көрсетіп, келешек ұрпаққа басқа ұлт тілін, салт-дәстүрін, мәдениетін үйренуге өсиет еткен.

Психолог Е. В. Жиркованың пікірінше, шетел тілін оқыту және баланың абстрактілі ойлау қабілетін дамытуда баланың сурет салу, сөйлеу қабілетін, есептеу қабілеті шетел тілімен байланысты жоғарылайды. Сол жастағы балалармен салыстырғанда шетел тілін оқыған балалардың оқу қабілетінің деңгейі өте жоғары деген пікір айтады ғалым.

Шет тіліне оқыту процесінде пәнаралық байланыстың, әсіресе, шет тілінің қазақ, орыс тілдерімен байланысы ерекше орын алады, себебі бұл пәндердің басты мақсаты жасөспірімдерді тілге үйрету. Оқушы шет тілдерін меңгеру арқылы басқа елдердің өмірімен, тарихы мен мәдениетімен таныса отыра, өз елінің өмірін, тарихын, мәдениетін терең түсінетін болады.

Шет тілін ерте жастан оқытуда жас өспірімдердің физиологиялық, психологиялық қызмет көздерінің мол екені баршамызға мәлім.

Жас өспірімдердің:

- Тез қабылдауы;
- Еліктеуге бейімділігі;
- Қиялының әртүрлілігі;
- Ойлау ауызша сөйлеу іскерліктерінің дамуы;
- Танымдық іс-әрекеттерінің басымдылығы;
- Есте сақтауы;
- Қызығушылық қасиетінің молдығы мен әртүрлілігі;
- Жан-жақты тәрбиелеуге бейімділігі;
- Еліктеуіш қасиетінің басым болуы;
- Сезімтал болуы;

- Іс-әрекетті ойын түріндегі тез қабылдауы;

Шет тілін ерте жастан оқытудың басты мақсаты оқушылардың бойында қарым-қатынас біліктілігін қалыптастыру және қарым-қатынасты дамыту. Осы басты мақсатқа жету барысында, оқушылардың бойында бағдарлама талаптарына сай төмендегідей іскерліктерін қалыптастырып, дамытуымыз қажет.

- Тындап түсінуді
- Сөйлеуді (монолог және диалог түрінде)
- Оқуды
- Жазу, хат жаза алуды

Шет тілін ерте жастан оқыту сатысында ауызша сөзді дамыту одан арғы ауызша базаның дамуына әсерін тигізеді. Ауызша сөз басқада іскерліктердің дамуына негіз болып табылады. Ерте жастан шет тілін оқыту оқушылардың коммуникативті даму біліктілігін, оқушылардың қызығушылығын ұйымдастыруға мүмкіндік береді, бірден көп тілдерде сөйлеуге мүмкіндік алады.

Ағылшын тілін үйрету барысында музыканың ықпалы зор. Ән тілілік қарым-қатынас құралы ретінде жаңа сөздер мен сөз тіркестері құралып оқушының сөздік қорының көбеюіне ықпал етеді. Ән, өлең тыңдау кезінде таныс лексика оқушы есінде тез жатталады. Шет тілінде ән айтып үйрену барысында оқушы дыбыстарды дұрыс атап үйренеді, сөйлемге дұрыс екпін қояды. Әнмен жұмыс барысында оқушының көңіл күйі көтеріліп, тілге деген қызығушылығы арта түседі. Сабақ барысындағы әндер мұқият жас ерекшелігі ескеріліп таңдап алынуы керек. Сонымен қатар электронды оқулықтардың пайдасы өте зор. Сабақта электронды оқулықтарды пайдалану арқылы оқушының шығармашылық қабілетін арттыруға, ізденісін ұлғайтуға, танымдық көзқарасын қалыптастыруға, өзіндік жұмыстарды тез орындауға машықтануына негіз қаланады.

Электрондық оқулықта тәжірибелер мен басты кейіпкерлердің өмірі, анықтамалық сөздік, әр тарау бойынша тестік сұрақтар бар. Бұл мәлімет оқушылардың өзіндік ізденісін тудырады және осы бағытта жұмыс істеуге дағдыландырады.

Шет тілін ерте жастан оқытудың тиімділігі оқушылардың пәнге деген қызығушылығымен бірге олардың сабаққа түгел атсалысатындығы, бәсекеге қабілеттілігі, бір-бірінен қалғысы келмей емін-еркін, сөздерді қайта-қайта айтуда бір-біріне ықпалдарының әсер етуі жақсы нәтижелерге жетелейді. Қазақтың қахарманы Б. Момышұлы: «Қолына қалам ұстаған әр азамат ана тілінің қорын игерумен бірге, басқа тілдердің де асыл қазынасынан сусындауы, оны кәдеге жарата білуі абзал» дегендей қазіргі кезде ағылшын тілін ерте жастан меңгерудің маңызы зор.

Қорыта келе, айтпақ ойым - шет тілдерін ерте жастан оқыту өте тиімді. Ағылшын тілі - дүниежүзілік маңызы бар тіл. Біріншіден, ол ғылым тілі. Екіншіден, ағылшын тілі - өнердің, әдебиеттің, саясаттың, сауданың,

ақпараттың тілі. Сондықтан болашақ бәсекеге қабілетті мамандар дайындауда ағылшын тілін оқытып, игерту қажет. Бұл - бүгінгі заманның талабы.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы // Қазақстан мұғалімі. 2004.42-43 б.
2. Қазақстан мектептеріндегі шетел тілдері. 2008 ж. №5 6-7б.
3. Шет тілін оқытудағы әдістеме » З.Н.Утегулова. 2009 ж. №3 24-26 б.
4. «Мектептегі шет тілі » 2011 ж. №52 14-17 б.
5. «Шет тілін оқыту әдістемесі» Амандықова Г.Н. Мұхтарова Ш.Е. Баймұқанова Б.С 35-

РОЛЬ ПЕДАГОГА ВО ВЗАИМОДЕЙСТВИИ ДЕТСКОГО САДА И СЕМЬИ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Перина А.В.

**КГКП « Детский сад «Ертостик»
г. Караганда, Республика Казахстан**

Актуальность работы с семьей не требует доказательств. Современная семья нуждается в помощи со стороны специалистов, хотя некоторые родители не осознают этой потребности и воспитательный потенциал семьи не используется в полной мере. Наша задача - активизировать родителей и добиться единства воспитательного взаимодействия со стороны взрослых. По силе, глубине своего специфического воздействия на ребенка семья – важнейший фактор, необходимое условие правильного развития и формирования малыша как человека. Но для воспитания полноценной личности необходимо и детское сообщество в дошкольном учреждении, где он получает образование, приобретает умение взаимодействовать с другими детьми и взрослыми, организовывать собственную деятельность. Насколько эффективно ребенок будет овладевать этими навыками, зависит от отношения семьи к дошкольному учреждению.

В настоящее время общение родителей и педагогов осложнено тем, что родителям доступно большое количество информации, но в силу отсутствия педагогических знаний им трудно отобрать действительно необходимую. Поэтому перед дошкольным учреждением встает задача просвещения родителей, которая основывается на: потребности родителей в поддержке; праве ребенка на педагогически образованных родителей; стремлении общества защитить себя и предотвратить появление социальных проблем (преступность, алкоголизм, психические отклонения и т.п.). Следовательно, воспитание родителей необходимо, с одной стороны, для оптимизации процесса воспитания ребенка, с другой – для здоровья самого общества. В конечном итоге речь идет о праве детей на таких родителей, которые способны обеспечить ему возможность всестороннего развития и благополучия. Сущность связей этого вида можно выразить формулой: «Детский сад – семье».

Другой вид взаимодействия характеризует включение взрослых в воспитательно-образовательный процесс детского сада, что не является новым. Впервые эта идея была предложена в начале XX века Маргарет Макмилан – основоположницей английского дошкольного воспитания. Сущность этих связей – «Семья – детскому саду». Прекрасно когда родители и педагоги становятся партнерами и совместно реализуют свои специфические возможности в воспитании детей и эта работа проводится планомерно, поэтапно. На первом этапе продумываются содержание и формы работы с родителями. Проводится экспресс-опрос с целью изучения их потребностей. Это необходимо для дальнейшего планирования работы. Второй этап – установление между воспитателями и родителями доброжелательных межличностных отношений с установкой на будущее деловое сотрудничество. Необходимо заинтересовать родителей той работой, которую предполагается с ними проводить, сформировать у них положительный образ ребенка. Третий этап – формирование у родителей более полного образа своего ребенка и правильного его восприятия посредством сообщения им знаний, которые невозможно получить в семье и которые оказываются неожиданными и интересными для них. Это может быть информация о некоторых особенностях общения ребенка со сверстниками, его отношении к труду, достижениях в продуктивных видах деятельности. Четвертый этап – ознакомление педагога с проблемами семьи в воспитании ребенка. На этом этапе воспитатели вступают в диалог с родителями, которые играют здесь активную роль, рассказывая во время посещения семьи воспитателем не только о положительном, но и о трудностях, тревогах – отрицательном в поведении ребенка. Пятый этап – совместное со взрослыми исследование и формирование личности ребенка. На данном этапе планируется конкретное содержание работы и выбираются формы сотрудничества.

Сотрудничество с семьей требует от воспитателей обязательного выполнения на всех этапах работы правил, необходимых для оптимального педагогического общения, для завоевания авторитета в общении: обращение к родителям своих воспитанников только по имени; проявление искреннего интереса к ним; умение выслушать; проявление доброжелательности, улыбка в общении с ними; беседы о том, что интересуется родителей и что они ценят выше всего; умение дать почувствовать родителям их значительность, проявление уважения к их мнению.

Готовясь к сотрудничеству с семьей, требуется четко продумывать формы и методы работы и обеспечивать их соответствие поставленным задачам, особенностям предполагаемых партнеров по взаимодействию. Это необходимо для того, чтобы вовлечь родителей в воспитательно-образовательный процесс, пробудить их интерес к жизни детей в дошкольном учреждении, активизировать участие в различных мероприятиях. Нужно отказаться от формального общения, монолога в пользу диалога с родителями и отдавать приоритет таким формам работы, как «круглый стол», вечера вопросов и ответов, совместные со взрослыми праздники и развлечения, педсоветы,

дискуссионные клубы, выставки совместных работ родителей и детей, тренинговые занятия, помогающие родителям ориентироваться в различных ситуациях, анализировать их, находить оптимальные решения. Важную роль в установлении взаимоотношений с родителями играют также индивидуальные формы работы с ними. Слово, подкрепленное наглядностью, в качестве которой могут выступать: видеофрагменты организации различных видов деятельности, режимных моментов, фотографии детей, выставки их работ. Включение родителей в ролевые педагогические игры или тренинговые упражнения, микровыступления родителей, участие их в работе кружков, проведении игр, занятий и экскурсий с детьми - эффективные средства воздействия на семью. При обсуждении педагогических проблем не стоит давать взрослым готовые ответы, нужно строить обсуждение таким образом, чтобы способствовать развитию их «педагогической рефлексии» – умению анализировать собственную воспитательную деятельность, критически ее оценивать, находить причины своих педагогических ошибок. Завершать занятие с мамами и папами необходимо на пике их интереса, «поставив не точку, а запятую в дискуссии» и предоставив им возможность самим далее поразмышлять. Одной из важнейших форм взаимодействия семьи и детского сада является индивидуальная работа с каждым родителем. Преимущество такой формы состоит в том, что через изучение специфики семьи, беседы с родителями (с каждым в отдельности), наблюдение за общением родителей с детьми как в группе, так и дома педагоги намечают конкретные пути совместного воздействия на ребенка. Результативность работы с родителями отслеживается в двух направлениях: посещаемость и включенность семьи в деятельность детского сада.

Ни одна, даже самая лучшая, педагогическая система не может быть в полной мере эффективной, если в ней нет места семье! Ребенок не может существовать вне семейной системы. Если дошкольное учреждение и семья закрыты друг для друга, ребенок оказывается между двух не сообщающихся систем. Отсюда конфликты, непонимание, неуверенность. Во избежание этого необходимо, чтобы эти две системы стали открытыми друг для друга, для взаимодействия. Главными в них должна стать атмосфера добра, доверия и взаимопонимания.

Литература

1. Башлакова-Ласминская Л.Н., Брыскина С.А. Сотрудничество детского сада и семьи в условиях открытой образовательной системы. Методические рекомендации. – Мн., 2001.
2. Данилина Т. Современные проблемы взаимодействия дошкольного учреждения с семьей // Дошкольное воспитание. – 2000. – № 1. – С. 41—48; № 2. – С. 44-49.
3. Детский сад и семья – рука об руку / Под ред. А.П. Халиповой, Н.Ф. Телепиевой. Из опыта работы. – Мозырь, 2004.

РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НЕКОТОРЫХ ПРИЕМОВ МЕДИАОБРАЗОВАНИЯ НА УРОКАХ БИОЛОГИИ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Полтавец Ж.Г.

КГУ «Гимназия № 93»
г. Караганда, Республика Казахстан

Новые социально-экономические условия вхождения Республики Казахстан в мировое экономическое образовательное пространство требуют переосмысления сущности образования, его конечных результатов. В соответствии со стратегией модернизации образования акцентируется внимание на социализацию личности, развитие функциональной грамотности учащихся - того уровня образованности, который может быть достигнут за время обучения в основной школе и предполагает способность человека решать стандартные жизненные задачи в различных сферах жизни и деятельности на основе преимущественно прикладных знаний. [1, с.14]. Сегодня стало очевидным, что учебная информация, которая передается ребенку в школе, занимает в общем информационном потоке все менее значительное место по сравнению с интернетом, компьютерными играми, кабельным телевидением, видео- и звукозаписями. Школьники всех возрастов интересуются всевозможными газетами и журналами, имеют доступ практически к любой продукции средств массовой коммуникации. Таким образом, современный школьник оказывается перед лавиной информации, которую он не умеет правильно воспринимать и использовать, чаще всего не понимает и ее предназначение. В связи с этим возникает необходимость научить школьников оценивать качество информации, передаваемой по коммуникационным каналам, отделять в этих сообщениях главное от второстепенного. Введение в обучение некоторых приемов медиаобразования позволяет перестраивать систему образования в сторону демократизации учебного процесса. Школьный предмет изучающий массовую коммуникацию уже стал нормой в ряде стран мира (США, Германии, Великобритании, Японии, Франции), а педагогическое направление, выступающее за введение такого предмета, получило название «Медиаобразование» (англ. mediaeducation – от лат. media – средства). Основные задачи медиаобразования: подготовить новое поколение к жизни в современных информационных условиях, к восприятию различной информации (книги, энциклопедии, компьютерные обучающие программы, средства массовой информации -пресса, ТВ, радио, кино, интернет, видео - и аудиоматериалы); научить человека понимать ее, осознавать последствия ее воздействия на психику, овладевать способами общения на основе невербальных форм коммуникации с помощью технических средств. [2, с. 38-39]. Иными словами, следует находить как можно больше точек соприкосновения учебного предмета и «внешних» информационных потоков, обеспечивать их пересекаемость и решать те медиаобразовательные задачи,

которые позволяет именно этот учебный материал. Развитие функциональной грамотности учащихся, творческих познавательных способностей и интереса к предмету биологии- цель деятельности учителя, а применение различных приемов медиаобразования является средством достижения этой цели.

Наше время – это время перемен. Меняется все – обычаи и традиции, ценности и приоритеты. Меняются и требования, предъявляемые к выпускникам современной школы. Сейчас недостаточно научить ученика выполнять определенные алгоритмы, решать типовые задания, действовать в соответствии с заранее построенной моделью.

Перед современным учителем стоят иные задачи:

- Организовать деятельность учащихся по развитию качеств, относящихся к функциональной грамотности, формированию практико-ориентированных знаний и умений.

- Научить школьников думать, обосновывать и доказывать свои решения, не прибегать к механическому заучиванию материала.

- Развивать способность говорить «нет», когда все говорят «да», если понимаешь, что большинство не обязательно право. [3,с. 144].

Все эти умения необходимо развивать на уроках, в том числе и на уроках биологии. Для этого необходимо включать в содержание уроков задания, направленные на развитие общеучебных умений и навыков, на развитие у учащихся способности применять биологические знания, умения и навыки в нестандартных ситуациях. Примерами таких задач для основной школы могут быть интегрированные задания из области биологии и других школьных дисциплин, которые вдобавок охватывают несколько тем курса. Педагог должен моделировать ситуации, в которых ученикам предстоит выбрать из имеющихся методов или конструировать самим новый, требуемый в задании метод решения. [4,с. 36].

Школа в современных условиях должна обеспечить развитие у учащихся умения использовать свои знания, в том числе и биологические, в своей повседневной жизни. Такие знания помогут выпускнику активнее и успешнее включиться во взрослую жизнь, занять устойчивую жизненную позицию, влиять на процессы, происходящие в обществе.

Исходя из вышесказанного, главная цель – развитие таких умений, знаний и навыков, которые обеспечивают успешность выпускников во взрослой жизни. Одним из способов достижения поставленной цели является использование на уроках прикладных заданий, как в стандартных, так и в нестандартных ситуациях, самостоятельную работу учащихся с научной и другой литературой и т.д.

В ходе написания данной работы, мною была выдвинута гипотеза, согласно которой, разработанные задания будут способствовать повышению уровня качества знаний, учащихся по биологии, выработке умений применять данные знания для решения реальных проблемных ситуаций, связанных с окружающей жизнью, т.е. развитию естественнонаучной грамотности учащихся.

Решение поставленной цели потребовало осуществления следующих конкретных задач:

1. Проанализировать понятие «естественнонаучная грамотность учащихся», «компетентность», выявить причины невысоких результатов сравнительных международных исследований.

2. Сформулировать систему требований к решению проблем школьного естественнонаучного образования.

3. Разработать содержание заданий, направленных на формирование у учащихся умения выходить за пределы учебных ситуаций, развитию общеучебных умений, знаний и навыков.

Основные методы исследования для решения поставленных задач – анализ содержания психолого – педагогической, методической литературы, экспериментальная проверка.

Изучив примерный перечень умений и навыков школьников и уровни в развитии естественнонаучной функциональной грамотности, началась реализация применения приемов интеграции медиаобразования и школьного курса «Общая биология». Так, при изучении раздела «Строение, состав и функции клетки» для реализации учебных задач в аспекте медиаобразования, следует не просто привести примеры, иллюстрирующие материал, а предложить учащимся определить цель, с которой дана информация, обеспечить пересекаемость «внешних информационных потоков» с учебным материалом. После ознакомления, учащихся с основными темами раздела, им даются задания различного уровня сложности, направленные на умение пользоваться СМИ при их выполнении по мере прохождения каждой темы раздела.

Задание 1. Решение проблемных вопросов. Ознакомьтесь с таблицей «Биологически важные химические элементы клетки» и ответьте на вопросы.

- какой рацион питания вы могли бы предложить человеку, страдающему от недостатка йода в организме? Почему необходим этот элемент? Для ответа используйте информацию из газет, журналов, ТВ и других источников.

- составьте перечень источников информации, из которых вы можете узнать о минеральных веществах и их роли в организме. С какой целью дается эта информация?

- в рекламном ролике средств ухода за кожей утверждается, что уровень pH кожи человека равен 5,5. Обладают ли клетки кожи буферными свойствами. С какой целью была дана информация с экрана. Для кого она предназначена? Ответ аргументируйте.

- из источников СМИ известно, что большая часть водохранилищ, обеспечивающих более 60% городского населения, загрязнена отходами производства. Какие способы очистки воды вам известны? Из каких источников вы получили информацию о них?

- какую информацию из средств массовой коммуникации вы получили о продуктах питания и лекарственных препаратах, содержащих железо? Приведите примеры.

- сравните этикетки на упаковке йогурта «Фруттис» и рекламируемого продукта «Активиа». Где содержание бифидобактерий выше? С какой целью проводится подобная реклама? Для кого она предназначена?

Задание 2. Используя материалы СМИ, предложите свою альтернативную классификацию химических элементов по их функциям в живой клетке.

Задание 3. Нарисуйте схему строения животной или растительной клетки в виде топографической карты и выступите в роли экскурсовода телевизионной передачи «Клуб путешественников»

Задание 4. Напишите краткий сценарий многосерийного фильма «Жизнь внутри клетки». Проведите кастинг главных действующих лиц.

Задание 5. Нарисуйте комикс (серию рисунков с пояснениями) «Органоиды клетки» и опубликуйте его в школьной газете.

Задание 6. Придумайте рекламный ролик увлажняющего средства для лица «Клеточный крем молодости» для каталога фирмы «Oriflame».

Задание 7. Составьте резюме «Органоид ищет работу». Проведите конкурсный отбор и разместите лучшие работы на сайте гимназии.

Задание 8. Изучив материалы СМИ, проведите интервьюирование одноклассников на тему «Какой химический элемент клетки вы считаете наиболее важным? По результатам опроса составьте сравнительную диаграмму.

Задание 9. Инсценируйте на школьной перемене рекламную кампанию продуктам богатым углеводами (девиз, плакат, совет диетолога, памятка и др.)

Задание 10. Используя средства медиаобразования, дополните знания по теме «Витамины», составьте 5-6 жизненных ситуаций, когда организму требуются дополнительные порции «Эликсира жизни» и сделайте рассылки друзьям в сети Интернет, указав источник СМИ.

Задание 11. Составьте меню праздничного стола из продуктов, растительное сырье для которых имеет Абиссинский центр происхождения и оба Американских. Для каждого блюда укажите растение-сырье и центр его происхождения.

Задание 12. Изучив материалы СМИ, ответьте на вопрос и докажите свою точку зрения: какой метод поможет фармацевтическим заводам спрогнозировать план выпуска инсулина на годы вперед?

Задание 13. Лечебное действие антибиотиков основано на подавлении синтеза белка у бактерий – возбудителей болезни. Предположите место блокирования биосинтеза белка бактерий и докажите свою точку зрения. Выступите в роли ведущего программы «Здорово жить!» и ознакомьте аудиторию с вопросом: функции какой системы человека могут быть нарушены при бесконтрольном применении антибиотиков и почему?

Задание 14. Изучив результаты школьного медицинского осмотра, проведите опрос одноклассников о их занятости в спортивных секциях и составьте мониторинговую карту зависимости предупреждения заболеваний сердечно-сосудистой системы от физических упражнений и активного образа жизни.

Задание 15. Вопрос-противоречие: при ударах ломаются кости рук и ног, так как они внутри полые. Но именно эти кости могут выдерживать значительный груз (до 2 тонн) и не ломаться. Почему? Укажите источники СМИ, откуда была получена информация при решении вопроса.

Результат: 95% учащихся 8-11 классов с этими заданиями справились хорошо; у 5% учащихся пока вызывает затруднение работа с текстами СМИ, они не всегда могут разделить их на смысловые части, выделить главное. С целью выявления эмоционального микроклимата при применении приемов медиаобразования среди учащихся старших классов, было проведено психодиагностическое исследование «Цветопись А.Н. Лутошкина», по результатам которого предмет биология и данные приемы находятся в позитивно-стимулирующей зоне, что свидетельствует об оптимальном использовании их в учебной деятельности по развитию функциональной грамотности учащихся - многостороннего, длительного процесса, достичь нужных результатов которого можно лишь умело и грамотно сочетая в своей работе различные современные образовательные педагогические технологии.

Новое качество образования определяется результативностью образовательной деятельности учреждения, коллектива, каждого педагога и обучающегося. В свою очередь под результативностью понимается успешность выпускника образовательного учреждения, готового быть конкурентоспособным в динамично меняющейся ситуации в стране. [5, с. 24]. Для этого требуется владение основными способами взаимодействия с миром и с самим собой, такими, как исследование, проектирование, организация, коммуникация и рефлексия, что в совокупности составляет компетентность выпускника.

Литература:

1. Безух К.Е. Оригинальные способы активизации знаний учащихся на уроках биологии. Первое сентября. Биология.- 2011. №18,21,24.
2. Варнаков А.В. Медиаобразование: мировой и отечественный опыт. М., Просвещение. 2008.-38с.
3. Галеева Н.Л. Сто приемов для учебного успеха ученика на уроках биологии: Методическое пособие для учителя. – М.: «5 за знания», 2006. -144с.
4. Мирзоев С.С. Активизация самостоятельной деятельности учащихся. Биология в школе. 2010. № 1. с.35-38.
5. Новые педагогические технологии в системе образования: Учебное пособие под ред. Е.С. Полат, М., 2012. -24с.

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫ АЯСЫНДА ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ ПӘНІНЕН БЕЛСЕНДІ ОҚУ ӘДІСТЕРІ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Рамазанова Г.С.

**Ақсуат жалпы орта білім беретін мектебі
Теректі ауданы, Батыс Қазақстан облысы, Қазақстан Республикасы**

Білім беру мазмұнын жаңарту шеңберінде мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын даму білім берудің басым мақсаттарының бірі ретінде айқындалып отыр. Осы орайда Елбасымыздың өз Жолдауында: «Балаларымыздың, жалпы барлық жеткіншек ұрпақтың функционалдық сауаттылығына да зор көңіл бөлу қажет. Балаларымыз қазіргі заманға бейімделген болуы үшін бұл аса маңызды», - деген сөзі бүгінгі білім ордаларына аса үлкен жауапкершіліктер жүктейді. [1,18]

Функционалдық сауаттылық кеңінен алғанда, тұлғаның мектепте алған білімі, білігі мен дағдысын өмірлік жағдайда қолдана білуі, сонымен бірге тұлғааралық қатынастар мен әлеуметтік байланыстарда кездесетін тіршілік міндеттерін жан-жақты шеше білу қабілеті ретінде түсіндіріледі.[2,3]

Функционалдық сауаттылық – оқу және жазу дағдыларын әлеуметтік ортада қолдану (түрлі құжаттармен жұмыс, банкте сауалнама толтыру, түрлі ақпараттармен танысу), сыртқы ортамен тығыз байланысты орнату және оқушыларды тез әлеуметтенуіне бейімдеу. Оқушылар сыртқы ортада адамдармен, құрбыларымен, жанұясымен қарым-қатынас жасағанда оқу дағдысын қолданады, яғни ақпарат алмасу үшін, ақпарат беру үшін мәтінмен жұмыс жасайды. Оқу сауаттылығы – оқушылардың мәтін мазмұнын түсіне білу және оларға ой жүгірте білу, мәтін мазмұнын өз мақсаттарына жету үшін пайдалана білу, қоғам өмірінде белсенділік таныту мақсатында білімдері мен мүмкіндіктерін даму қабілеттері. Оқу жылдамдығы мен мәтінді дәлме-дәл түсіну бағаланбайды, мәтінге арналған рефлексия мен ұғым, өмірлік мақсаттарды жүзеге асыруға арналған оқығанын пайдалану бағаланады.

PISA зерттеулерінде оқу сауаттылығы мәтіннен қажет ақпаратты табумен бағаланады:

1. Мәтіннен қажет болатын көп ақпарат алу;
2. Мәтіннен ең қажетті ақпаратты табу;
3. Мәтіндегі ақпараттарды жіктеу;
4. Терең мазмұнды ақпаратты табу;
5. Күрделі мәтінді қорытындылау;
6. Мәтіннен ой түйю.

Ал орта білім мазмұнын жаңарту аясында қазақ тілі мен әдебиетін оқи отырып, оқушылар негізгі төрт тілдік дағды, атап айтар болсақ, айтылым, тыңдалым, оқылым және жазылым бойынша түсініктері мен қабілеттерін кеңейтеді. Оқу сауаттылығы осы төрт дағды негізінде жүзеге асады:

Тыңдалым және айтылым бойынша:

- берілген ақпаратты түсіну;
- негізгі идеяны және түрлі жағдайлар тұрғысынан мәтіндегі көптеген көзқарастарды анықтау;
- тыңдалған материалға жауап беру;
- жасырын мәнді анықтау;
- қоғамдық және іскерлік жағдайлардағы тіл мәдениетін түсіну және іске асыру;
- тыңдаушылардың назарын аудару үшін әдеби тәсілдерді пайдалану;
- тыңдалған материалды бағамдау;
- мультимедиа ресурстарын пайдалана отырып, сөйлеу және тыңдау.

Оқылым бойынша:

- жазбаша ақпаратты түсіну;
- мәтіннің негізгі идеясы мен құрылымын анықтау;
- мәтіндегі лексиканың ерекшеліктерін түсіну;
- сұрақтарды тұжырымдау және бағамдау;
- мәтіннің түрлері мен стилін анықтау;
- әртүрлі оқылым стратегияларын пайдалану;
- түрлі ақпарат көздерінен қажетті ақпаратты алу;
- мәтіннің салыстырмалы талдауын жасау.

Жазылым бойынша:

- өз көзқарасын білдіре отырып мәтін жазу;
- тиісті стильді пайдалана отырып, алуан түрлі тақырып бойынша мәтін жазу;
- жоспар құру;
- өзіндік стильде мәтін құру;
- тыңдалым, оқылым және аудиовизуалды материал мазмұнының үдесінен шығу үшін шығармашылық түрде жауап жазу;
- түрлі жанрда мәтін құру;
- мәтіндерді салыстыру;
- мәтіндерді түзету және түрлендіру;
- оқырманның қызығушылығын оятып, оны сендіру үшін жазу;
- эссе жазу; [3,27-28]

Бұл тұрғыда, қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімінің алдында тек балаға оқу мен жазуды үйретіп қана қоймай, мәтіннен ақпарат алу мақсатында оқушының оқылым және жазылым дағдыларын еркін қолдана білу қабілетін, ал ақпаратты таратуда, жеткізуде тыңдалым, айтылым дағдыларын дамыту міндеті тұр. Себебі тіл арқылы жалпы адамзаттық құндылықтар бағаланады, жеке тұлға тәрбиеленеді, тілдің көмегімен баланың танымдық қабілеті дамиды. Қазақ тілі мен әдебиеті сабағында бүгінгі таңда өмірлік маңызы бар мынадай білік-дағдылар қалыптасады: оқығанын түсіндіре білу, әр түрлі дереккөздердегі ақпараттарды ажырата білу, БАҚ пен ғаламтордағы ақпараттарды табу және сыни тұрғыдан баға беру, өз көзқарасын білдіру, т.б.

Оқушыларды функционалдық сауаттылыққа баулуда, рухани жан-дүниесін, шығармашылық дарын көзін ашуда, оқушының танымын дамытуда жаңа технологияларды пайдалану маңызды рөл атқарады. Зерттеу әдістері, пікірталас, миға шабуыл, СТО технологиясы, топтық жұмыс түрлері, т.б әдістер оқушының шығармашылық белсенділігін арттырып қана қоймай, ойлауға, өз көзқарасын дәлелдей білуге, оқу материалын тереңірек түсінуге көмектеседі. Осы орайда қазақ педагогикасында өзіндік орны бар белгілі ұстаз Қ.О.Бітібаева: «Ой, ойлану, ойланту барлық пәндерге керек. Ойсыз өмір сүру мүмкін емес. Бірақ бұл жердегі ерекше бір еске алатын мәселе – өзіндік ойлау, өзіндік пікірде жатыр. Әдебиетті оқытуда мұғалім оқушыларға көркем туынды туралы оқулық авторы, не ғалымдар пікірін қайталауда, не соны қаз-қалпында мазмұндатуды мақсат етпеуі керек, ең бастысы, сол көркем туынды туралы оқушы пікірі, ойына ерекше көңіл бөлген жөн. Бұл пәннің басқа пәндерді оқытудан өзгешелігі де, күрделілігі де осында», - деп әр сабақта оқушыларды функционалдық сауаттылыққа баулу, яғни жеке тұлғаны көркем мәтінді тұшынып оқуға ғана емес, сол мәтіннен келешек өміріне өмірлік жағдаяттардан ой туғызып, өмірлік сабақ алуға үйрету қажеттігін айтады.[4,7]

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың және оның оқушы бойында қалыптасқандығын анықтаудың негізгі құралы - шығармашылық бағыттағы тапсырмалар. Өз сабақтарымда мәтінді толық түсіну, мәтіннен негізгі ақпаратты анықтай білу, мәтіндік және графикалық ақпаратты интерпретациялау сияқты оқу сауаттылығын арттыруға бағытталған мақсатты көздейтін тапсырмалар түрлерін пайдаланып отырамын. Бұл тұрғыда маған СТО технологиясының әдіс-тәсілдері көп көмегін тигізеді: «Ойлаудың алты қалпағы», «Бес жолды өлең», «Венн диаграммасы», «Түртіп алу», «РАФТ», т.б. Мысалы: 7-сыныпта қазақ тілі пәнінен «Денсаулық және қоршаған орта» бөлімін өткенде мынадай тапсырма ұсындым:

«Ақ қалпақ» – денсаулыққа әсер ететін факторлар туралы

«Сары қалпақ» - денсаулықтың адам тегіне байланысты болатыны

«Қара қалпақ» - денсаулыққа адамның өзі жауапты екені

«Жасыл қалпақ» - қоршаған ортаның денсаулыққа әсері

«Қызыл қалпақ» – айтылған ойлардың ұнағаны мен ұнамағанын

«Көк қалпақ» - айтылған ойлардың пайдалысы мен маңыздыларын айтады.

Бұл әдіс тыңдалым, айтылым дағдыларын жетілдіре отырып, оқушының ойлау қабілетін арттыруға, өз ойын еркін жеткізе білуге, шығармашылыққа баулиды.

Сыныпта сұрақ қою маңызды дағдылардың бірі болып табылады, себебі сұрақ дұрыс қойылған жағдайда оқытудың тиімді құралына айналады және оқушылардың оқуына қолдау көрсетіп, оны жақсарта және кеңейте алады. Оқушылардың тақырыпты түсінуіне қол жеткізу үшін «Жуан және жіңішке сұрақтар» әдісін пайдаланған тиімді. Жіңішке сұрақтар бір ғана жауапты талап етсе, жуан сұрақтар бір біріне ұқсамайтын әр алуан жауаптардан тұрады. Мысалы:

Жіңішке сұрақтар:	Жуан сұрақтар:
Кім?	Негізден?
Не?	Неге солай ойлайсыз?

Қашан?	Айырмашылығы қандай?
Мүмкін	Егер, ... не болар еді?
Қандай?	Егер, былай болса, ...

Жуан сұрақтар оқылым дағдысын жетілдіре отырып, оқушыны ойландырып, өз ойын, көзқарасын ашық айтуға дағдыландырады.

Мәтін үзінділерін тыңдай отырып, оқиғаның дамуы мен аяқталуын болжау мақсатында «Болжау» әдісін пайдалануға болады. Бұл стратегияның мақсаты – оқиға мазмұны арқылы оқушыны қиялдату, ойын, сыни көзқарасын дамыту, проблемалық мәселе туғызу. Ол үшін оқушыға немесе топқа бұрыннан таныс емес бір мәтіннің не оқиғаның үзігі ғана тыңдатылады, оқушы сол үзіндіні тыңдап, ондағы оқиға желісін өз қиялымен жалғастыруға тырысады. Өз болжамдарымен оқиғаны жалғастырып әңгімелеп болған соң, оқушыларға үзіндінің, яғни мәтіннің жалғасы беріледі. Толық нұсқасымен танысып болған соң берілген «Болжау» кестесінің соңғы бөлімі толтырылады, яғни автордың пікірі жазылады.

Не болады деп ойлайсыз?	Сізде оған қандай дәлел бар?	Не болды?
Оқушы үзіндіні оқып болған соң осы бағанға оқиғаны өз қиялымен өрбітіп жазады.	Өз ойын дәлелдеп, түсіндіреді.	Бұл баған мәтіннің не оқиғаның қалған бөлігімен танысқаннан кейін толтырылады.

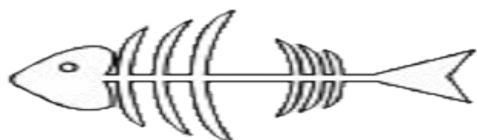
Сонымен қатар, «Қазақ әдебиеті» пәнінен шығармадағы көркемдегіш құралдардың (символ, синекдоха, қайталау түрлері: эпифора, анафора, аллитерация, ассонанс, риторикалық сұрақ) қолданысын талдау (А/ИЗ) мақсатын жүзеге асыруда «**Балық қаңқасы**» әдісін пайдалануға болады. Бұл әдісті қолдану барысына тоқталар болсам, топтық немесе жұптық тапсырма ретінде оқушыларға ұсынуға болады. Мысалы, балық қаңқасының:

басы – тақырыптың мәселесі;

үстіңгі сүйектері – көркемдегіш құрал түрлерін жазу;

астыңғы сүйектері – көркемдегіш сөздерге мәтіннен тапқан мысалдарды жазу;

күйрығы – шығарманың көркем тілі жайлы түйінді сөз жазу тапсырылады.

Оқу-тәрбие үдерісінде мұндай стратегияларды ұйымдастырғанда оқушылар бір-біріне көмектесетіндей, бір-бірімен бірігетіндей жағдай жасау керек. Сонда сабақ тек білім беру қызметін ғана емес, тәрбиелеу қызметін де атқарады. Мұндай сабақтардың өтілуі нәтижесінде оқушыларда бір-бірімен сөйлесе білу мәдениеті, тәртіптілік, топқа және бір-біріне жауапкершілік сезімнің болуы, менмендік және жалқаулықтан безу қасиеттері қалыптасады. Оқыту барысында оқушыларға егжей –тегжейлі мәтінді түсінуге, кейіпкерлердің рөлін сомдауға, дұрыс түсінуге және алған білімдерін

тәжірибемен байланыстыра қолдана білуге, пәнаралық байланыстарды іске асырып отыруға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Назарбаев Н.Ә. Әлеуметтік-экономикалық жаңғыру – Қазақстан дамуының басты бағыты. Қазақстан халқына Жолдауы. – Астана, 2012.

2. Оқушылардың Функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары. ҚРҰ 2012ж.25.06 №832 Қаулысы. // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1200000832>

3. Мұғалімге арналған нұсқаулық // Назарбаев Зияткерлік мектептері ДББҰ, 2016.- 27-28б

4. Бітібаева Қ.О. Әдебиет пәнін оқытудың тиімді жолдары. Әдістемелік құрал. – Астана, 2009. – 76

МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

Рахимова Б.Р.

Мәнжі батыр атындағы Қаражар орта мектебінің математика пәні мұғалімі
Қарағанды облысы, Бұқар жырау ауданы

Қазіргі таңда қоғамды дамыту үшін орта мектептің алдында тұрған негізгі міндеттердің бірі – оқушылардың шығармашылық қабілетін барынша ашып, толыққанды қоғам құруға өзінің бар мүмкіндігін жұмсайтын шығармашылық қабілетті жеке тұлға қалыптастыру. Сондықтан, математиканы оқытуда оқушыларға оқу материалын есте сақтауға емес, осы материалды шығармашылықпен қолдану шеберлігін қалыптастыруға көп көңіл бөлінеді. Оқушыларға математикалық мәдениет, ой-әрекетінің математикалық стилін қалыптастырудың негізгі жолы - әр түрлі математикалық есептерді шығару үрдісінде оқушылардың оқу әрекетін ұтымды, тиімді ұйымдастыру және басқару.

Математика пәнінің басты мақсаты – оқушылардың логикалық ойлау қабілетін дамыту. Логикалық ойлау қабілетін арттыруда есептің атқаратын ролі зор. Себебі, есеп шығару – мидың «шынығуы». Логикалық ойлау қабілеті жоғары оқушы қай пәннің материалын болса да оңай меңгеріп тез түсінеді. Сондықтан бұл пәннен оқу үлгерімі жақсы оқушының басқа пәндерден де үлгерімі жақсы болады. Себебі әр пәннің оқу материалдары мазмұндары жағынан әр түрлі болғанымен оны игерудегі логикалық ойлау операциялары мен ой қорыту формалары бірдей болып келеді. Математиканың теориялық негізін есеп түрінде меңгеру оқушының ойын белсендіреді, икемділік, жылылық, тереңдік, жинақылық, жүйелік тәрізді қажетті қасиеттерді қалыптастырады.

Математика пәні міндетті пәндердің бірі болғандықтан оқушылардың даярлығы, математикалық ұғымдарды қолдана білу деңгейлері стандарттан төмен болмауы тиіс. Бірақ оқушылардың қабілеттері мен математикалық білімдері, ол білімдерді қолдану деңгейлері әр түрлі болады. Осы орайда

математикалық сауаттылық моделін қарастырған жөн. Математикалық сауаттылық моделі шынайы әлем проблемаларын математикалық әлеммен ұштастыруға, тәжірибедегі мәселелерді пайымдай отырып, оның математикалық моделін құруға алғы шарт болып табылады [1].

Математикалық сауаттылық – әлемдегі математиканың ролін анықтау және түсіне білу, математикалық тұжырымдарды дәлелді негіздей білу және қызығушылығы бар, ойлы азаматқа тән қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін математиканы қолдана білу қабілеттіліктерін негізделген қабілет.

Математика сабағындағы негізгі сауаттылыққа тоқталайық:

–математика – ғылым болысынан балама ұғымдар. Сондықтан да математика барлық ғылымдардың логикалық негізі – күре тамыры ретінде қарастырылады;

–математика ең алдымен оқушылардың дұрыс ойлау мәдениетін қалыптастырады, дамытады және оны шындай түседі;

–«математикалық сауаттылық» ауызша жазбаша қабілеттерін қалыптастыру арқылы оқушының «математикалық сауаттылықты» меңгеру қабілетін шындайды;

–математика әлемде болып жатқан түрлі құбылысты, жаңалықты дұрыс қабылдап, түсінуге көмектеседі;

–математика болашақ тұлғаны моральдық, эстетикалық және этикалық тұрғыдан қалыптастыруда да тәрбиелік мәні бар.

Осы орайда тұлғаны моральдық, эстетикалық және этикалық тұрғыдан қалыптастыруда математикалық есептердің тәрбиелік мәні зор. Есеп шығару кезінде төзімділік пен табандылық қалыптасады. Тиімді шешімді іздеу жазудың, сызудың ықшамдығы мен мұқияттығын керек етеді. Ойлаудың ерекше математикалық стиліне тәрбиелейді:

• талқылаудың, формалдық - логикалық сұлбасын сақтау (талдау, құру, дәлелдеу, зерттеу);

• ойдың ықшамдығы;

• ойлау барысының нақтылығы;

• математикалық символиканы дәл қолдану.

Сонымен қатар, есептер математикалық білім, білік дағды жүйесін қалыптастырудың маңызды құралы, ал есеп шығару - оқу және кәсіптік әрекеттің жетекші түрі. Әрбір есептің өзіндік әдістемелік мақсаты да бар. Сондықтан оқушы есепті жылдам әрі қатесіз шығаруға, жаттыға түсуге ұмтылудан гөрі, оны шығармашылықпен шешуге, шешімінен тиісті қорытынды жасай білуге тырысуы қажет.

Математикалық сауаттылықты қалыптастыру үшін:

–теорияны білу, оны логикамен ұштастыру;

–есепті шығаруда тиімді нұсқаларды тандай білу;

–математикалық сайыс сабақ, пән кешітерін өткізу;

–ақпараттық оқыту технологиясы бойынша интерактивтік тақтаны қолдану қажет [2].

Интерактивті тақта арқылы оқушылар жаңа материалдарды арнайы бағдарламалар көмегімен мүмкіндігінше меңгерумен қатар функциональдық сауаттылығы да артады. Қазіргі таңдағы ақпараттандыру кезеңде сабақта интерактивті тақтаны тиімді пайдалана отырып, оқушының білім сапасын шығармашылық негізінде арттыру - өмір талабы. Ақпараттық-коммуникациялық технология құралдары: электрондық оқулықтар, компьютер, аудио және бейне материалдар, интернет желісі, тестілеу құрылғылары, электрондық пошта, интерактивті тақта болып табылады.

Электрондық оқулықты қолдану арқылы сабаққа техникалық құралдарды, дидактикалық материалдарды қолдану тиімділігі, оқушының пәнге деген қызығушылығы, білім-білік дағды деңгейінің қалыптасуы, білімнің тереңдігі, тексеру мен бағалау мүмкіндігі, практикалық дағдыларды игеруі артады. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану, мұғалімнің тақтаға жазып түсіндіргенінен әлдеқайда тиімді, әрі әсерлі. Меңгерілуі қиын сабақтарды ақпараттық-коммуникациялық технологияның көмегімен оқушыларға ұғындырса, жаңа тақырыпқа деген оқушының құштарлығы оянады. Логикалық ойлау қабілеттерін дамытып, интернет желісінен сабаққа қажетті деректерді өз бетімен ізденуіне, компьютерлік сауаттылықтарына жол ашады. Сабақта алған білімдерін өмірде қолдана білуеді. Ол үшін мұғалім оқушылардың белсенді жұмысқа тартылуын көздейтін оқыту және оқудың белсенді әдіс-тәсілдерін қолданады. Қызметтің мұндай түрлері оқушылардан өздері тапқан ақпаратты талдау және түсіндіру үшін зерттеу және жоспарлау дағдыларын қолдануды және болашақта өз дағдыларын жақсарту мақсатында басқа нәтижелерді бақылауды және талдауды қажет етеді [3].

Тиімді интерактивті әдістер арқылы проблемалық ситуациялар туғызып, оқушылардың топтық жұмысының нәтижесінде олардың өз бетімен тақырыпты түсінуге қолайлы жағдай туғызады, танымдық қызметін басқарып, ілгері жетелеп отырады. Соңында оқушылар өздері қорытындысын шығарып, практикалық жұмыстармен бекітеді. Сондықтан оқушылардың функциональдық математикалық сауаттылығын арттыру үшін мынадай жұмыстар жүргізуіміз керек:

1.Сабақ берудің жаңаша тәсілдері негізінде құрастырылған сабақтың әр бөлімі, тақырыбы бойынша ойлаудың «білу – түсіну – қолдану – талдау – жинақтау – бағалау» сатылары бойынша сараланған тапсырмаларды дайындау;

2.Сабақта практикалық мазмұнды есептерді, әртүрлі деңгейдегі тест тапсырмаларын, стандартты емес жағдайларда білімді қолдануға арналған қызықты есептер шығарту;

3.Математика пәні сабақтарында, таңдау курстарында алған білімдерін өмірмен ұштастыруға, оны практикада қолдануға, логикалық есептер шығаруға үйрету;

4.Мектеп оқушыларының математика сауаттылығын дамытуға бағытталған белсенді оқыту стратегияларын пайдалану.

Әдебиеттер

1. PISA халықаралық зерттеуі. Әдістемелік құрал - Астана, ҰББСБО, 2013. 2. М. Валиева. Білім беру мекемесіндегі мұғалім қызметінің ұйымдастырылу бағыттары. Әдістемелік нұсқау - Алматы: ОПКБАИ, 2012.

3. Қазақстан және ТМД елдеріндегі білім беруді ақпараттандырудың IV Халықаралық форумының ғылыми мақалалар жинағы.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ЖӘНЕ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Резина А.С.

«Теміртау қ. № 2 ЖББОМ» КММ

XXI ғасырдың әлемдік экономикасының өзгеруі білім жүйесінде оқушының бәсекелі экономикалық ортаға қалыптасу қажеттігін туындатып отырғандықтан білім сапасының мәселелерін қарастыру қажеттігі туындайды. Себебі халықтың «білімді зияткері» (адам капиталы) мемлекеттің маңызды стратегиялық ресурсы ретінде қарастырылады.

Қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық өзгерістер өсіп келе жатқан ұрпақтың білім алуы мен тәрбиесіне жаңа параметрлер қойды, сондықтан қол жеткен нәтиженің бағалау жүйесін, оқытудың дәстүрлі әдістерін, білім беру нәтижелерін, мақсатын түбегейлі қарау бүгінгі күннің басты талабы болып отыр.

Қазақстан әлемдегі бәсекеге қабілетті 30 елдің қатарына кіруі еліміз үшін маңызды болып табылады. Тұлғаның ең басты сапалары белсенділік, шығармашыл тұрғыда ойлауға және шешім қабылдай алуға, кәсіби жолын таңдай алуға қабілеттілік, өмір бойы білім алуға дайын тұруы. Бұл функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады. Функционалдық сауаттылықты дамытудың жалпы бағдары Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында анық көрсетілген [1]. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның физикалық құбылмалы әлемде әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алуға қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 - 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары (бұдан әрі - Ұлттық жоспар) мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту процесін мазмұндық, оқу-әдістемелік, материалдық-техникалық қамтамасыз ету жөніндегі іс-шаралар кешенін қамтиды. Ұлттық жоспар Қазақстан Республикасындағы білім сапасын жетілдірудің негізгі бағдары ретінде мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту іс-қимылдарының мақсаттылығын, біртұтастығы мен жүйелілігін қамтамасыз етуге арналған [2].

Функционалдық сауаттылықтың маңызы жеке тұлғаның оқу әрекетін өздігінен жүзеге асыру қабілетінен көрінеді, сонымен қатар білімін өмірде

тұрақты пайдалана алуы, әлеуметтік қарым-қатынаста, түрлі өмір жағдайларындағы мәселелерді шешу үшін икем-дағдыларды жүзеге асыру болып табылады. Ел үшін бұл стратегиялық маңызды мәселені шешуде жеке тұлғаның жігерлілігі, шығармашыл ойлау қабілеті және дәстүрлі емес шешімдерді таба білуі, кәсіби бағытты таңдай білуі, өмір бойы оқуға дайын болуы басты функционалдық сапасы болып танылады. Аталған барлық функционалдық икем-дағдылар мектеп жағдайында қалыптасады. «Функционалдық сауаттылық» терминіне зер салу оқушыларды бағалаудың PISA бағдарламасы бойынша күтілетін білім нәтижелеріне қол жеткізуде жүргізілетін халықаралық зерттеулермен негізделген. PISA ұсынымдары әлемде білім берудің жаңартылған мазмұны ретінде, оның қазіргі қоғам тапсырысына жуықтауы ретінде қарастырылады. Функционалдық сауаттылық тұжырымдамасына негізделген әйгілі халықаралық бағалау зерттеулерінің бірі (Program for International Student Assessment) PISA - 15 жастағы оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаушы халықаралық бағдарлама. Бұл бағдарлама Экономикалық ынтымақтастық пен даму ұйымы (ЭЫДҰ) аясында жүргізіледі. PISA 15 жасар жеткіншектердің мектепте алған білімдерін, икем-дағдыларын адам әрекетінің түрлі салаларында, сонымен қатар жеке тұлғааралық қатынастар мен әлеуметтік қатынастарда өмірлік міндеттерді кең ауқымда шеше білу қабілеттерін бағалайды. Мектеп білімінің тиімділігін салыстырмалы бағалау жүйесінде PISA халықаралық зерттеуі әлемде әмбебап құрал болып табылады. Зерттеулер нәтижесінде алынған мәліметтер оқытудың тұтастай мазмұны мен әдістері тұрғысынан, оқушылардың функционалдық сауаттылығының даму деңгейіне мәнмәтіндік әсер ықпалы тұрғысынан білім беру жүйесінің даму стратегиясын анықтауға негіз болады. PISA халықаралық зерттеуі елімізде 2009 жылдан бері өткізіліп келеді. Оқушылардың білім жетістіктерін бағалайтын бұл бағдарламаны Халықаралық Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы 2000 жылы енгізген. Бүгінде бұл зерттеуге әлемнің 67 елі қатысады екен. PISA шеңберіндегі тестілеу барысында функционалдық сауаттылықтың үш саласы бағаланады: оқудағы сауаттылық, математикалық және жаратылыстану-ғылыми сауаттылық. Зерттеу айналым бойынша (үш жылда бір рет) жүргізіледі. Әрбір айналымда функционалдық сауаттылықтың қандай да бір түріне ерекше назар аударылады [3].

Оқу сауаттылығы бойынша 3 аспект жүзеге асырылады:

- Ақпаратты табу.
- Мәтінді интерпретациялау.
- Рефлексия және бағалау.

PISA бағдарламасы бағалаудың басқа жүйелерінен ерекшеленетін белгілі бір мақсаттарға ие. Осы мақсаттарды түсінуде мұғалім оқыту мен сабақ әдістері мен тәсілдеріне өзгерістер енгізуі, білімдерін дамытуы қажет. Осы қызметте PISA мәтіндерін түсіну үшін, жұмыс жасай білу үшін өз сабақтарында оқушыларды дайындай алатын түрлі технологияларды пайдалануы шарт. Сондай технологиялардың бірі - оқу және жазу арқылы оқушылардың сын тұрғысынан ойлауын дамыту технологиясы. Оқу сауаттылығының жалпы

ережелері сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясының негізгі ұстанымдары: топтық жұмысқа, еркін ойлауға, жазбаша, ауызша ой алмасуға, мәтін мәнін ашуға, автор іріктеген сөздер мен сөз тіркестерінде жатқан ұғымдарды түсінуге, әрекеттестікке негізделеді. Оқу сауаттылығы түсініп оқудан басталып, сөздер мағынасына, грамматика және тілдік, мәтіндік құрылымдарға талдау жасауды қамтиды. «Сауаттылық» терминін жазба немесе баспа ақпаратын алу үшін, хабарлау үшін пайдаланылатын құрал мағынасында түсіну қажет. Яғни әр түрлі жағдайларға, әр түрлі мақсаттарға сәйкес оқудың белсенді, мақсатты және қызметтік қолданысы айқындалады. Оқу сауаттылығы бойынша бұл бағдарламаның негізгі мақсаттарының бірі - оқушылар мектеп аясында және мектептен тыс уақытта нені оқитынын, қандай мақсатпен оқитынын кең ауқымда қамтуды қарастыратындықтан, мұғалімдер осы мәселелерді зерттегені, оны қолданыстағы оқу бағдарламаларымен байланыстырып, салыстыру жасаулары маңызды болмақ.

PISA бағдарламасының оқу түрлеріне қатысы тестілеуде төмендегідей пайыздық қатынасты құрайды:

Жеке категория - 30% (ақпараттық мәтіндер, көркем әдебиеттер, т.б.)

Қоғамдық категория - 30% (ресми құжаттар, қоғамдық жаңалықтар, т.б.)

Оқу мәтіндері - 25% (бағдарламалық материалдар)

Кәсіби оқу тапсырмасы - 15% (жұмыс іздеу, жарнамалық бөлік, т.б.) [4].

PISA бағдарламасының фокусы оқушылардың білім жетістігін бағалауға арналған. Бұл жерде мектеп бағдарламасын емес, балалардың өз білімдерін қазіргі өмір жағдайларына қалай бейімдейтіндігін бақылайды. Тест тапсырмалары қалыптасқан стандартына сай емес, логикаға құрылады.

Қазақстан Республикасы білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында белгіленген оқушылардың халықаралық зерттеулерге қатысуының мақсатты индикаторларына қол жеткізу мақсатында ауқымды жұмыстар жүргізілуде. Айтылған ойды түйіндей келе, оқушылардың оқу жетістіктерін бағалайтын PISA халықаралық зерттеулері бағытында оқушылардың оқу сауаттылығын және функционалдық сауаттылығын қалыптастыру Қазақстан мектебі мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін дамытудың басты ұстанымы болуы шарт.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы

2. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 - 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары // Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 қаулысы

3. Результаты международного исследования оценки учебных достижений учащихся 4-х и 8-х классов общеобразовательных школ Казахстана. Национальный отчет. - Астана: НЦОСО, 2013.

4. PISA халықаралық зерттеуін жүргізу аясында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту әдістері бойынша Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы. Оқу сауаттылығы. Мұғалімнің жұмыс дәптері. «Назарбаев Зияткерлік мектебі», PEARSON, Авторлық құқық, 2014.

МАТЕМАТИКА ПӘНІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Рысбекова А.К.

№61 жалпы білім беретін орта мектеп
Қарағанды қаласы

Білім беру процесінің негізі-оқушыларға функционалдық сауаттылығын арттыру болып табылады. Біздің мемлекетіміздің білім беру жүйесі қазіргі таңда өзгермелі және өскелең талаптар мен қажеттіліктерді қанағаттандыра отырып, отандық білім саласын әлемдік білім деңгейіне жеткізуге бетбұрыс жасауда. Бұл білім жүйесін жетілдіру және оны сапалы деңгейге көтеруді алға тартады.

Математикалық сауаттылыққа сөйлеу және жазу мәдениетіне, қоршаған ортаны және олардың заңдылықтарын баяндау, оны оқып үйренудің ғылыми бейнесін меңгерудегі басты құралы ретінде ерекше көңіл бөлу қажет. Математикалық сауаттылық оқушылардың математикалық тексті оқуы, жазуы және қайта айтып беруі, жазылғандар мен айтылғандарды түсіне білуі болып табылады.[1] Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 – 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспарына сәйкес 2015 жылы Қазақстанда үшінші рет оқушылардың оқу жетістіктерін сырттай бағалау үшін жаратылыстану бағыты бойынша PISA халықаралық зерттеулері жүргізілді [2]. Оның ішінде математикалық сауаттылық бойынша берілген тапсырмалары да болды. Математикалық сауаттылық – әлемдегі математиканың ролін анықтау және түсіне білу, математикалық тұжырымдарды дәлелді негіздей білу және қызығушылығы бар, ойлы азаматқа тән қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін математиканы қолдана білу қабілеттіліктерін негізделген қабілет. Математика пәні міндетті пәндердің бірі болғандықтан оқушылардың даярлығы, математикалық ұғымдарды қолдана білу деңгейлері стандарттан төмен болмауы тиіс. Бірақ оқушылардың қабілеттері мен математикалық білімдері, ол білімдерді қолдану деңгейлері әр түрлі болады. Осы орайда математикалық сауаттылық моделін қарастырған жөн. Математикалық сауаттылық моделі шынайы әлем проблемаларын математикалық әлеммен ұштастыруға, тәжірибедегі мәселелерді пайымдай отырып, оның математикалық моделін құруға алғы шарт болып табылады [3].

Математика сабағындағы негізгі сауаттылыққа тоқталайық:

1.Математика – ғылым болмысынан балама ұғымдар. Сондықтан да математика барлық ғылымдардың логикалық негізі – күре тамыры ретінде қарастырылады.

2.Математика ең алдымен оқушылардың дұрыс ойлау мәдениетін қалыптастырады, дамытады және оны шындай түседі.

3.«математикалық сауаттылық» ауызша жазбаша қабілеттерін қалыптастыру арқылы оқушының «математикалық сауаттылықты» меңгеру қабілетін шыңдайды.

Математикалық сауаттылықтың тағы бір ерекшелігі пәнаралық байланыста. Математика сабағының басқа пәндермен байланыс кезінде олардың математикалық сызбаларымен қосындыларын жинақтауда. Педагогика тарихында пәнаралық байланыс ертеден зерттеліп келе жатқан негізгі мәселелерінің бірі болып саналады. Педагогикалық ой-пікірдің дамуында және мектеп тәжірибесінде пәнаралық байланыс проблемасы көптеген прогресшіл педагогтарды толғандырған. Яғни пәндердің өзара байланысы туралы пікір он сегізінші ғасырда пайда болған [4].

Математика сабағында пәнаралық байланысты негізге ала отырып, сұрақ-жауап, баяндау, проблемалық ситуацияларды туғыза отырып оқушыларды алға қойған мәселені шешуге, шығармашылық жұмыстармен айналысуға, бірін-бірі бағалай алуға, өз ойларын нақты, толық жеткізе білуге көңіл бөлінеді. Осы орайда 9 сыныпта геометриядан өзім өткізген «Шеңбердің ұзындығы. Шеңбер доғасының ұзындығы. Қазақтың ұлттық тақиясын тігу» және 11 сыныпта геометриядан «Призманың көлеміне есептер шығару» атты сабақтарыма тоқталмақпын. 9-сынып оқушылары бұл сабақта формулалардың көмегімен тақияның размерін есептеп, үлгісін дайындауды үйренді. Оқушылар тақырыпты қызығушылықпен оқып, қыз балалар тақияның үлгісін дайындады, ал ұлдар әр түрлі пішінде киіз үйдің макетін жасады. Сонымен қатар әрбір сабағымызда оқушылармен «математикалық сауаттылыққа» бір-екі есеп шығарып отыруды күнделікті сабақ жоспарына кіргізіп, жүзеге асырып отырмын. 11-сыныптағы сабағымда күнделікті өмірде кездесетін есеп: Темір жолға төгілген қиыршық тас үйіндісі трапеция тәрізді оның төменгі табаны 8м, ал жоғарғы табаны 14м және биіктігі 3,2м. 1км үйіндіде қанша куб метр қиыршық тас бар екенін табыңдар. Тағы сондай қортынды аттестациялау есептерінде кездесетін математикалық сауаттылыққа арналған есеп Призманың бір төбесіндегі ортақ үш жағының аудандары: 35см^2 , 21см^2 , 15см^2 . Призманың көлемін табыңыз деген сияқты және төменде берілгендей есептерді шығару нәтижесінде оқушының функционалдық сауаттылығы дамып, ақпараттық мәдениеттілігі қалыптасады деп ойлаймын.

Мысалы: №1. 9 қабатты үйде лифт бар. 1-ші қабатта 2 адам тұрады, ал келесі қабат- тарда адам саны алдыңғысынан екі есе көп. Бұл үйде қай қабатта лифттің батырмасы көп басылады. (1-ші)

№ 2. Қарбыз бен қызанақтың салмағы қауынның салмағымен бірдей. Екі қарбыздың салмағы қызанақпен қауынның салмағына тең болса, қауын мен қызанақтың салмағының қатынасы қандай? (3)

№ 3. Бір газет парағында 4 бет болады. Өткенде газеттің бір парағында 6-шы және 19-шы беттерінің болғанын көрдім. Газетте неше бет бар? (24бет)

№ 4. Ахметтің анасының 3 баласы бар. Егер олардың үлкенінің аты – Қыркүйек, ортаншысының аты – Қазан болса, кенжесінің аты кім болғаны? (Ахмет)

№ 5. 5 жер қазушы 5 сағатта 5метр жер қазады. Неше жер қазушы 100 сағатта 100 метр жер қазады? (5)

Әр түрлі қызықты есептер адам ойының дамуына жетелейтіндігі сөзсіз. Оның ішінде салу есептерінің де маңызы зор [5]. Сонымен, қазіргі уақыт жана әдісті, шығармашылық ізденісті талап етеді. Мұғалімнің негізгі міндеті – оқушыларға терең де, тиянақты білім беру. Білім беру маңызы жаңартылған сайын, әрбір пәнді оқытудың өзіндік ерекшеліктері туындауда. Бүгінгі таңда білім беру жүйесін жаңалауды іске асырудың қажеттілігі күн санап арта түсуде.

Оқушылардың математикалық сауаттылықтарын қалыптастыру мәселесі бүгінгі таңда мектептеріміздің білім саласында тұрған басты мәселенің бірі болып табылады. Себебі, оқушының кез-келген сабаққа деген қызығушылығы болмаса, онда оның алған білімі тұрақты болмайды. Олай болса, «Математиканың қорғанын тек күштілер мен батырлар ғана бұза алады» деген ұранды ұстана отырып, жалықпай, үлкен төзіммен, алдымызға келген шәкірттерге олардың жеке тұлға болып қалыптасуына, жақсы тәрбие мен терең білім беру үшін аянбай еңбек ету керек.

Әдебиеттер

1. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 - 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары.

2. Н.Ә. Назарбаевтың сөзі Егемен Қазақстан газеті 2006 жыл № 115

3. Баяндама «Оқушылардың математикалық сауаттылықтарын арттырудың тиімді жолдары», Утекова Н.С.

4. Баяндама «Математика сабағында оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жолдары», Есенбаева Э.А.

РАБОТА УЧИТЕЛЯ В ПРОФИЛЬНЫХ КЛАССАХ ЕСТЕСТВЕННО-МАТЕМАТИЧЕСКОГО ЦИКЛА

Рязанова Н.Н.

**Коммунальное государственное учреждение «Общеобразовательная средняя школа №4
имени Н.К.Крупской»
города Балхаш, Карагандинской области**

Приоритетом современной школы является развитие предметных компетентностей выпускника готового к продолжению образования, способного решать проблемы как личностные, так и социальные. Одним из условий решения данной задачи является введение профильного образования, разработка его модели с точки зрения компетентностного подхода.

Профильное обучение – средство дифференциации и индивидуализации обучения, когда за счет изменений в структуре, содержании и организации образовательного процесса более полно учитываются интересы, склонности и способности учащихся, создаются условия для образования старшеклассников в соответствии с их профессиональными интересами. роль физики, как науки, в

современном обществе возрастает, поэтому считаю, что профильные классы позволяют обеспечить повышенную подготовку по физике и другим профильным предметам, обеспечить благоприятные условия для развития творческого потенциала учащихся. В профильных классах я работаю семь лет. Обучение в таком классе направлено на подготовку к поступлению на факультеты, предполагающие знания углубленного курса математики и физики. Углубление материала здесь происходит за счет организации учебной деятельности через современные образовательные технологии: блочную, проектную; информационно-коммуникационные технологии, предметные курсы по выбору и индивидуализацию работы с учащимися. Особое внимание уделяю работе с одаренными детьми. Профильные классы отличаются от существующих общеобразовательных классов учебным планом. В нем больше часов отводится на лабораторные работы, на уроки по решению задач и углубленное изучение теоретического материала.

Работать в профильном классе непросто, так как упор идет на интеллектуальное развитие ученика, следовательно существует проблема подготовки учителя к занятиям, дифференциации, содержанию форм и методов работы на уроках, в то же время, растет профессиональный уровень учителя.

В целях повышения качества образования, кроме традиционных уроков, использую такие формы, как лекция, семинар, практикум, компьютерные уроки, электронные презентации, флипчарты в сочетании с проектной деятельностью, что способствует формированию ключевых компетентностей. Все это в системе, дает положительный результат.

Выделю некоторые особенности методики работы в профильных классах. На уроках изучения нового материала большое внимание уделяю наглядности, демонстрационному эксперименту, развитию устной речи учащихся. Использование современных технических средств, создание проблемных ситуаций позволяет заинтересовать учащихся, способствует самостоятельной работе с учебной и дополнительной литературой.

Обучение методике решения задач позволяет учащимся находить правильный подход к задачам разного уровня. Мы учимся решать задачи уровня В и С, для этого нам выделен час в 10 классе. Этот предметный курс так и называется «Решение задач повышенной сложности», что обеспечивает подготовку к ЕНТ и вступительным экзаменам в ВУЗы. Для ребят, стремящихся, получить инженерные специальности особенно интересны лабораторные работы и физический практикум, на которых они могут получить навыки работы с приборами, умения оценивать погрешности измерений. Работа практикума сначала самостоятельно выполняется группой учащихся, после чего они становятся консультантами по этой работе. Ребята подбирают приборы, производят измерения, обрабатывают результаты, составляют отчеты.

К повторительно-обобщающему уроку учащиеся готовят опорный конспект по изученной теме на одном стандартном листе А-4.. Дидактическая цель здесь очевидна – при составлении опорного конспекта надо еще раз

пропустить через себя весь раздел, осмыслить его, систематизировать, установить логические связи, кратко и предельно ясно представить материал.

Следующий этап – зачет. На зачете ученик получает две оценки: за теорию и задачу. Перед контрольной работой проводится тест. Систематическая работа с тестами помогает учащимся готовиться к ЕНТ.

Заключительный урок по теме – контрольная работа.

Такая система работы позволяет добиться глубокого усвоения знаний, умений применять их в измененных ситуациях, развивает интеллект, трудолюбие, самостоятельность мышления, целеустремленность, формирует профильную направленность. Очень важно при этом создать атмосферу сотрудничества, творчества, уважения, дать учащимся тот уровень знаний, который заставляет их идти вперед. Для создания такой атмосферы приходится много работать при подготовке к урокам, тщательно подбирать задачи разного уровня, демонстрационные опыты, видеофильмы, компьютерные программы.

Не маловажную роль играют психолого – педагогическое сопровождение и индивидуальная образовательная траектория или профильный маршрут ученика.

Важное место в системе работы с одаренными детьми занимают предметные олимпиады, стимул к совершенствованию знаний, и средство самоутверждения, НОУ, интеллектуально- практические конференции. конкурсы.

Все это будет работать на сознательный выбор учащимися будущей профессии - своего места в жизни и обществе.

В связи с тем, что современное казахстанское образование переходит на новый формат, остро встает вопрос о функциональной компетенции учащихся, их грамотности в области применения знаний на практике, умении самостоятельно обучаться, выбирать главное из огромного мира информации заключенной на страницах книг. Всем известно, что скорость чтения является самым важным фактором из числа факторов, влияющих на успеваемость обучающихся. Быстро читают обычно те ученики, которые читают много. В процессе чтения совершенствуются оперативная память и устойчивость внимания. От этих двух показателей, в свою очередь, зависят умственные работоспособности. В научно-методической статье В.Н.Зайцева «Резервы обучения чтению» раскрыта важность оптимального чтения. Оптимальное чтение – это чтение со скоростью разговорной речи, т.е. в темпе от 120 до 150 слов в минуту. Именно к такой скорости приспособился за многие столетия артикуляционный аппарат человека, именно при этой скорости достигается лучшее понимание текста.

Проведя анализ результатов успеваемости по предметам естественно – математического цикла (физика, математика, химия), за прошедший учебный год, можно сделать вывод, что у учащихся школы, начиная с 7 класса обучающиеся , сталкиваясь с трудностями не понимания объемных текстов, условий математических задач, а также с высоким темпом обучения и большими домашними заданиями , постепенно теряют интерес к обучению , о

чем свидетельствуют итоги окончания года. Вижу проблему в том, что к 9 классу качество знаний резко падает еще и потому, что 65% учащихся не понимая смысла написанных в учебниках технических терминов, формул, чертежей, не могут делать логических выводов, испытывают затруднения при ответах на качественные вопросы, для ответа на которые требуется определенный знания и практический навык. Все вышесказанное обуславливается еще и механическим чтением, смысл которого воспринимается неосознанно, эпизодически и не доступен пониманию большинства обучающихся. Думаю, что продолжая, внедрять в практику обучения модуль «Обучение тому, как учиться» проект «Формирование навыка осознанного чтения на предметах естественно - математического цикла у учащихся 7-8 классов с помощью инструментария критического мышления» поможет нам развивать умение осознанно читать.

Мы выработаем навык осознанного чтения и увеличим постепенно качество знаний по этим предметам.

Таким образом, механизм реализации проекта направлен на оказание помощи учащимся правильно осмысливать и понимать читаемый текст, используя приемы критического мышления.

Литература

1. Зайцев В. Н. Резервы обучения чтению // Начальная школа. – 1990. - №8 – с.52
2. Оморкова М. И, Рапорт И. А., Постолюнский И. З. Преодоление трудностей. – М.: Просвещение, 1990
3. Федотов М. Руководство по воспитанию детей. Методика Глена Домана, методика Зайцева. // Школьное образование – 2007. - №3 – с.21

ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ

Сабит Ж.А.

**Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» Институт повышения квалификации педагогических работников по Карагандинской области»
г.Караганда, Республика Казахстан**

Современное общество и производство отличаются высокой степенью динамизма, неопределенности, быстрыми темпами перемен, супертехнологизацией. Динамизм и неопределенность становятся характеристиками всех сторон нашей жизни, проявляются на всех уровнях – глобальном, региональном, социальном, индивидуальном. Это выдвигает требования к интеллектуальному уровню человека, к воспитанию личности, способной адаптироваться в условиях быстро развивающегося мира.

Современный мир нуждается в людях, которые:

- умеют думать самостоятельно и решать разнообразные проблемы;
- обладают критическим и творческим мышлением;

- не лишены креативности.

Кроме этого современный человек должен обладать определенными качествами личности, в частности:

- уметь адаптироваться в постоянно меняющихся жизненных ситуациях, самостоятельно приобретать знания, умело применять их на практике для решения разнообразных проблем;

- самостоятельно критически мыслить, уметь увидеть возникающие в окружающем мире сложности и искать пути их преодоления, используя современные технологии;

- четко осознавать, где и каким образом приобретенные им знания могут быть применены в окружающей действительности;

- быть способным не только генерировать новые идеи, но и реализовывать их;

- ориентироваться в потоке информации и грамотно работать с ней;

- быть коммуникабельным, контактным в различных социальных группах, уметь работать в сотрудничестве в разных областях, предупреждая возникновение конфликтных ситуаций;

- быть грамотным в широком смысле этого слова.

Грамотность – это с традиционной точки зрения определённая степень владения человеком навыком чтения и письма в соответствии с грамматическими нормами родного языка. В отношении оценки населения – один из базовых показателей его социально-культурного развития, используемый в мировой практике. В связи с усложнением социальных отношений и появившейся тенденцией повышения общественных требований к развитию индивида конкретное содержание вышеуказанного понятия менялось от элементарных умений читать, писать, считать и т.п. к владению минимумом общественно необходимых знаний и навыков.

Данная задача актуализируется в процессе вхождения Казахстана в число 50-ти наиболее конкурентоспособных стран мира. В условиях решения этой стратегически важной для страны задачи главными функциональными качествами личности являются инициативность, способность творчески мыслить и находить нестандартные решения, умение выбирать профессиональный путь, готовность обучаться в течение всей жизни. Все данные функциональные навыки формируются в условиях школы.

Общие ориентиры развития функциональной грамотности определены в Государственной программе развития образования Республики Казахстан на 2016-2019 годы, одной из целей которой являются формирование в общеобразовательных школах интеллектуального, физического и духовно развитого гражданина Республики Казахстан, удовлетворение его потребности в получении образования, обеспечивающего успех и социальную адаптацию в быстро меняющемся мире.

В современном мире функциональная грамотность становится одним из базовых факторов, способствующих активному участию людей в социальной, культурной, политической и экономической деятельности, а также обучению на

протяжении всей жизни.

Во «Всемирной энциклопедии: философия» дается определение функциональной грамотности как способности человека вступать в отношения с внешней средой и максимально быстро адаптироваться и функционировать в ней [4]. В.Мацкевич утверждает, что функциональная грамотность есть атомарный уровень знаний, умений и навыков, обеспечивающий нормальное функционирование личности в системе социальных отношений [4]. Следует признать правоту исследователя, высказывающего мысль, что о существовании функциональной грамотности мы узнаем, столкнувшись с ее отсутствием.

Функциональная грамотность является социально-экономическим явлением, связанным с благосостоянием населения и государства в целом. Закономерно, что с середины XX века проблема функциональной грамотности попала в поле зрения международных организаций и в 1990 году был объявлен ЮНЕСКО Международным годом грамотности, ООН объявила 2003-2012 годы - десятилетием грамотности в широкой интерпретации этого понятия.

Одним из наиболее известных международных оценочных исследований, основанных на концепции функциональной грамотности, является Международная программа оценки учебных достижений 15-летних учащихся (Program for International Student Assessment - PISA), проводимой под эгидой Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР). PISA оценивает способности 15-летних подростков использовать знания, умения и навыки, приобретенные в школе, для решения широкого диапазона жизненных задач в различных сферах человеческой деятельности, а также в межличностном общении и социальных отношениях.

Исследование PISA на сегодня рассматривается в мире как универсальный инструмент сравнительной оценки эффективности школьного образования. Данные, полученные в ходе исследования, служат основой для определения стратегий развития системы образования как с точки зрения содержания и методов обучения в целом, так и с точки зрения воздействия контекстных факторов (модель управления, язык обучения, социальный статус семьи и др.) на уровень развития функциональной грамотности школьников.

В ходе тестирования в рамках PISA оцениваются три области функциональной грамотности: грамотность в чтении, математическая и естественнонаучная грамотность. Исследование проводится циклически (раз в три года). В каждом цикле особое внимание уделяется какому-то одному типу функциональной грамотности. В фокусе программы PISA в 2009 году была читательская грамотность.

В 2009 году Казахстан впервые принял участие в исследовании PISA. Результаты участия Казахстана в PISA и TIMSS показывают, что педагоги общеобразовательных школ республики дают сильные предметные знания, но не учат применять их в реальных, жизненных ситуациях.

В данном документе отмечено, что по результатам тестирования в рамках PISA от числа участников исследования грамотности чтения (средний показатель по странам ОЭСР - 28,6%) лишь 5% исследованных казахстанских

школьников адекватно могут использовать более или менее сложные учебные тексты и с их помощью ориентироваться в повседневных ситуациях [2].

Вопросы формирования функциональной грамотности являются злободневными для большей части постсоветского пространства, активно вступающего в мировое сообщество. И дело тут не в падении уровня образования и образованности, а в качественно новом отношении к грамотности человека.

Известно, что только то государство может успешно развиваться и гармонично вписаться в ряд ведущих стран мира, которое сумеет создать для своих граждан достойные условия для приобретения качественного и современного образования.

Уровень функциональной грамотности определяется системой компетенций. В частности, коммуникативная компетенция представляет собой способность к устной, письменной, продуктивной коммуникации на казахском, русском, английском (иностранном) языках.

Современный учитель должен уметь создать условия для практического овладения языком для каждого учащегося, выбрать такие методы обучения, которые позволили бы каждому ученику проявить свою активность, своё творчество, а также активизировать познавательную деятельность учащегося в процессе обучения языка.

В связи с вышеизложенным одной из ключевых среди составляющих функциональной грамотности, на наш взгляд, представляется языковая, лежащая в основе коммуникативной компетенций. Язык, являясь важнейшим средством общения и орудием мышления, пронизывает всю цепь отношений существующих между человеком и обществом.

Язык позволяет человеку воспринимать свой опыт и опыт окружающих его людей, обобщать его в определенных словах и значениях, накапливать, хранить и передавать последующим поколениям, используемый человеком в различных ситуациях. Материальный мир является сложным и многоаспектным, язык обеспечивает взаимопонимание внутри социума, ведущее к взаимному динамичному развитию.

В свою очередь язык влияет на рост интеллектуального уровня человека, помогает его саморазвитию и самореализации.

Способность языка лексически и семантически отражать многосложные связи и отношения, существующие между обществом и природой, человеком и обществом, накапливать духовные ценности, позволяет организовывать опыт людей. Человек в процессе развития, осваивая окружающую его природную среду, формирует свою мировоззренческую картину мира посредством языка. При этом язык, с одной стороны, служит инструментом, освоения действительности, а, с другой, язык есть средство закрепления образов, мыслей об окружающей действительности.

Достижения языка предопределяют успех гениев, а значит и общества в целом. Подчеркивая значимость языка, Кондильяк отмечает, что в эпоху великих писателей появляются великие военачальники и государственные

деятели [3]. Развивая данную мысль можно утверждать, что овладение языком реализует лидерский потенциал человека.

Усложнение общественных отношений, расширение экономических и политических связей, открытость мирового пространства обусловили потребность в полиязычии.

Действительное многоязычие становится необходимым условием адаптации человека к современной социальной среде, ибо полилингвизм – неразрывная часть социализации личности. Вот почему так важно проведение в жизнь культурного проекта «Триединство языков», выдвинутого Президентом страны. Наряду с государственным языком, многочисленные народы Казахстана общаются на русском языке. Важным средством межкультурной коммуникации стал английский язык, что определяется международным бизнес-общением.

В практической реализации языковая грамотность учащихся формируется на уроках казахского, русского, английского языков. На лингвистическом уровне языковая грамотность означает правильный выбор языковых средств, адекватных ситуаций общения; соотнесение ментальных схем с практической действительностью.

Сегодня успешно развиваются те страны, которые внедряют у себя так называемую умную экономику и открыты миру. А успехи в этих областях и новые познания даются именно через овладение доминирующими на планете языками. Владение несколькими языками всегда расширяло коммуникационные и интеграционные способности стран и народов.

Освоение языков расширяет возможности человека, предоставляя возможность оперативно ориентироваться в многоязычном пространстве и реализовывать его накопленный потенциал. Уровень владения языком тесно связан с духовным развитием, развитием мышления. Поэтому язык – важнейший инструмент, посредством которого формируется личность.

Общество готовится к тому этапу в будущем, когда (что уже ощущается) потребуется более высокий уровень профессиональных специалистов для конкурентного рынка. Оно достигло того уровня, когда функциональная, а в частности языковая грамотность будут не только показателем активности и перспективности, но и катализатором динамичного развития общества.

Литература

1. Кондильяк. Сочинения в 2т., т.1./ Общ. Ред. В.М. Богуславского. – М.: Мысль, 1980.
2. Мацкевич, В. Философия (словарь).//[http:// worvik.com/ philo/ fg.htm](http://worvik.com/philosophy/fg.htm).
3. «Развитие и оценка функциональной грамотности по чтению и пониманию текста в соответствии с международными исследованиями: PIRLS, PISA».
4. Фролова, П.И. Формирование функциональной грамотности как основа развития учебно-познавательной компетентности студентов технического вуза в процессе изучения гуманитарных дисциплин: автореф. дис. канд. пед. наук. / П.И. Фролова.- Омск, 2008.

ИНФОРМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Сакимова С.О.

«Қарағанды облысы Нұра ауданы әкімдігінің, білім беру бөлімінің «Дәкен Шалабекұлы атындағы негізгі орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі»

«Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Президентіміз Н.Ә.Назарбаевтың жолдауында «Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек. Қазіргі әлемде жай ғана жаппай сауаттылық жеткіліксіз болып қалғалы қашан. Біздің азаматтарымыз үнемі ең озық жабдықтармен және ең заманауи өндірістерде жұмыс жасау машығын меңгеруге дайын болуға тиіс. Сондай-ақ балаларымыздың жалпы барлық жеткіншек ұрпақтың функционалдық сауаттылығына да зор көңіл бөлу қажет. Балаларымыз қазіргі заманға бейімделген болуы үшін бұл аса маңызды. Бүкіл әлемдегі сияқты, Қазақстан білім берудің жаңа әдістеріне көшу керек», – деп атап айтты. Тәуелсіздік алған еліміздің ертеңі болашақ жастардың қолында болғандықтан, білім саласын жаңғырту – ілгерілеу кепілі. Қазақстанның әлеммен терезе теңестіруі үшін аса маңызды қажеттілік білім, ғылым саласын жандандыру. Жас ұрпаққа тәлімді тәрбиемен қатар, заманауи білікті білім беру мәселесі жас мемлекет үшін ауадай қажет. Осыны басты бағыт негізінде білім беру жүйесі күрделі өзгерістер енгізуде.

Бүгінгі таңда орта білім беру жүйесінде сапалы білім алудың қажеттілігі үдемелі артуда. Уақыт талабына сай өмір сүру үшін бәсекелестік күшейген кезде басқаша болуы мүмкін де емес. Оқыту үдерісіне қазіргі заман талабына сай технологиялар мен әдістемелерді енгізу, ғылым мен техника жетістіктерін пайдалану, этнопедагогиканың озық үлгілерін қайта жаңғыртып, қолдану, педагог мамандардың сапасын көтеру, оқушылардың функционалдық сауаттылығын көтерумен қатар, тәрбие жұмысын жақсарту – күн тәртібінен түспейтін мәселелерге айналды.

«Функционалдық сауаттылық» ұғымы алғаш рет өткен ғасырдың 60-шы жылдары ЮНЕСКО құжаттарында пайда болды және кейіннен зерттеушілердің қолдануына енді. Функционалдық сауаттылық, кеңінен алғанда, білім берудің (бірінші кезекте жалпы білім беруді) көп жоспарлы адамзат қызметімен байланысын біріктіретін тұлғаның әлеуметтік бағдарлану тәсілі ретінде түсіндіріледі. Сонымен Функционалдық сауаттылығы дегеніміз – адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни, бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығына, жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады. Яғни,

оқушылардың мектепте алған білімдерін өмірде тиімді қолдануына үйрету. Мұндағы басшылыққа алынатын сапалар:

- белсенділік
- шығармашылық тұрғыда ойлау
- шешім қабылдай алу
- өз кәсібін дұрыс таңдай алу
- өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады.

Бұл функционалды дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады.

Функционалды сауатты адам – қоғамның құндылықтарына сәйкес, қоғамдық ахуалдың қалыптасқан мүдделеріне қарай әрекет етеді. Бүгінгі күнге қажетті мамандықты таңдап дұрыс шешім қабылдап, заманауи ақпараттық технологиялардың тілін біліп кез келген әлеуметтік ортаға бейімделеді. Осы тұрғыда функционалды сауатты адамның негізгі белгілерін тұжырымдауға болады: қоғамдық ортада өмір сүре білетін, тіл табыса білетін, белгілі бір сапалық қасиеттері бар, жалпы негізгі және пәндік құзыреттіліктерді меңгерген адам болып саналады .

Жалпы, барлық зерттеушілердің болжамы бойынша адамдардың сауатсыздық деңгейінің төмендеуі, оларға дұрыс білім беріп, тиянақты оқытпаудан, оқырман болуға үйретпеден болған көрінеді. Сараптама нәтижесіне көз салсақ, білім құрылымдарының білім алушыларды қоғамдық-шығармашылық өмірге араласуына бағытталмағанын байқаймыз. Басқаша айтқанда, дәлел бар да, оның іске асыру жоқ. Содан болар мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың өзінің жыл сайынғы Жолдауында «функционалды сауаттылықты арттыруды» негізгі тапсырма етіп жүктеуі бекер емес. Елбасы дұрыс айтады, «білім беру тек қана оқытумен ғана шектелмей, оны керісінше, әлеуметтік адаптация процесіне бейімдеу қажет». Аталмыш тапсырманы орындау үшін Білім және ғылым министрлігінің басшылығымен оқушылардың функционалды сауаттылығын арттыруға бағытталған бес жылға арналған Ұлттық әрекет жоспары құрылды.

Жаңартылған білім берудің ең басты міндеті оқушы өмірінің барлық белеңдерінде білім алуға деген құлшынысын қалыптастыру үшін, оған әрбір қадамының маңыздылығын түсінуге мүмкіндік беруден, тәсілдер мен таным көздерін таңдауда бағдар ұстай білуге үйретуден тұрады. Бұл – Елбасының білім саласын жаңарту туралы бастамаларын іске асырудағы маңызды тетіктердің бірі. Аталған тетіктер Елбасының Қазақстан халқына Жолдауында, жаңа Мемлекеттік бағдарламада, «Жалпыға ортақ Еңбек Қоғамына қарай 20 қадам» атты мақаласында, Назарбаев Университетінде оқыған дәрісінде және басқа да сөйлеген сөздерінде айрықша мән беріліп айтылған. Олар өз нәтижесін бере бастады. Оның нақты дәлелін, дүниежүзілік экономикалық форумда жарияланған әлем елдерінің бәсекеге қабілетті рейтингідегі соңғы нәтижелерден байқауға болады. Елбасы бастамасымен өмірге келген «Функционалды сауаттылық бойынша Ұлттық жоспардың» маңызы ерекше. Оның мақсаты – оқушылардың салалық сауаттылығын дамыту арқылы, тиімді қызмет түрлеріне бейімдеу. Сонымен қатар, ол орта білім жүйесінің

парадигмасын түбегейлі өзгертудің негізі болып табылады. Бұл – дәстүрлі мектеп моделінен рационалды модельге, әрі қарай феноменальді модельге «үш адым» ілгері аттау дегенді білдіреді. Осы мақсатқа қол жеткізу арқылы Қазақстан оқыту деңгейі мен сапасы жағынан жетекші елдер тобына қосылады.

Мемлекет басшысының қоғамда үлкен қозғалыс туғызған Жолдауында өскелең ұрпаққа тек білім беру ісімен шектелмей, жеткіншектеріміз игерген білімін одан әрі әлеуметтік бейімделуге ұластыруға қабілетті болуға, бұл үшін оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту мақсатымен Ұлттық жұмыс жоспарын іске асыру қажеттілігі айтылған.

Қазір еліміздің түкпір-түкпірінде оқыту мен оқудағы жана әдіс-тәсілдермен қаруланған біршама ұстаздар қауымы өз мамандығына деген сүйіспеншілігі арта түсіп, жаңа нәтижелерге жетуде, шәкірттерінің жаңа белестерді меңгеруіне жол ашуда. Болашақтың бүгінгіден де нұрлы болуына ықпал етіп адамзат қоғамын алға апаратын күш тек білімде ғана. Біздің еліміздің негізгі тірегі – зияткерлік ұлт мүмкіндігі. Сондықтан да біздің балаларымыздың сапалы білім алуы маңызды. Оқушылардың мектепте алған білімін қоғамдық – әлеуметтік ортада пайдалануға икемдеу, олардың функционалдық сауаттылығын арттыру арқылы еліміздегі білім мен ғылымды дамыту мәселелеріне басымдық берілуі тиіс.

Мұндай жаңа міндеттерді мұғалімнің кәсіби санасының өзгеруінсіз, кәсіби құзіреттілігінің өсуінсіз ескі психологиямен, ескі әдістермен, ескі біліктілік арттыру жүйесімен шешу мүмкін емес,

Өз пәнімде сапалы білім беру мақсатында тиімді әдіс-тәсілдерді ізденіспен пайдалану ұстаз алдына қойылып отырған уақыт талабы екенін әрдайым естен шығармаймын. Информатика сабақтарында оқушылардың функционалды сауаттылығын белсенді жұмыс түрлері арқылы қалыптастырамын:

✓ жоба әдісі оқушының өзінің шығармашылығын жүзеге асыруға, оның интеллектуалды және дене даму мүмкіндігіне, жаңа өнім шығару процесіндегі тәжірибелік маңызы бар және объективті немесе субъективті жаңашылдығына ие болатын ерік қасиеттері мен шығармашылық қабілеттерге бағытталған оқу процесін ұйымдастыру түрі;

✓ миға шабуыл әр қатысушының шығармашылық ой-өрісін ынталандыратын, жаңа идеяларды туындауға бағытталған, арнайы топтық әдіс;

✓ топтық талқылау біркелкі шағын оқушылар тобындағы нақты сұрақ бойынша топтық пікірталастар (6 – дан 15 адамға дейін).

Цифрлық технологиялар дәуірінде функционалды сауаттылық компьютерлік сауаттылықпен қатар дамуда, яғни, негізгі жетістіктер мен пәндік құзыреттіліктің информатика сабақтарындағы оқушылардың функционалды сауаттылығына табысты қол жеткізу үшін келесі талаптарды сақтаймын:

- информатика сабақтарындағы оқыту іскерлік түрде беремін;
- оқыту процесі оқушының АКТ негізінде өз бетімен жеткен нәтижелеріне деген жауапкершілігі мен дербестілігінің дамуына бағыттаймын;
- жетістікке дағдылануға мүмкіндік беремін;
- топтық жұмыстың тиімді тәсілдері қолданамын;

•сынып ұжымын жаппай оқыту түрлерінен әр оқушының жеке оқыту траекториясына ауысуын қамтамасыз ету, сонымен қатар сандық инфрақұрылым, жобаны зерттеу, интерактивті инновациялық технологияларды пайдаланамын.

Қортындылай келе, оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға бағытталған білім мазмұнын игерген оқушылардың білімдері мен біліктері өмірлік жағдаяттарда қолдана білуді, әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істей білуді және алынған ақпараттарды сыни тұрғыдан бағалай білуді қамтамасыз етеді. Ерекше көңіл бөлетін: оқушылардың дер кезінде сапалы функционалды сауаттылығын қалыптастыру – бұл олардың бақытты болашағының кепілі, яғни, біздің мемлекетіміздің бақытты келешегі. Осы бағытта біз өз ісімізді жүйелі түрде құруымыз керек.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы (2012 ж. 27.01.). – Астана, 2012.

2. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 ж. 25.06 №832 Қаулысымен бекітілген.

3. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы /Қазақстан Республикасы Президентінің 2010ж.07.12. №1118 Жарлығымен бекітілген.

4. Вершловский С.Г., Матюшкина М.Д. Функциональная грамотность выпускников школ

5. Алдабергенова А., Г.Қайырбек. Информатиканы оқыту барысында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту. «Информатика негіздері» журналы №3 (81), 2015ж.

ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ЧЕРЕЗ ТЕХНОЛОГИЮ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ

Салихова С.Р.

**КГУ «Гимназия № 93»
г. Караганда, Казахстан**

Вся образовательная система нашей Республики стоит на пороге перехода на 12-летнее образование. Главой государства Н. Назарбаевым в Послании народу Казахстана от 27 января 2012 года «Социально-экономическая модернизация - главный вектор развития Казахстана» [1, с.25] поставлена конкретная задача по принятию пятилетнего Национального плана действий по развитию функциональной грамотности школьников. В рамках обновления Государственного общеобязательного стандарта образования (ГОСО) как ныне действующей 11-летней, так и 12-летней школы развитие функциональной

грамотности школьников определяется как одна из приоритетных целей образования.

Чем должен овладеть ученик, чтобы стать функционально грамотным, выходя из стен начальной школы? Прежде всего-умением учиться. У него должны быть сформированы знания, умения и навыки. Об этом нам говорят новые образовательные стандарты. Чтобы их реализовать, необходимо использовать в своей деятельности новые приёмы и современные педагогические технологии. Одна из новых технологий, которая актуальна в практике педагогов – это технология развития критического мышления (далее-ТРКМ). Она развивает коммуникативные компетентности, умение находить и анализировать информацию, учит мыслить объективно и разносторонне. Критическое мышление – навык, который помогает ребёнку понимать, для чего он учится, что и для чего он делает. Цель ТРКМ – помочь ученику ориентироваться в обилии поступающей информации.

Технологию развития критического мышления можно применять во всех учебных предметах. Данная технология предполагает использование на уроке трех этапов (стадий): стадии вызова, смысловой стадии и стадии рефлексии.

В начальной школе рекомендуется использовать методические приемы, которые ориентируются на создание условий для свободного развития каждой личности.

Приведу пример лишь некоторых технологических приемов ТРКМ, которые я использую на своих уроках.

Прием «Корзина» или «Мозговая атака»

Это прием организации индивидуальной и групповой работы учащихся на начальной стадии урока, когда идет актуализация имеющегося у них опыта и знаний. Он позволяет выяснить все, что знают или думают ученики по обсуждаемой теме урока. На доске можно нарисовать значок корзины, в которой условно будет собранно все то, что все ученики вместе знают об изучаемой теме. Обмен информацией проводится следующим образом:

1. Задается прямой вопрос о том, что известно ученикам по той или иной проблеме.

2. Сначала каждый ученик вспоминает и записывает в тетради все, что знает по той или иной проблеме (строго индивидуальная работа, продолжительность 1-2 минуты).

3. Затем происходит обмен информацией в парах или группах. Ученики делятся друг с другом известным знанием (групповая работа). Время на обсуждение не более 3 минут. Это обсуждение должно быть организованным, например, ученики должны выяснить, в чем совпали имеющиеся представления, по поводу чего возникли разногласия.

4. Далее каждая группа по кругу называет какое-то одно сведение или факт, при этом, не повторяя ранее сказанного (составляется список идей).

5. Все сведения кратко в виде тезисов записываются учителем в «корзинке» идей. В корзину идей можно «сбрасывать» факты, мнения, имена, проблемы, понятия, имеющие отношения к теме урока. Далее в ходе урока эти

разрозненные в сознании ребенка факты или мнения, проблемы или понятия могут быть связаны в логические цепи.

6. Все ошибки исправляются далее, по мере освоения новой информации.

Таблица «Тонких и толстых вопросов»

ПМИ (Плюс – Минус – Интересно)

«Плюс» (+) записываем те факты, которые могут отвечать на вопрос «Что хорошего?» «Минус» (-) записываем все те факты и мысли, которые могут отвечать на вопрос «Что в этом плохого?» «?» - предназначается для записи различных интересующих ученика фактов и мыслей «Что в этом интересного?»

Прием «Составление кластера». Смысл этого приема заключается в попытке систематизировать имеющиеся знания по той или иной проблеме. Составление кластера позволяет учащимся свободно и открыто думать по поводу какой-либо темы.

*Предмет кто? что? число
падеж*

собств., нариц. род

подлежащее дополнение обстоятельство

Прием «Пометки на полях» или «Инсерт».

Этот прием является средством, позволяющим ученику отслеживать свое понимание прочитанного текста. Пометки должны быть следующие:

Знаком «галочка» (v) отмечается в тексте информация, которая уже известна ученику.

Знаком «плюс» (+) отмечается новое знание, новая информация. Знаком «вопрос» (?) отмечается то, что осталось непонятным ученику и требует дополнительных сведений, вызывает желание узнать подробнее.

Данный прием требует от ученика не привычного пассивного чтения, а активного и внимательного.

Прием составления маркировочной таблицы «ЗУХ»

Один из способов графической организации и логико-смыслового структурирования материала. Форма удобна, так как предусматривает комплексный подход к содержанию темы.

1 шаг: До знакомства с текстом учащиеся самостоятельно или в группе заполняют первый и второй столбики «Знаю», «Хочу узнать».

2 шаг: По ходу знакомства с текстом или же в процессе обсуждения прочитанного, учащиеся заполняют графу «Узнали».

3 шаг: Подведение итогов, сопоставление содержания граф.

Дополнительно можно предложить детям еще 2 графы – «источники информации», «что осталось не раскрыто».

«Пятиминутное эссе»

Смысл этого приема можно выразить следующими словами: «Я пишу для того, чтобы понять, что я думаю». Это свободное письмо на заданную тему, в котором ценится самостоятельность, проявление индивидуальности, дискуссионность, оригинальность решения проблемы, аргументации. Обычно

эссе пишется прямо в классе после обсуждения проблемы и по времени занимает не более 5 минут.

Маркировочная таблица (чтение с пометами)

В каждую из колонок необходимо разнести полученную в ходе чтения информацию. Особое требование – записывать сведения, понятия или факты следует только своими словами, не цитируя учебник или иной текст, с которым работали. Прием «Маркировочная таблица» позволяет учителю проконтролировать работу каждого ученика с текстом учебника и поставить отметку за работу на уроке.

Прием «Написание синквейна»

Синквейн – это творческая работа, которая имеет короткую форму стихотворения, состоящего из пяти нерифмованных строк.

1 строка – одно существительное, выражающее главную тему синквейна.

2 строка – два прилагательных, выражающих главную мысль.

3 строка – три глагола, описывающие действия в рамках темы.

4 строка – фраза, несущая определенный смысл.

5 строка – заключение в форме существительного (ассоциация с первым словом).

Составлять синквейн очень просто и интересно. И к тому же, работа над созданием синквейна развивает образное мышление.

«Бортовой журнал» Что мне известно по данной теме? Что нового я узнал из текста?

Сюжетные таблицы Кто? Что? Когда? Где? Почему?

Кто?	Что?	Когда?	Где?	Почему?

Метод «Шесть шляп».

Предлагается при решении творческой задачи выполнять за один раз по одному мыслительному действию. Класс разбивается на шесть групп, каждая получает шляпу определённого цвета.

Белая шляпа: статистическая

Белый цвет символизирует чистоту, правду. Это цвет информации. Нас интересуют только факты. Мы задаемся вопросами о том, что мы уже знаем, каких данных недостаточно, какая еще информация нам необходима и как нам ее получить.

Красная шляпа: эмоциональная.

Красный цвет - цвет жизни, крови, любви, чувственности, страданий.

Учащиеся могут высказать свои чувства и интуитивные догадки относительно рассматриваемого вопроса, не вдаваясь в объяснения о том, почему это так, кто виноват и что делать. Что я чувствую по поводу данной проблемы?

Черная шляпа: негативная

Черный цвет - цвет земли, почвы, основы, здравого смысла.

Эта шляпа помогает критически оценить выдвигаемые предложения, понять, насколько они реалистичны, безопасны и осуществимы. Основной смысл - сработает ли это? Насколько это безопасно? Осуществима ли эта идея?

Желтая шляпа: позитивная.

Желтый - это цвет солнца, тепла, золота, выгоды. Желтая шляпа требует от нас переключить свое внимание на поиск достоинств, преимуществ и позитивных сторон рассматриваемой идеи. Зачем это делать? Каковы будут результаты? Стоит ли это делать?

Зеленая шляпа: творческая.

Зеленый цвет - это обновление, рост. Находясь под зеленой шляпой, дети придумывают к тексту загадки, задачи, ребусы, составляют кластер, синквейн.

Синяя шляпа: аналитическая.

Синий цвет - цвет мудрости и знания. В этой шляпе группа осуществляет рефлексию по поводу всего мыслительного процесса. Подводит итог проделанной работе, намечает следующие шаги.

Использование таких приёмов позволяет детям четче формулировать свои мысли, лучше запоминать изученное. На всех стадиях работы используются как индивидуальные, так и групповые формы работы. В течение урока обязательно идёт поощрение работы каждого ребенка, выслушиваются все дети, никогда не критикуются личные мнения детей.

Исходя из вышеизложенного, можно сделать следующий вывод: критическое мышление - не отдельный навык, а комплекс навыков и умений, которые формируются постепенно, в ходе развития и обучения ребенка. Оно формируется быстрее, если на уроках дети являются не пассивными слушателями, а постоянно активно ищут информацию, соотносят то, что они усвоили с собственным практическим опытом, сравнивают полученное знание. Применение в педагогической деятельности данной технологии позволяет развивать (посредством специально созданных учебных и познавательных ситуаций) познавательные способности и познавательные процессы личности: разные виды памяти, мышление, внимание, восприятие, что является залогом успешного формирования функциональной грамотности младшего школьника.

Литература

1. Послание Президента РК Н.А.Назарбаева народу Казахстана «Социально-экономическая модернизация - главный вектор развития Казахстана» - 2012 г.
2. Рождественская Л., Логвина И. Формирование навыков функционального чтения. Пособие для учителей. – Москва, 2010г. – 120 с.
3. Воронова Н. Ф. Технология развития критического мышления на уроках в начальной школе, Москва ,2006. - №13.- С. 6 -11.

РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Сартаева Г.К.

Коммунальное государственное учреждение "Общеобразовательная средняя школа №8 города Балхаш"

г. Балхаш, Карагандинская область, Республика Казахстан

Нынешнее образование ориентировано на развитие личности. Современному обществу нужен выпускник, самостоятельно мыслящий, умеющий видеть и творчески решать возникающие проблемы. Особую актуальность эта задача получает в динамично развивающемся информационном пространстве. Однако учащиеся не всегда могут ориентироваться в огромном потоке новых сведений, извлекать необходимые факты и данные, продуктивно использовать их в своей работе. Школьники будут успешны, если они смогут работать с потоками информации, если у них будут сформированы навыки функциональной грамотности. Функциональная грамотность – это способность человека использовать навыки чтения и письма в условиях его взаимодействия с социумом, то есть это тот уровень грамотности, который дает человеку возможность вступать в отношения с внешней средой и максимально быстро адаптироваться и функционировать в ней. В частности, сюда входят способности свободно использовать навыки чтения и письма в целях получения информации из текста и в целях передачи такой информации в реальном общении, общении при помощи текстов и других сообщений. В сознании учителей русского языка все прочнее укореняется мысль о том, что нельзя ограничиваться освоением правил правописания, что одна из самых важных задач преподавания – учить детей понимать текст. И эта замечательная перемена произошла во многом благодаря включению в экзаменационный материал заданий по функциональной читательской грамотности. Можно было бы порадоваться тому, что у школьников теперь появилось больше причин вчитываться, стремиться как можно полнее понять смысл. Но радоваться рано, так как многое зависит от выбора учителем новых форм и методов, чтобы работа над текстом не превратилась в торжество голой формы. И здесь учитель русского языка должен прежде всего обращаться к хорошим текстам и предлагать учащимся конкретные, специально подобранные для каждого текста вопросы. Ведь мы хотим научить ученика правильно воспринимать информацию, содержащуюся в текстах, выделять основную мысль текста, определять позицию автора и на этой основе строить замысел собственного высказывания, выбрав нужный стиль, тип речи, языковые средства, обеспечивающие её точность и выразительность, умение высказывать свою личностную позицию. Но есть ли способы вызывать, сохранять и побуждать увлеченность литературой у современных детей? Есть. Один из них – привлечь внимание к художественному слову по небольшим отрывкам на уроках русского языка, с помощью каверзных вопросов и заданий или советов, при

этом сформировать восприимчивость к авторской игре со словом. Задания составлены на основе произведений Л.Кэрролла, Л.Лагина, А.Волкова, В.Драгунского, Г.Остера. Хотелось бы особо подчеркнуть, что данные упражнения не для контроля, не для оценки знаний и умений учащихся, а для развития любознательности, языкового чутья, другими словами для формирования функциональной читательской грамотности. Если есть необходимость, материал можно использовать в тренировочных целях, добавив задания по орфографии и пунктуации и т.д. Предлагаю вашему вниманию несколько таких заданий. Материалы карточек систематизированы по разделам: «Лексика и фразеология», «Стилистика», «Грамматика и культура речи»

1. Прочитайте отрывок из повести Л. Лагина «Старик Хоттабыч», ответьте на вопросы.

– Какая чепуха! – хмыкнул презрительно Омар Юсуф, обращаясь за поддержкой к своему брату. Но тот дипломатично промолчал.

– И совсем не ерунда... – начал Волька, но Омар Юсуф поправил его:

– Я сказал не «ерунда», а «чепуха».

Есть ли разница в значениях слов ерунда, чепуха? Если есть, то в чем она заключается? В случае затруднения за помощью можно обратиться к толковому словарю.

2. А) Говорят: стайка воробьев, стадо овец, толпа зевак. Почему, по-вашему, А.Волков написал «стайка» гномов, а не «группа» или хотя бы «группка»? Б) «Со всех ног побежали» – это означает, что у каждого гнома не по две ноги, а больше?

А тем временем в долину Арханы пришли Урфин Джюс и катившаяся в тачке веселая стайка гномов. Указав Урфину вход в пещеру, крохотные старички со всех ног побежали к своим домикам, скрытым в кустах и под большими камнями, и вызвали совсем уж крохотных ребятишек, чтобы отдать им подарки доброго дяди Урфина... (А.Волков)

3. Как бы вы объяснили выбор автором выделенных слов из ряда данных? Если вы были бы писателем, то какие слова ряда однозначно исключили? Почему?

Никто не мог бы, посмотрев на цветущую (физиономию, рожицу, лик, лицо) Хоттабыча, подумать, что совсем еще недавно он был болен. Неяркий, но ровный (стариковский, старческий, старенький) румянец покрывал его смуглые (щеки, ланиты), шаг его был по-прежнему легок и быстр, широкая улыбка озаряла его открытое и (простодушное, невинное, бесхитростное) лицо. И только хорошо изучивший Хоттабыча Волька мог заметить, что какая-то затаенная мысль все время (тревожила, выводила из равновесия, заботила) старого джинна. Хоттабыч часто вздыхал, задумчиво кряхтя, ерошил (дремучую, непроходимую, густую) бороду, и крупная слеза изредка показывалась на его честных и (приветливых, нежных, ласковых) глазах. (Л.Лагин)

4. Ниже приводятся значения слова **молочница**. Установите, в каком значении оно употреблено А.Гайдаром.

1) Женщина, которая любит покупать и кушать молоко.

2) Заболевание в полости рта у грудных детей.

3) Банка для молока.

4) «Женщина, торгующая молоком вразнос по домам или с рук». (По С.И. Ожегову, с. 364)

Калитка со скрипом распахнулась. Низко опустив рога, во двор вбежала коза и устремилась прямо на молочницу. Подхватив тяжелый бидон, молочница с визгом вскочила на крыльцо, а коза, ударившись рогами о стену, остановилась.

5. Что означают словоформы **заскакивал**, **скакала**, **голубь**, **голубушка** в приведенном ниже отрывке? Подберите к выделенному просторечному слову литературную форму. Как речь характеризует бабушку и внучку?

В калитку вошла Нюрка.

– Нюрка, – спросила ее бабка, – ты не видала, кто к нам сейчас во двор заскакивал?

– Я козу искала, – уныло ответила Нюрка. – Я все утро по лесу да по оврагам сама скакала.

– Украли! – горестно пожаловалась бабка молочнице. – А какая была коза! Ну, голубь, а не коза. Голубь!

– Голубь, – отодвигаясь от бабки, огрызнулась Нюрка. – Как почнет шнырять рогами, так не знаешь, куда и деваться. У голубей рогов не бывает.

– Молчи, Нюрка! Молчи, разиня бестолковая! – закричала бабка. – Оно, конечно, коза была с характером. И я ее, козушку, продать хотела. А теперь вот моей голубушки и нету.

5. Можно ли по данному объявлению разыскать пропажу? Почему? А как надо написать?

Разыскивается пес Дружок. Белое пятно на правой задней лапе. Отзывается также на имена.

6. Что, с точки зрения делового стиля, в анкете неверно?

На вопрос о своем занятии до 1917 года он [Хоттабыч] правдиво пишет: «Джинн-профессионал». На вопрос о возрасте – «3732 года и 5 месяцев». На вопрос о семье Хоттабыч простодушно отвечает: «Круглый сирота. Холост. Имею брата по имени Омар Юсуф, который до прошлого месяца проживал на дне Северного Ледовитого океана в медном сосуде. Сейчас работает в качестве спутника Земли».

Таким образом, можно сделать вывод, что развитие читательской грамотности – это ступень к функциональной грамотности, то есть самостоятельно осуществлять деятельность учения и применять полученные знания при решении жизненных задач как личных, так и в социуме.

Функциональная грамотность – это умения определённого типа, которые сформированы на знаниях. А развиваться данные умения будут только тогда, когда учащиеся вовлечены в деятельность; когда они могут самостоятельно

ориентироваться в учебном процессе, а также видят и могут оценить свои результаты; социальная среда является помощником в его деятельности (работа в группах), учиться общаться («чувство локтя»).

Хотелось бы отметить, что развитие читательской грамотности происходит на всех уроках и во внеурочное время, когда ребенок встречается с книгой или с любым источником информации. На своих уроках я применяю элементы технологии развития критического мышления (это составление толстых и тонких вопросов, кластеры, проблемные ситуации, творческие задания: придумай продолжение истории, сочини загадку, измени финал сказки, составление синквейнов). Применение на уроках рефлексии дает возможность учащимся глубже проникнуть в те знания, которые они приобрели, вспомнить, что они узнали и зафиксировать – где данные знания можно применить. Также для развития интереса можно использовать прием инсценирования, чтения по ролям, чтение с продолжением, составление хода событий по картинкам (расположи в правильном порядке), создание рисованных диафильмов по прочитанному произведению, игры со словами, ребусы, шарады, кроссворды и другие активные формы деятельности учащихся.

Безусловно, огромную роль в развитии читательской грамотности играет учитель, который постоянно показывает образец отношения к чтению и книге, передавая детям свои читательские навыки. Главное, чтобы у ребёнка не пропадал интерес к чтению и задача наша и родителей научить ребёнка любить книгу. Таким образом, для формирования читательской грамотности и воспитания гармонично-нравственной личности необходимо использовать самые передовые технологии, опираясь на литературный источник, с применением различных форм урочной и внеурочной деятельности.

Литература

1. Алексеевская А.Т. Формирование читательских интересов младших школьников. – М., 2008. – С. 18. .
2. Калашникова Т.В. Как воспитать у детей интерес к чтению // Начальная школа. – 2005. – №7. 33.
3. Лагин Л. Сказочные повести. – Издательство: «Азбука-Аттикус», 2015.-С.120
4. Волков А., Урфин Джюс и его деревянные солдаты. Издательство: «Искатель» -2016. <https://www.livelib.ru/author/110062/top-aleksandr-volkov>
5. Драгунский В. Денискины рассказы. Издательство: АСТ. 2014.- С.686.
- 6.Формирование читательской грамотности - ресурсный потенциал личностно-ориентированного обучения. Электронный ресурс http://vio.uchim.info/Vio_114/cd/site/articles/kamyshanova.pdf

СЫНДАРЛЫ ОҚЫТУ ТЕОРИЯСЫНЫҢ ТҮЙІНДІ АСПЕКТІЛЕРІН ТИІМДІ ОҚЫТУ МЕН ОҚУДА ПАЙДАЛАНУ: ӨЗГЕРІСТЕР МЕН МҮМКІНДІКТЕР

Сатимова Айнур Кайрмухановна

Маңғыстау облысы, Түпқараған ауданы,
А.М.Горький атындағы мектеп-лицейінің

Жас ұрпақ тәрбиесі, оның жеке тұлғасының жаңаша қалыптасуы, әлеуметтік дүниеге көзқарасы, жалпы болмысы ең алдымен мұғалімге байланысты. Көрнекті педагог В.П.Сухомлинскийдің: «Егер мен сабақ беруші ғана болсам педагогтық деңгейге көтеріле алмас едім, шәкірттерімнің жүрегі мен үшін қақпасын мәңгі ашпас тас қамалдай болып қала берер еді» – деген тұжырымдамасы педагогикалық қызметтің мәнін аша түседі.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық жалпы азаматтық құндылықтар, ғылым мен тәжірибе жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін жағдайлар жасау» – деп атап көрсетілгендігі белгілі. Ал білім беру ошақтарында білім мен тәрбиені қатар жүргізетін тұлға – ұстаз. Заманына лайықты шәкірт тәрбиелеуі үшін ұстаз – ізденімпаз, сыни олай алатын болуы, қандай істі болсын бар ынта – жігерімен атқара білетін болуы керек. Міне, сонда ғана бойында сыни көзқарасы дұрыс қалыптасқан, білімге құштар, өз ойын жетік айтып, өз-өзіне оң баға беретін дәрежедегі оқушы қалыптасады. ХХІ ғасыр ғылым мен ақпараттық технологияның дамыған ғасыры, ал осындай қарқынды дамуға мұғалімнің қосар үлесі зор. Сондықтан мектептерде қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда жаңаша бағалауды қолдану оқушының пәнге деген қызығушылығын арттыратыны сөзсіз.

Жаңару жолындағы Қазақстанға жаңаша ойлайтын өмірге көзқарасы тың, ақыл – ой және шығармашылық әлеуеті қалыптасқан, рухани адамгершілік мәдениеті жоғары шығармашыл мұғалім керек. Ал шығармашыл мұғалім – үздіксіз ізденісте болады. Әрбір маманның қызметіне қажетті кәсіби біліктіліктер болуы тиіс. Осыған орай оқу мен оқытуда мұғалім мына қызметтерді бөліп қарағаны жөн:

- оқыту – білім, білік, және дағды жүйесін қалыптастыру
- тәрбиелеу – қызығуды, танымдық дербестікті, жеке құзыреттілікті қалыптастыру
- дамыту – шығармашылық ойлауды және шығармашылық құзыреттілікті дамыту
- бақылау – қайталау, тест, түрлі тапсырмалар мен нақты білім білік дағдыны бақылау мен бағалаудың құралы.

Жалпы білім беруде әр мұғалім көздеген мақсатына кол жеткізу үшін оқыту үдерісін жоспарлап қолданысқа енгізгенде оқушыларды бағалауды басты назарда ұстануы керек. Себебі, бағалау – сыныптағы оқушылар деңгейі әр түрлі

болып келетіндіктен мұғалімнің сыныпта қалыпты атмосфераны құруына және оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру жолдарына елеулі әсер етеді.

Сындарлы оқыту теориясына сүйенетін болсақ, бағалау— одан арғы білім алу туралы шешімді қабылдау мақсатымен оқытудың нәтижелерін жүйелі түрде жинақтауға бағытталған қызметті белгілеу үшін қолданылатын термин болып табылады. [1.55]

«Бағалау» термині «Жақын отыру» дегенді білдіретін латын сөзінен шыққандығы кездейсоқ емес, себебі бағалаудың негізгі сипаты бір адам басқа адамның не айтып, не істегенін немесе өзін-өзі бақылау жағдайында өзінің дербес ойлауын, түсінігін немесе тәртібін мұхият бақылауы болып табылады. Бұл жорамал ресми тестілерден және емтихандардан бастап мұғалімдер сыныптарда күніне жүз рет өткізетін бейресми бағалауға дейінгі бүкіл бағалау спектріне қатысты. Бұған қарамастан, бағалау түрлі нысанда болуы мүмкін: бір тестілер қолдағы қарындаш пен қағаздың көмегімен жүргізілсе, басқалары сыныптағы әдеттегі сөйлеу кезінде сұрақ қоюға негізделеді: Бағалаудың барлық түріне жалпы сипаттамалар тән.

Оқушылардың пәнге қызығушылығын арттыруға жаңаша бағалаудың барлық түрлерін жүйелі қолдануға болады. Күнделікті сабақта немесе тарауды қорытындылауда оқушыларға екі жағында мынадай тапсырмалары бар бағалаудың жалпылау немесе сұрақтар үшін индекс карточкасын пайдалануға болады

1-кесте

Өткен тақырыптан негізгі идеяларды ата және жалпыла?	Өткен тақырыптан әлі де не түсінбедіңіз, сұрақ құрастыр.

Жаңа сабақты түсіндіру барысында бағдаршаммен бағалауды қолданған ыңғайлы.

Әр оқушыда үш түс болады. Мұғалім оқушының түсінгенін не түсінбегенін осы түстермен көрсетуді сұрайды. Түсіндім – жасыл, сенімді емеспін – сары. Ештеңе түсінбедім – қызыл. Оқушының қаншалықты сабақты меңгергенін түсінгеннен – не түсіндің ал түсінбегеннен сендерге не түсініксіз болды, -деп жетелеу жүргізу арқылы мұғалім біле алады. Бағдаршам арқылы бағалау оқушы бойына өз – өзіне деген сенімділігін ұялатады және әр сабақта белсенді, ынта-жігермен қатысуы керектігін түсінеді.

Оқушылардың түсіну деңгейін бақылау мақсатында мұғалім жеке әңгімелесу жүргізуіне болады. Жеке әңгімелесу – оқушының мәдениетінің деңгейі мен ықыласы көтеріліп, шығармашылық қабілеті дамиды.

Сондай –ақ, сыныптағы оқушыларды шағын топтарға бөліп, тест сұрақтары бар парақ және жауап парағын таратады. Оқушыларға тест

сұрақтарын талқылауға уақыт беріледі. Талқылаудан кейін әр оқушы өз жауабын жазуға болатынын ескерту керек. Талқылаудан кейін әр оқушы жауап парағын өз бетінше толтырады және жауап парақтарын тексергенде әр оқушының балы бөлек есептелініп бағаланады. Бағалаудың бұл түрін физика тарауларын қорытындылау кезеңдерінде қолдану сыныптағы оқушылар деңгейінің әртүрлі екендігіне қарамастан тиімді екені байқалды.

Сыныптағы бағалау тек қана техникалық тәсіл емес. Мұғалімдер жазбаша немесе ауызша түрде баға қою жолымен бағалайды. Олар қолданылатын кез-келген нысананың артында тек қана объективті немесе жеткілікті дәрежеде объективті емес нормалар мен стандарттар ғана емес, сондай-ақ баланың дамуы, оқуы, және уәжі туралы түсінік, сонымен қатар өзін –өзі бағалау, қабілеттілік және күш – жігер сияқты ұғымдарға қатысты құндылықтар жатады.

Өз іс – тәжірибемен жаңаша бағалау түрлерін енгізбес бұрын, оқушыларыма өздерінің жұмыстарын қалай бағалау керектігі, өз-өзін бағалауда қандай ұстанымдар болу керектігін, серіктестерін топта бағалауды, жалпы оқыту үшін бағалау дегеннің не екеніне дұрыс бағыт беру мақсатында мұғалімдерге арналған нұсқаулықты басшылыққа ала отырып бағалау жайлы мәліметтер мен формативті бағалау технологиясы жайында ақпарат бердім. Сонда үлестірме қағазына оқушылар өз ойларын білдірді.

Физика пәні жаратылыстану ғылымы болғандықтан физикалық құбылыстар, табиғат құбылыстары, қоршаған ортаның физикалық құбылыстары мен заңдылықтарды сабақ барысында оқушылармен зерделеу, зерттеу жұмыстары жүргізіліп, оқушы бойына ғылыми дүниетаным негіздері қалыптасуы мен қатар пәнге деген қызығушылығын арттыруда өзін –өзі бағалау және екі жұлдыз, бір ұсыныс арқылы бағалау тиімді. Бұдан оқушы өзінің оқуы жөнінде ақпарат жинайды, талдайды және өзінің жетістікке жетуі, дамуы жайлы қорытынды шығарады. Міндетті шарты – жұмысты бағалаудың критерийінің болуы және бұл критерий жұмыстың басында беріліп отыруы керек.

Мысалы, екі жұлдыз , бір ұсыныс арқылы бағалауды «Механизмнің пайдалы әрекет коэффициенті» тақырыбын өткенімде қолдандым. Мұнда үй тапсырмасына «Егер мен өнер тапқыш болсам...» деген тақырыпта эссе жазуды берген болатынымын. Эссені бағалау критерийлеріне сүйеніп жазып келу керек, эссе жазудағы бағалау критерийлері:

- а) терминдерді қолдана білуі;
- ә) оқиғаны нақты сипаттауы;
- б) жаңалыққа жақындылығы
- в) талдай білуі.

Келесі сабағымда оқушылардың үйден жазып дайындап келген эсселерін жинақтап, оқып олардың барлығын екі жұлдыз, бір ұсыныс арқылы бағаладым. Үй тапсырмасына немқұрайлы қараған оқушыларға әсерлі болсын деп әр эссе соңына қызыл қаламмен жазып, сол берілген екі жұлдыз, бір ұсынысты ауызша оқып бердім. Ондағы мақсатым эссе жазбай енжарлық танытқан, шығармашылыққа онша мойын бұрмаған оқушының ынтасын ояту еді. Бұлай

бағалау оқушыларға ұнады. Оқушыларға таратыған үлестірме қағаздарынан бағалау жайындағы өз ойларын ашық жазған. Бұрын күнделікті баға алу үшін ғана сабақ оқып келетінбіз, жазған жұмысымызға «нашар» баға алатын шығармыз деген ой серпілді, оқушылар бір сарын боп келген «5», «4», «3» бағалардан гөрі екі жұлдыз, бір ұсыныс арқылы бағалау сабақта мәжбүрлі болудан құтқаратыны жөнінде жазылған. Оқушының білімге деген құштарлығы және өзін –өзі бағалауы қалыптасқанын келесі сабағымда «Энергия не үшін керек?» деген эссені жазған оқушы саны артқанынан байқадым. Алдыңғы эссе де сегіз оқушы жазса, бұл жолы он төрт оқушы бар ынтасымен жазғанын көргенімде сабақ барысында тақырыпқа сәйкес формативті бағалау технологиясын пайдалану тиімді екендігін ұқтым.

Екі жұлдыз, бір ұсыныс арқылы бағалау түрін оқушыларға топтық жұмыс кезінде де қолдандым.

Оқушылардың топта шығарған есептерін қорғауы, соған сәйкес әр топ есептеріне баға беруі, оқушының өзін еркін ұстап топтың жұмысына бағалау беріп сөйлеуді үйренгендігі байқалды. оқушы ең алдымен өз –өзіне сеніммен қарап қасындағы серіктесінің есебін бағалай білді. Бұл менің оқушылармен бірге жеткен жетістігім деп санадым

Орыс мектебіндегі қазақ тілі пәнін оқытуда мұғалім – оқушының қызығушылығын арттыру мен жетістікке жету үшін тынбай жұмыс жасаумен қатар, сабақ соңындағы шығу парағында жазылған оқушылардың ұсыныс – тілегіне назар аудара отырып, оқушылармен бірлесіп өткен әр сабаққа «өзіндік баға» беруі керек.

Жалпы мұғалім жиі –жиі оқушыларға тілдік көмек беріп, мадақтау қажет, оқушыларға өздерінің жауаптарын құрастыруға көмек беретін формативті бағалау түрлерін қолданғаны жөн.

Пәнге деген қызығушылығын арттыруда бағалаудың түрлерін қолдану нәтижесінде сыныптағы оқушы:

- тапсырмаларға өз ойын айта алады
- өз деңгейін біледі
- өз тәртібі мен өзгенің тәртібі туралы және оның салдары туралы айта алады
- сабақта тапсырманы қалай жасағаны туралы немесе нені үйренгені туралы айта алады
- өз сезімі мен өзгелердің сезімі туралы біледі, көмектеседі және жігер береді
- жаңа тапсырмаға тосырқамай сеніммен қолға алады
- проблеманы шешуден ләззат алады
- топта ойласа отырып таңдау жасайды және шешім қабылдайды
- өз міндеттері мен мақсатын жоспарлайды
- қиындыққа тап болғанда мойымай табанды бола алады
- тапсырманы орындаудың өз жолдарын іздейді
- Мұғалімнің көмегінсіз өз ісінің көзін таба отырып, тапсырманы қашан әрі қалай орындау қажеттігін талқылайды

- сұрақ қояды және жауап ұсынады
- алға басуды қадағалайды және қажет кезде көмек сұрайды
- жеке және құрдастарымен бірлескен тапсырмаға қатысады
- бұрын естіген сөзді өз мақсатында пайдаланады
- өз бетінше тапсырмалар ұсынады.

Күнделікті сабақ барысында мұғалімнің жеке тұлғасы, білімі, нақтылығы, оқушымен қарым – қатынасы, әдістемелік шеберлікпен жаңаша бағалау түрлерін қолдана білуі – сыныпта оқушылардың танымдық, шығармашылық, қарым – қатынас құзыреттілігін арттыруға жол ашады.

Әдебиеттер

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық Үшінші (негізгі) деңгей. 2015ж
2. Тағылым» республикалық ғылыми –әдістемелік журнал. №4. 2012ж
3. Қазақ тілі мен әдебиеті пәні» әдістемелік көмекші құрал.
4. «Әдеп» оқу құралы. Алматы. «Рауан» 1998ж

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН САПАЛЫ ДАМУ ЖҰМЫСТАРЫ

Сауытбаева Г.С.

**Қарағанды облысы, Жезқазған қаласы
«№21 жалпы білім беретін орта мектебі» КММ бастауыш сынып мұғалімі**

Бүгінгі таңда жер жүзінде білім саласындағы саясаткерлер мен мұғалімдер үшін ең маңызды болып отырғаны – «XXI ғасырда нені оқыту керек және XXI ғасырға оқушыларды қалай дайындайды?» деген мәселе. Заманауи тәсілдің ең негізгі ерекшелігі - оқушылардың алған білімдерін жай ғана иеленіп қоймай, оларды орынды жерде қолдана білуіне басты назар аудару болып табылады, ал XXI ғасырда талап етілетін дағдылардың мәні осында. Сондықтан да қазір жаңа технологияларды меңгеру үшін ең басты қажетті құрал – білім. Қазіргі әлемде жай ғана жаппай сауаттылығы жеткіліксіз болып қалғаны қашан. Біздің азаматтарымыз үнемі ең озық жабдықтармен және ең заманауи өндірістерде жұмыс жасау машығын меңгеруге дайын болуға тиіс. Сондай-ақ балаларымыздың, жалпы барлық жеткіншек ұрпақтың функционалдық сауаттылығына да зор көңіл бөлу қажет. Балаларымыз қазіргі заманға бейімделген болуы үшін бұл аса маңызды» деп атап көрсеткен болатын.

Сондықтан заман талабына сай жан-жақты, зерделі, дарынды, талантты адамдарды қалыптастыруда білім беру мәселесі, оның оқыту жүйесін үйлестіре алу міндеті туындап, жаңа талаптар қойылуда. Соған орай ұстаздардың алдында тұрған міндет: табысты және әрекетке дайын қабілетті, әлеуметтік рөлін сезінетін құзырлы тұлғаны қалыптастыру. Жалпы құзіреттіліктің сипатына беделді пікір айтуға мүмкіндік беретін білімді игеру деген түсіндірме берілген. Тұлға құзіреттілігін дамыту – ұстаздың құзіретті тәсілдерді меңгертуі,

білім беру мазмұнын жетілдіру. Ол үшін баланы субъект ретінде қарап, оқу ісіне өзінше қызықтыратын, оған қабілетін арттыратын жағдай туғызу керек. Оның бастысы – оқу үрдісін жаңаша ұйымдастыру, оқушының оқудағы іс-әрекеті арқылы ойлау дағдыларын жетілдіру, өз бетінше білім алу, әрекет ету. Мақсатқа жету оқушының өзі арқылы іске асады. Мұғалім – бағыт беруші, ұйымдастырушы.

Жаңашыл мұғалімнің кәсіби шығармашылық әрекеттерінің нәтижелілігінің болуы оқушысының табыстылығымен тікелей байланысты.

Оқушыға дайын білім мен идеяларды ұсыну емес, оқушылардың өздерінің білім мен идеялар құруға, яғни сындарлы оқыта отыра функционалдық сауаттылығын арттыруға болады. Осы орайда В.А.Сухомлинский «Баланы білім, ақиқат, ереже мен формулалар қоймасына ойландырып қоймас үшін оны ойланту керек» деп айтқан сөздерін негізге ала отыра, заман талабына сай жаңа заман оқушысының функционалдық сауаттылығы жоғары болуы тиіс деп ойлаймын. Ал оқушының функционалдық сауаттылық деңгейін арттыруда баланы ойлантуымыз маңызды болып табылады. Яғни оқушы мектеп қабырғасында алған білімдерін өмірде қолдана білсе ғана ол табысты бола алады. Ол үшін баланың алған білімінің дұрыс бағалануы басты назарда болуы тиіс. Мұғалім сабақ жоспарын құру барысында қай бала қалай бағаланатыны туралы жеке қарап, алдын ала бағалау шкалаларын қарастырып, болжам жасай отыра, оны жоспарына енгізіп, барлық сабақ үрдісін бағалау қажеттігін ескерген жөн. Оқушы өзін-өзі талдау, өзіне-өзі баға беру мен рефлексия жасау тәжірибесін үйренуі, оқу үдерісі ғана емес, бағалау үдерісінің де белсенді қатысушысы болуы керек. Оқушының функционалдық сауаттылығын арттырудағы, сындарлы ойлантудағы келесі маңыздыларының бірі – кері байланыс деп есептейміз. Оқушының оқу үрдісінде алған білімдерін келешекте қолдану үшін оқушының қандай деңгейде екендігін, яғни өзінің біліміне өзі сындарлы баға беруге көмектесіп қана қоймай, өз проблемасымен жеке қалмай, қолдау арқылы шешімін табуда маңызды. Кері байланыс үдерісінде оқушылардың жауабын мадақтау және жеке мақсатты көрсеткіштерді белгілеуді көздейтін бағалау. Ол оқушыларды өздерінің жұмысына қатысты айтылған пікірлер жайында ойландырып, оларды келешекте жетілдіру мүмкіндіктерін табуға ынталандырады. Сондықтан да астарлы бағалай отыра, сыни ойлай білу және өзіндік жұмыс істей білу қабілеттілігі мұғалімнің жаңа идеяларды тудыруға, сабақ үдерісін одан әрі дамытуда маңызы зор болып табылады.

Қазақстандық білім беруді модернизациялау міндеттері, оның ішінде білім беру сапасын арттыруда тұлғаның талап-тілегін, сонымен бірге қауымдастық сұранысын ескере отырып, құзыреттілік тәсілді іске асыру қажеттілігі айқындалды. Бүгінде тек белгіленген білімді ғана меңгеріп қою ғана емес, өзіндік даму, өзіндік іске асыру, болашақта жетілдіруде тұлғаға бағытталуы шарт. Қазіргі кезеңде білімділік деңгей өзінің және мақсаттылығын жоғалта бастады. Білім беру парадигмасы: ортақ-білімнен құзыреттілікке ауысуда тәжірибелік-бағытталған оқытуға көшу қажеттілігі туындауда, ал құзыреттілік

тәсіл негізгі және басқа да құзыреттіліктер жиынтығын қалыптастыру көзделеді. Табысты болу үшін оқушыларға білім қандай қажет болса, дағды да сондай қажет. Сондықтан оқушылар ақпаратты есте сақтап, алған білімдерін ұғынуын, түсінуін және әртүрлі салада қолдана білуін талап етеді. Білімді қолдану ХХІ ғасыр дағдыларымен деп қарастырылатын кең ауқымды құзыреттіліктерді меңгеруге мүмкіндік береді.

Сондықтан жаңартылған оқу бағдарламалары құзыреттілік тәсілге негізделген. Тұлғаны табысты әлеуметтендіру үшін қажетті функционалдық сауаттылық негізінде құрылған құзыреттіліктерді қалыптастырады. Әлемдік педагогикадағы танымал Б. Блумның оқу мақсаттары Таксономиясы бойынша қазіргі стандарт оқушылардың 6 деңгейдің 2 деңгейін, яғни «білу», «түсіну» деңгейлерін ғана меңгеруіне мүмкіндігі бар. Жаңа бағдарлама қалған 4 деңгейді «қолдану», «талдау», «жинақтау», «бағалау» деңгейлеріне қол жеткізуді қамтамасыз етеді. Сонымен бірге, оқушылар табысты оқу үшін мұғалімдер білім беру бағдарламасы, оқыту тәсілдері мен бағалау жүйесін өзара үйлестірудің жолдарын қарастырады. Бұл білім беру бағдарламасы мен бағалау моделі белгіленген деңгейде ғана емес, әр сыныпта, әр сабақта қолданылады.

Сонымен қатар, оқушылардың белсенді жұмысқа тартылуын көздейтін оқыту және оқудың белсенді әдіс-тәсілдері ұсынылған. Қызметтің мұндай түрлері оқушылардан өздері тапқан ақпаратты талдау және түсіндіру үшін зерттеу және жоспарлау дағдыларын қолдануды және болашақта өз дағдыларын жақсарту мақсатында басқа нәтижелерді бақылауды және талдауды қажет етеді.

Бұл жұмыстардың барлығы мынадай жұмыс түрлері мен әрекеттері арқылы жүзеге асырылады. Бірлескен жұмыстар (жұптық, топтық): оқу, рөлдік, іскерлік ойындар, пікірталастар, шығармашылық жұмыстар. Жағдаяттар арқылы үйрену. Біз оқытуды және білім беруді, егер сабақ барысында мұғалім мен оқушы арасында өзара әрекеттестіктің жоғары деңгейіне қол жеткізсе, «интербелсенді» деп атаймыз. Өзара әрекеттестік әдетте, белгілі бір мәселені шешу, ол шешімнің тиімділігі туралы әңгімелесу, талқылау түрінде өтеді. Ең бастысы, мұнда мәселені шешу үрдісі жауапқа қарағанда маңызды екендігін түсіну қажет. Бұл жерде ең маңыздысы: оқушылардың алдыңғы алған дағдылары жаңа дағдыларды меңгеруге үлкен ықпалын тигізеді, ал егер ол ескерілмесе, онда білім тереңге бармай, үстірт меңгерілген таяз білім болмақ. Мұндай үстірт білім оқушыға қазіргі әлемде жетістікке жету үшін қажетті жоғарыда аталған сын тұрғысынан ойлау, рефлексия және басқа да аспектілерді, алған білімді қолдануына кері әсерін тигізеді. Оқушылар білімді толықтай меңгеру үшін ақпаратты енжар қабылдамай, сабаққа белсенді араласуына жағдайларды қарастыруы қажет. Осы ретте оқушылардың алған білімдерімен жұмыс істеуге, оны әрі қарай өңдеп, өз дағдыларын арттыруға септігін тигізетін жаттығулармен айналысуға мүмкіндік берілуі аса маңызды болып табылады.

Сондықтан бүгінгі оқушының функционалдық сауаттылығын арттыруда жаңа формациядағы мұғалім бойында төмендегі кәсіби құзыреттілігі болса мақсатымызға бірге жетпекпіз, ол:

– оқушыларға қамқорлық көрсете білетін, оған ықпал жасай алатын және өз бетінше шешім қабылдауда бағыт-бағдар беретін;

– әрбір оқушының пәнді түсінуді қалай құрылымдау қажеттігін ойластыра білетінін сезінетін, осы көзқарастар тұрғысынан білімі мен тәжірибесін қалыптастыратын;

– оқушының білім беру бағдарламасы деңгейлері бойынша ілгері жылжуын өрістету мақсатында мазмұнға сәйкес кері байланыс орната алатын кәсіби білімі мен түсінігі бар;

– оқытудың мақсаты мен сабақтың нәтижелі де табысты өту өлшемдерін, өзі мен оқушыларының бұл өлшемдерге қандай дәрежеде сәйкес келетіндігін білетін;

– оқушылардың игерген білімі мен оқушылар мойындаған «Біз қайда бара жатырмыз?», «Қандай іс-әрекет жасау керек?», «Одан әрі не істеу керек?» деген сияқты табыстылық өлшемдері арасындағы алшақтықты жою үшін не істеу керек екенін білетін;

– бастапқы идеядан өзге идеяларды өрістетіп байланыстыратын және сол идеяларды оқушылардың өздері құрастырып, жандандыра алатындай етіп жинақтап, толықтырып, тереңдетіп бере алатын мұғалімдер. Бұл құзыреттіліктер деңгейлік бағдарламада көрсетілген.

Белгілі педагог К.Ушинскийдің «Мұғалім – өзінің білімін үздіксіз көтеріп отырғанда ғана мұғалім, ал оқуды, іздеуді тоқтатысымен оның мұғалімдігі де жойылады» - деген пікірін негізге ала отыра мұғалім әрдайым кәсіби дамуына назар аудару қажет.

Әдебиеттер

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2017. – 60-б.

2. Мұғалімдердің біліктілігін арттыру бағдарламасы. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2017. – 10-б.

3. Оразахынова Н., Кенжебаева Г. М. - «Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру жолдары» ғылыми мақаласы, 2012. - Б. 42-47.

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТІҢ ОҚУ ҮРДІСІНДЕ ҚАЗІРГІ ЗАМАН ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ МӘСЕЛЕСІ

Серик А.

Теміртау қаласы, «№8 жалпы білім беретін орта мектебі» КММ

Қазақ жұртшылығын толғандыратын өзекті мәселелердің ең негізгісі – еліміздің болашағы. Еліміздің өркен жайып кеңге құлаш сермеу үшін басты мәселе жас ұрпақтың білімді де тәрбиелі болып жетілуі екені белгілі.

XXI ғасыр мектебін көптеген қиыншылықтарға қарамай өркендету, оның сапасын арттыру – біздің басты міндетіміз. Мектеп – келешек ел басқарар, жер-суына иелік етер, ел-халқын гүлдентер, мерейін өсіріп, мәртебесін биіктетер

жасампаз жандарды шыңдар киелі ұя. Жас ұрпақтың иманжүзді, білімдар азамат болып өсуі, білім алар алтын ұясы және қоршаған ортасына байланысты. Бастауыш саты – бұл оқушы тұлғасы мен санасының қарқынды дамитын құнды, қайталанбайтын кезеңі. Сондықтан бастауыш мектеп – оқушыны тұлға етіп қалыптастырудың алғашқы баспалдағы.

Президенттің жолдауында: «Ұлттың бәсекеге қабілеттілігі бірінші кезекте білім деңгейімен айқындалады» деген байламы жеке адамның құндылығын арттыру, оны дайындайтын ұстаз жауапкершілігінің өсуі, тынымсыз еңбек, сапалы нәтиже деген ұғыммен егіз.

Ұстаз еңбегі – оқушы білімімен өлшенеді десек, ұстаз еңбегінің күрделілігі әрбір оқушы жүрегіне жол таба білуінде. Бала жүрегінің перделерін дәл тауып, оны білу оңайлықпен келмейді. Сондықтан мұғалім әрдайым ізденіс үстінде жүріп, жаңа әдістемелер мен технологияларды меңгеруге күш салады. Ахмет Байтұрсынов: «Мұғалім әдісті көп білу керек, оларды өзіне сүйеніш, қолғабыс нәрсе есебінде қолдану керек» - деп айтып кетті. Мұғалімнің ұстанған мақсаты – білімнің жаңа үлгісін жасап, белгілі бір көлемдегі білім мен білік дағдыларын меңгерту оқу мен тәрбие үрдісін ұйымдастырудың сан түрлі жаңа әдіс-тәсілдерін іздестіру, жаңа технологияларды сабақта тиімді пайдалана білу.

Оқу-тәрбие үрдісіне жаңа инновациялық әдіс-тәсілдерді енгізу оқушылардың білімге деген қызығушылығын, талпынысын арттырып, өз бетімен ізденуге, шығармашылық еңбек етуге жол салады. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында оқыту формасын, әдістерін, технологияларын таңдауда көпнұсқалық қағидасы бекітілген, білім мекемелерінің педагогтарына өзіне оңтайлы нұсқаны тиімділігіне қарай пайдалану мұғалімнен үлкен шеберлікті талап етеді. Бастауыш мектепте білім сапасын арттыруда пайдаланылатын мәселелер:

- әр сабақта интерактивті әдістерді қолдану;
- әр оқушының психологиялық ерекшеліктерін ескеру, міндетті деңгейдегі білімді қалыптастыра отырып, мүмкіндік деңгейлерін ашу;
- инновациялық технологияларды сынау арқылы тиімділігін арттыру, мектеп жағдайына бейімдеу;
- бастауыш сынып мұғалімдері өз сабақтарында оқушылардың тілін дамытуда, сөздік жұмыс жасау, өз дағдыларын қалыптастыруда өз ойларын еркін жеткізе алуға баулу.

Заман талабына сай технологияларды қолдану ауқымы, түрлері өзгеріп отырады. Бірақ, ең бастысы технологияларды тиімді, жүйелі қолдану керек.

Инновациялық технология нәтижелері:

- түрлі әдістерді пайдалану сабақтың нақты мәнін терең ашуға көмектеседі;
- оқушылардың барлығын сабаққа қатыстыруға мүмкіндік тудырады;
- олардың әрқайсысының деңгейін анықтай алады;
- оқушылардың көбін объективті бағалауға мүмкіндік алу;
- оқушыларды ізденіске баулып, өз бетімен жұмыс істеуге үйретеді;

– оқушылардың қабілеттері, сөз саптау еркіндігі, ұйымшылдығы, шығармашылық белсенділігі артады;

– жеке тұлғалық сипатын дамытуға, шығармашылын шыңдауда, өзіне деген кәсіби сенімін қалыптастырады.

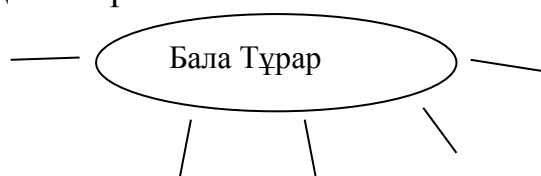
Педагогикалық технологияларды талдау барысында мына факторлар ескерілуі керек:

- алып отырған технология сабақтың тақырыбына сай болуы;
- тиімділігі, жүйелілігі және басқа жақтары.

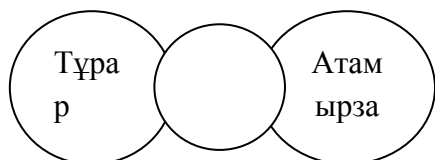
Ұлттық ойшылдардың бірі Жүсіпбек Аймауытов «Сабақ беру үйреншікті жай ғана шеберлік емес, ол жаңаны табатын өнер» - деген екен.

Заман талабы шығармашылықпен шұғылданатын тұлғаға мұқтаж болып отырғандықтан педагогикалық технологиялардың үрдісін талдап, зерделей келе –келесі технологияларды пайдалану тиімді болады деп есептейміз. Мысалы, «Сын тұрғысынан ойлау» технологиясының әдістерін: топтастыру, Венн диаграммасы, ой шақыру, ой қозғау, семантикалық карта т.б. Әдебиеттік оқу сабағында 2 сыныпта Ш.Мұртаза әңгімесі «Бала Тұрар» тақырыбында өткізілген сабағымызда бұл технологияны тиімді пайдалана алдық.

Тұрарға мінездеме бер

Венн диаграмма стратегиясы

Семантикалық картаны жиі қазақ тілі сабағында пайдалану оңтайлы.

Мысалы, сөз таптарын өткенде, оқушылардың карта арқылы тақырыпты қаншалықты меңгергенін байқауға болады.

сөздер	Зат есім	Етістік	Сан есім	Сын есім
қала				
дәрігер				
құлпырды				
он бес				
жасыл				

Ұнаған көрініске сурет салу, жағымды, жағымсыз кейіпкерлерге мінездеме беру, бес жолды өлең, инсерт әдісі осындай шығармашылық жұмыстарды ойдағыдай атқару үшін мұғалімнің оқушыға берер әсері мол болу керек. Мысалы, балаға сенім қалыптастыру үшін «сен білесін», «сенің қолынан келеді», «үйренесің» деген сөздерді жиі айту қажет. Оқушының өз ойынан шыққан жетістігін жоғары бағалап, мадақтап, көтермелеп отыру қажет. Нәтижесінде бала ойлай отырып, елестетеді, қиялдайды, болжам жасайды.

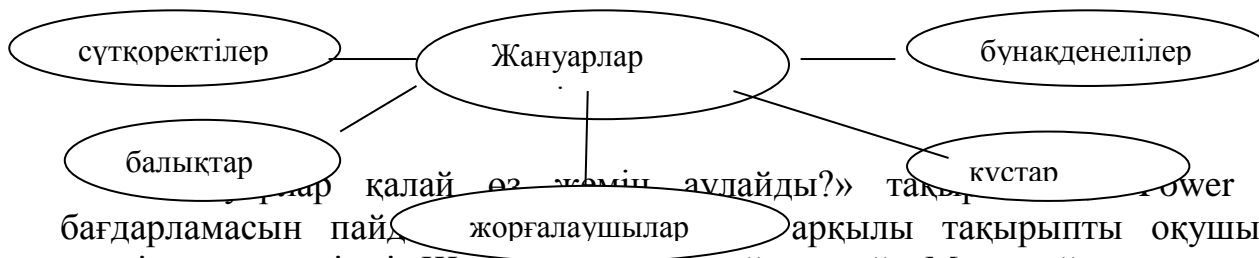
Қазіргі жаңашыл мұғалімдер өз жұмыстарын компьютердің көмегінсіз елестетпейді. Қазіргі ақпараттық құралдар бастауыш сынып мұғалімінің педагогикалық іс-әрекетінің жаңа әмбебап құралы. Электрондық оқулық, электрондық көрнекіліктер, видео материалдар, интернет желісін пайдалану, арттерапиялық музыкалар және арнайы жеке жасалған бағдарламалар (Power Point) арқылы жасалған кестелер мен сызбалар т.б. сабақты түрлендіріп өткізуге үлкен мүмкіндік береді.

Енді осы аталған құралдарды дүниетану сабағының үрдісінде пайдалану өз септігін тигізді. Электрондық оқулық және электрондық көрнекілік қарапайым оқулық, тек олар интерактивті тақтада немесе экраннан көрінеді.

Видео материалдарды сабақтың құрылымында пайдалану өте ұтымды. Мысалы: «Жануарлар әлемі» тақырыбында интернет желісін пайдаланып түрлі деректі фильм, кино, мультфильм үзінділер көрсету арқылы сабаққа кіріспе ретінде жасауға тамаша мүмкіндік болып табылады. Немесе электрондық оқулықтан «Жануарлар әлемі» туралы тыңдап алып сұрақтарға жауап беру:

- жануарлар табиғаттың қай түріне жатады?
- қандай жануарларды білесіңдер?
- жануарлар немен қоректенді?
- олардың тіршілік ортасы туралы не білдің?
- жабайы аңдарға не жатады?
- неге жабайы аң деп аталады? (жабайы аңдардың суреттерін көрсету)

Тақырыпты бекіту ретінде сызба ретінде тақтаға түсіру

«Жануарлар қалай өз жемін аңдайды?» тақырыбында Power Point бағдарламасын пайдаланып, жорғалаушылар арқылы тақырыпты оқушыларға жеткізген өте тиімді. Шығыс даналығы айтқандай «Маған айтсам ұмытамын, көрсетсең есімде қалар» дегендей. Осы тақырыпты үй тапсырмасы ретінде орындағанда, оқушылар барлық шығармашылығын ортаға салып түрлі кроссворд, ребус немесе баяндау ретінде, оны суреттермен көркемдеп келеді.

Тағы бір мысал келтірсем, «Жануарлар тіршілігі» тарауын қорытындылау ретінде оқушыларға концептуалдық картаны толтыру тапсырмасы беріледі.

Жануарлар аты	Немен қоректенеді?	Пайдасы	Зияны

Бұл топтық жұмыс болғандықтан оқушылар алдарына қойған тапсырманы орындау үшін жан-жақты ізденеді: бір-бірімен ақылдасады, ата-аналарының

осы тақырып бойынша айтқан әңгімесін еске түсіреді, оқыған кітаптардан алған білімдерін, теледидардан алған хабарларын пайдаланады.

Теледидар – білім беру жүйесінің ақпараттық құралы. Оқушылар түрлі оқу бағдарламаларды көріп жан-жақты дамиды, сөздік қорын молайтады, мәдени сауатты сөйлеу қабілеттері артады. Осы жерде балалардың шамасына лайықты құрылған «Балапан» бағдарламасының маңызы зор.

Бастауыш мектепте ақпараттық технологияларды пайдаланудың мүмкіндіктері жан-жақты. Оқу үрдісінде қазірге ақпараттық технологияларды тиімді қолдану мұғалім мен оқушы өзара қарым-қатынасы сипатын өзгертіп, оның ынтымақтастық, өзара түсіністік, бірлескен шығармашылық жұмыс, өзара тәжірибе алмасу сипатына ие болуына себепші болады. Ал ол ең алдымен, бұл жас шамасындағы оқушылар арасында кең тараған мазасыздану, үрей, өз-өзіне деген сенімсіздік, жағымсыз жайларды болдырмауда рөлі зор.

Жаңа технологиялардың барлығы оқушының ой еңбегі мен қабілетін арттыру және дамытудың тиімді әдістерін қалыптастыра білу де үлкен ізденісті талап етеді. Олай болса, жаңа технологияның әдіс-тәсілін пайдалану білім сапасын арттырудың бірден-бір жолы. «Білім туралы» Заңында «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және азаматтық құндылықтар, ғылым және практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған, білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» - деп, білім беру жүйесін одан әрі дамыту міндеттері көзделеді. Бұл міндеттерді шешу үшін мұғалімнің күнделікті ізденісі арқылы барлық жаңалықтар мен қайта құру, өзгерістерге жол ашады. Сондықтан сабақ барысын жаңаша ұйымдастыру қажет. Оқушының пәнге деген қызығушылығы мен ынтасын арттыру керек деп есептеймін. Әр сабаққа дайындық – мұғалімнің ізденісінің нәтижесі, сабақты ыңғайына қарай түрлендіре түссе, әр сабақта жаңа әдіс-тәсілдерді қолданса, сабақтың мазмұны ашылады.

«Еліміздің ертеңі бүгінгі жас ұрпақтың қолында, ал жас ұрпақтың тағдыры ұстаздардың қолында» - деп елбасымыз Н.А.Назарбаев айтқандай қазіргі қоғамымызға білімді, тәрбиелі, саналы ұрпақты тәрбиелеп дайындауға әр ұстаз өз шеберлігін шыңдап, шығармашылықпен жұмыс істеуге тиіс.

Әдебиеттер

1. Оспанов Б.А «Бастауыш мектептегі жаңа технологиялар»// Алматы. 2011 –Б.15
2. Мергазина С.С Бастауыш мектепті ақпараттандырудың бүгінгі жағдайы. //Бастауыш мектеп журналы 2006 -№2. Б.4-6
3. Арыстанова Н.Н Ақпараттық технологияны оқыту үрдісінде қолдану.// Білім журналы 2002 -№1. Б.10-12
4. Әдіскер мұғалім.// Республикалық ғылыми –әдістемелік журнал 2003 2006 -№5. Б.23-26

СЭМПЛ-ТЕХНОЛОГИЯСЫ НЕГІЗІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Серикбаева Ш. А.

«№10 жалпы орта білім беретін мектебі»КММ
Жезқазған қаласы, Қарағанды облысы, Қазақстан Республикасы

Жаһандану кезеңінде бүгінгі Қазақстанның білім беру саясатындағы өзекті ой- еліміздің экономикасы мен әлеуметтік саласының тұрақты дамуына тікелей әсер ететін білімде. Нарықтық экономикасы жағдайында бүгінде кезек күттірмейтін іс-шаралар қатарында кәсіпкерлік қызметті қолдау, бизнесті дамыту маңызды орын алып отыр. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдауды нығайту және белсендіру жөніндегі іс-шаралар туралы» Жарлығында шағын бизнес субъектілеріне жан-жақты қолдау көрсету, орта класты қалыптастыру қажеттілігіне көп көңіл бөлгендігі кездейсоқ емес.Тіптен «Шағын бизнес отбасы дәстүріне айналуы тиіс» деген тапсырманы Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев бүгінгі күні барлық қазақстандықтарға жауапты міндеттеп отыр

Әрбір мемлекеттің өсіп- өркендеуі сол елдің интеллектуалдық потенциалы мол кадрлардың кәсіби біліктілігімен тікелей байланысты. Ал бұл алдымен барлық білім беру ұйымдарының әлеуметтік серіктестік форматында. Осы негізде ел болашағы- жас ұрпақтың құзырлылығы және өмірде «білім өнімін» нарық жағдайында қолдана алу көрсеткіштері басты басымдықтарды құрайды.

Қазіргі кезде кәсіпкерлік Қазақстан Республикасында өте кең таралған нысан. Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан-2050» стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты халыққа арнаған Жолдауында жеке кәсіпкерлердің белсенді өсуі және орта бизнес санатына ауысуы үшін жағдайлар мен алғышарттар жасау мақсатында кәсіпкерлік қызметті мемлекеттік реттеудің тиімділігін арттыру қажеттігіне аса назар аударған болатын.[1] Сол себепті бүгінде өз ісін ашып, жеке кәсіпкерлікпен айналысамын деген адамның әрбіріне жол ашық. Себебі мемлекет тарапынан көрсетіліп жатқан көмектер ұшан-теңіз. Қазақстанда «Бизнестің жол картасы - 2020» бағдарламасы сәтті іске асуда.Түрлі бағдарламалар мен гранттардың саны күннен-күнге көбеюде. Жеке шаруасын бастағандар мен бастаушыларға қолдау беретін бұл бағдарламаларды тиімді қолдана білген жандар ғана еңбегінің жемісін көріп, мүмкіндікті тиімді пайдалана алады. Қазақстандықтардың басым бөлігі оның тиімділігіне көз жеткізді. Жастардың мүмкіндігі үшін іскерлік белсенділікті іске асыру үшін база, «аяғында нық тұратын» топ, орта бизнесті қалыптастыру және кеңейту үшін негіз кәсіпкерліктің әлеуетінде жатыр. Атап айтқанда, жастар ғана шағын және орта бизнестің негізгі қозғалыс күші болып табылады, соның ішінде инновациялық және де әлеуметтік маңызды мәселелерді шешуде басты рөл

атқарады. Сондықтан жастарға бүгіннен бастап, бизнес пен кәсіпкерлік туралы бизнес-білімді меңгерту қажет.

Кез келген елде бәсекеге қабілетті кәсіпкерлікті дамытып, қолайлы бизнесті қалыптастыру нарықтың қатаң жағдайларында өсуге және өзін өзі жетілдіруіне мемлекет тарапынан көмек болады. Сонын бірі біздің жастарымызға төмендегідей көмек көрсетіледі. (кесте №1)[2]

Кесте №1. Бизнеске бейім жастарға өкілетті органдар тарапынан болатын көмек.

Қолдау құралдары	Оқыту	Коучинг	Қаржыға жол салу	Ақпараттық қолдау
Әсері	Инновациялық Start-up	Перспективалы жоба	Жаңа жұмыс орындары	Жергілікті интеграцияны дамыту

Жоғарыда көрсетілген кестедегі қолдау құралдары мен әсері жастар тарапынан сұранысқа ие.

Қоғамның ақпараттануы – бүгінгі білім алушы – ертеңгі студент- болашақ кәсіби маман болатындығында. Сондықтан нарықтық экономика жағдайында сэмпл- технологиясы арқылы білім беру тиімді. Бұл мамандыққа деген жауапкершіліктің артуымен қатар, мектеп қабырғасында оқи жүріп, түрлі ғылыми жобаларды жобалау шығармашылығымен айналысқан білім алушы барлық теориялық және заңнамалық құжаттармен таныса отырып, өзінің болашақта алға қойған мақсатына жетудің жобалау алгоритмін жасай алады. Оны практикалық тұрғыдан өмірлік тәжірибеге енгізе алады. Сонымен қатар осындай біліммен қаруланған білім алушы өзі таңдаған мамандыққа деген шынайы қол еткізудің бірден-бір жолы сол сферадағы нарықтық өнімдермен танысуында. Сонда болашақта өзі жұмыс жасайтын орындарға инвестиция тарту мақсатында жобалау стратегиясының көмегімен бизнес-жоспар жасауға негіздейді. (Сызба №2)

Сызба №2. Сэмпл- технологиясы.

бейнелейді. [3] Сондықтан ғылыми жетекшілер алдымен жас зерттеушіге өмірлік өнімнің нарықтағы орны қандай деген мәселе төңірегінде жұмыс жасағаны дұрыс болар.

Қазақстан Республикасының болашағы бүгінгі ұрпақтың құзырында. Білім беру мекемесі еңбек нарығындағы қажеттіліктерді қамтамасыз ету үшін сэмпл- технологиясы арқылы интеграциялану білім алушы- студент - жұмыс

беруші - мемлекет – әлемдік кеңістік арасындағы байланысты практикалық түрде жүзеге асыруға алып келеді. Бұл өз мамандығы бойынша жұмысқа тұру, карьерасын өсіру, кәсіби қажетті маман болу траекториясымен ерекшеленеді. Сондықтан әлеуметтік- экономикалық орта элементтер кешенінің бірлескен шығармашылығы негізіндегі интеграциялық процесті басқарудың категориялық моделін қолдану сэмпл- технологиясының маңыздылығын арттырады.

Осындай компоненттерді басшылыққа ала отырып сэмпл-технологиясымен жұмыс жасау оң нәтижесін көрсетуде.

Жезқазған қаласының №10 жалпы орта білім беретін мектебі «Оқу ортасы – технология жүйесі» парадигмасы арқылы жұмыс жасайтын оқу орны болып табылады. Бизнес нарықтық экономиканың сегменті ретінде қарастырсақ, ол табысқа, экономикалық өрлеуге жетелейтін стратегиялық ресурс екендігі анық. Сондықтан әлемдік тәжірибеге сүйене отырып, Қазақстандағы бизнесті жаңа бір деңгейдегі әлемдік масштабқа жеткізу мақсатында қашықтықтан оқыту және сэмпл- технологиясымен жұмыс атқару болашақ маман бойында өзіндік күзiреттiлiктерiн дамытуға алып келеді. 2016-2019 жылдарға арналған Мектептің Даму Стратегиясы аясында 8 жоба жұмыс жасайды. Соның бірі «Қысқы бақ» атты жобасында сэмпл- технологиясын қолдануға негіз болды. «Қысқы бақ» жобасы- білім алушыларды қоршаған ортаға деген ықыласын арттыра отырып, жасыл әлем өнімдері арқылы бизнес көзін ашуға мүмкіндік беретін жоба болып саналады. Себебі жас ізденушілер осы жоба барысында қазақ, орыс, ағылшын тілдерін меңгерумен қатар, осы жобаның өміршеңдігі үшін жұмыс жасады. Сэмпл- технологиясы өнімінің өмірлік циклі практика жүзінде дәлелденіп отыр. (кесте №1)[4]

Кесте№1. Сэмпл- технологиясы өнімінің өмірлік циклі

№	Өнім	Өмірлік цикл
1	Абитуриент	Мамандықты және оқу орындарын таңдау мақсатындағы жобалау алгоритмі
2	Студент	Мамандықтың теориялық негіздерін оқу алгоритмі
3	Практикант	Теориялық білімдерді практикада қолдана білу траекториясы
4	Кәсіби маман	Сапалы біліммен қаруланған, еңбек нарығына бейімделген құзырлы маман

Жоғарыдағы кестеде көрсетілген абитуриенттен кәсіби маманға дейінгі траекториялы сэмпл- технологиясының бұл циклі күзiреттiлiктi шыңдаудың жолын айқындайды.

Сонымен жаһандану заманында сапалы білім беру үрдісін интеграцияландыру – бәсекелестіктен әріптестікке жетейлейтін дәйекті жол. Сэмпл- технологиясының басты субъектісі ретінде кеңесші немесе тәлімгер педагогтар болса, білім алушылар аймақтағы бизнесті дамыту мақсатында өз жобаларында инвестиция тарту көзін қарастырады. Ал инвестиция сэмпл-

технологиясының негізгі критерийі болып табылады. Бұл сэмпл-технологиясының жетістігі деп білуге болады.

Әдебиеттер

1. «Қазақстан–2050» стратегиясы–қалыптасқан мемлекеттің жана саяси бағыты Қазақстан Республикасының Президенті–Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы
2. П.Меррилл. Поколение инноваций. Москва, 2009.
3. М.Н.Берсенов. Сэмпл-технология как «последняя миля» непрерывного профессионального образования// Среднее профессиональное образование. №1.2010. С. 2-3.
4. <http://www.zarplata.ru/a-id-13782.html>

РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕДАГОГОВ ПО ФОРМИРОВАНИЮ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Сидоренко Е.И., Новик Г.В.

учителя КГУ СОШ №81 г. Караганда

Каждый из нас прекрасно понимает, что мир и наша жизнь постоянно меняется с течением времени и просто невозможно жить без перемен. Следовательно, если перемены неизбежны, нужно просто научиться принимать их правильно.

За последние 20 лет наша страна пережила глобальные политические и экономические перемены, которые коснулись всех нас в целом и каждого в отдельности.

Мир постоянно развивается, наша жизнь становится стремительнее и быстрее из дня в день. И нам просто необходимо приспособиться и научиться жить в таком темпе.

Все эти перемены затронули каждую сферу нашей жизни, не исключая и образование. Можно даже сказать, что именно образование наиболее остро ощутило на себе все эти перемены. Ведь за последние годы в образовании произошли значительные перемены: переход на 12 -летнее образование, открылись классы предшкольной подготовки, поменялся формат выпускных экзаменов, появились новые учебные предметы и это далеко еще не все перемены.

Конечно, в полнее логично то, что система образования претерпела некоторые изменения, ведь именно учителям необходимо подготовить будущие поколения к жизни в современном мире.

В современном динамично развивающемся мире, нужно не только иметь определенный багаж знаний, но и уметь правильно и быстро уметь применить данные знания в различных жизненных ситуациях. Поэтому, на сегодняшний

день остро стоит вопрос о развитии функциональной грамотности у учащихся, с целью формирования функционально грамотной личности.

Для начала нужно разобраться и понять, что же такое функциональная грамотность?

Функциональная грамотность рассматривается, как способность использовать все приобретаемые знания, умения и навыки для решения максимально широкого диапазона жизненных задач в различных сферах человеческой деятельности, общения и социальных отношений. Функционально грамотная личность - это человек, ориентирующийся в мире и действующий в соответствии с общественными ценностями, ожиданиями и интересами.

Основные признаки функционально грамотной личности: это человек самостоятельный, познающий и умеющий жить среди людей, обладающий определёнными качествами, ключевыми компетенциями. [2]

Следовательно, функциональная грамотность - это умение человека применять имеющиеся знания в различных сферах человеческой жизни.

Общие ориентиры развития функциональной грамотности определены в Государственной программе развития образования Республики Казахстан на 2011 - 2020 годы, одной из целей которой являются формирование в общеобразовательных школах интеллектуального, физически и духовно развитого гражданина Республики Казахстан, удовлетворение его потребности в получении образования, обеспечивающего успех и социальную адаптацию в быстро меняющемся мире. [1]

Какова же роль учителя в развитие функциональной грамотности школьников? Неоспоримо, она велика и очень значима. Ведь именно мы - учителя, должны научить детей ориентироваться и жить в современном мире. В первую очередь, мы должны пересмотреть взгляды на манеру и методику преподавания нами нашего предмета. Ведь теперь мы должны передать нашим ученикам не только знания по тому или иному предмету, но и научить их с пользой использовать данные знания в различных сферах, научить переносить данные знания в жизненные ситуации и правильно применять их. Таким образом, приобретенные в школе знания должны стать «ключом», открывающим дверь в реальную жизнь и помогающим там жить, а не просто багажом «лежащим на полке». Таким образом, все то, что мы передаем детям на уроке, так или иначе должно быть связано с жизнью и наша задача - научить самих ребят находить такую связь.

Еще один очень важный фактор, на который следует обратить внимание - это умение жить в социуме, общаться и взаимодействовать с другими людьми. Ведь человеку каждый день приходится общаться с другими людьми и зачастую, чем лучше у человека, получается, наладить контакт, тем больше у него шансов устроиться в жизни. А значит и нам необходимо на уроках и во внеурочной деятельности предусматривать такие занятия и задания, которые будут предусматривать в себе взаимодействие с другими, общее выполнение работы, умение работать в команде. Нам нужно как можно чаще объединять

учащихся в различные группы и команды, при этом группы должны постоянно меняться, чтобы дети учились контактировать как можно с большим количеством людей.

И еще немало важный факт, который нужно не упустить из внимания - это также развитие в детях и общечеловеческих качеств и ценностей таких как: толерантное отношение к другим людям и взглядам, чувства любви, сопереживания, патриотизма. А значит, в нашей работе мы не должны забывать обращать внимание на воспитывающий аспект обучения.

Внося все эти изменения в свою практику, мы сможем сформировать функционально грамотную личность, но начать, конечно, необходимо с себя и перестроить свой собственный, сложившийся годами стиль преподавания. Еще следует учесть и то, что этот процесс займет не один год, и мы не сразу получим желаемый, идеальный результат. А значит, нам необходимо запастись терпением и постепенно идти к цели. И еще один немало важный фактор, который нужно учесть - это то, что все учителя школы и даже школ должны идти к этой цели вместе, разработав стратегии и планы, делаясь опытом, удачами и неудачами, ведь как гласит известная пословица - один в поле не воин.

Литература

1. <http://www.primeminister.kz/page/natsionalnyj-plan-dejstvuj-po-razvitiyu-funktsionalnoj-gramotnosti-shkolnikov-na-2012-2016-gody>
2. http://sabah.ucoz.org/news/formLrovanie_funkcionalnoj_gramotnosti/2015-01-06-388

БЛУМ ТАКСОНОМИЯСЫ АРҚЫЛЫ ОҚУ САУТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Смағұлова Қ.

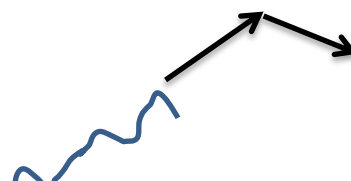
**«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы**

Қазіргі кездегі білім беру сапасы оқушылардың түрлі қызметтер саласындағы негізгі құзыреттілік түріндегі білім беру нәтижелерінің жетістіктерімен түсіндіріліп отыр. Оқу әрекетін ұйымдастыруда жеке тұлғаның өзін-өзі таныту тетіктерін, ғылыми ойлау әдістерін, зерттеу мәдениетінің негіздерін игеруді, кәсіби мақсаттарын қалыптастыруды қамтамасыз ету қажеттілігі туындап отыр. Бүгінгі таңда педагогтің міндеті оқушыларды білім мөлшерімен жабдықтау емес, білімді өз бетімен алу үшін құралдармен қамтамасыз ету болып табылады. Осыған орай, әдебиет пәнінің оқытылу сапасын жақсарту, оқыту әдістемесін ғылыми зерттеу нысанына ала отырып, соны ізденістер жасау, оны тікелей іс-тәжірибе арқылы дәлелдеуге қол жеткізу кезек күттірмейтін маңызды мәселеге айналуға. Әдебиеттен білім беру көркем әдеби мәтінді ой көзімен түсіне оқып, жан-жақты талдау жасаумен ерекшеленеді. Ал оқулықта ұсынылған оқу тапсырмалары көркем мәтінді

талдауға тікелей бағытталмаған. Берілген оқу тапсырмаларының дамытушылық сипаты нақты айқындалмаған. Осыған орай, тілдік қатынастың дамуына алғышарт тудырудың басты факторы оқушыға тілдік орта жасау болса, сол тілдік орта оқу мәтіндерінің коммуникативтік, ой дамытушылық, шығармашылық, зерттеушілік сипаттарымен айқындалуы әзірленген оқу тапсырмаларында жан-жақты қарастырылды. Сондықтан тұлғаның рухани-адамгершілік тәрбиеленуі өзекті мәселе болып отыр. Ал оқушы адамзаттық құндылықтарды игеруді ана тілі және туған әдебиетіміздің рухани байлықтарын түйсіну арқылы бойына сіңірмек. Ол үшін сабақта әр оқушының өзінің интеллектуалдық және шығармашылық қабілеттерінің шыңына жету мүмкіндігін қамтамасыз ететін, құзыреттілігін қалыптастыратын оқу тапсырмаларын әзірлеу қажеттігі туындайды. Осыған орай, мектеп бағдарламасындағы Мұхтар Әуезовтей заңғар жазушының шығармаларындағы көтерілген өзекті мәселені оқушының танымдық іс-әрекетін ұйымдастыру арқылы тұлғаның өзіндік қасиетін дамыту қажет. Біз 5-сынып бағдарламасындағы жазушы еңбегін оқып, үйренуге арналған сабақ үлгілерін ұсынайық.

Тақырыбы: М. Әуезов «Ақын қонақтар»

Сабақтың мазмұны: М. Әуезов «Ақын қонақтар» шығармасының тақырыптық-идеялық негізін ашу, мәтіндегі ұлттық болмысты танытатын сөздер арқылы шығарманың көркемдік сипатын ашу.

№	Тапсырмалар реті	Блум таксономиясы/ деңгей	Уақыты, мин	Ұйымдастыру түрі
1	<p>1.М.Әуезовтың өмірі мен шығармашылығы туралы мәліметті оқып, «Жазба кітапшада»конспектілеп, тақырыпты менгер.</p> <p>Үлгі: Еске сақтайтын сөздер 1897, Шыңғыс,эпик ақын, Бержерон т.б.</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; margin-top: 10px;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 150px;">Өмірі мен шығармашылығы</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 150px;">Әуезов жайлы пікірлер</div> </div> <p>1.1. «Ақын қонақтар» әңгімесін түсініп оқып, сөздікпен жұмыс жүргіз.</p>	1	5	Жеке жұмыс/өзін-өздері бағалау
2	<p>2.1. Әңгіменің сюжеттік-композициялық құрылымын «Картография» сызбасында көрсет.</p> <p>Шарықтау шегі</p> <p>Шиеленісу</p> <p>Даму</p> <div style="text-align: right; margin-top: 20px;"> <p>Шешімі</p> </div>	2	10	Жеке жұмыс, жұпта жұмыс, топта ортаға салу/өзін-өздері бағалау

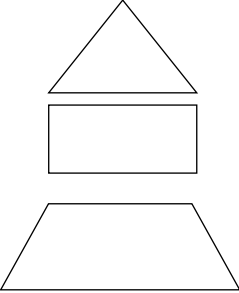

	<p>Байланыс Экспозиция</p> <p>2. 2. «Ақын қонақтар» шығармасында көтерілген өзекті мәселені анықтап, «Шежіре ағашында» көрсет. «Тамырларға»-шығармада көтерілген өзекті мәселелердің себептері жазылады. «Діңгегіне»-өзекті мәселелер жазылады. «Бұтақтарына»-салдарлар жазылады.</p>											
3	<p>3.1. Жырда бейнеленген қазақ халқының салт-дәстүр, әдет-ғұрыптарын «Кесте» сұлбасында талда.</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 25%;">Киелі сандар</td> <td style="width: 25%;">Туыстық атаулар</td> <td style="width: 25%;">Қазақтың жоралғысы</td> <td style="width: 25%;">Бата-тілек</td> </tr> <tr> <td> </td> <td> </td> <td> </td> <td> </td> </tr> </table> <p>3.2. «Қадамы құтты қонақ болдыңдар» деген Ұлжанның сөзін өз ойыңмен дамыт.</p>	Киелі сандар	Туыстық атаулар	Қазақтың жоралғысы	Бата-тілек					3	10	Жұпта жұмыс, топта ортаға салу/өзін-өздері бағалау
Киелі сандар	Туыстық атаулар	Қазақтың жоралғысы	Бата-тілек									
4	«Шешенің судай төгілген, тыңдаушың бордай егілген» деп айтқан Барластың сөзіне сүйене отырып, қазақ халқының өзіне тән ерекшеліктеріне 5 түрлі дәлел келтір. Қорытынды шығар .	4	10	Жұпта жұмыс/өзін-өздері бағалау								
5	«Әжемнің әңгімесі» тақырыбында әңгіме жаз .	5	5	Жеке және жұпта, топта жұмыс/өзін-өздері бағалау								
6	Өзіңнің оқыған ертегі, жырларың жайлы пайымда . Оқыған шығармаларыңның өз өміріңе тигізген жақсы жақтарына өз көзқарасыңды білдіре отырып, «Оқырман күнделігін» әзірле.	6	5	Жеке жұмыс /өзін-өздері бағалау								

Тақырыбы: М. Әуезов «Ақын қонақтар» шығармасындағы кейіпкерлер бейнесі, көркемдік сипаты

Сабақтың мазмұны: М. Әуезов «Ақын қонақтар» шығармасындағы кейіпкерлер сипатын ашу, көркемдік тіліне талдау жасау.

№	Тапсырмалар реті	Блум таксономиясы/деңгей	Уақыты, мин	Ұйымдастыру түрі
1	Маңызды деректерді еске түсір , көп нүктенің орнын толтыр.	1	5	Жеке жұмыс/ө

	<p>А) Биыл Абайдың жасы... толған еді. Ә) Бұның әжесі бір түрлі шебер .... екен. Б) Екі анасын көңілдендіріп тағы айтқызу үшін кейде өзі қаладан әкелген кітаптарының ішінен .... сияқты қиссаларды оқып берді. В) Ол былтыр жайлауға келіп, осы үйде үш күндей жатып, «...» жырлап берген .... деген жыршы. Г) Осы түнде ... «...»жырын жырлады. Ғ) Келген сапарларыңа тыста бір азырақ... байлаттым.</p>			зін-өздері бағалау																		
2	<p>2.1. Абайдың қалыптасу жолын «Пирамида» сызбасы түрінде көрсет.</p> <p>2. 2 Әңгімедегі кейіпкерлерге мінездеме бер.</p> <table border="1" data-bbox="217 887 976 1189"> <thead> <tr> <th>Кейіпкерлер</th> <th>Мінездеме бер</th> <th>Қандай оқиғаларда байқалады</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Абай</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Зере</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Ұлжан</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Барлас</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Байкөкше</td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Кейіпкерлер	Мінездеме бер	Қандай оқиғаларда байқалады	Абай			Зере			Ұлжан			Барлас			Байкөкше			2	10	Жеке жұмыс, жұпта жұмыс, топта ортаға салу/өзін-өздері бағалау
Кейіпкерлер	Мінездеме бер	Қандай оқиғаларда байқалады																				
Абай																						
Зере																						
Ұлжан																						
Барлас																						
Байкөкше																						
3	<p>3.1. Шығарманың мазмұнын жетекшілікке алып, көтеріліп отырған басты идеяны «Алты қалпақ» әдісі арқылы талда. Қызыл қалпақ-шығарманы оқығаннан кейін қандай сезім пайда болды? Сары қалпақ-проблемалық 3 сұрақ ойла. Қара қалпақ-шығарманы түсінуде қандай қиындықтарға кездестіңіз? Жасыл қалпақ-қандай жаңа ойлар пайда болды? Ақ қалпақ- әрі қарай жұмыс істеу үшін қандай ақпарат қажет. Көк қалпақ-шығарманы оқу арқылы неге қол жеткіздік. 3.2.165-беттегі «Портрет» туралы мәтінді жетекшілікке ала отырып, Абайдың бейнесіне байланысты көркем сөздерді теріп жаз, тіліне талдау жаса.</p>	3	10	Жұпта жұмыс, топта ортаға салу/өзін-өздері бағалау																		
4	<p>Ұлы Абайдың кемел ақын болып қалыптасуына 3 дәлел келтір. Қорытынды шығар.</p>	4	10	Жұпта жұмыс/өзін-өздері бағалау																		
5	<p>«Ақын қонақтар» шығармасының ұнаған эпизодына сценарий жаз.</p>	5	5	Жеке және жұпта,																		

				топта жұмыс /өзін-өздері бағалау
6	Ұлы адам болудың алғышарттары туралы өз көзқарасыңды білдіріп, пайымда . Ұлы адам болу үшін келешекте атқаратын іс-әрекеттеріңнің жоспарын құр.	6	5	Жеке жұмыс /өзін-өздері бағалау

Оқушының өздік жұмысын тиімді ұйымдастыру үшін ұсынылып отырған Блум таксономиясына негізделген тапсырмалар жүйесінің алдына қоятын **мақсаты** – дарынды балалар үшін білім беру үрдісінің ғылыми әдістемелік қамтылу жүйесін жетілдіре отырып, білім беру саясатының тұжырымдамасына сай, шығармашылық тұрғыда ойлай алатын танымдық мәдениеті биік, ұлттық мәдениетті жете меңгерген, интеллектуалдық өрісі жоғары, өзін-өзі үздіксіз жетілдіре алатын белсенді, құзыретті тұлғаның дамуын қамтамасыз ету болып табылады.

Сабақты деңгейлік оқу тапсырмаларымен қамтамасыз ету - уақыт талабы. Тәрбиелеп отырған тұлғаны ой тереңдігі мен ой тазалығына жеткізу, нақтылы іс-әрекетке үйрету – басты нысанамыз болмақ. Ғаламшардың әр адамы қандай да бір қоғамдық оқиғаларға әсер етеді немесе кем дегенде осы оқиғаларға өзінің қатынасын білдіреді. Блум таксономиясы танымдық үрдісті ең қарапайым деңгейден бастап, бірте-бірте күрделенетін деңгейге жіктейтіндігін ескере отырып, қарапайым деңгейде есте сақтау, түсініп білу, еске түсіру, ал одан кейінгі түсіну деңгейінде сол ақпаратты басқаша, өз сөзімен жеткізе алумен жалғасады. Жаңа ақпаратты бөліктерге бөліп зерттеуден кейін оны өз тәжірибесінде тасымалдай алу сияқты алдыңғыға қарағанда күрделі әрекетке ұласады. Қарама-қарсылық туғызу, шешім қабылдау, баға беру оқушының білімін дамытудағы ойлаудың жоғары деңгейінде жүретін жұмыстар. Сөз етіліп отырған деңгейлерге сәйкес танымдық үрдістің мақсаттары бірте-бірте күрделеніп тіндігі заңдылық. Әр қадам сайын сол деңгейде орындалған әрекетке баға беруді жүзеге асыру арқылы оқушының білім деңгейі артып, шығармашылығы шыңдалады. Шығармашылық жұмыстарды орындағанда оқушылар өзінің болжау, түрлі құбылыстардың арасындағы байланыстарды салыстыра білу қабілетіне сүйене отырып, ой қорытындысын жасап, жаңа шешім табады, өзіндік жаңалық ашады. Бұл жаңалықты бала шығармашылығын дамытуда пайда болған өзгеде жоқ қайталанбайтын өнім деп қарауға болады. Бұл айтылғандар оқушылар арасында Б.Блум таксономиясының деңгейлеріндегі ойлау жүйесі арқылы жүзеге асады.

Әдебиет

1. Жайтапова А.А., Рудик Г.А., т.б., «XXI ғасыр педагогикасы мектеп табалдырығында». Алматы, 2009ж.
2. Ә. Дайыр, Қ. Айтқалиев, Ш. Беркімбаева, Г.Құрманбай.Әдебиет. 5-сынып, 2015 жыл

РАБОТА С УЧЕБНОЙ ЛИТЕРАТУРОЙ КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ

Стаховская О.А.

**КГУ «Общеобразовательная средняя школа №4 имени Н.К.Крупской» города Балхаш
Карагандинской области**

Информационная культура сегодня становится составляющей общей культуры человека, поэтому, воспитание информационной культуры школьников - задача не только учителя информатики, но и учителя-предметника. Одна из основных задач учителя - заинтересовать учащегося в предмете, стимулировать его познавательную и творческую активность. В решении этих задач огромную помощь оказывает освоение умений работы с источниками информации: учебной литературой (учебником), биологическими словарями, определителями растений и животных, электронными учебными изданиями.

Проблема формирования информационной культуры у современных школьников является актуальной. Во-первых, в последние годы во всем мире произошло осознание фундаментальной роли информации в общественном развитии. В широком социокультурном контексте рассматриваются такие феномены, как информационное общество, информатизация, информационное образование и др. Проблема формирования информационной культуры личности и изучение специфики информационного поведения, как отдельных людей, так и социальных групп, в этих условиях приобретает особое значение. В рамках культурологического подхода информационная культура рассматривается как способ жизнедеятельности человека в информационном обществе, как составляющая процесса формирования культуры человечества. В рамках учебной деятельности - определение информационной культуры: это совокупность знаний, умений и навыков работы с источниками и средствами преобразования информации, необходимыми для успешного протекания процесса обучения школьников.

Роль школы - научить детей самостоятельно работать с различными источниками информации. В их основе лежит текстовый материал передачи знаний, работать с которым должен помочь, в первую очередь, школьный учебник. Необходимость использования в учебном процессе работы с учебником, как самостоятельно, так и под руководством учителя, не вызывает сомнений. Учебник - основной источник знаний по предмету, средство формирования учебных умений и овладения приемами познавательной деятельности. В процессе обучения он выполняет информативную, развивающую и воспитывающую функции.

Однако некоторые учащиеся считают, что понять текст учебника можно лишь после объяснения учителя. Это означает, что у них не сформирована

привычка размышлять над материалом учебника, самостоятельно находить ответы на поставленные вопросы, используя содержание параграфа, иллюстрации и данные таблиц. Можем столкнуться с учениками, не умеющими бегло, и тем более осмысленно читать учебный текст даже в старших классах

Задача учителя - помочь решить ученику эту проблему различными формами и способами организации работы с учебной литературой, и прежде всего, с текстом учебника..

Проводить работу с учебником можно на каждом уроке, исходя из его задач. Целесообразно предлагать задания по нарастающей трудности. Легче всего пересказать текст или найти ответ на поставленный вопрос в учебнике (воспроизводящий уровень). Наиболее трудны задания при выполнении которых учащиеся осуществляют перенос знаний, сравнение и анализ информации, помещенной в таблицах. Работа с учебником необходима, когда объем учебного материала велик. В этом случае учащиеся могут какую-то его часть проработать на уроке под руководством учителя. Полезно организовать работу с учебником в том случае, когда текст сложен и требует разъяснения по частям, с привлечением средств наглядности. Работа с учебником на уроке важна и для того, чтобы научиться использовать книгу при выполнении домашних заданий.

Организовать работу с тестом учебника на уроках можно согласно принципу дифференциации и свести к 3 уровням:

1 уровень. Поисково - репродуктивная работа

А) комментированное чтение

Б) ответы на вопросы к параграфу

Этот способ работы с учебником способствует закреплению изученного материала, помогает вырабатывать навыки и умения краткого ответа, позволяет осуществлять дифференцированный подход к обучению учащихся, может быть использован для выставления дополнительных оценок на уроке (при проведении письменных работ)

Например, рассмотрим ответ на следующий вопрос: Какой из химических элементов содержится в живых организмах в наименьшем количестве?

1. Азот. 2. Кислород. 3. Углерод. 4. Водород

Было бы неверным считать ответ на вопрос простым воспроизведением знаний. В 25% случаях ученик действительно может угадать ответ или помнить текст учебника, но может прийти к ответу в результате рассуждения:

Азот организмом из окружающей среды в свободном виде не усваивается и содержится в продуктах распада белков и НК, следовательно, меньше всего азота.

В) заполнение таблиц

Этот метод способствует развитию умений краткости изложения и отбора необходимой информации. Например, работая с параграфом, ученики получают задания заполнить таблицу:

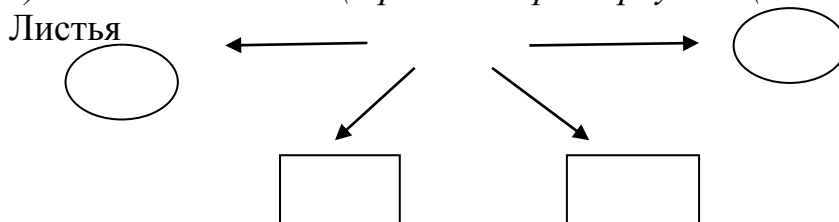
Соцветия

Вид соцветия	Схематический рисунок	У каких растений имеется

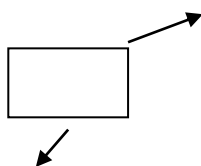
г) работа с терминами

Предполагает найти и выписать новые термины и определения к ним, суметь записать терминологический текст, вставить в текст пропущенные термины, заполнить таблицу

д) составление схем (кратких и развернутых (метод «наука»)).

Стратегия «Паутина»:

Е) составление опорных конспектов- для помощи в изложении учебного материала

Ж) составление плана к тексту параграфа

Этот метод способствует лучшему пониманию и запоминанию основного его содержания, выделению главных мыслей

2.Сравнительно- аналитическая работа с учебником

А) задания по работе с иллюстрациями учебниками

В значительной мере помогают осмыслить и повторить изучаемый материал.

Например, рассмотрите рисунки учебника и составьте рассказ о развитии однолетнего или многолетнего растения, о поведении в природе животного.

Более сложный характер носят задания на сравнение. Например, рассмотрите рисунки « Строение луковицы» и « Строение вегетативной почки». Сравните их и, прочитав соответствующий текст учебника, сформулируйте вывод. Положительный результат дает выполнение заданий на воспроизведение в рисунке строения семени, цветка, соцветия, листа и т.д.

Б) сравнительный анализ т данных таблиц или схем

Например, на основании данных таблицы сделайте вывод о закономерности между содержанием воды в разных тканях и интенсивностью проходящего в них обмена веществ

Содержание воды в разных тканях человека

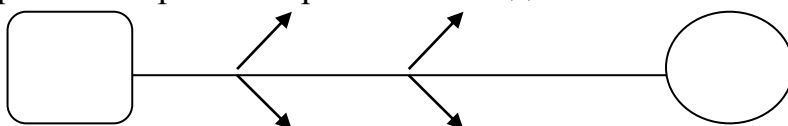
Название ткани	Содержание воды (в %)
1. Мышечная	76
2. Нервная	
А) серое вещество мозга	84
Б) белое вещество мозга	70
3. Жировая	25-30
4. Костная	16-40

в) «*Пометки на полях*»

Учащиеся читают новый текст и на полях учебника карандашом помечают, что знают, а что – не знают. Особым значком отмечается тот материал, о котором хочется узнать больше. После прочтения, обобщения всего знакомого учитель должен остановиться на неизвестном материале. Здесь важно то, что он должен быть предложен самими учащимися. Такая форма работы с учебником помогает и побуждает пассивную часть класса к поиску своей неизвестной темы.

г) *Метод « Фишбоун»*

Проблема причина причина Вывод

Факты факты

3 уровень. Творческая работа с учебной литературой

а) *составление вопросов творческого характера*

- *установление соответствий:*

Эпителий- ткань = аорта-?

Варианты ответа:

А-сердце, б-внутренний орган, **в-артерия**, г- вена, д-кровь

- *задания на отражение последовательности событий:*

Установите последовательность реакций биосинтеза белка, выписав цифры в нужном порядке:

1-снятие информации с ДНК

2- узнавание антикодоном т - РНК своего кодона на и- РНК

3- отщепление аминокислоты от т- РНК

4- поступление и- РНК на рибосомы

5- присоединение аминокислоты к белковой цепи с помощью фермента.

Ответ: 1,4,2,3,5

б) *составление рассказа с биологическими ошибками*

Требует хорошего знания теоретического материала, умения работы с текстом учебника, способствует развитию речи и творческих способностей.

Например, при изучении темы » Ракообразные « можно создать такой текст: Речной рак - восьминое животное, ведущее хищный образ жизни. Наиболее активен в светлое время суток. Имеет 3 пары усиков и пару глаз. Предпочитает только чистую воду для обитания.

в) *составления текстов с пропущенными словами*

Этот способ развивает мыслительную и речевую деятельность учащихся, удобен для дифференциального обучения.

Например, при изучении в 10 классе темы « Нуклеиновые кислоты» можно предложить текст следующего содержания:

Молекула ДНК имеет _____ спираль. В ее состав входит углевод____, азотистые основания _____, остаток фосфорной кислоты. Основная роль ДНК в организме _____ наследственной информации.

г) *составление различного вида тестовых заданий*

- с выбором одного варианта ответа

1. С помощью какого метода изучают сезонные изменения в живой природе?

1) экспериментального 3) проведения опытов

2) наблюдения 4) палеонтологического

2. Полужидкая среда клетки, в которой расположено ядро и органоиды, - это

1) вакуоль 3) цитоплазма

2) лизосома 4) комплекс Гольджи

3. В процессе деления материнской клетки с уменьшенным вдвое набором хромосом образуются

1) эпителиальные клетки 3) мышечные клетки

2) нервные клетки 4) яйцеклетки

- на установление соответствий:

1. Установите соответствие между функцией растения и органом, который ее выполняет.

Функции   Органы

1) обеспечивает процесс фотосинтеза а) лист

2) выделяет кислород б) корень

3) снабжает растение водой и минеральными веществами

4) укрепляет растение в почве

5) осуществляет испарение воды

1	2	3	4	5

2. Установите соответствие между признаком хордовых животных и подтипом, для которого он характерен.

Признаки хордовых животных   Подтипы хордовых животных

1) обитают в прибрежной полосе умеренных а) бесчерепные и теплых морей б) позвоночные

2) распространены повсеместно

3) позвоночник костный или хрящевой

4) скелет внутренний, представлен хордой

5) остатки хорды у взрослых животных сохраняются между телами позвонков

б) большинство видов ведет активный образ жизни

д) *составление кроссвордов, ребусов, загадок- способствует проявлению интеллектуальных и творческих способностей учащихся*

Вывод:

Эти методы работы с текстом позволяют организовать работу не только с учебником, но и другими источниками информации (словарями, определителями, текстовыми документами и любыми электронными учебниками и виртуальными энциклопедиями).

Таким образом, удачное сочетание учебника, учебных пособий и электронных информационных носителей, выход в Интернет позволяет:

- мотивировать ученика к активной учебной деятельности;
- обеспечить вариативное повторение понятийного аппарата, включая его в разные темы курсов разных вариантах;
- формировать большинство учебных навыков, вплоть до творческих;
- организовать учебную деятельность ученика.

Следовательно, постепенная, но систематическая и целенаправленная работа с учебной литературой обеспечивает развитие предметных и интеллектуальных умений, развивает способности учащихся владеть различными источниками информации, что способствует формированию информационной культуры школьников

Литература

1. Г. К. Селевко « Современные образовательные технологии».- Москва «Просвещение», 1998 год.
2. Галеева Н.Л. Сто приемов успеха ученика на уроках биологии - Москва, 2006 год.
3. Особенности современного урока биологии// журнал «Биология в школе», №8, 2005 год.
4. Современные технологии в процессе преподавания биологии - Москва, 2007 год.
5. Исследовательская деятельность учащихся в профильной школе - Москва, 2007 год.
6. Учебная литература как средство формирования интеллектуальности учащихся// журнал « Биология в школе», №4, 2006 год.
7. Информационные технологии на уроках биологии// журнал « Биология в школе», №3, 2007 год.
8. Розенберг Н.М. Информационная культура в содержании общего образования// Педагогика, №3 - 1996 год.
9. Каймин В.А. Информационная культура школьников// Педагогика, №4, 1997 год.

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫ НЕГІЗІНДЕ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Сугурбаева А.С.

**«Өрлеу» БАҰО АҚ филиалы Ақтөбе облысы бойынша ПҚБАИ
Ақтөбе қ., Қазақстан Республикасы**

Заманауи қоғамның өсуі, өркендеуі тікелей білім берумен байланысты екені анық. «Өзгеріс, жаңару, даму, өркендеу» - бүгінгі күннің басты кредосына

айналған негізгі ұғымдар болып табылады. Қазіргі кезде қоғам өзгеріп, күн сайын жаңашыл тұрпатта әлемдік деңгейге сай қарыштап дамып келеді. Соған байланысты заманауи сұраныстарға сәйкес тың идеяларға қолдау табылып, оң бастамалардың қолданысқа енуіне жол ашылғаны рас.

Жаңа реформалардың ішінде білім саласына қатысты көптеген жұмыстар атқарылуда. Білім беру жүйесіндегі тың өзгерістер мен заманауи форматта енгізіліп жатқан жаңашыл идеялар, оқыту мен оқудағы белсенді тәсілдер, тиімді оқуға негізделген стратегияларды сапалы білім беру үшін тиімді пайдану бүгінгі күннің басты мақсатына айналып отыр. Қазақстан Республикасының орта білім беру мазмұнын жаңарту аясындағы жаңартылған білім беру бағдарламасының жобасы жасалды. Бұл аталмыш жоба – бүгінгі күннің маңызды құралы.

Жаңартылған білім беру бағдарламасы – сапалы білім алуға негізделген заманауи үлгідегі бағдарлама. Білім беру бағдарламасының басты мақсаты – оқыту үдерісін оқушылардың пән салалары бойынша білім мен біліктерді саналы түрде меңгеруі үшін әр пәннің әдістемелік әлеуетін қолдануға, оқу, жоба, зерттеу іс-әрекеттері тәсілдерін меңгеру арқылы дербестігін дамытуға, әлеуметтік-мәдени кеңістікте орнын таба білуі үшін біліктерді меңгеруге бағыттайды.

Қазіргі кезеңде оқушының өз бетімен білімге ие болу барысында оның белсенді іс-әрекетін ұйымдастыру оқу үдерісіне қойылатын негізгі талаптардың бірі болып табылады. Бұл тәсілдеме пәндік білімді, әлеуметтік және коммуникативтік дағдыларды ғана емес, сонымен бірге өзінің жеке мүдделері мен болашағын сезінуге, сындарлы шешімдер қабылдауына мүмкіндік беретін тұлғалық қасиеттерді де меңгеруге ықпал етеді. Мұғаліммен бірлесіп шығармашылықпен айналысу және серіктес, кеңесші ретінде мұғалімнің қолдауы кезінде оқушының белсенді танымдық қабілеті тұрақты сипатқа ие болады.

Тұлғалық-бағдарлық білім беруді осындай сипатта жақсарту білім беру үдерісіне барлық қатысушылардың өзара қарым-қатынасында өктемшілікке жол бермей, ынтымақтастығы үшін алғышарттарды құрайтын оқытудың алуан түрлі интерактивті әдістерін қолдану кезінде мүмкін. Диалогтік және рефлексивті технологияларды қолдану оқушылардың жоба және зерттеу жұмыстарын ұйымдастыруымен сабақтасады. Оқу үдерісін ұйымдастырудың барлық инновациялық тәсілдемелері оқытуды білім, идеялар және іс-әрекет тәсілдерімен белсенді түрде алмасуды көздейтін оқушының шынайы шығармашылық үдерісіндегі қарым-қатынас моделіне айналдырады. [2].

Нақты пәннің оқу бағдарламасы жергілікті сипаттағы материалдарды (нысандар, кәсіпорындар, ақпарат көздері) пайдалануға бағытталған оқу-жобалау іс-әрекеттерін ұйымдастыру арқылы танымдық және әлеуметтік тұрғыдан оқушының белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді. Ол пәннің оқу мақсаттары аясында жүзеге асырылатын тәрбиелік сипаттағы жоба жұмысын ата-аналармен, жергілікті қауымдастық өкілдерімен бірлесе отырып, ұйымдастыруға болады.

Мұғалімдер пайдаланатын оқыту әдісі (яғни, педагогикалық әдістемелер) оқушыларды оқытудың ең жоғары стандарттарын қамтамасыз ету үшін маңызды. Хэтти (2011) білім беру шараларының оқушыларға әсерін талдау үшін жүргізілген 60 155 педагогикалық зерттеу аясында 9000-нан аса метаталдау әдісін пайдаланды. Олар алдында қол жеткізген жетістіктерден кейін мұғалімдердің педагогикалық шеберлігі оқушылардың алға жылжуына айтарлықтай септігін тигізетінін дәйекті түрде көрсетті. Мұғалімдер пайдаланатын әдіс оқудың тиімділігіне елеулі әсерін тигізеді. Педагогикалық әдістемелерді жетілдірмей тұрып, оқу бағдарламасын өзгерту білім беру стандарттарына қатысты реформалау шараларының мүмкіндіктерін және нәтижелілігін төмендетеді.

Білім беру бағдарламасының, оқыту тәсілдерінің және бағалаудың қалай құрылуы қажеттігінің мысалын Хименес-Александренің дәлелдерді құрудың оңтайлы оқу ортасына арналған ұсынысынан көруге болады (2008, cited by Katchevich et al, 2011)

1) Оқушылар оқу үдерісіне белсене қатысады. Олар білімдерін бағалап, өздері ұсынған қорытындыларының дәлелдерін ұсынуы және бір-біріне сын тұрғысынан қарауы тиіс.

2) Мұғалімдер оқушыларға бағытталған және дәлелдерді құру мен талдауға арналған рөлдік модельдер ретінде әрекет ететін оқыту тәсілдерін қолданады.

3) Білім беру бағдарламасы проблемаларды шешудің тәсілдерін қамтуы тиіс.

4) Оқушылар мен мұғалімдер пікірлерді бағалауда білікті болуы тиіс және оқушылар тек жазбаша тестілеу бойынша ғана бағаланбауы тиіс.

5) Оқушылар өздерінің алған білімдерін қолдана алуы және білімдердің қалай алынғанын талдай білуі тиіс.

6) Оқушыларға диалогке және бірлескен оқуға қатысуға мүмкіндік беру керек.

Педагогиканың барлық осы аспектілері сындарлы оқыту теориясымен үйлеседі. Сындарлы оқыту тәсілдері білім берудің «дәстүрлі» әдістерімен салыстырғанда, оқыту кезінде жоғары нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді (Hattie, 2011). Сындарлы оқыту тәсілдері оқушылардың жаңа білімді алдыңғы білімдерімен ұштастыра отырып игеруін көздейтін тұжырымдамаға негізделеді. Бұл жерде ең маңыздысы: оқушылардың алдыңғы алған дағдылары жаңа дағдыларды меңгеруге үлкен ықпалын тигізеді, ал егер ол ескерілмесе, онда білім тереңге бармай, үстірт меңгерілген таяз білім болмақ. Мұндай үстірт білім оқушыға қазіргі әлемде жетістікке жету үшін қажетті жоғарыда аталған сын тұрғысынан ойлау, рефлексия және басқа да аспектілерді, алған білімді қолдануына кері әсерін тигізеді. Оқушылар білімді толықтай меңгеру үшін ақпаратты енжар қабылдамай, сабаққа белсенді қатысуы керек. Осы ретте оқушылардың алған білімдерімен жұмыс істеуге, оны әрі қарай өңдеп, өз дағдыларын арттыруға септігін тигізетін жаттығулармен айналысуға мүмкіндік берілуі аса маңызды болып табылады.

Оқытудың үдемелігі оқу жоспарында оқылым, тыңдалым, жазылым дағдыларын және нақты тақырыпты зерттеу үшін айтылым дағдыларын біріктіреді. Белсенді және аудиовизуалды тәсілдерді біріктіре отырып жоспарлау және оқыту моделі жазылым бойынша үлгерімін бағалап, жылдам жетілдіруде, сондай-ақ оқушының көзқарасын өзгертіп, уәжін арттыруда табысты болып шықты, яғни ол тілді жаттап алу қажет грамматикалық құралдар жиынтығы емес, ақпаратқа қол жеткізіп, қарым-қатынас жасау әдісі ретінде қарауға мүмкіндік береді (UKLA, 2014). Оқу үдемелілігін қолдану оқушылардың тіл туралы айту үшін қажетті тілдік қорын (метатіл) ұлғайтатыны дәлелденді, бұл оқылым, айтылым, жазылым және тыңдалым дағдыларының дамуына игі ықпал етеді (UKLA, 2014).

Белсенді оқу оқушының мұғалімді енжар тыңдап қана қоймай, белсенді жұмысқа тартылуын көздейтін оқыту және оқу әдістерінің бірі болып табылады. Қызметтің мұндай түрлері оқушылардан өздері тапқан ақпаратты талдау және түсіндіру үшін зерттеу және жоспарлау дағдыларын қолдануды талап етеді, болашақта өз дағдыларын жақсарту мақсатында басқа нәтижелерді бақылауды және талдауды қажет етеді. Ал бұл болса, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға нақты негізделгендігін.

Ал функционалды сауатты тұлға қоғамның құндылықтарына сәйкес, қоғамдық өзекті қалыптасқан мүдделеріне қарай әрекет етеді. Олар бүгінгі күнге сай қажетті мамандықты таңдап, дұрыс шешім қабылдап, заманауи ақпараттық технологиялардың тілін біліп, кез-келген әлеуметтік ортаға бейімделеді. Осы тұрғыда функционалды сауатты адамның негізгі белгілерін тұжырымдауға болады: қоғамдық ортада өмір сүре білетін, тіл табыса білетін, белгілі бір сапалық қасиеттері бар, жалпы негізгі және пәндік құзыреттіліктерді меңгерген адам болып саналады.

Негізгі құзыреттіліктер кез келген адамның таңдаған мамандығына қабілеттіліктері мен біліктігіне, бәсекеге қабілетті орта жағдайында өзінің жеке өмірі мен кәсіби жұмысында нәтижеге жетуін түсінуіне мүмкіндік береді.

Пәндік білімдеріне, ептіліктеріне және дағдыларына сүйене отырып, оқу пәндері арқылы функционалдық сауаттылықты дамыту үдерісі ойлау дағдыларын қалыптастыру негізінде жүзеге асады. Сауаттылық ұғымының нақты мазмұны дара тұлғаның дамуына қойылатын қоғамдық талаптарға байланысты құбылмалы сипатқа ие болады. Ол қарапайым оқу, жазу, санау біліктіліктерінен бастап адамның әлеуметтік үдерістерге саналы түрде қатысуына мүмкіндік беретін, қоғамдық қажеттігі айқын кешенді білімдер мен біліктерден құралатын функционалдық сауаттылықты меңгеруді де қамтиды.

Функционалдық сауаттылық дегеніміз – адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығына, жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Ондағы басты мақсат - жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады. [1].

Функционалдық сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. [1]. Олай болса, функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады. Қоршаған әлемде және табиғатта болып жатқан құбылыстарды түсіну, салыстыру, талдау, жіктеу, жүйелеу, жалпылай алғанда, білік, дағдыларын меңгерту мақсаттары көзделгенде ғана оқушылардың функционалдық сауаттылығы артары анық.

Білім алушылардың функционалдық сауаттылық құзыреттілігін қалыптастыруда олардың назарын аудару үшін сабақ үдерісінде әртүрлі тақырыптық, пәнаралық, сыныпаралық байланыс орнатып, қызықты әңгімелерді сахналық көрініс ретінде өтуді ұйымдастыра білуі қажет. Сонымен қатар, қазіргі білім беру жүйесіндегі оқытудың белсенді тәсілдерін түрлендіре қолдану арқылы сапалы білімге қол жеткізе алады. Атап айтар болсақ, оқушылардың сөйлеу шеберлігін қалыптастыруда «Кезбе тілші», «Ашық микрофон», «ТВ-шоу» әдістерін пайдалансақ, ал олардың сыни ойлау дағдыларын жетілдіруде «Көшпелі бекет», «Ойлан, жұптас, бөліс!», «Авторға хат», «Эссе немесе еркін жазу», «Болжам кестесі», «Балық қаңқасы», «Кубизм» т.б. әдістерді қолдануға болады. Сонымен қатар «Автор орындығы», «Қарлы кесек», «Серпілген сауал», т.б. әдістерді қолдану арқылы оқушылардың өзіндік ойлау, өзіндік көзқарасы мен танымдық қабілетін қалыптастыру, өзіндік шешім қабылдап, ой-түйін жасай білуге дағдылану, сыни ойлауға үйретуді жүзеге асыруға болады. [4]. Сондай-ақ, оқытудың бұл әдіс-тәсілдері арқылы оқушылардың өз бетінше жұмыс жасау әрекеті де қалыптасады. Өзіне деген сенімі артып, өзіндік іс-әрекетін бағалай алуға үйренеді.

Сонымен ойымды қорыта келе, білім беру жүйесін әлемдік деңгейге көтеру үшін жасалып жатқан әрбір бастама жарқын болашаққа бастаған игі бастама деп білемін. Демек, жаңартылған білім бағдарламасы – болашақтың кілті. Ал болашақ - ол біздің ұрпағымыз. Білімді ұрпақ – мәңгілік елдің ұланы.

Әдебиеттер:

1. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары. Астана. 2012 жылғы 25 маусым.
2. «Қазақ тілі» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы. Қазақстан Республикасы білім және ғылым министрлігі, «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, Б.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы. Астана, 2017 жыл
3. Бокижанова, Ғ.К. Оқытудың белсенді әдістемесін пайдаланудың тиімді жолдары.- Республикалық ғылыми-әдістемелік журнал/Ғ.К. Бокижанова // Білім көкжиегі: ҚР МАМ.- Алматы, 2014.- №12.-76.
4. З.У.Имжарова «Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» әдістемелік құралы., Ақтөбе 2008 жыл

ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Сулейменов М.Б.

**«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша ПҚ БАИ
Қарағанды облысы**

Қазіргі ғаламдану заманында еліміздің әлеуметтік-экономикалық дамуы, индустрияның қарыштап өсуі, дамудың жаңа дәуірінде ұлттық мәдени-тарихи, рухани құндылықтарымызды бойына сіңірген азаматтарға қоғамның сұранысының өсуі мектептерде жас ұрпақ бойына ұлттық құндылықтарды сіңіре отырып, білім жетістіктерін өркениетті елдердің білім деңгейіне көтеру қажеттілігі туындап отыр.

2017 жылдың 31 қаңтарында Қазақстан Республикасының президенті Н. Назарбаев «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» Қазақстан халқына жариялаған жолдауында «Ең алдымен, білім беру жүйесінің рөлі өзгеруге тиіс. Біздің міндетіміз – білім беруді экономикалық өсудің жаңа моделінің орталық буынына айналдыру. Оқыту бағдарламаларын сыни ойлау қабілетін және өз бетімен іздену дағдыларын дамытуға бағыттау қажет» деп атап көрсеткен болатын. Қазақстанды дамыған 30 елдің қатарына жеткізетін – білім. Ғылым мен техниканың күн санап өсуіне байланысты педагогика ғылымының теориясы мен оқыту үрдісі де түбегейлі өзгерістерге ұшырауда. Соған орай оқытудың парадигмасы өзгерді. Білім берудің мазмұны жаңарып, жанаша көзқарас пайда болды. Осыған байланысты ұстаздар алдында оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жаңартып отыру және технологияларды меңгеру, оны тиімді қолдана білу міндеті тұр [1; 7].

Орта білім беру мазмұнын жаңарту не себептен туындады? Осы сұрақтың жауабын TIMSS және PISA зерттеулері нәтижесінде алынған деректер жауап береді деген ойдамыз. Оқушылардың жоғары деңгейлі ойлау дағдыларын игеру және қолдану мүмкіндіктерін, мәселен, математикалық білімін тәжірибеде қолдану және математикалық ойлауын дамыту немесе оқылым барысында мәтінді талдау және бағалау сияқты мүмкіндіктерді қамтамасыз ету үшін салыстырмалы түрде әлсіз болып табылады. Орта мектепке арналған оқу бағдарламасының ғылыми сипаты басым және тым ауқымды болуы тиімді оқытудағы негізгі кедергі болып табылады. Осы себептен жаңартылған оқу бағдарламалары оқушының бұрынғы өзінің оқу тәжірибесіне бағытталғаны. Осы жерде танымал педагог Ж.Аймауытұлы «Жұмыстау негізіне баланың бұрынғы өз тәжірибесі перне қоры, мағлұматы салынып, дәл айтқанда, балаға танымал жақын нәрседен басталғаны абзал» деген ой-пікірінің ескерілгенін байқауға болады [2; 60].

Мұнда жаңа оқу бағдарламалары құзыреттілік тәсілге негізделеді. Тұлғаны табысты әлеуметтендіру үшін қажетті функционалдық сауаттылық негізінде құрылған құзыреттіліктерді қалыптастырады. Еліміз үшін маңызды болып

табылатын аталған стратегиялық міндетті шешу жағдайында тұлғаның ең басты функциялық сапалары белсенділік, шығармашыл тұрғыдан ойлауға және шешім қабылдай алуға, кәсіби жолын таңдай алуға қабілеттілік, өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады. Бұл функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда оқу бағдарламасындағы әрбір пәннің рөлі зор. Соның ішінде қазақ тілі мен әдебиетінің алатын орны ерекше. Қазақ тілі – Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі. Мемлекеттік тіл – барлық Қазақстан азаматтарын біріктіретін негізгі фактор. Қазақстандық патриотизмнің негізін қалаушы мемлекет тілі. Мемлекеттік тілді құрметтеу және өзге ұлт өкілдерімен қарым-қатынасты нығайту – Қазақстандағы ұлтаралық келісім кепілі.

Қазақстандық білім беруді модернизациялау міндеттері, оның ішінде білім беру сапасын арттыруда тұлғаның талап-тілегін, сонымен бірге қауымдастық сұранысын ескере отырып, құзыреттілік тәсілді іске асыру қажеттілігі айқындалды. Бүгінде тек белгіленген білімді ғана меңгеріп қою ғана емес, өзіндік даму, өзіндік іске асыру, болашақта жетілдіруде тұлғаға бағытталуы шарт. Қазіргі кезеңде білімділік деңгейі өзінің және мақсаттылығын жоғалта бастады. Білім беру парадигмасы: ортақ-білімнен құзыреттілікке ауысуда тәжірибелік-бағытталған оқытуға көшу қажеттілігі туындауда, ал құзыреттілік тәсіл негізгі және басқа да құзыреттіліктер жиынтығын қалыптастыру көзделеді. Табысты болу үшін оқушыларға білім қандай қажет болса, дағды да сондай қажет. Сондықтан оқушылар ақпаратты есте сақтап, алған білімдерін ұғынуын, түсінуін және әртүрлі салада қолдана білуін талап етеді. Білімді қолдану ХХІ ғасыр дағдыларымен деп қарастырылатын кең ауқымды құзыреттіліктерді меңгеруге мүмкіндік береді.

Сондықтан жаңартылған оқу бағдарламалары құзыреттілік тәсілге негізделген. Тұлғаны табысты әлеуметтендіру үшін қажетті функционалдық сауаттылық негізінде құрылған құзыреттіліктерді қалыптастырады. Әлемдік педагогикадағы танымал Б. Блумның оқу мақсаттары Таксономиясы бойынша қазіргі стандарт оқушылардың 6 деңгейдің 2 деңгейін, яғни «білу», «түсіну» деңгейлерін ғана меңгеруіне мүмкіндігі бар. Жаңа бағдарлама қалған 4 деңгейді «қолдану», «талдау», «жинақтау», «бағалау» деңгейлеріне қол жеткізуді қамтамасыз етеді. Сонымен бірге, оқушылар табысты оқу үшін мұғалімдер білім беру бағдарламасы, оқыту тәсілдері мен бағалау жүйесін өзара үйлестірудің жолдарын қарастырады. Бұл білім беру бағдарламасы мен бағалау моделі белгіленген деңгейде ғана емес, әр сыныпта, әр сабақта қолданылады [3; 10].

Сонымен қатар, оқушылардың белсенді жұмысқа тартылуын көздейтін оқыту және оқудың белсенді әдіс-тәсілдері ұсынылған. Қызметтің мұндай түрлері оқушылардан өздері тапқан ақпаратты талдау және түсіндіру үшін зерттеу және жоспарлау дағдыларын қолдануды және болашақта өз дағдыларын жақсарту мақсатында басқа нәтижелерді бақылауды және талдауды қажет етеді. Бұл жұмыстардың барлығы мынадай жұмыс түрлері мен әрекеттері арқылы

жүзеге асырылады. Бірлескен жұмыстар (жұптық, топтық): оқу, рөлдік, іскерлік ойындар, пікірталастар, шығармашылық жұмыстар. Жағдаяттар арқылы үйрену. Біз оқытуды және білім беруді, егер сабақ барысында мұғалім мен оқушы арасында өзара әрекеттестіктің жоғары деңгейіне қол жеткізсе, «интербелсенді» деп атаймыз. Өзара әрекеттестік әдетте, белгілі бір мәселені шешу, ол шешімнің тиімділігі туралы әңгімелесу, талқылау түрінде өтеді. Ең бастысы, мұнда мәселені шешу үрдісі жауапқа қарағанда маңызды екендігін түсіну қажет. Бұл жерде ең маңыздысы: оқушылардың алдыңғы алған дағдылары жаңа дағдыларды меңгеруге үлкен ықпалын тигізеді, ал егер ол ескерілмесе, онда білім тереңге бармай, үстірт меңгерілген таяз білім болмақ. Мұндай үстірт білім оқушыға қазіргі әлемде жетістікке жету үшін қажетті жоғарыда аталған сын тұрғысынан ойлау, рефлексия және басқа да аспектілерді, алған білімді қолдануына кері әсерін тигізеді. Оқушылар білімді толықтай меңгеру үшін ақпаратты енжар қабылдамай, сабаққа белсенді араласуына жағдайларды қарастыруы қажет. Осы ретте оқушылардың алған білімдерімен жұмыс істеуге, оны әрі қарай өңдеп, өз дағдыларын арттыруға септігін тигізетін жаттығулармен айналысуға мүмкіндік берілуі аса маңызды болып табылады.

Мұғалімдер осы белсенді білім алу стратегияларын не үшін, қайда және қалай, қандай жағдайларда қолданылатыны туралы ойлана отырып, тілдік дағдыларды үйрету барысында кеңінен пайдалана алады.

Оқушылардың оқу жетістіктерін бағалау критериалды бағалау негізінде жүзеге асады. Бұл - оқушылардың жоспарланған оқу мақсаттары мен шынайы нәтижелерінің арасындағы сәйкестік деңгейлерін орнату. Критериалды бағалау алдын-ала белгіленген критерийлерге сәйкес оқушының жеке оқуын түзеуге, дағдыларын дамыту деңгейін бағалауға мүмкіндік береді. Оқыту мақсаттарына жетуде жетістік критерийлерін құрастыру және қолдану – бұл білім берудің мақсаты мен мазмұнына негізделген оқушының оқу-танымдық құзырлығын қалыптастыруда алдын-ала белгіленген жетістіктермен салыстыру үрдісі [4; 49]. Ең маңыздысы – оқу үрдісінің өзі, жетістік критерийлері арқылы оқушы өзін-өзі бағалауды үйреніп, өз білімінің артықшылықтары мен кемшіліктерін көріп, әрі қарай қалай даму керектігін түсінеді. Бұл жүйеде оқушының қалай жұмыс жасағаны, қалай ойланғаны белгілі болады. Білімнің мақсаты мен мазмұнына сәйкес келетін, оқушылардың оқу-танымдық біліктілігін қалыптастыруға себепші болатын, айқын анықталған, ұжыммен шығарылған, білім үрдісінің барлық қатысушыларына алдын ала белгілі критерийлермен оқушылардың оқу жетістіктерін салыстырылады.

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға бағытталған жаңартылған білім беру мазмұны олардың білімдері мен біліктері өмірлік жағдаяттарда қолдана білуді, әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істей білуді және алынған ақпараттарды сыни тұрғыдан бағалай білуді, іскерлігі мен дағдыларын адами іс-әрекеттердің әртүрлі салаларында, сондай-ақ тұлғааралық қарым-қатынас пен әлеуметтік қатынастарда өмірлік міндеттерді шешу үшін пайдалануды қамтамасыз етеді.

Әдебиеттер:

1. ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік», 2017 жыл 31 қаңтар // <http://www.adilet.gov.kz/kk/news/memleket-basshysy-nazarbaevty-n-kazakstan-halkyna-zholdauy-kazakstannyn-ushinshi-zhangyruy>
2. Мұғалімге арналған нұсқаулық. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2017. – 60-б.
3. Мұғалімдердің біліктілігін арттыру бағдарламасы. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2017. – 10-б.
4. Оқушылардың оқу жетістіктерін критериалды бағалау. Мұғалімге арналған әдістемелік құрал. ҚР білім және ғылым министрлігі Ғ. Алтынсарин атындағы Ұлттық ғылым академия. «НЗМ» ДББҰ, 2017. – 49-б.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ.

Сулейменова Р.С.

**Аксуатская средняя общеобразовательная школа
Теректинский район Западно-Казахстанская область Республика Казахстан**

Для современных учеников сегодня нет сложностей с поиском необходимой информации, трудности вызывает неумение работать с ней. Дети, добросовестно прочитав заданное произведение, не могут зачастую самостоятельно проанализировать проблематику того или иного произведения, дать полную характеристику его героям, объяснить собственные впечатления от прочитанного произведения (эмоциональные, интеллектуальные или идейные), затрудняются в выделении ключевых слов, в целенаправленном поиске информации, в переносе знаний и умений из одной области в другую, в выборе способа решения поставленной задачи, в аргументации своей точки зрения.

Печальный итог участия наших школьников в тестах PISA известен. Специалисты, анализирувавшие результаты, выявили ряд дефицитов в учебных умениях наших школьников, среди которых есть те, что имеют прямое отношение к нашему предмету:

- не сформированы различные типы чтения: просмотровый (ознакомительный), поисковый, с ориентацией на отбор нужной информации и т.д.;
- нет навыков работы с составными текстами, когда информация представлена разными по жанру фрагментами, то есть необходимо сравнивать, сопоставлять и соединять;
- нет привычки видеть детали;
- не выработано умение сформулировать и переформулировать вопрос.

А ведь главная цель педагога – создать конкурентно способную личность, умеющую жить и проявлять себя в разных жизненных ситуациях. В документах ЮНЕСКО определены следующие ключевые компетенции:

- научить получать знания (учить учиться);
- научить жить (учение для бытия);
- научить работать и зарабатывать (учение для труда);
- научить жить вместе (учение для совместной жизни).

Уроки русского языка и литературы, являясь одними из ведущих предметов гуманитарного цикла, должны развивать функциональную грамотность, способность учащегося свободно использовать навыки чтения и письма в целях получения информации из текста (понимания, сжатия, преобразования и т.д.) и в целях передачи такой информации в реальном общении. Именно, уроки литературы обладают уникальными возможностями влиять на личность человека

Очень важно, чтобы ученики стремились самостоятельно, добровольно к расширению полученных знаний. И уж, конечно, не под страхом получения неудовлетворительной оценки, а для того, чтобы больше узнать.

Разные люди понимают один и тот же текст по-разному в силу своих индивидуальных особенностей и жизненного опыта (Л. Выготский).

Конечно же, одна из наших задач— помочь учащимся разобраться в мире художественного произведения, понять замысел автора и оценить, как он воплощён в слове. Поэтому, мы должны находиться в постоянном творческом поиске новых методик преподавания, приёмов обучения чтению художественной литературы, чутко отзываясь на предлагаемые педагогической наукой инновации.

Человек спрашивает, ищет ответ на вопрос – значит, думает. Искусству работы с вопросами мы, взрослые люди, можем и должны поучиться у ребенка, которого порой сами же иронично и снисходительно называем «Почемучка». Маленький человечек, задавая вопросы, развивается намного быстрее, чем мы взрослые. Не стесняясь задать «неуместные», «сумасшедшие» и тому подобные вопросы, он активно познает мир. А потом они приходят к нам на уроки, и мы “вдруг обнаруживаем”, что вопросов дети либо задают мало, либо совсем не задают. И тогда уже мы себя спрашиваем: что же случилось? Придумываем интересные задания, применяем мотивационные приёмы, развивающие у ребёнка интерес к учёбе, к чтению в частности, и т.п.

Хочу привести примеры работы с текстом на уроках литературы.

На уроках мы, учителя-словесники, много работаем с образами героев, персонажей, образами природы и т.д. По сути, мы учим детей описывать людей, явления и предметы. В жизни этот навык просто необходим, и мы знаем, что порой ребёнок бледно и неинтересно пытается что-либо описать. Вместе выделяем те слова, которые помогли поэту усилить впечатления, подчеркнуть какие-то движения, передать и собственное отношение к героям и переживаемым ими чувствам: оценочные слова, эпитеты, сравнения.

У себя на уроках применяю таблицу, которая называется «Конструктор задач» рекомендации Л. С. Илюшина, доктора педагогических наук, она помогает ученикам с помощью «незаконченных предложений» конструировать вопросы по таксономии Блума. Потому что детям нужен некий шаблон, ведь составлять вопросы затрудняются даже взрослые люди, а большинство алгоритмов и памяток помогают реализовать принцип доступности. Каждая группа учащихся составляет и записывает вопросы на постере, на втором листе бумаги пишут ответы на вопросы, а затем меняются вопросами, находят на них ответы, сопоставляют с ответами предыдущей группы, оценивают свою работу.

А вот задание, которое оставили ученики седьмого класса на уроке.

Приведите два примера из текста, которые показывают, что людям стыдно за свои слова. Дети отвечают: Судя потому что, «в толпе произошло замешательство» и «наступила необыкновенная тишина». Можно понять, что люди ошиблись. Им стыдно, что без вины сделали невинного человека виноватым.

Многие учителя-словесники сталкиваются с тем, что ученики боятся писать тексты. Страх письма вызван, как мне кажется, отсутствием навыка к ответственному высказыванию. Писать - значит брать на себя ответственность в двояком смысле развития самосознания и укрепления навыков самоорганизации. Поэтому надо использовать различные задания, способствующие развитию этих навыков и начинать надо от простого постепенно усложняя задания.

На одном отдельном уроке невозможно проанализировать целое художественное произведение, поэтому выделяю законченный фрагмент, понятный школьникам, который оказывает эстетическое воздействие. Подбор текста осуществляю с учётом особенностей возрастной психологии, в соответствии с темой урока и объемом понятий.

Широко использую работу с опорными словами, сочинения-миниатюры по картине, сочинения на заданную тему, сочинения по пословице, по аналогии с прочитанным, по наблюдениям учащихся, составление письма подруге или другу, сочинение по началу. Конечно, не все дети гуманитарии, но нет ничего невозможного. Описанные выше упражнения выполняются под моим руководством, при этом степень самостоятельности учащихся постоянно растет.

Это помогает им быть успешными не только на уроках литературы, но и в жизни в целом. Развитие речи у учащихся процесс управляемый. А сочинение - это уникальное дидактическое средство развития, воспитания, обучения школьников, развития личности в целом. Для нас, несомненно, одно: обучение приемам работы над сочинениями разных видов способствует развитию самостоятельного мышления, тогда учащиеся отчетливо представляют структуру рассуждения, умеют приводить убедительные доказательства, располагать материал последовательно, связывая один аргумент с другим

Исходя из вышесказанного, можно сделать вывод, что наиболее результативными формами работы являются работа с текстом, составление вопросов и нахождение ответа на вопросы, написание эссе.

Справедливо говорят, что знания не дают – знания берут, что ничему нельзя научить, можно только научиться. А помочь школьникам применять полученные знания и сформированные умения по русской литературе в практической деятельности – это одна из важнейших задач учителя-словесника.

Литература

1. Васильев С.А. Синтез смысла при создании и понимании текста. -Киев, 1988.
2. Граник Г.Г., Бондаренко С.М., Концевая Л.А. Когда книга учит- М., 1991.
3. Граник Г.Г., Бондаренко С.М., Концевая Л.А., Шаповал С.А. Учимся понимать художественный текст: Задачник-практикум: 8–11 кл.- М.: ООО «Издательство Астрель»; ООО «Издательство АСТ», 2001.
4. Ильин Е.Н. Путь к ученику. -М., 1988.

«ТІЛ-ТАНЫМ» ТАҢДАУ КУРСЫ – ТҮЛҒАНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУДЫҢ НЕГІЗІ

Сулейменова А.Т., Әкімбекова Г.З.

**Н.Нұрмақов атындағы мамандандырылған мектеп-интернаты,
Қарағанды қаласы**

Елбасы Н. Ә. Назарбаев Қазақстан халқына арналған Жолдауында: «Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек. Сондай-ақ балаларымыздың жалпы барлық жеткіншек ұрпақтың функционалдық сауаттылығына зор көңіл бөлу қажет. Балаларымыз қазіргі заманға бейімделген болуы үшін бұл аса маңызды» деген болатын. [1,13-б.]

Білім беру мен тәрбиелеуде заманауи ұстанымдарды өзек еткен білім ордасы тұлға құзыреттілігін дамытуды басты мақсат етіп, нәтижелі жұмыс жасап келеді. Мектептің даму стратегиясындағы «Қазақ тілі негізінде барлық пәндерден мүмкіндік деңгейінде білімді меңгерген, ұлттық құндылықтарды әлемдік деңгейге шығаруға қабілетті тұлға тәрбиелеу» мақсатына сәйкес, қазақ тілінің айқындаушы рөлін орнықтыратын, жеке тұлға бойында лингвистикалық сана қалыптастыруға, әлемді тұтас, жүйелі танудың доминанты – ана тілі екеніне саналы келуге көмектесетін «Тіл – таным» пәні бағдарламасы оқушыларды жас ерекшелігіне сай оқытудың жүйелілік және коммуникативтік принциптері негізінде жасау қажеттілігі туындады. Осы негізде ұйымдастырылған «Тіл-таным» таңдау пәні ұлттық рухы қазақ тілінде орныққан тұлғаның бірнеше тілді меңгере отырып, рухани құндылықтарды әлемдік деңгейге шығару болып табылады. «Тіл-таным» таңдау пәні курсының ұйымдастыру арқылы әр оқушының даму деңгейі, білімі, қабілеттерінің дамуына жағдайлар жасалып, бәсекеге қабілетті тұлға қалыптасуына

мүмкіндіктер туғызылады. Аталған таңдау пәнінің мазмұны қазіргі заманауи білім беруде аса маңызды мәселелердің бірі – тұлғаның функционалдық сауаттылығын қалыптастыруды көздейді. [1, 6-б.]

«Тіл-таным» таңдау пәні курсы барысында оқушының тілдік санасын жетілдіре отырып, қазақ тілінің құдіретін таныту, туған өлкеге деген сүйіспеншілігін қалыптастыру, біліктілігін жетілдіру маңызды рөл атқарады.

«Тіл-таным» пәні – қазақ тілінің ғылыми негіздерін үйретуді, тереңдетуді мақсат етпейді. Қазақ тілі пәнінің қосымшасы да емес. «Тіл-таным» таңдау пәнінің мақсаты- оқушының ұлттық дүниетанымын қалыптастырып, ғылым негіздерін қазақ тілінде меңгеріп, өзінің мақсат-мұраттарына ана тілінің мүмкіндігі арқылы қол жеткізетіндігіне сенімін қалыптастыру болып табылады.

5-9- сыныптарға арналған «Тіл-таным» таңдау пәнінің оқу бағдарламасы 5, 6-сыныптар бойынша «Таным баспалдағы»; 7-сынып бойынша «Қазақ тілі - өнер тілі»; 8-сынып бойынша «Қазақ тілі – ғылым тілі»; 9-сынып бойынша «Қазақ тілі – мемлекеттік қарым-қатынас тілі» курстары бойынша құрылып, аптасына 1 сағаттан оқытуды көздейді.

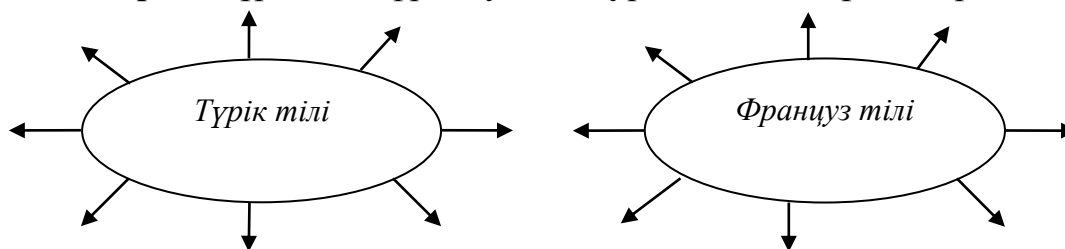
<p>5-6-сыныптар «Таным баспалдағы» курсы Мақсаты – «ана тілінде сөйлейміз, оқимыз, жазамыз, өз басымызды, үй-ішімізді, ел-жұртты танимыз, өнер-білімді, мәдениетті меңгереміз» дегенді түсіндіріп, өзін танып, өзгені тани алатынына сенімін арттырып, оқушы санасына әсер ету.</p>	<p>7-сынып «Қазақ тілі - өнер тілі» курсы Мақсаты - жеткіншектердің жалпы өнер туралы ұғымын кеңейтіп, жекелеген өнер түрлеріне қызығушылығын арттыра отырып, мәдени дүниетанымдық көзқарасын дамытып, лингвистикалық сананы тереңдетуге жағдай жасай отырып, біліктілігін орнықтыру.</p>
<p>8-сынып «Қазақ тілі - ғылым тілі» курсы Мақсаты - ғылыми танымды жетілдірудегі ана тілінің мүмкіндігін пайдалана отырып, ғылыми ұғымдар мен зерттеу әдістері жайлы ұғым-түсініктерін кеңейтіп, практикада қолдана алу үшін тұлғаның қажет біліктіліктерін жетілдіру арқылы түйінді құзыреттіліктерінің дамуына жағдай жасау.</p>	<p>9-сынып «Қазақ тілі - мемлекеттік қарым-қатынас тілі» курсы Мақсаты - жеке тұлғаның практикалық қолданыста іскерлік тілдерін дамытып, әлемді тұтас, жүйелі танудың доминанты – мемлекеттік тіл екендігіне көз жеткізе отырып, коммуникативті құзыреттілігінің дамуына жағдай жасау.</p>

Бағдарлама құрылымы белгілі бір тақырыптар негізінде дәрістер оқудан, практикалық сабақтар мен семинарлардан, экскурсиялардан, дөңгелек үстел және көрме өткізу сабақтарынан тұрады.

8-9-сыныптарда өткізілетін сабақтар модульдік оқыту технологиясына негізделген.

«Тіл-таным» таңдау пәнінің мазмұны тұлғаның әлеуметтенуіне қызмет етеді. Курс барысында жеке тұлға Блум таксономиясына негізделген тапсырмалар жүйесінде жұмыс жасау арқылы зерттеуші ретінде сезініп, өзін-өзі үздіксіз дамытуына мүмкіндік береді, тапсырмалар негізінде оқушының интеллектуалдық және практикалық біліктілігі қалыптасады, дамиды. Сөзіміздің дәлелі ретінде 6-сыныпта «Қазақ тілі – түрік, француз тілін меңгеру негізі» тақырыбындағы сабақта оқушыларға ұсынылатын тапсырмалар жүйесі:

1-тапсырма: Түрік тілі, француз тілі туралы білетін ұғымдарыңды жаз.

2-тапсырма: Түрік немесе француз тілінің қажеттілігі туралы ойыңды жинақта.

Қандай мамандықты игергенде?	Не мақсатпен?

3-тапсырма: Түрік, француз елі жайлы білетін мәліметтеріңді сызба түрінде көрсет.

4-тапсырма: Түрік, француз тілдеріндегі мектепке қатысты сөздерден сөздік әзірле.

5-тапсырма: Түрік, француз елінің ұлы ойшылдары және олар айтқан ұлағатты сөздер негізінде слайд-шоу әзірлеп, тұсаукесер жаса.

6-тапсырма: «Мен Стамбул немесе Париж қаласындамын» тақырыбында өзіңнің саяхатыңның жоспарын әзірле. Саяхат барысында өзің түйген тіл қажеттілігі туралы өз пайымыңды білдір.

Мен таныған ұлтымның дәстүрі

Менің туған жерім - туған тілімнің мекені

Қарағанды- сүйікті туған өлкем,
Өмір бойы мен сені жарлап өтем,
Ата бабам қалдырған киелі жер,
Азыңдар мен бағырлар қалған мекен.

Мой город Караганда
Он шахтерам родина
Пусть будет он крашевым
Мирным и любимым

Уа,туған жер топырағынан жаралдым,
Алабырған арызыма нәр алдым,
Тұмылған жүйе ігілі сөздігі,
Алтын арай, тағы идір самалдық - деп
Бүкіл өмірің теңіз адырында өткізген. Өсу
Сәрсенбіне арнамаыз жергіліктіміз, сенің туған
жеріңің әрбір белшегі - басқа елдің газалып
пшараттарынан да қалайат.

Тапсырмаларды орындау барысында оқушы шығармашылық жұмыстарын үлгі ретінде ұсынсақ. [1,25-б.]

Тапсырмалар бойынша оқушының білім-білік дағдысы арнаулы критерийлерге негізделіп құрылған дескрипторлар арқылы бағаланады. [1,72-б.]

Қорытындылай келе, 5-9-сынып оқушыларына арналып, жүйелі түрде ақиқат дүниені, өмірді танып білуге бағыттайтын вариативті курс «Тіл-таным» бағдарламасы қазіргі әлеуметтік сұранымға сай зерттеушілік-шығармашылық қабілеті жоғары, өзіндік сыни көзқарасы қалыптасқан құзыретті тұлға даярлауға мүмкіндік туғызады.

Әдебиет:

1. Вариативті курс бағдарламасын құрастыру бойынша әдістемелік нұсқаулық. – Қарағанды облысы білім беруді дамытудың оқу-әдістемелік орталығы. - 2016ж. – 48 бет.
2. Балаларға арналған танымдық энциклопедия. Ұлы өнертабыстар. – Алматы. 2004ж. – 70 бет.
3. Мұғалімге арналған нұсқаулық. 2-деңгей. 2014ж.

БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА ИНФОРМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ АРТТЫРУ

Сулейменова Гульмира Балтиновна

**Әлихан Бөкейхан атындағы №76 ЖББОМ
Қарағанды қаласы**

Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында қазіргі кезде Қазақстан ұстаздарының алдына қойылған міндеттердің бірі: бәсекеге қабілетті, алған білімін өмірде қолдана алатын құзырлы тұлғаны қалыптастыру. Ол үшін баланы субъект ретінде қарап, оқу ісіне өзінше қызықтыратын, оған қабілетін арттыратын жағдай тудыратын орта керек. Бұл мақсатқа жету оқушының өзі арқылы іске асады. Мұғалім-бағыт беруші, ұйымдастырушы. Бұл орайда оқушының функционалдық сауаттылығын арттыру қажеттілігі туындайды.

Жалпы функционалдық сауаттылық деген ұғымды таратып айтар болсақ, адамдардың (жеке тұлғаның) әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы және өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторы. Яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына қарай ілесіп отыруы. Сонымен, функционалдық сауаттылық адамның мамандығына, жасына қарамастан үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Мұндағы басшылыққа алынатын функционалдық сапалар: белсенділік, шығармашылық тұрғыда ойлау, шешім қабылдай алу, өз кәсібін дұрыс таңдай алуға қабілеттілік, т.б. яғни, жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның физикалық құбылмалы әлемде әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алуға қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады.

Жаңаша оқыту технологияларын әр сабақта тиімді пайдалану арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын артады. Нәтижесінде жаңа оқушы:

- Ойын еркін айта алады;
- Ақыл ойы жетілген;
- Топ алдында белсенділік көрсетеді (лидер);
- Тіл байлығы жетілген;
- Жан-жақты;
- Үш түрлі тілді жетік меңгерген;

– Ақпараттық технологияларды жетік меңгерген.

Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында информатика сабағында төменде келтірілген белсенді оқу әдістерін жиі қолданамын.

«БББ» кестесінің алғашқы екі кестесін, яғни «не білемін», «не білгім келедіні» оқушылар жаңа тақырып басталмас бұрын толтырады. Жаңа білімнің маған берер пайдасы қандай болмақ деген сұрақтарға жауап беруге ұмтылады.

«Серпілген сауалдар»

Тақырыптың түсіну деңгейін арттыруға және талқылау дағдыларын дамытуға қол жеткізу үшін сыныптағы оқушылардың арасында сұрақтарды лақтырып, өткен және жаңа сабақтарды пысықтауда қолданылады.

Ойлан, жұптас, бөліс – оқушыларға қандай да болмасын сұрақ, тапсырма берілгеннен кейін оларды тыңғылықты орындауға бағытталған тәсіл. Тақтада сұрақ, тапсырма жазылғаннан кейін әрбір оқушы жекеше өз ойлары мен пікірін берілген уақыт ішінде (2-3 минут) қағазға түсіреді. Содан кейін оқушы жұбымен жазғанын 3 – 4 минут талқылайды, пікірлеседі.

Кластерлер (жүзімнің шоқтары деген мағынада). Идеялар мен ақпараттардың арасындағы байланыстарды айқындауға арналған жазба кестелер. Негізгі тақырып немесе тірек тақтаның ортасындағы шеңберге жазылады да, одан туындаған тақырыпшалар оның жан-жағына жазылып, шеңберленеді, оқушылар оларды бір-біріне қосады да, өзара байланыстыру туралы әңгімелейді. Мысалы:

«3 минуттық эссе жазу» – оқушылардың тақырып бойынша өз ойларын қағазға түсіруді талап ететін тәсіл. Оқушылар берілген уақыт аумағында (5-7 минут) тоқтамай жазуы керек.

Сабақтың негізгі бөлімінде мұғалім оқушыларға білім алудың белсенді тәсілдерін ұсынып, олардың өздігінен жаңа мәліметті жан – жақта қарастырып, зерттеп, игеруіне мүдделі. Оқушылар жекелей, жұппен, топпен жаңа ақпаратпен танысып, ол туралы өзіндік пікір қалыптастырады.

«Джигсо» әдісінің артықшылығы – топта жұмыс істеуге арналған құрылым ұсынып, сөйлеу және тыңдау дағдыларын дамытуды қамтамасыз ететіндігі.

Ыстық орындық - Бір оқушы алға шығып өз пікірін айтып және тақырып бойынша сұрақтарға жауап береді. Сұрақты анағұрлым мазмұнды қылу үшін, оқушылар белгілі бір пікір бойынша бірлесіп алға шығып сөйлей алады [2].

Білім берудің басым бағыттарының бірі оқушылардың компьютерлік сауаттылығын қалыптастыру болып табылады. Оқушылардың компьютерлік дағдылар мен құзыреттіліктерді меңгеруі, бір жағынан, уақыт талабы болса, екінші жағынан, бұл талап ақпараттық технологиялардың өзге оқу пәндерін оқытудың тиімді құралы ретінде қолданылып, әртүрлі білім беру салаларымен байланыстыруға арналған ресурстар мен техникалық құралдар ұсынуына байланысты туындап отыр

Блум таксономиясының негізінде жеке тұлғаның креативтілігі, шығармашылық дербестілігін қалыптастырады. Осы шығармашылық деңгейге

жету үшін американдық ғалым Б.Блумның бір ізбен реттелген мақсаттар жүйесін сабағымда пайдалануды жөн көрдім.

Сабақтың тақырыбы:	Графикалық нысандарды және көркем жазуды кірістіру
Жалпы оқу мақсаттары:	Графикалық мүмкіндіктермен жұмыс жасай біледі және фигураларды кірістіріп пішімдейді.
Сілтеме:	В. Вьюшкова Информатика 6 сынып оқулығы.
Оқу нәтижесі:	Барлығы: Word графиктік объектілерді енгізеді Көпшілігі: WordArt-пен жұмыс жасап үйренеді Кейбірі: Фигураларды кірістіріп, пішімдейді
Негізгі идеялар:	Оқушылардың жас және психо-физиологиялық ерекшеліктеріне сай білім беру
Қолданылатын материалдар:	Интерактивті тақта арқылы флипчарт, «Bilimland.kz» сайты, жұмыс дәптері, деңгейлік тапсырмалар
Оқыту формасы, технологиясы, әдістері:	АКТ, СТО, диалогтік оқыту, жұптық, топтық жұмыс, Блум таксономиясы, деңгейлік тапсырмалар.

Сабақ кезеңдері	Мұғалімнің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті
Психологиялық дайындық	Оқушыларды топқа үшбұрыш, төртбұрыш және шеңбер фигуралары арқылы бөледі. Топтарға «суреттер», «фигуралар» және «көркем жазулар» деп ат береді.	Сынып топқа бөлінеді. «Шаттық шеңбері» арқылы ынтымақтастық атмосферасы қалыптасады. Оқушылар бір-біріне сәттілік тілейді Топ ережесін құрады. Топ басшысы анықталады, бағалау парағын толтырады (критерий бойынша).
I. Білу	1.Кім жылдам? ойыны /үй тапсырмасы бойынша сұрақ-жауап 2.Сәйкестікті табу (MS Word бағдарламасындағы батырмалар және оның қызметін сәйкестендіру)	Сынып оқушылары сұрақтарға жауап береді. «Сәйкестікті тап» тапсырмасында оқушылар интерактивті тақтада орындайды.
II.Түсіну	Жаңа сабақтың тақырыбын оқушылармен пікірлесе «4 сурет 1 сөз» арқылы анықтайды. Мұғалім оқушыларға « Білемін. Білгім келеді. Білдім » кестесін ұсынады. Жаңа тақырыптың әр абзацын топтарға бөліп береді. Топтар оқып, жұбымен, тобымен талқылап, ойларын постерге түсіреді. / топтық жұмыс «Ойлан жұптас талқыла»	Оқушылар табыс критерийлерін өздері анықтайды. Мақсат қояды. Оқушылар « Білемін. Білгім келеді. Білдім » кестесіндегі « Білемін », « Білгім келеді » бөлімдерін толтырады. Оқушылар жұбымен, тобымен талқылап, постер құрады, топ басшысы қорғайды Топтар «Бағдаршам» арқылы бағалайды
III. Қолдану	Деңгейлік тапсырмалар береді. А деңгейі. Жұмбақтарды Word бағдарламасында жазып пішімдеу. Жұмбақтың шешуінің суретін Word коллекциясынан енгізу. В деңгейі. «Құттықтау» ашық	Оқушылар деңгейлік тапсырмалар орындайды. Топ басшылары бағалау критерийлері арқылы бағалайды. Табыс критерийі: - Бағдарламамен жұмыс істей білуі; - Мәтінді сауатты жаза білуі;

	хатын (открытка) жасау. Суреттерді файлдан кірістіру және WordArt жазуын қолдану. С деңгейі. Автофигуралар арқылы сурет салу.	- Ақпаратпен жұмыс істей білуі; - Құжаттың безендірілуі.
Сергіту сәті.	Көзге арналған жаттығулар жасау. Логикалық сұрақтар береді.	Оқушылар көзге арналған жаттығулар жасайды. Логикалық сұрақтарға жауап береді.
ІҮ. Талдау	Топтар «Bilimland.kz»сайтындағы жаттығуларды талдап орындайды.	Жұптар бірін-бірі тексереді. Нәтижесін интерактивті тақтадағы жауаппен салыстырады.
Ү.Жинақтау	«Венн диаграммасы» өткен тақырып пен жаңа тақырыптың ерекшелігі мен ұқсастығын жазғызады.	«Венн диаграммасы» арқылы арқылы «кесте» және «графиктік объект» ерекшеліктері мен ұқсастықтарын жазады.
ҮІ.Бағалау	Топ басшылары бағалау парағын толтырады. Мұғалім қорытынды бағалауын айтады.	Жұптарын бағалайды. Топбасшылары бағалау парағын толтырады.
VII. Үйге тапсырма	25 параграф оқу. 22 наурыз күніне арнап құттықтау ашық хатын жасау	Оқушылар үй тапсырмасын күнделікке жазып алады.
VIII. Рефлексия	Кері байланыс «2 жұлдыз 1 тілек».	Әр топтан оқушылар бір-біріне «2 тілек, 1 ұсыныс» айтады.

Қорыта айтқанда, білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында бағдарламаның мәні, баланың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Оқушы өзінің мектеп қабырғасында алған білімін өмірінде пайдалана білуі керек. Сол үшін де бұл бағдарламаның негізі «Өмірмен байланыс» ұғымына құрылған. Үйренгеніміз де, үйренеріміз де көп Үнді халқының тарихи тұлғасы Махатма Гандидің «Егер сен болашақтағы өзгерісті байқағың келсе, сол өзгерісті уақытында жаса» деген ілімін негізге ала отырып, жаңартылған оқу бағдарламасы оқушы бойындағы қабілетті жетілдіріп, оқушыларды болашаққа жетелейді.

Әдебиеттер

- 1.Оразахынова Н., Кенжебаева Г. М. – «Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру жолдары» ғылыми мақаласы, 2012 ж.
2. К.Өстеміров, А.Айтбаева «Қазіргі білім беру технологиялары» - А., 2006ж

РОЛЬ РОБОТОТЕХНИКИ В ФОРМИРОВАНИИ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ

Тажибаева Д.А.

КГУ «Первый Темиртауский классический лицей» акимата города Темиртау
Город Темиртау, Карагандинская область, Республика Казахстан

Переход к постиндустриальному информационному обществу в условиях обновленного содержания образования, требует не только применения новых

информационных технологий на уроках преподавателем, но и применения новых технологий и механизмов обучения, что, несомненно, зависит от активности, способности инновационно мыслить, новаторства преподавателей. Подготовка таких специалистов в системе образования, в соответствии с Посланием Президента РК, является приоритетной задачей современной системы образования. В Послании Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана от 27 января 2012 года «Социально-экономическая модернизация - главный вектор развития Казахстана» отмечено: «Образование должно давать не только знания, но и умения их использовать в процессе социальной адаптации». В связи с этим Главой государства указана необходимость дальнейшего развития функциональной грамотности школьников.

В настоящее время в Казахстане активно стало развиваться такое инновационное направление, как робототехника. Понимая всю важность этого направления как уникального образовательного компонента, способствующего становлению и развитию нового общества и интеллектуального потенциала будущих строителей экономики Республики Казахстан, нужно максимально эффективно организовать этот процесс.

Благодаря изучению цикла робототехники как компонента дополнительного образования, могут быть достигнуты следующие результаты:

- школьники научатся создавать экспериментальные установки и компьютерные модели, также с возможной привязкой к изучению физических явлений или химических процессов и др.

Например, с помощью методического обеспечения с официального сайта Лего, можно наглядно изучать процессы, касающиеся вопросов передачи и генерации энергии, тепла и температуры, силы и движения, а также света. Учащиеся смогут фиксировать и анализировать результаты экспериментов в реальном режиме времени [3].

У учащихся

- повысится уровень информационной компетентности обучаемых;
- разовьется критическое, логическое мышление.

Школьники овладеют различными методами познания, в том числе естественно-научными методами познания, научатся проводить эксперименты, обрабатывать результаты и делать выводы; а также программировать в различных средах программирования, выбор которого зависит от возраста обучаемого. Программное обеспечение представлено в таблице 1.

Таблица 1 - Сравнение программного обеспечения[2]

Название среды	Достоинства	Недостатки	Область применения
<i>Визуальные среды программирования</i>			

NXT-G	Простота использования. Наглядность.	Сложность определения переменных. Громоздкость программ.	Создание несложных программ управления роботом. Подходит для младшей и средней школы.
Microsoft Robotics	Подходит для высокоуровневого программирования. Включает симулятор, что позволяет тестировать программы без реального робототехнического набора. Поддерживает управление различными роботами, в частности – Lego NXT.	Сложность определения переменных. Громоздкость программ. Невозможность загрузить программу в память робота (связь только по каналу Bluetooth)/	Данный продукт предназначен для академической, любительской или коммерческой разработки.
Trik Studio	Включает симулятор, что позволяет тестировать программы без реального робототехнического набора.	Громоздкость программ. Ориентирована под конкретного робота. Не поддерживает управление Lego.	Предназначен для обучения программированию роботов компании Trik.
<i>Текстовые среды программирования</i>			
RobotC	Он основан на языке программирования C(C++) и обладает простой в использовании средой разработки	Распространение программы: платная.	Предоставляет широкий спектр бесплатных уроков. Для любого возраста.
BricxCC	Удобный интерфейс. Комбинирование низкоуровневых и высокоуровневых команд. Точность управления.	Ошибки во внутреннем коде программы.	Менее распространён из-за отсутствия визуализации.
Arduino	Поддержка языка NXC. Точность управления микроконтроллером.	Ориентирован на платформу Arduino. Не поддерживает Lego. Необходимо знать основы микроэлектроники для успешного освоения программирования.	Программирование роботов на базе Arduino.

Однако существуют проблемы, решение которых, на мой взгляд, в значительной степени может повысить эффективность обучения робототехнике. В настоящий момент рынок образовательных услуг области робототехники можно с большой степенью уверенности назвать стихийным. Обозначим некоторые из них.

1) Поскольку дополнительное образование не предусматривает повторного изучения материала, полученного в компоненте основного, а лишь дополняет новыми знаниями, вырисовывается новая проблема того, что преподаватели дополнительного образования тратят более 50% учебного времени на восполнение того, что не было изучено, или на исправление того, что было не освоено детьми, что непосредственно отнимает время и тормозит изучение дополнительного компонента. Примером может послужить изучение программирования для решения задач робототехники, что естественно потребует и предусматривает заведомо знание школьником алгоритмов составления программы, типов алгоритмов, типы данных, и других тем информатики. Нужен конечный результат для каждой ступени обучения.

2) У большинства детей отсутствуют навыки абстрактного мышления, которые просто необходимы для конструирования и программирования роботов. Поэтому нужно больше внимания уделять программам моделирования при изучении других дисциплин, например на уроках черчения в старших классах изучать и рисовать в программе AutoCad, 3dMax.

3) Существует только односторонняя связь между учителями основного и дополнительного образования. То есть учителя дополнительного образования используют элементы основного образования – физики, математики и т.д в робототехнике, а обратной связи нет. Учителя не взаимодействуют с преподавателями дополнительного образования по вопросам использования элементов робототехники в школьной программе обязательных дисциплин.

4) Отсутствует сквозное изучение робототехники во всех регионах Казахстана, поскольку изучение робототехники осуществляется на дорогостоящих наборах зарубежного производства.

Эти проблемы обостряются отсутствием методической базы для развития робототехники в Казахстане, что затрудняет изучение робототехники самими учителями.

Рассмотрев все проблемы в области изучения робототехники, предлагаю следующие возможные решения:

- уделять необходимое внимание на курсах повышения квалификации эффективному взаимодействию учителей обязательного и дополнительного компонента;
- производить собственное оборудование для изучения робототехники;
- разработать методическое обеспечение;
- развивать навыки абстрактного мышления у детей с раннего возраста, применяя различные программы моделирования.

Таким образом, можно сделать вывод, что изучение робототехники позволит повысить уровень мотивации к обучению, проектную деятельность, исследовательскую активность школьников.

Литература

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана «Социально-экономическая модернизация - главный вектор развития Казахстана» от 27 января 2012 года.
2. Конструкторы программируемых роботов» <http://www.proghouse.ru/article-box/26>
3. Внедрение робототехники в образовательное пространство школы. <https://infourok.ru/vnedrenie-robototekhniki-v-obrazovatelnoe-prostranstvo-shkoly-365111.htm>

МЕДИА-АҚПАРАТТАҒЫ МАҒЫНАЛЫ МАЗМҰНДЫ ОҚУШЫЛАРҒА СҰРЫПТАП БЕРУДІҢ ЖОЛДАРЫ

Талюкенова А.М., Хамзина Г.С., Акедилова Н.К.

**Қарағанды медицина колледжі
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы**

Әлемде соңғы жылдары болып жатқан ғаламдық өзгерістер тұрғысынан алғанда заманауи IT-технологияның көмегімен әлеуметтік үдерістерді тиімді реттеудің мүмкіндігіне қатысты адамзат иллюзиясы сейіле түсуде. Ақпараттық ресурстар мен технологиялар қалай қарқынды дамыса, шынайылықты дұрыс қабылдаудағы «бұқаралық медиа-тұтынушының» қабілеті де соншама арта түседі дегенге күдік туғызатын бірнеше дәлелді себептер де табылды. Танымдық мүмкіндіктерді тек техникалық тұрғыдан ұлғайтудың танымдық қабілеттің автоматты түрде дамуына кепілдік бола алмайтындығын балаша ойласақ та мойындай аламыз. Сондай-ақ көптеген ақпараттық ағындардың әсері шынайылықты қабылдауды қиындата түсетіні және әлеуметтік танымның практикалық бағытталуына кедергі келтіретіні бірнеше деректерден белгілі. Қазіргі кезде медиа-тұтыну мәдениетін дамытудың маңыздылығын қоғамдық сезіну ақпараттық желілер мен технологиялардың хаосты дамуынан туындаған нақты қауіп-қатер деңгейінен әлдеқайда төмен болып отыр.

Мұны тікелей жүзін көріп, кездесу арқылы достасудың орнына әлеуметтік желі арқылы бірден жүздеген құрбыластарымен байланысқа шығуды дұрыс санайтын оқушылармен жүргізілген сауалнама нәтижелері де растай алады. Өз өмірлерін «ВКонтакте», «Мой мир», «Сыныптастар», «Twitter», «FaceBook» сайттарыңыз қызықсыз сезінетін жасөспірімдерді былай қойғанда өзіндік жеке парақтарын ашып алған бастауыш сынып оқушылары да жеткілікті. Керекті-керексіз ақпараттардан хабардар болу арқылы өзін заман талабына сай өмір сүрудемін дейтін оқушыларды әлеуметтік желіде не күтіп тұрғандығына талдау жасалды. Болуы мүмкін қауіп-қатердің сан қырлы, әрі көптігіне орай олардың тек негізгілеріне тоқталайық. Бұлар көбіне жасөспірімдердің өзін тұлға ретінде танытуға деген талпынысынан, барша әлемге өзінің өзгешелігін көрсету

ниетінен, осы ісіне басқалардың көзқарасын білуге тырысуынан болады. Жеке басына қатысты мәліметті жауапсыз таратуы, кез келген адамды достар санатына қосуы, т.б. іс-әрекеттердің ақыр соңы – кибер-қылмыскерлердің тұзағына әкеліп түсіреді [1].

Осы ақпараттарды кибер-қылмыскерлер өздерінің жымьсықы мақсатына қол жеткізу үшін шебер қолданады, мысалға:

- алдап-арбауға: өзінің көңіл-күйін, сезімін және ұнататын дүниелерін білдірген жасөспірім оның жеке басының ерекшелігін терең танып-білуге, оны оңай жетекке алудың тиімді тәсілдерін табуға мүмкіндік береді;

- масқаралауға: кез келген арам пиғылды адам жасөспірімді келемеждеп, арсыз жалған мәліметтерді жазып қалдыруы, көпшілікке таратып жіберуі мүмкін; мұндай жағдаяттан жасөспірім өзіне есеңгірететіндей психикалық соққы алады, мұның соңы кейде суицидке апарып соғады;

- қорқытуға, өшігуге: интернетке суретін монтаждап, бұрмалап салып қою, агрессиялық сипатта қыр соңынан қалмай, қауіп-қатерге ұрындырумен үркіту, масқаралау, бопсалау және т.б. [2].

Сондай-ақ ең көп тараған ақпараттардың қатарында жасөспірімдерді жыныстық қатынасқа мәжбүрлеп пайдалану, есірткіні насихаттау мен тарату, жасөспірімдерге күш көрсету сценасын көрсету, нәсілдік, ұлттық, діни өшпенділікті тұтату, тоталитарлық сектаны насихаттауды атай аламыз [3].

Осындай сауалнамалық мәліметтерді талдаудың қорытындысынан білдік:

- әлеуметтік желі жасөспірімдер үшін пайдасы мен зиянының үлесі айтарлықтай алшақтығына қарамастан аса мәнді;

- әлеуметтік желінің кең таралуының теріс жақтарының бірі – оқушылардың психологиялық тәуелділікке ұрынуы;

- өзі туралы шынайы мәліметтерді таратушылар өз бастарына қорқытулар мен қауіп-қатерлер тауып алады;

- өзі ортасынан, бірге жүрген құрбылары мен отбасынан қолдау таппағандықтан басқа ортадан таныс іздегендердің шын дос табуы өте сирек, бұл әсіресе уақыттың босқа кетуіне әкеледі.

Осы аталған ескертулер оқушылар мен ата-аналарға интернет арқылы тіл қатысудың тәуелділігі жәйлі ескертіп, әлеуметтік желіні қауіпсіз пайдалану жәйлі ұсыныстар жасақтауға мүмкіндік беруге тиісті.

Оқушы жастар арасындағы осындай келеңсіздіктерді болдырмау үшін осы бағыттағы іс-шараларды жүйелі түрде, үйлестіре ұйымдастыру қажеттігі туындауда. Медиа-ақпаратты саналы тұтыну үшін оқушыларға қажетті мінез-құлық пен іс-әрекеттер дағдысын меңгертіп, әлеуметтік құзыреттіліктерді қалыптастыруға бағытталған түзету-дамытушы іс-әрекеттер кешенін ұсынамыз. Мұнда әркімнің жеке басының ерекшеліктері, осы мәселеге қатысты білімі мен бейімділігінің, техникалық құзыреттілігінің, ақпараттық сауаттылығының, танымдық стилі мен ынта-ниеттерінің әртүрлі деңгейге болуы ескерілген. Бұл іс-шаралар бірінен кейін бірі кезегімен атқарылатын үш кезеңмен орындалуы керек, өйткені кезеңнің реттілігіне қарай жүктелетін міндет те біртіндеп күрделене түседі. Жалпы білім беретін орта мектеп жағдайында оқушылардың

жас ерекшелігінің әртүрлі болуына байланысты бұл кешенді бағдарламалық жұмыстың орындау мерзімі де түрліше болуы мүмкін.

I-кезең. Оқушылардың медиа-ақпараттың мазмұнын саналы бағалау мәдениетінің мән-мағынасын өзектілендіру.

1. Медиа-ақпаратты қабылдаушының өзін танып-білуі және басқаға таныстыру шеберлігі.

2. Адам өміріндегі медиа-ақпараттың маңызы.

3. Медиа-ақпараттардағы құндылықтарға тұшыну.

4. Медиа-хаоста таңдау жасаудың күрделілігі.

5. Медиа-кеңістікте өзінің басқаларға ұқсастығын танып-білу.

Әркім өзінің медиа-ақпаратты қабылдау стилі мен деңгейін мына параметрлермен айқындайды:

- ақпараттарды қабылдаудың сындарлылығы;

- медиа-ақпаратты тұтынуды жоспарлау мен ұйымдастырудағы өзіндік бағалау;

- медиа-ақпаратты тұтыну және одан кейінгі нәтижені ой елегінен өткізуді ерікті бағалау.

Ресми емес жіктеуде (ұқсастықтарына қарай бөлектеуде) өзінің орнын анықтап алғаннан кейін бір немесе бірнеше топтарға қалайша жақын болатындығы негізделеді. Осыдан кейін талданатын мәселелер:

- медиа-кеңістіктегі өзінің рөліне, ұстанымына қанағаттанушылығы;

- ақпарат көздеріне таңдау жасау кезіндегі өзіндік қағидасының басқалардың мақсатына, өмірлік жоспары мен ұмтылыстарына сәйкестігі;

- қажеттілік болған жағдайда медиа-ақпаратты тұтынудағы жеке стилін өзгертуге шешім қабылдауы [4].

II-кезең. Оқушылардың медиа-ақпараттың мазмұнын саналы бағалау мәдениетін дамыту траекториясын жобалау.

1. Медиа-өнімді жасаушы мен тұтынушы мақсат-мүдделерінің тоғысуы.

2. Медиа-өнімге қатысты дұрыс шешімді айқындау.

3. Медиа-өнердегі ерекше өзгешеліктер.

4. Сыртқы ынталандыру мен ішкі дауыс.

5. Базалық құндылықтарды сақтау.

Медиа-ақпаратты жасаушы мен тұтынушы ешбір жағдайда елеусіз қалып, мәнін жоғалтуға тиісті емес жалпыадамзаттық құндылықтарды сезінуге және бекітуге арналған бұл топтық пікірталаста БАҚ-ның асыл мұраны қаншалықты қолдайтындығы немесе таптайтындығы айқындалады. «Бұқаралық медиа өкілдері» тобы «сөз бостандығы» аталатын құндылыққа басымдылық беріп, заманауи телеарналар, газеттер мен басқа да ақпарат көздерінің нақты мысалында «базалық құндылықтарды» қалай қолдай алатындығын дәлелдеуге тиісті. «Бақылау-тексеруші ұйымдар» тобы аталған және басқа БАҚ кей жағдайларда «базалық құндылықтарды» қадір-қасиеттен жұрдай етіп жататындығын көрсетіп, оны құрметтеу керектігіне күмән туғызып, медиа-тұтынушыға басқа балама көзқарас ұсынуы керек. «Сарапшылар» тобы базалық құндылықтардың қоғам өміріндегі рөліне балама ұстанымды жалпылауға

тырысып, өзара ортақ шешімге келуге шақыруы қажет. Ақыр соңында егерде БАҚ әсерінен базалық құндылықтар жоғалатын болса, онда қоғамды не күтіп тұрғандығына талдау жасалады [5].

III-кезең. Оқушылардың медиа-ақпаратты саналы бағамдайтын жеке стратегиясын жетілдіру.

1. Медиа-тұтынудың сценарийлері.
2. Ақиқаттың шекарасын анықтау.
3. Мән-мағынаны бірден қармау.
4. Ақпаратты стимулдан (ынталандырудан) ажырата білу.
5. Медиа-тұтынушының моделі.

Бұл бағытта атқарылатын жұмысқа медиа-тұтыну саласына қатысты әлі де жетіспей жатқан қандай білім мен бейімділікті дамыту қажет екендігін анықтау, соған барынша дайындала түсу қажеттігін мойындау жатады. Жұмыс екі бағытта жүргізіледі. Бір жағынан, «қорғаныс шекпені» ұғымын ашу барысында оқушылар өздерінің бойында қалыптасқан медиа-тұтынушының уақыты мен қажыр-қайратын шығындайтын кез келген түрдегі зиянкес, қажетсіз ақпараттан қорғаудың тәсілдері мен құралдары туралы ұғымдарын жинақтап, жүйелейтін болады. Екінші жағынан, «ізденіс шекпені» ұғымы арқылы заманауи медиа-кеңістіктен аса мәнді, өзекті, сұранысқа ие ақпараттарды іздестіру тәсілдері мен құралдары туралы ұғымдарды жүйелі түрде анықтаған болып шығады. Әрбір топтың міндетіне заманауи медиа-тұтынушының қорғаныс және ізденіс экипировкасын құрайтын қажетті элементтерді неғұрлым көбірек табу жатады. Педагог өз кезегінде бұл элементтерді метафоралық түрде беруге болатындығын айтса, онда оқушылар мысалға, кез келген түрдегі ақпараттық қоқысты анықтауға көмектесетін «спамоқорғаныс көзілдірігін» немесе қандай да бір мәселеге қатысты шынайы құнды және қолжетімді ақпаратты іздестіру бағытын жедел айқындауға септігі тиетін «медиакомпасты» жасақтайтын болады. Пікірлесу соңына қарай оқушылар бір-бірімен аталған білім мен бейімділікті меңгеру тәжірибесімен және оны әрі қарай жетілдіру жоспарларымен бөліседі [6]. Бұл кезде сын тұрғысынан ойлау технологиясының «Білемін-білдім-білгім келеді» стратегиясын қолдану ұсынылады.

Осы ақпараттар медиа-кеңістіктің ешбір бақылаусыз кең етек жайған кезеңінде санасыз медиа-тұтынудың барлық зардаптарын сезінуге ынталандырады. Бұл кешенді бағдарламалық жұмыстың нәтижесінде оқушылар әртүрлі ақпарат көздерінен толассыз ағылып келіп жатқан материалдарды сұрыптап таңдай алуға және саналы, сыни көзбен қабылдауға үйренуге тиісті, осылайша өзіндік медиа-кеңістікті тиімділендіруге дайындығын қалыптастырады деп үміттенеміз. Бұл ең алдымен білім беру саласындағы қызмет етуші практик-психологқа және басқа да педагог мамандарға, сондай-ақ заманауи медиа-тұтынушы жас ұрпаққа бұқаралық медианың тигізетін кері әсері жәйлі мәселеге бей-жай қарамайтын баршаға арналған.

Әдебиеттер

1. Безопасность школьников в социальных сетях. http://metodisty.ru/m/gnews/group/5/news/bezopasnost_shkolnikov_v_socialnyh_setyah/
2. Что угрожает подросткам в киберпространстве? <http://www.avescan.ru/company/media/cto-ugrozhaet-podrostkam-v-kiberprostranstve-11417.html>
3. Жичкина А.Т. Социально-психологические аспекты общения в Интернете. –М., 2008.
4. Развитие культуры медиапотребления: социально-психологический подход / Под ред. А.С.Копового. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 2009. –208 с.
5. Долгов Ю.Н., Смотров Т.Н. Психологический анализ влияния медиaproстранства на жизненный путь личности. –М., 2011. –134 с.
6. Смирнов В.М., Малюченко Г.Н. Психологическая диагностика и коррекция медиапотребления. – Саратов: ИЦ Наука, 2011. – 91 с.

ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ –ӨМІР БОЙЫ БІЛІМ АЛУЫНА ЫҚПАЛ ЕТЕТІН БАЗАЛЫҚ ФАКТОР

Тектаева С.К.

Теміртау қ. «15 мектеп-гимназиясы» КММ

Қазіргі кезең білім беру мазмұнына, оқушы мен педагог тұлғасына және қызметіне деген көзқарастардың түбегейлі өзгеріске бет бұрып отырған кезең. Бұл жөнінде Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаев өз сөзінде: «Біз қазір «білім-ғылым-инновация» атты үштік үстемдік құратын постиндустриялық әлемге қарай бағыт алып барамыз», - деген еді. Қазақстанның әлемдік үрдістерге кіруі, дамыған елдердің стандарттарына деген ұмтылысы білім беру жүйесінің жаңа сапалық деңгейге өту қажеттілігін арттыруда.

Қазақстан Республикасы білім беру қызметкерлерінің республикалық тамыз педагогикалық кеңесі жыл сайын өтуде.

Тамыз кеңесі алдымызға жаңа оқу жылына жаңаша міндеттер мен тапсырмалар қойып отырады. Қазіргі заман талабына сай білім бере отырып, алған білімдерін өмірде қолдана алатын, сыни көз қарастары қалыптасқан, ақпараттық және компьютерлік сауатты, күзиретті тұлға тәрбиелеу.

Қазіргі тез өзгермелі әлемде функционалды сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ «өмір бойы білім алуына» ықпал ететін базалық факторлардың біріне айналуда.

Функционалды сауаттылық – білім берудің жеке тұлғаны қалыптастырудағы әлеуметтік бағдарлануы. Қазіргі тез өзгермелі әлемде функционалды сауаттылық – оқушының әлеуметтік мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық фактор.

Функционалды сауаттылықты дамытудың жалпы бағдары Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламада анық көрсетілген.

Функционалдық сауаттылық дегеніміз не? Бұл сұраққа мынандай деректер келтіруге болады. Ресми дерек бойынша, мектеп жасындағы балалардың 40 пайызы әдеби мәтінді түсінуге қиналатындығы дәлелденген. Бұлар мектептен білім алса да, қызмет жасауға келгенде қарапайым жазу үлгісін білмейтіндігін көрсеткен. Тіпті олар әр түрлі жағдайда кездескен бланкіні толтыра алмай, ондағы ақпараттың мәнісін түсіне алмапты. Бір қызығы, олар теледидарда не айтылып жатқанын, жалпы айтқанда, күнделікті өмірдің есебін білмейтін болып шыққан.

Соның салдарынан жұмыссыздық, өндірістегі апат, жазатайым оқиғалар, жарақат алулар көбейіп кеткен. Жалпы, барлық зерттеушілердің болжамы бойынша адамдардың сауатсыздық деңгейінің төмендеуі, оларға дұрыс білім беріп, тиянақты оқытпаудан, оқырман болуға үйретпеуден болған көрінеді. Сақтанбау, ұқыпсыздық, байқаусыздық, апаттар: мұның бәрі ережені дұрыс оқымағандықтан, түсінбегендіктен, санаға сіңірмегендіктен орын алып отыр. Осы орайда оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын арттыру қажеттілігі туындап отыр.

Функционалдық сауаттылық - тұлғаның нақты мәдени ортада өмір сүру қызметін іске асыру үшін қажетті және әлеуметтік қатынаста ойдағыдай қызмет етуін қамтамасыз ететін білімі, ептілігі, дағдылары.

Функционалдық сауаттылықты дамыту білім – түсіну – қолдану – жүйелеу және жинақтау сияқты критерийлер бойынша оқу жетістіктерін бағалаудың жаңа тәсілдерін талап етеді. Мұндай жүйе әлемдік тәжірибені жан-жақты зерттеу арқылы енгізіледі. Олар ұлттық және халықаралық бағалау жүйелері арқылы жүргізіледі. Ұлттық жүйе арқылы бағалау – жыл сайын өтетін оқу жетістіктерін ішкі бағалау мен Ұлттық бірыңғай тестілеу. Халықаралық бағалау жүйелері – PISA (Programme for International Student Assessment), TIMSS (Trends in Mathematics and Science Study) және PIRLS сияқты халықаралық зерттеулер.

Білім беру саласының мониторингі функционалдық сауаттылықтың оқу және жазу сауаттылығы, жаратылыстану ғылымдарындағы сауаттылығы, компьютерлік сауаттылығы, математикалық сауаттылығы, денсаулық сауаттылығы, құқықтық сауаттылығы бағыттары арқылы іске асады.

Компьютерлік сауаттылық

Оқушының ақпараттық мәдениеттілігін, сауаттылығын, алгоритмдік ойлауын қалыптастыру және эмоциялық қабылдау түрлері мен есте сақтауын дамыту.

Компьютерлік сауаттылық-бүгінгі уақыттағы басты мәселе. Осыдан кейін туындайтын мәселелердің бірі-жастарға сапалы білім, саналы тәрбие орта мектепте білім беру ісін оқытудың жаңа инновациялық әдістерімен толықтыру, оқытудың жаңа технологияларын іздестіру, оқушыны ақпаратты талдай білуге, ақпараттық технологияларды тиімді пайдалана білуге үйрету.

Информатика сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын үш негізгі міндеттерді шешу арқылы қалыптастыру мүмкіндігі бар:

1. Оқушының әлеуетіне сәйкес келетін білімдік деңгейге және жеке

тұлғаның одан әрі дамуын қамтамасыз ететін және білім беруді іске асыру мүмкіндігіне, оның ішінде өзіндік білім алу жолымен жету.

2. АКТ құралдары мен өз қабілеттерін іске асыруда әр оқушыда шығармашылық әлеуметтік мәнді қызмет тәжірибесін қалыптастыру.

3. Оқушыларда гуманистикалық қарым-қатынастардағы қатынас пен өзара әрекет тәжірибесін жинақтау.

Информатиканы оқытудың негізгі маңызы – оқушылардың шығармашық, зертеушілік қасиеттерін қалыптастыру және белсенді, әрі толыққанды өмірге, информациялық қоғам ортасындағы жұмысқа дайындау болғандықтан, өз тәжірибемде практикалық жұмыстарға көп көңіл бөлемін.

Қазіргі заман талабына байланысты оқушының информатика пәнінен алған білімін іс жүзінде пайдалана алатындай дәрежеге жеткізудің маңызы зор. Сондықтан оқушыларға білім негізін меңгертуде, пәнге деген қызығушылығын арттыруда және шығармашылыққа іздену қалыптастыруда практикалық жұмыстың алатын орны ерекше.

Қорыта айтқанда, функционалдық сауаттылықты жүзеге асырудың басты міндеті - оқушылардың теориялық білімдерін практикалық тұрғыда қолдануымен қатар тәуелсіз еліміздің келешегіне үлкен жауапкершілікпен қарауға үлестерін қосу болып табылады.

«Сабақ беру – үйреншікті жай шеберлік емес, ол – үнемі жаңадан жаңаны табатын өнер» деген, Жүсіпбек Аймауытов айтқандай ұстаздан жаңашылдықты қажет етеді.

Әдебиеттер

1. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 Қаулысы).
2. «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың 2012 жылғы 27 қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауы.
3. Оразахынова Н., Кенжебаева Г. М. - «Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру жолдары» ғылыми мақаласы, 2012.

БІЛІМ БЕРУ МАЗҰНЫҢ ЖАҢА РТУ ЖАҒДАЙЫНДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Темірғалиев Рүстем

Атырау энергетика және құрылыс колледжі

Қазіргі ғылым – техникалық өрлеу заманы білікті де білімді техникалық мамандарды қажет етуде. Осы бағытта техниканың заманауи тілін меңгерген білікті мамандар даярлау – Елбасымыздың жолдауындағы басты бағыттардың бірі. Атырау энергетика және құрылыс колледжі – сондай мамандарды даярлайтын, облыстағы кәсіби техникалық білім беретін озық оқу орындарының бірі.

Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауында «Осы заманғы білім беру мен кәсіптік қайта даярлау, «парасатты экономиканың» негіздерін қалыптастыру, жаңа технологияларды, идеялар мен көзқарастарды пайдалану, инновациялық экономиканы дамыту қажет деп атап өтті. Еліміздің болашаққа деген үкілі үмітінің тірегі жастардың озат ойлары мен кемел білімдері, еліміздің тың мақсаттарға апаратын құдіретті күші болып табылады. Сондықтан оқытушылар теориялық және тәжірибе сабақтарында студенттердің бойында адамзат баласының құндылықтары ерік, жігер, еңбек сүйгіштік, мақсаткерлік қасиеттері бойға сіңіруіне, тәуелсіз еліміздің экономикасын дамытуға үлес қосатын білімі мен білігі ұштасқан мамандар даярлауда білімі жоғары оқытушылардың маңызы зор.

Жастар әрқашанда ел намысын биік ұстауға күш салуға тиіс. Алған білімдерін еліміздің игілігіне пайдалана білуі керек. Соның бірі – білім беру саласы. Қай кезеңде болмасын жас ұрпаққа білім мен тәрбие беру қоғам алдындағы ең жауапты, маңызды ісболып табылады. Оқу үрдісін технологияландыру, ақпараттандыру, оқыту сапасын арттыру негізгі білім сапасының кепілі болып табылады. Белгілі нәтижелерге жету үшін студент бойында субъект ретінде төмендегі құзыреттіліктерді қалыптастыру керек: коммуникативтік құзыреттілік, ақпараттық құзыреттілік.

Жаңа технологияны меңгеру оқытушының интеллектуалдық кәсіптік, адамгершілік, рухани азаматтық және басқада көптеген адами қабілетінің қалыптасуының игі әсерін тигізеді, өзін – өзі дамытып, оқу үдерісін ұйымдасуына көмектеседі. Бұрынғы әдетке айналған оқу үрдісінде мұғалімге басымдылық рөл берілсе, ал қазір оқу үрдісінде оқушы белсенділік көрсетуі тиіс. Сабақ түрі заман талаптарына сай өзгеріп, жаңарып отырса эмоциялық сезім – түйсіктеріне әсер ететін ізденістерден пайда болатыны түсінікті. Бұл үшін мұғалім сабақ өткізуде дәстүрлі шеңберде қалып қоймай, тың ізденістер жасауы тиіс.

Сондықтан жаңа педагогикалық технологияларды енгізу - оқыту үрдісінің тиімділігін арттырып қана қоймайды, өз қабілетіне таңдау, әрі қарай білімін дамытуға мүмкіндігі болады. Қазіргі кезде оқыту үрдісін жоспарлаудың, қолданудың, бағалаудың жүйелі әдісі адамдардың техникалық ресурстарды білімді игеру жолында өзара тиімді әрекет етуінің негізі ретінде жаңа технологиялар түрлері көбейе түсуде. Сондықтан жаңартылған педагогикалық технологиялар ішінен өз қажеттісін таңдап алу әр мұғалім үшін жауапты да іскерлікті қажет ететін іс. Оқыту тәрбие үрдісіне қолданып жүрген, айтарлықтай нәтиже беріп жүрген жаңа технологиялар: дамыта отырып оқыту әдістемесі (Л. Занков, Д. Элконин, В. Давыдов, В. Репин, В. Левин); оза отырып оқыту (С. Лысенкова); іс – әрекетті бағалау (Ш. Амонашвили, И. Волков); тірек және тірек конспектілері арқылы оқыту (В. Шаталов); бағдарлап оқыту, дифференциалдап оқыту, топтық және ұжымдық оқыту ақпараттық технологиялар (Н. К. Кузик, Ж. Қараев), модульдік оқыту (М. Жанпейсова); оқу және жазу арқылы сыни тұрғысынан ойлау (СТО) бағдарламасы және т.б Білім беру саласында озық

технологиялардың енуі мұғалімнің ойлану стилін, оқыту әдістемесін өзгертеді. Менің химия пәнін оқытуда озық технологияларды пайдаланудың басты мақсаты – оқушыларға білім беру процесінде көмектесу. Оған: оқыту бағдарламалары, оқытуда қолдануға арналған электрондық оқулықтар, тексеру бағдарламалары мен тестік, өзіндік жұмыстар ерекше орын алады. Жаратылыстану пәндеріне оның ішінде химия пәнінің оқытылуы жәйіне көңіл аудару - тәуелсіз еліміздің болашақ мамандары үшін аса маңызда.

Елімізде 300–дей мамандық түрлері бар десек, соның 80 пайызынан астамы түрлі сала инженерлері, ауыл шаруашылық мамандары. Студенттердің қазіргі заманғы ақпараттар ағымының жеделдеп артуы мен техника дамуы жағдайындағы өмірге дайындалуында және олардың дүниетанымын қалыптастыруда химия және жалпы білім беретін пән ретінде зерделеудің үлкен мәні бар. Қоғам өмірінің барлық саласына дерлік компьютерлер енуде, денсаулық сақтау, тамақ өнеркәсібі, құрастыру, күрделі ғылыми, өндіріс, әскери құрал – жабдықтарды жасау мен өңдеу сияқты адам қызметінің көптеген салаларына үнемі өзгеру үстіндегі жаңа технологиялар қарқынды енгізілуде, көптеген мамандықтар лазермен. Сондықтан химия сияқты іргелі ғылымның негіздерімен қаруланудың оқушылар үшін шешуші мәні бар. Химия өзінің негізінде эксперименттік ғылым, оның зерттеу объектісі нақты дүние болып табылатындықтан, ең алдымен, студенттерге құбылыстың моделін емес, өзін зерделеуге үйрету қажет. Қазіргі кездерде химия сабақтарымда компьютерді пайдалануды басты назарға аламын. Алайда химиялық экспериментті компьютерлік модельдермен алмастыруға болмайды. Тек реакциялардың өзін тәжірибе жүзінде зерделегеннен кейін ғана, соның негізінде оқушыларды таным әдістерінің бірі ретінде құбылысты модельдеуге үйретуге болады. Компьютерлік модельдеу лабораторлық, көрсетілімдік эксперимент арқылы қоюға мүмкін болмайтын процестер және құбылыстармен оқушылардың танысуына мүмкіндік береді. Бұл мақсатқа жету үшін жаңа технологияларды сабақ беру процесіне енгізу болып отыр. Сабақта жаңа технологияларды тиімді пайдалану студенттердің пәнге деген қызығушылығын арттырады, шығармашылық қабілетін дамытады, қоршаған ортаны танымдық зерттеу барысында дидактикалық мақсаттар іс жүзінде асырылады. Педагогикалық ізденіс барысында студенттерді тәрбиелеу мен оқытуда жаңа әдістемелерді қолдануды оқу үрдісіне енгізудің маңызы ерекше. Осыған орай жаңа тақырыпты түсіндіру барысында электрондық оқулықтағы мысалдарды көрсете отырып түсіндіремін.

Интерактивті тақтаның көмегі арқылы тест тапсырмаларының жауаптарын тексеруге болады. Сабақтың тиімділігін студенттердің танымдық қызуғушылығын арттыру үшін тақырып материалдарын оқып үйренуде, олардың әртүрлі ізденушілік бағыттағы тапсырмаларды орындауларынан байқауға болады. Оқытудың осындай жаңа әдіс- тәсілдерін пайдалануда мұғалімде, оқушыда табысқа жетіп, білімін шыңдай түседі. Жас ұрпақтың жаңаша ойлануына, олардың біртұтас дүниетанымының қалыптасуында әлемдік сапа деңгейіндегі білім, білік негіздерін меңгеруіне ықпал ететін жанаша білім мазмұнын құру жалпы білім беру жүйесіндегі өзекті мәселе. Бүгінгі орта білім

беру ісіне қойылар талаптар қай кездегіден де күрделі маңызды. Өйткені бізді дамудың жаңа кезеңі күтіп тұр. Сол кезеңге лайық ұлттық санасы жаңғырған жаңа ұрпақ тәрбиелеу міндеті мойынымызда. Барлық кедергілерді жеңу табысқа талпыну өз қолымызда деп білемін. «Қазіргі замандағы технология әрбір тұлғаның білім алу үдерісінде шығармашылық қабілетін дамытуға айқын мүмкіндіктер береді. Дәл осы жаңа технология мен әрбір тұлғаның өзіндік білім алу траекториясын таңдауына жол беретін анық білім беру жүйесін құруды, оқу бағдарламаларының бағдарламалануы және өзгермелі бейімделінуі есебінен оқу үдерісінің біртұтастығын сақтай отырып оны дараландыруға мүмкіндік беретін компьютердің маңызды дидактикалық қасиеті негізінде тұлғаның оқу үдерісінде танымдық қызметін тиімді ұйымдастыру арқылы жаңа білім алу технологиясын түбегейлі өзгертуді тығыз байланыстырады.

Білім беруді ақпараттандырудың негізгі мақсаты Қазақстан Республикасында біртұтас білімдік ақпараттық ортаны құру болып табылады. Олай болса, білім беру саласында жаңа ақпараттық технологияны пайдалануға, Қазақстан Республикасындағы ақпараттық кеңістікті әлемдік білім беру кеңістігімен сабақтастыруға мүмкіндік береді. Білім беруді ақпараттандырудың негізгі міндеттері:

- ақпараттық және телекоммуникациялық техникалық құралдармен қамтамасыз ету;

- білім беруді ақпараттандыру бойынша практикалық шараларды анықтап, жүзеге асыру;

- оқу-тәрбие үдерісіне жаңа ақпараттық технологияны енгізуді қамтамасыз ету бойынша ғылыми-ізденушілік және оқу-әдістемелік жұмыстарын жүргізу;

- пәндер бойынша жасақталатын жалпыға міндетті білім стандарттарының және оқу-әдістемелік кешендерінің мазмұнын ақпараттық технологияны пайдалану мүмкіндіктерімен жетілдіру білім беруді басқаруда ақпараттық жүйені құру; білім беру мекемелерінің қызметкерлері үшін бағдарламалық-техникалық құралдарды қамтамасыз ету және мультимедиялық бағдарламаларды, электрондық оқулықтарды жасақтау;

- педагог кадрларды жаңа ақпараттық технологияны өз қызметтеріне еркін пайдалана білуге дайындау және жүйелі түрде біліктіліктерін көтеру.

Әлемдік өркениетке қадам басқан Қазақстанның қоғамдық-саяси, экономикалық, мәдени дамудағы жаңа бастамалар мен түбегейлі өзгерістер білім беру жүйесіне өз әсерін тигізіп, білім деңгейін, оқыту әдіснамасын жетілдіруде тың ізденістер жасауға мүмкіншілік туғызып отырғандықтан алдыма мынадай мақсаттар қойдым.

- жаңа технологияны қолдану арқылы білімнің сапасын көтеру;

- жаңа ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды енгізу арқылы білім беру мазмұнын жаңарту;

- жаңа технологияны қолдану саласы бойынша оқушылардың мамандыққа баулумеханизмін құру;

- біздің еліміздегі жинақталған ақпараттық ресурстарға жедел ену;

- мультимедиялық электрондық оқулықтарды пайдалану;
- отандық білім беру жүйелерін біртұтас әлемдік ақпараттық білімдік кеңістікке ену арқылы сабақтастыру және т.б.

Бұл қоғам кез-келген педагогтан өз пәнінің терең білгірі ғана болу емес, теориялық, нормативтік

- құқықтық, психологиялық ;
- педагогикалық, дидактикалық әдістемелік тұрғыдан сауатты және ақпараттық компьютерлік технология құралдарының мүмкіндіктерін жан – жақты игерген ақпараттық құзырлығы қалыптасқан маман болуын талап етіп отыр. Қазіргі білім беру жүйесі ақпараттық технологиялар мен компьютерлік коммуникацияларды белсенді қолдануда.

Әсіресе қашықтан оқыту жүйесі жедел қарқынмен дамуда, бұған бірнеше факторлар, ең бастысы – білім беру мекемелерінің қуатты компьютер техникасымен қамтылуы, оқу пәндерінің барлық бағыттары бойынша электрондық оқулықтар құрылуы және интернеттің дамуы мысал бола алады. Электрондық есептеуіш технологиясымен жұмыс істеуге, оқу барысында компьютерді пайдалануға, модельдеуге, электрондық оқулықтарды, интерактивті құралдарды қолдануға, интернетте жұмыс істеуге, компьютерлік оқыту бағдарламасына негізделеді.

Ақпараттық әдістемелік материалдар коммуникациялық байланыс құралдарын пайдалану арқылы білім беруді жетілдіруді көздейді. Интерактивті тақтаның мүмкіндіктері мұғалімдерге баланы оқытуда бейне және ойын бағдарламаларын тиімді пайдалануға мүмкіндік береді. Оқытудың әр сатысында компьютерлік тесттер арқылы оқушыны жекелей бақылауды, графикалық бейнелеу, мәтіндері түрінде, мультимедиялық, бейне және дыбыс бөлімдерінің бағдарламасы бойынша алатын жаңалықтарды іске асыруға көп көмегін тигізеді. Электрондық оқулықтарды қарапайым оқулықтарға қарағанда пайдалану ыңғайлы және оларда өзін – өзі тексеру жүйесі бар. Осы электрондық оқулықтың артықшылығы болып табылады. Сондықтан, өзін – өзі тексеру жүйесі оқушы мен оқытушының арасындағы байланысын алмастырады. Электрондық оқулықтарды пайдалану оқушылардың, танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, логикалық ойлау жүйесін қалыптастыруға шығармашылықпен еңбек етуіне жағдай жасайды. Осы уақытқа дейінгі білім беру саласында тек мұғалімнің айтқандарын немесе оқулықты пайдалану қазіргі заман талабын қанағаттандырмайды.

Оқыту процесінде компьютерге негізделген жеке әдістемелер оқу мақсаттары мен жағдайларына байланысты тиімді қолданылуы қажет. Оқытудың тиімділігі оқытудың жеке тұлғалық стиліне, яғни, оқушыға оқу материалын тиімді сипаттайтындай қабылдау механизміне тәуелді болады. Осыған байланысты оқу іс-әрекетін тиімді қамтамасыз ету бәрінен бұрын оқушылардың өзіндік іс-әрекетін, оқытушының әрбір оқушымен жеке тұлғалық оқу іс-әрекетін сүйемелдеуді және жобалар мен оқу жұмыстарын оқытушылармен бірге ұйымдастыруды жобалайды. Осылайша жаңа технологиялардың дамуы жаңа әдіс-тәсілдердің пайда болуына көмектеседі және сонымен бірге оның сапасын

жоғарылатады. Әр түрлі пән сабақтарында жаңа технологияны пайдалану білім мазмұнын жаңартумен, ақпараттық ортаны қалыптастыруымен, сондай-ақ сапалы білім беру мүмкіндігінің жоғары болуымен ерекшеленеді.

Соңғы кезеңде қазіргі заманғы педагогикалық ғылым мен практика түбегейлі өзгерістерге ұшырауда. Соның ішінде оқыту үрдісі ақпараттық – коммуникациялық жағдайларда жаңа көрініс алу жолында басқаша жаңалаған жолмен ХХІ ғасыр талаптарына сай білгір, уақытты үнемдей алатын тұлғаны қалыптастыруға бағытталады. Қазіргі оқыту үрдісіне жаңа педагогикалық технологиялар кеңінен енуде. Оқушыны пәнге қызықтырумен қатар, саналы ойлауға тәрбиелейтін, қоғамдық көзқарастарын қалыптастыра алатын, өзіндік пікірі бар, қоғамдағы болып жатқан түрлі қарама-қайшылықтарды түсіне білетін, еркін сөйлеп, өз пікірін ашық айта алатын ойлы ұрпақтәрбиелеуде сабақтың маңызы зор. Сол сабақ атты театрдағы басты кейіпкеріміз – оқушы болса, онда барлығымыздың бағытымыз бір, бағдарымыз байсалды болмақ.

Сонда қазіргі колледж студенті болашақ мамандығын кәсіби бағдар арқылы таңдап алған соң, оның өндірістегі білікті кадр болып қалыптасуы колледж оқытушыларының міндетіндегі іс болып табылады. Ол үшін колледждердің оқу процесі жаңаша ұйымдастырылып, арнайы пәндерге арналған зертханалық жұмыстар оқытудың инновациялық технологиясымен байланыстырылуы тиіс.

Қорытынды жасай отырып, технологиялардың негізгі ерекшелігін, ұтымдылығын, тиімділігін сабағымда қол жеткізген төмендегідей жетістіктермен көрсетуге болады:

- Жаңа материалды оқып – үйренуге және оқып игеру деген білім алушылардың пәнге қызулығын тудырдым;

- Жаңа білімнің мазмұнын жоспарлағанда білім алушыға берілген тапсырма білім алушының қабілетін ұштайтындай, ойын, қиялын дамытатындай етіп даындауды үйрендім;

- Білім алушы өзін жеңімпаз ретінде сезіне алатындай тапсырмаларды әр түрлі күнделілік дәрежеде орындауды арқылы жетуін ұйымдастырдым;

- Білім алушылардың шығармашылық мүмкіндіктерін тудыртатын, қабілеттерін жан – жақты дамытатын әр түрлі белсенді оқыту әдес – тәсілдерді кеңінен қолдандым;

- Білім алушылардың білім алу нәтижелерін жүйелі талдап, бағалап қорытынды жасап отырдым.

Жалпы, оқу процесінде инновациялық технологияларды қолданып сабақ түсіндірудің маңызы өте зор және оқушының өз мамандығына қызығушылығын арттырып, шығармашылық шабытын шыңдап, ғылыми көзқарасын қалыптастырып, мамандық сапасын арттырып, еңбек нарығындағы бәсекеге қабілетті мамандар даярлауда үлесі мол. Осы біліммен өндіріске барған жас маман кейінгі заманауи мүмкіндіктермен жұмыс жасау шеберлігін қалыптастыра алады. Сондықтан оқу процесінде инновацияны қолдану – біздің басты міндетіміз болып саналады.

Әдебиеттер

1. Скрипко Л.Е. Внедрение инновационных методов обучения: перспективные возможности или непреодолимые проблемы. 2012.-№1 –С.76-84.
2. «Қазақстан жолы - 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ», атты халыққа арнаған жолдауы. «Егемен Қазақстан» газеті, 2014, 17 қаңтар
3. Н. Назарбаев «Ұлттық жоспар – қазақстандық арманға бастайтын жол».
4. Масырова Р.Р. Инновации в среднем общем образовании Казахстана: анализ и тенденции развития. Монография. – Алматы: КазГосЖенПИ, 2008. – 320 с.
5. По материалам интернет – журнала «Эйдос» [Электронный ресурс]

ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚЫТУДАҒЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ӘРЕКЕТТІ ҰСТАНУ БАҒЫТТАРЫ

Тлегенова У.С.

Ақтөбе қаласы № 5 орта мектеп

Білім беру саласындағы реформалар бір жағынан әлемдік білім беру кеңістігіне сай өркендеуге ұмтылса, екінші жағынан ұлттық болмысты қалыптастыру мақсатында мәдени-тарихи құндылықтарға сай өзіндік бет бейнесін сақтауды көздейді.

Қазіргі кездегі білім берудің жаңа парадигмасы жағдайында жаңа тұрпатты мұғалім тұлғасының ғылыми-шығармашылық бағыттылығы мен шығармашыл тұлғасын қалыптастыру мәселесіне қызығушылықтың артуы осы міндеттерді шешудің бағдары ретінде қарастырылып отыр.

Көптеген зерттеулерде авторлар шығармашылық қызығушылық проблемасын мұғалімнің ізденімпаздық әрекеті ұғымымен байланыстырады. Сондықтан ізденімпаздықты мұғалімнің ғылыми-шығармашылық қызығушылығын қалыптастырудың шарты ретінде қарастыра отырып, біз ізденімпаздық ұғымына былайша түсінік береміз: біріншіден, мұғалімнің ізденушілік әрекеті оның сабақта оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың формасы ретінде, сонымен қатар тұрақты шығармашылық қызығушылықты қалыптастырушы әдіс деп қарастыруға болады. Екіншіден, ізденімпаздық әрекет оқу пәнінің мазмұндық сипатымен қатар жүретін, оны дамытатын, шығармашылық іс-әрекеттің қалыптастырушы бағдары ретінде қарастыру; үшіншіден, оқу іс-әрекетінің шығармашылық сипатын қамтамасыз ететін, мұғалімнің шығармашылық жеке тұлғасын қалыптастырудағы маңызды процесс деп қарауға болады.

Мектеп мұғалімдерінің ғылыми-шығармашылық қызығушылығын қалыптастыруға бағытталған өзіндік жұмыстар жалпы іс-әрекет ретінде көп қырлы, көп функционалды құбылыс болып табылады. Ол тек оқу ғана емес, сондай-ақ тұлғалық және қоғамдық мәнге ие. Зерттеушілер өзіндік жұмысты көп мәнді және күрделілігін айта отырып, оның мазмұнын мұғалімнің мақсатты, белсенді және салыстырмалы еркін іс-әрекеті мағынасында түсіндіреді.

Іс-әрекеттік тұрғыда өзіндік жұмыс – бұл мектеп мұғалімінің өзінің ішкі танымдық түрткілерінің күшіне сай, оның көзқарасы бойынша, неғұрлым ыңғайлы, ұтымды уақытта ұйымдастырылатын, процесс кезінде өзі қадағалап отыратын және оны іс-әрекет нәтижесі бойынша мектептен тыс жанама жүйелік басқару негізінде қадағаланатын жұмыс ретінде қарастырылады.

Ғылыми-шығармашылық іс-әрекетке деген ынта-ықыласты оятуда мынадай оқыту қызметтерінің маңызы зор: оқудағы жетістікті қамтамасыз ету; оқыту формаларының түрлерін жетілдіру, оқу материалының мазмұнын мұғалімдердің ерекшеліктеріне сәйкес құру, білімді меңгерудің әдіс-тәсілдерін оңтайландыру, жаңа педагогикалық технологияларды пайдалану, мұғалім мен оқушының жағымды ықпалды әрекеттерін жетілдіру, шығармашылық оқытуды кеңінен пайдалану т.б.

Теориялық зерттеулеріміз бен тәжірибелік жұмыстарды сабақтастыра зерделеу шығармашылық қызығушылықты шартты түрде 3 топқа бөліп қарастыруға болатындығын көрсетті:

1) мақсатты қызығушылық – мұғалімнің белгілі бір мақсатына байланысты, өз саласына байланысты міндеттері мен жоспарына сәйкес ғылыми-шығармашылық іс-әрекетке ынтасы мен тұрақты қызығушылығы;

2) әрекеттік қызығушылық – мұғалім ғылыми-шығармашылық іс-әрекетте өзекті мәселені шешуге ұмтылысы және жүргізіліп жатқан жұмыстың ағымында ғана қызығып, ұжымдастарымен бірлесе отырып жұмыс істеуі;

3) танымдық қызығушылығы – мұғалімнің ғылыми-шығармашылық іс-әрекетке тұрақты қызығушылығы мен ынтасы, жаңашылдыққа ұмтылу, жаңа мақсаттарға сәйкес, жаңа нәтижеге жету, білімді құндылық бағдар ретінде тануы.

Зерттеулеріміз нәтижесі көрсетіп отырғандай, шығармашылық іс-әрекет нәтижелері мұғалімнің танымдық біліктерінің артуына, психологиялық механизмдер арқылы оң әсерлері бар рефлексия нәтижесінде өз іс-әрекетіне жауапкершілік, өз болашағына және қоғам өміріндегі құндылықтар мен дұрыс көзқарас принциптерінің қалыптасуына мүмкіндік береді.

Педагогикалық-психологиялық әдебиеттерді теориялық зерделеу мен мектептердегі тәжірибелік жұмыстарымыз бізге мұғалімдердің ғылыми-шығармашылық қызығушылығын қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделін жасауға мүмкіндік берді. Модельдің мазмұны: мотивациялық-еріктік, мазмұндық-операциялық, рефлексиялық-бағалау компоненттерінен тұрады.

Мотивациялық-еріктік компонент – білім берудің жаңа парадигмасына сәйкес, мұғалімнің ғылыми-шығармашылық іс-әрекетке құндылық бағдар ретіндегі ынтасы, жаңалыққа қызығушылығы, өзекті мәселенің шешуін табуға құлшынысы, ерікті түрде өз іс-әрекетін шығармашылық сипатта ұйымдастыруға талаптануы, шығармашылық дербестікке ұмтылуы және қажетсінуін қамтиды.

Мазмұндық-операциялық компонент - өзін ғылыми-шығармашылық қызметтің субъектісі ретінде тануы, жеке тұлғалық ерекшеліктері мен өзін-өзі шығармашылық дамытудың тәсілдерін білуі, ғылыми-шығармашылық іс-

әрекетті іске асыру біліктілігінің болуы, ұжымдық шығармашылық жұмыстарға талаптануы және оны ұйымдастыра білуі, пәндік ғылыми білімдерінің және қажетті жағдайда қолдану мүмкіндігінің болуы.

Рефлексиялық-бағалау компоненті – ғылыми-шығармашылық іс-әрекетке талдау жасай білуі, жетістіктері мен сәтсіздіктері себептерін анықтай білу, жауапкершілік сезімінің және жолдастық көмек, ізденімпаздық іс-әрекетке даярлығының тұрақтылығы, шығармашылық ой-өрісінің белсенділігі мен рефлексиялық бағытының қалыптасуы, жоғары танымдық қызығушылық негізінде ғылыми-шығармашылық бағыттылығының тұрақтылығы (-кесте).

Көрсетілген модельдің негізінде жаңа тұрпатты мұғалімнің тұлғалық ғылыми-шығармашылық қызығушылығын қалыптастырудың үш деңгейі анықталды: жоғары, орташа, төмен.

Жоғары деңгей–ғылыми-шығармашылық іс-әрекетті танымдық қажетсінуі қалыптасқан, ізденімпаздықпен дербес жұмыс істеуге, жаңаны табуға талаптанады. Жаңашылдыққа жаны құмар, білімді құндылық бағдар ретінде тани алады, білімін қажетті жағдайда еркін және оңтайлы пайдалана біледі. Болашақ кәсіби іс-әрекетін жоспарлап, кәсіптік бағдары анықталған, инновациялық процестерді ынтасымен қабылдайды.

Орташа деңгей-оқу-танымдық материал мазмұнын тапсырма мақсатына байланысты шығармашылық іс-әрекетті ұйымдастыра алады, бірақ үлгіні және тапсырманың орындау жолдарына нұсқау беруді қажетсінеді. Шығармашылық іс-әрекеттің құндылық ықпалын түсінгенімен, тұрақты қызығушылығы қалыптаспаған. Ұжымдық шығармашылық жұмыстарға белсене араласқанымен, дербес жұмыстарға тәуекел етпейді. Өзін-өзі дамытуда рефлексиялық бағыттың толымсыздығы байқалады. Ғылыми-шығармашылық іс-әрекет нәтижелерін бағалауда өз пікірін білдіруге асықпайды.

Төмен деңгей - өз шығармашылығын дамытуға белгілі бір жағдайларда ғана қызығушылық танытқанымен, оны тұрақты қажетсінбейді. Ғылыми-шығармашылық іс-әрекеттің жеке тұлғалық сапалық қасиеттерінің дамуына әсерін талдай алмайды. Өз сәтсіздіктері мен жетістіктерін сыртқы жағдайлардың нәтижесі ретінде қарастырады. Мазмұндық-операциялық компоненттерін меңгеру толымсыз жағдайда.

Зерттеу нәтижелері бойынша мұғалімдердің ғылыми-шығармашылық қызығушылығын, даму бағытын, біліктерінің қалыптасу белгілеріне, жағдайына қарай оларды бірнеше ыңғайлас топтарға бөлуге болады.

Бірінші топтағылар – ғылыми-шығармашылық іс-әрекетте табанды, талаптарды біледі; мақсат қойып, оған жету жолдарын (жоспарлау, әдіс-тәсілдерін, ұйымдастырылуын) біледі; ғылыми-шығармашылық ізденісте жоғары нәтижеге жету үшін қажетті біліктерін қолдануға ынталы; барлық пән салалары бойынша ізденімпаздық танытып, қоғамдық жұмыстарға белсене қатысуымен ерекшеленеді.

Екінші топтағылар – ізденіске ұмтылады, бірақ ғылыми-шығармашылық тапсырмаларды орындауға барлық уақытта бірдей бейімділік көрсете бермейді;

танымдық тапсырмаларды орындау әдіс-тәсілдерін табуға құлшыныс білдіреді, жоспарлау біліктері қалыптасқанмен, оны жүзеге асыруда көмекті қажет етеді.

Үшінші топтағылар – оқу-танымдық міндеттерін анық түсінбегендіктен ғылыми-шығармашылықтың қажеттігіне мән бермейді. Танымдық ынтасы тұрақсыз, белсенділігі төмен. Ізденімпаздық танытпайды, оқушыларды қоғамдық жұмыстарға тартуда қиналады, олармен ортақ тіл табу үшін көп уақыт қажет етеді.

Мұғалімнің ғылыми-шығармашылық қызметінің технологиясын сөз еткенде, шығармашылық шабытпен байланысты екенін естен шығармауымыз керек болса да, әр кезеңін талдауға, бағалауға тура келетін, қарапайымдылық үшін бірнеше шағын кезеңдерге бөлінген әрекеттер алгоритмі мен жүйесінің болуы түсініледі. Ол әр адамның жеке тұлғалық дербес қасиетімен тікелей байланысты болғандықтан, оны жобалау, бағалау, басқаларға ұсыну да күрделі іс.

Шығармашылық әрекетті ұстану әр педагогтан озат педагогикалық тәжірибелер мен вариативті педагогикалық технологияларды қолдану жолдарын білуді талап етеді.

Мұғалімнің озат іс-тәжірибелерді зерттеп, жинақтап, танысып, терең меңгеріп қана қоймай, оны өзінің, тәрбиеленушінің жас және дербес ерекшеліктеріне сай пайдалана білуінің маңызы зор. Өйткені озат педагогикалық тәжірибені жинақтау, меңгеру - мұғалім шығармашылығын дамыту мен кәсіби біліктілігін жетілдірудің бір жолы.

Шығармашыл мұғалім қалай ерекшеленеді: ол–зерттеуші, озат тәжірибені үйренуші, өз тәжірибесіне енгізуші және өз тәжірибесіне талдау жасаушы. Шығармашыл педагог педагогикалық, психологиялық ғылымның озат идеялары мен ғылыми теорияларын өз іс-тәжірибесінде сыннан өткізіп, талдап, оны практикалық тұрғыда байытып, толықтырып отырумен де ерекшеленеді.

Жалпы мұғалімдерге тән озат педагогикалық идеяларды төмендегідей жіктеуге болады:

- ынтымақтастық педагогикасы идеясы;
- тұтас педагогикалық процесті гуманитарландыру, демократияландыру идеясы;
- оқу материалын өту барысында бағдарламадан ілгері болу идеясы;
- дидактикалық бірліктерді ірілендіру идеясы;
- дамыта оқыту идеясы т.б.

Озат тәжірибелерді зерттеп, жинақтаудың кез келген түрінде жетістікке жету тікелей мұғалімнің ғылыми-теориялық сауаттылығы мен шығармашылығына байланысты. Ал, ол еңбекті бағалап, диагностикасын жасап отыру да еңбек нәтижесін көруге көп ықпалын тигізеді. Мұғалім жұмысын екшелейтін өлшемдердің бірі-мониторинг жүргізу.

Жаңа тұрпатты мұғалімнің өз білім деңгейіне және танымдық біліктері мен дағдыларына сын көзбен қарап, бақылау жасауы, білімін үнемі жетілдіріп отыруы, ізденімпаздық іс-әрекетінің нәтижелі болуына көмектеседі.

Жаңа тұрпатты мұғалімнің оқытуды және оқушылардың танымдық іс-әрекетін ұйымдастырудағы, қадағалаудағы және нақтылаудағы әрекеттерінің жиынтығы дидактикалық процестің негізін құрайды. Бұл процестің тиімділігі тиісті ұйымдастыру формаларын, әдістемелік құралдарды және оқыту әдістерін таңдау және жүзеге асырумен анықталады.

Мұғалімдердің ғылыми-шығармашылық біліктерін қалыптастыру: шығармашылық іс-әрекет мән-мағынасын, мақсатын түсінуді; оған деген қызығушылық пен қажеттілікті қамтитын мотивтерді; танымдық іс-әрекетті жүзеге асыру үшін қажетті білім мен біліктерді, дағдыларды және мұғалімнің жеке басына тән интеллектуалдық қасиеттерін қамтитын, жағдайға болжам жасауды, іс-әрекетті алдын ала жоспарлай білуді, оны ұйымдастыра алуды; іс-әрекеттің нәтижесіне деген жауапкершілікті сезінуді қамтитын; өз іс-әрекетіне есеп беріп, реттеп отыруды; нәтижені бағалай білу және саралай білуді қамтитын реттеуші – бақылау түрінде анықталады.

Жаңа тұрпатты мұғалімнің ғылыми-шығармашылық қызығушылығын қалыптастырудағы басты мақсат – қазіргі білім берудің жаңа парадигмасы жағдайындағы мұғалімдердің жеке тұлғалық сапалық қасиеттерін арттыру, шығармашылық ойлауын дамыта отырып, заман талабына сай құзырлылығын қалыптастыру. Сондықтан Егемен еліміздің келешегі жас ұрпақты тәрбиелейтін орта мектеп өзіне жүктелген әлеуметтік міндетті атқару үшін ондағы игерілетін білім мазмұны, жаңа тұрпатты мұғалім тұлғасын қалыптастыру, білім берудің түрлі жолдарын бүгінгі талапқа сай жаңартуға ұмтылуы заңдылық.

Педагогтың кәсіби-шығармашыл құзыреттілік тұлғасын қалыптастыру үшін мұғалім алдымен жаңа тұрпатты болуы тиіс.

Әдебиеттер

1. Акмеологиялық тұрғыдан үздіксіз кәсіби білім беру жүйесі: теория және тәжірибе. Ақтөбе, 2008 жыл.
2. Мырзағарина А. Инновациялық білім беру – бәсекеге қабілетті маман дайындаудың бірден-бір жолы. 2012 жыл
3. Өстеміров К., Айтбаев А. Қазіргі білім беру технологиялары. Алматы, 2006 жыл.

ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУ – БІЛІМ МАЗМҰНЫНЫҢ ЖАҢҒЫРУЫ

Тілеубай Ж.

Теміртау қ. «№ 2 ЖББОМ» КММ

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі Ұлттық жоспардың қабылдануы - оқыту әдіснамасы мен мазмұнын түбегейлі жаңарту болып табылады. Қазір оқыту мен оқудағы жаңа әдіс-тәсілдермен қаруланған біршама ұстаздар қауымының өз мамандығына деген сүйіспеншілігі арта түсіп, жаңа нәтижелерге жетуде, шәкірттерінің жаңа белестерді меңгеруіне жол ашуда.

Соның бірі функционалды сауаттылықты дамытудағы білім мазмұнының жаңғыруы - сындарлы оқыту теориясына негізделгендігі. Сындарлы оқытудың мақсаты - оқушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімін сыныптан тыс жерде, кез келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету [2]. Сондай-ақ оқушының жеке тұлға және әлеуметтік нысан ретіндегі келешегі басты назарға алынады. Оқушы мен мұғалім арасындағы қарым-қатынас түбегейлі өзгерісті керек етеді. Яғни дәстүрлі оқулардағы оқытушы мен шәкірт арасындағы көп жағдайлар оқушы көңілін қанағаттандыра бермейтін қалыптасқан заңдылықтар ұстаз бен шәкірт арасындағы серіктестік қарым-қатынасқа ауысады.

Сонымен қатар оқушыға қалай оқу керектігін үйрету, соның нәтижесінде еркін, өзіндік дәлел-уәждерін нанымды жеткізе білетін, ынталы, сенімді, сыни ойлай алатын, пікір-көзқарастары жүйелі дамыған, сандық технологияларда құзырлылық танытатын сауатты оқушы қалыптастыру. Сауаттылық тұлғаның тұрақты қасиеті болып табылатындықтан, функционалды сауаттылық сол тұлға меңгерген белгілі бір білім-біліктерден көрініс табады. Өйткені функционалды сауаттылыққа адам нақты білім алу кезеңдерінен өткеннен кейін қол жеткізеді. Сондықтан білім белгілі бір сауаттылық деңгейін қамтамасыз ететін құрал және нақты іс-әрекеттердің нәтижесі ретінде қарастырылады. Ендеше, еліміздің болашағы - жас ұрпақты оқытуда білімнің түпкі нәтижесі деп саналатын құзіреттіліктердің біртұтас бірлігі ретіндегі функционалды сауаттылықтың мәнін, рөлін айқындау, оны мектеп тәжірибесіне ендіру уақыт талабына сай келеді.

«Функционалды сауаттылық» ұғымы алғаш рет өткен ғасырдың 60 жылдары ЮНЕСКО құжаттарында пайда болды және кейіннен зерттеушілердің қолдануына енді. Функционалды сауаттылық, кеңінен алғанда, білім берудің (бірінші кезекте жалпы білім беруді) көп жоспарлы адамзат қызметімен байланысын біріктіретін тұлғаның әлеуметтік бағдарлану тәсілі ретінде түсіндіріледі [1]. Қазіргі тез құбылмалы әлемде функционалды сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторлардың біріне айналуға. Функционалды сауаттылықтың мақсаты - оқушылардың білімдерін өмірде тиімді қолдануға үйрету. Ал бүгінгі күні математика, география, химия, физика, тарих, пәндерін жетік меңгеретін, тест сұрақтарына жақсы жауап беретін, бірақ сол алған білімін өмірде қолдана алмайтын үздік оқитын оқушылар кездеседі. Сондықтан да баланың функционалды сауаттылығын дамытуда, пәндік білім беруде оқушылардың өмірінде алған білімдерін орнымен жүзеге асыра алатын сауатты тұлға болып өсуіне бағыттау, бағыт-бағдар беретін бүгінгі жаңа форматтағы мұғалімдер. Пәндерді оқыту барысында оқушының ғылыми дүниетанымын қалыптастырып, ғылыми білім жүйесіне негізделіп, танымның логикалық-саналы тәсілдеріне арқа сүйей отырып, оқушыға берілетін теориялық біліммен сипатталып, ғылыми категориялар мен дәлелдерді кеңінен пайдалануға машықтандырады. Функционалды сауаттылық - бұл жеке тұлғаның әлеуметтік, мәдени, саяси

және экономикалық салаларында белсене араласуы және өмір бойы білім алуына негіз салу, заман ағымына ілесе алатын, меңгерген білімін күнделікті тұрмыс тіршілікте өз керегіне жаратып, өмірге дайын болу. Функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол - ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады.

Ғылыми зерттеу нәтижелері сабақта дұрыс құрылған диалогтың оқушы өмірінде маңызды рөл атқаратынын көрсетті. Мұғалім әлеуметтік қолдау көрсете отырып, оқушының білім деңгейін көтеруге, басқа оқушылармен араласуға және мәдениет, қоршаған ортамен өзара қарым-қатынас жасауға көмектеседі. Бүгінгі күні жоғары оқу орындарын бітіріп адамдармен тіл табысу мәдениетінің жетіспеуінен жұмысқа орналаса алмай немесе бір жұмыста тұрақтамай жүргендер қаншама. Сондықтан да сабақта диалогтік тапсырмаларды орындау барысында оқушылардың диалогтік сөйлеудегі қарапайым дағдылары қалыптасып, сұрақ беру, өтініш айту, таңдану, бұйыруды қолдану, бір-бірімен әңгімелесе білу, мәліметтерді нақтылап сұрау, тыңдап отырып қайта сұрақ беру, келіспеушілік, толықтыру, тілдік материал көлемінде өзара пікір алыса білу дағдылары дамып, диалогтік тілді үйретуде соңғы нәтиже болып табылатын әңгімелесе білу біліктіліктері жетіледі.

Диалог арқылы сыни тұрғыдан ойлауды дамыту барысында оқушылар бірлескен іс-әрекетке тартылуымен қатар, жоғары деңгейдегі ойлау қабілеттері өрістеуіне және зияткерлік қырларының дамуына ықпалын тигізетіндігін зерттеулер көрсетуде. Оқушылар оқу барысында алынған ақпаратты талдап, синтездеп, бағалауға үйренеді. Бағалаудың негізгі сипаты бір адам басқа адамның не айтып, не істегенін немесе өзін-өзі бақылау жағдайында өзінің дербес ойлауын, түсінігін немесе тәртібін мұқият бақылауы болып табылады. Бұл баланың алдағы өмірінде өз ісіне баға беруіне үйренеді.

Жақсы мұғалім оқушылардың оқу және проблемаларды шешу қабілетін дамытады. Мұғалімнің көшбасшылық қабілеті ең бірінші сабаққа даярлықтан басталады, яғни, өтілетін сабақтың жоспарын құру, оны өткізу әдістемесі, оқушылардың қабілеттерін, жас ерекшеліктерін ескере отырып, иллюстрация, техникалық құралдарды, дидактикалық материалдарды пайдалану. Мұғалімнің осы шығармашылық әрекеті арқылы оқушының шығармашылық қабілеті қалыптасады. Ал, көшбасшылық қабілеттер шығармашылық елес, шығармашылық ойлау арқылы жүзеге асады. Оқушыны шығармашылық ойлауға, жылдамдыққа, икемділікке, тапқырлыққа үйрету ол мұғалімнің әр сабағында қалыптасып отыратыны анық.

Кез келген пәнді оқытудың ең маңызды мақсаттарының бірі - пәннің қолданбалы мүмкіндіктерін ашу. Мысалы жаратылыстану пәндерін оқытуда мазмұнды есептерді шешу барысында оқушылар пәндік ұғымдар мен

заңдылықтарды тереңірек түсініп, ұғынып, сонымен қатар кәсіби даярлықтың негіздерін меңгереді. Оқушылардың дүниетанымына әр оқу пәні өз үлесін қосып отырады. Жаратылыстану пәндерін оқыту барысында нақтылы өмірден оқушыларға түсінікті түрде келтірген деректер ғылыми білімдердің пайда болу негізін, қоршаған ортаның табиғат құбылыстарының танымалы жеке пәндердің ұғымдары мен абстрактілі жағдайларын оңай сезіне біледі. Оқушылардың ойлау қабілеттерін дамытуда, оларды тәрбиелеуде, біліктері мен дағдыларының қалыптасуында, сабақ барысында тақырыпты практикамен байланысын көрсетудің маңызы өте зор. Сондықтан теория мен практиканың байланыста болуын қамтамасыз ету үшін әрбір пән бойынша берілетін білімнің мазмұны мен көлемін анықтағанда теориялық қағидалардың, заңдылықтар мен ережелердің, яғни ұғымдық-ақпараттық материалдардың бала өмірінде кездесетін түрлі проблемалық мәселелерді шешуге көмегі тиетіндей, бала оны қолдана алатындай практикалық маңызы ескерілуі тиіс.

Оқушылардың мектепте алған білімін қоғамдық - әлеуметтік ортада пайдалануға икемдеу, олардың функционалдық сауаттылығын арттыру арқылы еліміздегі білім мен ғылымды дамыту мәселелеріне басымдық берілуі тиіс. Олай болса қоғам -жаңалыққа жаны құмар, жаңаша ойлайтын, өзгермелі өмірге икемделіп қана қоймай, оны жағымды жаққа өзгертуге белсенді қатысатын ұстаздарға мұқтаж.

Әдебиеттер

1. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 - 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 қаулысы)
2. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Үшінші (негізгі) деңгей. «Назарбаев Зияткерлік мектебі» ДББҮ, 2012
3. Оразахынова Н., Кенжебаева Г. М. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру жолдары, 2012. – б. 42-4

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Тлеубай С.Т., Аتكеева Д.О.

**«Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы Қарағанды облысы
бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты
Қарағанды қ.,**

**Абай атындағы ЖОББМ Қарағанды облысы, Шет ауданы, Жұмыскер ауылы
Қазақстан Республикасы**

Қазақстан күн сайын қарқынды дамып келеді және ұлттың зияткерлік әлеуетін қалыптастыруға батыл қадам жасап отыр. Елдің білім беру жүйесі терең де сатылы стратегиялық жаңғырту кезеңін бастан өткеруде. Еліміз үшін маңызды болып табылатын аталған стратегиялық міндетті шешу жағдайында тұлғаның ең басты функциялық сапалары белсенділік, шығармашыл тұрғыда ойлауға және шешім қабылдай алуға, кәсіби жолын таңдай алуға қабілеттілік, өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады. Бұл функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында: «Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек» деп баяндалды [1]. Қазіргі әлемде жәй ғана жаппай сауаттылық жеткіліксіз дей келе, Елбасымыз «функционалды сауаттылықты арттыруды» негізгі тапсырма етіп жүктейді. Аталған тапсырманы орындау үшін оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға бағытталған бес жылға арналған Ұлттық әрекет жоспары құрылды. Оның мақсаты – оқушылардың салалық сауаттылығын дамыту арқылы, тиімді қызмет түрлеріне бейімдеу [2].

Сонымен, функционалдық сауаттылық дегеніміз – адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, ілесіп отыруы, адамның мамандығына, жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Ал, математикалық сауаттылық дегеніміз – математикалық сөйлеу және жазу мәдениетіне қоршаған ортаны және олардың заңдылықтарын баяндау, оны оқып үйренудің, оқушылар дүниенің ғылыми бейнесін меңгеру болып табылады. Ой - өрісі кең оқушыны қалыптастыруда жаратылыстану пәндерінің орны ерекше. Қазіргі таңда математика пәнін оқытуда әрбір оқушының функционалдық ойлау қабілеті мен шығармашылық тұрғыдағы жұмысын дамытуда өз бетімен жұмыс жасаулары, сонымен қатар логикалық тапсырмаларды орындаудың маңызы зор. Сондықтан да болар, математика пәнін сапалы оқыту ізденістері – пән мұғалімін толғандырып отырған ауқымды мәселелердің бірі болып отыр. Сын тұрғысынан ойлауға үйрету барысында, оқушы өз заманының озық өнегесін

санасына сіңіре отырып, функционалдық сауаттылығын арттырады, басқаның пікірін тыңдауға дағдыланады және де өзі де пікірін ашық айтуға үйренеді.

Математика пәнін оқытуда сын тұрғысынан ойлауға үйрету технологиясының тиімділігі ерекше. Мұғалім пәннің мазмұнын жүзеге асыру үшін жаңа технологияларды тиімді пайдалана білсе, оқушылар үшін өз бетінше білу дағдыларын дамыту баға жетпес құндылықтардың бірі болары анық. Шапшандылық дағдыларын ұйымдастыра отырып, оқушылардың құзыреттілігін арттыру арқылы шығармашылықтарын дамыту. Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлау технологиясы жаңа буын оқулықтарының талаптарын жүзеге асыруда, оқушылардың білім деңгейін көтеруде, балаларды шығармашылыққа баулуға, ойларын еркін айтуға, тез арада шешім қабылдауға көмектесетін бірден бір тиімді технология. Сын тұрғысынан ойлау технологиясын пайдаланатын әр ұстаз өз педагогикалық қызметінде оқушы мен мұғалім арасындағы қарым-қатынасқа деген көзқарасының мүлдем өзгергенін байқайды. Сын тұрғысынан ойлау – сабақта оқушылардың қызығушылығын арттыра отырып, өз ойыңды еркін және зерттей талпындырып тұжырым жасау. Ой қозғай отырып оқушының өз ойымен өзгелердің ойына сыни қарап, естіген-білгенін талдап, салыстырып, реттеп, сұрыптап, жүйелеп білмегенін өзі реттеп, дәлелдеп, тұжырым жасауға бағыттау. Өз бетімен және бірлесіп тұжырым жасауға шығармашылық жұмыс жасау [4, 34-б].

Нақты сабақ беретін сыныптардағы жұмыс тәжірибенің мақсаты: математика сабағында бағдарлама материалын сапалы меңгерту үшін оқыту мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту, жұптық және топтық жұмыс арқылы деңгейлік тапсырмаларды орындату, тірек сызбаларды, ойын түрлерін қолданып, логикалық және эксперименттік мазмұнды есептер шығарта отырып, оқушыларды бір-бірімен пікірлесе білуге, ойларын нақты, ашық жеткізе білуге, тұжырым жасауға үйрету.

Қазіргі ғылым мен техниканың даму кезінде алдымыздағы шәкірттің жан-жақты білімді, ой-өрісі кең болып шығуына ықпал ететін мұғалім екені түсінікті. Сабақта шығарылатын есептер оқушының ойлау қабілетін математика тілін дамытып, шығармашылықпен жұмыс істеуге негізделе құрылған. Оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын дамыту үшін оқушылардың сапалы есептерді өз бетінше шығаруына көп көңіл бөлінуде. Деңгейлік есептер оқушының логикалық ойлау қасиетін шыңдайды және пәнге деген қызығушылығын арттырады. Заман талабына сай жаңа технология әдістерін үйрету, бағыт-бағдар беруші мұғалімдеріміз оқушыларды жаңа тұрмысқа, жаңа оқуға, жаңа қатынастарға бейімделуі тиіс. Әрбір оқушының және бүкіл сыныптың оқу материалын меңгеру деңгейін анықтау үшін білімдін жазбаша тексеру тәсілдерінің бірі семантикалық картамен жұмыс. Семантикалық картамен жұмысты жаңа сабақты бекіту мақсатында ұйымдастырылған өте тиімді. Өйткені семантикалық карта көмегімен анықтамаларды, ережелерді, қасиеттерді тұжырымдау, сондай-ақ есеп шығару барысында қолдану іскерліктерін қалыптастырады. Бүгінде жаңа буын оқулықтардағы оқушы орындауға тиіс іс-әрекеттер деңгейлік тапсырмаларға бөлінген. Мұндағы I

деңгей тапсырмалары меңгерілген білімді үлгі бойынша пайдалана білу, II деңгей меңгерілген білімді өзгертілген жағдайда қолдана білу, III деңгей тапсырмалары шығармашылық, яғни математика оқулығындағы әр түрлі сұрақтар, есептер, оқушылардың логикалық ойлау, шығармашылықпен ойлауын дамытатын, әр түрлі әдіс-тәсілдермен меңгертуге көмектеседі, яғни жеңілден күрделіге қарай тапсырмалар реттілікпен сақталып берілген.

«Қазіргі заманғы жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі жаңа білім беру өте қажет», - деп Елбасы атап көрсеткендей, жас ұрпаққа білім беру жолында ақпараттық технологияны оқу үдерісіне оңтайландыру мен тиімділігін арттырудың маңызы зор, сондай-ақ, мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың өзінің жыл сайынғы Жолдауында «функционалдық сауаттылықты арттыруды» негізгі тапсырма етіп жүктеуі бекер емес [2]. Оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту – бүгінгі заман талабы. Педагогтің шеберлігі, яғни шығармашылық пен жауапкершілікті ұштастырып сабақ өткізуі – бұл заман талабынан туындап отырған мәселе. Жоғары деңгейде сабақ беретін оқытушының алдынан шыққан оқушы – өмір айдынындағы өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады. Бұл ұстаз үшін абыройдың үлкені, әрбір мұғалім осыған ұмтылса ұрпақ алдындағы қарыздың өтелгені ғой.

Бүгінгі оқушылардың функционалдық сауатты болуы еліміздің болашақта көздеген дамыған елдер қатарына енуіне әсер ететін факторлардың бірі болатыны даусыз. Олай болса, оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруды жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданған жөн. Жалпы пән мұғалімінің мектепте математиканы оқытуда оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру жұмысын нәтижелі жүргізуі үшін төмендегі біліктіліктерді игерулері қажет: математикалық сауаттылықты қалыптастыру нәтижесі болатын құзыреттілік деңгейлері - еске түсіру деңгейі, байланыстарды орнату деңгейі, пайымдаулар деңгейлерін меңгертуге жағдай жасау; математика пәнінің басты мақсаты болып табылатын оқушылардың логикалық ойлау қабілетін дамыту, оның ең бастысы есеп шығара білуге үйрету; оқушылардың математикаға қызығушылығын арттыру; оқушылардың ақыл-ой қабілетінің, шығармашылық дарынының дамуына ықпал ету; практикалық есептер шығару жағына көңіл бөлу; математикалық ойлау, жалпылау, интуицияға басымдық беру; аңғарғыштыққа және дәлелдеуге арналған есептерді жиірек қолдану; ғылыми-зерттеу жұмыстарына баулу.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру - жаратылыстану бағытындағы пәндер оқушылардың өмірлік дағдыларын дамытудың басты шарты. Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру - оқушының логикалық ойлау қабілеттерін дамытудың үйлесімді жолы. Олай болса, функционалдық сауаттылық оқушының белгілі ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және білім, білік дағдыларының жиынтығы. Ол тек білім мен білік әлеміне барудың жолы ғана емес, ұлттық әлеуметтік дамуының өлшемі. Оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын дамыту үшін жаратылыстану бағытындағы пәндер оқушылардың сапалы есептерді өз бетінше шығаруына көп көңіл

бөледі. Сапалы есептер оқушының логикалық ойлау қасиетін шындайды және пәнге деген қызығушылығын арттырады. Сабақта әртүрлі әдіс - тәсілдерді қолдана отырып, оқушылардың ой - өрісін дамытуға, есептер шығару кезінде қызығушылығын арттыруға, теориялық білімдерін практикада қолдана білуге үйретеді. Сапалы есептер шығару барысында оқушылар қажетті көлемдегі білімді игеріп қана қоймастан, өз бетінше шешім қабылдауға және болашақта мамандық таңдауына ынталандырылады. Сабақта сапалы есептер шығару арқылы алған білімдерін оқушылар күнделікті өмірмен байланыстырып отырады, өйткені оқушы ойлауға да ойлануға да қабілетті.

Сонымен функционалдық сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Олай болса, функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады. Сондықтан теория мен практиканың байланыста болуын қамтамасыз ету үшін әрбір пән бойынша берілетін білімнің мазмұны мен көлемін анықтағанда теориялық қағидалардың, заңдылықтар мен ережелердің, яғни ұғымдық-ақпараттық материалдардың бала өмірінде кездесетін түрлі проблемалық мәселелерді шешуге көмегі тиетіндей, бала оны қолдана алатындай практикалық маңызы ескерілуі тиіс. Сондай-ақ оқушылардың оқу материалын тек жаттап қана алмай, оның мән-мағынасын терең түсінуін қамтамасыз ету міндетті болып саналады.

Қорыта келе, оқушылардың функционалдық сауаттылығын табысты етудің тиімді жүйесін, оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру бойынша сыныптар мен білім беру деңгейлері арасында оқу пәндері мазмұнының сабақтастығын жүзеге асыру жолдарын, экономикалық жағынан дамыған елдердегі білім беру жүйесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру бойынша айқындалған ерекшеліктерден хабардар болуы алға қойған мақсаттың табысты орындалуының кепілі болмақ. Ендеше, функционалдық сауаттылықты жүзеге асырудың басты міндеті - оқушылардың теориялық білімдерін практикалық тұрғыда қолдануымен қатар тәуелсіз еліміздің келешегіне үлкен жауапкершілікпен қарауға үлестерін қосу болып табылады. Осы ретте, жаратылыстану бағытындағы пәндерін дұрыс жүргізе білудің маңызы зор.

Әдебиеттер

1. Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан - 2050» Стратегиясы –қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы. Астана. Ақорда 2012.
2. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспарын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы №832 Қаулысы.

3. Қараев Ж., Баймұханов Б., Ахмедова Р. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудағы мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі. -Алматы, 2014. 203-204 б.
4. А.Қ.Әлімов. Интербелсенді әдістемені ЖОО-да қолдану мәселелері. Алматы, 2013. 34-б

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ – ЗАМАН ТАЛАБЫ

Тойымбекова Ж.Б.

**«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша ПҚ БАИ
Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ.**

Бүгінгі таңда функционалдық сауаттылықты дамытудағы білім мазмұнының жаңғыруы – сындарлы оқыту теориясына негізделгендігі. Сындарлы оқытудың мақсаты – білім алушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімін сыныптан тыс жерде, кез-келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету. Сондай-ақ, білім алушының жеке тұлға және әлеуметтік нысан ретіндегі келешегі де басты назарға алынады. Функционалдық сауаттылықты дамытудың төрт негізгі тетігінің бірі – оқу нәтижелерін бағалау жүйесін жаңарту. Яғни, функционалдық сауаттылықты дамыту білу – түсіну – қолдану – жүйелеу және жинақтау өлшемдері бойынша оқу жетістіктерін бағалаудың жаңа тәсілдерін біртіндеп мектеп өміріне енгізу. Демек, білім алушылардың білімдерін бағалау және есепке алу оқу үдерісін мұғалімнің дұрыс ұйымдастыру басшылығына байланысты. Бағалау деп білім алушы жұмысындағы дербестікті, тапсырманы дұрыс орындау нәтижені, білімнің, біліктің және дағдының сапасын анықтауды айтады. Ал есепке алу – бұл оқытудың белгілі бір кезеңінде білім алушылар мен мұғалімнің жұмысын жинақтап қорыту. Бағалау әрекеті оқу үдерісін жақсартуға әсер ететіндіктен, өзара тығыз байланысты және оқыту әдістемесін өзгертуге, оқыту мен оқу тәжірибесін жетілдіруге ықпал етеді. Мұнда білім алушылардың оқудағы негізгі ой-тұжырымдары, интерпретациясы және үдерісті дұрыс түсінуі басты назарға алынуы тиіс. Білім алушының оқу-танымдық қызметіндегі барлық өнімдері, тек оқу нәтижелері ғана емес, сонымен қатар өздерінің жаңа білімді сындарлы қалыптастыруға қосқан ынтасы мен жігері және оның дамуы да бағаланады. Бағалау шынайы оқу үдерісімен тығыз байланыста жүзеге асырылады. Білім алушылар сабақ үрдісінде, тапсырманы орындау барысында жеке жұмыс жасаумен қатар уақытының бір бөлігін шағын топтарда, ұжымдық топта және жүйпен жұмыс жасауға жұмсайды.

Бағалау оқу үдерісінің ажырамас бөлігі екендігі анық. Сол себептен де бағалау міндетті түрде оқу бағдарламасы, мақсаты, оқу мазмұны және әдістемелерімен тығыз байланыста болуы керек.

Оқыту және оқу үдерісінде үйренушілердің білімін жақсарту мақсатында қолданылатын бағалау түрлері де, құралдары да сан алуан. Дегенмен, оқу мақсаттарына жету үшін осы бағалауды табысты қолдану - мұғалімнің

бағалауды сауатты жүргізу біліктілігі мен шеберлігіне байланысты. Сауатты бағалау – ХХІ ғасырға лайықты бағалау моделі. Бұның негізінде оқу үшін бағалау мен оқуды бағалау қалай тиімді жүргізуге болатындығы анықталады.

Оқушының функционалдық сауаттылығы мұғалімнің сауатты бағалау деңгейіне тікелей байланысты. Бағалау сауаттылығының біртұтастығы негізінен үш сатыға жіктеледі:

1. бағалау сауаттылығының маңызды бір критерийі – мұғалімнің бағалау туралы теориялық білімі және тұжырымды білуі, түсінуі;

2. ақпарат жинақтау – оқушылардың жетістіктері немесе «біліміндегі бос аралық» туралы дұрыс ақпаратты жинақтауы;

3. тиімді бағалау – мұғалімнің бағалаудың бірінші және екінші сатысын жақсы меңгеруі, яғни бағалау тұжырымын терең түсіне отырып, жинақталған ақпаратты оқушының білімін жақсарту үшін дұрыс қолдана алуы.

Бұлар мұғалім үшін бағалау үдерісінің маңызды критерийлері болып табылады. Бағалау үдерісінде осы қадамдардың біреуі жүзеге асырылмаған жағдайда бағалау сауаттылығының мәні жоғалады [1].

Бағалау – оқу үдерісі мен нәтижелерін жүйелі түрде және сыни талдау, соның негізінде ағымдағы және кейінгі оқу үдерісіне қатысты тұжырым жасап, шешім немесе ұсыным шығаруға бағытталған қызмет.

Үлгерімді бағалаудың білімділік және тәрбиелік маңызы бар. Білім беру мағынасы – білім алушылар объекті білім алады, ой-өрісі кеңиді, ғылыми көзқарасы қалыптасады, іскерлікті, дағдыны игереді. Тәрбиелік мағынасы – объективті бағалау жеке адамның қасиеттерін қалыптастыратын құрал.

Білімді, білікті және дағдыны тексеру мен бағалау танымдық іс-әрекет кезеңдерінің бірі болады. Бұл жерде негізгі мақсат – білім алушылардың оқу жұмысын бақылау, олардың үлгерімін және оқытудың кері байланысын есепке алу. Білім алушылардың білімін бағалау үшін мынандай жағдайларды ескеру қажет:

– оқушы білімінің жақсы жақтарын және кемшіліктерін дәлелдеу;

– баға әділетті болуы қажет;

– әрбір баға – бұл тек қана білімді есепке алу емес, ол шын тәрбиелік құрал;

– бағаны жазалау құралы есебінде қарастыруға болмайды;

– оқушылар білімін тексеруді және бағалауды сабақтың әрбір кезеңінде іске асыру керек.

Қалыптастырушы бағалау оқу үдерісінің ажырамас бір бөлігі болып табылады, тоқсан барысында мұғалім тарапынан жүйелі өткізіліп отырады. Қалыптастырушы бағалауда баға, балл қойылмайды, мұғалім мен білім алушы арасында үздіксіз кері байланыс қамтамасыз етіледі. Қалыптастырушы бағалау кезінде білім алушылардың қателесуге, оны түзетуге құқығы бар. Бұл білім алушылардың мүмкіндігін анықтауға, қиыншылығын табуға, оң нәтижеге қол жеткізуіне көмектесуге, дер кезінде оқу үдерісін түзетуге мүмкіндік береді.

Күнделікті тәжірибеде білім алушылардың ілгерілеуін, меңгеру деңгейін өлшеу үшін қалыптастырушы бағалаудың түрлі әдістерін қолдануға болады:

«Екі жұлдыз, бір тілек», «Қолмен белгі беру», «Бағдаршам», «Смайликтер», «Бес саусақ», «Бағалау ағашы», «Мадақтау сэндвичі», «Бір минуттық эссе», «Ауызша бағалау», сұрақтар және т.б. Қалыптастырушы бағалаудың әдістерін оқу әрекеттерін ұйымдастырудың әр кезеңінде, тақырыпты түсіндіру, тапсырма орындау, білім алушыларға кері байланыс беру кезінде қолданса, тиімдірек болары сөзсіз. Қалыптастырушы бағалаудың әдістерін жеке, жұптық және топтық жұмыстарды ұйымдастыру кезінде де қолдануға болады.

«Оқушыларға сипаттамалық кері байланыс ұсыну өздерінің қай деңгейде екендігін және оны реттеп, түзетуге мүмкіндік береді» [2]. Расында да мұғалім тарапынан ұсынылған табысты кері байланыс білім алушылардың түсінуіндегі арнайы мағыналар бойынша дұрыс немесе бұрыс жауапты басып айтпай, сипаттап беруі болып табылады. Білім алушылар сондай-ақ мұғалімнің сипаттамалық кері байланысымен немесе үлгі жұмыстарымен өз жұмыстарын және содан кейін олар өздерінің кері байланысын мұғалімнің кері байланысымен салыстыра алады. Білім алушыларға сипаттамалық кері байланыс анық, түсінікті және сындарлы тілмен берілуі тиіс. Себебі білім алушының жіберген қателері мен кемшілігін тек көрсетіп қойғанға қарағанда, оқудың мықты жақтары туралы кері байланыс білім алушыларды тұтас оқу үдерісі кезінде әлдеқайда табыстырақ оқуға бағыттайды. Мысалы, «Жазбаша түсініктеме» әдісінде білім алушылардың жазба жұмыстарын тексеру кезінде мұғалім бағалау өлшемдеріне қарай өз түсініктемелерін жасайды және жеткен нәтижелерінің деңгейін бақылайды. Мұғалім тарапынан берілген түсініктемелер анық және жанға жайлы әрі түсіндіре білуі керек. Жазба жұмыстарын тексере отырып, дұрыс жерлерін бір түспен, ал әрі қарай жетілдіру керек жерлерді екінші бір түспен белгілеп қоюға болады. Жазба жұмыстарға түсініктеме бергенде еске салу, ой айту немесе мысалдар көрсетуге де болады [3].

Қалыптастырушы бағалауды қолдану арқылы мұғалім мен білім алушы арасында кері байланыс жүзеге асады. Осының нәтижесінде білім алушы өзін бақылап, өзінің әрекет-тәсілдерін таңдайды, нәтижелерін өзі бағалайды, оны мұғалім жалғастырады. Осылайша бала мақсат қоя білу, күтілетін нәтижені жоспарлау, оны бағалау тәжірибесін жинақтау арқылы өзінің түйінді күзиреттіліктерін қалыптастырады. Кері байланыстың қай түрі болмасын, нені жақсы орындағанын белгілеп отыруы, қателіктер болған жағдайда мұғалім білім алушының жұмысын жақсартуға байланысты нақты ұсыныстар беруі керек. Мысалы, шынайы сыныпта жүзеге асырылған «Еңбектің наны тәтті» тақырыбында өткізілген сабақта «Маңдай тер» мәтінін жұпта талқылайды, «Кубизм» әдісі бойынша тақырыптық-танымдық талдау жасайды, өзіндік ой-пікірлерімен бөлісіп, нәтижесінде сындарлы кері байланыс ұсынады [4].

1-жұп. Ойыңызбен байланыстырыңыз

- Бұл әңгіме неліктен «Маңдай тер» деп аталған?

- «Еңбектің наны - тәтті, жалқаудың жаны - тәтті» деген мақалды қалай түсінесіңдер?

2- жұп. Салыстырыңыз

- Осы мәтінді басқаша қалай атауға болады деп ойлайсыздар? Кәсіппен шұғылдану үшін не қажет?

3- жұп. Зерттеңіз

- Еңбекқорлық туралы мақал-мәтелдерді еске түсіріп, мағынасын ашыңдар. Немересінің еңбек етуіне не әсер етті деп ойлайсыңдар?

4- жұп. Талқылаңыз немесе қарсы шығыңыз

- Сенің досың жалқау болса, сен онымен дос боласың ба?

5-жұп. Қолданыңыз

- Еңбекқор баланы біз қандай іс-әрекеттерінен байқай аламыз? Еңбекқорлық мәселесі туралы айтылған тағы да басқа қандай шығармаларды атар едіңдер?

6- жұп. Суреттеңіз

- Еңбекқор адамның бейнесін суреттеңіз. Еңбекқор балаға қалай әрі қандай сипаттама берер едіңдер?

«Мен ... сенемін, мен ... сеземін, мен ... ойлаймын, мен ... істей аламын» әдісін сабақты қорытындылау барысында өткізуге болады. Релаксациялық жағымды әуенді қосып, қатысушылар дөңгелене отырады. Көздерін жұмып, әдісте көрсетілген сөздермен екі сөйлем құрастырады. Мұғалім немесе бастаушы кез келген қатысушыны ұстайды. Қатысушы өзінің ойлап отырған сөйлемін дауыстап айтады. Мысалы, Мен бүгінгі сабақта үйренген білімімді өмірде қолдана алатыныма сенемін, себебі ... . Мен болашақтың бүгіннен басталатынына сенемін, алайда ... т.б. [5].

Қалыптастырушы бағалаудың бір түрі – өзін-өзі бағалау және өзара бағалау. Өзара бағалау білім алушыларға бір-біріне кері байланыс беруге көмектеседі, яғни бір-бірінен білім алуға және бір-біріне қолдау көрсетуге, бір-бірімен өзара талқылауға, әңгімелесуге, түсіндіруге және бірін-бірі сынауға мүмкіндік береді. Сапалы өзара бағалау өз жұмысын бағалау сапасын жақсартуға ықпал етеді, нәтижесінде ол оқушылардың бойында өзінің алға дамуы үшін жауапкершілігін арттыруға бағытталады. Баға оқушының кемшіліктерін табу үшін емес, әрі қарай дамуына ықпал ету үшін қойылады. Баға қою бағалаудан туады және де бала келесі балаға баға қоймайды, тек бағалайды.

Өзін-өзі бағалауда білім алушы тапсырманы орындауда нені жасау қажет? Тапсырманың барлығын дұрыс орындады ма, әлде қателіктер жіберді ме? Тапсырманы толығымен жеке өзі орындады ма, әлде біреудің көмегіне сүйенді ме? Тапсырманы орындау барысында қандай білік, дағды дамыды? деген сұрақтарға жауап іздейді.

Тәжірибеде жиі қолданыстағы өзін-өзі бағалау тәсілінің бірі – сұрақ қою әдісі. Қабілеттері шамалы білім алушыны «Не» сұрау есімдігін пайдаланып сұрақ қоюға, ал қабілеттері барынша дамыған оқушыларды «Егер де ..., не болады? Неліктен» деген үлгіде сыни тұрғыдан ойлауға жетелейтін сұрақ қоюға ынталандыру. Ал «Бас бармақ» әдісінде білім алушылар бас бармақтарын көрсету арқылы серіктестерінің ақпаратты қаншалықты игергеніне бағалау жүргізеді. Бас бармақ жоғарыға қарай көтерілсе, «мен түсінемін», бас бармақ

көлденең қойылса, «мен түсінгендеймін», бас бармақ төмен қарай нұсқалса, «мен түсінбедім». «Бағдаршам» әдісінде түсінгендікті көрсету үшін бағдаршамның түстерін көрнекі құрал ретінде де пайдаланған дұрыс. Білім алушыларда қызыл, жасыл және сары түсті парақшалар бар, оны олар өз парталарына қояды немесе жоғары көтереді (қызыл – түсінбеймін, жасыл – барлығы түсінікті). Оқушылар «бағдаршамның» түстерін пайдалана отырып, өздерін бағалайды. Мұғалімге көрсетілген бағалауды білім алушылардың күнделіктеріне де жазуына болады. Сыныптастары бағдаршам түстерінің көмегімен таныстырылымдарды және т.б. бағалайды. Басында балалардың барлығы жасыл түстіні көрсетуі мүмкін. Содан кейін өз қателерін тауып, дұрысын дәлелдей алмағандар сары немесе қызыл түсті көтеріп жатады.

Өзін-өзі бағалау өзін-өзі реттеуге жетелейді. Сонысымен де шағын жинақты мектеп білім алушыларына тиімді. Дегенмен, бағалаудың өзіндік қиындықтары да бар. Басында балалар өздеріне жоғары баға береді. Ол жағдайда білім алушыларға бағаның шын болу керектігін, яғни шын баға өзінің қаншалықты түсінгенін көрсететінін айтып өткен жөн.

Өзін-өзі бағалау білім алушының танымдық әрекетінің бағыттылығына қол жеткізеді, себебі танымдық әрекет кезінде ол өзіне қоятын талаптарды да реттеп отырады, оқу әрекеті барысындағы өзін-өзі бағалаудың құрылымы өзіндік әрекеттің мақсатын айқындау, оқыту нәтижелерімен оған қол жеткізу жолдарын анықтау, өзіндік іс-әрекетті жүзеге асырудан алынған нәтижелерді оқыту нәтижелерімен салыстыру, орындалатын іс-әрекет барысын бағалау жіберілген қателерді анықтау, оның себептерін ашу өзін-өзі бағалау негізінде жұмысты түзету, әрекет жоспарын нақтылау, жетілдіру, қорытындылау деп аталатын бірнеше буыннан тұрады. Әр баланың біліміндегі кемшіліктерінен гөрі, олардың жетістіктерін атап көрсету, нұсқауды мәлімдеу арқылы балаға нені оқу керектігі мен қалай оқу керектігіне бағыттауы, нұсқаудың үздіксіз және жүйелі жасалуы, баланың әлеуметтік, әсершіл, танымдық даму үдерістеріне бағыттанып, жан-жақты болып ескерілуі маңызды. Осы әрекеттер арқылы білім алушылардың тиімді білім алуына және табысқа жетуіне қолайлы жағдай туғызады. Аталған әрекеттердің бәрі қалыптастырушы бағалау барысында жүзеге асады. Сонымен қалыптастырушы немесе оқу үшін бағалаудың дәстүрлі бағалаудан мынандай артықшылықтарын айта кетуге де болады: білім алушының жетістік деңгейін нақты сипаттайды; білімге деген ынтасын, «ішкі уәжін» арттырады; білім алушының өзіне деген сенімділігі артып, жауапкершілікті сезіндіреді. Нәтижесінде білім алушының өзін-өзі бағалауы дамып, оны тек сабақ барысында ғана емес, кез келген өмірдегі болып жатқан қайшылықтармен байланыстыратын, өзіндік бағалау жүргізе алатын тұлға қалыптасады.

Қорыта айтқанда, әлемдік бәсекелестіктің жылдам дамуына ілесе алатындай білімді де тапқыр, дара тұлғаның тағдыры әрбір педагогтың қолына аманат ретінде тапсырылып отырғаны анық. Бүгінгі мектептің басты міндеті – өзіндік ой-танымын, көзқарасын ашық айта алатын, өмірге бейім тұлға қалыптастыру болса, оған мұғалімнің шәкіртіне деген сүйіспеншілігі, оны тұлға

ретінде бағалауы баланың адамдық қасиеттерінің дамуына басты кепіл болуды көздейді. Ойын еркін айтатын, сын тұрғысынан ойлануға бейім, интеллект қабілеті дамыған, қоғамдық өмірде өз орнын табатын жеке тұлғаны қалыптастыру мектеп мұғалімдері үшін үлкен жауапты іс.

Әдебиеттер

1. Камалова С.Т. Сыныпта оқушылардың оқу нәтижелерін бағалау: оқу-әдістемелік құрал. – Астана, 2014. – 43 б.
2. Әлімов А. Интербелсенді оқу әдістемесін мектепте қолдану. Оқу құралы. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2014. – 184 б.
3. Мирсеитова С. «Оқыту ізденіс ретінде және ізденіс оқыту ретінде», Қазақстан Оқу Ассоциациясы. – Қарағанды, 2011 ж.
4. Оқу үшін бағалау құралдары/Майк Гершон. mikegershon@hotmail.com

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Торгаева А.К.

**«Ю. А.Гагарин атындағы мектеп-лицейі» КММ
Шет ауданы, Ақадыр кенті**

XXI ғасырдың жан-жақты, зерделі, дарынды, талантты адамдарды қалыптастыруда білім беру мәселесі, оның оқыту жүйесін заман талабына сай үйлестіре алу міндеті туындап, жаңа талаптар қойылуда. Соған орай ұстаздардың алдында тұрған міндет: табысты және әрекетке дайын қабілетті, әлеуметтік рөлін сезінетін құзырлы тұлғаны қалыптастыру. Жалпы құзіреттіліктің сипатына беделді пікір айтуға мүмкіндік беретін білімді игеру деген түсіндірме берілген. Тұлға құзіреттілігін дамыту – ұстаздың құзіретті тәсілдерді меңгертуі, білім беру мазмұнын жетілдіру. Ол үшін баланы субъект ретінде қарап, оқу ісіне өзінше қызықтыратын, оған қабілетін арттыратын жағдай туғызу керек. Оның бастысы – оқу үрдісін жаңаша ұйымдастыру, оқушының оқудағы іс-әрекеті арқылы ойлау дағдыларын жетілдіру, өз бетінше білім алу, әрекет ету. Мақсатқа жету оқушының өзі арқылы іске асады. Мұғалім – бағыт беруші, ұйымдастырушы. Америка ғалымдары Джинни Стилл, Куртис Мередит, Чарлз Темпл жасаған «Оқу мен жазу арқылы сыни тұрғыдан ойлауды дамыту» жобасының оқушы құзіреттілігін дамытуда маңызы зор. Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз – ой қозғай отырып, оқушының өз ойымен өзгелердің ойына сыни қарап, естіген, білгенін талдап, салыстырып, жүйелеп, білмегенін өзі зерттеп, дәлелдеп, тұжырым жасауға бағыттау, өз бетімен және бірлесіп шығармашылық жұмыс жасау. Бұл жобаның тиімді әдіс-тәсілдерін қолдану арқылы оқушы өз ойын еркін жеткізуге, пәнге қызығушылығы оянып, талдау жұмыстарын жүргізе білуге үйренеді. Мектепте оқытуды ұйымдастыратын бірден-бір нұсқа сабақ болса, сабақтың нәтижелі болуына

ықпал ететін нұсқа-сол сабақты өткізудің әртүрлі әдіс-тәсілдері, яғни жаңашыл сабақ.

Қазіргі кезде білім беру үрдісінде 50 –ден астам жаңа технология қолданады екен. Олардың бірнешеуіне тоқталып өтейін:

1. Дамыта оқыту технологиясы: - күрделі құрылымды, біртұтас педагогикалық жүйе. Дамыта оқытудың дәстүрлі оқытудан айырмашылығы: көздеген мақсатында, мәнінде, мазмұнында дамытушылардың негізгі факторында. Мұғалімнің рөлі мен атқаратын қызметінде, әдіс-тәсілінде. Оқушы тұлғасын дамыту, ол оның толық өзіндік қалыптасуының өзіндік жетілуінің амалы ретінде қарастырылады. Ол үшін тұлғаның дамуын көздейтін білім беру үрдісін, ұйымдастырудың түрлі әдістері мен амалдарын анықтап, жүзеге асыру қажет.

2. Деңгейлеп оқыту технологиясы: - ерекшелігі - оқушылардың сабақ барысын да бірнеше жұмыс жасай алатындығында. Деңгейлеп тапсырудың ауқымы өте кең-оқулықтағы жаттығулар - өткен ережелер бойынша қайталау, пысықтау, бекіту жұмыстарына арналған тілдік, грамматикалық жұмыстар жүйесі. Қорытындысында деңгейлік тапсырмалар арқылы жұмыс жасаудың тиімділігі байқалады. Оқушының белсенділігі мен іскерлігі артып, шығармашылыққа ұмтылады. Деңгейлеп оқыту технологиясының мақсаты әрбір оқушы өзінің даму деңгейінде оқу материалдарын меңгеруін қамтамасыз ету.

3. Сын тұрғысынан ойлау технологиясы: - өз алдына сұрақтарға жауап іздеп, жан-жақты пікірлесіп, талдау жасап отыру. Яғни оқушы санасын сол тақырыпқа байланысты ояту, ой шақыру, ойын тұжырымдау, қасындағы оқушымен пікірлесу, топтасу. Сын тұрғысынан ойлау мәселесіне байланысты өз пікірін еркін сөйлеу арқылы айту ойын жеткізу. Сонымен қатар қасындағы оқушы пікірін де тыңдау, сол пікірлерді салыстыру. Басқалармен жұмыс істеу сәтінде бірлесіп жұмыс істеу қасындағы досына құрметпен қарау, зер салып тыңдау, мәдениетті, батыл сөйлеуге, топпен ортақ тұжырымға келуге мүмкіндік алу. Оқушыларды қауымдасып жұмыс істеуге жетелейді оқушылардың қызығушылығын оятады.

Сын тұрғысынан ойлау-сынау емес, шындалған ойлау. Оқушының бұл жұмысты дұрыс ұйымдастырған жағдайда өз даму деңгейіне сәйкес ойы шындалып, белгілі бір жетістіктерге жетері сөзсіз. Осы жобамен жұмыс жасау барысында мұғалім оқушының өзін ізденуге жетелейді, ойлауға үйретеді. Педагогикалық технология оқушылардың жеке басын дамыту мен білім беру мақсатына жету жолындағы педагогикалық қызметтің, іс-әрекеттің жүйелі дамып отыратын жобасы ретінде оқушы белсенділігін арттыруды көздейді. Ал, оқушы белсенділігінің артуы оны шығармашылыққа жетелейді. Шығармашылық қабілет әр баланың табиғатында болуы мүмкін. Біздің міндетіміз-оқушыға оның бойында жасырынып жатқан мүмкіндіктерін ашып көрсету. Оқушы бұрын тек тыңдаушы болса, енді ізденуші, ойланушы, өз ойын дәлелдеуші болады, ал мұғалім осы әрекетке бағыттауда, оқуды ұйымдастыруда жетекші рөл атқарады.

Бұл тұрғыда да біз, алаш арыстарының бірі Ж.Аймауытовтың мына бір қағидасын басшылыққа алсақ « Балаға ең қымбат, ең жылы, жақын нәрсе – туған жері, туған жерінің құбылыстарын білу балаға өте қызық. Мұндай оқыту жүйесі жергілікті өмірге, табиғатқа терең мазмұн беріп, оларды баланың санасында жандандырып, оларға баланың махаббатын арттырады, бала әлеумет тұрмысына, төңіректегі әлемге терең көзбен қарап үйреніп, жолығатын қиын мәселелерді оңай шешетін болады, бұрынғыдай мектептен шыққан соң, бала үйренген білімін ұмытып қалмайды, қайта білгенімен өмір жүзінде пайдаланатын болады.

Оқушының сыни ойлауын дамытуға бағытталған жаңа инновациялық «Оқу мен жазу арқылы сыни ойлауды дамыту» жобасының да басты міндеттерінің бірі – ұстаздардың жаңаша ойлай алатын, өз мәселесін өзі шеше алатын адам тәрбиелеуге жәрдемдесуі, ұстаздардың дәстүрлі сабақ беруден өзгеруіне, балаға бағытталған сабақ процесін ұйымдастыра алуы, сабағын белсенді, оқушымен тең құқылы дәрежеде жүргізуі, жобаның философиясын терең меңгерген ұстаздардың шәкірттерін өз пікірін ашық айтып, өзара шынайы сұхбат жүргізетін, рухани жағынан дамыған жеке тұлға ретінде дамуына ықпал жасауы болып табылады.

«БББ» кестесінің алғашқы екі кестесін, яғни «не білемін», «не білгім келедіні» оқушылар жаңа тақырып басталмас бұрын толтырады. Жаңа білімнің маған берер пайдасы қандай болмақ деген сұрақтарға жауап беруге ұмтылады.

Жұптағы ой қозғау. Оқушылар қандай да болмасын ақпарат туралы бар білгендерін жазбаша келтіреді. Бұл тапсырманы орындауға берілген уақыт 2-4 минут қана, оқушылар өз жұптарымен жазғандарымен бөліседі, сұрақтарға жауап береді, тізімдерін толықтырады.

Кластерлер (жүзімнің шоқтары деген мағынада). Идеялар мен ақпараттардың арасындағы байланыстарды айқындауға арналған жазба кестелер. Негізгі тақырып немесе тірек тақтаның ортасындағы шеңберге жазылады да, одан туындаған тақырыпшалар оның жан-жағына жазылып, шеңберленеді, оқушылар оларды бір-біріне қосады да, өзара байланыстыру туралы әңгімелейді.

Ойлан, жұптас, пікірлес – оқушыларға қандай да болмасын сұрақ, тапсырма берілгеннен кейін оларды тыңғылықты орындауға бағытталған тәсіл. Тақтада сұрақ, тапсырма жазылғаннан кейін әрбір оқушы жекеше өз ойлары мен пікірін берілген уақыт ішінде (2-3 минут) қағазға түсіреді. Содан кейін оқушы жұбымен жазғанын 3 – 4 минут талқылайды, пікірлеседі. Мұғалім 2-3 жұпқа өз пікірлерін бүкіл сыныпқа жариялауын сұрануына болады.

Еркін жазу – оқушылардың тақырып бойынша өз ойларын қағазға түсіруді талап ететін тәсіл. Оқушылар берілген уақыт аумағында (5-7 минут) тоқтамай жазуы керек.

Сабақтың негізгі бөлімінде мұғалім оқушыларға білім алудың белсенді тәсілдерін ұсынып, олардың өздігінен жаңа мәліметті жан – жақта қарастырып, зерттеп, игеруіне мүдделі. Оқушылар жекелей, жұппен, топпен жаңа ақпаратпен танысып, ол туралы өзіндік пікір қалыптастырады.

Сұрақ қою қайтадан сұрақ қою – мәтіннің әр бөлігінен кейін оқушыларға бір – біріне немесе өзгеде оқушыларға белгілі бір жүйемен сұрақ қою тәсілі. Мәтіннің бірінші бөлігі оқылып жатқанда А оқушы В-ға бірнеше сұрақ жазбаша дайындайды. Мәтін оқылып біткеннен кейін В оқушы жауап береді. Екінші бөлімнен кейін керісінше В оқушы А оқушыға сұрақ қояды. Үшінші бөлімнен кейін екеуі С және Д оқушыларға сұрақ қояды.

«Джигсо» әдісінің артықшылығы – топта жұмыс істеуге арналған құрылым ұсынып, сөйлеу және тыңдау дағдыларын дамытуды қамтамасыз ететіндігі.

- Мұғалім сыныпты шағын топтарға бөледі (әдетте, төрт адамнан). Мұғалім оларды сыныптың тепе-теңдігін сақтай отырып, жынысына, қабілетіне, қарым-қатынастарына қарап бөледі.

- Құрылған әр топқа дәстүрлі тапсырма беріледі. Тапсырма үлестірме материалдар түрінде таратылады. Күрделілігі бойынша оқуға арналған материалдің тиісті күрделілік деңгейі сақталуы керек. Егер топ төрт адамнан тұратын болса, басты тапсырманың ішінде топтың әр мүшесіне бір сұрақтан төрт сұрақ немесе тапсырма болады. Сұрақтар немесе тапсырмалар топ ішінде оқушылардың өзара келісуі арқылы бөлінеді.

Сонымен функционалдық сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Олай болса, функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады. Қолданылған әдебиеттер тізімі.

Әдебиеттер

1. «Оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауын дамыту нысандары мен әдістері» С. Мирсеитова, 2011 жыл.
2. Бастауыш сынып оқушыларының сыни ойлауын дамыту Шадетова А.К. Қарағанды, 2013 – 46 бет.
3. Оразахынова Н., Кенжебаева Г. М. – «Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру жолдары» ғылыми мақаласы, 2012. – Б. 42-47.

ТАРИХ ПӘНІН ОҚЫТУДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Торохтей Ю.Г.

**Батыс Қазақстан облысы, Зеленов ауданы, Погодаев ауылы
Қасым Ахмиров атындағы ЖОББМБК МКМ**

Қазіргі әлемде болып жатқан қарқынды өзгерістер әлемдік білім беру жүйесін қайта қарау қажет екенін паш етті. Қарқынды өзгеріп жатқан әлемде білім саласындағы мамандар үшін ең маңызды мәселе болып отырғаны «XXI ғасырда нені оқыту керек?» және де екіншісі – ол « мұғалімдер оқушыларды XXI ғасырға қалай дайындайды?». Заманауи оқыту тәсілдері оқушының болашақта алған білімін қолдана алуына басты назар аудару, XXI ғасырда талап етілетін дағдылардың мәні осында. Баланың бойына қалай оқу керектігін үйренуді қалыптастыруға мән бере отырып, оны тұлға ретінде дамытуға мұғалімнің бағыт беруші ретінде алатын орны бөлек болып отыр. Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру – заман талабына сай өскелең ұрпақтың өмірге бейімділігі, халықаралық стандарт деңгейінде сапалы білім мен тәрбие алуының негізгі құралы.

Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологиясы мен инновациялық әдіс-тәсілдерді енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» – деп білім беру жүйесін одан әрі дамыту міндеттерін көздейді [1]. Бұл міндеттерді шешу үшін мектеп ұжымдарының, әрбір мұғалімінің күнделікті ізденісі арқылы, барлық жаңалықтар мен қайта құру, өзгерістерге батыл жол ашарлық жаңа практикаға, жаңа қарым-қатынасқа өту қажеттігі туындайды.

Заман талабына сай оқыту технологиясының тиімдісін пайдалану оқу үрдісінде жетістікке жетудің бірден бір кепілі. Өткен ғасырдың 90 жылдарында бүкіл әлемдегі философтар мен психологтар, педагогтар озық тәжірибелерге сүйене отырып, сан түрлі оқыту технологияларын жасады. Осы жаңа педагогикалық технологиялардың ішінде сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясының орны ерекше, яғни оқушының функционалдық сауаттылығын дамыту үшін қолайлы әдіс болып табылады.

Сын тұрғысынан ойлауды дамыту бағдарламасы – әлемнің түкпір-түкпірінен жиылған білім берушілердің бірлескен еңбегі. Тәжірибені жүйеге келтірген Джинни Л.Стил, Куртис С.Мереди, Чарльз Тэмпл. Жобаның негізі Ж.Пиаже, Л.С.Выготский теорияларын басшылыққа алады.[2]

Тарих ғылым және пән ретінде білімнің аса маңызды саласына жатады. Өйткені ол бүкіл адамзаттың тарихын, жүріп өткен жолын, жинаған тәжірибесін баяндайды. Тарихты білу әрбір адамға қажет әрі пайдалы. Сонда ғана адам өзі өмір сүріп отырған қоғамдағы орнын, істейтін қызметін дұрыс анықтайды, келешегінде болжай алады. Белгілі ойшылдардың, ғұлама ғалымдардың тарихтың маңызы туралы айтпағандары кем де кем. Әбу Насыр әл-Фараби: «Тарихты білмей өткенді, қазіргі жағдайды білу келешекті болжау қиын» - десе, Н.М.Карамзин: «Тарих- әрбір ұлттың ең басты кітабы»-дейді.

Тарих пәніне деген қызығушылығын арттыру мақсатында сабақты түрлендіре отырып, оқушылардың өз қабілетін таныта, дамыта түсу бағытында әрқилы әдістер негізінде пайдалану тиімді.

Әр ұстаздың жұмысына өзгеріс енгізуі заман талабына сай міндетті болуы керек. Оқытудың проблемалық мәселесіне байланысты өз педагогикалық тәжірибемізге өзгеріс енгізіп отыруымыз шарт. Қазіргі кезде, бағдарламаның жеті модулі оқу процесінде табысты қолданып жүр. Олар:

1. Оқыту мен оқудағы жаңа тәсілдер;
2. Сыни тұрғыдан ойлауға үйрету;
3. Оқыту үшін бағалау мен оқытуды бағалау;
4. Оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану;
5. Талантты және дарынды балаларды оқыту;
6. Оқушыларды жас ерекшеліктеріне сәйкес оқыту және оқу;
7. Оқытудағы басқару және көшбасшылық.

Бұл модульдердің барлығы сабақ өткізу барысына өте қолайлы. Оқытуда ақпараттық – коммуникациялық технологияны басшылыққа ала отырып, алты модульді сабақ өткізуде кірістіре шебер қолдана білу.

Сонымен қатар, функционалдық сауаттылықты арттыруда, ақпараттық – коммуникациялық технологиялардың қолдануын қарастыруға болады. Жаңа ақпараттық технологияның негізгі ерекшелігі бұл оқушыларға өз бетімен немесе бірлескен түрде шығармашылық жұмыспен шұғылдануға ізденуге өз жұмысының нәтижесін көріп өз өзіне сын көзбен қарауына және жеткен жетістігінен ләззат алуға мүмкіндік береді. Ол үшін мұғалім өткізетін сабағының түрін дұрыс таңдай білу қажет. Сабақты сәтті ұйымдастырудағы басты мақсат, оқушының сабаққа деген қызығушылығын арттырып бүгінгі заман талабына сай білім беру. Сабақтың сәтті өтуі біріншіден мұғалімнің біліміне, іскерлігіне, тәжірибесіне байланысты болса, екіншіден, сабақ материалына, ал үшіншіден, сынып типіне, төртіншіден, мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынасқа байланысты. Сабақты тартымды әрі сәтті өткізе білу мұғалімдер қауымынан көп ізденуді, білімділікті, қабілеттілікті және тапқырлықты қажет етеді.

Ізденушілік пен білімділікті оқушы бойынан талап ететін болсақ, онда оқушыға үнемі бағыт беріп отыру керек. Әрине, оқушылар арасында қабілетті, дарынды оқушылар мен енжар, жалқау оқушылар кездесіп жатады. Жалқау, енжар оқушының сабаққа қабілетін ояту үшін дәл осы ақпараттық технологияның пайдасы бар. Яғни, ол оқушыны немен қызықтыруды ойласақ, ол өз бойындағы дарынын көрсете алады. Қазіргі таңдағы жалқау, енжар бала ол ғаламтор, теледидар, планшет, телефонға тәуелді бала. Пайдасынан зияны көп әлеуметтік желілерде отыратын оқушы, яғни оқулық оқуға уақыты жоқ. Оның қызығушылығын ояту үшін информатика пәнімен тарих сабағын байланыстырып, компьютерлік бағдарламалар (Microsoft Office PowerPoint, слайд шоу, видео ролик, аудио) арқылы жасалатын ізденіс тапсырмалар беру. Мысалы: оқушының Абылай хан туралы мәліметтер жинақтап, презентация құруы. Яғни, бұл жоба құрастырудың бастамасы, мұғалім бағыт бере отырып, бұл шағын жобаны, ғылыми жұмысқа айналдыру арқылы оқушының қызығушылығы, іздену қабілеті арта түседі. Осылайша, ақпараттық технологияның элементтерімен оқушылардың қызығушылығын,

интеллектуалдық танымын, білім сапасын арттыруға болады. Яғни, «Нашар мұғалім ақиқатты өзі айтып береді, ал жақсы мұғалім оқушының өзін ізденуге жетелейді»-деген Ж.Дистервергтің тұжырымдамасы тегін айтылмаған.

«Оқу және жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясының элементтерін ақпараттық технологияға кірістіру арқылы оқушылар тыңдаушылардан белсенді, ізденуші, ойланушы дәрежесіне дейін көтеріледі. Мұғалім – осы әрекетті ұйымдастырушы, бағыттаушы. Ой салу – ұстаз тарапынан, ойлану-шәкірт тарапынан, ойланту-(ойлауы жетіспей жатқан оқушыға түрткі жасап, ойлантуға, ізденіс жолына алып келу) ұстаз тарапынан, бір шешімге келу – оқушы тарапынан жүзеге асады. Тарих сабағында оқушылардың коммуникативтік құзіреттілігін қалыптастыруда СТО технологиясының маңызы зор. Себебі оқушылар әртүрлі ақпарат көздерімен сусындап өз түйінін айта білуі керек. СТО технологиясының стратегияларын пайдалана отырып, өткізген сабақтардың берер әсері мол. Оқушылардың белсенділігі артып, келесі сабақты асыға күтеді. Олардың тарихты оқуға деген қызығушылығы мен қажеттілігі қалыптасады. [3]

Басқаша айтқанда оқу бар, бірақ сонымен бірге оқуды үйрету де бар. Адамдар ойлауға қабілетті және ойлау туралы ойлануға да қабілетті. Кейінгі оқу үдерісінде мұндай ойлаудың нәтижелерін саналы қолдану оқушыға:

- білім міндеті қоятын талаптарды түсінуге;
- жеке ойлау үдерісін және олардың жұмыс қағидаттарын зерттеуге;
- міндеттерді орындау стратегияларын әзірлеуге және ойластыруға;
- нақты міндет үшін сәйкес келетін стратегияларды таңдауға көмектеседі.

Осы төрт тармақты іске асыру үшін оқушылардан оқуды үйрену талап етіледі. Мұғалімдер өз кезегінде, өзінің сабақ беруіне емес, оқушылардың оқу ептілігін дамытуға назар аударуы тиіс. Осы мақсатта мұғалім оқыту ортасын құру керек, соның арқасында оқушылар ақпаратты енжар қабылдамай, оқу үдерісіне белсенді қатысатын болады. Әңгімеге арқау болған бөлімнің негізгі идеясы ақпарат беріледі дегенге саяды, бірақ білім мен түсінік оқушы бойында қалыптасады, ал мұғалім – бұл үдерісте көмек көрсететін жан. [4, б 69]

Қазіргі замандағы тарих пәнінің міндеті – ақыл-ой потенциалы жетілген, өткенді есте сақтай алатын адамды жасау ғана емес, өзінің ұлттық бастауын жақсы білетін, бұл дүниеде өзінің орнын таба алатын тұлғаны қалыптастыру. Кез келген ортада еркін пікір алмаса алатын, өз көзқарасын дәлелдеп, қорғай алатын белсенді азамат тәрбиелеу үшін оқыту үдерісінде жаңа тәсілдерді тиімді пайдалану арқылы іске асыруға болады. [1, б 25]

«Адам ұрпағымен мың жасайды» дейді дана халқымыз. Ұрпақ жарастығы миллион жылдарды қамтып келеді. «Надан жұрттың күні – қараң, келешегі тұман» - деп М.Дулатов айтқандай, тәуелсіз еліміздің тірегі – білімді ұрпақ емес пе. Сол білімді ұрпақты тәрбиелеу, оқыту ұстаздың басты парызы болып табылады.

Әдебиеттер

1. ҚР Білім туралы Заңы

2. Керімбекова А. Сын тұрғысынан ойлау технологиясы арқылы үйрету// Білім – Образование.- 2009. – №4. – Б.47-48
3. Қазақстан тарихы қазақстан мектебінде №4/34-2012
4. Мұғалімге арналған нұсқаулық
5. «Қазақстан журналы» 2009 жыл

РАЗВИТИЕ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ ГРАМОТНОСТИ ЧЕРЕЗ МОДЕЛИРОВАНИЕ

Тофан М.В., Уркунова Г.Г.

КГУ «Кокпектинская СОШ»

Бухар Жырауский район, Карагандинская область, Республика Казахстан

«Я слышу – я забываю, я вижу – я запоминаю, я делаю – я понимаю». Эти слова Конфуция мудрость раскрывают главную цель среднего образования в Республике Казахстан по предметам образовательных областей «Математика и информатика», которая заключается в обеспечении качественного вовлечения учащихся в математическую деятельность..., приобретение практических навыков..., создание практической основы...[1, стр. 3], формирование у обучающихся информационной компетенции..., ознакомление с одним из языков программирования и принципам моделирования. [1, с. 63]

Применение метода моделирования в учебном занятии позволит развивать математическую грамотность, использовать приобретенные знания и умения в практической деятельности и повседневной жизни для:

- создания простейших моделей объектов и процессов;
- проведения компьютерных экспериментов с использованием готовых моделей объектов и процессов.

Для создания ситуации успеха на уроках математики и информатики учителя используют различные педагогические технологии, и большое значение среди них занимает технология моделирования.

Процесс моделирования на уроках математики состоит из трех этапов:

1. выбор цели и построение математической модели, соответствующей данной задаче;
2. исследование построенной модели (решение математической задачи);
3. толкование результатов исследования модели, установление соответствия полученного результата целям исследований.

Применение компьютера на уроках информатики позволяет активно использовать метод моделирования для создания и исследования моделей. Могут быть разработаны различные пути построения компьютерных моделей, а именно:

- создание компьютерной модели в форме проекта в программах 3D моделирования, на одном из языков программирования (Visual Basic, Delfi);

- построение компьютерной модели с использованием графических редакторов, электронных таблиц, редактора презентаций, систем управления базами данных и т. д.

Моделирование с использованием компьютера позволяет проводить:

- моделирование окружающего мира в среде графического редактора.

Примеры: план местности, план посадок на садовом участке, план посадок цветов на клумбе, план комнаты или квартиры;

- моделирование составных документов. Примеры: «Поздравительная открытка», «Музыкальная открытка», «Пригласительный билет», «Меню столовой или кафе» и т.д.

- конструирование – один из способов моделирования. Конструирование предполагает разработку совместимых типовых элементарных объектов (деталей) и создание более сложных объектов из этих деталей.

Так же в современных школах внедряется сравнительно новое и интенсивно развивающееся научное направление – Робототехника.

Теория робототехники опирается на такие дисциплины, как электроника, механика, информатика, а также радиотехника и электротехника.

Изучение робототехники позволяет решить следующие задачи, которые стоят перед информатикой как учебным предметом. А именно, рассмотрение линии алгоритмизация и программирование, исполнитель, основы логики и логические основы компьютера.

Также изучение робототехники возможно в курсе математики (реализация основных математических операций, конструирование роботов), технологии (конструирование роботов, как по стандартным сборкам, так и произвольно), физики (сборка деталей конструктора, необходимых для движения робота-шасси).

Примеры на моделирование:

1. Постройте информационные модели вашей комнаты (например, графическое представление и словесное описание). Какую из этих моделей вам легче построить?

2. Постройте какую-либо математическую модель вашей комнаты, например, с целью вычисления объема комнаты или определения того, какой процент площади пола свободен от мебели.

4. Постройте несколько моделей движения маятниковых часов. Сравните эти модели.

5. Формализуйте условие следующей задачи: арбуз весит три килограмма и еще пол-арбуза. Сколько весит арбуз?

6. Требуется смешать 3 части песка и 2 части цемента. Сколько цемента и песка в отдельности надо взять, чтобы получить 30 кг смеси?

7. Изобразите при помощи отрезков ситуации:

- а) купили p кг яблок, а груш на t кг больше;

- б) купили p кг яблок, а груш в 2 раза больше.

8. Постройте вспомогательные модели и с их помощью найдите решения следующих задач:

а) На одной полке на 6 книг больше, чем на другой. Сколько книг нужно переложить с одной полки на другую, чтобы книг стало поровну?

б) Если с одной полки переложить на другую 6 книг, то на обеих полках книг будет поровну. На сколько книг на одной полке больше, чем на другой?

в) На одной полке на 6 книг больше, чем на другой. На сколько книг будет больше на одной полке, чем на другой, если с первой полки переложили на другую 10 книг?

г) На первой полке на 6 книг больше, чем на второй. На сколько книг будет на первой полке больше, если со второй полки переложить на первую 10 книг?

В международном исследовании PISA для проверки достижения уровня компетентности «рассуждение» предполагаются задачи, в которых учащиеся выделяют проблему, формулируют, и разрабатывают математическую модель решения и его интерпретацию в соответствии с предложенной в задании ситуацией. [3, с.6]

Примеры заданий на построение и исследование модели для подготовки учащихся к международному исследованию PISA:

1. ПАРКЕТ. Длины сторон комнаты 5,5 м и 6 м. На пол нужно положить паркет (паркет – это дощечка имеющая форму прямоугольника с размерами 30 см × 5 см).

Вопрос № 1. Сколько дощечек паркета нужно для обивки пола?

Вопрос № 2. Сколько литров паркетного лака надо для того, чтобы покрыть паркет в два слоя? (на 1 м² расходуется 0,25 литров лака, при покрытии один раз)

Вопрос № 3. В каких банках выгоднее купить лак, если в магазине имеются банки по 2 и 3 литра?

2. ДАЧНЫЙ УЧАСТОК. Два дачных участка огородили забором одинаковой длины. Первый участок имеет вид прямоугольника со сторонами 60 м и 100 м, а второй – вид квадрата. По периметру участка хозяева сажают плодовые деревья, расстояние между деревьями 3,5 м.

Вопрос № 1: Какой из этих участков больше по площади?

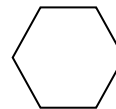
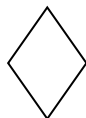
Вопрос № 2: На каком участке можно посадить больше деревьев?

3. БАСКЕТБОЛЬНОЕ КОЛЬЦО. Во дворе у Марата вкопан столб с баскетбольным кольцом. Со своего крыльца Марат видит кольцо под углом 60°.

Вопрос № 1: С какой еще точки двора Марат видит кольцо под таким же углом?

Вопрос № 2: Какую фигуру составляют все такие точки?

А) Б) В) Г) Д)

4. КРАСКА. Для того чтобы получить краску оранжевого цвета, нужно смешать красную и желтую краски. Причём красной краски нужно взять в 3 раза меньше, чем желтой.

Вопрос № 1: Необходимо получить 12 литров оранжевой краски. Сколько литров желтой краски нужно взять?

Вопрос № 2: Есть 6 литров красной краски и 19 литров жёлтой. Какое наибольшее количество оранжевой краски (в литрах) можно из них получить?

А) 6 Б) 16 В) 18 Г) 24 Д) 25 Е) 36

5. КЛУМБА. Прямоугольная клумба площадью 64 кв. дм разделена на три части. Квадрат со стороной 4 дм занимают синие цветы, а оставшаяся площадь поровну поделена между красными и белыми цветами. (рис.1)

Рисунок 1

Вопрос: Какую площадь занимают белые цветы?

6. ПАССАЖИР. Из города А в город Б выехал автобус. Весь путь он пройдёт за 64 минуты. Пассажир уснул спустя 16 минут после отправления и проспал половину оставшегося времени. (рис.2)

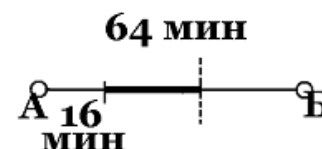

Рисунок 2

Вопрос: Сколько времени пассажир бодрствовал?

7. ШИРИНА РЕКИ. Кайрат пытается узнать примерную ширину реки. В качестве единицы изменения он использует длину одного шага. (рис.3)

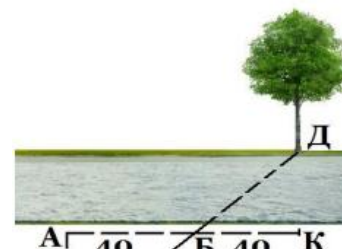

Рисунок 3

Вопрос № 1: Чему равна примерная ширина реки в шагах (т.е. отрезок ДК)?

Вопрос № 2: Чему может быть равно расстояние от Васи до дерева в шагах (отрезок ВД)?

А) 50 Б) 60 В) 80 Г) 100 Д) 140

Необходимость владения методикой моделирования связана с необходимостью решения психологических и педагогических задач. Когда ученики строят различные модели изучаемых явлений, этот метод выступает в роли учебного средства и способа обобщения учебного материала, помогает детям «учиться активно», формирует универсальные учебные действия.

Освоение моделирования как основного инструмента познания и практической деятельности человека - одна из стратегических целей образования. Использование этого метода направит учащихся на применение приобретенных знаний и умения в практической деятельности и повседневной жизни.

Литература

1. Учебные программы по предметам образовательных областей «Математика и информатика» уровня основного среднего образования для 5-9 классов общеобразовательных школ.- Астана,2013

2. Государственная программа развития образования РК на 2011-2020 годы/ Указ Президента Республики Казахстан №1118. – Астана: Акорда,7 декабря 2010 года

3. Сборник заданий по развитию и оцениванию математической грамотности учащихся/сост.: Б.Н.Бигельдинова, К.И.Шубакова, К.С.Ахметкаримова. – Караганды: РИО ИПК ПР, 2015.

СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ–КЕҢ АУҚЫМДЫ ДАҒДЫЛАРДЫҢ БІРІ

Тургамбекова С.С., Жуманова С.А.

Қарағанды қаласы, № 61 ЖББОМ КММ

«Функционалдық сауаттылық» ұғымы алғаш рет өткен ғасырдың 60-шы жылдары ЮНЕСКО құжаттарында пайда болды және кейіннен зерттеушілердің қолдануына енді. Функционалдық сауаттылық, кеңінен алғанда, білім берудің (бірінші кезекте жалпы білім беруді) көп жоспарлы адамзат қызметімен байланысын біріктіретін тұлғаның әлеуметтік бағдарлану тәсілі ретінде түсіндіріледі. Қазіргі тез құбылмалы әлемде функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторлардың біріне айналуға.

Бұдан білім беру саласына өзгерістің қажет екенін анық көрсетеді. Технология, коммуникация мен ғылым салалардағы мұндай елеулі өзгерістер әлемдік экономикаға айтарлықтай ықпал ете отырып, ХХІ ғасырда табысты болу үшін әрбір адамға қажетті білім мен дағдыларды алға тартады.

Ал, бұл дағдыларды қалыптастыру үшін «Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартыда» бастауыш білім берудің мақсатын төмендегі кең ауқымды дағдылар негіздерін меңгерген білім алушы тұлғасының үйлесімді қалыптасуы мен дамуына қолайлы білім беру кеңістігін жасау көрсетілген[2]:

- 1) білімді функционалдықпен және шығармашылықпен қолдана білу;
- 2) сын тұрғысынан ойлау;
- 3) зерттеу жұмыстарын жүргізе білу;
- 4) ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдана білу;
- 5) коммуникацияның түрлі тәсілдерін, оның ішінде тілдік дағдыларды меңгеру;
- 6) топпен және жеке жұмыс істеу дағдылары.

Жоғарыда келтірілген кең ауқымды дағдылардың бірі сын тұрғысынан ойлау дағдысын оқушы бойында қалыптастырудың жолдарын қарастырып көрейік.

Әр күні өзгеріске толы бүгінгі жауапты кезеңде заман көшінен қалып қоймай уақыт талабына сай ертеңгі болашақ жас ұрпақты білімді етіп тәрбиелеу ұстаздарға зор жауапкершілікті жүктейді. Сол талапқа сай болу біздің міндет, білім алушының функционалдық сауаттылығын арттыру - білім алуғағы дербестікті, ақпарат пен технологияны пайдалана білуді, проблемаларды шешуді, іскерлік пен сыни тұрғыда ойлауды қарастырады.

Сыни ойлау-бұл саналы мағынаны іздеу: өзінің көзқарасымен қоса, басқалардың да пікірін ескеріп, қандай да бір объективті ойлау мен өзіндік қате сенімінен бас тарта білу. Сыни тұрғыдан ойлау жаңа идеяларды ұсынуға және жаңа мүмкіндіктерді көруге қабілетті, мәселелерді шешу кезінде маңызы зор. Сын тұрғысынан ойлауды дамыту деген ұғымды кез - келген жаңа идеяны сол күйінде қабылдау немесе оған түбегейлі сенім арту емес, ол идеялардың негізгі себептерін, жүзеге асыру жолдарын және нәтижесін білу, оларды өз ортаңа, өз мүмкіндігіңе, өз керегіңе, өз іс - әрекетіңе лайықты кіріктіру, талдау, ой елегінен өткізу, яғни проблемаға сыни тұрғыдан қарап, өз мақсатына пайдалана білу.

Бастауыш сыныптарда сыни ойлай отырып мәтінді оқытудың өз ерекшеліктері бар. Себебі дәстүрлі түрдегі мәтінмен жұмыста оқушылар тек мәтінің мазмұнын баяндау мен сұрақтарға жауап беру арқылы шектеліп қалады. Бұл оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын төмендетеді. Оның үстіне оқушылардың арасында кітап оқуға қызықпайтындар көбеюде. Мәтінді оқи отырып, оқушылардың сыни ойлауын дамыту - негізгі қажеттіліктердің бірі. Мұғалім оқушының өзін ізденуге жетелейді, ойлануға үйретеді, оқушы белсенділігін арттыруды көздейді. Ал оқушы белсенділігінің артуы оны шығармашылыққа жетелейді.

Сыни тұрғыдан ойлауды дамыту үшін мына төмендегі шаралар орындалуы шарт:

- Сын тұрғысынан ойлауды тудыру үшін уақыт керек.
- Оқушыларға ойланып – толғануға, ойын ашық айтуға рұқсат беру.
- Әр түрлі идеялар мен пікірлерді қабылдай білу керек.
- Үйрену барысындағы оқушылардың белсенді іс - әрекетін қолдау.
- Кейбір оқушылар түсіп қалған қолайсыз жағдайларды әжуаға айналдырмау.
- Оқушылардың бір– бірінің жауабына жасаған сынының дәлелді, дәйекті болуын талап ету.
- Сын тұрғысынан ойлауды бағалау.
- Өз пікірін ашық білдіруді талап ету қажет.

Тек сонда ғана олар: Мен осы мәселе туралы не ойлаймын? Осы мазмұннан алған ақпарат менің бұрынғы осы мәселе туралы білетініме сәйкес пе? Осы ақпаратты үйрене отырып мен бірдеңе жасай аламын ба? Маған бұл ойлар, идеялар қаншалықты әсер етті деген сауалдар төңірегінде ойлауға үйренеді. Мәтінді оқи отырып сыни ойлауды жүзеге асыратын, оқытуда қолданылатын стратегиялар. Стратегия - философия, әдістемелік ұстаным. Мұғалім мен оқушы кез келген стратегияның әдіс-тәсілін, қыр-сырын жетік түсіне білуі қажет. Сонда ғана жұмыс нәтижелі болмақ. Стратегиялар оқушыларды шығармашылықпен әрекет етуге, ізденімпаздыққа баулиды, еркін, терең, жан-жақты ойлауына, үздіксіз жұмыс жасауына жол ашады.

Жұмыстың ыңғайына қарай стратегияларды өзгертіп те жіберуге болады. Стратегияларды пайдалана отырып, сабақ құрылымын жоспарлауға

шығармашылықпен қарау, әдістемелік лабораторияны жинақтау секілді мүмкіндіктерге қол жеткізуге болады.

Оқытудың осындай жаңа әдістерін сабаққа ендіру бүгінгі таңда әрбір ұстаздың басты мақсаты болуы керек. Себебі, елімізге заман талабына сай қалыптан тыс ойлай алатын, шұғыл шешімдер қабылдай білетін, белсенді, шығармашыл азаматтар қажет. Сабақта тек білімділік мақсаттарды шешіп қоймай, балалардың жекелік қасиеттерін, қабілеттерін дамытудың жолдары қарастырылуы қажет. Мұғалім бұл жүйемен жұмыс жасағанда, үнемі оқушы санасында болып жатқан өзгерістерді бақылап, оның дамуын жан-жақты зерттей отырып, өз сабақтарын соған сай өзгертіп отыруы тиіс. Әйтпесе, жаңа жүйенің құны болмайды.

Шындығында, сын тұрғысынан ойлауды зерттеу және үйрену тәжірибелерінің ұсыныстары бойынша, оқшауланған дағдылар мен нақты фактілерді үйренуге мән беретін үлгілер сыншыл ойлауды шектеп тастайды. Үйрену мен ойлауды ауқымды етіп түсіндіретін және қолдайтын зерттеу салалары—танымдық психология, философия және әртүрлі мәдени білім орталықтары. Оның негізгі төмендегіше:

– Егер оқушы белсенділікпен үйренсе, талдаса және соңында оны өз тәжірибесінің, білімінің бір бөлімі ретінде айта алатын болса;

– Егер оқушы өз ойлау іс-әрекетінде түрлі стратегияны қолданса, онда олардың білімі өсу деңгейінде болатынын байқауға болады;

– Оқушылардың жаңа үйренгенін нағыз өмірдегі тапсырмаларға қолдану мүмкіндігі болса, онда олардың үйренуі мен сыни ойлау деңгейі өседі;

– Оқушының білім деңгейі ол оны өзінің байырғы білмі мен іс-тәжірибесі негізінде алса;

– Оқушыға байырғы білім мен жаңа ақпаратты сабақтастыруға мүмкіндік жасалса.

– Мұғалім ой мен тәжірибенің әртүрлілігін және мәнін түсінсе, сонда ғана сыни ойлау мен үйрену іс-әрекеті болады.

– Бірлесіп үйренгенде оқушылар жұппен, кішігірім топтарда ортақ проблемаларды талқылағанда, ортақ тақырып тапқанда, жаңа идеяларға шығармашылықпен қарау тұрғысында, жаңа идеяларға шығармашылықпен қарау тұрғысында, жаңалықтар ашу барысында жұмыс жасайды.

Міне, сондықтан біз өз сабақтарымызда күнделікті оқыту процесінде оқушының толғанысын ұйымдастыруға, өзіне, басқаға сын көзбен қарап, баға беруіне жағдай жасаймыз. Оқушылар өз ойларын, өздері байқаған ақпараттарды өз сөздерімен айта алады және бір-бірімен әсерлі түрде ой алмастыру, ой түйістіру мақсатында бірлесіп жұмыс жасайды.

Бұл жұмыстарды – ойды қайта түйіп, жаңа өзгерістер жасауға тиімді Бес жолды өлең, Венн диаграммасы, Еркін жазу, Семантикалық карта, Т кестесі сияқты стратегияларды әр сабақтың ерекшелігіне, ауыр-жең дігіне қарай лайықтап қолданамын.

Сын тұрғысынан ойлаудың дағдыларын дамыту сыныпта тиісті орта жасауды талап етеді.

1. Оқыту климаты үшін мұғалім мен оқушы бірге жауапты болады. Оқушылар өз бетімен сұхбаттасу сұрақтарын дайындайды, мысалы, ізденіс тобына рөлдерді бөліп беру, сондай-ақ өз бетімен презентация және басқаларды дайындау үшін стратегияларды дайындау.

2. Мұғалімдер оқушылар үшін, оларды қолдай отырып, олар өзінің ойшыл стратегияларымен бөліскенде ойларын моделдейді. Мұғалімдер өз білімін емес, басқаларды мұқият тыңдай отырып, әр пікірге сыйластықпен қарап, адамдардың сыни ойлауының қалай жүзеге асатынын моделдейді.

3. Сыныпта ізденіс және ашық атмосфера жасалған. Мұғалімдер және оқушылар «Егер, не болар еді? және неге? деген жоғарғы деңгейдегі сұрақтарды жиі қолданады.

Оқушылар кез келген тапсырмалардағы барлық мүмкін рөлдерді орындай отырып, үйрену жауапкершілігін өзіне алады. Сонымен бірге, олар жобалау, болжау үшін, ақпарат жинау үшін, оны йымдастыру үшін және нәтиже бойынша сұрақ қою үшін әр түрлі стратегиялар пайдаланады.

4. Оқушыларға мұғалімнің қолдауы қажет жағдайда ғана көрсетіледі. Қолдау ашық түрде емес, ол астыртын, жетекші сұрақтар арқылы немесе жоғарғы деңгейдегі «ал егер басқа қырынан қарасаң қалай болар еді, сен жасап көрдің бе?» сұрақтар арқылы ұсынылады.

5. Жұмыс істеуге қолайлы жағдай жасалған ортаны ұйымдастырудың да үлкен мәні бар. Сыныпта оқушылар кез-келген уақытта жауаптар іздестіруде немесе ұжымдық зерттеулерде қажетті кітапты немесе сөздікті ала алатындай, өздерін еркін сезінулері керек. Осы аталған бағыттарды біз өз тәжірибемізде бір-бірімен ұштастырғанда оқушылардың сыни ойлауын дамытуға үлкен мүмкіндік барын байқадық.

Сыни ойлау ақпарат алудан басталып, қаралатын мәселеге байланысты шешім қабылдаудан аяқталады. Сыни тұрғыда ойлауға қалыптасқан оқушының функционалды сауаттылығы да дамып, өзіне анық мақсат пен міндет артады және өзіне деген сенімділігі пайда болады. Нәтижесінде неғұрлым дамытылған оқушының жеке тұлғасы қалыптасады.

Қортындылай келе, оқушылардың функционалды сауаттылығын қалыптастыруға бағытталған білім мазмұнын игерген білім алушылар білімдері мен біліктері өмірлік жағдаяттарда қолдана білуді, әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істей білуді және алынған ақпараттарды сыни тұрғыдан бағалай білуді, өзінің болжамдарын ұсыну және зерттеулер жүргізу, өзінің ойын негіздей білуді; іскерлігі мен дағдыларын адами іс-әрекеттердің әртүрлі салаларында, сондай-ақ тұлғааралық қарым-қатынас пен әлеуметтік қатынастарда өмірлік міндеттерді шешу үшін пайдалануды қамтамасыз етеді. Жалпы білім саласында болып жатқан оң өзгерістерден кеш қалмай, жақсы жаңалықтардың жаршысы болып талмай талаптансақ, еңбектенсек нұр үстіне нұр болары сөзсіз.

Әдебиеттері

1. Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты
<http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1500000327>

2. Орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында бастауыш мектепке (2-4 сыныптар) арналған оқу бағдарламасы.

3. «Оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауын дамыту нысандары мен әдістері» С. Мирсеитова, 2011 жыл.

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ И КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ ПОСРЕДСТВОМ ИГР НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Тусупбаев Е.Ж.

**КГУ гимназия №1
г. Караганда, Республика Казахстан**

Современный этап развития нашего общества характеризуется глубокими экономическими и социальными преобразованиями. Поэтому необходимо ориентировать процесс обучения на формирование готовности личности к постоянно меняющимся запросам социума, к сотрудничеству с другими людьми. Главная задача современной школы – это раскрытие способностей каждого школьника, воспитание личности, готовой к жизни в конкурентном мире. Чтобы быть успешным, необходимо быть коммуникативным, способным адаптироваться, взаимодействовать и управлять процессами общения.

Коммуникативные умения необходимо формировать в младшем школьном возрасте, так как он является самым благоприятным для ребенка.

Активизация коммуникативной деятельности младших школьников предполагает процесс побуждения учащихся к энергичному, целенаправленному общению.

Коммуникативные умения представляют собой сложную группу качеств, в которую входят: дружеское расположение, желание и умение сообща играть, трудиться и просто общаться, считаться с интересами и замыслами товарищей, добиваться общей цели, оказывать помощь друг другу, проявлять организованность и ответственное отношение к поручениям и обязанностям, заботу об общем деле.

Приёмы и методы, направленные на формирование коммуникативных навыков на уроках физической культуры:

- речевые действия как средства регуляции собственной деятельности;
- выполнение общеразвивающих упражнений под стихотворное сопровождение (стихи помогают организовать мыслительную деятельность, способствуют развитию координации движений, тренируют память);
- общение и взаимодействие с партнёрами по совместной деятельности;
- комментирование выполняемых упражнений, дополнение ответов других, высказывание своих версий;
- с достаточной полнотой и точностью выражать свои мысли в соответствии с задачами;
- составлять свои комбинации упражнений, учить не только показывать двигательное действие, а и проговаривать упражнение, объяснять его

актуальность для решения поставленных задач, уметь аргументировать свою позицию;

- способность действовать с учётом позиции другого и уметь согласовывать свои действия;

- в командных играх и эстафетах создавать условия для понимания того, что всегда есть несколько точек зрения на проблему, уметь находить плюсы и минусы в каждой точке зрения, усилению коллективной позиции за счёт суммирования плюсов и устранения минусов;

- уметь работать в группах, парах, соперничающих командах;

- создавать условия для решения задач формирования коммуникативных умений в процессе групповой работы;

- следование морально-этическим и психологическим принципам общения и сотрудничества.

Примеры стихотворений, считалок:

Для построения:

Сколько нас? Давай считать:

Раз, два, три, четыре, пять.

Это Надя, это Миша.

Рядом – Рита, Вера, Гриша.

Для ходьбы:

Вот поезд наш едет,

Колеса стучат,

А в поезде нашем

Ребята сидят.

Для бега:

Раз-два, раз-два,

Замелькали пятки,

Как чудесно босиком

Бегать на зарядке своей практике на уроках физической культуры в начальных классах часто используем игровые технологии, как групповые, так и игры в паре, поскольку эти технологии позволяют в естественной и непринужденной атмосфере формировать коммуникативные навыки.

Игровая форма занятий создается на уроках физической культуры при помощи игровых приемов и ситуаций, которые выступают как средство побуждения, стимулирования учащихся к учебной деятельности [2].

Игра способна стать тем инструментом, который комплексно обеспечивает:

- успешность адаптации ребёнка к новой ситуации развития;

- сохранение и совершенствование на протяжении всего начального образования достижений дошкольного периода развития;

- развития младшего школьника как субъекта собственной деятельности поведения, его эффективную социализацию;

- сохранение и укрепление его нравственного, психического физического здоровья и. т.д.

Выбор игры определяется учебно-воспитательными целями урока. Игра должна быть доступна для учащихся, соответствовать их потребностям и интересам.

Для ребят младшего школьного возраста игры имеют исключительное значение: игра для них – учеба, труд, серьезная форма воспитания, способ познания окружающего.

Первоначальное обучение включает в себя работу с партнером для улучшения коммуникативных навыков в небольших группах. Учащиеся совместно работают друг с другом, меняются ролями и выполняют правила игр. Учащиеся совершенствуют творческие и коммуникативные навыки через активную двигательную деятельность.

Творчески используя игру как эмоционально-образное средство влияния на детей, стараемся пробуждать у них интерес, воображение, добиваясь активного выполнения игровых действий.

Сюжетные игры направлены на раскрепощение учащихся, которые выполняют определенные роли, проигрывают определенный сценарий, диалог. Например, диалог от имени животных и растений. Сюжетная игра не занимает много времени, дети с интересом и вниманием следят и участвуют в ней. Игры этого вида строятся с учётом опыта детей, имеющихся у них представлений и знаний об окружающей жизни, профессиях, средствах транспорта, явлениях природы, образе жизни и повадках животных и птиц. При её проведении вначале рассказываем о сюжете игры, объясняем роль ведущего, распределяем роли. Роли могут распределяться в соответствии с педагогическими задачами (поощрить и активизировать застенчивого ребёнка или, наоборот, показать на примере активного, как важно быть смелым и ловким). В ходе игры следим за точностью движений, за дозировкой нагрузки, поддерживаем и регулируем эмоционально-положительное настроение и взаимоотношение детей. Учащиеся учатся быстро действовать в создавшейся игровой ситуации, оказывать товарищескую поддержку, добиваться осуществления общей цели и при этом испытывать радость. В конце игры вместе с детьми оцениваем поступки тех ребят, кто проявил смелость, ловкость, товарищескую взаимопомощь и взаимовыручку.

Сюжетно-ролевая игра «Два мороза». Линиями отмечаются два «города» в разных сторонах зала. В одном «городе» собираются все игроки. Из числа игроков выбирают двоих учащихся. Это «водящие – два Мороза». По сигналу учителя они обращаются к игрокам со словами: «Мы – два брата молодые, Два Мороза удалые: Я – Мороз Красный Нос, Я – Мороз Синий Нос. Кто из вас решится в путь - дороженьку пуститься?»

Учащиеся хором отвечают: «Не боимся мы угроз, И не страшен нам мороз!» Они начинают перебегать из одного города в другой. «Морозы» их ловят. Тот, кого им удастся запятнать, считается «замороженным». Он остаётся на том месте, где был пойман, и должен с распростёртыми руками преграждать путь. Когда «замороженных» окажется так много, что пробегать станет трудно, игра прекращается. Победителями считаются те, кого ни разу не «заморозили».

Задача учителя состоит в том, чтобы научить детей играть активно и самостоятельно. Только в этом случае они приучаются сами в любой игровой ситуации регулировать степень внимания и мышечного напряжения, приспособливаться к изменяющимся условиям окружающей среды, находить выход из критического положения, быстро принимать решение и приводить его в исполнение, проявлять инициативу, т.е. дети приобретают важные качества, необходимые им в будущей жизни.

С помощью подвижных игр на уроках физической культуры у младших школьников мы формируем следующие коммуникативные навыки: Умение слушать и слышать друг друга: игра «Словесный волейбол», «Паровозик».

Умение согласованно выполнять совместную деятельность, распределять роли, взаимно контролировать действия друг друга, уметь договариваться: Игры «Нос к носу», «Ладонка к ладонке», «Коленка к коленке», «Ухо к уху», «Паровозик». Игры, направленные на формирование чувства дружбы, взаимопомощи, взаимовыручки, коллективизма: «Гонка мячей по кругу», «Передал – садись», «Вороны и воробьи».

Для развития творческих способностей можно провести игру «Собери слово». Класс делится на две команды. Каждой команде учитель дает карточку со словом из трех букв: «Мяч» и «Гол». Игроки должны составить слово из собственных тел на полу. На подготовку дается примерно 3–5 минут. После этого команды по очереди представляют свои задания, а другая команда должна прочесть слово.

Таким образом, в игре вырабатывается коллективизм, способность жертвовать своими интересами для победы команды, желание видеть и понимать коллективный интерес в каждый момент состязания. Воздействие коллектива на участника игры может быть жёстким, сильным, действенным, что способствует развитию соответствующих качеств личности.

В игре физические, эмоциональные, умственные качества учеников включаются в творческий процесс, при котором учащиеся вступают в социальное взаимодействие, а значит должны обладать коммуникативной и социальной компетенцией.

Литература

1. Арефьева О.М. Особенности формирования коммуникативных универсальных учебных умений младших школьников/ О. М. Арефьева //Начальная школа плюс до и после. - 2012. - № 2. - С.74-78: табл. - Библиогр.: с. 78
2. <https://nsportal.ru/shkola/fizkultura-i-sport/library/2015/03/23/podvizhnye-igry-kak-sredstvo-formirovaniya>
3. Smk.edu.kz Учебный план « Физическая культура» 1 класс

РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ В ОБЛАСТИ ЧТЕНИЯ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Хайруллина Г.Д.

**Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» Институт повышения квалификации педагогических работников по Карагандинской области» г. Караганда, Республика Казахстан
г. Караганда, Республика Казахстан**

На любом этапе развития общества постоянно происходят изменения, которые требуют изменений во всех сферах общества, и в первую очередь в образовании. В постоянно меняющемся мире система образования должна быть ориентирована на эти изменения, формируя «способность менять сферы и способы деятельности». В новых условиях процесс обучения должен быть ориентирован на развитие компетентностей, которые будут способствовать реализации концепции «образование через всю жизнь». Для развития компетентности необходимо обладать функциональной грамотностью.

Что же такое функциональная грамотность? По определению данным в словаре методических терминов и понятий функциональная грамотность это - «способность человека вступать в отношения с внешней средой и максимально быстро адаптироваться и функционировать в ней». Функциональная грамотность это есть уровень знаний, умений и навыков, обеспечивающий нормальное функционирование личности в системе социальных отношений, который считается минимально необходимым для осуществления жизнедеятельности личности в конкретной культурной среде».

Современная система образования Республики Казахстан ориентирована на развитие функциональной грамотности, которая включает обучение учащихся самостоятельно добывать знания, анализировать, структурировать и эффективно использовать информацию .

Главой государства Н. Назарбаевым поставлена конкретная задача по принятию пятилетнего Национального плана действий по развитию функциональной грамотности школьников. Эта стратегическая задача требует инициативности, способности творчески мыслить и находить нестандартные решения, умение выбирать профессиональный путь, готовность обучаться в течение всей жизни. Все данные функциональные навыки формируются в условиях школы.

Настоящий Национальный план действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012 - 2016 годы (далее - Национальный план) включает комплекс мероприятий по содержательному, учебно-методическому, материально-техническому обеспечению процесса развития функциональной грамотности школьников. Национальный план призван обеспечить целенаправленность, целостность и системность действий по развитию

функциональной грамотности школьников как ключевого ориентира для совершенствования качества образования Республики Казахстан.

Один из фундаментальных навыков, который мы используем каждый день в нашей жизни - это чтение. Чтение решает многие задачи: коммуникативные, познавательные, воспитательные, эмоционального воздействия. Обучение чтению на уроках английского языка становится необходимой потребностью личности. Обучение чтению на иностранном языке всегда было важной образовательной задачей. И для взрослых, и для детей умение читать открывает возможности получения информации, приобщения к научным и культурным достижениям человечества, знакомства с искусством и жизнью других народов, наслаждения мировой художественной литературой. Умение читать лежит в основе интеллектуального и духовного роста человека, процесс чтения оказывает огромное влияние на формирование личности. Умение читать стало неотъемлемой частью современного быта, в котором человека окружают сотни объявлений, газет, инструкций, другие виды печатной продукции.

Являясь одним из главных видов речевой деятельности, чтение может быть как целью, так и средством обучения. С помощью чтения обогащается активный и пассивный словарный запас слов учеников, формируются грамматические навыки. Компетентностное чтение развивает и других видов речевой деятельности, как правило человек, который много и читает хорошо говорит и грамотно пишет. В то же время, хорошо развитая устная речь ученика способствует обучению чтению, особенно на начальном этапе [1].

На современном этапе обучение чтению является одним из самых проблематичным для учителей английского языка, ввиду того, что современные методы обучения кардинально отличаются от ранее существующих методов. Необходимость пересмотреть подходы к обучению чтению продиктована тем, что нынешние ученики стремятся сдать международные экзамены IELTS, TOEFL и FCE, которые требуют новые подходы к обучению чтению.

Вот пять из наиболее эффективных стратегий обучения для чтения, которые предлагает Джанель Кокс, которая использует свой опыт и знания для создания творческого и оригинального подхода области образования. Она предлагает эффективные стратегий обучения чтению.

1. Графические органайзеры

Графические органайзеры как стратегии обучения используется в классе десятилетиями. Эффективность этой стратегии заключается в том, что ученик имеет возможность сравнить контент текста. Учителям нравится тот факт, что графические органайзеры позволяют ученикам визуально видеть соединения текста, которые они читают. Нет сомнений в том, что каждый ученик в классе воспринимает информацию по-разному. Графический органайзер может помочь удовлетворить потребности каждого ученика. В то время как один ученик считает для себя эффективной диаграмму Венна, другой может воспользоваться семантической картой.

Есть множество разных графических органайзеров, чтобы выбрать, от диаграмм KWL до расположения событий текста в последовательности.

2. Внедрение достижений технологии

Многие учителя могут с уверенностью сказать, что они не встретили ученика, который не любил использовать гаджеты. Достижения современных технологий стали такой неотъемлемой частью всей нашей жизни и их эффективно можно использовать в качестве стратегии чтения в классе. Помимо очевидного выбора использования планшета, чтобы учащиеся могли читать и играть в игры в приложениях, есть много других технологий, которые могут помочь учащимся преуспеть в чтении. Есть такие сайты, как PBSkids.org, которые предлагают множество различных игр для чтения с персонажами, с которыми знакомы ученики. Существует также Suessville.com, который предлагает ученикам интерактивные игры, которые оживляют персонажей доктора Сьюза.

3. Использование текстовой стены (Word Wall)

Стена слов - это эффективная стратегия, которая может способствовать повышению грамотности чтения и письма учащихся. Учителя не только используют эту стратегию, чтобы предоставить студентам справочную информацию, научить основным языковым навыкам и помочь учащимся изучать слова и шаблоны. Помимо непосредственного визуального восприятия, которое студенты могут сослаться на протяжении всего дня, учителя используют слово стены путем включения различных видов деятельности. Вот несколько примеров:

Я размышляю о Слове - Начните с фразы «Я думаю об одном слове ...» Затем дайте ученикам понять, о каком слове вы думаете. Ученики должны использовать ваши подсказки, чтобы определить, какое слово вы думаете из стены слова.

«The Hot Seat». Один ученик выбирает слово со стены слов. Затем другие ученики класса задают вопросы ему, чтобы попытаться выяснить слово, которое задумал ученик.

4. Чтение с пометками

Одним из эффективных стратегий при чтении является «чтение с пометками». Один из наиболее эффективных способов по мере чтения текста позволяет ученику делать пометки, делая сноски ключевых фрагментов информации. Сделав пометки, ученик сможет объяснить их взаимосвязь. Таким образом, процесс заметок поможет ученику составить логическую цепь событий их проанализировать и более эффективно выполнить задание по тексту.

Вышеперечисленные стратегии направлены на развитие функциональной грамотности в области чтения на уроках английского языка.

Литература:

1. Маслыко Е. А., Бабинская П. К. и др. Настольная книга преподавателя иностранного языка. Минск, 1999.
2. Пассов Е.И. Урок иностранного языка в средней школе. – М., 1989.
3. Elizabeth S. Pang, AlgalukiMuaka and others Teaching Reading, International Academy of Education, 2000

4. John M. Hughes Beginning Reading. Evans, London, 1978.
5. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). – М.: Издательство ИКАР. Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. 2009.

БІЛІМ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ АЯСЫНДА ЖАҢАША САБАҚТАРДЫ ЖОСПАРЛАУДЫҢ МАҢЫЗДЫ ТҮСТАРЫ

Хуанай Амангүл

**№50 негізгі орта мектебі КММ
Қарағанды қаласы**

Үміт Майбасова

**«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша педагогикалық
қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты**

Жиырма бірінші ғасы жаңа технология мен ақпараттандыру ғасыры. Өскелең ұрпақтың айбынды болашағы үшін – ең әуелі сапалы білім қажет. Ол үшін еліміздің білім саясатындағы ғылым-техникалық әлеуетін жұмылдыру, ғылымның басым бағыттарын дамыту жолындағы ресурстарды шоғырландыру, оның жетістіктерін өндіріске енгізу инновациялық дамудың негізгі көзі. Білім мен ақпарат дамыған қоғамда білім беру жүйесі инновациялық экономиканың негізгі бөлігі болып табылады. Білім берудің негізгі мақсаты – білім мазмұнының жаңаруымен қатар, оқытудың әдіс-тәсілдері мен әртүрлі құралдарын қолданудың тиімділігін арттыру. Жаңа мазмұндағы білім беру жүйесін мектептерге енгізу үшін орта білім мазмұнын жаңарту аясында бастауыш сынып мұғалімдерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы бойынша өткізіліп жатқан біліктілікті арттыру курстары маңызды жетелеуші фактор болды. Курс барысында біз, жаңаша форматта қызмет ететін мұғалімдер жаңартылған бағдарламаның жалпы ерекшеліктерімен таныстық. Сабақта қолданылатын белсенді оқу әдістері мен тәсілдерін, критериалды бағалаудың екі түрін қарастырдық. Бұл жұмыстармыздың түйіні, негізі ретінде жаңартылған білім мазмұны аясында сабақтарды жаңаша жоспарлауды үйрендік.

Жаңартылған бағдарлама бойынша қысқа мерзімді сабақ жоспар – мұғалімнің күнделікті оқытатын сабақтарының сызбасы. Сабақ жоспарында не оқытылатыны, оған қалай көмектесуге болатыны, сондай-ақ оқуды қалай саралауға болатынын туралы барынша егжей-тегжейлі ақпарат ұсынылады [1. 29 бет].

Сабақтарды жоспарлаудың басты аспектісі ретінде оқушыларға пәнаралық байланыс орнатуға көмек көрсетумен қатар, оқушылардың білім-білік дағдыларының артуына қарай жүзеге асырылатын лайықты педагогикалық тәсілдерді таңдау болып табылатынын мұғалімге арналған нұсқаулық аясында меңгердік. Мысалы, мұғалім оқушылардан пән бойынша білімі мен дағдыларын қолдануын талап ететін проблема шешу тапсырмасын бере алады. Тіпті оқушылардың өз күшіне деген сенімі артып, өз бетінше жұмыс істеп үйренген

күннің өзінде де мұғалім жай ғана сырттан бақылаушы болмай, оқуға «ынталандырушы» болуы маңызды екенін ұмытпаған жөн. Жаңа тақырыпты меңгерту кезінде мұғалімнің тура нұсқау беру мен қолдау көрсетуге көбірек көңіл бөлуі орынды (мысалы, жазылым құрылымы, жауаптар модельдері және тағы басқалары). Оқушылар белгілі бір деңгейге жеткен кезде бұлайша тура нұсқау беруді азайтып, мұғалім өз рөлін біртіндеп үйлестіруші, уәждеушіге ауыстыруына болады. Оқушыларды мұғалімге және сыныптағы басқа оқушыларға өз пайымдауларын түсіндіруге ынталандыратын топтық жұмыс, зерттеуге негізделген оқуға арналған жаттығулар және ашық сұрақтарды енгізу мұғалімге сыныптағы өз рөлін өзгертуге көмектесе алады. Алайда уақыт өте келе оқудың барлық кезеңдерінде оқушылар сабақ барысында жеке жұмыс істеуге қарағанда, мұғалім қолдау көрсеткен жағдайда көп жетістікке жетіп жүргеніне көз жеткізуі қажет. Мұны орындаудың ең тиімді жолы жеке оқушыларға жүйелі түрде кері байланыс ұсынып, тиісті, күрделілігі жоғарырақ мақсат қою болып табылады.

Сабақты жоспарлау барысында мұғалім үшін маңызды болу керек келесі аспектілері қарастырылады:

- сабаққа тың ойлар мен ынталандырушы материалдарды енгізу;
- оқушылар өзінің ойлауы мен оқуы туралы ойлана алуына жағдай жасау үшін логикалық ойлау мен зерттеу дағдыларын енгізу;
- оқушыларға өздеріне қызықты салаларда сұрақ құрастыруға көмектесу;
- топтық жұмыс жүргізуді көздейтін жаттығуларды енгізу;
- оқушыларды бір-бірімен қарым-қатынас жасап, диалог құруға ынталандыру;
- оқушылардың қызығушылықтарын қанағаттандыру;
- оқушыларды өз бетінше ойлануға жетелеу;
- оқушылардың логикалық ойлау дағдыларын дамытуға көмектесетін сұрақ қою;
- оқушыларға өздерінің ойлау дағдылары мен ғылыми-зерттеу дағдыларын қолдануды ескертіп отыру;
- жекелеген оқушылармен «көзбе-көз» кездесу ұйымдастыру;
- оқушыларға өзіндік жұмыстарда жетістікке жетуге мүмкіндік беретін жобаларды жоспарлау және ұйымдастыру [1. 14 бет].

Сабақты жоспарлауды бастағанда мұғалім бұл сабақтың мақсаты қандай болатынын Ұзақ мерзімді жоспардың аясында құрылған Күнтізбелік-тақырыптық жоспардың негізінде өзі таңдайды. Ол құжатта оқу жылының басында әр тоқсанға, әр ортақ тақырыпқа, әр күнге жіктеліп жоспарланған оқу мақсаттары жоспарланып мектеп басшысымен бекітілген. Сондықтан сабақтың мақсаты оқу бағдарламасында баяндалған оқу мақсатына сәйкес келуі керек және оқу мақсаттарының барлық тармақтарын қамтымауы мүмкін. Мысалы, 1-сыныпта математикадағы оқу мақсаттарының бірі (1.1.2.3. Берілген санның басқа саннан қанша артық немесе кем екенін анықтау) оқу бағдарламасына сәйкес екінші тоқсанда «Менің отбасым және достарым» ортақ тақырыбының аясында қарастырылады. Бұл оқу мақсаты бірнеше сабаққа негіз бола алады, ал

олардағы сабақ мақсаттары әртүрлі болуы мүмкін. Сабақ мақсатында оқушының қадағалауға болатын іс-әрекеті, белсенділігі, мінез-құлқы сипатталып, оқушылар оқу нәтижесінде не істеуді үйренуге тиіс екені туралы жазылады. Сабақ мақсаттарын тұжырымдау барысында олар оқушылардың сабақ соңында не істей алу керектігі тұрғысынан белгілі бір нәтижелерді сипаттауы керек екенін есте ұстау керек. Мақсатты дұрыс тұжырымдау сабақта мұғалімнің не істейтініне емес, оқушылардың немен айналысатынына назар аударуға, сабақты жоспарлауды жеңілдетуге, оқуды бағалауды жеңілдетуге, оқыту мен оқуды бағамдауды жеңілдетуге көмектеседі.

Сабақ мақсатын анықтаған соң, мұғалім осы мақсатқа қол жеткізу үшін сабақты қалай жоспарлау керек екендігін шешеді. Мұғалімдер пән бойынша оқу бағдарламасының талаптарын орындау үшін сол күнгі сабақтың оқу мақсатына сәйкес жаттығулар дайындайды. Айта кететіні, бастауыш сыныпта сабақты жоспарлау барысында ескерілуі тиіс көптеген мәселелер бар. Мәселен, оқушылардың оқуға деген ынтасын арттыру жолдарын анықтап, оқушылардың дағдыларын дамытуға деген уәжін қолдап отыру қажет. Яғни жаттығуларды жоспарлау барысында оқушылардың қажеттілігін қанағаттандыру ескерілу қажет. Сондай-ақ, мұғалім өз оқушыларының қызығушылықтары туралы білімдері мен бүкіл білім беру бағдарламасын ескере отырып, орындалатын жаттығуларды оқулықтан немесе өзі таңдауға ерікті. Жаттығуларды оқушылардың мүмкіндіктеріне қарай жоспарлау «оқушылар туралы хабардарлықтың негізінде оқытуға» түрткі болады, ал бұл өз алдында саралауды қолдануға жол ашады. Осылайша, мұғалім оқушылардың оқу үлгерімін бақылап, оларға мақсаттарына жетуге қолдау көрсетеді. Оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін, сабақты жоспарлау кезінде саралау тәсілдерін тиімді қолдану шеберлікті қарастыру керек. Жаңартылған білім мазмұнында саралау белсенді оқу мен оқытудың маңызды сегіз тәсілі ішінде келтірілген. Саралау – әрбір оқушының жеке қабілеттеріне сәйкес нұсқауларды, тапсырмаларды, материалдарды, әдістерді т.б. іріктеу үдерісі [1. 30 бет].

Оқушылардың бойына жиырма бірінші ғасырда өмірдің барлық салаларында табысты болу үшін, қажетті дағдыларды дарыту үшін, мұғалімдер тынымсыз еңбектену керек. Жаңартылған оқу бағдарламасы аясында тек өз пәнін, өз мамандығын шексіз сүйетін, бала үшін ұстаз ғұмырын құдіретті деп санайтын білімді мұғалімдер ғана жұмыс істей алады. Ата-бабамыз: «Оқу – инемен құдық қазғандай» демекші, шығармашыл, ізденімпаз ұстаз ғана табысты болады, нәтижеге жетеді. Сондықтан, жаңартылған мазмұндағы жанаша сабақтарға жауапкершілікпен қарап, әр сабағымызды тиімді жоспарлауға дағдылансақ, сабағымыздың сәтті өтетініне сенімді боламыз.

Әдебиеттер

1. Республикасында орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде қазақ тілінде оқытатын мектептердегі бастауыш сынып пәндері бойынша педагогика кадрларының біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы. Мұғаліге арналған нұсқаулық. – «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015 – 37 бет.

2. Мұғалімдердің біліктілігін арттыру бағдарламасы. / «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015 – 40 б.

ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ КАК ОСНОВА РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ

Цей Л.Ю.

**КГУ «Общеобразовательная школа №3 акимата города Шахтинска»
г. Шахтинск, Карагандинская обл. Республика Казахстан**

В последние десятилетия немало работ видных философов образования посвящено кризису образования в мире, что, несомненно, относится и к нашей системе образования. Можно спорить о том, что кризис конца XX века в политике, экономике, идеологии повинен в кризисе образования или, наоборот, система образования не смогла подготовить кадры, способные осуществить политические, социально-экономические, административные, финансовые, образовательные реформы без стрессов и потрясений для населения. Возможно, причина кризиса кроется в том, что при декларировании общих целей общества система образования и каждый человек стремятся к развитию, инновациям, разнообразию способов достижения целей, самостоятельному принятию решений, к коллегиальности и применению демократических свобод на всех уровнях, проявление инициативы, гибкости. В реальной социальной и профессиональной жизни люди слабо мотивированные к эффективному взаимодействию в коллективе, рефлексии по поводу ошибок и недостатков, самостоятельности в принятии решений, к творчеству и инновациям, коллегиальности и гибкости.

Для современного общества усвоения школьниками суммы разнообразных знаний по различным предметам представляется явно недостаточным. Те школьники, которые успешно освоят школьные программы, научатся применять свои знания в знакомой ситуации, но не будут уметь самостоятельно приобретать и умело применять их на практике, генерировать новые идеи, творчески мыслить, -не могут рассчитывать на успех в информационном обществе 21 века.

Работа над формированием функциональной грамотности обучающихся опирается как на традиционные методы и формы обучения, так и на инновационное обучение. Развитию функциональной грамотности способствуют и нетрадиционные уроки, и отдельные фрагменты уроков. Они позволяют повысить интерес и к уроку, и к учебному процессу в целом. На своих уроках часто применяю исследовательский поиск, как один из видов поисковой деятельности.

Сегодня становится все более очевидным, что умения и навыки исследовательского поиска в обязательном порядке требуется не только тем, чья жизнь уже связана или будет связана с научной работой. Такого рода навыки сегодня необходимы каждому человеку. Формирование творческого потенциала личности возможно только при условии смены приоритетов

образования - с усвоения готовых знаний в ходе учебных занятий на самостоятельную познавательную деятельность каждого ученика с учетом его особенностей и возможностей. [1, с.22]. Одним из основных путей формирования познавательной активности и самостоятельности обучаемых, я считаю, использование в системе урочных занятий и внеурочной работы со школьниками метода учебно-исследовательской деятельности.

Исследование в обыденном потреблении означает процесс поиска новых знаний и является одним из видов познавательной деятельности человека. Таким образом, исследовательская деятельность вообще и старшеклассников в частности характеризуется направленностью на получение нового знания и развитие функциональной грамотности. Исходя из важности проблемы для мотивации деятельности школьников, остановимся на характере этого этапа научного поиска подробнее. В исследовательской деятельности учащихся проблемно-поисковые ситуации возникают в связи с недостатком у старшеклассников необходимых знаний. Исследовательская деятельность старшеклассников часто сохраняет все признаки учебной деятельности, поэтому проблемы, решаемые в процессе этой деятельности, чаще всего являются не строго научными, а скорее учебными, то есть имеющими преимущественно субъективную значимость, способствующими продвижению школьников по образовательному маршруту и развитию их личности.

Так на уроках русского языка и литературы предлагаю учащимся задания, которые предполагают открытие знаний, не известных ученику или группе учеников; работу с научной и учебной литературой; эмпирическое разрешение противоречия и элементы его теоретического осмысления, первичной овладение исследовательскими умениями.

Например, перед изучением темы «Главные члены предложения» учащимся предлагается решить следующую учебную проблему: «В русском языке подлежащее может быть выражено любой частью речи». Докажите или опровергните это утверждение, используя свои примеры и аргументы. Решение этой учебной проблемы приводит школьников к выводу, что подлежащее может быть выражено разными частями речи. Данная проблема может служить отправной точкой для выполнения более масштабных исследовательских работ, посвященных переходу одной части речи в другую.

При изучении темы «Числительное» можно предложить следующее задание: Каковы морфологические признаки слов один, три, десять, тысяча, миллион? К какой части речи они относятся? Почему возможны различные ответы на этот вопрос? Найдите ошибочные примеры из упражнения, текста. Доказать свою версию ответа.

При выполнении данного задания учащиеся должны назвать морфологические признаки числительного, а также отличительные признаки числительного от других частей речи, что способствует развитию таких исследовательских навыков, как сравнение, сопоставление, вывод.

Что касается учебной проблемы на уроках литературы, то здесь стоит отметить, что литературная проблема не только решается, но и переживается. И

поскольку переживает каждый по-разному, в зависимости от особенностей восприятия, склада характера, решение литературной проблемы старшеклассниками может быть неоднозначным. Право на индивидуально-художественное восприятие образной структуры произведения и в этой связи на свою трактовку некоторых аспектов литературных проблем определяется спецификой литературы. Важной особенностью литературного образа является многозначность, ёмкость содержания, вызывающая у читателя различные ассоциации в зависимости от жизненного опыта, специфики переживания проблем, поставленных в произведении.

Организацию исследовательской деятельности на уроках литературы можно представить в виде схемы:

Во время исследовательской работы по литературе учащиеся обязательно обращаются к справочникам, энциклопедиям. В данных источниках учащиеся извлекают нужный материал и используют его в своем исследовании. На уроках проводится работа с книгой на разных стадиях, это может быть просмотр эпизодов и сравнение с эпизодом из текста, сортировка материала. Через поисковое чтение учащиеся ищут ответы на нужные вопросы, выделяют главные идеи, мысли. Через выборочное чтение анализирует прочитанное, сопоставляют различные подходы, точки зрения, сравнивают авторскую позицию со своей. Такая работа позволяет школьникам отобрать необходимый материал для дальнейшего исследования. Также перед проведением исследования использую такой вид работы, как составление словарей по определенной теме. Данный вид задания пополняет и обогащает словарный запас учащихся, вызывает интерес.

Проблемный вопрос может быть предложен на один урок, например, изучая пьесу Островского А.Н. «Гроза», предлагаю учащимся ответить на вопрос: «Кто, по вашему мнению, прав: Добролюбов Н.А.: «Катерина – луч света в тёмном царстве» или Писарев Д.И.: «Катерина - полоумная мечтательница». Может объединять систему уроков по теме, например, при изучении творчества Ф.М. Достоевского: «Почему Илья Глазунов на своей картине «Сто веков» изобразил писателя с зажженной свечой в одной руке и с веточкой вербы - в другой?»

От характеристики учебных исследовательских проблем как начального звена исследовательской деятельности школьников перейдём к компонентному составу этого вида деятельности. Можно выделить несколько компонентов исследовательской деятельности старших школьников:

- знание материала по той или иной теме урока;
- способы деятельности, воплощённые в исследовательских умениях;
- творческая поисковое продвижение и готовность к решению новых проблем;
- волевые усилия, прилагаемые старшеклассниками при осуществлении собственной исследовательской работы;
- способность актуализации и переноса усвоенных знаний и способов деятельности, сформированная в исследовательской деятельности.

Таким образом, в основе учебной исследовательской деятельности лежит решение учебных проблем и проблемных учебных задач и нахождение способов их решения. В познании предмета и его связи с окружающей средой старшеклассники часто совершают открытия, являющиеся новыми только для них. В этом случае открытия обладают субъективной новизной, являются учебными и представляет ценность для одного или нескольких учащихся-субъектов исследовательской деятельности. Такой вид исследования ценен тем, что в процессе его осуществления формируется мировоззрение и нравственно-волевые качества личности. [2, с.158-160]

Проекты учащиеся выполняют индивидуально или группами. В ходе работы над проектом учащиеся учатся самостоятельно приобретать знания из различных источников, приобретают коммуникативные умения, работая в группах, развивают исследовательские умения (выявление проблем, сбор информации, наблюдение, анализ и так далее), системное мышление. Такая деятельность способствует глубокому, осознанному усвоению базовых знаний. Работая над проектом, дети учатся извлекать информацию из различных источников, грамотно с ней работать, уметь анализировать, сопоставлять, делать выводы, пользоваться справочной литературой, свободно, точно и правильно излагать свои мысли в устной и письменной форме. Самостоятельно приобретать необходимые знания, умело применять их на практике для решения возникающих проблем. Как видим, это как раз те умения, которые необходимы для формирования функционально грамотной личности.

Учитель при выполнении данного вида работы формирует образовательную среду, организывает цикл мероприятий и командную работу обучающихся, определив информационные источники и обеспечив их доступность, создав атмосферу сотрудничества в коллективе обучающихся.

Несомненно, образованность учащихся является одним из показателей качества образования. Работая над повышением образованности школьников, через применение стратегий активного обучения мы достигнем улучшения качества функциональной грамотности учащихся.

Литература

- 1.Савенков А.И. Исследовательское обучение и проектирование в современном образовательном пространстве // Исследовательская работа школьников.- 2004. -№1.- С.22
- 2.Обухов А. Исследовательская деятельность как способ формирования мировоззрения // Народное образование.-1999.-№10.-С.158-160
3. Обухов А. Социокультурное взаимодействие в системе исследовательской деятельности учащихся // Народное образование.-2002.-№2
4. Леонтович А.В. Учебно-исследовательская деятельность школьников как модель педагогической технологии // Школьные технологии.-1999.-№1-2

РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ ШИРОКОГО СПЕКТРА МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Шабанова Е.А.

КГУ СОШ №32 г.Караганды

Прыщенко С.В.

КГУ СОШ №32 г.Караганды

Школа как образовательный институт уровня среднего общего образования является неотъемлемой, составной частью культурной практики общества и показателем перспективности его развития. И возможно поэтому содержание среднего образования непрерывно изменяется. Основанием для этого служат социальные ожидания, потребности общества, тенденции развития образования, изменения образовательных стандартов. В настоящее время происходят изменения в области научных исследований, в системе образования, перед школой стоят задачи всестороннего развития личности ребенка, образования ребенка на более высоком качественном уровне. Основным реализатором новшеств предметного образования, проводником в школе является учитель.

Реализовать эти задачи возможно только при условии обновления сущности образования. Прежде всего обновление образования раскрывает смысл понятий «знания» и «умения», анализ образовательных процессов, системность подходов, позволяющих повысить качество образования.

Обновление Государственного общеобязательного стандарта начального образования направлено на переход от концепции «образование на всю жизнь» к пониманию необходимости «обучения в течение всей жизни»; от послушания к инициативности; от знаний к компетенциям. Иновационностью стандарта начального образования является переход от знаниецентрической парадигмы к деятельностной. Суть ее заключается в трансформации целей в результаты обучения. Прежде всего она ориентирована на формирование навыков широкого спектра [1. 6]. В соответствии с этим школа, должна отвечать происходящим изменениям и потребностям и стать инновационной площадкой, миссия которой «Научить учиться».

Образовательные стандарты, реализуемые в стране в настоящее время, имеют традиционно центристский подход. Детям предоставляются в огромном объеме знания, часть из которых быстро устаревает. Мир не стоит на месте, он быстро меняется, совершенствуется и учителя должны успевать за этими изменениями. Задача школы сегодня не только в том, чтобы дать ученику как можно больше знаний, но и научить детей самостоятельно добывать знания и применять их.

Чтобы преуспеть в современном мире человек должен обладать базовыми навыками для решения повседневных задач – это такие навыки как навыки чтения, письма, математики, финансовой грамотности, естественно – научной и

информационной. Более сложные задачи могут быть решены при помощи развитых компетенций критического, творческого мышления, умения общаться и работать в коллективе. С изменениями окружающей среды помогут справиться такие черты характера как любознательность, инициативность, лидерство, социальная и культурная осведомленность.

В современном мире детям доступна практически любая и разноплановая информация. Школа и родители уже не в состоянии контролировать этот процесс. Поэтому обновление содержания образования прежде всего ориентировано на то, чтобы научить ребенка искать, отбирать, правильно интерпретировать и использовать информацию.

В соответствии с Государственным стандартом целью начального образования стало создание образовательного пространства, благоприятного для гармоничного становления и развития личности обучающегося, обладающей основами навыков широкого спектра:

- функционального и творческого применения знаний;
- критического мышления;
- проведения исследовательских работ;
- использования информационно-коммуникационных технологий;
- применения различных способов коммуникации, в том числе языковых навыков;
- умения работать в группе и индивидуально. [2. 13].

Формирование навыков широкого спектра стало одной из главных задач начального образования. Учебная программа начальных классов способствует самостоятельному изучению учащимися широкого круга вопросов и навыков высшего порядка, таких как критическое мышление, совместная работа, обработка информации, решение проблем и вопросов. Изучение этих навыков в высокой степени поддерживается в учебной программе по математике, с акцентом на решение проблем, совместное обучение и развитие навыков исследования, а также навыков познания мира. Обучение является практико-ориентированным и концентрируется на том, что учащиеся могут делать в дополнение к тому, что они уже знают. Также в ходе обучения у учащихся наряду с навыками учения, формируются коммуникативные навыки жизни в мультикультурном обществе 21 века. В результате обучения учащиеся расширят свое собственное понимание и будут ответственны за свое мышление. Ученики будут всячески мотивированы для развития, тщательного исследования и уверенного высказывания своей точки зрения и суждения. Они будут осваивать такие навыки как, например, навыки анализа и оценки аргументов, и ответа на собственные мысли. Также они научатся эффективно использовать информацию в процессе реализации межпредметных связей.

Содержание предметов начальных классов нацелено на развитие учащихся путем:

- предоставления возможностей овладеть навыками исследования;
- активизации критического, диалогического подхода к освоению информации, которая зачастую воспринимается как само собой разумеющаяся;

- поощрения саморефлексии и самостоятельности мысли;
- стимулирования понимания и изучения некоторых ключевых глобальных вопросов, с которыми они могут столкнуться в настоящем и будущем.

В Типовой учебной программе по предмету «Математика» для 1-4 классов уровня начального образования сформулированы ожидаемые результаты, представленные в виде системы целей обучения, которые служат основой для определения содержания учебного предмета. В содержательном аспекте учебные программы раскрывают вклад конкретного учебного предмета в воспитание учащегося как субъекта своего учения и субъекта межличностного общения. Отличительной особенностью учебной программы является их направленность на формирование не только предметных знаний и умений, а также навыков широкого спектра. Выстроенная система целей обучения является основой развития следующих навыков широкого спектра: функциональное и творческое применение знаний, критическое мышление, проведение исследовательских работ, использование информационно-коммуникационных технологий, применение различных способов коммуникации, умение работать в группе и индивидуально, решение проблем и принятие решений. Навыки широкого спектра являются залогом успешности учащихся, как в школьной образовательной практике, так и в перспективе, после окончания школы [3. 13].

Развивая навыки широкого спектра у учащихся, меняется позиция самого учителя. Для реализации цели обучения в начальных классах учителю необходимо дать возможность учащимся самостоятельно мыслить. Чем больше ученики будут структурировать свои мысли правильным образом, то есть в соответствии с целями урока, тем больше будет возможность у учителя достичь цели урока. На данном этапе необходимо попытаться максимально «расторгнуть» мышление учеников, используя для этого все возможные механизмы и способы. Например, очень эффективны различные активные игры, такие творческие задания как «Желание», «Удовольствие», «Вопрос-ответ» и другие игры, которые позволят снять эмоциональное напряжение в классе. Процесс обсуждения вопросов в начальных классах должен сопровождаться помощью учителя. Учителя, к примеру, могут помочь в следующей классификации предлагаемых учащимся вопросов: интересно знать, хочу знать, важно для понимания основной темы обучения. Данная система классификации в дальнейшем служит опорой, которой учащиеся могут воспользоваться, выбрав соответствующие вопросы для исследования.

По мере достижения успеха, учащимся больше не требуется такая трепетная поддержка, и они смогут работать самостоятельно. Для того, чтобы продвигать данный метод обучения, учителя должны оказывать серьезную поддержку, которая будет постепенно сокращаться. Только когда поддержка будет сведена к нулю, можно будет сказать, что планируемый результат достигнут.

Одним из главных способов, в ходе которого формируются навыки высокого порядка, является аргументирование. Аргументация важна для

создания, проведения и оценки начального уровня дискуссии, и, например, в математике, где предполагается один окончательный результат, несмотря на существование различных способов его определения. Аргументация – это основной способ развития ценностей и навыков, приоритет которым отдается в обновленной образовательной программе Казахстана, к примеру, креативного и критического мышления и навыков общения. Так например в ходе классной работы с использованием справочных материалов учащиеся принимают более активное участие в обсуждениях, объясняя, опровергая, пересматривая свои идеи. Классные занятия по обновленной программе проходят с использованием социокультурного подхода, который отдает предпочтение обсуждению и коллективному аргументированию. В ходе таких занятий учащиеся совместно работают, решая проблемы, используя ряд вопросов и групповое обсуждение для того, чтобы своими словами объяснить концепции другим учащимся. Учителя обучают детей использованию различного вида аргументов. Это рациональные, т.е. приведение реальных фактов, статистических данных, официальных документов; авторитетные – цитаты, мнения великих людей или общественное мнение. Такое аргументирование при решении проблем помогают учащимся достичь понимания. Коллективное аргументирование – педагогический инструмент, который помогает продвигать совместное межличностное взаимодействие.

Изучая предмет математика, учащиеся начальных классов учатся анализировать, синтезировать, классифицировать, сравнивать, устанавливать причинно-следственные связи и закономерности, усваивают основы математического языка для описания разнообразных предметов и явлений окружающего мира, усваивают знания и способы действий, что составляет основу умения учиться. Развитие навыков широкого спектра на уроках метаматики направлено на реализацию следующих задач учебной программы:

- 1) развивать логическое мышление, пространственное воображение и умение использовать математические термины;
- 2) развивать способность решать учебные и практические проблемы, использовать арифметические алгоритмы, выполнять геометрические построения и проводить математические исследования;
- 3) развивать критическое мышление и творческие способности;
- 4) воспринимать математику как способ изображения, моделирования и понимания мира;
- 5) понимать то, как использовать свои математические знания и умения в изучении других предметов, также и в повседневной жизни;
- 6) развивать личностные качества: любознательность, целеустремленность, ответственность, уверенность, независимость;
- 7) развивать когнитивные навыки понимания, объяснения, анализа, синтеза, классификации, применения и отображения;
- 8) развивать коммуникативные и социальные навыки, навыки работы в команде и выражения точки зрения, уважения мнения других людей,

проявления лидерских качеств, представления своей работы в письменной и устной формах;

9) развивать навыки поиска и отбора информации, управления собственным временем и саморегулирования.

Важно научить ребенка технике самостоятельного приобретения новых знаний, организуя деятельность, связанную с поиском ответа на творческую исследовательскую задачу с заранее неизвестным решением. Как раз так и математика, как предмет, значительно влияет на важные цели и вопросы начального образования учащихся. Научившись основам математического языка, учащиеся смогут понять более сложные разделы математики, необходимые для изучения других предметов, например, естествознания. Кроме того, математика помогает понять, как реагировать и решать проблемы любого типа, развивая навыки логического мышления, применяя арифметические алгоритмы, выполняя геометрические построения и проводя математические исследования. Основываясь на целях обучения, учащиеся поймут математику, узнают о числах и величинах, алгебре, геометрии и математическом моделировании. Принимая участие в математических исследованиях, учащиеся должны использовать знания, процедуры, стратегии и технологии для ответа на собственные вопросы и вопросы других людей.

Литература:

1. Методические рекомендации в помощь учителям 1-х классов в условиях перехода на обновленное содержание образования – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2017. – 40 с.
2. О внесении изменений и дополнений в постановление Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года № 1080 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования соответствующих уровней образования» Постановление Правительства Республики Казахстан от 25 апреля 2015 года № 327 URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1500000327>
3. Типовая учебная программа по предмету «Математика» для 1-4 классов уровня начального образования <http://nao.kz/loader/fromorg/2/25>
4. Выготский Л.С. Динамика умственного развития ребенка в связи с обучением // Выготский Л.С. Педагогическая психология. М., 1991. 40 с.
5. Кисабекова М.Е. Обновление содержания среднего образования в Республике Казахстан: первые шаги. [Электронный ресурс].- / <http://pedgazeta.ru/>

САРАЛАУ ТӘСІЛІ – ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМЫТУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛЫ

А.К.Шадетова

**«Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы
Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің
біліктілігін арттыру институты, Қарағанды қ.**

Бүкіл әлемде білім беру жүйелерінің келешек ұрпаққа қандай білім беретіні туралы мәселе қайта қаралуда. Осы мәселе аясында «XXI ғасырда

табысты болу үшін оқушылар қандай білім мен дағдыларды игеруі қажет?», «Оқу бағдарламасы білім беру ісіндегі және жалпы қоғамдағы құндылықтардың қайсысын қамтуы қажет?», «Оқушыларды қандай адам етіп тәрбиелеп шығарғымыз келеді, олар өз-өздерін таныту және дамыту үшін қандай әлеуетке ие болуы керек?» деген сияқты негізгі сауалдар туындайды. Бұл сауалдар білім беру бағдарламасымен және білім беру бағдарламасын жүзеге асыруда пайдаланылатын педагогикалық тәсілдермен тығыз байланысты.

Осы сауалдардың жауабы ретінде қазіргі таңда білім беру мазмұны жаңартылып, өзінің алғашқы қадамдарын бастап кетті.

Қазіргі кезде Қазақстанда жоғарыда сипатталған жаһандық проблемаларға жауап бере алатындай деңгейде ұлттық мәнмәтіндегі жұмыстар жүргізілуде. Жаңартылған білім беру мазмұны ұлттық стандарттарға, бағалауға, оқулықтар мен оқыту әдістеріне қатысты білім беру саласындағы өзекті құндылықтар мен мақсаттар мектеп оқушыларының жалпы үлгерімін арттыруды, сондай-ақ инновация мен көшбасшылықты енгізу үшін талап етілетін дағдыларды дамытуды, мектеп арқылы ұлттық сананы қалыптастырып, іске асыруды және ауқымды халықаралық тәжірибемен өзара әрекеттесуді көздейді.

Соңғы уақытта табысты болу үшін оқушыларға білім қандай қажет болса, дағды да сондай қажет деген ойдың жақтастары көбейіп келеді. Бұл оқушылардың ақпаратты есте сақтап, алған білімдерін ұғынуын, түсінуін және әртүрлі салада қолдана білуін талап етеді.

Білімді дәл осылай қолдану оқушыларға соңғы кезде ХХІ ғасыр дағдылары деп аталып жүрген кең ауқымды құзыреттіліктерді меңгеруге мүмкіндік береді. ХХІ ғасыр дағдылары деген ұғымның бірнеше анықтамасы бар. Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы әзірлеген Құзыреттерді анықтау және іріктеу жобасының шеңберінде жасалған құрылымда құзырет «жай ғана білім мен дағдыдан анағұрлым күрделі. Ол белгілі бір жағдайларда психологиялық ресурстарды (оның ішінде дағдылар мен өмірлік ұстанымдарын) жұмылдыра және соған сүйене отырып, күрделі міндеттерді шеше білу қабілетін қамтиды. Мысалы, тиімді қарым-қатынас құру қабілеті жеке адамның тіл білуіне, ақпараттық технологиялар саласындағы тәжірибелік дағдыларына және оның өзгелермен қарым-қатынас құра алуына сүйенетін құзырет болып табылады».

Яғни, білім мазмұны жоғарыда келтірілген тұжырымға сәйкес жаңартылуда. Білім мазмұнын жаңарту үшін қазақ ағартушыларының, отандық және шетелдік ғалымдардың еңбектері зерделенді, Қазақстан мектептерінің тәжірибесі мен әртүрлі елдердегі орта білім беру саласындағы жетістіктер зерттелді. Финляндия, Сингапур, Корея, Қытай, Ұлыбритания, АҚШ, Ресей және тағы басқа елдердің стандарттары мен оқу бағдарламалары зерттелді және TIMSS, PISA халықаралық зерттеулердің нәтижелері ескерілді.

Бұдан білім беру саласына өзгерістің қажет екенін анық көрсетеді. Технология, коммуникация мен ғылым салалардағы мұндай елеулі өзгерістер әлемдік экономикаға айтарлықтай ықпал ете отырып, ХХІ ғасырда табысты болу үшін әрбір адамға қажетті білім мен дағдыларды алға тартады.

Ал, бұл дағдыларды қалыптастыру үшін «Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында» бастауыш білім берудің мақсатын төмендегі кең ауқымды дағдылар негіздерін меңгерген білім алушы тұлғасының үйлесімді қалыптасуы мен дамуына қолайлы білім беру кеңістігін жасау көрсетілген [1]:

- 1) білімді функционалдықпен және шығармашылықпен қолдана білу;
  - 2) сын тұрғысынан ойлау;
  - 3) зерттеу жұмыстарын жүргізе білу;
  - 4) ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдана білу;
  - 5) коммуникацияның түрлі тәсілдерін, оның ішінде тілдік дағдыларды меңгеру;
- б) топпен және жеке жұмыс істеу дағдылары.

Кең ауқымды дағдылар негіздерін меңгерген білім алушы тұлғасының үйлесімді қалыптасуы мен дамуына қолайлы білім беру кеңістігін жасаудың бірден-бір жолы оқу бағдарламаларын өзгерту.

Оқу бағдарламаларының жаңартылуы төменде келтірілген концептуалды бағыттары арқылы кең ауқымды дағдыларды қалыптастыруға негізделгенін көруге болады.

Жаңартылған оқу бағдарламаларының жүйелік-әрекет тәсілі оқушылардың оқу әрекеттерінің олардың жасы мен тұлғалық қабілеттеріне сай болуын қамтамасыз етуге негізделген. Аталған бағыт әр оқушының жеке қабілеттерін дамытуға бағытталған. Сонымен қатар білімді бекітуге және материалды артық жүктемесіз игеру темпін ұлғайтуға мүмкіндік береді. Оқушыларды әртүрлі деңгейде дайындауға ыңғайлы жағдай жасалады.

Пәнішілік кіріктіру – әр оқу пәнінің мазмұны түсінік, білім, білік, дағды және т.б. кіріктірілуі, яғни концентрациялану ұстанымы негізінде спиральді құрылыммен сипатталады.

«Спиральдік» ұстаным бойынша оқушылар ұсынылған мәселені назарға алады, сол мәселе төңірегінде білімін тереңдетеді және толықтырады, сонымен қатар қажетті дағдыны дамытып, қалыптастырып отырады. Оқушылардың алға ілгерілеуіне қарай бір сыныптан келесі сыныпқа ауысқан сайын тақырыптарды анағұрлым тереңрек түсінеді және онымен байланысты тиісті тұжырымдамаларды қолдануға мүмкіндік алады.

Пәнаралық кіріктіру – екі немесе одан да көп пәндер бойынша факті, түсінік, ұстанымдарға және т.б. синтез жасау. Бір пәнді оқу барысында басқа пәнде меңгерген теория, заңдылық, әдістерді қолдану арқылы көрініс табады. Яғни білім мазмұнын осы деңгейде жүйеге салу – танымдық нәтижені, әлем туралы тұтас бейнені қалыптастыра отырып, жалпы ғылыми түсініктер, категориялар, тәсілдер түрінде көрініс табатын жаңа білім сапасының түріне алып келеді.

Сонымен қатар бастауыш сыныптардың оқу бағдарламаларының мазмұны жоғарыда келтірілген TIMSS халықаралық зерттеулердің нәтижелеріне байланысты жаңартулар енгізілді [5]. Бұл, TIMSS-тің алдыңғы зерттеулерінде қазақстандық оқушылар «Геометриялық фигуралар мен өлшеулер және

деректерді ұсыну» блоктарының тапсырмаларын орындауда қиналды. Сондықтан, 2016 жылғы жаңартылған бағдарламаның «Геометриялық фигуралар» бөлімі күшейтілді, бұл негізгі және жоғары мектепте геометрияны жетік игеру үшін қажетті шарт болып табылады [3].

Яғни, бастауышта алған білімін, игерген дағдасын жоғарғы мектепте қолдануға жағдай жасалған.

Ал, жаратылыстану оқу бағдарламасының мазмұны қабілет пен дағдыларды дамытуға бағытталғанын келесі мысалдан көруге болады [2].

– Қоршаған ортадағы құбылыстарды түсіндіру үшін алынған білімді қолдану;

– Ғылымды өмір сапасын жақсарту құралы ретінде түсіну;

– Қарапайым зерттеулерді өткізу барысында сыни ойлауды дамыту.

Яғни, жаратылыстану пәнінде іздену, зерттеу арқылы оқушылардың ғылыми жаратылыстану сауаттылығының негіздері дамиды, ол арқылы оқушылардың бақылау, эксперименттер мен экскурсия жасау дағдылары қалыптасады.

Ал, оқушылардың бойында осы кең ауқымды дағдыларды дамыту үш мұғалім не істеуі керек? Дағдыларды дамытуда, әрі әр оқушының қажеттілігін ашуға негіздей ала ма? деген сауалдардың бір жауабы оқыту үдерісі мен мазмұнды дұрыс саралау және олардың түрлерін тиімді таңдай алу [4].

Үдерісті саралау – бұл жаңа материалды ұсыну жолдары, оқушылар орындайтын жаттығулар, қойылатын сұрақтар, оқыту әдістері мен оқушылардың бойында дамытылатын ойлау үдерісі.

Әр оқушы үшін оқу үдерісі – оның өз ұғымын жетілдіру үшін білім беру бағдарламасының мазмұнын игеруі. Үдерісті оқушының өзара әрекеттесу барысында пайдаланатын ойлау үдерісі ретінде қарастыруға болады. Саралау үдерісі анағұрлым жоғары деңгейлі ойлау үдерісін пайдалануды ынталандырады. Мұғалімдер білім беру бағдарламасын тиімді саралау үшін келесі өзгерістерді енгізе алады:

1. Жоғары деңгейлі ойлау дағдылары: Пайдаланылатын әдістер ақпаратты алуға емес, оны пайдалануға айрықша баса назар аудару керек; оқушылар мәліметтерді жаңа жағдайларда қолданып, оларды жаңа идеялар құру үшін пайдалануы, орындылығын бағамдауы және оны жаңа өнім жасау үшін пайдалануы керек.

2. Ашықтық: Жаттығулардың басым бөлігі ашық жаттығудан, яғни жалғыз дұрыс жауабы болмайтын, одан әрі ойланып, зерттеуге жетелейтін тапсырмалардан тұруы керек.

3. Жаңалық ашу: Жаттығулардың басым бөлігі оқушылардың заңдылықтарды, идеяларды және негізгі қағидаттарды аңғару үшін ойлау үдерісін пайдалана алатын түрлі жағдаяттардан тұруы керек.

4. Ой-пайымдарының дәлелі: Оқушыларға өз қорытындыларын ғана емес, осы қорытындыны жасауға негіз болған пайымдарын да айтуды ұсыну керек.

5. Таңдау еркіндігі: Оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттыру мақсатында мүмкіндігінше оларға таңдау еркіндігі берілуі керек.

6. Қарқын және әралуандылық: Жаңа материалды таныстыруда мүмкін болса қарқынды жылдамдату және оқушының қызығушылығын қолдайтын және әр түрлі оқу стильдерін қамтитын әдіс-тәсілдерді пайдаланған дұрыс.

Мазмұнды саралау 1. Мазмұн – бұл идея: оқушыға түрлі нысанда ұсынылған тұжырымдамалар, сипаттамалық ақпарат және нақты деректер. Саралау үшін білім беру бағдарламасының мазмұнын түрлендірудің көптеген тәсілдері бар.

2. Абстрактілік: Пікірталастың, таныстырылымдардың, материалдар мен зерттеулердің негізгі бағыты пәндер арасында берілетін түсініктер мен қорытындыларға негізделуі керек. Фактілер мен нақты ақпарат абстрактілі идеялардың үлгісі немесе бейнесі ретінде келтіріледі.

3. Күрделілік: Тұжырымдаманың күрделілігі мен көлемі, ұғымдар мен түсініктер арасындағы байланыс, сонымен қатар идеяны түсіну үшін оқытылатын пәннің көлемі мен әр түрлілігі бойынша анықталатын абстрактілі идеялар мүмкіндігіне қарай күрделі болуы керек.

4. Әралуандық: Ағымдағы білім беру бағдарламасында қозғалмаған идеяларды енгізу және оның мазмұнын байытуды білдіреді.

5. Әдістерді зерделеу: Дарынды оқушылар өзге балалар пайдаланатын зерттеу әдістерін зерделеуі керек, осы әдістерді және басқа да зерттеу әдістерін пайдалана отырып, тәжірибеде сынап көруі керек.

6. Ұйымдастыру және экономика: Білім көлемі тез ұлғайып, тез өзгереді және мектептегі оқушылардың уақыты да шектеулі. Сол себепті, әр оқу тәжірибесі мүмкіндігінше өте құнды болуы керек. Экономика оқуды беруге арналған түйінді идеялар мен тұжырымдамалардың мазмұнын ұйымдастыруды, абстрактілі ұғымдар мен түсініктерді есте сақтауды әрі түсінуді қажет етеді.

7. Адамдарды зерделеу: Оқушылар өзінің таланты мен ықтимал табыстарын қарастыру үшін оқудағы әлеуетті арттыру мақсатында шығармашыл және табысқа жеткен тұлғаларды зерделеуі керек.

Кең ауқымды дағдылар негіздерін меңгерген білім алушы тұлғасының үйлесімді қалыптасуы мен дамуына қолайлы білім беру кеңістігін жасаудың бірден-бір жолы жоғарыда берілген саралау түрлерін тиімді тандай алу. Мысалы: Сын тұрғысынан ойлау дағдысын дамыту үшін «Ой-пайымдарының дәлелі», «Ашықтық», «Жаңалық ашу» үдерісті саралау түрі қолайлы болмақ. Ал, білімді функционалдықпен және шығармашылықпен қолдана білу дағдысын дамытуда «Мазмұн – бұл идея», «Әралуандық», «Әдістерді зерделеу» мазмұнды саралау тиімді болады.

Саралау түрлерін тиімді қолдану әр оқушының қажеттілігін ашу мен қолдауға, оқыту процесін жетілдіруге, оқу бағдарламасының қойған мақсат, міндеттеріне жетуге және кең ауқымды дағдыларды игеруіне мүмкіндік береді.

«Өрлеу» Біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институтында «Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын жаңарту аясында қазақ тілінде оқытатын мектептердің бастауыш сынып мұғалімдерінің біліктілігін арттыру» тақырыбында бірнеше курстар өткізілді. Курс барысында

оқушылардың өмір бойы білім алу дағдыларын қалыптастыру мақсатында бастауыш сыныпқа арналған пәндердің аясында мұғалімдер нені оқыту керектігін және оқу нәтижелерін қалай бағалау керекті қарастырылды. Бастауыш сынып пәндерінің аясында дағдыларды дамытуға арналған белсенді әдіс-тәсілдер, ресурстар, саралау әдістері т.б. түрлері курс барысында қолданылды.

Мұғалімдерге жоспарлауда, яғни қысқа мерзімді жоспарларды жоспарлауда осы дағдыларды дамытуға негізделген саралау тапсырмаларын анықтау қиындық тудырды. Саралау түрлерін алдын-ала жоспарлау мен қолдауды қажет ететін оқушыларға бағыттау үшін әдіс-тәсілдерді қолдану тәжірибелерінің жеткіліксіз екендігі байқалды. Жоғарыда көрсетілген саралау түрлері осы кездескен қиындықтарды шешуге көмек бола алды.

Қалыптасқан кең ауқымды дағдылар оқушылардың өз білімдерін кез-келген жағдайға қалай бейімдеу керек екенін біліп, болашақта кездесуі мүмкін кез-келген күрделі тапсырмаларды шешуге кепіл бола алады. Ал, бұл дағдыларды дамыту оқу бағдарламаларының жүйелі түрде жүзеге асуына байланысты болмақ.

Әдебиеттер

1. Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты [Электрондық ресурс] Қолжетімділік коды <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1500000327>
2. Бастауыш білім беру деңгейінің 1-4-сыныптары үшін «Жаратылыстану» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасы – Астана, 2016
3. Бастауыш білім беру деңгейінің 1-4 сыныптарына арналған «Математика» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасы – Астана, 2016
4. Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын жанарту аясында қазақ тілінде оқытатын мектептердің бастауыш сынып мұғалімдерінің біліктілігін арттыру курсының мұғалімге арналған үлестірме материалдары– Астана:«Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2016. – 334 б.
5. «Қазақстанның TIMSS-2015 зерттеуіне қатысу нәтижелері», 2017 жыл, Ұлттық есеп/С.Ірсадиев, А.Құлтуманова, Б.Қартпаев, А.Байгулова, Б.Ысқақов - Астана: «Ақпараттық-талдау орталығы» АҚ, 2017 - 219 бет.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ МАТЕМАТИКАЛЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА TIMSS ТАПСЫРМАЛАРЫН ҚОЛДАНУ

Шадетова А.К.

№ 60 ЖБОМ, Қарағанды қаласы

TIMSS-2015 нәтижелерін дүниежүзілік сарапшылар қауымы кеңінен талқылап жатыр, себебі бұл зерттеу бірнеше мемлекеттердің білім беру жүйелерінің мықты және әлсіз тұстарын анықтайды және тиісті басқару шешімдерін қабылдауға негіз болады.

TIMSS-2015 нәтижесі бойынша Қазақстандық 4-сынып оқушыларының

беталысы таңғалдырады. Бұл - зерттеуге қатысқан 49 елдің ішінде 8 және 12-орындар. Қазақстандық оқушылардың нәтижелері TIMSS халықаралық орташа көрсеткішінен айтарлықтай жоғары болды.

Біздің оқушылар Ресеймен салыстыруға келетін нәтижелерді көрсетіп, АҚШ, Англия, Германия, Канада, Аустралия, Израиль, Швеция, Дания, Нидерланды, Польша, Чехия, Литва, Малайзия, Түркия және басқа мемлекеттердегі қатарластарын озып шықты. Бұл – жай мектептердің қарапайым оқушылары.

Төменде TIMSS-2015 математикалық дайындық көрсеткішінің талдауы:

– Қазақстанның төртінші сынып оқушыларының математика пәнінен нәтижесі 544 балды құрады, бұл TIMSS-2015-тің қатысушы 49 мемлекеттің арасында 12-орынға сәйкес келеді;

– Қазақстандық төртінші сынып оқушыларының қорытынды жиынтық көрсеткіші зерттеудің қатысушы елдерінің орташа балынан жоғары;

– TIMSS-2011-мен салыстырғанда, еліміздің бастауыш мектебі математикалық дайындық көрсеткішінің 43 балдық өсімін көрсетті;

– Ілгері және жоғары деңгейлердің тапсырмаларын орындаған қазақстандық бастауыш сынып оқушыларының үлесі артты;

– «Сандар» бөлімінің тапсырмаларын орындауда 23 елдің, соның ішінде Қазақстанның да төртінші сынып оқушылары жетістікке жетті;

– Қазақстандық оқушылар «Геометриялық фигуралар мен өлшемдер» және «Деректерді талдау» бөлімдерінің тапсырмаларын едәуір төмен орындады;

– Қазақстан оқушыларының оқу-танымдық қызметтің барлық үш түрі бойынша көрсеткіштердің өсімі 40 балдан артық болды. Бұл кезекте, қазақстандық төртінші сынып оқушыларына стандартты емес нысанда (кестелер, графиктер және диаграмма) келтірілген деректерге түсінік беру қиындық туғызады;

– Қазақстандық білім алушылардың TIMSS-2015-тегі нәтижелері мектептегі айтарлықтай мықты дәстүрлі, «нақты білімнің» жоғары деңгейін қалыптастыруға бағытталған математикамен расталады;

– TIMSS-2015-те қазақстандық 4-сынып оқушыларының математика пәнінен нәтижелері TIMSS-тің 500-балдық халықаралық шкаласының орташа мәнінен айтарлықтай жоғары.

Бұл талдау нәтижесінен Қазақстандық оқушылардың әлі де болса халықаралық салыстырмалы зерттеулердің нәтижелерін жақсарту қажеттілігін көруге болады. Осы зерттеулерге қатысу нәтижесі функционалдық сауаттылықтың қажетті деңгейде қалыптаспағанын көрсетті.

Негізінде, «функционалдық сауаттылық» термині өзінің 1957 жылы ЮНЕСКО енізген уақытынан бастап «сауаттылық» және «минималды сауаттылық» ұғымдарымен қатар қолданысқа түсіп келеді. Осылардың әрқайсысына жеке-жеке түсініктеме беріп тоқталып кету жөн болмақ [2].

1) Сауаттылық дегеніміз – оқу, жазу, санау және құжаттармен жұмыс жасай алу дағдылары.

2) Минималды сауаттылық дегеніміз – қарапайым хабарламаларды оқу және жазу дағдылары.

3) Функционалдық сауаттылық дегеніміз – адам өзінің оқу және жазу дағдыларын әлеуметтік ортада қарым-қатынас жасауда қолдана білу қабілеті, яғни адамға өзін қоршаған әлеуметтік ортамен қарым-қатынасқа түсуге мүмкіндік беретін және сол ортаға барынша тез әрі жайлылықпен бейімделуіне жағдай туғыза алатын сауаттылық деңгейі. Бұл деңгейде адам мәтіндерден өзіне қажетті ақпаратты, мәлім іріктеп алуы үшін және сондай ақпаратты басқаларға жеткізе алуы үшін қажетті болатын қабілеттер қалыптасады.

Қазіргі әлемдік білім кеңістігіндегі халықаралық стандарт талаптарына сай оқыту үдерісінің орталық тұлғасы білім алушы субъект, ал ол субъектінің алған білімінің түпкі нәтижесі құзыреттіліктер болып белгіленуі білім беру жүйесінде «функционалдық сауаттылықты» қалыптастыру мәселесін негізге алудың өзектілігін арттырып отыр.

Біздің еліміз үшін бұл бағдарламаға қатысу білім берудің бақылау бағалау жүйесін реформалаудың қажеттігін ескертетін бірқатар факторлар, атап айтсақ қазақстандық білім беру жүйесінің әлемдік білім беру кеңістігіне кіруі негізгі себеп болды. Еліміздің PISA - 2015 зерттеуіне қатысуы, өзін-өзі дамытуды максималды түрде іске асыру мен қоғам өміріне орынды қатысуы үшін өздігінен іздену, талдау жасау, құрылымдау ақпараттарды дұрыс пайдалануға мүмкіндік береді.

Ал, оқушылар үшін PISA зерттеуіндегі математикалық сауаттылығын анықтайтын тесттердің бағыты оқушылардың алған білімі мен дағдыларын шынайы өмірлік жағдайларда табысты жүзеге асыруы үшін қажетті құзыреттіліктері қалыптасқандығын анықтайды.

Математикалық сауаттылық дененіміз-бұл математика саласында әр түрлі өмірлік жағдаяттарды шешудегі жеке дәлелдемелерінің таңдауында адамның өз білімдерін пайдалану қабілеттілігі. Оқушылардың түрлі өмірлік жағдайларда математика саласынан пәндік білімді қолдану дағдыларын қалыптастыру оқыту үдерісі тиімділігінің қағидалық мақсаттарының негізін қалаушыларының бірі болып табылады.

Осылайша, «математикалық функционалдық сауаттылық» ұғымының басты тезисі оқушылардың:

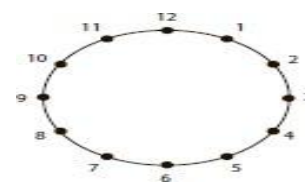
– математикалық тапсырмаларды шешу арқылы қоршаған ортада туындайтын мәселелерді айқындау;

– Ойлау, соның ішінде шығармашылық ойлаудың тәсілі де, түрі де адамға туа бетгіе берілмейді, ол адамның қоршаған қоғамдық тарихи ортасын тану үрдісінде қалыптасады. Бала бойындағы бейімділікті тәрбиелеу, қабілет деңгейіне көтеру шығармашылықтың алғашқы баспалдағы. Сондықтан, бала бойындағы бейімділікті көре, болжай білу, оны әрі қарай дамытуға құлшыныс мұғалімнің міндеті.

Математикалық сауаттылық деген ұғымға оқушылардың келесі қабілеттіліктері жатады:

- қоршаған ақиқат ортада пайда болатын және математика арқылы шешіле алатын мәселелерді тани білу;
- бұл мәселелерді математика тілінде құрастыру;
- бұл мәселелерді математикалық айғақтар мен әдістерді қолдана отырып шешу;
- шешімдерде қолданылған әдістерді талдау;
- қойылған мәселелерді есепке ала отырып нәтижелерді түсіндіру;
- шешімдердің нәтижелерін құрастырып жазу.

Жоғарыда берілген математикалық функционалдық сауаттылықтың анықтамаларын талдай келе, математика сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға негізделген тапсырмалардың кейбір түрлерін ұсынамын. Бұл тапсырмалар оқушылардың алған білімдерін өмірде қолдана алуларына мүмкіндік беретін тапсырмалар:

1. Дөңгелектің ішінде барлық қабырғалары тең болатын үшбұрыш сал. Қандай нүктелерді өзара қостыңыз?

2. Айгүл сыныбының бірнеше оқушысы мектептегі мерекеде тәтті нан қорапшаларын сатты. Төмендегі кестеде осы оқушылардың әрқайсысы сатқан қорапшалардың саны көрсетілген. Қанша оқушы 10-нан артық тәтті нан қорапшасын сатты?

Оқушылардың аты	Тәтті нан қорапшаларының саны
Айгүл	12
Мұрат	7
Ерлан	8
Ксения	11
Болат	13
Ирина	9
Әсем	12

Сонымен, функционалдық сауаттылық – жеке тұлғаның әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы және өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына қарай ілесе отырып, меңгерген білімді тұрмыс тіршілікте қолдана алуы мен жетілдіре отыруы. Мұндағы басшылыққа алынатын функционалдық сапалар: белсенділік, шығармашылық тұрғыда ойлау, шешім қабылдай алу, өз кәсібін дұрыс таңдай алуға қабілеттілік, т.б. Яғни, Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның өзгермелі әлемде әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алуудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.-Астана,2010.-57 б.
2. «Қазақстанның TIMSS-2015 зерттеуіне қатысу нәтижелері», 2017 жыл, Ұлттық есеп/ С.Ырсалиев, А.Құлтуманова, Б.Қартпаев, А.Байгулова, Б.ЫсқақовАстана: «Ақпараттық-талдау орталығы» АҚ, 2017 - 219 бет.
3. TIMSS тест тапсырмалар жинағы. – «Ақпараттық - талдау орталығы» АҚ: Астана, 2016 - 537 бет

ҚҰЗІРЕТТІ ОҚУШЫ ДАЙЫНДАУДАҒЫ «ДИАЛОГТІК ОҚЫТУДЫҢ» ТИІМДІЛІГІ

Шарипова А.А.

**«Ж. Ақылбаев атындағы эксперименталдық мектеп-гимназия» КММ
Қарағанды облысы, Шет ауданы, Ақсу-Аюлы ауылы**

Тәуелсіз Қазақстанды алдыңғы қатарлы елдермен терезесі тең іргелі мемлекетке айналдыру, әлемдік дәрежеге көтеру бүгінгі жас ұрпақтың үлесіне тиетіні анық. Олай болса, біздің басты міндетіміз білім алушының жеке тұлғалық ерекшелігін ескеріп, жаңа заман үрдісіне сай еліміздің әлеуметтік, экономикалық, қоғамдық-саяси өміріне белсене араласуға дайын, құзіретті тұлғаны қалыптастыруға ықпал ету.

Елбасымыз «Еліміздің ертеңі бүгінгі жас ұрпақтың қолында, ал жас ұрпақтың тағдыры мұғалімнің қолында»- деп, қазіргі кезеңде болашақ ұрпақтың тәрбиесі мен білім алуынадағы ұстаздардың рөліне баса назар аударды. Сондықтан қазіргі заман мұғалімі тек өз пәнінің терең білгірі болу ғана емес, заман талабына сай білім беруде жаңалыққа жаны құмар шығармашылықпен жұмыс істеп, оқу мен тәрбие ісіне еніп оқытудың жаңа технологиясын шебер меңгерген жан болғанда ғана білігі мен білімі жоғары жетекші тұлға ретінде танылады.

Жаңа бағдарлама бойынша оқушыларға білім беруде берілген 7 модульдің ішінде диалогтік оқытудың маңызды рөл атқаратыны белгілі. Себебі білім беру мен білім алу оқушылардың өзара сұқбаттасуы және мұғалім мен оқушы арасындағы диалогтің шәкірттердің өзіндік ой- пікірін жүйелеу мен дамытуына көмектесері анық. Диалогтік оқытудың маңызы туралы Мерсер мен Литлон өздерінің еңбектерінде диалог сабақта оқушылардың қызығушылығын арттырумен қатар олардың білім деңгейінің өсуіне үлес қосатынын атап көрсеткен. [1].

Әр сабағымда пікірталас, әңгіме- дебат және зерттеушілік әңгіме деп деп бөлген диалогтың түрлерін кеңінен қолдандым. Сабақтағы көптеген талқылаулар әңгіме түрінде жүрді.Сыныпта оқушылар берілген сұрақтарды топта, одан кейін сыныпта талқылай отырып, жаңа сабақты сыныптастарымен біріге отырып игереді. Выготскийдің білім беру моделі оқушының диалог құру нәтижесінде білім алады деген тұжырымына сүйене отырып, сабақта

оқушыларды диалогтық әңгімеге тартудың маңыздылығын ескеруге тырыстым. Диалогтық оқыту оқушылардың тақырып бойынша өз ойларын білдіруіне, сыныптағы оқушылармен пікір алмасуына, білімін толықтыруға мүмкіндік береді.

Ал осы мәселеге қатысты Бранс сыныпта тіл қаншалықты қолданылса, оқушылардың білім алуына соншалықты әсер ететінін айтады. Оның пайымдауынша білім берудің мұғалімнің айтқанын оқушылар тек тыңдап қана қоймай, олар өзара сөйлесу, талдау, дәлелдеу барысында жүзеге асатынын көрсетті. Кейінірек Мерсер мен Ходжкинсон зертеулері Бранстың жұмысына негізделіп құрылып, білім беру барысындағы диалог атқаратын негізгі рөлге назар аударуды мақсат етіп алған.

Диалогтық оқытуда сұрақ қою маңызды дағдылардың бірі болып табылады, себебі тиімді қойылған сұрақтар оқушылардың білімін жақсартып, ойларын кеңейте алады. Мен сабақта оқушылардың тақырыпты түсінуіне қол жеткізу үшін сыныпта қабілеттері жоғары оқушылардың болуына байланысты оларды сыни ойландыра алатын сұрақтарды кеңінен қолдандым. Сондықтан оқушыларға сабақ барысында мәтін бойынша ғана тапсырмалар беріп қана қоймай, оған қатысты олардың өзіндік пікірлерін білу үшін проблемалық сұрақтар мен салыстырулар беріп отырдым. Осы кездері тіпті оқушылардың пікірлерінің алшақтықтары байқалғанымен оқушылар оны өзіндік дәлелдері арқылы басқаларының көзін жеткізуге тырысты. Мысалы, 7- сыныпта «Қазақ халқының мәдениеті» тақырыбын өткен сабағымда оқушылар салт- дәстүрлер мен әдет- ғұрыптардың түрлеріне сипаттама бере отырып, олардың бүгінгі күнде ұмытылып бара жатқандары мен бүгінгі таңда маңызын жоғалтпай сақталап келе жатқан дәстүрлер туралы өзара пікір алмаса отырып, ойларын ортаға сала білді. Бір оқушы «заман талаптарына сай біздің ата-бабаларымыздан қалған көптеген дәстүрлер ұмыт болып барады, тіпті тәрбиенің бастауы болып табылатын «Баланы бесікке салу» дәстүрінің де бүгінгі таңда ұмыт болып бара жатқаны сондай, тіпті кейбір балалар бесіктің не екенін білмейді» деген өзіндік ойымен бөлісті. Ал екінші баланың ойынша пікірінше «Бүгінгі таңда көбіне балаға қатысты дәстүрлер көбірек сақталғанымен, қыз ұзату салтына қатысты көптеген жоралғылыр ұмыт бола бастаған» деп жаңа сабақтан алған білімін саралай алды. Өзімнің тәжірибием барысында байқағаным кейбір оқушылар өздерінің пікірлері мен ойларын жеткізуге алғашқыда қорқақтағанымен, одан кейінгі сабақтарда айтылған мәселелерге қатысты өзіндік тұжырымдарын білдіруге, өз ойларын айтуға тырысты. Бұдан мен Мерсер ұсынғандай, сабақта балаларға бір-бірімен сөйлесуге мүмкіндік берілсе, олар бір-біріне ойларын біршама ашық айтып, және пікір алмасу барысында өз пікірлерін негіздей алатындығын байқадым. Зерттеу жұмыстарын саралау барысында оқушылардың білім алуы, тыңдауы мен сөйлеуі барысында байланыс анықталды.

Әңгімелесудің «әңгіме-дебат» түрі оқушылардың сыни тұрғыдан ойлануына ықпал ете отырып, басқаның пікіріне қарсы пікір айта білуі мен білімге құштарлығын арттыруға септігін тигізеді. Сонымен қатар оқушылардың

бір - бірінен үйренуіне, басқа оқушылардың пікірін құрметтеу мен бағалауға, әңгімелесу мен ой елегінен өткізу арқылы ойын жинақтауға көмек беретініне және оқушыларды тақырып бойынша ой бөлсуге мүмкіндік береді. Мысалы, 8-сынып оқушыларымен Қазақстанның Ресейге қосылу себептері мен нәтижесі туралы ой бөліскенде оқушылар тарапынан «Әбілқайыр бастаған қазақ билеушілерінің іс-әрекеттері дұрыс болмады, егер ел билеуші сұлтандар мұндай асығыс шешімге келмегенде біз тәуелсіз ел болып, қазіргі таңда дамуда алда келе жатқан мемлекеттермен тең деңгейде болар едік», «Егер, Әбілқайыр сияқты ел қамын ойлаған тұлғалардың осындай көреген саясаты болмағанда біз жоңғарларға тәуелді елге айналар едік», «Қазақстан жоңғарлардан өз елінің тәуелсіздігін сақтап қалу мақсатында Ресейден көмек сұрап, ақырында Ресейге тәуелді мемлекетке айналды, үш ғасырға жуық қазақтан отыршылдық езгі болды» деген қарама-қарсы пікірлер айтылды. Сонда сабаққа енжар қатысатын оқушының өзі «Қазақ билеушілері өз еркімен Ресей құрамына қосылуға өтініш бермеген күннің өзінде олар бізді бәрібір өздерінің отарларына айналдырар еді. Себебі, Ресей Қазақстан жеріне бекіністер салып, қазақ әскерлерін орналастыру арқылы ішкерлей еніп, өздерінің мақсаттарын жүзеге асырып жатқан болатын. Сондықтан да қазақ билеушілерінің бұл әрекеті Ресейдің отарлау саясатын тек қана тездетті» деген өзіндік ойымен бөлісті.

Күнделікті сабақ барысында оқушылар «Проблемалық полемика» ойталқысы кезінде оқушылар тарихи оқиғаларға, түрлі реформаларға, тарихи тұлғалардың өмірі мен қызметіне оң және теріс баға бере отырып, өздерінің пікірлерін нақты деректер арқылы дәлелдеулерге де қатысады. Мұның өзі оларға кез келген тарихи мәліметтерге объективті баға беруге үйретері анық. Мысалы, 8-сыныптармен «Абылай хан» тақырыбын өткенде оқушылар Абылай ханға «Үш жүздің басын қосып, бір орталыққа бағынған мемлекет құруға ат салысты, сыртқы елдермен жргізген тиімді саясаты негізінде еліміздің тәуелсіздігін сақтап қалған білікті саясаткер» деп оң баға берді. Сонымен қатар, «Абылай елдегі билерді биліктен шектей отырып, жеке дара ел басқарған, өзіне қарсы шыққандарды қатігездік танытып, тіпті көзіп жойып отырған» деп оның бойындағы кемшіліктерді де көре білді.

Сабақ барысында диалогты қолдану оқушылардың сыни тұрғыдан ойлануына ықпал ете отырып, басқаның пікіріне қарсы пікір айта білуі мен білімге құштарлығын арттыруға септігін тигізеді. Сонымен қатар оқушылардың бір-бірінен үйренуіне, басқа оқушылардың пікірін құрметтеу мен бағалауға, әңгімелесу мен ой елегінен өткізу арқылы ойын жинақтауға көмек береді және оқушылардың тақырып бойынша ой бөлісуіне мүмкіндік береді.

Мен әр сабағымда «Оқушылар ой алмасулары керек. Неліктен? Олар бір-бірінің білім деңгейін, не білетінін, не білмейтінін білулері үшін ой алмасулары керек. Ой алмаса отырып, олар бір-бірінен көп нәрсені үйренеді. Ой алмаса отырып, өзінің әлемді қабылдауын, өз түсінігін бізге жеткізеді» деген Джудит Гениннің қанатты сөзін басшылыққа аламын

Әдебиеттер

1. Merser, N. and Littleton, K. «Dialogue and the development of thinking. A sociocultural approach». («Диалог және ойлауды дамыту. Әлеуметтік мәдени тәсілу»), 2007жыл
2. ҚР орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде қазақ тілінде оқытатын мектептердегі бастауыш сынып пәндері бойынша педагогика кадрларының біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы. 2016ж
3. «Тәжірибедегі рефлексия» жалпы білім беретін мектептердегі педагогика кадрларының кәсіби даму бағдарламасы Тренерге арналған нұсқаулық. 2016ж

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫНДА ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТАРЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Шатенова С.Е., Максүтова А.М.

Жезқазған қ. «№ 1 ЖББОМ» КММ

«Білім беру жүйесі жыл сайын әр түрлі өзгерістерге ұшырап отыр. Бұл өзгерістердің басты мақсаты – өсіп келе жатқан ұрпақты жан - жақты дамыған, құзыретті азаматтар етіп тәрбиелеу. Осы мақсатқа жетуге функционалдық сауаттылық көмектеседі.

Функционалдық сауаттылық, тұлғаның мектепте алған білімі, білігі мен дағдысын адамзат қызметінің әртүрлі саласында, сонымен бірге тұлғааралық қатынастар мен әлеуметтік байланыстарда кездесетін тіршілік міндеттерін жан - жақты шеше білу қабілеті ретінде түсіндіріледі.

Қазақстан Республикасында оқушылардың оқу жетістігін сырттай бағалау аясында функционалдық сауаттылықтың мынадай түрлері бағаланады: оқу сауаттылығы; математикалық сауаттылық; жаратылыстану ғылыми сауаттылық.

Математикалық сауаттылық – әлемдегі математиканың рөлін айқындау және түсіне білу, математикалық тұжырымдарды дәлелді негіздей білу және қызығушылығы бар, ойлы азаматқа тән қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін математиканы қолдана білу қабілеттері.

Оқушылардың сауаттылықтарын дамытуда оқу бағдарламасындағы математиканың алатын орны ерекше. Сондықтан да оқушының ойлау қабілетін дамытуда өздік жұмыс түрлерін ұйымдастыру – педагогикалық үрдістің бірі.

Өздік жұмыстың негізгі мақсаты – оқушылардың танымдық міндеттерін қалыптастыру, шығармашылық қабілеттері мен қызығушылығын жетілдіру. Математика сабақтарында функционалдық сауаттылықты арттырудың бірден – бір жолы экономикалық мазмұны бар есептер шығарту. Математикадан бастауыш сыныпта өтілетін, бірақ қиын шығарылатын есептер мен тапқырлықты талап ететін логикалық есептер астарласып келуі тиіс. Берілетін есептер оқушылардың жас шамасына шақталып, оқушыны жасытпай, қайта жігерлендіріп, математикалық инициативасын арттыратындай, түсіндірілуі жеңіл, тұжырымдалуы қысқа болғаны жөн. Егер математика сабағында тиімді

әдіс - тәсілдерді қолдану арқылы оқушылардың ой - өрісі дамытылатын болса, онда олардың математикадан білім деңгейі, математикалық сауаттылығы жоғарылайды, болашақта өмірде алған білімдерін тиімді қолдана алады.

Пәнаралық байланыс негізінде әдебиеттік оқу, жаратылыстану және математика пәндерімен байланыстырылып оқытылады.

Әр оқушының жеке дара мүмкіндіктері мен оқу ерекшеліктерін еске алатырып, жоспарлы түрде оқу пәндерінің мазмұнымен тығыз ұштастыра алынған.

Балалардың танымдық қабілеттерін дамытып пәнге деген қызығушылықтарын арттырудың негізгі бір жолы – дидактикалық материалдар мен қызықты тапсырмалар. Есеп зерделілікке, қиялдауға, тапқырлыққа, шапшаң есептеу қабілеттерін дамытуға тәрбиелейді. Математикалық викториналар, ребустар, логикалық есептер, математикалық эстафеталар, сөзжұмбақтар шешу, қызықты тапсырмалар құрастыру баланың ойын ұштай түсіп, ұстамдылыққа, еңбектену білуге тәрбиелейді. Оқушының қиялын дамытып, өз бетімен жұмыс істеуге икемдейді.

Функционалдық сауаттылықтың математика сабақтарындағы мақсаты:

Білім беру жүйесі жыл сайын әр түрлі өзгерістерге ұшырап отырады. Бұл өзгерістердің басты мақсаты – өсіп келе жатқан ұрпақты жан-жақты дамыған, құзыретті азаматтар етіп тәрбиелеу. Осы мақсатқа жетуге функционалдық сауаттылық көмектеседі.

Функционалдық сауаттылықтың математика сабақтарындағы міндеттері:

– оқушылардың ақыл-ойының математикалық стилін, интеллектуалдық және ерік пен сезімге қатысты сапаларын дамыту;

– оқытуды қажетті дәрежеде дараландыру, әрбір оқушының қызығу қабілетін анықтау үшін тиімді жағдай жасау;

– барынша баланың өзіндік тәжірибесін анықтау, жетелеу, пайдалану.

– ұлттық және жалпы азаматтық құндылықтар негізінде тұлғаның интеллектуалды дамуының қажетті деңгейін қамтамасыз етуге бағытталған математиканың базистік негізін сапалы игеруді қамтамасыз ету;

– көрнекі-бейнелі, логикалық және абстрактты ойлауды қалыптастыру, негізгі орта білім деңгейінде алгебра мен геометрияны игеруге практикалық негіз жасау.

– оқушылардың ой – өрістерін, шығармашылық қабілеттерін дамыту, танымдық деңгейін кеңейту, салыстыруға, ойлауға, елестеуге ынталандыру, рухани байлықтарын дамыту.

– оқуға деген ынтасын, математикаға деген оң көзқарасы мен танымдық қызығушылығын, өздігінен жұмыс атқару дағдысын қалыптастыру;

Оқытудың әдіс-тәсілдері:

Оқушылардың функционалдық сауаттылықты дамыту үдерісі ойлау дағдыларын қалыптастыру негізінде жүзеге асады. Ойлау дағдыларын оқушылардың жас ерекшелігіне сай тапсырмалар жүйесімен толықтырылады. Қолдану формасы тестілік тапсырмалар жүйесінде қолданылады.

Біліктілік және дағдыларын қалыптастыруға қойылатын талаптар: қоршаған ортада болып жатқан әртүрлі жағдайларда және аралас пәндерде математикалық білімін, біліктігін, есептеу, өлшеу және графиктік дағдыларына; ауызша және жазбаша есептеулерді тиімді пайдалануға; дәлелдемелі пайымдау жүргізу, логикалық негізделген қорытындылар жасау біліктігін; өзін-өзі бақылау жүзеге асыруды; өз іс әрекетін бағалауды.

Әр қолданған әдіс-тәсілдер нашар оқушылардың білімін жоғары көрсетуге үлкен әсер тигізеді. Мысалға: «Біздің айналамыздағы сандар мен заттар», «Теңдеу және теңсіздік», «Құрастырмалы ойындар», «Геометрия. Геометрияның негізгі түсініктері», «Тимсске арналған есептер».

Функционалдық сауаттылықтың математика сабақтарында қолдансақ мынандай нәтижелерге қол жеткіземіз:

1. Оқушылар кеңістік денелерді, геометриялық фигураларды ажыратып, логикалық ойды дамытуға арналған білімдерді меңгереді. Математикалық тілде сөйлеуге машықтанып, ой-өрісін, қабілетін дамытады.

2. Оқушыларды математика пәні бойынша олимпиадаға, сайыстарға қатыстыру, шығармашылық, ғылыми жобаларын қорғау, өзін-өзі бағалау;

3. Жоғары деңгейдегі оқу дағдыларын дамиды, ізденеді, ойларын жеткізеді;

4. Танымдық іс-әрекеті, тапқырлығы, қызығушылығы оянады;

5. Математикалық білімді тұрмыста қолдана білуге үйренеді;

6. Оқушылардың есептеу мәдениеті дамиды.

Оқыту мен тәрбие берудің мақсаттарын ұстамдарын меңгеру және өз бетімен оқу білім алуы арқылы белгілі бір нәтижеге жетеді.

Осыдан барып дамыған жеке тұлға қалыптасады. Болашақ ұрпақ ұлтжанды, білімді болса ғана тәуелсіз мемлекеттің тірегіне айналары сөзсіз. Сондықтан ұлттық санасы оянған мәдениетті, ойлау дәрежесі биік азаматтарды оқыту және тәрбиелеу әрбір ұстаздың міндеті десек, оқушыларға жүйелі білім, сапалы тәрбие беру ісіне жаңа талап тұрғысынан қарап, функционалдық сауаттылықтың бағдарламасын үнемі жетілдіріп отыруға міндеттіміз.

Қорыта айтқанда функционалдық сауаттылық математика сабақтарында өзекті жүрсе, оқушылар заманауи, логикалық ойлау қабілеттері дамыған тұлға болып қалыптасады.

Әдебиеттер

1. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» 31.01.2017ж.

2. Кішібаева Д.Ж. «Жаңа педогогикалық технологиялар» Оқу құралы. Түрікстан қ. 2010 ж. 113 бет

3. PISA, TIMSS зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың ғылыми жаратылыстану сауаттылықтарын дамыту. Оқу-әдістемелік құрал./Развитие естественнонаучной грамотности школьников в контексте международных исследований PISA, TIMSS. Учебно-методическое пособие. - Астана: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2014.

БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ АЯСЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

Шитыбаев С. А., Мусабеков М. О.

**“Өрлеу “БАҰО” АҚФ ОҚО бойынша ПҚБАИ,
Шымкент қ., Қазақстан Республикасы**

Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың 2012 жылғы 27 қаңтардағы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру аясында мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 - 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары бекітілді [1,2]. Онда функционалдық сауаттылыққа келесі анықтама берілген: «Функционалдық сауаттылық, кеңінен алғанда, білім берудің (бірінші кезекте жалпы білім беруді) көп жоспарлы адамзат қызметімен байланысын біріктіретін тұлғаның әлеуметтік бағдарлану тәсілі ретінде түсіндіріледі. Қазіргі тез құбылмалы әлемде функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторлардың біріне айналуға» [2]. Бұл дегеніміз тұлғаның алған білім, білік, дағдыларын қолдана отырып қоғамда іс-әрекет ету қабілеті.

Қазіргі орта білім беру саласындағы білім беру мазмұнын түбегейлі өзгерту мақсатында жүріп жатқан үдерістер, ең алдымен, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталған. Білім беру мазмұнын неліктен жаңарту қажет болды? Ең алдымен, қазақстандық оқушылар 2009 жылдан бастап қатысып келе жатқан Халықаралық PISA зерттеулерінің нәтижелері Қазақстандағы жалпы орта білім беру жүйесінің теориялық білім беру, оқушылардың ақпаратты есте сақтау, табу және зерделей білуін қамтамасыз ету деңгейінде жеткілікті дәрежеде тиімді екенін көрсетті. Бірақ олар білім мен іскерлікті жаңа ақпарат алу үшін қолдану, өздігінен ойлана білу, өзіндік болжамдарды ұсыну және оны талдай білу сияқты жоғары ойлау деңгейлерін жеткілікті дәрежеде көрсете алмай отыр.

Күнделікті өмірде заманауи экономикалық реформаларға қатысты ғылыми-техникалық прогрестің, инновациялық және цифрлік технологиялардың үздіксіз енгізілуі қоғам алдында әлемдік бәсекеге қабілетті, білімді, білікті, функционалды сауатты ұрпақты тәрбиелеуге байланысты үлкен міндеттерді жүктейді. Осы себепті білім беру жүйесінің қолданысында тиімділігін көрсеткен Назарбаев Зияткерлік мектептерінің үлгісімен еліміздің орта білім беру саласындағы білім беру стандарттары, оқу жоспарлары мен бағдарламалары өзгертілді. Екіншіден, функционалдық сауаттылықты қалыптастыру мақсатында оқушылардың білім сапасын бағалау және мониторинг жүргізу жүйесі енгізілді және оны ары қарай дамыту жұмыстары жасалып жатыр. Оқушылардың білім сапасын бағалау үшін критериалды бағалау жүйесі

енгізілді, мұнда пән бойынша оқу жетістіктері екі тәсілмен бағаланады: қалыптастырушы бағалау және жиынтық бағалау. Қалыптастырушы бағалау үздіксіз жүргізіле отырып, оқушылар мен мұғалім арасындағы кері байланысты қамтамасыз етеді, балл не баға қоймастан-ақ оқу үдерісін түзетіп отыруға мүмкіндік береді. Бұл оқушылардың оқу үдерісіндегі белсенділігінің, шығармашылық ойлауының, жеке және топпен жұмыс жасау, өзіндік шешім қабылдау қабілетінің, өзара ынтымақтастықтың, өзіндік бағалаудың артуына әкеледі, демек, функционалды сауаттылықты дамытуға жағдай жасайды.

Химия оқушылардың дүниетанымын дамытуда, әлемнің тұтас ғылыми бейнесін қалыптастыруда маңызды орын алады. Мектепте химияны оқу оқушыларды қоршаған ортада болып жатқан химиялық құбылыстардың мәнін түсінуге жетелейді [3].

Химия пәнінің жаңартылған оқу бағдарламасының мақсаты - оқушыларға химиялық үдерістердің мағынасын, негізгі заңдар мен заңдылықтарды түсініп, оларды шынайы өмірде қауіпсіз қолдана алуға, ақпаратты сыни бағалауға және шешім қабылдауға мүмкіндік беру.

Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында мектепте оқылатын химия пәндерінде функционалды сауаттылықты арттыру үшін оқылатын тақырыптарды күнделікті өмірдегі адамзат талаптарына сай келетін, олардың қызығушылықтарын туғызатын тапсырмалармен шынға қажет. Мысалы, химиялық зертханада қолданылатын химиялық заттардың физикалық және химиялық қасиеттері, олардың қолданылуы туралы ережелерді оқып, оны дұрыс түсіне білу, әртүрлі химиялық заттардың адамзат өмірінде алатын рөлі туралы (мысалы, кір жуғыш заттардың қасиеттері, қолданылуы, жеміс-жидектерді консервілеу, тұздау және т.б.), оларды өмірде қолдану қандай химиялық реакциялар мен химиялық заңдылықтарға сүйенетіні туралы қосымша мәліметтер беру керек деп санаймыз. Демек, білім алушылардың химиялық сауаттылығын толыққанды сомдау үшін оқушыларға теориялық мәліметтер, формулалар мен заңдарды түсіндірумен, есептерді шығарумен қатар, химиядан тәжірибелік бағытталған тапсырмаларды дайындап, оқу үдерісінде кеңінен қолдану қажет. Бұл оқушылардың пәнге қатысты қызығушылығын, логикалық ойлау қабілетін, шығармашылық құлшынысын дамытады, пәнішілік және пәнаралық байланысты арттырады.

Білім беру мазмұнын жаңарту аясында химия пәнінде тақырыптар бойынша білім беру Б.Блумның таксономиясына және Дж. Брунердің спиральділік қағидатына негізделген танымдық теориясына сүйенеді.

Бөлім	Оқу мақсаттарының коды	Аталуы	Блум бойынша деңгейі
3.1 Экзотермиялық және эндотермиялық реакциялар	7.3.1.1	Ауа құрамын білу	1-деңгей (білу)
	7.3.1.2	Заттардың жану кезінде ауаның құрамына кіретін оттектің жұмса-латындығын білу	1-деңгей (білу)
	7.3.1.4	Затты жағуға қажетті жағдайларды және жану реакциясының өнімдерін білу	1-деңгей (білу)
	7.3.1.7	Металдар мен бейметалдардың жануы кезінде	1-деңгей (білу)

		оксидтер түзілетіндігін білу	
	7.3.1.3	Атмосфералық ауаны ластанудан қорғаудың маңызын түсіну	2-деңгей (түсіну)
	7.3.1.5	Тез тұтанатын, жанғыш және жанбайтын заттарға мысалдар келтіру;	3-деңгей (қолдану)
	8.3.1.1	Заттың жану реакциясының өнімі көбінесе оксидтер екенін және құрамында көміртегі бар отын оттеkte жанғанда, көмірқышқыл газы, иіс газы немесе көміртек түзілетінін түсіну;	2-деңгей (түсіну)
	8.3.1.2	Парниктік эффектiнiң себептерiн түсiндiру және шешу жолдарын ұсыну	Жоғары (4-,5-,6-шы) деңгейлер
	8.3.1.5	Энергия өзгерісін бөлшектердің кинетикалық теориясы тұрғысынан түсіндіру;	Жоғары (4-,5-,6-шы) деңгейлер

Берілген бөлім бойынша оқушылардың функционалды сауаттылығын дамыту мақсатында PISA тапсырмалары үлгісіндегі сұрақтарды ұсынуға болады:

1. Ауа құрамындағы қандай газ жануды қолдайды?

- A. Аргон
- B. Көмір қышқыл газы
- C. Оттек
- D. Азот

2. Бензиннің жануы нәтижесінде атмосфераға таралатын, адам ағзасына өте қауіпті, канцерогенді зат:

- A. Көмірсутек
- B. Көмір қышқыл газы
- C. Азот
- D. 3,4-бенз(а)пирен

3. Атмосфераны ластанушылардың ең негізгілерінің бірі транспорттың, әсіресе, автомобильдердің жанармайларының жану өнімдері болып табылады. Француз ғалымы Ж. Детридің есептеулері бойынша, автомобильдерден бөлінген газдардың құрамындағы келесі заттар адам ағзасына зиянды болып саналады:

Тұжырым	Ия	Жоқ
көмірқышқыл газы		
оттек		
көміртек оксиді		
азот		
азот оксидтері		
неон		

4. Өсімдіктер үшін улы болып саналатын заттар:

Тұжырым	Ия	Жоқ
Күкірт қосылыстары		
Атмосферадағы су буы		
Хлор қосылыстары		

5. Келесі тұжырымның дұрыстығын анықтаңыз: Атмосфераға транспорттар-дан бөлінген газдардың құрамында 25-27% қорғасын болады:

Жауаптары: ия немесе жоқ.

6. Еркін жауапты тапсырма: Атмосфералық ауаның ластануының алдын алатын және зиянды қалдықтардың мөлшерін азайтуға мүмкіндік беретін іс-шараларды ұсыныңыз.

7. Еркін жауапты тапсырма: «Жылыжай эффектісі» (парниктік эффект) - адамзат іс-әрекеті нәтижесінде ауада пайда болған газдардың күн энергиясын өзіне сіңіруі нәтижесінде атмосфераның қызып, жер бетінің орташа температурасының жоғарылауы. Оның механизмі мынадай: күн сәулелері атмосфераға еніп, Жердің беткі қабатын қыздарады. Жер бетінен шығатын жылу космосқа қайта оралуы керек, бірақ оны атмосфераның төменгі қабатында тығыз орналасқан газдар жібермейді. Нәтижеде жылу атмосферада қалып, планетамыздың температурасын арттырады. Мұның негізгі себебі адамзат тіршілігіне байланысты (өндіріс, тұрмыстық, транспорттық т.б.) ауада қосымша түзілетін көмір қышқыл газының мөлшері. Мұнан басқа, Жердегі жылу балансына әсері бойынша негізгі мынадай парникті газдар бар: су буы, көмір қышқыл газы, метан, озон, сульфурилфторид, галогенді көміртектер, азот тотығы және құрамында фторы бар газдар (азот трифториды, фреон). Су буы – бүкіл эффектінің 60%-на жауапты табиғи негізгі парникті газ. Бірақ су буына тікелей антропогендік әсер аз. Жылыжай эффектісі 21 ғасырдағы жаһандық мәселелердің бірі болып табылады.

1 тапсырма: Жылыжай эффектісі Жер бетінде жүретін геологиялық, биологиялық үдерістерге қандай өзгерістер әкелуі мүмкін екенін талдаңыз.

2 тапсырма: Жылыжай эффектісінің салдарларын азайту немесе жою үшін қандай жұмыстарды жасау қажет (мәселенің шешу жолдарын ұсыныңыз)?

Әдебиет

1. Н.А.Назарбаев. Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты. // Ана тілі газеті. № 5, 2-8 ақпан, 2012 ж.

2. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 - 2016 жылдарға арналған Ұлттық іс-қимыл жоспары. (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 қаулысымен бекітілген).

3. Негізгі орта білім беру деңгейінің 7-9-сыныптарына арналған «Химия» оқу пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына 203-қосымша.

IV. ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДА ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ПЕДАГОГТАРДЫҢ ІС-ӘРЕКЕТІ

IV. ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПЕДАГОГОВ СИСТЕМЫ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ПО РАЗВИТИЮ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ

ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА УЧАЩИХСЯ МЛАДШЕГО И СРЕДНЕГО ВОЗРАСТА ПОСРЕДСТВОМ РАЗВИТИЯ ПЕВЧЕСКИХ НАВЫКОВ В УСЛОВИЯХ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Абилгазинова Г.Е.

**КГКП «Детская школа искусств
п.Топар», Абайский район**

Сегодня образование признано одним из важнейших приоритетов долгосрочной Стратегии «Казахстан – 2050». Президентом Республики Казахстан Н.А. Назарбаевым была поставлена задача вхождения республики в число 30-ти наиболее конкурентоспособных стран мира. В достижении данной задачи немаловажную роль играет совершенствование системы образования.

Основная цель дополнительного образования - это развитие мотивации личности к познанию и творчеству, обеспечение занятости детей социально значимой деятельностью, их самореализации и социальной адаптации, формирование лидерских качеств, социальных компетенций; обеспечение условий для патриотического и духовно-нравственного воспитания, личностного развития, профессионального самоопределения, творческого труда. Способность, которая позволяет эффективно реализовать эту цель, является творческое мышление, креативность.

Мы живем в век информации, в обществе произошли бурные изменения, осуществившиеся за относительно короткий срок. Чтобы адекватно реагировать на эти изменения, человек должен активизировать свои творческие способности, развить в себе творчество. Поэтому в настоящее время одно из актуальных значений приобретает проблема развития творческого потенциала личности.

Творческий потенциал – это совокупность имеющихся средств, возможностей в области творчества. Творчество, в свою очередь, это деятельность человека, создающая новые материальные и духовные ценности, обладающие общественной значимостью. В творчестве человек предельно интегрирован, собран и целостен, он полностью посвящает себя служению делу. Творческая личность – это особая личность, которая, стремясь к

реализации собственной значимости, тем самым реализует себя, проявляет гражданскую активность.

Проблема развития творческих способностей является «вечной» педагогической проблемой, которая с течением времени не теряет своей актуальности, требуя постоянного, пристального внимания и дальнейшего развития. Поэтому тенденция в современной педагогике - активизировать процесс музыкально-эстетического воспитания через творчество ребенка - обусловлена объективными факторами: высокой ролью творчества в познании мира; необходимостью всестороннего развития личности; природной активностью ребенка, требующей творческой деятельности, близкой и хорошо знакомой ему с детства. Творческий процесс тренирует и развивает память, мышление, активность, наблюдательность, целеустремленность, логику, интуицию. В музыкальном творчестве ведущую роль играет синтез эмоциональной отзывчивости и мышления, абстрактного и конкретного мышления, логики и интуиции, творческого воображения и активности, способности принимать быстрое решение и мыслить аналитически.

Вокальная работа дает большие возможности для творческого развития школьников. Анализируя детское продуктивное творчество, можно судить о качествах ребенка, его склонностях и интересах, разнообразии способностей. Все творчески усвоенное школьниками становится прочным их достоянием; процесс познания в атмосфере творчества приобретает развивающий характер, жизнь ребенка обогащается новыми чувствами.

Если говорить о стартовых возможностях успешной социализации детей, то они формируются именно в первые годы жизненного цикла. В раннем детстве закладываются особенности личности, определяются направления развития интеллектуальных, эмоциональных и физических способностей.

Дошкольный возраст – самый благоприятный период для формирования и развития певческого голоса.

Пение – это не только развивающий, но и физиологический процесс. Вокал является самым эффективным средством устранения речевых дефектов, во время пения обогащаются образное мышление, фантазия, развиваются познавательные процессы.

Основные принципы вокального воспитания едины как в профессиональном обучении пению, так и в системе музыкального образования в школе; как для взрослых певцов, так и для детей. Существует различие лишь в специфике воспитания детского голоса, обусловленной психологическими особенностями и физиологическими возможностями детей.

При обучении пению я всегда иду от простого к более сложному, словно постепенно, вместе с воспитанниками, поднимаюсь по лесенке к вершинам исполнительского мастерства.

Моя задача – ненавязчиво, игровыми методами научить детей владеть своим природным даром, привить любовь к певческой деятельности.

Для этого в своей работе использую следующие виды деятельности:

Двигательные упражнения, которые способствуют формированию правильной осанки и снятию мышечной зажатости перед пением. А формирование певческих навыков дошкольников начинается с выработки правильной певческой постановки.

«Отправляемся на рынок», для этого мы с детьми выбираем самый красивый арбуз (или другой фрукт либо овощ) и с усилием поднимаем. Но, не рассчитав свои силы, резко бросаем овощ вниз и расслабляемся.

«Солнышко и тучка», представьте себе, что вы загораете на солнышке. Но вот солнце зашло за тучку, стало холодно – все сжались в комочек чтобы согреться (задержать дыхание). Солнышко вышло из-за тучки, стало жарко – все расслабились (на выдохе).

«Березка», медленно и плавно дети поднимают руки вверх, как будто березка тянет свои веточки к солнышку, «шелестят листочками» (пальчиками рук), затем бросают руки вниз и расслабляются.

Дыхательная гимнастика способствует не только нормальному развитию голоса, но и служит охране голоса от заболеваний. Важно сформировать у ребенка ощущение дыхания «в живот». Контроль производим, положив на него руку. Также всегда слежу за тем, чтобы во время вдоха у детей не поднимались плечи. В начале использую игры на дыхание без звука.

«Ветер», все превращаемся в него и своим дыханием рисуем разные образы ветра (теплого и ласкового или сильного и холодного)

«Свечи на торте». Устраиваем чей-нибудь день рождения или Новый год и задуваем.

«Шарики» начинаем их надувать.

Удлиняем выдох на звуках закрытых, экононых (шипящих или свистящих). Для этого использую в работе различные образы, например:

-играет ветер с листвой; звучат пчела, жук, комар; спустился воздух из колеса машины; сердится кошка (выдыхание на согласных звуках «ш», «ж», «з», «с»).

Формируя короткий вдох и длинный выдох, использую осенние листочки (на ниточках), снежинки (из салфеток), которые не должны упасть, поддерживаемые выдохом или бабочки (на ниточках).

С удовольствием дети выполняют упражнения на увеличение выдоха (повторяют строчку на одном дыхании), когда повторяется одно слово, затем два и так далее. Например,

Слушай...

Слушай качание...

Слушай качание ветра... и т.д.

Также очень нравится детям исполнять скороговорки. Например, «Думал», которая произносится на одном выдохе, без дополнительного вдоха.

«Думал, думал, думал, думал! Думал, думал, думал, думал!
В это время ветер дунул! И забыл о чем я думал.»

Артикуляционная гимнастика не занимает много времени, но эффективно активизирует речевой аппарат, помогает устранить напряженность и

скованность артикуляционных мышц, разогреть мышцы языка, губ, щек, челюсти, развить мимику, артикуляционную моторику, а также выразительную дикцию.

В основу применяемой мною артикуляционной гимнастики взяты упражнения по методу В.В. Емельянова.

Сначала мы отправляемся в мир сказок и, «путешествуя» вместе с язычком, дети знакомятся со всеми частями речевого аппарата: языком, зубами, губами, небом. Затем осваиваем артикуляционные упражнения:

«Язычок проснулся» (толкать язычком в правую и левую щеку);

«Язычок, покажись!» (покусать кончик языка);

«Зубов не страшись!» (высовывать язык вперед и убирать назад);

«Зубы кусаются» (покусать нижнюю и верхнюю губу по всей поверхности);

«Губки хохочут» (в улыбке открыть верхние губы);

«Губки обижаются» (вывернуть нижнюю губу);

«Вкусный язычок» (пожевать язык боковыми губами);

«Чистые зубки» (провести языком между верхней губой и зубами и между нижней губой и зубами);

«Улыбка» (улыбнуться).

Речевые ритмо-интонационные игры и упражнения применяю в своей работе, потому что такие игры способствуют развитию чувства ритма, темпа, тембра, динамики, дикции, выразительности речи.

Варианты заданий в играх даю разнообразные:

произносим слова или текст по-разному: тихо и громко;

изменяем регистр голоса: высоко, низко;

изменяем темп: быстро, медленно или с ускорением, с замедлением.

Игровые действия можем сопровождать хлопками, шлепками, щелчками, притопами. Также интересны детям потешки, прибаутки, считалки, пословицы, поговорки, заклички и четверостишия.

Ритмодекламация – четкое произнесение текста в заданном ритме. Основная ее цель – развитие музыкального и поэтического слуха. Детям нравится ритмодекламация на фоне звучания мелодии, на фоне ритмического сопровождения шумовых инструментов, синтезатора или звучащих жестов (хлопки, шлепки, притопы и т.п.).

Распевки - большое внимание в работе с детьми уделяю распевкам. Распевка – это не только разминка голосовых связок перед пением, но и путь к овладению техническими основами песенного мастерства. Работу строю на специальных упражнениях, играх, попевках.

Развитию диапазона способствуют небольшие упражнения – попевки, которые каждый раз следует транспонировать («Баю-баю», «Лю-лю-лю2 и т.п.). Распевания с заданием пропеть звукоряд из пяти нот в нисходящем и восходящем движении развивают звуковысотный слух детей. Например, «Пожарные» (Вот идем мы вверх, вот идем мы вниз. Побежали вверх, побежали вниз). В работе над дикцией использую попевки на одном звуке: «Мыши

шуршат в шалаше» или «Барашеньки-крутороженки», а также попевки с интонированием разнообразных слогов: «Да-дэ-ди-до-ду».

Применяю попевки на одном звуке, на двух соседних звуках, с пропеванием звуков терции, кварты, квинты и т.д. Хочу отметить, что при выборе попевок учитываю изучаемый в данный момент песенный репертуар и планирую упражнения, способствующие преодолению «трудных» мест в песне.

Для улучшения качества пения применяю сюжетные распевки из игровой методики Аллы Анатольевны Евтодьевой. Дети играют того или иного героя и поют дуэтом, при этом использует такие средства выразительности - интонация, мимика, пластику, пантомимика)

1 распевка. «Лиса и воробей»

Лиса: Тихо, тихо подкрадусь до тебя я доберусь.

Воробей: Не поймашь ты меня, вижу рыжая тебя.

2 распевка. «Кот и мышка»

Кот: Спускайся не бойся не трону тебя

Мышка: Ах серый хитрец не обманешь меня

3 распевка: «Стрекоза и рыбка»

Стрекоза: Что сидишь ты там на дне, выходи летать ко мне

Рыбка: Ах летать я не могу, просто плаваю в пруду.

Знакомство с песней и ее разучивание. Показ и разучивание песни провожу нетрадиционно. Считаю, что для возникновения интереса к новой песне, необходимо сделать ее показ и разучивание игровым. Например, приходим на полянку к Гномику, в гости к Петрушке, присаживаемся и знакомимся с песней. А может к нам на занятие пожаловать в гости Зайчик, Мишка, Собачка, Кошка и т.д., и «исполнить» свою песню.

Варианты игрового показа и разучивания песен разнообразные, это зависит от возраста детей и от содержания песни. Возможно использование музыкальных инструментов, образных движений, театрализации. При разучивании песни обращаю внимание на одновременный вдох, работаю над фразировкой, пропеванием гласных, дикцией, строю ансамблем, смысловыми кульминациями в песне, выразительностью исполнения.

В процессе разучивания каждой песни решаю нравственные, патриотические и эстетические задачи. Поэтому тщательно подхожу к подбору песенного репертуара. Также учитываю возрастные особенности детей, их певческие возможности, а содержание репертуара должно соответствовать интересам моих воспитанников.

Известно, что успех работы с детьми зависит от профессионализма педагога, поэтому считаю, что педагогический процесс должен быть построен с учетом возрастных особенностей детского голоса, дифференцированного и индивидуального подхода к детям при формировании их певческих навыков, развитии творческих и музыкальных способностей.

В работе над сольными номерами, при подборе репертуара, кроме уровня музыкального развития, обязательно учитываю индивидуальность ребенка, особенности характера, темперамента. Таким образом, через вокальную

деятельность происходит приобщение ребенка к музыкальной культуре. Пение – это прекрасная психологическая, нравственная и эстетическая среда для формирования лучших человеческих качеств.

Главный принцип в моей работе: «Не навреди!», а самое главное – чтобы научиться петь, надо петь!

Литература

1. Картушина М.Ю., Конспекты логоритмических занятий с детьми 5-6 лет. – М., 2008.
2. Кацер О.В., Игровая методика обучения.
3. Кобалевский Д.Б. Как рассказывать детям о музыке. – М.:1977.

ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУДАҒЫ ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Айешов С.Т.

**«Балалар мен Жасөспірімдер сарайы» КМҚК
Қарағанды облысы, Жезқазған қаласы**

Қазақстан жаңа ғасырға дүниежүзі елдері қатарында терезесі тең ел ретінде келіп отыр. Жаңа ғасырды бастаған ұрпақ келер ұрпаққа қарыздар болып қалмас үшін қолдан келген игіліктерді жасайтыны анық. Қашанда білімі мол, рухани байлығы бар халықтың ұл - қыздары ешқашан да жүдемесі хақ.

Республикадағы жалпы білім беретін мектептердегі балаларға қосымша білім берудің ерекшеліктері 2017-2018 оқу жылдарында жалпы орта және қосымша білімнің мейлінше тығыз ынтымақтасуының қажет екендігін көрсетіп отыр.

Заманауи мектептердің мазмұны мен технологияларындағы өзгерістердің инновациялық сипаты қосымша білім беру есебінен күшейтілуі мүмкін, себебі қосымша білімнің сипаты қызметтің түрін таңдаудағы еркіндікті, білім алушылардың жоғары деңгейдегі уәждемелін болжайды, яғни тұлғаның өзін шынайы шығармашылық танытуын болжайды.

Жаңа ұрпақтың білім беру стандарттарын енгізу жағдайында балаларға қосымша білім беруді негізгі жалпы білім беру бағдарламаларының құрамына енгізудің өзектілігі мектепте алған білім, білік және дағдыларын практика жүзінде қолдануға итермелейтін, білім алушылардың танымдық уәждемелерін ынталандыратын жалпы білімнің құрамдас бөліктерінің вариативтілігін күшейту қажеттілігімен байланысты болып отыр.

Жалпы орта және балаларға арналған қосымша білімнің ынтымақтасуы заманауи педагогикадағы күрделі мәселелерді тәрбиелеу, оқыту және дамыту процестерін жақындастыруға көмектеседі.

Аталған бағытты дамытудың қажеттілігі біртұтас білім беру кеңістігін сақтауға негізделеді.

Елбасы Н.Назарбаев 2012 жылғы 27 қаңтардағы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан

халқына Жолдауында мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша бес жылдық ұлттық жоспарды қабылдау жөнінде нақты міндет қойды. Аталған міндет Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті, озық елдердің қатарына кіруі процесінде де маңызды болып табылады. Еліміз үшін маңызды болып табылатыны – аталған стратегиялық міндетті шешу жағдайында тұлғаның ең басты функциялық сапалары белсенділік, шығармашыл тұрғыда ойлауға және шешім қабылдай алуға, кәсіби жолын таңдай алуға қабілеттілік, өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады.

Функционалдық сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Олай болса, функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда функционалдық сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады.

Функционалдық сауаттылықтың тағы бір тетігі ретінде қосымша білім мен мектептен тыс сабақтармен қамтуды жатқызуға болады. Мектептен тыс ұйымдардағы әртүрлі бағыттағы үйірмелер, секциялар желісін кеңейту есебінен балаларды қосымша білім берумен қамту ұлғайтылады. Басты назар ғылыми-зерттеу жобаларына, техникалық шығармашылыққа, өнер тапқыштыққа, модельдеуге, нанотехнологияларға, робот техникасына, леґожобалауға және т.б. аударылады. Функционалдық сауаттылықтың тағы бір тетігі-ата-аналардың балаларды оқыту мен тәрбиелеуге белсенді қатысуын қамтамасыз ету. Ата-анасы баланы жас кезінен адами құндылықтар дарытып, саналы өмір сүруге баулуға борышты. Ата-ананың бала тәрбиелеуде функционалдық сауаттылығын көтеру мектеп мұғалімдерімен олардың тығыз байланыс жасап, екі жақты әріптестік әрекетінің негізінде қалыптасады. Яғни ата-ананың баласының ерекше қасиетін тануы, оны түрлі жағдаятта түсініп, қол ұшын беруі, олардың қабілетін дамытуға, бойына рухани құндылықтарды қалыптастыруға, жағымсыз мәнез-құлық, әдеттерден арылуға көмек беретін функционалдық сауаттылық ата-ана бойында да болуға тиіс.

Мектептегі сабақтың оқу сабақтарын өткізу процесінде қосымша білімге тән технологияларды пайдалануға болады. Бұл кешенді сабақтар, оқу жобалары, дискуссиялық технологиялар, ойындар болуы мүмкін. Әдетте, ол сабақтан тыс, тікелей мұғалімнің қадағалауымен өтетін білім алушылардың өз беттерімен жасаған жеке немесе ұжымдық қызметтерін қарастырады. Мектептегі сабақ оқу аясында қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыру процесі кезінде материалдың мазмұнын кеңейту және тереңдету деңгейінде, сондай-ақ мектеп сабағының жеке элементтерін сабақтан тыс қызметтің түрлі формаларында қарастыру есебінен де өз жалғасын табуы мүмкін.

Мектептерде сабақтан тыс жұмыстарды ұйымдастыруда пәндік үйірмелер мен секциялар маңызды орын алады. Бұл бір жағынан – пән бойынша сабақтан тыс жұмыс, ал екінші жағынан – қосымша білімнің бөлігі.

Қазіргі таңда электрондық байланыс жүйесі арқылы ақпарат алмасудың тиімділігін өркениетті елдердің іс-тәжірибелері айқын көрсетіп отыр. Күнделікті сабаққа бейнетаспаларды, аудио қондырғыларын, компьютерді қолдану айтарлықтай нәтиже беріп келеді.

Заман ағымына қарай сай қондырғылар тәрбиеленушілердің қызығушылықтарын арттырып, зейін қойып тыңдаумен қатар, түсінбей қалған сәттерін қайталап көруге не тыңдауға, алған мағлұматты нақтылауға мүмкіндік береді.

Өткізілген сабақтар тәрбиеленушілердің білім сапасын көтеріп, кәсіби біліктілігі мен ойлау мәдениетін қалыптастырылады, сондай-ақ жас ұрпақтың ішкі әлемінің өзіндік дамуына үлкен ықпал етіп, олардың пәнге деген қызығушылығын арттырды. Бұл әдісте олар бір-бірі мен сұхбаттаса отырып, таным процесіне толық енеді, ізденушілік қабілеттері ашылады. Тәрбиеленуші көп ізденеді, өзінің ойын үйірмеде еркін айта алады, басқалары тыңдап, өз ойларын қосады, талдайды.

“Қосымша білім берудегі кәсіптік бағдар беру мен әлеументтендіру” бағдарламасын іске асыру аясында үйірмеде:

I – оқу жылында ақпараттың жалпы қасиеттерін зерттеу, табиғаттағы және қоғамдағы ақпарат үрдістерінің өзара қатынасы, сонымен қатар әртүрлі ақпараттық орталарда ақпараттық үрдістерді жүзеге асырудың негізгі заңдылықтарын зерттеу мәселелері қарастырылады.

II – оқу жылында дербес компьютерлердің, микропроцессорлардың есептеу қызметінің мүмкіндіктері және аймақтық желілер арқылы ақпараттарды алмасу қызметтері туралы мәселелер қарастырылады.

III – оқу жылында информатика мен ақпараттық технологиялардың қазіргі қоғамдағы алатын орны, ақпаратпен және программалық өнімдермен жұмыс жасаудың құқықтық, этикалық және моральдық нормалары, жеке тұлға мен қоғамның ақпараттық қауіпсіздігі төңірегіндегі мәселелер қарастырылады.

Тәрбиеленушілердің сабаққа деген қызығушылығын арттыру мақсатында үйірмедегі сабақты түрлендіре отырып, оқушылардың өз қабілетін таныта, дамыта, шыңдай түсу бағытында, сабақта "Сын тұрғысынан ойлауды дамыту" технологиясын қолданылады. «Сын тұрғысынан ойлау» бағдарламасының негізгі философиясы – ашық қоғамда өмір сүретін тұлға қалыптастыру. Сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясы – сабақ барысында оқушылардың бұрынғы білетінін жана біліммен ұштастыра отырып, белгілі бір идеяны қабылдап, оның неге қатысты екенін зерттеп, оларды салыстыра отырып, сол идеяларға қарсы көзқарастар мен тепе - теңдікте зерттеуге бағытталған оқыту технологиясы.

"Сын тұрғысынан ойлауды дамыту" технологиясы қолданылған сабақтың нәтижесін төмендегі сызбадан көруге болады.

Мұғалімнің мақсаты:	Сабақтың нәтижелілігі:
1. Оқушыға жаңа сабақты өз бетінше меңгерту.	1. Қосымша әдебиеттермен жұмыс жасау.
2. Топпен жұмыс жасауға үйрету.	2. Қарым-қатынас жасауды үйренуі.
3. Бір-бірін шынайы бағалауға тәрбиелеу	3. Басқаларды тыңдай білуі.
4. Сабақтың тәрбиелік әсерін жеткізу.	4. Белсенділігінің артуы
5. Өз көзқарасын қалыптастыру.	5. Өз ойын тұжырымдай білуі.

Сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясының философиясын терең түсініп, әдістерін тиімді пайдаланған кезде мынадай жетістіктерге жетуге болады:

- Оқушылар мәселенің ең негізгі түйінін табуға дағдыланады;
- Өз бетінше ізденуге үйренеді;
- Сұрақ қойып, сұрақтарға жауап беруге үйренеді;
- Сын тұрғысынан ойлай отырып, өзіндік белсенділіктің болуы да білімге құлшынысты, жаңалықты ашуға, ізденуге, қиындыққа төзуге үйретеді.

Сабақта қолданылып жүрген технология элементтерінің нәтижелілігіне мысал ретінде үйірме мүшелерінің оқу-зерттеушілік жұмыстармен қызыға айналысады.

Үйірме мүшелері Қазақстан Республикасының Шағын Ғылым Академиясының Орталық-Қазақстан бөлімі, Облыстық Балалар мен жеткіншектер сарайының және де Облыстық, Республикалық, Халықаралық марапаттарға ие.

Тұлғаның бейімділігін, қажеттілігін қанағаттандыруды, қызығушылығын, қабілетінің дамуын ескере отырып, функционалдық сауаттылығына қол жеткізуді қамтамасыз етіп, жан-жақты дамыған, мектепте, үйірмеде алған білімін өмір бойы пайдалана алатын тұлға өсіру. Сөзімді қорыта келе, Марк Туллий Цицеронның «Барлық нәрсені біліп, анализ жасай білу аз. Сонымен қатар, соған байланысты сауатты қадам жасай білу керек» деген қанатты сөзімен аяқтағым келеді.

Әдебиеттер

1. ҚР жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттары Алматы – 2008
2. Елбасы Н.Назарбаев 2012 жылғы 27 қаңтардағы «Әлеуметтік экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы
3. Қазақстан кәсіпкері №1 01. 2004ж.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПЕДАГОГОВ В СИСТЕМЕ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ПО РАЗВИТИЮ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ

Багжанова Ж. Т.

КГКП ДМШ им.К. Амаонжолова
г.Караганда, Республика Казахстан

Дополнительное образование детей – феномен и процесс свободно избранного ребенком освоения знаний, способов деятельности, ценностных ориентаций, направленных на удовлетворение интересов личности, ее склонностей, способностей и содействующий ее самореализации и культурной адаптации, выходящие за рамки стандарта общего образования. Педагог дополнительного образования – специально содействующий развитию дополнительного образования детей в конкретном учреждении, владеющий педагогикой дополнительного образования, реализующий программы дополнительного образования детей. Педагог дополнительного образования - равноправный участник партнерских отношений, совместной деятельности с детьми, специально содействующий их развитию. Учреждения дополнительного образования могут рассматриваться в качестве воспитательной организации, так как специально создаются государством и негосударственными структурами, и имеют своей основной задачей социальное воспитание определенных возрастных групп населения. Исходным в идентификации учреждений дополнительного образования в данном качестве следует считать рассмотрение социализации как «развития и самоизменения человека в процессе усвоения и воспроизводства культуры, что происходит во взаимодействии человека со стихийными, относительно направляемыми и целенаправленно создаваемыми условиями жизни на всех возрастных этапах». Отсюда социальное воспитание представляет собой процесс относительно социально контролируемой социализации, осуществляемый в специально созданных воспитательных организациях; возвращение человека в процессе планомерного создания условий для целенаправленного позитивного развития и приобретения духовно-ценностной ориентации. И тем не менее было целесообразно в качестве первой особенности учреждений дополнительного образования детей выделить специфику вхождения ребенка в воспитательную организацию. Посещение учреждения дополнительного образования является для ребенка добровольным, то есть исключает обязательность на какое-либо принуждение. Это выражается в том, что отсутствие его не может быть препятствием для продолжения образования, приобретения профессии. Добровольность также связана с самостоятельным выбором ребенком содержания предметной деятельности, длительностью участия в жизни того или иного детского объединения. Так как многочисленные учреждения дополнительного образования предлагают различные услуги, здесь наиболее ярко проявляется характер отношений, когда ребенок и его родители

выступают в качестве заказчиков образовательной услуги. Отношения «заказчик - исполнитель» создают предпосылки для выбора предметной направленности деятельности в учреждениях дополнительного образования детей. Отсюда возникает такая специфическая черта учреждений дополнительного образования, как постоянная ориентированность на привлечение детей, так как от этого зависит для педагога возможность реализовать образовательную программу. В учреждениях дополнительного образования благодаря лично ориентированному информированию, помощи в самоопределении происходит проектирование ребенком вариантов участия в совместной деятельности, которая становится для него деятельностью в полном смысле слова, то есть приобретает необходимые атрибуты: собственные для личности цель, предмет, объект, средства.

Вторая особенность учреждений дополнительного образования детей наиболее ярко проявляется в образовании и определяется, прежде всего взаимоотношениями с общеобразовательной школой. Ребенок посещает клуб по месту жительства, изостудию или класс скрипки музыкальной школы параллельно со школой, следовательно, перечисленные детские объединения выполняют функцию дополнения. Дополнительное образование в отличие от основного не является обязательным. Это выражается в том, что отсутствие его не может быть препятствием для продолжения образования, приобретения профессии. Необязательность его выражается также и в добровольности, менее жесткой регламентации образовательного процесса. С одной стороны, ребенок или его родители сами определяют содержание и форму получения дополнительного образования, меру обязательности посещения занятий. С другой – учреждение дополнительного образования задает некие правила, регламентирующие поведение детей и педагогов, касающиеся среди прочего и обязательности посещения занятий.

Третья особенность. Одна из задач учреждений дополнительного образования детей – содействие в профессиональном самоопределении учащихся, которое обеспечивается предоставлением возможности школьникам выбирать сферу деятельности из предложенного перечня и практико-ориентированным характером содержания, форм и методов социального воспитания.

Четвертая особенность – опосредованность социального воспитания. Весьма интересным представляется рассмотрение социального воспитания в учреждении дополнительного образования через принцип дополнительности в социальной педагогике. Если воспитание (относительно социально контролируемая часть) дополняет процесс стихийной социализации, то в воспитательной организации, призванной «дополнять воспитание», акцент может быть сделан на уменьшении управляющего начала. Скорее всего, характерной чертой учреждений дополнительного образования детей становится оптимальное сочетание стихийной, относительно направляемой, относительно социально-контролируемой социализации и сознательного самоизменения человека.

Мастерство педагогическое - высокая и постоянно совершенствуемая степень овладения определёнными видами деятельности и формирование мастерства - задача первостепенной важности в любой области человеческой деятельности. Однако эта задача может решаться лишь на такой стадии развития квалификации, когда основные знания, умения и навыки, требуемые для труда по данной профессии, уже сформированы. Навыки и умения работника, достигшего мастерства, приобретают одновременно специализированный и обобщенный характер и тесно сплетаются со специальными познаниями. Для мастерства в любой сфере деятельности характерна высокая пластичность, т.е. способность переключаться с одних условий на другие, приспосабливаться к новым требованиям и перестраивать сам характер деятельности сообразно меняющимся условиям. Мастерство, является важным качеством учителя.

А.С.Макаренко утверждал, что ученики простят своим педагогам и строгость, и сухость, и даже придирчивость, но не простят плохого знания дела. Выше всего они ценят в педагоге уверенное и четкое знание, умение, искусство, золотые руки, немногословие, постоянную готовность к работе, ясную мысль, знание воспитательного процесса, воспитательное умение. "Я на опыте пришел к убеждению, что решает вопрос мастерство, основанное на умении, на квалификации" (А.С.Макаренко).

Педагогическое мастерство, выражая высокий уровень развития педагогической деятельности, владения педагогической технологией, в то же время выражает и личность педагога в целом, его опыт, гражданскую и профессиональную позицию. Мастерство учителя - это синтез личностно-деловых качеств и свойств личности, определяющий высокую эффективность педагогического процесса. Кроме всего прочего преподаватель несет ответственность за соблюдение техники безопасности, участвует в методических конференциях. Как мы видим обязанности педагога дополнительного образования довольно обширные. Помимо обычных педагогических задач он также призван развивать творческую сторону детской личности, способствовать духовному росту и углубленному процессу познания.

Литература

1. Исаев Е.И. Личность как социокультурная реальность. - Астана, 1999г. С.-15.
2. Сериков В.В. Личностно-ориентированное образование. – Алматы, 1994г. С.-98.
3. Асмолов А.Г. Психология личности. – Павлодар 1995г. С.-115.

СОВРЕМЕННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ В ДЕТСКОЙ МУЗЫКАЛЬНОЙ ШКОЛЕ: ТРАДИЦИИ И ИННОВАЦИИ

Бахарева Н. А.

КГКП Детская музыкальная школа №2 г. Караганда, Республика Казахстан

Основная цель музыкального воспитания состоит в том, чтобы научить эмоционально, «адекватно» художественному содержанию воспринимать музыкальные произведения, а, следовательно, научить ребенка «мыслить на языке искусства музыки» (1, с.8). Во всех без исключения звеньях музыкального образования эта «сверхзадача» решается целенаправленно на занятиях по музыкальной литературе.

Музыкальная литература - обязательная дисциплина в учебном плане ДМШ и ДШИ, обеспечивающая межпредметную связь со всеми дисциплинами, изучаемыми в музыкальных школах, будь то специальность, сольфеджио и хор, оркестр или ансамбль. На уроках вышеназванных предметов учат исполнять музыкальное произведение. Уроки же музыкальной литературы обеспечивают навыки слушания и восприятия, умения анализировать и понимать музыкальные образы, поиск сведений о композиторе, эпохе или стиле.

Следует помнить, что музыка - искусство временное, эмоциональное. Одним из главных специальных умений, которым ученики должны овладеть при изучении музыкальной литературы, является не только умение слушать музыку, но и умение выражать свои мысли, эмоции, чувства и переживания, вызываемые музыкой. Все это ставит перед современными педагогами задачу необходимости искать новые, более эффективные пути преподавания данного предмета, и, прежде всего, обеспечивающие связь между теоретическими предметами и музыкой. На современном этапе развития образовательного процесса представляется актуальным стремиться к своеобразному консенсусу, когда в одном человеке будут сочетаться качества не только преподавателя, но и музыканта.

Данная статья подготовлена педагогом – практиком, основана на базе личного опыта и с целью сравнительного анализа возможностей традиционной программы по музыкальной литературе А. Лагутина и инновационной технологии Е. Б. Лисянской

Образовательная программа А. Лагутина по музыкальной литературе была создана в 1982 году на базе «Программы курса музыкальной литературы для детских музыкальных школ», изданной в 1962 году совместно со Э.С. Смирновой. Известны варианты программы 2002 и 2005 годов. Традиционными формами контроля на уроке музыкальной литературы по программе А. И. Лагутина считаются устный опрос, письменная работа (заменяющая традиционный опрос), тест (вид письменного контроля знаний) и музыкальная викторина (специфическая форма контроля).

Экспериментальная программа по музыкальной литературе Лисянской Е. Б. появилась в 1998 году с последующими вариантами программы – технологии в 2002 и 2008 годах.

В ходе сравнительного анализа программ А. Лагутина и Лисянской Е. Б., преимущества технологии Е. Б. Лисянской очевидны:

- полное методическое и дидактическое обеспечение курса. Технология включает программу, методические рекомендации, учебное пособие для преподавателя (дидактический материал с домашними заданиями и поурочным планированием), а также фонохрестоматию из семнадцати аудиокассет. У А. Лагутина имеем программу и учебник.

- поурочное планирование дано в качестве варианта и оставляет для педагога возможность творческого подхода при подготовке к уроку:

- кассеты фонохрестоматии содержат музыкальный материал по всем темам четырех лет, который можно дополнять или изменять, исходя из возможностей учебной группы:

- развивающая технология Е. Б. Лисянской «направлена на развитие активности у учащихся как в восприятии музыкальных произведений, так и в высказывании собственного мнения о прослушанном» (6, с.5). В основе традиционной программы Л. А. Лагутина лежат принципы объяснительно-иллюстративной методики.

- автор использует обширный объём музыкального материала (творчество более 50 композиторов разных национальных школ и эпох), расширять же список произведений в программе Л. А. Лагутина (16 композиторов), составленной по хронологическому принципу, довольно сложно:

- включение в программу Е. Б. Лисянской темы «Джаз» решает сразу несколько задач:

- а) востребование актуальных музыкальных интересов и потребностей сегодняшнего ученика:

- б) преодоление разрыва между традиционной программой ДМШ и «звучащей действительностью»:

- в) формирование вкуса подрастающего поколения в различении музыки, обладающей и не обладающей художественными достоинствами или на произведения талантливые и посредственные:

- в учебном процессе курс музыкальной литературы Е. Лисянской предваряется модифицированным курсом «Слушания музыки» Н. А. Царёвой (также по российской технологии), ориентированным на музыкальное и интеллектуальное развитие детей, воспитание культуры слушания. Тем самым обеспечиваются баланс и преемственность дисциплин «слушание музыки» и «музыкальная литература»:

- в основе построения программы Е. Б. Лисянской лежит «жанровый принцип или принцип концентричности» (2, с.4), дающий возможность периодического обращения к пройденным произведениям того же композитора на более высоком уровне и с учётом возрастных изменений учащихся. С другой стороны, по изучении на протяжении трех лет произведений различных

композиторов, школ и направлений, и, обретя при этом определенный багаж знаний, представляется обоснованным переход на четвертом году обучения к стилевым и историческим обобщениям

- программа Л. А. Лагутина копирует в уменьшенном виде программу колледжа и консерватории, но задачи у школы и колледжа, тем более школы и консерватории совершенно разные:

Еще один немаловажный аспект сравнения: историко - монографический принцип построения программы А. Лагутина не позволяет выдержать важнейший принцип педагогики - «от простого к сложному» (музыка Д. Кабалевского проще сонат классиков, а произведения И. С. Баха сложнее для детского восприятия, чем романсы русских композиторов или творчество А. Лядова). Биографии, разбор опер и симфоний даны А. Лагутиным одинаково на протяжении всех лет обучения, без учёта возрастных изменений учащихся

Историко-монографический принцип построения программы А. Лагутина, во времена Советского Союза был обоснован: уникальная профессиональная система воспитания музыканта имела выбор, и она прекрасно работала в тех условиях, явив миру плеяду детей-исполнителей, что стабильно обеспечивало конкурс при поступлении в среднее звено, демонстрируя высокий уровень музыкальной подготовки детей в СССР.

С учетом большого временного интервала и произошедших исторических изменений, в том числе, обретения Казахстаном статуса самостоятельного государства, внутренняя ситуация в образовательном процессе ДМШ серьёзно изменилась. В связи со сменой статуса ДМШ, повлекшего перевод музыкального образования в разряд дополнительного, для ДМШ, спецификой которой является индивидуальное обучение, проблема заинтересованности детей обозначилась необычайно остро. К тому же, в связи с развитием в РК широкой сети ДМШ и ДШИ, перестал иметь место конкурс для поступающих. Сегодня мы, фактически, принимаем всех желающих и рады им. Сами же ДМШ и ДШИ перестали быть в меньшей мере начальной ступенью в музыкальном образовании, но стали в большей степени организациями дополнительного образования, предоставляющими образовательные услуги учащимся, осваивающим музыкальные инструменты.

В заключение хотелось бы подчеркнуть: данный сравнительный анализ учебных программ по музыкальной литературе ориентирован на ознакомление с двумя базовыми программами, отличающимися методиками, подходом и формами работы. Внедрение современных педагогических инноваций не исключает традиционных подходов к проверке знаний: устные опросы, практические задания, викторины и т.п. Было бы логично использовать электронно-дидактические тесты наряду с другими формами контроля, поскольку эффективность уроков музыкальной литературы в значительной степени определяется применением разнообразных методов обучения.

Перед современным педагогом стоят проблемы творческого подхода к действующим ныне учебным программам и пересмотра свода учебноматериала по музыкальной литературе. Следует помнить, что

индивидуальный курс преподавания предмета конкретного преподавателя всегда оказывается вариантом по отношению к проектируемому в программе.

Литература

1. А. Лагутин «Методика преподавания музыкальной литературы в ДМШ», М., 1982.
2. Е. Лисянская «Программа для детских музыкальных школ и музыкальных отделений детских школ искусств», М., 2002.
3. Л. Баренбойм «Путь к музицированию» Л., 1979.
4. Д. Кабалевский «Воспитание ума и сердца» М., 1984.
- А. Шнитке. Книга для чтения. Учебное пособие по предмету «Музыкальная литература» для ДМШ и ДШИ. М.: Росмэн, 2004.
5. Енукидзе Н. И. Популярные музыкальные жанры Из истории джаза имюзикла. Книга для чтения. Учебное пособие по предмету «Музыкальная литература» для ДМШ и ДШИ. М.: Росмэн, 2004.
6. Методические рекомендации по преподаванию музыкальной литературы для ДМШ и ДШИ. сост. Лисянская Е.Б. М., 1990.

МУЗЫКАЛЬНО-ТВОРЧЕСКИЙ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ КОНТАКТ ПЕДАГОГА С УЧЕНИКОМ

Лесная Г.Е., Буренина Е.А.

КГКП ШИ №3

г.Караганда, Республика Казахстан

В процессе воспитания – обучения младшего школьника –пианиста уже в начальных классах остро встают вопросы музыкально-творческого и психологического контакта педагога с учеником.

Что же является источником сближения ученика с педагогом на общей основе увлеченности музыкой. Стремления познать и раскрыть ее художественные богатства?

У вдумчивого педагога – музыканта такое сближение происходит на всех этапах его работы с учеником над музыкальным произведением. Чем методически последовательнее он подведет своего воспитанника к «секретам» овладения произведением, тем активнее исполнительское внимание и творческая воля последнего включатся во все процессы работы. Нередко безинициативность и вялость ребенка являются следствием ремесленной работы педагога ,не сумевшего пробудить у него интерес к музыке и ее исполнению.

Зная общие и музыкально-психологические особенности развития младшего школьника и уже имеющиеся в его опыте элементарные навыки восприятия и исполнения музыки педагог должен тонко улавливать реакцию ребенка на поставленные перед ним творческие и учебные задачи.

Дети младшего школьного возраста воспринимают музыку непосредственно, конкретно и эмоционально. В связи с их ограниченной возможностью долго сосредотачивать свое внимание на отдельных деталях нотного текста. Педагог – воспитатель должен постоянно стимулировать их

интерес к новому, давать толчок воображению. Вместе с тем уже в 3-4 классах появляется способность к опосредствованному познанию музыки, в котором сочетаются образно – эмоциональное и логически – смысловое ее восприятие. Ученик начинает лучше слышать музыку.

Арсенал средств педагогического воздействия обогащается элементами анализа выразительных возможностей музыки и ее инструментального воплощения. Постепенно у ученика появляется оценочное отношение к исполняемому им произведению. Чувственное восприятие становится чувственно-логическим. Оно может опираться на непосредственный эмоциональный критерий, а также на сравнение с опытом усвоения ранее пройденных произведений, т.е. носит все более осознанный характер. Общаясь с учеником. Педагог должен выявить особенности дарования своего воспитанника. Понять причины недостатков в исполнении разучиваемых произведений. На этой основе зарождается индивидуальный подход к отбору форм и приемов воздействия на ребенка. Важный для его успешного продвижения в музыке.

В первую очередь педагога привлекает такой ученик, который обладает не только хорошими творческо – слуховыми данными, но и быстро развивается в исполнительской сфере. Он мгновенно реагирует на объяснения и показ, хочет сам поскорее сесть за инструмент и тут же воплотить услышанное им в действие. Иногда темпераментные дети с естественной для них непосредственностью не дают педагогу до конца показать отрывок произведения, стараясь поскорее сыграть его самостоятельно.

Нельзя довольствоваться способностями ученика. Его умением схватывать все на лету. Подобную творческую увлеченность ребенка надо всячески поддерживать, разъясняя и показывая ему при этом те формы работы над деталями авторского текста, трудностями фортепианной фактуры, овладение которыми будет способствовать росту его рабочей исполнительской самостоятельности.

Вот такое умение сочетать вдохновение с постепенно зарождающейся способностью к анализу и пониманию музыки является одним из условий творческого сближения педагога с воспитанником.

Общение педагога с ребенком не обладающим яркими данными, но любящим музыку и стремящимся познать ее, протекает иначе. В этом случае педагогу приходится искать такие возможности более опосредствованного воздействия, которые представляли бы художественный интерес для него самого и одновременно были доступны и понятны ученику. Трудность работы заключается здесь в том, чтобы выявить то звено в общем направлении обучения, которое на данном этапе тормозит усвоение музыки ребенком.

Ответная реакция на предлагаемые задания у этого типа учащихся как правило замедленная и выражена порой в неестественной форме исполнительского воплощения. Педагог должен проявить такт и выдержку при оценке отрицательных сторон услышанного. Упреки и оскорбления в адрес

ученика не способствуют усилению авторитета педагога и рождают у ребенка чувство неуверенности в себе, подавляют инициативу.

Сближение педагога с учеником зависит от мастерства педагога и меры самостоятельности ученика. Воспитание самостоятельности должно стать неустанной работой педагога. Начиная с младших классов. Если в первые два года обучения возможности ее проявления при разучивании произведений или овладении исполнительскими трудностями крайне ограничены. То уже у учащихся 3-4 классов активизируется стремление к самостоятельному прочтению нотного текста хотя бы таких произведений, которые близки им по музыкальному языку и приемам пианистического изложения. Опасны те формы обучения, когда ребенку все расшифровывается без предъявления требований принятия самостоятельных решений даже в самом малом. Это и есть то «натаскивание». Которое, к сожалению, больше по форме, чем по сути, порицается педагогами.

Мастерство педагога дополнительного образования включает большой комплекс средств воздействия на ученика, предусматривающий и развитие его самостоятельности.

В процессе плодотворных занятий крепнут искусство педагога и успехи ученика. необходимыми качествами любого музыканта-воспитателя являются творческая настроенность, доброжелательное отношение к ученику любых возможностей. Заинтересованность в его неуклонном творческом росте, разумная требовательность.

Творческий контакт педагога с учеником зависит от формы проведения урока и наступает тогда, когда каждый из них испытывает интерес к занятиям. Удовлетворенность их результатами. Когда ученик увлечен новыми и новыми художественно-образными переживаниями и ясно представляет себе стоящие перед ним задачи, все это стимулирует дальнейшие занятия.

Важная роль принадлежит удачно подобранному репертуару- основному фактору в идейно-художественном и исполнительском формировании юного музыканта.

Целесообразный подбор репертуара, составление методически продуманных индивидуальных планов является неотъемлемым условием успешной работы педагога дополнительного образования и учащегося.

Литература

1. Г.Нейгауз «Об искусстве фортепианной игры», Москва Музыка 1987г.
2. Тимакин Е.М. Воспитание пианиста. Москва, Советский композитор1989г.
3. Жуков Г.Н. Основы общей профессиональной педагогики. Учебное пособие. Москва 2005г.

НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО СПЕЦКУРСА «ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЯ АЭРОГРАФИИ В СОВРЕМЕННОМ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМ ИСКУССТВЕ» ДЛЯ ПЕДАГОГОВ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Воробьева Н.Г.

преподаватель по классу ИЗО,
КГКП Детская школа искусств п.Топар, Абайский район,
Республика Казахстан

В рамках реализации Государственной программы развития образования Республики Казахстан на 2011 – 2020 годы возникает необходимость в расширении сети организаций дополнительного образования, а также в совершенствовании их структуры и содержания [1].

Дополнительное художественное образование является одним из массовых и популярных. Развитие творческих способностей детей в области музыки, хореографии, циркового, театрального, изобразительного, декоративно-прикладного искусства способствует формированию художественно-эстетического воспитания, уважительного отношения к истории, культуре и ценностям народа; помогает выявлению наиболее одаренных учащихся для продолжения профессионального обучения в средних специальных и высших учебных заведениях искусства и культуры [2, с. 25].

Плодотворное внедрение в содержание дополнительного художественного образования авторских спецкурсов и программ представляет собой дальнейшее развитие стратегического направления художественного образования, установленного основными положениями Декларации Первой Всемирной конференции ЮНЕСКО по образованию в области искусств – «*преподавать и учиться через искусство*» [3].

Введение оригинальных спецкурсов в образовательную программу детских художественных школ углубляет и расширяет гуманитарные знания учащихся, стимулирует их познавательные интересы, способствует формированию их интеллектуальной, эстетической и мировоззренческой культуры, социально-творческой самодостаточности.

Экспериментальной базой для исследования явился спецкурс «Техника и технология аэрографии в современном изобразительном искусстве» для педагогов дополнительного художественного образования, апробированный в КГКП «Детская школа искусств поселка Топар».

Цель экспериментального спецкурса: художественное познание мира в процессе изучения техники аэрографии во взаимосвязи с другими видами и направлениями изобразительного искусства; подготовка учащихся к самостоятельной творческой деятельности.

Главное направление спецкурса – ознакомление учащихся с техникой и технологией аэрографии, ее дальнейшее применение в творчестве. При этом

предполагается не только теоретическое освещение вопроса, но и развитие технических навыков для выполнения творческих работ.

Спецкурс «Техника и технология аэрографии в современном изобразительном искусстве» представляет собой организационно-методический инструментальный педагогический процесс. Программа состоит из теоретического и практического блока. В ее содержание включены занятия, предусматривающие развитие культуры, восприятия, творчества, систематизация знаний художественно-изобразительной деятельности. Практический комплекс занятий вмещает в себя создание альбома образцов технических приемов графических изображений. Программа спецкурса рассчитана на старшее звено художественных школ, 36 часов, три часа в неделю. В связи с удовлетворением этнокультурных потребностей спецкурс предполагает творческие задания по природному и животному миру, культуре и искусству Казахстана.

В программе спецкурса выделены основные направления: зрительно-внешние наблюдения; совершенствование колористического мышления; перенос наблюдаемого в художественную форму; самостоятельное творчество учащихся; социальный аспект изучаемого материала.

В социальном плане техника аэрографии выступает в качестве изобразительного средства молодежной субкультуры граффити и может быть использована для оформления архитектурного пространства города. Все эти направления программы спецкурса предполагают развитие у учащихся важных психологических особенностей: памяти, наблюдательности, продуктивного воображения.

Спецкурс «Техника и технология аэрографии в современном изобразительном искусстве» предусматривает междисциплинарные связи с академическим рисунком и живописью, цветоведением, композицией, декоративно-прикладным искусством. В процессе занятий ученики должны почувствовать органическую связь разных видов изобразительного искусства, их единую природу художественного творчества, а также научиться понимать и применять особенности выразительных средств техники аэрографии в свободном творчестве. Это поможет сформировать у учащихся художественно-образное мышление, расширить диапазон интересов.

Экспериментальный спецкурс является базовым, обучающиеся имеют самое общее представление об аэрографии, поэтому практическим занятиям по овладению техники уделяется самое серьезное внимание. Программа курса построена на научно-педагогическом подходе: от общего к конкретному, от простого к сложному. Предусматривается некоторое резервное время, которое можно отвести для изучения дополнительных аспектов, предложенных самими обучающимися.

Обязательный уровень компетенции учащихся для освоения экспериментального курса предполагает наличие знаний:

- формы, объема, конструкции;
- законы композиции, перспективы, света и тени;

- пластической анатомии;
- основ цветоведения и колористики.

Содержание экспериментального спецкурса «Техника и технология аэрографии в современном изобразительном искусстве»

Тема 1. История развития аэрографии

На вводном занятии учащиеся познакомятся с этапами зарождения и развития аэрографии, установят ее взаимосвязь с другими видами и направлениями изобразительного искусства.

Практическое задание к теме 1 представляет собой подготовку эссе на одну из предложенных тем:

- Аэрография в печатной графике
- Аэрография в монументальной живописи
- Аэрография в гиперреализме
- Аэрография в искусстве боди-арта

Тема 2. Материалы и техническое оснащение

В лекционной части занятия учащиеся рассмотрят вопросы: строение аэрографа; типы аэрографов; системы подачи воздуха; использование и обслуживание оборудования; анализ красящих составов; материалы основы; дополнительное оборудование.

Практическое задание к теме 2 - закрепление пройденного материала методом тестирования.

Тема 3. Базовые элементы техники

Занятие включает в себя теоретические знания по изображению прямых и кривых линий, точки и пятна, градиента тона, простых геометрических форм.

На практической работе к теме 3 учащиеся выполняют альбом формата А4 с образцами технических приемов и графических изображений: прямые линии; волнистые; наклонные; штрихпунктирные; окружности разных диаметров; точки; тоновые растяжки; изображения простых геометрических форм. Материалы: бумага формата А4, акварель, гуашь, акрил.

Тема 4. Трафареты и маски

В теоретической части урока раскрывается понятия маски, различия между фиксированной и экранной, подвижной и жидкой, дается определение трафарета, а также его изготовление и применение.

Творческое задание к теме 4 – 1. работа по созданию образцов применения различных видов масок для альбома формата А4. Материал: бумага, акварель, гуашь, акрил, маски для работы. 2. Изготовление разных по форме трафаретов для последующего использования в процессе обучения. Материал: бумага, пластик.

Тема 5. Цветоведение в аэрографии

На теоретическом занятии проводится анализ красочных составов, изучаются вопросы применения прозрачных и непрозрачных смесей, акриловых и масляных красок, синтетических эмалей, техника многослойного напыления, градации цвета.

Практическая часть задания к теме 5 состоит в выполнении образцов для альбома формата А4: градация цвета, наложение цвета. Материалы: акварель, гуашь, акрил.

Тема 6. Натюрморт в технике аэрографии

Учащиеся получают теоретические сведения по изображению прозрачности, блеска и бликов, передачи материальности элементов натюрморта. Разработка масок и трафаретов для выполнения творческого задания.

Творческая работа к теме 6 – проработка образцов для альбома (формат А4) по передаче материальности: стекло, металл, керамика; живописный натюрморт «Дастархан» (формат А3) из нескольких предметов казахского быта, разных по текстуре. Материалы: акварель, гуашь, акрил.

Тема 7. Пейзажная живопись в технике аэрографии

Теоретический подход к передаче материальности элементов пейзажа: дерево, камень, вода, растений, состояний атмосферы. Работа над масками и трафаретами для изображения пейзажа.

Творческое задание к теме 7 – исполнение образцов элементов пейзажа (формат А4) для альбома: дерево, камень, вода, растения, атмосферные явления; пейзаж «Ландшафты родного края» (формат А3). Материалы: акварель, гуашь, акрил.

Тема 8. Анималистика в технике аэрографии

На занятии учащиеся познакомятся с техникой граттаж, узнают технические приемы передачи фактуры: шерсть, перья, чешуя. Подготовка трафаретов и масок для творческой работы по теме.

Практическое занятие к теме 8 посвящено животным Казахстана, занесенным в Красную книгу. Задача упражнения – передача формы, характера окраса, материальности шкуры и оперения. Для анималистического изображения (формат А3) можно выбрать животных и птиц: снежного барса, манула, каракала, сайгака, архара, беркута, дрофы, пеликана, розового фламинго. Материалы: акварель, гуашь, акрил, бумага, пластик.

Тема 9. Портретная живопись в технике аэрографии

Теоретическая часть занятия раскрывает вопросы создания портрета: техника передачи материальности кожи, волос, глаз натуры; повторного напыления. Обучающиеся выполняют предварительный эскиз портрета, готовят трафареты и маски для работы.

Творческое задание к теме 9 – «Портрет друга» представляет собой выполнение погрудного портрета на формате А3. В работе следует достичь убедительного цветового решения, выявления характера с передачей индивидуальности человека. Материалы: акварель, гуашь, акрил, бумага, пластик.

Тема 10. Области применения аэрографии

Подробное освещение вопросов применения техники аэрографии в печатной графике, росписи текстиля и трехмерных объектов. Разработка необходимых масок и трафаретов.

Практическая работа к теме 10 подразумевает задания:

иллюстрирование народных сказок, эпосов, выполнение плаката на социальные темы (мы против насилия, популяризация здорового образа жизни, безопасность ребенка и др.);

роспись текстильного изделия в этническом стиле с использованием национальных орнаментов; роспись изделия из керамики, пластика, дерева (в качестве основы может выступать национальная посуда, предметы быта).
Материалы: гуашь, масляные краски, акрил.

Тема 11. Аэрография в городской среде

На теоретическом занятии учащиеся рассмотрят использование техники аэрографии в монументальной живописи. Понятие мураль, граффити и его виды. Материалы для выполнения.

Практической частью занятия к теме 11 служит выполнение образцов для альбома формат А4 с различными видами граффити. Материалы: акварель, гуашь, акрил, бумага. Разработка эскиза для участия в конкурсе граффити в Караганде при поддержке «Караганда - Жарык».

Тема 12. Аэрография в изобразительном искусстве

Итоговое теоретическое занятие проходит в виде беседы, дается анализ проделанной работе. Рефлексия учащихся: экспериментальный курс познакомил меня..., на занятиях я научился..., я столкнулся с трудностями при выполнении..., в своем самостоятельном творчестве я буду...

Итоговая работа формата А3 на тему «Полет фантазии» с применением полученных знаний. Материалы: акварель, гуашь, акрил, бумага, пластик. Контрольный просмотр выполненных работ.

Подводя итог исследования, необходимо отметить, что художественное образование способствует получению знаний, объединяющих физические, умственные и творческие способности обучающихся. Оно позволяет сделать взаимосвязь между образованием, культурой и искусством более динамичной и плодотворной.

Обществу XXI века требуется творческая, гибкая, способная к адаптации и восприимчивая к инновациям молодежь, поэтому образовательные системы должны развиваться с учетом этих требований. Художественное образование прививает учащимся необходимые навыки, учит их умению выразить себя, критически воспринимать окружающий мир и активно участвовать в различных сферах человеческой деятельности [3].

Литература

1. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011 – 2020 годы. Официальный сайт Премьер - Министра Республики Казахстан [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://primeminister.kz/page/article_item-34
2. Художественное образование в Республике Казахстан: осмысление национальной идентичности и сближение культур. Научно-аналитический доклад. – Алматы: Казах. Нац. Фед. Кл. ЮНЕСКО, 2010. – 60 с.
3. Дорожная карта художественного образования: создание творческого потенциала для XXI века / Всемирная конференция по образованию в области искусств. Лиссабон, 2006 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://portal.unesco.org/culture/en>

ИНФОРМАТИКА ҮЙІРМЕСІНДЕ ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

Елубаева Р.Р.

**"БАЛАЛАР мен ЖАСӨСПІМДЕР САРАЙЫ" КМҚК
Қарағанды облысы, Жезқазған қаласы**

XXI ғасырдағы әлемдік экономикалық өзгерістер бәсекелестік экономикалық ортаға бейімделу қажеттілігінен туындаған, себебі халықтың зияткерлігі мемлекеттің маңызды стратегиялық ресурсы болып қарастырылады. Әлеуметтік-экономикалық өзгерістер білім берудің мақсатын, алынатын нәтижесін, оқытудың дәстүрлі әдістерін, жеткен нәтижелерді бағалауды қайтадан түбегейлі қарастыруды талап етті.

Білім берудің нәтижесін көрсеткіштерінің бірі - тұлғаның білімі және дағдылары арқасында әлеуметтік қарым-қатынас жүйесінде дұрыс әрекеттесуге, мәдени ортаға жылдам бейімделуге қабілетті болуын білдіретін функционалдық сауаттылығы.

Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың 2012 жылы 27-қаңтардағы «Әлеуметтік-экономикалық жетілу – Қазақстан дамуының негізгі векторы» атты халыққа жолдауында айтылған: «Білім беру тек білім ғана емес, сондай-ақ білімді әлеуметтік бейімделуде қолдана білу дағдыларын да үйрету керек». Мемлекет басшысы оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың қажеттілігін көрсеткен.

Функционалдық сауаттылық тіркесіне Олешков М.Ю. сөздігінде келесідегідей анықтама берілген: «Функционалдық сауаттылық – тіршілік әрекетінің барлық саласындағы қалыпты өмірлік есептерді шешуде бар білімін қолдануға қабілет беретін білім деңгейі».

Демек, функционалдық сауаттылық қоғамдық сауаттылықтың көрсеткіші болмақ. Қазақстан білім министірлігі үшін оқушылардың функционалдық сауаттылығын зерттеу өзекті болып табылады, себебі бұл дағдылар мектепте қалыптасады.

Қосымша білім беру ұйымдары - тәрбиеленушілердің функционалдық сауаттылығын дамытудың тиімді ортасы күннен күнге өсіп келе жатқан халықаралық бәсекелестік, қоғамда болып жатқан өзгерістердің ауқымы мен қарқынының өсуі білім беру саласының, мемлекет дамуының басты факторына айналуына себеп болып отыр. Болашақтың иесі - жастар, жас ұрпақ. Сол ұрпақ тәрбиесі, білімі, біліктілігі, сан қырлы азамат болып өсуі - мына біздерге, ұстаздарға байланысты.

Ұлылық пен дархандықтан тамыр тартқан дана халқымыз «білімдінің мыңды жығатынын» ескертіп, «оқу-білім азығы, білім-ырыс қазығы» деген тағылымға толы өсиет қалдырған. Білім беру ісі кез келген қоғамның жан-жақты кемелденіп өсуіне ерекше ықпал етеді. Өйткені осы жүйенің сапасы арқылы мемлекет пен жеке тұлғаның интеллектуалдық әлеуеті қалыптасады.

Сондықтан да Елбасының «бәрі де мектептен басталады» деп атап көрсетіп, ұрпақ тәрбиесіне ерекше мән беріп отырғаны баршамызға белгілі.

Адам баласына білім мен тәрбие егіз берілгенде ғана мақсатына жетеді. Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә Назарбаевтің бастамасымен өмірге келген функционалдық сауаттылықтың мақсаты - оқушылардың білімдерін өмірде тиімді қолдануға үйрету. Сонымен қатар, ол орта білім жүйесінің парадигмасын түбегейлі өзгертудің негізі болып табылады.

Қазіргі өзгермелі заманда функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторлардың біріне айналуға.

Ресми дерек бойынша, мектеп жасындағы балалардың 40 пайызы әдеби мәтінді түсінуге қиналатындығы дәлелденген. Бұлар мектептен білім алса да, қызмет жасауға келгенде қарапайым жазу үлгісін білмейтіндігін көрсеткен. Тіпті олар әр түрлі жағдайда кездескен бланкіні толтыра алмай, ондағы ақпараттың мәнін түсіне алмапты. Бір қызығы, олар теледидарда не айтылып жатқанын, жалпы айтқанда, күнделікті өмірдің есебін білмейтін болып шыққан. Соның салдарынан жұмыссыздық, өндірістегі апат, жазатайым оқиғалар, жарақат алулар көбейіп кеткен. Сақтанбау, ұқыпсыздық, байқаусыздық, апаттар: мұның бәрі ережені дұрыс оқымағандықтан, түсінбегендіктен, санаға сіңірмегендіктен орын алып отыр.

Қазақ маманы С.Раевтің айтуынша, сауатсыздық дерті адамға кішкентай кезінен бастап жұғады екен. Әсіресе бүлдіршінді жазу мен оқуға баули бастаған 1-ден 3-сыныпқа дейінгі аралықта пайда болады яғни, үшінші сынып оқушысы ешқашан кітапханада бармаса, оқулықтан басқа ешқандай кітап оқымас тағы бір ертеңгі сауатсыздық дүниеге келгені. Ғалымдардың айтуынша, 8-сыныптан бастап оқу оқушылардың 60 пайызының өз бетімен жазып-оқуға деген ынтасы жоғалады екен. Тіпті түлектердің үштен бірінің оқу мүлдем құлқы болмайтын көрінеді. Елбасының айтуынша: «білім беру тек қана оқытумен ғана шектелмей, оны керісінше, әлеуметтік адаптация процесіне бейімдеу қажет».

Балаларға қосымша білім беру – білім алушылардың білім алу қажеттіліктерін жан-жақты қанағаттандыру мақсатында жүзеге асырылатын тәрбиелеу мен оқыту процесі үздіксіз білім жүйесінің ажырамас бөлігі. Балалардың қосымша білім беру жүйесі салауатты өмір салтын қалыптасыру, жеке тұлғаны өздігінен дамыту, өскелең ұрпақ тәрбиесіне және олардың дарындылығын дамытуға, балалардың құқықтарын қорғауға назар аударуды күшейтуге бағытталған.

Қосымша білім беру мекемелерінің бәрі балаларды өнердің, спорттың әр қилы түрлерімен айналасуға тарту, әлеуметтік бейімдеу және қоғамға кіріктіру, жаңа таланттарды анықтау, кәсіптік шеберлікті жетілдіру міндеттерін шешеді.

Қосымша білім берудің негізгі мақсаты өскелең ұрпақтың әлеуметтенуін қамтамасыз ету, жеке даралық құзыреттілігін, болашақ өндірістің кәсіби рөлін иеленуге қажетті функционалдық сауаттылықты, әлемдік деңгейдегі

Қазақстанның адамдық капиталының бәсекеге қабілеттілігін дамыту болып табылады.

Бүгінде адам баласының білімділігі тек арнайы пәндік білімі арқылы ғана анықталып қоймай, оның тұлға ретінде қаншалықты жан-жақты дамуы, қоғам өміріне әлеуметтік бейімделу қабілеттілігі және өз бетінше өмірлік таңдау жасауына тікелей байланысты болса керек.

Қосымша білім беру әлеуметтік сұранысқа ие және ол баланың тұлғалық дамуы мен білім алуын тәрбиемен тығыз байланыста үйлестіретін білім беру үрдісі ретінде қоғам мен мемлекет тарапынан қолдауды және ұдайы көңіл бөлуде.

Біз еліміздің болашағын сенімді жастардың қолына тапсыруымыз қажет, сондықтан да тәрбие біліммен қатар жүруі тиіс. Бұл бағыт қосымша білім беру саласында еңбек етіп жүрген педагог қызметкерлерге жаңа міндеттер жүктейді.

Қазақстандағы қосымша білім беру жүйесі білім беру кеңістігінің ең динамикалық және дамушы құрамды бөлігі, ол стандартты жүйеге қарағанда ерекше ашық және еркін дамуды қалыптастырады үнемі балалармен жұмыс істеу мазмұны, әдісі мен формаларды өзгерісте болады, педагогтің авторлық шығармашылығын дамыта алады.

Жас ұрпаққа білім беру мен тәрбиелеу- бүкілхалықтық іс. Бұдан ешкім де тысқары қалмауы тиіс. Сондықтан басты парыз - жастарға терең әрі сапалы білім беру, заман талабын сезініп, еліміздің еңсесін көтерер азамат тәрбиелеу. Тұлғаның бейімділігін, қажеттілігін қанағаттандыруды, қызығушылығын, қабілетінің дамуын ескере отырып, функционалдық сауаттылығына қол жеткізуді қамтамасыз етіп, жан-жақты дамыған, мектепте алған білімін өмір бойы пайдалана алатын тұлға өсіру - білім беру мамандарына жүктелген үлкен міндет деп түсінгеніміз жөн.

Информатика сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту үшін келесі шарттарды сақтау керек:

- оқу үрдісі оқушының АКТ негізінде жасалған жұмыстары үшін жауапкершілігін дамытуға бағытталған;
- информатика сабағының іс-әрекет сипатында болуы;
- мақсатқа жету тәжірибесін жинақтауға мүмкіндік беруі;
- білімді бағалау анық ережелері;
- топтасып жұмыс істеу түрлерін қолдануы;
- жобалық іс-әрекетті қолдануы.

Информатика үйірмесінде пәнаралық байланысты негізге ала отырып, сұрақ-жауап, баяндау, проблемалық ситуацияларды туғыза отырып шешуге, шығармашылық жұмыстармен айналыстыруға, бірін- бірі бағалай алуға, өз ойларын нақты, толық жеткізе білуге көңіл бөлемін.

Осы ретте өзім жұмыс жасап жүрген Балалар мен Жасөспірімдер сарайы бойынша "Информатика" үйірмесі жұмысына тоқталғым келіп отыр.

Өз тәжірибемде тәрбиеленушілерге төмендегідей тапсырмаларды орындата отырып, функционалдық сауаттылығын дамып, ақпараттық

мәдениеттілігі қалыптасуына көңіл бөлемін. Үйірме барысында оңай тапсырмадан қиынға қарай ойысуға үйретемін, мысалы:

- Практикалық тапсырмалар /Таратпа жұмыстары/
Мәтін фрагменттерін “ерекшелеу, қию, көшіру, қою” тақырыбы бойынша
- Практикалық тапсырмалар /Таратпа жұмыстары/
күрделі деңгей тапсырма
- Автофигураның көмегімен салу.
- Мәтіндік редакторда кестемен жұмыс.
- Топтық жұмыс /Шығармашылық жұмыс/

Қортындылай келе, оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға бағытталған білім мазмұнын игерген оқушылардың білімдері мен біліктері өмірлік жағдаяттарда қолдана білуді, әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істей білуді және алынған ақпараттарды сыни тұрғыдан бағалай білуді, өзінің болжамдарын ұсыну және зерттеулер жүргізу, өзінің ойын негіздей білуді; іскерлігі мен дағдыларын адами іс-әрекеттердің әртүрлі салаларында, сондай-ақ тұлғааралық қарым-қатынас пен әлеуметтік қатынастарда өмірлік міндеттерді шешу үшін пайдалануды қамтамасыз етеді.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының президенті Н. Назарбаевтың 2012 жылы 27-қаңтардағы халыққа жолдауы [Электрондық ресурс]

http://www.akorda.kz/ru/page/poslanie-prezidenta-respubliki-kazakhstan-n-a-nazarbaeva-narodu-kazakhstana_1339760819

2. Научите себя думать/ Эдвард де Боно.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДА ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ПЕДАГОГТАРДЫҢ ІС-ӘРЕКЕТІ

Есжанова Б.С.

**«Шахтинск қаласы әкімдігі Шахтинск қаласы білім беру бөлімінің балалар-
жасөспірімдер орталығы» КМҚК
Қарағанды облысы, Шахтинск қ.**

Күннен күнге өсіп келе жатқан халықаралық бәсекелестік, қоғамда болып жатқан өзгерістердің ауқымы мен қарқынының өсуі білім беру саласының, мемлекет дамуының басты факторына айналуына себеп болып отыр. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту-Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша ұлттық жоспарды қабылдау жөнінде нақты міндет қойды.

Еліміздің ертеңін дамытатын ұрпаққа білім мен тәрбие егіз берілгенде ғана мақсатымызға жетеміз. Тәрбие мен білім беруді жаңарту оқушы білімін ғана емес, оларды қолдану дағдыларын, атап айтқанда функционалдық

сауаттылығын қалыптастырады. Оқушылардың бойында өзіндік білім алу, талдау, құрастыру, қоғамдық өмірде өзін-өзі жан-жақты таныту үшін білімін пайдалана білу дағдыларын қалыптастырады және қоғамға пайда келтіреді.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға әсер ететін негізгі факторлардың бірі мектептен тыс, қосымша білім беру болып табылады себебі, ол тұлғаны әлеуметтік адаптация процесіне бейімдейді және шығармашылық пен иновацияға деген қызығушылықты арттырады. Мұндай оқыту жүйесі баланың санасына әлеуметтік тұрмысына, төңіректегі әлемге терең көзбен қарап үйреніп, жолығатын қиын мәселелерді оңай шешетін болады.

Қосымша білім беру жүйесі салауатты өмір салтын қалыптасыру, жеке тұлғаны өздігінен дамыту, өскелең ұрпақ тәрбиесіне және олардың дарындылығын дамытуға, балалардың құқықтарын қорғауға назар аударуды күшейтуге бағытталған. Қосымша білім беру мекемелерінің бәрі балаларды өнердің, спорттың әр қилы түрлерімен айналасуға тарту, әлеуметтік бейімдеу және қоғамға кіріктіру, жаңа таланттарды анықтау, кәсіптік шеберлікті жетілдіру міндеттерін шешеді және заман талабына сай үйлестіреді. Оқу үрдісін жаңаша ұйымдастыру, оқушының өзі арқылы іске асады. Мұғалім – бағыт беруші, ұйымдастырушы.

Президенті Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан- 2030» халыққа жолдауында «Толық өркениетті ел болу үшін алдымен өз мәдениетімізді, өз тарихымызды бойымызға сіңіріп, содан кейін өзге дүниені игеруге ұмтылғанымыз жөн» деген болатын. Олай болса басты мақсат – Қазақстан Республикасының мүдесін ойлайтын, қай істе болмасын құзіреттілігі жоғары, елін, жерін, тарихын сүйетін жас ұрпақты ұлттық игіліктер мен азаматтық құндылықтарға баулып, рухани-мәдени мұралар сабақтастығын сақтауға тәрбиелеу. Өзінің бүгінгі күнін бағалай отырып, өткен өміріне көз салу, тарихи тәжірибеден сабақ алу, мәдени дәстүрлерін, озық әдет-ғұрпын, өмір салтын зерттеу, оларды ұрпақтан ұрпаққа мұра етіп жеткізу мәселелерімен Шахтинск қаласындағы балалар жасөспірімдер орталығының ұстаздар қауымы да мұқият шұғылдана бастады. Бүгінгі ұлттық құндылықтарды бүкіладамзаттық құндылықтармен ұштастыру негізгі көкейкесті мәселе болып табылады. Әр ұрпақ өзінің бұрынғы ұрпақтың жалғасы болғандықтан, өз дәуірінің шыңырауына үн қосып, өз соқпағын іздейді.

Балалар жасөспірімдер орталығында тұлғаның құқықтық санасын, саяси белсенділігін, құқықтық мәдениетін қалыптастыруға бағдарланған ұлттық тәрбие жүйесін дамыту және жаңғырту мақсатында этнопедагогикалық «Мирас» клубы жұмыс жасайды. Қосымша білім беру жүйесінің заманауи жағдайларда құрылуы және дамуы оның ұлттық тарих, халықтық дәстүрлер мен әдет-ғұрыптар, қазақ халқының мәдениетін сақтау, басқа халықтардың тарихы мен мәдениетін құрметтеудің органикалық бірлікте болуы тәрбиедегі ұлттық бағыттылығын болжайды.

Мирас - бұл кеше мен бүгіннің байланысы, ұлттар мен ұлыстардың дәстүрлерінің, мәндерінің, құндылықтарының тоғысы. Клубтың ұстанымы «тарихи ұлттық құндылықтарымызды сақтап, оны жаңаша көбейту». Бұл клуб

төмендегідей төрт бағытта жұмыс жүргізеді: «Өнер бастауы», «Мен Қазақстан азаматымын», «Экология және салауатты өмір салты», «Сәнді-қолданбалы өнер».

«Өнер бастауы» - қазақ халқының, Қазақстан Республикасында тұратын басқа этностар мен этникалық топтар мәдениеті мен дәстүріне құрмет көрсету, ұлттық мұраға бейімдеу, толеранттылық сана арқылы бейбітшілік пен келісімде өмір сүру білігін қалыптастыру негізінде рухани мәдениетін арттыру. Тәрбиеленушілер әр түрлі іс-шаралар өткізу барысында сахна мәдениеті мен актерлік шеберлікті меңгеріп, шешендік өнер және көркемсөз, сөйлеу мәнерімен танысады.

«Мен Қазақстан азаматымын» - тұлғаның құқықтық санасын, саяси белсенділігін, мінез-құлқын қалыптастыруға, заңға мойынұсынатын, заңды білетін ғана емес, сонымен қатар, оларды саналы түрде орындайтын азамат тәрбиелеуге, ішкі еркіндігі мен өзіндік қасиетін тәрбиелеуге бағытталады. Тәуелсіз елдің тарихы мен саяси ахуалын, әлеуметтік құндылықтарды сараптап зерделейді, әр түрлі деңгейлер мен мазмұндағы тәрбиелік шаралар, мемлекеттік мерекелерді, түрлі патриоттық акцияларды ұйымдастырып, зияткерлік ойындар өткізеді. Ұлттық тәрбие адам тұлғасын өз ұлтының, халқының лайықты өкілі, өз тілін, тарихын, адамгершілік, рухани, отбасылық, еңбек дәстүрлерін тасымалдаушы ретінде қалыптастырады, өзге халықтардың мәдениетін білетін және құрметтейтін, басқа ұлт өкілдерімен диалог жүргізуге және өзара әрекет етуге даяр адамды, өскелең ұрпақты туған жеріне сүйіспеншілік рухында, үлкендерді сыйлауға, табиғатқа құнттылықпен қарауға тәрбиелеуге ықпал етеді.

«Экология және салауатты өмір салты» – бағыты ғаламдық экологиялық дүниетану мен табиғатты қорғаудың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруды, экомәдени құндылықтарды игеруді, табиғат ресурстарының жағдайы мен адамдардың олармен саналы өзара әрекет етудегі жеке бас жауапкершілігін тәрбиелеуді, табиғатпен араласуды, балалар мен оқушы жастардың экологиялық мәдениетін, табиғатқа теңдессіз құндылық ретінде және туған ел табиғатына кіші Отанға деген қатынасты тәрбиелеуді болжайды. Жастар арасында салауатты өмір салты құндылықтарын, рухани және шығармашылық мүдделер басымдықтарын белсенді таратуға көмектесетіп, алкогольизм, нашақорлық, токсикоманияның алдын алу және салауатты өмір салтын тәрбиелеу бойынша профилактикалық жұмыстар жүргізіледі.

«Сәнді-қолданбалы өнер» – эстетикалық тәрбие, ұлттық-көркем шығармашылыққа дамыту, эстетикалық талғам және сезім, көркем-эстетикалық қажеттіліктер арқылы ата-бабаларымыздың тарихи мұрасын сақтап өркендету, заманауи ұлттық мәдениет пен халық шығармашылығын сабақтастыру, қолданбалы өнерлердің түрлерімен және олардың технологиясымен танысу, қолданбалы шығармашылық бұйымдарының көрмесін ұйымдастыру, туған халқының мәдени мұрасы туралы білім қалыптастыруға негіз болады. Атадан балаға мұра болып қалған ою-өрнек салып киіз басу, кесте тігу, кілем тоқу, тері өңдеу өнерін балаларға үйретудің қарапайым жолдарын қарастырады. Ал

қолөнерге қызығушылықты арттыру – мәдени мұрамызды сақтап, қайта түлету мүмкіндігін жоғарлатады. Қолөнеріміз дамыған сайын мемлекетімізді өзге мемлекеттермен салыстырғанда өркениетті дамыған елдер деңгейінде боламыз. Қазақстан дамыған елдер қатарынан көрінуі үшін қолөнерімізді дамыту, дәстүрімізді жалғастыру, мәдениетке үлес қосу үшін – ол жас ұрпақтарды осы қолөнер саласында тереңінен меңгертіп тәрбиелеу болып отыр.

Ұрпақтан-ұрпаққа мирас болып келе жатқан ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар арқылы тәрбие беру оқушы бойындағы сана-сезімді, намысты, парызды қалыптастырумен қатар егемен еліміздің тәуелсіздігін, ынтымақтығын, бірлігін сақтап қалатын патриот-азамат тәрбиелеуге толық мүмкіндіктердің бар екендігін айқындайды.

«Мирас» клубының тәрбиеленушілері республикалық, халықаралық балалар көркем шығармашылығы бойынша сәнді қолданбалы өнер сайыстарына үнемі қатысып, жоғары жетістіктер жетуде. Халық өнерін игеру – балаларды еңбек сүйгіштікке, әсемдікке, өнерлі болуға талаптандырып қана қоймай халқының тарихын біліп, мәдени мұрасын қадірлеп, дәстүрін жалғастыра білуге баулиды. Шығармашылық қабілет әр баланың табиғатында болуы мүмкін. Біздің міндетіміз-оқушыға оның бойында жасырынып жатқан мүмкіндіктерін ашып көрсету.

Оқушы бұрын тек тыңдаушы болса, енді ізденуші, ойланушы, өз ойын дәлелдеуші, қарекет етуші болады, ал мұғалім осы әрекетке бағыттауда, оқуды ұйымдастыруда жетекші рөл атқарады. Қосымша білім педагогі тәрбиеленушілеріне бағыт береді, өзінде бар игі қасиеттер, шеберліктерінің қыр-сырын білуге баулиды, жаңа технологияларды тиімді тәсілдермен пайдалануды үйретеді. Қысқаша айтқанда, ұстаз бен шәкірт арасындағы танымдық және кәсіби қызметтер ауқымы шарықтау шегіне жетіп, өзара үйлесім табуы қажет, сонда ғана функционалдық сауаттылық қалыптасады. Қосымша білім беруді жаңа инновациялық тұрғыда сапаландыру – бүгінгі таңда балаларға арналған қосымша білім беру жүйесін дамытудың стратегиялық басым бағыты болмақ. Ұлттың болашағы ұрпағында болса, ұрпақтың тәрбиесі ұстаз қолында. Ал ұстаз мұраты мен мақсаты – жетілген, толыққанды азамат тәрбиелеу деп білемін.

Әдебиеттер

1. «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың 2012 жылғы 27 қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауы.
2. Оразақынова Н., Кенжебаева Г. М. «Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру жолдары» ғылыми мақаласы, 2012. – Б. 42-47

МУЗЫКА АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ДҮНИЕТАНЫМЫНЫҢ ДАМУЫ

Жақашева А.С.

Қарағанды қаласы әкімдігінің « Қарағанды қаласының білім бөлімі » мемлекеттік мекемесінің « № 3 ӨНЕР МЕКТЕБІ » коммуналдық мемлекеттік қазыналық кәсіпорны Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

Қазақстан Республикасының егемен ел, тәуелсіз мемлекет жағдайында болуы білім беру мен тәрбие үрдісін жаңаша құру қажеттілігі туып отыр. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шынға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау» - деп айтылған. Білім берудің бағыт-бағдары Қазақстан Республикасының Конституциясында, «Қазақстан-2030» стратегиялық бағдарламасында және де басқа да мемлекеттік құжаттарда негізделген.

Білім беру жүйесінің негізгі бағыттарының бірі – жас ұрпақтың дүниетанымын қалыптастыру. Өйткені, заман сұранысына сай жеке тұлғаның дүниетанымын қалыптастыруда ұлттық рухани ерекшеліктерді ескере отырып, салт-дәстүрді, білімді, ғылымды пайдалану – бүгінгі таңның кезек күттірмес мәселелерінің бірі болып отыр.

Қазақстан Республикасының этникалық-мәдени білім беру тұжырымдамасында: «Жан – жақты мәдениетті тұлға, ең алдымен тұтастай дүниетанымға ие болуы қажет...» - деп тұлға дүниетанымын қалыптастыруға ерекше мән берілсе, ал Қазақстан Республикасының орта білімді дамыту тұжырымдамасында үздіксіз білім беру жүйесінің үш іргелі мақсаттарының ішіндегі ең негізгісі дүниетаным екені анық айтылған.

Бүгінгі таңда білім беру саласының басты міндеті – өскелең ұрпақтың ұлттық дүниетанымын қалыптастыру екені айқын. Сондықтан да оқу тәрбие үрдісінде оқушының ұлттық мәдениет пен ел тарихын, экономикалық, экологиялық, әлеуметтік жағдайын саналы түсінуге, яғни ұлттық дүниетанымын қалыптастыруға ерекше назар аударылуда.

Жеке тұлғаның дүниетанымын қалыптастыру өте күрделі және ұзақ үрдіс. Сондықтан да әр адамның дүниеге көзқарасын қалыптастыру мәселесі мектепке дейінгі тәрбие мен бастауыш сыныптарда жүзеге асырылуы тиіс. Бастауыш сынып – оқушы дамуының іргетасы болғандықтан, олардың дүниетанымының негіздері де осы кезеңдерде қаланады.

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Қазақстан – 2030» стратегиясында ел келешегі жас ұрпақтың тәрбиесіне, олардың білім негіздерін игеруіне, біліктілігіне елдің болашағы байланысты екендігі айтылып, оған мән берілуі маңызды іс екендігін байқатады. Сондықтан, сапалы білім беріп, саналы етіп жас ұрпақты тәрбиелеу – басты мақсаттардың бірі, соның ішінде халық «білім негізі – бастауышта» деген тағылымды ойды орынды айтады.

Бастауыштан бастап күнделікті оқу, жүйелі дайындалу, сапалы болудың бірден бір жолы дүниетанымын арттыру. Оқушылардың ғылыми көзқарастарын бастауыштан бастап қалыптастыру бірден бір міндеттердің бастысы [1,2,3,4].

Дүниетаным дегеніміз – дүниені түйсіну, түсіну арқылы адамның өзіне өзінің, сыртқы дүниеге қарым – қатынасын анықтаудың өзегі, күре тамыры.

Дүниетаным ғылыми, ғылыми емес, прогрессивті немесе реакциялық, оптимистік немесе пессимистік болуы мүмкін. Сонымен қатар, әрбір тарихи дәуірде осы заманның сарынына сәйкес дүниетанымның ерекше типі болады. Мысалы, көне дүниеде мифологиялық, орта ғасырларда діни, ал Жаңа дәуірде адамдардың табиғи құқықтары туралы идеяға сүйенетін, ғылымға бағытталған заңды дүниетаным қалыптасты.

Өзінің мағынасы жағынан дүниетаным әр уақытта көп жақты. Сондықтан оның бірнеше маңызды қабаттарын, аспектілерін ерекше бөліп көрсетуге болады. Ғылыми дүниетанымда табиғат, әлем, оның құрылымы және өмір сүру заңдылықтары туралы мәліметтер ерекше роль атқарады. Дүниетанымның экономикалық қыры адамдардың еңбек етуі мен техника, сауда, ақша, яғни қоғамның экономикалық болмысының барлық қатынастарын білдіреді. Әлеуметтік – саяси, аспект – бұл қоғамның саяси өмірі, үлкен әлеуметтік топтардың өзара қарым – қатынасы туралы мәліметтерді қамтиды. Бұдан басқа адамгершілік, эстетикалық, құқықтық, тарихи, экологиялық, тағы да басқа аспектілері бар [<http://kontrosha.net/>].

Оқушының дүниетанымын қалыптастыру үшін оған өмірдің жақсы да, көлеңкелі тұстарын да айтқан дұрыс. Дүниетанымдық сана баланың сезіміне, ерік – жігеріне әсер етеді, сезім – сананы бекітуші, ерік – жігерді ынталандырушы. Баланың дүниетанымы оның сөзі мен ісінен, дүниемен қарым – қатынасынан көрінеді. Сананы, ой мәдениетін, сезімді, қарым – қатынасты бір мезгілде тәрбиелеу және дамыту дүниетанымды қалыптастырады. Баланың санасы, көзқарастары, сенімдерін ең алдымен ғылым негіздері қалыптастырады.

Табиғи – жаратылыстық бағыттағы пәндер табиғат құбылыстарының шын себептерін ашады. Оқушылар түрлі фактілер жинайды, өмірді бақылайды. Заттың бір күйден екіншіге өтуі, молекула түрлерінде, атап айтсақ антипол, айна, микро, макро және мегамер дүниесінде өтіп жатқан өзгерістер ғылыми дүниетанымды қалыптастырады. Оқушылар өмірдің дамуындағы сабақтастықты, қартаю, өлу себептерін, жаңа өсімдіктер мен ағзалардың пайда болуын оқиды. Жоғары жүйке қызметінің заңдылықтарын оқып үйренудің, ғылым мен техниканық адам өміріндегі рөлін түсінудің зор маңызы бар. Ұлы адамдардың, ірі ғалымдардың өмірі мен қызметі туралы әңгімелер баланың білімі мен тәрбиесіне ықпал етеді.

Қоғамдық – гуманитарлық циклдағы пәндер оқушыны қоғамда болып жатқан түрлі оқиғаларды дұрыс талдауға үйретеді, жақсылық пен жамандықты көрсетеді, елімізде, шетелдерде болып жатқан оқиғаларға дұрыс баға беруге баулиды.

Өнер пәндері – әдебиет, бейнелеу өнері, саз, театр, кино оқушының адамгершілік – эстетикалық сезімін тәрбиелейді. Өнер шығармалары баланың

сезімін оятады. Шығармаларды талдау, салыстыру, қорытындылау баланың дүниетанымын қалыптастырады. Өнердің түрлі салаларында оқушылардың іс – әрекет жасауы дүниетанымның қалыптасуына орасан зор әсер етеді. Оқушылар өнердің тілімен танысып, тәжірибеде жұмыс істеуге үйренеді, дағдыланады. Баланың дүниені қабылдау кезіндегі әсерленуі балалық шақта жақсы жүреді, сондықтан көркем өнерпаздар үйірмесін құру, өнер шығармаларын жасату, шығармалар жаздыру, сахналық қойылымдардағы рөлдерде ойнату баланың дүние туралы ой – өрісін кеңейтіп, көзқарастары мен сенімін тексеруге көмектеседі. Оқушының дүниетанымының қалыптасқандығын оның ғылыми білімдерінің тереңдігінен, жүйелілігінен, диалектикалық ойлауынан байқауға болады[5,6,7].

XXI ғасырда Қазақстанның өркениетті әлемнен орын алып, дамыған елдер деңгейіне жетуіне ықпал етер бірден-бір құдірет - білімді ұрпақ болмақ. Қазіргі кезде Қазақстан сияқты көп ұлтты мемлекет алдында, біріншіден, біртұтас білім кеңістігін қалыптастыру міндеті тұрса, екіншіден, ең негізгісі - ұлттың этнопедагогика мен этнопсихологияның негіздеріне сүйене отырып, бастауыш сынып оқушыларының санасына туған халқының дүниетанымына деген құрметпен мақтаныш сезімін ұялатып, ұлттық рухты сіңіру, сондай – ақ ұлттық салт-дәстүрін меңгеру, тілі мен әдебиетін, тарихы мен өнерін қастерлеуді қажеттілікке айналдыру. Қандай бір халықтың ұлттық дүниетанымының мол мұрасын толық зерттемей және оны күнделікті оқу-тәрбие үдерісінде пайдаланбай, жан-жақты жетілген ұлтжанды жастарды тәрбиелеу мүмкін емес. Жас ұрпаққа білім мен тәрбие беру барысында, біріншіден, бүгінгі өркениетті дүниеде болып жатқан өзгерістерді ескеріп отыруға, екіншіден, өз халқының ұлттық мәдени – тарихи, әлеуметтік – экономикалық ахуалын терең танытуға айрықша назар аудару қажет. Мұндай жағдай басшылыққа алынған жерде, ұлттық мектептің өзекті мақсаты – адамзаттық және ұлттық құндылықтарды бойына дарытқан парасатты тұлғаны тәрбиелеу болып шығады. Әр халықтың ұлттық мәдениеті халықтың ежелден келе жатқан өзіне тән өнері, әдет – ғұрып, салт – дәстүрі есебінде жетілетіні белгілі. Сол себепті, бүгінгі таңда халықтың дәстүрлі өнер түрлерін жинақтап зерделеудің, оның айналасындағы тәлім – тәрбиесі мол тәжірибесі негізінде жас өспірімдерді тәрбиелеудің қажеттігі өсе түсуде. Сондай – ақ, еліміздің қоғамдық – экономикалық өміріне нарықтық қатыстардың енуіне байланысты өзгеріске түскен саяси экономикалық, әлеуметтік – мәдени, рухани қарым – қатынас жағдайлары жас ұрпақ тәрбиесінің проблемаларын осы үдеріс талаптарына сай ойластыруды қажет етеді. Бұл дана халқымыздың бесік жырларының ұрпағының санасында ұлттық дүниетанымды қалыптастырудың дидактикалық шарттарының бірі екендігін алға тартады. Ал мұндай оқу – тәрбие үдерісіндегі қажеттіліктің орнын толтыратын – музыка өнері. Мектепке дейінгі, мектептің, оның ішіндегі бастауыш сыныптарды, оқу – тәрбие үдерісінде музыка өнерін пайдалану, оқыту үдерісінде оларды ұлттық мәдениет контекстінде, дүниетанымдық мазмұны мен оларды қалыптастыруда ғылыми – педагогикалық негізде жүйеленгенін көрсетеді. Дүниетанымның қалыптасуына жалпы адам, табиғат,

қоғамдық білімдер тірек болады. Адам, табиғат, қоғам – біртұтас дүние. Адам, табиғат, қоғам арасындағы байланысты және олардың бірлікте дамитынын оқушыларға музыка өнері арқылы түсіндірген дұрыс. Өйткені тәжірибеден байқағандай, дүниетанымды өнер арқылы білу барысында оқушының таным үдерісі дамиды. Дүниені біртұтас тірлікте сезініп қабылдау нәтижесінде оның санасында білім қоры жиналып, ой-өрісі кеңейеді. Бұл мәселе, философ ғалымдардың зерттеулерінде (Ә.Нысанбаев, А.Қасабеков, І.Ерғалиев пен Ғ.Телібаев, М.Орынбеков, Ж.Алтаев, Д.Кішібеков т.б.) «дүниетаным», «таным», «қазақ дүниетаным» саласында көптеген құнды ой – пікірлері мен көзқарастар жан – жақты мазмұндалып жүр [<http://www.izden.kz/diplomdyk-zhumys/pedagogika/1006>].

Қазіргі кезде жалпы білім беру қазақ орта мектептерінде музыкадан жаңа бағдарламалар жасалуына байланысты жаңа оқулық, оқулық құралдар оған қоса нота хрестоматиялар бар. Бастауыш сыныптарға арналған бағдарламаларымызға шолу жасауымызға уақыт келді. Ақыл – кеңес, пікір – талас кезеңдерін туғызып әр бағдарламаға тоқтаймыз. Кеңес дәуірінде біздер Бейсенғали Ғизатовтың оқулығымен балаларды музыка өнер саласына тәлім – тәрбие берді. Ол кездегі мақсат балаларды отанымызды, социализмді, көсемдерімізді мақтау етіп, патриоттық тәрбие болғасын барлық әндер музыкалық шығармалар осы дәуірді мақтап социализмге деген сүйіспеншілікті білдіріп, орысша әндердің мәтінін аударып жүрдік. Музыка сабағын құрғанда кеңестік құрылысты мақтан еттік, сол кезде ежелден қалыптасқан қазақ халқының өмірі мен салт – дәстүрі халқымыздың ән – күйін, тіршілік – тұрмысын, әдет – ғұрпын ұмыттық, оған қазіргі уақыт куә. Одан кейін бізге ұсынған академик Д. Кабалевскийдің музыкалық – эстетикалық бағдарламасы (1973 жылдан бастап) шықты. Кейін Мұрат Балтабаевтың «Елім – ай» бағдарламасы, Абдулхамит және Сара Райымбергеновтардың бағдарламасы. Қазіргі кезде Қызылорда университетінің бағдарламасы дүниеге келді. Шығып жатқан жаңа оқулықтар, оқу құралдар, оған қоса хрестоматиялар, сондықтан сұрақ туады музыка сабағын қалай жүргізіп жатырмыз, бастауыш сынып оқушыларына қандай эстетикалық тәрбие беріп жатырмыз, балалар қазақ өнерінің сан-алуан жанрларын біле ме, бұл: ән, би, күй, марш, сурет, домбырада ойнау, айтысқа қатысу, мақал-мәтелді ұғу, өлең жазу дегенді біле ме, соған үйрене ме, үйрете ме, оның ішінде олардың ақыл – ойы, сана – сезімі, мінез – құлқы ары қарай барсақ ұлттық – намысы оянды ма? Өз мәдениетін, тілін білу ең бірінші міндет. Соған тәрбиелеу, оқыту біздің парызымыз. Сонымен қандай бағдарламамен жұмыс істеп жүрміз, не үйретіп жатырмыз, қандай әндер айтып жүр деген ой келеді. Сонымен «Елім – ай» бағдарламасы көптеген проблемалар өнер танымдық зерттеу деңгейінде шешілмегендіктен дәстүрлі, көркем мәдениетті, оның ішінде музыкалық мәдениетті де оқыту күрделене түседі. Мұның өзі сайып келгенде метадологиялық тұрғыдан объективті қиындықтар туғызады. Осы мәселені зерттеу мақсатымен бұрынғы өткен ойшылдарымыз Әлфарабидің, Абайдың, Шоқанның, Ыбырайдың, зерттеушілер Марғұланның, Ақышевтың, Қоңыратбаевтың, Ерзаковичтің, Сарыбаевтың, Бердібаевтың

музыка танымдылық еңбектерімен Жарықбаевтың педагогикалық ізденістеріне ден қойдық. Тұтастай алғандағы музыка мәдинетінің негізіне көз жүгірте отырып қазақтың халықтық және кәсіби музыка өнерінің мән-маңызын табиғаттың даму заңдылықтарын жан – жақты зерттеу нәтижесі Қазақстан жағдайында музыка мұғалімін кәсіби даярлау барысындағы бастапқы теориялық пайымдауларды қайтадан ой елегінен өткізуге итермеледі. Бірінші ұлттық музыка шығармалары өздерін қоршап тұрған этномәдени контекстен тысқары талданады оның шешімін табу өнердің педагогика саласының ғана емес сонымен бірге этнография, фольклор, музыкалық психология және тағы басқа салалар білімдер болуды талап етеді [<http://5fan.ru/wievjob.php?id=39175>].

Жалпы қорыта келе айтқанда оқушыларда музыка өнеріне дүниетанымын қалыптастыруда, халық қазынасын, халық тағылымын халық музыкасын тындатудың үлкен маңызы бар. Ал балалардың қаншалықты музыканы қабылдай алу дәрежесі мұғалімнің шеберлігіне және сабақта әдістемелерді дұрыс қолдана білуіне байланысты. Оқушылар музыканы қоршаған ортаны, өмір мен адамның сезімін бейнелейтін құралы ретінде түсінеді.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы. Астана, 07.06.1999.
2. Қазақстан Республикасының Конституциясы. Алматы: Қазақстан 2002.
3. «Қазақстан - 2030» стратегиясы. 1997 ж.
4. Қазақстан Республикасының орта білімнің стандарты. Алматы. Атамұра – 1998. 135б.
5. М.Асқарова. Оқушылардың ғылыми материалистік көзқарасының қалыптасуы. Алматы: Мектеп, 1976
6. Ж.Дәуренбеков. Айтыңыз құтты болсын. - Алматы: Өнер, 1973.
7. Ж.Б.Қоянбаев, Р.М.Қоянбаев. Педагогика. - Алматы, 2000. 103-108б.
8. <http://kontrosha.net/>
10. <http://www.izden.kz/diplomdyk-zhumys/pedagogika/1006>
11. <http://5fan.ru/wievjob.php?id=39175>

МУЗЫКАЛЬНЫЕ ПРИНЦИПЫ ДЛЯ ОБУЧЕНИЯ ШКОЛЬНИКОВ

Жакупова М.С.

**КТКП ДМШ №1
г.Караганда, Республика Казахстан**

В условиях стратегически важной для страны задачи по развитию грамотности школьников главными функциональными качествами личности являются инициативность, способность творчески мыслить и находить нестандартные решения, умение выбирать профессиональный путь, готовность обучаться в течение всей жизни. Все данные функциональные навыки формируются в условиях школы, а также в школах дополнительного образования.

Функциональная грамотность – результат овладения учащимися системой предметных ключевых компетенций, позволяющих эффективно применять

усвоенные знания в практической ситуации и успешно использовать в процессе социальной адаптации.

Учитель в ходе учебного процесса должен суметь мобилизовать у ребенка индивидуальные, интеллектуальные ресурсы, включая знания по предметным областям. Педагог должен раскрыть перед подростком систему целевых ориентаций, которые бы определили ближайшие, средние и дальние перспективы. Учитель должен начать с того, чтобы помочь ребенку увидеть в своем окружении доступную близкую цель по самосовершенствованию, которая принесет ему радость.

На начальном этапе обучения главное - развивать умение каждого ребенка мыслить с помощью таких логических приемов, как анализ, синтез, сравнение, обобщение, классификация, умозаключение, систематизация, отрицание, ограничение, что является началом развития основ функциональной грамотности.

Основная задача, которая стоит перед учителем музыки создать условия для развития функциональной грамотности, создать такую образовательную среду, которая будет этому способствовать и, поможет овладению коммуникативной, информационной компетентностями. Результатом развития функциональной грамотности является овладение обучающимися системой ключевых компетенций, позволяющих молодым людям эффективно применять усвоенные знания в практической ситуации и успешно использовать их в процессе социальной адаптации. Актуальность темы обусловлена возникшим противоречием между требованиями стратегии модернизации образования и Национального плана по развитию функциональной грамотности и данными развития функциональной грамотности по результатам проведенных исследований. Развитие функциональной грамотности школьников на уроках музыки будет эффективным, если внедрять компетентностный подход к обучению: изменить методику преподавания, включить в урок различные творческие учебно-игровые и развивающие задания, использовать ИКТ; изменить формы организации занятий, шире применять групповые методы обучения, организовывать совместную музыкальную и творческую деятельность; использовать различные средства активизации восприятия музыкальных произведений и формировать у учащихся потребности в самовыражении, рефлексии своей деятельности; рассматривать любую музыкальную деятельность как совместную творческую деятельность учащихся и учителя (субъектно-субъектная деятельность).

Обучение на уроках музыка должно быть:

1. обучающим;
2. развивающим;
3. воспитывающим.

Обучающий момент включает в себя цели, методы и принципы музыкального обучения. Он призван раскрыть, донести до учащихся цель изучения данного произведения, раскрыть его художественный образ. Для

этого учитель использует методы общепедагогические и специфические, принципы музыкального обучения.

Развивающий момент на уроке призван

а) на примере музыкального произведения развивать вокально-хоровые навыки (дыхание, звуковедение, звукоизвлечение, приемы континентного пения, скороговорки и т.д.);

б) развивать навык слушания и слышания музыкального произведения;

с) расширять и развивать эмоциональную сторону в характере ребенка, делая его добрее и отзывчивее;

д) способствовать развитию навыка, импровизации, игры на детских музыкальных инструментах, умение ритмично двигаться под музыку.

Воспитывающий момент направлен на воспитание всесторонне гармонично развитой личности. В первую очередь он призван помочь учащимся разбираться не только в сфере искусства, но и окружающей нас действительности.

Принципы обучения – это исходное положение, определяющее деятельность учителя и характер познавательной деятельности ученика. Д.Б.Кабалевский выделил 8 основных принципов:

1. Принцип единства музыкального обучения, воспитания и развития. Этот принцип предусматривает формирование у учащихся широкого и целостного представления о музыкальном искусстве.

2. Принцип оптимизации процесса музыкального обучения. Направлен к деятельности учителя. Учитель выявляет психологические особенности класса, его музыкальную подготовку, в каком темпе можно вести урок, на каком музыкальном материале можно раскрыть ту или иную тему четверти, выявляет трудности и пути их преодоления.

3. Принцип научности. Направлен на соответствие новой программы обучения новым требованиям, установление единства цели, задач, методов музыкального обучения, научную основу музыкальных занятий.

4. Принцип связи музыки и жизни. Музыка, как и все виды искусства всегда не только отражала события нашей эпохи, но и влияла на ход событий.

5. Принцип доступности и наглядности. Основан на тематическом построении программы и служит более глубокому усвоению и пониманию предмета «Музыка».

6. Принцип активности, сознательности. Предполагает самостоятельность суждений, размышлений учащихся, проявление творчества в различных видах музыкальной деятельности (исполнение, импровизация, игра на детских музыкальных инструментах, выполнение музыкально-ритмических движений).

7. Принцип прочности, систематичности и последовательности. Обращен к результативной стороне музыкального обучения. Данная система обучения исходит из того, что

а. каждый ребенок имеет необходимые задатки для систематического музыкального развития;

в. процесс музыкального обучения является средством массового развития школьников, формирования у них потребности в музыке, развитие музыкального вкуса.

8. Принцип увлеченности. Основан на эмоциональном восприятии и является важнейшим условием для достижения единства идейно-воспитательной, познавательной и эстетических задач.

Под принципами музыкального образования понимают основные теоретические идеи или требования, на которых базируется музыкальный учебно-воспитательный процесс. К ним относятся:

- доступность музыкального обучения и воспитания для каждого человека, независимо от его пола, национальности и вероисповедания;
- равенство условий каждого человека для полной реализации его музыкальных способностей и всестороннего развития;
- гуманизм, приоритетность общечеловеческих духовных ценностей;
- связь с национальной и мировой художественной культурой;
- взаимосвязь с опытом музыкального образования других стран;
- свобода в выборе форм организации, методов и средств музыкального обучения и воспитания;
- научность музыкального образования, его организация на основе передовых научно-методических достижений музыкально-теоретической мысли и практически-исполнительской деятельности;
- ступенчатость и непрерывность – обеспечение условий для элементарно-начального, среднего и высшего музыкального образования;
- креативность – создание всех необходимых условий для активного и максимально инициативного музыкального творчества.

Э.Б. Абдуллин выделяет следующие дидактические принципы музыкального обучения:

- 1) принцип музыкального воспитания и образования, музыкального развития школьников;
- 2) принцип наглядности, который выступает в качестве логической основы построения системы музыкального обучения;
- 3) принцип связи музыкального обучения с жизнью;
- 4) принцип интереса, увлеченности, положительного отношения к урокам музыки;
- 5) принцип оптимизации процесса обучения, который характеризует деятельность учителя на уроке и обращен к процессу обучения с выявлением особенностей каждого учащегося, фиксацией их музыкальных способностей, наблюдением за усвоением программы и т.д.;
- 6) принцип прочности и действенности результатов музыкального образования по показателям (степень эмоционального отношения, интереса и любви к музыке, мера усвоения знаний в эстетической оценке, уровень сформированности исполнительских навыков).

Л.В. Горюнова выделяла линии организации художественно-эстетической среды как движение: от целостности к целому, от образности к образу, от

импровизационности к импровизации, от удивления к размышлению, от насыщения художественными впечатлениями к расширению поля значений и личностных смыслов, далее к навыкам и логическому осознанию, от изустного к письменному, от вопросительности к вопросу, от многоголосия к унисонному пению. В целом от художественности к художественному.

Необходимость принципа единства эмоционального и сознательного обусловлена спецификой музыкального искусства и особенностями его восприятия. Развитие восприятия музыки требует осознания вызываемых ею эмоциональных впечатлений, а также ее доступных выразительных средств. Принцип единства художественного и технического основывается на том, что художественное, выразительное исполнение произведения требует соответствующих навыков и умений. Например, при разучивании песни учитель формирует у учащихся вокально-хоровые навыки; чтобы исполнить мелодию, ритмический аккомпанемент на детских музыкальных инструментах, учащиеся должны овладеть простейшими приемами и умением совместной игры на этих инструментах. В любом случае усвоение исполнительских навыков должно подчиняться художественным задачам, направленным на раскрытие и воплощение музыкального образа произведения. При этом овладение навыками является средством для достижения цели – художественного исполнения музыкального произведения. Единство художественного и технического в работе над произведением достигается при условии развития творческой инициативы учащихся. Их участие в создании замысла исполнения произведения активизирует воображение и в то же время способствует осознанию факта, что исполнительские навыки и умения являются необходимым средством достижения выразительного, художественного исполнения произведения. Принцип единства развития ладового, ритмического чувства и чувства формы должен лежать в основе различных видов музыкальной деятельности. Благодаря комплексному и последовательному развитию музыкальных способностей у школьников формируются представления о принципах развития музыки, выразительности элементов музыкальной речи, выразительных возможностях музыкальных форм. Например, формирование у учащихся представлений о вариационной форме происходит на основе активизации ладового, ритмического чувства в процессе выявления изменений темы.

Сформулированные выше принципы направлены на поиск путей и методов совершенствования процесса обучения, на анализ и отбор ценного и необходимого в каждом индивидуальном случае.

Литература

1. Кабалевский Д. Музыка и музыкальное воспитание. Знание, М., 1984.
2. Баренбойм Л. Музыкальная педагогика и исполнительство. Л., 1974.
3. Абдуллин Э.Б. Методология педагогики музыкального образования. Изд. 3-е, испр. и доп.- М., 2010.
4. Горюнова Л.В. На пути к педагогике искусства. Музыка в школе. М., 1988.

ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА ЗАНЯТИЯХ ЛЕПКИ

Жилкина Н.В.

**КГКП «Детско-юношеский центр акимата города Шахтинска
отдела образования города Шахтинска»
г. Шахтинск, Республика Казахстан**

В Послании народу Глава государства Н.А. Назарбаев выделил следующее: «В современном мире простой поголовной грамотности уже явно недостаточно. Наши граждане должны быть готовы к тому, чтобы постоянно овладевать навыками работы на самом передовом оборудовании и самом современном производстве. Необходимо так же уделять большое внимание функциональной грамотности наших детей. В целом всего подрастающего поколения. Это важно, чтобы наши дети были адаптированы к современной жизни». [1]

В настоящее время в умах и душах людей нашей страны происходит переоценка ценностей, зачастую приоритетную роль играют материальные блага, а развитие духовных качеств отходит на второй план. Имеется ли путь, который может изменить это направление развития нашего общества? Да! И начинать, этот путь нужно с детства.

В начале необходимо научить детей видеть прекрасное в простом, возвращать в детских сердцах чуткость к прекрасному, к доброму, тогда у них появится желание создать красоту своими руками. И если это сделано своими руками, то это приносит ещё большее чувство удовлетворения, что ведёт к развитию положительных качеств души. Творческое начало рождает в ребенке живую фантазию, живое воображение. А без творческой фантазии не сдвинуться с места ни в одной области человеческой деятельности.

Успехи в простом придают уверенность в своих силах и ведут к сотворению более сложного. И не всегда для этого необходимы дорогостоящие материалы и инструменты. Лепка из любого пластичного материала (пластилин, глина, соленое тесто и др.) позволит реализовать и развить творческие способности детей, даст возможность увидеть окружающий мир другими глазами. Ведь герои и сюжеты будущих работ находятся рядом с нами, идут по улице, живут в книгах, сказках. Кроме этого работа с пластичным материалом имеет большое значение для всестороннего развития ребенка, способствует физическому развитию: воспитывает у детей способности к длительным физическим усилиям, тренирует и закаливает нервно-мышечный аппарат ребенка, воспитывает усидчивость, художественный вкус, умение наблюдать, выделять главное.

Известный исследователь детской речи М.М.Кольцова отмечает: «Движения пальцев рук исторически, в ходе развития человечества оказались тесно связанными с речевой функцией». Если развитие движений пальцев отстает, то задерживается и речевое развитие. [2, с.105]

В связи с этим актуальность данной программы заключается в том, что стимулирует речевое развитие детей путем тренировки движений пальцев рук, а это в свою очередь, подготовка руки ребенка к письму.

Образовательное значение лепки огромно, особенно в плане умственного и эстетического развития ребёнка. Лепка расширяет кругозор, способствует формированию творческого отношения к окружающей жизни, нравственных представлений, имеет большое значение для всестороннего развития ребенка. По форме организации содержание программы относится к познавательно-художественной, которая дает углубленные знания по изучаемой дисциплине. Характеризуется разнообразием материалов, используемых в работе, разнообразием ручных операций и видов деятельности, развивают интеллектуальные способности, ориентированы на мотивацию познавательной деятельности детей и разнообразием познавательных сведений, а также на выявление творческих способностей.

Для успешной реализации образовательной программы разработан учебно-тематический план, включающий в себя 7 разделов, общим объемом 144 часов (таблица). В содержании изучаемого курса расписан необходимый минимум теоретических сведений и практических работ по каждому разделу с учетом психофизических и возрастных особенностей учащихся.

Таблица – Учебно-тематический план

№ п/п	Наименование разделов	Количество часов		
		теория	практика	всего
I	Вводное занятие	1	3	4
II	Дары осени	2	24	26
III	Животный мир	1	13	14
IV	Птичий мир	1	13	14
V	Подводный мир	1	15	16
VI	Плоские композиции	4	32	36
VII	Сказочные герои пластилиновой страны	4	30	34
ИТОГО 144				

Целью программы является развить творческие и коммуникативные способности ребенка посредством самовыражения через изготовление изделий из пластичных материалов: пластилин, глина, соленое тесто и др.

Программа рассчитана на 1 год для детей школьного возраста 6-12 лет. Занятия проводятся с учебной группой по 2 часа 2 раза в неделю. В кружок принимаются все желающие без специального отбора. Для успешной реализации программы целесообразно объединение детей в учебные группы численностью до 12 человек, изучив особенности лепки в детских садах, начальной школе, можно сделать вывод, что в работе с пластичными материалами (цветной пластилин, скульптурный пластилин, соленое тесто, полимерная глина и др.). Уделяется недостаточное внимание, и так как у детей

не хватает необходимых навыков, поэтому приходится делать больше упор на индивидуальный подход к учащимся. [3]

Ее реализация позволяет не только удовлетворить сформировавшиеся потребности населения, но и создать условия для развития личности ребенка, обеспечить его эмоциональное благополучие, приобщить к общечеловеческим ценностям, создать условия для творческой самореализации, обучить толерантному поведению, уважению и терпимости.

По функциям обучения программа подразделяется на три уровня.

На первом уровне у учащихся идет развитие элементарной грамотности, посредством усвоения заложенного в программе объема знаний. Воспринимая новую информацию и повторяя образец, предлагаемый педагогом учащиеся, перенимая опыт, приобретают начальные умения.

На втором уровне – функциональная грамотность. То есть овладение умениями и навыками, имеющими значение для учебной деятельности. Учащиеся применяют полученные знания и умения для самостоятельного решения поставленной задачи.

На третьем уровне у учащихся формируется начальная общекультурная компетентность, то есть качества личности, соответствующие базовым ценностям общества. Данный уровень рассчитан на учащихся с хорошей подготовкой, учащихся 10-12 лет желающих продолжить обучение. Здесь решаются такие задачи, как самостоятельное освоение новых видов деятельности, способов решения поставленных проблем, проявление своей индивидуальности, самостоятельный подход к работе, развитие потребности в самоусовершенствовании и дальнейшем саморазвитии.

Для подтверждения результативности кружка обучения разработаны показатели и критерии, которые необходимы для определения уровня освоения и продвижения обучения. Направленные на анализ они помогают своевременно корректировать образовательный процесс. Кроме того, в течение учебного года между учащимися проводятся различные конкурсы, принимается активное участие в ДЮЦ тематических выставках, что позволяет сделать срез и выявить сформировавшиеся знания и умения по пройденным темам. Такой подход, не травмируя детскую психику, позволяет сформировать положительную мотивацию их деятельности и в форме игры научить самоанализу. А применение безоценочного способа позволяет не только провести диагностику развития личностных способностей, но и повысить самооценку воспитанника.

Методическое обеспечение дополнительной образовательной программы «В мире пластики» включает в себя дидактические принципы, методы, техническое оснащение, организационные формы работы, формы подведения итогов.

Прежде всего, это принцип наглядности, так как психофизическое развитие учащихся 6-12 лет, на который рассчитана данная программа, характеризуется конкретно-образным мышлением. Следовательно, учащиеся способны полностью усвоить материал при осуществлении практической деятельности с применением предметной (образцы изделий, практические

упражнения, экскурсии), изобразительной (учебно-наглядные пособия) и словесной (образная речь педагога) наглядности. Естественно, что достижение поставленной цели в учебно-воспитательной деятельности во многом зависит от системности и последовательности в обучении, поэтому большое внимание уделяется принципам доступности и посильности в обучении, методу активности, связи теории с практикой, прочности овладения знаниями и умениями.

Оптимальные условия для реализации потребностей и развития способностей учащихся формируются через постановку и принятие учебно-творческих задач, продуктивные виды художественно-творческой деятельности, выполнение авторских работ и коллективных заданий, а также методы контроля и самоконтроля. Кроме того, данная программа по лепке помогает избежать узкой предметно-профильной направленности образовательного процесса. А организация на занятиях атмосферы взаимопонимания и дружеской поддержки, проявление внимания к индивидуальным особенностям детей приводят к высокой результативности в работе с учащимися, что позволяет повысить их уровень образованности.

Форма подведения итогов дополнительной образовательной программы включают в себя педагогический контроль знаний, умений, навыков кружковцев предусматривает несколько уровней.

1) репродуктивный с помощью педагога (воспитанник совместно с педагогом анализирует свою творческую работу, выявляя ошибки).

2) продуктивный (ребенок действует в системе наглядно выраженных требований, выбирает и сопоставляет варианты действий).

3) творческий (воспитанник изготавливает изделия по собственному замыслу, отбирает наиболее рациональные пути решения творческих задач, сравнивает полученный результат с планируемым ранее, оценивает его).

Также формой подведения итогов является участие воспитанников в выставках, конкурсах различных уровней. [3]

Итак, модель формирования и развития функциональной грамотности можно представить в виде плодового дерева. Как любому дереву необходим уход, полив, тепло, свет, так и маленькой личности, приходящей к учителю на урок, необходимы знания, умения и навыки. Поливая это дерево, спланированной, четко продуманной, слаженной работой, используя современные педагогические технологии, дерево незамедлительно даст плоды – замечательные, достойные восхищения, яблочки (ключевые компетенции), т.е. образованных, успешных, сильных, способных к саморазвитию, людей.

Дерево – функционально грамотная личность

Вода – педагогические технологии

Яблочки – ключевые компетенции

Лейка – учитель (для того, чтобы поливать, должен постоянно пополняться, т.е. заниматься самообразованием). Как без полива дерево зачахнет, так и без грамотной компетентной работы педагога нельзя

сформировать, добиться развития функциональной грамотности кружковцев.
[4]

Литература

1. Послание Президента Республики Казахстан - Лидера нации Нурсултана Назарбаева Народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050»: политический курс состоявшегося государства» от 14 декабря 2012// <http://zkoipk.kz/ru/2015confpisa2/1720-2.html>
2. Кольцова М. М. Ребенок учится говорить. – М.: Сов. Россия, 1973. –122 с.
3. Жилкина Н.В. Авторская программа кружка «В мире пластики» (по лепке) // <http://oqu-zaman.kz/?p=18069>
4. **Копылова И.Н.** Читательская грамотность – базовый навык функциональной грамотности // <http://zkoipk.kz/ru/2016-01-3003-3/2162-conf.html>

РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО ОБУЧЕНИЯ В СИСТЕМЕ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Кострыкина Е.А., Асташина Е.А

КГУ ОСШ №27

г. Караганда, Карагандинская область, Республика Казахстан

Социально – экономические изменения в социуме задали новые параметры в обучении и воспитании подрастающего поколения. В связи с этим следует пересмотреть цели, результаты образования, традиционные методы преподавания, систему оценки достигнутых результатов.

Основной целью обучения детей с особыми образовательными потребностями является достижение определенного социального статуса, придание уверенности в собственных силах, таким способом мотивируя их к обучению вместе с другими обучающимися.[5.]

Освоение функциональной грамотности дает ребенку возможность вступить в отношения с внешней средой и функционировать в ней своим возможностям. То есть функциональная грамотность - это уровень знаний, умений и навыков, обеспечивающих нормальное функционирование личности в системе социальных отношений.

Индикатором общественного благополучия является функциональная грамотность.

Трудовая подготовка - это целенаправленная педагогическая система, включающая формирование общетрудовых умений таких как: ориентировка в задании, планирование, самоконтроль, овладение которыми на уроках труда для учащихся коррекционной школы представляет большую трудность. В таком контексте трудовая подготовка в системе дополнительного образования дает возможность учащимся школ VIII вида (специальная коррекционная школа) освоить функциональную грамотность и обеспечить нормальное функционирование в системе социальных отношений. Это обучение доступным

трудовым приемам; развитие самостоятельности; формирование организационных умений, воспитание положительных качеств личности ученика (трудолюбия, настойчивости, умения работать в коллективе, уважения к профессии); привитие интереса к трудовой деятельности; исправлению недостатков мелкой моторики, а также эстетическому воспитанию. [6]

Уроки труда в школе VIII вида создают наиболее благоприятные условия для коррекции недостатков, присущих аномальным детям в трудовой и познавательной деятельности, успешность которых во многом определяется глубиной педагогических и дефектологических знаний преподавателя.

Учителю трудового обучения для эффективной организации учебного процесса и осуществления коррекционно-развивающей работы необходимо всесторонне изучить каждого учащегося. Для этого он знакомится с медицинской картой, которая позволяет определить структуру дефекта, сопутствующие соматические заболевания и психофизиологические особенности ученика, без учета которых трудно рассчитывать на положительный результат коррекционного воздействия. Вся собранная информация заносится в специально разработанные карты.

Следующим шагом учителя является обращение к школьному психологу, который по его просьбе составляет психолого-педагогическую характеристику класса, в которой должны быть отражены особенности познавательной и эмоционально-волевой сферы учащихся, а также типичные особенности, присущие определенной группе (возрасту) учащихся. Прделанная работа дает возможность учителю трудового обучения разработать программу обучения со всем классом и определить направление развития каждого ученика в отдельности.

В индивидуальную карту, составленную на каждого учащегося, в процессе обучения вводятся дополнительные сведения, такие как: понимание инструкции, динамика развития трудовых умений и навыков, степень самостоятельности, начало и конец работы над изделием, качество выполнения, изменения в поведении. Накопленные материалы позволяют учителю выявить потенциальные силы учащихся и планировать работу с учетом индивидуальных возрастных возможностей учащихся. Подобная методика позволяет создать для каждого учащегося такие условия, которые способствовали бы развитию интереса к работе, изучаемой специальности, возможностям для дальнейшего обучения в колледже. [4, с. 45-46]

Особое значение при трудовом обучении имеет метод наглядности, который помогает учащимся выполнять задания пошаговыми операциями. Для этого используются готовые образцы изделия и различные карты - предметно-технологические, операционные, графические, комбинированные. Подобный метод дает возможность учащимся видеть изделие на различных стадиях его изготовления.

Технологические карты помогают освоить последовательность изготовления изделий, развивают у них самоконтроль, планирование; способствуют более интенсивному психическому развитию и делают

доступным сравнительно сложный учебный материал, справившись с которым они увидят результат своего труда.[2]

Кроме того, при подготовке к усвоению новых знаний большое место в коррекционной работе на уроках трудового обучения отводится беседе. Используя этот метод обучения, с помощью вопросов можно выяснить насколько прочно ученики овладели учебным материалом, и какая тема вызвала наибольший интерес. Беседа имеет особое значение в преддверии экскурсий на базовое предприятие производственной практики и учреждение профессионального образования

Умственно отсталые учащиеся не всегда могут достаточно полно и правильно рассказать о своих действиях, правильно назвать операцию, выполнением которой заняты в данный момент, а также не всегда могут организовать свою деятельность в соответствии с речевыми инструкциями (устными или письменными).[1, с. 17-20]

Развитие речи учащихся является важной частью коррекционной работы, осуществляемой на уроках трудового обучения. Одна из основных функций речи – общение. В процессе общения усваивается опыт, накопленный в различных сферах деятельности, в частности в производительном труде. Речь становится главным средством и формой мышления.

Между тем именно степень согласованности между практической и речевой деятельностью определяется уровень организации труда, а также уровень самостоятельности ученика, который проявляется как единство в развитии мышления, речи, практики. Работы по развитию речи включают следующие моменты: словарная работа; опросы учащихся; беседы; словесный анализ средств наглядности; установление взаимосвязи между речевой и трудовой деятельностью учащихся.

Уроки трудового обучения реализуются в организации учебно-воспитательной работы на основе постоянной тесной связи школы с учреждениями профессионального образования с окружающей действительностью, с жизнью предприятий, организаций, предполагает опору в обучении на жизненный опыт детей и подготовку к дальнейшему получению профессии и самостоятельной жизни в обществе. Доказано, что трудовое обучение неразрывно связано с воспитанием. Плохая организация трудового обучения в специальной (коррекционной) школе неизбежно формирует у учащихся отрицательные черты личности и поэтому воспитательная работа в процессе трудового обучения направлена на решение следующих задач:

1. Сформировать нравственные понятия и убеждения.
2. Воспитать у учащихся внутреннюю потребность трудиться с полной отдачей сил на пользу общества.
3. Сформировать положительные качества личности: честность, принципиальность, целеустремленность, организованность, скромность, отзывчивость.
4. Преодолеть отрицательные черты в характере и поведении учащихся.

5. Подготовить учащихся выпускных классов к дальнейшему обучению в колледже и получению профессии.

В условиях специальной (коррекционной) школы задачи воспитания входят в число наиболее трудных. Нарушение эмоционально-волевой сферы и способности к отвлеченному мышлению ухудшают формирование относительно сложных социальных понятий и осознанного поведения умственно отсталых учащихся; этого нельзя не учитывать в определении содержания воспитательной работы в процессе трудовой подготовки.

Наибольший эффект в усвоении правил поведения и работы на уроках труда дает метод приучения. Реализуя этот метод, педагог напоминает учащимся о необходимости выполнять то или иное действие или о том, как его нужно выполнить. Необходимо иметь в виду, что любые напоминания даются спокойно, тактично, не вызывая у учащихся отрицательных эмоций. Частые напоминания по одному и тому же поводу действуют на многих учащихся отрицательно (вызывают чувство неудовлетворения, негативные поступки). Поэтому напоминания по содержанию того или иного правила при выполнении трудовых операций могут быть связаны с деятельностью не одного школьника, а всех учащихся группы.

Успешность использования метода приучения во многом зависит от состояния контроля за соблюдением установленного порядка и требований к поведению учащихся. Контроль, осуществляемый учителем и ответственными учащимися, во всех случаях должен быть благожелательным. Он не должен сводиться к одним замечаниям и внушениям по поводу нарушений. На уроках трудовой подготовки учитель обращает внимание и на правильное и добросовестное выполнение правил поведения.[5]

Метод приучения используется не только в нравственном, но и в эстетическом воспитании и дает возможность формировать у школьников умение видеть красоту в окружающих предметах, явлениях и отношениях людей. Как показывает опыт экспериментальной работы проводимой в школе, в процессе трудового обучения учащиеся умеют содержать в порядке свое рабочее место, они становятся аккуратными, отзывчивыми, вежливыми и внимательными.

В целях предупреждения умственного переутомления педагогический процесс на уроках трудового обучения должен строиться с учетом таких особенностей высшей нервной деятельности учащихся младшего возраста как недостаточная сила активного коркового торможения, склонность нервных процессов к генерализации и развитию запредельного торможения при действии однообразных раздражителей. Это диктует необходимость планировать урок таким образом, чтобы он состоял из сравнительно коротких по времени этапов (до 10 минут) с разным характером деятельности учащегося.[4, с. 85- 86]

В старших классах важную роль играет на уроках трудового обучения правильное отношение педагога к подростку, построенное с учетом особенностей психологии юношеского возраста (болезненное самолюбие,

скептицизм к авторитетам, к окружающим взрослым, недостаточная критичность к себе, сочетание ранимости и сентиментальности с холодностью, обострение восприятия несправедливости и др.).

Игнорирование психологических особенностей ребенка, недостаток педагогического такта по отношению к обучающемуся, ущемление еще незрелого, но обостренного чувства собственного достоинства подростка непродуманным действиям или обидным замечаниям могут не только нарушить контакт между педагогом и учащимся, но и привести к прогулам, нарушениям дисциплины, отказу от посещения уроков, что иногда вызывает педагогическую и социальную запущенность подростка.

Одним из важных направлений в трудовом обучении является создание комфортного микроклимата на уроках. Учителю трудового обучения необходимо знать основы психогигиены воспитания в организованном детском коллективе, учитывать складывающиеся группировки учащихся, взаимоотношения внутри них и между ними. Целесообразно учитывать мнение учащихся друг о друге, наличие лидеров в классе и другие социально-психологические моменты, которые имеют важное значение для создания благоприятной психологической атмосферы и снимает возможное эмоциональное перенапряжение.[2]

На уроках трудового обучения есть возможность на практике применять все знания, полученные на других предметах. Научиться действовать ученик может только в процессе самого действия, а учитель в своей каждодневной работе дает возможность применить в жизни все полученные знания.

Литература

1. Шанина С.Н., Гаврилова А.В. Пальчиковые упражнения для развития речи и мышления ребенка, 2008
2. <http://teremklub.ru/znachenie-detskogo-tvorchestva>
3. Шевченко С.Г., Малофеев Н.Н., Дробинская А.О.-Диагностика и коррекция задержки психического развития у детей.- М., 2001
4. Мамайчук И.И. – Психолого-коррекционные технологии для детей с проблемами в развитии. С-П, 2006
5. <http://www.open-school.kz/>
6. <https://nsportal.ru>

МЕТОДИЧЕСКАЯ КОПИЛКА

Куренкова Светлана Андреевна

КГУ «Детская музыкальная школа №2» акимата города Караганды

В культурном строительстве нашей страны все большее значение приобретает музыкальное образование. Все шире становится сеть музыкальных учебных заведений. Все большее число людей приобщается к музыкальному искусству.

В связи с этим возникает вопрос: что собой представляет музыкальные способности и в какой мере они присущи людям? Исследования показали, что огромное большинство людей обладает врожденными задатками музыкальных способностей, развивать которые и составляет задачу музыкального обучения. Известно, что основу музыкальной одаренности составляет эмоциональная отзывчивость на музыку, т.е. способность переживать музыку как некоторое содержание. С другой стороны, восприятие и эмоциональное переживание любого музыкального произведения становится возможным при наличии музыкального слуха и особенно звуковысотного слуха, исключается возможность развития основных музыкальных способностей – ладового чувства и слухового представления.

Отсюда понятно, почему на приемных испытаниях в детстве музыкальные школы в первую очередь определяют состояние и степень развитости музыкального слуха у ребенка, на основании чего часто выносят заключение о профессиональной пригодности для обучения на том или другом инструменте.

Действительно, игра, например, на виолончели требует очень тонкого звуковысотного слуха, способного замечать малейшую фальш. Практика показывает, что не у всех испытуемых при явно выраженной музыкальности, обнаруживается достаточно развитая способность к различению звуковой высоты.

Так как процент таких детей бывает обычно очень высоким, возникает вопрос: возможно ли успешное обучение таких ребят на струнных инструментах?

Для того, чтобы дать правильный ответ на этот вопрос, мы должны разобраться в природе музыкального слуха вообще и определить степень возможности развития отдельных его компонентов.

Музыкальный слух – это биологическое и психологическое свойство слуховых органов различать высоту, интенсивность и тембр звуков. Сочетание этих свойств представляет собой единую сложную способность.

Особую роль в обучении музыке играет звуковысотный слух. Звуковысотное и ритмическое движение являются основными носителями содержания в музыке.

В виду того, что музыкальный слух состоит из нескольких компонентов (звуковысотного, тембрового и динамического), предварительно ознакомимся с каждым из них в общем – теоретическом плане.

Звуковой слух.

Существует два вида звуковысотного слуха: абсолютный и относительный.

Абсолютный слух представляет собой врожденную способность. Эта способность дает возможность узнавать и воспроизводить музыкальные звуки по абсолютной высоте в изолированном друг от друга виде.

Абсолютный слух не всегда означает развитость музыкального слуха. Нередко бывает случаи наличия абсолютного слуха и не высокой музыкальности.

Сошлюсь на свой опыт. Долгое время у меня в классе занимался ученик Н. Обладая абсолютным слухом, он тем не менее отличался очень фальшивой и невыразительной интонацией при средней музыкальности. Впрочем, статистика показывает, что подобный случай не является исключением, и что среди обладателей абсолютного слуха немало музыкально-ограниченных детей.

Относительный слух, в отличие от абсолютного, воспринимает звуки в интервальном соотношении. Для музыкально-исполнительской деятельности достаточно иметь хорошо развитый относительный слух, так как в восприятии музыки ведущим моментом является относительная, а не абсолютная высота звуков.

Звуковысотный слух, как уже было сказано, не относится к основам музыкальности, но без некоторого минимума его невозможно осмысленное восприятие музыки.

Как показали опыты академика Теплова, звуковысотный слух поддается развитию. Люди с нормальным порогом звуковысотной чувствительности (равной примерно 0,4 полутона или 30-40 центам) могут успешно заниматься музыкальной деятельностью.

Основываясь на целом ряде исследований Теплов пришел к выводу, что звуковысотный слух значительно развивается с возрастом. В среднем порог чувствительности снижается от 6-ти до 19-летнего возраста с 76 до 14 процентов. Звуковысотный слух значительно улучшается в результате музыкальных занятий и может быть быстро и сильно улучшен при помощи несложных коротких упражнений.

Например: при занятиях Теплова с испытуемой, отличавшейся крайне низкой звуковысотной чувствительностью, т.н. «звуковысотная глухота», она показала следующие результаты.

I-ое занятие - порог чувствительности 226 центов
7-ое занятие - - - - - 112 - - - - -
8-ое занятие - - - - - 94 - - - - -

Другими словами, в начале опыта испытуемая могла различать звуки по высоте, если между ними было расстояние не меньше 1,15 темперированного тона. Звуки взятые в пределах этой зоны она воспринимала и сумела отличить разницу звучания меньше темперированного полутона.

В процессе обучения игре на струнных инструментах большую роль играет свойства звуковысотного слуха воспринимать и запоминать интервалы, независимо от регистра, тембра и динамики.

Но часто бывает, что дети подменяют восприятие звуковой высоты – тембром (светлый выше, густой ниже и т.д.) иногда очень точно и верно. Это можно проверить если исполнить пьесу на другом инструменте (с другими тембровыми качествами).

Следует воспитывать у ученика умение различать звуковые интервалы по тем их специфическим качествам, которые находятся в зависимости от количественных соотношений числа колебаний, а не по тембральным признакам.

При этом необходимо учесть, что интервалы не должны рассматриваться изолированно, а в ладовой взаимосвязи, т.е. в соотношении отдельных ступеней лада к опорным звукам (звуки тонического трезвучия).

На основе сказанного можно сделать вывод, что без звуковысотного лада нельзя развивать ладовое чувство, которое является основой для развития мелодического слуха.

Воспитание ладового чувства возможно лишь через слуховые представления при помощи пения как средства воспроизведения высоты. Фальшивое пение или игра говорит о слабых слуховых представлениях.

Естественный путь развития слуховых представлений начинается с восприятия первичных слуховых образов. Музыкальные слуховые представления возникают и развиваются не сами собой, а лишь в процессе такой деятельности, которая с необходимостью требует этих представлений. Очень показательно в этом отношении подбирание на слух, транспонирование. Развитие музыкально-слуховых представлений в итоге приводит к внутреннему слуху, который является высшей формой развития музыкального слуха.

Слух внутренний и внешний

Внутренний слух обладает способностью произвольно оперировать музыкально-слуховыми представлениями. Первичные слуховые образы, непосредственно следующие за восприятием должны служить основной опорой для развития внутреннего слуха. Очень важно вспомнить о том, что слуховые представления – это не копии а переработка слуховых впечатлений, которые всегда слабее восприятия. Поэтому в классе должна быть создана соответствующая обстановка, исключая случайные, а тем более постоянные посторонние звуковые раздражители (шумы).

Любой такой раздражитель в состоянии подавить даже самые яркие слуховые представления, и лишить ученика возможности сопоставлять внешние впечатления с внутренним звучанием.

Здесь мы подходим к важному положению, касающемуся самой основы игрового процесса. Дело в том, что музыкальное исполнение представляет собой непрерывный процесс приравнивания звуковых впечатлений к внутренним представлениям.

Поэтому нормальный ход развития музыкального слуха предполагает одновременное развитие «внешней» его стороны (ощущение и восприятие музыкального материала) и «внутренней» (музыкально-слуховых представлений).

В 1948 году Гарбузов выпустил свой труд «Зонная природа звуковысотного слуха». Смысл его открытия состоит в том, что каждый музыкальный звук имеет не точечную высоту, а зону, в пределах которой он сохраняет свое качество т.е. воспринимается слухом как чистый. Это качество

сохраняется также за интервалами и тональностями. Зонная природа звуковысотного слуха дает возможность разнообразного художественного интонирования, в зависимости от вкуса и индивидуальной манере исполнения, т.к. каждая зона располагает множеством интонационных оттенков (от 10 до 15).

Так, исследование записей игры Д. Ойстраха, Цимбалиста, Полякина, Эльмана обнаружило, что они все интонируют одни и те же интервалы по своему, причем разница в количественном отношении достигает порой 45 центов (0,25 тона) смотрите таблицу интервалов в книге Лесмана «Очерки по методике обучения игры на скрипке».

В то же время их игра производит на слушателя впечатление абсолютно чистой. Следовательно, интонация в каждом случае индивидуальна. В очень большой степени она зависит от интонирования произведения в целом т.е. от выявления его выразительного звучания. Поэтому следует различать интонацию в широком и узком смысле. Интонация в узком смысле связана с акустической чистотой звука или интервала, которые находятся в пределах своей зоны, а поэтому воспринимаются как чистые.

Интонирование в широком смысле подразумевает более тонкую осмысленную связь не только между соседними звуками, но и на всем протяжении мелодической линии.

Выразительность интонации в основном осуществляется за счет тяготения неустойчивых ступеней лада в устойчивые. Особую остроту и направленность придают музыке уменьшенные, увеличенные и хроматические интервалы.

Тембровый слух

Тембровый слух связан с ощущением тембра. Тембр представляет собой, не анализируемой слухом созвучие, цельное восприятие которого и воспринимается в ощущении тембра.

Созвучие представляет собой натуральный звукоряд, возникающий в процессе колебания «звукового тела». Натуральный звукоряд состоит из основного (нижний звук) звука и обертонов (октава, квинта, кварта и т.д.). От состава обертонов и их интенсивности зависит характер звука (густой-низкий, светлый – высокий).

Тембровая характеристика (светлота, объемность) являются 2-ым компонентом музыкального звука. Римский - Корсаков и Скрябин ощущали светлоту как цвет. Тембр относится к творческому материалу исполнителя, и в использовании которого ему представляется полная свобода. Возможности изменения тембра виолончели очень разнообразны. Наиболее, виолончельный звук насыщен обертонами при ведении смычка, отдаленного от подставки на 1/10 длины звучащей струны.

При ведении смычка возле грифа тембр сильно изменяется, т.к. многие обертоны отсутствуют. Кроме того все струны имеют различный тембр, а прием пиццикато, флажолеты, употребление сурдины составляет большой запас средства выразительности.

Тембровый слух может достичь большой степени развития, вплоть до отгатывания звуков по абсолютной высоте. Но воспроизвести заданный звук голосом, на основе тембрового ощущения – невозможно.

Некоторые струнники, например, слушая игру товарища, могут не глядя называть звуки по высоте, которые он воспроизводит (отгадывают по тембру). Однако если попросить такого струнника, обладающего относительной слухом, спеть заданную ноту, то он не в состоянии будет это выполнить. Необходимо широко применять тембровые краски, используя большой интерес учащихся, который они к ним обычно проявляют. Но здесь уместно оговорить, что воспитание тембрового слуха следует начинать только после достаточно прочных звуковысотных представлений.

Динамический слух

Динамический слух – это свойство музыкального слуха различать звуки разной интенсивности. Он, также как и звуковысотный слух, имеет зонную природу т.е. все нюансы воспринимаются относительно.

Например, в одном произведении не обязательно равно этому же нюансу в другом. То же самое может быть и в одном и том же произведении. За исходный нюанс обычно принимается средняя интенсивность, и по отношению к нему определяется степень громкости всех частей произведения.

Наибольшая громкость обычно приходится на кульминацию. Динамика – очень сильное средство эмоционального воздействия, и поэтому с первых шагов обучения необходимо требовать от учеников выполнения авторских указаний.

Практические пути развития музыкального слуха

К.Г.Мострас заостряет внимание на том, что обучению на струнных инструментах должен предшествовать подготовительный период. Предварительная подготовка дает ученику некоторый опыт и развивает у него способность «предслышания».

С первых шагов педагог должен обратить внимание на активизацию музыкального слуха ученика, развивать инициативу и умение самостоятельно исправлять нечистую интонацию пример из моей практики по предварительной подготовке музыкального слуха.

Ко мне обратились родители мальчика И. (6 лет) с просьбой обучать его игре на виолончели. У мальчика от рождения очень слабое зрение и врачи настойчиво советуют обучать его музыки т.к. другая деятельность в будущем ему будет противопоказана.

Музыкальные данные при проверке оказались средними. Лучше всего обстояло дело с чувством ритма и хуже всего с музыкальной памятью. Как правило, дети со средними данными не проходят по конкурсу (особенно струнные инструменты) и поэтому передо мною встала задача развития музыкального слуха у И.

План наших занятий заключался в следующем:

Во-первых систематическое слушание музыки (радио, телевидение, грамзапись и по возможности живое исполнение).

Предпочтение отдавалось грамзаписи, как наиболее легко организуемому целенаправленному слушанию. В этой области ученик И. проявил большую самостоятельность и активность. Особенно большой интерес он проявил к музыкальному оформлению сказок. Кроме сказок он систематически слушал доступные ему произведения классиков и современных композиторов, преимущественно танцевального характера. Процесс слушания музыки обычно проходил при сосредоточенном внимании.

Вторая задача заключалась в развитии внешнего и внутреннего слуха. Этот этап составлял «ядро» наших занятий.

Оперировали мы до мажором первой октавы. В последствии была еще введена нота «си» малой октавы (нижний вводный тон).

Занятия начали с самого простого: отдельные звуки, даваемые ему на фортепиано он должен был воспроизвести голосом. На первых уроках ему не всегда удавалось это. Ученик И. довольно быстро уставал и часто фальшивил. Через несколько занятий интонация стала значительно чище.

С этого момента я стала сокращать продолжительность звучания ноты и увеличивать количество звуков на единицу времени.

Через некоторое время И. уже воспроизводил ноты, даваемые ему в виде стокатто, в быстром темпе.

Далее прибавилось новое задание: отыскать на клавиатуре (сначала на белых клавишах, а затем на черных) заданный звук.

Параллельно с этим мы пели первый тетраход до мажора с сопровождением и соло, постепенно доводя диапазон до полной октавы. Особое внимание уделялось тонике, как самой устойчивой ступени лада. Одновременно с этим разучивали простые песенки со словами, которые по мере усвоения он должен был подбирать на фортепиано от заданных звуков (от разных ступеней лада).

Следующее задание представляло уже большую сложность. Мы в плотную подошли к изучению и запоминанию интервалов, а также к слуховому диктанту. К изучению интервалов приступили следующим образом:

Звук «до» извлекается на фортепиано, а остальные звуки ученик пел голосом с названием нот. Через несколько занятий И. уже мог пропеть интервалы (секунда, терция, кварта, квинта) от исходного звука «до».

Затем приступили к слуховому диктанту. Я проигрывала несложную мелодию, а И. не глядя на клавиатуру называл в той же последовательности ноты, из которой она состоит.

Еще одно задание – слуховой анализ И. отвернувшись, должен был отгадать, сколько звуков я извлекаю. Первые варианты состояли из одного или двух звуков (одновременно). Первое время он не мог отличить гармоническую октаву от одного звука, но в последствии с этим справлялся безошибочно.

После каждого задания должен был, то что слышит, воспроизвести голосом. Постепенно задача усложнялась и в конце наших занятий И. уже хорошо слышал и воспроизводил очень сложные созвучия – трезвучия мажорные и минорные, доминантсептаккорды, уменьшонные септаккорды и

все виды их обращений в самих тональностях. Воспроизводилась только звуковысотность без названия нот.

Особую трудность представлял для И. полутон. На этот интервал ушло много времени и были использованы самые разнообразные упражнения.

В дальнейшем от заданного устойчивого звука И. должен был спеть полутон и вернуться в исходный звук.

Запоминание на слух мелодии и воспроизведение ее голосом продвигалось очень медленно. К концу наших занятий уже дело обстояло довольно сносно. Постепенно вырабатывалось ладовое чувство, хотя мелодическая линия часто грешила неточностями. Но это уже является результатом плохой музыкальной памяти, которая должна развиваться в процессе обучения музыки.

Какое влияние оказало все это на игру ученика?

Взаимоотношение внешнего и внутреннего слуха (на основе, развившихся слуховых представлений) обеспечил реакцию ученика на нечистую интонацию. Особенно показательна их тенденция ученика подбирать по слуху знакомые мелодии. Это главное доказательство наличия музыкально-слуховых представлений.

Дальнейшее развитие музыкального слуха по специальности включает в себя:

1. Совершенствование звуковысотного слуха за счет выразительного интонирования.

2. Развитие тембрового восприятия не только различных инструментов, но и тембровых возможностей виолончели – разные струны, место касания смычком струны, флажолеты и т.д.

3. Воспитание динамики: обращать внимание ученика на нюансы, на их выразительное значение (например, эффект «эхо»,) контрастность динамических оттенков при смене музыкальных образов и т.д.

В заключении можно сказать

Утвердилось мнение, что обучение на струнных инструментах невозможно без наличия развитого музыкального слуха т.к. на струнных инструментах нет фиксированной высоты звука и следовательно для чистого интонирования необходимо наличие ясных слуховых представлений.

Современная методика дает возможность обучать игре на струнных инструментах детей, плохо интонирующих к началу обучения. Для этого необходима специальная работа над развитием слуха. Успешное выполнение задачи разрешает в принципе вопрос о массовом обучении игре на струнных инструментах. Однако дело не только в этом. Овладение игровыми навыками на основе слухового метода обучения – наиболее прогрессивный путь профессионального музыкального воспитания.

Литература

1. Бирина « Особенности начального обучения игре на виолончели». Москва 1988 год.
2. Сапожников «Основы методики обучения игре на виолончели». Москва 1967 год.

ДЕКЛАМАЦИЯ КАК ФАКТОР САМОРАЗВИТИЯ МУЗЫКАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ

Михайлова Н.В.

КГКП ШИ №3 г.Караганда, Республика Казахстан

Метод игры с параллельной декламацией заключается в том, что исполнение музыкального произведения сопровождается чтением стихотворного текста. За основу берется соответствие размера и метра размеру и ритму стиха. Традиционно эти особенности сочетания размеров в музыке и поэзии использовались в вокальной литературе. А в инструментальной музыке? Для работы над музыкальным произведением в процессе разучивания этот способ вполне оправдан и весьма полезен. Этот метод полезен во время работы над текстом в полифонии (И.С. Бах, Прелюдия Fis-dur из 1 тома ХТК) для точной передачи ритма и для выработки ровности.

Нотный пример №1 стихотворения М.Ю. Лермонтова "Тучи": Тучки небесные, вечные странники! Степью лазурною, цепью жемчужною Мчитесь вы, будто, как я же, изгнанники, С милого севера в сторону южную. Чтение стихотворного текста параллельно с игрой позволило моментально исправить неточности в ритме, и решить ряд других задач - добиться ровности, качества звучания ансамбля между партиями обеих рук, а также решить задачи текучести, непрерывности звучания, поработать над артикуляцией. Кроме того, восприятие музыкального образа усилилось за счет того, что литературные и музыкальные образы созвучны. Философская природа музыки И.С. Баха в данном случае вполне удачно сочетается с философской природой стихотворения М.Ю. Лермонтова. Оба автора особенно тонко чувствуют и передают глубокие переживания человека, наводят на размышления о смысле бытия, обращаются ко внутреннему, духовному миру человека. Передадим свои ощущения от работы в совместном выражении музыкального и поэтического образа. Помимо решения ритмической задачи, можно почувствовать особую поэтичность, необходимую в игре. Возвышенность образов и неповторимая красота этих двух высокохудожественных произведений наполняют особой одухотворенностью, побуждают к творческим исканиям, помогают особенно сосредоточиться на звуке, дают большой эмоциональный заряд, так необходимый для исполнения. Ощущается особая пульсация в музыкальном произведении. В отличие от работы с метроритмом, который дает лишь сухое мерно отстукивание, в применении декламационного материала есть главное преимущество - выразительность. В последующих исполнениях в рамках репетиции можно повторять текст мысленно во время игры. Особенно важно, что параллельное включение декламации обостряет слух, помогает с помощью дикции поработать над артикуляцией - четким произношением звука.

Другой пример. К. Черни Этюд опус 299 №4. В работе над ритмом, артикуляцией можно предложить стихотворный текст, сочиненный специально для выполнения этого вида работы: Вот стаи журавлиные летят по небу

синему, Зовут в края красивые, где песни соловьиные, Пускай летят и кружатся! Придет зима, завьюжится, а мы пойдём на улицу, Не страшно - не застудимся. (И.Д. Перфильева "Вечное движение"). Стихи располагают к определенности, четкости в проговаривании, в них есть особая непрерывность, которая необходима в игре. Этот пример помогает в объединении текста, дает почувствовать форму, законченность эпизодов. Но удивительно созвучно по тематике с бесконечностью в движении музыки. С помощью декламации в данном случае помимо четкости, качества звукоизвлечения, осуществляется задача декламационности музыкального языка, музыкальный материал воспринимается как выразительно-речевой, а кроме этого, появляется эмоциональное воздействие.

В этом примере благодаря применению стихотворного текста решаются и технические задачи. Работа вызывает особый интерес, а скучное многократное проигрывание приобретает определенный смысл. Такие методы разнообразят и дополняют работу. В медленном темпе идет осмысленное интонирование, проявляется логическая связь и завершенность в подачу разделов. Еще один особенно значимый момент - переключение на работу с декламацией дает ученику возможность преодолеть скованность во время игры, появляется свобода, непринужденность в исполнении, в целом - особый психологический комфорт. Литературные и музыкальные параллели можно использовать и при заучивании текстов наизусть. Объяснить ученику, что для запоминания стихотворения наизусть используются многократные повторения по строчкам, предложениям. В музыкальном произведении процесс запоминания текста ведется также по фразам и предложениям. Обобщая вышеизложенное, еще раз подчеркнем полезность метода, который дает мгновенный результат в решении музыкальных, художественных, технических задач в работе над фортепианным произведением. Следует заметить, что литераторы используют музыку для того, чтобы еще более выразительно передать поэтический образ. Здесь просматривается особое взаимодействие литературы и музыкального искусства.

Переключение внимания на сопроводительный текст даёт мгновенный результат в работе над ритмом. Применение стихотворных текстов в других учебных ситуациях довольно разнообразно. К примеру, в изучении аппликатуры в гамме. Педагог предлагает ученику сопроводительный текст-подсказку: Параллельное движение Я освою, без сомнения, В левой пальцы - третий, первый, В правой - третий, как и в левой. Кроме того, в этих словах есть психологическая установка: "Я освою без сомнения". Направленность движений рук передается словами: Все куда-то разбежались, заскучали и примчались. Левая рука и правая рука: В расходящемся движении Все в зеркальном отражении (то есть аппликатура - зеркальна) левая - 54321321 правая – 12312345. Образно передается темп гамме с помощью стихов: Очень медленно и тихо, Здесь прошла одна слониха. (темп медленный); А за ней бежит слоненок, Заплетается спросонок. (темп быстрее); Пальцы ставлю по порядку, С ними делаю зарядку (еще немного быстрее); Если можно, чуть быстрее, Так, конечно, веселее. (Каждое следующее повторение гаммы идет в

более быстром темпе) Наши пальцы не скучали, Все как следует сыграли! Так с помощью декламации в игре гамм решаются вопросы: - ровности, четкости, определенности в звуке; - отработки разных темпов с помощью словесных пояснений (слониха, слоненок или прямое указание сыграть побыстрее), - аппликатуры, с использованием словесных подсказок, осмысление, направление движений рук (все куда-то разбежались). В освоении приема игры **legato** на практике мы использовали упражнения системы постепенного освоения техники legato разными пальцами. Есть слова, дающие образ;

№1. Ветерок игриво Листьями звенит, Плавно и красиво Музыка звучит (отрабатывается плавность в игре legato)

№2 Мяу, мяу - серый кот Спел так тихо и без нот. Мяу, мяу, - эту песню С ним котенок пропоет (отрабатывается пиано)

№3 Нежно песенку пою, Очень музыку люблю (исполнение dolce - нежно)

№4 Баю, баю, баю, бай Спи мышонок, засыпай (в характере колыбельной)

№5 Цапля важная прошла И лягушку не нашла А с лягушкой - лягушонок, Он расплакался спросонок (отработка legato в скачках на октаву, терцию)

№6 Упражнение играю, Свои пальцы обучаю, Надо их тренировать На legato все играть (стихи помогают понять назначение упражнений и необходимость тренировки пальцев)

№7 Мяу, мяу, мама - кошка! Что случилось, милый крошка? Я залез под эту шляпу, Зацепил за нитку лапу! Позову скорее папу, Он поднимет эту шляпу (отработка legato на 5 пальцах, осмысление регистровки в работе рук)

№8 Побежали за ворота И увидели енота. Испугался сам енот, Убегают от ворот (развитие беглости пальцев в игре legato)

№9 Не смотри на цифры хмуро, Поучи аппликатуру. Ты узнаешь очень скоро Пальцы гаммы - до мажора (отработка смены позиции в гамме). Проблема освоения нот в басовом ключе была очень быстро решена с помощью стихотворения И.Д. Перфильевой: Ты басы запомни точно: Соль, си, ре, фа, ля – построчно, Между - ля и до, ми, соль, Си - над всеми как король.

В заключении можно сделать вывод, что целесообразно использовать декламационный метод в работе по развитию музыкальной памяти и ритма учащихся на начальном этапе обучения игре на фортепиано. Действительно, применение специально подобранного комплекта стихов для декламации и систематическое его использование на занятиях оказывает существенное влияние на развитие музыкальных способностей начинающего пианиста.

Младшие школьники легче и быстрее запоминают конкретные слова. Следовательно, способ запоминания, при котором используются стихотворные тексты, особенно продуктивен. Помимо развития музыкальной памяти, он позволяет включить словесный, эмоциональный, наглядно-образный типы памяти, что усиливает общее воздействие на ученика. Процесс освоения нот на нотной строке происходит очень быстро, благодаря умело составленному четверостишью. Для изучения нотной грамоты очень полезно использовать специально подобранные по тематике стихи. Развитие музыкальной памяти способствует и проговаривание с названием звуков.

Итак, декламация на уроках фортепиано является весьма полезным средством развития музыкальной памяти начинающего пианиста. Еще более результативной и полезной "помощницей" становится декламация в работе по развитию чувства ритма начинающего пианиста. В процессе игры с параллельным чтением стихов вырабатывается четкость, ровность в исполнении, а при умелом подборе стихотворного текста в соответствии с музыкальным размером можно быстро решить и проблему метроритмической устойчивости. Действительно, при систематическом применении с помощью декламации можно существенно положительно влиять на развитие чувства ритма и музыкальной памяти учащегося - пианиста.

Литература

1. Н. Кончаловская «Нотная азбука» изд. «Музична украина» 1897г.
2. Муз. энциклопедия 2 том изд. «Советская энциклопедия» Москва
3. В. Лужный «Методика преподавания музыки в 1 классе» Киев 1984г.
4. «Музыка и ты» выпуск 3 Москва 1983г.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПЕДАГОГА СИСТЕМЫ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ПО РАЗВИТИЮ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ВОСПИТАННИКОВ

Рябикова М. А.

**ГККП «Детско-юношеский центр «Элем»
г. Темиртау, Карагандинская область, Республика Казахстан**

Данная тема чрезвычайно актуальна, так как в Послании Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева, народу Казахстана от 27 января 2017 года «Социально-экономическая модернизация – главный вектор развития Казахстана» отмечено, что «образование должно давать не только знания, но и умения их использовать в процессе социальной адаптации». В связи с этим Главой государства указана необходимость дальнейшего развития функциональной грамотности школьников. [1]

В центре внимания автора возникает вопрос, обеспечивает ли дополнительное образование степень подготовленности воспитанника к выполнению возложенных на него или добровольно взятых на себя функций. Что означает термин функциональная грамотность? Функционально грамотным является лицо, которое может заниматься всеми видами деятельности, требующими грамотности для эффективного функционирования его группы и сообщества, а так же для того, чтобы оно смогло продолжить использование навыков чтения, письма и счета для его собственного развития и для развития его сообщества. Такое определение в 1974 году было принято на Генеральной конференции ЮНЕСКО о функциональной грамотности. [2]

Развитие функциональной грамотности требует новый подход в достижении цели, система критерий: «знания – понимание – применение – систематизация - обобщение».

Достичь функциональной грамотности в процессе обучения английскому языку можно различными способами. Например, внедрение новых технологий и инновационных форм будет способствовать самоопределению личности и формированию у воспитанников потребности в творческой деятельности, так как главной составляющей преподавания иностранного языка является заинтересованность. Отсюда следует, что каждый преподаватель на своем занятии старается построить учебный процесс так, чтоб у воспитанников появилась потребность в творческой деятельности и заинтересованность к предмету.

На мой взгляд, заинтересованность не может существовать без мотивации, как воспитанника, так и педагога. Мы знаем, что научить можно лишь того, кто сам желает учиться.[4] При первом знакомстве воспитанника с новым учебником, на его обложке расположены непонятные слова, странные значки. Это настораживает или ребенок в панике перед новым и непонятным материалом? Как не превратить процесс обучения в обузу для ребенка?

Для того чтобы сделать занятие увлекательным и интересным обратимся к опыту педагога дополнительного образования ГККП «ДЮЦ «Элем».

Прежде всего, необходимо помнить, что цель занятий – поднять и поддержать у воспитанников интерес к той или иной деятельности (продуктивные – говорение, письмо; рецептивные – аудирование, чтение), повысить эффективность обучения. Творческий подход предполагается, как со стороны педагога, так и воспитанников. Поэтому, более необычными являются содержание, средства и формы, что придаёт занятию необходимое ускорение для развития личности.

Рассмотрим, например, занятие, превращающиеся в дискуссионный клуб, где мы на английском языке обсуждаем вопросы выбора профессии или разнообразные формы проведения досуга. В этом нам помогают следующие вопросы:

- Do you have a hobby?
- What are your hobbies?
- How long have you had your hobby?
- Which hobbies are the most expensive?
- Which hobbies are the cheapest?
- Which hobbies cost nothing at all?
- Which hobbies are the most popular in your country?
- Is hunting a hobby or a sport in your country?
- Which hobbies are the most popular with women in your country? With men?
- Did you have any hobbies when you were a child?
- Can you think of any hobbies which are popular with children and adults?

- Do you think a hobby is different from a sport?
- Are there any hobbies you would like to try?
- Are there any dangerous hobbies?
- Which hobbies do you think are the most difficult?

Каждому воспитаннику достаётся вопрос на выбор, но обсуждение проходит в группе, где каждый может высказать свое мнение.

Фразы, которые помогут ребенку собраться с мыслями и начать говорить, перед этим прорабатываются и педагог раздаёт каждому на красиво оформленном листке. Пример фраз:

Personal Point of View [5]

We use these words and phrases to express a personal point of view:

- In my experience...
- As far as I'm concerned...
- Speaking for myself...
- In my opinion...
- Personally, I think...
- I'd say that...
- I'd suggest that...
- I'd like to point out that...
- I believe that...
- What I mean is...

У каждого воспитанника появляется возможность высказать свое мнение.

Кроме всего перечисленного, есть идея, хочется пригласить на занятия носителей языка для полноценного общения и устранения языкового барьера. Думается, это будет замечательным дополнением для развития коммуникативных способностей воспитанников.

Подводя итоги вышесказанному, функциональная грамотность в области овладения иностранным языком предполагает наличия знаний языкового материала, коммуникативных умений и способность применять эти знания и умения для решения коммуникативных задач в изменяющихся ситуациях общения, к чему мы и стремимся на занятиях Школы английского языка «Контакт» ГККП «ДЮЦ «Элем».

Результат обучения в Школе английского языка «Контакт» – это функционально грамотная личность.

Личностные качества:

Л - лидирующий

И - инициативный

Ч – честолюбивый

Н – независимый

О – общительный

С – самостоятельный

Т – трудолюбивый

Литература

1. Методическое пособие Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2013. – 48 с. Особенности формирования функциональной грамотности учащихся старшей школы по предметам естественно-научного цикла
2. <https://ru.glosbe.com/ru/en/>
3. Педагогический словарь <http://www.вокабула.рф>
4. Энциклопедия «Цитаты и Афоризмы»
5. <http://www.woodwardenglish.com/>

ПЕДАГОГТЫҢ ШЕБЕР ҰЙЫМДАСТЫРҒАН ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУІ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ-ЗАМАН ТАЛАБЫ

Смагулова М.Е.

№80 мектеп-гимназия коммуналды мемлекеттік мекемесі
Астана қ., Қазақстан Республикасы

Болашақ – білім мен ғылымға тәуелді. Қазіргі жас ұрпақтың білімі мен тәрбиесі қандай дәрежеде болса, еліміздің ертеңі де сондай дәрежеде болмақ. Сондықтан қоғам талабына сай, қоғамды көркейтетін, дамытатын, мемлекеттің өркениеті үшін еңбек ететін, шетелдермен еркін ғылыми және мәдени қарым-қатынас жасай алатын, оқығанын өмірде қолдана алатын, ана тілін жетік білетін, ұлтжанды азамат дайындау – бүгінгі ұстаз қауымының басты мақсаты. Мұғалім – мектептің жүрегі. Баланың білім теңізінде еркін жүзуге үйрету – бала жанының бағбаны мұғалімнің іс-әрекеті. Мұғалімнің бір-біріне ұқсамайтын сабақтары келер ұрпақты заман талабына сай оқытып, тәрбие бермек.

Бүгінгі таңда жер жүзінде білім саласындағы саясаткерлер мен мұғалімдер үшін ең маңызды болып отырғаны-«XXI ғасырда нені оқыту керек және XXI ғасырға оқушыларды қалай дайындайды?» деген мәселе. Заманауи тәсілдің ең негізгі ерекшелігі – оқушылардың алған білімдерін жай ғана иеленіп қоймай, оларды орынды жерде қолдана білуіне басты назар аудару болып табылады, ал XXI ғасырда талап етілетін дағдылардың мәні осында. Сондықтан да қазір жана технологияларды меңгеру үшін ең басты қажетті құрал – білім. Бастауыш сынып оқушыларының алғашқы білімі сауат ашу сабақтарында тілді жетік меңгеруден басталады. Қазақ тілін функционалдық мақсатта оқыту маңызды рөл атқарады. Әрине, оқушылар тілдің грамматикалық ережелерін есте сақтап, жатқа қайталап айта алады. Осы тілдік құбылыстар туралы білімін коммуникативтік мақсатта еркін пайдалану қабілеті болмайды, кейбір кездері тілдің грамматикасын игермеген оқушы сабақтан тыс кездерде сол тілде жақсы сөйлей алуы мүмкін. Қазақ тілін оқыту сабақтарында тілді жылдам және сапалы игеру үшін міндетті шынайы түрдегі қарым-қатынастар жағдаяттары ұйымдастырылуы керек. Мұндай сөйлеу-тілдік жағдаяттары арқылы оқушылар қазақ тілін саналы түрде меңгере алады.

Қазақ тілінен оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың педагогикалық негіздері дегенде, ең алдымен, оқушылар меңгеруі тиіс деп танылған қазақ тілінен берілетін білім мазмұны, қазақ тілін ана тілі ретінде оқуы арқылы оқушылардың тілдің коммуникативтік қызметін меңгеруі арқылы өзін-өзі тануы, тілдік санасы жетіліп, тілдік тұлға ретінде қалыптасуына игі ықпал ететін педагогикалық заңдылықтар қарастырылады. Оқушының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру жүйелі әрі кешенді ұйымдастырылатын біртұтас әдістемелік жүйеге бағындырылатын білім мазмұнын, жаттығулар мен тапсырмалардың кешенді іске асырылуын қамтамасыз еткенде нәтижелі болып саналады. Функционалдық сауаттылықтың тағы бір тетігі ретінде қосымша білім мен мектептен тыс сабақтармен қамтуды жатқызуға болады. Жалпы білім беретін мектептегі және мектептен тыс ұйымдардағы әртүрлі бағыттағы үйірмелер, секциялар желісін кеңейту есебінен балаларды қосымша білім берумен қамту ұлғайтылады.

Әр халықтың ана тілі – білімнің кілті. Тіл тағдыры ел тағдырымен ұштас, егеменді еліміздің басты белгілерінің бірі де – тіл. Тіл адамдардың бір-бірімен пікір алысу, қарым-қатынас жасау құралы болып қана қоймай, қазіргі кезеңде кез келген адамның мәдени және рухани өсуінің басты көрсеткіштерінің бірі саналады. Алдымызда отырған баланы жан-жақты, өз ойын еркін жеткізе алатын тұлға етіп қалыптастыруымыз керек. Тіл сабақтары оқушылардың өзіндік сөздік қорын молайтуға, байланыстырып сөйлеуіне, өз ойын жүйелі жеткізуге септігін тигізеді. Сондай-ақ бұл шақта баланың өзін қоршаған дүниені танып-білуге құмарлығы, қызығушылығы ерекше дамиды. Ал танымдық белсенділік баланың сөйлеу, бір нәрсені сұрап-білуі, өз ойын хабарлап, жеткізу қажеттіліктерін тудырады. Баланың тілін дамыту күн тәртібінің барлық сәтінде жүзеге асады. Сауат ашу сабағы баланың дүние танымын кеңейтеді, білімін шыңдайды, адамгершілік сезімін оятады, қоршаған ортасымен, қоғаммен қолайлы қарым-қатынас жасауға мүмкіндік береді. Баланың сөздік қорын байыту, нақтылау үшін күнделікті орынды пайдалана білу үшін жаңа сөздің мәнін, мағынасын жете түсіндіріп, белсенді сөздік қорын арттыру қажет.

Қазақ тілі пәнінен оқушының функционалдық сауаттылығын дамыту мәселесіне мынандай тұжырымдарманы ұсынуға болады:

1. Оқушыларды бірінші сабақтан бастап сөйлесім әрекетінің түрлерін (айтылым, жазылым, тыңдалым, оқылым) меңгерте білу;

2. Оқушылардың алған білімдерін өмірде, кез-келген жағдайда, әлеуметтік ортада қолдана алуға үйрету;

3. Мемлекеттік тілде ауызша, жазбаша қарым-қатынас жасау;

4. Әлеуметтік талаптарына сай келу үшін оқушының ақпараттық технологияларды қолдану және проблемалардың шешімін таба алуға үйрету;

5. Оқушыларды өзгермелі өмірге бейімделуіне үйрету;

6. Оқушылардың жеке бас қабілеттерін дамытуы;

7. Оқушылардың әлеуметтік-мәдени дағдыларын дамытуы;

8.Қазақ халқының салт –дәстүрі, мәдениеті, тарихын түсіну және құрметтеуге баулу.

Қоршаған заттармен құбылыстардың барлығы сөз арқылы жеткізіледі. Ауыз әдебиеті үлгілері: мақал-мәтел, жұмбақ, жаңылтпаш, ертегілерді, сюжетті суреттерді, ойын жаттығуларды балаларға арналған мультфильм, сипаттау, сұраққа жауап беру сияқты әдіс-тәсілдерді қолдана отырып сөз туындату, шығармашылықпен қосымша әңгіме құрастырып жазу арқылы баланың тілі дамиды. Қосымша тапсырмалар арқылы оқушылардың ағылшын, орыс тілдерін меңгеруге мүмкіндіктері артады. Ол баланы:

- дыбыстарды дұрыс айтуға, оларды бір-бірінен ажырата білуге үйретеді;
- өз ойын еркін жеткізуге, байланыстырып сөйлеуге машықтандырады;
- тіл мәдениетіне, көркем сөз өнеріне баулиды;

– тақырыптық, жанрлық, эстетикалық, танымдық бағыттағы ұстанымдарды басшылыққа ала отырып, балаларға қарапайым білімді практикалық жолмен танытуды мақсат етеді.

Оқушылардың жазу шеберлігі мен сөйлеу шешендігін қалыптастыру, дұрыс сөйлеуге үйрету арқылы олардың бойында тілдік мәдениет қалыптасады. Дұрыс таңдалған оқыту әдісі оқушының тілдік бірліктеріді ажыратуына, тыңдалған мәтіннің мазмұнын түсінуіне, оқығанын жүйелі баяндай алуына, сюжетті сурет бойынша шағын әңгіме құрай алуына, оқудың түрлерін қолдануға, тақырыпқа байланысты керекті сөздер, сызбалар, суреттер қолдана отырып, жай сөйлемдер мен мәтіндер құрап жаза алуына, сонымен қатар каллиграфиялық, графикалық, орфографиялық, грамматикалық, пунктуациялық нормаларды сақтап жазуына көп септігін тигізеді. Блум таксономиясын тиімді пайдалану арқылы, өзіндік түйін жасауға бейімделген оқушының өзіне-өзі және өзгелерге сыни көзқарасын қалыптастырудың әртүрлі әдіс-тәсілдері арқылы берілген тапсырмаларды орындау барысында оқушы өз ойын еркін жеткізетін, бір-бірін бағалай алатын тұлға болып қалыптасады.

Жастарымыз ана тіліне жетік, білімді, мәдениетті болуы үшін, мұғалімнің аянбай шығармашылықпен еңбек етуі керек. Мұғалімнің шеберлігі мен жетістігі – сапалы білім мен жақсы тәрбие алған шәкіртінде. Ұстаздың сабақта қолданған әдістері оқушыға әсер етуіне қарай бағаланып, дараланып, шәкірт тарапынан да өз талабына сай орындалуы тиіс. Б.Блум таксономиясының әр деңгейі (білу, түсіну, қолдану, талдау, жинақтау, бағалау) оқушыны мазмұнды, салалы ойлануына және әдеби тілде сөйлеу әрекетіне жетелейді. Осы айтылғандарды жүзеге асыру үшін мұғалімдерге көмекші құрал ретінде мен 1 сынып оқушыларының жас ерекшелігіне сай жасалған «Бізді қоршаған әлем» ортақ тақырыбы бойынша тапсырмалары жинақталған «Тыңда. Сөйле. Оқы. Жаз.» жұмыс дәптерін құрастырдым. Дәптердегі тапсырмалар төмендегі жұмыс түрлері арқылы жүзеге асырылады (практикалық түрде):

- бірлескен жұмыстар (жұптық, топтық, бүкіл сыныппен);
- жеке және бірлескен ізденіс пен зерттеу жұмыстары;
- жағдаяттық және рөлдік ойындар;

- дереккөздермен жұмыс жасау (кітап, интернет, құжаттар, мұражай);
- шығармашылық жұмыстар.

Сабақтарда интербелсенді әдістерді қолдану бастауыш сынып оқушыларының мүмкіндіктерін ашып, қызығушылықтарын арттырады, белсенділіктерін дамытады.

Бағалау критерийі: *білім алушы*

- Сөйлеу әрекетінің түрлерін әлеуметтік ортада қолдана алады.
- Өз ойын жүйелі, еркін жеткізеді, жазады.
- Оқиғаның жүйесін (басы, негізгі бөлім, соңы) сақтап баяндайды.
- Сөйлеу барысында тілдік нормаларды сақтайды.

Жаңа білім мазмұны бойынша оқуды бастаған оқушыларға тілді терең меңгерту шығармашыл ұстаздардың қолында. Атақты адамдарымыздың мысалында біз баланың ойлау еркіндігін шектемей, жан-жақты ойлауына, шығармашылық қасиетін дамуына мүмкіндік беруіміз қажет. Әрбір адам ерекше, ешкімге ұқсамайтын тұлға. Ал қазіргі білім жүйесі бәрінен бірдей адам жасауға ұмтылады. Баланың санасына, шығармашылық ойлауына шек қоямыз да, сын тұрсынан ойлануына мүмкіндік жасамаймыз. Дайын, ойлау моделін, ұсынып, сол модель бойынша ойлауды, өмір сүруді талап етеміз. ХХІ ғасыр - қатаң бәсеке ғасыры. Бұл ғасыр – марғаулықты көтермейтін ғасыр. Демек, әлемдік бәсекелестіктің жылдам дамуына ілесе алатындай білімді де тапқыр, дара тұлғаның тағдыры біздің қолымызға аманат ретінде тапсырылып отырғаны анық. Бүгінгі мектептің басты міндеті - өзіндік ой- көзқарасын ашық айта алатын, өмірге бейім тұлға қалыптастыру болса, оған мұғалімнің шәкіртіне деген сүйіспеншілігі, оны тұлға ретінде бағалауы баланың адамдық қасиеттерінің дамуына басты кепіл болуды көздейді. Ойын еркін айтатын, сын тұрғысынан ойлануға бейім, интеллект қабілеті дамыған, қоғамдық өмірде өз орнын табатын жеке тұлғаны қалыптастыру мектеп мұғалімдері үшін үлкен жауапты іс.

«Сабақ беру – үйреншікті жай шеберлік емес, ол - үнемі жаңадан жаңаны табатын өнер», деп Жүсіпбек Аймауытов айтқандай, әрбір мұғалім үнемі ізденісте болса нұр үстіне нұр болары сөзсіз.

Әдебиеттер

1. Орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында бастауыш мектепке (1-сынып) сауат пәніне арналған оқу бағдарламасы – Астана, 2015. – 23 б.
2. Қалыптастырушы бағалауға арналған тапсырмалар жинағы. Сауат ашу 1-сынып. Бастауыш сынып мұғалімдеріне арналған әдістемелік жинақ. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2016. – 117 б.
3. «Әріп -дыбыстан» сиқырлы елі, «Сиқырлы әріптер мен сөздер әлемінде» кітабына қосымша баспасы – Алматы: 2015 жыл -115 б.
4. С.Мирсейтова, Ә. Іргебаева Әрекеттегі РWCT философиясы мен әдістемесі Алматы, 2006ж.
5. Бастауыш мектеп, 2010 ж № 3, 6 б.
6. U-S.KZ publhashy сайты: <http://zkoipk.kz/kz/2015k3/1208-conf.html>

СЕМЕЙНО-ОБЩЕСТВЕННЫЕ ОТНОШЕНИЯ В УСЛОВИЯХ МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Тулупова С.С., Сарсембекова Л.Т.

КГКП Школа Искусств №3
г.Караганда, Республика Казахстан

Очень важны в современном мире тесные и дружеские отношения между педагогами, родителями и детьми. Как же достичь согласия в этом непростом и важном для общества взаимодействии. Прежде всего нужно определить, что означают общественные или социальные отношения. Под этим понятием подразумеваются различные социальные взаимосвязи, возникающие в социальном взаимодействии, связанные с положением людей и функциями, выполняемыми ими в обществе. Общественные отношения представляют собой совокупность социально значимых связей между членами общества, отношения людей друг к другу, состоят в исторически определенных общественных формах, в конкретных условиях места и времени.

Общественные отношения (социальные отношения) – отношения между социальными субъектами по поводу их равенства и социальной справедливости в распределении жизненных благ, условий становления и развития личности, удовлетворения материальных, социальных и духовных потребностей.

Также общественные отношения – это те отношения, которые устанавливаются между большими группами людей. За сферой проявления общественные отношения можно разделить на: экономические, политические, духовные, социальные. Человеческие отношения фундаментальны для индивидуального интеллектуального развития, так как благодаря им образуются как малые и простые общества (такие как село), так и крупные и сложные (как мегалополис). Человеческие отношения подразумевают связь как минимум между двумя индивидами.

Семья отражает и школу, и средства массовой информации, общественные организации, трудовые коллективы, друзей, влияние литературы и искусства. Это позволило педагогам вывести довольно определенную зависимость успешности формирования личности. Обуславливается, она, прежде всего, семьей. Чем лучше семья и чем лучше влияет она на воспитание, тем выше результаты физического, нравственного, трудового воспитания личности.

Семья – неотъемлемая ячейка общества, и невозможно уменьшить ее значение. Ни одна нация, ни одно сколько-нибудь цивилизованное общество не обходилось без семьи. Обозримое будущее общества также не мыслится без семьи. Для каждого человека семья – начало начал. Понятие счастья почти каждый человек связывает, прежде всего, с семьей: счастлив тот, кто счастлив в своем доме.

Классическое определение семьи гласит, что семья – это малая социальная группа, члены которой связаны браком, родительством и родством, общностью быта, общим бюджетом и взаимной моральной ответственностью.

Семья – это сложное социокультурное явление. Специфика и уникальность ее в том и состоит, что она фокусирует в себе практически все аспекты человеческой жизнедеятельности и выходит на все уровни социальной практики: от индивидуального до общественно-исторического, от материального до духовного. В структуре семьи можно условно выделить три взаимосвязанных блока отношений: 1 – природно-биологические, т.е. половые и кровнородственные; 2 – экономические, т.е. отношения на базе домашнего хозяйства, быта, семейной собственности; 3 – духовно-психологические, нравственно-эстетические, связанные с чувствами супружеской и родительской любви, с воспитанием детей, с заботой о престарелых родителях, с моральными нормами поведения. Таким образом, только совокупность названных связей в их единстве создает семью как особое социальное явление. Глубокий кризис современного российского общества и кризис семьи тесно взаимосвязаны и имеют общие корни. Общество покоится на духовно-нравственных основах человеческой души, которые закладываются в семье, в ней формируются, из нее вырастают. Из семьи человек выносит в общественную и государственную жизнь те качества, которые становятся источником созидания или зла и разрушения. Как больная клетка создает больные организмы, так духовно ущербная семья воспроизводит в общество нравственно нездоровые отношения.

Таким образом, рассматривая семью как педагогическую проблему, стоит выделить, что во взаимодействии педагог-семья целесообразно организованное взаимодействие педагогического коллектива, в том числе психолога, необходимо осуществлять задачу формирования активной педагогической позиции родителей. Правильно организованная работа носит обучающий характер. Педагог должен опираться на положительный опыт семейного воспитания, распространяя его, используя в воспитательном процессе для усиления положительных тенденций и нивелировки отрицательных.

Первым и решающим условием положительного направления взаимодействия семьи и субъектов школы являются доверительные отношения между всеми субъектами педагогического процесса (воспитателями, учителями, социальными педагогами, психологами и родителями).

Другой задачей взаимодействия специалистов и родителей становится вооружение семьи педагогическими знаниями и умениями, их усвоение непосредственно в теоретической и практической, определенным образом организованной деятельности. Педагоги и родители как партнеры должны дополнять друг друга и таким образом педагогическая проблема семьи будет сводиться к минимуму.

В основе работы школы и классного руководителя с семьей и общественностью должны быть действия и мероприятия, направленные на укрепление и повышение авторитета родителей. Нравоучительный, категоричный, назидательный тон нетерпим в работе классного руководителя, так как это может быть источником обид, раздражения, неловкости. Чаще всего родители знают свои обязанности, но не у всех на практике воспитания

поучается таким, каким оно должно быть, и важно знать не только, что делать, но и как делать. Правильная форма взаимоотношений учителей и родителей - взаимное уважение. Тогда и формой контроля становятся обмен опытом, совет и совместное обсуждение, единое решение, удовлетворяющее обе стороны. Ценность таких отношений в том, что они развивают и у учителей, и у родителей чувство ответственности, требовательности, гражданского долга.

Доверие к воспитательным возможностям родителей, повышение уровня их педагогической культуры и активности в воспитании. Психологически родители готовы поддержать все требования, дела и начинания школы, с глубоким пониманием и ответственностью относятся к воспитанию детей.

Педагогический такт, недопустимость неосторожного вмешательства в жизнь семьи. Какой бы ни была семья, какими бы воспитателями ни были родители, учитель должен быть всегда тактичным, доброжелательным. Все знания о семье он должен обращать на утверждение добра, помощи родителям в воспитании.

Жизнеутверждающий, мажорный настрой в решении проблем воспитания опора на положительные качества ребенка, на сильные стороны семейного воспитания - вот ориентация на успешное развитие личности.

Установление контактов с родителями, с семьей учащихся - первостепенная задача в работе с родителями. Одной из форм установления контактов с семьей является посещение семьи школьника. Эта форма хорошо известна учителям и родителям, но необходимо остановиться на двух моментах посещения. Посещение семьи должно осуществляться по приглашению. Не всякое время удобно для визита учителя. Ряд исследователей семейного воспитания отмечают, что использование этого правила - посещение по приглашению - меняет радикально отношение учащихся к посещению семьи классным руководителем от негативного до активного, положительного. К посещению нужно готовиться. Эта подготовка заключается в определении самого интересного, положительного в своих учениках. Установлению контактов с семьей, родителями способствует пропаганда семейного воспитания. Выделяют три основных фактора влияния родительской семьи на формирование личности ребенка:

1. личный опыт ребенка, полученный при его взаимодействии с родителями;
2. Социально-экономический статус семьи;
3. Личность ребенка.

Уже никого не удивляет тот широко известный факт, что на личность ребенка, а, следовательно, и на всю его последующую жизнь, влияет стиль родительского воспитания. Более того, этот поведенческий стиль настолько прочно входит в личность ребенка, что тот, став уже взрослым, предпочтет этот стиль воспитания и для своих детей.

Семья и школа должны создать благоприятные условия для сохранения и укрепления физического, психического здоровья младшего школьника и формирования здорового образа жизни.

Одним из важнейших направлений семейного воспитания является формирование духовной культуры детей. При этом эффективным средством является музыка. Музыкальное воспитание в семье призвано развивать дарования детей или, как минимум, дать им представление о прекрасном, существующем в окружающей жизни. Это особенно важно теперь, когда прежние эстетические идеалы подвергаются сомнению, появляются ложные ценности, разрушающие внутренний мир детей и родителей, заложенную природой гармонию. Безусловно, школа помогает ребенку воспринимать те или иные музыкальные явления, пробуждает интерес и любовь к музыке, особенно, если занятия проводит любящий свое дело учитель, который тонко чувствует музыку, глубоко воспринимает ее и сможет привить детям любовь к ней. По мнению О.Л. Латышева, задачи включения в эстетическую деятельность предполагают активное участие каждого ученика в созидании прекрасного своими руками: практические занятия живописью, музыкой, хореографией, участие в творческих студиях, группах и т. д. Однако, старания учителя станут более эффективными, если и в доме школьника царит дух любви и уважения к музыке, поддерживается постоянный интерес к этому источнику радости и вдохновения.

Результаты различных социально–психологических исследований свидетельствуют о том, что семья может и должна оказывать помощь школе в воспитании у ребенка увлечения музыкой и подготавливать почву для формирования у него музыкальных потребностей и вкусов. Поэтому возникает вопрос о музыкальном воспитании и самих родителей, о педагогическом взаимодействии учителя музыки с семьей школьника.

Соотношение домашнего музыкального воспитания и обучения в общеобразовательных учебных заведениях может принимать разные формы. О.Л. Латышев указывает, что основные направления работы учителя музыки по совместному взаимодействию с семьей ученика могут заключаться в следующем:

- информирование родителей учащихся о значимости эстетического воспитания;

- привлечение родителей к тесному сотрудничеству; родители и преподаватель–музыкант – партнеры и единомышленники, отсюда вытекает связь: педагог – родители – дети;

- создание в семье ученика благоприятного музыкального микроклимата;

- приобщение родителей к музыкальному искусству;

понимание родителями значимости того, что они имеют большое влияние на детей в поддержке интереса и уважения к музыке, к этому источнику радости и вдохновения;

- понимание родителями ответственности за подготовку подрастающего поколения.

Как отмечает Л.В. Матвеева, среди форм музыкально–педагогического взаимодействия с семьей, центральное место следует отвести музыкально–

педагогическому лекторию, который познакомит взрослых с особенностями детей определенной группы, конкретными задачами музыкального воспитания.

Достижению же наибольшей результативности будет способствовать сочетание педагогического лектория со следующими формами: музыкально–педагогическое самообразование родителей; индивидуальные консультации с родителями; организация концертов для родителей силами детей; совместные походы в театр, на концерты, в филармонию и др.

Литература

1. Алексеева Л.С. Справочное пособие по социальной работе, М.: Юрист, 1997. – С.168.
2. Гаранина Е.Ю. Семейведение: учеб. пособие / Е.Ю. Гаранина, Н.А. Коноплева, С.Ф. Карабанова. - М.: Флинта: МПСИ, 2009. – С.384.
3. История социальной педагогики [под ред. М. Н. Галагузовой]. М., 2002. – С.544.
4. Латышев, О.Л. Педагогические проблемы семейного музыкального воспитания детей, Калуга, 2002. – С.158.
5. Матвеева Л.В. Роль семьи в организации процесса музыкального образования ребенка. Искусство и образование. – 2002. – № 4 – С.40–45.
6. Каверина, Л. Б. Организация работы классного руководителя, Л. Б. Каверина//Классный руководитель. 2006. №7. С. 43 – 49.

ПРОЦЕСС ИНТЕГРАЦИИ МЕЖДУ ПРЕДМЕТАМИ МУЗЫКАЛЬНО-ЭСТЕТИЧЕСКОГО И ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ЦИКЛОВ

Холопова Л. Н.

КГКП ШИ №3

г. Караганда, Республика Казахстан

21 век объявлен ЮНЕСКО «веком образования». Знание, культура, воспитанность, интеллигентность должны стать приоритетными в жизни человека. Реформа общеобразовательной и профессиональной школы явилась важнейшим событием в педагогической жизни нашей Республики Казахстан. Необходимо заметить, что реформа школы становится на качественно новую ступень, обеспечивая не только глубокое усвоение учащимися знаний, но и повышение уровня нравственной и эстетической культуры школьников. В связи с этим нельзя не заметить, сколь важную роль отводит реформа предметам эстетического цикла, улучшению нравственного воспитания и культурного развития учащихся. В основных направлениях Реформы прямо сказано о необходимости «развивать чувство прекрасного, формировать высокие эстетические вкусы, умение понимать и ценить произведения искусства, памятники истории и архитектуры, красоту и богатство родной природы. Лучше использовать в этих целях возможности каждого учебного предмета, имеющего большую познавательную и воспитательную силу». Музыкальная школа, как одно из важнейших звеньев эстетического воспитания в системе

общеобразовательной школы - подлинное завоевание культурной революции нашей эпохи.

Курс музыкального образования состоит из нескольких дисциплин:

1. обучение игре на том или ином музыкальном инструменте;
2. сольфеджио;
3. музыкальная литература: зарубежная, русская, советская, казахская;
4. хоровое пение, вокал;
5. ансамбль, аккомпанемент.

Все эти предметы неразрывно связаны друг с другом и, более того, не могут существовать в «одиночестве». На педсоветах неоднократно заслушивались доклады об интеграции учебного процесса предметов музыкально-эстетического цикла, проводились интегрированные открытые уроки сольфеджио и хора, фортепиано и музыкальной литературы и т.д. И сегодня я хочу предложить вам расширить взгляд на эту проблему с качественно новой стороны: «Процесс интеграции между предметами музыкально-эстетического и общеобразовательного циклов». Начну с того, что деятельность педагога-музыканта и педагога средней школы интегрирована уже изначально! Учитель музыки, как бы положительно он ни оценивал музыкальные способности ребенка, его успехи и перспективы, должен понимать, что чем выше достижения ученика в средней школе, тем лучше для его музыкального развития. Поэтому нельзя заниматься музыкой в ущерб общему образованию, за счет времени, необходимого для выполнения школьных заданий, чтения художественной литературы, физического развития. И, напротив, педагог средней школы не может отрицать, что осознание повышенной трудности обучения таких детей в двух школах и связанной с этим ответственности окажут положительное воздействие на формирование нравственных качеств ребенка. Возможность выступить на праздничном концерте или рассказать о музыке товарищам на классном собрании окажется той привилегией для этих детей, которую дает обучение в музыкальной школе. Настоящий педагог должен оценивать свои успехи успехами своих учеников. Если говорят: хороший музыкант, то не потому, что он окончил музыкальное училище или консерваторию. Почему же мы иногда считаем учителя хорошим, только потому, что он написал десяток методических разработок или для городской комиссии защитил творческую работу? Если у учителя 75% учащихся учатся на 2 и 3, то это плохой учитель. Это не состоятельный учитель. Важно не то, что делает педагог, а то, как он работает и как понимают его ученики! Музыкальная практика учащихся в средней школе – одна из форм сотрудничества двух учебных заведений, хороший стимул для занятий и средство развития самосознания учащихся. Наилучшим вариантом интегрирования уроков являются «взаимопроникновения» музыки в общеобразовательные предметы.

Например: **Музыка и литература**. Чтобы лучше почувствовать взаимосвязь музыкальных предметов и литературы, можно рассмотреть два вопроса: что стало бы с музыкой, если бы не было литературы, и наоборот,

какие потери понесла бы литература без музыки? Наиболее простой пример связи слова и музыки – песня, более сложные примеры – жанры оперы, балета, кантаты. Без текста, без либретто эти жанры вообще не существовали бы. Знакомясь с фрагментами из опер, балетов, на уроках музыкальной литературы школьники встречаются с великими образцами дополнения, взаимообогащения двух искусств. Более тонкая, опосредованная связь со словом, с литературой наблюдается в сфере не программной инструментальной музыки. Пьесы, симфонии, концерты, казалось бы, никак не зависят от литературы, но в то же время, если бы не было поэзии – не появились бы многие музыкальные шедевры, в которых звучат мелодии песен: «Во поле береза стояла» в IV симфонии П.И.Чайковского, революционная песня «Карманьола» в VI симфонии Мясковского, и многие другие – получившие «вторую» жизнь в симфоническом жанре. **Хоровое пение** – это коллективное выражение замыслов авторов, заложенных в исполняемых произведениях, композитора и поэта. Это не только активное восприятие и прочувствование произведения искусства, но и умение вызвать у слушателя мысли и чувства, соответствующие художественной трактовке произведения. Это умение «обогатившись – обогащать».

Рассматривая связь музыкальных дисциплин с **изобразительным искусством**, можно выявить две точки зрения: можем ли мы увидеть музыку? можем ли мы услышать живопись? На уроках сопоставляются богатырские образы Бородина и Васнецова, характерные человеческие типы, воплощенные в произведениях Мусоргского и Репина («Песня Варлаама» из оперы «Борис Годунов» М.Мусоргского и «Протодьякон» И.Репина), картины русской природы в творчестве Левитана и музыке П.Чайковского и С.Рахманинова, буйство праздничных красок в «Масленице» Кустодиева и «Петрушке» Стравинского. Известно, что для многих композиторов (Бетховен, Скрябин) даже сама тональность ассоциировалась с определенным цветом. Синхронность в изучении литературы, живописи и музыки помогает объединить в сознании учеников разрозненные знания в единое целое, осуществить межпредметные связи, о необходимости которых говорит методико-педагогическая наука. В процессе живого восприятия школьники постигают смысл слов Р.Ролана о том, что искусство переходит одно в другое, и один род искусства находит свое продолжение в другом.

Музыка и история. Важной частью предмета истории является изучение художественной культуры как явления общественного сознания. Во всех курсах по темам о культуре значительное место отводится истории искусств. Такое решение правомерно, поскольку именно искусство способно с особой силой воссоздать исторический облик эпохи, донести до учащихся мораль общества, его идеологию, показать устремления и надежды народа. Привлечение учителя истории к процессу интегрирования на своих уроках с музыкальными дисциплинами на этапе решения задач эстетического воспитания дает самые положительные результаты. Музыка на уроке истории поможет создать особый эмоциональный настрой, разбудить фантазию ученика, представить эпоху, в

которой жил и творил автор. Музыкальная культура I-го периода новой истории XVII в. может быть представлена творчеством Баха, Моцарта, Бетховена и Шопена. Обратившись к новейшей истории, всемирно-известным годам Великой Отечественной войны (1941-1945 гг.), прослушаем I часть VII симфонии Д.Д.Шостаковича - образ всепоглощающего зла, вырастающий из безобидных, на первый взгляд, механических интонаций примитивного марша – точно выраженную композитором сущность того явления, которое обозначается страшным словом «фашизм» - рождение бесчеловечности из пустоты, примитивности, бездуховности. С древнейших времён в Казахстане музыка кюйши, акына помогала бороться с тяготами жизни казахов, бороться против баев, ханов. Кюи Курмангазы поднимали молодёжь на восстания, бороться за свои права. И лишь в 20-х годах XX столетия музыка Казахстана зазвучала профессионально, благодаря Е. Брусиловскому, А. Жубанову, Б. Ерзаковичу и мн. др. Специфика нашей школы позволяет учителям истории разнообразить свои уроки. Пригласив на них преподавателей и учащихся ДМШ для живого исполнения того или иного музыкального произведения.

Интересно проследить межпредметные связи музыкально-эстетических дисциплин с **иностранными языками**. Знакомясь с новым произведением или песней, ученик обращает внимание на многочисленные обозначения темпов произведения, штрихов, оттенков исполнения, помогающие для раскрытия того или иного музыкального образа. А ведь известно, что вся музыкальная терминология ведётся в нотном письме на итальянском языке:

Allegro - скоро Legato – связано

Moderato - умеренно Staccato – коротко, отрывисто

Forte - громко Non legato – не связано

Piano – тихо Tenuto – дослушать, дотянуть Возможная взаимосвязь наук и музыки в современном преподавании кажется недоразумением. Тогда как именно органический синтез наук и музыки послужил благодатной основой становления пифагорейского склада мышления, формы создания, позволивших сполна проявить исследовательский дух, поиск разного рода открытий и научных истин. **Математика и музыка**. Математика – царица наук тесным образом перекликается с предметом сольфеджио. Сольфеджио – это математика в музыке. Ни одна тема в обоих предметах не существует сама по себе. Каждая тема «вытекает» из предыдущей и подготавливает последующую. Элементарному счету подчиняются количество тактов, фраз, предложений в мелодии, количество ступеней в гамме, кстати, обозначающиеся римскими цифрами, количество октав на клавиатуре, линейчек на нотном стане, количество тонов и ступеней в интервалах и т.д. По некоторым понятиям сразу даже не определить идет здесь речь о математике или о музыкальном предмете. Например: цифры, количество, параллельность, промежуток, расстояние и т.д. Абстрактное и логическое мышление как неотъемлемая часть математических действий и умозаключений, необходимы и на уроке сольфеджио при написании гармонических и мелодических диктантов и последовательностей, при разрешении и обращении тех или иных интервалов или аккордов.

Музыка и физика. В первую очередь нужно отметить физическое толкование высоты звука. Физический отдел рассматривал звуки в применении к тем или иным типам или физическим явлениям. Физико-акустическая природа звука, музыка электричества, роль музыки в эмоционально-психологическом восприятии понятий точных наук (гармония чисел, симметрия, цвет, полиметрия). Одним из ярких и замечательных представителей науки, воплотившим идею взаимодействия физики и музыки является А. Эйнштейн. По его мнению: интеграция науки и искусства «готовит мышление к открытию объективных истин». Известно, что музыка Моцарта и Бетховена оказала мощное воздействие на стиль мышления и методы работы Эйнштейна как исследователя.

Музыка и биология. Музыкальная гармония – способ уравнивания человека с окружающим миром. Гармоническое развитие личности в природе средствами музыкального искусства. Влияние различных ритмов в природе и музыке на психику человека. Особенности восприятия музыки растениями и животными. Исследование влияния музыки на рост растений. В древние века музыкально-медицинские центры лечили людей от тоски, нервных расстройств, заболеваний сердца. Музыка влияла на интеллектуальное развитие, ускоряя рост клеток, отвечающих за интеллект человека. Занятия музыкой не отвлекали, а наоборот помогали в научной работе А. Бородину – ученому-химику. Химия и музыка безраздельно царили в его душе и властно предъявляли свои права на внимание, время и творческую энергию.

Музыка и география. Музыка гор, стихия воды, земли и солнца. Изучая разные страны, их местоположение на карте, сталкиваемся с большим разнообразием не только флоры и фауны, а также музыкальных направлений и ритмов.

У детей, занимающихся музыкой, все психические процессы – восприятие, внимание, память, воображение, воля, мышление – развиваются интенсивнее и глубже. Проведенные недавно в Венгрии исследования показали, что дети, ежедневно соприкасающиеся с музыкальными занятиями, делали значительно большие успехи в школе, чем дети того же возраста и тех же способностей, но не занимавшиеся музыкой. Лучше усваивались арифметика и орфография, улучшалось поведение и даже некоторые физические данные – в частности, объем легких и подвижность грудной клетки. Немаловажное значение имеет и то, что юные музыканты более организованы, инициативны, у них выше развито чувство ответственности за любую выполняемую работу. Занятия музыкой требуют от них достаточно высокой степени самоорганизации, самоконтроля, умения четко планировать время. По сравнению с обычными ДМШ, музыкальные школы, работающие на базе общеобразовательных, не только более экономичны, но, главное, дают возможность выполнять основную задачу, стоящую перед музыкантами: приобщить к музыкальному искусству действительно широкие массы детей, дать им полноценное музыкально-эстетическое воспитание. Процесс интенсификации и интеграции учебного процесса расширяет сферу деятельности для решения этой основной задачи.

Литература

1. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки. М. 1984.
2. Апраксина О. А. Методика музыкального воспитания в школе. М. 1983.
3. Гуняшова Т. Ю. Взаимосвязь музыки с предметами естественных, гуманитарных наук и эстетических циклов. 2003.
4. Концепция культурного образования в РК от 15.07 1996г. № 3058.
5. Райгородский Б. Д. Что может музыка?. 2004.
6. Мудрик А. В. Общение в процессе воспитания. М. 2001.

ИППОТЕРАПИЯ И АДАПТИВНЫЙ КОННЫЙ СПОРТ КАК ЭФФЕКТИВНЫЙ МЕТОД ВКЛЮЧЕНИЯ И АДАПТАЦИИ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ ОПОРНО-ДВИГАТЕЛЬНОГО АППАРАТА

Черникова Е.А., Руденко Е.Д.

**Общественное объединение
«Фонд поддержки детей с ограниченными возможностями «АқТай»
г.Усть-Каменогорск, Республика Казахстан**

Сакаева А.Н.

**Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» Институт повышения квалификации педагогических
работников по Карагандинской области»
г.Караганда, Республика Казахстан**

Дети с ограниченными возможностями, в числе которых ребята с нарушениями опорно-двигательного аппарата (далее - НОДА), имеют серьезные трудности в социальной адаптации. Зачастую в массовой школе они оказываются «белыми воронами», не такими как все, не готовыми переносить неприятные взгляды, непонимание сверстников, а иногда растерянность и непонимание со стороны педагогов.

Очевидно, что для успешного включения детей с НОДА в систему инклюзивного образования необходима предварительная психологическая и социальная работа. Одним из эффективных методов социальной адаптации детей с НОДА является иппотерапия, которая является частью метода реабилитации людей с ограниченными возможностями с помощью лечебной верховой езды и адаптивного конного спорта.

Иппотерапия, райттерапия, адаптивная верховая езда, лечебная верховая езда (далее - ЛВЕ), адаптивный конный спорт – всё это формы реабилитации с помощью лошади, которые получила мировое признание, и сегодня активно распространяются в Республике Казахстан. В настоящей статье хотелось бы рассказать об эффективности данного метода реабилитации на основе опыта работы общественного объединения «Фонд поддержки детей с ограниченными возможностями «АқТай», которое в течение семи лет активно занимается развитием лечебной верховой езды и адаптивного конного спорта в Казахстане.

Первоначально небольшая и интересная историческая справка. Иппотерапия в Казахстане начала свое развитие в 2009 году. В Восточно-Казахстанской области, в селе Винное при Конноспортивном комплексе «Титан». Первые ребята, в основном с НОДА, стали приезжать на занятия иппотерапией. Позже было основано общественное объединение «Фонд поддержки детей с ограниченными возможностями «АкТай».

С момента открытия фонда слово «первые» стало частой приставкой к нашим достижениям. В 2012 году началось строительство первого в Восточном Казахстане крытого конноспортивного манежа специально для проведения занятий по иппотерапии. Данный проект был результатом государственно-частного партнерства. В 2013 году первый ребенок с ограниченными возможностями стал учиться самостоятельно ездить на лошади.

Также в 2013 году впервые в Казахстане (и во всем мире) реабилитационные занятия по лечебной верховой езде и адаптивному конному спорту стали проводиться при поддержке государства. 80 ребят с ограниченными возможностями стали регулярно посещать занятия в новом конноспортивном манеже при финансировании за счет бюджета областного акимата. В этом же году состоялись первые соревнования по адаптивному конному спорту и первое участие ребят с нарушениями в развитии интеллекта в международных соревнованиях. В 2014 году первый спортсмен с НОДА выступил на международных стартах. А в 2015 наши ребята стали призерами всемирных Специальных Олимпийских игр в Лос-Анджелесе. 2016 год ознаменовался для нас началом тесного сотрудничества с Федерацией конного спорта Республики Казахстан и значительным ростом интереса общественности к развитию спорта для людей с НОДА.

На сегодняшний день общественное объединение «АкТай» имеет богатый опыт реабилитации лиц с ограниченными возможностями с помощью лечебной верховой езды. Занятия по бюджетной программе регулярно посещают до 144 детей. Всадники Восточно-Казахстанской области уже имеют свою историю успеха в адаптивном конном спорте, а так же множество примеров успешной социальной адаптации и деятельности в среде здорового социума.

В 2017 году четыре наших всадника с НОДА в очередной раз выступили на международных стартах в г. Москве и оказались в числе призеров.

Коротко остановимся на факторах реабилитационного воздействия лечебной верховой езды.

Различные факторы, обеспечивающие реабилитационный эффект лечебной верховой езды, традиционно разделяют на две большие группы. Первая из них – биомеханические факторы воздействия. Эта группа факторов обусловлена влиянием всадника колебаний, идущих от спины движущейся лошади в трех взаимно перпендикулярных плоскостях. Биологическое воздействие этих колебаний выражается в следующих аспектах:

- влияние колебаний на позвоночный столб;
- поочередное напряжение и расслабление почти всех групп мышц, с большим акцентом на мышцы туловища;

- формирование нового двигательного стереотипа;
- активация центральной нервной системы (раздражение бароцепторов, проприоцепторов, экстерорецепторов);
- активация вегетативной нервной системы, колебания воспринимаются клетками узлов симпатического ствола и, распространяясь, охватывают соответствующие внутренние органы и системы;
- улучшение кровообращения и метаболизма;
- локальное воздействием на ткани (массаж, температурное воздействие).

Вторая группа факторов, обеспечивающих эффективную реабилитацию в лечебной верховой езде, носит психогенный характер. Изначально, психогенный фактор заключается в воздействии одновременно двух высокоценных мотиваций – желания оказаться верхом на лошади, управлять ею и инстинкта самосохранения, активизированного боязнью падения, страхом перед этим большим и сильным животным. Но желание «прокатиться на лошадке» и инстинкт самосохранения действуют лишь на начальных этапах. В дальнейшем в работу включаются и другие компоненты психики, такие как волевой, эмоциональный, когнитивный, социальный.

Остановимся на социальной составляющей лечебной верховой езды через описание этапов социального развития, которые проходит всадник.

Впервые попав на занятия ЛВЕ, каждый всадник начинает свой путь с собственно иппотерапии. Следует отметить, что возрастные показатели в данном случае не имеют значения. Это этап, когда всадник не оказывает какого-либо влияния на лошадь, а вот движущаяся лошадь задаёт всаднику движение в трёх взаимно перпендикулярных плоскостях. В это время человек с НОДА, имеющий проблемы с координацией, равновесием, имеющий ограничения в движении конечностей, попадает в абсолютно новую ситуацию, получает новые двигательные, эмоциональные ощущения. Начинается активное преодоление собственных ограничений, которые формировались длительное время как в физическом, так и в психологическом плане. Как правило, в самом начале реабилитационного процесса, на этапе иппотерапии, мы часто слышим от всадников фразы: «У меня не получится», «Я боюсь», «Я не смогу», «Мне будет больно». На протяжении всего этапа иппотерапии всадник постоянно преодолевает ощущение собственной слабости, беспомощности, невозможности выполнения требований инструктора. Это время, когда всадник с НОДА осознает свои возможности дальнейшего развития, понимает, что, даже имея серьезные нарушения в физическом развитии, он может преодолевать трудности и становиться сильнее. Обратим внимание, что это происходит на фоне значительных улучшений физических показателей. Например, снижения спастичности мышц, укрепления атоничных мышц, улучшения координации, увеличения подвижности суставов и т.п.

Следующий этап ЛВЕ, к которому приходят всадники с НОДА – это собственно лечебная верховая езда. На данном этапе кардинально изменяются направление влияний. Всадник получает большую свободу и большую

самостоятельность. Он начинает осваивать элементы управления лошадью. На этом этапе всадник формирует для себя уже более конкретные цели и задачи (если речь идет о всадниках младших возрастов, то конечно задачи формулируются при помощи инструктора). Если в период иппотерапии всадник с НОДА сосредоточен в основном на преодолении собственных внутренних ограничений, то при переходе на этап верховой езды появляются вполне измеримые, конкретные действия. Это этап, который связан с постоянным достижением каких-либо конкретных, фиксируемых результатов. В это время у всадника формируется новая социальная позиция, в соответствии с которой именно от него зависит достижение собственных целей. Всадник осознает собственную способность влиять на окружающую действительность (пользуясь при этом наставлениями и советами инструктора), собственную возможность принимать решения и собственную же ответственность за принятые решения. Зачастую, у многих людей с НОДА, особенно когда нарушения оказывают значительное влияние на возможность самостоятельно передвигаться и выполнять элементарные бытовые действия, на занятиях ЛВЕ такой социальный статус формируется впервые.

Для всадников, демонстрирующих активное развитие мастерства на этапе ЛВЕ, как правило, наступает следующий период реабилитации, который уже является абсолютным проявлением социальной адаптации – адаптивный конный спорт. В адаптивном конном спорте при продолжении активного и систематического совершенствования мастерства всадника добавляется новый социальный элемент, который обходят стороной большинство людей, имеющих ограничения здоровья. Таковым элементом является конкуренция и соперничество. Именно спортивное соревнование, в котором лица с НОДА демонстрируют результаты своего преодоления и достижения, дает возможность познать чувство победы над собой и окружающими. Конечно, спорт предполагает не только победы, но и поражения, проигрыши. Но на различных соревновательных уровнях (от домашних соревнований «Первые старты» до международных стартов) у всех спортсменов остаются высокие шансы на победу.

Таким образом, проходя последовательные этапы собственного развития, всадники на занятиях лечебной верховой ездой учатся:

- преодолевать собственные личностные и физические трудности, изменяя позицию «У меня не получится» на «Я смогу»;
- определять цели, ставить задачи, искать возможные способы достижения целей, не отступать при возникновении сложностей;
- проявлять устойчивость в конкурентной среде, не отступать в ситуации проигрыша и относиться к победам с разумной долей гордости за свои успехи.

Опыт, который люди с НОДА приобретают в иппотерапии, лечебной верховой езде, адаптивном конном спорте, они активно переносят в иные бытовые ситуации, в иное социальное окружение, что в итоге помогает успешно адаптироваться в социуме и закреплять социальный статус успешной, самостоятельной, самодостаточной личности.

Приведем примеры эффективной социальной адаптации в системе инклюзивного образования с помощью иппотерапии и адаптивного конного спорта: истории всадников и их успехов.

Практически у каждого всадника с НОДА, которые посещали занятия ЛВЕ, есть своя история успеха. Для большинства людей эти успехи могут показаться незначительными. Но если спросить о них у тренера или родителей и близких родственников, то можно получить развернутый ответ о том, как важен был этот, казалось бы, незначительный успех, для дальнейшего развития ребенка. Сегодня мы представим лишь несколько примеров этих успехов, начиная с маленьких достижений, и заканчивая серьезными победами.

Одним из примеров значительного успеха является история Шемелиной Валерии, 2002 года рождения с диагнозом прогрессирующая мышечная дистрофия. На момент начала занятий собственно иппотерапией Валерия передвигалась только в инвалидной коляске с помощником. Толкать коляску самостоятельно, приподниматься в коляске, опираясь на руки, поставить ноги на подножки она не могла. Кроме того, Валерия нуждалась в хирургической операции на сердце. Однако операция не представлялась возможной из-за нестабильности общего физического состояния.

На третьем занятии иппотерапией девочка самостоятельно поднялась, опираясь на руки, из инвалидной коляски. При этом совершенно очевидно, что значительных улучшений в физическом состоянии наступить еще не могло. Однако преодоление на занятиях, при поддержке инструктора, собственной беспомощности помогло обрести уверенность в себе и своих возможностях. Благодаря этому Валерия начала активно (с учетом текущего состояния) укреплять мышечный корсет, восстанавливать физическую форму. Активность девочки не ограничилась занятиями иппотерапией. Она стала значительно активней в школе, дома, начала проявлять активный интерес к другим методам реабилитации.

Через полгода, благодаря успехам в иппотерапии, а также в других реабилитационных мероприятиях, состояние Валерии стабилизировалось, что позволило провести упомянутую выше хирургическую операцию.

Более известным и резонансным примером успеха в лечебной верховой езде можно считать историю Ескермесова Диаса, 1999 года рождения с диагнозом внутренняя гидроцефалия, детский церебральный паралич (спастический нижний парапарез), ожирение, а также лёгкая умственная отсталость.

Через год занятий иппотерапией Диас перешёл к самостоятельной верховой езде. С самого начала, хоть и проявлялась некоторая медлительность в действиях, но иных признаков, свидетельствующих о лёгкой умственной отсталости, не наблюдалось. Однако Диас учился во вспомогательной школе и его дальнейшие перспективы в обучении были резко ограничены. За три года успешных выступлений на соревнованиях различного уровня, в том числе на Всемирных Специальных Олимпийских играх, Диас сумел продемонстрировать способность к обучению и усвоению различных навыков, устойчивость к

длительным физическим и психологическим нагрузкам. Все достижения и характеристики явились достаточным основанием для психолого-медико-педагогической комиссии, что бы снять диагноз умственная отсталость, дать возможность Диасу продолжить обучение в общеобразовательной школе и получить аттестат государственного образца.

На сегодняшний день благодаря достижениям в адаптивном конном спорте Диас получает среднее специальное образование в колледже. У него много друзей и очень широкий круг общения. Диас не планирует уходить из конного спорта, ведь после снятия ошибочного диагноза у него появилась возможность перейти из специального олимпийского спорта в паралимпийский конный спорт, а это уже совсем другая конкуренция, более высокие требования и признание в обществе.

В качестве еще одного примера обратимся к истории Ермековой Айганым, 1991 года рождения с диагнозом детский церебральный паралич (гиперкинетическая форма в выраженной степени). Придя в лечебную верховую езду уже взрослым человеком, на этапе собственно иппотерапии Айганым провела всего не более трёх месяцев, после чего практически сразу перешла к занятиям адаптивным конным спортом. Однако, оказавшись в конкурентной среде, у Айганым начались серьезные психологические проблемы, связанные с чрезмерным волнением и страхом ошибки. Дело в том, что до участия в спортивных соревнованиях Айганым всегда имела некоторые скидки от учителей, наставников, родителей и близких, которые делались лишь по тому, что она имела ограниченные физические возможности и нуждалась в некоторой помощи со стороны окружающих. Но паралимпийский спорт подразумевает четкое и объективное определение уровня физических возможностей каждого спортсмена. И в пределах одного уровня спортсмены уже не имеют каких-либо поблажек и скидок. Осознание этого факта на начальных этапах существенно снизило способность Айганым к конкурентной борьбе. Излишнее волнение вызывало усиление гиперкинезов, потерю контроля над координацией, заставляло забывать простые элементы соревновательных тестов. Но постепенно всадница справилась с этими трудностями.

Айганым стала первой спортсменкой, представившей Казахстан на международных соревнованиях по паралимпийской выездке и остается главной надеждой паралимпийского конного спорта в Казахстане. Её успехи постоянно вызывают интерес различных общественных организаций. А в постоянно расширяющемся круге общения и социального взаимодействия Айганым надеется найти не только общественное признание, но и обрести семейное счастье.

Таким образом, на индивидуальных примерах становится очевидным, что лечебная верховая езда и адаптивный конный спорт способствуют не только эффективной физической реабилитации людей с НОДА, но и позволяют адаптироваться к социуму, заявить о собственных возможностях и амбициях, а также убедить окружающих, что, не смотря на ограниченные возможности здоровья, возможности социальные ограничений не имеют.

В заключение остановимся на перспективах развития иппотерапии и адаптивного конного спорта как эффективного метода включения и адаптации лиц с НОДА к здоровому обществу в системе инклюзивного образования в Казахстане.

На сегодняшний день лечебная верховая езда и адаптивный конный спорт в Казахстане зарекомендовали себя как эффективный метод не только физической реабилитации лиц с НОДА, но и активной социальной адаптации. ЛВЕ и адаптивный конный спорт способствует формированию сильной, устойчивой к стрессам личности, которая способна в любой момент адаптироваться к стремительно меняющимся социальным ситуациям. Особенно важно это для людей, имеющих ограниченные возможности здоровья. Ведь социальная адаптация, будь то детский сад, школа, организации профессионального образования, является для них зачастую процессом болезненным и психологически сложным.

Вместе с тем, конный спорт и реабилитация с помощью лошади требует серьезной предварительной работы. Сертифицированные специалисты, специальные помещения, лошади, прошедшие серьезный отбор и длительную подготовку должны быть готовы к работе прежде, чем в центр или отделение ЛВЕ и адаптивного конного спорта придет первый всадник.

Еще четыре года назад об иппотерапии, а тем более конном спорте для людей с ограниченными возможностями в Казахстане практически ничего не было известно. Однако сегодня отделения иппотерапии начали открываться в других городах Казахстана (Алматы, Актау, Караганда, Актобе и др.). Пока многие из них занимаются только собственно иппотерапией, не переходя к освоению адаптивного конного спорта. Но мы надеемся, что в ближайшее время спортсмены-конники с ограниченными возможностями начнут тренироваться во многих городах. Это поможет создать конкурентную среду внутри страны, которая так необходима для развития спортивного духа и личностного роста.

**ТВОРЧЕСКИЙ ПРОЕКТ «ТАЛИСМАН УДАЧИ»
ПО ОКАЗАНИЮ ДОПОЛНИТЕЛЬНЫХ УСЛУГ, НАПРАВЛЕННЫХ
НА РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ
ВО ВНЕУРОЧНОЕ ВРЕМЯ**

Шмик И.Э.

**КГКП «Детско-юношеский центр акимата города Шахтинска отдела образования
города Шахтинска»**

г.Шахтинск, Карагандинская область, Республика Казахстан

Государственной программой развития образования в Республике Казахстан на 2011 -2020 годы, Национальным планом действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012 – 2016 годы (Постановление

правительства РК от 25.06.12 г. № 832) подчеркнута важнейшая роль дополнительного образования как одного из определяющих факторов развития склонностей, способностей и интересов личностного, социального и профессионального самоопределения детей и молодежи. Интеграция общего, дошкольного и дополнительного образования на современном этапе становится необходимой, так как в нынешних условиях невозможно эффективно решать вопросы образования ребенка без широкого привлечения в этот процесс действующих социальных институтов. Это означает, что общее, дополнительное и дошкольное образование детей могли бы стать равноправными взаимодополняющими друг друга компонентами и тем самым создать единое образовательное пространство, необходимое для полноценного личностного развития каждого ребёнка.

В этих условиях учреждение дополнительного образования детей, наконец – то, смогло бы решить проблему формирования своих потенциальных воспитанников. Как сказано в Государственной программе развития образования РК на 2011 – 2020 годы, дополнительным образованием будут охвачены 30-50% обучающихся.[3]

Интеграция в образовании – явление не новое, но сегодня актуальное. Современная наука рассматривает совокупность образовательных учреждений, участвующих в образовании, воспитании, развитии ребенка, как систему общего образования, в рамках которой ребенок должен иметь возможность выбора индивидуального образовательного маршрута, способного реализовать его ожидаемые результаты, то есть быть готовым к самостоятельному решению проблемы, значимой для него. Поэтому актуальность приобретают вопросы интеграции (взаимосвязи, взаимодействия) разных типов образовательных учреждений, оптимального использования кадрового, научно-методического, материально-технического потенциала в интересах развития личности ребенка.

Возникает необходимость сочетания дошкольного и школьного образования с дополнительным образованием, основным предназначением которого является удовлетворение постоянно изменяющихся социально-культурных и образовательных потребностей детей. Дополнительное образование является привлекательным для любого ребенка, так как именно там присутствует свобода выбора по интересам, неформальное общение, отсутствие жесткой регламентации. В процессе такого образования неисчерпаемы возможности создания ситуации успеха для каждого ребенка.

Таким образом, интегративное пространство – это мощнейший фактор развития не только учащихся, но и образовательных учреждений. Возрастает роль социального заказа учреждению дополнительного образования, что ведет к усилению влияния образовательного учреждения на детей, их родителей и социальную среду, к созданию особого социокультурного пространства, непрерывному повышению его качества.

По большому счёту общее, дошкольное и дополнительное образование не должны существовать друг без друга, т.к. по отдельности они односторонни и неполноценны. Как целостен отдельный ребёнок во всём многообразии его

потребностей и способностей, так и образование должно быть комплексным, обеспечивающим полноценное развитие будущих граждан Казахстана.

С целью оказания дополнительных услуг, направленных на развитие функциональной грамотности школьников во внеурочное время, расширения условий для получения дополнительного образования и, в итоге, увеличения охвата детей услугами дополнительного образования, в КГКП «Детско-юношеский центр» была разработана опытно-экспериментальная программа «Организация кружков как фактор интеграции дополнительного, дошкольного и среднего образования», рекомендованная ГУ «Отдел образования города Шахтинска» к внедрению в практику работы организаций образования.

В рамках реализации данной программы разработан Творческий проект «Талисман Удачи» по оказанию дополнительных услуг, направленных на развитие функциональной грамотности школьников во внеурочное время в следующих направлениях: техническое творчество (кружки «Моделист-эколог», «Юный моделист-конструктор»), художественно-эстетическое воспитание (кружки «Школа юной леди», «Эко-театр») и интеллектуально-познавательное направление (кружки «Тоғызқұмалақ», «Полиглотик»).

С целью выполнения Плана мероприятий по дорожной карте перехода на обновленное содержание или 15 шагов отдела образования города Шахтинска, данный проект внедрен в практику работы Детско-юношеского центра в 2016-17 учебном году и рассчитан на учащихся 5-х классов образовательных учреждений города Шахтинска.

Паспорт проекта

Авторы проекта	Директор, творческая группа педагогов КГКП «Детско-юношеский центр акимата города Шахтинска отдела образования города Шахтинска
Контакты	Карагандинская область, г.Шахтинск, проспект им.Абая Кунанбаева, ст-е 52 Тел./факс 8 (72156) 65402, 8 (72156) 65403 – директор, 8 (72156) 64700 – методический кабинет Email: dompionerov-start@inbox.ru
Описание проекта	
Название проекта	Творческий проект «Талисман удачи»
Участники проекта	<ul style="list-style-type: none"> • Педагогический коллектив Детско-юношеского центра • Учащиеся 5-х классов школ г.Шахтинска
Направление проекта	Внеурочная деятельность организуется по следующим направлениям: <ul style="list-style-type: none"> • художественно-эстетическое • научно-техническое • интеллектуально-познавательное
Срок реализации	Долгосрочный
Актуальность	Обновление системы дополнительного образования для детей, интегрирующей весь комплекс образования, воспитания, развития и социального становления личности в условиях социума.

<p>Основа проекта</p>	<p>Целевая комплексная Стратегия развития КГКП «Детско-юношеский центр акимата города Шахтинска отдела образования города Шахтинска» на 2016-2020г.г. «Дополнительное образование – образование в интересах личности».</p> <p>Развивая дополнительное образование, Детско-юношеский центр взаимодействует с организациями и учреждениями иных предметных и творческих сфер и тем самым становится по-настоящему открытой системой и субъектом образовательной политики в регионе.</p>
<p>Образовательные стандарты</p>	<p>Данный проект реализует основные идеи и цели системы дополнительного образования детей:</p> <ul style="list-style-type: none"> • создание условий для максимально эффективного, гармоничного развития личности ребенка с целью увеличения охвата детей услугами дополнительного образования; • развитие основных направлений деятельности Детско-юношеского центра для создания условий модернизации и устойчивого развития системы дополнительного образования детей в Шахтинском регионе, обеспечивающих увеличение масштаба деятельности, качества услуг и разнообразия ресурсов для социальной адаптации, разностороннего развития и самореализации детей и подростков, формирования у них общей культуры, ценностей и компетенций для профессионального и жизненного самоопределения. <p>Выполнение целевых установок предполагает создание условий для выполнения следующих задач:</p> <ul style="list-style-type: none"> • развитие мотивации детей к познанию и творчеству; • содействие личностному и профессиональному самоопределению обучающихся, их адаптации в современном динамическом обществе; • сохранение и охрана здоровья детей и подростков.
<p>Ожидаемый результат</p>	<ul style="list-style-type: none"> • массовая доступность дополнительных образовательных услуг для учащихся школ города; • создание единого образовательного пространства для самореализации высоконравственной, компетентной, творческой личности, посредством оптимизации ресурсов Детско-юношеского центра в сфере дополнительного образования детей и подростков; • расширение сотрудничества с заинтересованными общественными организациями, социальными институтами, организациями образования, средствами массовой информации по вопросам дополнительного образования и воспитания детей и подростков; • дальнейшее совершенствование и развитие проекта. <p>Реализация данного проекта позволит учащимся сформироваться, как всесторонне развитая личность, раскрыть и максимально реализовать свои потенциальные способности</p>

Литература

1. Послание Президента Республики Казахстан – Лидера Нации Н.А.Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстан – 2050» //http://www.kazpatent.kz/acts/poslanie/2013.htm
2. Национальный план действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012-2016 годы //http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1200000832
3. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы //http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1000001118#z11

V. МЕКТЕП, ОТБАСЫ ЖӘНЕ ҚОҒАММЕН ӘЛЕУМЕТТІК БАЙЛАНЫСТЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕ ПЕДАГОГТЫҢ РӨЛІ

V. РОЛЬ ПЕДАГОГА В ОБЕСПЕЧЕНИИ СОЦИАЛЬНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ШКОЛЫ, СЕМЬИ И ОБЩЕСТВА

К ПРОБЛЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ

Адыханова А.С., Куанышбекова Г.Е.

**Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» Институт повышения квалификации педагогических работников по Карагандинской области
г. Караганда, Республика Казахстан**

Весь мир вступил в век высоких технологий и интернационализации. Открываются новые границы многих государств, активизируются диалоги сотрудничества стран в области экономики, политики и культуры.

Республика Казахстан заявляет о себе в международном сообществе, расширяя, свои политические и культурно-образовательные связи. В связи с этим значительно возрастает роль иностранного языка и специалистов, способствующих межнациональному/межгосударственному взаимодействию и взаимопониманию. Возрастает требования к качеству подготовки специалистов иностранного языка. Это ставит новые задачи перед преподавателями иностранных языков.

Система образования РК претерпевает серьезные изменения: стремление сохранить наиболее ценное из прежней системы образования и максимально приблизиться к европейским стандартам образовательной деятельности, проходит сложный путь развития.

Основополагающей задачей образования является, на наш взгляд, поиск эффективного управления системой высшего образования, который максимально обеспечивал бы адекватно соответствующее реалиям жизни качество образования, и гарантировал результативность образовательной деятельности учебных учреждений. На современном этапе развития общества конкурентоспособному специалисту необходимо владеть не только строго очерченной компетенцией, но и навыками культурной речи, лингвистической, коммуникативной и поведенческой компетенцией в профессиональном общении. Высококвалифицированный специалист сегодня - это профессионал своего дела, обладающий качествами: значением норм литературного языка, умением точно и логически верно выражать свою мысль, владеть профессиональной терминологией, стилем профессиональной речи, умением определять цель и ситуацию общения, учитывать социальные и индивидуальные черты личности собеседника, умением создавать

благоприятную ситуацию общения, характеризовать свои эмоции, прогнозировать развитие диалога и реакцию собеседника. В наше время, когда знание английского языка становится скорее нормой (компьютерная, экономическая и политическая терминология базируются на английском языке) и можно говорить об английском языке как о языке международного общения.

По своей сути коммуникативная компетенция интегративна и включает несколько компонентов: коммуникативные умения в говорении, аудировании, чтении и письме; языковые знания и навыки владения этим языковым «строительным материалом» для порождения и распознавания информации; лингвостановедческие и страноведческие знания для обеспечения вторичной социализации, социокультурного фона, без которого невозможно формирование коммуникативной компетенции. По мнению Ляховичко М.В., основным средством обучения иностранному языку является языковая среда, а все остальные средства являются вспомогательными, их назначение - создание более или менее ярко выраженную иллюзию приобщения учащихся к естественной языковой среде [1, с.20].

Новая философия образования в качестве общего определения такого интегрального социально - личностноповеденческого феномена как результата образования в совокупности мотивационно-ценностных, когнитивных составляющих выдвинула понятие «коммуникативная компетенция».

В соответствии с материалами Совета Европы, на сегодняшний день общепринятым является положение о том, что коммуникативная компетенция включает в себя следующие компетенции:

- 1.языковую, речевую
- 2.дискурсивную
- 3.социокультурного (стратегическую)

Говоря о формировании коммуникативной компетенции, предполагается формирование всех вышеуказанных компетенций в совокупности.

Но зачастую бывает, что у студентов сформированы языковая компетенция, и даже речевая, но несмотря на это они не могут включиться в активный диалог культур. И причина заключается в несформированности социокультурной компетенции, которая является шагом к адекватному владению иностранным языком.

Концепт «социокультурная компетенция» занимает центральное место в теории межкультурной коммуникации, усвоение иностранного языка означает проникновение в индивидуальный и коллективный менталитет и культуру другого народа, знакомство со взглядами, оценками и опытом другой культурной общности, так как за каждым национальным языком стоит национально - культурная специфика образа мира, состоящего из элементов и явлений, неотъемлемых и существенных для данного народа.[2]

В одной из своих работ Д.Равен справедливо говорит что «культуроведческая осведомленность необходима для верной интерпретации того, что происходит в конкретной ситуации в инокультурной среде». Поскольку незнание социокультурного контекста и несформированность

стратегии по восполнению информационных пробелов могут отказаться решающими факторами при коммуникации и носителями языка и культуры)».

В современной науке признается, что «социокультурный компонент в содержании обучения иностранному языку играет существенную роль в развитии личности ребенка, желающего и способного участвовать в межкультурном диалоге» [3, с.16].

По мнению многих исследователей (И.И. Халеева, В.В.Сафонова, Т.К. Цветкова, Е.Ф. Тараосва и др.) одним из принципов социокультурного подхода к обучению иностранного языка является обучение иноязычному общению в контексте диалога культур. Этот принцип предполагает мировоззренческую направленность обучающей стратегии и обеспечивает нравственное и интеллектуальное развитие человека, так как такое развитие может происходить только в процессе общения, с носителями других культур.

В связи этим считаем целесообразным дать определение концептуальной категории «культура». Существует около 2000 определений культуры. В сфере методики преподавания иностранных языков наиболее популярные определения включает в культуру ценности, нравы, обычаи, праздники, ритуалы и т.п., что обычно отражается в учебных пособиях по иностранным языкам. На западе традиционно культуру разделяют на два общих компонента: элитарная культура и массовая культура. К элитарной культуре относятся все то, что делает человека культурным, а именно знания истории, искусства, литературы и т.п.

К массовой культуре принято относить стиль жизни, привычки, типичные примеры еды, одежды, работ, транспорта и т.п. В нашем случае под частью культуры страны изучаемого языка, которую способно дать социокультурное обучение иностранным языкам, мы понимаем «свод знаний и опыта, позволяющие учащимся быть адекватным участником межкультурной коммуникации». Данное определение включает понимание подстрочного смысла и различной окраски высказывания, правильную интерпретацию культурных, исторических эпизодов и реалий при чтении газет, журналов и другой литературы, при просмотре фильмов телевизионных программ, при общении с носителями языка и культуры, понимание поведения и повышенную толерантность. В структурном плане под культурой народ страны изучаемого языка следует понимать «элементы социокоммуникации, особенности национальной ментальности и духовные и материальные ценности, формирующие национальное достояние». Владение учащимися социокультурной компетенцией в практической деятельности и повседневной жизни способствует достижению взаимопонимания в процессе устного и письменного общения с носителями изучаемого языка, установления в доступных пределах межличностных и межкультурных контактов; осознанию места и роли родного языка и изучаемого иностранного языка в этом мире; приобщению к культурным ценностям страны изучаемого языка; осознанию себя гражданином своей страны и мира. Содержание социокультурной компетенции обеспечивает развитие умений межличностного и

межкультурного общения на основе знания о национально-культурных особенностях страны изучаемого языка, а также умения представлять свою культуру в условиях иноязычного межкультурного общения. Существует несколько определений социокультурной компетенции:

1 способность и готовность индивида осуществлять адекватную межкультурную коммуникацию;

2 уровень знаний социокультурного контекста использования иностранного языка в различных социокультурных компетенциях;

3 социокультурная компетенция подразумевает знание учащимся национально-культурных особенностей социального и речевого поведения носителей языка: их обычаев, этикета, социальных стереотипов, истории и культуры, а также способов пользования этими знаниями в процессе общения.

Впервые понятие «компетенция» было использовано еще в 60-х годах применительно к теории языка, когда использование языка, его употребление происходило непосредственно в конкретной реальной ситуации, т.е. «употребление» есть актуальное проявление компетенции как «скрытого» потенциального (Н. Хомский).

И.А.Зимняя отмечает, что образование, основанное на компетенциях (competence-based education) зародилась из понятия «компетенция», предложенного Н. Хомским. При этом в становлении компетентностного подхода в образовании И.А.Зимняя выделяет три основных этапа.

Первый этап характеризуется введением в научный аппарат категории «компетенция», созданием предпосылок разграничения понятий компетенция/компетентность.

Второй этап характеризуется использованием категории компетенция/компетентность в теории и практике обучения языку (особенно неродному), а также профессионализму в управлении, руководстве, менеджменте, в обучении общению; разрабатывается содержание понятия «социальные компетенции/компетентности».

Третий этап исследования компетентности как научной категории применительно к образованию характеризуется активным появлением исследований, посвященных изучению понятий «компетенция», «компетентность»; выделенного различных компетентностей для разных видов деятельности.[4, с. 34-42]

В контексте обсуждаемой проблемы П.В. Сысоев предлагает разделить социокультурную компетенцию на знания, опыт общения и опыт применения:

Социокультурная компетенция

1. Знания
  - 1.1 ментальность
  - 1.2 социокоммуникация
  - 1.3 опыт общения
2. Опыт общения
3. Опыт применения языка

Опыт общения предполагает:

- выбор социокультурно приемлемого общения;
- верную трактовку явления;
- прогнозирования восприятия и поведения носителей языка и культуры;
- повышенную толерантность при общении на иностранном языке к участникам коммуникации;
- способность преодолевать и разрешать социокультурные конфликты при общении.

Создание социокультурного портрета страны изучаемого языка, а также участников коммуникации.

Опыт применения языка предполагает:

- опознание социокультурно маркированных языковых единиц в изучаемых сферах межкультурной коммуникации;
- правильное употребление социокультурно маркированных языковых единиц в речи;
- адекватный перевод социокультурно окрашенного материала на родной язык;
- социокультурная восприимчивость к обнаружению тенденций в сходствах и различиях между родным и иностранным полями.

Кунанбаева С.С. считает, что социокультурная составляющая межкультурной компетенции обучаемых включает:

- 1) «социализацию» личности, в нашем случае, в инокультуре
- 2) изучение «второй культуры» при обучении иностранному языку.

В работах российских авторов (Н.В. Кузьмина, А.К. Маркова, Л.А. Петровская и др.) формирование компетенций рассматривается как конечный результат процесса образования. Именно на этом основывается компетентностный подход в образовании.

Ключевые компетенции суть широкого определения адекватного проявления социальной жизни человека в современном обществе.

На основе выше изложенного логично будет подчеркнуть, чему же способствует сформированность социокультурной компетенции студентов.

По мнению П.В. Сысоева, «конечным этапом социокультурной компетенции будет способность обучающихся оперировать необходимыми знаниями-концептами и адаптировать свое поведение к носителям языка» [5, с. 24-24].

Таким образом, становится, очевидно, что владение студентами социокультурной компетенцией в практической деятельности и повседневной жизни способствует достижению взаимопониманию в процессе устного и письменного общения с носителями языка, установление в доступных пределах межличностных и межкультурных контактов; осознанию места и роли родного языка и изучаемого иностранного языка в этом мире; приобщению к культурным ценностям страны изучаемого языка; осознанию себя гражданином своей страны и мира.

Содержание социокультурной компетенции обеспечивает развитие умений межличностного и межкультурного общения на основе знаний о национально-

культурных особенностях страны/стран изучаемого языка, а также умения представлять свою страну, свою культуру в условиях иноязычного межкультурного общения.

Литература

1. Хомский Н. Аспекты теории синтаксиса. М., 1972.
2. Равен Д. Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация. М., 2002.
3. Равен Д. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы. – М.: «Когито-Центр»
4. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования//Высшее образование сегодня, 2003. №5. С.34-42.
5. Кунанбаева С.С. Современное иноязычное образование: методология и теории. Алматы, 2005. С.24-25

МЕКТЕП, ОТБАСЫ ЖӘНЕ ҚОҒАММЕН ӘЛЕУМЕТТІК БАЙЛАНЫСТЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕ ПЕДАГОГТЫҢ РОЛІ

Бактыгереева М.Ш., Давлеткалиева С.С.

**Орал қаласының № 40 жалпы білім беретін мектебі
Батыс Қазақстан облысы, Қазақстан Республикасы**

Қоғамымыздың ілгері дамуының өзі ғылым мен білімге тікелей байланысты. Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев білім мен ғылым қызметкерлерінің екінші съезінде «Болашақта еңбек етіп өмір сүретіндер – бүгінгі мектеп оқушылары. Оларды ата - ана баланы қалай тәрбиелесе, Қазақстан сол деңгейде болады. Сондықтан жүктелген міндет өте ауыр», - деген болатын. «Әрбір ұлттың баласы өз ұлтының арасында өз ұлты үшін қызмет қылатын болғандықтан, тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті», - дейді Мағжан Жұмабаев. Сонда сол халықтың қаны мен жанын, рухын бойына сіңіреді.

Еліміз егемендігін алып, тәуелсіздік туы биікке көтерілген қазіргі кезеңде бүгінгі ұрпақтың қоғамымыздағы жаңару процесін жүзеге асырудағы жүргізген жұмысы ұшан теңіз. Отанымыздың, қоғамымыздың келешектегі шын жанашыры да, арқа сүйері де осынау жас ұрпақ арасынан шықпақ. Демек, оларды лайықты ізбасар етіп дайындау, тәрбиелеп шығару үшін білім ордаларындағы білім, тәрбие жұмыстарын күшейтіп, ұлттық ұлағаттыққа баулып өсіру міндетті.

Адамзатты тәрбиелеу өте ұзақ және күрделі процесс. Жеке бастың қалыптасуы, оның рухани жағынан дамуы бала кезден бастау алады. Жас шыбық иілуге қандай икем болса, бала да тәрбиені қабылдауға сондай бейім.

Отбасы - ол да бір шағын мемлекет. Әр мемлекеттің өзіне тән өндірісі, өнім бөлісі, сыртқы және ішкі саясаты, басқару тәртібі, міндет – қызмет бөлінісі, кіріс – шығыс бюджеті, қасиеттеп, қастерлеп ұстанатын рәміздері т. б болмыс – тіршілік жақтары болады. Адамдардың жақсы өмір сүруі отбасы

құрамындағыларға байланысты. Сондықтан отбасы құрылымына зор маңыз беріліп, мәнін қорғаған, отбасының ар – намысын сақтауға, сырын шашпауға, мүшелерінің бір – біріне адал, қамқор болуына тәрбиелеген. Бала тәрбиесіндегі алғашқы ұстаз – ата - ана.

- Адамгершілік,
- бауырмалдық,
- татулық,
- қайырымдылық,
- әдептілік,

– инабаттылық сияқты жанұяда жақсы қасиеттер балаға сөзбен, үлкендердің үлгісімен сіңеді, дамиды.

Баланы жақсы тәрбиелейтін құрал - еңбек. Сондықтан ата – аналар баланы жастайынан еңбекке баулу керек. Сәл ғана қолынан келетін нәрсесі болса, көңіл бөліп дарынын, талабын тыңдауға ықпал етуқажет. Ата – бабамыздың тарихын, салт – дәстүрін үнемі құлаққа құйса, ұлы Абайдың бес асыл ісімен дос(талап, еңбек, терең ой, қанағат,рахым) болуын, бес дұшпанмен (өсек, өтірік, мақтаншақ, еріншек, бекер мал шашпақ) қас болып жүруін айтып отырса, бала оң бағыт танытпайды. Қазір ұл қыздың тәрбиесіне кері әсер ететін жат әдеттер өте көп. Ең бірінші баланың қалыптасатын ортасын бақылап отырған жөн. Бала тәрбиесі ешқандай үзілісті бір сәт те назардан тыс қалдыруды қаламайды.

– өзің жұмыс істеп жүргенде баланың қолынан келетін ісіне жағдай туғызу,

– оның үйренуіне көмектесу,

– берген тапсырмаңыздың аяғына дейін орындалуын төзімділікпен бақылау,

– істеген ісін ұқыпты, тындырымды орындауына бағыт беру,

– жақсы ісін мадақтап, терісін оң етіп түсіндіру.

«Дүниенің ең тамаша туындысы- тамаша тәрбие алып шыққан адам болып табылады» деп халық айтқандай. Қоғамдағы әлеуметтік – экономикалық, гуманитарлық және демократиялық өзгерістерге байланысты жеке тұлғаның дербестік дамуы маңыздылық сипатқа ие болуда. Қазіргі таңда біздің елімізде тұлғаны тәрбиелеу мәселесіне ерекше жағдайда көңіл бөлінуде. Яғни, мектеп оқушыларының бойында шығармашылық қабілетін, бағыт бағдарын, өмірлік ұстанымын, өзіндік сенімін, қызығушылығын, танымдық процестері мен психологиялық қасиеттерін дамытатын мүмкіндіктерді жасауды қажет етіп отыр. Қоғамдағы әр түрлі жаңғырулар мен өзгерістердің ықпалы қатты әсер ететін ең бір нәзік тұсы – бала.Сондықтан әлеуметтік педагогика баланы басты объект ретінде қарап, баланың білім алуына, тәрбиеленіп,әлеуметтік тұлға болып қалыптасуына отбасы, білім, қоғамдық институттардың тигізетін әсерін зерделейді.Әлеуметтік педагогтің негізгі нысаны да балалар мен жасөспірімдер болып табылады.

Қазіргі кезде қоғамда орын алған кейбір келеңсіз жайттар, шешімін табу қиын болып келетін күрделі әлеуметтік мәселелерді жоққа шығаруға болмайды.

Еліміздің әл-ауқаты артып, басқа салардағы сияқты жүргізіліп, әлемдік деңгейдегі білімге ұмтылудамыз.

Қазақстанның ертеңгі болашағы – бүгінгі білімді ұрпақты тәрбиелеу ісінде әлеуметтік педагогтың атқарар рөлі зор. Мектептерде педагог – психолог, қосымша білім беру педагогі, тәлімгер, әлеуметтік педагог мамандары пайда болды. Бұлардың әрқайсысының білім беру үрдісінде өзіне ғана тән қызметтік мазмұны мен өзіндік орны бар. Қоғамға, мектепке керек бұл мамандықтың қыр-сыры, қызмет ерекшелігі жан-жақтылықты талап етеді. Ең алдымен жалпы білім беретін мектептердегі әлеуметтік педагог жұмысына арқау болатын негізгі міндеттерінің бірі.

Атап айтқанда, оқушылардың бос уақытын ұйымдастыруда отбасындағы қолайсыз жағдайлар, өмір сүру қабілетінің жоқтығын емес өз қатарларымен дұрыс қарым – қатынас жасай алмауы, отбасы мен мектептің байланысы, ата – ананың баласының жеке тұлға ретінде қалыптасуына тиімді бағыт – бағдар беруіне ықпал етуге ұйымдасқан жұмыс қажеттілігін дәлелдеп келеді. Әлеуметтік педагог пен психологтың бірлескен іс- әрекет жұмыстарын жоспарлағанда төмендегі бағыттар ескеруі тиіс:

- жасөспірімдермен жұмыс жасауда оның дамуына теріс ықпал ететін жолдардың алдын алу бағыты, яғни оқушылардың бойындағы жағымсыз қылықтарды анықтап, оны болдырмау;

- бала тәрбиелеу сапасының жоғарлауына педагогикалық тұрғыдан ықпал ету;

- психологиялық алдын алу және түзету жұмыстарын жүзеге асыру;

- отбасымен жұмыс, «қиын топтағы» оқушылармен жұмыс жүргізу.

Әлеуметтік педагогтың мектепте іс – әрекетінің мынандай бағыттары болады. Олар: диагностикалық, ұйымдастырушылық, болжамдық, алдын алу, ұйымдық байланыстық, қорғаушы, әлеуметтік – психологиялық.

«Ерекше назардағы» балаларды «қиын топ» ретінде емес, қайта қоғам тарапынан көмек қажет етуші бала ретінде түсіну қажет. Біздің мақсатымыз осындай балалар мен жеке жұмыс жасап, олардың себебін дұрыс түсіне отырып, педагогикалық – психологиялық көмек беру. Қорыта келе, өскелең ұрпақты қоғамдық өмірге қатыстыру, жеке тұлғалық қасиетін дамыту және оны қоғамда толық мәнді өмір сүруге дайындау тұлғаны әлеуметтендірудің негізгі шарттары болып табылады деуге болады.

Отбасы тәрбиесі және оқушының әлеуметтік аман - саулығы

«Адам баласыз аман өсіреді, кімде-кім жаман болса, оның замандасының бәрі кінәлі» дегендей Абай атамыз айтқандай жас ұрпаққа сапалы білім мен ұлағатты тәрбие беру, өміріне жолдама алуына барлық жағдай жасау үшін білім беру ісін әлеуметтендірудің маңызы өте зор. Осы орайда оқушының аман-саулығы көрсеткішін анықтайтын матрицасы.

Әлеуметтік педагогикадағы «отбасы» түсінігі әлеуметтік педагогтың қызметі балалардың дамуы мен оны қорғауды қамтамасыз ету заңына негізделген. Әлеуметтік педагог сонымен қатар өз қызметінде Қазақстан Республикасы «Білім туралы» заңын, басқа да нормативтік актілермен

құжаттарды басшылыққа алады. Қоғам мен отбасы, бала тұлғасы жүйесіндегі аралық келістіруші бола отырып, тәрбиеленушінің қалыптасуына, балалар мен ересектер арасындағы гуманистік, рухани-адамгершілік қарым-қатынастарға ықпал етеді.

Отбасы – жасөспірімдерді әлеуметтендірудегі өте маңызды институт. Бұл баланың дамуы мен жеке өмір сүру ортасы. Ол мынадай өлшемдермен анықталады: әлеуметтік –мәдени, әлеуметтік –экономикалық. Осыған орай әлеуметтік педагогтың ата-аналармен жүргізілетін жұмысы аса маңызды болып саналады. Ол отбасындағы жағдайлар туралы толық мәлімет ала отырып, бала тәрбиесіне байланысты ата-аналармен ынтымақтаса, оларға кәсіби педагогикалық көмек көрсетеді. Педагог пен ата-ананың үнемі ынтымақтаса отырып, әр кезеңде атқаратын міндетінің бірі қалыптастыру болып табылады.

Әлеуметтік педагогтың отбасымен бірлесе әрекет етуін ұйымдастырудағы мүмкіндіктер: өз балалары мен сынып оқушыларын тәрбиелеуде этнопедагогикалық потенциалын анықтау мақсатында отбасын зерттеу; өз балалары мен сынып оқушыларын тәрбиелеуге қажетті ата-аналардың адамгершілік, әлеуметтік мүмкіндіктеріне қарай отбасыларын топтарға бөлу; халықтық педагогика дәстүрлері негізінде әлеуметтік педагог пен ата-аналардың бірлесе әрекет ету бағдарламасын жасау; өзара тәрбие қызметіндегі ағымдағы нәтижелерді зерттеу; әлеуметтік педагог төмендегі ережелерді сақтауы тиіс ата – аналар мен балалар өзін зерттеу объектісі ретінде сезінбеуі тиіс; зерттеу мақсатты, жоспарлы, үздіксіз, және жүйелі жүргізілуі тиіс; зерттеу әдістері дәстүрлі тәрбие әдістерімен байланысты болуы тиіс; әлеуметтік педагогтың ата-анамен жұмыстарының нәтижелері: ата-ананың бала тәрбиесінде жауапкершілігін арттыру; ата-ана бала құқығын, өз құқықтарын қорғауды пайдалануда кәсіби сауаттануы; ата-ананың психологиялық, педагогикалық тұрғыдан сауаттылық деңгейінің жоғарылауы; ата-ананың мектеппен, сыныппен қарым-қатынасының жақсаруы; баланың зиянды әдеттерден аулақ болуының жауапкершілігі жоғарылауы, яғни ата-ана баласына салауатты өмір салтын үнемі насихаттауы.

Қорытындылай келе, бүгінгі қоғам алдындағы мақсат – өмірдің барлық саласында белсенді шығармашылық іс-әрекетке қабілетті, еркін тұлға тәрбиелеу. Ол үшін бала тәрбиесі мен айналысатын отбасы балабақша, мектеп, қоғам және жұртшылықтың тәрбие кіріктіріліп жүзеге асуы тиіс. Өйткені, отбасына мектен тарапынан білікті көмек қажет. Педагогтар мен ата-аналардың өзара әрекетінің арқасында ғана оқушы тұлғасын дамыту мәселелерін табысты шешуге болады.

Жаңартылған білім мазмұнындағы ерекшеліктерді түсіндіру мақсатында ата-аналармен өткізілген жиналыстың үлгілік жоспарын назарыңызға ұсынамыз.

Тақырыбы: «Табысты оқушы – заман талабы»

Мақсаты: ата –аналар бағалау түрлерімен (критериалды бағалаудың түрлері-қалыптастырушы (формативті) және жиынтық (суммативті) бағалаудың түрлерімен танысады, жаңаша бағалаудың тиімділігі туралы ақпарат алады.

Күтілетін нәтиже: ата – аналар бағалаудың түрлерімен танысады, мұғалімдер пайдаланатын бағалау түрлері туралы біледі.

Негізгі ұғым: қуаныш сезімін ояту. Балаларының теріс әрекетке түрткі болатын жаман әдеттен арылту жолдарын қарастыру.

– ата-аналарға балаларына ықпал ету арқылы баланың өзіне сенімін нығайту,

– балаларын бағыттау, бағалаудағы әдістер туралы түсініктерін қалыптастыру.

Ресурстар: интернет-ресурстар, презентациялар

Құрал- жабдықтар: АКТ, маркерлар, плакаттар, бояу, слайд

Жұмыс кезеңі:

Күн тәртібінде:

1)1.1. Ата-аналармен тренинг: Амандасу.

1.2. Топқа бөлу.

1.3. Топ ережелерімен таныстыру.

2) Ой қозғау «Сиқырлы сандар»

3) Топпен жұмыс.

4) Сергіту сәті.

5) Бағалау.

6) Постер.

7) Рефлексия.

1.1. Тренинг: «Бумба-Юмба» жаттығуы.

Біз сіздермен Юмба тайпасына қоршауға түсіп қалдық. Ол тайпаның дәстүрі, салты бойынша былай амандасу керек. Қазір кең шеңбер жасаймыз. Бір-бірімізге қарама-қарсы тұрып, екі қолдарыңызды жоғары көтеріп алақандарыңызбен бір –біріңізді үйкелейсіздер.

1.2.Топқа бөлу.

2.1.Бес түстен тұратын таспабау арқылы топтарға бөлу.

2.2.Топ ережелерімен таныстыру

Жұмысқа кірісер алдында мен сіздерді мынадай ережелер мен таныстырып кетсем:

– Әр ата- ананың сөйлеуге құқы бар,

– Барлығымыз ортақ жұмыс істегендіктен, біздер де көрермендер жоқ.

– Балаларымыз бір сыныпта оқыған соң барлығымыз доспыз, тәрбиелі де мәдениетті адамдармыз.

– Өзіміздің де өзгенің де құпияларын сақтай аламыз.

– Біз бір- бірімізге сенеміз.

3.Ой қозғау: «Сиқырлы сандар» (1-5 сандар)

Сіздердің өмірлеріңізде бұл сандар қай жерде кездеседі?

Мұғалім: Жаңағы сәтте өздеріңіздің балалық шақтарыңызды, студенттік шақтарыңызды және күнделікті өмірдегі бір сәттеріңізді еске алып көрдіңіздер.

1-топ: Ең алғашқы алған бағаларыңызды еске түсіріп көріңіздерші.

Сол кезде қандай сезімде болдыңыздар? Ойлаңыздаршы, ондай сезім неден туындады.

2-топ: Ата- аналарыңыз төмен баға алғанда қалай қабылдады?

3-топ: Сіздердің кездеріңізде мұғалімдер қандай сөздер айтып, қалай ынталандыра білді? Осындай сөздерді естігенде қалай сезіндіңіздер?

4-топ: Ұстазыңыздан алғаш естіген қандай мадақтау сөздері естеріңізде қалды?

Топта ақылдасуға 1 минут уақыт беріледі. Әр топтың бір мүшесі өз ойымен бөліседі. (Мадақтау)

4.Топпен жұмыс:

1-топ:Бағалаудегеніміз не?

2-топ:Бағалау не үшінқажет?

3-топ: Білім не үшінкерек?

4-топ: Білімді оқушы қандай болу керек?

(Мадақтау)

5.Сергіту сәті: Қызыл гүлім-ай

6.Тапсырма: Ата-аналар, сіздер қазір көбелектің суретін саласыздар. 5 минут қана уақыт беріледі, алдарыңыздағы бояудың сан түрін пайдаланып, әдемі көбелектің суретін бейнелеңіздер.

Ендігі кезеңде суреттеріңізді бір -бірлеріңізбен ауыстырып бағалаңыздар.

-Бағалаңыздар. Топтар қойған бағаларды қорғайды.

-Неге осындай баға қойылды?

-Баға қойғанда неге көңіл бөлінді?

Мұғалім: Ата-аналар,сіздердің салған суреттеріңіздің ішінен ең жақсы бағаға лайығын тауып, өз бағаларыңызды бердіңіздер. Ал мұғалім үшін де оқушы еңбегін, жұмысын бағалау өте қиын іс. Барлық талапқа сай келсе ғана оқушы жақсы баға алады. Дегенмен кейбір кеткен кемшіліктер үшін де оқушы еңбегіне сай бағаланады. Баға бала көңіліне әсер етеді. Осыны жеңудің жолы қандай? Көбінесе жақсы баға қоймаған мұғалімді кінәлап жатамыз. Ал оқушыны қалай бағалау керек?

-Келесі сәтте тақтаға назар аударыңыздар.

Критериалдық парақты пайдаланып тағы бір рет баллдарды қоюларыңызды сұраймын.

Көбелек суретіне қойылатын критерий: (слайдтан көрсетіледі)

1. Суреттің бетте орналасуы-1 ұпай

2. Суреттің көлемі-1 ұпай

3. Бояуының қанықтығы, дұрыс боялуы-1 ұпай

4. Қанаттарының симметриялы болуы-1 ұпай

5. Барлық мүшелерінің болуы-1 ұпай

6. Қазіргі жанартылған білім мазмұнында атап көрсетілген «Бағалау критерийі» бойынша бастауыш сынып мұғалімі Ахбалина Рахима Оспанқызына сөз кезегін береміз.

7. Постер жасау

Құрметті ата –аналар, бүгінгі жиналысымызда бағалаудың бір неше түрлерімен танысып жатырсыздар. Осы түсінген ойларыңызды жинақтай отыра постер жасауларыңызды сұраймыз. Әр топ постерларын қорғайды.

8. Байлаулы бала (тренинг):

Бір ата-ана ортаға шығады. Төмендегідей сұрақтар қойылады.

Сіз балаңызбен көл жағасына бардыңыз. Балаңыз суға қызыққаны соншалық суға қарай жүгіріп кетті. Сіз қалай тоқтатасыз? (аяғы байланады)

Қарасаңызб алаңыз адамдардың тастап кеткен темекінің тұқылын жинап алып, сонымен ойнап отыр. Сіздің әрекетіңіз? (қолы байланады)

Жұмыстан шаршап келсеңіз бала теледидардан атыс-шабыс, бір сөзбен айтқанда өз деңгейіне келмейтін кино көріп отыр. Сіздің әрекетіңіз? (көзі байланады)

9.Рефлексия.

Мектеп-кеме, білім - теңіз. Осы білім теңізіндегі кемеде әр қайсылыларыңыздың балаларыңыз бар екен. Әр ата-ана өз баласының біліміне алаңдаулы.Қай ата –ана болса да өз баласының болашақта білімді азамат болуын қалайды. Сондықтан, бәріміздің тілегіміз білімді тұлға қалыптастыру.Көптің тілегі - көл демекші, өзіміздің жүрегімізде,көңілімізде жүрген тілектерімізді балаларымызға жолдасақ. Жүрек- ол сезім, алақан – ол жылулық, күн – ол жарық сәуле.Олай болса алдарыңызда жатқан күннің,жүректің, бейнелеріне балаларыңызға тілектеріңізді жазып, білдірулеріңізді сұраймыз.

«Күн шуағы» өздерінің тілектерін жазады.

«Бала» моделін құру.

Плакатқа «Бала» моделін жасау.

Ата-аналар жиналысының қаулысы:

1.Оқушыда сапалы білім мен тәрбие болу үшін мектеп және ата-ана тығыз байланыста болуы қажеттігін басшылыққа алынсын;

2.Критериалды бағалау бойынша әрбір ата-ана тарапынан балаға қолдау көрсетілсін.

Әдебиеттер

1. Баймұқанова М.Т. Отбасымен әлеуметтік педагогикалық жұмыс. - Астана , 2005. - 21 б.
2. Ибраимова Л.Қазақ халқының отбасылық тәрбиесі. –Алматы, «Нұрлы әлем», 2005. - 56 б.
3. Әуелбай М.А. «Ақбастау» рухани тазалық бағдарламасының авторы. Жанұя мен мектептегі тәрбие. 2011-2.
4. Жарықбаев Қ. Ақылдың кені. –Алматы: Қазақстан,1991.-256 б.Б.Қ.Игенбаева.
5. Мен –Адаммын.-Алматы: Дәуір, 2000.-128 б.

ВОСПИТАНИЕ ГРАЖДАНСКОЙ АКТИВНОСТИ И ПАТРИОТИЗМА УЧАЩИХСЯ ПОСРЕДСТВОМ ЗАНЯТИЙ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНЫМ ТВОРЧЕСТВОМ

Бесчаснова Е.В.

КГКП Детская Школа Искусств п. Топар
Абайский район, Карагандинская область, Республика Казахстан

В современном Казахстане наметился переход к укреплению государственности, возрождению культурно-исторических и гражданско - патриотических традиций.

Для формирования гражданской активности и патриотизма в современном мире, благоприятные условия имеются в дополнительном образовании, поскольку оно ориентировано на способности и потребности ребенка, личные интересы, способствует творческому развитию, создает необходимые условия для деятельности и проявления активности.

С чего начинается патриотизм? С любви к родному краю. Просто и понятно любить свой дом, село или город, в котором родился; народ, частью которого является; язык, на котором говорят твои соплеменники и с помощью которого приобщаются к мировой культуре; историю, которая позволяет проследить путь становления, развития своего Отечества и многое другое, что составляет определение понятия «патриотизм».

Трудно выделить тематику занятий по изобразительному искусству, приоритетной задачей которых, являлось бы, патриотическое воспитание, воспитание любви к Родине, так как почти все занятия имеют такие задачи. Программа по изобразительному искусству включает в себя задания по обеспечению воспитания гражданственности, толерантности, патриотизма.

И благодарным материалом в этом отношении является тематическое рисование и иллюстрирование. В первом классе по предмету станковая композиция мы с ребятами познакомились с очень интересной темой: «Иллюстрация к фольклорному произведению» (к сказке, пословице, песне, загадке и т.д.). Работая над этой темой, мы рисовали по представлению, воспроизводя не то, что видим перед собой, опираясь не на зрительное восприятие, как при рисовании с натуры, а на имеющийся у нас запас знаний и зрительных представлений о тех предметах, которые мы рисовали. Рисование на темы расширяет круг наблюдений ребенка, что имеет большое значение в плане общего его развития.

В основе рисование по воображению и представлению лежит работа памяти, мышления, а также предшествующие наблюдения и рисование с натуры. Предметом изображения служит весь окружающий мир. Очень хорошо способствует развитию воображения и наблюдения тема, которую мы проходим во втором классе: «Казахские национальные традиции в проведении праздника Наурыз».

Кроме того я стараюсь выводить детей на пленэр, где они рисуют с натуры. Рисование с натуры является методом наглядного обучения и дает прекрасные результаты не только в деле обучения рисунку, но и в деле общего развития ребенка. Рисование с натуры приучает мыслить и целенаправленно вести наблюдение, пробуждает интерес к анализу натуры и тем самым подготавливает ребенка к дальнейшей учебной работе.

Ну и конечно же, ребята очень любят лепить. Лепка – очень важное занятие для ребенка, которое развивает творчество, мелкую моторику рук, пространственное мышление, понятие о цвете, форме предметов. Кроме того, лепка благотворно влияет на нервную систему в целом. Занимаясь лепкой из глины, пластилина, соленого теста мы создаем прекрасные композиции. На уроке скульптуры в 4 классе мы с ребятами готовили работы для Республиканского конкурса на тему: «Мой Казахстан», у ребят получились очень красивые барельефы. Они в своих работах отобразили всю красоту своей страны. В итоге мы заняли призовые места.

На уроках Декоративно-прикладного искусства решается широкий круг задач, как познавательных (познакомить с мастерами, промыслами и их технологией), так и воспитательных (научить ребенка гражданственности, патриотизму, гуманизму, творчеству, научить определять художественную ценность произведений, вырабатывать умения, навыки, необходимые в такой работе. На уроке прикладной композиции ребята проходят такие темы как: «Художественная роспись по дереву, по стеклу, по керамике», «Папье-маше», «Батик» и т.д..

А на уроках истории изобразительного искусства я провожу беседы о художественных музеях и знакомя с творчеством казахских художников. При изучении искусства и культуры казахского народа я не обошла вниманием такие темы как: «У истоков возникновения искусства Казахстана», «Древние памятники и культовые сооружения на территории Казахстана» изучаемые в рамках предмета история изобразительного искусства 4 класс. Изучение этих тем научили детей анализировать, проводить аналогии с окружающим миром, знакомить с творчеством Казахских мастеров, таких как Абиляхан Кастеев, Исмаилов Аубакир, Кенбаев Молдахмет Сыздыкович, Наурызбаев Хакимжан Исмаханович, их ролью в мировом искусстве. Все темы занятий, которые я провожу, косвенно или напрямую связаны не только с изучением творчества художников, но и с изучением традиции, обычаев, культуры разных народов (в том числе и казахского народа), что позволяет развивать любовь к Родине, своему народу и культуре.

Большое количество занятий направлены на развитие патриотических чувств у учащихся, такие, как: «Наследие предков сохраним и приумножим», «Внутреннее убранство юрты», «Сложный мир исторической картины. Из истории родного края». Такие темы всегда находят нужный отклик в сердцах ребят, волнуя их воображение, что, несомненно, посеет первые семена любви к родной земле.

При изучении темы «Жанр пейзаж в изобразительном искусстве» живопись 1 класс, предлагаю учащимся выполнить творческую работу на тему: «Мой край». Ребята создают композиции, выражая свое трепетное отношение к родной земле, тем самым выражая любовь к Родине.

Излишне, наверное, говорить об обогащении занятий музыкой и литературным материалом.

Под звуки музыки "Шум леса" читаю стихотворение Смирнова:

Есть просто храм, есть храм науки.

А есть еще природы храм –

С лесами, тянущими руки,

Навстречу солнцу и ветрам.

Он свят в любое время суток,

Открыт для нас в жару и стынь,

Входи сюда, будь сердцем чуток,

Не оскверняй ее святынь.

Так я начинаю урок по теме: «Пейзаж-настроение. Природа глазами художника» в 6 классе. «Как прекрасна природа, посмотрите на ее красоту, на леса, поля, горы и реки» - говорю, обращаясь к выставке рисунков и фотографий. Обращаю внимание детей на то, что человек - часть природы, но это одухотворенная ее часть. Духовные потребности человека тесно связаны с осознанием вечной и неиссякаемой красоты природы. Далее привожу примеры о роли природы в жизни и творчестве Абылхана Кастеева, Исмаилова Аубакира, Ивана Ивановича Шишкина, Исаака Ильича Левитана. Показывая красоту природы, подвожу детей к проблемам экологии. «Внимание, над живой природой нависла смертельная опасность! Почему?..» Ребята приходят к выводу, что все, что нас окружает, все, что стало родным с детства, может исчезнуть, если не заботиться и не беречь. Такие уроки повышают интерес не только к изобразительному искусству, но и помогают всестороннему развитию личности школьника, воспитывают любовь к Родине через красоту природы.

Об истоках возникновения нашего Отечества мною было проведено занятие на тему: «Казахский фольклор в художественных образах» станковая композиция 3 класс, где ребята в полной мере знакомятся с богатством языка, разнообразием социальных типов, мудростью, поучительностью и юмором в казахских сказках, эпосах и других произведениях устного народного творчества.

Вместе с тем, воспитание патриотизма – это неустанная работа по созданию у школьников гордости за свою Родину и свой народ, уважения к его великим свершениям и достойным страницам прошлого. Многого должна сделать школа: ее роль в этом плане невозможно переоценить.

Художественное воспитание, позволяет ученику реализовать себя как личность, проявить свои индивидуально-творческие способности, даёт уверенность ребёнку в своих силах, повышает степень гражданской устойчивости подрастающего поколения.

И именно для того, чтобы мои ученики могли реализовать себя, проявить свои индивидуально-творческие способности и почувствовали уверенность в своих силах, мы принимаем участие во многих Международных, Республиканских, Областных, Региональных и Районных конкурсах.

Решая проблему гражданского воспитания, я сосредотачиваю внимание учащихся на формировании ценностного отношения к происходящим явлениям общественной жизни в стране. К значимым датам мною организовываются выставки детских работ. Только за прошедший год нами были оформлены следующие выставки: «Волшебный мир детства», посвященная Дню Знаний; «Я и моя страна», посвященная Празднику Первого Президента РК; «Әнге қосам, елім менің Қазақстан -Тебя воспеть хочу, мой Казахстан», посвященная Дню Независимости РК; «Чудесный мир красок», посвященная Дню 8 Марта; «Праздник Весны-Наурыз мейрамы!», посвященная празднику Наурыз.

К празднику Первого Президента РК мы с ребятами готовим выставку рисунков на тему: «Астана ЭКСПО-2017» «Энергия будущего». Фантазия детей безгранична, рисунки получаются самыми разнообразными, яркими и красочными.

Большую работу провожу с одаренными детьми. Персональные выставки работ этих детей выставляются не только в школе, но и в районе.

Мои ученики занимаются проектной деятельностью. Работая над проектной деятельностью, дети учатся творческому поиску, самостоятельности, сопереживанию, работе в коллективе. Во время выполнения творческой работы проявляются индивидуальные особенности учеников, появляется интерес к открытиям, исследованиям. Ученики выбирают задания по душе: кто-то делает фотографии, кто-то рисует пейзажи, но каждая работа - творчество, в каждую работу вложена душа ребенка. Учащиеся 4 класса защитили проект на тему: «В голубом царстве, в подводном государстве», где они в полной мере раскрыли всю красоту подводного мира и пришли к выводу, что природу нашей Родины нужно беречь. В этом году дети работают над проектом: «Роль этноса в музыкальном и изобразительном творчестве». Ребята ведут поисковую деятельность по сбору информации. Результаты проекта будут представлены на школьном семинаре Областного уровня.

Кроме того, дети с удовольствием участвуют в мастер-классах и открытых уроках: «Цветочная фантазия», «Стилизация формы и декоративность цвета в изобразительном искусстве», районных и областных семинарах: «Развитие творческого потенциала дошкольников в изобразительной деятельности средствами пластилинографии, «Внедрение ценностей «Мәңгілік Ел» в дополнительном образовании». «Сувенир» стиль «Декупаж»» проводимыми в нашей школе.

И я совершенно согласна с мнением исследователей о том, что гражданское образование – это не школьный предмет, а все что нас окружает, атмосфера школы, совместные с взрослыми дела и проекты, а так же и реальное участие в жизни своего села, своей страны. Жизнь покажет, какими хозяевами страны будут наши нынешние школьники. Думаю, если дети с удовольствием

выполняют творческие работы, любят красоту, гордятся своей страной, берегут природу, значит можно быть спокойным за будущее Казахстана.

Литература

1. <http://www.dissercat.com/>
2. <http://www.portal-slovo.ru/>
3. <http://www.dgpu.ru/>
4. Программы общеобразовательных учреждений. Изобразительное искусство для 2,5,9 класса. Под ред. Б. М. Неменского,- М.: Просвещение, 2009

ОТБАСЫ – РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕ БЕРУ НЕГІЗІ

Бижанова Гулайым Газизовна
Ақтөбе қ. №42 орта мектебі
Ақтөбе обл., Қазақстан Республикасы

Нугманова Анар Минаменовна
Ж.Жүсібалиев ат. қазақ ОМ
Ақтөбе обл., Ойыл ауд., Қазақстан Республикасы

мақсаты өркениетті елдер қатарына көтерілу болса, оған қол жеткізудің негізгі жолы әлемдік білім кеңістігінен орын алу болып табылады. Ұлттық білім беру жүйесін жаңа арнаға бұру, нәтиже мен сапаға бағыттау, бәсекеге қабілетті тұлға тәрбиелеу қажеттілігі міндеттейді.

Қазір біздің өмір сүріп отырған қоғамдағы білім сапасының басты мақсаты – әр оқушы өзінің және қоғамның мүддесіне өзін-өзі белсенді етуге дайын, өзгермелі даму үстіндегі ортада өмір сүруге бейім, бәсекеге қабілетті және күзиретті, шығармашылық, білімді тұлға қалыптастыру болып табылады.

БҰҰ-ң бала құқығы туралы Конвенциясын, ҚР Ата заңы, ҚР Білім беру туралы, Бала құқығын қорғау туралы заңы, Неке және отбасы туралы, тағы басқа да заңдармен таныса отырып, кеңінен насихаттау көзделген.

ҚР Конституциясында «Балаларына қамқорлық жасау және оларды тәрбиелеу – ата-ананың табиғи парызы» деп отбасының міндеті анық көрсетілген. Отбасы – баланы жақын әлеуметтендіру ортасы қатарында өмірдің мақсаты, оның құндылықтарын біліп, өзін қалай ұстау керектігі туралы алғашқы мағлұматтарды береді және онда басқалармен қарым-қатынас орнатуына іс жүзінде дағдыланады. Қазіргі заманда отбасының құрылымы өзгеріп, ондағы мүшелер саны азайып, бала саны да кеми түсті. Қоғамдағы әлеуметтік, мәдени, экономикалық жаңғырулар әр түрлі сипаттағы әлемдік деңгейдегі ақпарат алмасу, отбасы мүшелерінің арасындағы қарым-қатынас сипатына да өз әсерін тигізіп отыр.

Осы заманның тағы бір ерекшелігі: толық емес отбасылар көбейіп, туысқандық байланыстар әлсіреді. Сондықтан олар бала тәрбиесіне туысқандық сипаттағы жауапкершілігі де төмендеді.

«Баланың құқы жөніндегі конвенцияда» /1989/ отбасында баланың құқын қорғау, оған қамқорлық жасау көрсетілген. Отбасындағы жас ұрпақтың

тұлғалық қасиеттерінің қалыптасуына ата-ананың, отбасы мүшелерінің қарым-қатынасындағы мейірімділік пен махаббат қажет. Толық мәнді отбасы болу үшін ата-ананың және басқа отбасы мүшелерінің береке-бірлігі, түсіністікті сақтауы, сонымен қатар әр отбасы мүшесінің құқығы қорғалуы тиіс. Отбасы адамзат қоғамының ең шағын бейнесі. Қоғамда отбасы екі қызмет атқарады, оның бірі – дүниеге ұрпақ әкелу, екіншісі – дүниеге келген сәбиді тәндік жағынан дамытуды қамтамасыз етіп, өмір бойы рухани жағынан жетілдіріп, оны тұлға ретінде қалыптастыру. Отбасы тәрбиесі қоғамдық өзгерістермен тығыз байланысты. Сондықтан ол қоғам мүддесіне қызмет етуі тиіс. Отбасы ең алғашқы тұлғаны дамытатын әлеуметтік орта. Отбасында баланың тұлғалық қасиетіне ықпал ететін көптеген жағдайлар болады. Мәселен, отбасы мүшелерінің мәдени деңгейі баланың түрлі әлеуметтік құндылықтарды игеруіне игі әсер тигізеді. Баланың отбасындағы тұлғалық қасиетін жетілдіретін жағдайдың бірі – отбасы ішілік және отбасынан тысқары атқаралатын еңбек. Отбасындағы күнделікті тұрмыс қажеттілігін қамтамасыз етуден туындайтын еңбек баланы әлеуметтік қатынасқа түсіріп, оны ересек өмірге тәрбиелейді. Сондай еңбектің барысында баланың жауапкершілігі артып, еңбек ету қажеттігін түсінетін болады. Отбасы тәрбиесі кешенді педагогикалық мақсаттылық арқылы іске асады. Ғасырлар бойы қазақ отбасында сақталған тәлімдік дәстүрлер мол. Сол дәстүрлер сабақтастығы бүгінгі бала тәрбиесінде жалғасын табуы тиіс. Отбасында халықтың рухани-интеллектуалды мұраларын, мәдени құндылықтарын жандандырып, рухани ұлттық сипаттағы мінезді қалыптастыруды көздеу өмірдің талабынан туындап отыр.

«Отбасы адамның өте маңызды, өте жауапты ісі. Отбасы өмірді кемеліне келтіреді, отбасы бақыт әкеледі, бірақ әрбір отбасы, ең алдымен мемлекеттік маңызы бар зор іс болып табылады», -деп көрнекті педагог А.С.Макаренко анықтама берген болатын. Яғни, отбасы-қоғамның маңызды буыны және өзінше бір кішігірім ұжым ретінде бала тәрбиесінде шешуші рөл атқарады.

Бала тәрбиесі қай халықта болмасын, қасиетті де ұлағатты іс. Сонау ертедегі Шығыс елдерінде бала тәрбиесіне үлкен мән берген. Баланың бойында қайырымдылық, әділдік, адалдық, сыпайылық, имандылық, төзімділік секілді адами қасиеттерге тәрбиелеу арқылы бала жанын ізгілендіру міндеті бүгінгі заманға қойып отырған өткір мәселе.

Мағжан Жұмабаевтың пікірінше, тәрбиені: жан, ақыл, сұлулық және әдеп-құлық тәрбиесі деп төрт салаға бөлген. «Балам адам болсын дейтін ата-ана осы төрт тәрбиені дұрыс орындасын» дейді. Ұлы Абай атамыз: «Адамның мінезін өзгертуге болмайды деген адамның тілін кесер едім» деп тәрбиелеу арқылы баланы өзгертуге болатындығын айтып кеткен.

Шыр етіп туған күннен бастап бесіктегі балаға үн қатып, тілге тартқан. Бұл – үлкен тәрбиенің басы. Сәбидің жүріп, сөйлей бастағаннан әдепке, мәдениетке баулу, жақсыдан үйренуге, жаманнан жиренуге тәрбиелеу – отбасынан басталар мақсатты халықтық педагогикалық заңдылығы. Адам иманына тілдің, сөздің тигізетін ықпалы үлкен. Ислам мәдениетінде тіл ілімі, сөйлеу мәдениетіне ерекше жауаптылықпен қарайды. Тілдесу мәдениетін бағалай білетін

халқымыз: «Тау мен тасты жел бұзар, адамзатты сөз бұзар» деп сөздің маңызын тани білген.

Құранда «Аллаһ жаман сөздің жария болуын жақсы көрмейді» –деп бұрыс сөйлеуге тыйым салады. («Ахзаб» 70-71 аяттар): «Әй мүміндер, Алаһтан қорқыңдар да дұрыс сөз сөйлеңдер. Аллаһ істеріңді оңалтып, күнәларыңды жарылқайды». Құраннан нәр алып және оған амал еткен бабаларымызда тілдің тәрбиелік мәнін ашып, келетін зияннан сақтандырған.

Тәуелсіздіктің туы тігіліп, жаңа қоғамда бүлдіршіндерімізді ұлттық тәлім-тәрбиеде тәрбиелеп, ата-дәстүрімізді қайта жаңғыртуды алдымызға міндет етіп қойдық. Осы тұста халық бойындағы қасиет кейде жер астында жатқан алтын, гауһар тас іспеттес. Алтын қазына жер бетіне шықпағанмен, қазыналық қасиетін жоя ма? ... Кезі жеткен сәтте күндей жарқырай шығып, жалт етеді.

Қазақтың ұлы ойшыл ғұламаларының бірі Ж.Баласағұн өзінің «Құтты білік» дастанында балаға тәрбиені отбасында бер, «Ақ маңдайлы ұл-қыз туса, үйінде өсір, бөтен жерде қалдырма»деп, келер ұрпаққа өсиет ете отырып, баланы жас кезінен білім мен өнерге, еңбекке баулу арқылы жаны мен тәні сабақтас жетілген парасатты ұрпақ өсіретінімізді атап көрсеткен.

Қазақ табиғатында отбасы иелері балаларының алдында өздерінің тіршілік әрекетінде барлық адамгершілік қасиеттерін, үлгісін көрсете білген. Сондықтан ата-ана балаларын тұрмыс пен салтқа бейімдеп, «Шеше көріп тон пішуге, әке көріп оқ жонуға» баулитын болған. Осылайша ұрпақтың отбасы тәрбиесі ешқашан күн тәртібінен түскен емес. Соңғы кезде қазақ халқының табиғатына тән, ана сүтімен сүйекке сіңген ізгі әдеп-ғұрыптардан тыс қалып бара жатқандаймыз.

Қорыта келе, «Кереметтің кереметі – жақсы тәрбиеленген адам» дегендей, ұлттық рухын биік ұстайтын ұрпақтарымыз көп болсын дегіміз келеді.

Әдебиеттер

1. Аймауытов Ж. Психология. – Алматы: Санат, 1995, - 312 б.
2. Гласс Дж., Стэнли Дж. Статистические методы в педагогике и психологии. Пер. с англ. Л.И.Хайруовой. –М.: Прогресс, 1976.-496с.
3. Оразбекова К.А. Ұлттық психология мен халық тәрбиесі болашақтың бастауы хақында. – Алматы: Дәуір, 2000. – 544 б.
4. Боравиков А.А. Математическая статистик, Оценка параметров и проверка гипотез. – М.: Наука; 1984.-472с.
5. Нұрғалиева Г.Қ., Құсайынов А.Қ., Мусин Қ.С. Салыстырмалы педагогика. – Алматы: Рауан, 1999.-176 б.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРГЕ ЖЕТУДЕГІ ЖАНҰЯ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ

Байханова Л.А.

Теміртау қ., «№ 10 ЖББОМ» КММ

Елбасы Н. Назарбаев 2012 жылғы 27 қаңтардағы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына арналған жолдауында мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша бесжылдық ұлттық жоспарды қабылдау жөнінде нақты міндет қойды.

Аталған міндет Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті 50 елдің қатарына кіруі процесінде де маңызды болып табылады. Еліміз үшін маңызды болып табылатына стратегиялық міндетті шешу жағдайында тұлғаның ең басты функциялық сапалары белсенділік, шығармашыл тұрғыда ойлауға және шешім қабылдай алуға, кәсіби жолын таңдай алуға қабілеттілік, өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады. Бұл функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады.

Функционалдық сауаттылықты дамытудың жалпы бағдары Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында анық көрсетілген. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның физикалық құбылмалы әлемде әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алуға қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады.

Білім беру жүйесі жыл сайын әр түрлі өзгерістерге ұшырап отыр. Бұл өзгерістердің басты мақсаты - өсіп келе жатқан ұрпақты жан-жақты дамыған, құзыретті азаматтар етіп тәрбиелеу. Осы мақсатқа жетуге функционалдық сауаттылық көмектеседі.

ЮНЕСКО-ның анықтамасына сүйене келе сауаттылық деген сөз тұлғаның оқу, түсіну және күнделікті өмірге қатысы бар қарапайым қысқа мәтіндер құрастыра алуы екен. Сондай-ақ сауаттылық деп әлеуметтік қатынастар жүйесінде қалыпты өмір сүруін қамтамасыз ететін минималдық дағдылар жиынтығы. Белгілі бір жағдайларда бұл дағдылар жиынтығы әр түрті деңгейде болатындығына байланысты қазіргі білім беру тәжірибесінде **«функционалдық сауаттылық»** термині қолданылады. Бұл терминнің анықтамасы - адамның сыртқы қоршаған ортамен қарым-қатынас орната алуы және ол ортаға жылдам бейімделуі.

Ал сауаттылықты бастапқы білім қалыптастырады (3-12 жас аралығы). Осыған сәйкес бастапқы білім маңызды білімділік дағдыларын меңгерудің минималдық деңгейін қалыптастыру факторы ретінде түсінеміз. Алған білімі маңызды білімділік талаптарын қанағаттандыру керек. Бұл талаптар өз кезегінде тұлғаның жеке қабілеттерін дамыту, қоғамды дамытуға белсенді қатысу, өзінің өмір сүру деңгейін жақсарту, проблемаларды шешудің

стандартты емес жолын таңдау және білім алуды жалғастыру қабілеттерін дамыту үшін қажет бастапқы білім алу дағдыларынан (сауаттылық, есептеу қабілеті, өз өйын ауызша айта алу, проблемалық ситуациялардан шыға алу сияқты) және бастапқы білімділік мазмұнынан (білім, құндылықтарды қоса) (базалық білімі) тұрады.

Біздің жастар өте қабілетті, тек осы қабілетті басып, жойып отыратын білім алудағы кедергілер бар. Бұл кедергілер негізінен алдымызға қойған мақсаттар мен талаптарды түсінбеуден келіп шығады.

Рейтингомания. Біздің және басқа да елдердің кез келген экономикалық немесе әлеуметтік саласында рейтингілеу індеті тарап кеткен. Мысалы, мектеп басшылары мектебінің рейтингін ойлап, мұғалімдеріне түрлі керек-керек емес іс-қағаздарын толтыртқызады, әр түрлі шараларды жасатқызады. Оның барлығы уақыт талап етеді, уақытын осындай шараларға бос кетірген педагог сабаққа дайындалуға мүмкіндігі болмайды. Нәтижесінде, білім беру сапасы төмендеп кетеді. Осы бағытта жұмыс істеп дағдыланған маманның өзінің мамандығына деген басқаша көзқарасы қалыптасады да, педагог тұтыну объектісіне айналады, нәтижесінде, сол жүйенің деградациясына әкеп соғады.

Фактілік білім – бұл шектеулі білім. Тек фактілерді білу оқушының функционалдық сауатын дамытпайды, керісінше, бұрынғысынан қарағанда төмендетіп жібереді. Ол фактілік білімді оқушы өмірде қолдана алмайды. Сондай-ақ соңғы кездері оқушылардың сыни тұрғысынан ойлауы былай тұрсын, логикалық ойлауы төмендеген. Себебі, мектептердің басты басымдықтары өзгерген, оқушыны өмірге емес, тестке дайындау болып өзгерген. Оған жоғарыда айтылған «рейтингомания» кінәлі. Оқушылар тестке дайындық үстінде олар орасан көп фактілер мен мәліметтерді жаттап шығады, бірақ ол тек факті.

Кітап оқуға баулу - қазіргі жастардың басты проблемаларының бірі. Ресми деректер бойынша мектеп жасындағы балалардың 40 пайызы әдеби мәтінді түсінуге қиналатындығы дәлелденген. Бұлар мектептен білім алса да, қызмет жасауға келгенде қарапайым жазу үлгісін білмейтіндігін көрсеткен. Бұл тек ресми деректер ғана.

Қазіргі мектеп оқушыларының (5-11сынып) ішінде 10 оқушыдан тек 1-і ғана әдеби кітап оқитын болып шығады, кейде бұл көрсеткіш одан да төмен. Мектеп оқушыларының арасында өткізілген әдеби кітап оқу мәселесі бойынша сауалнаманың көрсеткіші өте ашынарлық. Әдеби кітап оқыдық деп оқулық ішіндегі романдардың үзінділерін айтады екен, оқығандары бастауыш сыныптағы ертегілер ғана.

Кітап – білім бұлағы деп данышпан халқымыз бекерге айтпаған. Өмірінде әдеби мәтін таныған адам мәтін жазуда да, логикалық ойлауда да және ойлаудың нәтижесінде келген қорытындысында да қателеспейді. Себебі, адамда жадтың бірнеше түрі бар, оның ішінде ең маңыздысы визуалдық жад. Оқу барысында визуалдық жадта мәтіннің жазылу үлгісі сақталып қалады, кейін мәтін жазу кезінде адам өзі автоматты түрде жадында сақталып қалған жазу үлгісін қолданады.

Әлеуметтік мәселелер. Бұл мәселелер қажеттіліктерден тұрады. Абрахам Маслоудың қажеттіліктер пирамидасы бойынша ең бірінші кезекте қанағаттандырылуға тиісті қажеттілік – физикалық қажеттілік (баспана, тамақ, және т.б.), кейінгі орында материалдық қажеттілік тұрады екен (Маслоудың қажеттіліктер пирамидасы 6 сатыдан тұрады). Ал біздің демократиялық қоғамымызда негізгі қажеттіліктерді қанағаттандырмай, олардан аттап, ең соңғысы – рухани қажеттілікті қанағаттандыруға ұмтылыс өте жиі байқалады.

Оқулықтар проблемасы. Бұл проблема қалған проблемалардың туындауына себепші десек те болады. Біріншіден – оқулықтың жетіспеуі, екіншіден – оның өте төмен сапасы. Егер де ол сапалы болғанда оқимын деген адам өзі үшін тауып сатып алады. Сапасын айта кетсек, өте қиын сөз құрастыру мәнерімен жазылған (одан гөрі ғылыми кітаптар түсінікті) және керек емес нақтыланбаған мәліметтермен толтырылған, яғни бір-екі беттегі мыжыма мәліметтің мағынасы жарты бетке ғана сияды. Оны оқушы түгіл мұғалімнің оқып түсінуі қиын. Осындай мәтінді оқыған кез келген оқырманның оқуға деген ықыласы лезде жоғалады. Мұндай жазудың орнына, балаларға түсінікті болатын жазу мәнерін қолданылса, жағдай мүлдем басқа болар ма еді.

Жоғарыда айтылған проблемалардың әсерін қазірдің өзінде кейбір жағдайларда көріп отырмыз. Оған көптеген грамматикалық қателері бар түрлі журналдар мен ғаламтор беттері, көшелерде дүкендер мен гипермаркет маңдайшалары және рекламалық биллбордтар дәлел болып отыр. Бірақ, бір қызықты жағы бар. Шет тілдерінде, оның ішінде орыс және ағылшын тілдерінде жазылған мәтіндерде қателер көп кездесе бермейді. Сонда, қазақша қате жазу мансап па? Әлде бұған мектеп кінәлі ма? Әрине, бұл жағдайда мектеп кінәлі болып шығады, бірақ, ешкімнің ойына мектептің не себептен мұндай жағдайға душар болғаны кіріп шықпайды.

Балалар әдеби кітаптар оқып жатыр делік. Қазақ тілінде немесе қазақ тіліне аударылған шығармалар өте аз. Кітапханаларымызда әлемнің керемет туындыларының көбі орыс тілінде кездеседі. Қазіргі жоғары технологиялары дамыған заманда мәтін электронды түріне көшіріліп жатыр, электронды оқулықтар мен электронды әдебиет көбеюде. Қазіргі интеллектуалдық жағынан жоғары деңгейде тұрған жастар қағаз кітап оқуды ұнатпайды, оның орнына олардың мобильдік қалта компьютерлерінде электронды әдебиет болады. Бірақ, өкінішке орай олар да орыс тілінде.

Оқымысты деген түсінік бар, көпшілігіміз бұл түсінікті қате түсінеміз. Оқымысты сөзінің анықтамасы (менің ойымша) – көптеген әдебиет оқыған, жазу манері түсінікті және қатесіз, көп нәрселерден хабары бар, мәмілесі дұрыс адам. Сондай-ақ бұл адам кейбір пәндер мен ғылымдарды меңгерген болмаса да, бұл кемшілікті өзінің оқымыстылығымен жоя алады. Ал сауаты төмен (төмен деңгейлі сауаты ешқандай функция атқармайтын) адамның болашағы қараңғы. Сондықтан, болашағымыздың тамырына балта шаппай тұрып ойланайық, әлі де кеш емес!

Біз әдемнің озық елдеріндегі орта білім берудегі білімнің сапасының жоғары болуына қандай қадамдар арқылы жетті деген сұраққа жауап іздеу

мақсатында Зерттеу тақырыбы бойынша нормативтік құжаттарға мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарына, оқу бағдарламаларына, отандық және шетелдік оқу әдістемелік кешендерге талдау жасау және зерттеу арқылы PISA зерттеуінде алдыңғы қатардағы елдердің (Австралия, Финляндия, Япония, Жаңа Зеландия, Италия, Оңтүстік Корея және т.б.) көрсеткіштері оқушылардың функционалдық сауаттылығына мынадай факторлардың әсер ететінін көрсеткен.

- 1) білім мазмұны (ұлттық стандарттар, оқу бағдарламалары;
  - 2) оқытудың түрлері мен әдістемелері;
  - 3) білім алушылардың оқу жетістіктерін диагностикалау және бағалау жүйесі;
  - 4) мектептен тыс, қосымша білім беру бағдарламалары;
  - 5) мектепті басқару моделі (қоғамдық-мемлекеттік нысаны, оқу жоспарын реттеуде мектеп автономиясының жоғары деңгейі);
  - 6) барлық қызығушылық танытқандармен әріптестік принциптерге негізделген достық жағдайдағы білім беру ортасының болуы;
  - 7) балаларды оқытудағы және тәрбиелеудегі ата-аналардың белсенді ролі.
- Отбасы баланы ерте жасынан рухани құндылықтарға, тиімді және жемісті өмір сүруге баулуы қажет.

Бұл халықаралық зерттеулердің барысында оқушылардың оқу жетістіктері жанұя ресурстарының: ата-аналардың білім деңгейі, олардың кәсіптік қызметтері, үйдегі кітаптың саны, Интернетке кіру мүмкіндігі, баланың өз бөлмесінің болуы тікелей әсер ететінін көрсетті. Сонымен қатар балаларының жетістігіне, олардың дамуына, өмірдің құндылықтарын меңгеруіне, теріс іс-қимылдарын жеңе білуіне ата-аналардың қызығушылық танытуы аса маңызды факторлардың бірі екені анықталды.

Сондықтан ата-аналардың мектептің өміріне белсенді араласуын көздейтін іс-шараларды жасау қажет: ата-аналардың ассоциациясының, ата-аналардың кеңесінің құрылуы тиіс. Бұл қоғамдық институттар отбасының әрбір білім алушымен әріптестік қарым-қатынас орнатуына, бірін-бірі қолдау, мектеп пен отбасының мүдделерінің ортақ болуына мүмкіндік береді. Бұл жағдайда мектеп қызметі мен оқушылардың оқу жетістіктері туралы ақпарат толық және ашық болады.

Жалпы орта білім саласындағы халықаралық бақылау білім, ептілік және дағдылар ретінде білім нәтижесін меңгеру деңгейі мен түйінді құзыреттердің қалыптасу деңгейі жеке бағаланады. Мұндай тәсіл Блум таксономиясына негізделеді. Ол тәсіл арқылы мақсатқа жетудің 6 деңгейі көрсетілген. Мәселен, *1. Білім.*

Бұл категория нақты фактілер мен бүкіл теорияға дейінгі оқылған материалдарды еске сақтаумен және қайталап көрсете білумен шектеледі. Оқушы терминдерді, нақты фактілерді, негізгі түсініктерді, ережелер мен ұстанымдарды қайталап көрсете біледі.

2. Түсіну

Түсінудің негізгі көрсеткіші ретінде материалдарды айтудың бір түрінен екінші түріне айналдыра білуді, құбылыс пен оқиғалардың даму бағытын жорамалдай білуді айтуға болады. Оқушы фактілерді, ережелерді, принциптерді түсіндіре біледі; сөзбен айтылған материалдарды математикалық формулаларға айналдырады; берілген деректер бойынша келешектегі оқиғаларды суреттей алады.

3. Қолдану.

Бұл категория оқылған материалдарды нақты жағдайларда немесе жаңа жағдайларда қолдана біледі. Оқушы заңдарды, теорияларды нақты практикалық жағдайларда қолданады; жаңа жағдайларда түсініктер мен ұстанымдарды қолданады.

4. Талдау.

Аталған категория материалдарды құрылымдық бөлімдерге жіктей білу қабілетін көрсетеді. Оқушы бүтін материалдарды жіктей алады; олардың арасындағы байланысты анықтай біледі; бүтін затты ұйымдастыру қағидағтарын біледі; түсіндіру логикасындағы қателіктер мен кемшіліктерді көре біледі; фактілер мен салдар арасындағы айырмашылықты біледі; деректердің маңызын бағалайды.

5. Жинақтау.

Бұл категория жаңалығы бар бүтін затты құрастыруда оның жеке элементтерін қолдана біледі. Оқушы шығарма, баяндама, реферат жазады; эксперимент жасау жоспарын құрастырады; есептің схемасын жасайды.

6. Бағалау.

Бұл категория әртүрлі материалдардың мағынасын бағалай білуді көрсетеді. Оқушы жазбаша мәтіннің тұрғызылған логикасын бағалайды; бар деректерге жасалған қорытындының сәйкестігін бағалайды; іс-әрекеттің әртүрлі өнімдерінің маңызын бағалайды.

Қазіргі таңда білім тұлға, қоғам және мемлекет дамуының басты стратегиялық ресурсы ретінде қарастырылады. Заманауи жағдайлардағы оның мақсаты – шығармашылыққа, өзгермелі заман жағдайында өз тағдырын өзі шешуге қабілетті әлеуметтік құзыретті тұлға қалыптастыру.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев әйелдер қоғамының өкілдерімен кездесуінде: «бізге ойшыл, жауапты, елін сүйетін азаматтар қажет. Мұның барлығы тек тәрбиемен беріледі... Тәрбие беру ісінде мектеп ата-ана жауапкершілігі жөнінде айтады, ата-ана мектепке сілтейді. Дұрысында, тәрбие үшін барлық жауапкершілік жүгі отбасына да, мектепке те жүктелуге тиіс. Мұғалімнің рөлін білімді тек қана «таратушы» деңгейіне түсіруге болмайды. Бізге мүлде басқа педагогика керек», – деп атап көрсетті.

Мектептің тәрбиелік әлеуетін күшейту, әрбір білім алушының дара психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуін қамтамасыз ету – заманауи мектептің жетекші басымдықтары ретінде көрсетілген. Патриоттық, мораль және адамгершілік нормалары, ұлтаралық келісім және толеранттылық, дене бітімі және рухани даму, заң сыйлаушылық сияқты құндылықтар, меншік түріне байланыссыз, барлық білім беру мекемелері қалыптастыруы тиіс.

Әдебиеттер

1. TIMSS халықаралық зерттеу сайты.
2. БЖМС ҚР 5.04.019 -2011. Астана, 2011.
3. PISA-2012 15-жастағы білім алушылардың білім жетістіктерін бағалаудың халықаралық бағдарламасы ҰБСБО, 2013

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТАРЫН АРТТЫРУДА АТА-АНАЛАР РӨЛІНІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Бухарбаева А.Н.

«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Қарағанды облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институтының кітапхана басшысы

Кажекова Р.Ж.

Сәтпаев қ. «15 ЖББОМ» КММ

Еліміздің азаматтары қазіргі заманға сай білімді, мәдинетті, өнерлі болуы қажет. Ол үшін терең білім, ғылым жаңалықтарын, өткен тарихымызды, өнерімізді білу үшін кітапты көп оқу керек.

Функционалдық сауаттылық дегенміз – адамдардың әлеуметтік мәдени саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығын әрдайым жетілдіріп отыруы. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімділігі болып табылады. Яғни , оқушылардың мектепте алған білімдерін өмірде тиімді қолдануға уйрету.

Оқушылардың функционалды сауаттылығын дамыту жөніндегі – оқыту әдіснамасы мен мазмұнын түбегейлі жаңарту болып табылады.

Қазіргі еліміздің түкпір-түкпірінде оқыту мен оқудағы жаңа әдіс – тәсілдерімен қаруланған біршама ұстаздар қауымы өз мамандығына деген сүйіспеншілігі арта түсіп, жаңа нәтижелерге жетуде, шәкірттерінің жана белестерді меңгеруде жол ашуда.

Сондай-ақ оқушының жеке тұлға және әлеуметтік нысан ретінде келешегі басты назарға алынады. Оқушы мен кітапханашы арасындағы қарымқатынас түбегейлі өзгерісті керек етеді. Яғни дәстүрлі оқулардағы оқытушы мен шәкірт арасындағы көп жағдайлар оқушы көңілін қанағаттандыра бермейтін қалыптасқан заңдылықтар ұстаз бен шәкірт арасындағы серіктестік қарым қатынасқа ауысады.

«Функционалдық сауаттылық» ұғымы алғаш рет өткен ғасырдың 60-шы жылдары ЮНЕСКО құжаттарында пайда болды және кейіннен зерттеушілердің қолдануына енді. Функционалдық сауаттылық, кеңінен алғанда, білім берудің (бірінші кезекте жалпы білім беруді) көп жоспарлы адамзат қызметімен

байланысын біріктіретін тұлғаның әлеуметтік бағдарлану тәсілі ретінде түсіндіріледі. Қазіргі тез құбылмалы әлемде функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторлардың біріне айналуға.

Функционалдық сауаттылық тұжырымдамасына негізделген анағұрлым танымал халықаралық бағалау зерттемелерінің бірі Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының (ЭЫДҰ) қолдауымен өткізілетін 15 жастағы оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың халықаралық бағдарламасы (Programme for International Student Assessment – PISA) болып табылады. PISA 15 жастағы жасөспірімдердің мектепте алған білімдерін, іскерлігі мен дағдыларын адами іс-әрекеттердің әртүрлі салаларында, сондай-ақ тұлғааралық қарым-қатынас пен әлеуметтік қатынастарда өмірлік міндеттерді шешу үшін пайдалана алу қабілеттерін бағалайды.

PISA зерттеулері қазіргі уақытта әлемде мектептік білім берудің тиімділігін салыстырмалы бағалаудың әмбебап құралы ретінде қарастырылады. Зерттеу барысында алынған деректер тұтастай оқытудың мазмұны мен әдістері ретінде, сондай-ақ контексті факторлардың (басқару моделі, оқыту тілі, отбасының және т.б. әлеуметтік мәртебесі) мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту деңгейіне әсері ретінде білім беру жүйесін дамыту стратегиясын анықтауға негіз болады.

PISA шеңберіндегі тестілеу барысында функционалдық сауаттылықтың үш саласы бағаланады: оқудағы сауаттылық, математикалық және жаратылыстану-ғылыми сауаттылық. Зерттеу айналым бойынша (үш жылда бір рет) жүргізіледі. Әрбір айналымда функциялық сауаттылықтың қандай да бір түріне ерекше назар аударылады.

Функционалдық сауаттылықты дамыту нәтижесі білім алушылардың жастарға алған білімдерін практикалық жағдайларда тиімді және әлеуметтік бейімделу процесінде сәтті пайдалануға мүмкіндік беретін негізгі құзыреттіліктері жүйесін меңгеруі болып табылады. Негізгі құзыреттілік – бұл мемлекеттің орта мектепті бітіруші тұлғаның сапасына МЖБС- да және оқу бағдарламаларында көрсетілген білім беру нәтижелері түрінде қоятын талаптары.

Орта мектепті бітірушінің мынандай негізгі құзыреттіліктері белгіленген:

Басқарушылық (проблеманы шешу қабілеті);

Ақпараттық (өзіндік танымдық қызметке қабілеті немесе өмір бойы білім ала білуі);

Коммуникативтік (қазақ, орыс және ағылшын(шет) тілдерінде ауызша, жазбаша және нәтижелі қарым- қатынас жасауға қабілеті);

Әлеуметтік (әлеуметтік өзара іс-қимыл жасауға қабілетті);

Негізгі және пәндік құзыреттіліктің білім берудің нәтижесі ретінде нақты, өлшемді қолжетімді, шынайы және уақыты анықталған болуы қажет.

Оқу бағдарламалары, сондай-ақ мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытуға және негізгі, пәндік құзыреттіліктерге қол жеткізуге бағдарланады.

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша мемлекеттік органдардың, кәсіби қоғамдастықтардың, үкіметтік емес ұйымдардың, ата-аналардың қызметін жалпы үйлестіруді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Ұлттық жоспардың негізгі орындаушылары Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі, ведомстволық бағынысты ұйымдары, «Назарбаев зияткерлік мектептері» ДБҰ, жергілікті атқарушы органдар болып табылады.

Ұлттық жоспарды орындаудың нәтижесінде қазақстандық мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту үшін мынадай жағдайлар жасалынған:

1. Ғылыми-зерттеу жағынан қамтамасыз ету:

а) функционалдық сауаттылықты қалыптастыру мен дамытудың ғылыми-әдіснамалық негіздері, құзыретті білім беру парадигмасында мектепті басқару жүйелері анықталды;

б) функционалдық сауаттылықты қалыптастыру мен дамытуға бағытталған іс-шараларды ғылыми-зерттеушілік, сараптамалық-талдамалық алып жүру қамтамасыз етілді;

с) балалардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда мектеп оқушыларының өмірлік бағдарының мәнін, ата-аналардың рөлін диагностикалау қамтамасыз етілді.

2. Білім беру мазмұнын жаңарту:

а) мемлекеттік стандарттар мен оқу бағдарламалары функционалдық сауаттылық пен құзыреттілік тәсіліне бағытталған білім беру мазмұнын қамтамасыз етеді;

б) оқу жоспарлары тұлғалық жетілуді қамтамасыз ететін білім беру вариативтілігін, коммуникативті дағдыларды қалыптастыратын білім алудағы дербестікті, ақпарат пен технологияны пайдалана білуді, проблемаларды шешуді, іскерлік пен сыни тұрғыда ойлауды қарастырады.

3. Оқу-әдістемелік қамтамасыз ету:

а) практикаға бағдарланған оқулықтар әзірленді;

б) жаңартылды, мектеп оқушыларының тұлғалық бағдарын, білім берудің саралануын, практикалық бағытын, дифференциациясын, тәжірибелік бағыттылығын қамтамасыз ететін қазіргі заманғы технологиялар мен ұстанымдар педагогтердің практикасына табысты енгізілді;

с) мектеп оқушыларын оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды ақпараттандыру мен пайдалану деңгейі артты;

д) мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытуға қойылатын талаптар мен тәсілдердің кешенділігі және біртұтастығын қамтамасыз ететін мектептің, отбасы мен қоғамның әлеуметтік өзара әрекетінің мазмұны мен нысаны жаңартылды;

е) тұлғаның кәсіби қалыптасуына ықпал ететін қосымша білім берудің беделі қамтамасыз етілді. Білім алушылар мен тәрбиеленушілердің 50 %-ы қосымша біліммен қамтылды;

ғ) ата-аналардың алғашқы кезекте балалардың білім алуға және тұлғалық қызығушылықтарын қамтамасыз етуге назарын аударуды және белсенділігін арттыруды туғызатын ата-аналардың функционалдық сауаттылығы артты.

4. Мектеп оқушыларының білім сапасын бағалау және оған мониторинг жүргізу жүйесі:

а) білім нәтижелерін тәуелсіз мониторингтік зерттеулер жүргізілді, сыни тұрғыда бағалау, білім алушылардың өзін-өзі бағалау жүйесі енгізілді;

б) стандарттарды, оқу бағдарламалары мен оқулықтарды одан әрі жетілдіру үшін ұсынымдамалар әзірленді;

с) жазбаша тапсырмаларды қоса алғанда білім алушылардың құзыреттіліктерінің қалыптасу деңгейін анықтауға бағытталған тестілеу тапсырмаларының базасы қалыптастырылды;

д) оқушылардың білім жетістіктерін бағалау бойынша халықаралық бағдарламада (PISA) 50-55 орындарға және 4, 8-сыныптардағы оқушылардың математикалық және жаратылыстану-ғылыми сауаттылығын бағалау бойынша (TIMSS) 10-15 орындарға қол жеткізілді.

5. Материалдық-техникалық база:

а) білім беру мазмұнының стандарттары мен сабақтан тыс іс-әрекет бағдарламаларын іске асыруды қамтамасыз ету үшін мектептің материалдық-техникалық базасы жаңартылып, нығайтылды;

б) базалық мектептік білім берумен біріктіру міндеттерін шешу үшін қосымша білім беру ұйымдарының қазіргі заманғы жабдықтармен жарақтандырылуы және балаларға негізгі: көркем-эстетикалық, ғылыми-техникалық, экологиялық-биологиялық, туристік-өлкетанушылық, оқу-сауықтыру және т.б. бағыттар бойынша қосымша білім беру мазмұнын дамыту мәселелері шешілді.

Жалпы алғанда, Ұлттық жоспарды жүйелі және одан әрі іске асыру Қазақстанның ұлттық білім беру жүйесінің бәсекеге қабілеттілігін жалпы әлемдік үрдістер мен ХХІ ғасырдың білім беру мазмұнына және функциялық сауаттылықтың дамуына қойылатын талаптар контекстінде арттыруға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар оқушыға қалай оқу керектігін үйрету, соның нәтижесінде еркін, өзіндік дәлел- уәждерін нанымды жеткізе білетін, ынталы, сенімді, сыни ойлай алатын, пікір – көзқарастары жүйелі дамыған, сандық технологияларда құзырлық танытатын оқушы қалыптастыру.

Сонымен мектеп тәжирбесінде табысты қолдануға ықпал ететін әдістемелік сипаттағы бірқатар жалпы ұсыныстардан тұратын сындарлы оқытудың (бағдарламаның) жеті модулі:

- ❖ оқыту мен оқудағы жаңа тәсілдер;
- ❖ сыни тұрғыдан ойлауға үйрету;
- ❖ оқыту үшін бағалау және оқуды бағалау;

- ❖ оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану;
- ❖ оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес оқыту мен оқу;
- ❖ оқуыдағы басқару және көшбасшылық болып келеді;

Осы мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту процесін мазмұндық, оқу –әдістемелік, материалдық – техникалық қамтасыз ету жөніндегі іс –шаралар кешенінен қамтиды.

Бүгінгі қоғамдағы өзгерістер – ашықтық, жедел ақпараттану, түрлі саладағы қарқынды даму жоғарғы технология т.б. жайлар білім беруге қойылып келген міндеттердің мазмұнын, маңызын түбегейлі өзгертті.

Қоғамның сан түрлі салаларын бағамдай алатын, оның нәтижелерін жауапты, білімділікпен қарайтын құзырлы, бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастыру тек мектеп қана емес, бүгінгі жоғарғы оқу орындарда міндетті болып отыр. Сондықтан білім берудің жаңа технологияларын ендіре отырып, тұлғаны дамыту мақсатында тәрбиеге баса назар аударуда.

Тұлғаның рухани тәрбие алынуна адами келбетінің қалыптасуына ерекше мән берілуі тиіс . Өйткені жоғарғы оқу орындарда қабылданған шәкірттердің мектеп қабырғасынан алған тәлім –тәрбиесінен опқы тұстары айқындала бастайды. Осы тұста ата –аналармен жұмыс істеу қажеттілігі туындайды.

Яғни ,жастардың мінез- құлқы жайлы қосымша ақпараттар алу, олардың мектеп қабырғасындағы атқарған іс – әрекеттерін хабардар болу куратор – эдвайзердің жұмысының жемісті болуыны асер жасайтын фактордың бірі Региондардың келген жастар ата –ана бақылауынан босағанын сезініп, еркіндікке бой алдырып, қаланың тыныс – тіршілігінің жағымсыз жақтарына еліктеп, адамилықтан аттап кетіп жататындары да аз емес .

Функционалдық сауаттылық – білім беруді тұлғаны қоғамдық әлеуметтендірумен байланыстыру тәсілі ретінде түсіндіріледі.

Қазіргі әлемде аса көңіл бөлініп отырған функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік , мәдени саяси және экономикалық қызметтерге белсене қатысуына , білім алуына ықпал ететін базалық факторлардың біріне айналып отыр әрі жастарды өз елінің тарихын , салт –дәстүрін мен мәдинетін сыйлайтын азаматтар ретінде тәрбиелеуге бағыттайды.

Әдебиеттер

- 1.Н.А.Назарбаев. Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты. // Ана тілі газеті. № 5, 2-8 ақпан, 2012.
- 2.Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 - 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары.
- 3.Ж.Аймауытов. Бес томдық шығармалар жинағы. ІҮ том. Алматы, Ғылым, 1998ж – 437 б.
- 4.Ж.Аймауытов. Бес томдық шығармалар жинағы. V том. Алматы, Ғылым, 1999. – 301 б.

МЕКТЕП, ОТБАСЫ ЖӘНЕ ҚОҒАММЕН ӘЛЕУМЕТТІК БАЙЛАНЫСТЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕ ПЕДАГОГТЫҢ РӨЛІ

Диханбаева Ф.Т.

**Теміртау қаласы әкімдігінің «Теміртау қаласының №8 жалпы білім беретін орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Теміртау қаласы, Қарағанды облысы, Қазақстан Республикасы**

Қоғамдағы барлық оқыту және тәрбиелеу іс-әрекетімен шұғылданатын әлеуметтік институттардың ішінен отбасы тәрбиесінің маңызы зор. Өйткені, балалардың алғашқы өсіп-өнуі, қалыптасуы, әлеуметтік қарым-қатынасы, байланыстары, іс-қимылдар мен мінез-құлық нормаларын меңгеруі отбасынан басталады. Отбасы бізге белгілі баланың адамгершілік, тұлғалық қасиеттерін, жеке қабілеттерін дамытып, белсенділікке, шығармашылыққа, жігерлі, қайратты, адал болуға тәрбиелейді. Адамзат баланың адам ретінде қалыптасуында тәрбиенің негізгі ата-анадан деп есептегенімен, жүрген ортаның, ағайын-туыстың, жора-жолдастың, жанұяның, ең әуелі туған жердің табиғатына дейін әсер тигізетіні рас. Бұлардың бәрін, ержетіп, азамат болуда ықпал етер шартты жағдайлар деп бағаласаң, көгеріп, көркейіп өскен жастың жанына азық, бойына қуат, өнеге беретін аялы алтын дінгегі – әке-шешесі ұрпағы отбасының аса құнды ықпалы мен әсерін өмірдегі ешнәрсенің күшімен салыстыруға болмайды. Сондықтан да, мұғалім мен отбасының тығыз қарым-қатынаста болуы міндетті және отбасы мәртебесін биіктетуі шарт. Ғалымдардың зерттеулеріне қарағанда отбасының мынадай төрт түрлі мәртебесі бар: әлеуметтік-экономикалық, әлеуметтік-психологиялық, әлеуметтік-мәдени, және ситуативтік міндеттер.

Мұғалім отбасы мен жұмыс нысаны барысында – балалар, жастар, ересек адамдар, қарттар жалпы отбасының барлық мүшелерімен жұмыстанады. Отбасымен жұмыс жасай отырып, оларға: білім алуға, оқуға, психологиялық көмек алуға көмек береді. Сондықтан педагог ата-анамен мынадай іс-шаралар жүргізеді:

– тәрбиелеуде балалардың жас және жеке ерекшеліктерін ескеруді қаперінде ұстау,

– ата-аналардың тәрбиеде жіберген қателерінің себеп-салдарымен мәлімет беру және айғақтар мен дәлелдер келтіру арқылы дұрыс тәрбиенің мәнін ашып көрсету және нандыру,

– оқу, еңбек, ойын, демалыс және бос уақытын дұрыс пайдалану бойынша кеңестер беру,

– жастайынан, әуелі санасыз, еліктеу арқылы пайда болатын жаман әдеттер: масайту ішімдігіне әуестену, шылым шегу, нашақорлыққа еліктеудің алдын алу шараларын үйрету.

Мұғалімнің әке-аналарға беретін көмегі, ақыл кеңесі баланы тәрбиелеудегі мақсат пен міндетті түсіну, оның мүддесін қорғап қажеттенуін қанағаттандыру, отбасы мүшелерінің ой санасына, ақыл-кеңесіне ықпал ететін әңгімелер өткізу

басқа да іс-шаралар ұйымдастыру осы қызметтің пәрменділігін көрсетеді. Салауатты отбасымен жүргізілетін әлеуметтік педагогикалық көмектің тағы бір аса маңызды құрамды бөлігі – психологиялық көмек. Психологиялық болсын, әлеуметтік-педагогикалық болсын дерлік тәрбиенің дұрыс қалыптасуы ұстаз, бала, ата-ана еңбегімен байланысты. Береке бірлікте жұмыс істеп, бұзылмайтын, айнымайтын тәртіпке бас игенде ғана іс оңға баспақшы. Әр отбасы ата тегінен келе жатқан кәсібін, өнерін, атқарған еңбегін құрметтеп, оны кейінгі ұрпаққа үлгі-өнеге еткен, бірлесіп атқарған пайдалы-қоғамдық еңбек барысында адамгершілік қағидаларды қатаң сақтап, дамытып отырған, ұрпағына ақыл-кеңес беріп, ата кәсібін құрметтеп, қалыптасқан дәстүрді жетілдірген. Туыстық, отбасылық (әлеуметтік) қатынастарды бала кезінен қалыптастырғын. Демек, әр отбасында түрлі қарым-қатынастың орнығуынан баланың жеке тұлғалық қасиеті қалыптасады. Салауатты отбасы – өркениетті қоғамның талабы. Қазіргі заманғы отбасы тәрбиесінің жағдайына әлемдік деңгейде мән беріліп отыр. Әрбір отбасы қоғамның кішкентай бір бөлігі болып табылатындықтан, қоғамды өркениеттілікке жеткізу, ең алдымен, әр отбасындағы өмірді дұрыс ұйымдастырудан басталмақ. Отбасында түрлі қарым-қатынас қалыптары көрініс береді. Кейбір отбасында отбасы мүшелерін бетімен жібереді, мұндай жағдайда ешқандай қарым-қатынас болмайды. Ал кейбір отбасында бедел орын алған қарым-қатынас орнайды. Оның да өзіндік ерекшеліктері бар, онда біреудің басқаларға басымдылық танытуы, бұйыруы баланың тұлғалық қасиетінің дамуына жағымсыз ықпал етеді. Қазіргі кезде заман ағымына қарай, отбасында демократиялық қарым-қатынасқа ұмтылушылық бар, яғни әр отбасы мүшесі тең құқықты қарым-қатынасты орнатуды көздейді. Егеменді еліміздің ертеңгі болашағы жас ұрпақ тәрбиесі. Білімді, денсаулығы мықты азамат өсіру үшін барлық балабақша, мектеп, ата-ана болып ынтымақтасып ат салысуымыз қажет. Тәрбие арқылы ересектердің бойындағы жақсы жаман қасиеттерді ажырата біліп, еңбекке, өнер білімге бой ұрады. Сондықтан да отбасында болып жатқан уақты оқиғалар: ата-ананың бір-бірімен қатынасы, баламен сөйлесуі үй шаруасының атқарылуы, ересектердің еңбекте көз қарасы, уақытты өткізуі, туыстарымен жолдастарының ықыласы, қонақ қабылдауы, бәрі балаға тікелей әсер етеді, мінез құлқыда соған қарай қалыптасады.

Отбасындағы жас ұрпақтың тұлғалық қасиеттерінің қалыптасуына ата-ананың, отбасы мүшелерінің қарым-қатынасындағы мейірімділік пен махаббат қажет. Толық мәнді отбасы болу үшін ата-ананың және басқа отбасы мүшелерінің береке-бірлігі, түсіністікті сақтауы, сонымен қатар әр отбасы мүшесінің құқы қорғалуы тиіс.

Мұндай талап-тілектерді ата-аналар түсінбейді деуден аулақпыз. Өкінішке орай жағымсыз жағдайлар да кездесіп жатады. Мұның өзі қайсібір ата-аналардың тәрбие жұмысына дайындығының кем болуынан, баланың мінез құлқының дамуы мен оның құқықтарын түсіне білмеуінен, ал кейде өздерінің қоғам алдындағы жауапкершілігіне мән бермейтіндігінен болса керек. «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы» Қазақстан

Республикасының Заңындағы 21-бапқа сәйкес «әрбір бала отбасында өмір сүруге және тәрбиеленуге құқылы, өзінің ата-анасын білуге, олардың қамқорлығы мен тәрбиесін алуға құқылы» деп жазылса, Қазақстан Республикасы Ата Заңының 27-бап, 2-тармағында «Балаларына қамқорлық жасау және оларды тәрбиелеу – ата-ананың табиғи құқығы, әрі парызы» делінсе, «Қазақстан -2030» бағдарламасында ... «Әкелер мен аналардың, аталар мен әжелердің өз балалары мен немерелері алдындағы жауапкершілігін күнделікті есте ұстауға тиіспіз. Біз өз балаларымыз бен немерелерімізді сонау алыс болашақта, олар біздің жасымызға жеткен кезде қандай күйде көргіміз келеді...» делініп, ұрпақ тағдыры мен мемлекет тағдыры қатар қойылған. Осы аталған міндеттердің өзі ата-ананың бала тәрбиесінде алар орнының маңыздылығын көрсетіп отыр емес пе?

Егер бала ата-анасының ақылды, әдепті, ұқыпты, аса байыпты, білімді екеніне сенетін боса, ол бала үшін үлгі өнеге. Әрі ата-анасын сыйлап, құрметтеу арқылы үлкендерді қадірлеп, кішілерге қамқор болады. «Балаға бес жасқа дейін патшаңдай қара, он бес жасқа дейін құлыңа сана, он бес жастан соң досыңа бала», - деген қазақтың дана сөзі көрнекті чех педагогы Ян Коменскийдің: «Баланы ең әуелі мейір-шапағатқа, содан соң ақыл-парасатқа, ең ақырында нағыз пайдалы ғылымға баулу керек» - деген пікірімен мазмұндас келуінде үлкен мән мағына жатыр.

Қазіргі заманда ұлттық мектептің іргетасы қалана бастаған кезде ата-аналар да мектеппен байланысын нығайта түсуі абзал. Мектеп өмірі мен оқушы тұлғасын әлеуметтендіру проблемасында әріптестік педагогиканы талап етеді. Мектеп пен отбасы ырлескен кезде ғана тәрбие үрдісі өз жемісін береді деп ойлаймын. Ынтымақ бар жерде, тәрбие де бар, ынтымақ бар жерде, береке, бірлік те бар.

Ата-аналармен ынтымақтасу дегеніміз – балаға үйде де, мектепте де бірдей талап қою деген сөз емес. Ол ата-аналарды педагогикалық технологияның дербес әдістеменің негіздерімен таныстырып, өз баласын сүюді үйрету. Ол үшін балаларды жаман, жақсы деп бөлмей, ата-анаға арыз айтпай, оқуда, тәрбиеде балаға жәрдем керек болса, бірлесіп аяғынан нық тұруға көмектесу. Яғни, әрбір оқушының жеке басын тәрбиелеудің стратегиясын білу үшін мұғалім неше түрлі әдіс-тәсілдер арқылы олардың ата-аналарымен тығыз байланыста болуы керек. Мысалы ата-аналармен дәстүрлі тоқсандық үлгерім бойынша жиналыстар өткізу, балалардың ойын сауығына шақыру орнына ата-аналармен дөңгелек үстел, дебат, психологиялық тренинг, ситуациялық-рөлдік ойындар сияқты инновациялық жұмыстар атқарып, оларды өзара сыйластыққа, бала жанын түсінуге, ақыл-ойын дамытуға бейімдеп, үйрете білген мұғалім ғана оқушыларын жақсы үлгерімге жеткізе алады. Мектеп өзінің оқушылармен қоса олардың ата-аналарын тәрбиелеу міндетін де ұмытпауы керек деп есептеймін. Бұндай біріккен жиналыстар оқушылар мен ата-аналар, ата-аналар мен мұғалімдердің арасындағы сенімділікті туғызып, жақындатады.

Ата-аналар еңбегі – өте ауыр еңбек. Бұл еңбек барлық күш жігерді, адалдықты, адамгершілікті, мейірімділікті, шыдамдылықты, ізденісті талап ететін еңбек екенін ата-аналары да, балалары да түсінді.

Айналаңа қорғандай бол-деген қағиданы берік ұстанған ата-бабаларымыз өз ұрпағын «адам, азамат» деген атқа лайық етіп өсіруді мақсат еткен. Ал, отбасындағы қарым-қатынас мәселесі баланы жалпы азаматтық құндылықтарды түсінуге жетелейді, өмірдің алуан түрлі қыры мен сырын, тынысын танытып, талғамға, әдептілікке, жауапкершілікке баулиды. Ұлы педагог Ы.Алтынсарин: «Жас уақытта көрген тәрбие, оқыған оқу тасқа жазған жазудай кетпейді» -деп ата-ананың, отбасының бала тәрбиесіндегі орнын атап көрсеткен болатын. Ендеше тәртіптің ең тамаша мектебі- отбасы. Бала тәрбиесінің алғашқы алтын қазығы туған ұясы, өз отының басындағы тәрбиесі.

Әдебиеттер

1. Назарбаев Н. Ә. «Қазақстан – 2030» Ел басының Қазақстан халқына жолдаған стратегиялық бағдарламасы. – Алматы: Білім, 1997. -256 б.
2. Жарықбаев Қ., Қалиев С. Қазақ тәлім – тәрбиесі. – Алматы: Санат 1995. 81 б.
3. Қоянбаев Ж. Семья және балалар мен жеткіншектер тәрбиесі. – Алматы:
4. Рауан, 1990. – 234 б.Сыныптан тыс тәрбие журналы №5, 2007 жыл.

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБЩЕНИЕ И ПОМОЩЬ РОДИТЕЛЕЙ В ВОСПИТАНИИ ШКОЛЬНИКОВ

Дудникова Т.В., Захарченко Л.В., Кротова В.И.

**Школа Искусств № 3
г. Караганда, Республика Казахстан**

Что такое общение? Наиболее распространенный тип определений включает в себя понятие «обмена» или «передачи», передачи информации от одного человека к другому, сообщений мыслей и чувств, обмен мыслями и чувствами. Существует и другая трактовка: общение – процесс или процессы, осуществляющие внутри определенной социальной общности, группы, коллектива, общества в целом, процессы, по своей сущности не индивидуальные, а социальные.

Педагогическое общение – это профессиональное общение преподавателя с учащимися на уроке или вне его (в процессах обучения и воспитания), имеющее определенные педагогические функции. Педагогическое общение направлено на создание благоприятного психологического климата, а также на психологическую оптимизацию учебной деятельности и отношений педагогом и учащимися внутри коллектива. Умение изучать школьников, видеть не серую, однородную ученическую массу, а коллектив, в котором каждый представляет собой нечто особое, сугубо индивидуальное, своеобразное. Такое изучение, как известно, входит в задачу каждого учителя. От того, как общается учитель с

учащимися на уроке и вне его, как он с ними говорит, как их понимает, во многом зависит успешность обучения и воспитания.

В педагогической и психологической науке стала уже аксиомой необходимость специально обучать учащихся приемам и способам умственной деятельности, активно формировать мыслительные процессы и управлять процессами мышления. Но ни одна научная теория не может нам подсказать пути к уму и сердцу ребенка, потому как ребенок – не одушевленная машина, а человек, во всем его психологическом богатстве. Ни для кого не секрет, что школьники, приходящие в первый класс с искренним желанием учиться в музыкальной школе, нередко к 3 классу, а иногда и раньше теряют желание овладевать знаниями.

Оптимальное педагогическое общение – такое общение учителя с учеником в процессе обучения, которое создает наилучшие условия для развития творческого характера учебной деятельности, для правильного формирования личности школьника. Как говорил М.И.Калинин: «Воспитание учеников – прежде всего поведение учителя в классе, отношение учителя к ученикам».

Работа с учеником – это не только занятия музыкой, но и воспитание ученика. Наиболее сильное воспитательное значение оказывает личность самого учителя. Ученик видит в нем пример для себя, и учитель должен обладать качествами достойными этого. Руководя, указывая, наставляя, учитель в тоже время обязан прислушиваться к мнению ученика. Выдвигая определенные требования, он должен быть уверен, что они выполнимы. Нужно поддерживать ученика в его лучших устремлениях, замечать и поощрять творческое отношение к музыке, воспитывать самостоятельность. Педагог должен помнить, что первооснова музыкальных занятий - не техническое развитие, а воспитание устойчивого интереса к музыке. Для этого надо так упростить технологию освоения инструмента, чтобы встречающиеся исполнительские трудности не заслоняли положительных эмоций, связанных с восприятием музыкального произведения и с самим процессом исполнения. Решающую роль в этом играет соблюдение принципов в обучении – последовательности и постепенности. Ученик должен получать эмоциональное удовлетворение от результатов своей деятельности конкретных умений – выученных пьес, приобретение исполнительских навыков. Каждый урок и каждое домашнее задание должно быть проведено интересно, увлекательно, содержательно, тогда интерес к музыке может стать постоянным и устойчивым.

Следует разнообразить содержание и форму занятий. Например: если один урок начинается с проверки домашнего задания, то другой можно начать с повторения старого репертуара, игры, чтения нот с листа, с демонстрации педагогом нового произведения, с беседы и т.д. Одним из условий результативности домашней работы является запись в дневнике ученика – она должна быть предельно ясной и краткой, чтобы ученик четко представлял задание и способы его выполнения. Необходимо не только прививать любовь ученика к своему инструменту, но и развивать активное прилежание! Это очень

актуальный вопрос в нашей практической деятельности на сегодняшний день. Поэтому для нас учителей, а также для родителей на передний план выдвигается исключительно ответственная задача, заключающаяся в воспитании силы воли у учащегося, в привитии ему необходимых трудовых навыков, умение заставить себя работать, когда нет желания этого делать. Оправдания неприготовленным урокам нет и не может быть. Это необходимо дать понять маленькому школьнику с первых его шагов на поприще учебы. Не будет преувеличением сказать, что этот момент, пожалуй, является самым важным среди мер, принимаемых родителями для того, чтобы у школьника не сформировалось нежелание учиться. Необходимо ясно сознавать, что для ребенка, который ежедневно должен заниматься, уже это само по себе является усилием над собой. Как трудно устоять против заманчивых предложений своих друзей, играющих рядом на свежем воздухе в футбол или собирающихся в кино, а вместо этого сесть за инструмент. Это конечно требует напряжения воли от детей. Музыка дарит много радости лишь тому, кто много и настойчиво работает, поэтому необходимо учить ученика регулярно заниматься и правильно использовать свое время. Здесь конечно многое зависит от родителей. Совпадает ли музыкальная атмосфера семьи с эмоциональным строем уроков музыки?

От позиции родителей, а также от тесного контакта и взаимоотношения между учителем, учеником и родителями зависит успех в воспитании и обучении детей. Ведь в большинстве случаев, родители не приучают детей к тому, что уроки находятся по своей важности на одном уровне с самыми серьезными делами, которыми занимаются взрослые. Часто прерывают занятия из-за домашних дел, позволяют переносить и откладывать уроки до вечера, когда остается для них очень мало времени. Родители должны понять, что дети с гораздо большей охотой учатся, если родители проявляют интерес к музыке. В этом случае, они только помогают учителю в приобщении детей к искусству, а прежде всего, воспитывают у своих детей навыки человеческого и духовного общения. Ведь учитель не только воспитывает и прививает любовь к музыке, он воспитывает чувство ответственности, честности, чувство коллективизма, а также он воспитывает будущих родителей, которые не повторяют ошибок, сделанных в свое время их самих.

Педагог в свое время должен дать ученику образец правильной работы и строить урок так, как он рекомендует заниматься дома. Чтобы в случае затруднения ученику было достаточно вспомнить урок, восстановить последовательность работы и выявить главное. Надо научить ученика заниматься правильно: не повторять уже выученные разделы, относиться внимательно к своим ошибкам, стараясь их искоренить, выделять особенно трудные места. Конечно, это многолетний труд, требующий терпения от родителей и учителей, а также уважения и понимания к ребенку, а от него – прилежания, упорства и настойчивости. При требовании от ребенка столь напряженных занятий совершенно необходимы осторожность и индивидуальный подход. В музыкальную школу поступают дети разного

характера, разного поведения. Одни – работоспособные, усваивающие все легко, при этом выполняющие все одинаково хорошо. Часто встречаются такие типы детей, которые работают быстро, но недостаточно основательно. Другие отличаются тщательностью и медлительностью в работе. Есть медлительные и небрежные. Поэтому, одно из проявлений педагогического мастерства является умение выждать, не торопя ученика, умение не мешать ученику, излишне требуя сегодня того, к чему он сам, естественным путем, без нажима придет завтра. От педагога требуется умение не только видеть явное, преобладающее сегодня, но и улавливать робкое то, что сегодня едва пробивается, но ему возможно принадлежит будущее.

От таланта педагога, масштабности и богатства его личности, от его эрудиции, доброты и щедрости сердца зависит прежде всего духовный климат школы, где царит – равенство, справедливость, чуткость, уважение и любовь.

Литература

- 1.Акимов Ю.Т. «Формирование баяниста – исполнителя». М,1980г.
- 2.Теплов Б.М. «Психология музыкальных способностей». М, 1947 г.
- 3.Выготский Л.С. «Психология искусства». М., Педагогика, 1987г.
- 4.Апраксина О. «Музыкальное воспитание в школе». М, 1972г.

ТОЛЕРАНТТЫ ОҚУШЫ – МҰҒАЛІМНІҢ САНАЛЫ ТӘРБИЕСІНІҢ НӘТИЖЕСІ

Едембаева Г.К., Купесбаева Б.Н.

**Қарағанды медицина колледжі
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы**

Кең мағынадағы «толеранттылық» сөзінің мәні (латынның *tolerantia* сөзінен шыққан, яғни - төзімдік таныту) өзгенің пікірі мен іс-әрекетіне төзушілікті, оны көнбістікпен қабылдауға қабілеттілікті білдіреді. Бұл мағынадағы толеранттылық мінез-құлықтың сирек кездесетін сипатына жатады. Толерантты адам өзінің мүлде дұрыстығын дәлелдеуге ынта білдіре қоймайды, басқа адамның сеніміне құрмет көрсетеді.

ЮНЕСКО-ның Бас Конференциясында 1995 жылы қабылданған толеранттылық қағидаларының Декларациясында «білім беру іс-әрекеті - қоғамдағы толеранттылықты дамытудың ең басты құралы» саналған. Кең мағынада толеранттылық негізі - оқушының жеке деңгейі, өйткені жеке бастық асыл қасиеттің құрамына толеранттылық әлемінің барлық басқа да сан-салалы (өркениеттік, этникалық, әлеуметтік түрлері) қырлары енеді [1].

Толеранттылық - бейбітшілікті сүю, этникалық, діни, саяси, конфессиялық және тұлғааралық өзгешелікке шыдамдылық таныту, «басқаның» тең құқықты өмір сүру мүмкіндігін мойындау. Толеранттылық - адами асыл қасиет: әртүрлі адамдар мен идеялардың бейбіт қатар өмір сүру өнері, басқалардың құқығы мен еркіндігін шектемей әркімнің өзінің құқық пен еркіндік алуға қабілеттілігі.

Солай бола тұра, толеранттылық - біреуге жолынан жығылу, өзін кем санау немесе біреудің басымдығын мойындау емес, басқаны мойындай тұра белсенді өмірлік ұстаным таныту.

Ғалымдардың зерттеуі бойынша оқушылар толеранттылығының қалыптасуының төрт деңгейі белгіленген: жоғары және төменгі деңгейлі интолеранттылық, соған керісінше сәйкесетін жоғары және төменгі деңгейлі толеранттылық. Толеранттылық деңгейі жоғары - басқа мәдениетті, адамдардың басқа өмір салтына, өз көзқарастары мен құндылықтарын еркін көрсетуге деген құқықтарын мойындайды. Бұл өзге мәдениетті қабылдау, мәдени ерекшеліктерге жағымды қатынас, кез келген мәдени дискриминацияға ерекше көңіл бөледі, басқа мәдениетпен өзіне қандай да бір пайдалы және құнды нәрселер таба біледі. Және басқа мәдениетті түсіну, оларды өз құндылықтары тұрғысынан көре, бағалай білуі, көп мәдениетті қоғамда туындаған мәселелерге балама көзқарастар ұсынуға қабілеттілікпен сипатталады. Толеранттылық деңгейі төмен - плюрализмді түсінеді және мойындайды, түрлі әлеуметтік топтарға деген құрметпен келіседі, бірақ солай бола тұра, кейбір мәдени қате пайымдауларды санасыз түрде бөлісуге қабілетті. Ол өз бетімен күнделікті өмірдегі, әсіресе жабық түрдегі мәдени дискриминация құбылысын көруге қабілетті емес. Ол мигранттар, босқындар, мәдени азшылықтың қандай мәселелермен бетпе-бет келетінін түсіне алмайды. Мұндай құбылысты басқаны түсінбеушілікпен, өмірге басқаның көзімен қарай алмаушылықпен түсіндіруге болады. Сол себептен болашақта тұлға бойында мектеп қабырғасынан толеранттылық қалыптастырудың маңызы зор. Ол жалпы адамзатты қауіп-қатерден сақтайды. Жоғарыда айтылғандардан толеранттылық пен көпмәдениеттіліктің тығыз байланысты екені анықталады [2].

Толеранттылық - әріптестік сипатындағы қарым-қатынастың негізі. Ол оқушының қадір-қасиет мәдениетін қалыптастырып, тұлғаның өзін танытуына тиімді жағдай туғызады. Мектепте толеранттылықты мойындау, мәдени өзгешелікті түсіну мен қабылдау, құрметтеу мен тағайындау тақырыптары талқылануға тиісті. Басқа адамды мойындау-басқаның өзгеше құндылық, өзгеше ойлау стиль, өзгеше мінез-құлық иесі екендігін көре білуге қабілеттілік. Басқа адамды қабылдау - осындай өзгешелікке оң қарым-қатынас таныту. Басқа адамды түсіну - басқаның ішіне бойлай білу, оның жан дүниесіне бірмезгілде екі көзқараспен: өзінің және оның көзімен қарай білу.

Толеранттылыққа тәрбиелеудің мақсаты: өскелең ұрпақтың бойында адамдардың ұлтына, нәсіліне, дініне, әлеуметтік жағдайына, көзқарасына, дүниетанымына, ойлау стилі мен мінез-құлқына қарамастан олармен келісімді өзара әрекеттесуге қажетсінуді және соған даярлықты тәрбиелеу. Аталмыш мақсатқа қол жеткізудің мүмкіндігі өзара бір-біріне тәуелді екі блоктан тұратын нақты мәселелерді шешумен шартталған:

1. Балалар мен жасөспірімдер бойында бейбітшілікті сүюді, басқа адамдарды қабылдау мен түсінуді, олармен оң ниетте өзара әрекеттесе білуді тәрбиелеу. Бұл мақсаттың көздейтіні: кез келген түрдегі зорлық-зомбылық пен өшпенділікке теріс көзқарасты қалыптастыру; өзіне және басқа адамдар мен

олардың мәдениетіне құрмет көрсетуге және мойындауға дағдылану; ұлтаралық және дінаралық өзара әрекеттесулерге қабілеттілікті дамыту; өзге қауымдастықтың өкілдерімен олардың өзгешеліктеріне қарамастан толерантты тіл табысуға, нақты өзара әрекеттесуге қабілеттілікті жетілдіру; толеранттылықтың шегін анықтай алу білігін қалыптастыру.

2.Қоғамда және білім беру саласында толерантты орта құру: қоғамдағы терроризмнің, экстремизмнің, өшпенділіктің алдын алу; үлкендер мен балалар арасындағы, білім беру мен тәрбиелеу жүйесіндегі қазіргі қарым-қатынастарды ізгілендіру және демократияландыру; толеранттық педагогикасының жетекші идеяларын білім беруге ендіру және қайта құру; болашақ ұстаздарды балалар мен жасөспірімдерді толеранттылыққа тәрбиелеуге дайындау жүйесін қайта құру.

Кезінде ЮНЕСКО 2003 жылды толеранттылық жылы деп жариялаған болатын. Бұл оқиға әлемде өтіп жатқан оқиғалардың этникааралық, діни қақтығыстар, нәсілдік кемсітушілік негізінде болғандығымен түсіндіріледі. Толеранттылықтың өзекті мәселеге айналу себебі бүгінгі күні жалпы адамзат қоғамындағы тіршілікті сақтап қалуға және еркін дамуға (күш көрсетпеу әдебі мен стратегиясы, басқаға және басқаның ұстанымына, құндылығына, мәдениетіне төзушілік идеясы, диалог пен өзара қарым-қатынас идеясы, өзара тиімді келісушілікті іздестіру және т.б.) қажетті құндылықтар мен қағидалардың бірінші кезекке шығуында.

Толеранттылыққа тәрбиелеудің қағидалары: мақсат ұстану; жеке және жыныстық-жас ерекшеліктерді ескеру; мәдени үйлесімділік; толеранттылыққа тәрбиелеудің өмірмен байланыстылығы; тұлғаға құрметпен қарау; толеранттылыққа тәрбиелеу үдерісінің әлеуметтік шартталғандығы; білім мен мінез-құлықтың бірлігі; білім беру ұйымында толерантты орта құру.

Толеранттылыққа тәрбиелеу жеке тұлғаға бағдарланған және іс-әрекеттік әдістерден тұрады. Толеранттылықты қалыптастыруды тәлім-тәрбиелік шараға жатқызуға болады. Түсінісе білу мәселесі тұтастай алғанда қоғамдағы, оның ішінде мектептегі ең күрделі мәселенің бірі саналады. Біздер әртүрлі екендігімізді білеміз және басқа адамдарды сол табиғи қалпында қабылдау керектігін түсінеміз, дей тұрғанмен әрқашанда өзімізді лайықты, түсінікті ұстауға тырыса бермейміз. Бір-бірімізге төзімді болуға тырысамыз, бірақ олай істеу сондай оңай шаруа емес. Қазіргі мектепте «әріптестік педагогикасынсыз» және «толеранттылықсыз» қандай да бір жақсы өзгеріс жасау мүмкін емес [3].

Адамға басқаны мойындауды, қабылдауды, түсінуді үйрету толеранттылыққа тәрбиелеуді біршама жеңілдетуге тиісті. Басқа адамды мойындау-басқаның өзгеше құндылық, өзгеше ойлау стиль, өзгеше мінез-құлық иесі екендігін көре білуге қабілеттілік. Басқа адамды қабылдау-осындай өзгешелікке оң қарым-қатынас таныту. Басқа адамды түсіну - басқаның ішіне бойлай білу, оның жан дүниесіне бірмезгілде екі көзқараспен: өзіңнің және оның көзімен қарай білу.

Толеранттылық-мұғалім мен оқушының педагогикалық қарым-қатынасының жаңа негізі. Оның мәні: оқушының қадір-қасиет мәдениетін

қалыптастыруы, тұлғаның өзін танытуына тиімді жағдай туғызатын, оның қате жауап беру қорқынышын болдырмайтын оқыту қағидасының қолданылуы.

Жаңа мыңжылдықтағы толеранттылық - адамзат баласының өмір сүру тәсілі, қоғамда үйлесімді қарым-қатынас жасау шарты. Толеранттылық мәдениетті мектепке алғашқы қадам жасағаннан бастап қолға алған жөн. Оған «мұғалім-оқушы» авторитарлық қарым-қатынасында тәрбиелеу мүмкін емес. Сондықтан, толеранттылыққа тәрбиелеу шарттарының біріне оқу үдерісін және оқушылардың бір-бірімен және мұғаліммен қарым-қатынасын ұйымдастыруда белгілі бір демократиялық механизмдерді игеруін жатқызуға болады. Бастауыш сыныптың өзінде баланы бір жағынан басқаны мәнді, әрі құнды ретінде қабылдауға, екіншіден- өзінің жеке көзқарасына сыни тұрғыдан қарауға үйрету аса маңызды.

Ұстаздың балалардың мінез-құлқы мен іс-әрекетінің мәнін білуге бағдарлануы дегеніміз тәрбие іс-әрекетінде ең алдымен баланы түсіне білуі қажеттігін білдіреді.

Толерантты білім беру ортасы				
Толеранттық өзара жағымды іс-қимылдың оң тәжірибесі				
↑				
Үлкендер мен балалардың өзара оң қарым-қатынасы		Оқушының толеранттық тұлғасы		Педагогикалық жетекшіліктің демократиялық стилі
↓				
Диалог	↔	Психологиялық қорғанушылық	↔	Әріптестік
↓				
Педагогикалық ұжымдағы жағымды психологиялық орта	↔	Психологиялық-педагогикалық қолдау	↔	Балалар ұжымындағы жағымды хал-ахуал

Толеранттылық мәдениетіне тәрбиелеу «ата-ана+балалар+мұғалім» өрнегімен жүзеге асқаны жөн. Ата-аналардың қатысуымен өткен іс-шаралар бала өмірін шешуші маңызды екі фактордың өзара үйлесімділігінің үлгісі болмақ, өйткені мектеп пен отбасының бар қажыр-қайратын біріктіріп, бірлесе ұйымдастырған оқу-тәрбие үдерісі адами көптүрлілікке ашық, шынайы қарым-қатынасты тәрбиелеуге бағытталатын болады.

Толеранттылық жолы - көңіл-күйге әсер ететін, зияткерлік еңбек, әрі психикалық қынжылыс, себебі ол өзінді өзін, жаттанды әрекеттерінді, сана-сезімді өзгертуге негізделгенде ғана іске асуы мүмкін. Толеранттық өзара әрекеттесуге, өзара түсіністікке жол ашады. Бұл жерде қолдауға жетелейтін ұнатқаннан түсінісуге, жаны ашушылыққа, бірдей ойлайтындықтан түсінісуге сүйенуге болады.

Егер ұстаз толерантты болса, онда ол өзіне сенімді, ашық, біржақты шешім қабылдамайтын, мейірімді жан. Ол оқушыға қатысты тәлімгерлік таныта алады.

Түсінісу әдістерінің екі тобын ерекшелеуге болады:

1. Ұстаз баланың мінез-құлқын интерпретациялайтын әдісте бастапқы ұстанымға баланы мойындау, оның жеке өзгешелігін сыйлау, оның мінезі өзіне субъективті, жанына жақын, жаттанды мәні болатынын түсіну алынбақ.

2. Ұстазға баланың өзіндік өзгешелігін, тұтастығын қамтыған ішкі әлеміне енуді, оның қынжылысты жан дүниесіне бойлауға мүмкіндік беретін әдіс.

Зерттеушінің сезімі мен интуициясына сүйенетін бұл тәсіл біреудің басқаға адами қарым-қатынас жасауымен байланысты, ол эмпатиялық, толеранттық, бірлескен қатынасты, ендеше диалогқа негізделгендікті білдіреді.

Толеранттылыққа тәрбиелеу - басқаша өмір салтына, көзқарас-пікірге, мінез-құлыққа, құндылықтарға қатысты төзімділікке тәрбиелеу. Басқа адамдарға қатысты толеранттылыққа тәрбиелейтін сынып сағаттарының, ұжымдық-шығармашылық іс-шаралардың жүйесі оқушылардың тек мектепте ғана емес, одан тыс жерлерде де табысты бейімделуіне бағытталғаны жөн: оқушыларды бір-бірін түсінісуге үйрету, басқаның көзқарасын мойындай білу, белсенді өмірлік ұстанымды қалыптастыру, әртүрлі адамдар мен идеялар әлемінде өмір сүре білу қабілетін дамыту, құқық пен еркіндікті білу және басқаның құқығын мойындау.

Жоғары сыныпта оқытудың интерактивті әдістерін қолдану дұрыс саналмақ, бұл ашық талқылау жасау моделі болғандықтан балалардың сөз жарыстыру, дискуссия өткізу, жанжалды бейбіт жолмен шеше білуін дамытады.

Шыдамдылық рухындағы тәрбие қорқыныш сезімін туғызатын және басқаға қатысты өгейлендіруші әсерлерге қарсы бағытталуға тиісті. Ол жастардың өн бойында тәуелсіз ойлау дағдыларын, сын тұрғысынан терең ойлауды және моральдық құндылықтарға негізделген пікірлер тұжырымдауды қалыптастыруға жетелейтін болғаны абзал.

Әдебиеттер

1. Толеранттылық қағидаларының Декларациясы. ЮНЕСКО Бас Конференциясы. - Париж, 1995.
2. Ким Т.С. Толерантность педагогов и учащихся. - Алматы, 2009.
3. Иманбекова Б.И. Тұлғаны тәрбиелеуде тәрбие субъектілерінің мүмкіндігін кіріктіру. - Алматы, 2009. -100 б.

МЕКТЕП, ОТБАСЫ ЖӘНЕ ҚОҒАММЕН ӘЛЕУМЕТТІК БАЙЛАНЫСТЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕ ПЕДАГОГТЫҢ РӨЛІ

Искакова А.С.

**№68 Метеп – интернат – балабақша кешені
Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы**

Отбасы – ол шағын мемлекет сияқты. Әр мемлекеттің өзіне тән өндірісі мен өнім бөлісі, сыртқы және ішкі саясаты болатыны сияқты, әр отбасының да болмыс-тіршілігінің де соған ұқсас жақтары бар. Сондықтан отбасының құрылымына зор маңыз беріліп, мәнін қорғаған, отбасының ар-намысын

сақтауға, бір-біріне қатысты адалдыққа тәрбиелеген. «Отан отбасынан басталады» деген сөздің мәнісі де осында жатыр.

Адамның жеке басының алғашқы қалыптасуы отбасынан басталады. Оның ер жетіп өсуі, бойындағы алғашқы адамгершілік белгілер отбасында қалыптасады, сондықтан да туған үйдің жылуы – оның көкірегінде көп жылдар бойы сақталып, мәңгі есінде жүреді.

Отбасының басты қазығы, алтын тіреу діңгегі – бала. Баланың тәрбиелі болып өсуіне берекелі отбасының әсері мол. Отбасының әрбір мүшесі, өзара сөйлесіп, не болмаса ата-ананың, баланың міндетін атқару ғана емес, береке-бірлік, сүйіспеншілікпен араласса, босағасы берік, шаңырағы биік отбасына айналары сөзсіз. Ата-ананың баласына қалдыратын ең үлкен мұрасы – жақсы тәрбиелеу. Ал осы баланың екінші тәрбиесі мектепте басталатының анық. Мектептің отбасы тәрбиесіне ықпалын арттыру үшін ата-аналармен тығыз қарым-қатынаста болып, балалармен өткізілетін әр түрлі тәрбиелік іс-шаралар мен сабақтарға қатысуына мүмкіндік туғызуы қажет.

Мектептің ата-аналармен жүргізілетін негізгі мақсаты:

– ата-аналар мектепті балаларының шын жүрегімен қабылдайтын үйі деп санап, өздері де мектеп жұмысына көмектесуге дайын болуын қамтамасыз ету;

– ата-аналарды отбасында балаларымен өзара ынтымақты қарым-қатынаста болуға үйрету.

Осындай мақсатпен мектептің әдістемелік бірлестігі отбасы тәрбиесі мәселелері бойынша ата – аналарға арналған іс-шаралар ұйымдастырады. Онда ата – аналар балалардың дамуға, есеюге, бостандыққа ұмтылуының табиғатын және баланың бойында рухани байлықты қалыптастырудың маңыздылығын, ол үшін қоршаған ортадан сүйіспеншілік сезімін, мейірімділік пен сыпайылықтың қажеттілігін біледі.

Ата-ананың бала мәселесіне келгендегі ең негізгі міндеті:

1. Балаға дұрыс тәрбие беру-ата-ананың моральдық қана емес, заң жүзінде міндетті.

2. Бала тәрбиесі мәселесінде ата-ана арасында толық келісім болуға тиіс.

3. Бала бойындағы ізгілік, жақсылық атаулының бәрін, оның үлгі болуға тырысқан талабын көтермелеп отыру керек.

4. Баланың адал да ізгі адам болып өсуі үшін оған ата – анасы үлгі болуға тиіс. [1, 35]

«Отбасы мықты болса, Отан да мықты». Яғни өнегелі отбасының жемісі – саналы тәрбиеленген өскелең ұрпақ болары даусыз. Ендеше тәрбиенің ең тамаша мектебі – отбасы екендігін әрбір тәрбиелі азамат өзінің өміріне талдау жасап, мол мәліметтер жинақтап байқайды. Ата-аналар мен мектептің бірден-бір мақсаты жан-жақты жетілген, үйлесімді дамыған, адамгершілігі мол парасатты, ұлтжанды тұлғаны қалыптастыру. Баланы тәрбиелеуде әр ата-ана өздері білімді болуы керек. Ол үшін ата-ана мұғаліммен тығыз байланыста болып, түсінбегенін сұрап, пікірлесіп отыруы керек.

Мектеп- өскелең ұрпақты тәрбиелеу жүйесіндегі шешуші буын. Оның жас ұрпақты тәрбиелеудегі ролі өте зор. Еліміздің бүкіл жастары мектеп арқылы

өмірге жолдама алады. Мектеп еш уақытта отбасынан, қоғамнан бөлініп, өз бетінше жеке автономиялық мекеме болған емес, сондықтан оның іс-әрекеті отбасымен, жұртшылықпен, еңбек ұжымдарымен тығыз байланысты. [2, 84] Міне, мектептің үлкен тәрбиелік функциясы осында жатыр.

Мектеп басшылығымен жүргізілетін тәрбие жұмысының формалары көптеп саналады. Олар: ата-аналармен жұмыс, сынып жетекшілерінің және мұғалімнің отбасымен жұмысы, сыныптан және мектептен тыс тәрбие жұмыстары. Осы жұмыстардың барлығына мектеп басшылық жасайды, көмектеседі, тиісті адамдармен, ұйымдармен бірігіп, іске асыруды қамтамасыз етеді. Тәрбие жүйесінде, әсіресе жеке адамның жоғары моральдық қасиеттерін қалыптастыруда, адамгершілік сезімін, эстетикалық талғамын дамытуда қоғамдық тәрбие институттарының алатын орны ерекше.

Мектеп пен отбасы ынтымақтастығының бірнеше формалары бар. Мектеп пен отбасы байланысының басты формасы ата-аналар жиналысы. Онда көптеген мәселелер, мысалы күнделікті өмір, еңбек, демалысы, оқушылардың бос уақыты, кәсіптік бағдары, оқу және тәрбие жұмысы талқыланды. Оларды одан әрі жетілдірудің жолдары қарастырылады. Байланыс формаларының бірі-педагогтардың оқушылар үйіне баруы. Мақсаты: оқушылардың үй-жағдайымен, күнделікті өмірмен, тұрмысымен танысу, оқу және тәрбиеге байланысты әр түрлі тақырыптарға ата-аналармен әңгіме өткізу, пікір алмасу.

Қазір ата-аналар және қалың бұқара арасында психологиялық және педагогикалық білімді насихаттаудың маңызы өте зор. Насихат жұмысы оқыту мен тәрбие міндеттерін шешуде болымды әсер етеді. Н. К. Крупская өзінің еңбектерінде ата-аналарды педагогикалық минимуммен қаруландырудың қажет екенін бірнеше рет айтқан болатын. [3, 259] Ата-аналардың тәрбие процесінде жеке адамның қалыптасуына ықпалы, олардың жалпы және педагогикалық мәдениетіне байланысты. Осы тұрғыдан педагогикалық-психологиялық білім негіздерімен ата-аналарды қаруландыру- мектеп алдында тұрған басты міндеттердің бірі.

Ата-аналар жиналыстарын, олардың конференцияларын, пікірталастарды, балалар мерекелерін өткізудің ұйымдық жұмыстарына қатысады. Мектептің, отбасының бүкіл халықтың және мемлекеттің негізгі мақсаты қазіргі заманның талаптарына сәйкес балаларды және жастарды тәрбиелеу, оларды мамандық таңдауға арнайы орта және жоғары оқу орындарына түсуге, халық шаруашылығының салаларында еңбек етуге даярлау. Міне осы тұрғыдан тәрбие бүкіл жұртшылықтың ісі болып отыр. Мектеп жасындағы балаларды тәрбиелеуде және оқытуда мектеп шешуші роль атқарады. Оның маман тәрбиеші кадрлары бар және ол өзінің жұмысын ең алдыңғы қатарлы педагогикалық теория негізінде жүргізеді.

Мемлекет балалар тәрбиелеуде отбасына мектеп арқылы көмектесіп, отбасылық тәрбиені мазмұны мен ұйымдастыруларына әсер етіп отырады. Мектеп мемлекеттік мекеме есебінде отбасын соңынан ертіп, балаларды, жасөспірімдер мен жастарды дұрыс тәрбиелеуге, жәрдемдесуге ата-аналар арасында идеологиялық насихатты белсене жүргізуге міндетті. Отбасы өз

тарапынан оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастыруда мектепке көмектеседі. Қоғамның мектептің отбасымен және жұртшылықпен байланысы, негізінен сынып жетекшілері арқылы жүзеге асырылады.

Қорыта келгенде мұғалімдер ата-аналармен, қоғамдық ұйымдармен үнемі байланыста болуы тиіс. Әр азамат халықтың имандылық-адамгершілік мәдени дәрежесін көтеру ісіне үлкен үлес қосуы тиіс. Бұл міндеттерді ол оқушыларға ғана емес, олардың ата-аналарына да тәрбиелік әсер ету жолымен жете алады. Балаларды саналы мақсаттылыққа, еңбек сүйгіштікке, өр мінезді және өзіне жоғары талап қоя білетін азамат етіп тәрбиелеуде мектеп пен отбасының атқаратын міндеті зор болмақ. Сондықтан да жасөспірімдерді жаңа заман талабына сай тәрбиелеуде мұғалімдер ұжымы мен мектептің қиын да жауапты ісіне көмектесуге үкімет ата-аналарға зор талап қояды.

Әдебиеттер

1. Әбенбаев С.Ш. «Тәрбие теориясы мен әдістемесі», Алматы 2004 ж.
2. Байжанова З. «Жалпы педагогика», Алматы 2008 ж.

РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА ЗАНЯТИЯХ В ШКОЛЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА «КОНТАКТ» В ГККП «ДЮЦ «ӘЛЕМ»

Коваленко Н.В.

**ГККП «Детско-юношеский центр «Әлем»
г. Темиртау, Карагандинская область, Республика Казахстан**

Модификации во всемирной экономике, породившие потребность адаптации к конкурентоспособной экономической среде, усилили проблемы качества образования, поскольку «образовательный интеллект» населения рассматривается важнейшим стратегическим ресурсом страны.

Если рассматривать функциональную грамотность в широком ее значении, то следует выделить, что она способствует социальной и профессиональной ориентации учащихся. Настоящее время, современный мир характеризуются головокружительной сменой новых технических достижений, сменой политических, экономических, культурных, социальных обстановок. Поэтому задача педагога - научить детей учиться, понимать, что учиться необходимо всегда (обучаться в течение всей жизни), быть активным участником всех сфер деятельности человека, уметь добывать и применять знания. Один из механизмов развития функциональной грамотности детей рассматривает внешкольное, дополнительное образование. Глава нашего государства Н.А. Назарбаев сказал: «Нам предстоит большая работа по улучшению качества всех звеньев национального образования» [1].

В Национальном плане действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012-2016 г. подчеркивается, что организациям дополнительного образования принадлежит особая роль в развитии склонностей, творческих способностей и интересов социального и

профессионального самоопределения детей. Образовательный процесс организаций дополнительного образования должен быть оснащен программами, помогающими детям овладеть функциональной грамотностью. Необходимо предоставить каждому ребенку свободный выбор образовательной области, профиля программ, времени их освоения, многообразие видов деятельности, удовлетворяющих самые разные интересы. Личностно-деятельностный характер образовательного процесса, профориентация, социокультурная направленность всех мероприятий – особенности организаций дополнительного образования детей [2].

Если раньше акцент делался на культурно-досуговой работе, то сегодня все больший масштаб приобретает образовательная деятельность, связанная с удовлетворением познавательных интересов и потребностей детей в тех сферах, которые не всегда могут быть реализованы в рамках школьного образования.

Дополнительное образование детей способствует решению ключевых задач социально-экономического развития страны. Оно способно влиять на качество жизни, так как приобщает детей и подростков к здоровому образу жизни, раскрывает творческий потенциал личности, побуждает к достижению общественно значимого результата. Этот вид образования способствует развитию склонностей, способностей и интересов, гражданских и нравственных качеств, жизненному и профессиональному самоопределению подрастающего поколения [3].

Воспитанию будущих граждан суверенного Казахстана уделяется сейчас большое внимание. Современная действительность дает детям огромные возможности развивать и реализовывать свои способности и дарования в различных областях человеческой деятельности. Дополнительное образование является одним из важных аспектов получения качественного образования, гарантированного государством. Дети выбирают то, что близко их природе, что отвечает их потребностям, удовлетворению интересов. Образование во внешкольных заведениях рассматривается не как подготовка к жизни, а как сама жизнь, увлекательный процесс творчества, саморазвития, использования своих интеллектуальных ресурсов. У детей, которые прошли через дополнительное образование, как правило, больше возможностей сделать безошибочный выбор в зрелом возрасте, определить для себя стратегию индивидуального развития, проектировать и формировать свое будущее. Современная система дополнительного образования должна быть гибкой, отвечающей современным запросам, способной быстро развиваться и подстраиваться под новые реалии, чутко реагировать на изменения в интересах детей и родителей [4].

Для успешного осуществления своей деятельности педагог дополнительного образования должен обладать компетенциями, а именно, проективными, конструктивными, коммуникативными, организаторскими. И ещё, чтобы отвечать современным требованиям, он должен:

- Постоянно пополнять знания, работать со значительным напряжением сил, обладать развитым чувством ответственности.

- Уметь организовать процесс обучения и воспитания с учётом возрастных особенностей [5].

Таким образом, современный педагог дополнительного образования становится сознательным творцом педагогической деятельности и участником научного творчества в области педагогики, что способствует развитию творческой личности ребенка в современном обществе.

Как педагог дополнительного образования, в сфере преподавания английского языка, мне представляется собственной роль в формировании на занятиях благоприятной атмосферы с целью развития функциональной грамотности, её коммуникативной составляющей. Достичь функциональной грамотности в процессе обучения английского языка можно различными способами. Главной составляющей преподавания иностранного языка является заинтересованность, поэтому на занятиях в детско-юношеском центре «Элем», в школе английского языка «Контакт», мы стараемся использовать на занятиях современные педагогические технологии: обучение в малых группах сотрудничества, дискуссии, ролевые и деловые игры, метод проектов и т.д. Для решения задач формирования функциональной грамотности активно используем ИКТ в учебном процессе, что позволяет повысить мотивацию обучения, интенсифицировать обучение, создать комфортную среду на занятиях. С помощью сети Интернет и интерактивной доски стараемся создать подлинную языковую среду и поставить задачу формирования потребности в изучении английского языка на основе просмотра видеороликов и аудирования оригинальных текстов, записанных носителями языка. На своих занятиях использую учебные материалы, разработанные Oxford, Cambridge, Macmillan, для более глубокого погружения в язык и понимания реалий англоязычных стран. Огромное количество раздаточного материала помогает в организации занятий. Это могут быть тематические подстановочные таблицы, картины, карточки, открытки с изображением достопримечательностей городов, тематические фотоматериалы, иллюстрации из газет и журналов. Мы стараемся приучить своих учеников вдумчиво работать с учебными текстами, справочниками, словарями.

Также на занятиях мы используем знания, полученные воспитанниками на уроках литературы, географии, истории, музыки, изобразительного искусства. Мы считаем, что необходимо учить детей извлекать и применять на занятиях иностранного языка информацию, полученную при изучении данных предметов. Это помогает обучающимся строить для себя общую картину мира, и вырабатывать собственное отношение ко всему происходящему. Такие интегрированные занятия развивают потенциал наших воспитанников, побуждают их к активному познанию окружающей действительности и помогают развить логику, мышление и коммуникативные способности. Форма интегрированных занятий нестандартна и увлекательна не только для детей, но и для самих педагогов.

Игровые технологии присутствуют практически на каждом нашем занятии. Мы начинаем занятия с Warm up, с пятиминутной игры, чтобы ребятам было

легче войти в ритм, чтобы освежить их память и заинтересовать в изучении нового материала. Использование игр значительно облегчает учебный процесс, делает его ближе и доступней. В основном мы используем лексические, грамматические, орфографические игры, игры-загадки и игры на знание страноведения. Самые любимые игры: Jeopardy Game (игра-викторина, в которой участникам необходимо отвечать на вопросы из абсолютно разных областей), taboo words (объяснить команде слово, помимо того слова, которое нужно объяснить, есть еще список из 5 слов, которые нельзя употреблять при объяснении), для младшего звена игра Simon says (игра на внимательность и выполнение команд) и т.д.

Для старшекласников используем проектный метод. Этот метод не простой, но эффективный. В ходе защиты ведется широкое обсуждение на английском языке. Такие проекты мы чаще всего устраиваем в конце года, как оценка знаний воспитанников, а также при более детальном изучении тем. Темы для проектов могут быть разнообразными: «Как я вижу себя через 10 лет», «Дом моей мечты», «Казахстан-моя родина», экологические проблемы («Глобальное потепление», «Наводнения», «Цунами») и т.д. Проектный метод способствует развитию коммуникативных умений (говорить); развивает информационные умения (поиск, обработка информации); учит соединять знания (интегрированная основа); способствует развитию учебных умений (умение обобщать, анализировать). Наряду с преимуществами имеются определенные трудности. Они обусловлены: 1) недостаточным уровнем языковой подготовки в отдельных группах, поэтому этот метод результативен у старшекласников и у ребят, занимающихся не один год; 2) нехваткой времени; 3) непривычностью формы работы, но мы стараемся постепенно приучать воспитанников к проектам; 4) трудностью вовлечения слабых воспитанников в лингвистическом плане в активную дискуссию.

Для старших учеников, в качестве домашнего задания, предлагаем вести личный дневник на английском языке, что помогает выразить свои мысли, которые активируют словарный запас. Главное-это сделать изучение языка привычкой, а ведение дневника это рутинное, каждодневное, понятное и доступное каждому занятию. Писать при этом можно, что угодно: план на день, описать погоду, отзыв о фильме, впечатления о последнем отпуске и т.д.

Занятия в Школе английского языка «Контакт» предоставляют возможность улучшить свои знания языка. Занятия на курсах и в кружках являются необходимым условием для расширения и углубления знаний предмета, развития умений и совершенствования навыков коммуникативной деятельности, раскрытия творческих способностей обучающихся и их социокультурного развития. Показателями эффективности дополнительного образования являются достижения детей высоких результатов на олимпиадах и конкурсах по языку.

Глава государства Н.А. Назарбаев в своем Послании народу Казахстана четко определил приоритеты в образовании: «Мы должны интенсивно внедрять инновационные методы, решения и инструменты в отечественную систему

образования». Сегодня система повышения квалификации на основе лучшего отечественного и мирового опыта нацелена на непрерывное совершенствование педагогического мастерства педагогов, так как от их профессионализма зависит будущее нашей страны.

Литература

1. Послание Главы государства Нурсултана Назарбаева «Казахстанский путь -2050: «Единая цель, единые интересы, единое будущее».
2. Об утверждении Национального плана действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012 - 2016 годы, Постановление Правительства Республики Казахстан от 25 июня 2012 года № 832, 2012.
3. Евладова Е. Б, Логинова Л. Г., Михайлова Н. Н. Дополнительное образование детей. М.: ВЛАДОС, 2002.
4. Письмак Н.В. Зам. директора по У.Р. Детская художественная школа г.Кокшетау. Роль дополнительного образования в развитии функциональной грамотности школьников в условиях обновления образовательного процесса., 2016.
5. Русских, Г. А. Технология рейтингового обучения / Г. А. Русских // Дополнительное образование. – 2004. – № 12.

УСПЕШНЫЙ УЧИТЕЛЬ...УСПЕШНЫЙ УЧЕНИК... УСПЕШНЫЙ РОДИТЕЛЬ....

Кочкина О.С.

**КГУ «ОСШ им.Ю. Гагарина» п.Боткара
Бухар-Жырауский район, Карагандинская область, Республика Казахстан**

В своей Программе - стратегии "Казахстан - 2050" Н.А.Назарбаев отметил, что благополучие социального института, как семья является стержнем для всех уверенных начинаний в обществе и государстве. Это высказывание можно считать ориентиром для современного поколения молодых родителей. Семья является тем социально-культурным образованием, где ребенок получает первый опыт организации жизнедеятельности в основных её проявлениях – в производительной деятельности и быту. [1,с 9].

В современных социально-экономических условиях школа и семья являются основными институтами социализации школьников. Но нельзя не учитывать, что семья – постоянно меняющаяся система. Изменения социально-экономических условий влекут за собой изменения семьи как педагогической системы. Меняются ценности семьи, социокультурная среда, меняются родители и виды семейных отношений, роли и функциональная зависимость супругов; меняются дети...

Современный учитель не может не учитывать всю совокупность фактов, оказывающих влияние на семью как педагогическую систему и с учетом этих влияний он должен строить свою воспитательную работу.

Одним из важных направлений в деятельности классного руководителя является работа с семьёй, в которой ребёнок растёт и воспитывается. И какую

бы сторону развития детей мы не рассматривали, всегда окажется, что главную роль в его эффективности на разных возрастных этапах играет семья, поэтому основными воспитателями являются родители, а задача классного руководителя помочь и подсказать им. Задача эта очень непростая.

Сегодня в условиях, когда большинство семей озабочено решением проблем экономического, а порой и физического выживания, усилилась социальная тенденция самоустранения многих родителей от решения вопросов воспитания и личностного развития ребенка. Родители, не владея в достаточной мере знанием возрастных и индивидуальных особенностей развития ребенка, порой осуществляют воспитание вслепую, интуитивно. Все это, как правило, не приносит позитивных результатов. В таких семьях нет прочных межличностных связей между родителями и детьми и, как следствие, “авторитетом” становится внешнее, зачастую негативное окружение, что приводит к “выходу” ребенка из-под влияния семьи. [2]

К огромному сожалению, многие родители из-за своей некомпетентности в процессе воспитания не умеют правильно организовать комфортные условия для многогранного и гармоничного развития ребенка. Родители могут позволить себе критиковать работу педагогов школы, появляясь на родительском собрании в лучшем случае один раз в год или один раз за все время обучения ребенка в школе. Для успешного воспитания ребенка особую роль играют одни из основных педагогических требований, которые родители должны знать и уметь применять на практике.

Родители обязаны воспитывать и нести полную ответственность за воспитание детей в семье. Но и также уметь правильно организовать, и рационально распределить быт и режим в жизни ребенка. Так, как очень важным фактором является то, что педагоги, и родители мечтают, чтобы их воспитанник, ребенок вырос, как физически так и нравственно здоровым человеком. И стал достойным гражданином, умеющим и любящим трудиться на благо общества и своей Родины. [3]

Следовательно, для целенаправленной работы школы с родителями это условие доверительного взаимоотношения между педагогами и родителями. Только при наличии доверия с обеих сторон педагог может заинтересовать, помочь, вовлечь, родителей в процесс воспитания ребенка. Индивидуальное общение с родителями даст возможность педагогу оказать влияние, и во многом помочь им выбрать правильный подход к ребенку.

Поиск новых форм и подходов в работе с родителями всегда является актуальным и наиболее трудным в решении воспитательных задач. Основная же цель всех форм и видов взаимодействия с семьей остается неизменной – установление доверительных отношений между детьми, родителями и педагогами, объединение их в одну команду, воспитание потребности делиться с друг другом своими проблемами и совместно их решать.

“Воспитание родителей “ - термин, под которым понимается помощь родителям в исполнении функции воспитателей собственных детей,

родительских функций. Основным направлением работы с родителями состоит в следующем:

1. Повышение психолого-педагогических знаний родителей.
2. Вовлечение родителей в учебно-воспитательный процесс.
3. Участие родителей в управлении школой.

Самыми распространенными традиционными формами работы с родителями являются:

1. Родительские собрания
2. Конференции
3. Родительские комитеты
4. Индивидуальные беседы
5. Консультации
6. Дни открытых дверей

Родители хотят видеть перед собой классного руководителя, который знает ответ на любой вопрос, любит их детей, такими, какие они есть, готового сделать всё, чтобы школа стала для них вторым домом. И если школа не будет уделять должное внимание совершенствованию учебно-воспитательного процесса, направленного на взаимодействие родителей и педагогов то, произойдет отчуждение семьи от образовательного учреждения, педагогов – от семьи, семьи – от интересов творческого и свободного развития личности ребенка.

В работе с проблемными детьми большое значение имеют родительские встречи. Встречи с родителями других ребят, авторитетность чужих родителей в глазах проблемного ребенка порой делают гораздо больше, чем приглашения различных специалистов. Интересной и достаточно новой формой работы с родителями являются родительские вечера. Родительский вечер это праздник общения с родителями друзей твоего ребенка, это праздник воспоминаний собственного детства и детства своего ребенка. Родительские вечера помогают более тепло и сердечно пережить обиды и огорчения, посмотреть на наблевшие проблемы в воспитании ребенка спокойно и без истерик. [4]

Родительский вечер – это возможность найти единомышленников и помощников по воспитанию детей и формированию детского коллектива.

Замечательно, если итогом родительского вечера станет выпуск родителями газеты, в которой они обратятся к детям с предложением или просьбой, вызовут своих ребят на какое-то соревнование, объявят интересный конкурс.

С помощью организации родительских вечеров можно решить еще очень большую нравственную проблему родительских коллективов. Эта проблема заключается в учебном соперничестве детей. Зачастую такое соперничество поощряется семьей, что приводит к конфликтным ситуациям между детьми и их родителями. Родительские вечера сближают семьи, позволяют увидеть взрослых и детей в ином свете, помогают преодолеть недоверие и враждебность во взаимоотношениях детей и взрослых.

В последнее время достаточно эффективной формой формирования культуры быть родителем стали родительские тренинги. Родительские тренинги – это активная форма работы с теми родителями, которые осознают проблемные ситуации в семье, хотят изменить свое взаимодействие с собственным ребенком, сделать его более открытым и доверительным и понимают необходимость приобретения новых знаний и умений в воспитании собственного ребенка. По результатам участия в тренинге школьный психолог проводит собеседование с классным руководителем и дает ему рекомендации по организации взаимодействия с каждым ребенком и с каждой семьей. Полезность таких встреч состоит еще и в том, что они позволяют снять всякие закулисные разговоры среди родителей по вопросам организации образовательного пространства их детей, содержания учебного и воспитательного процесса.

Мастерская - это одна из основных обучающих, развивающих и воспитывающих форм. Педагогическая мастерская - это продуманная во всех деталях модель совместной педагогической деятельности по проектированию, организации и проведению воспитательного процесса с безусловным обеспечением комфортных условий для родителей и классного руководителя.

Семья и школа - два общественных института, которые стояли и стоят у истоков нашего будущего. Взаимодействие школы и семьи предполагает установление заинтересованного диалога и сотрудничества, перерастающую в активную помощь, направленную на обеспечение главной цели – воспитание всесторонне развитой, активной личности школьника. Взаимосвязь семьи и школы в интересах личности ребенка – это процесс, длиною в школьную жизнь. Может быть, когда – нибудь, возникнет триада – родители - дети – педагог. Мы обречены на поражение, если семья не станет нашим союзником в воспитании нашего будущего – детей.

В целом эффективность воспитательной системы образовательного учреждения это работа по взаимодействию с семьей, утверждением родителей, как субъектов целостного образовательного процесса наряду с педагогами и детьми. Но первый шаг в этом направлении должен сделать педагог, поскольку это находится в рамках его компетенции, показывает его профессионализм.

Связь семьи и школы в интересах личности каждого ребенка – это процесс длиною в школьную жизнь.

Ребенка воспитывает все, что окружает. Лучшее воспитание – это воспитание добрыми отношениями друг к другу, к окружающему миру, к самим себе, ибо «нравственность постигается и применяется не из чьих-то речей, а из реальных отношений между людьми, которые ребенок видит, испытывает и осуществляет сам». (Соловейчик В.)

НО также нужно заметить, что только в процессе взаимодействия педагогов и родителей можно успешно решать проблему развития личности ребенка, но, применяя любую воспитательную технологию, необходимо помнить заповедь: “Прежде всего, не навреди”.

Каждый год в школу приходят “ новые” родители, которые выросли в другое время и которые требуют иного отношения к себе. Семьи очень разные. У каждой свои проблемы и трудности. Поэтому невозможно дать готовый и единственный правильный ответ на вопрос о том, как взаимодействовать с семьей. Много зависит от интуиции, мастерства педагога. Главное - сделать родителей своими союзниками.

Литература

1. Назарбаев Н.А. Послание народу Казахстана «Стратегия «Казахстан-2050». Новый политический курс состоявшегося государства» от 14.12.2012г. Текст.
2. Гордиенко Е. А., Юсупова Г. С. Совместная работа школы, семья М, Просвещение, 1995. – 55 с.
3. Источник: http://metodistka.blogspot.ru/2012/09/blog-post_25.html Сборники статей методической литературы.
4. Кондаков А.М. Новые стандарты общего образования. /Психолого-педагогическое обеспечение образовательной инициативы «Наша новая школа». Материалы научной сессии ПИ РАО от 08.04.2011 г. - М., 2011.

ФОРМЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ УЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА С РОДИТЕЛЯМИ

Кушаева Ж.М.

**Общеобразовательный комплекс школа-интернат-детский сад №68
Октябрьский район, г. Караганда, Республика Казахстан**

Как известно, семья – ближайшее и постоянное социальное окружение ребенка и ее влияние на его развитие, на формирование личности велико. Это первая ступень овладения ребенком родным языком – средством и источником нравственного, эстетического, интеллектуального, эмоционального развития ребенка, формирования его гармоничной личности.

К сожалению, современная семья переживает кризис: в настоящее время родители тратят значительную часть времени на поддержание необходимого уровня жизни, уделяя мало внимания развитию и воспитанию ребенка. Кроме того, большая часть современных родителей не имеют педагогического образования и не владеют методами и приемами воспитания и развития ребенка. Поэтому многие дети испытывают недостаток родительской любви, понимания и сопереживания. *А дом*, где воспитывается ребенок с особыми образовательными потребностями, требует особого внимания и защиты. Такие семьи нуждаются в помощи специалистов по вопросам воспитания, обучения, развития таких детей.

В связи с этим, актуальным становится поиск наиболее эффективных форм и видов взаимодействия учителя-логопеда с родителями с целью повышения их психолого-педагогической культуры и улучшения результатов работы по развитию и коррекции речи детей.

Сегодня возникла необходимость строить новые партнерские взаимоотношения с родителями, а это в свою очередь диктует новые формы и условия такого взаимодействия. При этом необходимо учитывать запросы всех категорий родителей (родителей – лидеров, родителей-исполнителей, родителей - критических наблюдателей).

Взаимодействие учителя-логопеда и семьи - необходимое условие полноценного речевого развития школьников, так как наилучшие результаты отмечаются там, где логопеды и родители действуют согласованно. Понятие "взаимодействия с семьёй" нельзя путать с понятием "работа с родителями", хотя второе является составной частью первого. Взаимодействие обязательно подразумевает контроль, или обратную связь; при этом контроль должен быть ненавязчивым, опосредованным.

Проблему работы с родителями затрагивают авторы многих книг и методических пособий по логопедии. Этой теме касается М.Ф. Фомичева, А.И. Максаков, Т.Б.Филичева, Н.А.Чевелева и Г.В.Чиркина и др. На современном этапе развития логопедии данная проблема освещена в работах Т.И. Гризик и Л.Е.Тимощук, Т.Н.Дороновой, Г.В.Глушковой, Е.Ю.Разумовской и др. авторов.

На начальном этапе (после стартовой диагностики речи детей, комплектования групп), зачисляя ребенка на логопедический пункт, на наш взгляд, необходимо, чтобы один из родителей написал заявление-соглашение на имя директора. Подписывая данное заявление-соглашение, родитель уже будет более осознанно и серьезно будет относиться к посещению ребенком логопункта.

Глубокое изучение каждой семьи, мы рекомендуем начать с комплексного анкетирования родителей. Как известно, обследование семьи проводится комплексно: учителем-логопедом, учителями, воспитателями, педагогом-психологом. У каждого специалиста определен круг изучаемых вопросов, которые в общей сложности дают достаточно цельное представление о каждой семье и дают возможность спланировать работу с ней с учётом опыта образования, интересов и желания родителей.

Целью взаимодействия с родителями является использование различных содержательных и структурных вариантов взаимодействия учителя-логопеда и семьи как способа повышения качества коррекционно-образовательного процесса.

Основными направлениями в работе логопеда с семьёй, являются:

- изучение особенностей семейного воспитания ребёнка;
- разработка и реализация совместно с семьёй индивидуальных программ помощи ребёнку;
- просвещение родителей с целью расширения представлений об особенностях развития детей с нарушением речи и методам обучения коррекционно - развивающей работы с ними;
- разработка на дифференцированной основе системы взаимодействия с семьями детей с целью коррекции детско-родительских отношений.

Формы взаимодействия учителя-логопеда с родителями.

1. Коллективные формы взаимодействия.
2. Индивидуальные формы работы с семьей.
3. Формы наглядно-информационного обеспечения.

Рассмотрим более подробно коллективные формы работы.

Коллективные формы работы: родительские собрания, консультации, семинары, библиотека игр и упражнений, фронтальные открытые занятия, выставка пособий, речевые праздники, видеотека.

Родительское собрание можно начать с «Блиц-опроса».

1. Поднимите правую руку те родители, которые заинтересованы в том, чтобы его ребенок правильно говорил? Очень приятно видеть внимательных, заботливых родителей.

2. А теперь предлагаю поднять левую руку тем родителям, которые считают, что его ребенок говорит чисто, внятно, правильно?

Посмотрите, как мало рук. Действительно, в этом возрасте дети говорят неправильно, звукопроизношение у них не сформировано – и это физиологическая норма, т.е. это свойственно данному возрасту.

3. Предлагаю теперь поднять две руки тем из вас, кто дома читает своим детям небольшие стихотворения, заучивает их; читает сказки и ведет беседу по прочитанному произведению?

В нашем зале собрались не так много родителей, которые постоянно знакомят детей с произведениями художественной литературы.

Ваши ответы показали, что тема нашей встречи актуальна и значима.

Групповые родительские собрания проводятся 3 раза: в начале, середине и конце учебного года. Именно они помогают объединить родителей, нацелить их на помощь команде детского сада, своей группе, активно включиться в процесс воспитания детей. Родительским собраниям мы уделяем особое внимание, тщательно готовимся к их проведению, анализируем каждое собрание. Важно, чтобы родители на собрании действовали, включались в ту или иную предложенную им работу. На первом групповом родительском собрании родителям разъяснялось, что на взрослых членах семьи лежит ответственность за создание мотивации ребёнка к занятиям дома, проведение занятий с ребёнком в разных формах вне детского сада, принятие дополнительных мер при наличии сопутствующих основному дефекту нарушений (наблюдение и лечение у специалистов при повышенном внутричерепном давлении, ММД, массаж – при нарушениях мышечного тонуса и т.д.). Собрание стараемся назначать во время, удобное для родителей. Тема собрания сообщается заранее, чтобы они сумели с ней ознакомиться и обсудить друг с другом. Логопеду чрезвычайно важно разъяснить родителям, необходимость усиленной, ежедневной работы со своим ребёнком по заданию педагогов. Только в таком случае возможны наилучшие результаты. Если родители сами не в состоянии сами оценить ситуацию и понять важность своей роли в обучении и воспитании ребёнка, то педагогам следует помочь им стать самыми заинтересованными, активными и действенными участниками коррекционного процесса.

Форму проведения родительского собрания выбираю после обработки анкет, т. е. зависит от запросов, интересов родителей. Это может быть и деловая игра или вечер вопросов и ответов, или собрание в виде «аукциона», т. е. проходит в виде «продажи» полезных советов по выбранной теме в игровой форме, педагогической лаборатории, либо заседание в виде круглого стола, где в нетрадиционной обстановке обсуждаются с родителями актуальные проблемы речевого развития детей. В конце таких встреч проводим обсуждения с родителями – что понравилось, какие советы логопеда применимы на практике, какие бы вопросы хотели еще обсудить. Данные формы использовались и раньше. Однако сегодня изменились принципы, на основе которых строится общение педагогов и родителей. К ним относятся общение на основе диалога, открытость, искренность в общении, отказ от критики и оценки партнера по общению.

Поэтому данные формы можно рассматривать и как нетрадиционные. Например, это может быть проведение родительских собраний по мотивам известных телевизионных игр: «КВН», «Поле Чудес», «Что? Где? Когда?», «Устами младенца» и других.

На родительских собраниях можно использовать следующие приемы и методы активизации родителей: «Мозговой штурм», «Список прилагательных и определений» (например, подберите синонимы к слову «ребенок», «Ассоциации», «Мини - эксперимент». Никогда не превращаем родительское собрание в формальное информирование. Наоборот, вместе мы находим ответы. Данный подход требует от нас более тщательной и длительной подготовки, но и результат стал ощутимее, именно поэтому процент посещения родителями собраний достаточно высок.

Родительское собрание целесообразно завершить оценкой, которая показывает, оправдались ли ожидания его участников, что особенно было значимым для каждого из участников, какие выводы для себя сделали родители. На завершающем этапе родительского собрания важно выяснить, изменилось ли понимание рассматриваемого вопроса. Каждый из них должен решить для себя, что на собрании подкрепило его мнение, а что необходимо пересмотреть или изменить в себе. Это рефлексия, то есть оценка себя с позиции рассматриваемого вопроса. Рефлексия собрания – как заключительная часть собрания, ее можно проводить, используя различные приемы.

Беседа - самая распространенная форма и метод общения с родителями, ею пользуются все логопеды без исключения, и она позволяет быстро установить контакт и доверительные отношения.

Консультации, семинары логопеду важно построить так, чтобы они не были формальными, а по возможности привлекали родителей для решения проблем, развивали дух плодотворного сотрудничества, так как современный родитель не захочет слушать долгих и назидательных докладов педагога. Консультации должны быть предельно четкими, содержать только необходимый родителям конкретный материал и проводиться не для “галочки”, а для пользы дела. Наиболее актуальные темы для консультаций, которые

интересовали родителей в нашей группе: «Артикуляционная гимнастика»; «Развитие мелкой моторики»; «Выполнение домашнего задания»; «Развитие внимания и мышления»; «Речевые игры дома»; «Как следить за автоматизацией звука в домашних условиях»; «Как научить ребёнка читать». К некоторым консультациям готовится специальное оборудование, то есть организуется выставка пособий.

Нетрадиционная форма работы с родителями – фронтальные открытые занятия. Как показал опыт, полезно объединять занятие с собранием, тогда родители с большей заинтересованностью относятся к их посещению (это касается второго и третьего родительского собрания).

Я практикую такую нетрадиционную форму работы с родителями как видеотека. Многие занятия, а так же некоторые консультации и индивидуальные практикумы снимаются на видео. Здесь у родителей возникает возможность взять видеокассету с занятиями, консультациями, практикумами по интересующей теме и просмотреть её дома, чтобы практически точно выполнять с ребёнком задания логопеда. Таким образом, накапливается видеоматериал для родителей будущих воспитанников. Больше всего интересуют родителей видеоматериал по темам: «Артикуляционная гимнастика», «Обучение звуко-слоговому анализу», «Обучение чтению», «Автоматизация звуков».

Библиотека игр и упражнений является стимулом к активному участию родителей в коррекционном процессе. Родители могут воспользоваться подбором практического материала. В основном это материал, объединённый одной лексической темой, которая включает в себя лексические, грамматические, словарные задания, задания на развитие внимания, памяти. В нашей библиотеке есть все пособия, используемые на фронтальных логозанятиях. Родители могут взять домой на время необходимые пособия, чтобы использовать их для индивидуальных занятий с детьми.

Полезным для развития коммуникативных умений и навыков, повышения самооценки осознания необходимости правильной речи, закрепления пройденного материала оказались речевые праздники. К праздникам предъявляются следующие требования: речевой основой становится то, что готовилось дома детьми с их родителями; максимальная активность родителей и детей (я беру на себя организационные моменты, а роли исполняют дети и родители). Тематика праздников охватывает разные стороны речевого развития ребёнка.

Таким образом, повышение педагогической культуры родителей - основа совершенствования полноценного развития ребенка. Вовлечение родителей в воспитательно-образовательный процесс, их заинтересованное участие в коррекционно-педагогической деятельности важно не потому, что это хочет учитель-логопед, а потому, что это необходимо для развития их собственного ребенка. Признание приоритета семейного воспитания требует иных взаимоотношений семьи и учителя-логопеда, а именно – сотрудничества, взаимодействия и доверительности. Сотрудничество семьи и учителя-логопеда

становится все более востребованным; педагоги ищут новые точки взаимодействия, формы работы с родителями; повышение педагогической культуры родителей – основа совершенствования полноценного развития ребенка.

Литература

1. Бачина О.В., Самородова Л.И. Взаимодействие логопеда и семьи ребенка с недостатками речи. – М.: ТЦ Сфера, 2009. – 64с.

2. Организация взаимодействия учителя-логопеда и семьи: Методическое пособие / под ред. Л.С. Вакуленко. СПб.: ООО ДЕТСТВО-ПРЕСС, 2011. – 160с.

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫ ЖАҒДАЙЫНДА ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҚ – САПАЛЫ БІЛІМ БЕРУДІҢ НЕГІЗІ

Камзина А.Н.

**«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Шығыс Қазақстан облысы бойынша
педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты
Өскемен қ., Қазақстан Республикасы**

Бүгінгі таңда білім беру жүйесі 21-ғасырдың өмір талаптарына сай балаларды сапалы даярлауға бағытталған. Білім беру жүйесін жаңғыртудың басты бағыты ретінде оқушылардың өзін дамытуы және қоғам өміріне пайдалы үлес қосуы үшін ақпаратты өздігінен алу, талдау, құрылымдау және тиімді пайдалануын көрсетуге болады.

Қазіргі әлемдік білім кеңістігіндегі халықаралық стандарт талаптарына сай оқыту үдерісінің орталық тұлғасы білім алушы субъект, ал субъектінің алған білімінің түпкі нәтижесі құзыреттіліктер болып белгіленуі білім беру жүйесінде функционалдық сауаттылықты қалыптастыру мәселесін негізге алудың өзектілігін арттырып отыр. Демек, білім беру жүйесінің түлегі қызметтік жағынан функционалды сауатты болумен қатар кез-келген өмірлік мәселені шешу барысында, қойылған мақсатқа жету үшін құрал, әдіс пен жол таңдауда рухани және адамгершілік қуатын көрсетуге қабілетті болуы тиіс. Бұл ретте функционалдық сауаттылықты дамыту нәтижесі білім алушылардың алған білімдерін практикалық жағдайларда тиімді және әлеуметтік бейімделу процесінде сәтті пайдалануға мүмкіндік беретін негізгі құзыреттіліктер жүйесін меңгеруі болып табылады. [1]

Функционалдық сауаттылық, кеңінен алғанда, тұлғаның мектепте алған білімі, білігі мен дағдысын адамзат қызметінің әртүрлі саласында, сонымен бірге тұлғааралық қатынастар мен әлеуметтік байланыстарда кездесетін тіршілік міндеттерін жан-жақты шеше білу қабілеті ретінде түсіндіріледі.

Жаңартылған білім беру мазмұнына көшу арқылы білім сапасын жоғарлату, оқу ортасында оқушылардың функционалдық сауаттылығын, өздігінен іздену, зерттеу, сыни талдау және бағалау дағдыларын дамыту, яғни «білетін адамнан» «шығармашылықпен ойлауға, әрекет етуге, өзін-өзі дамытуға

қабылетті адамға» көшуді іске асыру негізгі мақсат ретінде қойылады. Осыған орай, білім беру ұйымдарындағы оқыту үдерісі оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталуы тиіс. Функционалдық сауаттылық әр мектеп пәнінің негізінде қалыптасады. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту және оның қалыптасуын тексеру құралы шығармашылық сипаттағы тапсырмалар (зерттеу жұмыстарына бейімделген тапсырмалар; экономикалық, тарихи мазмұндағы тапсырмалар; тәжірбиеге бағытталған тапсырмалар т.б.) болып табылады.

«Функционалдық сауаттылық» білім берудің нәтижелі маңыздылығын: «жеке тұлғаның функционалды сауаттылығы», «түйінді құзыреттіліктер», «жалпы оқудағы біліктілік» ұғымдарын айқындайды. [2]

Жаңартылған білім беру бағдарламалары құзыреттілік әрекетке бағытталған. Яғни, оқушылардың табысты әлеуметтенуіне қажеттілік үшін салынған функционалдық сауаттылық негізінде құзыреттіліктерді қалыптастыру. Функционалды сауатты мектеп оқушысы – пәндік, пәнаралық, интегралды білімдердің, икемдердің, дағдылардың және функционалды мәселелерді шешу тәсілдерінің ретінде білімділіктің жеткілікті жиынтығы мен жоғары деңгейіне ие, ол онымен ақпараттарды қабылдау, қайта жаңғырту үрдісімен, типтік оқу міндеттерін, сондай-ақ қоғаммен өзара әрекеттесу міндеттерін шешумен байланысты қызмет үрдісінде пайдаланады.

Функционалдық сауаттылық оқушылардың өзгермелі өмірге бейімделуінің шарты, оқушылардың жеке бас қабілеттерін дамытудың тетігі, әлеуметтік дағдыларын жетілдірудің негізі, әлеуметтік-мәдени дамуының өлшемі, білім, білік, дағдыларының құзыреттілікке ұласу жолы. Ол оқушылардың қатысымдық, ақпараттық, проблемалардың шешімін табу құзыреттіліктерінен көрінеді.

Оқушылардың функционалдық сауаттылық мазмұны келесі құзыреттіліктерден көрінеді:

- оқу, жазу сауаттылығынан;
- жаратылыстану ғылымындағы сауаттылығынан;
- математикалық сауаттылығынан;
- компьютерлік сауаттылықтан;
- денсаулық мәселесіндегі сауаттылықтан;
- құқықтық сауаттылығынан.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығының жалпы оқу біліктілігіне мыналар жатады:

- жеке тұлғаның өзін-өзі жетілдіруді іске асыра білуі;
- интеллектуалдық, оқу-танымдық, креативті шығармашылық қабілеттері мен біліктіліктері;
- мағыналық –құндылық, көзқарастық қатынастары мен ұстанымдары;
- қатысымдылық біліктілігі;
- субъект ретінде кездестірген функционалдық проблемаларды шеше білу керек;

– оқуды, қарым-қатынас жасауды, әлеуметтік жұмысты және кәсіпті таңдай білуі керек.

Жаңартылған білім беру мазмұны аясында функционалдық сауаттылықты қамтамасыз ететін компоненттер:

– азаматтық жауапкершілікке, отансүйгіштікке, толеранттылыққа, еңбексүйгіштікке, белсенді өмірлік көзқарас қалыптастыруға тәрбиелеу;

– ұлттық құндылықтар негізінде оқушылардың тұлғалық қасиеттерін қалыптастыру;

– экологиялық сауаттылықты қалыптастыру, табиғатқа ұқыптылық пен аяушылықпен қарауға дағдыландыру;

– денсаулық сақтау мен салауатты өмір салтының құндылық пен дүниетанымдылық тұрғысын қалыптастыру;

– жеке мүмкіншіліктері мен қабілеттерін, пәнге деген қызығушылығын, шығармашылық ойлауын дамыту, жаңашылдық іс-әрекетке дайындығын қалыптастыру;

– ғылым негіздерін меңгеруде функционалдық сауаттылықты қалыптастыру;

– қоғамдағы қарым-қатынас мәдениетіне тәрбиелеу, мораль нормаларына дағдыландыру;

– өзін-өзі жетілдіру қабілеттерін дамыту, талдамалық іс-әрекет дағдыларын қалыптастыру;

– өз бетімен білім алуда қазіргі байланыс құралдарын, оның ішінде ерекше коммуникативтік-ақпараттық кеңістік ретіндегі интернетті қолдану білігін қалыптастыру;

– ғылым негіздері мазмұнындағы қазіргі кездегі өзекті мәселелерден хабары болуы және оны шешу жолдарын іздеу дағдыларын қалыптастыру.

Функционалдық сауаттылықты дамыту аясында бастауыш сыныпта пәндер мазмұны төмендегідей біліктілікті қамтамасыз етуі тиіс:

– оқушылардың әр түрлі жастағы оқушылармен қарым-қатынас аясындағы тілдің грамматикалық құрылысы мен сөздік қорын молайту;

– тіл білімі саласындағы ғылыми зерттеулер бойынша алғашқы дағдыларын қалыптастыру;

– материалды қисынды, мағыналық топтай, талдай білуге;

– аузыша және жазбаша математикалық сауатты сөйлеуді меңгеру, математикалық символдар мен белгілеулерді дұрыс қолдана білуге;

– математикалық ұғымдарды үйретуді балалардың жас ерекшеліктеріне байланысты күрделендіріп, алған білімді өмірде қолдана білуге үйрету;

– табиғат пен әлеуметтік өмір танымының арасында тығыз байланыс «адам-табиғат-қоғам» жүйесіндегі өзара тәуелділікті түсіну;

– қоғамдық тәртіп ережелерін орындау қажеттілігін, адамгершілік тәрбиесі мақсаттарының мәнін түсіну, экологиялық мәдениеттің алғашқы дағдыларын меңгеру;

– табиғат құбылыстарын салыстыру, олардың жалпы және ерекше белгілерін ажырату мен өсімдіктер мен жануарлар тіршілігіне қажетті жағдайларды білуі;

– қазақстанның табиғаты және мәдениеті туралы білуі, оған ұқыпты қарым-қатынас жасау ережесін қолдана алуы. [5]

Бастауыш мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда қатысымдық, рөлдік ойын, дара тұлғаға бағдарланған оқыту және сұрақ-жауап әдістері арқылы жүзеге асатын жағдаяттық тапсырмалар, рөлдік ойындар, сұхбаттық тапсырмалар, құзыреттіліктерді қалыптастыратын тапсырмалар арқылы кешенді жүргізудің тиімділігі жоғары болады. Оқыту үдерісінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда оқушыларды ғылыми біліммен қаруландыру міндеті аса маңызды. Осы орайда оқытудың ғылымилығы ұстанымы жетекші рөл атқарады. Бұл ұстаным бойынша оқушыларға берілетін білімнің мазмұнының ғылымның қазіргі даму деңгейіне сәйкестігі, оларға заттар мен құбылыстардың заңдылықтарын ұғындыру және олардың арасындағы себеп-салдарлық байланысты ашу ескеріледі.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда басты рөл атқаратын, басты орында тұратын ұстаным – теория мен практиканың байланыста болуы ұстанымы. Оның мәні – оқушыларға теориялық білім беріп қана қоймай, сол білім, білік, дағдыларын күнделікті жаңарып, өзгеріп жатқан өмірде, кез келген жағдаятта емін-еркін қолдана білуін қамтамасыз ету. Ол үшін күнделікті оқыту үдерісінде әрбір пәннен берілетін теориялық білімді өмірдегі жағдайлармен байланыстырып, практикалық жағына бағыттап отыру керек. Сондықтан теория мен практиканың байланыста болуын қамтамасыз ету үшін әрбір пән бойынша берілетін білімнің мазмұны мен көлемін анықтағанда теориялық қағидалардың, заңдылықтар мен ережелердің, яғни ұғымдық-ақпараттық материалдардың бала өмірінде кездесетін түрлі проблемалық мәселелерді шешуге көмегі тиетіндей, бала оны қолдана алатындай практикалық маңызы ескерілуі тиіс. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту процесін жүзеге асыруда оқу қызметінің барлық түрлерінің нәтижелілігін, оқу материалын меңгерудің процессуалды жағын, интербелсенді әдістерді және бағалаудың жаңа жүйесін қолдану мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен біліктілігіне байланысты.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру.- Астана: Ақорда.- 12 сәуір 2017 жыл.
2. Национальный план действий по развитию функциональной грамотности на 2012–2016 годы в РК. – [URL]: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1200000832>
3. Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспары.- Астана: Ақорда, 2010.
4. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016 - 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы: Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы.- №205, 1 наурыз 2016 жыл.

5. Мемлекеттік жалпыға міндетті бастауыш білім беру стандарты: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 25 сәуірдегі № 327 қаулысы.
6. Әлімов А., Интербелсенді әдістемені ЖОО-да қолдану мәселелері.– Алматы, 2013. - 448 б.
7. Нағымжанова Қ.М., Инновациялық технологияның құрылымы. – А:Өркен, –2007.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДА ОТБАСЫ ҚЫЗМЕТІН ҮЙЛЕСТІРУ

Жумажанова Н.А.

Теміртау қ., № 19 «Ақтілек» бөбекжайының

Тәуелсіз ел тірегі - білімді ұрпақ десек, жаңа дәуірдің күн тәртібінде тұрған мәселе – нәтижелі білім беру, білім сапасын арттыру және рухани дүниесі бай жан - жақты дамыған тұлға тәрбиелеу, оқытудың жаңа технологиясын енгізу,білім беруді ақпараттандыру.Бүгінгі ақпараттандыру заманында оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту білім берудің ең жоғарғы мақсаттарының бірі болып табылады.

«Функционалдық сауаттылық» ұғымы алғаш рет өткен ғасырдың 60-шы жылдары ЮНЕСКО құжаттарында пайда болды және кейіннен зерттеушілердің қолдануына енді. Функционалдық сауаттылық, кеңінен алғанда, білім берудің (бірінші кезекте жалпы білім беруді) көп жоспарлы адамзат қызметімен байланысын біріктіретін тұлғаның әлеуметтік бағдарлану тәсілі ретінде түсіндіріледі. Қазіргі тез құбылмалы әлемде функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторлардың біріне айналуға. Функционалдық сауаттылықты дамытуға

1. Білім беру мазмұны
2. Оқыту нысандары
3. Оқудағы жетістіктер
4. Мектептен тыс қосымша білім беру
5. Мектепті басқару
6. Достық
7. Ата-аналардың балаларды оқыту мен тәрбиелеу процесіндегі белсенді роль

Функционалдық сауаттылық тұжырымдамасына негізделген анағұрлым танымал халықаралық бағалау зерттемелерінің бірі экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының (ЭЫДҰ) қолдауымен өткізілетін 15 жастағы оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың халықаралық бағдарламасы (Programmer for International Student Assessment – PISA) болып табылады. PISA 15 жастағы жасөспірімдердің мектепте алған білімдерін, іскерлігі мен дағдыларын адами іс-әрекеттердің әртүрлі салаларында, сондай-ақ тұлғааралық қарым-қатынас пен әлеуметтік қатынастарда өмірлік міндеттерді шешу үшін пайдалана алу қабілеттерін бағалайды.

Білім беру нәтижелеріне қол жеткізуге ықпал ететін факторларға PISA көшбасшы елдері оқушыларды қосымша біліммен және мектептен тыс сабақтармен қамтуды жатқызады.

Қосымша білім беру мазмұны жаңаратын болады, балалардың интерактивті парктерін, технопарктерін, балалардың ғылыми мұражайларын құру арқылы оқытудың жаңа технологиялары және интерактивтік, инновациялық, ұйымдастыру нысандары енгізіледі. Сапалы бейінді оқытуды ұйымдастыру үшін жас техниктердің, натуралистердің, туристердің жұмыс істеп тұрған станциялары қазіргі заманғы интерактивтік техникамен, жабдықтармен және технологиялармен жарақтандырылатын болады.

Жалпы білім беретін мектептегі және мектептен тыс ұйымдардағы әртүрлі бағыттағы үйірмелер, секциялар желісін кеңейту есебінен балаларды қосымша білім берумен қамту ұлғайтылады. Басты назар ғылыми-зерттеу жобаларына, техникалық шығармашылыққа, өнертапқыштыққа, модельдеуге, нанотехнологияларға, робот техникасына, легожобалауға және т.б. аударылады.

Тұлғаның бейімділігін, қажеттілігін қанағаттандыруды, қызығушылығын, қабілетінің дамуын ескере отырып, білім беру ресурстарына (функционалдық сауаттылығына) қол жеткізуді қамтамасыз ету үшін қосымша білім беру ұйымдары мен жалпы білім беретін мектептердің қызметін біріктіру қамтамасыз етіледі. Жалпы біріктіру тұлғаның кәсіптік тұрғыда өзін-өзі анықтауына және оқушыда шығармашылық және инновациялық қызметке деген қажеттілікті қалыптастыруға ықпал ететін болады.

Қосымша білім беру ұйымының әлеуметтік қорғалмаған отбасылардан шыққан оқушылар мен мүмкіндігі шектеулі балаларды тартуы арқылы әлеуметтік маңызы артатын болады.

Осылайша, Қазақстан Республикасының білім беру жүйесі білім беру мазмұнын жаңарту, оқу бағдарламаларын, оқулықтарды жасау, мұғалімдердің біліктілігін арттыру және оларды қайта даярлау бағдарламаларын қайта қарау, оқушылардың алған білімін оқу және практикалық жағдайларда қолдану қабілеттеріне мониторинг жүргізу бойынша бірқатар пәрменді шаралар қабылдауы, сондай-ақ мектеп оқушыларын оқытуды барабар материалдық-техникалық, психологиялық-педагогикалық және техникалық жағдайлармен қамтамасыз етуі қажет.

Отбасы балаға жастайынан адами құндылықтарын танытып, саналы және өнімді өмір сүруге бағдар беруге міндетті Функционалдық сауаттылық деңгейіне ата-аналардың балаларды оқыту мен дамыту процесіне қатысуы оң әсер етеді.

Сондықтан да ата-аналардың баланы жақсы тануына, оны түрлі жағдайда көре алуына, үлкендерге баланың жеке ерекшелігін танытуға, олардың қабілеттерін дамытуға, өмірлік құнды бағдарын қалыптастыруға, жағымсыз мінез-құлықтарынан арылтуға көмек беруге мүмкіндік беретін функционалдық сауаттылығын арттыру әдіснамасы әзірленеді.

Ата-аналарды мектеп өміріне белсенді тартуға бағытталған іс-шаралар жүйесі әзірленеді: қамқоршылық кеңесін, ата-аналар қауымдастығын, ата-

аналар университетін құру. Аталған қоғамдық институт әрбір білім алушының отбасымен әріптестік қарым-қатынас орнатуға, отбасы мен мектеп мүдделерін өзара қолдап, ортақ жағдай жасауға әсер етеді. Бұл ретте мектеп есептілігінің және оқушылардың оқу жетістіктері мен мектеп қызметі туралы қауымдастыққа толық және ашық ақпарат ұсынудың барабар деңгейі қамтамасыз етіледі.

Жаңаша оқыту технологияларын әр сабақта тиімді пайдалану арқылы оқушының функционалдық сауаттылығы дамиды

Жаңаша оқушы:

- Ойын еркін айта алады
- Ақыл ойы жетілген
- Топ алдында белсенділік көрсетеді (лидер)
- Тіл байлығы жетілген
- Жан-жақты
- Үштүрлі тілді жетік меңгерген
- Ақпараттық – технологияларды жетік меңгерген

Оқу бағдарламалары, сондай-ақ, мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытуға және негізгі, пәндік құзыреттіліктерге қол жеткізуге бағдарланады.

PISA зерттеуінде табысты елдердің (Оңтүстік Корея, Жапония, Қытай, Гонконг және т.б.) тәжірибелерін ескере отырып, жоспардың инварианттық (міндетті) және вариативтік (мектептің таңдауы бойынша) бөліктері арасындағы тиімді пропорцияны анықтау есебінен оқу жоспарын реттеудегі мектептер дербестігінің сәйкес деңгейі қамтамасыз етілетін болады. Оқу жоспарлары оқу әдебиетін, математиканы оқыту және жаратылыстану-ғылыми, ақпараттық, тілдік сауаттылықты қалыптастыру үшін оқу сағаттарының қажетті санын бөлуді қарастырады.

Бүгінгі таңда сапалы оқыту ізденістері – пән мұғалімін толғандырып отырған келелі мәселелердің бірі. Осы орайда кез - келген педагогикалық жаңа технология оқушылардың сабақ барысындағы белсенділігін арттыруға тікелей әсер етуі керек. Демек, оқушы білімді дайын күйінде мұғалім түсіндірмесінен алмай, өзінің өмірлік тәжірибесіне сүйену арқылы танымдық шығармашылық тапсырмаларды орындау негізінде әр түрлі өнімдер жасауы арқылы алуға тиіс. Нәтижесінде оқушының дүниетанымы кеңейіп, өзіндік пікірі мен көзқарасы қалыптасады. Теория мен практиканың байланыста болуын қамтамасыз ету үшін әрбір пән бойынша берілетін білімнің мазмұны мен көлемін анықтағанда теориялық қағидалардың, заңдылықтар мен ережелердің, яғни ұғымдық - ақпараттық материалдардың бала өмірінде кездесетін түрлі проблемалық мәселелерді шешуге көмегі тиетіндей, бала оны қолдана алатындай практикалық маңызы ескерілуі тиіс. Сыни тұрғыдан ойлау барысында, бала өз заманының озық өнегесін санасына сіңіреді, функционалдық сауаттылығы артады, басқаның пікірін тыңдауға дағдыланады және өзі де пікір айтуға үйренеді.

Бүгінгі шәкірт – ертеңгі күнгі әр түрлі саланың маман иесі. Ұлы ағартушы Б. Алтынсариннің «Егер балалар бірдеңе түсінбейтін болса», оқытушы оларды кіналауға тиіс емес, оларға түсіндіре алмаған өзін кіналауға тиіс» – деген қанатты сөздерді ұмытпауымыз керек.

Елдің ертеңі білімнің тереңдігі мен өлшенеді демекші. Үздіксіз өзгеріп тұрған әлем адамнан да қабілет пен қажеттіліктерді үздіксіз дамытуды талап етеді. Сондықтан білім беру саласының басты мақсаты оқушыларды өзгермелі өмірде қорықпай, еркін өмір сүруге, білім мен білігіне сай келетін бағдар таңдап алатындай дәрежеге, өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға, аналитикалық ойлау қабілеттерін дамыту және олардың шынайы өмірде дара тұлға етіп қалыптасуына ықпал ету.

«Шәкірт – нығырлай беретін ыдыс емес, керісінше тұтандыруды талап ететін шырақ» демекші оқушылардың жеке шығармашылық мүмкіндіктерін дамыту және оларды шынайы өмірдегі дара тұлға етіп дайындау мектептің басты мақсаттарының бірі.

Әдебиеттер

1. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 – 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспарын бекіту туралы Жаңа

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 Қаулысы

2. «Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда мұғалім қызметінің ұйымдастырылу бағыттары»(әдістемелік нұсқаулық)

МЕКТЕПТІҢ, ОТБАСЫНЫҢ ЖӘНЕ ҚОҒАМНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ӨЗАРА ӘРЕКЕТ ЕТУ ПРОБЛЕМАЛАРЫ

Матсалаева Ж.К.

**«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Ақтөбе облысы бойынша ПҚБА институты
Ақтөбе қаласы, Қазақстан Республикасы**

Қоғамдық-отбасылық қатынастардың жалпы бағыттылығын айқындау мен үйлестіру тек әлеуметтік-экономикалық емес, ең алдымен үлкен маңызы бар психологиялық-педагогикалық проблема, өйткені жасөспірім ұрпақтың ізгілік-адамгершілік денсаулығы – бүкіл қоғамның қолқорлығында.

Сонымен, тәрбиенің қоғамдық институты ретінде мектепке диагностикалық, үйлестірушілік, кіріктірушілік және бағыттаушылық рөлі беріледі. Оқушының тұрмыста, үйде, жақын айналасында қалай тұратынын терең және жан-жақты білуі, осы заманғы отбасылық тәрбие мәселелерінде жақсы бағдар алуы, отбасының, мектептің, қоғамның өзара әрекетін тиімді ұйымдастыра білуі, т. б. мұғалімнен ерекше талап етіледі.

Тұлғаның дамуы өзінің бастауын ең алдымен отбасынан алатыны белгілі. Отбасы одан әрі де адамның жеке басының негізгі салаларын қалыптастырудың барынша маңызды ортасы болып қала береді [1, 15-20 б.].

Бірақ осы заманғы қоғамда отбасына деген көзқарастарда өте маңызды өзгерістер болды. Нарықтық қатынастар экономикалық фактордың (материалдық қолайсыздық) мәнін күшейтті, бұл педагогтердің бүкіл қызметінің тұлғалық-педагогикалық, әсерлілік-адамгершілік факторына қайта бағдар жасау керектігін енгізді. Бұл күнде отбасы психологиялық қорғаудың және онды әсерленушілікті қалыптастырудың қайнар көзі деген көзқарас бұзылды. Сонымен қатар әр адамның жеке басының бақытын қамтамасыз ету отбасының міндеті болып саналады. Пәрменді өзара көмектен отбасылық өзара қарым-қатынастардан шығатын және әлеуметтік құндылықтар болып табылатын мақсаттарды жүзеге асыру, жас ұрпақты өсіру және тәрбиелеу бұрынғысынша отбасының жауапкершілігінде қалады.

Отбасы мүшелерінің отбасылық міндеттерді бөлісуінің қажеттілігіне байланысты отбасы өмірінің түрлі саласындағы: шаруашылық-тұрмыстық, адамгершілік-тәрбиелік міндеттерді ұсынады. Отбасы ішілік бірлестіктегі қызметтің отбасы мүшелерінің – үлкендер мен балалардың өзара қарым-қатынасын ортақтандыруда тәрбиеші түсінігінің маңызы зор. Психологтар, социологтар, педагогтер егер мұндай бірлестіктегі қызмет болмаса, немесе ол азды-көпті әлсіреген болса, отбасылық қарым-қатынастың елеулі түрде әлсірейтінін, ал ол баланың жеке басының дамуына кері әсер ететінін дәлелдеді.

Отбасындағы тәрбиелік тәжірибенің екінші ерекшелігі – оның қоғаммен табиғи байланыста болуы. Нарықтық қатынастар, жекешелендіру, жеке меншікті дамыту мәселелері көптеген балалардың ортасын және өзінің жеке басын қайта құру қажеттігін олардың алдына қойып отыр.

Сондықтан да отбасы туралы айтқанда үйден тыс жерде болатын барлық негізгі қатынастардың мазмұнына соқпай, елімізде, оның адамгершілік бейнесінде, оның тіршілік тағдырында болып жатқан өзгерістерге соқпай өтуге болмайды.

Тәжірибе көрсеткендей, педагогикалық қарым-қатынасты шынайы қайта құру ісі тек мектепте демократизация мен ізгілендірудің негізінде іске асырылады. Ол балаларға қамқорлық жасау, оларды жақсы көру, қайырымдылық сияқты қарапайым сезімдер арқылы іске асырылады. Сондықтан бүгінгі күні педагогтердің маңызды міндеті барлық педагогикалық ықпалдарды ғылыми негізде жасалған жүйеде кіріктіре және үйлестіре білу қажет.

Ұлттық дәстүрлерден қол үзушілік тәрбиенің қайнар көзінен қол үзушілікке әкелетінін, ұрпақтар байланысы мен сабақтастығын бұзатындығын, адамгершіліктің құлдырауын, еңбектің тәрбиелік мәнін құнсыздандыратынын тарихи тәжірибе қуаттауда. Осыған орай отбасы педагогикасымен байланысты мәселелердің маңызы ерекше [4, 23-27 б.].

Қазіргі кезде оқушылармен сыныптан тыс және оқудан тыс кезде жүргізілетін жұмысқа іс жүзінде ешқандай көңіл бөлінбей келгенін атап айту қажет. Бұл ретте, қазіргі кезде өте әлсіз жүргізілетін мектеп пен отбасы қызметінің келісушілігіне ерекше көңіл бөлу талап етіледі. Ғалымдар отбасы

ықпалының, әсіресе оқытудың жоғары сатысында айтарлықтай болмайтынын дәлелдеуде. Бұл жағдай ата-аналардың жұмысбастылығымен, көптеген отбасының материалдық жағдайын жасауға шектен тыс бағдар ұстауымен, ал оның оқушылардың адамгершілік тәрбиесіне теріс ықпал ететінімен түсіндіріледі. Отбасы мен мектептің тәрбиелік үрдістегі өзара бірін-бірі толықтыруы көп жағдайда жетіспей жатады.

Сондықтан қазіргі уақыттың маңызды проблемасы мектеп оқушыларының тәрбиесінде мектеп пен отбасының педагогикалық ынтымақтастығын толық жүзеге асырудың қажеттігі болып табылады.

Педагог тәрбиенің жоғары тиімділігіне отбасымен тұрақты және тікелей байланыс жасау негізінде жүзеге асыратын болса, оған сол сыныпта жұмыс істейтін сынып ұжымына, мұғалімдердің педагогикалық ұжымына жан-жақты сүйенгенде ғана қол жететінін өмірдің өзі дәлелдеуде.

Ата-аналардың педагогикалық мәдениетін арттыру бағытындағы мектеп жұмысының жүйесі отбасындағы ата-аналардың педагогикалық білімді өздігінен алуға басшылық жасауымен, ата-аналармен жүргізілетін жұмыстың ұжымдық, топтық және жекелей түрлерімен ұштастыруға, ата-аналарға құрметпен қарай талап қоюға, оңды тәжірибеге сүйенуге негізделеді. Ата-аналардың педагогикалық мәдениетін көтерудің мектептегі жүйесі олардың өз бетімен білімін көтеруіне және олармен жүргізілетін жекелеген, топтасқан, ұжымдық жұмыс түрлеріне, ата-аналардың тәрбие ісіндегі талаптарына құрметпен қарауға, отбасы тәрбиесіндегі тәжірибесіне сүйенуге негізделеді. Ата-аналардың педагогикалық мәдениетін көтеру ісі ата-аналар университеті, жалпы мектептік және сыныптық лекторийлер, ата-аналар жиналыстары арқылы жүзеге асырылады [5, 5-6 б.].

Әлеуметтік институт ретінде отбасының тарихи дамуының нәтижесі оның қызығушылығы мен ынтасының есебін алу негізінде отбасында баламен қарым-қатынасты қалыптастыруда басты рөл атқарады. Сондықтан отбасылық байланыстардың маңызды мәселесі (мейлі ол бала немесе үлкен кісі болсын) жеке бастың бағдарын айқындайтын тұлғалық-мағыналық қатынастар болуы керек. Қатынастардың бұл түрі әдетте отбасы мүшелерінің бірлестіктегі қызметін белгілегенде пайда болады.

Сонымен бірге әрбір отбасында тәрбиенің белгілі бір жүйесі объективті түрде, кейде тіпті оны түсінбей-ақ қалыптасады. Отбасы тәрбиесінің тәжірибесі, тәрбиелік ықпал ету жүйесі және оны әр отбасында қолдану тәсілі көрсеткендей, отбасы тәрбиесінің 4 тактикасын бөліп алып қарауға тура келеді. Ол: әміршілдік, өбектеу, араласпау және ынтымақтаса қызмет ету.

Отбасындағы *әміршілдік* (өктемдік). Отбасы мүшелерінің бірінің (үлкендерге көбірек қатысты) оның басқа мүшелерінің ынтасы мен жекебастық қасиеттері мен сезімін үнемі басып тастауынан пайда болады. Белгілі бір шешімдерді орындату мақсатында ата-аналардың өз балаларына талап қоятыны және солай істеуі керектігі өзінен-өзі белгілі. Бірақ көп талап қоюшылық өрескел қысымға мәжбүр етуге айналады. Ықпал етудің барлық түрінің ішінен ата-аналар тек бұйрық беру мен күштеуді ғана жөн деп санаса, онда олар

баланы күштеуге мәжбүр етушілікке, оның қарсы жауап беру қарсылығына кездеседі. Баланың қарсылық көрсетуі: екіжүзділік, алдаушылық, өрескелдік жасаушылық, кейде ашық өшпенділікке баруына да мәжбүр етуі мүмкін. Ата-аналардың жалтақсыз әмірі, баланың қызығушылығы мен пікірлеріне құлақ аспау, баланың өзіне қатысты мәселелерді шешуде оның құқығына нұқсан келтіру, оның жеке басын қалыптастыруда елеулі сәтсіздікке әкеліп соқтырады.

Отбасылық өзара қатынастарда жиі кездесетін тәрбие түрінің бірі – *шамадан тыс қамқорлық*. Отбасындағы шамадан тыс қамқорлық немесе өбектеу – бұл ата-аналар өзінің еңбегімен баланың барлық қажеттігінің қанағаттандырылуын қамтамасыз етумен, барлығын өз мойнына алумен, баланы қандай да болмасын қамқорлықтардан (өбектеуден) күш салушылықтан қорғайтын қатынастар жүйесі. Шамадан тыс қамқорлықтың нәтижесі балада – ынтасыздықты, істі өздігінен атқаруға зауқының болмауын қалыптастыру болып табылады. Өйткені мұндай балалар әдетте өздеріне қатысты мәселелерді, сонымен қатар тәрбиенің жалпы проблемаларын шешуге қатыстырылмайды. Оның себебі тәрбиелік әрекеттердің орталығында баланың қажетін қанағаттандыру, оны қиындықтардан қорғау сияқты проблеманың болуы. Шамадан тыс қамқорлық тәрбиелік тәсіл ретінде еңбек тәрбиесінің ашық жауы. Өйткені, өбектеуге алынушы ең алдымен күштен түсіруден, жауаптылықтан, елеулі шынайы еңбек өмірінен шектеледі, осындай балалар жеке бастық және ұжымдық жауаптылыққа нағыз бейімі жоқ, халі нашар, қабілетсіздер болып шығады.

Тәрбиенің тәсілі ретінде отбасылық өзара қатынастардың келесі түрі “*қол сұқпаушылық*” болып табылады. Отбасындағы тұлғааралық қатынастардың бұл жүйесі мүмкіндікті тануға және тіпті үлкендер мен балалардың бір-біріне тәуелсіз болуының мақсаттылығына құрылған. Қатынастардың бұл түрі жақсы жабдықтауды қалайтын және олармен бірге болғанда жан күйзелісін талап ететін баланың өмірі мен тағдырына белсенді араласудан бас тартатын тәрбиешілер ретінде ата-аналардың енжарлығы негіз болады. Нәтижесінде ата-аналар отбасылық проблемалардың бәрінен шет қалған енжар жеке тұлғаны қалыптастырады.

Отбасындағы өзара қатынастардың өзінде тәрбие тәсілінің алғышарты мен нәтижелері ретінде көрінетін төртінші түрі – *ынтымақтастық*. Ынтымақтастық отбасындағы тұлғааралық қатынастардың жалпы мақсаттарымен және міндеттерімен, қызметімен, оның ұйымдастырылуымен және жоғары адамгершілік құндылықтарымен кірігуін қолдайды. Өзара қатынастардың жетекші түрі ынтымақтастық болып табылатын отбасы ерекше сапаға ие болады, дамудың жоғары деңгейлі тобы – ол жекеліктің дамуын қаламайды, ұжымда болуды ұнатады. Мұндай отбасы мүшелерінің арасында байланыстар орнату отбасының әрбір мүшесінде жоғары ізгілік-адамгершілік сапаларды бекітуге, отбасындағы үлкен және кіші жастағы ұрпақтар арасында тұлғааралық өзара әрекеттерді қалыптастыруға әкеледі. Сөйтіп, ұрпақтардың ынтымақтастығы бірлескен көңіл күйінің, жалпы қуаныштың, немесе сәтсіздіктің, үміттің, арманның негізінде құрылады. Жалпы адамзаттық

құндылықтарға негізделген (басқалар сияқты өзіне, өзі секілді басқаға) үйде де, жұмыста да және қоғамда да бірыңғай адамгершілік өлшемнен шығатын қатынастардың бұл түрі барынша жоғары деңгейде шынайы ізгілікке жауап береді [3, 34-37 б.].

Кез келген халықтың бүкіл адамгершілік-рухани өмірі халық педагогикасында мұндай мысалдарға бай. Осы заманғы тәрбиенің мәні – халықтардың ғасырлық, прогресшіл, адамгершілік дәстүрлерінің сабақтастығын нығайтуға мүмкіндік туғызып отыр.

Бұл күнде халық педагогикасының идеялары мен тәжірибесін жалпы тәрбиеде, соның ішінде отбасылық тәрбиеде барынша мол пайдалану мүмкіндігінің шексіздігі байқалады. Әр түрлі мерекелер, фольклорлық топтар, қолданбалы өнер, ұлттық киім, жалпыадамзаттық құндылықтардан шығатын еңбек дәстүрлері, адамгершілік мұраттары осы заманғы тәрбиенің мазмұны мен үрдісін байытады [2, 5-7 б.].

Тәрбиенің мәні әлеуметтік-тарихи тәжірибені, жалпыадамзаттық мәдениетті жас өспірімдердің өз бойына жинақтап кіріктірілген бейнеде көрінуінен, тұлғаны қалыптастыруда және оның тұлғалық сапаларын тәрбиелеп жетілдіруде мектептегі тәрбие жұмысының бүкіл жүйесін адамзат дүниесіне, өзінің және басқа халықтар мәдениетінің әлеміне, әдептілік негіздеріне, жалпыадамзаттық құндылықтарды меңгеруге бетбұрыс жасауымен қорытындыланады.

Педагог оқушылармен ұйымдастырылған қызметінің нәтижесін алдын-ала көре білуге және оқушылардың теріс қылықтарын болдырмаудың жолын қарастыруға, оны әлеуметтік-құндылықтар бағдарымен қатар қоюға тиіс Педагогикалық шеберлік тәрбиелік істерді дұрыс бағыттап білумен және белгілі бір кезеңде жаңа сапаларға өтуге әсер етуімен ерекшеленеді. Ол жай ғана өсіп қоймай, бұрынғы қолжеткеннің бүгін ескіргенін, қажетсіз болғанын да айқындай отырып, өткендегінің озық үлгілерін бүгінге жарата білуі керек. Яғни бұған дейінгі тұжырымдаманың негізінде тәрбие үрдісі тәрбие ісіндегі жақсыны жалғастырушы процес деп қарауға тура келеді.

Тәрбиелік міндеттерді шешуде педагогтер жалпы педагогикалық заңдылықтарды басшылыққа алады. Тәрбиенің осы заманғы жүйесінің негізіне төмендегі идеялар жатады: тәрбие мақсаттарының реалистік (шындығының) идеясы; тәрбиенің қоғамдық бағыттылығы; оқушылар мен үлкендер қызметінің бірлестіктегі идеясы; тұлғаның өзін-өзі билеу идеясы; тәрбиедегі оңды істерге сүйену; тәрбиенің ізгілендірілуі; тәрбиенің тұлғалық бағыттылығы; тәрбиелік әрекеттердің бірлігі; тәрбиедегі еркіндік және ұжымдық бағыттылық идеясы.

Тәрбие – әлеуметтік үрдіс. Ол жеке адамның ақылымен және топпен бірге әлеуметтік тұрғыда жасалынған өлшемдерді, құндылықтарды, тәжірибені қабылдау. Оған қатысушылардың саналы және мақсатты қызметінің нәтижесінде біртіндеп және жүйелі түрде өзара әрекеттесудің нәтижесін қоғамдық игілікке айналдырушы үрдіс.

Әдебиеттер

1. Иванов И.П. Тәрбиелік шығармашылық істердің энциклопедиясы. М., 1989.

2. Қалиев С. Қазақ этнопедагогикасының теориялық негіздері және тарихы. Алматы, “Рауан”, 1999.
3. Қалиев С., Майғаранова Ш., Нысанбаева Г. Тәрбиенің өзекті мәселелері. Қазақстан мектебі, N 12, 1996, 34-37 б.
4. Қалиев С., Майғаранова Ш., т.б. Мектептегі тәрбие жұмысын ұйымдастыру әдістемесі. Алматы, “Рауан”, 1999.
5. Назарбаев Н.Ә. Қазақстан - 2030. Барлық қазақстандықтардың өсіп-өркендеуі, қауіпсіздігі және әл-ауқатының артуы, 1999.
6. Ұзақбаева С.А. Балаларға эстетикалық тәрбие берудегі халықтық дәстүр. Алматы, 1990.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ МЕКТЕП ЖӘНЕ ОТБАСЫНЫҢ РӨЛІН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Наурызбаева А.М.

**«1 жалпы білім беретін орта мектебі» КММ
Жезқазған қ., Қарағанды обл., Қазақстан Республикасы**

Әлемдегі бәсекеге қабілетті елдердің қатарына кіруі үдерісінде еліміз үшін маңызды болып табылатын тұлғаның өз ойын еркін айта білуі, білімін өмірде қолдана білуі, кез-келген жағдайда ойлауға және шешім қабылдай алуға, кәсіби жолын таңдай алуға қабілеттілік, өмір бойы білім алуға дайын тұруы сияқты функционалдық дағдылары мектеп қабырғасынан қалыптасады.

Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың 2012 жылғы 27 қаңтардағы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру мақсатында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары (бұдан әрі – Ұлттық жоспар) ҚР Үкіметінің Қаулысымен бекітілді [1].

Функционалдық сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым- қатынасқа кіру қабілеттілігі және аса тез бейімделуі мен жұмыс істеуі. Тұлғаның оқу, ұғыну, қысқа мәтіндерді жасау және жеңіл арифметикалық амалдарды орындаудағы қарапайым сауаттылығына қарағанда тұлғалық сауаттылықтың айырмашылығы тұлғаның нақты мәдени ортада тіршілік ету үшін минималды қажетті болып саналатын әлеуметтік қарым-қатынас жүйесінде тұлғаның қалыпты жұмыс істеуін қамтамасыз ететін біліктілік, икемділік пен дағдылар атомарлық деңгейі, яғни функционалдық сауаттылық болып табылады [2].

Қазіргі жаңартылған білім беру мазмұны бойынша мұғалімнің мақсаты оқушыдан өзіне сенімді, мектепте алған білімін мектептен тыс өмірде қолдана білетін тұлға қалыптастыру. Осы тұрғыда бала функционалдық жағынан сауатты болуы керек. Жаттанды білімге үйренген оқушы жан-жақты сауатты деуге келмейді, білімді талдап, сараптап, қолдана білуі керек. Ол үшін оқушыға мұғалімнен алған білім жеткіліксіз. Отбасы тәрбиесі, жақындарының қолдауы қажет. Функционалды сауатты оқушы мәселені тез шеше алады, өз бетінше

ақпарат көздері арқылы білімін, көтеріп танымдық қабілетін ұштайды, үш тілде ауызша-жазбаша қарым-қатынас жасай алады, қоғамда өзінің орнын таба біледі, болашақ мамандығын таңдай алады, ұлттық салт-дәстүрін, тарихы мен мәдениетін жақсы біледі, ақпараттық, сандық технологияларды сауатты пайдалана алады.

Ұлттық жоспар Қазақстан Республикасындағы білім сапасын жетілдірудің негізгі бағдары ретінде мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту іс-қимылдарының мақсаттылығын, біртұтастығы мен жүйелілігін қамтамасыз етуге бағыттталып, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту үдерісін мазмұндық, оқу-әдістемелік, материалдық-техникалық қамтамасыз ету жөніндегі іс-шаралар кешенін қамтиды [3].

12 жылдық білім беруге көшу Қазақстан Республикасының қазіргі білім беру саясатының келесі бағыттарын іске асыру жолымен қазақстандық білімнің бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етуді көздейді :

– барлық азаматтарға сапалы білім алуы үшін бірдей мүмкіндіктерді ұсыну;

– қазақстандық патриоттыққа, адам құқықтары мен бостандығына құрметпен қарауға, азаматтық жауапкершілікке және құқықтық сана-сезімге тәрбиелеу;

– ұлттық мәдениетке құрметпен қарауға, толеранттыққа, басқа мәдени бастауларға қатысты ашықтылыққа тәрбиелеу;

– қоғамда табысты әлеуметтену қабілеттілігін қалыптастыру;

– оқушылардың оқу жүктемесін білім беру сатысының әр деңгейдегі жас ерекшелік мүмкіндіктерімен және психофизиологиялық даму заңдылықтарымен өзара байланыстыру;

– жеке білім беру траекториясын қалыптастыру мүмкіндіктерін беру;

– жалпы орта білім беру деңгейінде оқытуды бейіндендіру;

– тілдерді деңгейлеп оқытуды енгізу және көптілді тұлғаны қалыптастыру;

– оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту.[4]

Өскелең ұрпақтың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруды тәрбиелеу процесінде отбасы мен мектептің ынтымақтастығына үлкен рөл бөлінеді. Отбасы мектепке оқушылардың іс әрекетін ұйымдастыруында «Білім туралы» Заңды ойдағыдай жүзеге асыруына көмек көрсетеді. Алайда ата-аналардың педагогика негіздерін нашар білуі қазіргі кезеңде әлеуметтік тәрбиелеу мен мектепке бейімдеу ісіне кедергі келтіріп отыр. Сондықтан дәл қазір отбасы мен мектептің өзара әрекетін нығайту, бала тәрбиесіндегі әкелер мен аналардың жауапкершіліктерін арттыру қажет. Және бұл шараны мектеп ұйымдастыруы тиіс. Осыған орай бұл істі ұйымдастыруда мектеп мұғалімі, психологы, әлеуметтік педагог жұмысының маңызы артады, көптеген маңызды мәселелер мен сұрақтардың шешімі осыған байланысты.

Тұлғаның функционалдық біліктері мектеп және отбасында қалыптасады. Басты функционалдық қасиеттеріне тұлғаның шығармашылықпен, креативтілікпен ойлай алуы, үнемі ізденісте болып, білім алуға құштарлығы, өмірлік кәсіби жолын таңдай білу қабілеттері жатады. Осы біліктерді бала

бойында қалыптастыруда мұғалім мен ата-ананың рөлі ерекше. Пән мұғалімдері, сынып жетекші ата-анамен тығыз қарым-қатынаста жұмыс жасауы қажет. Ата-аналардың кез-келген сұрағына жауап беріп, оларға әрдайым әдістемелік көмек береді. Сынып жетекші отбасы мен мектепті біріктіруге күш салуы, сыныптың оқу-тәрбие жұмысына олардың іс-әрекетін үйлестіруі, отбасы мен мектептің тығыз ынтымақтасу жолдарын анықтап, «отбасы-мектеп» бірыңғай тәрбие кеңістігін қалыптастыруы қажет. Ал, ата-аналар – отбасында бала тәрбиесіне, қиналмай білім алуына қажет қолайлы жағдай тудыруы міндетті. Бала тәрбиесінде психологиялық-педагогикалық білімдерді, педагогикалық іс-әрекеттің практикалық дағдылары мен біліктерін толық көлемде меңгеру бойынша жұмыс жүргізеді.

Мұғалімдер ата-аналарға әрдайым кеңес беруге дайын болуы керек. Іс-шараларды бірлескен түрде ұйымдастыра отырып, ата-аналардың кеңесіне құлақ түру, оқушылар жайында ата-аналарына жақсы тұстарын айтуға тырысу, ынтымақтастық, шығармашыл орта қалыптастыру сияқты қағидаларды ұстанған жөн.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын анықтау үшін өз тәжірибемде ата-аналармен әңгіме, оқушымен әңгіме жүргізу, сауалнама алу, психологиялық тест өткізу, пән бойынша тест өткізу сияқты әдістерді қолданамын. Оқушылардың сауаттылығын арттыру үшін мектепте сан түрлі тиімді түрлерін қолданамын. Олар: ата-аналар жиналысы, ашық есік күні, ата-аналар комитетімен отырыс, бірлескен мәдени іс-шаралар. Аталған іс-шаралар педагогтарға, оқушылар мен ата-аналарға бірін бірі жақсы білуіне, мектеп оқушыларын отбасылық өмірге дайындауда педагогтар мен ата-аналардың бірдей көзқарасын қалыптастыруда, оқушылардың ата-аналарын оқыту-тәрбиелеу процесіне қатыстыруға, адамгершілік және мәдени мінез-құлқын, салауатты өмір салтына тәрбиелеуде, педагогтар мен ата-аналардың шынайы ынтымақтастығын құруға оң әсерін береді. Тақырыптық ата-аналар жиналысы, ата-аналар комитетінің мәжілістері, ата-аналар университеттері «Сенім телефоны» қызметінің жұмысы, ата-аналар үшін психологиялық-педагогикалық кеңестер сияқты жұмыс түрлерін жүргізу оқушылардың функционалдық және құқықтық сауаттылығын арттыратыны сөзсіз. Функционалдық сауаттылықты арттырудың тағы бір жолы ретінде қосымша білім мен мектептен тыс сабақтармен қамтуды жатқызуға болады. Жалпы білім беретін мектептегі және мектептен тыс ұйымдардағы әртүрлі бағыттағы үйірмелер, секциялар желісін кеңейту есебінен балаларды қосымша білім берумен қамту ұлғайтылады. Басты назар ғылыми-зерттеу жобаларына, техникалық шығармашылыққа, өнертапқыштыққа, модельдеуге, нанотехнологияларға, робот техникасына аударылады. Функционалдық сауаттылықтың тағы бір тетігі – ата-аналардың балаларды оқыту мен тәрбиелеуге белсенді қатысуын қамтамасыз ету. Ата-анасы баланы жас кезінен адами құндылықтар дарытып, саналы өмір сүруге баулуға борышты. Ата-ананың бала тәрбиелеуде функционалдық сауаттылығын көтеру мектеп мұғалімдерімен олардың тығыз байланыс жасап, екі жақты әріптестік

әрекетінің негізінде қалыптасады. Яғни ата-ананың баласының ерекше қасиетін тануы, оны түрлі жағдаятта түсініп, қол ұшын беруі, олардың қабілетін дамытуға, бойына рухани құндылықтарды қалыптастыруға, жағымсыз мәнез-құлық, әдеттерден арылуға көмек беретін функционалдық сауаттылық ата-ана бойында да болуға тиіс.

«Балаға берілген дұрыс тәрбие-бұл бақытты кәрілік, қате тәрбие біздің келешектегі сорымыз, біздің көз жасымыз» деген С.А.Макаренко. Жастар- ел болашағы. Қазақстанның өркендеп өсуі, тәуелсіз елдермен терезесі тең болуы алдымызда отырған балалардың қолында екені анық қой. Сондықтан да, мектеп-оқушы-отбасы деген мызғымас модельдің дұрыс жолда жұмыс жасауы үшін талмай еңбек қажет.

Әдебиеттер

1.Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы (2012 ж. 27.01.). – Астана, 2012.

2. ГельфманЭ.Г., Холодная М.А. Психодидактика школьного учебника. Интеллектуальное воспитание учащихся. - СПб: Питер, 2006.-Б. 54-55.

3. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012- 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары /Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 ж. 25.06 №832 Қаулысымен бекітілген.

4. Жұмағұлов Б.Т. Қазақстан Республикасы білім беру жүйесінің дамуы //12 жылдық білім беру = 12-летнее образование. – 2010. – №10. – Б.7-10.

МЕКТЕП, ОТБАСЫ ЖӘНЕ ҚОҒАММЕН ӘЛЕУМЕТТІК БАЙЛАНЫСТЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕ ПЕДАГОГТЫҢ РӨЛІ

Наушаруанова Т.А.

**Приозерск қаласының №1 жалпы орта білім беретін мектебі» КММ
Приозерск қаласы, Қарағанды облысы, Қазақстан Республикасы**

Мектеп өскелең ұрпақты тәрбиелеу жүйесіндегі шешуші буын. Мектеп тәрбиеге байланысты қоғамдық күштерді ұйымдастыру және біріктіру рөлін атқарады. Қазіргі ата-аналар және халық бұқара арасында психологиялық және педагогикалық білімді насихаттаудық маңызы өте зор. Насихат жұмысы оқыту мен тәрбие міндеттерін шешуге әсер етеді.Мектептің сенімді одақтасының бірі – отбасы.

Ол ішкі тәрбие процесін атқарып қана қоймайды, мөлтек аудандарда, кәсіпорындарда жүргізілетін тәрбие жұмысының мақсатқа бағыттылығын қамтамасыз етеді. Осы тұрғыдан мектеп – балалармен тәрбие жұмысын ұйымдастырып, жеке адамның дамуында және қалыптасуында әр түрлі факторлардың ықпалын үйлестіріп, біріктіретін орталық.

Қоғамдық отбасылық қатынастардың жалпы бағыттылығын айқындау мен үйлестіру тек әлеуметтік-экономикалық емес, ең алдымен үлкен маңызы бар

педагогикалық мәселе, өйткені жасөспірім ұрпақтың ізгілік-адамгершілік денсаулығы - бүкіл қоғамның қомқорлығында.

Сонымен, тәрбиенің қоғамдық институты ретінде мектепке диагностикалық, үйлестірушілік, кіріктірушілік және бағыттаушылық рөлі беріледі. Оқушының тұрмыста, үйде, жақын айналасында қалай тұратынын терең және жан-жақты білуді, осы заманғы отбасылық тәрбие мәселелерінде жақсы бағдар алуды, отбасының, мектептің, қоғамның өзара әрекетін тиімді ұйымдастыра білуді, мұғалімнен ерекше талап етіледі.

Нарықтық қатынастар экономикалық фактордың (материалдық қолайсыздық) мәнін күшейтті, бұл педагогтардың бүкіл қызметінің тұлғалық-педагогикалық, әсерлілік-адамгершілік факторына қайта бағдар жасау керектігін енгізді. Бұл күнде отбасы қорғаудың және онды әсерленушілікті қалыптастырудың қайнар көзі деген көзқарас бұзылды. Сонымен қатар әр адамның жеке басының бақытын қамтамасыз ету отбасының міндеті болып саналады. Пәрменді өзара көмектен отбасылық өзара қарым-қатынастардан шығатын және әлеуметтік құндылықтар болып табылатын мақсаттарды жүзеге асыру, жас ұрпақты өсіру және тәрбиелеу бұрынғысынша отбасының жауапкершілігінде қалады. Тұлғаның дамуы өзінің бастауын ең алдымен отбасынан алатыны белгілі. Отбасы одан әрі де адамның жеке басының негізгі салаларын қалыптастырудың барынша маңызды ортасы болып қала береді. Бірақ осы заманғы қоғамда отбасына деген көзқарастарда өте маңызды өзгерістер болды.

Меніңше баланың көзқарасындағы отбасының бейбітшілігі әрқашан үлкендердің берген бағасымен дәл келе бермейді. Мәселен, менің психолог ретіндегі тәжірибемде “Менің отбасым” деген суреттік тестінің көмегімен жасалған зерттеу балалардың кейде отбасының құрамына, “басқа кездейсоқ” адамдарды қосып қоятын (көршілерін, таныстарын), немесе дұрыс қатынас жасаудың қисыны келмеген жақын туыстарын (мәселен үлкен ағасын) қоспайтынын көрсетеді. Менің пікірімше қарым-қатынастардың барлық түрі бар: еркек – әйел, ата-аналар – балалар, балалар – ата-аналар, балалар – балалар болған отбасы ғана толық бағалы болып табылады. Отбасы мінез-құлқының бұл құрылымы, шартты түрдегі тәуелсіздікке ие болуымен оның әлеуметтік-психологиялық тұтастығын көрсетеді. Алайда өмірде отбасының мұндай құрылымының компоненттері (бөліктері) әрқашан бола бермейді. Өкінішке қарай, бүгінгі таңда толық емес отбасы көп. Оның осы заманғы көп тараған түрі ерлі-зайыптылық жоқ, балаларды ата-аналардың біреуі ғана (әдетте анасы) тәрбиелейді.

Сөйтіп, әлеуметтік-психологиялық көзқарас тұрғысынан алғанда отбасы сол қоғамның әлеуметтік тобының тиісті өлшемдеріне және құндылықтарына сәйкес келетін тұлғалық қатынастар жиынтығының бірлестіктегі қызметінде бірлесіп қалыптасатын өзара ерлі-зайыптыларды, ата-аналардың балаларға, балалардың ата-аналарға және өзара сүйіспеншілігінде, үйірлігінде көрініс табады.

Мектепте болашақ әкелер мен аналар, өз балаларының тәрбиешілері өсіп жатыр. Алайда, бүгінге дейін құндылық ретінде балаларға деген қатынас мәселе өкінішке орай, көптеген жастардың ойында жоқ. Алайда, жақын уақытқа дейін педагогтар оларды дәл осындай жағдайда қабылдаған жоқ. Соның салдарынан некелесуге, әке болуға, ана болуға, ата-аналық міндеттерін орындауға деген ниет, мектеп бітірушілердің көпшілігінде қалыптастырылмай келді. Жастар некеге тұрғанымен, баласының болуын қаламайды, “өзі үшін өмір сүруге” ғана шешім жасайды, балалар үлкен бөгет деп қарайды, өзінің ата-аналық міндетін орындаудан бас тартады. Жас аналар көп ретте балаларын босанатын үйге қалдырып кетеді немесе оларды тағдырдың тәлкегіне тастайды.

Педагог оқушылармен ұйымдастырылған қызметінің нәтижесін алдын-ала көре білуге және оқушылардың теріс қылықтарын болдырмаудың жолын қарастыруға, оны әлеуметтік-құндылықтар бағдарымен қатар қоюға тиіс. Ол басқарған қызмет әдетте кездейсоқтықтан аулақ болғаны жөн. Оның тәрбиелік іс-әрекеті баламен бірлесе отырып алдын ала ойластырылған, баланың тұлғалық ерекшелігін түсінген және оның бойындағы объективтік сипаттамасын мәдениеттілікпен меңгерген болуы керек.

Педагогикалық шеберлік тәрбиелік істерді дұрыс бағыттап білумен және белгілі бір кезеңде жаңа сапаларға өтуге өсер етуімен ерекшеленеді. Ол жай ғана өсіп қоймай, бұрынғы қолжеткеннің бүгін ескіргенін, қажетсіз болғанын да айқындай отырып, өткендегінің озық үлгілерін бүгінге жарата білуі керек.

Сонымен, тәрбиеге деген әлеуметтік, психологиялық-педагогикалық және технологиялық оқшауланған көзқарастарды болдырмайды.

Тәрбиенің осы заманғы тәсілі төмендегі міндетті талаптарды сақтау кезінде кіріктірілген көзқарас негізінде жүзеге асырылуы керек:

1. Алдымен педагогтарға өзара байланысты үш бағыттың – санасына, сезіміне және оқушылардың мінез-құлқына бір мезетте ықпал етуіне қамқорлық жасауы қажет.

2. Алдымен педагогтар тәрбие ісімен өзін-өзі тәрбиелеуді тиімді ұштастырғанда ғана істің нәтижелі болатынын берік есте сақтауы керек.

3. Тәрбие ісін кіріктіре жүргізудің басты шарты ретінде тәрбиеге қатысы бар әлеуметтік институттар мен бірлестіктің, әсіресе ақпарат құралдарының, әдебиеттердің, көркемөнер туындыларының, мектеп пен қоғамдық тәртіп сақтау орындарының, түрлі ұжымдар мен топтардың бірлігін ұйымдастыруды қарастыру.

Қоршаған ортада тұлғаның өзара белсенді әрекеттесуі тұлғаның даму факторы болып саналады. Әлемнің сырын танып білу, бағалау істері жеке тұлғаның белсенді қатысы арқылы іске асырылады.

Адамгершілік мақсатта қарым-қатынас ауқымын кеңейте отырып, оқушының бүкіл өмірін күрделі түрде ұйымдастыруда әдептілік және адамгершілік мінез-құлық ережесін игеруді ішкі қажеттіліктен туғызу қажет болып отыр. Ол оқушылардың өз халқының, сондай-ақ басқа халықтардың тарихын, тілін, мәдениетін игеруші болып терең сезінуін және оларды насихаттаушы, іске асырушы, өмірде қолданушы ретінде көрінуін көздейді.

Отбасындағы тәрбиелік тәжірибенің екінші ерекшелігі – оның қоғаммен табиғи байланыста болуы. Нарықтық қатынастар, жекешелендіру, жеке меншікті дамыту мәселелері көптеген балалардың ортасын және өзінің жеке басын қайта құру қажеттігін олардың алдына қойып отыр.

Сондықтан да отбасы туралы айтқанда үйден, тыс жерде болатын барлық негізгі қатынастардың мазмұнына соқпай, елімізде, оның адамгершілік бейнесінде, оның тіршілік тағдырында болып жатқан өзгерістерге соқпай өтуге болмайды.

Нарықтық қатынастарды ендірумен байланысты Қазақстан Республикасында өзгеріске түскен саяси, экономикалық, әлеуметтік-мәдениеттік жағдайлар жас ұрпақ тәрбиесінің проблемаларын жаңаша ойластыруды талап етеді.

Ұлттық дәстүрлерден қол үзушілік тәрбиенің қайнар көзінен қол үзушілікке әкелетінін, ұрпақтар байланысы мен сабақтастығын бұзатындығын, адамгершіліктің құлдырауын, еңбектің тәрбиелік мәнін құнсыздандыратынын тарихи тәжірибе қуаттауда.

Осыған орай отбасы педагогикасымен байланысты мәселелердің маңызы ерекше.

Қазіргі кезде оқушылармен сыныптан тыс және оқудан тыс кезде жүргізілетін жұмысқа іс жүзінде ешқандай көңіл бөлінбей келгенін атап айту қажет. Бұл ретте, қазіргі кезде өте әлсіз жүргізілетін мектеп пен отбасы қызметінің келісушілігіне ерекше көңіл бөлу талап етіледі. Ғалымдар отбасы ықпалының айтарлықтай болмайтынын дәлелдеуде. Бұл жағдай ата-аналардың жұмыс бастылығымен, көптеген отбасының материалдық жағдайын жасауға шектен тыс бағдар ұстауымен ал, оның оқушылардың адамгершілік тәрбиесіне теріс ықпал ететінімен түсіндіріледі. Отбасы мен мектептің тәрбиелік үрдістегі өзара бірін-бірі толықтыруы көп жағдайда жетіспей жатады. Сондықтан қазіргі уақыттың маңызды проблемасы мектеп оқушыларының тәрбиесінде мектеп пен отбасының педагогикалық ынтымақтастығын толық жүзеге асырудың қажеттігі болып табылады.

Қорытынды:

Педагог тәрбиенің жоғары тиімділігіне отбасымен тұрақты және тікелей байланыс жасау негізінде жүзеге асыратын болса, оған сол сыныпта жұмыс істейтін сынып ұжымына, мұғалімдердің педагогикалық ұжымына жан-жақты сүйенгенде ғана қол жететінін өмірдің өзі дәлелдеуде.

Педагогикалық білім жүйесінде отбасылық тәрбиенің озат тәжірибесін тарату, әкелер мен шешелерді мектептің, сыныптың тәрбиелік қызметіне тарту маңызды орын алады. Мұғалім балаға сүйіспеншілік педагогикасын жасай отырып, бұл педагогиканың негізі тәрбиеде қалыптасады деп сенуге болады.

Әдебиеттер

1. Арсеньев А.С. Подросток глазами философа. -Алматы: Рауан, 1996. – 72 с.
2. Герушинский Б.С. Философия образования для XXI века.М. 1998.
4. Иванов И.П. Тәрбиелік шығармашылық істердің энциклопедиясы. М., 1989.
5. Қазақстан Республикасының орта білім беру тұжырымдамасы. Алматы, 1997.

6. Қалиев С. Қазақ этнопедагогикасының теориялық негіздері және тарихы. Алматы, “Рауан”, 1999.
7. Қалиев С., Майғаранова Ш., Нысанбаева Г. Тәрбиенің өзекті мәселелері. Қазақстан мектебі, N 12, 1996, 34-37 с.
8. Ж.Б.Қоянбаев, Р.М.Қоянбаев. Педагогика. - Алматы, 2000.
9. Е.Сағындықұлы, Педагогика (дәстүр курсы). - Алматы, 1999.
10. Ю.П. Азаров. Отбасы педагогикасы. - Москва, 1985.
11. В.А.Сухомлинский. Ата-ана педагогикасы. - Алматы, 1983.
12. Қ.Жарынбаев, С.Қалиев. Қазақтың тәлім-тәрбиесі. - Алматы, 1995.
13. К.Ж.Қожахметова. Сынып жетекшісі. - Алматы: Әлем, 2000.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ СЕМЬИ РЕБЕНКА С ОТКЛОНЕНИЯМИ В РАЗВИТИИ

Сакаева А.Н.

**Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» Институт повышения квалификации педагогических
работников по Карагандинской области»
г.Караганда, Республика Казахстан**

Образование и воспитание детей с отклонениями в развитии в условиях инклюзивного образования предусматривает создание для них в организациях образования специальной коррекционно-развивающей среды, обеспечивающей адекватные условия и равные с обычными детьми возможности для получения образования в соответствии с Государственным общеобязательным стандартом образования Республики Казахстан, коррекцию нарушений развития и социальную адаптацию. В этих условиях неизмеримо возрастает роль семьи, воспитывающей ребенка с отклонениями в развитии, которая может и должна стать активным субъектом процесса инклюзивного образования. Между тем, современная система общего среднего образования не всегда достаточно ориентирована на внедрение современных технологий взаимодействия именно с семьями, воспитывающими нетипичного ребенка. Такая семья требует особого сопровождения, которое должны обеспечить специалисты школьной службы психолого-педагогического сопровождения.

Психолого-педагогическое сопровождение семьи является динамическим процессом, предполагающим целостную, организованную и системную деятельность педагогов, специалистов «помогающих профессий», направленную на обеспечение адекватных микросоциальных условий развития ребенка с психофизическими недостатками в семье; оптимизацию самосознания родителей; формирование позитивного отношения близких лиц к ребенку с отклонениями в развитии; развитие функциональной грамотности родителей в вопросах воспитания и обучения нетипичного ребенка.

Основными принципами эффективного сотрудничества школьной службы психолого-педагогического сопровождения с «особыми» семьями являются:

1. Понимание педагогическими работниками и родителями функций и роли друг друга в воспитании и образовании ребёнка с отклонениями в развитии.

2. Максимально полное, деликатное изучение семьи «особого» ребенка.

3. Открытость педагогических работников к семье.

4. Активная позиция всех участников: педагоги, семья, ребёнок.

В пособии В.В. Ткачевой «Технологии психологического изучения семей, воспитывающих детей с отклонениями в развитии» обобщен многолетний опыт автора, связанный с работой по реабилитации семьи, воспитывающей ребенка с психофизическими недостатками. В.В. Ткачева предлагает школьной службе психолого-педагогического сопровождения работать с семьей по трем направлениям:

1. Диагностика и анализ проблем, возникающих у родителей в связи с воспитанием ребенка с отклонениями в развитии.

2. Психолого-педагогическое консультирование семей.

3. Психолого-педагогическая и психокоррекционная работа с родителями.

Раскроем содержание работы по каждому направлению [1, с. 29-31].

Диагностика и анализ проблем, возникающих у родителей в связи с воспитанием ребенка с отклонениями в развитии. Диагностика – организация комплексного изучения ребенка, всех сторон семейного взаимодействия, индивидуальных особенностей всех членов семьи, изучение социального окружения семьи ребенка с отклонениями в развитии и факторов, влияющих на его социальную адаптацию. Диагностику «проблемной» семьи следует проводить в нескольких направлениях, а именно:

– изучение эмоционально-личностной сферы ребенка, его отношения к родителям и к социуму;

– изучение личностных особенностей родителей;

– изучение внутрисемейных и родительско-детских отношений.

На сегодняшний день в научной и психолого-педагогической литературе в помощь специалистам представлен широкий спектр методик для изучения семьи ребенка с отклонениями в развитии по указанным выше направлениям. Важно помнить, что от первого впечатления о специалисте школьной службы психолого-педагогического сопровождения во многом зависит весь дальнейший ход взаимодействия и общения с родителями ребенка. Тональность первой фразы, выразительность мимики, движений, открытость улыбки – это невербальные средства, необходимые специалисту для установления контакта с семьей ребенка, для получения возможности войти в мир их проблем. Родители и ребенок с первой минуты общения могут находиться в некотором напряжении. Об этом будут свидетельствовать выражения лиц, позы, повышенные или пониженные тона голосов. Поэтому позитивная тональность беседы, которую организует специалист, его бодрое приветствие («Добрый день! Как добрались? Долго ли ждали? Как приятно видеть всю семью вместе! Я вас внимательно слушаю» и др.), позволят снять напряженность и приступить к изучению проблем этой семьи.

Отметим, что результаты диагностики важно преподнести родителям не как диагноз, а как оценку положения дел на сегодняшний день. Если специалисты не просто выносят вердикт, а привлекают родителей к диагностике («посмотрите, как ребенок хорошо справился» или «это пока не получается»), то родители меньше проявляют реакций сопротивления, когда результаты диагностики не слишком радужные. На этом этапе важно создание доверительного отношения к специалисту, побудительных мотивов, заинтересованности родителей в участии в процессе реабилитации. Для этого можно использовать следующие приемы при обсуждении результатов диагностики:

- информировать родителей о состоянии ребенка с позиций особой гибкости детской психики и компенсаторных возможностях детского возраста, подчеркивая важность реабилитационных мероприятий;

- объяснить значение их работы с ребенком в домашних условиях;

- показать, что перспективы развития ребенка – это также и перспективы развития возможностей мамы и семьи в целом;

- помочь осознанию необходимости восстановления нарушенных функций ребенка для выживания в период, когда они не будут в состоянии оказывать помощь;

- рассказать об опыте других семей в таком положении, привести примеры, когда активность и сила воли родителей способствовали восстановлению даже при неблагоприятном медицинском прогнозе.

Психолого-педагогическое консультирование семей. В работе А.А. Бодалева, В.В. Столина обозначено, что семейное консультирование - это одна из разновидностей семейной психотерапии, которая имеет свои отличительные признаки и границы терапевтического вмешательства. Семейное консультирование развивалось параллельно с семейной терапией, взаимно обогащая друг друга. Основной целью, стоящей перед семейным консультированием, является изучение проблемы члена или членов семьи для изменения взаимодействия в ней и обеспечения возможностей личностного роста [2, с. 85].

Консультирование семей с проблемными детьми может осуществляться в следующих направлениях:

- психолого-педагогическое консультирование,

- семейное консультирование,

- профориентированное консультирование.

Психолого-педагогическому консультированию может предшествовать *медико-генетическая консультация*, которая осуществляется в рамках оказания медицинской помощи семьям с детьми, имеющими отклонения в развитии. Главной задачей медико-генетической консультации является определение причин нарушения психофизического развития ребенка и установление возможности дальнейшего рождения в семье здоровых и полноценных детей.

Психолого-педагогическое консультирование и семейное консультирование осуществляются в рамках единой консультативной

процедуры. Объединение этих видов консультирования объясняется тем, что главной проблемой для родителей являются вопросы, связанные с обучением и воспитанием проблемного ребенка.

В качестве основных задач *профориентированного консультирования* членов семей выступают:

- понимание родителями основных целей профессиональной реабилитации их ребенка;
- формирование адекватных ожиданий относительно прогноза профессиональных перспектив ребенка;
- формирование единой родительской позиции в отношении оказания помощи ребенку по профориентации и планированию будущей карьеры;
- повышение психолого-педагогической и профориентационной компетентности родителей;
- ознакомление с результатами профориентационного психодиагностического изучения подростка-инвалида.

Психолого-педагогическая и психокоррекционная работа с родителями. Данная работа направлена на гармонизацию детско-родительских отношений, коррекцию неадекватных поведенческих и эмоциональных реакций родителей, воспитывающих детей с отклонениями в развитии.

Задачами этой работы являются:

- изменение психологических установок родителей на роль семьи в образовательном процессе;
- изменение стиля взаимоотношений с ребенком;
- более широкое использование педагогических возможностей семьи.

Можно рекомендовать следующие формы взаимодействия с семьями, воспитывающими детей с отклонениями в развитии в условиях общеобразовательной организации:

I. Индивидуальная работа с конкретной семьей:

- демонстрация стратегии поведения, обучения, решения проблем родителям (например, открытые уроки и классные часы для родителей, внеклассные мероприятия);
- организация консультаций родителей с представителями других служб (если это необходимо для лучшего понимания и решения проблем или если это непосредственно может помочь семье);
- посещение родителями школьных консилиумов и комиссий;
- ведение и анализ специально организованного дневника, куда родители, педагог и специалисты службы психолого-педагогического сопровождения вносят записи через оговоренный промежуток времени;
- выполнение родителями домашних заданий со своим ребенком;
- чтение родителями специальной литературы, рекомендованной специалистами;
- реализация родителями творческих замыслов в работе с ребенком;
- предоставление отчётов (раз в полгода) о результатах проведенной реабилитационной работы;

– организация возможности доступа родителям к информационным просветительским литературным источникам по вопросам специального обучения и воспитания ребёнка по рекомендации педагога;

– составление рекомендаций семье занятий на выходные дни и каникулярный период, предоставление информации о возможностях семейного и детского отдыха.

II. Работа с группой родителей:

– выступления на встрече родителей и ответы на их вопросы;

– организация семинаров для родителей, выступлений, бесед, ролевых игр;

– организация специального курса для родителей по той или иной тематике;

– привлечение родителей к подготовке и проведению культурно-массовых мероприятий;

– интервьюирование родителей об их отношении, дальнейших ожиданиях оказываемой помощи;

– предоставление родителям информации о том, как, на каких условиях и в каких случаях обратиться к конкретным специалистам (психолог, педагог, заместитель директора по воспитательной работе, директор);

– подготовка информационных буклетов, стендов, «уголков» родителей.

III. Развитие контактов между семьями:

– помощь в организации ассоциации или группы самопомощи родителям;

– привлечение отцов к участию в мероприятиях, организация мероприятий целенаправленно ориентированных на совместное участие отцов и детей;

– добиваться того, чтобы родители были представлены в комиссиях или советах школы;

– помогать родителям в организации клубов по интересам и мероприятий для детей;

– добиваться того, чтобы родители защищали свои права, вовлекались в работу общественных организаций, оказывающих влияние на развитие законодательства и порядка, предоставления услуг.

Т.П. Дмитриева в работе «Организация деятельности координатора по инклюзии в образовательном учреждении» подчеркивает, что на начальном этапе многие родители могут декларировать полную готовность сотрудничать со специалистами школы, помогать создавать условия для успешной адаптации ребенка, а в реальности через некоторое время начинают демонстрировать неготовность к сотрудничеству, нежелание менять привычный уклад жизни даже в интересах собственного сына или дочери. И тогда школа становится заложником ситуации недоверия и непонимания со стороны родителей, и, как следствие, невозможности помочь ребенку без их поддержки. Поэтому чрезвычайно важна слаженная командная работа педагогов и школьной службы психолого-педагогического сопровождения по взаимодействию с родителями ребенка с отклонениями в развитии, а также разработка локальных нормативных актов - соглашений или договоров, регулирующих

взаимодействие организации образования и родителей (или лиц их заменяющих) [3, с. 56].

Дэвид Митчелл (ассоциированный профессор кафедры педагогики Университета Кэнтербери, Крайстчерч, Новая Зеландия) подробно описал работу с родителями в школе в книге «Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования (Использование научно-обоснованных стратегий обучения в инклюзивном образовательном пространстве)» [4, с. 9-11]. Описывая стратегию организации взаимодействия с родителями, автор обосновывает необходимость такого взаимодействия в процессе включению «особого» ребенка в образовательный процесс, описывает основные направления помощи поддержки родителям ребенка с нарушениями в развитии, условия развития партнерских отношений между школой и семьей, основные риски, с которыми могут столкнуться педагоги и специалисты, организующие эту работу. Предлагаем краткий отрывок из его книги:

«...Родители играют важную, если не ключевую, роль в образовании и поддержке учеников с особыми образовательными потребностями. Во-первых, прежде всего, они - родители, со всеми правами и обязанностями, но они также и источники информации, партнеры при разработке и осуществлении программ с участием их детей, а также «потребители» предоставляемого вами образования... Можно выделить пять уровней вовлеченности родителей.

Уровень 1 *Информированность*. На этом основном уровне школа информирует родителей о существующих программах, а родители, в свою очередь, запрашивают информацию.

Уровень 2 *Участие в деятельности*. На этом уровне родители в ограниченной степени вовлечены в деятельность школы. Например, они могут быть приглашены, чтобы присутствовать в определенные моменты учебного и внеучебного процесса.

Уровень 3 *Диалог и обмен мнениями*. Здесь родителей приглашают, чтобы они могли исследовать цели и потребности школы и класса.

Уровень 4 *Участие в принятии решений*. Здесь родителей спрашивают об их мнении, когда необходимо принять решение, которое повлияет на их ребенка. Хороший пример такого уровня вовлеченности – встреча для разработки индивидуального учебного плана.

Уровень 5 *Достаточная ответственность для действий*. Это самый высокий уровень, при котором родители принимают решения совместно со школой, вовлечены как в планирование, так и в оценку школьной программы. Хороший пример такой вовлеченности – привлечение родителей ребенка с особыми образовательными потребностями к формулированию и оценке школьных правил и регламента. Другой пример такого вовлечения – роль, которую родители могут играть в качестве репетиторов для собственных детей.

Родители – ключевые партнеры в процессе обучения ребенка. У них есть неотъемлемое право быть вовлеченными в принятие решений, которые оказывают влияние на их детей. Родители детей с особыми образовательными потребностями часто нуждаются в поддержке и руководстве, как справиться с

отклонениями в поведении ребенка. Существуют неоспоримые данные, что от такого вовлечения выигрывают и дети, и родители».

Литература

1. Ткачева В.В. Технологии психологического изучения семей, воспитывающих детей с отклонениями в развитии. - Издательство: УМК «Психология», 2006. - 320 с.
2. Бодалев А.А., Столин В.В. Опыт и проблемы психологического консультирования. - М.: Дрофа, 2004. - С. 33.
3. Дмитриева Т.П. Организация деятельности координатора по инклюзии в образовательном учреждении. – Москва: Школьная книга, 2010. – 80 с.
4. Дэвид Митчелл. Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования». - http://center-prof38.ru/sites/default/files/one_click/mitchel_tehnologii.pdf.

СОЦИАЛЬНОЕ ПАРТНЕРСТВО СЕМЬИ И УЧРЕЖДЕНИЙ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Сенченко С. А.

КГКП ДМШ№2

г. Караганда, Республика Казахстан

В своей Программе - стратегии "Казахстан - 2050" Н.А.Назарбаев отметил, что благополучие такого социального института как семья является стержнем для всех уверенных начинаний в обществе и государстве. Данное утверждение можно считать аксиомой для многих поколений казахстанцев и ориентиром для современного поколения молодых родителей. Исторически сложилось так, что семья занимает центральное место в воспитании ребенка, в формировании мировоззрения и нравственного отношения к общечеловеческим ценностям. Семейная система является той естественной зоной социального взаимодействия, в которой происходит первичное обучение и воспитание ребенка, и становится отправной точкой для формирования индивидуального опыта ребенка.

Особое значение в современных условиях приобретает партнерство родителей и учреждений дополнительного образования, основная миссия которых заключается в « наиболее полном обеспечении прав человека на развитие и свободный выбор различных видов деятельности, в которых происходит личностное и профессиональное самоопределение детей и подростков».

Можно выделить ряд преимуществ дополнительного образования по сравнению с другими учреждениями образования. Дополнительное образование свободно выбирается, свободно выстраивается каждым ребенком или подростком самостоятельно в комфортных для него формах продуктивного учения, позволяя приобретать навыки сотрудничества, неформального общения старших и младших, детей и взрослых, опыт личностного и профессионального самоопределения, сознательного самовоспитания. Отсюда следует

необходимость выстраивания тесных партнерских взаимоотношений между семьей и учреждением дополнительного образования, так как не вызывает сомнения, что гармоничное формирование ребенка возможно только в условиях тесного сотрудничества педагогов и родителей, и взаимоотношений образовательного учреждения с семьей, а педагога с родителями имеют одно назначение – помочь ребенку.

Социальное партнерство в широком смысле – это такая совместно распределенная деятельность социальных элементов – представителей различных социальных групп, результатом которой являются позитивные эффекты, принимаемые всеми участниками этой деятельности.

Отношения между социальными партнерами строятся как отношения равноправных субъектов, основанные на осознанности, доверии, диалоге, ответственности за выполнение договоров и соглашений. Основной целью партнерства родителей и педагогов в учреждении дополнительного образования является создание воспитательного пространства для гармоничного развития детей, повышение воспитательного потенциала семьи и педагогической культуры родителей. Именно партнерство дает наибольший эффект, так как предполагает более полное, заинтересованное и долгосрочное включение в решение социально-образовательных проблем.

Выделяются следующие психолого-педагогические характеристики оптимального партнерства в образовании: взаимопонимание и удовлетворение всех субъектов образовательного процесса взаимоотношениями; преобладание позитивного настроения всех субъектов; авторитетность педагогов и родителей; участие субъектов в учебно-воспитательном процессе; сплоченность субъектов (на основе осознания значимости образовательного процесса); продуктивность взаимодействия.

Сущность феномена социального партнерства учреждения дополнительного образования и семьи просматривается также через характеристику принципов, на которых строится это взаимодействие. Основными принципами являются:

- принцип добровольности (свобода выбора при принятии решения об участии в деятельности);
- принцип открытости (открытость информации об условиях, формах, правилах и результатах взаимодействия);
- принцип ответственности партнеров друг перед другом;
- принцип разновыгодности от совместной деятельности (каждый участник партнерства осознает, какую пользу он получает от совместной деятельности)
- принцип законности (установление общеобязательных правил, закрепленных законодательством).

Для эффективного осуществления социального партнерства учреждения дополнительного образования и семьи необходима определенная готовность партнеров взаимодействия.

Со стороны педагога дополнительного образования установление партнерских отношений с семьей возможно при соблюдении им следующих условий:

Уважение к семье как системе подразумевает признание судьбы этой семьи, вне зависимости от того, способствует ли она, на наш взгляд, развитию ребенка или же она его сдерживает.

Уважать семейную систему – значит принимать ее такой, какая она есть, без желания переделать, не навязывать свое мнение и чувствовать границы семьи. Иногда педагоги склонны сожалеть о семейном контексте того или иного ребенка, как будто его достижения важнее его ощущения связи с семьей и лояльности по отношению к ней. Подобные оценки приводят только к напряженности в отношениях между педагогом, родителями и детьми, так как дети все равно остаются связанными со своими семьями. Важно осознать, что образовательная организация не предлагает себя в качестве альтернативы жизни в родительском доме, а дополняет и обогащает ее.

Родители должны понимать, что педагог не является потенциальным врагом, который хочет указать родителям на «неправильный» образ жизни или плохое воспитание детей. Уважение педагога к семье как системе позволяет ребенку без напряжения чувствовать себя спокойно и уверенно между этими двумя авторитетами и не только поддерживает авторитет родителей, но и укрепляет авторитет педагога.

Гуманизм во взаимодействии с семьей, что предполагает опору на положительные качества родителей и детей; осуществление действий, направленных на укрепление и повышение авторитета родителей; учет своеобразия условий жизни каждой семьи, возраста родителей, уровня подготовленности в вопросах воспитания; доверие к воспитательным возможностям родителей; недопустимость неосторожного вмешательства в жизнь семьи; опору на сильные стороны семейного воспитания, ориентацию на успешное развитие личности. При осуществлении взаимодействия важно помнить, что каждый из родителей – личность со своими особенностями. Каким бы «отточенным» не было то или иное мероприятие, невозможно предугадать, как оно подействует на родителей, впишется ли оно в происходящий в нем в данный момент внутренний процесс и сможет быть принято, или же оно вызовет страх и побудит родителя закрыться от этой информации.

Соблюдение субъект-субъектной позиции по отношению к родителям, позиция «Мы», которая способствует установлению контакта и сотрудничеству: «Мы вместе помогаем детям». К сожалению, довольно часто педагог по отношению к родителю занимает позицию «сверху», поучая, угрожая, приказывая, навязывая свою точку зрения. Очень важно, чтобы педагог в процессе общения с родителями поддерживал транзакции «Взрослый – Взрослый». Отсюда – и расстановка мебели (круг или полукруг вместо рядов), и положение учителя (не стоять, а сидеть), и стиль речи (не докладывать, а беседовать). Подразумевается, что любая информация может обсуждаться. У

каждого из партнеров взаимодействия есть право на собственное мнение, к которому необходимо относиться с уважением. Данное условие предусматривает взаимное доверие и уважение, поддержку и помощь, ответственность по отношению друг к другу, восприятие родителей как субъектов со своими интересами, потребностями, своей позицией.

Обеспечение эмоциональной безопасности, так как для родителей важно осознавать, что образовательная среда для них комфортна и не способна причинить им вред. Психологически безопасной средой можно считать такую среду, в которой «большинство участников имеют положительное отношение к ней и которая характеризуется высокими показателями индексов удовлетворенности взаимодействием и защищенности от психологического насилия – неуважения, недоброжелательного отношения, неприятия, критики, публичного оскорбления, унижения достоинства, обвинений, угроз, игнорирования, изоляции, чрезмерных требований и принуждения – и психологической травмы». Особенности взаимодействия родителей и образовательных организаций таковы, что, как правило, они ассоциируются у родителей с опасностью, тревогой и чувством вины. Кроме того, родители подвержены страхам. Они боятся, что их дети неуспешны, что их не уважают, что они не умеют за себя постоять, или, наоборот, что они слишком агрессивны – и это лишь некоторые из родительских страхов. Важно понимать, что, находясь в этих состояниях, родитель закрыт для конструктивного сотрудничества, все его душевные силы уходят на обеспечение психологических защит. Реализация этого условия требует создания спокойной, доброжелательной атмосферы, располагающей к диалогу; взаимного доверия во взаимоотношениях между педагогом и родителями; возможности обмениваться мнениями, переключиться, пошутить; учета личных проблем и затруднений родителей в воспитании детей; внимания к просьбам и предложениям со стороны родителей; создания эмоционально-положительного фона; способности к оказанию психологической поддержки. Взаимодействие семьи и учреждений дополнительного образования будет более эффективным при соблюдении следующих педагогических условий: взаимное доверие во взаимоотношениях между педагогом и родителями; соблюдении такта, чуткости, отзывчивости по отношению к родителям; учет своеобразия условий жизни каждой семьи, возраста родителей, уровня подготовленности в вопросах воспитания; сочетание индивидуального подхода к каждой семье с организацией работы со всеми группами родителей; взаимосвязь разных форм работы с родителями; обеспечение в работе с родителями определенной последовательности. Можно выделить следующие этапы процесса осуществления социального партнерства учреждения дополнительного образования детей и семьи:

Первый этап – ознакомительный, цель которого заключается в формировании у родителей культуры принадлежности к образовательному пространству их детей. На данном этапе осуществляется:

- знакомство родителей с историей и традициями учреждения, достижениями обучающихся, с уставом и правилами поведения;
- знакомство с планом воспитательной работы, с администрацией и педагогическим коллективом;
- посещение открытых занятий;
- экскурсии родителей по образовательному учреждению.

Второй этап – диагностический. Цель данного этапа – изучение особенностей семей и семейного воспитания, интересов и потребностей родителей. На данном этапе проводится анкетирование родителей, беседы, анализ совместных продуктов деятельности детей и родителей, наблюдение за общением детей и родителей.

Третий этап – проектировочный. Цель этапа – постановка взаимодействия целей и задач, определение содержания совместной деятельности.

Четвертый этап – содержательно-практический, в ходе которого осуществляется реализация намеченных задач.

Пятый этап – оценочно-рефлексивный, когда происходит подведение итогов взаимодействия, оценка его результативности, планирование стратегии дальнейшего сотрудничества.

Опираясь на эти принципы можно выделить механизм социального партнерства, реализуемый через следующие формы:

1. Участие родителей непосредственно в образовательной деятельности:

- проведение родительских собраний, направленных на знакомство родителей с учебно-воспитательным процессом учреждения дополнительного образования, задачами и итогами деятельности;
- подготовка совместных мероприятий, написание сценариев, участие в конкурсах;
- создание условий для принятия совместных решений по организации мероприятий и участию в них родителей;

– знакомство родителей с образовательным учреждением, позволяющее понять проблемы, в решении которых требуется их участие;

2. Психолого-педагогическая диагностика семьи (предварительная, оперативная и итоговая).

Предварительная диагностика проводится при подготовке:

- родительских собраний;
- тематических и индивидуальных консультаций;
- массовых мероприятий;
- организации поездок и экскурсий.

Оперативная диагностика имеет место:

- в конфликтной ситуации между родителями и детьми;
- при подготовке к собеседованиям;
- в решении проблемных ситуаций, которые возникают между детьми.

Итоговая диагностика осуществляется:

- в конце учебного года;
- по результатам участия в мероприятиях, фестивалях, конкурсах [13].

3. Психолого-педагогическое просвещение родителей:

– родительские собрания в форме педагогических студий, совместных встреч, тематических консультаций, направленные на обсуждение с родителями наиболее актуальных вопросов воспитания детей в семье;

– психолого-педагогический лекторий с приглашением специалистов различного профиля (педагогов, психологов, медиков, деятелей культуры и науки, юристов);

4. Активное участие родителей в управлении учреждением дополнительного образования:

– советы родительской общественности;

– общественная экспертиза деятельности учреждения дополнительного образования (как совместная деятельность всех субъектов образовательного процесса);

– деятельность методических объединений педагогов и детей с привлечением родителей.

Таким образом, партнерский уровень отношений между семьей и учреждением дополнительного образования можно определить как готовность к реализации совместных действий, согласованность целей и задач деятельности, совместную ответственность за результаты деятельности и желание каждого из партнеров взаимодействия внести свой вклад в общую деятельность.

Литература

1. Н.А. Назарбаев. Программа - стратегии Казахстана 2050.
2. Коваленко Н. П. «Семья как система в психолого-педагогических исследованиях».
3. Концепция развития дополнительного образования детей.
4. Симонова Г. И. Тенденции развития системы дополнительного образования
Дополнительное образование школьников: традиции и тенденции развития: материал Всерос. науч.-практ. конф.2013 г.
5. Никитина Е. Л. Формы и методы взаимодействия с семьей в учреждениях дополнительного образования// Дополнительное образование школьников: традиции и тенденции развития: материалы Всерос. науч.-практ. конф. 21–22 мая 2013 г.
6. Еманова С. В., Казанцева Е. А., Шибяева В. Л. Взаимодействие педагогов и родителей в учреждении дополнительного образования детей «Внешкольник.»2009. № 1. С. 28–32.
7. Гаврилычева Г. Ф. Социальное партнерство семьи и школы. Начальная школа. 2013. № 12.С. 36–42.

ЭФФЕКТИВНОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ШКОЛЫ И СЕМЬИ

Турсунова Ж.А.

**КГУ «Школа-интернат для детей с задержкой психического развития» управления
образования Карагандинской области
г.Караганда, Республика Казахстан**

В своей Программе - стратегии "Казахстан - 2050" Н.А.Назарбаев отметил, что благополучие такого социального института как семья является стержнем для всех уверенных начинаний в обществе и государстве. Данное утверждение можно считать аксиомой для многих поколений казахстанцев и ориентиром для современного поколения молодых родителей. Исторически сложилось так, что семья занимает центральное место в воспитании ребенка, в формировании мировоззрения и нравственного отношения к общечеловеческим ценностям. Но, увы, сегодня приходится констатировать тот факт, что родители самоустраиваются от процесса воспитания ребенка, возлагая всю ответственность на школу и учителей. Причина такого поведения родителей достаточно объективна с их точки зрения: дефицит времени из-за стремления материально обеспечить своих детей всем необходимым. Между тем следует признать, что в личностном формировании ребенка должны участвовать обе стороны при полном взаимопонимании и взаимопомощи друг другу. К сожалению, многие родители из-за неумения правильно организовать комфортные условия для интеллектуального, творческого, физического и духовного развития ребенка, позволяют себе критиковать работу не только классного руководителя, но и учителей-предметников, а также администрации школы, появляясь на родительском собрании один раз в год.[1]

Сегодня Казахстан переживает сложный переходный период своего развития, который породил множество проблем экономических, политических, социальных.

Возможно, глубинные корни этих проблем лежат в сфере духа и сознания, то есть культуры и нравственности. Времена меняются- меняются люди, и для каждого поколения нужен уже совсем новый другой подход, в поисках этого подхода находится педагог.

Я считаю, что в современном мире педагог должен быть самостоятельным, конкурентоспособной личностью, постоянно развивать свои умения и навыки, обладать высоким творческим и профессиональным потенциалом, он должен иметь критические взгляды к своему личному опыту, а так же обладать достаточно крепкой психикой, педагогической, юридической и гуманитарной подготовкой. Работа педагога предполагает не только работу с детьми, но и с их родителями. Ни для кого не секрет, что деятельность школы в разы превышает интенсивность деятельности семьи.

Взаимодействие с семьей - одна из актуальных и сложных проблем в работе школы и каждого педагога. Необходимость и важность взаимодействия школы и семьи очевидны. Успешность достижений ребенка зависит от того, кто

и как влияет на его развитие. Большую часть времени ребенок проводит в школе, поэтому важно, чтобы взаимодействие педагогов и родителей не противоречили друг другу, а положительно и активно воспринимались ребёнком. Это осуществимо, если педагоги и родители станут союзниками и единомышленниками, заинтересованно и согласовано будут решать проблемы воспитания и социализации личности в обществе. Но иначе и быть не может, так как именно педагоги являются специалистами в области образования, а потому именно они должны инициировать взаимодействие с родителями, приводящее обе стороны к сотрудничеству. Педагогу необходимо выстраивать отношения с родителями с учётом их запросов, степени активности и уровня психолого-педагогической компетентности. Важно стремиться развивать и обучать родителей, так как от их компетентности будет во многом зависеть и качество учебно-воспитательного процесса. Возникает необходимость в создании модели взаимодействия с семьёй на основе сотрудничества и взаимопомощи. Ведь родители это главные помощники, которые, правда не всегда знают, как решить ту или иную педагогическую и психологическую задачу. И это нормально - они же не профессионалы в этой сфере. В нашей школе-интернат для детей с задержкой психического развития в помощь педагогам разработана программа «Семья». Данная программа способствует успешному взаимодействию семьи и школы. Педагогам нашей школы работать по данной программе в радость. Программа «Семья» предполагает разные виды совместной деятельности, которые необходимы современному педагогу и родителю. Основные направления взаимодействия семьи и школы, которые мы используем в работе с родителями это:

– Изучение условий семейного воспитания, в результате которого составляется АКТ- жилищно-бытовых условий воспитанников (посещения ежегодно 2 раза, совместно кл.руководитель, воспитатель, соц.педагог и педагог-психолог). На основе данного вида деятельности совместно составляются характеристики семей обучающихся, составляется паспорт семей воспитанников соц.педагогом .

– Ведется информирование родителей о содержании учебно-воспитательного процесса.

– Проводятся консультирование специалистов (дефектолога, педагога-психолога, соц-педагога, врача педиатра и психиатра, инспектора по делам несовершеннолетних).

– Проводятся психолого-педагогическое просвещение родителей, который называется «Родительский университет».

– Осуществляется взаимодействие администрации с родительским комитетом школы.

– Регулярно проводятся совместная досуговая деятельность родителей и учащихся. В основном мероприятия рассчитанные на совместную деятельность педагог +родитель + ученик. Это конкурсы, викторины, спортивные мероприятия, дни здоровья, совместные поездки, походы, тематические праздники, круглые столы, деловые игры, дебаты.

– Проводится информирование родителей о ходе и результатах воспитания, обучения детей.

– Осуществляется взаимодействия с родителями, входящими в общественные организации, занимающиеся вопросами здоровья.

Основными формами работы с семьёй являются групповые и индивидуальные. Педагоги и родители оказывают неоценимое влияние на развитие, обучение и воспитание детей, поэтому необходимо их взаимодействие и сотрудничество.

Эффективность воспитания ребенка зависит от того, насколько тесно взаимодействуют школа и семья. Ведущую роль в организации сотрудничества школы и семьи играют классные руководители. Именно от их работы зависит то, насколько семьи понимают политику, проводимую школой по отношению к воспитанию, обучению детей, и участвуют в ее реализации. При этом семья должна рассматриваться как главный заказчик и союзник в воспитании детей, а объединение усилий родителей и педагога создаст благоприятные условия для развития ребенка.

Мы всегда должны помнить, что функции педагога разнообразны, работа с семьями своих учеников - важное направление нашей педагогической деятельности.

Макаренко подчеркивал: «Воспитание есть процесс социальный в самом широком смысле. Воспитывает все: люди, вещи, явления, но прежде всего и больше всего – люди. Из них на первом месте - родители и педагоги». Но школа не может, ни заменить, ни полностью компенсировать то, что получает формирующаяся личность от родителей. [2]

Мы можем и должны педагогически целенаправить, обогатить, усилить положительные внешкольные влияния, включить их в систему своей воспитательной деятельности, а также в допустимых пределах нейтрализовать отрицательные влияния, используя профессиональные возможности. Ведь родители нуждаются не только в информировании со стороны школы.

Родитель должен чувствовать, что он нужен школе и своему ребенку. Тогда наш труд будет благоприятным и положительным.

Литература

1. Стратегия "Казахстан-2050": новый политический курс состоявшегося государства. <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1200002050>
2. На пути к пониманию ребенка. Методическое пособие. Волгоград 2015г. с. 37.
3. Интернет ресурсы.

РАЗВИТИЕ ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ УЧАЩИХСЯ В РАМКАХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ПРЕПОДАВАНИЯ КАК ОСНОВА СОЦИАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ

Тухтарова А.С.

КГУ «Общая средняя школа имени Ауезова»
Курмангазинский район, Атырауская область, Қазақстан Республикасы

В Современном Казахстане проживают представители многих национальностей. В стабилизации современного общества многое зависит не только от нашей инициативы, но и от системного формирования в молодёжи культуры межличностных отношений. Категории культуры любой страны - это судьба, право, богатство, труд, совесть и т.д. Они отражают специфику существующей системы ценностей и задают образцы социального поведения и восприятия мира. Это своеобразная система координат, которая формирует языковую личность.

Ведь любой человек проявляет себя не только через предметную деятельность, но и через общение, которое немыслимо без языка и речи. Речь человека с неизбежностью отражает его внутренний мир, служит источником знания о его личности. Ведь всегда трудно понять, что представляет из себя человек, пока мы не услышим, как и что он говорит. В центр современной антропоцентрической лингвистики ставится понятие «языковой личности», то есть человека в его способности совершать речевые поступки, потому что это становится наиболее актуальным на сегодняшний день, для социальной адаптации людей.

Выпускник современной школы должен уметь адаптироваться к новым условиям, выдерживая конкурентную борьбу и проявляя интеллектуальную и личностную состоятельность. Проблемы в социальной адаптации школьников в значительной степени обусловлены расхождениями в использовании учебного материала, полученного в школе, после её окончания. Ученик не догадывается что он может продемонстрировать не только знание грамматических тем, но и знание лексических тем, что позволит окружающим увидеть в нём человека начитанного и умного, то есть полноценную языковую личность.

Из этого следует, что для успешной социальной адаптации ученика в будущем, огромное значение имеет его развитие как языковой личности для формирования межкультурных коммуникаций.

Я считаю, одним из вспомогательных компонентов всему этому является предмет «Русский язык и литература». Ведь язык не только средство мышления и общения людей, а также символ, являющийся важнейшим средством овладения, развития и хранения культуры.

Целями изучения языка являются:

– формирование коммуникативной компетенции учащихся, ориентированной на ситуацию общения, осведомленности о культуре и реалиях

жизни русского и казахского народов, умения пользоваться русской речью при параллельном полиязычии;

– воспитание в учащихся языковой личности, ориентирующейся на нравственно-духовные ценности, проявляющей толерантное отношение к другим культурам.

На уроках ученики получают достаточно информации о культуре народа изучаемого языка. Учебники 5-12 классов снабжены тематическими блоками, что позволяет ученикам иметь представление о культуре русского народа. Наши ученики овладевают русским языком, изучая данные блоки.

Но с другой стороны, в нашем селе совсем нет русскоязычной среды. На своих уроках учителя- предметники работают с учениками, которые не смотрят русскоязычные программы, не слушают русскую речь. Большинство учеников справляется с грамматическими заданиями, но не могут составить текст на самые простые темы. Ученики не могут употребить свой языковой запас, используя знания о культуре другого народа. Они его совсем не учитывают.

Для увеличения процесса использования всей информации о культуре, на своих уроках я прибегаю к увлекательной игре «Переводчик- Гид», ведь переводчиков называют специалистами по международной коммуникации, которые обеспечивают коммуникативное взаимодействие людей, принадлежащих к различным языкам и культурам, снимая речевую «чужеродность» партнера (рис. 1).

Рисунок 4. Схема взаимодействия в игре "Переводчик -Гид"

Эту игру можно проводить со всей группой, так и с несколькими учениками, что дает возможность остальным быть внимательными зрителями, оценивать речь выступающих со стороны.

Вызываю к доске троих учеников. Тема совпадает с лексической темой урока. Они сами придумывают себе «легенду» и начинают разговор.

Другой вид - когда от класса выступает один ученик, разговаривает с учителем и переводит всему классу, если есть ошибки, остальные могут его исправить.

Если прежде при составлении диалога, ученики должны были написать вопросы и ответы заранее, то в игре идёт частичная импровизация. Вопросы есть, а готовых ответов нет. И по мере получения ответов, перестраиваются вопросы.

Такая форма работы используется на уроках для поддержания интереса к уроку.

В учебнике 6 класса по предмету при изучении грамматических тем встречаются очень интересные тексты, с которыми ученики знакомятся еще дома и на уроке используют в игре при составлении разговора.

При изучении раздела лексики ученики знакомятся с интернациональными словами и пытаются использовать их в своей речи.

Текст «Дизайн и дизайнер» на странице 38 учебника содержит много интересной информации, которую ученики используют в игре.

При изучении «Словообразования» встречается текст «Выполнено учениками» (стр.60), и «Юные техники» (стр.63) после заучивания новых слов ученики используют новые слова при игре «Гид в кружке моделлистов». В этом же разделе встречаются тексты «Почему мы должны строить?» (стр.77), «Как строили дом» (стр. 79), «Дома и домики» (стр.81). Новые слова и вся информация в тексте используется для составления разговора на тему «Переводчик в строительной компании»

После трудного сочинения- рассуждения «Первый снег» и изучения текстов «Друг или враг?» (стр.94), «Почему мне зимой тепло?» надо разнообразить классную работу игрой «Переводчик в гидрометцентре»

Изучая раздел «Словосочетание и предложение», можно поиграть в игру «Знакомство с Казахстаном через Skype». Ученики очень радуются, когда слышат новые слова и могут показать перед своими одноклассниками свою осведомленность в этом вопросе.

Как не заинтересовать учеников их любимым праздником- «Новым годом». Об этом тексты «Чем ёлку украшали» (стр. 138), «С Новым годом!» (стр. 144), «Как мы будем готовиться к ёлке». Ученики составляют разговор на тему «Интервью в АИФ».

При составлении диалогической речи о пользе чтения книг помогут тексты «О чём говорят книги?» (стр.178), «Семейное чтение» (стр. 179). Тут хорошо провести игру «Встреча с русским читателем»

Узнать побольше и обменяться информацией о встрече весны в России и Казахстане, ученики могут из текстов «Праздник весны» (стр.203) и «Масленица» (стр.204), в игре «Репортажи с народных гуляний». Подобные тексты открывают кругозор учеников и позволяют им проследить оригинальность в праздновании встречи Весны.

Во время изучения темы «Сложное предложение» ученики изучают текст «Капуста». Этот же текст есть в электронном учебнике. Во время физкультминутки мы организовали Кулинарное шоу «Kitchen», где сразу несколько учеников предлагали лучший рецепт приготовления салата с капустой.

Это лишь немногие варианты тем, которые можно использовать на своих уроках во время игр.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПЕДАГОГА В СИСТЕМЕ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ПО РАЗВИТИЮ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ

Урамаева И.Д.

КГКП школа – искусств №3,
Октябрьский район, г. Караганда, Республика Казахстан

Создание в школе системы дополнительного образования учащихся позволяет сохранять и укреплять физическое и психическое здоровье детей, воспитывать устойчивый интерес к познавательной деятельности, высокий уровень саморегуляции, развитие творческих способностей у детей.

Дополнительное образование выступает средством непрерывного образования и формирования личности, средством воспитания и в тоже время источником мотивации учебной деятельности, выбора профильного обучения, помогает в выборе профессии.

Основным положением организации дополнительного образования в школе является раннее выявление интересов и способностей детей (задача психологической службы) и талантов (через участие в различных делах), а так же развитие индивидуальных способностей (способность - понятие динамическое. Она существует только в движении, только в развитии. Это развитие осуществляется лишь в процессе той или иной деятельности, в том числе в системе дополнительного образования).

Дополнительное образование дает глубокий эмоциональный заряд, который подкрепляется видимым результатом: готовая поделка, сыгранная роль, участие в выставке, концерте, соревновании и т.д.

Задачи решаемые коллективом педагогов школы, работающих в системе дополнительного образования следующие:

- 1.развитие у обучающихся мотивации к познанию и творчеству;
- 2.создание условий для творческой реализации;
- 3.интеллектуальное духовное развитие личности ребенка;
- 4.профилактика асоциального поведения;
- 5.приобщение учащихся к общечеловеческим ценностям;
- 6.создание условий для социального, культурного и профессионального самоопределения.
- 7.формирование и закрепление традиций школы.

Важнейшим условием для обеспечения успешной организации дополнительного образования является грамотное управление этим процессом. Управление – это не столько процесс идущий сверху вниз: администрация – педагоги дополнительного образования – дети, это целенаправленное взаимодействие сторон, каждая из которых выступает в роли субъектов и в роли объектов управления.

Создание и развитие системы ДО в школе проходит в четыре этапа:

1. Диагностико-информационный (невозможно решить задачу не изучив интересов, желания и потребности учащихся);

2. Организационный (объединение единомышленников, создание кружков, секций и других объединений);

3. Методическая и педагогическая поддержка (своевременное оказание методической помощи педагогам и педагогической помощи учащимся в сложных ситуациях выбора, самореализации, самооценки и др.);

4. Анализ и отслеживание результатов (закрепление успехов, текущий контроль, анализ, выявления перспектив, учет и максимальное использование возможностей внешней среды).

Завершающий этап в развитии системы дополнительного образования не является окончанием работы в этом направлении. Двигателем системы является рост потребностей школьного коллектива.

Своеобразие дополнительного образования в школе проявляется:

- в целенаправленном добровольном использовании ребенком свободного от уроков времени для полноценного развития своих потенциальных возможностей;

- в свободе выбора направлений деятельности, педагога, образовательной программы;

- в возможности менять виды деятельности, коллектив, педагога;

- в творческом характере образовательного процесса, осуществляемого на основе дополнительных образовательных программ;

- в особых взаимоотношениях ребенка и педагога (сотрудничество, сотворчество, индивидуальный подход к ребенку);

- в возможности получить допрофессиональную подготовку.

Исходя из перечисленных особенностей дополнительного образования, определяются основные функции ДО:

1) образовательная – обучение ребенка по дополнительным образовательным программам, получение им новых знаний;

2) воспитательная – обогащение и расширение культурного слоя общеобразовательного учреждения, формирование в школе культурной среды, определение на этой основе четких нравственных ориентиров, ненавязчивое воспитание детей через их приобщение к культуре;

3) креативная – создание гибкой системы для реализации индивидуальных творческих интересов личности;

4) интеграционная – создание единого образовательного пространства школы;

5) функция социализации – освоение ребенком социального опыта, приобретение им навыков воспроизводства социальных связей и личностных качеств, необходимых для жизни;

6) функция самореализации – самоопределение ребенка в социально и культурно значимых формах жизнедеятельности, проживание им ситуаций успеха, личностное саморазвитие.

Занятость обучающихся во внеурочное время способствует решению комплекса задач. Самые значимые из них: профилактика безнадзорности, беспризорности, вредных привычек, правонарушений; развитие способностей и познавательных интересов; обучение новым видам деятельности; формирование школьного коллектива.

Выводы:

1. Система дополнительного образования дает возможность каждому ребенку выбрать себе занятие по душе, позволяет создать условия для полной занятости учащихся, создает условия для углубленного изучения многих предметов.

2. Система дополнительного образования является серьезным звеном воспитательной работы школы.

3. Работа с учащимися в рамках дополнительного образования в школе выполняет важные воспитательные задачи: целенаправленно организует досуг учащихся, формирует творческую личность, создает условия для социального, культурного и профессионального самоопределения, предупреждает асоциальное поведение.

4. Предметное консультирование учащихся с педагогами способствовало обучению основам проектной и исследовательской деятельности учащихся по данным предметам.

5. Система дополнительного образования способствует повышению творческого потенциала педагогических кадров, выявлению и распространению передового педагогического опыта.

6. Педагогам дополнительного образования необходимо чаще проводить мастерклассы, открытие уроки с тем, чтобы показать свое мастерство, умение детей работать творчески, в коллективе.

Задачи дополнительного образования на перспективу:

1. Продолжить работу системы дополнительного образования по заявленным направлениям.

2. Охватить новые направления, по которым не работали ранее.

3. Совершенствовать работу системы дополнительного образования в школе.

4. Подготовить и утвердить больше авторских программ.

5. Накапливать и систематизировать материалы по работе объединений дополнительного образования.

6. Устанавливать взаимосвязь с урочными и внеурочными занятиями.

7. Продолжать работу с детьми «группы риска», выявлять и развивать творчески одаренных детей, подготавливать их к участию в различных творческих конкурсах, заботиться о физическом здоровье учащихся.

О подготовке учащихся–пианистов в музыкальных школах-семилетках, школах искусств.

Успехи школьной фортепианной педагогики неоспоримы. Особенно это заметно в работе младших классов. Педагоги - практики создали

рациональную, выдержавшую испытание временем методику занятий с начинающими.

Актуальному вопросу посвящены специальные работы методистов. Педагоги умеют толково объяснить детям: основы музыкальной грамоты и с первых уроков стараются приучать их к осмысленной фразировке и красивому звучанию.

Исключительно серьезное, любовное отношение педагогов к первоначальному обучению дает прекрасные плоды: как правило, ученики младших классов быстро развиваются и хорошо показывают себя на экзаменах и вечерах.

Много ценного есть также в работе педагогов со старшеклассниками. Увеличивается число выпускников фортепиан. отделов школ, поступающих в профессиональные учебные заведения, улучшалось их пианистическая подготовка.

Труд школьного педагога почетен и очень ответственен. Это ответственность не только перед учеником, но и перед самим собой. Настоящий педагог лишен зазнайства и самоуверенности. Он понимает относительность своих умений и постоянно учится вместе с учеником. Для него педагогическое искусство неразрывно связано с владением фортепиано.

Ведь маленькие пианисты могут услышать свой репертуар в исполнении учителя. Исполнение педагога вдохновляет фантазию ученика. Индивидуальность ученика так или иначе проявляется в годы учения, а более полно - когда он остается один и начинает стремиться к абсолютной самостоятельности. Успехи ученика, зависят от исполнительного мастерства учителя. Нельзя учить только по книгам, педагог передает ученику свои мысли, возникшие на основе собственного исполнительского опыта. Хорошо, когда педагог не только комментирует сочинение, но и играет его.

Не так страны ошибки в выборе репертуара, в постановке урока, в систематике сообщаемых сведений. Хуже, когда педагог беспомощен за инструментом. Отсюда и берут начало «теории», о том, что педагогу необязательно быть хорошим пианистом.

Педагог может научить тому, что сам умеет, педагог обязан уметь хорошо играть.

Говоря о развитии техники, нельзя обойти, вопрос о том, что немаловажную роль играет подбор репертуара. В учебный план лучше включить этюды как инструктивные, так и мелодические. Основной базой у нас являются этюды Черни. Хороши и полезны этюды Лемуана, Бертини и Беренса.

Необходимо привить ученику и выработать привычку играть гаммы. Непосредственно надо увязывать проходимый художественный материал с тональностью, в которой произведение написано и на практике доказать насколько легче осваивать тот или иной материал, если знать гаммы.

Прекрасная музыка способна оказать на мироощущение ребенка положительное воздействие. В этом и заключается целебное свойство музыки.

1) Какие задачи должен ставить педагог при работе с детьми? Главное сводится к тому, чтобы понять: основной целью на первых порах является отнюдь не обучение фортепианной игре как таковой, а воспитание музыканта; фортепианная игра-только средство.

Это означает, что музыкальный язык должен стать для ребенка родным языком, непосредственной выразительной речью.

Надо открыть для восприятия музыки душу ребенка и научить его читать нотный текст, как читают текст словесный, то есть научить читать не буквы и слова, а понимать кроющийся за ними смысл. Это значит воспитать горящее сердце художника, который влюблен в искусство и который в стремлении к совершенству никогда не останавливается на достигнутом. Наконец, это означает открыть тайны инструмента, на котором он творит, и тайны организма, посредством которого он творит.

Поскольку задача наша должна быть шире, чем обучение одной лишь фортепианной игре, необходимо воспитывать и общечеловеческие качества, без которых немислим художник - артист. В первую очередь терпение, усидчивость и внимание, а также чувство профессионального долга и ответственности за свою работу. Заинтересованность и ответственность - вот что характерно для настоящего дарования.

Для педагога важно ввести ученика в самое единство искусства, разбудить в нем музыканта и вооружить инициативой и исполнительской техникой, необходимой для воплощения авторских замыслов. Осуществить это возможно лишь в процессе работы над музыкальными произведениями, а также специальными упражнениями. Однако ни работа над произведениями, ни работа над развитием техники не может быть самоцелью. На каждом из таких заданий учащийся должен обогащать себя.

Но и этого мало. Надо воспитывать в ученике специфически исполнительские качества: способность проникаться чувствами и мыслями, нашедшими выражение в произведениях композиторов разных времен и народов, как своими собственными; способность зажигаться ими при публичном исполнении.

В процессе воспитания - обучения младшего школьника музыке уже в начальных классах остро встают вопросы музыкально-творческого и педагогического контакта педагога с учеником. Опыт лучших педагогов помогает выявить стержневые стороны этого контакта, в равной степени влияющего на творческое развитие ученика и на профессиональный уровень преподавания. Что же является источником сближения ученика с педагогом на общей основе увлеченности музыкой, стремления познать и раскрыть ее художественные богатства?

У вдумчивого педагога-музыканта такое сближение происходит на всех этапах его работы с учеником над музыкальным произведением. Чем методически последовательнее он подведет своего воспитанника к «секретам» овладения произведением, тем активнее исполнительское внимание и творческая воля последнего включается во все процессы работы. Нередко

безынициативность и вялость ребенка являются следствием ремесленной работы педагога, не сумевшего пробудить у него интерес к музыке и ее исполнению.

Литература

1. Асафьев Б.В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. Музыка. 1973. -452с.
2. Бычков. Ю.Н. Проблемы детского музыкального воспитания. Вып. 131. - М.: РАМ им. Гнесеных, 1994, - 120с.
3. Виноградов Л.В. Методическое пособие для учителя М.: Ассоциация педагогов - музыкантов «Элементарное музицирование». Учебно- методический центр. 1990. - 97с.
4. Кабалевский Д. Как рассказывать детям о музыке. М.: Просвещение, 1989.- 191с.
5. Натансон В. «Записки педагога»

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДА БАЛАЛАРДЫ ОҚИТУ

Шарипова Г.Г.

**КММ «№ 17 ЖББОМ» математика пәнінің мұғалімі
Теміртау қ. Қарағанды облысы**

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру - білім беру процесінің негізі болып табылады. Қазақстанда кеңестік кезеңнен кейінгі кеңістікте алғаш рет 2012-2016 жылдарға арналған функционалдық сауаттылықты дамытудың Ұлттық іс-қимыл жоспары дайындалды, онда оқушылардың құзыреттілік біліктерін, алған білімдерін шынайы өмірлік жағдаяттарда тиімді қолдана білу қабілеттерін дамыту көзделген [1].

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай жиырма қадам» атты мақаласында стратегиялық жаңғырту барлық саланы, сонымен қатар, білімді де түрлендіруді қажет ететінін атап көрсетті [2]. Осы орайда, өскелең ұрпақтың сапалы білім алуының маңызы зор.

Ел үшін маңызды осы стратегиялық міндеттерді шешу жағдайында тұлғаның ынталылығы, шығармашылықпен ойлауы мен дәстүрлі емес шешім қабылдау қабілеттері, кәсіби жол таңдау білігі, өмір бойы білім алуға даярлығы - оның басты функционалдық қасиеттері болып табылады. Аталған функционалдық біліктер мектеп және отбасында қалыптасады.

Функционалдық сауаттылықты дамытудың жалпы бағдары Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасында анықталған, басты мақсаттардың бірі - жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене бітімі және рухани дамыған азаматын қалыптастыру, тез өзгеретін әлемде оның табысты болуын қамтамасыз ететін білім алуудағы қажеттілігін қанағаттандыру болып табылады [3].

«Функционалдық сауаттылық» түсінігі алғаш рет өткен ғасырдың 60-жылдарының соңында ЮНЕСКО құжаттарында пайда болды және кейінірек қолданысқа енді.

Функционалдық сауаттылық, кең түсінікте, білім байланысы мен адамның көпжоспарлы іс-әрекеті арасындағы кіріккен, тұлғаның әлеуметтік бағдарлану амалын көрсетеді. Заманауи әлемде функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық іс-әрекетіне, сол сияқты өмір бойы білім алуға белсенді түрде атсалысуына ықпал ететін базалық факторлардың бірі болып табылады.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда балаларды оқыту мен тәрбиелеу процесіндегі маңызды фактор - ата-ананың белсенді рөлі екендігін PISA (Programme for International Student Assessment) - *15 жастағы жасөспірімдердің мектепте алған білімдерін, іскерлігі мен дағдыларын адами іс-әрекеттердің әртүрлі салаларында, сондай-ақ тұлғаларының қарым-қатынас пен әлеуметтік қатынастарда өмірлік міндеттерді шешу үшін пайдалана алу қабілеттерін бағалау*) зерттеулерінде үнемі көшбасшы елдер қатарынан табылатын Австралия, Финляндия, Жапония, Жаңа Зеландия, Италия, Оңтүстік Корея және т.б. нәтижелері көрсетіп отыр.

«Отбасы» ұғымына - отбасы тәрбиесіндегі функционалдық сауаттылық, ата-аналардың саналылығы, тәрбие, тәрбиенің бірізділігі, отбасы құрылымы, отбасының жіктелуі, тәрбиенің оң тәжірибесі, құқық, заң, құқықтық тәрбие, тәрбиенің ауытқуы, әлеуметтену, сауықтыру, отбасы мәдениеті жатады.

Отбасы тәрбиесі мазмұнын анықтайтын ең маңызды құндылықтар: отбасы, отбасы әдет-ғұрпы мен дәстүрлері, баланың отбасына құқығы, қарашаңырақ, шежіре, әке және ана, әкенің және ананың беделі, ата-ана махаббаты мен қамқорлығы, баланың отбасында қорғалғандығы, қарттарға, кішілерге, науқастар мен мүгедектерге қамқорлық болып табылады.

Отбасы бала бойында балалық кезеңнен адамгершілік құндылықтарды, парасатты және тиімді өмір дағдыларын құру бағытын қалыптастыруы тиіс. PISA-2009 зерттеуі баланы оқыту мен тәрбиелеу процесіне ата-аналардың қатысуы функционалдық сауаттылық деңгейіне оң әсер ететінін көрсетті. Осыған байланысты, ата-аналарды мектеп өміріне белсенді түрде қатыстыруға бағытталған шаралардың тұтас жүйесін: қамқоршылық кеңесін, ата-аналар қауымдастығын, ата-аналар университеттерін құру қажет.

Ғылыми, психологиялық-педагогикалық әдебиеттер және жалпы білім беретін мектептер мен отбасы жұмысының заманауи өзара іс-әрекеті практикасының талдауы көрсеткендей, көптеген педагогтар ата-анамен байланыстың мазмұны, түрлерін және әдістерін жеткілікті дәрежеде толық меңгермеген. Бір жағынан, бұл міндетті тиімді шешуде ата-анаға тиісті педагогикалық білім жетіспейді. Отбасы және мектеп іс-әрекетінің жеткілікті түрде үйлеспеуі ата-аналардың тәрбие түрлері мен әдістерін тиімді жүзеге асыруға даяр болмауынан көрінеді, мектеп тарапынан оқушыларда функционалдық сауаттылықты қалыптастырудағы әрекетінің нәтижелілігін төмендетеді.

Екінші жағынан, мектептің отбасымен әрекеттілігін қалыптастырудағы әкімшілік және ағартушылық көзқарастары отбасы әрекетін шектейді, оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудағы әлеуетін ашпайды. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын айтарлықтай арттыру мүмкіндігі мектеп пен отбасының бала тәрбиесіндегі, ұлттық құндылықтар басымдығын қамтамасыз етудегі отбасы және мектептің бірлескен жұмысын ұйымдастырудағы субъектілік принциптерін, іс-әрекеттік және құзыреттілік тұғырын жүзеге асырудағы мектеп пен отбасы әрекеттерінің өзара кірігуінде болып табылады.

Қазіргі таңда білім тұлға, қоғам және мемлекет дамуының басты стратегиялық ресурсы ретінде қарастырылады. Заманауи жағдайлардағы оның мақсаты - шығармашылыққа, өзгермелі заман жағдайында өз тағдырын өзі шешуге қабілетті әлеуметтік құзыретті тұлға қалыптастыру.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев әйелдер қоғамының өкілдерімен кездесуінде: «бізге ойшыл, жауапты, елін сүйетін азаматтар қажет. Мұның барлығы тек тәрбиемен беріледі... Тәрбие беру ісінде мектеп ата-ана жауапкершілігі жөнінде айтады, ата-ана мектепке сілтейді. Дұрысында, тәрбие үшін барлық жауапкершілік жүгі отбасына да, мектепке те жүктелуге тиіс. Мұғалімнің рөлін білімді тек қана «таратушы» деңгейіне түсіруге болмайды. Бізге мүлде басқа педагогика керек», - деп атап көрсетті. Демек, оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруда мұғалімнің рөлі мен алар орны ерекше. Оқушылар уақытының басым бөлігін мектеп өміріне жұмсайды, ал «мектеп жүрегі - ұстаз», сондықтан әр ұстаз жаңашыл бағытта, оқытудың заманауи жаңа техноллогияларын қолдана отырып, білімді қалай алу керектігіне бағыт-бағдар бере білуі тиіс. Әлеуметтік-сындарлық тұрғыдан оқытуды түсіну «Оқыту мен оқудағы жаңа тәсілдер» негізінде жатыр. Балалар өзінің түсінігін өзіндік зерттеулері мен әлеуметтік өзара байланысқа сәйкес құратын белсенді білім алушылар болып табылады. Мұғалім - дамыту жұмысының көшбасшысы. Адамдар тек білім арқылы ізгілікті бола алады; білім беру - адамдардың зерделеп үйренуі үшін көрсетілетін көмектер жиынтығы; жалпы алғанда, тек мұғалімдер ғана педагогикалық тәжірибені жақсарту жөніндегі шараларды қабылдай алады деген дәлелдерге келіп саяды. Қалған қоғамдық институттар (саясаткерлер, зерттеушілер, мемлекеттік емес ұйымдар және халықаралық органдар, яғни Дүниежүзілік банк және ЭЫДҰ) қолдау көрсетіп, жаңа идеяларды ұсына алады. Бұл, әрине, оптимистік көзқарас, бірақ оптимизмге ынталандыру - мұғалім көшбасшылығының міндетті қыры болып табылады[4].

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары: / Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы №832 қаулысы // ресми мәтін. Астана: Әділет, 2012. - 14 б.

2. Назарбаев, Н. Ә.: Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамына қарай жиырма қадам / Н.Ә. Назарбаев // Егемен Қазақстан. - 2012. - 10 шілде.

3. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы / Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы №1118 Жарлығы // ресми мәтін. - Астана, 2012. - 114 б.

4. Мұғалімге арналған нұсқаулық.

Мазмұны /Содержание

I-секция

Айгожин О.М. ПРОБЛЕМЫ НЕПРЕРЫВНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ	3
Голобородова М.В. ПРОБЛЕМЫ НЕПРЕРЫВНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ УЧИТЕЛЕЙ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	7
Джаркинбаева Г. А ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДАҒЫ ПЕДАГОГТИҢ РӨЛІ	11
Жакупбекова Гульнар Набиевна УЧИТЕЛЬ НАШЕГО ВРЕМЕНИ	14
Жандарбекова Назгуль Маратовна БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ – БҮГІНГІ КҮННІҢ БАСТЫ ТАЛАБЫ	18
Жумагалиева Д.Ш. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В УСЛОВИЯХ НЕПРЕРЫВНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ УЧИТЕЛЕЙ	22
Игенова А.Б МЕКТЕПТИҢ КӘСІБИ ЖЕЛПІК ҚАУЫМДАСТЫҒЫ –ОҚЫТУ ҮДЕРІСІН ЖАҢАРТУДЫҢ МАҢЫЗДЫ СТРАТЕГИЯСЫ	25
Кайрат Гулнур ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰННЫҢ ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА МҰҒАЛІМНІҢ ҮЗДІКСІЗ КӘСІБИ ДАМУЫНЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	28
Оразбаева Айгуль Казезовна ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ В ПРЕПОДАВАНИИ ПРЕДМЕТОВ ЕСТЕСТВЕННО-МАТЕМАТИЧЕСКОГО ЦИКЛА	34
Рахатова К.Ж., Калмаганбетова Н.Т. ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА ПЕДАГОГТИҢ КӘСІБИ ДАМУЫНА ЫҚПАЛ ЕТУ	38
Садыкова Г.А., Бүркіт Ә.Қ. БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА ИНФОРМАТИКА ПӘНІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ.....	40
Тлеубай С.Т БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ МҰҒАЛІМНІҢ КӘСІБИ ДАМУЫ.....	44
Хоцкая Е.В. ПРОБЛЕМЫ НЕПРЕРЫВНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ УЧИТЕЛЕЙ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ	49

II-секция

Абраимова Мергуль Болатовна МҰҒАЛІМНІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ–ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ - ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ ЖАҒДАЙЫ	55
Адилова Клара Елеусизбаевна ВОЗМОЖНОСТЬ ПЕДАГОГА СОВЕРШЕНСТВОВАТЬ СВОЮ ПРАКТИКУ ЧЕРЕЗ РЕФЛЕКСИЮ.....	59
Айтымова Гүлзира Боқышқызы ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ	64
Ахметова А.Н., Юнацкая Е.В. ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ ГРАМОТНОСТЬ УЧИТЕЛЯ – ОСНОВА РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ	67
Ахметчина Д.К. ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДАҒЫ ПЕДАГОГТЫҢ РӨЛІ	73
Аяпбергенова А.А., Талюкенова А.М. МҰҒАЛІМНІҢ ЖОБА ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ ШЕБЕРЛІГІ	77
Байтасова Б.Р. ФУНКЦИОНАЛДЫ ТҮЛҒА ҚАЛЫПТАСТЫРУДА МЕКТЕП БАСШЫСЫ РЕТІНДЕГІ МЕНІҢ РОЛІМ	81
Бектыбаева Гульнар Шаймерденовна НЕПРЕРЫВНОЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ УЧИТЕЛЕЙ: ПОДХОДЫ И РЕЗУЛЬТАТЫ.....	84

Бидәулет Алмагүл Бидәулетқызы ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДАҒЫ ПЕДАГОГТЫҢ РӨЛІ	89
Исина Калдыкуль Тамабаевна ЛИЧНОСТЬ УЧИТЕЛЯ В СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЕ.....	94
Кажибекова Д.Т. ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ ЖӘНЕ АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯ – РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ ТЕТІГІ	99
Казтаев Рахат Кайратович ИЗ ОПЫТА РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ УЧИТЕЛЯМИ	103
Калачева Наталья Александровна РОЛЬ ПЕДАГОГА В РАЗВИТИИ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ	106
Косаева А.Е. ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДАҒЫ МҰҒАЛІМНІҢ РОЛІ	109
Куанышбекова Ш.А., Жакенова А.А. МОНИТОРИНГ НА ЭТАПЕ РЕАЛИЗАЦИИ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ	112
Кудинова Балгупа Амангельдиновна ҚАЗІРГІ ЗАМАНДА БІЛІМ МАЗМҰНЫН МОДЕРНИЗАЦИЯЛАУДЫҢ ПРИНЦИПТЕРІНДЕ ИНДУСТРИАЛДЫҚ- ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУДЫ ІСКЕ АСЫРУ ТӘЖІРБИЕСІ.....	115
Меерманов Д.Ө., Омарова З.Т. ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУДАҒЫ МҰҒАЛІМНІҢ РӨЛІ.....	119
Мустафина Р.Б. ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДА ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ПЕДАГОГТАРДЫҢ ІС-ӘРЕКЕТІ.....	124
Носова Т.В РОЛЬ ПЕДАГОГА В КОРРЕКЦИИ СТРАХОВ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	127
Нурмаганбетова Жанар Алибековна ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДА ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ПЕДАГОГТАРДЫҢ ІС-ӘРЕКЕТІ	132
Оспанова Д. М. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ УЧИТЕЛЯ КАК УСЛОВИЕ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ ӘРЕКЕТІ.....	136
Панкратьева Т.Н ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ УЧИТЕЛЯ КАК УСЛОВИЕ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ	139
Сармантаева А.Б. Байгожина Г.Ш. БІЛІМ БЕРУДІҢ ЖАҢАРТУ ЖОЛДАРЫ	143
Сархад Майгул ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДАҒЫ ПЕДАГОГТЫҢ РӨЛІ.....	146
Сембаева А.А., Уатаева Т.К. ПОЛИМӘДЕНИЕТТІ ПЕДАГОГТЫҢ САНАЛЫ ОҚУШЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ МҰМКІНДІКТЕРІ.....	150
Танатова Жайнагуль Кажығалиевна ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫ ЖАҒДАЙЫНДА ЖАҢА ТИПТІ ПЕДАГОГ ҚАНДАЙ БОЛУЫ КЕРЕК?	153
Ташетова Гулбаршын Бактияровна ЖАҢАРТЫЛҒАН БАҒДАРЛАМА – БІЛІМ БЕРУДІҢ ЖАҢА МАЗМҰНЫ.....	156
Тусупханова Б.А., Туткушева Б.Т. МҰҒАЛІМНІҢ ҮЗДІКСІЗ ДАМУЫНДА МОНИТОРИНГ ЖҮРГІЗУДІҢ МАҢЫЗЫ.....	160
Уразтаева Мейрамгуль Куандыковна ДАРЫНДЫ СТУДЕНТТЕРМЕН ЖҰМЫСТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ	163
Хибан Лида МҰҒАЛІМНІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДАҒЫ ЖАҒДАЙЫ РЕТІНДЕ.....	166

III-секция

Абдраева А.Т., Исекеева А.М ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДА ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ЖАҢА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІ	170
---	-----

Абдрахманова Алмагул Хамаридденовна ӨНЕР БӨЛІМІ САЛАСЫНДА, ОҚУШЫ БОЙЫНА ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ.....	173
Абуева К.Н. ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ – БАЛАНЫ ОЙЛАУҒА ҮЙРЕТУ!	177
Абзалбек Лаура Сапарқызы ГУМАНИТАРЛЫҚ ПӘНДЕР БОЙЫНША ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІГІ	183
Абильдаева Жанаргуль Магадановна ГЕОГРАФИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДЫҢ ЖОЛДАРЫ.....	187
Абильдаева Кымбат Кенесовна БІЛІМ БЕРУДЕ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	191
Адамова Ж., Брахметова Т.М. РАБОТА С ТЕКСТОМ КАК СПОСОБ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ЧТЕНИЯ.....	195
Адамова Ж.Ш. КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУ – МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДЫҢ ҚҰРАЛЫ	198
Айқынбаева Мейрамкүл Есбергенқызы ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДАҒЫ ХАЛЫҚ МАТЕМАТИКАСЫНЫҢ ОРНЫ	201
Айткенова Молдир Болатовна ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН САБАҚТА ҚАЛАЙ ДАМУҒА БОЛАДЫ? ОРНЫ	204
Акульбекова Н.З., Орымбеков Ж.О. АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ ГРАМОТНОСТИ ЧТЕНИЯ УЧАЩИХСЯ.....	209
Алибаева Гулбакыт Карбозовна ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ	213
Альчимбаева Н.А., Мальгерьянова Ж.К. ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚҚА ҚОЛ ЖЕТКІЗУ.....	218
Амангельдинова Б.И. РАБОТА С ТЕКСТОМ КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ.	221
Аманжолова Р.М. ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ РУХАНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ.	225
Арипова Г.Х. ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ – ЖЕКЕ АДАМДЫ ДАМУДЫҢ ТЕТІГІ.	229
Ахметова Б.Т. ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ- БІЛІМ САПАСЫН ЖЕТІЛДІРУДІҢ НЕГІЗГІ БАҒДАРЫ.....	232
Ахметова Гульсайран Ертасовнат ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ	235
Ахметова М.Т. БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУ	240
Байгенжинова А.С., Сарсенбаева К.Ж. ӨРКЕНИЕТТІ МЕМЛЕКЕТТІҢ НЕГІЗГІ ТІРЕГІ – ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУ	243
Байдуллаева А. Д. ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ ПӘНДЕРІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ МАҢЫЗЫ	246
Байжантаева Р. Т. ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ ПӘНІН ОҚЫТУДА ОҚУШЫНЫҢ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ	249
Байтурганова М.С. ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ОРТА - МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ	252
Бакиров Мурат Кайдарович ЖАСТАРДЫ ӘСКЕРИ ҚЫЗМЕТКЕ ДАЙЫНДАУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	256
Бакирова Г.Д., Досова Л.А. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДА ЗЕРТТЕУ-ЖОБАЛАУ ІС ӘРЕКЕТІНІҢРӨЛІ	260
Бактыгереева Ш. М. ОРЫС ТІЛІНДЕ ОҚЫТАТЫН СЫНЫПТАРЫНДА ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТАРЫН ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	263
Балапанова К.С. ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДЫҢ НЕГІЗГІ ТӘСІЛІ - МӘТІНМЕН ЖҰМЫС	267

Балмағанбетова Ғазиза Абдрахмановна ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ АРҚЫЛЫ МҰҒАЛІМНІҢ ҮЗДІКСІЗ КӘСІБИ ДАМУЫ.....	270
Баяндина Г.А., Жургембаева Ж.Н ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУЫ	274
Бейсембаева Жаннур Аркарбековна ОҚУШЫЛАРДЫҢ МАТЕМАТИКАДАН ТІЛДІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУЫДА ДИАЛОГТИҢ МАҢЫЗЫ	278
Бердигалиева Р.К. ТЕХНОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	281
Бердикабулова С.Б., Бейсенбаева А.К., Тиржанова Н.С. ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУЫДА ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ПЕДАГОГТАРДЫҢ ІС-ӘРЕКЕТІ	284
Бялова Алуа Аманжоловна ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ	287
Волкова Т.А., Мамочкина О. А., Котвицкая Е.И. ПРАКТИКА ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ	291
Вишневецкая А.И. ОРГАНИЗАЦИЯ РЕФЛЕКСИИ НА УРОКАХ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ	296
Газалиева Г.К. ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРДІҢ БІРІ –ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫ	299
Газезова Д.Р. ДАМУ МҮМКІНШІЛІКТЕРІ ШЕКТЕЛГЕН БАЛАЛАРДЫҢ ТҰРМЫСТЫҚ САЛАДА ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҚТЫ , САЛАУАТТЫ ӨМІР СҮРУ АРҚЫЛЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ	302
Досова Л.А. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЖАРАТЫЛЫСТАНУ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУЫ	307
Ермекбаева Л.Ж. ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУЫДАҒЫ ХИМИЯ ПӘНІНІҢ МАҢЫЗЫ.....	312
Ефимик М.Н., Жукова Л.Н. РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ	316
Жалғасова Г.К. БІЛІМ САПАСЫН КӨПТІЛДІ БІЛІМ АЛУ ОРТАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ АРҚЫЛЫ АРТТЫРУ	319
Жамкеева А.Т., Зейнегабиева Ж.М. АБАЙДЫҢ ЕҢБЕККЕ БАУЛУ ӨНЕГЕСІН САБАҚТА ҚОЛДАНУ	324
Жандаулетова К.Ж., Омарова К.Б. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ МАТЕМАТИКАЛЫҚ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУЫ	327
Жанулова Гульшат Мухамбетрахимовна ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЖЕТІСТІГІН КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУДА БӨЛІМ БОЙЫНША ЖИЫНТЫҚ БАҒАЛАУДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ШАРАЛАРЫ.....	330
Жаппарова А.Ж. МАТЕМАТИКА ПӘНІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ	336
Жубаева А.О. ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУДАҒЫ ТИІМДІ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ	339
Жубаева Ж.О. БІЛІКТІЛІК АРТТЫРУ КУРСТАРЫНДА МҰҒАЛІМДЕРДІҢ СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУЫ НЕГІЗІНДЕ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ	342
Жумабаева Б.М., Олжабаева Г.С. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАТТЫҒУЛАРЫН ТИІМДІ ҚОЛДАНУ	345
Жуманбаева Айгуль Сериковна БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУЫДАҒЫ ПЕДАГОГТИҢ РОЛІ.....	350
Жумашова Ж.Ж. ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ЛИТЕРАТУРЫ	354
Жунусова А.Д, Абдықалықов Қ. МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ БАЛАЛАРДЫ ДАМУЫШЫ ЖАТТЫҒУЛАР	358

Жунусова Ф.Р ЖАҢАРТЫЛҒАН БАҒДАРЛАМА –БІЛІМ БЕРУДІҢ ЖАҢА МАЗМҰНЫ.....	361
Жусупалиева Г. М. ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ МАЗМҰНЫНДА ТАРИХ ПӘНІ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ ТИІМДІЛІГІ.....	364
Ибраева Г. К. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРДЫ ДАМУДА ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАН.....	367
Ибраева М.М. ХИМИЯ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ.....	370
Искакова Р.Г. ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҚ - ДАРА ТҮЛҒАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ	374
Ж.А.Каламов, М.С. Каламова ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ	377
Кантарбаева Гүльсим Абдиманоповна РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ	381
Каржасбекова М.К., Рахметуллаева Д.Б., Кусаинова Н.Ж. РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ	386
Катпина А. Ш. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЕСТЕ САҚТАУ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ ЖОЛДАРЫ.....	391
Кенжебекова А.Б. ПЕДАГОГТИҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫ - ОНЫҢ ТҮЛҒАЛЫҚ ҚАСИЕТІ.....	393
Керимбекова Фатима Кайратовна МҰҒАЛІМНІҢ ҮЗДІКСІЗ КӘСІБИ ДАМУЫ АРТСА, ОҚУ ҮРДІСІНІҢ САПАЛЫЛЫҒЫ АРТАДЫ.....	396
Кисабекова Макта Егинбаевна ВЫБОР ТЕМЫ ИССЛЕДОВАНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ	399
Кожаева А.Н. ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫ ОҚУШЫ – ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫ МҰҒАЛІМ.....	402
Козыбаева Ж. Ж. КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУ ЖҮЙЕСІ-ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ КЕПІЛІ.....	406
Копбаева Гүльден Сабитовна, Мыкышева Гүльбаршын Ермековна, ПРИЁМЫ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ	408
Куанғалиева Г.М ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДАҒЫ ПЕДАГОГТЫҢ РӨЛІ.....	411
Кудашева С.А. ҚАЗАҚ ТІЛІ ПӘНІНЕН ОҚУШЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫ	414
Кулжабаева С.К. ХИМИЯ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТАРЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ.....	417
Култасбаева А.Х. ӘЛЕМДІК БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІГІНЕ ЕНУ КЕЗЕҢІНДЕ ӘДЕБИЕТ ПӘНІН ОҚЫТУДА ОҚУШЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ МАҚСАТЫНДА ЖОБАЛАУ ҚЫЗМЕТІНІҢ ТИІМДІЛІГІ	421
Кулымбетова Ж.К. «МӘТІНДІ ОҚУ МЕН ТҮСІНУ БОЙЫНША ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ».....	426
Кусаинова Г.С. ВОСПИТАНИЕ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ УЧЕНИКА В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ	431
Куспанов Ф. Б. ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ДИОЛОГТИК ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕСІМ ӘРЕКЕТІН ДАМУ.....	435
Кушнир М.П. РАЗВИТИЕ ЕСТЕСТВЕННОНАУЧНОЙ ГРАМОТНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ.....	438
Қыдырбаева Б. Ж. ОҚЫТУ МЕН ОҚУ БІЛІМ САПАСЫН ЖАҢАРТУ	442
Қалмағанбетова Н.Т., Бухарбаева А.Н. БІЛІМ БЕРУДЕГІ ТЫҢ ҮРДІС – ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУ.....	446

Қойлыбекова Н.Д. ҚАЗАҚ ӘДЕБИТІ ПӘНІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	450
Лазарева А. Л. ПРИЕМЫ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ.....	454
Мажитова А. А. ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ	458
Майбасова Ү.А. САБАҚТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУДА ТАПСЫРМАЛАРДЫ САРАЛАУ ЖОЛДАРЫ.....	462
Макимова А.Е. ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ	466
Махина А ОҚУШЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ - ОҚУШЫ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУДЫҢ ЕҢ ТИІМДІ ЖОЛДАР	469
Миндубаева О.А. РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ИСТОРИИ КАЗАХСТАНА.....	472
Мойлбекова Р.А., Яхиина С.Ш. МӘТІНМЕН ЖҰМЫС – ОҚУШЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДЫҢ НЕГІЗГІ ТӘСІЛІ	476
Молдашбекова А.Б. ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ	479
Мукышева Мейрамгул Кенесбековна ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУДАҒЫ ОҚУШЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ.....	484
Мулдабекова Н.Ю. ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ – ЗИЯТКЕРЛІК ҰЛТ МҮМКІНДІГІ	487
М.О.Мусабеков, С.А. Шитыбаев ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА МАТЕМАТИКА ПӘНІНЕН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	491
Мусина С. В., Клишина Л. А, Григорьева И. В. РАЗВИТИЕ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ.....	494
Мухамбеткалиева Самал Сабитовна АҚПАРАТТЫҚ-ҚАТЫНАСТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ	497
Насырова Ж.А., Ким Н. Р., Авдеева Н.М. ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ ГРАМОТНОСТЬ - УСЛОВИЕ РАЗВИТИЯ	501
Ной В.В. ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ ТОЛЕРАНТНОСТИ У ВСЕХ СУБЪЕКТОВ ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА КАК НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ РЕАЛИЗАЦИИ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ	506
Нұрғалиева Д.Қ. ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ.....	510
Одрова А.А. РЕАЛИЗАЦИЯ ЦЕЛЕЙ ОБУЧЕНИЯ ПО ПРЕДМЕТУ «ЕСТЕСТВОЗНАНИЕ» В РАМКАХ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ.....	515
Омарова А.О. РАЗВИТИЕ ИНТЕРЕСА УЧАЩЕГОСЯ К МАТЕМАТИЧЕСКОМУ ТВОРЧЕСТВУ	518
Омарова Кульзия Нишанхановна АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ СЫНИ ТҮРҒЫДАН ОЙЛАУЫН ДАМУА ОТЫРЫП, ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ.....	523
Оспанова А.М ДИФФЕРЕНЦИРОВАННЫЙ ПОДХОД В ОБУЧЕНИИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ	528
Оспанова Гулден Абибулловна БЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕР ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ҚҰРАЛЫ	534
Остапенко Елена Петровна ИНТЕГРИРОВАННЫЕ ЗАНЯТИЯ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ И ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	538
Өтебаева Ш.Ш. ЕРТЕ ЖАСТАН АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	543
Перина А.В. РОЛЬ ПЕДАГОГА ВО ВЗАИМОДЕЙСТВИИ ДЕТСКОГО САДА И СЕМЬИ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ.....	546

Полтавец Ж.Г. РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НЕКОТОРЫХ ПРИЕМОВ МЕДИАОБРАЗОВАНИЯ НА УРОКАХ БИОЛОГИИ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ	549
Рамазанова Гулден Саматовна ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫ АЯСЫНДА ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ ПӘНІНЕН БЕЛСЕНДІ ОҚУ ӘДІСТЕРІ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ	554
Рахимова Бибигуль Разаковна МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ ЖОЛДАРЫ	558
Резина А.С. ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ЖӘНЕ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	561
Рысбекова Аманкуль Калиакпарқызы МАТЕМАТИКА ПӘНІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ	564
Рязанова Н.Н. РАБОТА УЧИТЕЛЯ В ПРОФИЛЬНЫХ КЛАССАХ ЕСТЕСТВЕННО-МАТЕМАТИЧЕСКОГО ЦИКЛА	566
Сабит Жулдыз Амангелдықызы ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ	569
Сакимова С.О. ИНФОРМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ	574
Салихова Сауле Рахимовна ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ЧЕРЕЗ ТЕХНОЛОГИЮ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ	577
Сартаева Г.К. РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА	582
Сатимова Айнур Кайрмухановна СЫНДАРЛЫ ОҚЫТУ ТЕОРИЯСЫНЫҢ ТҮЙІНДІ АСПЕКТІЛЕРІН ТИІМДІ ОҚЫТУ МЕН ОҚУДА ПАЙДАЛАНУ: ӨЗГЕРІСТЕР МЕН МҮМКІНДІКТЕР	586
Сауытбаева Гульмира Серикбаевна ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН САПАЛЫ ДАМУ ЖҰМЫСТАРЫ	590
Серик А. БАСТАУЫШ МЕКТЕПТІҢ ОҚУ ҮРДСІНДЕ ҚАЗІРГІ ЗАМАН ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ МӘСЕЛЕСІ	593
Серикбаева Ш. А. СЭМПЛ-ТЕХНОЛОГИЯСЫ НЕГІЗІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ	598
Сидоренко Е.И., Новик Г.В. РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕДАГОГОВ ПО ФОРМИРОВАНИЮ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ	601
Смағұлова Қ. БЛУМ ТАКСОНОМИЯСЫ АРҚЫЛЫ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ	603
Стаховская О.А. РАБОТА С УЧЕБНОЙ ЛИТЕРАТУРОЙ КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ	608
Сугурбаева Анаргүл Сагинбаевна ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫ НЕГІЗІНДЕ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	613
Сулейменов Мұратбек Балтинович ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ	618
Сулейменова Роза Сериковна ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ	621
Сулейменова А.Т., Әкімбекова Г.З. «ТІЛ-ТАНЫМ» ТАҢДАУ КУРСЫ – ТҮЛҒАНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУДЫҢ НЕГІЗІ	624
Сулейменова Гульмира Балтиновна БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА ИНФОРМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ АРТТЫРУ	627
Тажибоева Д.А. РОЛЬ РОБОТОТЕХНИКИ В ФОРМИРОВАНИИ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ	630

Талюкенова А.М., Хамзина Г.С., Акедилова Н.К. МЕДИА-АҚПАРАТТАҒЫ МАҒЫНАЛЫ МАЗМҰНДЫ ОҚУШЫЛАРҒА СҰРЫПТАП БЕРУДІҢ ЖОЛДАРЫ.....	634
Тектаева С.К. ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ –ӨМІР БОЙЫ БІЛІМ АЛУЫНА ЫҚПАЛ ЕТЕТІН БАЗАЛЫҚ ФАКТОР	638
Темірғалиев Рүстем БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫҢ ЖАҢА РТУ ЖАҒДАЙЫНДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ.....	640
Тлегенова Улмекен Сагиновна ОРТА БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢА РТУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚЫТУДАҒЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ӘРЕКЕТТІ ҰСТАНУ БАҒЫТТАРЫ	646
Тілеубай Ж. ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУЫ – БІЛІМ МАЗМҰНЫНЫҢ ЖАҢҒЫРУЫ	650
Тлеубай С.Т., Аتكеева Д.О.МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУЫ	654
Тойымбекова Ж.Б. БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ – ЗАМАН ТАЛАБЫ	658
Торгаева Алмаш Калижановна БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУЫ	663
Торохтей Ю.Г. ТАРИХ ПӘНІН ОҚЫТУДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ.....	666
Тофан М.В., Уркунова Г.Г.РАЗВИТИЕ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ ГРАМОТНОСТИ ЧЕРЕЗ МОДЕЛИРОВАНИЕ	670
Тургамбекова С.С., Жуманова С.А.СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ–КЕҢ АУҚЫМДЫ ДАҒДЫЛАРДЫҢ БІРІ.....	674
Тусупбаев Ержан Жолдыбаевич РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ И КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ ПОСРЕДСТВОМ ИГР НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ	678
Хайруллина Гульмира Джунусовна РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ В ОБЛАСТИ ЧТЕНИЯ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА.....	682
А.Хуанай А., Ү. Майбасова БІЛІМ МАЗМҰНЫН ЖАҢА РТУ АЯСЫНДА ЖАҢАША САБАҚТАРДЫ ЖОСПАРЛАУДЫҢ МАҢЫЗДЫ ТҰСТАРЫ	685
Цей Л.Ю. ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ КАК ОСНОВА РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ	688
Шабанова Е.А., Прыщенко С.В. РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ ШИРОКОГО СПЕКТРА МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ.....	692
А.К.Шадетова «САРАЛАУ ТӘСІЛІ – ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУЫДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛЫ»	696
Шадетова Анаргүл Кенесовна БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ МАТЕМАТИКАЛЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ТІМSS ТАПСЫРМАЛАРЫН ҚОЛДАНУ	701
Шарипова Алия Абзалбековна ҚҰЗІРЕТТІ ОҚУШЫ ДАЙЫНДАУДАҒЫ «ДИАЛОГТІК ОҚЫТУДЫҢ» ТИІМДІЛІГІ.....	705
Шатенова С.Е., Максүтова А.М. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫНДА ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТАРЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ	708
Шитыбаев С. А., Мусабеков М. О. БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢА РТУ АЯСЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУЫ ЖОЛДАРЫ	711

IV-секция

Абилгазинова Г.Е.ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА УЧАЩИХСЯ МЛАДШЕГО И СРЕДНЕГО ВОЗРАСТА ПОСРЕДСТВОМ РАЗВИТИЯ ПЕВЧЕСКИХ НАВЫКОВ В УСЛОВИЯХ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ	715
Айешов Сагат Толеуович ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУЫДАҒЫ ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	720

Багжанова Ж. Т. ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПЕДАГОГОВ В СИСТЕМЕ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ПО РАЗВИТИЮ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ	724
Бахарева Н. А. СОВРЕМЕННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ В ДЕТСКОЙ МУЗЫКАЛЬНОЙ ШКОЛЕ: ТРАДИЦИИ И ИННОВАЦИИ	727
Буренина Е.А., Лесная Г.Е. МУЗЫКАЛЬНО-ТВОРЧЕСКИЙ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ КОНТАКТ ПЕДАГОГА С УЧЕНИКОМ.....	730
Воробьева Н.Г. НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО СПЕЦКУРСА «ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЯ АЭРОГРАФИИ В СОВРЕМЕННОМ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМ ИСКУССТВЕ» ДЛЯ ПЕДАГОГОВ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	733
Елубаева Райхан Рахметуллина ИНФОРМАТИКА ҮЙРМЕСІНДЕ ТӘРБИЕЛЕНУШЛЕРДІҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ	738
Есжанова Бактигул Сейфуллиновна ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДА ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ПЕДАГОГТАРДЫҢ ІС-ӘРЕКЕТІ	741
Жакашева Акканат Саятовна МУЗЫКА АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ДҮНИЕТАНЫМЫНЫҢ ДАМУЫ.....	745
Жакупова М.С. МУЗЫКАЛЬНЫЕ ПРИНЦИПЫ ДЛЯ ОБУЧЕНИЯ ШКОЛЬНИКОВ	749
Жилкина Н.В. ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА ЗАНЯТИЯХ ЛЕПКИ	754
Кострыкина Е.А., Асташина Е.А РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО ОБУЧЕНИЯ В СИСТЕМЕ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ	758
Куренкова Светлана Андреевна МЕТОДИЧЕСКАЯ КОПИЛКА	762
Михайлова Н.В. ДЕКЛАМАЦИЯ КАК ФАКТОР САМОРАЗВИТИЯ МУЗЫКАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ.....	770
Рябикова М. А. ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПЕДАГОГА СИСТЕМЫ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ПО РАЗВИТИЮ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ВОСПИТАННИКОВ	773
Смагулова М.Е. ПЕДАГОГТЫҢ ШЕБЕР ҰЙЫМДАСТЫРҒАН ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУІ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУТ-ЗАМАН ТАЛАБЫ	776
Тулупова С.С., Сарсембекова Л.Т. СЕМЕЙНО-ОБЩЕСТВЕННЫЕ ОТНОШЕНИЯ В УСЛОВИЯХ МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ	780
Холопова Л. Н. ПРОЦЕСС ИНТЕГРАЦИИ МЕЖДУ ПРЕДМЕТАМИ МУЗЫКАЛЬНО-ЭСТЕТИЧЕСКОГО И ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ЦИКЛОВ.....	784
Черникова Е.А., Руденко Е.Д., Сакаева А.Н. ИППОТЕРАПИЯ И АДАПТИВНЫЙ КОННЫЙ СПОРТ КАК ЭФФЕКТИВНЫЙ МЕТОД ВКЛЮЧЕНИЯ И АДАПТАЦИИ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ ОПОРНО-ДВИГАТЕЛЬНОГО АППАРАТА	789
Шмик Ирина Эсперовна ТВОРЧЕСКИЙ ПРОЕКТ «ТАЛИСМАН УДАЧИ» ПО ОКАЗАНИЮ ДОПОЛНИТЕЛЬНЫХ УСЛУГ, НАПРАВЛЕННЫХ НА РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ ВО ВНЕУРОЧНОЕ ВРЕМЯ	795

V-секция

Адыханова А.С., Куанышбекова Г.Е. К ПРОБЛЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ	800
Бактыгереева М.Ш., Давлеткалиева С.С. МЕКТЕП, ОТБАСЫ ЖӘНЕ ҚОҒАММЕН ӘЛЕУМЕТТІК БАЙЛАНЫСТЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕ ПЕДАГОГТЫҢ РОЛІ.....	805
Бесчаснова Е.В. ВОСПИТАНИЕ ГРАЖДАНСКОЙ АКТИВНОСТИ И ПАТРИОТИЗМА УЧАЩИХСЯ ПОСРЕДСТВОМ ЗАНЯТИЙ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМ ТВОРЧЕСТВОМ.....	812
Бижанова Гулайым Газизовна, Нугманова Анар Минаменовна ОТБАСЫ – РУХАНИАДАМҒЕРШЛІК ТӘРБИЕ БЕРУ НЕГІЗІ	816
Байханова Л.А. ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРГЕ ЖЕТУДЕГІ ЖАНУЯ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ	819

Бухарбаева А.Н., Кажекова Р.Ж. ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТАРЫН АРТТЫРУДА АТА-АНАЛАР РӨЛІНІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ.....	824
Диханбаева Фариза Тулебековна МЕКТЕП, ОТБАСЫ ЖӘНЕ ҚОҒАММЕН ӘЛЕУМЕТТІК БАЙЛАНЫСТЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕ ПЕДАГОГТЫҢ РӨЛІ	829
Дудникова Т.В., Захарченко Л.В., Кротова В.И. ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБЩЕНИЕ И ПОМОЩЬ РОДИТЕЛЕЙ В ВОСПИТАНИИ ШКОЛЬНИКОВ	832
Едембаева Г.К., Купесбаева Б.Н. ТОЛЕРАНТТЫ ОҚУШЫ – МҰҒАЛІМНІҢ САНАЛЫ ТӘРБИЕСІНІҢ НӘТИЖЕСІ.....	835
Искакова Айжан Сериковна МЕКТЕП, ОТБАСЫ ЖӘНЕ ҚОҒАММЕН ӘЛЕУМЕТТІК БАЙЛАНЫСТЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕ ПЕДАГОГТЫҢ РӨЛІ	839
Коваленко Наталья Владимировна РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА ЗАНЯТИЯХ В ШКОЛЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА «КОНТАКТ» в ГККП «ДЮЦ «ӘЛЕМ»	842
Кочкина О.С. УСПЕШНЫЙ УЧИТЕЛЬ...УСПЕШНЫЙ УЧЕНИК... УСПЕШНЫЙ РОДИТЕЛЬ.....	846
Кушаева Жанна Муратовна ФОРМЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ УЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА С РОДИТЕЛЯМИ.....	850
Камзина А.Н. ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫ ЖАҒДАЙЫНДА ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҚ – САПАЛЫ БІЛІМ БЕРУДІҢ НЕГІЗІ	855
Жумажанова Н.А. ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДА ОТБАСЫ ҚЫЗМЕТІН ҮЙЛЕСТІРУ	859
Матсалаева Жазира Калдыбаевна МЕКТЕПТІҢ, ОТБАСЫНЫҢ ЖӘНЕ ҚОҒАМНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ӨЗАРА ӘРЕКЕТ ЕТУ ПРОБЛЕМАЛАРЫ	862
Наурызбаева А.М. ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ МЕКТЕП ЖӘНЕ ОТБАСЫНЫҢ РӨЛІН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ	867
Наушаруанова Турсынкуль Адилхановна МЕКТЕП, ОТБАСЫ ЖӘНЕ ҚОҒАММЕН ӘЛЕУМЕТТІК БАЙЛАНЫСТЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕ ПЕДАГОГТЫҢ РӨЛІ.....	870
Сакаева А.Н. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ СЕМЬИ РЕБЕНКА С ОТКЛОНЕНИЯМИ В РАЗВИТИИ.....	874
Сенченко С. А. СОЦИАЛЬНОЕ ПАРТНЕРСТВО СЕМЬИ И УЧРЕЖДЕНИЙ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ	880
Турсунова Ж.А. ЭФФЕКТИВНОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ШКОЛЫ И СЕМЬИ	886
Тухтарова Алмагуль Сахташовна РАЗВИТИЕ ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ УЧАЩИХСЯ В РАМКАХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ПРЕПОДАВАНИЯ КАК ОСНОВА СОЦИАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ.....	889
Урамаева И.Д. ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПЕДАГОГА В СИСТЕМЕ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ПО РАЗВИТИЮ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ	892
Шарипова Г.Г. ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДА БАЛАЛАРДЫ ОҚЫТУ	897